

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

ΔΕΛΤΙΟΝ

ΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΚΑΤΑ ΤΡΙΜΗΝΙΑΝ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΤΟΜΟΣ Β'. ΤΕΥΧΟΣ Β' ΚΑΙ Γ'.

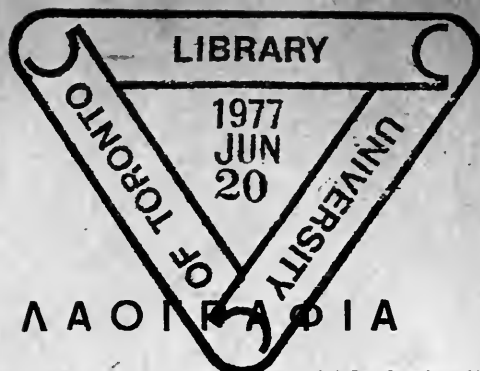
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

1910

Ἐξεδόθη τὴν 9 Νοεμβρίου 1910.

GR
1
L3
t.2
no. 5-14

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Ἐκαστος τόμος τοῦ Δελτίου ἀποτελεῖται ἐκ 40 περίπου τυπογραφικῶν φύλλον.

ΤΙΜΗ ΤΗΣ ΕΤΗΣΙΑΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ Δρ. 15

Συνδρομηταὶ ἐγγράφονται παρὰ τῶ ἐν Ἀθήναις Διεθνεῖ βιβλιοπωλείῳ Ἐλευθερουδάκη καὶ Μπαρτ (Eleftheroudakis & Barth Librairie internationale, Place de la Constitution, Athènes).

Εἰς τοὺς ἑταίρους τὸ Δελτίον ἀποστέλλεται δωρεάν.

Τὰ ἀποστελλόμενα πρὸς δημοσίευσιν χειρόγραφα πρέπει νὰ εἶναι γεγραμμένα ἐπὶ τῆς μιᾶς σελίδος ἐκάστου φύλλον. Τὰ κείμενα δημοδῶν μνημείων εἶναι ἀναγκαῖον νὰ γράφονται καθαρῶς καὶ εὐκρινέστατα. Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται.

Πάντα τ' ἀφορῶντα εἰς τὴν διοίκησιν τῆς ἐταιρείας καὶ εἰς τὸ περιοδικὸν καὶ τᾶλλα δημοσιεύματα αὐτῆς ἐγγράφα ἢ ἔντυπα ἀποστέλλονται πρὸς τὸν πρόεδρον κ. Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΗΝ, καθηγητὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου (εἰς Ἀθήνας, ὁδὸς Μητροπόλεως 36).

Αἱ συνδρομαὶ καὶ οἱ χρηματικοὶ λογαριασμοὶ ἀποστέλλονται πρὸς τὸν ταμίαν τῆς ἐταιρείας κ. ΜΙΧΑΗΛ ΔΕΦΝΕΡ, πρῶτον βιβλιοφύλακα τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης (εἰς Ἀθήνας, Ἐθνικὴ βιβλιοθήκη).

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

*Ἐκθεσις τῆς ἐπιτροπείας τῶν κριτῶν τοῦ Χατζηλαζαρείου ἀγῶνος
περὶ τῆς λαογραφίας τῆς Μακεδονίας, ἀναγνωσθεῖσα ἐν τῷ
Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ τὴν 13 Ἰουνίου 1910
ὑπὸ τοῦ εἰσηγητοῦ.*

N. Γ. ΠΟΛΙΤΟΥ

Τοῦ ἱστορικοῦ διαγωνίσματος περὶ τῆς Μακεδονίας, τοῦ ὑπὸ τοῦ φιλομούσου Μακεδόνοσ κ. Δημοσθένουσ Χατζηλαζάρου ἰδρυθέντος, κάλλιστον ἀλλὰ καὶ ἀναγκαιότατον συμπλήρωμα εἶναι τὸ λαογραφικόν, τοῦ ὁποίου ἐπίσης αὐτὸς ἔγινεν ἀγωνοθέτης. Ἡ λαογραφικὴ ἐξέτασις εἶναι εἴπερ τις καὶ ἄλλη ἐπιτηδειοτάτη πρὸς διευκρίνησιν τῆς ἐθνικῆς συστάσεωσ χώρασ τινός, καὶ ἀσφαλῆ γνῶσιν καὶ κατανόησιν τῶν συναισθημάτων τῶν κατοίκων αὐτῆσ, τὴν τελεσφόρως πολλακίς ὑποβοηθοῦσαν τὴν ἱστορικὴν ἔρευναν ἐν τῇ ἀναζητήσῃ τῆσ ἀρχῆσ καὶ τῶν αἰτίων ἱστορικῶν γεγονότων.

Διευκρινεῖ δ' ἡ λαογραφία τὴν ἐθνικὴν σύστασιν τῶν χωρῶν, τὰς ὁποίας ἔρευνᾷ, διότι τῆσ ἐθνικῆσ συνειδήσεωσ ἑδραῖον θεμέλιον εἶναι πρὸ πάντων ἡ κοινότησ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων, τῶν δοξασιῶν καὶ τῶν παραδόσεων, τῆσ ἀντιλήψεωσ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου καὶ τῆσ ἐκδηλώσεωσ τῶν συναισθημάτων καὶ ἐπὶ πᾶσι, ἡ κοινότησ τῶν πόθων καὶ τῶν ἐλπίδων. Εἶναι ταῦτα τὰ *δμότροπα ἦθη*, τὰ ὁποία ἐν τῇ θαυμασίᾳ ἐκείνῃ διατυπῶσει τῆσ ἐννοίας τῆσ πατρίδοσ καὶ τῆσ ἐθνικῆσ ἀλληλεγγύησ περιέλαβον οἱ Ἀθηναῖοι, ὅτε κατὰ τὰσ παραμονὰσ τῆσ ἐν Πλαταιαῖσ μάχησ, ἀπορρίπτοντες μεγαλοφρόνωσ τὰσ συμφορωτάτασ καὶ δελεαστικὰσ τοῦ Μακεδονίου προτάσεισ, ἀπεδείκνυνον πρὸσ τοὺσ Λακεδαιμονίουσ, ὅτι εἶχον σαφῆ ἐπίγνωσιν τῶν δεσμῶν, οἵτινεσ συνέδεον αὐτοὺσ πρὸσ τοὺσ ἄλλουσ Ἑλληνασ. Τάλλα στοιχεῖα, τὰ ὁποία κατὰ τὸν ἀττικὸν ἐκείνον ὄρισμὸν συνιστῶσι τὸ ἔθνοσ, τὸ *ὄμαιμον*, ἦτοι ἡ κοινότησ τῆσ καταγωγῆσ, τὸ *δμόγλωσσον*, καὶ τῆσ λατρείασ ἡ κοινότησ, δυνατὸν νὰ μὴ συνυπάρχωσι πάντα εἰσ ἐν ἔθνοσ, ἢ νὰ μὴ ἀποτελῶσι

τὸ διακριτικὸν γνῶρισμα ἑνὸς ἔθνους ἀπὸ ἄλλου. Ἄλλὰ τὰ *ὁμότροπα ἦθη* ἀρκοῦσι καὶ μόνα, ὅπως ἐποικοδομηθῆ ἐπ' αὐτῶν ἡ συνείδησις τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος. Λαοὶ ἑτερότροποι τὰ ἦθη δύνανται βεβαίως ν' ἀποτελέσωσι πολιτικὴν ἔνωσιν, νὰ συγκροτήσωσι κράτος, ἀλλὰ τοῦ τεχνητοῦ κατασκευάσματος τούτου ἡ συνοχὴ καὶ ἡ διάρκεια ὄρους ἔχουσι ἢ τὴν ἐξακολούθησιν τῆς ἀνάγκης, ἢ τις ἔφευρεν ἐν ἀρχῇ τὴν ἔνωσιν, ἢ τὴν τελειότητα τῆς κυβερνητικῆς ὀργανώσεως. Ἐνῶ ὁμοεθνεῖς πληθυσμοὶ κεχωρισμένοι κατὰ περίστασιν, κυριώτατον ἰδεῶδες τρέφουσι τὴν πρὸς ἀλλήλους προσέγγισιν καὶ τὸν ἀπαρτισμὸν ἀρρήκτου πολιτικῆς κοινωνίας.

Αἱ λαογραφικαὶ ἔρευναι κατὰ ταῦτα ἔχουσι ὅλως ἰδιαίτεραν σημασίαν, ὅταν γίνωνται εἰς χώρας ἀμφιλεγομένης ἐθνικῆς συστάσεως. Ὅταν ἢ ἐξ ἀτελοῦς γνώσεως ἢ ἐκ σκοπίμου διαστροφῆς τῶν πραγμάτων ἐπικρατῆ ἀσάφεια περὶ τοῦ ἐθνισμοῦ χώρας τινὸς ἀπληκριβωμένη καὶ εὐσυνείδητος λαογραφικὴ ἔρευνα αὐτῆς δύναται νὰ προσαγάγῃ ἀσφαλῆ καὶ ἐμφανῆ καὶ ἀναμφισβήτητα μαρτύρια, συντελοῦντα εἰς διαφώτισιν τῶν ἐθνολογικῶν ζητημάτων. Οὕτω λ. χ. καλλίστην συμβολὴν παρέσχεν ἡ λαογραφία εἰς ἐπίλυσιν τοῦ ζητήματος περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων, διὰ προσθέτων ἐπιχειρημάτων ἐνισχύσασα τὰ πορίσματα τῆς ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως ἀνασκευῆς τῶν ἀσυστάτων θεωριῶν τοῦ Φαλλμεράϋερ.

Προκειμένου δὲ περὶ λαογραφικῆς ἐξετάσεως τῆς Μακεδονίας, πρόδηλος εἶναι ἡ ἐξαιρετικὴ αὐτῆς σημασία, οὐδὲ ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ καταδειχθῆ καὶ ἀναπτυχθῆ αὕτη. Ἡ δ' ἑλληνικὴ ἐπιστήμη ἀπὸ πολλοῦ ἔπρεπε νὰ ἔχη συγκομίση ἀφθονώτατον ὕλικόν καὶ νὰ ἔχη ἤδη ἐπεξεργασθῆ αὐτό. Δυστυχῶς δ' ὅμως ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ παρηυδοκίμησαν ἡμᾶς ἄλλοι σύνοικοι τῆς ἑλληνικῆς χερσονήσου λαοί. Πρῶτοι μὲν οἱ Ἕλληνες παρετήρησαν καὶ κατέγραψαν ἦθη καὶ δοξασίας ἐπιχωριαζούσας ἐν Μακεδονίᾳ, ἀλλὰ καὶ ὀλιγοστοὶ ἦσαν οὗτοι, καὶ ὀλίγα καὶ ἀσήμαντα τὰ ὑπ' αὐτῶν παρατηρηθέντα ἐν παρόδῳ καὶ ἄνευ σκοποῦ συστηματικῆς ἐξετάσεως τοῦ βίου τῶν Μακεδόνων. Ἦδη περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΕ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣ' αἰῶνος ὁ Ζακύνθιος μοναχὸς Παχώμιος Ῥουσσᾶνος, ἐν τῷ «πρὸς τοὺς ἑλληνίζοντας» συνταγματίῳ αὐτοῦ μεταξὺ τῶν εὐαρίθμων

παραδειγμάτων δεισιδαιμόνων συνηθειῶν, ἀντικειμένων πρὸς τὴν χριστιανικὴν ὀρθοδοξίαν, τὰς ὁποίας θεωρεῖ λείψανά τῆς ἀρχαίας εἰδωλολατρείας, καταλέγει καὶ δύο τοιαύτας συνηθείας μακεδονικάς.

Κατὰ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ὁ ἐκ Κοζάνης ερεὺς Χαρίσιος Μεγδάνος εἰς τὸ ἐν Πέστη τὸ 1810 ἐκδοθὲν *Ἑλληνικὸν Πάνθεον* αὐτοῦ, ἤτοι ἑλληνικὴν μυθολογίαν, παρεμβάλλει, συγκρίνων πρὸς τοὺς ἀρχαίους μύθους, νεωτέρους μακεδονικοὺς μύθους καὶ ἰοξασίας, καὶ εἰς τὸ ἠθιογραφικὸν αὐτοῦ βιβλίον «*Λύχνον τοῦ Διογένους*» (ἐν Βιέννῃ 1818) περιλαμβάνει εἰδήσεις τινὰς ἐκ τοῦ βίου τῶν Μακεδόνων. Ἐκτοτε σποράδην καὶ κατὰ μακρὰ διαλείμματα δημοσιεύονται ὀλιγοστά ἐπὶ τῶν δακτύλων ἀριθμούμενα μακεδονικά ἄσματα ὑπὸ τοῦ Fauriel, τοῦ Ζαμπελίου, τοῦ Kind, τοῦ Οὐλερίχου, καὶ ἀσημαντοὶ τινες λαογραφικαὶ ἐργασίαι, ὧν ἄξια ὅπωςδήποτε μνείας εἶναι αἱ περιγραφαὶ τινῶν μακεδονικῶν ἐθίμων, καθὼς καὶ ἡ συλλογὴ δημοτικῶν ἄσμάτων τοῦ κ. Θεοχ. Γερογιάννη, ἐκδοθεῖσαι ἐν τῷ περιοδικῷ *Ἐστία*, τὸ φυλλάδιον «*Μακεδονικά*, ἤτοι νεώτερα ἑλληνικά ἤθη ἐν Μακεδονίᾳ ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἀρχαῖα», ἐκδοθὲν ἐν Ἐρμουπόλει τῷ 1879 ὑπὸ Μιχαήλ, καὶ ὀλίγα ἄλλ' ἀκριβέστατα καταγεγραμμένα ἄσματα καὶ ἐν παραμύθιον ὑπὸ Εὐθ. Μπουντώνα ἐν τῇ καλλίστῃ μελέτῃ αὐτοῦ «*περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος Βελβεντοῦ καὶ τῶν περιχώρων αὐτοῦ*» (Ἀθ. 1892). Πρώτῃ δὲ συστηματικῇ λαογραφικῇ ἐξερεύνησιν τμήματος τῆς Μακεδονίας ἔγινε τὸ 1894 ὑπὸ τοῦ ἐν Λακκοβικίοις διδασκάλου κ. Ἀστερίου Δ. Γουσίου, τοῦ ὁποίου τὴν πραγματείαν περὶ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῶν Λακκοβικίων ¹⁾ ἐπηκολούθησεν ἡ ἔκδοσις πλουσίας συλλογῆς 166 δημοδῶν ἄσμάτων ²⁾. Μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῶν συλλογῶν τούτων παρατηρεῖται συντονωτέρα τις ἐργασία ἐν τῇ μακεδονικῇ λαογραφίᾳ, ἐμφαινομένη ἐκ τῶν εἰς περιοδικὰ δημοσιεύματα καταχωριζομένων συχνότερον συναγωγῶν λαογραφικῆς ὕλης ἐκ Μακεδονίας. Μεθοδικῇ δ' ἔρευνα τῆς μακεδονικῆς λαογραφίας πολλοῦ λόγου ἀξία ἔγινεν ἐπ' ἐσχάτων τῇ πρωτοβουλίᾳ Ἑλλων, οἵτινες ἀνέ-

¹⁾ Ἡ κατὰ τὸ Πάγγαιον χώρα Λακκοβικίων. Τοπογραφία, ἤθη, ἔθιμα καὶ γλῶσσα. Ἐν Λειψία 1894 8ον σ. 112.

²⁾ Τὰ τραγούδια τῆς πατρίδος μου, ἤτοι συλλογὴ τερνῶν δημοδῶν ἄσμάτων, ἀδομένων ἐν τῇ κατὰ Πάγγαιον χώρᾳ. Ἐν Ἀθ. 1901 8ον σ. 119.

θεσαν εἰς τὸν κ. G. Abbott, περιελθὼν τὴν Μακεδονίαν, νὰ μελετήσῃ τὴν λαογραφίαν τῶν ἑλληνοφόνων κατοίκων αὐτῆς. Τὸ κατὰ τὴν ἀποστολὴν ἐκείνην περισυναχθὲν ὕλικὸν ἐπεξεργασθεὶς ἐξέδωκε οὗτος ἐν τῷ καλλίστῳ αὐτοῦ συγγράμματι «Macedonian Folklore» τὸ 1903 ἐν Κανταβριγία.

Εἶναι ἀληθῶς δυσεξήγητος ἡ ὀλιγορία τῶν Ἑλλήνων καὶ προπάντων τῶν Μακεδόνων πρὸς τὴν λαογραφίαν τῆς Μακεδονίας, μετ' ὅλην τὴν ἐπίδοσιν, ἣτις παρατηρεῖται παρ' ἡμῖν εἰς τὰς λαογραφικὰς μελέτας. Ἡ δὲ πενιχρότης τῆς ἐκ τῶν ἑλληνοφόνων κατοίκων τῆς Μακεδονίας συγκομισθείσης μέχρι τοῦδε λαογραφικῆς ὕλης γίνεται καταφανεστέρα ἂν ἀποβλέψωμεν εἰς τὰς πλουσίας συλλογὰς, ἃς ἠδυνήθησαν νὰ καταρτίσωσιν ἄλλοθενεῖς λόγιοι μελετῶντες τὸν βίον καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν βλαχοφόνων καὶ σλαβοφόνων Μακεδόνων. Ὡς πρὸς μὲν τοὺς βλαχοφόνους, καὶ ἂν δὲν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὰς μεγάλας καὶ σπουδαιότητας ἐργασίας τοῦ Γερμανοῦ καθηγητοῦ Gust. Weigand καὶ τὰς ἐν τῇ Ἐπετηρίδι τοῦ ὑπὸ τούτου διευθυνομένου Ῥωμανικοῦ φροντιστηρίου τοῦ ἐν Λιψία Πανεπιστημίου δημοσιευόμενας, ἀφθονώτατον ὕλικὸν ἔχει δημοσιευθῆ ἐκ Μακεδονίας ἐν ταῖς συλλογαῖς τοῦ Βαγγέλη Πετρέσκου (1880-1881), τοῦ Obdenaru (1891), ἐν τῷ ὑπὸ καθηγητοῦ τοῦ ἐν Μοναστηρίῳ Ῥωμανικοῦ γυμνασίου διευθυνομένῳ καὶ ἐν Βουκουρεστίῳ ἐκδιδομένῳ περιοδικῷ συγγράμματι *Fătilia*, καὶ προπάντων ἐν τῇ πολυτόμῳ συλλογῇ τῶν Ῥωμανικῶν παροιμιῶν τοῦ Zanne (1895 κ. ἔ.) καὶ ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως τῆς Ῥωμανίας ἐκδιδομένη ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Tocilescu «Λαογραφικῆ ὕλη» (*Materialuri folkloristice*), ἧς ὅλος ὁ Β' τόμος (1900) ἐκ 1072 σελίδων εἰς 4^{ον} ἀποτελεῖ τμῆμα τῆς λαογραφίας τῶν βλαχοφόνων Μακεδόνων.

Ἐνωρίτερον καὶ μετὰ μείζονος ζήλου ἠσχολήθησαν εἰς τὴν λαογραφίαν τῆς Μακεδονίας, καὶ προπάντων εἰς ταύτην, οἱ Βούλγαροι. Μετὰ τὴν ἐν Βελιγραδίῳ τὸ 1860 ἔκδοσιν τόμου δημοτικῶν ᾠσμάτων τῶν Βουλγαρομακεδόνων ὑπὸ τοῦ Σερβοβουλγάρου ἀρχαιοδύφου Στεφάνου Βέρκοβιτς, ἐξεδόθη τὸ 1861 ἐν Agram ὁ πρῶτος τόμος τῆς συλλογῆς βουλγαρικῶν ᾠσμάτων τῶν ἀδελφῶν Μιλαδίνοβ. Ἡ συλλογὴ

ἵνα πλουσιωτάτη, ὠρμήθησαν δ' οὗτοι εἰς τὸν καταρτισμὸν αὐτῆς ἐκ πολιτικῶν μᾶλλον ἢ ἐπιστημονικῶν λόγων. Καταγόμενοι ἐκ χωρίου τινὸς τῆς Ἀχρίδος, ἦσαν ἐκ τῶν πρώτων καὶ φανατικωτάτων ἀποστόλων τῆς βουλγαρικῆς ιδέας καὶ πολεμίων τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας· ἐν Μακεδονίᾳ δὲ ὀπόθεν κατήγοντο, καὶ ὅπου ὁ πρεσβύτερος αὐτῶν ἐχρημάτισεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη διδάσκαλος ἐν βουλγαρικοῖς σχολείοις τοῦ Πριλάπου τὸ πρῶτον καὶ ὕστερον ἐν ἄλλοις, συνήγαγον σχεδὸν ὅλον τὸ ὕλικόν τῆς συλλογῆς αὐτῶν. Καὶ ἄλλοι δὲ πολλοὶ μετὰ τούτους Βούλγαροι ἠσχολήθησαν εἰς τὴν λαογραφίαν τῆς Μακεδονίας, μάλιστα μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ βουλγαρικοῦ ἔθνους ἀπὸ τῆς τουρκικῆς δεσποτείας· ἀλλ' ἰδιαίτερος πρέπει νὰ ἐξαρθῇ ἡ ἐργασία, ἡ ἀποθησαυρισμένη ἀπὸ εἰκοσαετίας εἰς τὸ ἀπὸ τοῦ 1891 δαπάναις τοῦ βουλγαρικοῦ ὑπουργείου τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ἐκδιδόμενον περιοδικὸν σύγγραμμα *Ταμεῖον τῶν δημοδῶν παραδόσεων* (Sbornik zu narodni oumotvoreniya).

Ἐκ τῆς βραχυτάτης ὑπομνήσεως ταύτης τῶν ὑπὸ προσοίκων λαῶν συντελεσθεισῶν ἐν Μακεδονίᾳ λαογραφικῶν ἐργασιῶν ἐναργῶς καταφαίνεται ὅπόσον ὑπελείφθημεν οἱ Ἕλληνες, ἀμελήσαντες τὴν ἐκτέλεσιν καθήκοντος ἐπιστημονικοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐθνικῆν σημασίαν ἔχοντος μεγίστην. Τὴν ἔλλειψιν ταύτην συναισθανόμενος ὁ φιλόπατρις κ. Δημοσθένης Χατζηλαζάρου, ὅπως δοθῇ γενναία ὠθησις εἰς τὴν λαογραφικὴν ἔρευναν τῆς Μακεδονίας, ἔθεσεν ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ ἀγῶνα, οὗ τὸ ἔπαθλον χιλιόδραχμον, πρὸς σύνταξιν Ἑλληνικῆς Λαογραφίας τῆς Μακεδονίας, ἣτοι «πρὸς πλήρη καὶ ἀκριβῆ συναγωγὴν ἠθῶν, ἐθίμων, δεισιδαιμονιῶν, δοξασιῶν καὶ μνημείων τῆς δημόδους φιλολογίας».

Εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἐν μόνον ὑπεβλήθη ἔργον, ἱκανῶς ἐκτενές, ἐκ 32 περίπου τυπογραφικῶν φύλλων. Ἀλλὰ καὶ ὁ μετασχὼν εἰς τὸ ἱστορικὸν διαγώνισμα περὶ τῆς Μακεδονίας προσέθηκεν ἐν ἐπιμέτρῳ τοῦ ὑποβληθέντος ἔργου του 37 δημοτικὰ ἄσματα. Τῆς μικρᾶς ταύτης συλλογῆς μόναι ἀρεταὶ εἶναι ἡ ἀκριβῆς δήλωσις τῆς προελεύσεως τῶν ἄσμάτων καὶ ἡ καταγραφὴ τούτων ὑπ' αὐτοῦ τοῦ συλλογέως ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ λαοῦ. Προέρχονται δὲ τᾶσματα ταῦτα 14 μὲν ἐκ τῆς Δράμας (τὰ πλεῖστα ἐκ Ῥοδολίβι), 6 ἐκ τῆς Χαλκιδικῆς, 6 ἐκ τῆς

ἐπαρχίας Σισανίου, καὶ ἀνὰ δύο ἐκ Καστορίας, Σερρών, Θεσσαλονίκης καὶ Σιατίστης. Τὰ λοιπὰ σημειοῦται ὅτι ἐπιχωριάζουσι πολλαχοῦ τῆς Μακεδονίας. Τᾶςματα ταῦτα, ὧν πολλὰ δίστιχα ἢ ὀλιγόστιχα ἢ ἑλιπῆ, εἶναι παραλλαγαὶ κοινῶν πανελληνίων ᾄσμάτων, πλὴν δύο ληστρικῶν. Ἐν τῷ παράρτημα τοῦτο τῆς ἱστορικῆς διατριβῆς ἦτο πληρέστερον καὶ ἀριώτερον, οὐδένα θὰ εἶχομεν ἐνδοιασμὸν νὰ χωρίσωμεν αὐτὸ τοῦ ἱστορικοῦ διαγωνίσματος καὶ νὰ ἐπιτρέψωμεν ὅπως συναγωνισθῆ ἔν τῷ λαογραφικῷ. Ἄλλ' ἢ παρεχομένη δι' αὐτοῦ συμβολὴ εἰς τὴν μακεδονικὴν λαογραφίαν εἶναι τόσον γλίσχρο καὶ ἀσημαντος, ὥστε τοιαύτη ἀπόφασις οὐδένα θὰ εἶχε σκοπὸν. Ἄλλως δὲ καὶ ἡ καταγραφή τῶν ᾄσμάτων εἶναι πλημμελεστάτη, οὐδαμοῦ διατηρήσασα πιστῶς τὸ γλωσσικὸν ἰδιώμα. Τὰ πάντα ἐν τῇ μικρᾷ ταύτῃ συλλογῇ εἶναι παραδιωρθωμένα κατ' ἐπήρειαν τῆς γραφομένης, τῶν δὲ χαρακτήρων τοῦ μακεδονικοῦ ἰδιώματος ἔχει ἐξαλειφθῆ πᾶν ἴχνος. Ὅθεν ἀναγκαίως θὰ περιορισθῶμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν μόνον τοῦ εἰς τὸν λαογραφικὸν ἀγῶνα ὑποβληθέντος ἔργου.

Ὁ συγγραφεὺς τούτου ἐκ Δίβρης καταγόμενος, ὡς ἐκ τῶν πρὸς τοὺς κριτὰς ἀνακοινώσεων αὐτοῦ μανθάνομεν, ἐπεδόθη ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας εἰς τὴν μελέτην τῆς λαογραφίας τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος του, ἐπεξέτεινε δὲ σὺν τῷ χρόνῳ τὴν μελέτην καὶ εἰς τὴν λαογραφίαν τῆς ἄλλης Μακεδονίας, ὥστε ἠδυνήθη νὰ περισυλλέξῃ ἀφθονον ὑλικόν. Γινώσκων δὲ τὴν κουτσοβλαχικὴν καὶ τὰ λαλούμενα ἐν Μακεδονίᾳ σλαβικὰ ἰδιώματα, κατώρθωσε νὰ ὑπερνηκίῃ πολλὰς δυσχερείας, εἰς αἷς ἀναγκαίως προσκόπτει ὁ ἐπιχειρῶν συστηματικὴν λαογραφικὴν ἐξερεύνησιν τῆς χώρας ταύτης.

Τὸ ἔργον του διαιρεῖ εἰς 14 τμήματα, ὧν τὸ μὲν Α' διαλαμβάνει περὶ τῶν παραδόσεων, τὸ Β' περὶ τῶν κατὰ τὴν γέννησιν τοῦ παιδὸς ἐθίμων, τὸ Γ' περὶ παιδιῶν, τὸ Δ' περὶ τῶν κατὰ τὸν γάμον ἐθίμων, τὸ Ε' περὶ τῶν κατὰ τὰς κηδείας, τὸ Σ' ὑπὸ τὴν ἄστοχον ἐπιγραφὴν «Μηνιαῖα καὶ διάφορα» περιέχει ἔθιμα καὶ δοξασίας, ἀναφερομένας τὰς πλείστας εἰς τοὺς μῆνας ἢ ὠρισμένας τινὰς ἑορτάς, τὸ Ζ' περιλαμβάνει συλλογὴν παροιμιῶν, τὸ Η' δεισιδαιμονιῶν καὶ προλήψεων, τὸ Θ' συλλογὴν αἰνιγμάτων, τὸ Ι' λογοπαιγνίων καὶ χαριτολογημάτων, κατὰ τὸν χαρακτηρισμὸν αὐτοῦ τοῦ συλλογέως, τὸ ΙΑ' ἔχει

συναγωγὴν παντελῶς ἀσήμαντον ὀλίγων μακεδονικῶν λέξεων, τὸ ΙΒ΄ περιέχει συλλογὴν εὐχῶν, τὸ ΙΓ΄ καταρῶν καὶ τὸ ΙΔ΄ δημοτικῶν ἀσμάτων.

Ἡ τοιαύτη κατανομὴ τῆς ὕλης καὶ ἐξ ἀπόψεως ὅλως ἐξωτερικῆς ἐλέγχεται πλημμελῆς καὶ ἀμέθοδος. Οὕτως ἐνῶ τὸ τμήμα τῶν δημοτικῶν ἀσμάτων κατέχει 118 σελίδας, τὸ τῶν εὐχῶν ἀποτελεῖται ἐκ δύο μόνον στίχων καὶ τὸ τῶν καταρῶν ἐξ ἡμισείας σελίδος. Καὶ ἂν ἦτο δύσκολον εἰς τὸν συλλογέα ν' ἀκολουθήσῃ αὐστηρῶς ἐπιστημονικὸν σύστημα κατατάξεως τῆς ὕλης, πάντως ἔπρεπε νὰ φροντίσῃ ὅπως χωρὶς τὰς περιγραφὰς τῶν ἐθίμων καὶ τὴν ἔκθεσιν τῶν δοξασιῶν ἀπὸ τὰ μνημεῖα τοῦ λόγου, τᾶσματα, τὰς παροιμίας, τὰ αἰνίγματα καὶ τὰ τοιαῦτα· περὶ μύθων καὶ παραμυθίων καὶ εὐτραπέλων διηγήσεων δὲν λέγομέν τι, διότι τούτων οὐδὲ μικρόν τι δεῖγμα παρουσιάζει ἡ συλλογὴ. Τὸ τμήμα τῶν δεισιδαιμονιῶν καὶ προλήψεων θὰ ἦτο τριπλάσιον τὸν ὄγκον, ἂν ἐτάσσοντο εἰς αὐτὸ πᾶσαι αἱ δεισιδαιμονίαι αἱ ἐγκατεσπαρμέναι εἰς τᾶλλα τμήματα. Καθόλου δὲ περὶ τοῦ τρόπου τῆς κατανομῆς τῆς ὕλης ἀρκούντως χαρακτηριστικὰ εἶναι ὅσα αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς λέγει περὶ τῶν περιεχομένων τοῦ Γ΄ τμήματος· ὅτι περιλαμβάνει «διάφορα ἄλλα ἦθη καὶ ἔθιμα, ἅτινα πάλιν διήρσα εἰς δύο κεφάλαια. Τὸ πρῶτον περιλαμβάνει ὃ τι εἶναι δυνατόν νὰ συμπεριληφθῇ εἰς τὰ κατὰ τὴν διάρκειαν ἐκάστου μηνὸς γενόμενα, ὅπερ καὶ »*Μηνιαῖα* ὠνόμασα, τὸ δὲ δεύτερον ἐκεῖνα τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων, »ἅτινα δὲν ἠδύναντο νὰ συμπεριληφθῶσιν εἰς τὰ μηνιαῖα».

Μὴ περιοριζόμενος εἰς τὴν συλλογὴν τῶν μνημείων τῆς δημώδους ἑλληνικῆς ὁ συγγραφεὺς ἐνιαχοῦ παρεμβάλλει καὶ μεταφράσεις ὁμοίων ἢ εἰς τὰς αὐτὰς περιστάσεις ἀναφερομένων ἀσμάτων εἰς ἄλλας τῶν ἐν Μακεδονίᾳ λαλουμένων γλωσσῶν. Τοῦτο βεβαίως συμβάλλεται μεγάλως εἰς τὴν μελέτην τῆς συναφείας καὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος ἐπὶ τῶν ἀλλογλώσσων Μακεδόνων, εἶναι δ' ἐπαίνου ἄξιος ὁ ζήλος πρὸς συλλογὴν καὶ παράθεσιν αὐτῶν. Εἶναι δ' ὅμως ἀναγκαῖον ἢ συλλογὴ νὰ γίνεται μετὰ τῆς προσηκούσης ἀκριβείας, καταγραφομένου καὶ τοῦ κειμένου καὶ δηλουμένου τοῦ τόπου ὅπου ἐπιχωριάζουσιν. Ἐν σ. 49 καὶ 50 τοῦ Σ΄ τμήματος παραθέτει μετάφρασιν δύο κουτσοβλαχικῶν ἀσμάτων ἀδομένων ἐν Κρουσόβῳ κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, τὸν Ἰούνιον, ὅτε γίνεται ὁ Κλήδονας.

Ὅθεν καὶ ὁ τόπος ὅπου ἐπιχωριάζουσι καὶ ἡ γλῶσσα εἰς ἣν εἶναι συντεθειμένα τὰ ἄσματα, ὀρθῶς ἀναφέρονται. Ἄλλ' ἐν σ. 38 ἔχει μετάφρασιν ἄλλου ἄσματος τοῦ Λαζάρου· τίς ἡ γλῶσσα δ' ὅμως τοῦ πρωτοτύπου, ἢ ποῦ ἐπιχωριάζει τὸ ἄσμα τοῦτο δὲν ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ δηλώσῃ, ἀρκεσθεὶς νὰ σημειώσῃ, ὅτι ἄδεται ὑπὸ Ἀθιγγανίδων « εἰς τὸ ἐπιχωριάζον μακεδονικὸν ἰδίωμα ». Φαίνεται δ' ὅτι ἐννοεῖ τὸ βουλγαρομακεδονικὸν ἰδίωμα, διότι τὴν αὐτὴν δὴλωσιν ἔχει καὶ περὶ τοῦ ἐν σ. 28-34 μακροτάτου μυθολογικοῦ ἄσματος, τοῦ ὁποίου παραθέτει καὶ τὸ πρωτότυπον. Καὶ ἐν σ. 22-24 παραθέτει γαμήλια ἄσματα κατὰ μετάφρασιν, χωρὶς νὰ ὀρίξῃ εἰς τίνα γλῶσσαν εἶναι τὰ πρωτότυπα.

Καὶ εἰς συγκριτικὰς δὲ παρατηρήσεις συχνότατα προβαίνει πρὸς κατάδειξιν τῆς ὁμοιότητος τῶν σημερινῶν πρὸς ἀρχαῖα ἑλληνικὰ ἔθιμα καὶ δοξασίας. Ἄλλὰ πρὸς τοιαύτην ἐργασίαν, ἣτις ἄλλως μέγας συντελεῖ εἰς τὴν διευκρίνησιν τῆς σημασίας πολλῶν λαογραφικῶν φαινομένων, εἰς τὴν ἐξεύρεσιν τῆς ἀρχῆς αὐτῶν καὶ εἰς τὴν βεβαίωσιν τῆς συνεχείας τοῦ ἀρχαίου βίου, δὲν ἦτο φαίνεται προσηκόντως παρεσκευασμένος ὁ συγγραφεὺς. Αἱ συγκρίσεις πρὸς ἀρχαῖα, πλὴν τινῶν γνωστοτάτων, τὰς ὁποίας ἀναφέρει ἐπαναλαμβάνων τὰς γνώμας ἄλλων, ἢ στηρίζονται εἰς ὅλως τυχαίας κατ' ἐπίφασιν μόνον ὁμοιότητας, ἢ συνάπτουσι πράγματα παντελῶς διάφορα ἀλλήλων. Ἐλέγχουσι δ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αἱ παρατηρήσεις αὗται ἄγνοιαν τοῦ ἀρχαίου βίου καὶ ἀτελεστάτην γνῶσιν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων· αἱ μαρτυρίαι τούτων παραλαμβάνονται ἐμμέσως ἐκ δευτέρας χειρός, ἐπιφέρονται ἀκρίτως, ἐνίοτε παρεξηγούμεναι. Ἀναφέρομεν ὀλίγα παραδείγματα. « Οὐδέποτε, » λέγει, οἱ ἀρχαῖοι ἔδιδον τὰ τέκνα των εἰς τὰ ξένα, καὶ δὴ οἱ Ἀθηναῖοι. Ὁ Δημοσθένης μάλιστα λέγει: « ὁ νόμος οὐκ ἔῤῥα τὴν ξένην » ἀστῶ συνοικεῖν, οὐδὲ τὴν ἀστὴν τῷ ξένῳ ». Ἐν ᾧ ἐν Μακεδονίᾳ ἐξ ἀνάγκης δίδουσι τὰ τέκνα αὐτῶν εἰς τὰ ξένα, ἅτινα πολλάκις δὲν εἶναι μακρύτερα τῶν τριῶν ὥρῶν ». Ταῦτα εἶναι εἰλημμένα ἐκ τῆς πραγματείας τοῦ Γουσίου· ἀμφοτέρω δὲ παρενόησαν τὴν ἐννοιαν τοῦ ἀρχαίου ἀττικοῦ νόμου. Χαρακτηριστικώτατα εἶναι ὅσα γράφει εἰς τὸ περὶ τοῦ γάμου τμῆμα: « Ἐξ ἀρπαγῆς δὲ γάμους ἔχομεν ν' ἀριθμῶσμεν παρὰ τοῖς ἡμετέροις προγόνοις τὸν τοῦ Θησέως, Πειρίθου καὶ ἄλλων πολλῶν. Ἡ δὲ ἀγορὰ ἦν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συνήθης εἰς τὰ

» ἀνατολικά ἔθνη, ἐν μέρει δὲ καὶ παρὰ τοῖς ἡμετέροις, παρ' οἷς τὰ
 » πρὸς ἀγορὰν ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ προσφερόμενα ἐκαλοῦντο ἔδνα, ὡς
 » ἱστορεῖ ὁ Ἡρόδοτος (Α, 196) περὶ Βαβυλωνίων, ὅτι αἱ ὠραῖαι
 » παρ' αὐτοῖς ἡγοράζοντο παρὰ τῶν πλουσίων κτλ.». Ὁ Ἡρόδοτος ἐν
 τῷ χωρίῳ ἐκείνῳ διαλαμβάνει περὶ γάμων παρ' Ἀρμενίοις, οἵτινες
 ἐνύμφεον πλειστηριάζοντες τὰς ἐπιγάμους νεάνιδας. Τὰ δ' ὀλίγα ὅσα
 λέγει ὁ συγγραφεὺς περὶ ἀρπαγῆς καὶ ἀγορᾶς παρ' ἀρχαίοις εἶναι ἐν-
 δεικτικά καὶ τῆς ἀνεπαρκείας τῶν ἀρχαιολογικῶν του γνώσεων καὶ τῆς
 ἀμεθοδίας αὐτοῦ. Ἀλλαχοῦ πάλιν λέγει, ὅτι «ἄριστος οἰκονὸς διὰ τὰς
 » νέας ὑπάρχει ἂν μαδήση (ἀποφυλλίση) τὴν ἡμέραν ἐκείνην (τὴν 1
 » Μαΐου) ἄνθος καὶ τὸ τελευταῖον φύλλον ἀποφανθῆ ὅτι τὴν ἀγαπᾷ,
 » ἔθος ὅπερ ὑπῆρχε καὶ παρ' ἀρχαίοις» (5' σ. 25). Τὸ ἔθος τῆς διὰ
 τοῦ ἀποφυλλισμοῦ ἀνθέων ἐρωτικῆς μαντείας ἦτο ἄγνωστον εἰς τοὺς
 ἀρχαίους, οἵτινες ἐμαντεύοντο ἐνίοτε, ὅταν ἤθελον νὰ μάθωσιν ἂν ἡγα-
 πῶντο ἐκ τοῦ πλαταγήματος τοῦ τηλεφίλου ἢ φύλλου τῆς μήκωνος.
 Τοῦτο δ' ἄλλως καὶ σήμερον ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος συνηθίζεται, καὶ
 μαντεύονται παίζοντες ἐκ τοῦ ἥχου τὸν ὅποῖον κάμνει πέταλον ῥό-
 δου ἢ μήκωνος ἢ ἀνεμώνης, τιθέμενον μεταξὺ τοῦ ἀντίχειρος καὶ τοῦ
 δείκτου τῆς ἀριστερᾶς καὶ πληττόμενον διὰ τῆς παλάμης τῆς δε-
 ξιάς· καθ' ὃν τρόπον δηλ. καὶ εἰς τῶν σχολιαστῶν τοῦ Θεοκρίτου
 μαρτυρεῖ ὅτι ἐγίνετο ἡ τοιαύτη μαντεία κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. —
 Ἀναφέρει ἀλλαχοῦ ὅτι εἰς τὸ Κουφάλι κατὰ τὴν εἴσοδον τῆς νύμ-
 φης εἰς τὴν νέαν τῆς κατοικίαν καίουσι τὸ κάλυμμα τῆς μητρὸς
 τοῦ γαμβροῦ. Παρατηρεῖ δ' ὅτι «παρόμοιόν τι συνέβαινε καὶ
 » παρ' ἀρχαίοις» (Δ' σ. 41). Τί δ' εἶναι τὸ παρόμοιον; ὅτι οἱ ἀρ-
 χαῖοι ἔκαιον τὸν ἄξονα τῆς ἀμάξης! Καὶ μικρὸν κατωτέρω (Δ' σ. 42)
 ἐπάγεται ταῦτα: «Ἀντὶ τοῦ παρ' ἡμῖν ἀσπασμοῦ τῶν στεφάνων
 » (τῶν νεονύμφων) οἱ ἀρχαῖοι εἶχον τὴν συνήθειαν ν' ἀνάπτωσι
 » λαμπάδας». Ἀναγκαῖον δὲ κρίνομεν νὰ προσθέσωμεν, ὅτι μεγάλη
 εἶναι ἡ γλωσσικὴ ἀδυναμία τοῦ συγγραφέως, κατάδηλος καὶ ἐξ αὐτῶν
 τῶν βραχέων ἀποσπασμάτων, τὰ ὅποια ἀνεγνώσθησαν, ἐμφαινομένη
 δὲ μάλιστα εἰς τὰ πολυπληθῆ γραμματικὰ σφάλματα καὶ εἰς τὴν ἀσαφῆ
 καὶ πλατυλόγον ἔκθεσιν τῶνπραγμάτων. Παρατηρεῖται δ' ἡ ἀσάφεια
 ἐκεῖ προπάντων, ὅπου ὁ συγγραφεὺς ἀναμειγνύει ἄνευ ἀνάγκης εἰς τὸν

λόγον ἀρχαίας λέξεις καὶ ὀνόματα, ἅτινα ἠδύναντο νὰ ὑποληφθῶσιν ὡς συνήθη καὶ σήμερον παρὰ τῷ λαῷ. Οὕτω λ.χ. ἐν Β' σ. 3 λέγει, ὅτι «μετὰ τὸν τοκετὸν κατασκευάζουσι ἐξ ἀζύμου καὶ μέλιτος τὰς λεγο-
 » μένας λαλαγγίτας, ἢ ἀλαγγίτας ἢ τηγανίτας ἢ πόπανα», ὅπου τὸ πό-
 πανα δύναται νὰ νομισθῆ ἄλλο δημῶδες ὄνομα τῶν τηγανιτῶν, ἐνῶ
 ἀπλῶς ἐτέθη μόνον καὶ μόνον ἐξ ἀνεξηγήτου λεξιθηρίας. Εἰς τὸ αὐτὸ
 τμήμα σ. 2 λέγει, ὅτι «τρεῖς ἡμέρας ἀπὸ τῆς γεννήσεως πιστεύεται,
 » ὅτι ἡ Κλωθῶ, ἡ Λάχεσις, καὶ ἡ Ἄτροπος ἔρχονται ἵνα μοιράσωσιν
 » αὐτῷ (τῷ παιδίῳ) ὅσα καλὰ ἢ κακὰ μέλλει νὰ πάθῃ ἐν τῷ βίῳ του»
 ἀντὶ νὰ εἴπῃ ἀπλῶς ὅτι πιστεύεται ὅτι κατὰ τὴν τρίτην ἀπὸ τῆς γεν-
 νήσεως ἡμέραν, ἢ ἀκριβέστερον τὴν τρίτην νύκτα, τρεῖς Μοῖραι ἔρ-
 χονται καὶ μοιραίνουσι τὸ νεογνόν. Διότι οὐδεμίαν ἔχομεν ἀμφιβο-
 λίαν ὅτι τὰ τρία ἀρχαῖα ὀνόματα τῶν Μοιρῶν εἶναι ἄγνωστα ἐν Μα-
 κεδονίᾳ, ὡς εἶναι ἄγνωστα καὶ εἰς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα, ὅπου ἐπικρατεῖ
 ἡ αὐτὴ δοξασία. Ἐν μεταφράσει δημῶδους κουτσοβλαχικοῦ ἄσματος
 ἔχει τὴν λέξιν *κελέβην*, ἄγνωστον τίνα κουτσοβλαχικὴν μεταφράζων
 οὕτω, διότι δὲν παρατίθεται τὸ κείμενον τοῦ ἄσματος· καὶ ἐν τῇ περι-
 γραφῇ τοῦ ἐθίμου τοῦ Κλήδονα (Ε' σ. 49) λέγει ὅτι «αἱ νεάνιδες ἐξέρ-
 » χονται, ἔχουσαι ἐκάστη ὁμὰς ἀνὰ μίαν ἀνθοστόλιστον *κελέβην* (ἀγ-
 » γεῖον), ἐν τῷ ὁποίῳ ῥίπτουσι τὸ σημάδι». Ἡ λέξις *κελέβη*, ἣτις
 ἐσήμαινεν εἶδος ποτηρίου, ἐτέθη ἴσως ὡς ἀρχαιοπρεπεστέρα τῆς λαγή-
 νου, ἣτις ἔχει μὲν τοὺς αὐτοὺς τίτλους ἀρχαίας εὐγενείας καὶ σημαίνει
 ἀκριβῶς αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον θέλει νὰ δηλώσῃ ὁ συγγραφεὺς,
 ἀλλ' ἔχει τὸ ἀτύχημα νὰ εἶναι γνωστὴ καὶ κοινοτάτη.

Τὰ ὀλίγα παραδείγματα τῶν συγκριτικῶν παρατηρήσεων τοῦ συγ-
 γραφέως, τὰ ὁποῖα πρὸ μικροῦ ἐμνημονεύσαμεν, ἀρκοῦσι νὰ κατα-
 δείξωσιν, ὅτι ἠστοχίησεν οὗτος ἐν τῷ ἐγχειρήματι τῆς ἐπιστημονικῆς ἐπε-
 ξεργασίας τῆς λαογραφικῆς ὕλης. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν πρέπει βεβαίως νὰ
 ἐπηρεάσῃ τὴν κρίσιν ἡμῶν περὶ τοῦ ἔργου, διότι τοιαύτη ἐπεξεργα-
 σία δὲν ἀνεγράφετο εἰς τοὺς ὅρους τοῦ διαγωνισμοῦ, ἀναγράφοντος
 μόνον συναγωγὴν ὕλης. Θὰ ἦτο ἐννοεῖται εὐπρόδεκτον τὸ ἐπὶ πλέον
 γενόμενον, ἂν ἐγίνετο μετὰ κριτικῆς καὶ μεθόδου, ὡς εὐπρόσδεκτος εἶ-
 ναι, καίπερ μὴ ζητηθεῖσα, ἢ παρεμβολὴ τῶν ἀλλογλώσσων μακεδο-
 νικῶν ἄσμάτων καὶ τῶν ἄλλων εἰδήσεων ἐκ τῆς λαογραφίας τῶν μὴ

έλληνοφώνων κατοίκων τῆς Μακεδονίας. Ἄλλὰ θὰ ἦτο ἄδικος ἢ ἀξίωσις νὰ ὑποτιμηθῇ ἡ ἀξία τῆς ὑποβληθείσης κατὰ τοὺς ὄρους τοῦ ἀγῶνος συλλογῆς, ἔνεκα τῶν ἑλλείψεων καὶ τῶν ἁμαρτημάτων τῶν ἐν προσθήκης μοίρα συναποσταλέντων μερῶν αὐτῆς. Ὅθεν ὀρθὸν καὶ ἐπεικὲς ἐνομίσαμεν ἐν τῇ συλλογῇ νὰ ἐξετάσωμεν μόνον τὸ τί καὶ πόσον καὶ πῶς, τὸ ποιὸν δηλαδὴ τὸ ποσὸν καὶ τὴν μέθοδον τῆς συναγωγῆς τοῦ προσαχθέντος ὕλικου.

Ὡς πρὸς τὸ ποσὸν τῆς περιεχομένης ἐν τῇ ὑποβληθείσῃ συναγωγῇ ὕλης παρατηροῦμεν εὐχαρίστως, ὅτι εἶναι ἱκανῶς μέγα, ἂν καὶ δύναται βεβαίως νὰ θεωρηθῇ ὡς πολλοστὸν μέρος τῆς ἐλληνικῆς λαογραφίας τῆς Μακεδονίας. Διότι καὶ ἡ Μακεδονία, ὡς καὶ πᾶσα ἄλλη ἐλληνικὴ χώρα, ἔχει πλουσιωτάτην μὲν ἄγραφον δημῶδη φιλολογίαν, ἀπείρους δὲ τὸ πλῆθος δοξασίας καὶ μεγίστην ποικιλίαν ἐθίμων εἴτε κοινῶν εἰς πάντας τοὺς ὁμογενεῖς κατοίκους, εἴτε ἐπιχωριαζόντων εἰς ὀλίγους τινὰς τόπους. Ἄλλ' οὔτε ὁ ἀγωνοθέτης οὔτε οἱ κριταὶ εἶχομεν τὴν ἄτοπον προσδοκίαν νὰ περιληφθῇ ἡ ὅλη λαογραφία τῆς Μακεδονίας εἰς ἓν ἔργον, ὅσονδῆποτε φιλόπονος καὶ ὅσονδῆποτε δεξιὸς ἐνδέχεται νὰ ἦτο ὁ ἐπιχειρῶν εἰς τοῦτο. Καὶ τὰ ἐκδοθέντα μέχρι τοῦδε ἐκτενέστερά πως ἔργα περὶ τῆς λαογραφίας τῆς Μακεδονίας, τοῦ Γουσίου δηλ. ἡ μερικωτέρα ἔρευνα τῆς λαογραφίας τῶν Λακκοβικίων καὶ τοῦ Abbott ἡ γενικωτέρα τῆς ὅλης Μακεδονίας, συμπληροῦσιν μὲν ἀλλήλας, ἀλλ' οὐδὲ ὀπωστιοῦν ἐξαντλοῦσι τὸ θέμα. Πρὸς τὸ ἔργον τοῦτο ἀπαιτεῖται ἡ συνεργασία πολλῶν, μετὰ προσοχῆς παρακολουθούντων πάντα τὰ φαινόμενα τοῦ βίου τοῦ λαοῦ καὶ πᾶσαν ἐκδήλωσιν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ χρόνου μακροῦ, διότι τῶν πλείστων τούτων ἡ παρατήρησις πρέπει νὰ γίνῃ ἐν τῷ προσήκοντι καιρῷ. Πολλὰ τῶν κατὰ παράδοσιν πράξεων ἢ ἐνεργειῶν τοῦ λαοῦ γίνονται ἐν τακτῷ χρόνῳ ἢ ἐν ὠρισμένῃ περιστάσει, πολλὰ δὲ τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ ψυχικοῦ βίου αὐτοῦ παρατηροῦνται μόνον ὅταν παρουσιασθῇ ἰδία τις γενετικὴ αὐτῶν αἰτία· διαφεύγουσι δὲ τὸν λαογράφον ἐρευνητήν, ἂν μὴ τύχη νὰ παρατηρήσῃ ταῦτα ἐν τῇ καταλλήλῳ εὐκαιρίᾳ.

Ἡ ὑποβληθεῖσα εἰς τὸν ἀγῶνα συλλογὴ κατηρτίσθη ἐκ πολλῶν τόπων τῆς Μακεδονίας καὶ ἐν σχετικῶς μακρῷ χρόνῳ ὡς ὁ συγγραφεὺς βεβαιώνει, ἐπελήφθη τοῦ ἔργου ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας καὶ ἡσχο-

λήθη συντόμως εἰς αὐτὸ ἐπὶ πολλὰ ἔτη (πόσα ἀκριβῶς δὲν ὀρίζει), ἠδυνήθη δὲ νὰ συγκομίση ἀφθονον ὕλην. Ἡ ἐν τῷ ΙΔ' τμήματι συλλογὴ τῶν δημοτικῶν ἄσματων ἐκ πολλῶν μακεδονικῶν τόπων περιλαμβάνει 199 ἐν ὄλῳ ἄσματα, ἀλλὰ πλὴν τούτων καὶ ἄλλα πλεῖστα εἶναι ἐγκατεσπαρμένα εἰς τᾶλλα τμήματα τῆς συλλογῆς, μάλιστα δὲ γαμήλια, ἐν τῷ Δ' τμήματι, ἐν ᾧ περιγράφονται τὰ κατὰ τὸν γάμον ἔθιμα, καὶ μοιρολόγια ἐν τῷ Ε'. Οὕτω δὲ συμποσοῦνται τᾶσματα τῆς συλλογῆς ταύτης εἰς πολλῶν πλείονα τὸν ἀριθμὸν πάντων τῶν μέχρι τοῦδε ἐκδεδομένων μακεδονικῶν. Καὶ παροιμίας ἔχει ἐν ὄλῳ περὶ τὰς 1300, πολλαπλασίας καὶ ταύτας τῶν μέχρι τοῦδε δημοσιευθεισῶν, καθόλου δὲ ἡ αὐτὴ παρατηρεῖται δαψίλεια τῆς ὕλης καὶ εἰς τινὰ ἄλλα τῶν τμημάτων τοῦ βιβλίου του, οἷον εἰς τὸ περὶ παιδιῶν καὶ εἰς τὸ περὶ γάμου καὶ εἰς τὸ Ε' τμήμα τῶν μηνιαίων. Ἄλλα πάλιν λαογραφικὰ κεφάλαια τοῦναντίον εἶναι πενιχρότατα, ἢ καὶ ἐλλείπουσιν ὅλως κεφάλαια ἀναγκαιότατα. Εἶπομεν πρὸ ὀλίγου ὅτι ἐν τμήματι, τὸ τῶν εὐχῶν, περιλαμβάνει δύο μόνον εὐχάς, ἕτερον δὲ τὸ τῶν καταρῶν, κατάρας ἐν ὄλῳ 11. Ἡ περιγραφή τῶν κατὰ τὴν τελευταίαν ἔθιμων εἶναι ἀνεπαρκεστάτη, τῶν δ' εἰς τὸν θάνατον ἀναφερομένων δοξασιῶν ὀλίγιστα καταγράφονται. Πτωχὴ δ' εἶναι καὶ τῶν αἰνιγμάτων ἢ συλλογῆ. Τῶν κωμαστικῶν διστίχων ἢ ὀλιγοστίχων ἄσματιῶν, ἅτινα καὶ ἐν Μακεδονίᾳ, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, εἶναι βεβαίως πολυαριθμότατα, οὐδὲν φέρεται, ἀλλὰ τούτου αἰτία εἶναι ἡ ἀπώλεια τοῦ περιέχοντος συλλογὴν τοιούτων ἄσματιῶν χειρογράφου του, ὡς σημειώνει κάπου ὁ συγγραφεύς. Οὐδὲν ἐπίσης παραμύθιον, οὔτε μῦθον, οὔτε εὐτράπελον διήγησιν περιέχει ἢ συλλογῆ, οὔτε ἐπωδίας, οὔτε ὄρκους, καὶ οὐδεὶς λόγος γίνεται ἐν αὐτῇ περὶ χορῶν, ἢ περὶ δημῶδους τέχνης, ἢ περὶ δημῶδους ἰατρικῆς, οὐδὲ περὶ πολλῶν ἄλλων θεμάτων, τὰ ὅποια θὰ ἦσαν ἀπαραίτητα εἰς ἄριστον καὶ πλῆρες διάγραμμα τῆς λαογραφίας τῆς Μακεδονίας. Ἄλλὰ τοιοῦτο διάγραμμα δὲν πρέπει βεβαίως νὰ προσδοκῶμεν ἐκ τῆς ἐργασίας ἐνὸς ἀνδρός, ἄσμενοι δέ, σκοποῦντες εἰς τὴν παρ' ἡμῖν σπάνιν τῶν τοιούτων ἐρευνῶν, ὀφείλομεν νὰ ἀποδεχώμεθα πᾶσαν συμβολὴν εἰς τὴν λαογραφίαν τῆς Μακεδονίας, ἂν εἶναι γενναία καὶ προαγῆ σπουδαίως τὰς περὶ ταύτης γνώσεις ἡμῶν.

Εἰς δὲ τὴν μέθοδον τῆς συναγωγῆς τῆς ὕλης εὐφημος μᾶλλον ἐμ-

πρέπει λόγος. Ὁ συγγραφεὺς γινώσκει τὰς πρὸ αὐτοῦ γενομένας ἐργασίας καὶ ἐπωφελεῖται ἐνιαχοῦ ταύτας. Ἡ περιγραφή τῶν κατὰ τὸν γάμον ἐθίμων βάσιν ἔχει τὴν περὶ Λακκοβικίων πραγματείαν τοῦ Γουσίου (σ. 55 κέ.), ἣν ἐπὶ λέξει πολλάκις ἀντιγράφει, χωρὶς νὰ παραπέμπῃ εἰς αὐτήν. Ἄλλ' εἰς τὰ τοῦ Γουσίου προσθέτει ἐξ ἰδίας παρατηρήσεως περιγραφὴν τῶν ἀλλαχοῦ τῆς Μακεδονίας, ἐκτὸς τοῦ Παγγαίου, συνηθιζομένων, τοσοῦτο δ' ἄφθονον εἶναι τὸ ὑπ' αὐτοῦ προσαγόμενον νέον ὑλικόν, ὥστε εὐλόγος ἐγείρεται ἀπορία, διατι προέκρινε τὸν τρόπον τοῦτον τῆς κατατάξεως αὐτοῦ, ἐν περιθωρίῳ τρόπον τινὰ ξένης ἐκθέσεως. Ἡ αὐτὴ δ' ἀναλογία, ἐν μείζονι μάλιστα μέτρῳ, παρατηρεῖται καὶ εἰς τὸ λοιπὸν βιβλίον. Ὀλίγιστα εἶναι τὰ ἐξ ἄλλων παραληφθέντα ἢ τὰ γνωστὰ ἡμῖν ἐξ ἄλλων, πάμπολλα δὲ τὰ ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ συλλογέως ἀμέσως ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ λαοῦ καταγραφέντα ἢ ἐξ αὐτοψίας περιγραφέντα. Ἀλλὰ τὴν μεγίστην ταύτην ἀρετὴν τοῦ ἔργου του καθιστᾷ ἐνίστε δυσδιάγνωστον, ἀπέχων ἐξ ὀλιγωρίας ἢ ἐξ ἄλλου οἰουδήποτε λόγου, ἀβασίμου πάντως, νὰ σημειώσῃ τὴν προέλευσιν μνημείων τοῦ λόγου ἢ τοὺς τόπους, ὅπου ἐπιχωριάζουσιν αἱ περιγραφόμεναι συνήθειαι. Ἄν τοιαῦται παραλείψεις ἦσαν συχνότεραι, ἢ συλλογὴ θὰ ἔχανε τὸ μέγιστον μέρος τῆς ἀξίας αὐτῆς. Τὴν προέλευσιν δ' ὅμως ἐκάστου τῶν δημοτικῶν ἄσμάτων ἔχει ἀκριβῶς δηλώσῃ, ἐπίσης καὶ πολλῶν ἐθίμων καὶ δοξασιῶν. Ἀπέφυγε νὰ κάμῃ τοῦτο εἰς τὰς παροιμίας, διότι ὑπέλαβε τὸ πρᾶγμα «δυσκολώτατον ἢ μᾶλλον ἀδύνατον», διὰ λόγους, οἵτινες εἰς ἡμᾶς τοῦλάχιστον δὲν φαίνονται σπουδαῖοι. Οὐδὲν ἐκώλυεν αὐτὸν νὰ σημειώσῃ ἀκριβῶς τὸν τόπον ἢ τοὺς τόπους ὅπου ἤκουσεν ἐκάστην παροιμίαν, ἂν δ' αὕτη δὲν ἐπιχωριάξῃ εἰς τοὺς τόπους ἐκείνους, μετενεχθεῖσα ὑπὸ Μακεδόνας ἄλλοθεν καταγομένου, ἢ εἶναι μετὰφρασις ἀπλῆ ἀλλογλώσσου παροιμίας, ἢ δύνατο νὰ ἐξακριβώσῃ συγκριτικὴ ἔρευνα, ὅταν ὀψέ ποτε καταρτισθῇ πλουσία συλλογὴ μακεδονικῶν παροιμιῶν· ἢ παράλειψις τῆς δηλώσεως τῆς προελεύσεως δὲν ἐννοοῦμεν πῶς δύναται νὰ εὐκολύνῃ τὴν λύσιν τῶν ἀπορημάτων, ἅτινα ἀναφέρει ὁ συγγραφεὺς, ἐπισκοτιζουσα τοῦναντίον αὐτὰ καὶ δυσχεραίνουσα τὴν ἀναζήτησιν τῆς πρώτης ἀρχῆς τῆς παροιμίας. Περὶ παροιμιῶν δ' ὄντος τοῦ λόγου, παρατηροῦμεν ὅτι καὶ ἡ ἐρμηνεῖα αὐτῶν δὲν εἶναι πολλάκις εὔστο-

χος, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ εἶναι ἀόριστος καὶ ἀσαφής, δὲν ἀναφέρονται δὲ καὶ οἱ μῦθοι ὧν εἶναι περιλήψεις. Ὁ παροιμιογράφος ὀφείλει νὰ καταγράφη τὴν ἐρμηνείαν καὶ αὐτῶν τῶν εὐληπτοτάτων, διότι πολλάκις ἢ χρῆσις τῶν παροιμιῶν παρουσιάζει διαφορὰς κατὰ τόπους, καὶ παροιμία, ἣν ὁ Μακεδὼν λ. χ. ὑπολαμβάνει γνωστοτάτην καὶ αὐτονόητον, ἐν ἄλλῃ ἑλληνικῇ χώρᾳ ἀναφέρεται εἰς εἰδικωτάτην τινὰ περίστασιν ἢ ἔχει παντελῶς διάφορον ἔννοιαν. Καὶ ἡ κατάταξις δὲ τῶν παροιμιῶν εἶναι πλημμελεστάτη· ὁ συλλογεὺς ἀκολουθεῖ τὴν ἀλφαιβητικὴν τάξιν, ὀριζομένην ὑπὸ μόνου τοῦ πρώτου γράμματος ἐκάστης παροιμίας, σπανιώτατα δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ δευτέρου καὶ τρίτου (οὕτω παροιμία ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ ἄν κριμάσουν προηγεῖται τῆς ἀρχομένης ἀπὸ τῆς λέξεως ἀναγοῦλα, καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ ἀντάμα ἀρχομένη προηγεῖται τῆς ἀπὸ ἃ μὴ ξαναῖδῆς κτ.). Ἄλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ἄσκοπον καὶ ἄχρηστον τάξιν δὲν τηρεῖ πάντοτε ἀκριβῶς. Μεταξὺ τῶν ἀπὸ τοῦ Α ἀρχομένων παροιμιῶν λ. χ. ὑπάρχουσι καὶ πολλαὶ παροιμίαι ἀρχόμεναι ἀπὸ ἄλλων στοιχείων τοῦ ἀλφαβήτου, οἷον μία ἀπὸ τοῦ Δ, 2 ἀπὸ τοῦ Κ, ἀπὸ τοῦ Μ μία, 5 ἀπὸ τοῦ Ο, μία ἀπὸ τοῦ Π, ὁμοίως ἀπὸ τοῦ Σ, τοῦ Φ, τοῦ Χ, καὶ ἕξ ἀπὸ τοῦ Τ. Τὸ δὲ πάντων σπουδαιότατον, οὐδεμία παροιμία τηρεῖ ἀδιάφθορον τὸν γλωσσικὸν τύπον αὐτῆς. Διότι ὁ συλλογεὺς, εἴτε ἔνεκα ἀνεπαρκοῦς ἀσκήσεως, εἴτε ἔνεκα ἐπηρείας τῆς γραφομένης γλώσσης, εἴτε ἔνεκα ἀπροσεξίας, δὲν καταγράφει πιστῶς ὡς φέρονται εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ τὰ δημῶδη κείμενα. Μόνον εἰς τὰ δημῶδη ἄσματα κατέβαλε μείζονα προσοχὴν, ἀλλὰ καὶ ταῦτα δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένα σφαλμάτων. Καθόλου δὲ τὰ ἐν τῇ συλλογῇ δημῶδη κείμενα, ἔνεκα τῆς μὴ ἀκριβοῦς ὡς ἐπὶ τὰ πολλὰ ἀποδόσεως τοῦ ἰδιωματικοῦ χαρακτῆρος, δὲν εἶναι πρόσφορα πρὸς γλωσσικὰς μελέτας.

Κατ' ἔξοχὴν ἡ ἀτοπία αὕτη παρατηρεῖται εἰς τὴν συλλογὴν τῶν παραδόσεων, τὴν ἀποτελοῦσαν τὸ Α' τμήμα τοῦ βιβλίου. Τοσοῦτο παρεμορφώθησαν αὗται διασκευασθεῖσαι εἰς τὴν γραφομένην γλῶσσαν, ὥστε κατέστησαν παντελῶς ἄχρηστοι ἐπιστημονικῶς. Μὴ ἀρκεσθεῖς ὁ συλλογεὺς εἰς ἀπειρόκαλον παράφρασιν αὐτῶν, τὰς ἐξώγκωσε δι' ἀφορήτων πλατειασμῶν, καὶ τὰς ἐποίκιλε διὰ ῥητορικῶν καλλωπισμάτων. Οὕτω δὲ εἰς τὰς διηγήσεις τοῦ λαοῦ παρεμβάλλονται τοιαῦ-

ταί τινες φράσεις: « ὑπὸ ἔποψιν ὠραιότητος ἠδύνατο νὰ συναγωνισθῆ
 » τὴν Φρύνην καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν θεὰν τοῦ κάλλους » ἢ: « Ἡ ἑλπίς ἢ
 » ἀδίκως κατέχουσα τὴν θέσιν τῆς λήθης αὕτη θεά » ἢ: « ἐπὶ ὄλο-
 » κλήρους ὥρας ὡς ἄλλος Ὀράτιος ἐκράτησε τὸν στρατὸν τοῦ Μου-
 » ράτ » ἢ: « ἐνέπηξε τὸ ξίφος του εἰς τὴν γῆν, ὡς ἄλλος Αἴας τῆς
 » νεωτέρας ἐποχῆς ». Μία παραλλαγή παραδόσεως, ἣν ὁ εἰσηγητὴς τῆς
 ἐκθέσεως ταύτης ἔχει δημοσιεύσει εἰς τὴν συλλογὴν τῶν Παραδόσεων
 του (ἀρ. 397 σ. 223 - 4), βεβαιώνει, ὅτι ἐγράφη ὡς ἤκουσεν αὐτὴν
 παρὰ χωρικοῦ τινος, οὗ καὶ τὸ ὄνομα μνημονεύει ὁ συλλογεύς. Ἄλλ'
 ἢ διήγησις πόρρω ἀπέχει διηγήσεως χωρικοῦ, ἢ δὲ γλῶσσα αὐτῆς οὐ-
 δὲν ἔχει τὸ ἰδιωματικόν. Χαρακτηριστικὴ δ' εἶναι ἡ ὁμολογία τοῦ συλ-
 λογέως, ὅτι ὅπου ὁ χωρικός ἔλεγεν ἄρχοντας, αὐτὸς ἔθεσε ῥήγας. Καὶ
 ἐν ἄλλῃ παραδόσει (σ. 7) σημειώνει τὰ ἑξῆς: « Ῥήγας ἀντὶ βασιλιᾶς
 » μοὶ φαίνεται ὀρθότερον, καθότι περὶ χριστιανικῆς παραδόσεως πρό-
 » κείται. Τὸν μεσαιῶνα δὲ ῥηγᾶδες ὑπῆρχον καὶ ὄχι βασιλεῖς. Διὸ τὸ
 » ῥήγας θὰ μεταχειρίζωμαι μέχρι τέλους τῆς παραδόσεως ». Ἡ διά-
 κρισις τῆς γνησίας δημῶδους παραδόσεως ἀπὸ τῶν περιττῶν παρεμ-
 βλημάτων τοῦ συλλογέως ἢ τῶν αὐθαιρέτων μεταβολῶν ἃς ἐπήνεγκεν
 εἰς τὸ κείμενον, εἶναι δυσχερεστάτη, διὸ ἐπιβάλλεται ἡ χρῆσις τοιού-
 των κειμένων νὰ γίνεται μετὰ πολλῆς περισκέψεως: ἴσως δὲ προτιμώ-
 τερον νὰ μὴ γίνεται παντάπασι χρῆσις ἐκείνων μάλιστα, περὶ ὧν ἐν-
 δέχεται νὰ ὑπάρξῃ ὑπόνοια ὅτι δὲν ἐλήφθησαν ἀμέσως ἐκ πρώτης
 πηγῆς. Τοιαύτη τις εἶναι ἡ παράδοσις περὶ τῆς ἐν ἄνθρω τοῦ ὄρους
 Μπουρίνου παρὰ τὴν Κοζάνην ἱαματικῆς πηγῆς (Α' σ. 29), ἣτις εἶναι
 παράφρασις εἰς τὴν γραφομένην γλῶσσαν τῆς παραδόσεως, ἣν ὁ εἰ-
 σηγητὴς τῆς ἐκθέσεως ταύτης ἔχει δημοσιεύσει ἐν τῇ συλλογῇ τῶν
 Παραδόσεων (ἀρ. 683 σ. 402). Δὲν ἀναφέρει μὲν ποῦ εἶναι δημοσι-
 ευμένη ἡ παράδοσις, ἀλλὰ προδήλως τὴν παρέλαβεν ἐκεῖθεν, καὶ δὲν
 τὴν κατέγραψεν ἀμέσως ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ λαοῦ.

Ἐπολείπεται ἡμῖν νὰ διαλάβωμεν καὶ περὶ τοῦ ποιοῦ καὶ τῆς ση-
 μασίας τοῦ περιεχομένου τῆς ὑποβληθείσης εἰς τὸν ἀγῶνα συλλογῆς.
 Νομίζομεν δ' ὅτι δὲν εἶναι χρεῖα πολλῶν λόγων, ὅπως καταδειχθῆ ἢ
 μεγάλη τούτου ἀξία. Ὀλίγιστα μὲν εἶναι τὰ μνημεῖα τοῦ λόγου ἢ αἱ
 δοξασίαι καὶ τὰ ἔθιμα, τὰ ὁποῖα τὸ πρῶτον ἐκ τῆς προκειμένης συλ-

λογῆς γίνονται γνωστά· ἀλλὰ καὶ περὶ τούτων δυνάμεθα εὐλόγως νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἦσαν τέως ἄγνωστα, διότι τὸ ἔργον τῆς ἑλληνικῆς λαογραφίας δὲν εἶναι συντετελεσμένον, ἐνδέχεται δὲ πληρεστέρα ἔρευνα νὰ καταδείξῃ ὅτι εἶναι κοινὰ καὶ εἰς ἄλλας ἑλληνικὰς χώρας. Πάντα σχεδὸν τὰ δημοτικὰ ἄσματα εἶναι παραλλαγαὶ τῶν πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἄδομένων, ὀλίγιστα δὲ τοπικὰ εἶναι συντεθειμένα καὶ ταῦτα κατὰ τὸν αὐτὸν τύπον καὶ τοὺς αὐτοὺς κανόνας ἀντιστοιχῶν ἄσμάτων ἑλληνικῶν, οἷον τὸ ὑπ' ἀρ. 187 τοῦ Μπρούφα, τοῦ κατὰ τὸ 1896 πεσόντος ἐν Μακεδονίᾳ ἐπαναστάτου, καθὼς καὶ τὰναφερόμενα εἰς ἐπιχωρίους ἀρματωλοὺς καὶ κλέφτας πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως· ταῦτα ἠδύναντο νὰ διαδοθῶσι καὶ ν' ἄδωνται ἐπίσης καὶ ἐν Ἑλλάδι, ὡς πάλιν ἐν Μακεδονίᾳ κυκλοφορεῖται τὸ τραγοῦδι τῶν Κολοκοτροναίων (ἀρ. 184), τοῦ Λακεδαιμονίου καπετὰν Ζαχαριᾶ (ἀρ. 181) καὶ τόσων ἄλλων τῶν ἐντεῦθεν τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῶν Καμβουνίων δοξασθέντων εἰς τοὺς πρὸς τοὺς Τούρκους ἀγῶνας. Ἐν ἀρχῇ τῆς συλλογῆς τῶν δημοτικῶν ἄσμάτων εὐρίσκομεν τέσσαρας παραλλαγὰς, ἐκ Θεσσαλονίκης, Χαλκιδικῆς, Πιερίας καὶ Νοτιοδυτικῆς Μακεδονίας τοῦ πανελληνίου ἄσματος τοῦ Κάστρου τῆς Ὠριᾶς. Παραλλαγαὶ διαφόρων ἀκριτικῶν ἄσμάτων ἀφθονοῦσιν ὁμοίως, τὰ δ' ἔρωτικά ἄσματα καὶ τὰ τῆς ξενιτειᾶς, τὰ ἑορταστικά καὶ τὰ παιδικά, τὰ γαμήλια καὶ τὰ μοιρολόγια, εἶναι οἰκεία καὶ ἐξ ἴσου προσφιλῆ εἰς πάντας τοὺς Ἕλληνας. Τὰ συναισθήματα ἐκδηλοῦνται διὰ τῶν αὐτῶν ἐκφράσεων, αἱ δὲ κατὰ παράδοσιν ἐνέργειαι καὶ πράξεις ὄχι μόνον τῶν ἑλληνοφώνων, ἀλλὰ καὶ πολλῶν τῶν ἄλλων κατοίκων τῆς Μακεδονίας ἐκτελοῦνται καθ' ὁμοίους καὶ συγγενεῖς πατροπαραδότους τύπους.

Ἄλλ' ἐκεῖνο ἀκριβῶς, ὅπερ ἐνδέχεται ὑπὸ τινων νὰ θεωρηθῆ ὡς μειονέκτημα, ἢ μὴ πρόσαγωγή δηλαδὴ καινοφανοῦς κατὰ τὸ πλεῖστον λαογραφικοῦ ὕλικου, ἀποτελεῖ, ὡς νομίζομεν, τοῦναντίον ἀρετὴν τῆς κρινομένης συλλογῆς. Εἰς τοὺς σκοποὺς τῆς λαογραφίας καταλέγεται καὶ ὁ καθορισμὸς τοῦ ἰδιάζοντος χαρακτῆρος ἐκάστου λαοῦ, πρὸς τοῦτο δὲ ἀναγκαῖα εἶναι ἡ γνῶσις τῶν φαινομένων τοῦ ψυχικοῦ καὶ τοῦ πνευματικοῦ βίου τοῦ λαοῦ τούτου. Τὸν δὲ χαρακτῆρα τοῦ μακεδονικοῦ λαοῦ θὰ διακρίνωμεν, καθορίζοντες ἀσφαλῶς καὶ τὰς ἐθνικὰς διαφορὰς αὐτοῦ, ὅταν γνωρίσωμεν ἐντελῶς τὸν βίον, τὰς ἰδέας καὶ τὰ

συναισθήματα αὐτοῦ. Ἡ λαογραφικὴ ἔρευνα ἄρα πρέπει ν' ἀποβλέπη εἰς τὴν περισυλλογὴν καὶ ἐξέτασιν πάντων ἀνεξαιρέτως τῶν στοιχείων, ἅτινα συντείνουσιν εἰς τὸν σκοπὸν αὐτῆς, ὀρθῶς δ' ἐποίησεν ὁ συγγραφεὺς περιλαβὼν ἐν τῇ συλλογῇ αὐτοῦ πᾶν ὅτι ἠδυνήθη νὰ παρατηρήσῃ ἢ ν' ἀκούσῃ καὶ μὴ παραλιπὼν τὰ γνωστὰ καὶ συνήθη καὶ ἐκτὸς τῆς Μακεδονίας. Οὕτω δὲ διατρανοῦται καὶ ἡ ταυτότης τοῦ ἐθνικοῦ βίου τῶν Μακεδόνων καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων.

Ὅθεν οἱ κριταὶ ἀπεφάσισαν ν' ἀπονεύωσι τὸ βραβεῖον τοῦ ἀγῶνος εἰς τὸν συγγραφέα τοῦ μόνου ὑποβληθέντος ἔργου, παρὰ τὰς μεγάλας ἀτελείας καὶ τὰ ἁμαρτήματα αὐτοῦ, ἀποβλέποντες εἰς τὸν πλοῦτον τῆς συγκομισθείσης ὕλης καὶ ἀμείβοντες τὴν φιλοπονίαν καὶ τὸν ἐνδελεχῆ ζῆλον αὐτοῦ.

Σ. Π. ΛΑΜΠΡΟΣ,
Δ. ΠΑΤΣΟΠΟΥΛΟΣ,
Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ, εἰσηγητής.

Ἀποσφραγισθέντος ὑπὸ τοῦ Πρυτάνεως τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου τοῦ περιέχοντος τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως φακέλου, ἐγνώσθη ὅτι οὗτος εἶναι ὁ κ. *Χρ. Γ. Γουγούσης* δημοδιδάσκαλος ἐκ Δίβρης.

Η ΑΓΙΑ ΕΛΕΝΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟΝ

ΥΠΟ

ΣΙΜΟΥ ΜΕΝΑΡΔΟΥ

Ὁ Κωνσταντῖνος Σάβας, ἐκδίδων τοὺς χρονογράφους τοῦ Κυπριακοῦ ῥηγάτου ἐπρόταξε μακρὰν εἰσαγωγὴν, ὅπου ἱστορεῖ καὶ τὰ ἀκόλουθα. ¹⁾

«Ἐξ Ἱεροσολύμων ἐπαναστρέφουσα ἡ μήτηρ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου (327) προσωρμίσθη ἐν τῇ ἀνατολικῇ (;) τῆς νήσου παραλία, ὅπου τὸ χωρίον Μάριον (Μαρίν) συγκινηθεῖσα δ' ἐπὶ τῇ λιπανδρία καὶ τῇ παρεπομένη ἐρημώσει (;) τοῦ ἄλλοτε ἀκμάζοντος τούτου βασιλείου (;) ἔκτισεν ἐκκλησίαν καὶ ἐπανακάμψασα συνέστησεν εἰς τὴν ἐξαιρετικὴν προστασίαν τοῦ κοσμοκρατοῦντος υἱοῦ αὐτῆς τὴν ὠραίαν, πλὴν ἀναξιοπαθοῦσαν νῆσον».

Ὁ δὲ μακαρίτης Ἀθανάσιος Σακελλάριος διηγεῖται καὶ ἄλλας λεπτομερείας. «Κατ' ἐκείνους δὲ τοὺς χρόνους φοβερὰ ἀνομβρία ἐπὶ δεκαεπτὰ ἔτη ἐμάστιζε τὴν νῆσον, ἣτις ἠνάγκασε τοὺς κατοίκους αὐτῆς ἵνα καταφύγωσιν εἰς τὰς πέριξ χώρας καὶ νήσους. Τότε δ' ἐπανήρχετο ἐκ τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ ἡ ἅγια Ἐλένη καὶ κατὰ τύχην προσωρμίσθη τῷ 328 εἰς τὴν νότιον παραλίαν τῆς νήσου εἰς τὴν κώμην Μαρίν... Ἐξεπλάγη δὲ ἰδοῦσα τὴν ἄλλοτε εὖ οἰκουμένην νῆσον ἔρημον νῦν σχεδὸν καταστᾶσαν. Τοσαύτην δ' ἔλαβεν ὑπὲρ αὐτῆς συμπάθειαν ὥστε ἔκτισεν εἰς αὐτὴν ναοὺς... Συγχρόνως δὲ καὶ μεγάλαι βροχαὶ μετὰ τοσαῦτα ἔτη ἔπεσαν εἰς τὴν νῆσον, ἕνεκα τῶν ὁποίων οἱ ἀπελθόντες πρότερον κάτοικοι ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πατρίδα των. Μετ' αὐτῶν δ' ἦλθον καὶ ἄλλοι πολλοὶ ξένοι».

Περὶ τὸν εἶναι κατόπιν ν' ἀντιγράψωμεν τὰ ἔκτοτε ἱστορικὰ δοκίμια τῶν Κυπρίων λογίων, ὅσοι συνέγραψαν χάριν ἰδίως τῶν σχο-

¹⁾ Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη. Ἐν Βενετία 1873, τ. Β' σ. η'.

λείων. Ὅλοι διηγοῦνται τὴν ἐρήμωσιν τῆς νήσου καὶ ἐγκωμιάζουσι τὸ ἔργον τῆς μεγάλης γυναικός ¹⁾).

Ἄλλὰ καὶ Ἄγγλος ἱστοριογράφος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, ὁ J. Hackett, διηγούμενος πάντα τὰ ἀνωτέρω, συμπεραίνει ὅτι «ἡ ἐπίσκεψις τῆς ἁγίας ταύτης γυναικός φαίνεται ἀναμφιβόλως ὅτι ἐπέφερε νέαν περίοδον εὐτυχίας εἰς τὴν σκληρῶς δοκιμασθεῖσαν νῆσον ²⁾».

Ἄλλ' ἂν ἐξετάσωμεν τοὺς ἔλλογίμους τούτους ἱστορικούς, ποία εἶναι ἡ ἱστορικὴ πηγὴ των, θὰ εὕρωμεν παραπομπὴν εἰς τὸν χρονογράφον Λεόντιον Μαχαιρᾶν.

Παρακάτω θ' ἀναγνώσωμεν τί διηγεῖται ὁ Λεόντιος Μαχαιρᾶς. Ἀμέσως ὅμως παρατηροῦμεν ὅτι ὁ κακόμοιρος χρονογράφος ἐξοῦσε χίλια ἑκατὸν στρογγυλὰ ἔτη μετὰ τὴν μακαρίαν Ἐλένην καὶ τὸν μέγαν Κωνσταντῖνον καὶ ὅτι, προκειμένου περὶ ἁγίων, ἡ κριτικὴ του ἔχει ὡς ἐξῆς (σ. 70): «Ὁ ἅγιος Μάμας ἀπὸ τὴν Ἀλλαγίαν [ὁ ὁποῖος ἐμαρτύρησεν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Αὐρηλιανοῦ]. . . ἔπιανεν τοὺς λιόντας καὶ ἐγάλευν τους, καὶ ἐπολόμαν τυρὶν καὶ ἐτάγιζεν τοὺς πτωχοὺς· καὶ ἐτρέξαν τον οἱ Τοῦρκοι, καὶ ἐσκοντυλῆσεν, καὶ ἐτζακκίσθην τὸ γαλευτῆριον καὶ ἔχενώθην τὸ γάλαν καὶ φαίνεται ὁ τόπος τοῦ γαλάτου. . . ἕως τὴν σήμερον».

Ὁ Μαχαιρᾶς διηγεῖται ἀπλούστατα μίαν παράδοσιν, ἀρκετὰ παλαιάν, ἡ ὁποία εὐτυχῶς ζῆ καὶ βασιλεύει μέχρι τοῦδε εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ, καὶ ἀξίζει νὰ μελετηθῆ, ὅχι ὅμως καὶ ν' ἀγορασθῆ τοῖς μετρητοῖς ὡς ἱστορία.

Ἄς ἀκούσωμεν λοιπὸν πρῶτα πῶς διηγοῦνται τὰ πράγματα σήμερον εἰς τὴν Τόχνην, ὅλως διόλου κοντὰ εἰς τὸ Βασιλοπόταμον, ποῦ θὰ γνωρίσωμεν παρακάτω. Ὁ γηραιὸς Χατζη-Δημήτρις Πελεκᾶνος εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ μοῦ ὑπαγορεύῃ τὰκόλουθα τὸ Μέγα Σάββατον τοῦ 1906.

¹⁾ Εὐρυβιάδου Ν. Φραγκοῦδν. Ἐγχειρίδιον χωρογραφίας καὶ γενικῆς ἱστορίας τῆς Κύπρου. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 1885 τεῦχος β' σ. 74.

Γεωργίου Σ. Φραγκοῦδν. Κύπρις. Ἐν Ἀθήναις 1890 σ. 262.

Γ. Μ. Κωνσταντινίδου. Ἱστορία τῆς Κύπρου. Ἐν Λευκωσίᾳ 1910 σ. 34.

²⁾ A history of the Orthodox Church of Cyprus... by J. Hackett, B. D. London, 1906 σ. 10.

«Τὸν καιρὸν ποῦ ἦρτεν ἡ ἁγία Ἑλένη, τὸ μέρος ἦτον δεκαεφτά χρόνους γέρημον· τ' Ἀγρωτήριν τῆς Λεμεσοῦς ἦτον γεμαῖτον θηρία. Ὅταν ἦρτεν νερὰ τῆς Κύπρους μετὰ τὰ καράβια τῆς, ἔπιασεν φουρτοῦνα, γιὰτὶ ἐμπαῖνναν τὰ δαιμόνια πουκάτω· δαμέσα, θωρεῖς, ἦτον τὸν καιρὸν τοῦ Ἐχπαλι τὰ ἐννιά τάγματα τῶν δαιμόνων. **Κ**' ἐστράφην ἡ βασίλισσα στὴν Πόλιν. **Κ**ιὰρῶτησεν ἴντα νὰ κάμη γιὰ νᾶρτη, γιὰτὶ εἶχεν ἐπιθυμίαν νὰ τὴν κάμη μαμούριν. Λέουν τῆς «πρέπει νὰ πάρης τὰ τίμια ξύλα τοῦ Χριστοῦ». Ἐξέβην **κ**' ἐπῆε στὴν Ἱερουσαλήν. Οἱ Ὀβραῖοι ἐν ἐθέλαν νὰ τῆς τὰ δείξουν. Ὑστερις λαλεῖ τῆς μιὰ γερόντισσα· «Ἐχὼ ἀκουστὸν πῶς ἐν κειμέσα στὸ βουνὸν κάτω ποῦ τὰ χῶματα». Ἐξέβην ἡ βασίλισσα **κ**' ἐπῆε στὸ βουνὸν **κ**' ἤῤυρεν κειπάνω μυριστικὰ καὶ λουλλούδκια **κ**' εἶπεν «Ἀληθῶς ἐν πουκάτω τὰ τίμια ξύλα». Ποῦ τὴν πρώτην τ' Αὐοῦστου ἐαρκίνησεν **κ**' ἐχάλαν τὸ βουνὸν **κ**' ἤῤυραν τὸν λάκκον **κ**' ἐσγάψαν ἐξῆντα τέσσερα σκαλιά· **κ**' ἤῤυραν τοὺς τρεῖς σταυρούς, τοῦ Χριστοῦ καὶ τοὺς ληστές. Τότες ἐπέρναν ἕνας καμηλάρης **κ**' ἀπόρησεν **κ**' εἶπεν »Κύριε ἐλέησον· εὐτὺς ἐσείστην ὁ σταυρός, **κ**' ἀρκινῆσαν οὐλοὶ «Κύριε ἐλέησον»· καὶ πῖον ἐξέβην μανιχὸς τοῦ ὁ σταυρός. Ἐβκαλεν τὰ τίμια ξύλα ἡ βασίλισσα, ἀμμᾶν ἐξερεν ποιὸς ἐν ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ. **Κ**είνην τὴν ὥραν ἐπερνοῦσαν ἕναν νεκρόν· φωνάζει, ἐφέρειν τῆς τον· καθίσκει τον εἰς τὸν ἕναν, τίποτε· καθίσκει τον εἰς τὸν ἄλλον, τίποτε· καθίσκει τον εἰς τὸν ἄλλον, ἴσα ἔκατσεν ὁ νεκρός. Ἦταν τοῦ Χριστοῦ — δοξάζω τον καὶ προσκυνῶ τον. Ἐπκίασεν ἡ ἁγία **κ**' ἦρτεν **κ**' ἐξέβησαν ποδαῖτε. Ἄμα ἔμπην τὸ τίμιον ξύλον στὸ καράβιν, ἴσα ἐγένην πουνάτσα. Ἦρτεν εἰς τὸ Μαριν — εἰς τὰ Καννούρκα τοῦ Μαρκοῦ, — παρατηρᾶ, — ἡ Κύπρου ἦταν ὀρμάνιν. Ἦτον μόνον ἕνας παπᾶς, ἕκατὸν εἴκοσι ὀχτῶ χρόνων. Ὁ παπᾶς ἄμα **κ**' ἀκούσεν καὶ θωρεῖ τὴν βασίλισσαν· «Ἐν ἀνεράδα, λαλεῖ, **κ**' ἦρτεν νὰ μετὰ κολάση». Ἀμμὰ θωρεῖ τὴν καὶ βάλλει τὸν σταυρόν τῆς, καὶ βάλλει τὸν σταυρόν του **κ**' ἐκεῖνος. Λαλεῖ του· «Ἐλλουτουρκας αὔριον;». Λαλεῖ τῆς· «Ἡ γεναῖκα ἂν δὲν ἀνακινήση προζύμιν, ζυμώννει;». Λαλεῖ του· «Ἐνεκίνησα ἐγώ». «Καλόν, λέει ὁ παπᾶς, ἄμα μοῦ φέρης ψουμίν, λουτουρκῶ». Τέλος πάντων ἐπῆεν μέσα στὰ καράβια ἡ βασίλισσα **κ**' ἐβκάλαν τὸ τίμιον ξύλον μετὰ τοὺς παπᾶδες τῆς **κ**' ἐφέρειν το **κ**' ἐλουτουρκῆσαν εἰς τὴν Ἁγίαν Μαριναν

τοῦ Μαρκοῦ, κ' ὕστερις ἔστειλεν τὸ τίμιον ξύλον στὴν Κωσταντινούπολιν. Καὶ ποκόμματα ποῦ κειχαμαὶ ποῦ πάταν ὁ Χριστὸς ἔφηκεν. Ἐπιασεν τὰ καρᾶβια τῆς κ' ἐπῆεν εἰς τὸ Κίτιν κ' ἔδωκεν φωδιάν. **Κ**' ἐκάην ἡ Κύπρου οὐλή. **Κ**' ἔμεινε ἀκαον ἡ νουρὰ τοῦ Καρπασιοῦ καὶ ὁ Ἀκάμας. Τέλος πάντων ἐστράφην ποῦ τὸ Κίτιν κ' ἦρτεν εἰς τὸ Ζύν, στὸ λιμνὴν τοῦ Κούζαλου. Ὑστερα ἔπιασεν τὸν ποταμόν, τὸ Βασιλοπόταμον, κ' ἦρτεν πάνω στὲς Κολιές. Ἐκατσε κειαμαὶ καμπόσσην ὥραν κ' ἐσταύρωσεν τὰ γράμματα, ποῦ φαίνονται κ' ὕστερις ἦρτεν εἰς τὸ γεφύριν κ' ἔκτισεν τὴν ἐκκλησιάν κ' ἔβαλεν κομμάδια τοῦ τίμιου ξύλου κ' ὕστερις ἐπῆε στὸν Ὀπύλαν, τὸ βουνὸν τοῦ Μοναγρουλλιοῦ καὶ ποκεῖ εἶδεν τὸ Σταυροβούνιν κ' ἐπῆεν καὶ κειπάνω κ' ἔβαλεν ἕναν κομμάτιν τίμιον ξύλον. Ὑστερις ἐξέβην κ' ἐπῆεν εἰς τὸν Σταυρόν τῆς Κουκᾶς κ' ἔβαλεν ἄλλον κομμάτιν. **Κ**' ὕστερις ἐπῆεν καὶ στὸ Ὀμοδος κ' ἔβαλεν τὸν κάρναβον. Τὰ βιβλία, ποῦ τὰ λέαν οὐλα τοῦτα, εἶχεν τα ἕνας ἱερομόναχος, ἀμὰ ἐπέθανεν».

Τὸ βιβλίον, ποῦ εἶχεν ὁ ἱερομόναχος, ἦτον ἴσως ἡ «Χρονολογικὴ ἱστορία» τοῦ Κυπριανοῦ (Ἐνετίσι 1788 σ. 25).

Ὁ φιλόπονος ἀρχιμανδρίτης, εἰς τὰ περὶ Μαρίου λέγει τὰκόλουθα. «Εἰς αὐτὸν τὸν τόπον στρεφομένη ἡ ἅγια Ἑλένη ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ ἄραξεν . . . διὰ τοῦτο ἐκεῖνος ὁ τόπος ὠνομάσθη ἔκτοτε . . . καὶ λέγεται Βασιλοπόταμον ἡ ἐκκλησία διότι ἦτον πλησίον εἰς τὸ ποτάμι . . . εὐρισκομένη λοιπὸν ἡ ἅγια Ἑλένη εἰς αὐτὸν τὸν τόπον ἐν μιᾷ νυκτὶ ἀναψεν ἀπὸ κάθε μέρος τὸ ἐκεῖ πλησίον δάσος, ἐπειδὴ ἦτον τότε ὡς ἔρημος ἡ Νῆσος . . . ἐξυπνήσασα ἡ βασίλισσα ἀπὸ μίαν τοιαύτην ταραχὴν τῆς πυρκαϊᾶς, ἔδραμε νὰ κάμη τὴν προσευχὴν τῆς εἰς τὸν τίμιον Σταυρόν ὃν ἦρε, καὶ ἔφερεν ἀπὸ Ἱερουσαλήμ μὲ τοὺς ἡλούς, καὶ μὴν εὐρίσκουσα τὸν σταυρόν, ἔδραμεν ὅπου ἦτον ἡ φωτιὰ . . . καὶ ἐκεῖ εὐρῆκε τὸν τίμιον Σταυρόν· εὐθὺς ἐκεῖ εἰς σημεῖον εὐχαριστίας εἰς Θεόν, ἐπρόσταξε, καὶ ἐκτίσθη μία ἱερὰ ἐκκλησία . . . καὶ ὁ τόπος λέγεται χωρίον Τόχνη». Ὁ Κυπριανὸς μεταφράζει τὴν περικοπὴν αὐτὴν—ὅπως καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ ἔργου του—ἀπὸ τὴν Choro-graffia τοῦ Στεφάνου Λουζινιάν¹⁾, ἀλλὰ καὶ τοῦ φρά Στεφάνου Λου-

¹⁾ (Marium - Marin). «Essendo la Regina oue Imperatrice (Helena) in questo luogo una notte si attaccò il fuoco, quasi per miracolo nel bosco,

ζινιὰν πηγὴ συνήθης εἶναι ἢ χρονογραφία τοῦ Diomede Strambaldi ¹⁾, αὐτὸς δὲ μεταφράζει τὸν Λεόντιον Μαχαιρᾶν. Ἐὰς προσέξωμεν λοιπὸν τώρα τὴν διηγεῖται ὁ Μαχαιρᾶς εἰς ἐκείνους «οἱ ποῖγοι θέλουν ἀλεγριάζεσθαι τὰς παλαιὰς ἱστορίας» ²⁾).

«Ὁ μέγας Κωνσταντῖνος μετὰ τὸ βαπτιστῆναι εἶπεν, ὅτι ἡ δική μας χώρα ἢ Κύπρος ἔμεινεν χωρὶς τινὰν χρόνους λς', διατὶ ἐγένην πείνα μεγάλη ἀπὸ ἀβροχίαν καὶ οὐλῆ ἢ σπορὰ ἐχάθηκεν καὶ ἡ πείνα ἐγένην μεγάλη καὶ οὐλα τὰ νερὰ τῶν βρύσων ἐξεράναν, καὶ ἐπηγαῖναν οἱ ἀνθρώποι ἀπὸ τόπον εἰς τόπον μὲ τὰ νερὰ τους νὰ εὔρουν νερὸν καὶ οὐλα ἐστεγνῶσαν καὶ λάκκοι καὶ βρύσες καὶ ἀφῆκαν τὴν πανθαύμαστον Κύπρον καὶ ἐπερᾶσαν ὁδῶ καὶ κείῳ ὅπου πᾶσα εἰς ἡῦρεν ἀνάπασιν καὶ τὸ νησὶν ἔμεινεν χωρὶς τινὰν χρόνους λς'. Ὅνταν ἐστράφην ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρείαν εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ μὲ ὅσους εἶχεν εἰς τὴν Ῥώμην, τότε ἐπῆρεν ὀρισμὸν ἢ ἅγια δέσποινα Ἑλένη ἢ μητέρα τοῦ ἀπὸ τὸν υἱόν της νὰ πάγη νὰ γυρεύσῃ τὸν τίμιον σταυρὸν εἰς τὸ Ἱεροσόλυμα καὶ ἦρτεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἦρτεν εἰς τὴν Κύπρον καὶ ἐπέξουσεν πρὸς τὴν Λεμεσὸν καὶ ἡῦρεν τὸ νησὶν ἔρημον καὶ πολλὰ ἐπικράνθη θωρῶντα τὸ τόσον ὠμορφον νησὶν καὶ ἦτον ἔρημον.

Καὶ μοναῦτα ἐμίσευσεν καὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ μὲ μέγαν κόπον καὶ πολλὴν ἔξοδον καὶ φοβερίσματα, καὶ ἡῦρεν τὸ τίμιον σταυρὸν καὶ τοὺς ἄλλους β' σταυροὺς τοὺς λησταῖς καὶ τὰ καρφία καὶ τὸν στέφανον τὸν ἀκάνθινον καὶ λς' σταλαματαῖς αἷμαν, ὅπου ἔσταξεν τὸ αἷμαν τοῦ Κυρίου καὶ ἔπεσεν εἰς ἕναν πανίν· τὸ ποῖον εἶναι πολλὰ μακρύν, ἃ σας ξηγηθῶ τὰ πράγματα καταλεπτῶς ἀμὲ εὐρίσκεται γραμμέρον πολλὰ πλατεῖα εἰς τὸ βιβλίον τὸ ἔγραψεν ὁ

perchè tutti quelli luoghi erano pieni di boschi : onde la Regina risuegliando si andò a far la sua oratione alla santissima croce che portava da Hierusalemme con gli Chiodi al suo figliuolo Costantino : I non hauendo ritrouato, si deliberò di andare oue il fuoco ardeva, il quale cessò infra terra discosto da questo luogo una lega; & iui ritrouò il santissimo legno ... & quel luogo si adimanda hora il casal Tochni. Chorograffia et breue Historia universale dell'isola di Cipro... in Bologna 1573 φ. 9β.

¹⁾ René de Mas Latrie, Chroniques d'Amadi et de Strambaldi, Paris, 1891.

²⁾ Σάθα ἐνθ' ἄνωτ. σ. 55. Δευτέρα ἐκδοσις ὑπὸ Σάθα καὶ Miller Paris 1882 σ. 3.

ἅγιος Κυριακὸς πῶς εὐρέθη ὁ τίμιος σταυρὸς καὶ πῶς ἀγρώνισεν τοῦ Χριστοῦ ἀπαὶ τοὺς ληστιάδες καὶ ποῖος τοῦ καλοῦ ληστοῦ καὶ ποῖος τοῦ πονηροῦ.

Ἡ ποία δέσποινα Ἑλένη θωρῶντα ἐθαυμάστην καὶ ἐποίκεν καὶ κτίσαν πολλαῖς ἐκκλησίαις εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ ἐπὶ ὀνόματος τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος καὶ τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ. . .

Καὶ ὄνταν ἡ ἁγία Ἑλένη ἤρην τὸν τίμιον σταυρὸν καὶ ἔμαθεν ἀπαὶ τὸ θαῦμα τοῦ σταυροῦ, ἐπῆρην τὸ ὑποπόδιον ὅπου ἐκαρφῶσαν τοὺς ἁγίους πόδας καὶ ἔσκισέν το εἰς γ' καὶ ἐποίκεν δύο σανίδια ἀπὸ τὰ ποῖα ἔβγαλεν ἰς' ἑξῆς γωνίας, ἀπαὶ πᾶσαν σανίδα δύο κομμάτια καὶ ἔμειναν δύο σταυροί. Τὸν δὲ σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ ἀφῆκεν τον εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων μὲ πολὺν χρυσίον καὶ μαργαριτάρην καὶ πέτραις. Τᾶπισα ἐξήλωσεν τοὺς σταυροὺς τῶν ληστῶν: . . . Καὶ τοὺς δύο σταυροὺς τοὺς μονοκόμματους καὶ τὰ ἰς' σανίδια καὶ τὰ καρφία καὶ τὸν στέφανον ἔβαλεν τε εἰς τὸ σεντούκιν μὲ τοὺς δύο σταυροὺς εἰς τὸ κάτεργον καὶ ἐνέβην ἡ ἁγία Ἑλένη καὶ ἤρτεν εἰς τὴν Κύπρον, καὶ ὄνταν ἐπεσῶσαν καὶ ἀράξαν στὴν γῆν ἔβγαλεν τὸ σεντούκιν μὲ τοὺς δύο σταυροὺς, καὶ ἔφαν εἰς τὸ βασιλοπόταμον καὶ ὄνταν ἀπόφαν, ἔπεσεν ἀπὸ τὸν κόπον τῆς θαλάσσου καὶ ἐκοιμήθην καὶ εἶδεν ἕναν ὄρομαν ὅτι ἕνας παιδίος ἄνθρωπος εἶπεν της Κυρία μου Ἑλένη, ὡς γοῖον ἐποίκες εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ ἔκτισες πολλοὺς ναοὺς, ἦτζου ποῖσε καὶ ὦδε ὅτι ὄρισμός εἶναι εἰς τὴν αὐτὴν χώραν καὶ κατοικοῦσαν ἀνθρώποι ἕως τῆς συντελείας καὶ νὰ μὴν ξηληφθῆ εἰς τοὺς αἰῶνας καὶ ἔκτισε (γρ. κτίσε) ναὸν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ καὶ ἔβαλε ἀπὸ τὰ τίμια ξύλα ἀπὸ βαστάς. Καὶ ἐξύπνησεν καὶ ἐσηκώθην ἀπαὶ τὸν ὕπνον καὶ ἐγύρεψεν τὸ σεντούκιν καὶ τοὺς σταυροὺς τοὺς μεγάλους ὦ, τοῦ θαύματος ὁ εἶς ὁ μέγας ἐχάθην καὶ ἔπεψεν γυρεύγοντά του (γρ. τον) καὶ εὐρέθη εἰς τὸ βουνὸν τὸ λεγόμενον Ὀλυμπία, διὰ τὸν σταυρὸν τὸ Ὀλυμπάτο, (γρ. τοῦ Ὀλυμπᾶ, τὸ) ὄνομα τοῦ καλοῦ ληστοῦ καὶ ἔκτισε ναὸν τοῦ τιμίου σταυροῦ . . . Τᾶπισα εἶδεν ἕναν στύλον λαμπρὸν ἀπὸ τὴν γῆν ὡς τὸν οὐρανόν, καὶ ἐπῆγε νὰ ἰδῆ τὸ θαῦμα, καὶ εὗρεν εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ ποταμοῦ τὸν ἕναν μικρὸν σταυρὸν ἀπὸ τοὺς δύο καὶ φωνῆ ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ εἶπεν Ἑλένη ποῖσε νὰ κτίσης ὡδὰ ἐκκλη-

σίας εἰς τὸν αὐτὸν τόπον λεγόμενον Τόγγην. Καὶ ἐποῖκε ναὸν τοῦ τιμίου Σταυροῦ καὶ ἕναν γιοφύριν νὰ περνοῦν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ἐσήμωσεν τὸν αὐτὸν σταυρὸν μετὰ ἀργύρου, χρυσοῦ καὶ μαργαριτάρου. Καὶ ἀπὸ τότε ὁ Κύριος ἔπεψεν τὸν ὑετόν, καὶ ἐγροικήθην εἰς πᾶσα τόπον· καὶ ἐγροίκησεν ὁ λαὸς καὶ ἐστράφησαν εἰς τὰς κατοικίας τους· τὸ ποῖον μετὰ τους ἦλθαν καὶ πολλοὶ πάροικοι καὶ ἑκατοικῆσαν εἰς τὸ νησί. Καὶ τελειόνοντα τὰ κτίσματα, ἐνέβην εἰς τὸ κάτεργον καὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν».

Τοιαύτη εἶναι μετὰ τῶν Κυπριωτῶν Ἑλλήνων καὶ Φράγκων ἡ παράδοσις κατὰ τὸν 11^ο μ. Χ. αἰῶνα. Παλαιότεραν κυπριακὴν εἰδησιν δὲν ἔχομεν. Τὴν ἔλλειψιν ὅμως ἀναπληρώνουν ἀρκετὰ οἱ ξένοι περιηγηταὶ τῆς Κύπρου, τῶν ὁποίων πολλοὺς ἐξέδωκεν ὁ κόμισ Mas Latrie, καὶ περισσοτέρων ἀποσπάσματα συνέλεξε ὁ καθηγητὴς Εὐγένιος Oberhummer ¹⁾. Ἐδῶ θ' ἀναφέρωμεν μόνον τοὺς ἀρχαιοτέρους τοῦ Μαχαιρᾶ.

Ὁ Γάλλος Oger, seigneur d'Anglure, ὁ ὁποῖος ἀνέβη εἰς τὸ Σταυροβούμι τὴν α' τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1396 εἶδεν «εἰς τὸ ἄκρον τοῦ εἰρημένου βουνοῦ μίαν ὠραίαν ἐκκλησίαν. Ἐκεῖ εἰς τὸ ἱερόν αὐτῆς τῆς ἐκκλησίας μᾶς ἔδειξαν ἕνα ἀπὸ τὰ καρφιά, ποῦ ἐκαρφώθη εἰς τὸν ἀληθινὸν σταυρὸν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός» ²⁾.

Ὁ Γερμανὸς ἐφημέριος Ludolphus, ὁ ὁποῖος ἦλθε κατὰ τὰ 1350, καὶ ἤρην εἰς τὴν μονὴν ἀδελφούς τοῦ ἁγίου Βενεδίκτου λέγει ὅτι ὑπῆρχεν «ὀλάκερος ὁ σταυρός, ὅπου ἐκρεμάσθη ὁ ἐκ δεξιῶν τοῦ Χριστοῦ ληστής· εἶναι βαλμένοι ἐκεῖ ἀπὸ τὴν ἁγίαν Ἑλένην» ³⁾.

Ὁ Ἄγγλος Sir John Maundeville, ὁ ὁποῖος ἐπέρασε κατὰ τὰ

¹⁾ «Der Berg des Heiligen Kreuzes auf Cypern» ἐκ τοῦ περιοδικοῦ τῆς Στουτγάρτης das Ausland, 1892 σ. 364, 380 394, 407. Πληρεστέραν συλλογὴν ἔκαμεν ὁ Hackett, σ. 433 κέξ.

²⁾ Mas Latrie, Histoire de l'île de Chypre, τόμ II, σ. 431 «au plus hault d'icelle dicte montagne une belle église .. Illec, au cuer d'icelle église nous fut monstrez ung des clos dont Nostre Seigneur Jesu Christ fut cloffichez en la vraye croix».

³⁾ Mas Latrie, II σ. 213. «In hoc monasterio est crux integra, in qua latro a dextris Christi pependit, quae ibidem per sanctam Helenam est delata».

1322 διηγεῖται ὅτι «ἐκεῖ ὑπάρχει μονὴ μαύρων μοναχῶν, καὶ εἶναι καὶ ὁ σταυρὸς τοῦ Δυσμᾶ, τοῦ καλοῦ ληστῆ . . . Μερικοὶ πιστεύουν ὅτι εἶναι τὸ μισὸν τοῦ σταυροῦ τοῦ Κυρίου· ἀλλὰ δὲν εἶν' ἔτσι καὶ κάμνουν ἄσχημα ὅσοι κάμνουν τὸν κόσμον νὰ τὸ πιστεύῃ» ¹⁾).

Ἐκατὸν ἔνδεκα ἔτη ἀρχαιότερος εἶναι ὁ Willenbrandus ab Oldenberg, τοῦ ὁποίου τὸ Ὀδοιπορικὸν ἐξέδωκεν ὁ Λέων Ἀλλάτιος εἰς τὰ «Σύμμικτά» του. Ὁ προσκυνητὴς αὐτὸς εἶδεν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα τὸ ἅγιον φῶς, καὶ ὁ Κοραῆς τὸν εἰρωνεύεται διὰ τοῦτο ²⁾. Καὶ εἰς τὴν Κύπρον ὁ Βιλλεμπράνδος εἶδε καὶ ἤκουσε πολλὰ πράγματα· «Εἰς τὴν κορυφὴν αὐτοῦ τοῦ βουνοῦ εἶναι κάποιον μικρὸν κοινόβιον. ἀλλὰ ἡ ζωὴ τῶν μοναχῶν, δὲν εἶναι διόλου κοινοβιακὴ. Εἰς αὐτὸ τὸ κοινόβιον εἶναι μικρὸν παρεκκλήσι, ὅπου φυλάσσεται μετὰ μεγάλης τιμῆς ὁ τίμιος ἐκεῖνος Σταυρὸς, ὁ ὁποῖος, καθὰ λέγουσι, χωρὶς νὰ στηρίζεται εἰς κανένα στήριγμα, κρέμεται εἰς τὸν ἀέρα καὶ σαλεύει. (τὸ ὁποῖον ὁμως δὲν φαίνεται εὐκόλως)· ὁ Σταυρὸς ἐτοποθετήθη ἐκεῖ κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον καὶ διὰ τὴν ἐξῆς αἰτίαν. Ὁ φθονερός πάντων τῶν ἀγαθῶν Διάβολος τοὺς παροίκους καὶ κατοίκους τῆς γῆς ταύτης μὲ τόσῃ ἐνοχλοῦσε πονηρίαν, ὥστε καὶ τὰ σώματα τῶν νεκρῶν των, ὅσα τὴν ἡμέραν ἔθαπταν, διὰ νυκτὸς ἀπὸ τοὺς τάφους τὰ ἐσήκωνε καὶ εἰς τὰ οἰκήματα τῶν προσφιλῶν των τὰ ἐξανάπαιρνε· ὅθεν οἱ κάτοικοι δὲν ἤμποροῦσαν νὰ θάψουν τοὺς νεκροὺς των. Τὴν συμφορὰν των ἐλυπήθη ἡ Ἑλένη, ἡ μήτηρ τοῦ Κωνσταντίνου, ἡ ὁποία τότε ἐβασίλευεν ἐκεῖ, καὶ τὸν σταυρὸν τοῦτον ἀκέραιον, ὅπως εἶναι σήμερον, ἔφερε μαζί της ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ τὸν ἐτοποθέτησε εἰς τὸ εἰρημένον βουνὸν καὶ τοιοῦτοτρόπως ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν γῆν ἐκείνην, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν χαμηλότερον ἀέρα, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται φυλακὴ τῶν δαιμόνων, ἐξεδίωξε δυνατὰ τοὺς βλαβεροὺς ἐκεῖνους ἐχθρούς» ³⁾

¹⁾ Early Travels in Palestine, *Bohn's Antiquarian Library* σ. 141 «there is an abbey of black monks and there is the cross of Dismas, the good thief, as I have said before. And some men believe that there is half of the cross of our Lord: but it is not so and they do wrong who make people believe so».

²⁾ «Περὶ τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις ἁγίου φωτός». Ἀτακτα, τ. Γ', σ. 400 καὶ 404.

³⁾ *L. Allatii, Symmicta, Coloniae, 1653, I σ. 122-152* «In cujus (mon-

Ἄλλ' ἀκόμη ἀρχαιότερος, κατὰ ἓνα ὁλόκληρον αἰῶνα, καὶ σπουδαιότερος, ἐπειδὴ ἐπέρασε πρὸ τῆς φραγκοκρατίας — ὅταν ἦτον ἀκόμη θέμα τῆς αὐτοκρατορίας μας ἡ Κύπρος, — εἶναι ῥῶσος προσκυνητής, ὁ ἄββᾶς Δανιήλ, ὁ ὁποῖος διατείνεται ὅτι περιηγήθη ὅλην τὴν νῆσον. Ἐταξείδευσε περὶ τὰ 1113-15 κατὰ τὸν γερμανὸν μεταφράστην Leskien ¹⁾ ἢ τὰ 1106-7 κατὰ τὴν Mme de Khitrowo, ἡ ὁποία τὸν μετέφρασε γαλλιστί ²⁾. Ἡ σχετικὴ περικοπὴ κατὰ τὸν Leskien λέγει τὰκόλουθα: «Καὶ ἐκεῖ εἶν' ἓνα πολὺ ὑψηλὸν βουνὸν καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὸ τὸ βουνὸν ὑψωσεν ἡ ἁγία Ἑλένη, ἡ βασίλισσα, ἓνα σταυρὸν ἀπὸ ξύλον κυπαρίσσι διὰ νὰ διώχνη τὸν διάβολον καὶ νὰ ἰατρεύη κάθε ἀρρώστιαν καὶ ἔβαλε μέσα καὶ ἓνα ἀξιολάτρευτον καρφὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ εἰς τὸ μέρος τοῦτο γίνονται σημεῖα καὶ θαύματα καὶ μέχρι τῆς σήμερον ἡμέρας στέκει αὐτὸς ὁ σταυρὸς εἰς τὸν ἄερα, δὲν ἀκκουμπᾷ εἰς τὴν γῆν, μόνον κρατιέται εἰς τὸν ἄερα».

Παρεθέσαμεν ὅλ' αὐτὰ τὰ χωρία, διὰ νὰ διαγράψωμεν τὴν ἐξέλιξιν τῆς παραδόσεως, πῶς ἦτο κατὰ τὸν δωδέκατον αἰῶνα καὶ πῶς εἶναι σήμερον μετὰ ὀκτακόσια ἔτη. Ἀμέσως βλέπομεν, ὅτι ἀντὶ ν' ἀμαυρώνεται, χρωματίζεται περισσότερο, ὅτι συμπλέκονται γεγονότα, ὅπως διόλου ἄσχετα, ὅτι προσκολλῶνται λεπτομέρειαι τοπικαί, ὅτι πλάττονται πρὸς πίστωσιν νέαι μαρτυρίαι. Διὰ μιᾶς ὁμως καταλαμβάνομεν, ὅτι

tis) cacumine est quoddam parvum coenobium; monachorum vita, ..
 est dissimillima. In ipso coenobio est capella parva,
 in qua honorabilis illa Crux multo reservatur honore quae etiam, ut dicunt, nullo innitens adminiculo in aere pendet et fluctuat (quod tamen non videtur de facili) quae hoc modo et tali de causa illic fuit collocata. Invisor omnium bonorum Diabolus colonos et inhabitatores hujus terrae tanta infestavit malitia, ut corpora suorum mortuorum .. nocte de sepulchris evelleret et at penetratia suorum carorum reportaret; unde ipsi in digenae mortuos suos non poterant sepelire. Quorum cladem Helena Constantini mater, illic tum imperans, est miserata et eandem crucem, quam integram, sicut hodie est, a Hierosolyma secun aportans, in predicto monte collocavit, et sic non solum illos hostes malignos a terra verum etiam ab inferiore aere, qui carcer daemonum putatur, potenter expulit».

¹⁾ Die Pilgerfahrt des Russischen Abtes *Daniel* übersetzt von A. Leskien ἐν Zeitschrift der D Palästina-ver. τόμ. VII (1884) σ 22.

²⁾ Itinéraires russes traduits par Mme de Khitrowo. Geneve 1889.

πρόκειται περὶ θρύλου λαϊκοῦ, ποῦ δὲν ἀντέχει οὐδὲ εἰς πρόχειρον κριτικὸν ἔλεγχον.

Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ θρύλος αὐτὸς εἶναι τόσον παλαιός, ὥστ' ἔφθασε νὰ πιστευθῇ καὶ ἀπὸ τὸν Κωνσταντῖνον Σάθαν, καὶ εἶναι τόσον εὐμορφος, ὥστε νὰ ἤμπορῇ νὰ χρησιμεύσῃ ποτὲ καὶ εἰς τὴν τέχνην, ἃς τὸν ἐρευνήσωμεν περισσότερο καὶ ἃς δοκιμάσωμεν νὰ χωρίσωμεν τὸν πυρῆνά του ἀπὸ τὴν κατοπινὴν οὐράν. Σπάνιοι εἶναι οἱ ἑλληνικοὶ θρύλοι, τοὺς ὁποίους ἤμποροῦμεν ν' ἀκολουθήσωμεν ἀκριβέστερον καὶ εἶναι, νομίζω, καλὸν παράδειγμα πῶς σχηματίζονται — καθὼς τὰ ὄνειρα -- αἱ παραδόσεις τῶν λαῶν.

Τὸ σπουδαιότερον τῆς παραδόσεως σημεῖον εἶναι ἡ τότε ἐρήμωσις τῆς Κύπρου. Πράγματι, κατὰ τὰ τέλη τῆς φραγκοκρατίας ἐπιστεύθη τοῦτο σοβαρώτατα. Ὁ Βενετὸς Francesco Attar εἰς τὴν ἔκθεσίν του ἐξέθετεν ἐπισήμως ὅτι ἡ Κύπρος ἔπαθε *seccura d'acqua per XVII anni continui e stette dishabitata trenta sei anni*¹⁾. Καὶ ὁμοῦ καὶ κατὰ τὸν 17^{ον} ἀκόμη αἰῶνα ἡ ἐρήμωσις δὲν ἦτο γνωστή. Ἀπεναντίας, ὁ Βιλλεμπράνδος ἤκουσε, καθὼς εἶδαμεν, εἰς τὸ Σταυροβούνι, ὅτι ἔβαλεν ἐκεῖ τὸν σταυρὸν ἡ ἁγία Ἑλένη, ἐπειδὴ ἐλυπήθη τοὺς παροίκους καὶ κατοίκους τῆς νήσου διὰ τὰ παράβολα παιγνίδια τοῦ διαβόλου· τὰ ἴδια λέγει καὶ ὁ Δανιήλ· «πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ διαβόλου καὶ θεραπείαν τῶν ἀρρώστων».

Ἄλλὰ τὸ περίεργον εἶναι ὅτι ἡ ἐρήμωσις ἀντιμάχεται καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Θεοφάνης²⁾ θέτει τὸ ταξίδι τῆς ἁγίας Ἑλένης ἕνα ἔτος μετὰ τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας (325), κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Κωνσταντῖνος εἶχε συνομιλήσει μὲ τὸν ἐπίσκοπον Ἱεροσολύμων Μακάριον καὶ «προσέταξεν ὁ βασιλεὺς ἐπανιόντι ἐρευνῆσαι τὸν τόπον τῆς ἁγίας ἀναστάσεως καὶ τὸν τοῦ κρανίου Γολγοθᾶ». Ἄλλὰ κατ' αὐτὴν ἐκείνην τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας, ὅπως παρετήρησε καὶ ὁ Κυπριανὸς (σ. 97) «ἦσαν δώδεκα Ἀρχιερεῖς Κύπριοι, ἐν οἷς καὶ ὁ Μέγας συμπατριώτης Σπυρίδων ὁ θαυματουργός»· καὶ ὁ Γελάσιος, ὁ ὁποῖος ἐμαρτύρησε κατόπιν³⁾.

¹⁾ *Mas Latrie* III 520.

²⁾ Ἐκδοσ. Βόννης, τόμ. I σ. 33 καὶ 37.

³⁾ Βλ. *Hackett* σ. 304.

Ἐάν δὲ ἡ Κύπρος ἔμεινεν ἔρημος 36 ἔτη, ἡ ἔρημωσις θὰ εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τοῦ 290, δηλ. ὀλίγον κατόπιν ἀφοῦ ὁ Διοκλητιανὸς συμπαρέλαβεν εἰς τὴν ἀρχὴν τὸν Μαξιμιανὸν (286). Ἄλλὰ καὶ εἰς τὰ 313, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ζωσίμου¹⁾, ὅταν ὁ Λικίνιος παρεσκευάζετο κατὰ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, «τριήρεις ἐξέπεμπον Αἰγύπτιοι μὲν ὄγδοήκοντα, Κύπριοι δὲ τριάκοντα καὶ Κᾶρες εἴκοσι, Βιθυνοὶ δὲ τριάκοντα». Ἐάν δηλαδή κρίνωμεν ἀπὸ τὴν ἀναλογίαν ταύτην, ἡ Κύπρος εἶχε κατοίκους πολὺ περισσοτέρους τῆς Καρίας καὶ ἴσους μὲ τοὺς κατοίκους τῆς Βιθυνίας, ὅταν οἱ μεταγενέστεροι τὴν ἐφαντάζοντο γεμάτην θάμνους, ἐρείπια καὶ φεῖδια. Ἄλλὰ καὶ μετὰ τὴν μονοκρατορίαν τοῦ Κωνσταντίνου κατὰ τὴν διαίρεσιν τοῦ κράτους εἰς τέσσαρας ἀρχάς, ὁ Ζώσιμος μνημονεύει καὶ τὴν «Κύπρον καὶ τὰς Κυκλάδας νήσους» ὅτι παρεδόθησαν εἰς τὸν πρῶτον ὑπαρχον (σ. 108). Καὶ ὅμως τότε ἡ Κύπρος ἦτο κενὴ καὶ τὸ πρᾶγμα ἐτηρήθη μυστικὸν μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Μαχαιρᾶ!

Ὁ Σάθας, ζητῶν κάποιαν ἐνισχυτικὴν μαρτυρίαν, ἔπεσεν εἰς περιεργὸν πρωθύστερον· «Ἀὐχμὸς καὶ λιμὸς διαρκῶς ἐμάστισαν αὐτὴν (λέγει σ. ζ'), ὥστε, ἐάν μὴ ἔρημον, καθὰ παραδίδουσιν οἱ μεταγενέστεροι τῆς νήσου χρονογράφοι, τὰ μάλιστα ὅμως λιπανδροῦσαν εὔρε τὴν Κύπρον ἡ ἁγία Ἑλένη», παραπέμπει δὲ περὶ τοῦ λιμοῦ εἰς τὸν Θεοφάνη. Ἄλλὰ ὁ Θεοφάνης χρονολογικῶς διηγεῖται (σ. 37) ὅτι τῷ 5817 «Ἑλένην τὴν μακαρίαν μετὰ χρημάτων εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ἀπέστειλεν», καὶ μετὰ ἑπτὰ ὀλόκληρα ἔτη, τῷ 5824 «λιμὸς ἐγένετο ἐν τῇ ἀνατολῇ ἐπικρατήσας σφοδρότερον²⁾. . . ἐπὶ τῆς χώρας Ἀντιοχέων καὶ τῆς Κύπρου»!

Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ὅπως ὁ Σάθας, καὶ οἱ χρονογράφοι τῆς φραγκοκρατίας τὸν μεταγενέστερον λιμὸν ἀνεκάτωσαν μὲ τὸ ταξίδι τῆς ἁγίας Ἑλένης εἰς τὴν Κύπρον, ἐπειδὴ κατὰ τὸν λιμὸν ἐκεῖνον ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἔδειξε βασιλικὴν πρὸς τοὺς χριστιανοὺς μεγαλοδωρίαν καὶ «σιτομέτριον ταῖς ἐκκλησίαις κατὰ πόλιν ἔχαρίσατο εἰς

¹⁾ Ἐκδ. Mendelsson, Lipsiae, 1887 βιβλ. β' σ. 59.

²⁾ Ὁ Σάθας παρερμηνεύει τὴν παρενθετικὴν φράσιν «ὥστε τὰς κώμας ἐπέρχεσθαι κατ' ἀλλήλων», καὶ νομίζει ὅτι οἱ λιμώττοντες ἐπήρχοντο κατὰ τῆς Κύπρου, ἡ ὁποία ἐπομένως εἶχεν ἀφθονίαν σίτου.

διατροφὴν διηνεκῶς χήραις καὶ ὀρφανοῖς καὶ ξενοδοχείοις πένησί τε καὶ τοῖς κληρικοῖς». Ὅλ' αὐτὰ βεβαίως ἔγειναν κατὰ ἐξαιρετικὴν σύστασιν τῆς μεγάλης χριστιανῆς, ἣ ὁποία ἐν τούτοις εἶχεν ἀποθάνει μίαν τοῦλάχιστον πρὸ τοῦ λιμοῦ ὀλυμπιάδα ¹⁾).

Ἄλλὰ ποῦ στηρίζεται ἄρα γε καὶ αὐτὸ τὸ προσέγγισμα τῆς μακαρίας Ἑλένης εἰς τὴν Κύπρον;

Καὶ τοῦτο εἰς τὴν κυπριακὴν παράδοσιν, παράδοσιν ἀρχαιοτέραν παρὰ τὴν ἐρήμωσιν, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸν Ῥῶσον περιηγητὴν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν γνωστὴν μόνον εἰς τοῦ Σταυροβουνίου τοὺς μόναχους καὶ ἀγνοουμένην ἀπὸ πάντα σύγχρονον τῆς ἁγίας ἢ καὶ μεταγενέστερον ἱστορικόν.

Ὁ Εὐσέβιος, διηγούμενος πανηγυρικώτατα τὸ προσκύνημα τῆς γηραιᾶς Ἑλένης μνημονεῦει γενικῶς ὅτι «σύμπασαν ἐώαν μεγαλοπρεπεία βασιλικῆς ἐξουσίας ἐμπεριελθοῦσα, μυρία μὲν ἀθρόως τοῖς κατὰ πόλιν ἐδωρεῖτο δῆμοις, ἰδίᾳ δὲ τῶν προσιόντων ἐκάστω», ἀναφέρει ὅτι: «Ἦν οὖν ὄραν τὴν θαυμασίαν ἐν σεμνῇ καὶ εὐσταλεῖ περιβολῇ τῷ πλήθει συναγελαζομένην, τὴν τε πρὸς τὸ θεῖον εὐλάβειαν διὰ πάσης θεοφιλοῦς πράξεως ἐπιδεικνυομένην», ἀλλὰ οὐδὲ λέξιν λέγει περὶ Κύπρου ²⁾).

Ὁ Ἑρμείας ὁ Σωζομενός, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν κυπριακὴν παράδοσιν ³⁾ ἦτο Σαλαμίνιος καὶ ἔγραψεν ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ (408-450) δὲν ἀναφέρει τὸ γεγονός, τὸ ὁποῖον ὁ πάππος του ἤμποροῦσε κάλλιστα νὰ εἶχε ἰδεῖ ⁴⁾).

Ὁ Νικηφόρος Κάλλιστος ὁ Ξανθόπουλος, διηγούμενος «περὶ τῶν ἐκκλησιῶν, αἷς Ἑλένη καὶ Κωνσταντῖνος ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ τοῖς ἐκεῖσε μέρεσιν ὠκοδόμησεν» κλείει τὸ κεφάλαιον τοῦτο ὡς ἐξῆς: «πολλὰς δὲ καὶ ἄλλας ἐκκλησίας τοῖς ἁγίοις ἐκείνοις τόποις κατασκευάσασα

¹⁾ Καὶ τὸ ἔτος τοῦ θανάτου τῆς Ἑλένης ἀμφισβητεῖται. Πρβ. τὴν κατωτέρω ἔκδοσιν τοῦ Εὐσεβίου.

²⁾ Εὐσεβίου εἰς τὸν βίον Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως λόγοι δ'. Ἐκδ. Fud. Ad. Heinichen, Lipsiae 1830 σ. 198-203 μδ', με'.

³⁾ Βλ. Νεόφυτον Ῥοδινὸν παρὰ Κυπριανῶ σ. 354.

⁴⁾ Βλ. Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν βιβλ. β', κεφ. ε'. Migne Ἑλλ. Πατρ. τόμ. 67 στ. 944 κέξ.

οὔσας ὑπὲρ τριάκοντα, ἡ θεοφιλῆς βασιλις Ἑλένη πρὸς τὸν φίλον ταύτης υἱὸν ἐπανεστρεψε, τοῖς ἑσπερίοις μετὰ τὴν σύνοδον διάγοντα μέρεσι» ¹⁾).

Καὶ αὐτὰ τὰ συναξάρια, ὅσα τοῦλάχιστον ἤξεύρω, σιωποῦν. Ἀπὸ Βαροκκιανὸν κώδικα τῆς Βοδληϊανῆς βιβλιοθήκης τῆς Ὁξφόρδης ἀντιγράφω τὰ ἀκόλουθα ²⁾: «Διὸ παραγενομένη ἡ μακαρία αὕτη σπουδαίωσ καὶ ἐκζητήσασα ἀκριβῶσ, εὔρε τὰ ἅγια ξύλα τοῦ πανσέπτου καὶ τιμίου ἱεροῦ καὶ τοὺσ σεβασμίουσ ἡλουσ ἐν οἷσ ἡς ὁ ἴσος ὑπέμεινε δι' ἡμᾶσ τὰ σρια πάθη· ὧν τοὺσ μὲν ἀποκατέστησεν αὕτη ἐν αὐτοῖσ τοῖσ ἱεροσολύμοισ· τοὺσ δὲ ταύτησ εἰς τὸ βυζάντιον ἀγαγούσῃσ, ὁ ἑαυτῆσ υἱὸσ καὶ μέγασ κωνσταντῖνοσ ἀπέθετο ἐν τῷ βυζαντίω».

Παρὰ πᾶσαν ὄμωσ τὴν σιγὴν τῶν κειμένων τὸ ἄραγμα τῆσ βασιλομήτοροσ εἰς τὴν Κύπρον δὲν θὰ ἦτο βεβαίωσ ἀπίθανον, ἂν μὴ τὸ ταξείδι τῆσ ὀλόκληρον εἶχεν ἐνωρίσ ἀναμιχθῆ ἔνεκα τῶν πολλῶν τῆσ ἀφιερωμάτων καὶ τῆσ γενικότητοσ τῶν λόγων τοῦ Εὐσεβίου μὲ τόσα πλάσματα μοναχῶν καὶ λαϊκῶν, ὥστε νὰ μὴ διακρίνωμεν μῆτε πόθεν ἐξεκίνησε μῆτε ποῦ ἐπανῆλθεν. Οὕτω π. χ. ὁ Μαχαιρᾶσ, ὁ ὁποῖοσ εἶχεν ἐμπρὸσ του φραγκικὰ βιβλία, καὶ ὁ Κυπριανὸσ (σ. 97) δέχονται ὅτι ἡ ἁγία ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὴν Ῥώμην, ἀλλὰ ἐπέστρεψε εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν — εἰς τὸ Βυζάντιον ἤγαγε τὰ ξύλα, λέγει καὶ τὸ συναξάρι, — ἐνῶ ὁ Ν. Κ. ὁ Ξανθόπουλοσ παραδίδει τοῦναντίον ὅτι ἐπανεστρεψε πρὸσ τὸν υἱὸν τῆσ «ἐν τοῖσ ἑσπερίοισ μέρεσιν».

Εἰς τὴν Κύπρον ἡ ἁγία προσήγγισε κατὰ τὸν Κυπριανὸν (σ. 22,26) καὶ τὸν Στέφανον Λουζινιάν, ὅταν ἐπέστρεψε, ἀλλὰ κατὰ τὸν Μαχαιρᾶν καὶ ὅταν ἐπήγαινε καὶ τέλος κατὰ τὴν παράδοσιν καὶ αὐτὸ τὸ ταξείδι τῶν Ἱεροσολύμων ἐπεχείρησεν ἡ βασίλισσα μόνον καὶ μόνον χάριν τῆσ «δικῆσ μασ» Κύπρου.

Οἱ δυτικοὶ, ἐννοεῖται, παρέδιδαν ὅλωσ διάφορα πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν μᾶσ ἐνδιαφέρουν. Ἀλλὰ διὰ νὰ λάβωμεν ἀμυδρὰν ἰδέαν τί ἐλέγετο εἰς τὴν Ἱταλίαν, ὅταν περίπου ἐθησαύριζε τὴν κυπριακὴν παράδοσιν ὁ

¹⁾ Ἐκκλησιαστικῆσ Ἱστορίας, βιβλ. η' κεφ. λ' ἐν Migne Ἑλλ. Πατρολ. τόμ. 146 στ. 117.

²⁾ Codex Baroccianus ἀρ. 240 φύλλ. 169 α' «†βίος ἐν συντόμω τῶν ἁγίων καὶ ἐνδόξων μεγάλων βασιλέων, Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένησ».

Στέφανος Λουζινιάν, θὰ παραθέσω ὀλίγους στίχους ἀπὸ μίαν σπανίαν φυλλάδα *Historia di Santa Elena*, τυπωμένην εἰς τὴν Siena περὶ τὰ 1550 κατὰ τὸν κατάλογον τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου. Τὸ ἐξώφυλλον ἔχει τρία ξυλογραφήματα, τῆς ἁγίας, τῶν τριῶν καρφιῶν καὶ τῶν σταυρῶν ἐπὶ λόφου. Ἡ *Santa Elena di Roma imperatrice* ἀναχωρεῖ μὲ βαρώνους καὶ ἰππώτας:

*Elena santa fece apparecchiare
baroni e cavalier di valimento
co grossi legni e nauì entrò in mare...*

φθάνουν μὲ τὰ πλοῖα ὁλόϊσα in Gierusalem presto. Τὸ τελευταῖον ὀκτάστιχον συνοψίζει τὴν ἐπιστροφήν:

*E santa Elena quella croce prese
portolla a Roma in terra de' Cristiani.*

Πῶς κατόπιν νὰ δώσωμεν πίστιν εἰς τὴν κυπριακὴν παράδοσιν ὅταν βλέπωμεν τὸν μέγαν μῦθον τῆς ἐρημώσεως πλαττόμενον ἔμπρός μας, καὶ ἀκούωμεν διαβόλους, βρυκόλακες, καὶ μοναχοὺς καὶ πρὸ πάντων ὅταν οἱ τελευταῖοι, ἀφ' ἧς ἀκριβῶς ὁ μῦθος μεγαλώνει, εἶναι μοναχοὶ Βενεδικτῖνοι;

Παρακάτω θὰ γίνωμεν μάρτυρες τῆς φοβερᾶς ζηλοτυπίας, ποῦ ἐκόχλαζε κατὰ τὴν φραγκοκρατίαν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων κληρικῶν, ἰδίως τῶν ἀναριθμῆτων μοναχικῶν ταγμάτων, Αὐγουστινιανῶν, Καρμηλιτῶν, Φραγκισκανῶν, Δομινικανῶν, Πριμοστρατησίων, (Prémontrés), Σταυροφόρων, Φρεμινουρίων, (Frères mineurs) κλ., οἱ ὅποιοι κατέλαβαν τὰ κτήματα καὶ προσκυνήματα τῶν ἰδικῶν μας. Ὁ φανατισμὸς ἀνέπτυξε τότε τὴν δεισιδαιμονίαν καὶ τὴν ἀμάθειαν καὶ τῶν δύο κλήρων εἰς ἀπίστευτον βαθμόν. Ἄλλ' ὅτι οἱ Φράγκοι καλόγηροι δὲν ἦσαν ὀλιγώτερον ἀγράμματοι καὶ ἦσαν καὶ ἀγροτικώτεροι τῶν ἰδικῶν μας, ἀρκεῖ νὰ πιστοποιήσῃ ἡ κατωτέρω περιγραφή τῶν Δομινικανῶν τῆς Λευκοσίας, τὴν ὁποίαν ἐχάραξε κατὰ τὰ 1480 ὁ ἐξυπνότερος τῶν ξένων περιηγητῶν τῆς Κύπρου, ὁ Γερμανὸς Felix Faber, Δομινικανὸς καὶ αὐτός ¹⁾· «Τί εἶδους μοναχοὶ εἶναι,

¹⁾ Τὸ *Evagatorium in Terrae Sanctae, Arabiae et Egypti Peregrinationem* τοῦ μοναχοῦ τούτου ἐξεδόθη εἰς 3 τόμ. ὑπὸ C. D. Hassler ἐν Στουτγάρτῃ

πόσοι τὸν ἀριθμὸν, πόσον ζῆλον ἔχουσι διὰ τὴν μοναστικὴν ζωὴν, πόσον ἐγγράματοι καὶ προσεκτικοὶ εἰς τὴν τέλεσιν τῆς θείας λειτουργίας εἶναι, πόσον φιλόξενοι καὶ φιλόανθρωποι, ὀλίγον ἠξεύρω, ἀλλὰ καὶ ὅ,τι ξεύρω θὰ ἐκοκκίνιζα νὰ τὸ γράψω. . . Ἀκολουθοῦσι τὸ κακὸν παράδειγμα τῶν Ἑλλήνων κληρικῶν. Καὶ ὅμως ἔπρεπε νὰ συμβαίῃ τὸ ἐναντίον. Διότι στέλλονται. . . διὰ νὰ διδάξουν τοὺς Ἑλληνας μὲ τοὺς λόγους καὶ τὰ ἔργα των καὶ νὰ τοὺς φέρουν εἰς ὑποταγὴν εἰς τὴν Λατινικὴν Ἐκκλησίαν. Ὅλοι οἱ ἀδελφοὶ τῆς μονῆς τρέφουσιν, ὅπως οἱ Ἑλληνες, γενειάδα». Ἀλλὰ τὰ γένεια δὲν ἦσαν, φαίνεται, τὸ χειρότερον χαρακτηριστικὸν τῶν Φράγκων μοναχῶν. Ὁ Faber διηγείται, ὅτι καταβαίνοντας ἀπὸ τὸ Σταυροβούνι, τοὺς ἐχαιρέτισε κάποιος λατινιστὴ «τί κάμνετε εἰς ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν; ἐδῶ κοντὰ ὑπάρχει λατινικὴ, ὅπου δύνασθε νὰ προσευχηθῆτε καὶ νὰ ἀναπαυθῆτε». Ἐπῆγαν. «Μᾶς ἔφερον ἀπὸ τὸ θησαυροφυλάκιον τῆς ἐκκλησίας τὸν βραχίονα τῆς ἁγίας Ἄννης, τῆς Μητρὸς τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας, ὥραϊα ἀσημωμένον. Μᾶς ἔφερον ἀκόμη ἓνα καρφί, ἐπίσης ἀσημωμένον, καὶ μᾶς εἶπεν ὅτι ἦτο ἐν ἀπὸ τὰ καρφία, μὲ τὰ ὁποῖα ἐκαρφώθη ὁ Χριστὸς εἰς τὸν σταυρόν». Ἀλλὰ κατόπιν ἔμαθαν ὅτι ὁ καλόγηρος ἐκεῖνος «ἦτον ἐφημέριος καὶ τῶν δύο δογμάτων. Τὴν Κυριακὴν ἔλεγε πρῶτα τὴν λειτουργίαν εἰς τὴν λατινικὴν ἐκκλησίαν καὶ προσέφερεν, ὅπως οἱ δυτικοί, ἄζυμον ἄρτον· ἀμέσως ἔπειτα ἔτρεχεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν καὶ προσέφερεν, ὅπως οἱ ἀνατολίται, ἔνζυμον». Καὶ ὁ Γερμανὸς προσθέτει «Πολλοὶ Λατῖνοι κληρικοὶ τρέχουν εἰς τὸ ἑλληνικὸν δόγμα καὶ νυμφεύονται τάχα, συγχρόνως ὅμως ἔχουν καὶ ὅλα τὰ προνόμια τῶν Λατίνων».

Ἄς ἴδωμεν τώρα πῶς ὅλη ἡ ὥραϊα τῆς ἁγίας Ἐλένης ἱστορία, τὴν ὁποίαν ἀποσυνεθέσαμεν τόσον ἄσχημα, ἠμποροῦσεν εὐμορφα νὰ συντεθῆ μὲ ὀλίγην μοναχικὴν εὐλάβειαν καὶ μεσαιωνικὴν φαντασίαν.

Ἐν πρώτοις, ψηλαφητὴ εἶναι ἡ προσπάθεια νὰ πιστοποιηθοῦν ὡς γνήσια ὅλα τὰ τίμια ξύλα, ὅσα σώζονται εἰς τὴν νῆσον. Τὸ βενετικὸν χειρόγραφον τοῦ Μαχαιρᾶ (σ. 72 τῆς α' ἐκδόσεως τοῦ Σάθα)

1843-49. Τὸ περὶ Κύπρου περιεργότατον μέρος ἐν τόμ. Γ', 217 κέξ. Ἀγγλικὴν μετάφρασιν καὶ τούτου ἐδημοσίευσεν ὁ Cobham εἰς τὰ Excerpta Cypria.

λέγει «Ὁμοίως εὐρίσκεται ὁ σταυρὸς τοῦ Λύμπα (γρ. τοῦ Λυμπᾶ), ὅπου οὐ κρᾶζεται ὁ Μέγας... καὶ ὁ σταυρὸς ὁ Φανερούμενος, ὁ σταυρὸς τῆς Ψόκας (ἐπίσης δὲ ὁ) τοῦ λεγομένου Κοκᾶ, ὅπου βρῦει μύρον», ἀλλὰ τὸ ὀξφορδιανὸν χειρόγραφον ἐδῶ προσθέτει «καὶ ὁ σταυρὸς τῶν Λευκάρων, τοὺς ὁποίους ἔκτισεν ἡ ἅγια Ἑλένη (σ. 24 τῆς β' ἐκδ.) καὶ οὗλοι ἔχουν ἀπαι τὸ τίμιον ξύλον». Ὁ Κυπριανὸς ὅμως ἐνθυμεῖται ὅτι ἀφῆκε «καὶ εἰς τὸ Ὁμοδος μέρος τοῦ Καννάβου μεθ' ὃν ἔδεσαν τὸν Κύριον οἱ παράνομοι» (σ. 98), καὶ τέλος ὁ Χατζη-Δημήτρις κατέστρωσεν ὄλον τὸ δρομολόγιον τῆς ἁγίας.

Ἄς ῥίψωμεν τώρα καὶ ἡμεῖς ἓνα ταχὺ βλέμμα εἰς τοὺς λησμονημένους τούτους σταυροὺς, ἀπὸ ἱστορικὴν τοῦλάχιστον εὐλάβειαν, ἀφοῦ ὑπῆρξαν καυχήματα καὶ σεβάσματα καὶ στηρίγματα τόσων ἑλληνικῶν γενεῶν. Χάριν τῶν σταυρῶν αὐτῶν ἐπάλαισαν οἱ ταλαίπωροι μὲ τοὺς ἄρπαγας τῆς Δύσεως, καὶ μὲ τοὺς σταυροὺς αὐτοὺς εἰς τὴν ἀγκάλην ἔπεσαν κάτω ἀπὸ τὰ ῥόπαλα τῶν φονέων τῆς Ἀνατολῆς.

Ὁ σταυρὸς ὁ μέγας εἶναι ὁ σταυρὸς ὁ λεγόμενος Θεοκρέμμαστος. Μονὴ κτισμένη εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ «μαστοειδοῦς ὄρους», τοῦ Ὀλύμπου τοῦ Πτολεμαίου ¹⁾, τὸ ὁποῖον ἔκτοτε μετωνομάσθη Σταυροβούριν, ἀφοῦ τὸ Ὀλυμπος ἦτο τόσον ἀκατάλληλον. Καὶ ὅμως ὁ Μαχαιρᾶς διατείνεται ὅτι κατόπιν ὠνομάσθη Ὀλυμπος διὰ τὸν σταυρὸν τοῦ Ὀλυμπᾶ, ὁ ὁποῖος ἐν τούτοις ἐλέγετο καὶ Δυσμᾶς. Αὐτὴ θὰ ἦτο ἐτυμολογία κανενὸς Βενεδικτίνου. Ὅπως εἶδαμεν, μετὰ τὴν φραγκοκρατίαν ἐσφετερίσθησαν τὴν προσοδοφόρον μονὴν μαυροφόροι Βενεδικτῖνοι καὶ τὴν ἐκράτησαν ἐπὶ πολὺ ²⁾. Αὐτοὺς ἐννοεῖ ὁ Ἄγγλος περιηγητής, ὅτι ἁμαρτάνουν «ὄσοι κάμνουν τὸν κόσμον νὰ πιστεύῃ ὅτι ὁ μισὸς σταυρὸς εἶναι τοῦ Κυρίου». Ἀλλὰ κατὰ τὰ 1426 ἐσύλησαν τὴν μονὴν οἱ Σαρακηνοὶ ἢ Μαμελοῦχοι τῆς Αἰγύπτου, ἀφοῦ κατὰ τὴν μάχην τῆς Χοιροκοιτιᾶς ἐζώγησαν τὸν ῥῆγα Τζένιον ³⁾. Ἐκτοτε οἱ Βενεδικτῖνοι ἐσκορπίσθησαν, ἀλλὰ οἱ Κυπριῶται δὲν ἐγ-

¹⁾ Βλ. Τοπωνυμικὸν Κύπρου ἐν Ἀθηνᾶ τόμ. ΙΗ' (1907) σ. 326.

²⁾ Πότε ἀκριβῶς ἐπῆραν τὴν μονὴν οἱ Βενεδικτῖνοι δὲν εἶναι γνωστόν, ἀλλὰ τὸ τάγμα τοῦτο ἦλθεν εἰς Κύπρον μετὰ τοῦ πρώτου ῥηγός. Βλ. Κυπριανοῦ σ. 60.

³⁾ Βλ. Μαχαιρᾶ σ. 405 «ἐκούρσευσαν τὸν σταυρὸν τὸν μέγαν».

κατέλειψαν τὸ Σταυροβούνι. Ὁ Faber ἠΰρεν ἐκεῖ ἐπάνω ἓνα μοναχὸν «γνήσιον Ἑλληνα, διὰ τὸν ὁποῖον τὰ λατινικὰ ἦσαν βάρβαρα, τὰ Ἱταλικά ἀραβικά, καὶ τὰ Γερμανικὰ ταρταρικά». Κατόπιν ὁ Ἄγγλος Mr John Locke ἔγραφεν (1553) «Ὁ σταυρὸς αὐτὸς εἰς περασμένους χρόνους ἐκρέμετο εἰς τὸν ἀέρα, ἀλλὰ ἀπὸ κάποιον σεισμόν ὁ σταυρὸς καὶ ἡ ἐκκλησία, ποῦ ἐκρέμετο μέσα, ἀνετράπησαν, ὥστε ποτὲ πλέον δὲν ἠθέλησε νὰ σταθῇ εἰς τὸν ἀέρα»¹⁾. Κατὰ τὴν τρομερὰν ἄλωσιν τοῦ 1570 οἱ Τοῦρκοι

*Κάβγουν τὸν τίμιον σταυρόν, λεγόμενον τὸν μέγαν,
Καὶ εἶδαν τον οἱ χριστιανοὶ καὶ ὄλοι τους ἐκλαῖγαν* ²⁾.

Ἄλλὰ τὸ ἐρημωμένον μοναστήρι ἐξανακτίσθη, καὶ τὸ 1683 ὁ Ὀλλανδὸς Van Bruyn ἠΰρεν εἴκοσι περίπου caloyers, οἱ ὁποῖοι καὶ πάλιν τοῦ διηγήθησαν, ὅτι «παντοτινὸν θαῦμα κρατεῖ τὸν σταυρόν εἰς τὸν ἀέρα»³⁾. Τὴν σωζομένην ἐκκλησίαν τῆς μονῆς περιέγραψεν ἀρχιτεκτονικῶς ὁ Enlart⁴⁾, ὥστε δὲν μένει νὰ προσθέσω παρὰ μόνον ὅτι κατὰ τελευταῖα τρία ἔτη (1906-09) τὸ μοναστήρι ἀνεκαινίσθη. Ὁ ἄξιος ἠγούμενος Πάτερ Βαρνάβας ἔκτισεν ὀκτὼ νέα «δωμάτια» καὶ ἡ συρροὴ τῶν πανηγυριστῶν, ἀφ' ἧς ἐτελείωσεν ὁ μέχρι τῆς ἀγίας Βαρβάρας ἀμαξιτός, μεγαλώνει. Τὴν 14 τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1909 εἶχαν ἀναβῆ ὡς 1500 καὶ κάμποσοι εἶχαν κοιμηθῆ ἀρχαϊκώτατα μέσα εἰς τὸν ναόν.

Τὴν αὐγὴν ἰδίως, ἡ θεὰ εἶν' ἀπὸ ἐκεῖ ἐπάνω ἐξαισία. Τὸ βλέμμα περιλαμβάνει πρὸς Α. τὸν κόλπον τῆς Ἀμμοχώστου καὶ ΒΑ. διακρίνεται τὸ Καρπάσι βυθιζόμενον ἑλαφρὰ εἰς τὴν ὀμίχλην. Ὁ κάμπος τῆς Μεσαριᾶς ἀπλώνεται θαυμάσιος ἀπὸ κάτω, ἀλλὰ ΒΔ. κλείουν τὸν ὀρίζοντα τὰ πολὺ ὑψηλότερα βουνὰ τοῦ Μαχαιρᾶ καὶ τοῦ Τροόδου. Καὶ ὅμως κατὰ τοὺς μέσους χρόνους δὲν θὰ ἦσαν ἐκεῖ. Οἱ προσκυνηταί,

¹⁾ *Hackluyt*, τόμ. II σ. 109 «This Crosse in times past did... hang in the ayere but by a certaine earth quake the crosse and the chappell it hung in were overthrowne, so that never since it would hang againe in the aire».

²⁾ Θρησκ. τῆς Κύπρου, στ. 130. Δελτίον ΙΕΕ τόμ. Γ' σ. 411.

³⁾ Βλ. *Hacket* σ. 448.

⁴⁾ *Revue de l'Orient Latin*, 1897. «Le voyage en Chypre de Nicolas de Martoni».

καθὼς ὁ Faber, ἔβλεπαν ὅλην τὴν Κύπρον «καθ' ὅλον τὸ μάκρος καὶ τὸ πλάτος τῆς», καὶ ὅταν δὲν ἦτο συννεφιά, ἔβλεπαν «τὰ βουνὰ τῆς Ἀρμενίας, τῆς Καππαδοκίας, τῆς Κοίλης Συρίας ἢ Γαλιλαίας» αὐτὴν τὴν ἁγίαν Γῆν, τὸ τέρμα τῶν βασάνων των καὶ τὸ πλήρωμα τῶν εὐχῶν των!

Σήμερον κατηντήσαμεν κοντόφωτοι καὶ δύσπιστοι καὶ δὲν βλέπομεν κἄν τὸν Σταυρὸν κρεμάμενον εἰς τὸν ἀέρα καὶ ζητοῦμεν διατί ὠνομάσθη Θεοκρέμμαστος. Τὴν ἐξήγησιν παρέχει, νομίζω, φυσικὸν φαινόμενον συχνὸν εἰς τὰ ὑγρά παράλια τῆς Κύπρου, τὸ ὁποῖον εὐτυχῶς παρετήρησε καὶ ὁ ἄββᾶς Giovanni Mariti. «Τὸ Σταυροβούνι, ἐπειδὴ δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὸ νότιον παράλιον, εἶναι σημάδι τῶν ναυτικῶν, διὰ τὰ διευθύνονται πρὸς τὸν Λάρνακα. Καράβια, ἐρχόμενα τὴν ἡμέραν, δὲν ἠμποροῦν παρὰ τὰ ἰδοῦν, ἐπειδὴ ὅσον πυκνὰ σύννεφα καὶ ἄν κρύβουν τὴν πεδιάδα καὶ τοὺς πρόποδάς του, ἡ κορυφή δὲν χάνεται ποτέ»¹⁾. Πῶς ἐξηγεῖτο τὸ φαινόμενον ἀπὸ τὴν εὐλάβειαν τῶν μεσαιωνικῶν ναυτικῶν, ἐξηγεῖ ὁ εἰρημένος ἐφημέριος Ludolphus: «Etiam crux ab omnibus in mare navigantibus, dum prope mortem sunt, devote salutatur»²⁾.

Τώρα πῶς, ἀφοῦ εἶχε τίμιον ξύλον ὁ σταυρὸς τοῦ ναῖσκου τῆς μονῆς καὶ ἐν ἀπὸ τὰ καρφιά τοῦ Σωτῆρος βαλμένον μὲ τὸ χέρι τῆς μακαρίας, ἐθεωρήθη κατόπιν καὶ τῆς ὅλης μονῆς κτιτόρισα ἢ βασίλισσα, ἡ ὁποία τόσους ἔκτισε ναοὺς, εἶν' εὐνόητον³⁾. Ὁ ὄρος βασιλομονάστηρον εἰς τὴν Κύπρον εἶναι τόσον γενικός, ὥστε λέγεται καὶ διὰ τὸ ἐρεΐπιον τοῦ ἁγίου Τυχικοῦ⁴⁾. Ὅπισθεν τοῦ ὄρου τούτου εὐρίσκεται τὸ νομικὸν ζήτημα τῶν σταυροπηγίων, καὶ τὸ Σταυροβούνι θὰ εἶχεν ἀξιώσεις σταυροπηγίου. Τὰ δὲ βασιλικά προσκυνήματα καὶ χρυσόβουλλα γνωρίζομεν ὅτι ἀπαρτίζουν τόμους μοναχικῶν μυθιστορημάτων. Θ' ἀναφέρω μόνον ὅτι ὁ Ἀντώνιος Μηλιαράκης εἶχεν ἐκδώ-

¹⁾ Viaggi per l' isola di Cipro, Lucca, 1769. Ἀγγλικὴ μετάφρασις ἐξεδόθη τῷ 1791, London. Νέα παρὰ Cobham, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 91.

²⁾ *Mas Latrie*, II, σ. 213.

³⁾ Ὁ περιηγητὴς *Drummod* (Travels σ. 161) λέγει ὅτι τὸ τίμιον ξύλον ἐδόθη εἰς ἓνα παπᾶν ὀρθόδοξον ἀπὸ τὴν ἁγίαν Ἐλένην μὲ τὴν ἄδειαν τὰ κτίσῃ ἐκκλησίαν.

⁴⁾ Βασιλικὴ λέγεται συνήθως ἡ Μονὴ τοῦ Κύκκου.

σει καὶ ἀντίγραφον χρυσοβούλλου τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου χάριν τῆς μονῆς Χοζοβιωτίσσης τῆς Ἀμοργοῦ, ὃ δὲ Σακελλίων ἀπέδειξε ποῖος εἶχε πλάσει τὸ ἔγγραφο, καὶ ὅτι «οὐδέποτε ἀπῆλθεν ὁ Ἀλέξιος ἐ Κομνηνὸς εἰς Πάτμον»¹⁾. Ἐὰν ἐλέγετο κατόπιν ὅτι ἡ ἅγια Ἑλένη, ὅταν ἐπέστρεφεν ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα ἐσταμάτησεν εἰς τὴν Κύπρον καὶ ἴδρυσεν ναοὺς, ἦτο πλάσμα σχεδὸν ἀθῶον.

Ὁ θρῦλος ἐπιστεύετο εὐκολώτατα μάλιστα μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ βραχυβίου φραγκικοῦ κράτους τῆς Ἱερουσαλήμ (1099-1187) καὶ τὴν ἴδρυσιν τοῦ φραγκοκυπριακοῦ ῥηγάτου (1192), διότι τότε ἡ Κύπρος ἦτον ἡ μόνη χριστιανικὴ γῆ μετὰ τῶν ἀπεράντων μουσουλμανικῶν χωρῶν καὶ φυσικὸς σταθμὸς ὄλων τῶν χριστιανῶν προσκυνητῶν. Ὁ Μαχαιρᾶς φαντάζεται ὅτι οἱ Κυπριῶται «ἀφὸν ἐπῆγεν ἡ ἅγια Ἑλένη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. . . ἐννοιάστησαν τὸ ἔλα τῶν ἀθῶων Σαρακηνῶν» (σ. 56), καὶ ὁ Faber εἶδεν εἰς τὸ Σταυροβούνι «μίαν καμπάναν, τὴν ὁποίαν ἐκτυπήσαμεν, καὶ εἶπα εἰς τοὺς συντρόφους μου, ὅτι δὲν θὰ ἐξανακούαμεν ἄλλην καμπάναν μέχρις οὗ γυρίσωμεν εἰς χριστιανικοὺς τόπους. Καὶ τοῦτο ἦτο ἀληθινόν, ἐπειδὴ τέσσαρες μῆνες ἔκτοτε δὲν ἠκούσαμεν καμπάναν παρ' αὐτήν, τὴν ὁποίαν πιστεύομεν ὅτι ἔβαλεν ἐκεῖ ἡ ἅγια Ἑλένη, ἡ ὁποία ἔθεσε καὶ τὸν σταυρὸν καὶ ἔκτισε τὴν μονὴν διὰ νὰ κινή τὸν ζῆλον καὶ νὰ δίδῃ θάρρος εἰς τοὺς προσκυνητάς».

Καὶ ὅμως κατὰ τὸν Μαχαιρᾶν ὁ σταυρὸς ὁ μέγας δὲν ἔμεινεν πάντοτε εἰς τὸ Σταυροβούνι διὰ νὰ δυναμώη τοὺς ξένους ὁδοιπόρους· «μοναχὸς του ἦλθεν κάτω τοῦ ὄρου» εἰς τὰ Λύμπια, διὰ τὸν ἐξῆς λόγον· «θωρῶντα οἱ Λατῖνοι ἐξηλεῦγαν καὶ ἐλαλοῦσαν ὅτι. . . οἱ Ῥωμαῖοι μὲ μαγείαις πολομοῦν θαύματα»²⁾. Ἦτο λοιπὸν πατριωτικὸν τὸ διάβημα ἐκεῖνο τοῦ σταυροῦ ν' ἀφήσῃ τὴν φραγκοκρατουμένην μονὴν καὶ νὰ κατεβῇ εἰς ὑποκείμενον λόφον, Σταυροβούνι λεγόμενον καὶ αὐτόν. Ἐκεῖ οἱ «Ῥωμαῖοι» τοῦ ἔκτισαν ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία σώζεται μέχρι τοῦδε διωρθωμένη «ἀπὸ γῆς»· ἡ δὲ παρακειμένη κώμη τοῦ Σταυροῦ τῶν Ὀλυμπίων, ὀνομάζεται *Λύμπια*³⁾.

¹⁾ Βλέπε Δελτίον ΙΕΕ τόμ. Α' σ. 650, Β' σ. 267.

²⁾ Μαχαιρᾶ σ. 84 Σάθα. Ἀλλὰ τὸ χωρίον φαίνεται μετατοπισμένον.

³⁾ Βλ. Τοπωνυμικὸν τῆς Κύπρου, σ. 325.

Καὶ ὁ μικρὸς σταυρὸς τῆς ἀγίας Ἑλένης, διὰ τὸν ὁποῖον ἔκτισε ναὸν ἐπάνω εἰς τὸ γεφύρι τοῦ Βασιλοποτάμου δὲν ἔπαθεν ὀλιγώτερα ἀπὸ τοὺς Φράγκους. Ὁ Μαχαιρᾶς ἑξακολουθεῖ (εἰς τοὺς 1318) «γροικῶντα ἓνας παπᾶς Λατίνος ἐθυμώθη, ὄνόματι σὶρ Τζουὰν Σαρθαμαρῆς, ἐπῆγεν εἰς τὴν Τόχνην καὶ τὴν νύκτα ἔκλεψεν τὸ ζωοποιὸν ξύλον καὶ ἔβαλεν το ἀπουκάτω εἰς τὴν κότταν του καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸν γιολὸν καὶ ἀρμενίσαν ὧ τοῦ θαύματος! πάραυτα ἐγένην ζάλη καὶ ἦρταν νὰ πνιγοῦσι καὶ ἐβγάλαν τον εἰς τὴν γῆν. .καὶ τὸ ζωοποιὸν ξύλον ἔρριψεν το μέσα εἰς μίαν κερατζίαν. . . καὶ ἔμεινε. . εἰς τὴν κερατζίαν κβ' χρόνους» μέχρι οὗ, ἓναν σκλαβόπουλλον βοσκαρίδιν, ὄνόματι Γεώργιος εἶδεν «ὄρωμαν» καὶ κατόπιν θωρεῖ λαμπρὸν μέσα εἰς τὴν κερατσιάν. . ἔβαλε φωναῖς ἦρτεν ὁ λαός, ἐβγῆκεν ἡ μυρωδιὰ ὡς γιὸν τὸν μουσκον. Ὁ παιδίος. . βάλλει τὸ χέριν του καὶ πιάννει τὸν σταυρόν. . . Γροικῶντα το ὁπίσκοπος τῶν Λευκάρων ἐπῆγεν μετὸ κλῆρος του. . . λαλοῦντα, τοῦτος εἶναι ἀποῦ ἔκλεψαν ἀπὸ τὴν Τόχνην». Ὁ παιδίος κατέφυγεν εἰς τὸν ῥῆγα. Ἀλλὰ ἰδοὺ καὶ «ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ἀμοχούστου ὁ Φράγκος. . . ἦλθεν ἀπὸ ζήλαν ν' ἀμφισβητήσῃ εὐτυχῶς ἡ ῥήγαινα ἡ Ἀλὶς «ποῦ ἦτον ἡ γλῶσσα της πιασμένη ἀπὸ τὴν μαχαιριώτισαν, ἔβαλεν φωνὴν μεγάλην· πιστεύω κύριε». Ἀλλὰ ζήτημα μένει τί ἀπέγεινε αὐτὸς ὁ σταυρὸς «ποῦ ἔκράκτην ὁ Σταυρὸς ὁ Φανερωμένος». Τὸ βενετικὸν χειρόγραφον τοῦ Μαχαιρᾶ λέγει ὅτι ἡ Ἀλὶς τοῦ ἔκτισε ναὸν ἔξω τῆς Λευκοσίας, παρὰ τὸν Ἅγιον Δεμέτιον. Ἀλλὰ τὸ ὀξφορδιανὸν¹⁾ καὶ ὁ Φράγκος χρονογράφος Amadi ἀναφέρει τὸ κτίσμα τοῦ Σταυροῦ τοῦ Φανερωμένου *et aliter tu Papiriou εἰς ἄλλην dama margarita du Blessa*²⁾. Ὁ Κυπριανὸς ὁμως ἰσχυρίζεται ὅτι μετεκομίσθη εἰς τὰ Λεύκαρα διὰ φύλαξιν» (σ. 358), καὶ τοῦτο σημαίνει ὅτι ἐνίκησεν ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ ἐπισκόπου Λευκάρων, ὁ ὁποῖος δὲν ἦτον ἄλλος παρὰ ὁ ὀρθόδολος ἐπίσκοπος Ἀμαθοῦντος³⁾. Βέβαιον εἶναι ὅτι ἀπὸ τῆς ἐνετοκρατίας ὑπάρχει μητρόπολις τοῦ Σταυροῦ εἰς τὰ Λεύκαρα⁴⁾. Ἐκεῖ μέσα

¹⁾ Σ. 42 τῆς ἐκδ. Miller καὶ Σάθα.

²⁾ Ἐκδ. René de Mas Latrie, σ, 407.

³⁾ Τοῦ ὀρθοδόξου ἐπισκόπου Ἀμαθοῦντος ὠρίσθη ἔδρα τὰ Λεύκαρα διὰ τῆς βούλλας τοῦ Πάπα Ἀλεξάνδρου τοῦ Δ' τοῦ 1260.

⁴⁾ Βλ. *St. Lusignan*, Chorograffia φ 9.

κατὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ 1570 ἔγεινε φοβερὰ σφαγὴ τῶν Χριστιανῶν καθ' ἃ περιγράφει ὁ Θρῆνος τοῦ Ῥοδινοῦ (στ. 132-161):

*Καὶ τρέχει ὅλος ὁ λαὸς σιὰ Λευκάρα νὰ ζήσουν...
Καὶ τρέξαν κ' ἦλθαν τὰ Τουρκιὰ καὶ πόλεμος ἐγένη...
Ῥοδινοῦ ὁ τίμιος σταυρὸς κοντὰ στὴν Παναγίαν
Σκοιῶνον τοὺς [μὲς] στὴν ἐκκλησιὰν ὀποῦναι ἁγιασμένη,
Χενώννουσι τὸ αἷμα τοὺς χωρὶς νᾶναι πταισμένοι.
Δύο γυναῖκες βούλονται τὸν σταυρὸν νὰ γλυτώσουν.
Ἐτρέξασιν καὶ πῆραν τὸν σιὰργάκιν νὰ τὸν κρύψουν
Καὶ τὰ Τουρκιὰ ἐδράμασιν νὰ τὲς ἀποκαλύψουν.
Θεὸς τοὺς ἀπετύφλωσεν καὶ στέκονται κιάργοῦσιν.
Ῥοδινοῦ ὁ τίμιος σταυρὸς ἀπόμεινεν ἀπὸ Θεοῦ κρυμμένος.*

Δυστυχῶς καὶ τῶν Λευκάρων ὁ ναὸς ἀνεκαινίσθη τρίχωρος κατὰ τὰ 1865 καὶ κανεὶς δὲν ἐνθυμεῖται τί συνέβη.

Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς Τόχνης τὸν ναὸν εὐτυχῶς δὲν λείπει τίποτε. Ἡ δεξιὰ θύρα τοῦ τέμπλου ἔγεινε σηκὸς κατὰ τὰ 1903 καὶ στέκει ὁ ἀρχαῖος σταυρὸς ἀσημασμένος. Ἔχει καὶ εἰκόνα Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης τοῦ 1798.

Αὕτη περίπτωσις εἶναι συντόμως ἡ μακρὰ ἱστορία τῶν δύο παλαιῶν ἀφιερωμάτων τῆς ἁγίας Ἑλένης. Εἰς αὐτὰ ἡ κατοπινὴ εὐλάβεια ἐπρόσθεσε καὶ ἄλλα, δύο τῶν ὁποίων ἐγνώριζε καὶ ὁ Μαχαίρας.

Ὁ Σταυρὸς τῆς Ψόκας εἶναι σήμερον ἀφημένον ἐρείπιον μέσα εἰς τὸ πυκνότερον τῆς νήσου δάσος, τὸ ΒΔ. τῆς μονῆς τοῦ Κύκκου, ὁ δὲ Σταυρὸς τῆς Κουκᾶς ἢ μᾶλλον τοῦ Κοκᾶ¹⁾ εἶναι ναΐσκος, τὸν ὁποῖον ἀνοικοδόμησεν εἰς τὰ 1800 κατὰ τὸ παλαιὸν σχέδιον (σταυρὸν μὲ τροῦλλον) ὁ Κυκκώτης μοναχὸς Νικόδημος καὶ στέκει ἀκόμη μὲ χαλασμένα κελλιὰ πλησίον ὀκτὼ δέκα σπιτιῶν αἰγοβοσκῶν.

Μεταγενέστερος τῆς ἐνετοκρατίας εἶναι ὁ Σταυρὸς τοῦ Ὁμόδου, τὸ μεγαλύτερον σήμερον προσκύνημα τῆς 14 τοῦ Σεπτεμβρίου. Ὁ ἡγούμενος Δοσίθεος, ὁ ὁποῖος ἔκτισε τὰ συνοδικά, ἐκατατομήθη εἰς τὸ 1821, ὁ δὲ ναὸς ἀνεκαινίσθη κατὰ τὰ 1856.

Ὁ Κυπριανὸς (σ. 393) εἰς τὰ «ὑπὸ τὴν ἐπαρχίαν Πάφου μονα-

¹⁾ Βλ. Γ. Βουστρώνιον σ. 468. Νεβφ. Ῥοδινοῦ σ. 141. Κυπριανὸν σ. 393. Τοπωνυμικὸν τῆς Κύπρου σ. 399.

στήρια» καταλέγει καὶ τὸν Σταυρὸν τῆς Ἀνώγυρας καὶ τὸν Σταυρὸν τῆς Middas. Τοῦ πρώτου σήμερον ὑπάρχει μόνον ἡ τοποθεσία καλουμένη Πλάκα τοῦ Μαναστηροῦ, ὁ δὲ δεύτερος εἶναι καλὸν μετόχι κείμενον παρὰ τὴν Τσαάδαν ¹⁾. Τὸ περιεργον εἶναι ὅτι καὶ οἱ δύο σταυροὶ ἐπωνομάσθησαν ἀπὸ φυτά. Ὁ Σταυρὸς τῆς Ἀνω(γ)ύρου εἶναι καθαυτὸ τοῦ ἀναγύρου, τὸ δὲ Midda εἶναι τὸ ἀρχαῖον μίνθα, τὸ συνήθως λεγόμενον μέντα (ἐκ τοῦ λατινικοῦ mentha). Ἡ παράδοσις, ὅπως εἶδαμεν, λέγει ὅτι τὰ τίμια ξύλα εὐρέθησαν «κάτω ἀπὸ μυριστικὰ καὶ λουλούδια» ²⁾.

Ἴσως ὑπάρχουν ἀκόμη καὶ ἄλλοι δύο τρεῖς Σταυροὶ μὲ τίμια ξύλα. Οἱ κληρικοὶ πανταχοῦ τοῦ χριστιανισμοῦ διὰ νὰ χορτάσουν τὴν καρδίαν τῶν πιστῶν,—θὰ ἦτο κακογλωσσιὰ νὰ προσθέσωμεν, καὶ τὴν δικὴν των ὄρεξιν—ἐπανέλαβαν τὸ θαῦμα τῶν πέντε ἄρτων τοῦ Χριστοῦ. Τὸ ἴδιον λέγουν εἰς τὴν Κύπρον καὶ διὰ τὰ εἰκονίσματα τῆς Παναγίας· ὁ εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς ἐξωγράφησεν ἑβδομήκοντα. Ἄλλὰ τώρα πῶς ἀπὸ τοὺς σταυροὺς τῆς ἁγίας Ἑλένης ἐπροχώρησεν ἡ παράδοσις μετὰ τὴν φραγκικὴν κατοχὴν εἰς τὴν ἐρήμωσιν τῆς Κύπρου;

Ἡ ἐρήμωσις, ἀλήθεια, δὲν ἐλέγετο προτοῦ. Ἄλλὰ τὸ σπέρμα τοῦ θρύλου νομίζω πῶς ὑπῆρχε. Ὁ Δανιὴλ εἶχεν ἀκούσει εἰς τὸ Σταυροβούνι ῥητῶς ὅτι ἡ ἅγια ἀφῆκε τὸν σταυρὸν διὰ νὰ διώξῃ τὸν διάβολον, καὶ ὁ Βιλλεμπράνδος ἐξιστόρησε τὰ κατορθώματά του. Ἡ παρουσία τοῦ ἐχθροῦ ἦτο γεγονὸς γνωστὸν εἰς ὅλους, ὡς καὶ εἰς Ἀραβὰ γεωγράφον· «Ἡ Κύπρος — λέγει ὁ Shems-ed-din — ἔχει ἓνα βουνὸν κατοικούμενον ἀπὸ δαιμόνια καὶ κοντὰ εἶν ἓνα μοναστήρι μὲ σταυρὸν» ³⁾. Μάλιστα ὁ διάβολος καθαυτὸ δὲν ἦτον ἓνας, οὐδὲ περιωρί-

¹⁾ Τὸ Μετόχι τοῦ Σταυροῦ τῆς Middas εἶν' ἐνοικιασμένον 250 λίρας τὸν χρόνον.

²⁾ Ἐκκλησίαι τοῦ Σταυροῦ ὑπάρχουσιν εἰς τὰκόλουθα χωρία· Ἀρμένουν τῆς Πάφου· Φινί, Παλιόμυλον, Ἀγρωτήρι τῆς Λεμεσοῦ· Πλατανιστᾶσαν τῆς Λευκωσίας· καὶ Καρπάσιαν τῆς Κερυνίας. Τὸ τελευταῖον εἶναι χωρίον Μαρωνιτῶν, πρέπει δὲ νὰ ἐξετασθῇ πόσοι τῶν ἀνωτέρω σταυρῶν εἶναι κληροδοτήματα τῶν Φράγκων.

³⁾ Manuel de la cosmographie, traduit de l'Arabe, ... Copenhague, 1874· «Elle a une montagne habitée par un genie».

ζετο εἰς τὰ ὕψη τοῦ βουνοῦ. Ὁ φρὰ Στέφανος Λουζινιαν μᾶς τὸ ἐξηγεῖ ξάστερα. «Εἰς πολλὰ μέρη τῆς Κύπρου ἔχει ξύλον ἀπὸ τὸν ἅγιον Σταυρόν, ἐπειδὴ ἡ ἅγία Ἑλένη... διὰ τὴν διώξιν τοῦ διαβόλου, ποῦ ἑκατοικοῦσαν τὸ νησί, ἔβαλε τίμιον ξύλον εἰς διάφορα μέρη» ¹⁾. Οἱ δαίμονες ἐπληθύνοντο. «Δαμέσα, θωρεῖς, ἦτον τὰ ἐννιά τάγματα τῶν δαιμόνων». Ἄς ὁμιλήσωμεν καθαρὰ. Ἡ Κύπρος ἦτο στοιχειωμένη!

Καὶ οἱ μοναχοὶ — ἤξευραν τί ἔλεγον. Κάποιος κάποτε θ' ἀντέγραψε χειρόγραφον τοῦ Στράβωνος. Ὁ γεωγράφος λέγει ²⁾. «Ἡ δὲ ἀκρόρεια καλεῖται Ὀλυμπος, ἔχουσα Ἀφροδίτης Ἀκραιάς ναὸν ἄδυτον γυναιξὶ καὶ ἀόρατον». Τί ἄλλο παρὰ διάβολος ἐκρύβετο λοιπὸν μέσα εἰς τὸν μυστηριώδη ἐκεῖνον ναὸν τῆς θεᾶς τῆς κολασμένης;

Καὶ μήπως ἦτο μόνον ἐκεῖνος ὁ ναός; Παρὰ τὴν Πλατανίστιαν ὑπάρχει *Δαιμονοβούνιν*, μέσα εἰς τὰ ἐρείπια τῆς Σαλαμίνας ὑπάρχει *Δαιμονοστάσιν* — ἐκεῖ ἀκριβῶς ὅπου εὐρέθη ἐπιγραφή «Διὸς σωτήρος» ³⁾. Ὀλ' αὐτὰ τὰ πεσμένα «κιόνια» καὶ τὰ ἐρημωμένα ἱερὰ ἦσαν οἰκήματα ἐχιδνῶν καὶ δαιμονίων.

Τὰ φεῖδια τῆς Κύπρου ἦσαν πράγματι παλαιόθεν ἑξακουστά. Ἦδη ὁ Ἀριστοτέλης ἀνέφερε «τὸ ἐν Κύπρῳ γένος» τὸ «ὑπὸ τοῦ ψύχους ἀποπηγνύμενον» κατὰ τὸν χειμῶνα, καὶ ἐκεῖ, εἰς τὴν Κουριάδα ἄκραν, εἰς τὴν ἐρημωμένην σήμερον ἰμονὴν τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἔτρεφαν οἱ μοναχοὶ ἐναντίον τῶν *κουφάδων* τούτων τὰ τάγματα ἐκεῖνα τῶν γάττων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὠνομάσθη τὸ ἀκρωτήρι Καβογάττας (*capo delle gatte*). Ἡ φήμη τῶν ἐχιδνῶν τῆς Κύπρου κατὰ τοὺς φραγκικοὺς χρόνους ἦτο μεγάλη καὶ παρίστανε τὴν νῆσον Ὀφιοῦσαν ὅπως τὴν λέγει ὁ Ὀβίδιος (*Metam. X, 229*), Ἀλλὰ τὸ περίεργον ἦτον, ὅτι τοὺς πρώτους «χιλίους γάττους καὶ γάττας» ἀπέδιδαν εἰς τὸν Καλόκαιρον, τὸν πρῶτον τῆς Κύπρου δοῦκα, ποῦ εἶχε στείλει ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ⁴⁾. Προτοῦ λοιπὸν τὰ φεῖδια θὰ ἦσαν μυριάδες.

Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ φεῖδια φοβερώτερον τότε ἐνομιζετο τὸ νοσε-

¹⁾ Chorogr. φ. 28a.

²⁾ *Στράβων* 14, 6, 5 σ. 684.

³⁾ *Cyprus Museum Catalogue*, σ. 11.

⁴⁾ *Κυπριανοῦ* σ. 22.

ρὸν τῆς νήσου κλίμα, μάλιστα κατόπιν τοῦ δεκατισμοῦ, ποῦ εἶχαν πάθει εἰς τὴν Λεμεσὸν κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1247 οἱ ἱππῶται τοῦ ἁγίου Λουδοβίκου τῆς Γαλλίας¹⁾. Τὴν φήμην ταύτην τῆς Κύπρου ἀρκεῖ νὰ παραστήσῃ καὶ μόνον τὸ συμβόλαιον ποῦ ἔκαμαν εἰς τὴν Βενετιαν τῷ 1483 μὲ τὸν ἰδιοκτήτην τῆς γαλέρας οἱ συνταξειδιῶται τοῦ φίλου μας Felix Faber. Τὸ γ' ἄρθρον ἔλεγεν ὅτι «ἰδιαίτερος ἐπιθυμοῦμεν ν' ἀπέχη ὁ πλοίαρχος ἀπὸ τὴν Κύπρον καὶ νὰ μὴ πιάσῃ ἐκεῖ. ἢ ἂν ἀναγκασθῇ νὰ πιάσῃ, νὰ μὴ μένη περισσότερον ἀπὸ τρεῖς ἡμέρας· ἐπειδὴ ἀπὸ παράδοσιν τῶν γεροντοτέρων μας κατέχομεν ὅτι τὸ κλίμα τῆς νήσου εἶναι ὀλέθριον εἰς τοὺς Γερμανούς»²⁾. Καὶ Ἰσπανὸς περιηγητῆς προγενέστερος, ὁ Pero Tafur, λέγει ὅτι ἡ Ἀμμόχωστος εἶχε χάσει τοὺς κατοίκους της ἔνεκα τοῦ κακοῦ ἀέρος καὶ τοῦ κακοῦ νεροῦ³⁾. Τοιοῦτοτρόπως ἡ νῆσος ἄφηνε τὴν ἐντύπωσιν κατηραμένης χώρας. Διὰ τοῦτο ἐκραύγαζε πρὸς τὸν Τηλέμαχον ὁ Μέντωρ τοῦ Fénelon «Fuyez! hâtez-vous de fuir! Ici la terre ne porte pour fruit que du poison; l'air, qu'on y respire est empesté... Fuyez! effacez jusque au moindre souvenir de cette île execrable»⁴⁾.

Ὅτι ὅλ' αὐτὰ τὰ δεινὰ, τὰ ὁποῖα ποτὲ δὲν ἔλειψαν τὴν Κύπρον, λοιμοὶ καὶ λιμοὶ καὶ σεισμοὶ καὶ πλημμύραι, καὶ δαιμόνια καὶ φεΐδια καὶ βαρβάρων ἐπιδρομαί, ἀπεδίδοντο τότε εἰς τ' ἁμαρτήματα τῶν κατοίκων καὶ μάλιστα τὰ προγονικά, γίνεται φανερόν ἀπὸ ὅλους τοὺς χρονογράφους, γνωστοὺς καὶ ἀγνώστους, ποῦ τὰ διηγοῦνται. Καὶ αὐτὴν τὴν τουρκικὴν ἐπιδρομὴν ὁ Σολομὸς Ῥοδινὸς ἀποδίδει εἰς τὰ πταίσματα καὶ τὰ κρίματα τῶν κατοίκων, καὶ ὁ Χριστὸς, παρακαλούμενος ἀπὸ τὴν μητέρα του, τῆς ἀποκρίνεται ἀποτόμως:

*Δὲν τοὺς τεργάζει λύπησις, γιατί ἔχουν κακὰ ἦθη*⁵⁾.

Ἐπὶ τῆς φραγκοκρατίας Θεοδώρικος ὁ ἐκ Νιέμης (à Niem) ἔλεγε τὴν Κύπρον τόπον, «ὅπου ἡ Γαλλικὴ ἀλαζονία, ἡ Συριακὴ μαλ-

1) *Mas Latrie*, τόμ. I σ. 343 κέξ.

2) *Evagatorium*, τόμ. I σ. 89.

3) *Cobham*, *Excerpta Cypria* σ.148.

4) *Les aventures de Télémaque*, Livre IV.

5) *Θρηῆνος τῆς Κύπρου* σι. 80.

θανία, ἡ Ἑλληνικὴ κολακεία καὶ ἀπάτη, πάντα δηλαδὴ εἰς μίαν νῆσον ἐπέδραμον» ¹⁾).

Ἄλλὰ πότε ἄλλοτε τὰ ἦθη τῶν νησιωτῶν ἦσαν χειρότερα καὶ τὰ κρίματά των μεγαλύτερα παρὰ ὅταν ἐξοῦσεν ἡ κολασμένη ἐκείνη θεά, τῆς ὁποίας τὰ εἶδωλα ἐμαγάρισαν τὴν Κύπρον; Ἡ ἀκολασία τῶν «Γραικῶν» ἐκείνων καὶ τῆς βασιλίσσης των Ἀφροδίτης ἦτο θέμα συχρὸν τῶν Φράγκων κληρικῶν, καὶ ὁ Faber ἐξηγεῖ καθαρὰ διατι ἀφῆκεν ἡ ἁγία Ἑλένη τὸν σταυρόν· «εἶχε πολλοὺς σπουδαίους λόγους· πρῶτον διὰ νὰ ἐξαλείψῃ τὰ ἔθιμα καὶ τὴν πλάνην τῶν ἐθνικῶν· εἰς τὸ βουνὸν τοῦτο ἐστέκετο ναὸς ἀφιερωμένος εἰς τὴν Ἀφροδίτην, ἡ ὁποία πραγματικῶς ἐκυβέρνησα τὴν νῆσον ὅλην καὶ ἀφῆκε παντοῦ σημεῖα τῆς λαγνείας της». Καὶ τὰ λόγια τῆς Ἀποκαλύψεως καὶ τὰ ὄραματα τῶν προφητῶν ἤρχοντο εἰς τὴν μνήμην ὅλων. Ὁ Ἡσαίας ἦτο σαφέστατος· κδ', β «Ἄρὰ ἔδεται τὴν γῆν, ὅτι ἡμάρτοσαν οἱ κατοικοῦντες αὐτήν. . . καὶ καταλειφθήσονται ἄνθρωποι ὀλίγοι. 20 κατίσχυσεν γὰρ ἐπ' αὐτῆς ἡ ὀνομία· λδ'. 10 καὶ ἀναβήσεται ὁ καπνὸς αὐτῆς ἄνω, εἰς γενεὰς ἔρημωθήσεται καὶ εἰς χρόνον πολύν. . . Καὶ ἀναφύσει εἰς τὰς πόλεις αὐτῆς ἄκανθα καὶ κνίδες. . . καὶ ἔσται ἔπαυλις σειρῆνων καὶ αὐλὴ στρουθῶν. Καὶ συναντήσουσι δαιμόνια ὀνοκενταύροις». Ὁ Ἱερεμίας ἦτο ἀκόμη φοβερώτερος. 19 «Πόλεις αἱ πρὸς νότον συνεκλείσθησαν καὶ οὐκ ἦν ὁ ἀνοίγων.—23. Καὶ διέσπειρα αὐτοὺς ὡς φρύγανα φερόμενα εἰς ἔρημον τόπον... λέγει Κύριος... ἐπὶ τῶν βουνῶν καὶ ἐν τοῖς ἀγροῖς ἐόρακα τὰ βδελύγματά σου. οὐαὶ σοι, Ἱεροσαλήμ, ὅτι οὐκ ἐκαθαρίσθης.» Ὁ Ἱερεμίας ἐπροφήτευε μάλιστα καὶ τὸν τρόπον τῆς καταστροφῆς. ιδ' « Ὁ λόγος ὁ γενόμενος πρὸς Ἱερεμίαν παρὰ Κυρίου περὶ τῆς ἀβροχίας» περιέχει ὅλην τὴν περιγραφὴν τοῦ Μαχαιρᾶ· 3· «ἤλθοσαν ἐπὶ τὰ φρέατα καὶ οὐχὶ εὔρον ὕδωρ· ἀπέστρεψαν τὰ ἄγγεῖα αὐτῶν κενά».

Ἄλλὰ τίς ἦτον «ὁ καταράσων ἐχθρούς», ὁ ἐλευθερωτὴς τῆς κτίσεως ἐκ τῆς φθορᾶς, ὁ καθαίρων τοῦ κόσμου τὰ πέρατα;

«Σήμερον σταυρὸς ὑψοῦται καὶ δαίμονες φυγαδεύονται» ψάλλει τὴν 14 τοῦ Σεπτεμβρίου ἡ ἐκκλησία καὶ ὁ κακόμοιρος λαὸς ἔβλεπεν ἀγαλ-

¹⁾ Meursius, Creta, Cyprus, Rhodus, Amstelodami, 1675, σ. 153.

λόμενος ὅλους τοὺς δαίμονας τῆς Κύπρου ν' ἀφανίζονται, ὅλην τὴν νῆσον νὰ καθαρίζεται ἀπὸ τὰ μιάσματα τῶν εἰδώλων διὰ μιᾶς, μόλις ὑψώθη ὁ Σταυρὸς εἰς τὰ ὕψη τοῦ Ὀλύμπου ¹⁾).

Ἐν τῷ Σταυρῷ ἦτο τὸ ἀήττητον τρόπαιον ἀκριβῶς ἐναντίον τῆς ἀβροχίας. Ὁ εἰρμός τοῦ Κοσμᾶ λέγει:

*Πλευρᾶς ἀχράντου
λόγγῃ τρωθείσης
"Υδωρ σὺν αἵματι ἐξεβλήθη.
ἐγκαινίζον διαθήκην
Καὶ ὄνυστικὸν ἀμαρτίας ²⁾.*

Ἐν τῷ μεγάλῳ ἑσπερινῷ» ἀναγινώσκειται ἐκ τῆς Ἐξόδου (νε', 22) τὸ θαῦμα τῆς Μέρροᾶς, ὅτε «ἐβόησε Μωϋσῆς πρὸς Κύριον καὶ ἔδειξεν αὐτῷ Κύριος ξύλον καὶ ἐνέβαλεν αὐτὸ εἰς τὸ ὕδωρ καὶ ἐγλυκάνθη τὸ ὕδωρ. . . Καὶ ἦλθεν εἰς Αἰλεῖμ καὶ ἦσαν ἐκεῖ δώδεκα πηγαὶ ὑδάτων»

Καὶ ἰδοὺ διατὶ τόσῃν εἶχαν καὶ ἔχουσι πίστιν εἰς τὸν σταυρὸν ἐναντίον τῆς ἀβροχίας οἱ Κυπριῶται. Ὁ Μαχαιρᾶς διηγεῖται (σ. 90) ὅτι ὁ πατριάρχης Ἀντιοχείας Ἰγνάτιος ὁ β' «ἐποίησεν ἕναν σταυρὸν μέγαν, κάρινον, τὸ μάκρος πιθαμαῖς ε' καὶ τὸ πλάτος. . . δ' δακτύλια καὶ παρήγγειλεν ὅταν γενίσκεται. . . ἀβροχία, νὰ πολεμοῦν λιτήν. . . καὶ νὰ τὸν ῥαντίσουν κατὰ τὸν ἀέραν καὶ ὁ Θεὸς νὰ σηκώσῃ τὴν ὀργήν».

Εἰς τὴν πεποιθήσιν αὐτὴν συντελεῖ κυρίως τοῦτο. Τὰ πρωτοβρόχια τοῦ φθινοπώρου εἶναι παρακολούθημα τῆς ἐορτῆς. «*Τοῦ Σταυροῦ σταύρωσε κ' ἐμπάσω*» λέγει ἡ παροιμία, ἐπειδὴ τότε «ἐν ἀδύνατον νὰ μὲν ἰβρέξῃ» οἱ πανηγυριῶται φέρουν μαζί τὰ σκεπάσματά των καὶ σπόρον εἰς τὴν λειτουργίαν, διὰ νὰ εὐλογηθῇ.

¹⁾ Τὴν 14 τοῦ Σεπτεμβρίου ἐορτάζεται ἡ ὑψωσις τοῦ Σταυροῦ ὑπὸ τοῦ Ἡρᾶκλείου. Ὁ Κ. Παπαρηγόπουλος ἐν Ἐπιλόγῳ τῆς ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἐν Ἀθήναις 1877, σ. 171, παραδέχεται ὅτι ὁ Σταυρὸς εἶχεν ἐγερεθῆ «αὐτόθι τὸ πρῶτον ἐπὶ μεγάλου Κωνσταντίνου κατ' αὐτὴν ἐκείνην τὴν ἡμέραν τοῦ 335».

²⁾ Βλ. Ἐορτοδρόμιον ἦτοι ἐρμηνεῖα εἰς τοὺς δεσποτικὸς κανόνας τῶν δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν ἐορτῶν ὑπὸ Νικοδήμου. . . τοῦ Ἀγιορείτου. Ἐν Βενετίᾳ 1836, καὶ πρβ. τὰ διεξοδικὰ σχόλια τοῦ Νικοδήμου.

Τοιουτοτρόπως λόγοι ὅλως διόλου ἄσχετοι συνέδεσαν τὰς παραστάσεις τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς βροχῆς. Συνετέλεσε δὲ καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ σταυροὶ στέκονται ὑψηλὰ εἰς τὴν ἄκραν τῶν βουνῶν καὶ τῶν ναῶν καὶ ἀπ' ἐκεῖ καταπέμπουν τὰ σύννεφα, τὴν ἀστραπὴν καὶ τὸν κεραυνόν των. Ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι καὶ τὸν Γολγοθᾶν ἐφαντάζοντο καὶ ἀπεικονίζαν ὡς βουνόν.

Ἄλλὰ ὑπῆρχε καὶ κάποιος ἄλλος λόγος, βαθύτερος. Ἡ ἀβροχία εἶναι ἀπάθεια καὶ λάμπις τῶν οὐρανῶν καὶ τῶν ἐπουρανίων ὅταν ὁ κόσμος ὅλος πάσχη. Καὶ ὅμως ὅταν ὁ σταυρὸς εἶχεν ἀγιασθῆ, ὅταν ὁ Χριστὸς παρέδωκε τὸ πνεῦμα, τὰ πάντα συνεταράχθησαν καὶ «σκότος ἐγένετο ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν». Διὰ τὴν βρέξιν ὁ οὐρανός, ἀνάγκη νὰ συγκινηθῆ καὶ νὰ σκοτεινιάσῃ. Κατὰ τὸν βιογράφον τοῦ Ἐπιφανίου τοῦ μεγάλου «λιμοῦ γενομένου ἐπὶ τῆς γῆς τῶν Φοινίκων . . ἦν ὁ ἥλιος ἐκπέμπων τὰς ἀκτῖνας αὐτοῦ ὡσπερ τὸ θέρος· καὶ ἐξαίφνης [ἀφοῦ ὁ ἅγιος προσευχήθη] σκότος ἐγένετο καὶ ἀστραπαὶ καὶ βρονταὶ καὶ ὑετὸς μέγας ἐπῆλθεν ἐπὶ τὴν γῆν» ¹⁾.

Εἶναι ἀναντίρρητον ὅτι καμμία ἄλλη τῆς Κύπρου συμφορὰ δὲν ἦτο καὶ δὲν εἶναι τόσον συχνή, ὅσον ἡ «ἀνυδρία». Ἡ νῆσος εἶναι μία τῶν ξηροτάτων χωρῶν τῆς Μεσογείου ²⁾ καὶ πᾶσα κυπριακὴ γενεὰ ἐδοκίμασε τὴν παλαιὰν ταύτην κατάραν. Εἰς περιθώρια τῶν παλαιῶν βιβλίων, εἰς τὰ σταχώματα τῶν ψαλτηρίων καὶ τῶν εὐαγγελίων ἀνώνυμοι χρονογράφοι διηγοῦνται τὴν ξηρασίαν τοῦ «χρόνου» ἐκείνου καὶ τὴν μεγάλην τιμὴν τοῦ «σιταριοῦ», ἀλλὰ συγχρόνως ἀναφέρουσι καὶ τὰς γενομένας λιτανείας. Ὁ «Θρῆνος τῆς Κύπρου» λέγει (στ. 390).

Τοῦ Κύκκου τὸ εἰκόνημα, μοναστήρι πρωτᾶτον. . .

Ἄλλη τὰς Τροοδότισσας καὶ ἡ τῆς Τρικουκκίας

Ποῦ τὰς ἐβγάλλαν πάντοτε καιρὸν τῆς ἀνεδρίας

Καὶ κάμνασιν παράκλησιν ἀπ' ὄλον τὸ νησί μας

Κ' ἔδιδεν ὁ Κύριος βροχὴν κ' ἔστειλεν τὴν ζωὴν μας

Ἡ Ἑλεοῦσα τοῦ Κύκκου εἶνε πάντοτε ἡ πρώτη βοιωθός. Συχνὰ περιέρχεται τὴν νῆσον τῆς μέχρι τῆς Λευκωσίας καὶ δέχεται τὰ θυ-

¹⁾ Βίος Ἐπιφανίου, Eriphanii Opera (ἐκδ. G. Dindorf) Τόμ. I. σ. 35.

²⁾ Βλ. Π. Γενναδίου Περὶ Κερατέας, ἐν Λευκωσίᾳ [1900] σ. 4.

μιάματα τῶν χωρικῶν, οἱ ὅποιοι σταυροκοπούμενοι περνοῦν, ἑκατοντάδες καὶ χιλιάδες, κάτω ἀπὸ τὴν ἱερὰν εἰκόνα. Καὶ ἡ Παναγία μὲ τὸ πρόσωπον τὸ σκεπασμένον καὶ τὸ φόρεμα τὸ χρυσόν, καὶ τὸν ἄδρόν της σμάραγδον κρατουμένη ἀπὸ τοὺς διακόνους καὶ τοὺς μοναχοὺς της προχωρεῖ σιγὰ σιγὰ καὶ σκορπίζει δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐλπίδα ἐν μέσῳ εὐχῶν, μετανοιῶν, θυμιαμάτων καὶ δακρῶν.

Κατόπιν ἐνθυμοῦνται κατὰ σειρὰν ὅλους τοὺς ἁγίους, ὅχι μόνον τὰ «καυχήματα» τῶν κωμῶν, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐκείνους, τῶν ὁποίων τὰ παρεκκλήσια κατήνησαν σωροὶ πετρῶν. Ἴσως κάποιος εἶναι ὠργισμένος διὰ τὴν ἐγκατάλειψιν καὶ τὴν λήθην.

Καὶ ἀνευρίσκονται φυλλάδια κιτριτισμένα καὶ τρυπημένα, καὶ ψάλλονται τροπάρια παλαιὰ καὶ ἀνάπτονται κεριὰ εἰς τὰ λιθάρια, καὶ λειτουργοῦνται καὶ τὰ παρεκκλήσια, καὶ γίνονται παντοῦ ἀγρυπνίαι καὶ παννυχίδες, ἐνῶ ὑψηλὰ λαμποκοποῦν τὰ ἄστρα.

Εἶναι δόγμα παλαιόν, στηριζόμενον καὶ εἰς τὴν παλαιὰν καὶ τὴν καινὴν Διαθήκην, ὅτι οἱ ἅγιοι κατὰ βούλησιν ἀνοικοκλείουν τοὺς οὐρανούς. Καὶ ὁ «Ἡλίας... προσηύξατο τοῦ μὴ βρέξαι καὶ οὐκ ἔβρεξεν ἐπὶ τῆς γῆς ἑνιαυτοὺς τρεῖς καὶ μῆνας ἕξ, καὶ πάλιν προσηύξατο καὶ ὁ οὐρανὸς ὑετὸν ἔδωκεν» ¹⁾. Οἱ ἅγιοι τῆς ἀποκαλύψεως «ἔχουσι ἐξουσίαν κλεῖσαι τὸν οὐρανὸν ἵνα μὴ βρέχη ὑετὸς ἐν ἡμέραις αὐτῶν τῆς προφητείας» ²⁾.

Ἄς φαντασθῆ τῶρα καθεὶς πόσον ὑετὸν ἔδωκεν ὁ οὐρανός, ποία βροχὴ ἐξέσπασε καὶ ἔλουσε τὴν Κύπρον, ὅταν αὐτὴ ἡ ἅγια Ἑλένη, ἡ μεγάλη βασίλισσα, ποῦ ἐσκορπίσε πλούσια τὰ ἐλέη της παντοῦ ἦλθε μὲ τὸν τίμιον σταυρόν, τὸ ἀήτητον κατὰ τῆς ἀβροχίας ὄπλον, εἰς τὴν Κύπρον, στοιχειωμένην καὶ διψασμένην, κατέρριψε καὶ συνέτριψε τὰ εἴδωλα καὶ ἴδρυσε τοὺς ναοὺς της!

Ὁ Ἡσαΐας τὸ προεῖπε· λ', 22, «Καὶ μιανεῖς τὰ εἴδωλα τὰ περιηργυρωμένα... Τότε ἔσται ὁ ὑετὸς τῷ σπέρματι τῆς γῆς σου καὶ ὁ ἄρτος ἔσται πλημονή... Καὶ ἔσται ἐπὶ παντὸς ὄρους ὑψηλοῦ καὶ ἐπὶ πανιὸς βουνοῦ μετεώρου ὕδωρ διαπορευόμενον».

¹⁾ Ἐπιστολὴ Ἰακώβου 5, 17.

²⁾ Ἀποκάλυψις, 11, 3.

Τὸ μέγεθος τῆς βροχῆς ἐμεγάλωνε μὲ τὸ μέγεθος τῆς ἀνομβρίας. «Δὲν ἔβρεξε λέγουσιν αἱ παλαιαὶ ἱστορίαι τῆς Κύπρου τριάκοντα ἕξ ἡμέρας, καὶ ἄλλαι, πλεον ἀληθέστεραι, ὡς δεκαεπτὰ χρόνους»¹⁾. Εἶναι ἀληθέστεραι, καθὸ πιθανώτεροι. Καὶ ὅμως ὁ ἀριθμὸς 36 ἔχει σημασίαν. Εἶναι τρεῖς φοραῖς δώδεκα,²⁾ καὶ καθὸς εἶδαμεν 36 ἦσαν καὶ «οἱ σταλαματαῖαι αἶμαν ὅπου ἔσταξεν ἀπαὶ τὸ αἶμαν τοῦ Κυρίου». Ἀλλὰ τὸ 36 εἶναι καὶ δύο φοραῖς 18· τοῦ δὲ 18 τὴν σπουδαίαν σημασίαν ἐξήγησεν, ἐρμηνεύων διατὶ ἡ οἰκογενεὶα τοῦ Ἀβραάμ ἦσαν 318, αὐτὸς ὁ Κύπριος ἀπόστολος Βαρνάβας· «τὸ δεκαοκτὼ ΙΗ· ἔχεις Ἰησοῦν»³⁾. Τοιοῦτοι συσχετισμοὶ φαίνονται σήμερον ἀπίστευτοι. Καὶ ὅμως καὶ τοῦ γέροντος παπαῦ, τοῦ μόνου κατοίκου τῆς Κύπρου, τὰ 128 ἔτη προφανῶς εἶναι διπλάσια τῶν 64 σκαλοπατίων τοῦ Γολγοθᾶ.

Ἡ δὲ πυρά, ποῦ ἔβαλεν εἰς τὸ Κίτιν καὶ ἔκαυσε τὴν Κύπρον καὶ ἔμεινεν ἄκαος μόνον ὁ Ἀκάμας, προῆλθεν ἀπὸ ἄλλους περιεργότερους συνδυασμούς. Ὁ Μαχαιρᾶς δὲν ἠξεύρει παρὰ μόνον ὅτι ἡ ἀγία εἶδεν «ἓνα στῦλον ἀπὸ τὴν γῆν ὡς τὸν οὐρανὸν». Ὁ μεταγενέστερος Στέφανος Λουζινιανὸς λέγει ὅτι ἐνῶ ἡ βασίλισσα ἦτον εἰς τὸ Μαρίν, «ἐπῆρεν ὡς ἐκ θαύματος φωτιὰν τὸ δάσος, καὶ ἐκεῖ εὐρέθη ὁ σταυρός». Καὶ ἡ κερατοῖα ποῦ εἶδε τὸ βοσκαρόπουλλον φλεγομένην ἐνθυμίζει τὴν «βράτον τοῦ πυρός»: «Τὸ δὲ εἶδος τῆς δόξης Κυρίου ὡσεὶ πῦρ φλέγον ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους»⁴⁾. Ἀλλὰ κατόπιν, ὅταν ὁ θροῦλος περιέλαβε καὶ τὴν ἀσέβειαν καὶ εἰδωλολατρείαν τῶν ἀρχαίων νησιωτῶν, τὸ λαμπρὸν ἔγεινεν ἐμπρησμὸς χάριν τιμωρίας καὶ καθαρμοῦ. «Τοὺς βωμοὺς αὐτῶν καθελεῖτε. . . καὶ τὰ ἄλση αὐτῶν ἐκκόψατε καὶ τὰ γλυπτὰ τῶν Θεῶν αὐτῶν κατακαύσατε πυρὶ· οὐ γὰρ μὴ προσκυνήσητε Θεῶ ἐτέρω»⁵⁾. Τοιοῦτους ἐμπρησμοὺς ἔκαμαν εἰς τὴν Κύπρον, ὄργανα θείας ὀργῆς, οἱ Σαρακηνοὶ· ὁ Μαχαιρᾶς παραδίδει ὅτι «πολλαῖς φοραῖς ἐκάψαν τὴν, καὶ μίαν φορὰν τόσον τὴν ἐκάψαν, ὅτι

¹⁾ Κυπριανοῦ σ., ἐξέδ. 52.

²⁾ Περβ. Κοραῖ, «Περὶ τῆς κατὰ δώδεκα ἀπαριθμήσεως». Ἀτάκτων τόμ. Γ' σ. 435.

³⁾ Novum Testamentum extra canonem receptum, II fasciculus· Barnabae epistula, ἐξέδ. Adolphus Hilgenfeld, 1886. Ἐπιστολῆς, 30, 1.

⁴⁾ Ἐξοδος 24,17.

⁵⁾ Ἐξοδος 34,13.

δὲν ἔμεινεν ἄκαγον παρὰ τὸ ὄρος τὸ λεγόμενον Ἀκάμα(ς) καὶ ἐλογίσθη Ἀκάμας» (σ. 382). Ἡ ἀστεία παρετυμολογία ἐφυλάχθη καὶ αὐτὴ καὶ ἐκολλήθη εἰς τὴν ἁγίαν Ἑλένην.

Ὁ Μαχαιρᾶς διηγεῖται (σ. 55) περὶ τῆς ἁγίας ἄλλο «λαμπρόν». Ὅτι «ὤρισεν ἄρχοντες . . . ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν νὰ κτίσουν πύργους, καὶ ὅσο νὰ δοῦν λαμπρόν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ νὰ γενῆ φανὸς ἀπὸ πύργον εἰς πύργον καὶ ἤτζου . . . τὴν ὄραν ὅπου ἤϋρεν τὸν τίμιον σταυρόν, ἐκείνην τὴν ὄραν ἔμαθεν τὸ ὁ υἱὸς τῆς ὁ βασιλεύς». Ὁ Hackett (σ. 433) ἐνθυμεῖται τοὺς φρυκτοὺς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἔμαθε κατὰ τὸν Αἰσχύλον (Ἄγαμ. 282-316) ἡ Κλυταιμῆστρα τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας. Ἀλλὰ βάσις τοῦ ἱστορήματος τοῦ Μαχαιρᾶ εἶναι προφανῶς ἡ ἱστορικὴ διὰ «φανῶν» ἀγγελία τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Σαρακηνῶν ἀπὸ Ταρσοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν, καθὰ λεπτομερῶς ἐκθέτει πρὸς τὸν Ῥωμανὸν ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος (σ. 492 8 Bonnæ).

Ἀλλὰ τί εἶναι τέλος πάντων ἡ ἐπιγραφή τῆς Τόχνης τὴν ὁποίαν ἡ τελευταία παράδοσις ἀπέδωκε εἰς τὴν ἁγίαν Ἑλένην;

Εἰς τοποθεσίαν, ὅχι πολὺ μακρὰν τοῦ ναοῦ τοῦ γεφυριοῦ, ἡ ὁποία εἶναι λατομεῖον καὶ λέγεται στὲς σκολιές, σχηματίζεται ἀπὸ τὰ στρώματα τοῦ σχιστολίθου κάποιον τάχα κάθισμα, λεγόμενον *Σελλιν* τῆς ἁγίας Ἑλένης, δηλαδὴ *θρονὸν* ¹⁾. Θρονιὰ ὀνομάζονται τὰ μέρη, ὅπου στήνονται τὰ περιεγόμενα εἰκονίσματα. Ἐκεῖ κατὰ τὴν παράδοσιν ἐκάθισεν ἡ ἅγια, συλλογιζομένη νὰ κτίσῃ αὐτοῦ τὴν ἐκκλησίαν. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι σήμερον εἶναι δύσκολον ὅχι μόνον νὰ καθίσῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ σκαλώσῃ κανεὶς ἐκεῖ ἐπάνω. Κάτω ἀπὸ ἓνα στρῶμα ποῦ προβάλλει καθὼς γεῖσον, καὶ εἰς τὸ πάχος ἐνὸς ἄλλου εἶναι σκαλισμένος ἓνας περίεργος σταυρὸς ἀκανθωτὸς καὶ ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή μὲ κόκκινα καὶ ἄνισα γράμματα, ὅχι μικρότερα τῶν δέκα ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου.

¹⁾ Τὸ *σελλιν* εἶναι ὑποκοριστικὸν τοῦ *σέλλα*, λατινιστὶ *sella*.

Τί σημαίνει τοῦτο; Δόκιμος Ἄγγλος ἀρχαιολόγος, ὁ Hogarth λέγει ὅτι κανεῖς ἀπὸ ὄσους τὴν ἀντέγραψαν δὲν ἐξήγησε τί εἶναι ¹⁾. Γάλλος μεσαιωνοδίφης, ὁ Enlart τὴν ὀνομάζει «ἐλληνικὴν» ²⁾, ἀλλὰ παρατηρεῖ ὅτι ὁ σταυρὸς ὁμοιάζει μὲ γοιθικὸν καὶ φαίνεται ἀναμφιβόλως τοῦ 10' αἰῶνος.

Ἡμεῖς, ὅταν ἐνθυμηθῶμεν τοὺς ἀγῶνας, ποῦ εἶδαμεν, τοῦ ἐλληνικοῦ καὶ λατινικοῦ κλήρου διὰ τὸν σταυρὸν τῆς Τόχνης καὶ τὴν κλοπὴν τοῦ Σαρθαμαρῆ, θὰ πεισθῶμεν ἢ ἐπιγραφὴ εἶναι πράγματι τοῦ αἰῶνος ἐκείνου καὶ ἐχαράχθη πρὸς ἀποτροπὴν νέας ἱεροσυλίας. Ἐγρᾶφη μὲ γράμματα θεοχάρακτα δηλαδὴ μαγικά, κ' ἐβάφη μὲ κιννάβαρι, καθὼς ἐγράφοντο αἱ ὑπογραφαὶ τῶν βασιλέων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ παρατήρησις τοῦ Enlart ὅτι εἶναι *souvent retracée* καὶ ὅτι ὁ σταυρὸς εἶναι γοιθικὸς βεβαιώνει τὴν ἀνάμειξιν λατινικῶν χειρῶν, καὶ τοῦτο, νομίζω, μαρτυρεῖ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ τόπου «στὲς Κολιές», δηλ. Scoglio.

Τὰ μαγικά Ἑλληνικά γράμματα δὲν ἐμελετήθησαν ἀκόμη ἐπακριβῶς. Χρειαζόνται πρῶτα νὰ συναχθοῦν μαζὶ μὲ τὴν ἐρμηνεῖαν τοῦ ὅπου ὑπάρχει. Διὰ τοῦτο μεταφέρω πανομοιότυπον ἀπὸ κώδικα τῆς Βοδληϊανῆς βιβλιοθήκης τὸ κατωτέρω μαγικὸν ἀλφάβητον μὲ τὰντίστοιχα ψηφία. ³⁾

α β γ δ ε ζ η θ ι κ λ μ ν ζ ο π ρ σ τ υ φ χ ψ ω
+ η ω ι λ ε ς + ρ δ κ λ ν ρ σ τ υ φ χ ψ ω +

Καὶ τῶν γραμμάτων τούτων βλέπομεν ὅτι προτάσεται σταυρὸς, ἀλλὰ προφανῶς ἔχουσιν ἄλλην κλεῖδα. Τῆς ἐπιγραφῆς τῆς Τόχνης τὰ τελευταῖα πέντε γράμματα λέγουσι πιθανῶς ΕΛΕΝΗ. Τὸ λ εἶναι ἀντεστραμμένον μετὰξὺ δύο ὁμοίων Ι—Ε.

¹⁾ Devia Cypria, 1889 σ. 109.

²⁾ L' art gottique et la renaissance en Chypre, τόμ. II (1899) σ. 445.

³⁾ Codex Baroccianus N° 50 φ. 321 β κάτωθεν τοῦ κεφαλαίου ΛΙΘΟΙ ΕΚΛΕΚΤΟΙ ΙΒ ++. Τὸ ἀλφάβητον τοῦτο ἐδημοσιεύθη καὶ εἰς τὸν Catalog. Codicum Bibliothecae Bodleianae τοῦ H. O. Coxe. Pars prima, σ. 74, ἀλλὰ ὄχι πανόμοιον.

Παρομοία ἐπιγραφὴ μὲ κόκκινα στοιχεῖα εὐρίσκετο καὶ εἰς ἄλλην ἐκκλησίαν τῆς Κύπρου, ἐρειπωμένην, τὸν Ἅγιον Στέφανον τῆς κόμης Κυρᾶς. Σήμερον εἰς τὸ κίονι,—τὸν μαρμάρινον στῦλον—δὲν διακρίνονται παρὰ στίγματα κοκκινωπά, ἀλλὰ οἱ χωρικοὶ διηγοῦνται ὅτι «ἐδιέβασεν τα ἕνας παπᾶς Μαρωνίτης καὶ ὕστερις ἐπῆεν εἰς τὴν ἄλλην ἐκκλησίαν—τῆς Παναγίας, ἡ ὁποία ἦτο φραγκικὴ—κ' ἐμέτρησεν μὲ τὴν κουμπρέλλαν του πέντε φορὲς κ' εἶπεν. Δαμαὶ ἔχει θησαυρόν!» Τίς οἶδε τίνοσ μοναχοῦ μαγγανεία ἦτο καὶ ἐκείνη! Τῆς Τόχνης ἡ ἐπιγραφὴ θὰ ἐσήμαινε πιθανῶς ποῦ ὤρισεν ἡ ἅγια νὰ στήνουν τὸν Σταυρὸν ἢ τὴν εἰκόνα της.

Τοιουτοτρόπως μὲ τὴν φαντασίαν τῶν Κυπριωτῶν καὶ τῶν Φράγκων τὴν σοφίαν, μὲ τὴν ἀντιζηλίαν τῶν μοναχῶν καὶ τὴν πίστιν τῶν ναυτίλων, μὲ τοὺς προφήτας καὶ τοὺς χρονογράφους, ἀπετελέσθη, «περιτελλομένων ἐνιαυτῶν», μία παράδοσις περιεργωτάτη καὶ γραφικωτάτη.

Τὸ τίμιον ξύλον καὶ ὁ σταυρὸς τοῦ Ὀλυμπᾶ κάμνει κτίσμα τῆς ἁγίας Ἑλένης τὴν μονὴν τοῦ Σταυροβουνίου, καὶ ὁ σταυρὸς τῆς Τόχνης ἴδρυμά της τὴν γέφυραν τοῦ Βασιλοποτάμου. Ὅλα τὰ τίμια ξύλα εἶναι γνήσια δικά της. Ἡ ἅγια προσεγγίζει δυὸ φοραῖς, ἐπιχειρεῖ μάλιστα τὸ προσκύνημα τῆς Ἱερουσαλήμ καθ'αυτὸ χάριν τῆς Κύπρου. Πρὶν ὁ σταυρὸς φανῆ, ἡ ἁμαρτωλὴ νῆσος ἦτο γεμάτη ἐρείπια καὶ τριβόλους καὶ διαβόλους. Ἡ ὕψωσις τοῦ Σταυροῦ φυσικὰ φυγαδεύει τὰ δαιμόνια καὶ φέρει, ὅπως πάντοτε, τὴν βροχὴν, κατόπιν μακρᾶς ἀβροχίας.

Ἄλλὰ μὲ τὰς προσθήκας αὐτὰς ἐξωραΐσθη καὶ τὸ σύνολον τοῦ θρύλου καὶ ἡ Κύπρος μετετοπίσθη εἰς τὰς χώρας τῆς Χαλιμᾶς. Ἐκεῖνα τὰ δαιμόνια, τὰ σαλεύοντα τὴν θάλασσαν καὶ φρίσσοντα κατόπιν ἐνώπιον τοῦ σταυροῦ εἶναι βεβαίως ἀνάμνησις τῆς τρικυμίας τῆς Καπερναοῦμ¹⁾. Ἄλλὰ ἡ ἐρημικὴ μοναξιὰ τῆς παραλίας τοῦ Μαρίου καὶ ἡ συνάντησις τῆς Ἁγίας μὲ τὸν τριγέροντα παπᾶν, ὁ ὁποῖος τὴν παίρνει ὡς νεράϊδα, ἡ πυρκαϊὰ κατόπιν τοῦ Κιτίου, ποῦ κατατρώγει τὰ φυτὰ καὶ τὰ ἔρπετὰ τῆς στοιχειωμένης γῆς, καὶ τέλος ἡ ῥαγδαία

¹⁾ *Ματθ.* 8,23-29 *πρβ.* 14,23. «Ἐπὶ τῆς θαλάσσης δαίμονας» ἀναφέρει καὶ ὁ βιογράφος τοῦ Ἐπιφανίου (σ. 60, στ. 5).

ἐκείνη βροχή, ποῦ γονιμοποιεῖ τὰ διψαλέα σπλάγχνα της, περιμένουν μόνον τὸν ζωγράφον, ποῦ θὰ ῥίψη χρώματα ζωηρὰ εἰς τὴν ὀθόνην.

Ἄλλὰ συγχρόνως εἶναι καὶ ἔξοχα ποιητικὰ σύμβολα νέας ἐποχῆς. Ἡ φωτιὰ μεταβάλλει εἰς στάκτην καὶ καπνὸν τὰ παλαιὰ Γόμορρα τῆς Παφίας, καὶ ἡ Κύπρος ἐξαγνίζει τὸ παρελθὸν ὡς «ἡ ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις περιπεσοῦσα γυνή», προτοῦ δεχθῆ τὸ ζωοποιὸν τοῦ Γαλιλαίου ξύλον. Ἡ βροχή κατόπιν ποῦ ἀκολουθεῖ ὡς φυσικὸν ἀποτέλεσμα τὴν ὑψωσιν τοῦ σταυροῦ, εἶναι ἡ εὐλογία τῶν οὐρανῶν εἰς τὴν νεοφώτιστον τῆς ἀγίας Ἑλένης ἀναδεκτὴν.

Τὸ σύμβολον αὐτὸ κατέχει ἐφέτος ὄλων τῶν Ἑλλήνων τὴν καρδίαν. Καὶ ὅταν κάποτε συλλογίζωμαι τί ἀφῆκαν Τοῦρκοι καὶ Φράγκοι εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γῆν, ὀνειρεύομαι καὶ ἐγὼ μίαν πυράν, ποῦ θὰ φάγη ὅλα τὰ σπέρματα τῆς σκλαβιάς καὶ μίαν τοῦ ἀθανάτου οὐρανοῦ βροχὴν, ποῦ θὰ δώσῃ ποτὲ ζωὴν εἰς ποθεινὰ ἰδανικὰ θαμμένα.

ΚΕΦΑΛΛΗΝΩΝ ΒΑΠΤΙΣΤΙΚΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΔΙΠΛΑ

ΥΠΟ

ΠΑΝΑΓΗ ΛΩΡΕΝΤΖΑΤΟΥ

Μελετῶν τις τὰς παθήσεις, εἰς ἃς ὑπόκεινται τὰ οὐσιαστικὰ λεγόμενα ὀνόματα γλώσσης τινός, δύναται νὰ διαστείλῃ καὶ νὰ καθορίσῃ τῶν παθήσεων τούτων διαφόρους κατηγορίας καὶ συγκρίνων αὐτὰς πρὸς ἀλλήλας νὰ εἴπῃ τίνες εἶναι μᾶλλον συνήθεις καὶ μᾶλλον διαδεδομένοι καὶ πλουσιώτεροι εἰς γλωσσικὰ φαινόμενα, τίνες δὲ πενιχρότεροι καὶ ἥττον συνήθεις.

Καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἡμῶν γλώσσῃ αἱ ποικιλώταται τῶν οὐσιαστικῶν παθήσεις διακρίνονται εἰς κατηγορίας, εἰς εἴδη· τοιαῦτα δ' εἶναι ἡ κλίσις, ἡ παραγωγή, ἡ σύνθεσις, ὁ ὑποκορισμὸς, αἱ τοῦ τόνου μετακινήσεις, τῆς σημασίας ἡ ἀλλαγὴ, τοῦ ἀρχικοῦ ἢ κυρίου τύπου ἡ ποικιλία τῶν μορφῶν κ. τ. τ. Ἐπειδὴ δὲ τὰ οὐσιαστικὰ διαιροῦνται

εἰς κύρια καὶ προσηγορικά, εἶναι δυνατὴ ἑκατέρων ὡς πρὸς τὰς εἰρη-
 μένας κατηγορίας παθήσεων σύγκρισις· οὕτω, ἵνα περιορισθῶμεν εἰς
 τινὰς μόνον τούτων, ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν πρὸς ὑποκορισμὸν
 ἐλευθερίαν τῶν οὐσιαστικῶν, θὰ ἴδωμεν ὅτι αὕτη εἶναι πολὺ μεγαλυ-
 τέρα ἐπὶ τῶν κυρίων ὀνομάτων ἢ ἐπὶ τῶν προσηγορικῶν, ὁμοίως ἂν
 συγκρίνωμεν τὰ κύρια ὀνόματα πρὸς τὰ προσηγορικά ὡς πρὸς τὴν
 παραγωγὴν, θὰ εὕρωμεν ὅτι δεκτικώτερα παραγωγῆς εἶναι τὰ προση-
 γορικά, διότι ἐκ προσηγορικῶν μὲν ὀνομάτων ἄπειροι παράγονται
 λέξεις, ἐν ᾧ ἐκ κυρίων ὀλίγαι, ὡσαύτως τῆς σημασίας ἢ ἀλλαγῆ ἐπὶ
 μὲν τῶν προσηγορικῶν εἶναι πολλή καὶ συνήθης, τῶν δὲ κυρίων ὀνο-
 μάτων εἶναι μία καὶ ἀμετάβλητος. Καὶ συνθέσεως δὲ καθ' ὅλου τὰ
 κύρια ὀνόματα τῆς νεωτέρας ἡμῶν γλώσσης δὲν εἶναι δεκτικά, τοῦ-
 ναντίον τῶν προσηγορικῶν ἢ σύνθεσις εἶναι πολλή καὶ εὐχερῆς καὶ
 συνήθης. Ἄλλὰ τὸ Κεφαλληνιακὸν ἰδίωμα παρὰ τᾶλλα ἰδιώματα τῆς
 νεωτέρας ἑλληνικῆς γλώσσης ἀποτελεῖ ἐξαιρέσειν ὡς πρὸς τὸ μέτρον
 καὶ τὴν ἔκτασιν συνθέτων κυρίων ὀνομάτων, τῶν ὁποίων τοὺς τύπους
 καὶ τὰς παθήσεις, τὴν γένεσιν καὶ τὴν χρῆσιν θὰ ἐξετάσωμεν ἐνταῦθα.
 Καὶ εἶναι τὸ φαινόμενον τοῦτο οὐχὶ ἀνάξιον προσοχῆς, διότι, καθ'
 ὅσον ἐγὼ γινώσκω, τοιαῦτα σύνθετα μόνον ἐν Κεφαλληνίᾳ ἀπαντῶ-
 σιν, ἐν ᾧ δὲ οἱ ὄροι πρὸς δημιουργίαν συνθέτων βαπτιστικῶν ὀνομά-
 των, ἀπλοῖ τινες καὶ οὐχὶ ἀλλότριοι τοῦ καθ' ὅλου χαρακτῆρος τῆς
 σημερινῆς ἡμῶν γλώσσης, δὲν ἐλλείπουν καὶ παρὰ τοῖς λοιποῖς τῶν
 Ἑλλήνων, μόνον οἱ Κεφαλλῆνες ἐχώρησαν ἐπὶ τὴν τοιαύτην σύνθεσιν.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ διδόμενον παρὰ τοῖς νεωτέροις Ἑλλήσι
 κατὰ τὴν βάπτισιν ὄνομα σπανιώτατα δίδεται εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχε καὶ
 ὅτι πάντοτε ὑπάρχει λόγος τις, οὗ ἕνεκα ὠρισμένον ὄνομα προτιμᾶ-
 ται. Οὕτω ἐν Κεφαλληνίᾳ διὰ τὴν μεταξὺ τῶν ἀγίων ὅλως ἐξαιρετον
 ἐν τῇ λαϊκῇ συνειδήσει θέσιν τῆς Θεοτόκου, ἣν καὶ ἡ ἡμετέρα ἐκκλη-
 σία ὡς τιμιωτέραν τῶν Χερουβεὶμ καὶ ἐνδοξοτέραν ἀσυγκρίτως τῶν
 Σεραφεὶμ ὑμνολογεῖ, εἶναι σφόδρα διαδεδομένον καὶ συνηθέστερον
 πάντων τῶν ἄλλων ἐπὶ μὲν θηλέων τὸ ὄνομα *Μαρία* καὶ ἐπὶ ἀρρένων
 τὸ *Παναγῆς*, παρὰ τοῦτο δέ, ἐπειδὴ τῆς μεγίστης τιμῆς ὑπὲρ πάντας

τοὺς ἁγίους μετὰ τὴν Θεομήτορα τυγχάνει ὁ προστάτης τῆς νήσου, τὸ ὄνομα *Γεράσιμος*. Μετ' αὐτὰ συνήθη εἶναι τὰ ὀνόματα τῶν προστατῶν τῶν γειτονικῶν νήσων, *Κερκύρας* καὶ *Ζακύνθου*· καὶ ἄλλων δὲ ἁγίων ὀνόματα, οἷα τὸ *Ἰωάννης*, *Γεώργιος*, *Δημήτριος*, *Νικόλαος*, *Ἀθανάσιος* καὶ ἐπὶ θηλέων τὸ *Ἐλένη*, *Αἰκατερίνη*, *Ἄννα*, *Εἰρήνη* καὶ εἴ τι ἄλλο, διὰ τὴν μεγάλην τῶν ἁγίων τούτων σημασίαν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐκκλησίᾳ εἶναι ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ λοιπὰ βαπτιστικά ὀνόματα τὰ πολυπληθέστερα. Ἄλλ' ἢ ἀπόδοσις τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ ὀνόματος καὶ ἐξ ἄλλων λόγων πολλάκις ἐξαρτᾶται· οὕτω κατὰ κανόνα, τοῦ ὁποίου σπάνια εἶναι αἱ ἐξαιρέσεις, εἰς τὸν ἕγγονον ἀποδίδεται τὸ ὄνομα τοῦ πάππου, εἰς δὲ τὴν ἕγγονην τὸ ὄνομα τῆς μάμμης, μάλιστα τοὺς πρωτοτόκους, ἂν δὲ τὰ ὀνόματα ταῦτα ἅπαξ ἐδόθησαν καὶ ὑπάρχωσιν ἐν τῷ οἴκῳ καὶ ἄλλα τέκνα, τότε ταῦτα λαμβάνουσι τὰ ὀνόματα πλησιεστέρων ἢ προσφιλεστέρων συγγενῶν ἢ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀναδόχου, οὗτινος πολλάκις ἢ παιδεύσεις, αἱ κλίσεις καὶ προτιμήσεις γίνονται ἀφορμὴ νὰ δοθῇ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ ὄνομα. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἐκ τῆς ἡμέρας τῆς γεννήσεως τοῦ τέκνου, ἢ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν τελεῖται τὸ βάπτισμα, ἂν μάλιστα συμπέσῃ νὰ ἐορτάζηται κατ' αὐτὰς ὀνομαστός τις ἅγιος ἢ νὰ εἶναι ἐκ τῶν μεγάλων τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας ἐορτῶν, ἐξαρτᾶται πολλάκις τὸ διδόμενον κατὰ τὴν βάπτισιν ὄνομα (πρβλ. *Φῶτις*, *Χρῖστος*, *Λάμπρος*), οὐ μόνον ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς πίστεως τῆς μητρὸς εἰς τινὰ προστάτην ἅγιον, τὸν ὅποιον αὕτη ἐπιθυμεῖ νὰ καταστήσῃ οἶονεὶ ἄγγελον φύλακα τοῦ βαπτιζομένου διὰ βίου, ἢ ἐξ ἄλλων τυχαίων συμβάντων οἶον κινδύνου κατὰ τὸν τοκετόν¹⁾, ἢ ἐνυπνίου οὐχὶ ἀσχέτου πρὸς ἅγιον ἢ ναόν.

Οὗτοι εἶναι οἱ συνηθέστεροι τρόποι ἐκλογῆς τοῦ ἀπονεμομένου εἰς τὸ βαπτιζόμενον βρέφος ἑνὸς ὀνόματος. Ἡ δὲ δημιουργία καὶ ἐμφάνις δύο καὶ σπανιώτερον τριῶν ἢ καὶ τεσσάρων ὀνομάτων συντιθεμένων ἐνίοτε εἶναι ἀποτέλεσμα συμβιβασμοῦ· ὁσάκις δηλ. συμβῆ ἡ μήτηρ μάλιστα ἢ ὁ πατήρ ἢ ἄλλος τις τοῦ οἴκου, ὁ πάππος ἢ ἡ

¹⁾ Ἄν ἡ μήτηρ κινδυνεύσῃ τίχτουσα, δίδεται εἰς τὸ βαπτιζόμενον τὸ ὄνομα *Ἐλευθέριος*, ἂν εἶναι ἄρρεν, *Ἐλευθερία*, ἂν εἶναι θῆλυ. ἐπειδὴ εἰς τὸν φερώνυμον ἅγιον ἀποδίδεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἢ ἀπὸ τοῦ κινδύνου σωτηρία καὶ ὁ αἴσιος τοκετός (πρβλ. *καλὴ λευτερία, ἐλευτερῶθηκε κατὰ κ. τ. ὁ.*).

μάμη, τῶν ὁποίων ἡ γνώμη βαρύνει ἐπὶ τοῦ προκειμένου, νὰ θέλωσι νὰ δώσωσιν ὄνομα τι, ὃ δὲ ἀνάδοχος, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ τελῶν τὸ μυστήριον ἱερεὺς ἀναγνωρίζει τὸ μέγιστον κῦρος, ἀποστέργει τοῦτο προτείνων ἴδιον ὄνομα, οὐδέτερος δ' ὑποχωρεῖ, ἐπέρχεται συμφωνία τις τῶν παρισταμένων καὶ γίνονται δεκτὰ ἀμρότερα τὰ προτεινόμενα ὀνόματα, δημιουργεῖται δ' ἐντεῦθεν πολλάκις σύνθετον, ὅπερ καὶ ἀποδίδεται εἰς τὸν βαπτιζόμενον· εὐνόητον δ' ὅτι καὶ τρίτου ἢ καὶ τετάρτου ὀνόματος ἢ προσθήκη δὲν ἀποκλείεται. Ἄλλοτε πάλιν, ἀλλὰ τοῦτο σπανιώτερον, παρίστανται κατὰ τὴν βάπτισιν δύο ἀνάδοχοι, ὧν ἕκαστος ἀπονέμει ἴδιον ὄνομα ἢ ἀποδοθέντος ὑπὸ τοῦ ἀναδόχου ὀνόματος ἔξω τοῦ ἀγιολογίου (Ὁρέστης, Φωκίων, Ἡρακλῆς κ.τ.θ.) ἀξιοῖ ὁ ἱερεὺς νὰ προστεθῆ καὶ ἕτερον ἑορταζόμενον ὄνομα. Ἐκ τοιούτων ἀφορμῶν ὀρμηθεῖσα εἰσῆχθη καὶ ἐπεκράτησεν ἐν τῇ νήσῳ πολυωνυμία τις τῶν κατοίκων γεννῶσα πολλάκις ἐν τοῖς δικαστηρίοις, μάλιστα ἂν οἱ διάδικοι εἶναι στρεψόδικοί τινες καὶ φιλόδικοι, σοβαρὰς ἀμφισβητήσεις καὶ δυσχεραίνουσα παρὰ τῇ ἀρχῇ τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς ταυτότητος τῶν ἀτόμων. Τὴν πολυωνυμίαν ταύτην δὲν ἴσχυσε νὰ περὶστείλῃ ἐγκύκλιος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἀπαγορεύουσα κατὰ τὴν βάπτισιν τὴν ἀπονομὴν πλειόνων τοῦ ἐνὸς ὀνομάτων· ἡ δ' ἐπίδρασις τῆς λογίας παραδόσεως, ἡ ἐνεργὸς καὶ ἐν ἄλλοις γλωσσικοῖς φαινομένοις τῆς ἡμετέρας γλώσσης, καὶ ἡ ὑποχρέωσις νὰ ἐπιδίδωνται τὰ ἀπονεμόμενα ὀνόματα εὐθὺς μετὰ τὴν βάπτισιν εἰς ἀρχὴν τινα, τὸν ληξίαρχον ἢ τὸν ἐπίσκοπον, ἔχει ὡς συνέπειαν, ν' ἀναγράφωνται ἐν τοῖς σημειώμασι τῶν ἱερέων καὶ ἐκ τούτων ἐν τοῖς ἐπισήμοις βιβλίοις παρ' ἄλληλα τὰ δύο ἢ τρία ἢ τέσσαρα ὀνόματα ἢ τὸ ἐξ αὐτῶν σύνθετον ὑπὸ τύπον ὅλως διάφορον τοῦ δι' οὗ ὃ φέρων τὸ σύνθετον ὄνομα προσαγορεύεται καὶ εἶναι γνωστός, σπανιώτερον δὲ κατὰ τὸν συνήθη ἐν τῷ καθ' ἡμέραν λόγῳ τύπον. (Πρβλ. Σπυρίδων—Ἡλίας, Ἄνδρέας—Κωνσταντῖνος, Σπυρίδων—Κωνσταντῖνος, Ἄνδρέας—Δημήτριος, Γεώργιος—Χρῖστος, Γεώργιος—Κίμων, Σωκράτης—Εὐάγγελος, Ἡλίας—Σπυρίδων, Αἰμίλιος—Ἄνδρέας, Ἀθανάσιος—Εὐάγγελος, Γεώργιος—Σπυρίδων, Σίμων—Ἰωάννης, Σπυρίδων—Ἄγγελος, Ἀντώνιος—Γεράσιμος, Ἀντώνιος—Δημήτριος, Ἡλίας—Νικόλαος, Εὐάγγελος—Χαράλαμπος, Παναγῆς—Διονύσιος, Δημήτριος—Ἰωάννης, Σίμων

— Πέτρος — Ἄγγελος, Δημήτριος — Σίμων — Σπυρίδων — Ἄγγελος, Ἐλισσάβητ — Ἐλένη, Ἄννα — Καλλέργα, Νέλλη — Ρόλα, Μαρία — Ἄννα, Μαρία — Ἐλένη, Ἀγγελικὴ — Ἐλένη, Ἀλεξάνδρα — Νικολέτα, Χρυσῆ — Ἄνθη, Ἰωάννα — Καικιλία κ.ἄ.π.).

Ἐξ ὅσων ἀνωτέρω εἶπομεν περὶ τῆς ἀφορμῆς τῶν διπλῶν ὀνομάτων γίνεται σαφὲς ὅτι εἰς σύνθεσιν δύνανται νὰ παραλαμβάνονται οἰαδήποτε ἀπλᾶ καὶ ἐντεῦθεν προκύπτουσι ποικιλώτατοι συνδυασμοὶ καὶ συνθέσεις εἰς οὐδένα ὑποκείμεναι περιορισμόν· οἰονδήποτε λοιπὸν κύριον ὄνομα δύνανται νὰ συνεξενεχθῆ μετ' ἄλλου ἢ μετ' ἄλλων κυρίων ὀνομάτων καὶ οὕτω ν' ἀποτελεσθῆ σύνθετον, ὅπερ πλασθὲν ὑπὸ τῶν γονέων καὶ τῶν οἰκείων ἐκτείνεται καὶ διασφύζεται καὶ ἔξω τοῦ οἴκου. Καὶ πολλάκις μὲν ἐκ τῶν ἀπονεμομένων δύο ἢ καὶ πλειόνων ὀνομάτων μάλιστα ἐπὶ θηλέων ἐπικρατεῖ τὸ ἓν, λησιμονουμένου τοῦ ἄλλου ἢ τῶν ἄλλων, πλὴν ἂν ὀρίζηται ὡς ὄνομα τοῦ βαπτιζομένου σύνθετον αἰσθητὸν ὡς ἀπλοῦν, οἷον *Σπυράγγελος* (Σπύρος—Ἄγγελος), *Πειράγγελος* (Πέτρος—Ἄγγελος), *Σπυράνθιμος* (Σπύρος—Ἄνθιμος), *Σπυροδυσσεᾶς* (Σπύρος—Ὀδυσσεᾶς), *Ἀδρογιάννης* (Ἀδρέας—Γιάννης), *Μεμάγγελος* (Μεμᾶς=Γεράσιμος—Ἄγγελος), *Σπυρολιᾶς* (Σπύρος—Λιᾶς=Ἡλίας), *Μαρκαδώνης* (Μᾶρκος—Ἀδώνης), *Θοδωρομίκελας* (Θοδωρῆς—Μικέλῆς=Μιχαήλ), *Μαριάννα* (Μαρία—Ἄννα), *Μαριολένη* (Μαρία—Ἐλένη), *Μαρία Κάτε* (Μαρία—Κάτε=Αἰκατερίνη), πολλάκις ὅμως διατηρεῖται ὀλόκληρον τὸ πλαττόμενον σύνθετον, ὅσαδήποτε καὶ ἂν περιέχη ἀπλᾶ, ἐπειδὴ ἐνίστε οὔτε τὸ πλῆθος τῶν συλλαβῶν, οὔτε ἡ δυσκολία τῆς ἐκφορᾶς ἐμποδίζουσι τὴν κατασκευὴν καὶ τῶν παραδοξότερων συνθέτων (πρβλ. *Σιμοσπυράγγελος*, *Παναγογερασιμάγγελος*, *Γερασιμονικολανασιάσις*, *Δημητροσιμοσπυράγγελος*), ἀλλ' ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι προτιμῶνται καθόλου τὰ ἀπλούστερα καὶ ὀμαλότερα καὶ ὅτι σύνθετα πολυσύλλαβα ἢ δυσχερῆ τὴν ἐκφορὰν ἀποφεύγονται, τὰ δὲ συγκροτοῦντα τὰ σύνθετα ἀπλᾶ ὀνόματα πολλαχῶς μεταβάλλονται, ὥστε ν' ἀποτελεσθῆ τύπος σύνθετος ὅσον τὸ δυνατόν ἀπλούστερος καὶ μᾶλλον εὐπρόφερτος.

Εἰς συμπλήρωσιν τῶν ἡμετέρων παρατηρήσεων καταλέγομεν κατωτέρω ἱκανὰ ὀνόματα σημειοῦντες ἐντὸς ἀγκυλῶν ὅτι ἀναγκαῖον πρὸς κατανόησιν τοῦ σχηματισμοῦ καὶ τοῦ τύπου ἐκάστων. Ἀνάγκη δ' ἐν

τέλει καὶ τοῦτο νὰ λεχθῆ ὅτι ἐν ᾧ ἔξ ἀπλῶν μὲν παράγονται ὑποκοριστικὰ καὶ θωπευτικὰ π. χ. Παναγῆς—Παγῆς—Παναγάκις, Γεράσιμος—Γερασιμάκις—Μεμᾶς, Δημήτριος—Δημητράκις—Μίμης, Διονύσις—Διονυσάκις—Νιονίος, Σπύρος—άκις—Πίπης, Ἑλένη—Ἑλενάκι—Ἑλενιὼ—Ἑλενίτσα—Ἑλενοῦλα, Μαρία—Μαριγούλα, Ἄννα—Ἄννοῦλα, Ἑλισάβητ—βεβέτα, Παρασκευῆ—Παρασκευούλα—Βιβή, τὰ σύνθετα δὲν ὑποκορίζονται καὶ ὅτι τὰ ἄρσενικὰ σύνθετα εἶναι πολὺ πλειότερα τῶν θηλυκῶν, αἰτία δὲ τούτου εἶναι ὅτι εἰς τὰ θήλεα τῶν τέκνων σπανιώτερον ἀποδίδονται πλείονα τοῦ ἐνὸς ὀνόματα, ἐπειδὴ, ὡσπερ ἄλλαχοῦ, καὶ ἐν Κεφαλληνίᾳ πλείονος προσοχῆς ἀξιοῦνται ὑπὸ τῶν γονέων καὶ τῶν συγγενῶν οἱ ἄρρενες τοῦ οἴκου γόνοι ἢ οἱ θήλεις.

Βαγγελοχαραλάβης (Βαγγέλης—Χαραλάβης) [ο τὸ κατ' ἐξοχὴν συνδεικνὸν φωνῆεν], Παναγοδιονύσις, Σπυροσαράδης, Δημητρογιάννης, Σιμοπετράγγελος [εἰς σύνθεσιν τούτου ὑπόκειται τὸ Σίμος—Πετράγγελος, ὅπερ εἶναι αἰσθητὸν ὡς ἀπλοῦν. Ἴδὲ ἀνωτέρω], Δημητροσιμοσπυράγγελος, Σπυρολουκᾶς, Ἄδρουγιάννης, Ἄδρουβαγγέλης [εἰς τὴν μορφήν τοῦ πρώτου συνθετικοῦ συνέτεινε παρετυμολογία πρὸς τὸ ἄδρας—ἀδρειωμένος πρβλ. ἀδρουγναῖκα], Μεμαδρέας [εἰς σύνθεσιν ἐλήφθη τὸ θωπευτικὸν Μεμᾶς], Σπυραδρέας, Γιαννηκώστας, Γιαννησάββας, Γιαννηπέτρος, Γερασιμάγγελος, Σπυροκοσμᾶς, Παυλογιάννης, Ἄθανασάγγελος, Θεωδρομῖκελας [τὸ ὅλον σύνθετον ἔλαβε τὴν κατάληξιν -ας κατὰ τὰ πολλὰ εἰς -ας, Κοσμᾶς, Λουκᾶς, Ἄδρέας, Νικόλας], Σπυρομαῦρκος, Λευτεράγγελος, Γεωργογιάννης, Σπυριδάγγελος, Ἀποστολοδιονύσις, Ἄγγελοθόδωρος, Πετρογεώργις, Βασιλαδώνις, Βασιλάγγελος, Βασιλογεώργις [παρετυμολογία πρὸς τὸ βασιλεῆς πρβλ. βασιλάνθρωπος, βασιλογυναῖκα], Παναγογιάννης, Βαγγελοστελιανός, Δημητράγγελος καὶ συνηθέστερον Μιμάγγελος, Μιμιθῆνός [τὸ Μίμης ὑποκοριστικὸν τοῦ Δημήτριος], Σταυράγγελος, Σπυρογιάννης, Σταυροπαναγῆς, Παναγάγγελος, Φιλιππογιάννης, Παναγοσπύρος καὶ Σπυροπαναγῆς, Χαραλαβοδημοστένης, Γεωργολιᾶς, Πετροπαῦλος, Πετρογιάννης, Θανασολιᾶς, Βαγγελοκωσταδῆς, Λουκογεώργις, Λαθροφώτις, Ἄγγελουλιέρμος, Παυλονικόλας, Δζανθα-

τίστας, Σωτηρολουκάς, Βαγγελοβιτιῶρος, Χριστοπαναγῆς, Θεοδωρο-
βάγγελος κ. ἄ. π.

ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΝ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ
ΤΩΝ ΜΗΝΩΝ ΕΝ Τῃ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚῃ ¹⁾.

ΓΠΟ

ΑΘ. Χ. ΜΠΟΥΤΟΥΡΑ

Πολὺς βεβαίως χρόνος θὰ παρέλθῃ πρὶν ἢ δυνηθῶμεν νὰ ἐργα-
ζώμεθα φιλολογικῶς ἐπὶ ἀσφαλοῦς ἐδάφους ἐν τῇ Νεοελληνικῇ. Τοῦτο
ὅμως οὐδόλως πρέπει νὰ κωλύῃ ἵνα ἐκ τῶν ἐνόντων ἐργαζόμενοι
προσπαθήσωμεν νὰ προαγάγωμεν τὴν ἔρευναν ἔχοντες πάντοτε ἐν νῶ
ὅτι ἡ ἀρχὴ εἶναι τὸ ἥμισυ τοῦ παντὸς καὶ ὅτι εἶναι ἀνάγκη τολμη-
ρῶν βημάτων ἔστω καὶ ἀτελῶν ἵνα βραδύτερον ἐπιτευχθῇ τι γενναιό-
τερον. Εὐτυχῶς δὲ ἡ ἀρχὴ αὕτη ὑπάρχει καὶ δὴ ἐν τοιοῦτῳ μέτρῳ,
ὥστε νὰ παρέχονται ἡμῖν οἱ γενικοὶ τύποι τῶν φιλολογικῶν καὶ
γλωσσικῶν ἐργασιῶν, ὡς ἴσως ἀπέδειξε καὶ ἡ ὡς δεῖγμα τούτου συν-
τεθεῖσα πραγματεία, ἧς τὴν οὐσίαν ὑποθέτω ὅτι δὲν δύναται νὰ
μεταβάλλῃ ἐπαισθητῶς τὸ προσερχόμενον νέον ὑλικόν. Εἰς τῶν κυ-
ριωτέρων σκοπῶν ταύτης ἦτο νὰ δώσῃ ιδέαν τινὰ περὶ τοῦ ἐν τῷ
ἀρχεῖῳ τοῦ προχείρου Νεοελληνικοῦ λεξικοῦ συγκεντρωθέντος ὑλικοῦ,
ἐξ οὗ ἐξηγοῦνται κατὰ μέρος καὶ αἱ ἀτέλειαι περὶ τὸν καταρτισμὸν
αὐτῆς. Χάριν τῆς τελειότητος παραθέτομεν ἐνταῦθα τὰ μὴ ληφθέντα
ἐν τῇ πραγματείᾳ ὑπ' ὄψιν ὀνόματα. Τὸ νέον ὑλικόν ἐλήφθη ἐκ ση-
μειώσεως τοῦ Ἀ. Πετρίδου ἐν Πανδώρας 21, 24 περὶ τῶν ὀνομά-
των τῶν μηνῶν ἐν τῇ Δυτικῇ Μάνῃ, ὃ σημειοῦμεν διὰ τοῦ Π, ἐξ

¹⁾ Ἀθαν. Χ. Μπούτουρα, Τὰ ὀνόματα τῶν μηνῶν ἐν τῇ Νεοελληνικῇ. Ἐν
Ἀθήναις 1910

ἄρθρου τινὸς τοῦ Δ. Καμπούρογλου ἐν τῇ ἐφημερίδι «Ἄστρ» τῆς 3ης Ἰανουαρίου 1894, ὃ σημειοῦμεν διὰ τοῦ K, ἐκ 2 γενικῶν χειρογράφων συλλογῶν ἄνευ δηλώσεως τοῦ τόπου, ὃ σημειοῦμεν διὰ τοῦ X¹⁾, καὶ ἐκ προφορικῶν τινῶν ἀνακοινώσεων, ὃ σημειοῦμεν διὰ τοῦ Λ.

Οὕτω ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῶν γεωργικῶν καὶ φυσικῶν ὀνομάτων προσθετέα: *Μεσοχειμῶνος* K ἐν Ἠλείῳ διὰ τὸν Ἰανουάριον ὡς τὴν μέσην θέσιν τῶν μηνῶν τοῦ χειμῶνος κατέχοντα· *Κρναρίτης* Π διὰ τὸν Ἰανουάριον «διὰ τὴν ἐπαύξησιν τοῦ κρύους» (*κρύο-Κρναρίς* καὶ μετὰ δευτέρας καταλήξεως *Κρναρίτης*)· *Κλαδευτής* K ἐν Ἠλείῳ διὰ τὸν Φεβρουάριον, καθ' ὃν κλαδεύουσι τὰς ἀμπέλους· *Σερωτής* Π διὰ τὸν αὐτὸν μῆνα «ὡς ἐν τούτῳ ῥιζουμένων τῶν σπαρτῶν καὶ στερεομένων»· *Ἀνοιξιάτης* K ἐν Ἠλείῳ διὰ τὸν Μάρτιον ὡς πρῶτον μῆνα τοῦ ἔαρος· *Πουλιαντέρης* Π διὰ τὸν αὐτὸν μῆνα μὲ τὴν ἀσαφῆ ἔρμηνείαν «διότι κατ' αὐτὸν τὸν μῆνα κυρίως αἱ ὄρνιθες τὰ πουλία τῶν ἐκκολάπτουσι», ἐνῶ πιθανώτερον φαίνεται ὅτι δεύτερον συνθετικὸν εἶνε ἡ λέξις *ἄντερον* καὶ ἴσως ἡ λέξις ἔχει τὴν ἀρχὴν εἰς ἄγνωστον περιστατικὸν ἢ ἔθιμον αὐτόθι· *Δούλουδος* καὶ *Πράσινος* K ἐν Μολοσσίᾳ διὰ τὸν Μάϊον ἀνάλογα τῷ μνημονευθέντι *Τριανταφυλλᾶς*· *Ἰγναστής* K (;) διὰ τὸν Ἰούνιον πάντως ἐκ τῆς λέξεως *ἕνι* (*ἕνις*) διὰ τὴν κατὰ τὸν μῆνα τοῦτον πρώτην ἄροσιν ἀγρῶν τινῶν· *Χορτόας* K ἐν Καππαδοκίᾳ διὰ τὸν Ἰούνιον ἀνάλογον τῷ μνημονευθέντι *Χορτοκόπος*· *Χασκόμηνας* ἢ *Φουσοκόμηνας* K ἐν Ρόδῳ διὰ τὸν Ἰούλιον «διὰ τὰ σῦκα, ἅτινα κατὰ τὸν μῆνα τοῦτον ἀρχίζουσι νὰ ὠριμάζουσι»· *Δριμάρις* K (;) διὰ τὸν Αὐγουστον ἐκ τοῦ ἐθίμου τῶν δριμῶν· *Ορτυκολόγος* Π διὰ τὸν Σεπτέμβριον «διότι κατὰ τὸν μῆνα τοῦτον ἔρχονται τὰ ὀρτύκια ἐν Λακωνικῇ εἰς πλῆθος ἀμύθητον»· *Βεντέμα* (ἢ) Λ ἐν Θήρᾳ διὰ τὸν Σεπτέμβριον (=τρυγητός, πρβλ. ἰταλ. vendemmia καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Γαλλικοῦ μηνὸς τῆς ἐπαναστάσεως Vendémiaire)· *Μεσοσπορίτης* K ἐν Ἠλείῳ διὰ τὸν Νοέμβριον ὡς τὸ μέσον τοῦ χρόνου τῆς σπορᾶς ἐκπροσωποῦντα· *Σκιγιάτης* Π διὰ τὸν

¹⁾ Τὰ εἰσαγωγικά δηλοῦσιν ὅτι ἡ ἐξήγησις ἀνήκει τοῖς συλλογεῦσι, τὸ δὲ παρατιθέμενον τοῖς ὀνόμασι ἐρωτηματικὸν δηλοῖ ὅτι ὁ τόπος, ἐν ᾧ ἐπικρατεῖ τὸ ὄνομα, εἶναι ἄγνωστος.

αὐτὸν μῆνα «διότι σκιαζεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοῦ χειμῶνος ἢ γῆ κατὰ τὸν μῆνα τοῦτον ὑπὲρ τοὺς λοιποὺς ἀπὸ τοῦ σκοτούς ἐπαυξανομένου διὰ τὸ μέγεθος τῶν νυκτῶν». Πανερωμῶτης Κ ἐν Ρόδῳ διὰ τὸν αὐτὸν μῆνα μετὰ τῆς ἀσαφοῦς ἐξηγήσεως «διὰ τοπικοὺς λόγους» (μήπως ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ Πανέρημος, ὃ τὰ πάντα ἔρημα ποιῶν διὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ χειμῶνος;). Βρωμαλίτης Π διὰ τὸν Δεκέμβριον ἀπιθάνως ἐρμηνευόμενον «ἐκ τοῦ βρωμα, ἴσως διότι ἀποθνήσκουσι τὰ ζῶα δι' ἔλλειψιν τροφῆς καὶ οὕτω βρωμοῦσιν ἤτοι ὄξουσι αἱ αὐλαὶ καὶ αἱ μάνδραι ἐξ αὐτῶν», πάντως δὲ ἔχον σχέσιν πρὸς τὸ λατ. *bruma* — *brumalis*.

Ἐν τῷ κεφαλαίῳ περὶ τῶν ὀνομάτων ἐξ ἑορτῶν παρατηρητέον ὅτι πολλάκις εἶναι ἀσαφῆς ἢ χρῆσις καὶ οἶονεὶ ἐν μεταβάσει ἔτι ἀπὸ ὀνόματος ἑορτῆς εἰς ὄνομα μηνός, οἷα εἶναι τὰ Ἀγρονικήτας Χ (;) διὰ τὸν Σεπτέμβριον, Ἀγρονέστορας Χ (;) διὰ τὸν Ὀκτώβριον, Ἀγιομηνᾶς Χ (;) διὰ τὸν Νοέμβριον. Σαφῶς μεμαρτυρημένα ὡς ὀνόματα μηνῶν εἶναι τὰ Αἰφίλιππας Χ (;) διὰ τὸν Νοέμβριον παρὰ τὸ μνημονευθὲν Αἰφιλίπι^ατ'ς, Αἰτρύφωνας Λ ἐν Αἰτωλία διὰ τὸν Φεβρουάριον, Ἀηλιᾶς Λ αὐτόθι διὰ τὸν Ἰούλιον. Σημειωτέον ἔτι παρὰ τὸ μνημονευθὲν Σταυρωτῆς τὸ Σταυριάτης Κ ἐν Σάμῳ.

Ἐν δὲ τῷ κεφαλαίῳ περὶ τῶν ἐπωνύμων τῶν μηνῶν προσθετέον τὸ Ταικνᾶρ'ς Λ ἐν Σέρραις διὰ τὸν Μάρτιον, ὅστις διὰ τὸ ἀπροσδόκητον ψῦχος τὰ ταικνώνει. Ἐπίθετα δὲ εἶναι τὰ Πενταδείλιος Χ (;) περὶ τοῦ Μαΐου, ἀνάλογον τῷ σημειωθέντι Πεντεφᾶς, Διπλοχέστης Χ (;) περὶ τοῦ Αὐγούστου πάντως ἔνεκα τῆς εὐκοιλιότητος κατ' αὐτὸν διὰ τὴν ὀπωροφαγίαν, ἔτι Τραπεζοφόρος Χ (;) περὶ τοῦ αὐτοῦ ἴσως πρὸς δῆλωσιν τῆς διὰ τῆς ἀποπερατώσεως τῆς συγκομιδῆς τῶν δημητριακῶν καρπῶν ἀφθονίας τῶν ἐπιτηδείων. Παρατηρητέον ἔτι ὅτι τὸ μνημονευθὲν περὶ τοῦ Δεκεμβρίου Χαμένος ἐν Ἠλείῳ Κ καὶ Ἄρτη Λ εἶναι ἐπίθετον τοῦ Νοεμβρίου. Ἐν Ἰκάρῳ δὲ ¹⁾ Σποριτῆς (ἀντὶ Σπορίτης) ὡς μὴν σπορᾶς καλεῖται ὁ Δεκέμβριος.

¹⁾ Γ. Χατζηδάκι, Μεσαιων. 2, 437.

ΣΥΛΛΟΓΗ ΠΑΡΟΙΜΙΩΝ ΤΟΥ ΖΑΓΟΡΙΟΥ

ΥΠΟ

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

Τῶν παροιμιῶν, αἱ ὁποῖαι περιλαμβάνονται ἐν τῇ ἐπομένῃ μικρᾷ συλλογῇ, ἄλλας μὲν συνέλεξα ἐν αὐτῇ τῇ πατρίδι μου, τῷ χωρίῳ *Παπίγκω* ἀνήκοντι εἰς τὰ Ζαγοροχώρια τῆς Ἡπείρου, ἄλλας δὲ προσέθηκα μετὰ τὴν ἐνταῦθα ἀνάγνωσιν τῶν Παροιμιῶν τοῦ διδασκάλου μου κ. Ν. Γ. Πολίτου, ἐξ ἧς ἔσχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀναμνησθῶ διαφόρους παραλλαγὰς ζαγορησίας τῶν ἐν τῇ συλλογῇ ταύτῃ ἀποτεθισαυρισμένων. Τινὰς δέ, ἃν καὶ ἐκδεδομένας ὑπὸ τοῦ Π. Ἀραβαντινοῦ, καλὸν ἔκρινα νὰ ἀναγράψω, ὑφ' ἣν λεκτικὴν μορφήν λέγονται — τοῦλάχιστον ἐν Ζαγορίῳ — τοσοῦτο μᾶλλον, καθ' ὅσον, ὡς ὁ ἴδιος αὐταῖς λέξεσιν ὁμολογεῖ ἐν τῷ προλόγῳ αὐτοῦ, «πολλὰς ἐπήνεγκε λεκτικὰς διορθώσεις εἰς ὅσας διὰ τὴν ἀπὸ στόματος εἰς στόμα μεταδοσὶν ἐθεώρησε παθούσας διαστροφὴν τοῦ ῥυθμοῦ, τῶν λέξεων καὶ τῆς ἐννοίας». Ἄλλ' ἐκ τῶν ῥηθειςῶν παραλλαγῶν καὶ τῶν παροιμιῶν τούτων, αἵτινες καλὸν ἔκρινα νὰ ἀποκατασταθῶσι, καθ' ὃν ἀκριβῶς τρόπον λέγονται ἐν τῇ πατρίδι μου, προέβην εἰς τὴν ἀναγραφὴν ἐκείνων μόνον, δι' ἧς εἶχον τὴν βεβαιότητα περὶ τῆς ἀμεταβλήτου αὐτῶν ἀποδόσεως, παρέλειψα δ' ὡς εἰκὸς ὀλίγας, περὶ ὧν εἶχον ἀμφιβολίαν τινὰ εἴτε ὡς πρὸς τὴν λεκτικὴν μορφήν των εἴτε ὡς πρὸς τὴν ἐννοιαν αὐτῶν καὶ ἐρμηνείαν, ἐπιφυλασσόμενος νὰ ἐξακριβώσω πρότερον ταῦτα μετὰ τὴν εἰς τὴν πατρίδα μου μετάβασιν ¹⁾).

ἄβανιά. 1. Θὰ τοῦ δώκου τς ἄβανιάς νὰ τοῦ πάρ'.

Θὰ τὸ ἐξαφανίσω.

¹⁾ Βραχυγραφικὴ δήλωσις τῶν συλλογῶν, εἰς τὰς ὁποίας γίνονται παραπομπαί:

Ἀρ = Π. Ἀραβαντινοῦ, Παροιμιαστήριον, ἐν Ἰωαννίνοις 1863.

Π. Π. = Ν. Γ. Πολίτου, Μελέται περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Παροιμίαι. Ἀθ. 1899 — 1902. τ. 1 — 4.

ἀγαπῶ. 1. Ἀγάπα με νὰ σ' ἀγαπῶ
κὶ φίλα με νὰ σὲ φιλῶ.

Π. Π. Α', 170 λ. ἀγάπη 5.

ἀγγαστρομένος. 1. Τ ῥήγγνιτι γιὰ (ἦ, σὰ) γιναῖκα ἀγγαστρομέν'.

Π. Π. Γ' 437 λ. γγαστρώνω 4.

2. Κὶ τοῦμ παπᾶ τοῦνγ κἀν' ἀγγαστρομένου.

Ἐπὶ ὑπερβολικὰ ψευδολόγων.

ἄγγελος. Τοῦν ηῦρι ἀπάνου στοῦν ἄγγελό τ.

Εἰς εὐνοϊκὴν διάθεσιν, πρὸς ἐκτέλεσιν παρακλήσεώς τινος ἰδίᾳ. Π. Π. Α' 205 λ. ἄγγελος 6.

ἀγιάζω. 1. Εἶπε ν' ἀιάσ' κὶ ξιπάσιασι.

Π. Π. Β' 213 λ. ἀνασαίνω 1 κέξ.

ἀγκάθι. Στ' ἀγκάθ στέκιτι.

Ἀντίστοιχος: ἀφουρμὴ γυρέβ. Π. Π. Α' 256 λ. ἀγκάθι 14.

ἀγοράζω. Ν' ἀγουράις νὰ μῆμ πλᾶς.

Μᾶλλον ἀκούε ἢ λέγε. Π. Π. Α' 226 λ. ἀγοράζω 1.

Ἀγουργά. Τοῦν ἔμασι ἦ Ἀγουργὰ κ' ἦ Ἀγλήγουρα.

Ἀπέθανε προώρως.

ἀγῶγι. Τ' ἀγῶι ξπνάει τοῦν ἀγουιάτ'.

Π. Π. Α' 283 λ. ἀγῶγι 2.

ἄδεια. Ποιὸς σῶχ' τς ἄδεις;

Τίς εὐκαιρεῖ νὰ σὲ ἀκούη; ἰδίᾳ ὅταν πρόκειται περὶ πραγμάτων, ἃ χρῆζον ἀνασκευῆς καὶ διορθώσεως.

ἄδειος. Κι' ἄδειου νὰ νι τοῦ τρέκ' νὰ μῆ τοῦ σ'κραπανίς, γιὰτι τοῦ γιμόζ' οὐ διὰουλους καμιὰ φουρά.

ἄδικος. Εἶδ' οὐ θιὸς τ' ἄδκου.

Ἐπὶ ἀδικίας τιμωρουμένης ἢ ἀδίκων περιπιπτόντων εἰς ἀλλεπάλληλα δυστυχήματα.

ἄερας. Ἀέρα κουπανᾶς.

Ματαιολογεῖς. Π. Π. Α' 338 λ. ἄερας 9.

Ἀῆ Μηνᾶς. Τ' ἈηΜηνὸς ἐμήνυσα κὶ τ' ἈηΦιλίπ' αὐτοῦ εἶμι.

Ἐποτίθεται ὀμιλοῦσα ἢ χιῶν: Κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Μηνᾶ καλύπτει τὰς ἀκρωρείας, προμηνύουσα οὕτως ὅτι περὶ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Φιλίππου θέλει πέσει καὶ ἐπὶ τῶν ἐπὶ τῶν κλιτύων κειμένων χωρίων. Π. Π. Α' 238 λ. ἅγιος Μηνᾶς 4.

αἷμα Τοῦ αἷμα νιρὸ δὲ γένιτι.

Π. Π. Α' 353 λ. αἷμα 12.

ἀκάλεστος. Οἱ γύφτ' πᾶν ἀκάλιστ'.

Δηλ. εἶναι ἀνάγκη προσκλήσεως, ἥς δὲν αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκην μόνον οἱ γύφτοι, ἀκλήτως μετέχοντες γαμηλίων γευμάτων κττ.

ἀκόμα. Ἀκόμα δὲ βῆκι ἀπὸ τοῦ τσιέφλογιου τ.

Π. Π. Β' 592 λ. αὐγὸ 2α.

ἀκούω. 1. Ἀντάμα κουβιντριάζουμι κὶ χώρια ἀκοῦμι.

Ἐπὶ τοῦ μὴ παρακολουθοῦντος συζήτησιν καὶ ὁμιλίαν τινὰ ἢ ἐξ ἀδυναμίας ἀντιλήψεως ἢ ἔνεκα περισπασμοῦ ὑπ' ἄλλων σκέψεων. Π. Π. Α' 398 λ. ἀκούω 25.

2. Εἶνι νὰ τοὺν ἀκοῦς κὶ νὰ σ' πᾶν' πέντι πέντι.

Ἐπὶ ἀνθρώπων δεινῶν καὶ ἐπικινδύνων.

3. Ὅποιους ἀκούει, δὲ χάν'.

Τὸ ἀκροᾶσθαι τῶν ἄλλων ἀεῖποτε ἐπωφελές.

ἀκρίβεια. Ἡ ἀκρίβεια φέρ' κὶ τ φτήνια.

Π. Π. Α' 417 λ. ἀκρίβεια 1.

ἀκριβός. Ἀκριβὸς στὰ πίτρα κὶ φτηνὸς στ' ἄλεῦρ.

Π. Π. Α' 430 λ. ἀκριβός 33.

ἀκρόαση. Οὔτι φουνῆ οὔτι ἀκρόασ'.

Π. Π. Α' 430 λ. ἀκρόασις 1.

ἀλατίζω. Θὰ τοὺν ἀλατίσου.

Θά τον τιμωρήσω.

ἄλλος. 1. Γύρημι νὰ βγάλ' τὰ μάτια τ' ἄλνου κ' ἔβγαλι τὰ θκά τ.

Π. Π. Α' 568 λ. ἄλλος 168.

2. Ἄλλ' ἀντ' ἄλλα.

Ἀνόητα καὶ ἀσυνάρτητα. Π. Π. Α' 524 λ. ἄλλος 54.

ἄμαρτία. Ξιμουλουιμέν' ἄμαρτία.

Π. Π. Β' 135 λ. ἄμαρτία 1.

ἀνακατώνω. 1. Ἀνακατώνιτι καμιὰ φουρὰ τοῦ λαῖδ' μὶ τοῦ νιρό;

Ἐπὶ ἀγομοίων χαρακτήρων, ἰδεῶν καὶ φρονημάτων.

2. Ὅποιους ἀνακατώνιτι μὶ τὰ ξάχαλα, τοὺν τρῶν οἱ κόττις

Πρβλ. Π. Π. Β' 197 λ. ἀνακατώνω 12.

ἀναλατιά. Ἀναλατιῆς ὅσις θέλς.

Διαρκῶς ἀνοητολογεῖ.

ἀνάποδος. Δέν ἔχ' ὄψ κὶ ἀνάπουδ'.

Π. Π. Β' 211 λ. ἀνάποδος 10.

ἀπό. Ἀπὸ 'ν Τρίτ' ὡς 'ν Τιτράδ'.

Ἐπὶ λίαν εὐφθάρτων πραγμάτων. Π. Π. Β' 359 λ. ἀπό 6.

ἀποκρεύω. Δέν ἀπουκρεύν σήμιρα.

Λέγεται πρὸς τοὺς λαιμάργως τείνοντας νὰ ἀποτελειώσουν ἐσθίοντες τι.

ἀράδα. Μὶ ν ἀράδα πᾶν στοῦ μύλου.

Μὲ τὴν σειρὰν πρέπει τὰ μετάσχωσί τινος ἢ νὰ πράξωσί τινές τι. Π. Π. Β' 412 λ. ἀράδα 6. 7.

ἀραδίσα. Ἦρθ' ἢ ἀραδίσα μ', κατακαλιμρίτσα μ'.

Λέγεται ἀστείως εἰς παρθένον, ὅταν ὑπανδρευθεῖσης πρεσβυτέρας ἀδελφῆς τῆς ἔλθῃ ἢ σειρὰ τοῦ ἰδικοῦ τῆς γάμου.

ἀρβανίτικο. Τοῦ βαστάει ἀρβανίτικου.

Ἐπὶ τῶν μέχρι πλήρους ἐκδικήσεως μνησικάκων.

ἀργῶ. Ἄργησι μὰ τοῦ πέτχι.

Εἰρωνικῶς.

ἀρτένω. Δὲν ἀρτένισι οὔδι τ' Μιγάλ' ἴμ Παρασ' κηυή.

ἀρτσιβοῦρτσι. Τοῦ πῆρι Ἄρτσιβοῦρτσι.

Ἡ μᾶλλον χωριστά: Ἄρτσι βοῦρτσι ἀτάκτως καὶ ἀδιακρίτως.

ἀρχή. Κάθι ἀρχὴ κὶ δύσκολ'.

Π. Π. Β' 507 λ. ἀρχὴ 11.

αὐγὸ. Ὅχ' κόκκου, ἀλλ' αὐγὸ.

Ἐπὶ τῶν ζητούντων νὰ διορθώσουν καὶ ἀνασκευάσουν τι δι' ἄλλης λέξεως ἢ φράσεως, ἀλλὰ τῆς αὐτῆς ἐννοίας.

αὐτί. Μ' πῆρι τ' αὐτιά.

Καὶ ἄλλως: «μὶ ξικούφανι» ἐπὶ τῶν ἐπὶ πολὺ καὶ ἰσχυρᾷ τῇ φωνῇ φλυαρούντων. Π. Π. Β' 653 λ. αὐτί 28.

ἀφήνω. Τ' ἀφήνου μ' δὲ μ' ἀφήν'.

Ἐπὶ μεθύσων ἢ καπνιστῶν μανιωδῶν καὶ ἀδιορθώτων. Πρβλ. Π. Π. Β' 678 λ. ἀφήνω 14α κέ.

βακούφικα. Σὰν νὰ τρώει ἀπὸ τὰ βακούφικα.

Ἐπὶ τῶν παρ' ὄλην τὴν καλὴν καὶ πλουσίαν διαίταν των ἰσχνῶν διαμενόντων. Ἄρ. σ. 110 «ἀπὸ τὰ μοναστήρια».

βασκαίνω. Τφοῦ νὰ μὴν ἀβασκαθῆς.

Συχνάκις εἰρωνικῶς, ἐπὶ τῶν μὴ ἐχόντων τι ἄξιον βασκανίας.

βελόνι. 1. Τοῦν ἀπιρνάει ἀπὸ τ βιλουνιοῦ ν τρῦπα.

Τὸν ὑπερτερεῖ κατὰ πολὺ κατὰ τὴν ἐπιτηδειότητα καὶ εὐφυΐαν.

2. Οὔτι βιλὸν' δὲμ πέφτ' καταῆς.

Ἐπὶ πυκνῶν καὶ πολυπληθῶν συναθροίσεων. Π. Π. Γ' 92 λ. βελόνι 1.

βλέπω. 1. Ἄν δὲ ἰδῆς μὶ τὰ μάτια σ', πουτὲ νὰ μὴμ πατεύς.

Π. Π. Γ' 143 λ. βλέπω 12.

2. Κάλλια σὰν τοῦν Οὐβριό. «Εἶδεις; — Δὲν εἶδα.» «Ξέρεις; — Δὲν γ ξέρου».

Οἱ Ἑβραῖοι φημίζονται ὡς ἐπιτηδεῖοι ν' ἀποφεύγουν μαρτυρικὰς καταθέσεις καὶ ν' ἀπαλλάσσονται πάσης τυχὸν δικαστικῆς περιπετείας. Πρβλ. Π. Π. Γ' 159 λ. βλέπω 45.

3. Σὰν μπῶς σὶ γλέπου κὶ μὶ γλέπς.

Π. Π. Γ' 159 λ. βλέπω 64.

βοηθῶ «Βόηθα Παναϊά! — Ταράξ' νὰ σὶ βουιθῆσου».

Π. Π. Α' 231 λ. ἅγιος Γεώργης σ. 241 λ. ἅγιος Νικόλαος 16. Πρβλ. Γ' 181 λ. βοηθῶ 10.

βουβός. Ἐπὸν βουβὸ πουτάμ' νὰ σ'κιάζισι.

Ἐπὸ κρυψίνων καὶ πονηρῶν.

βουιδουφκειασμένος. Τί βουιδουφκειασμένους (ἦ) τὶ βουιδόκφειασμα) ποῦ νι.

Ἐπὶ ἀνθρώπου ἀκόμψου καὶ χονδροκαμωμένης σωματικῆς κατασκευῆς.

βρακί. Γιόμισι τὰ βρακιά τ.

Κατελήφθη ὑπ' αἰφνιδίου καὶ δυνατοῦ φόβου. Π. Π. Γ' 238 λ. βρέχω 32.

βρεγμένος. Κάθιτι σὰ γάτα βριγμέν'.

Ἐν συστολῇ καὶ συναισθήσει τοῦ σφάλματός του. Π. Π. Γ' 256 βρέχω 49

βρέχω. Ἐν δὲ βρέξ', θὰ σταλάξ'.

Ἐταν κέρδος τι οἰονδήποτε ἐν πάσῃ περιπτώσει εἶναι ἐξησφαλισμένον καὶ βέβαιον. Π. Π. Γ' 246 λ. βρέχω 8.

βρίσκω. Πᾶρι μι, ὄντα μὶ βρῆς γιὰ νὰ μ' εἶς ὄντα μὶ θέλς.

Πρβ. Π. Π. Γ' 298 λ. βρίσκω 110.

βρύση. Οὔτι κὶ βρύσ' νὰ ἦταν!

Καὶ βρύσις ἀκόμη ἂν ἦτο, θὰ ἐξηντλεῖτο.

βρωμῶ. Βρωμάει σὰν οὐρὰ ἀποῦ σκλί ψόφιου.

Ἐπὶ ἄγαν δυσωδῶν πραγμάτων.

γάμος. Ποῦ πᾶς μὶ τρία κὶ μὲ στωῦ γάμου;

Π. Π. Γ' 389 λ. γάμος 72.

γάλα. Ἐφτ'σι τοῦ γάλα τς μάνας τ.

Λίαν ἐταλαιπωρήθη.

γαϊδοῦρι. Σὰ γαιδοῦρ' μὶ σέλλα.

Ἐπὶ τῶν φορούντων ἔνδυμα ἀνώτερον τῆς σωματικῆς των κατασκευῆς, μὴ ἀρμόζον αὐτοῖς. Π. Π. Γ' 331, λ. γάδαρος 22.

γέλοιο. 1. Ἐσβησι στὰ γέλοια.

Ἡ «κατρήθκι στὰ γέλοια». Π. Π. Γ' 476.

2. Εἶνι νὰ πιθνήσκς ἀποῦ τὰ γέλοια.

Ἐπὶ γελοιοτάτων προσώπων, μορφασμῶν, λόγων, πράξεων κττ.

γελῶ. 1. Εἶνι νὰ γιλοῦν κ' οἱ πικραμέν'.

Οἱ τεθλιμμένοι. Ἡ ἐρμηνεία τῆς ὁμοίᾳ τῇ τῆς προηγουμένης. Πρβλ. Π. Π. Γ' 501 λ. γελῶ 43

2. Μὴ γιλᾶς γιὰτὶ σ' φαίνονται τὰ δόντια.

Εἰρωνικῶς πρὸς γελῶντας σαρκαστικῶς εἰς βάρος τινὸς ἢ ἀπλῶς χάριν ἀστειότητος.

γενάτι. Ἐβγαλι τοῦ γινάτ' τ'.

Ἐξειδικήθη.

γένεια. Οὐπόχ' τὰ γένεια ἔχ' κὶ τὰ χτένια.

Π. Π. Γ' 525 λ. γένεια 22.

γεννώ. Αὐτνοῦ (ἢ αὐνοῦ) τ' γιννάι κι' οὐ πέτνους.

Ἐπὶ τῶν ἐχόντων ποικίλους πόρους καὶ ἐν πᾶσιν ἐπιτυχανόντων. Π. Π. Γ' 551 λ. γεννώ 6.

2. Τ' γέννσ' ἢ κόττα στοῦ φέσ'.

Ὅταν τι δὲν ἀποβαίνει πρὸς καλὸν καὶ δὲν τυγχάνη τῆς προσδοκωμένης ἐπιτυχίας. Π. Π. Γ' 552 λ. γεννώ 10.

γειτονιά. Ὅτ' ἀκοῦς στὴ γειτονιά σου,

πάντιχέ του στὴ γουνιά σου.

Π. Π. Γ' 472 λ. γειτονιά 17.

γίνομαι. Ὅτ' γίνκι, γίνκι, δὲνγ ξιγένιτι.

Π. Π. Γ' 666 λ. γίνομαι 25.

2. Γίνκι φοῦρκα.

Λίαν ἐξωργίσθη ἐξηρεθίσθη.

3. Εἶπ' οὐ διάουλους νὰ γέν' κὶ γίνκι.

Π. Π. Γ' 663 λ. γίνομαι 13.

γιορτή. Γιουρτή καματερὴ δὲνγ ξέρ'.

Συνεχῶς ἐργάζεται.

γλωσσιάζω. Δὲν τοῦ γλουσσιάζν οὔδι τὰ σκλιά.

Ἐπὶ σκληρῶν τροφίμων ἢ ἐπὶ λόγων προσβλητικῶν καὶ τραχυτάτων.

γλώσσα. Ἀπόλκι τ γλώσσα τ μιὰ οὔργυιά.

Ἐπὶ αὐθαδῶν καὶ θρασέων, πρβ. Π. Π. Δ' 25 λ. γλώσσα 12.

γνώμη. Ὀλνοὺς νὰ τς ἀκοῦς κι' ἀποὺ τ' γνώμ' σ' νὰ μὴ βγαίνς.

Π. Π. Β' 45, Δ' 61 λ. γνώμη 12 καὶ Α' 29, πα'.

γνώση. Γέρασι κὶ γνώσ' στοῦ κιφάλ' τ' δὲν ἔβαλι.

Π. Π. Δ' 66 λ. γνώση 7.

2. Μήνα τ' βαρεῖ ἢ γνώσ' ;

Ἐπὶ ἀκρίτων καὶ ἀπερισκέπτων.

3. Ὅποιους δὲν ἔχ' τ γνώσ' στοῦ κιφάλ', ν ἔχ' στὰ πουδάρια.

Ἐπὶ τῶν λησμονούντων τι καὶ ὑποβαλλομένων εἰς διπλοῦν κόπον πρὸς κόμισίν του.

γομάρι. Σὰν τὰ γουμάρια στ' Ζίτσα.

Ἐπὶ ἀφθόνων πραγμάτων ἢ Ζίτσα εἶναι κωμόπολις παρὰ τὰ Ἰωάννινα.

γοῦνα. Ἐχου ῥάμματα γιὰ τ' γοῦνα σ.

Δύναμαι νὰ σὲ διορθώσω, νὰ σὲ ἐκδικηθῶ.

γράμματα. Ἄλνους τς πλακών'ν τὰ γράμματα κι' ἄλλ' τὰ πλακών'ν.

Ἄλλοι ἀποβλακοῦνται καὶ ἀποσχολαστικίζονται ἐκ τῆς πολλῆς σπουδῆς καὶ μελέτης καὶ ἄλλοι διὰ τῆς παιδείας μορφώνουν ἰσχυρὰν διάνοιαν.

γρόσια. 1. Ἄσπρα γρόσια γιὰ μαῦρις μέρις.

Π. Π. Β' 535 λ. ἄσπρα 4.

2. Ἐμασι τὰ γρόσια τ' δικάρα σὶ δικάρα.

Διὰ τιμίας, ἐπιμόνου καὶ συστηματικῆς ἐργασίας.

γύφτος. Γύφτους δέρ', γύφτους κλαίει.

Π. Π. Δ' 272 λ. γύφτος 7.

δένω. Ν ἔδισι τ γουμάρα τ.

Π. Π. Δ' 334 λ. δένω 16.

2. Τοὺν ἔδισι χειρουπόδαρα.

Ἐξησφαλίσθη διὰ μεγίστων ἐγγυήσεων καὶ ἐξασφαλίσεων καὶ ἰδίᾳ διὰ τῆς εὐφυΐας καὶ ἐπιτηδειότητός του τὸν ἔφερεν εἰς τοιαύτην θέσιν, ὥστε νὰ ἐξαναγκασθῇ εἰς παραδοχὴν τοῦ προτεινομένου καὶ ἐκτέλεσιν τοῦ ἐπιβαλλομένου.

διακονάρις. Νὰ σὶ φλάι οὐ θιὸς ἀπὸν πυλιὸν διακονάρ' κὶ κινούργιουν νικουκύρ'.

Π. Π. Β' 514, λ. ἄρχοντας 33.

διαλέω. Διαλέει τ' ἀδιάλιχτα.

Ἐἴτε ἐπὶ πολλῶν καὶ δυσδιαχωρίστων ἢ συνηθέστερον ἐπὶ ὀλίγων καὶ εὐδιακρίτων εἰρωνικῶς.

διάουλους. 1. Βγάνι κὶ τοῦ διάουλου ἀπὸν ν τρῦπα τ.

Π. Π. Δ' 381.

2. Εἶνι διάουλους μὶ τὰ πέταλά τ.

Πανουργότατος, ἐπιτηδειότατος.

3. Ηῦρις διάουλουν νὰ γιλáις.

Εἰρωνικῶς: εἶναι ἀνώτερος ἀπάτης καὶ παραπλανήσεως.

4. Τοὺν ἔπιακαν οἱ διαόλ'.

Ἡ ἄλλως: διαουλίστκι = ἠρεθίσθη σφόδρα.

5. Τό δουκίς τ διαόλ' κὶ τοῦ πῆρι.

Τὸ ἐξετέλεσας κάκιστα ἢ ἐν συζητήσει: ἔδωσας εἰς τὸ ζήτημα τροπὴν ἀτυχεστάτην. Π. Π. Β' 267 λ. ἄνεμος 20.

6. Τραύξι ἕναν διάουλουν κὶ μσό.

Ἐπέστη δεινὰς τάλαιπωρίας.

διάφορον. Δὲν ἔχ' κανένα διάφορου.

Συμφέρον, ὠφέλειαν.

διδάσκω. Δάσκαλι, ποῦ δίδασκίς κὶ νόμουν δένγ κρατουῖς.

Π. Π. Δ' 419.

δίνω. Τ δίν' ἀπὸ τ χαψιά τ.

Ἐπὶ μεγάλης καὶ δὴ μητρικῆς στοργῆς.

διψῶ. Ὄντα διψάι ἢ αὐλή σ', μὴ δίνς τ' ἄλνοῦ.

Π. Π. Δ' 500 λ. διψῶ 7.

δόντι. Ἀκόμα ἔχ' τοῦ ψουμι στὰ δόντια.

Ἐπὶ ἀγνωμόνων ταχέως λησμονούντων τὴν πρὸς αὐτοὺς εὐεργεσίαν Π Π. Δ' 551 λ. δόντι 13.

2. Τρούχα τὰ δόντια σ'.

Εἰρωνικῶς, ὅταν δὲν θέλῃ τις νὰ δώσῃ αἰτούμενόν τι, καρπὸν κ τ.τ.

δουλειά. Παῖρσι τ' δλειά σ' ἀπ' ἀκλοῦθ'.

Κανονικῶς, συστηματικῶς.

δυό. 1. Δυὸ κὶ δυὸ κάν'ν τέσσιρα.

Ἐπὶ τε τῶν αὐτοδήλων καὶ ἐπὶ κατηγορηματικῆς προσταγῆς καὶ ἀποφάσεως. Π. Π. Δ' 591 λ. δύο 18.

2. Δυὸ καρπούζια ἀπὸ μιὰ μασκάλ' δέγν κρέμουντι.

Π. Π. Δ' 594 λ. δύο 20.

εἶμαι. Τ' εἶσ' ἰσὺ κὶ τ' εἶμ' ἰγώ.

Π. Π. Δ' 672 λ. εἶμαι 35.

ἐπαινώ. Ἄν δὲμ πινέις τοῦ σπὶτ' σ', πέφτ' κὶ σὶ πλακῶνι.

Ἐπὶ τῶν ἐπαινούντων αὐταρέσκως τὰ ἑαυτῶν.

ἐρχομαι. Τώρα τοῦρθαν τὰ γιλάδια.

Π. Π. Γ' 289, παρ' Ἀρ. «ἠῦρηκε».

ἐρωτῶ. Τοῦν ἄρρουστου ῥουτοῦν;

Εἰρωνικῶς: δός μοι καὶ μὴ με ἐρωτᾶς, ἂν θέλω. Π. Π. Β' 487, παρὰ Φιλητῆ «δὲν τὸν ῥωτοῦν».

ζέψιμον. Εἶνι γιὰ ζέψιμου.

Ἐκ τοῦ ζέβω = ζευγνύω: ἐπὶ τῶν ἀμβλείας ἀντιλήψεως ἀνθρώπων ἢ ἀγροίκων καὶ οὐδεμίαν λεπτότητα συμπεριφορᾶς ἐχόντων.

ζημιωμένος. Σὰ ζμιουμένους μπακάλ'ς.

Ἐπὶ τῶν λυπημένων καὶ ἀπογοητευμένων διὰ τὴν ἀτυχῆ ἔκβασίν τινος.

ζουρλός. Λάτι, φρόνμ', νὰ φάτι τοῦ βιὸ τ ζουρλοῦ.

Ἐπὶ τῶν πάνυ ἐλευθερίως καὶ φιλοξένως παρεχόντων ἐσιτιάσεις καὶ διασκεδάσεις συχνὰς καὶ δαπανηρὰς εἰς πονηροὺς κόλακας ἐκμεταλλευστέους καὶ διαθρύπτοντας ἐπιτηδείως τὴν ἐλευθεριότητα αὐτῶν.

2. Μπουρεῖς νὰ βάλς γνώσ' τ ζουρλοῦ καμιὰ φουρά;

ἥλιος. Δὲν ἔχει ἀπὸ τοῦν ἡλίου μοῖρα.

Ἐπὶ λίαν δυστυχῶν καὶ δυσμοίρων.

ἡμέρα. Ἡ μέρα φαίνιτι ἀπὸ τοῦ προῦ.

Τὰ προτερήματα ἢ ἐλαττώματα διαφαίνονται ἐκ τῆς παιδικῆς ἔτι ἡλικίας.

ἤσκιους. Ἐχ' ἤσκιουν.

Ἡ ἄλλως: «Εἶνι σ'κιουτκός» = ἔχει παράστημα, φυσιογνωμίαν, συμπεριφοράν.

θάνατος. Ὅξ' ἀποὺ θάνατου!

Μόνον ἂν ἀποθάνω θέλω ἀθετήσῃ τὴν ὑπόσχεσίν μου.

2. Ἐχ' θάνατου.

Πόνον ὀδυνηρότατον.

3. Δὲν τοῦ εἶδα στὸ ζῶντα μ', κὶ θὰ τοῦ ἰδῶ στοῦ θάνατό μ' ;

Δηλ. ἐν τῇ κακοδαιμονίᾳ μου ;

θέλω 1. Τά ἡθιλι κὶ τά παθι.

Ἐπὶ τῶν ὑφισταμένων τι δι' ἰδίαν ἐπιπολαιότητα, ἀπερισκεψίαν, ἰσχυρογνωμοσύνην.

2. Τά ἡθιλις κὶ τά ἡθιλα.

Ἐπὶ τοῦ ἐπιρρίπτοντος εἰς τινὰ τὴν αἰτίαν ἀτυχήματος ἢ ταλαιπωρίας τινός, εἰ καὶ εἶναι ἐξ ἴσου συναίτιος. Ἡ παροιμία εἶναι νέα καὶ ἐπιχωριάζει μόνον ἐν τῇ πατρίδι μου, προελθοῦσα ἐξ ἀστείου περιστατικοῦ καὶ ἔκτοτε ἐν χρήσει οὔσα εἰς ἀναλόγους περιστάσεις.

Θεός. Νὰ βάλ' οὐ Θι.ὸς τοῦ χέρι τ.

Ἐπὶ κρίσιμων καὶ κινδυνωδῶν περιστάσεων, καθ' ἃς εἶναι ἀνίσχυρος πᾶσα ἀνθρωπίνη βοήθεια.

2. Ἀποὺ τοῦ στόμα σ' κὶ στ Θι.οῦ τοῦ φτί!

Ἐπὶ εὐχῶν ἀρεστῶν, ὧν ποθοῦμεν τὴν ἐκπλήρωσιν.

θηρίον. Εἶνι θηρίου ἀνήμερου.

θαραπέβω. Τοῦ θαράπαψις!

Εἰρωνικῶς πρὸς τινὰ κακῶς τι ἐκτελέσαντα.

καβγᾶς. Ῥουμαίικους καβγᾶς,

τούρκικους χαλβᾶς.

Οἱ μεταξὺ τῶν χριστιανῶν ὀθωμανῶν ὑπηκόων διαπληκτισμοὶ καὶ διαμάχαι παρέχουν ἀσπασίους εὐκαιρίας χρηματισμοῦ εἰς τοὺς εὐδεκᾶστους Τούρκους δικαστὰς καὶ διοικητικοὺς ὑπαλλήλους.

2. Ὅλους οὐ καβγᾶς γιὰ τοῦ πάπλουμα.

καίω. 1. Γιὰ τοῦμ ψύλλου καίει τοῦ πάπλουμα.

2. Κάηκ' ἢ μπάμπου στοῦ κουρκοῦτ'

κὶ φυσάει κὶ τοῦ γιαγοῦρτ'.

Οἱ ὑποστάντες ἐξ ἀπροσεξίας ἢ ἀγνοίας τι, λαμβάνουν τοῦ λοιποῦ προφυλάξεις εἰς πᾶσαν περίστασιν.

καθαρός. Καθαρὸς οὐρανὸς ἀστραπὴ δὲ φουβᾶτι.

Ὁ μὴ ἐνεχόμενος εἰς τι οὐδόλως αἰσθάνεται φόβον μὴ ἀποδειχθῆ ἄληθής ἢ κατ' αὐτοῦ συκοφαντία.

καθρέφτης. Τοὺν γιλάει οὐ καθρέφτης.

Ἀυταπατάται εἰς τὴν περὶ ἑαυτοῦ ἐκτίμησιν ὑπ' ἀλαζονείας καὶ φιλαυτίας.

κακονταίνω. Ἀηλὶ π' κακουνταίσι'.

Ἰδίᾳ ἐπὶ συζύγου τυχόντος γυναικὸς ἰδιοτρόπου, φιλέριδος, ἐπιρροεποῦς εἰς πάθη κλπ.

καλός. 1. Καλὸ τυρὶ σὶ σ'κύλινου τουμάρι'.

Ἐπὶ ἀγαθῶν ἀνθρώπων ἀλλὰ δυσμόρφων ἢ καλῶν κάγαθῶν ἀνθρώπων ἀλλ' ἀνηκόντων εἰς οἰκογενείας δυσφήμως γνωστάς. Περβλ.Π. Π Α' 111, 2369

2. Ἔχου προῖμα καλὸ

κὶ δὲμ παρακαλῶ.

Ἐπὶ τῶν πωλούντων τι ἀρίστης ποιότητος καὶ ἐπομένως μὴ δυσκολευομένων πρὸς ἐξεύρεσιν ἀγοραστῶν. Π. Π. Γ' 124 λ. βιὸς 6.

3. Σὶ καλὸ νὰ τ βγῆ!

Ἐπὶ τρελλῆς εὐθυμίας, ἣν φοβοῦνται μὴ ἐπακολουθήσῃ ὑπὸ φθονεροῦ τινος δαίμονος λυπηρόν τι καὶ δυσάρεστον.

4. Ἀποὺ τοῦ λότιλα,

καλὴ 'ν' κ' ἦ Παναιώτινα.

Περβ. «ἀποὺ ν ἀνιβρουχιά καλὸ 'ν' κὶ τοῦ χαλάς'».

5. Κάμι τοῦ καλὸ

κὶ ῥῆξ' του στοῦ γιαλό.

Περβ. Π. Π. Α' 136 λ. ἀγαθὸν 1.

κάλπικος. Κάλπκ' τρίχα.

Οἱ ξανθόμαλλοι θεωροῦνται ὡς πονηροὶ καὶ δόλιοι.

2. Οὐ κάλπκους οὐ παρᾶς δὲ χάνιτι.

Οἱ διὰ τὴν ἀρετὴν των ἐπωφελεῖς καὶ χρήσιμοι προῶρως ἐκλείπουν, ἐνῶ τοῦναντίον οἱ ὄλως ἄχρηστοι ἢ διὰ τὴν κακίαν των ἐπιβλαβεῖς διασώζονται

κάμνω. Τοὺν ἔκαμι λιανὰ κουμμάτια.

κάππα. Ἔχει ποῦ νὰ κριμάσ ν γκάππα τ.

Ἔχει περιουσίαν τινά, ἐφ' ἧς νὰ στηρίζεται.

κάρβουνον. «Τί ἔχεις, γύφτο; — Σὶ χαίρουμι, ἀφέντη· κάλλια πέντι κάρβουνα πέρι χίλια πρόβαρα».

Ἐπὶ τῶν λίαν εὐαισθήτων πρὸς τὸ ψῦχος.

καρδία. Χαρὰ 'ς ν γκαρδιά σ'!

Λέγεται πρὸς τοὺς γενναιοψύχους ὑπομένοντας τι.

κατά. Κατὰ τοῦ μάγλου κὶ τοῦμ πάτσου.

Αἱ παρά τινος ἀπαιτήσεις μας πρέπει νὰ εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τὴν ἀξίαν καὶ ἰκανότητα αὐτοῦ.

κατάρα. Ἔτσ' τοῦ ἠφερ' ἢ κατάρα!

Ἰπὸ ἀτυχοῦντος παραπονουμένου διὰ τὸ ἀτύχημά του.

κατῆς. Ἄν σὶ γαμήσ' οὐ κατῆς, ποῦ θὰ πᾶς νὰ κριθῆς;

Ἐπὶ δικαστῆς εἶναι ὁ ἀδικήσας ἢ ἐν γένει ἰσχύων τις, οὗ ἢ ἀδικία θέλει μείνει ἀτιμώρητος.

κατοῦρι. Τοῦμ πῆραν τὰ κατοῦρια.

Κατεπτοήθη σφόδρα.

κεφάλι. 1. Δὲν τοῦ χουρεῖ τοῦ κιφάλ' τ ἀνθρώπ'.

Ἐπὶ πραγμάτων ὄλως ἀδιανοήτων ἢ παρὰ προσδοκίαν ἐπισυμβάντων.

2. Τά παθὶ ἀποὺ τοῦ κιφάλ' τ.

Δι' ἰδίαν ἀπερισκεψίαν.

3. Τοῦ ἤφερε τοῦ κιφάλ' γουργούρα.

Τὸν ἐδυσκόλευσεν καὶ ἐστενοχώρησεν εἰς τι.

κλάρα. Ποῦ τῆμ πλᾶς τῆγ κλάρα:

Ματαιῶς ζητεῖς νὰ μὲ ἐξαπατήσης.

κλέφτης. Λέει «ἐκλιψα» οὐ κλέφτης καμιὰ φουρά;

Ἐπὶ τῶν προσπαθούντων διὰ λόγων νὰ ἀποκρύψουν τὸ σφάλμα των.

κοιμῶμαι. Κιμᾶτι μὶ τς κόττις κὶ σ'κῶνιτι μὶ τς γάτις.

Ἐπὶ τῶν ἐπιρροεπῶν εἰς πολυϋπνίαν.

2. Πέσι κιμήσ'.

Ἐπὶ περιστάσεων, καθ' ἃς ἀπαιτεῖται περισκεψὶς καὶ σύντονος ἐνέργεια· εἰρωνικῶς

3. Κιμᾶτι σὰν τ' ἀρνί.

Ἐπὶ τῶν κοιμωμένων ἡσύχως.

κολνῶ Κουλνάει σὰν ἡ κουλτσίδα.

Ἐπὶ τῶν ἰδιοτελῶς καὶ μετ' ἀδιακρισίας προσκολλημένων εἰς τινα.

κοῦκκος. Ἄπόμνι σὰν οὐ κούκκος.

Μόνος, ἔρημος.

κουρεύω. Κουρέφτικὶ κὶ ψαλδίστικι.

Ἰδίᾳ ἐπὶ συζύγων ἀτυχησάντων ἐν τῷ ἑαυτῶν γάμῳ καὶ συζυγικῷ βίῳ.

κουρτίζω. Εἶνι νὰ τοῦνγ κουρτίς κὶ νὰ κάθισι νὰ τοῦν ἀκοῦς.

Ἐπὶ τῶν τερπνῶς καὶ εὐτραπέλως, ζωηρότατα καὶ παραστατικώτατα ἀφηγουμένων τι.

κόφτω. Ἐκουψι καρφιά.

Ἡ «τουρτουλίασι ἀποὺ τοῦ κρού».

2. Κόβ' κὶ τοῦ νιρό.

Εἰρωνικῶς ἐπὶ ἀμβλέων κοπτερῶν ὀργάνων.

3. Τοῦ κουψι τοῦ βῆχα.

Τοῦ ἠρνήθη κατηγορηματικῶς τι ἢ ἐν γένει τοῦ κατέπαυσεν ἀπαιτητικὴν τινα ἐπιθυμίαν. Π. Π. Γ' 105 λ. βήχας 13.

κρεμῶ. Τ κρέμασαν τοὺ χλιάρ'.

Ἐγευματίσαν χωρὶς νὰ τὸν περιμείνουν.

κρομμύδι. Τό κουψι ὅσου νὰ πῆς κρομμύδ'.

Ἐν ἀκαρεῖ.

κρυφά. Τ τοῦ εἶπι γιὰ κρυφά κι' αὐτὸς βάρισι τς καμπάνις.

Διέδωκεν εὐρύτατα τὸ μυστικῶς ἀνακοινωθὲν αὐτῷ.

κνιτῶ. Τοῦνγ κνιτάει στὰ μάτια.

Πρὸς παράστασιν τῆς στοργῆς καὶ ἀφοσιώσεώς τινος πρὸς τινα.

κῶλος Δὲν τ κρατάει οὐ κώλους.

Δὲν τολμᾷ. Ἐπὶ τῶν ἀτόλμων καὶ μὴ τηρούντων τὴν ἀταραξίαν καὶ ψυχραιμίαν των πρὸ δεινοῦ τινος ἢ κινδύνου λέγεται ἡ παροιμιακὴ φράσις «χέξιτι στὰ βρακιά τ'», πρὸς ἣν σχετιστέα ἡ ἄνω παροιμία.

λαγός. Οὐ Τούρκους πιάν' τοὺ λαγὸ (ἢ τοῦνγ κλέφτ') μὶ τοῦν ἄραμπᾶ.

Εὐχερῶς συλλαμβάνει τοὺς παρ' ἀνομοῦντας ἢ ὑπόπτους διὰ προδοτῶν, κατασκόπων κ. τ. λ.

λᾶδι. Ἄν δὲ βάλς λᾶδ' στοὺ καντηλ' δὲνγ καίει.

Ἄνευ τροφῆς ἀδύνατος ἢ διατήρησις τῶν σωματικῶν μας δυνάμεων, ἄνευ πότου ἢ εὐθυμίας ἀδύνατος κ. λ. π.

λαχαίνω. Ὅπουσ λάχαμαν.

Εἶναι οἰονεὶ αἰτησις συγγνώμης ὑπὸ τοῦ φιλοξενούντος, ὅταν δὲν ἔχη τὸν καιρὸν νὰ παρασκευάσῃ ἀντάξιον γεῦμα εἰς τὸν φιλοξενούμενον.

λέγω. 1. Καλὰ λὲς ἰσὺ' μ' τὶ λέει ἰκείνους ἀπ' ἀπάνου;

Ἀντίστοιχος τῆ: «ἄλλαι μὲν βουλαὶ ἀνθρώπων κ. τ. λ.», ἥτις εἶναι ἐν χρησει παρὰ τοῖς λογιωτέροις.

2. Αὐτὸς τὰ λέει, αὐτὸς πάλι θὰ τὰ γλείψ'.

Μετανοήσας θέλει ἀνακαλέσῃ τὰς ὕβρεις, ῥαδιουργίας του.

3. Δὲ σ' λέει. «Στέκα παρέκ'!»

Ἄγαθός, ἄκακος.

4. Λέου, δὲνγ ξιλέου.

Ὅ τι λέγω, ἐκτελῶ ἀμετατρέπτως.

5. Λέει λέει κι πουτὲ σουμὸ δὲν ἔχ'.

Ἐπὶ λίαν φλυάρων.

6. Ὅντα σ' λὲν μπουῖρουν, μὴ λὲς ὄχ'.

Νὰ μὴ ἀρνηῖσαι πρόσκλησιν φιλικὴν εἰς γεῦμα κττ.

7. Νὰ μὴ τοῦ πῆς οὔδι τ πνιμι ατκοῦ.

Ἐπὶ πραγμάτων, δι' ἃ ἐπιβάλλεται ἄκρα μυστικότης καὶ ἐχεμύθεια.

8. Τὰ λέει καθαρὰ κι ξάστιρα.

Σαφῶς, εἰλικρινῶς, ἀπεριστρόφως.

9. Τὰ λέει οὐρθὰ κουφτά.

Μετὰ τραχείας εἰλικρινείας.

λίγος. Ποιὸς δὲ θέλ' τὰ λίγα χάν' κὶ τὰ πουλλά.

λόγος. 1. Ἀπὸ τοῦ λόγου σ' πουτὲ νὰ μὴ βγαίν'ς.

Οὐδέποτε πρέπει νὰ ἀθετῆς δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν.

2. Πουλλά λόγια λίγη γνώσ'.

3. Τὰ πουλλά τὰ λόγια εἶνι φτώχεια.

Ἀποδείξεις ἐλλείψεως νοημοσύνης καὶ ὀξυνοίας.

4. Νὰ ματσιλᾶς τὰ λόγια σ' καλὰ κ' ὕστιρα νὰ τὰ βγάνς ἀπὸ τοῦ στόμα σ'.

Πρὸς τοὺς ἄκριτα ἀναπόδεικτα καὶ πειρακτικὰ ἐκστομίζοντας.

5. Μὶ ν τανάλλια τ βγάνς τὰ λόγια.

Ἐπὶ τῶν ὀλιγολόγων καὶ δυσχερῶς ἐκφραζομένων.

μαγαρίζω. Τό χ' μαγαρισμένου.

Ὅμοια τῆ «γνουρίζ' τ βρῶμα τ» Π Π. Γ' 317).

μαλώνω. Πάτια μ' τοῦ παποῦτο' νὰ μαλώσουμι.

Ἐπὶ τῶν εὐερεθίστων καὶ ἀφορμὴν διαπληκτισμῶν ἐπιζητούντων.

μανίκι. Δὲ θὰ σὶ κάνου μανίκ' τς κάππας μ'.

Δὲν θὰ συνταυτίσω μὲ σὲ τὴν τύχην μου καὶ τὰ συμφέροντά μου.

μάννα. Ζιάει κ' ἡ μάννα σ' κὶ οὐ πάτέρας σ'.

Εἶναι οἰονεὶ πρόσκλησις πρὸς συμμετοχὴν εἰς τὸ γεῦμα ἀπευθυνομένη πρὸς ἐπισκέπτῃν ἅμα τῆ ἐνάρξει τοῦ γεύματος προσερχόμενον.

2. Πέθανι κ' ἡ μάννα σ' κὶ οὐ πατέρας σ'.

Δηλ. ἡ ἐπίσκεψίς σου συμπίπτει ἀτυχῶς μὲ τὴν λῆξιν τοῦ γεύματος.

μαστίχα. Μαστίχα τς Χίου, λουκούμια τς Σύρου, χαλβᾶς τς Ἀδρια-
νουπόλεως καὶ χέλια τ Γιαννίν'.

Τῶν Ἰωαννίνων¹⁾.

μάστορας. Κάλλια μάστουρα παρὰ γιατρόν.

Προτιμότερον νὰ δαπανᾷ τις εἰς οἰκοδομὰς ἢ εἰς θεραπείαν.

ματαβλέπω. Σὰ ματαμιδῆς χιρέτα μι.

Θέλεις στερηθῆ τοῦ λοιποῦ τῆς ἐπισκέψεώς μου ἢ βοηθείας κλπ.

μάτι. Μάτια π' δὲ γλέπουντι, γλήγορα λησμονειοῦντι.

¹⁾ [Παροιμία κατὰ τὸν τύπον τοῦ κανόνος περιεκτικοῦ τοῦ Δαπόντε (Κῆπος χαρίτων σ. 286 κέ.). Ὡς ἐξαιρέτα πράγματα ἐξυμνοῦνται παρὰ Δαπόντε ἡ μαστίχη τῆς Χίου ἐν σελ. 286 καὶ τὰ Γιαννιώτικα χέλια ἐν σελ. 288· τῆς δὲ Ἀδριανουπόλεως οἱ μυζήθραις καὶ τὰ κυδῶνια, ἀλλ' ὄχι καὶ ὁ χαλβᾶς· τὰ δὲ λουκούμια τῆς Σύρου δὲν ὑπῆρχον κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Δαπόντε. — Σ. τ. Δ.].

ματογυάλια. Δὲν ἔχει ματουγυάλια.

Τὰ ὀδοιπορικά, ἃ παρίστανται ἀστείως ὡς δίοπτρα ἀπαραίτητα εἰς τὸ ταξιδεύειν.

μελαχροινή. Μελαχροινή κι νόστιμη σάνγ κότσα μὲ λειμόνι.

μῆνας. Ἰννιὰ ἔχει οὐ μῆνας!

Ταυτόσημος τῇ «ὄξου φτώχεια» δηλ. ἀποβληθείσης πάσης μερίμνης καὶ σκέψεως ἄς τραπῶμεν εἰς διασκέδασιν.

μικρός. Κάλλια ἱκατὸ μιγάλ' πέρι ἕναν μικρόν.

Ὡς πρὸς τὴν περιποίησιν οἱ παῖδες εἶνε ἰδιότροποι καὶ ἀνοικονόμητοι.

μιταλαβιά. Οὔτι γιὰ μιταλαβιά.

Περὶ ποτῶν ὀλιγίστης ποσότητος, ὧν μόλις δύναται τις νὰ γευθῆ.

μοῖρα. 1. "Οπ' τὸν ῥήξ' ἢ μοῖρα τ.

Ἐπὶ τῶν μὴ δυναμένων δι' οἰονδήποτε λόγον νὰ ἔχουν προδιαγεγραμμένον σχέδιον καὶ ἀπόφασιν.

2. "Αχ! μουρὴ μοῖρα τοῦ σ'κυλιού.

Ὀδυνηρὰ ἐπιφώνησις τῶν δυστυχούντων καὶ ταλαιπωρουμένων.

3. Τοῦμ πιδεύ' ἢ μοῖρα τ.

μοιράζω. Δὲν ἔχουμι τίπουτα νὰ μοιράσουμι.

Οὐδεμία ὑπάρχει μεταξύ μας ἀφορμὴ διαφιλονεικιῶν καὶ διαφορᾶς.

μουλόημα. Εἶνι γιὰ μουλόημα.

Διαβόητος ἐπὶ κακῆς ἰδίᾳ ἐννοίας ἢ ἐπὶ παραδόξου καὶ ἀλλοκότου τινός.

μουλουχτός. Ἄπὸν μουλουχτὸν ἄνθρουπου νὰ σκιαΐζισι.

Κρυφίνουν καὶ δόλιον.

μουνουσχοῖνι. Τοῦ πῆρι μουνουσ'κοίν'.

Τὸ ἐπαναλαμβάνει κάθε τόσο.

μουσαφίρης. Κουντὰ στοῦ μουσαφίρ' καλουπιρνάει κι' οὐ ν'κουκύρς.

Μετέχων τῆς διὰ τὸν ξενιζόμενον ἐτοιμασίας.

μῦγα. Νά καναν ὄλις ἢ μῦγισ μέλ', ἔτρουγαν κ' οἱ γύφτ' μὲ τὸ χλιάρ.

Οὐχὶ πάντες ἱκανοὶ καὶ ἐπιδέξιοι εἰς τι, χάριν τοῦ ῥυθμοῦ φέρεται καὶ ἡ ἐξῆς παραλλαγή: νά καναν ὄλις οἱ μῖγισ μέλ' ἔτρουγα κ' ἰγὼ καμμέν'.

μυθσοἲρνω. Εἶνι νὰ τοῦν μυθσοἲρν'.

Ἄξιος γενικῆς καταλαλιᾶς καὶ ἐπικρίσεως.

μύλος. "Οσ' ἀλέθ' οὐ μύλους.

Ἐπὶ φλυάρων.

μύξα. Μύξις καὶ σάλια.

Λόγους ἀηδίας καὶ βδελυγμοῦ προξένους.

μύτη. "Αν τ πέσ' ἢ μύτ' δὲ σ'κύβ' νὰ 'μ πάρ'.

Ἐπὶ ἄγαν ἀλαζόνων.

2. Τοὺν σέρ' ἀποὺ τ μύτ'.

Τὸν ἔχει ὡς τυφλὸν ὄργανον.

νύφη. Τοῦ λέου τς πιθιρᾶς γιὰ νὰ τ' ἀκούσ' ἢ νύφ'.

Ὅταν τὸ πρὸς τινὰ λεγόμενον ἐμμέσως καὶ κυρίως ἀπευθύνεται εἰς ἄλλον.

ξεβρακώνω. Τοὺνγ ξιβράκουσι.

Τὸν ἤγαγεν ἐπιτηδείως εἰς ἀποκάλυψιν μυστικοῦ τινος.

ξένος. 1. Τοῦ ξένου εἶνι νουστμώτιρου.

Εἰρωνικῶς ἐπὶ τῶν ὑπεξαιρούντων τι, ἂν καὶ μὴ στερουμένων τούτου.

2. Στοῦ ξένου τοῦ σπὶτ' δὲμ προυστάζν.

Λέγεται ἰδίᾳ ὑπὸ τοῦ ξενίζοντος πρὸς τὸν ξενιζόμενον χάριν φιλόφρονος ἀστειότητος. ὅταν οὗτος ἐκ λεπτότητος ἀποποιῆται πολλὰς περιποιήσεις.

ξινός Τ βῆκι ξνό.

Μετεμελήθη δι' ἠδονὴν ἢ διασκέδασιν ἢ ἄδικον ἀπόλαυσίν τινος.

ξισιμπρέβω. Πέθανι τοῦ βόιδ' ξισιμπρέψαμαν.

Ἀποθανόντος τοῦ προσώπου, δι' ὃ συνεδεόμεθα διὰ κηδεστίας, αὕτη διαλύεται.

ξιτζγκαλίζω. Ὅσου ξιτζγκαζίς τὰ σκατά, τόσου πирσότηρου βρουμοῦν.

Π. Π. Β' 193 λ. ἀναδεύω 3. 4.

ξουμπλιάζω. Τοὺνγ κιττάει σὰν ν τοὺν ξουμπλιάσ'.

Ὡς ἂν νὰ τοῦ ἔκαμνε τὴν προσωπογραφίαν.

ξύλο. Τοῦμ πέθανι στοῦ ξύλου.

Συνώνυμοι φράσεις: τοὺν τσάκσι, τοὺν λύσσιαξι, τοὺν σκότουσι τοῦμ ψόφσι, τοὺν ρούφξι, τοὺν ἀφάνσι, τοὺν σακάτιψι στοῦ ξύλου. τ μαύρισι τὰ πληυρά ἢ τοῦ κουρμι ἀποὺ τοῦ ξύλου.

ὄρκος. 1. Οὔτι γιὰ ὄρκου.

Οὐδόλωσ, οὐδ' ἐλαχίστην ποσότητα.

2. Γίνκι ὄρκους.

Κατερρυπάνθη.

Ούβριός, Σὰν οὐ Ούβριός ἴγ κόττα.

Δηλ. ἀκριβά. Π. Π. Δ' 639 λ. Ἑβραῖος 18

οὐρανός. Πίν' ἢ κόττα τοῦ νιρό, κὶ κυττάει τοὺν οὐρανό.

οὐχτροός. Νὰ μὴ τοῦ ἰδῆς κὶ στοὺν οὐχτρό σ'!

Ἐπὶ λίαν ἀπευκταίων πραγμάτων

παιδιά. Τὰ πιδιά εἶνι παιδιψις.

Ἐποβάλλουν τοὺς γονεῖς εἰς διηνεκεῖς μερίμνας. ἐνοχλήσεις καὶ κόπους.

παίζω. Δὲν εἶνι παιῖσι γέλασι.

Δὲν πρόκειται περὶ ἀστείου, ἀλλὰ περὶ σοβαροῦ καὶ σπουδαίου ζητήματος.

παίρνω. Πῆρι τς ῥάχισ.

Ἐτρελλάθη. Περβλ Π. Π. Γ' 220 «π. τὰ βουνά».

2. Δὲμ παίρς χσὸ μῆλου ἀπὸ τοῦ χέρ' τ.

Ἐπὶ ἀνθρώπων ῥυπαρῶν.

3. Τοῦ πῆρι ἀπάνου τ.

Κατέστη ἀλαζών.

4. Τοῦμ πῆρι στοῦ λιμό τ.

Ἐγενεν αἰτία ζημίας ἢ καταστροφῆς εἰς τινα.

παντιχαίνω. Ἀπὸν κεῖ π' δὲμ παντίχινι.

Ἐπὶ τινος ἀπροσδοκῆτου.

παντρεύω. Ἡλιους κὶ βρουχῆ — παντρεύουντ' οἱ φτουχοί.

ἥλιους κὶ χιόν' — παντρεύουντ' οἱ ἀρχόντ'

ἥλιους κὶ ἀντάρα — παντρεύουν τήνγ κουμπάρα.

παραδιαλέω. Ποιδς παραδιαλέει κακουνταίν'.

Ἰδία ἐπὶ νέων σφόδρα ἀπαιτητικῶν καὶ ἐπιφυλακτικῶν εἰς τὸ ζήτημα τῆς νυμφεύσεώς των.

παραξικάνω. Σ' ἀγαπῶ, κυρά μ', νὰ κλάν'ς, ἀλλὰ μὴ τοῦ παραξικάν'ς.

Ἐπὶ τῶν ὑπερβαινόντων τὰ ὄρια τῆς ἐπιτρεπομένης ἀστειότητος ἢ παιδιᾶς.

παρᾶς. Ἰφρι τοῦμ παρᾶ πίσου.

Ἦνιον ἰσάξιον πρὸς τὸ ἀνάλωμα· λέγεται ἐπὶ ἀγορᾶς ἐπιτυχοῦς. Π. Π. Α' 427 λ ἀκριβὸς 24

παστρικός. Παστρικὸ τσ'ανάκι.

Εἰρωνικῶς ἐπὶ μοχθηρῶν, ῥαδιούργων, ἀδίκων κλπ.

Πασχαλιά. Γυννήθκι τ Μιγάλ' 'μ Πασκαλιά.

Ἄσστις λέγεται καὶ «πασκαλουγιμένους» πρὸς ὃν ἀντίθετος ὄστις «γυννήθκι τ Μιγάλ' 'μ Παρασκηῆ». Π. Π. Δ' 543.

πατῶ. Μεσ' 'ς τμ πίττα πάτ'σις.

Εἰρωνικῶς ἐπὶ τῶν λεγόντων ἄτοπα, ἄκαιρα, ἀτυχῆ.

πεθαίνω. Πέθανι ἀπὸ τοῦ κακό τ.

Ἐστενοχωρήθη σφόδρα ἐκ τῆς λύπης του καὶ δὴ τῆς ἐκ φθόνου ἢ ἐξ ἀδυναμίας πρὸς ἐκδίκησιν προερχομένης.

πεῖνα. Τοῦ νόστιμου τοῦ φαητὸ τοῦ μαιρευ' ἢ πεῖνα.

πέφτω. Πέσι μῆλου νὰ σὶ φάου.

Ἐπὶ τῶν ῥαθύμων καὶ ἐτοιμοφάγων.

πηγαίνω. 1. Μία κὶ ἀπ' ἔδου πᾶν οἱ ἄλλ'.

Ἐπὶ τῶν φευγόντων δρομαίως μετὰ διάπραξιν κακοῦ τινος ἢ ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει διώκτου τινὸς κ. λ.

2. Πῆγι στὰ βαθειά.

Ἀπέθανε.

πιάνω. 1. Πιάσ' τοῦ Γιάνν' τοὺν ἄπιαστων.

Π. Π. Β' 349.

2. Νὰ σι ἰδῶ τὶ ψάρια θὰ πιάκς.

Ποία θέλει εἶναι ἡ ἔκβασις τῆς ἐπιχειρήσεώς σου.

πίνω. Τοῦ πίν', δὲν τοῦμ πίν'.

Πίνει πολὺ χωρὶς νὰ μεθύσκειται.

πιπιροῦνα. Τοὺν ἔκανι πιπιροῦνα.

Τὸν ἐξήλεγε μέχρι κατασχύνης.

πλένω. Πλέν' τ' ἄπλυτα.

Εἰρωνικῶς, ὅταν βραδύνη τις νὰ πλύνη ὀλίγα, σκεύη λ. χ.

πνίγω. Πνίγιτι σ' ἔν' αὐλάκ' νιρό.

Π. Π. Α' 47,50 χάνει τὸ θάρρος καὶ τὴν ψυχραιμίαν του καὶ πρὸ τῆς ἐλαχίστης δυσχερείας.

Πόλη. Αὐτὴ κι' ἄλλ' μιὰ στήμ Πόλ'.

Εἰρωνικῶς πρὸς τοὺς ὑπεράγαν ἐξαιρόντας γυναῖκας κοινοῦ κάλλους ἢ ἀρετῆς

πολύς. Τοῦ πουλὺ τοῦ Κύρι' ἐλέησον βαρεῖ κι' τ θεοῦ.

Αἱ πολλὰ παρακλήσεις καταντοῦν ὀχληραὶ

2. Οἱ πουλλῆς οἱ μαμμῆς βγάν'ν τοῦ πιδὶ σακάτκου.

Ὅταν τι γίνηται ἅμα παρὰ πολλῶν καὶ δὴ κατὰ τὴν γνώμην ἐκάστου, γίνεται ἀτελές.

πόνος. Τ βγάζ' τοῦμ πόνου τοῦ. . .

Ἐπὶ προσώπων προσομοιαζόντων πρὸς τι ἄλλο ποθητόν.

2. Μὰ τούμ πόνου τ!

Ἡ ἄλλως: μὰ τούνγ καημό τ! Ἐπὶ σπανίων καὶ λίαν ποθητῶν προσώπων ἢ καὶ πραγμάτων.

ποτάμι. Ἐναν τοὺν ἔπιρρι τοῦ πουτάμ' κι' οὐ ἄλλους ἴλι, «πιά-στι τουν!»

Π. Μ. Α' 37, 13 Τὸ «πιάστι τουν» μετὰ αἰσχροῦς ἐννοίας· λέγεται δὲ ὅταν ζητῆ τις οὐχὶ καί τι ἀπαραίτητον παρ' ἀνθρώπου λίαν καὶ σοβαρῶς ἀπησχολημένου.

πουρειά. Ἄνξι πουρειά.

Π. Π. Δ' 577 λ. δρόμος 2.

πράσιнос. Πάει γιὰ πράσινα ἄλουγα.

Πρὸς ἐπιζήτησιν ἀνεπιτεύκτου καὶ ἀνυπάρκτου τινός.

προσκυνῶ. Κιφάλι προσκυνμένου.

Ἐποχωρητικὸς καὶ πειθήνιος ἐν πᾶσι.

πρόσωπον. Τοῦ πρόσουπου τ ἀνθρώπ' εἶνι σπαθί.

Βεβαιότερον ἐπιτυγχάνει τις, ὅταν αὐτοπροσώπως ζητῆ τι ἢ διὰ μέσου ἄλλου τινος ἢ ἐπιστολῆς κ. λ.

πρῶτος. Τφού κι' ἀποὺ τὰ πρῶτα.

Π. Π. Β' 509 λ. ἀρχή 13.

πωλῶ. Πλάει μὶ τὰ φλουρόδραμα.

Πολὺ ἀκριβά.

2. Πλάει μέρα γιὰ νύκτα.

Τὰς ἐργασίας τῆς ἡμέρας ἐπαφῆνει καὶ ἐκτελεῖ τὴν νύκτα.

'Ρωμιός. Πινῆντα 'Ρουμιοὶ ἕναν Οὐβριὸ καὶ πινῆντα Οὐβραῖοι ἕναν Χιώτ'.

Κατὰ τὴν ἐμπορικὴν ἰδιοφυίαν.

σ'ακᾶς. Σ'ακᾶ, σ'ακᾶ, μπὸμ σ'ακᾶ.

"Οταν ἀστεῖσμός ἢ παιδιὰ ἔχη δυσάρεστα ἀποτελέσματα.

σηκώνω. Τοὺν ἔχει «σ'ιούκ' σ'ιούκ', κάτσι κάτσι».

Τυφλὸν δηλ ὄργανον.

2. Σ'κὼν' σκτέλια.

Οἰνοποτεῖ μέχρι μέθης.

σημειωμένος. Νὰ σὶ φλάη οὐ θιὸς ἀπὸν σημειουμένουν ἄνθρου-
πουν.

Οἱ χωλοὶ καὶ ἐν γένει οἱ ἔχοντες πῆρωσίν τινα θεωροῦνται ὡς ἐπιβλαβεῖς, κακοήθεις, μοχθηροί.

σιγουρεύω. Δὲν τοὺν σιγουρέβ'.

Δὲν δύναται νὰ ἡσυχάσῃ, πρὸς ἣν ἀνάλογος «κάθιτι μ' δὲν τ κάθιτι».

σίδηρα. Εἶνι γιὰ τὰ σίδηρα.

Π. Π. Α' 596 λ. ἀλυσίδα.

σκίζω. Σ'κίζ' τὰ βνά.

"Η «τρυπάει τὴ γῆς», αἱ πολλάκις διὰ τὸ ταυτόσημον λέγονται ὁμοῦ χάριν ἰσχυροτέρας ἐκφράσεως· ἐπὶ τῶν τὰ πάντα μηχανωμένων πρὸς ἐπιτυχίαν τινός.

σκοῦπα. Τοὺν ἔμασι ἢ σκοῦπα.

'Ο θάνατος, ἀπέθανε.

σκυλί. Δὲν τοὺ τρῶν οὔδι τὰ σκλιά.

'Επὶ λόγων σκληρῶς δηκτικῶν καὶ προσβλητικῶν.

2. Σὰν ἢ γάτα μὶ τοὺ σκλί.

'Εν διηνεκεῖ διχονοία καὶ διαπληκτισμοῖς.

3. Σὰν τοὺ σκλί στ' ἀμπέλ'.

Τὸν ἐφόνευσεν ἄνευ δισταγμοῦ καὶ χρονοτριβῆς· ἅμα τῇ ὠριμάνσει τῶν σταφυλῶν ἀπαγορεύεται ἢ ἐν συνοδίᾳ κυνῶν εἴσοδος εἰς τὰς ἀμπέλους.

σκυλόπαπας. Ποῦ σὲ πᾶν οἱ σκυλοπαπαῖδες;

Πρὸς τοὺς σκοπεύοντας νὰ πράξουν τι ἀκρίτως καὶ ἀλογίστως.

σπίτι. Μὴ μᾶς κλείσ' τοὺ σπít'.

Λέγεται εἰρωνικῶς περὶ ὑπερβεβηκυίας γραιίας ἢ γέροντος, ὧν καὶ ἀποθανόντων οὐδεὶς κίνδυνος νὰ ἐρημωθῇ ὁ οἶκος.

στόμα. Μὴ τοῦ στόμα μπάρα μπάρα,
μὴ τὰ χέρια ξηραμάρα.

Πρβ. τὸ Γάλλ. «*jeu des mains, jeu des vilains*».

2. **Σ'** λέει μπουῖρουν μὴ τοῦ στόμα γιμάτου.

Ἐπὶ τῶν προσκαλούντων ἵνα φιλοξενήσουν τινὰ μετὰ μεγίστης φιλοφροσύνης καὶ εἰλικρινοῦς προθυμίας.

στρῶμα. Σ' αὐτὸ τοῦ στρῶμα νὰ πλαζαίς.

Εἰρωνικῶς· δὲν πρέπει νὰ στηρίζησαι καὶ ἐπαναπαύησαι ἐπ' αὐτῆς τῆς σκέψεως ἢ ἐλπίδος.

στρώνω. Ὅπου στρώεις θὰ πλαζαίς.

Ταυτόσημος πρὸς τὴν «Ὅπου σπείρεις θὰ θερίζεις».

συνάχι. Συνάχ' καλὸ σ' π' νά χ'.

Π. Π. Γ' 104 λ. βῆχας 4.

σφίγγω. Τοῦν ἔσφιξι τοῦ παποῦτσ'.

Τὸν ἐπίσεν ἢ ἀνάγκη πρὸς τι.

τάξιμο. Ἐμ' τάξιμου, ἔμ δόσμου.

Εἰρωνικῶς, ἐπὶ τῶν ἀρνούμενων τὴν ἐκτέλεσιν δοθείσης ὑποσχέσεως.

τάρα. Τ πῆρι ν τάρα.

Τοῦ ἐνόησε τὰς ἀδυναμίας καὶ ἄγει αὐτὸν διὰ τῆς διαθρύψεώς των· ἀνάλογος εἶναι ἡ «τῶννοιουσι τοῦ σφυγμό»

ταράζω. Δὲν τοῦν ταράεις μὴ τὰ κανόνια.

Ἐπὶ τῶν στηριζομένων ἐπὶ καταστάσεως ἀσφαλοῦς καὶ ἀδιασειστού.

τεντώνω. Μὴ τιντῶν'ς πουλὺ τοῦ σ'κνί, γιατί κόβιτι.

Μὴ ἐξερέθιζε ὑπὲρ τὸ δέον, διότι θὰ ἐπέλθῃ ἔρις καὶ ἀσυμφιλίωτος διακοπή σχέσεων.

Τετράδη. Τιτράδη κὶ Παρασκευὴ τὰ νύχια σου μὴνγ κόφτης,
κὶ νγ Κυριακὴ μὴ λούζισι ἄν θέλῃς νὰ προουκόψης.

τετρακόσια. Τά χ' τιτρακόσια.

«Εἶνι τιτραπέρατος».

τέχνη. Ποιὸς ἔχ' μιὰ τέχνη πουτὲ δὲμ πνάει.

τιμῶ. Ὅποιους τμάει τοῦν ἄλλου, τμάει τοῦν ἑαυτό τ.

τοῖχος. Οὐ ἕνας οὐ τοίχους τοῦν δέχιτι κὶ οὐ ἄλλους τοῦν διώχνει.

Ἐπὶ τῶν μεθύνοντων καὶ σφαλλομένων εἰς τὸ βάδισμά των.

τόπος. Τσαροῦχ' ἀποὺ τοῦν τόπου σου κὶ ἄς εἶν' κὶ μπαλουμένου.

Λέγεται ἰδίᾳ πρὸς σύστασιν συζεύξεως μετὰ ἐγχωρίων νεανίδων.

Τοῦρκος. Τούρκουν φίλημι, κὶ τοῦνγ κώλου σ' φύλαϊ.

τραπέζι. Ἐκαμι δισπουτκὸ τραπέζ'.

Πολυτελές, ἐν τοῖς χωρίοις εἰς τοὺς περιοδεύοντας Μητροπολίτας οἱ χωρικοὶ προετοιμάζουν πολυτελεῖν δειπνα.

τραυῶ. 1. Ποιὸς δὲν τραύξι κὶ δὲνγ ξέρ.

Ἄ μὴ ὑποστάς δὲν δύναται νὰ συμπονήσῃ τῷ ὑφισταμένῳ τι προσηκόντως.

2. Τραυάει ν ἄκρα τ.

Ἄποφεύγει νὰ ἀναμιχθῇ εἰς τι.

τρελλαίνομαι. Εἶνι γιὰ νὰ τριλλαθῇ (ἢ τιρλαθῇ) οὗ νοῦς τ ἀνθρώπ'.

Επὶ μεγάλης ζημίας ἢ ἀτυχήματος ἐπισυμβάσης δι' ἀπερισκεψίαν καὶ ἀμέλειαν.

τρέμω. Τρέμ' σὰ γύφτους.

Ἄ ἐπὶ τῶν ἄγαν εὐαίσθητων πρὸς τὸ ψῦχος.

τριμτάρα. Τοῦν ἔπιακι τριμτάρα.

Ἄ ἐπὶ τῇ θέᾳ ἢ ἀκούσματι δεινοῦ κατελήφθη ὑπὸ μεγάλου τρόμου.

τρίχα. Σ' σ'κώνουντι οἱ τρίχισ ἀπὸ τοῦ κιφάλ'.

Ἄ ἐπὶ φρικαλέων πραγμάτων ἢ καταστάσεως.

τρόπος. Μὶ τοῦν τρόπου τ σ' παίρ' κὶ τοῦ πουκάμσου.

Ἄ ἐπὶ μειλιχίου καὶ λίαν φιλόφρονος συμπεριφορᾶς.

τρώγω. 1. Μηνά ἦταν ψουμὶ νὰ τοῦ φάου;

Ἄ ἐπὶ τῶν ἀρνούμενων ὅτι δι' αὐτοὺς ἐχάθη καὶ ἐξηφανίσθη τι.

2. Σ' ἓνα πνάκ' τρῶν.

Εἰρωνικῶς ἐπὶ ἀνομοίων χαρακτήρων καὶ διὰ διαφοροῦ εὐφυΐας καὶ ἀντιλήψεως ἢ ἰκανότητος ἀνθρώπων.

3. Τρώει κὶ τοῦν τρώει.

Οὕτω λέγεται, νῦν τοῦλάχιστον, ἢ παροιμία, οὐχὶ «τρώγει καὶ τρώγεται» ὡς παρ' Ἀρ. σ. 131 φέρεται, ἢ δ' ἐρμηνεία, ἣν ἐπισυνάπτει «ἐπὶ τῶν συντηρουμένων ἐκ τῆς ἐκποίησεως τῆς περιουσίας των ἢ λίαν φιλαργύρων» εἶναι στενωτέρα τοῦ δέοντος, διότι λέγεται ἐν γένει ἐπὶ τῶν θλιβομένων διὰ τὴν ἀπορίαν καὶ ἔνδειαν των ἢ τὴν κακὴν πορείαν τῶν πραγμάτων, ἐνίοτε δὲ καὶ δι' ἐπισυμβάν τι θλιβερόν γεγονός.

4. Τὰ πιδιὰ τὰ τρῶν τὰ ξνὰ κὶ τοῦν γιρόντου μουδιάζν τὰ δόντια.

Αἱ ἀπερισκεψίαι καὶ τὰ ὀλισθήματα τῶν τέκνων πίπτουν εἰς βάρος τῶν συντηρούντων αὐτοὺς ἢ ἀμέσως ἐνδιαφερομένων γονέων. Πρβλ Π Π. Α' 105, ἀρ. 1903.

5. Φάτι, λύκ', κὶ φάτ', ἀρκοῦδισ.

Ἄ ἐπὶ πραγμάτων ἀφυλάκτων, κακῶς διοικουμένων καὶ διὰ τοῦτο διαρπαζομένων. Π. Π. Α' 443 λ. ἀλέθω 4.

6. Τρώει σὰν τοῦ βόιδ'.

Ἦ καὶ «τρώει σὰν τοῦ ὄρνιου» ἐπὶ τῶν πολυφάγων.

7. Εἶνι νὰ τρῶς κὶ νὰ γλύφς τὰ δάχλα σ'.

Ἄ ἴδια ἐπὶ λίαν εὐγεύστων ζυμαρικῶν καὶ γλυκισμάτων.

8. Τοῦν ἔφαι ὡς τοῦ κόκκαλου.

Τοῦ ἐπροξένησε μεγίστας ζημίας καὶ ἀδικίας.

9. Τρώει τὸν ἀνθό.

Ἐκλεκτὰ ἐδέσματα.

10 Τοῦ κάτου τοῦ κιφάλ' τρώει τ' ἀπάνου.

Αἱ περὶ τὰ ἀφροδίσια ἀκολασίαι ἐπιφέρουν ἀνηκέστους συμφορὰς καὶ ζημίας.

ὕπνος. Οὐ ὕπνους θρέφει τοῦ πιδὶ κι' οὐ ἥλιους τοῦ μουσχάρι
κὶ τοῦ κρασὶ τοῦ γέροντα τούνηγ κάνει παλληκᾶρι.

2. Βαρὺς οὐ ὕπνους τοῦ ταχὺ (ἢ τοῦ προυῖ)

γυμνὸς οὐ κώλους τῆ Λαμπρῆ.

Οἱ πολὺπνοι καὶ ὀκνηροὶ στεροῦνται τῶν ἀναγκαίων. Μόνον ἐν τῇ παροιμία ταύτῃ ἐσώθη ἡ λέξις Λαμπρῆ, ἀνθ' ἧς ἐν χρήσει: ἡ Μιγάλ' ἢ Πασκαλιά ἢ ἀπλῶς ἡ Πασκαλιά.

3. Στοὺν ὕπνου τ ψουμι δὲν τρώει.

Χάριν ἀστειότητος ἐπὶ παιδίων εὐτάκτων ἢ καὶ τούναντίον.

φαμελιά. Εἶνι γιὰ τ' φαμπλιά τ.

Ἰδιότροπος, ἀκοινώνητος, μικρόνους καὶ μικρολόγος ἢ καὶ ἐπιρρεπὴς εἰς τι πάθος, ὁπότε λέγεται εἰρωνικῶς.

φέγγω. Τ' Ἄι Γιργιοῦ νὰ φέξ'!

Ὅταν τις καταπεπονημένος ὦν ἔχη ἀνάγκην μακροῦ, ἀναπαυτικοῦ ὕπνου.

φίδι. Ἔβαλι τοῦ φίδ' στοῦνηγ κόρφου τ.

Εὐηργέτησεν ἀχάριστον καὶ ἐπιβλαβῆ ἅμα ἑαυτῷ.

φίλος. 1. Φίλος ἐπιζήμιος ἐχθρὸς ἐπικαλεῖται.

Τὴν παροιμίαν ἤκουσα παρὰ λοχίου (τσαούση) ἄλβανου ἑλληνομαθοῦς· παρ' ἡμῖν δὲν εἶναι ἐν χρήσει.

2. Κινούργιον φιλὸν ἔπιασις παλιὸν μὴ λησμονήσης.

Π. Π. Α' 163.

φόβος. Οὐ φόβους φλάει τ' ἀμπέλια.

Ἐπὶ τῶν μὴ διαρπαζομένων διὰ τὸν φόβον τοῦ φύλακος καὶ ὅταν ἀκόμη οὗτος ἀπουσιάξῃ.

φοβοῦμαι. Φοβᾶτι κι' ἀπὸ τοῦν ἦσκιον τ.

Ἐπὶ τῶν ἄγαν δειλῶν.

φτάνω. Νὰ τιντώνς τὰ πουδάρια ὅσου φτάν' ἢ κάππα σ'.

Δαπάνα ἐν τῷ μέτρῳ τῶν πόρων σου. Π. Π. Β' 351 λ. ἀπλώνω 1.

φτερό. Τῶδουκι φτιρά.

Τῷ ἐνέπνευσε θάρρος, πολλάκις δὲ καὶ θρασύτητα.

φτήνια. Ἡ φτήνια τρώει τοῦμ παρᾶ.

Ἡ διότι τὸ εὐθηνὸν εἶναι καὶ πρόστυχον καὶ ἐπομένως εὐφθαρτον, ἢ συνηθέστερον διότι πᾶν πρᾶγμα εὐθηνόν, λ. χ. καρποί, ἀγοράζεται καὶ ἀφθονώτερον.

φτυάρι. Ὅσα παίρ' τοῦ φκυάρ'.

Ἐπὶ πολλῶν καὶ ποταπῶν ὕβρεων.

φτώχεια. Ἡ φτώχεια θέλ' καλουπόρια.

Ἰδίᾳ λέγεται ὑπὸ πτωχῶν ὅταν παρασκευάζουν γεῦμα πολυτελέστερον τοῦ συνήθους καὶ ὑπὸ τῆς οἰκονομικῆς των καταστάσεως ἐπιτρεπομένου.

φτωχός. Ὅπ' οὐ φτουχός κ' ἦ μοῖρα τ.

Ἐπὶ πτωχῶν περιπιπτόντων εἰς ἀλλεπαλλήλους ἀτυχίας.

φωνή. Τοὺν ξιθέουσι μὴ τς φουνές.

Τὸν ἠνώχλησε καὶ ἐθορύβησε σφόδρα.

χαίρομαι Δὲ χάρκι τὰ τύραγνά τ.

Δὲν ἀπέλαυσε τὰ μετὰ μόχθων καὶ ἀγῶνων κτηθέντα.

χαλάλι. Τ τῶκαμι χαλάλ'.

Ὅταν ἀγοράξῃ τις ἰδίᾳ βεῦν ἢ ἡμίονον, ἵππον κλ. παρὰ τινος, ζητεῖ παρὰ τοῦ πωλητοῦ νὰ «τοῦ τὸ κάν' χαλάλ',» νὰ τῷ εὐχηθῇ δηλ. «νὰ εἶναι τυχηρό», ἄλλως φοβεῖται δεισιδαιμόνως μὴ ἢ ἀγορὰ δὲν ἀποβῇ εὐτυχῆς.

χάνω. 1. Χάθηκι ἢ Πόλ' γιὰ βιλόνια.

Εἰρωνικῶς ἐπὶ πραγμάτων κοινοτάτων καὶ προχειροτάτων.

2. Χάν' ἢ μάννα τοῦ πιδί τς.

Ἐπὶ συνωστισμῶν καὶ πυκνοπληθῶν συναθροίσεων.

3. Δὲν τῶχασι κ'κί.

Ἡ ἐπὶ τῆς μητρὸς: δὲν τς ὄχασι κ'κί. Ἐπὶ τέκνων λίαν προσομοιαζόντων τοῖς γονεῦσι κατὰ τε τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου καὶ τὰς ψυχικὰς κλίσεις καὶ διαθέσεις.

4. Θὰ χάσ' οὐ Χστὸς κρουμμύδ'.

Ἐπὶ ἀσημάντων καὶ ἀνεπαισθήτων ἀπολειῶν.

χαράμι. Τοῦ χαράμ' χαλάλ' δὲ γένιτι.

Ἀνάλογος πρὸς τὴν «τὸ ἄδικον οὐκ εὐλογεῖται» ἣτις εἶναι ἐπίσης ἐν χρήσει.

χαψιά. Χαψ'ιὰ κὶ σ'χώριου.

Ἐπὶ λίαν ὀρεκτικῶν ἐδεσμάτων καὶ γλυκυσμάτων ἢ ἐπὶ γυναικῶν εὐειδῶν καὶ ὠραίων.

1. Ἔχει δισπουτὰ χέρια.

Παχουλά ἀβρά καὶ ὠραιᾶ.

2. Τῶφχι τοῦ πλὶ ἀποὺ τὰ χέρια.

Ἀφῆκεν ὅλως ἀνεκμετάλλευτον καταλληλοτάτην εὐκαιρίαν.

χιόνι. Σὰν τοῦ χιόνι στοῦνγ κόρφου.

Ἐπὶ μισητῶν καὶ ἀπεχθῶν προσώπων.

χολή. Χουλὲς κὶ πίκρις μὴ τοῦ σουρό.

Ἐπέστη ἀλλεπάλληλα καὶ ὀδυνηρὰ παθήματα

χορεῦω. Τ χορευ' οὐ διάουλους στ' ἄντρια.

Ἐπὶ τῶν πλήρων ὀργῆς, ἐρεθισμοῦ, δυστροπίας.

χρωσιῶ. Μήνα χρουσιῶ τὰ Οὐβραίικα;

Λέγεται ὑπὸ τῶν ἀρνούμενων νὰ ὑποβληθοῦν εἰς ἐπίτονον ἢ κινδυνῶδες ἔργον καὶ ἐγγείρημα.

χωρίζω. Χουρίζ' κι' ἀντρόϋνα.

Ἐπὶ δεινῶν καὶ ἐπιτηδαιοτάτων ἑαδιούργων.

ψάρι. Πᾶρι ψάρο' νὰ σὶ φτυῶ κι' νὰ μὶ φτυᾶς καὶ κριάς νὰ σὶ φλῶ κι' νὰ μὶ φλᾶς.

Ἔχει τὴν ἀρχὴν τῆς ἐκ διηγήματος, καθ' ὃ γυνὴ τις βαρυνθεῖσα νὰ καθαρίζη καὶ πτῆη τὰς ἀκάνθας ἐσθιομένων ἰχθύων καὶ νυχθεῖσα ὑπὸ τινος ἐξ αὐτῶν παρήγγειλε τὸν σύζυγόν τῆς μὲ θυμὸν νὰ ἀγοράζη τοῦ λοιποῦ μόνον κρέας, ἐπιλέγουσα τὴν ἄνω παροιμιώδη φράσιν.

ψέμμα Σώθηκαν τὰ ψέμματα.

Προκειμένου περὶ μεταβολῆς σκέψεων καὶ ἀποφάσεων καὶ ἐνεργείας ὑπὸ τινος.

ψωμί. Δὲν ἔχ' ψουμὶ τοῦ κακομοίρκου θέλ' κι' τυρί.

Ἐπὶ τῶν πληρούντων ἐπουσιώδεις καὶ πολυτελεῖς ἀνάγκας καίπερ μὴ ἐπαρκούντων εἰς τὰς κυρίας καὶ οὐσιώδεις καὶ ἀπαραιτήτους.

ψωριάρης. Ὅλ' ὄλ' ἀντάμα κι' οὐ ψουριάρης χῶρια.

Σκωπτικῶς πρὸς τοὺς ἀποχωριζομένους ἐκ τινος ὁμίλου ἢ συναναστροφῆς.

ῶρα. Χτύπος' ἢ ῶρα δώδικα.

Ἔσβυσε πᾶσα ἐλπίς βελτιώσεως τῆς καταστάσεως.

ῶριμος. Ὁρμ' ἄγρα.

Π. Π. Α' 276 λ. ἄγουρος 4.

ΚΥΘΗΡΑΪΚΑ ΑΙΝΙΓΜΑΤΑ

ΥΠΟ

ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΕΜ. ΣΤΑΘΗ

Τὰ αἰνίγματα τῆς προκειμένης συλλογῆς συνελέχθησαν ἐν τῇ πόλει Κυθήρων ἐκ κατοίκων τῆς πόλεως Κυθήρων καὶ τῶν χωρίων τοῦ δήμου Κυθηρίων. Περιελήφθησαν ἐν αὐτῇ ἐκτὸς τῶν καθαρῶς αἰνιγμάτων καὶ προβλήματα τινὰ γνωστὰ παρὰ τῷ λαῷ καὶ μετὰ τῶν αἰνιγμάτων ἐν συναναστροφαῖς προβαλλόμενα, καθαρογλωσσήματα ἐκκληφθέντα ὡς αἰνίγματα καὶ βεβιασμένην τινὰ λύσιν λαβόντα, καὶ τέλος αἰνίγματα συναφῆ πρὸς παραμύθια¹⁾. Τὰ ἐν διηγήσει ἢ παραμυθίοις τοιαῦτα αἰνίγματα διακριτέα εἰς κυρίως αἰνίγματα ἐν τῇ διηγήσει ἢ τῷ παραμυθίῳ ὡς αἰνίγματα προβαλλόμενα καὶ εἰς αἰνιγματώδεις φράσεις ἢ περιόδους ἐν τῇ διηγήσει ἢ τῷ παραμυθίῳ περιεχομένας. Ἐν ταῖς τελευταίαις ταύταις καταλέγομεν τὰς ἐν τῇ διηγήσει περὶ τοῦ ἐκ τῆς ξενιτείας ἐπιστρέψαντος καὶ συναντήσαντος τὸν υἱόν, ὃν ἐξ αὐτῆς τῆς γυναικὸς τοῦ ὁ πατήρ του ἀπέκτησε, καὶ τῇ περὶ χρησιμοῦ τινος ὑπὸ τοῦ Σολομῶντος δοθέντος, ἀμφοτέρως περιλαμβανομένας ἐν τῇ ἀνὰ χειρας συλλογῇ.

Ὅπως τῶν παραμυθίων, τῶν εὐτραπέλων διηγήσεων κτλ. οὕτω καὶ τῶν αἰνιγμάτων ποιεῖται ὁ λαὸς χρῆσιν ἰδίως εἰς τὰς κατὰ τὸν χειμῶνα βεγκέρας²⁾ αὐτοῦ. Προβάλλεται ἀπλῶς ὑπὸ τινος αἰνιγμά τι, οἱ δὲ παριστάμενοι βασανίζουσι τὸν νοῦν ὅπως τοῦτο εὕρωσιν. Ἐν ἡ περιπτώσει οὐδεὶς κατορθώσει νὰ ἐπιτύχη τὴν ὀρθὴν λύσιν αὐτοῦ, ἀναγκάζεται ὁ προβάλλων νὰ προβῆ εἰς τὴν ἐρμηνεϊάν τουτοῦ. Τὰ ἀλλαχόσε παιζόμενα καστράκια κτλ.³⁾ εἶναι ἄγνωστα ἐν τῇ πόλει Κυ-

¹⁾ Περὶ τούτων βλ. *N. Γ. Πολίτου*, Αἰνίγματα καὶ λογοπαίγνια, ἐν τῷ περιοδ. τοῦ ἐν ΚΠ. Ἑλλην. φιλολογ. Συλλόγου τ. Η' 1874 σ. 524.

²⁾ *Βεγκέρα*, ἡ ἐσπερίς. Ῥῆμα ἐκ ταύτης *βεγκεράω* = διατρίβω ἐν ἐσπερίδι, πιθανώτατα ἐκ τοῦ βενετικοῦ *veghiare* = ἀγρουπνεῖν.

³⁾ Βλ. *N. Γ. Πολίτην* εἰθ. ἀν. σ. 513 καὶ Παναθῆν. 1910 τ. ΙΘ'. σ. 308.

θήρων καί, καθ' ὅσον γνωρίζομεν, καί ἐν τοῖς χωρίοις τοῦ δήμου Κυθηρίων ¹⁾).

Τὰ αἰνίγματα διὰ διαφόρων ὀνομάτων δηλούμενα ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ²⁾, ἐν τῇ πόλει Κυθήρων δηλοῦνται δι' αὐτῆς ταύτης τῆς λέξεως *αἰνιγμα*, ἔξαφανισθέντος ἴσως τοῦ γνησίου δημῶδους ὄρου, ἐν δὲ τοῖς χωρίοις τοῦ δήμου Κυθηρίων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μὲν διὰ τοῦ ὄρου *νοιώσματα*. οὐχ ἦττον δ' ὁμως καί διὰ τῶν ὄρων *παροιμίες*, *παραμύθια*, *μῦθοι*. Ἐν Ἀντικυθήροις ποιοῦνται χρῆσιν τοῦ κρητικοῦ ὄρου *τσάφαρα*.

Αἱ ἐν τῇ προκειμένη συλλογῇ ἐν ὑποσημειώσειςι ἀναγραφόμεναι παραλλαγαὶ ἔξ ἄλλων μερῶν συνελέχθησαν ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ στόματος κατοίκων τῶν μερῶν, εἰς ἃ αὗται ἀναφέρονται. Αἱ δ' ἐν προηγουμέναις συλλογαῖς παραλλαγαὶ δηλοῦνται διὰ παραπομπῶν εἰς τὰς συλλογὰς ταύτας ³⁾).

Κατέταξα δὲ τὰ αἰνίγματα κατὰ διάγραμμα τοῦ διδασκάλου μου ε. Πολίτου, παραλιπὼν μόνον τὰς ἐν ἐκάστῳ τμήματι ὑποδιαίρέσεις, διὰ τὸ εὐάριθμον τῶν ἐν τῇ συλλογῇ μου αἰνιγμάτων. Κατὰ τὴν κα-

¹⁾ Ἀγνοοῦμεν περὶ τῶν χωρίων τοῦ βορείου δήμου Ποταμίων

²⁾ Βλ. Λαογραφ. τ. Α' σ. 10.

³⁾ Ἐξήγησις τῶν ἐν ταῖς παραπομπαῖς βραχυγραφιῶν:

Abb = *Abbot*, *Macedonian Folklore*, Cambridge 1903.

EM. = Ἐθνικὴ μουσα, σύγγραμμα περιοδικόν Ἀθ. 1909.

Ἐπτ. = Ἐπτάλοφος, σύγγρ. περιοδ. Κ/πολ. Ἔτος Β' τευχ. Α'.

ΕΦ. = Ἐφημερίς τῶν φιλομαθῶν, σύγγρ. περιοδ. Ἐν Ἀθ.

ΖΑ. = Ζωγράφειος ἀγών. Κ/πολ. 1891 τ. Α'.

Ιω. = Σ. Ἰωαννίδου, Ἱστορία καὶ στατιστικὴ Τραπεζοῦντος. Κ/πολ. 1870.

Κ. = *Κανελλάκη*, Χιακὰ ἀνάλεκτα. Ἀθ. 1890.

ΚΠ. = Ὁ ἐν Κ/πόλει ἑλληνικὸς φιλολογικὸς σύλλογος, σύγγρ. περιοδ. Ἐν Κ/πόλει.

Κυθ. = Κυθηραϊκὴ ἐπετηρίς. Ἀθ. 1909.

Λ. = *Λελέκου*, Δημοτικὴ ἀνθολογία. Ἀθ. 1868.

ΛΕ. = *Λελέκου*, Ἐπιδόρπιον. Ἀθ. 1878.

Λφ. = Λαογραφία.

ΝΑ. = Νεοελληνικὰ ἀνάλεκτα, ἐκδιδόμενα ὑπὸ τοῦ φιλ. συλλόγου Παρνασσοῦ Ἀθ. τ. Α'.

Π. = Παναθηναία, σύγγραμμα περιοδικόν. Ἀθ. 1910 τ. ΙΘ'.

Πανδ. = Πανδώρα, σύγγραμμα περιοδικόν. Ἀθ.

Σ. = *Σακελλαρίου*, Τὰ Κυπριακά. Ἐκδ. Β'. Ἀθ. 1891 τ. Β'.

τάταξιν ταύτην κατανέμονται τὰ αἰνίγματα εἰς ἑπτὰ τμήματα. Α'. Αἰνίγματα ἔχοντα ἄσαφῆ πρὸς σκοπὸν παραπλανήσεως ὄρισμὸν προσώπου, πράγματος ἢ πράξεως. Β'. Αἰνίγματα εἰς ἃ παρεμβάλλονται λέξεις πεπλασμέναι ἢ παράδοξοι καὶ ἀκατανόητοι. Γ'. Αἰνίγματα ἔχοντα κατ' ἐπίφασιν ἄσεμνον ἔννοϊαν, παρὰ προσδοκίαν δὲ σεμνήν. Δ'. Ἀρχαῖα ἢ βυζαντινὰ αἰνίγματα, ὧν ἡ πρώτη διατύπωσις ἔγινεν ὑπὸ λογίου. Ε'. Χαλινοί, οἱ γλωσσοδέται ἢ καθαρογλωσσοδήματα ἢ ὅπωςδήποτε ἄλλως καλούμενα. ΣΤ'. Ἀριθμητικὰ προβλήματα. Ζ'. Αἰνιγματικὰ παραμύθια.

Α'.

1. Αἶμα καὶ τομάριν ἔχει,
μὰ μαλλὶ κι ὄρὰ δὲν ἔχει.

(Ὁ ψύλλος).

2. Ἄιτὸς νυχᾶτος
καὶ κατσαμπᾶτος
τὰ δίκια κράζει
καὶ τὰ φωνάζει
κι οὔτε τὸ Θεὸ φοβᾶται
οὔτε τὴν ἀφεντία. ¹⁾

(Τὸ καντάρι).

ΣΗΜ. Στ. 1. Ἄλλως: Ἄιτονυχᾶτος.

3. Ἄιτὸς νυχᾶτος
καὶ ντζουγκρανᾶτος
τρέχει καὶ κρίνει
τὴ δικαιοσύνη.

ἢ

Πτεινὸς νυχᾶτος
νυχοποδαρᾶτος
περπατεῖ καὶ κρίνει
τὴ δικαιοσύνη.

(Τὸ καντάρι).

Παραλλαγαί: ἘΦ. 1857. τ. Ε'. σ. 42. Λ. σ. 173.174 ΝΑ. τ. 234,235.234,

¹⁾ Ἐν τῷ δήμῳ Ἀβίας τῆς Μάνης λέγεται ὡς ἑξῆς :

Ἄιτὸς νυχᾶκος
καὶ μπαρδατσᾶκος
κρεμαστόκωλος
καὶ πορτογιούρης.

236 234,237. ΛΕ. σ. 156 Κ. σ. 168,29.181,99. Σ. σ. 290,13. ΖΑ. σ. 372,19.415,
32. Abb. σ. 304,3. ΕΜ. σ. 27,8. σ. 312,38.

ΣΗΜ. Πρβλ. πρὸς τὸ ἀνωτέρω.

4. «Ἐκου το καὶ ποῦ ἔν' το;
Ἐστὴν ἀμυγδαλιὰ γυρίζει.»

(Ἐὸ ἀγέρας)

Πρβλ. Ἐπτ. σ. 344,68.

ΣΗΜ. Λέγεται καὶ ἄνευ τοῦ β' στίχου.

5. Ἐλωνίδα τοιμπιτὴ
πίνει νερὸ δὲν κατουρεῖ.

(ἘἩ κόττα).

Παραλλαγή ἐν Π. σ. 311,34.

6. Ἐνάμεσα σὲ δυὸ βουνὰ
περδικοῦλα κελαιδεῖ¹⁾.

(Ἐ γλῶσσα).

Παραλλαγαί: ΝΑ. σ. 206,73.211,100. ΖΑ. σ. 414,15.

7. Ἐνεβαίνει, κατεβαίνει
καὶ χωρὶς νὰ τρώῃ παχαίνει,
μοναχὰ στριφογυρίζει
τὴν κοιλίτσα του γεμίζει

(ἘἩ ἀδράχι).

Παραλλαγαί: ΝΑ. σ. 215,127. ΚΠ. τ. Η'. σ. 514,10.

ΣΗΜ. στ. 4. γιομίζει.

8. Ἐνεβαίνει κατεβαίνει
τὰ βρακιά του λεῖ καὶ δένει

(Ἐὸ σίγκλος²⁾).

Παραλλαγαί: ΝΑ. σ. 199,30.249,318. ΖΑ. σ. 414,11.—Βλ. καὶ ἀρ. 54.

9. Ἐνοιγοκλειοῦν οἱ κάμερες καὶ κρότος δὲ γροικεῖται.
(Ἐτὰ μάτια).

ΣΗΜ. ἘἌλλως: ἀνοιγοκλοῦν χτύπος.

¹⁾ Ἐν Ἐθῆναις λέγεται ὡς ἐξῆς :

Ἐνάμεσα σὲ δυὸ βουνὰ
κάθεται Ἡ Μάρθα καὶ μιλᾶ
καὶ μιλᾶ τὰ φράγκικα
καὶ τὰ μουσουλμάνικα.

²⁾ Σίγκλος = ὁ κουβάς. Τὸ δι' οὔ ἀντλοῦσι ἐκ τοῦ φρέατος ὕδωρ.

10. Ἄντερο μακρὸ μακρὸ
καὶ ἔς τὴν πόρτα τραγουδεῖ.

(Ἡ καμπάνα)

Πρβλ. πρὸς τὸ ἐν Λ. σ. 175.

11. Ἄπὸ δῶ βουνό, ἀπὸ κεῖ βουνό
καὶ ἔς τὴ μέση βορβόλακας κατρακυλᾷ.

ἦ:

Ἄνάμεσα σὲ δυὸ βουνὰ
βορβόλακας κατρακυλᾷ¹⁾).

(Ἡ πορδὴ).

Παραλλαγαί: ΝΑ σ. 200,38. Κ. σ. 167,25 ΖΑ σ. 372,21. Αββ. σ. 267,2.
ΣΗΜ. στ. 2. βροντολογᾷ.

12. Ἄπὸ δῶ βουνό, ἀπὸ κεῖ βουνό
καὶ ἔς τὴ μέση κάμπος μεταξωτός.

(Ἡ κνησάρα).

13. Ἄπὸ δῶ βουνό, ἀπὸ κεῖ βουνό
καὶ ἔς τὴ μέση ξύλο κι' ἄνθρωπος.

(Ὁ ζωβγαῖς).

14. Ἄπὸ δῶ βουνό, ἀπὸ κεῖ βουνό
καὶ ἔς τὴ μέση παλουκάκι.

(Ὁ χερόμυλος).

Παραλλαγή ἐν Π. σ. 312.39
ΣΗΜ. στ. 2. κ. ἔς τ. μ. χελιδόνα.

15. Ἄπὸ δῶ βουνό, ἀπὸ κεῖ βουνό
καὶ ἔς τὴ μέση τράγος κι' ἀηδονολαεῖ.

(Ὁ παπαῖς ἔς τὴν ὠραία πύλη).

16. Ἄπὸ δῶ βουνό, ἀπὸ κεῖ βουνό
καὶ ἔς τὴ μέση φονικό.

(Ὁ ψύλλος).

Παραλλαγαί: ΝΑ. σ. 217,137.230,214.230,315.

¹⁾ Ἐν Ἀνδριτσαίνῃ λέγεται ὡς ἐξῆς:

Ἄπ' τὴ μιὰ ῥάχη, ἀπ' τὴν ἄλλη ῥάχη
μπούτσικο τραγὶ βελάζει.

Παραλλαγή τούτου ἐν ΝΑ. σ. 229, 203.

17. Ἐπὸ δῶ καὶ τὰ Χανιά
βλέπω τὴ θειά μου καὶ γελᾶ.

(Ἡ φωτία).

Παραλλαγαί: ἐν ΝΑ. σ. 204,63. Π. σ. 311,28. Πρβ. ἀρ. 48.

18. Ἐπὸ δῶ κολῶνα, ἀπὸ κεῖ κολῶνα
καὶ ᾿ς τὴ μέση κόρη κι' ἀηδονολαλεῖ.

(Ἡ καμπάνα).

ΣΗΜ. στ. 1. ἀ. δ. βουνό, ἀ. κ. βουνό. στ. 2. μία Μαρία κι' ἀ.

19. Ἐπὸ μητέρα κόκκινη γεννειῶμαι παιδὶ μαῦρο,
φτερὰ δὲν ἔχω μὰ πετῶ τὰ σύγγεφα γιὰ νά βρω.

(Ὁ καπνός).¹⁾

20. Ἐπ' ὄξω πό ξω μαγλινὸ
κι' ἀπὸ μέσα μαλλιαρὸ
κι' ἀπὸ μέσ' ἀπ' τὸ μαλλὶ
ἔχει μιὰ μπουκιὰ καλή.

(Τὸ κάσιανο).

Παραλλαγαί ἐν ΝΑ. σ. 217,140. Κ. σ. 167,21. Abb. σ. 304,1. Π. σ. 311 24.

ΣΗΜ. στ. 1. Ἐπ' ὄξ' ἀπ' ὄξω γληνωτό.

21. Ἐπὸ πάνω σὰν τηγάνι
ἀπὸ κάτω σὰ μπαμπάκι
κι' ἀπὸ πίσω σὰν ψαλίδι.

(Τὸ χελιδόνι).

Παραλλαγαί ἐν ΝΑ. σ. 218,145. ΚΠ. τ. Η'. σ. 524,13, ΖΑ. σ. 413,7. Abb. σ. 306,8

22. Ἀσβεστόχτιστ' εἶν' ἡ γοῦρνα,
μαῦρα κι' ἄσπρα τὰ γουρούνια.

(Ὁ λανὸς μὲ τὰ σταφύλια).

23. Ἀσκημος πατέρας,
ὄμορφο παιδὶ
καὶ λελὸ ἐγγόνι.

(Τὸ κλῆμα, τὰ σταφύλια καὶ τὸ κρασί).

Παραλλαγαί: ΝΑ. σ. 203,56. 251,332. 252,335, ΚΠ. τ. Η'. σ. 515,18, Κ. σ. 182,104. ΖΑ. σ. 414,22.

¹⁾ [Παράφρασις τοῦ ἀρχαίου αἰνίγματος ἐν Ἀνθολ. Παλ. ΙΔ' 5. Ψελλοῦ παρὰ Boissonade Anecd. gr. τ. ΙΙΙ σ. 430.—Σ. τ. Δ.]

24. Ἄσπρο εἶναι σὰν τ' αὐγὸ,
 στρογγυλὸ σὰν τὸ πιπέρι,
 μὰ τὸν Ἅγιω Λευτέρη,
 οὔτ' αὐγὸ οὔτε πιπέρι.

(Τὸ μαργαριτάρη).

Παραλλαγαί: ΝΑ. σ. 199,35.211,101. Ἐπτ. σ. 345,74. Κ. σ. 168,30, Σ. 279, 141. ΖΑ. σ. 372,8.

25. Ἄσπρο εἶναι σὰν τυρὶ
 καὶ τυρὶ δὲν εἶναι
 Οἱ ἄρχοντες τὸ ζάρουνε
 ἴς τὴν τάβλα δὲν τὸ βάνουνε.

(Τὸ σαποῦνι).

Παραλλαγαί. Λ. σ. 172. ΝΑ. 196,18, Κ. σ. 164 7.

26. Ἄσπρο εἶναι σὰν τυρὶ καὶ τυρὶ δὲν εἶναι,
 φύλλα ἔχει σὰν δεντρὶ καὶ δεντρὶ δὲν εἶναι,
 ἔχει μποντικοῦ ὄρᾶ καὶ μποντικός δὲν εἶναι.

(Τὸ ξαπάνι).

Παραλλαγαί: ΝΑ. σ. 236,248. Ἰω. σ. 271. ΖΑ. σ. 190,3.414,14. Λφ. τ. Β'. σ. 193,2.

ΣΗΜ. Στ. 1 μὰ τυρὶ δ. ε. στ. 2. μὰ δ. δ. ε. στ. 3 ὄρᾶ μποντικός δ. ε.

27. Ἄσπρο εἶναι τὸ χωράφι
 καὶ μελαχροινὸς ὁ σπόρος,
 καὶ μιλεῖ καὶ συντυχαίνει
 μετὰ κεῖνον ποῦ τὰ σπέρνει.

(Τὰ γράμματα).

Παραλλαγαί: Πανδ. 1866 τ. ΙΓ' σ. 544. Κ. 163,1, Abb. σ. 308,14. [Βλ. καὶ Λφ. Β' σ. 123.—Σ. τ. Δ].

28. Ἄσπρος κάμπος, μαῦρα βουΐδα,
 χαρὰ ἴς τὸ νιὸ ποῦ τὰ λαλεῖ.

(Τὰ γράμματα ἀπάνω ἴς τὸ χαρτί).

Παραλλαγαί: Λ. σ. 176. ΚΠ. τ. Η'. σ. 490,14.515,17. ΖΑ. σ. 373,27.414,29. ΕΜ. σ. 71,11.

29. Ἄσπρος ἐγεννήθηκα,
 μαῦρος ἐκατήνησα,

καὶ ᾽ς τὰ γεράματά μου
κουνειῶνται καὶ τὰ δόντια μου. ¹⁾

ἦ:

Ἄσπρος γεννιέτ' ὁ κόρακας
καὶ μαῦρος καταντάει·
τὰ σαίτικα φορεῖ
καὶ τὰ δόντια του κουνεῖ.

(Τὸ ξυλοκέρατο).

Παραλλαγαί: ΝΑ. σ. 205,65.252,339. ΚΠ. τ. Η' σ. 400,5.490,15.

30. Ἄψυχος ψυχὴ δὲν ἔχει
καὶ ψυχὲς παίρνει καὶ τρέχει.

(Τὸ βαπόρι).

Παραλλαγαί: Λ. σ. 176. ΝΑ. σ. 235.243. Ἐπτ. σ. 342,51. ΚΠ. τ. Η'. σ. 400,9 490,16. 1875 τ. Θ'. σ. 350,8, 1880 τ. ΙΔ' σ. 261,5. 1884 τ. ΙΗ'. σ. 220,11. Κ. σ. 165,11. ΖΑ. σ. 373,28.415,33, Abb. σ. 314,40.

ΣΗΜ. στ. 1. Ἄψυχο. στ. 2. παίρνει καὶ φεύγει.

31. Βασιλέας δὲν εἶμαι, κορόννα φορῶ·
δολοῖ δὲν ἔχω, τσοῖ ὄρες μετρῶ.

(ἌΟ πεινός).

Παραλλαγαί: ΝΑ. σ. 226,188. Κ. σ. 169,36, Abb. σ. 308,18.

32. Γαῖδουρίτσα φορτωμένη
᾽ς τὴ σπηλίτσα μέσα μπαίνει. ²⁾

(Τὸ κουτάλι).

Παραλλαγαί: Λ. σ. 173. ΝΑ. σ. 204,59 250,326. Κ. σ. 178,81. Abb. σ. 310,20.

33. Γοῦρνα μου πελεκητή,
μαρμαρένια καὶ χυτή,
πάει ὁ γούργουρας νὰ πιῇ

¹⁾ Ἐν τῷ δήμῳ Ἀβίας τῆς Μάνης λέγεται ὡς ἐξῆς:

Ἄσπρος ἐγεννήθηκα,
μαῦρος καταντήθηκα
καὶ τώρα ᾽ς τὰ γεράματα
κουνειῶνται τὰ δοντάκια μου.

²⁾ Ἐν τῷ δήμῳ Ἀβίας τῆς Μάνης λέγεται ὡς ἐξῆς:

Μιὰ βαρκοῦλα φορτωμένη
᾽ς τὴ σπηλίτσα πάει καὶ μπαίνει.

κι' οὔτ' ὁ γούργουρας χορταίνει,
οὔτε τὸ νερὸ φυρνᾶ.

(Ἡ ἀγία μεταλάβαση).

Παραλλαγαί: ΝΑ. σ. 202,47. ΚΠ. τ. Η'. σ. 515,24. Σ. σ. 293,57. ΖΑ σ. 413,
2. Abb. 308,15.

34. Γοῦρνα μου πελεκητή,
μαρμαρένια καὶ χυτή,
ποῦ χεις μαῦρα ψάρια μέσα
καὶ γλυκὸ κρασί.

(Τὸ καρποῦζι).

Παραλλαγαί: ΝΑ. σ. 200,41. 248,314. ΚΠ. τ. ΚΑ' σ. 365,7. Κ. σ.370,37.

35. Γυρίζει, γυρίζει,
καὶ 'ς τὴ γωνιὰ καθίζει.

(Ἡ σαρωμάτια).

Παραλλαγαί: ΝΑ. σ. 194,7. Κ. σ. 170,39.

36. Δαχτυλίδι πύρινο,
πύρινο τριπύρινο,
ἀπὸ γκρεμοὺς γκρεμίζεται,
κι' ὅμως δὲ ῥαίζεται.

(Τὸ φεγγάρι).

Πρὸς τοῦτο πρβλ. 'ΕΦ. 1866 τ. ΙΔ'. σ. 1080. Λ. σ. 173. ΝΑ. σ. 253,342,
ΚΠ. τ. Η' σ. 400,3. 1888 τ. ΚΑ' σ. 365,6. Σ. σ. 294,86. 297,131.

37. Δυὸ ἀδερφάκι' ἀγκαλιασμένα,
'ς ἓνα σεντουκάκι εἶναι κλεισμένα.

(Τ' ἀμύγδαλο)

Πρβλ. τὸ ὑπ' ἀρ. 89.

38. Ἔχω δυὸ καλὰ δερφάκια
καὶ τραυοῦν ἑνοῦ τ' ἄλλοῦ τὰ γένεια.

(Τὰ χερόκτενα).

ΣΗΜ. Παρατηρητέα ἢ χάριν τοῦ μέτρου γλωσσικὴ ἀνωμαλία ἐν τῷ
δευτέρῳ στίχῳ.

39. Ἔχω δύο κλωσσοῦνες:
ἢ μία ζυγώνει τὰ πουλλιά κ' ἢ ἄλλη τὰ μαζώνει.

(Ἡ μέρα καὶ ἡ νύχτα).

Παραλλαγαί: Σ. σ. 294, 78 ΖΑ. σ. 414,18.

40. Ἔχω δύο λεστεκάκια κ' εἶναι πάντα ὀγρά.
(Ἦ μύτη).

41. Ἔχω δώδεκ' ἀδερφάδες καὶ κυνηγεῖονται καὶ ποτὲς
δὲ φτάνονται.
(Οἱ δώδεκ' ἀντένες τοῦ μύλου).

Παραλλαγαί: ΝΑ. σ. 238,258. ΚΠ. τ. Θ'. σ. 351,13. Κ. σ. 171,44.
ΣΗΜ. στ. 2. σώνονται.

42. Ἔχω ἓνα βαρελάκι
κ' ἔχει δυὸ λογῶ κρασάκι.
(Τ' ἀυγό).

Παραλλαγαί: ΕΦ. 1866 τ. ΙΔ' σ. 1079. Πανδ. τ. ΙΓ' σ. 288. Λ. σ. 173. ΝΑ.
σ. 228,201. Ἰω. σ. 271 Ἐπτ. σ. 335,9. ΚΠ. τ. ΙΗ'. τ. 221,26. Κ. σ. 172,48. Σ.
σ. 290 β. Abb. σ. 312, 33. ΕΜ. σ. 27,5. Λφ. τ. Β' σ. 194,13

43. Ἔχω ἓνα γουρουνάκι κ' ἀπὸ τὸ κῶλο τὸ δένω
κ' ἀπὸ τῆ μύτη τὸ τραυῶ.
(Ἦ βελόνα).

Παραλλαγή: ΝΑ. σ. 217,136.

44. Ἔχω ἓνα κασσελλάκι κ' ὅλα τὰ ῥοῦχα τὰ χωρεῖ,
τῆ μπόλλιας τὰ κλώσια¹⁾ δὲν τὰ χωρεῖ.
(Τὰ μάτια).

Παραλλαγαί: ΝΑ. σ. 194,5. Ἐπτ. σ. 341,46. Σ. σ. 290,5.

45. Ἔχω ἓνα κουτί
κ' ἔχει μέσα κάτι τί
σάνε βγῆ τὸ κάτι τί,
τὶ τὸ θέλω τὸ κουτί;
(Τὸ κεφάλι).

Παραλλαγαί: Λ. σ. 133. ΝΑ. σ. 232,226. Ἐπτ. σ. 349,107, ΚΠ. τ. Η' σ.
489,3, Abb. σ. 306,11.—Βλ. ἀρ.

46. Ἔχω ἓνα μέρος π' ὅτι κ' ἄν τοῦ πάω δέχεται καὶ
ποτὲς δὲ λέει ὄχι.
(Ὁ ἀναγκαῖος).

47. Ἔχω ἓνα σανιδάκι κ' εἶναι πάντα ὀγρό.
(Ἦ γλῶσσα.)

Παραλλαγή: ἐν Ἐπτ. σ. 341,40.

¹⁾ Κλώσια = οἱ κροσσοί.

48. Ἔχω ἓνα σῶπα-σῶπα
ἔχει καὶ μαλλιά καὶ γένεια
καὶ παλούκια ἔς τὴν κεφάλῃ.

(Ἡ ζοῦλα¹).

ΣΗΜ. σ. 3 ἔς τὸ κεφάλι.

49. Ἔχω μία θεία
καὶ τὴν ἀναδειάζω ἀπὸ δῶ καὶ τὴ Βενετία.
ἦ
Ἔχω μίαν ἀδερφή
καὶ τήνε γνωρίζω ἀπὸ δῶ καὶ τὴν Ἀνατολή.
(Ἡ φωτία).

ΣΗΜ. Στ. 1 (β') ἀδερφή. Πρβλ. ἀρ. 16.

50. Ἔχω μίαν ἀδερφή
κ' ἔχει δόντι ἔς τὴν κορφή.
(Ἡ φουκέντρα ἦ ἡ φορφωτῆρα²).

Παραλλαγή: Λ. σ. 170.

ΣΗΜ. στ. 1 ἀδερφή. στ. 2 νύχι.

51. Ἔχω τέσσερες ἀδερφάδες καὶ κυνηγιῶνται καὶ ποτὲς
δὲ φτάνονται.
(Ἡ ἀνέμη τ' ἀργαλιῶ).

Παραλλαγαί: ΝΑ. σ. 194,4. Ιω. σ. 271. ΚΠ. τ. Η' σ. 489,4. 1875 τ. Θ'. σ. 351,12. ΖΑ. σ. 414,25. Αββ σ. 314,36.

ΣΗΜ. στ. 1 τέσσερα καλά δερφάκια... στ. 2. σώνονται.

52. Ἡ θεία μου ἡ Νικολάκαινα
ἔχει ἄντερο ἔς τὸν κῶλο.

Παραλλαγαί: Λ. σ. 175. ΝΑ. σ. 225,180.

53. Ἡ κυρία κατεβαίνει
κι' ἀπὸ δύο πόρτες βγαίνει
πέντε δοῦλοι τὴν ἀρποῦνε
ἔς τὰ πηλὰ τήνε πετοῦνε.

(Ἡ μύξα).

Παραλλαγαί: Λ. σ. 175. ΝΑ. σ. 213,116. 216,134. 222,163. 231,216. 231,217. 231,218. 245, 297. Σ. σ. 290,2.

¹) Ζοῦλα = αἶξ.

²) Περὶ τῆς λέξεως φορφωτῆρα βλ. Λφ. τ. Α' σ. 370.

ΣΗΜ. Οἱ δύο πρῶτοι στίχοι λέγονται καὶ ὡς ἐξῆς:

Ἐπὶ πάν' ἀπ' τῆ Ῥουσοῖα
κατεβαίνει μιὰ κυρία.

ἢ
ἀπὸ πάν' ἀπ' τῆ Φραγκιά
κατεβαίνει μιὰ κερά.

στ. 3. δύο βλάχοι. στ. 4. καὶ ἔς τῆ γῆς.

54. Ἴστω εἶναι σὰν κερί,
κ' ἢ φωνή του βροντερή.

(Τὸ ντουφέκι).

Παραλλαγαί: ΝΑ. σ. 199,34. Κ. σ. 174,57.

55. Κατεβαίνει γελῶντας
κι' ἀνεβαίνει κλαίοντας.

(Ἐὸ σίγκλος).

Παραλλαγαί: ΝΑ. σ. 226,187. ΚΠ. τ. Η' σ. 514,10. Βλ. ἀρ. 8.
ΣΗΜ. στ. 1. τραγουδῶντας.

56. Κλειῶ τὸ σπίτι μου καὶ κλέφτη πάντα βρέσκω μέσα.

(Ἐὸ ἥλιος).

Παραλλαγαί: ΝΑ. σ. 227,192. ΚΠ. τ. Η'. σ. 400,8. τ. Θ'. σ. 351,14. Κ. σ.
176,67. Σ. σ. 291,17. ΖΑ. σ. 373,36. 415,44. Abb. σ. 308,13. ΕΜ. σ. 27,7.
ΣΗΜ. καὶ κλέφτης πάντα μπαίνει μέσα.

57. Κόκκινο ῥαβδὶ μαῦρον κῶλο δέρνει.

Παραλλαγαί: ΝΑ. σ. 204,62. 230,211. Ἐπτ. σ. 343,60. Σ. σ. 292,53.

58. Κομμάτι παλιομπάλωμα
πάει τὰ πέλαγα περνᾷ
καὶ τοῦ βασιλιᾷ μηνᾷ.

(Τὸ χαρτί).

Παραλλαγή. ΝΑ. σ. 253,344. Βλ. τὸ ἐπόμενον.

59. Κομμάτι σπανακόπιτα ἔς τὴν Πόλη πάει κι' ἔρχεται ¹⁾.

(Τὸ γράμμα).

Παραλλαγή: ΝΑ. σ. 219,151. Βλ. τὸ προηγούμενον.

60. Κόσκινα τρυπᾷ καὶ κοσκινᾷ δὲν εἶναι.

(Ἐὸ μέλισσα).

¹⁾ Ἀπαραλλάκτως λέγεται καὶ ἐν τῷ δήμῳ Ἀβίας τῆς Μάνης.

61. Κούτσουπα ἔχει, βούιδι δὲν εἶναι,
σομάρι φορεῖ, ὄνος δὲν εἶναι,
γράμματα γράφει, γραμματικὸς δὲν εἶναι.

(^ο Μπόμπολας¹).

Παραλλαγαί: ΝΑ. σ. 202,50. 220,157. ΚΠ. τ. Η' σ. 516,34. Σ. σ. 292,50
ΖΑ. σ. 414,20. ΕΜ. σ. 83,26.

ΣΗΜ. στ. 1 Κέρατα. στ. 2. σαμάρι ἔχει γάιδαρος. στ. 3 περπατεῖ καὶ γράφει.

62. Κούφιο κορμί,
δράκου φωνή.

(Τὸ ντουφέκι)

Παραλλαγαί: Λ. σ. 173. ΝΑ. σ. 207,82.

63. Μακρὺς μακρὺς καλόγερος καὶ κόκκαλα δὲν ἔχει²).

(^ο Καπνός).

Παραλλαγαί: ΝΑ. σ. 243,281. Ἐπτ. σ. 336,14. ΚΠ. τ. ΙΗ' σ. 220,24 Κ.
σ. 176,72, ΖΑ. σ. 414,26. Abbott, σ. 306,9. Λφ. σ. 194,5

64. Μακρὺς μακρὺς καλόγερος καὶ πέρα ἢ φωνή του.

(Τὸ ντουφέκι)

65. Μακρὺς μακρὺς καλόγερος καὶ πίττα ἢ κεφαλή του.

(Τὸ φτυάρι).

Παραλλαγαί: ΕΦ. 1866 τ. ΙΔ' σ. 1079. Λ. σ. 173. ΝΑ. σ. 193,2. ΚΠ. τ.
Η' σ. 490,18 τ. ΚΑ'. σ. 365, 11. Κ. σ. 177,77. Σ. σ. 291,28. ΖΑ. σ. 373,25
Abb. σ. 312,29. Λφ. τ. Β' σ. 194,9

66. Μαυροφόρος κατεβαίνει,
φορεῖ τσικάλι 'ς τὴν κεφαλή
καὶ σὰ γυναῖκα μοιάζει.

(^ο Παπᾶς)

ΣΗΜ. στ. 2 'ς τὸ κεφάλι.

67. Μ' ἓνα ταψάκι βούτυρο ὄλο τὸν κόσμ' ἀλείβω.

(^ο Ἥλιος)

Παραλλαγαί: Λ. σ. 170. ΝΑ. σ. 217,139. 227,194. Ἐπτ. σ. 344,65. Ἴω. σ.
271 Κ. σ. 177,75.

ΣΗΜ. ἀλείφω. Ἐνα τ. β. ο. τ. κ. ἀλείβει ἢ ἀλείφει.

¹) Μπόμπολας = ὁ κοχλίας.

²) Ἀπαραλλάκτως λέγεται ἐν τῷ δήμῳ Ἀβίας τῆς Μάνης καὶ ἐν Χανίοις
Κρήτης.

68. Μέσα μπαίνει καὶ σαρώνει
 κι' ὄξω βγαίνει καὶ κοιμᾶται ¹⁾.
 (Ἡ ῥοῦτα τοῦ φούρνου).

69. Μία φορὰ εἶδα τρεῖς διαόλους:
 Ὁ ἕνας νῆμα ἔνεθε, ὁ ἄλλος ξέκλωθέ το
 καὶ μὲ τὸ ψαλιδάκι του ὁ τρίτος ἔκοβέ το.
 (Οἱ τρεῖς Μοῖρες) ²⁾.

70. Οἱ ἄρχοντες τὸ μαζώνουνε
 κι' οἱ χωριάτες τὴν πετοῦνε.
 (Ἡ μύξα)

Παραλλαγαί: ΝΑ. σ. 213,114. 227,190. 231,219. ΚΠ. τ. ΚΑ'. σ. 366,28. Σ.
 σ. 291,36. ΖΑ. σ. 415,38.

71 Ὅλη μέρα τῆρι-τῆρι
 καὶ τὸ βράδυ ξαπλωτῆρι.
 ἦ
 Τὴν ἡμέρα κουλουρίδα
 καὶ τὸ βράδυ ξαπλωτῆρα.

(Τὸ ζωνάρι)

Παραλλαγαί: Ἐπτ. σ. 337,21 Ἰω. σ. 271, ΚΠ. τ. Η' σ. 516, 36. Σ. σ.
 296,121. Abb. σ. 316,43. Π. σ. 312,41.

ΣΗΜ στ. 2. ἀναπαντῆρι.

72. Ὅλη μέρα τρώει τσιτσί,
 καὶ τὸ βράδυ στέκει ὀρθή.

(Ἡ φουκέντρα)

Παραλλαγαί: Λ. σ. 172. ΝΑ. σ. 247,306. Σ. σ. 293,55 Abb. σ. 306,12.

73. Ὅρνιθα πισώκωλη,
 πισωγυριστόκωλη

¹⁾ Ἐν τῷ δήμῳ Ἀβίας τῆς Μάνης λέγεται ὡς ἐξῆς:

Ἔχω μιὰ κερά Ῥεγκλοῦ,
 μπαίνει μέσα καὶ σκουπίζει
 βγαίνει ὄξω καὶ καθίζει

²⁾ [Σπανιωτάτη ἐν ταῖς δοξασίαις τοῦ καθ' ἡμᾶς λαοῦ ἡ παράστασις τῶν
 τριῶν Μοιρῶν μετὰ τῶν ἀποδιδομένων ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν μύθων εἰς
 τὴν Κλωθὴν τὴν Λάχεσιον καὶ τὴν Ἄτροπον συμβόλων. Βλ. τὰς ἐμὰς Παραδόσ. σ.
 561. — Σ. τ. Δ.].

κάν' αὐγὸ πισώκωλο,
πισωγυριστόκωλο.

(Ἡ γυναῖκα ποῦ πλάθει τὸ ψωμί).

Παραλλαγαί: ΝΑ. σ. 201,44. Κ. σ. 178,84. ΖΑ. σ. 414,16. 414,17.

74. Οὐρανὸς καὶ γῆς κουβάρι,
σαγνακᾶτο πετεινάρι
ἔχει πόδια σαγνακᾶτα
καὶ χορεύει σὰν τὴ γάτα.

(Ἡ οσαντζόχοιρος.)

Παραλλαγαί: Λ. σ. 170. ΚΠ. τ. Η' σ. 489,1.

75. Ὅρνιθα κουβὰ-κουβὰ
πηδᾷ τὸν φράχτη καὶ γεννᾷ
κάν' αὐγὰ πισώκωλα
πισωγυριστόκωλα.

(Ἡ γλυκοκολοκυνθία)

Παραλλαγαί: ΕΦ. 1866 τ. ΙΔ' σ. 1080. Λ. σ. 176 ΝΑ. σ. 204,57. 207,80
230, 213. ΚΠ. τ. Θ' σ. 351,16. Σ. 291,22. Abb. σ. 310,25. Π. σ. 310,13.

76. Πααίν' ὁ μακρουντζάνιζαρος,
τοῦ χάσκα ἓνα κανίσκι.

(Ἡ φοῦρος, ὄντες φουρνίζει κανένας, μακρουντζάνιζαρος εἶναι τὸ
φτυάρι, χάσκας ὁ φοῦρος καὶ τὸ κανίσκι τὸ ψωμί).

77. Πάνω ῥίζα, κάτω φοῦντα.

(Ἡ ὀρὰ τῶν ζῶνε).

78. Πέντε-πέντε κουβαλοῦνε,
κι' ἄσπρες μυῖγες τὰ ζουλοῦνε,
κ' ἢ σουρουπανοῦ πανίζει,
τὸ κανάρι κατεβάζει,
εἰς τ' ἀμπάρι τὰ στιβάζει,
κι' ὁ κακόμοιρος τὰ βγάζει.

(Τὰ δάχτυλα, τὰ δόντια, ἡ γλῶσσα, ὁ λάρυγγας, τὸ στομάχι καὶ ὁ κῶλος).

Παραλλαγαί: Πανδ 1866 τ. ΙΓ' σ. 288. Λ. σ. 172 ΝΑ. σ. 196,17. 205,
66. 205,67. 216,132. 225,178. 239,260. Ἐπτ. σ. 341,44. ΚΠ. τ. Η' σ. 514, 5
τ. ΚΑ' σ. 365,13. Κ. σ. 166,18. 181,100. Σ. σ. 293,67. Κυθ. σ. 89. Ποβλ. ἀρ.88.

ΣΗΜ. στ. 1 πέντε-δέκα. στ. 2 πατοῦνε στ. 3 σουροπανοῦ.

79. Πετεινὸς ἀναβρακᾶτος
καὶ κοκκινομουστακᾶτος

τρέχει ὄρη καὶ βουνὰ
κι' ὄπου βρῆ νερὸ ψοφᾶ.

(Ἡ φωτία).

Παραλλαγαί: ΝΑ. σ. 229,208. 230,209. ΚΠ' τ. ΙΗ'. σ. 220,20. Κ. σ. 181,98.
ΣΗΜ. στ. 1 κωλοβρακᾶς. στ. 2. κοκκινοφτερουχᾶς. Οἱ στ. 3 καὶ 4 λέγονται καὶ ὡς ἐξῆς:

ὅτι εὖρη κατατρώγει
καὶ ἄν πιῆ νεὸ ψοφᾶ.

80. Ποῖο εἶναι κείνο τὸ πρᾶμα ποῦ μπαίνει σὲ ὅλα μέσα;

(Τ' ὄνομα)

Παραλλαγαί: ΝΑ. σ. 228,199 228,200. Ἐπτ. σ. 332,1. ΚΠ. ΚΑ' σ. 365,1.
ΣΗΜ. Ἄλλως: μέσα ἔς ὅλα.

81. Πράσινος πύργος, κόκκινα μεντέρια,
μαῦροι ἀράπηδες κάθονται μέσα.

(Τὸ καρπούζι).

Παραλλαγαί: ΝΑ. σ. 201,42. 241,271. ΚΠ. τ. Η' σ. 524,16. ΖΑ. σ. 371,1.
414,30. Abb. σ. 318,50. Κυθ. σ. 89 Π. σ. 310,9.

ΣΗΜ. στ. 1 κόκκινος τοῖχοι. στ. 2. μ. καλογέροι κοίτονται μ

82. Σὲ κῆπο δὲ φυτεύεται, σὲ περιβόλι ὄχι,
ὁ βασιλιᾶς τὸ γεύεται κι' ὅλος ὁ κόσμος τό χει.

(Τὸ ἀλάτι).

Πρβλ. ΝΑ. σ. 194,6. 239,262.

83. Σιδερένια εἶν' ἡ κοιλιά,
κι' ἄντερα μπαμπακερά.

(Ὁ λύχνος).

Παραλλαγαί: ΝΑ. σ. 202,51. ΖΑ. σ. 371,4.
ΣΗΜ. στ. 1. μπακιρένια.

84. Σκύφτω κόφτω τὸ δεντρό,
βρέσκω νύφη καὶ γαμπρό,
πεθερὰ καὶ πεθερό¹⁾.

(Τὸ καρύδι).

Παραλλαγαί: Α. σ. 174. Σ. σ. 294,89. Abb. σ. 306,10. ΕΜ. σ. 71,16.

¹⁾ Ἐν Χανίοις τῆς Κρήτης λέγεται ὡς ἐξῆς:

Σκίζω ἀνοίγω ἓνα δεντρό.
βγάζω νύφη καὶ γαμπρό,
πεθερὰ καὶ πεθερό.

85. Στέκεται ὁ τριπόδης
καὶ καβελλικᾶ ὁ μαῦρος¹⁾.

(Ἡ σιδεροσία).

Παραλλαγαί: Λ. σ. 171. ΝΑ. σ. 207,81.

86. Ὅσον τὴ Φραγκιά μαι γεννημένος,
μ' ἄσπρα ῥοῦχα εἶμαι ντυμένος,
καθὼς μὲ πάρουνε, εὐτὺς μὲ ντύνουνε,
μὲ μαῦρα ῥοῦχα μὲ κοπανίζουνε.

(Ὁ καφές).

87. Ὅσον τὸ δῶμα σου, ἔς τὸ δῶμα μου
κρεμμύδια εἶν' ἀπλωμένα.

(Τ' ἄστρα).

Παραλλαγαί: ΕΦ. 1866 τ. ΙΔ' σ. 1079. ΝΑ. σ. 211,103. Ἐπτ. σ. 339,30.
ΚΠ. τ. ΚΑ' σ. 366,26. Σ. σ. 290,11. 291,32.

88. Τὰ δυὸ καλὰ στεκούμενα,
τὰ δυὸ συμπερπατούμενα,
τὰ δυὸ ποῦ δὲν ταιριάζουνε,
τὰ δυὸ ποῦ δὲ λαγιάζουνε.

(Ὁ ἥλιος καὶ τὸ φεγγάρι).

Παραλλαγαί: Σ. σ. 295,100. Π. σ. 310,8.

89. Τὰ σπυριά σπυροκοποῦνε
καὶ τὰ πέντε κουβαλοῦνε
κ' ἢ Θεοδώρα τὰ λαλεῖ
κάτω ἔς τὸ μακρὸ σκαλί.

(Τὰ δόντια, τὰ δάκτυλα, ἡ γλῶσσα καὶ τὸ στομάχι).

ΣΗΜ στ. 3. κὶ ὁ Μανώλης. στ. 4. κ. ἔς τὸ φερὸ-σκαλί ἢ κ. ἔς τὴ φιλό-καλή.
Περβλ ἀρ. 77.

90. Τέσσαρ' ἀδερφι' ἀγκαλιασμένα
ἔς ἓνα σεντουκάκι εἶναι κλεισμένα.

(Τὸ καρύδι).

Παραλλαγαί: ΚΠ. 1874 τ. Η' σ. 524, 12. Κ. σ. 184,113. ΖΑ. σ. 18,9. Περβλ.
τὸ ὑπ' ἀρ. 36.

¹⁾ Ἐν τῷ δήμῳ Ἀβίας τῆς Μάνης λέγεται ὡς ἐξῆς:

Στέκει ὁ τρίποδος καὶ καβαλλάει ὁ μαῦρος.

91. Τέσσερα στατὰ 'ς τὴ γῆ,
 δυὸ λαμπάδες τ' οὐρανοῦ,
 κῶλος καὶ κεφάλ' ἀντάμα.

(*Ἡ ζοῦλα, ὄντες τὴν ἀρμέγει κανέννας*).

Παραλλαγαί: Σ. σ. 292,45. 292,49.

ΣΗΜ. στ. 1 'ς τὴ γῆς.

92. Τεσσεροπόδης ἔρχεται, τριπόδης κατεβαίνει,
 λαγουδογδέσματα βασιᾶ, κόκκινο γάλα φέρνει.

(*Ὁ μοῦστος, ὄντες τότε παινοφέρνει ὁ ἀγωγιότης*).

Παραλλαγαί: ΕΦ. 1866 τ. ΙΔ' σ. 1080. ΚΠ. τ. Η' σ. 513,3. τ. Θ' σ. 350,1.

Σ. σ. 291,25

ΣΗΜ. στ. 1 διπόδης κ.

93. Τὴν ἡμέρα μπουῦκα - μπουῦκα
 καὶ τὴ νύχτα χάσκα χάσκα.

(*Τὸ παποῦτσι*).

Παραλλαγαί: ΝΑ. 205,68. 244,290. ΚΠ. τ. Η' σ. 524,14. ΕΜ. σ. 71,13.

94. Τὸ καπρίτσινο μουλάρι
 κοκκαλίζει τὸ μπρινάρι¹⁾.

(*Ὁ φοῦρονος*).

Παραλλαγαί: ΝΑ. σ. 212,106. 246,299. ΖΑ. σ. 414,23. Π. σ. 310,1.

95. Τοῦ γύρου - γύρου κάγκελλα καὶ μέσα παίζ' ὁ Φράγκος.

(*Ἡ γλώσσα*).

Παραλλαγαί: ΝΑ. σ. 206,72. 220,153. 'Επτ. σ. 341,43. ΚΠ. τ. Θ' σ. 350,10.

ΖΑ. σ. 415,49. Αββ. σ. 310,19.

ΣΗΜ. στέκει ὁ κλέφτης.

96. Τοῦ μάρμπα μου τοῦ Κοντοθόδωρου ὁ γιὸς
 μὲ χίλια ζωνάρια ζώνεται.

(*Τὸ βαρέλι*).

Παραλλαγαί: ΝΑ. σ. 194,31. 240,266. 'Επτ. σ. 343,58. ΖΑ. σ. 371,3. Αββ. σ. 312,32. Π. σ. 311,20 Περβλ. δὲ πρὸς τοῦτο τὰ ἐν ΚΠ. τ. Θ' σ. 351,17 καὶ Αφ. τ. Β' σ. 194,8.

97. Τοῦ τράγου τὸ γδερμάτι σκορδομπίλ' εἶναι γεμᾶτο.

(*Ὁ μοῦστος*).

¹⁾ Ἐν τῷ δήμῳ Ἀβίας τῆς Μάνης λέγεται ὡς ἐξῆς:

Μαυρομούτσουνο γαιδοῦρι
 τὸ μπρινάρι ῥοκανίζει.

98. Τὸ φίδι ῥούφᾳ τὴ θάλασσα, κ' ἡ θάλασσα τὸ φίδι,
καὶ ᾽ς τοῦ φιδιοῦ τὴν κεφαλὴν καρὰβιν ἀρμενίζει.

(Ὁ λύχνος).

Παραλλαγαί: ΕΦ. 1866 τ. ΙΔ' σ. 1080. Λ. σ. 174. ΝΑ. σ. 224,174. 232,224. 240,269. 240,270. Ἐπτ. σ. 333,2. Ιω. σ. 271. ΚΠ. τ. Η' σ. 400,2. τ. ΚΑ'. σ. 365,14. Κ. σ. 183,110. Σ. σ. 291,26. Abb. σ. 308,16.

99. Τραυῶ τὴν ἀντεροῦλα μου
καὶ κλαί' ἡ ἀδερφοῦλα μου.

(Ἡ καμπάνα).

Παραλλαγαί: ΝΑ. σ. 251,331. ΕΜ. σ. 71,14.

100. Τρεῖς τρεῖς τὴν πιάνουν καὶ γεννᾷ, μ' ἀλήθεια πρῶτα πίνει.
μαῦρα τὰ κάνει τὰ παιδιὰ κι' ὀπίσω τση τ' ἀφήνει.

(Ἡ πέννα).

Παραλλαγαί: Πανδ. 1858 τ. Θ' σ. 120. ΝΑ. σ. 209,94. 243,285. 244,286. ΚΠ. τ. Η' σ. 399,1. 514,9. ΛΕ. σ. 157. Κ. σ. 180,92. 180,95. 185,122. ΖΑ. σ. 373,24. 415,46.

ΣΗΜ. Περὶ τῆς ἐκ βυζαντινοῦ αἰνίγματος καταγωγῆς τοῦ αἰνίγματος τούτου βλ. Δφ. τ. Β'. σ. 122-3.

101. Τρέχει - τρέχει, πάει - πάει
καὶ ᾽ς τὰ πίσω δὲν κοιτάει.

ἦ

Μακρὺς μακρὺς καλόγερος καὶ πίσω δὲ γυρίζει.

(Τὸ ποτάμι).

Παραλλαγαί: Λ. σ. 175. ΝΑ. σ. 239,265. 245,298. ΕΜ. σ. 71,23. 109,40.

102. Τρι-έφαλος, δεκάποδος πενήντα δυὸ νυχᾶτος.

(Τὸ ζωβγάρι).

103. Τρυπῶ τρυπῶ, τρυπα δὲ φαίνεται
τὴν ὄρα μ' ἀφήνω καὶ κείνη φαίνεται.

(Ἡ βελόνα).

104. Χίλια μύρια περιστέρια
καὶ τὴ γῆς ἀνακατεῦαν.

(Οἱ ἀποθαμένοι).

105. Χίλια μύρια σκουτελάκια.
κι' ὄλα πίστομα γεμᾶτα.

(Οἱ πεταλίδες).

Παραλλαγαί Κ. σ. 185,124. Κυθ. σ. 89.

ΣΗΜ. στ. 1. ἔχω χίλια σκ. στ. 2. ὄλα.

106. Χίλια μύρια τρουπητήρια
καὶ τὸν οὐρανὸ ξανοῖγαν.

(Οἱ ῥάπες).

Παραλλαγαί: ΝΑ. σ. 212,107 242,276. 242,277.

107. Χιλιόδεμα, χιλιόκομπο,
χίλια νὰ πῆς
καὶ νὰ μὴν τὸ βρῆς.

(Τὸ δίχτυ).

Παραλλαγαί: Λ. σ. 173. ΝΑ. σ. 197,22. ΚΠ. τ. ΚΑ' σ. 365,9. Κ. σ. 185,123.
186,128. ΖΑ. σ. 415,39.

108. Χιλιόρειζες,
χιλιόφουντες,
χίλια νὰ πῆς
καὶ νὰ μὴν τὸ βρῆς.

(Τὰ βροῦλα).

Παραλλαγαί: ἘΦ. 1866 τ. ΙΔ' σ. 1080. Σ. σ. 290 9. ΖΑ. σ. 373, 30.

109. Χίλιοι μύριοι καλογέροι
'ς ἓνα ῥάσο τυλιμένοι¹⁾.

(Τὸ ῥόγδι).

Παραλλαγαί: Πανδ. 1866 τ. ΙΓ' σ. 288. Λ. σ. 174. Ἐπτ. σ. 345,72. ΚΠ.
τ. Η' σ. 400, σ. 489,5. τ. Θ' σ. 350,3. Κ. σ. 186,127. Σ. σ. 293,65. ΖΑ. σ. 414,25.
Abb. σ. 314,38. ΕΜ. σ. 13,1. 109,33. Λφ. τ. Β' σ. 194,7.

110. Χιλιοτρύπητο λαῆνι
καὶ σταλιὰ νερὸ δὲ χύνει.

(Τὸ σπουγγάρι)

Παραλλαγαί: ΝΑ. σ. 196,14. 196,15. 196,16. 250,323 Ἐπτ. σ. 345,73. ΚΠ.
τ. Η' σ. 515,20. ΛΕ. σ. 157. Κ. σ. 175,66. 186,129. Σ. σ. 291,34. Abb. σ. 304,2
Π. σ. 311,33. Λφ. τ. Β' σ. 193,1.
ΣΗΜ. Στ. 2 καὶ νερὸ σταλιὰ

¹⁾ Ἐν τῷ δήμῳ Ἀβίας τῆς Μάνης λέγεται ὡς ἐξῆς:

Χίλιοι μύριοι Γιαντισᾶνοι
'ς ἓναν πύργο εἶναι κλεισμένοι.

B.'

111. Ἀνεβαίνει ἢ πιπιτσοῦ,
κατεβαίνει ἢ πιπιτσοῦ.

(Ἡ μύξα).

Πρὸς τοῦτο πρβλ. τὰ ἐν ΝΑ. σ. 198,29. 249,321. Κ. σ. 165,15. 168,27. Σ. σ. 292,40.

ΣΗΜ. Τὸ αἶνιγμα τοῦτο, ὅπερ εἶναι παιδικόν, ἀποτελεῖ τοὺς δύο πρώτους στίχους τῶν πλείστων αἰνιγμάτων, πρὸς ἃ τὸ παραβάλλομεν, καὶ φέρεται μετὰ λύσεως διαφόρου τῆς παρ' ἐκείνοις ἀπαντωμένης.

112. Ἐχω ἓνα σακκουλάκι κ' ἔχει μέσα σέντε - μέντε,
σάνε βγγῆ τὸ σέντε - μέντε, τί φελᾶ τὸ σακκουλλάκι;

(Ὁ ἄνθρωπος).

Παραλλαγαί: ΝΑ. σ. 238,256. ΖΑ. σ. 372,10. Πρβλ. καὶ πρὸς ἀρ. 45.
ΣΗΜ. στ. 1 σέμπρε-σέμπρε. στ. 2. σέμπρε--σέμπρε.

113. Ἡ θειά μου ἢ τρουλουλοῦ
στέκεται 'ς τὴ μέση τοῦ πρεβολιοῦ
καὶ σεῖ τὰ φουστανάκια τση
καὶ πέφτουν τὰ κονιδάκια τση.

(Ἡ σησαμέα).

Παραλλαγαί: ΝΑ. σ. 201,45. 210,95. Κ. σ. 166,29.

ΣΗΜ. στ. 1 τσουρλουροῦ. Οἱ στίχοι 1 καὶ 2 λέγονται καὶ ὡς ἐξῆς:

Ἐχω μία θεία,
ποῦ κάθεται 'ς τὴ μέση τση μπαμπακίας

114. Ἡ μάννα μου ἢ τρουλουλοῦ
μ' ἔστειλε γιὰ νερὸ
κι' ἀπαντῶ ἓνα θεριό,
τρομερὸ καὶ φοβερό·

5. εἶχε πέντε κεφαλές,
τέσσαρες ἀναπνοές,
χέρια πόδια εἴκοσι
καὶ νύχια ἑκατό.

(Τὸ λείψανο).

Παραλλαγαί: ΕΦ. 1866 τ. ΙΔ' σ. 1080. ΝΑ. σ. 241,272. 241,273. 241,274.

249,320. ΚΠ. τ. Η' σ. 516,83. τ. Θ'. σ. 350,6. Κ. σ. 170,42. Σ. σ. 290,16. Abb. σ. 308,17. Π. σ. 311,18.

ΣΗΜ. Οἱ τέσσαρες πρῶτοι στίχοι ἀντικαθίσταται καὶ διὰ τῶν ἐξῆς δύο:

Ἵς τὸ δρόμο ποῦ ἐπήγαινα
μέγα δράκ' ἀπάντησα.

115. Μηδὶ μηδὶν ἐφύτεια, μηδὶ μηδὶν ἐβγῆκε,
κι' ἀπάνω 'ς τὸ μηδὶ μηδὶ χρυσὸ κομπὶν ἐβγῆκε.
(Τὸ λινάρι).

Παραλλαγαί: ΝΑ. σ. 206,75. ΖΑ. σ. 372,13.

116. Μία γραῖα τσουρλουροῦ
μεσ' 'ς τῆ μέση τοῦ πρεβολιοῦ,
χίλια ῥοῦχα φορεῖ
καὶ πάντα ὁ κῶλος τση φαίνεται.
(Ἡ γοῦλα¹⁾).

Παραλλαγή ΚΠ. τ. ΚΑ' σ. 366,20.

117. Τέσσερά ν' τὰ τσάγδι-τσάγδι
κι' ἄλλα δυὸ τὰ τσαγδοπούλλια,
κ' ἢ μπαλοῦ-μπαλοῦ κουνιέται
κ' ἢ ὀπίσω πάντα σειέται.
(Τὸ γουροῦνι).

Πρὸς τὸ αἶνιγμα τοῦτο προβλ. ΝΑ. σ. 209,90. Κ. σ. 185,120. ΕΜ. σ. 83,24.

ΣΗΜ. στ. 1. τσίγρι-τσίγρι. στ. 2. τσιγροπούλλια. στ. 3. μπουλοῦ-μπουλοῦ. Τσάγδι-τσάγδι καὶ τσίγρι-τσίγρι λέξεις προφανῶς ὀνοματοπεποιημένοι ἐκ τοῦ ἐπὶ τῆς κόπρου ἤχου τῶν ποδῶν τοῦ χοίρου. Μὲ τὴν λέξιν τσάγδι-τσάγδι αἰνιττεται τοὺς πόδας, τσαγδοπούλλια τὰ ὦτα, μπαλοῦ-μπαλοῦ τὴν ῥίνα καὶ ὀπίσω τὴν οὐράν.

Γ.'

118. Ἄναχασκίζ' ὁ μαλλιαρὸς καὶ μπαίν' ὁ θυμωμένος.
(Ἡ μοῦστος).

Παραλλαγαί: Λ. σ. 172. ΝΑ. σ. 244,287. Κ. σ. 164,5. Σ. σ. 293,60. ΖΑ. σ. 18,16. 190,2. 372,14. 415,40. Π. σ. 311,29.

ΣΗΜ. ἀναχαντρώνει.

119. Ἄναχούβδουλα τὰ σκέλια,
μπαίνει ἢ ῥωμένη μέσα

¹⁾ Γοῦλα=ἡ κράμβη

καὶ μὲ τὴν ἀχλαμποῦτσά του
χτυπᾷ τὸ μαλλιαρό.

ἦ

Ἐναχοῦρδουμα τὰ σκέλια,
βάνω τὴ μπλεμένη μέσα
καὶ μὲ τὸ σκορδομποῦτσό μου
χτυπῶ τὸ μαλλιαρό.

(Ὁ ἀργαλειός).

Παραλλαγαί: Κ. σ. 166,17. ΖΑ. σ. 372,12.

120 Ἐπ' τὸν κῶλο μου τὴ βγάζω
καὶ ἔς τὸ κῶλο σου τὴ βάζω.

(Ἡ καρέγκλα)

121. Γιὰ τοῦτο γὼ σ' ἀγόρασα κ' ἔδωκα τὸν παρᾶ μου,
γιὰ νὰ σὲ βάζ' ἀνάσκελα νὰ κάνω τὴ δουλειά μου.

ἦ

Κάτω τὴ βάνω καὶ κάνω τὴ δουλειά μου
καὶ σειῶ καὶ τὰ κωλιά μου.

ἦ

Σὲ βάνω κάτω, σοῦ μπήχνω ὄσινε θέλω
καὶ μὲ τὴ χαλτσαμποῦτσα μου χτυπῶ τὸ μαλλιαρό σου.

ἦ

Κάτω σὲ βάνω
κι' ὅ τι θέλω σοῦ κάνω,
τό να σοῦ βγάνω,
τ' ἄλλο σοῦ βάνω.

(Ἡ σκάφη).

Παραλλαγαί: ΝΑ σ. 207,83. 249,319. Κ. σ. 170,41. ΖΑ. σ. 372,15. ΕΜ. σ. 27,6. Π. σ. 311,31.

122. «Ἐ! κερὰ γειτόνισσα!

— Εἶντα ῥίξεις;

— Ν' ἀθῆς καὶ νὰ μυρίζῃς!

Παίρνει ὁ κωλόγυρός σου τ' ἀντρός μου τὴν ἀρχιδομαντίστρα;»
(Κωλόγυρος εἶναι τὸ μπουγαδοκόφινο, ἀρχιδομαντίστρου ἢ βράκα).

Παραλλαγή Σ. σ. 292,52.

ΣΗΜ. στ. 3. Μοῦ δίνεις τὸν κ. σ. νὰ βάλω κτλ.

123. Ένα πράμαπραματίζει
 και χρωτίζει και μυρίζει,
 έχει και μαλλί και τρύπα,
 άσκημά 'ν' τὰ λόγια ποῦ πα,
 μὰ τὸν Ἅγιο Φλωρεντῖνο,
 μὴ θαρρεῖς πῶς εἶναι κεῖνο.

(Τὸ τουλουμοῦρι)

Παραλλαγαί: ΝΑ. σ. 208,85. Κ. σ. 173,52.

124. Ζαρωμένη μπαίνει,
 ζαρωμένη βγαίνει.

(Τὸ καρτισοῦνι).

125. Κοιλιά μὲ κοιλιά,
 τὸ μακρὸ κάνει δουλειά.

(Τὸ πιθάρι, ὄντες βγάξει κανέννας λάδι, ἢ καὶ ὁ χερόμυλος).

Παραλλαγαί: Κ. σ. 173,54. Abb. σ. 367,3.

126. Κόκκινο καὶ μαλλιαρό
 γιὰ τὸν κῶλο σου καλό.

(Τὸ κιλίμι)

Παραλλαγαί: ΚΠ. τ. ΚΑ' σ. 365,2. Σ. σ. 291,19. Abb. σ. 367,6. ΕΜ.
 σ. 71,21.

127. Ὁ ἄντρας μου ἔρχεται
 τὸ πράμα του κρέμεται,
 τρέχω τὸ πιάνω,
 'ς τὸν τόπο του τὸ βάνω.

(Τὸ ψούνιο).

128. Ὅγρη τήνε βάνω,
 στεγνή τήνε βγάνω.

(Ἡ ῥοῦτια τοῦ φούρνου).

Παραλλαγαί: ΝΑ. σ. 208,87. Κ. σ. 179,86.

129. Ὅλημέρα κρέμεται
 καὶ τὸ βράδυ χαίρεται.

(Ὁ λύχνος).

130. Πάμε νὰ κοιμηθοῦμε
 καὶ καλ' ὄνειρο νὰ δοῦμε
 τὸ μαλλί μαλλί νὰ σμίξη

καὶ τὸ μακρουλὸ ἔς τὴ μέση,
μὰ τὸν Ἅγιο Κωσταντῖνο,
τὸ θωρεῖς μὰ δὲν εἶναι κεῖνο.

(Τὰ μάτια).

Παραλλαγαί: Κ. σ. 167,22. Σ. σ. 295,99. ΖΑ. σ. 415,35.

131. Σκύφτω γονατίζω μπρός σου
τὸ μακρὺ μου ἔς τὸ σκιστό σου.

(Ἡ κλειδαριά).

Παραλλαγαί: Ἐπτ. σ. 338,24. Κ. σ. 183,107. Σ. σ. 292,41. ΖΑ. σ. 374,42.
Abb. σ. 367,1.

ΣΗΜ. στ. 1. σκύβω.

132. Τ' ἀχεῖλι μου ἔς τ' ἀχεῖλι σου,
τὸ χέρι μου ἔς τὸν κῶλο σου.

(Ἡμποτίλια)¹⁾.

133. Τὴν τσιτώνω,
τὴν κορδώνω
καὶ ἔς τὸ μάτι τση τὴ χώνω.

(Ἡ κλωστή μὲ τὴ βελόνα).

134. Τὸ μαλλὶ μαλλὶ πλακώνει
καὶ τὴν τρῦπα θεραπεύει.

(Τὰ μάτια).

Παραλλαγαί: ΝΑ. σ. 225,197. ΖΑ. σ. 18,17. 372,20. Abb. σ. 316,45.
ΣΗΜ. στ. 2. θαρραπεύει.

135. Τὸ τρουπί σου,
τὸ τσιτσι μου.

(Ἡ δαχτυλήθρα).

136. Χές-φᾶς-φᾶς.

(Ἡ μέλισσα)

Δ'.

137. Ἀπὸ γῆν ἐπλάσθη ὡς ὁ Ἀδάμ,
εἰς πῦρ ἐτέθη ὡς οἱ τρεῖς παῖδες,
εἰς τὴν ζωὴν μου πολλοὺς ἐδρόσισα

¹⁾ Ἐν ᾧ χρόνῳ πίνει τις ἐκ ταύτης.

καὶ μετὰ τὸν θάνατόν μου
οὐδεὶς εὐρέθη νὰ θάψῃ τὰ ὀστᾶ μου.

(Τὸ λαῆνι).

Παραλλαγαί: ΕΦ. 1865 τ. ΙΓ' σ. 760,1. ΝΑ. σ. 237,252. Κ. σ. 163,4. —
Περὶ τοῦ βυζαντινοῦ τούτου αἰνίγματος βλ. ΚΠ. 1874 τ. Η' σ. 522 καὶ Λφ. τ.
Β' σ. 122 κέ.

ΣΗΜ. στ. 3. ἐν τῇ ζωῇ μου.

138. Ἡ μάννα κάνει τὸ παιδὶ κι' ὁ ἥλιος τ' ἀνασταίνει
κι' ὄντες γυρίσῃ νὰν τὸ δῆ πέφτει καὶ πεθαίνει
(Τ' ἀλάτι).

Πρὸς τὸ αἰνίγμα τοῦτο, ὅπερ εἶναι παράφρασις βυζαντινοῦ αἰνίγματος,
(βλ. ΕΦ. 1865 τ. ΙΓ' σ. 760,2) πρβλ. τὸ ἐν τῷ ἐν ΚΠ. 1875 τ. Θ' σ. 350,2.

139. Μηνὶ Μαρτίῳ γεννᾶται θηρίον μαυροειδές.
Λέων δὲν εἶναι, οὔτε ἄρκτος.
Ταράσσει βασιλεῖς καὶ ἄρχοντας.
Ἵπὸ πέντε τυράννων καταδιώκεται,
ὑπὸ δύο συλλαμβάνεται
καὶ μεταξὺ δύο ἐλεφαντίνων κοκκάλων φονεύεται.

ἦ:

Τὸν Μάρτιον μῆνα γεννιέται θηρίον μελανοειδές.
Τὸ πήδημα του ὁμοιάζει τῆς ἐλάφου.
Ἵπὸ πέντε συλλαμβάνεται
καὶ εἰς τὴν ἐλεφαντούπολιν τελευτᾷ.

(Ὁ ψύλλος).

Παραφράσεις βυζαντινοῦ αἰνίγματος, περὶ οὗ βλ. Πολίτην ἐν ΚΠ. 1874 τ.
Η' σ. 522. Πρβλ. καὶ αὐτόθι 1875 τ. Θ' σ. 350,7.

140. Ποῖο εἶναι ἐκεῖνο τὸ ζῷον, ποῦ εἶναι τὸ πρῶτ' τετράπουν,
τὴν μεσημβρίαν δίπουν καὶ τὴν ἑσπέραν τρίπουν;

ἦ

Τὸ πρῶτ' μὲ τέσσαρα, τὸ μεσημέρι μὲ δύο καὶ τὸ βράδυ μὲ τρία.

(Ὁ ἄνθρωπος)

Παραφράσεις τοῦ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους γνωστοῦ αἰνίγματος τῆς
Σφιγγός. Παραλλαγὴν βλ. ἐν ΝΑ. σ. 210,99.

141. Προφήτης εἶν καὶ οὐπ [οὔτω!] ἄνθρωπος,

φορεῖ χιτῶνα τ' ἀχεροποίητο
κι' ὅταν ἀποθνήξῃ βαφτίζεται.

(Ὁ πετεινός).

Παράφρασις βυζαντινοῦ αἰνίγματος περὶ οὗ βλ. ΚΠ. 1874 τ. Η' σ. 522.
Πρβλ. καὶ ΕΦ. 1865. τ. ΙΓ' σ. 760,4.

142. Ροστελλὶν κὲ βάϊ μπόσκο,
ροστελλὶν κὲ τόρνα τόστο,
ροστελλὶν κὲ πόρτα φάντε,
μὰ νὸ σὸ περὸ κουάντε.

(Τὸ χτένι).

Αἶνιγμα ἰταλικὸν ἔχον ὡς ἐξῆς:

Rostellin, che va in bosco,
rostellin, che torna tosto,
rostellin, che porta avanti,
ma non so però quante.

Κιγκλιδωτὸ ποῦ πάει 'ς τὸ δάσος,
κιγκλιδωτὸ ποῦ εὐθύς γυρίζει,
κιγκλιδωτὸ ποῦ φέρνει μπροστά,
δὲν ξέρω ὅμως πόσες.

143. Ἔκαμε ἡ χῆνα μου τ' αὐγὸ
καὶ πάλ' αὐγὸ
κ' ἔκαμε κίρκινο αὐγὸ
καὶ μέσ' 'ς τὸ κίρκινο αὐγὸ

5. ἐγίν' ὁ κικρινάρης,
ὁ παπᾶς ὁ μουρμουριάρης.

Κάνει βίγκλα
κι' ἀντιβίγκλα

καὶ ἡ βίγκλα σηματοῦρι

10. ὁ παπᾶς μὲ τὸ γαῖδοῦρι

καὶ μὲ τὴν ποντερή του μούρη.

Ἡ γραῖα Παναγιωτίτσα Μαυρομάτη, ἐξ ἧς τὸ αἶνιγμα τοῦτο ἠκούσαμεν, δὲν ἐνεθυμεῖτο τὴν λύσιν. Ἐν ταῖς ἐκδεδομέναις συλλογαῖς αἰνιγμάτων δὲν εὐρίσκειται, καθ' ὅσον γνωρίζομεν, παραλλαγή τις τούτου.

Ε' .

144. Ἡ μάννα μου 'ς τότε γκρεμὸ
ὀρθὴ γυμνὴ
πουλεῖ ψωμὶ

καὶ ὅσοι ἐξεψωμώσανε
 ᾿ς τὴ μάννα μου ἐσώσανε.

(Ὁ μπόμπολλας).

Τὸ καθαρογλώσσημα τοῦτο ἐξελήφθη ὡς αἶνιγμα καὶ ἐδόθη εἰς αὐτὸ βεβιασμένη τις λύσις. Παραλλαγή τούτου ἐν Α. Γ. Πασπάτη, Χιακῶ γλωσσαρίῳ σ. 395. λ. ψωμίζω

145. Μία ζοῦλα δίβεργη, διβιργοπυργοκέρατη,
 κάνει ῥίφια δίβερρα, διβιργοπυργοκέρατα.

ἢ

Ἔχω μία ζοῦλα δίβεργη, διβιργοκερατσάτη,
 ποῦ κάνει ῥίφια δίβερρα, διβιργοκερατσᾶτα.

(Ἡ ἐλαία ἢ ἡ μπαμπακία).

Καὶ τοῦτο, ὅπως καὶ τὸ ἀνωτέρω ἐξελήφθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὡς αἶνιγμα καὶ ἐδόθησαν αὐτῷ βεβιασμένοι λύσεις. Παραλλαγή ἐν Λ. σ. 179.

ς'.

146. Γερανοὶ πετοῦσαν κεῖ,
 ποῦ σαν κι' ἄλλοι γερανοί:
 Ἐνας εἶχε δυὸ πὸ πίσω
 κ' ἕνας εἶχε δυὸ πὸ μπρὸς
 κι' ἕνας ἄλλος γερανὸς
 ἕνα πίσω κι' ἕνα μπρὸς.
 Πόσοι γερανοὶ πετοῦσαν;

(Τρεῖς).

Παραλλαγή τοῦ προβλήματος ¹⁾ τούτου ἐν ΚΠ. 1874 τ. Η' σ. 517,45.

147. Μία μάννα μὲ παιδί
 κι' ἄλλη μάνα μὲ παιδί,
 γιὰ εἶντα εἶναι τρεῖς
 καὶ δὲν εἶναι τέσσερες;

(Γιατὶ εἶναι μάννα, κόρη κ' ἐγγόνα μαζί. Εἶναι, μαθές, δύο μαννᾶδες: ἢ μάννα καὶ ἢ κόρη τση, ποῦ εἶναι κ' ἐκείνη μάννα, καὶ δύο κόρες: ἢ κόρη τση καὶ ἢ ἐγγόνα τση).

Παραλλαγαί: ΚΠ. τ. ΙΗ' σ. 220,8. Abb. σ. 310,21. EM. σ. 13,3.

¹⁾ Περὶ τῶν ἐν χρήσει παρὰ τῷ λαῷ ἀριθμητικῶν προβλημάτων βλ. Ν. Γ. Πολίτην ἐν ΚΠ. 1874. τ. Η' σ. 517—518.

148. Ὁ παπαῖς κ' ἡ παπαδία,
ὁ Μανώλης κ' ἡ Μαρία,
ἔξ αὐγὰ ἐψήσανε
πόσά φαγε καθένας;

(Τρία).

Παραλλαγαί: ΝΑ. σ. 197,21. ΚΠ. 1874 τ. Η' σ. 517,46. [Πρβ. ἰταλικὸν Βερώνης ἐν Archivio tradiz. popolari 1899 τ. 18 σ. 372: L'arçiprete con so sorella, el spezial con so mojer, i gh'avea tri pissoni, e i ghe n'a magna uno per omo. (Ὁ πρωτοπαπαῖς μὲ τὴν ἀδελφή του, ὁ φαρμακοποιὸς μὲ τὴ γυναῖκα του, εἶχαν τρία περιστέρια κ' ἔφαγαν ἀπὸ ἓνα ὁ καθένας. = Ἡ ἀδελφή τοῦ πρωτοπαπαῖ ἦτο σύζυγος τοῦ φαρμακοποιοῦ). Γερμανικόν: De köster un sine dochter | de pastaur un sine frau | dā kuakenden sik drai aier, | un äint fel jaidem tau. (Ἡ θυγατέρα τοῦ ἐκκλησιαστή ἦτο γυναῖκα τοῦ παπά). (Zeitschrift f deutschen mythologie τ. III σ. 187. Βλ. καὶ *K. Simrock*, das deutsche Räthselbuch, 2te Aufl. σ. 98—9 ἀρ. 449. 450).— Σ. τ. Δ.]

ΣΗΜ. Οἱ στ. 3 καὶ 4 ἀντικαθίστανται διὰ τῶν ἑξῆς :

ἔξ αὐγὰ εἰς τὴ φωτία,
ἔφαγε καθένας τρία.

149. Τρεῖς ἔντεκα, τρεῖς δώδεκα,
τρεῖς δέκα πέντε κ' ἔντεκα.
Τρεῖς ἑφτά, τρεῖς ὀχτώ,
τρεῖς δέκα πέντε καὶ μισό.

ΣΗΜ. Οἱ στ. 3 καὶ 4 ἀντικαθίστανται διὰ τῶν ἑξῆς :

τρεῖς δεκαφτά, τρεῖς δεκοχτώ,
τρεῖς δέκα πέντε καὶ μισό.

ἢ :

ἑφτά, ὀχτώ καὶ δεκοχτώ
πέντε ἔξε καὶ μισό.

Αἱ ἐν τῷ προβλήματι τούτῳ προβαλλόμεναι ἀριθμητικαὶ πράξεις συνεσωρεύθησαν ἀκανονίστως πρὸς ἐπίτευξιν μέτρου τινός, χωρὶς νὰ δίδωσιν ὡς ἐξαγόμενον στρογγύλον τινὰ ἀριθμὸν γνωστὸν εἰς τὸν προβάλλοντα. Οἱ δύο πρῶτοι στίχοι φέρονται καὶ παρὰ ΛΕ. τ. Α' μέρ. Β' σ. 66.

150. Ἐνας μία φορὰ βαστοῦσε ἓνα καλάθι αὐγά. Τόνε ῥωτήσανε πόσα εἶναι τ' αὐγὰ καὶ τοὺς εἶπε: Τὰ μετρῶ δύο-δύο καὶ περισσεύει ἓνα, τὰ μετρῶ τρία-τρία καὶ περισσεύει ἓνα, τὰ μετρῶ τέσσερα-τέσσερα καὶ περισσεύει ἓνα, τὰ μετρῶ πέντε-πέντε καὶ περισσεύει ἓνα, τὰ μετρῶ ἔξε-ἔξε καὶ πάλι περισσεύει ἓνα. Πόσα αὐγὰ εἶχε μέσα 'ς τὸ καλάθι;
(Ἐξήντα ἓνα).

ΣΗΜ. Οἱ ἀριθμοὶ 121,181,241 κλπ., πάντα δηλ. τὰ κοινὰ πολλαπλάσια τῶν ἀριθμῶν 2,3,4,5 καὶ 6, ἅτινα προσλαμβάνοντα τὴν μονάδα λύουσι τὸ πρόβλημα, εἶναι ἄγνωστοι παρὰ τῷ λαῷ, ὅστις ὡς μόνην λύσιν γνωρίζει τὸν ἀριθμὸν 61, ἀποτελούμενον ἐκ τοῦ ἀρ. 60, ἐλαχίστου κοινοῦ πολλαπλασίου τῶν ἀρ. 2,3,4,5 καὶ 6, καὶ τῆς μονάδος. Τὸ ἀριθμητικὸν τοῦτο πρόβλημα μετὰ τῶν κατωτέρω δύο ἀλγεβρικῶν προῆλθον ἐκ τῆς ἀναγνώσεως παλαιότερων ἀριθμητικῶν καὶ καζαμιῶν (βλ. Ν. Γ. Πολίτην ἐν ΚΠ. τ. Η' 1874. σ. 517-518). Μηχανικῶς μετὰ τῶν λύσεών των παρέλαβε ταῦτα ὁ λαὸς καὶ μηχανικῶς μετὰ τῶν λύσεών των παραδίδει, μὴ δυνάμενος αὐτὸς νὰ κατανοήσῃ καὶ λύσῃ ταῦτα¹⁾.

151 Ἔνας μία φορὰ βαστοῦσε ἓνα καλάθι αὐγά. Τόνη ῥωτήξανε πόσα εἶναι κι' αὐτὸς τοὺς εἶπε: Ἄν ἅπ' ὅσα εἶναι ἦταν' ἄλλα τόσα καὶ τὸ δεύτερον καὶ τὸ τέταρτον θὰ γινόντουσ' ἑκατό. Πόσ' αὐγά ἦτανε;
(Τριάντα ἔξε).

Παραλλαγή ἐν ΚΠ. 1874. τ. Η' σ. 517-518.

152. Ἔνας βασιλέας εἶπε μία φορὰ ἔς τὸ δοῦλο του, ποῦ τὸν ἔστειλε ἔς τὸ περιβόλι νὰ κόψῃ μῆλα: Θὰ περάσῃς, λέει, τρεῖς βάρδιες. Ἐπὶ τὴν πρώτην βάρδια νὰ δώσῃς ἅπ' ὅσα μῆλα κόψῃς τὰ μισὰ καὶ μισὸ παραπάνω, ἔς τὴν δευτέραν ἅπ' ὅσα σοῦ μείνουνε τὰ μισὰ καὶ μισὸ παραπάνω καὶ ἔς τὴν τρίτην ἅπ' ὅσα πάλι σοῦ μείνουνε, πάλι τὰ μισὰ καὶ μισὸ παραπάνω κι' ὅσα τότες σοῦ μείνουνε νὰ τὰ φέρῃς ἔς τὸ παλάτι. Ἐκαμε ὁ δοῦλος ὅτι τοῦ πε ὁ βασιλέας καὶ γύρισε ἔς τὸ παλάτι μ' ἓνα μῆλο. Πόσα μῆλα ἔκοψε;
(Δέκα πέντε).

¹⁾ Πολλάκις προβάλλεται ζωηρότερον τὸ πρόβλημα δι' αὐτοσχεδίου διηγήσεως λαμβανομένης ἐκ τοῦ γύρω κόσμου καὶ παριστώσης τὸ ἐν τῷ προβλήματι ἐκφερόμενον ὡς πραγματικῶς συμβάν. Π. χ. Ὁ δεῖνα (λέγεται τὸ ὄνομα γνωστοῦ τινος κυρίου) πῆρε προχτὲς τὸ δοῦλο του καὶ πῆγε ἔς τὸ μαρκᾶτο νὰ ψούνισῃ. Ψούνισε ἓνα καλάθι αὐγά καὶ τότε ἔστειλε μὲ τὸ (λέγεται τὸ ὄνομα τοῦ δούλου) ἔς τὴν κυρία (λέγεται τὸ ὄνομα τῆς συζύγου τοῦ ῥηθέντος κυρίου). Πήγαινε ὁ δοῦλος τ' αὐγά ἔς τὸ σπίτι, ἀλλ' ἀπόξω πὸ τὸ σπίτι τοῦ (λέγεται τὸ ὄνομα ἄλλου κυρίου) γλίστρησε, γκρεμίστηκε κ' ἔσπασε ὅλα τ' αὐγά. Πῆγε ἔς τὸ σπίτι κλάιμενος. Τόνη ῥωτᾷ ἡ κυρία του: «Βρέ, τί ἔπαθες»; λέει: «αὐτὸ καὶ αὐτὸ» «Καλά, λέει, καὶ πόσα ἦτανε τ' αὐγά»; «Δὲν ξέρω, λέει, δὲν τὰ μέτρησα» «καλά, λέει, μὰ δὲν ξέρεις πάνω κάτω πόσα; Δὲν εἶδες τὸν κύριό σου ὄντες τὰ μέτρα; — Ἐγώ, λέει, δὲν τὰ μέτρησα, παρὰ μοναχὰ εἶδα πῶς ὁ κύριος ὄντες τὰ ψούνισε τὰ μέτρα δύο δύο καὶ περίσσευε ἓνα, τρία τρία καὶ περίσσευε ἓνα, τέσσερα-τέσσερα καὶ περίσσευε ἓνα, πέντε-πέντε καὶ περίσσευε ἓνα, ἔξε-ἔξε καὶ πάλι περίσσευε ἓνα». Ἡ κυρία τότες ἔπιασε ἓνα κομμάτι χαρτί κ' ἓνα μολύβι, ἔκαμε λογαριασμὸ κ' ἤνρε πόσα ἦτανε τ' αὐγά.

Ζ΄.

α΄.

- «Γειά σας,
 μ' αὐτὰ ποῦ χετε μπροστά σας.
 — Χαίρετε,
 μ' αὐτὸ ποῦ σᾶς κρέμεται.
 — Κάνει νὰ φέρω τὸ μαλλιαρό μου ἔς τὸ κουρεμένο σας;
 — Μπράβο! Δύο - τρεῖς μέρες εἶναι ποῦ τό χομε κουρέψει».

Μία φορά πέρασε ἓνας ἀξιωματικός μὲ τ' ἄλογό του πὸ ἓνα χωράφι, ποῦ θερίζανε. Χαίρετᾶ τς ἀνθρώπους ποῦ βλέπει. Λέει: «Γειά σας, μ' αὐτὰ ποῦ χετε μπροστά σας», μαθὲς τὰ στάχια. Αὐτοὶ τοῦ ἀπαντοῦνε: «Χαίρετε, μ' αὐτὸ ποῦ σᾶς κρέμεται», μαθὲς τὸ σπαθί. Λέει κεῖνος: «Μπορῶ, λέει, νὰ φέρω τὸ μαλλιαρό μου, τ' ἄλογό μου, δηλαδή, ἔς τὸ κουρεμένο σας;» ἔς τὸ θερισμένο μέρος μαθὲς; Λέει: «Μπράβο! Δύο - τρεῖς μέρες εἶναι ποῦ τό χομε κουρεμένο», μαθὲς θερισμένο.

β΄.

Ἄδερφέ πό ναν πατέρα
 καὶ υἱὲ τῆς γυναικός μου,
 σῦρε πές το τοῦ πατρός σου,
 ὅτι ἦρθεν ὁ υἱός του,
 ὁ ἀνὴρ τῆς γυναικός του.

Μία φορά ἦτανε ἓνας, ποῦ ἔφυγε πὸ τὸν τόπο του καὶ πῆγε ταξίδι. Ἐμεινε ἔς τὰ ξένα χρόνια πολλὰ καὶ μέσα ἔς αὐτὰ τὰ χρόνια ὁ πατέρας του παντρεύτηκε καὶ πῆρε τὴ γυναῖκα του, μαθὲς τὴ νύφη του, τὴ γυναῖκα τοῦ γιοῦ του, κ' ἔκαμε κι' ἀπὸ δαύτηνε ἓνα γιό. Ὑστερα πὸ πολλὰ χρόνια γύρισε ἔς τὸν τόπο του αὐτός καὶ ἅμα ἔφταξε εἶδε τὸ γιό, ποῦ εἶχε καμωμένο ὁ πατέρας του ἀπὸ τὴ γυναῖκά του καὶ τοῦ πε: Ἄδερφέ πό ναν πατέρα, γιατί βέβαια ἓνας πατέρας τσοῖ χε γεννήσει καὶ τσοῖ δύο, καὶ υἱὲ τῆς γυναικός μου, γιατί πάλι ἦτανε καὶ τσῆ γυναῖκας του γιός, σῦρε πές το τοῦ πατρός σου ὅτι ἦρθεν ὁ υἱός του, ὁ ἀνὴρ τῆς γυναικός του, ὅτι ἦρθα μαθὲς ἐγώ, ποῦ εἶμαι καὶ γιός του καὶ ἀνδρας τῆς γυναικός του.

Παραλλαγή ἐν ΚΠ. 1874 τ. Η΄ σ. 517,43.

γ'.

Τί σαι σὺ καὶ τί μαι γώ;
 Τί 'ν' αὐτὰ καὶ ποῦ τὰ πᾶς;
 Κάτσ' αὐτοῦ καὶ μὴ μιλάς.

Μία φορὰ ἦταν ἓνας π' ἀγαποῦσε τρεῖς γυναικες. Μίαν ἀρχοντοποῦλλα, πὸ γενιὰ πολὺ μεγαλύτερη πὸ τὴ δική του, μία πολὺ πλούσια καὶ μία πολὺν ὄμορφη. Ἦθελε νὰ παντρευτῆ, μὰ δὲν ἔξερε ποίανε πὸ τσοῖ τρεῖς νὰ διαλέξῃ. Πῆγε λοιπὸν νὰ βρῆ τὸ σοφὸ Σολομῶντα νὰ πάρῃ τὴ γνώμη του. Φτάνει 'ς τὸ σπίτι τοῦ Σολομῶντα, βρέσκει τὸν πατέρα του τὸ Δαυτῖδ, τότε χαιρετᾷ καὶ τοῦ λέει: «Ὁ γιὸς σας, ὁ σοφὸς Σολομῶντας εἶν' ἀπάνω; — Ἀπάνω εἶναι», τοῦ λέει ὁ Δαυτῖδ.

Ἀνεβαίνει λοιπὸν τὴ σκάλα, μπαίνει 'ς τὴν κάμερα μέσα καὶ βλέπει τὸ Σολομῶντα νὰ παίζῃ μ' ἓνα μῆλο. Ἐρρηχνε κ' ἔπιανε τὸ μῆλο 'ς τὸν τοῖχο. Τοῦ λέει τί τότε θέλει, μὰ ὁ σοφὸς Σολομῶντας μιλιὰ δὲν τοῦ βγαλε, παρὰ ὄλο ἔπαιζε τὸ μῆλο 'ς τὸν τοῖχο κ' ἔλεγε μοναχὸς του: «τί σαι σὺ καὶ τί μαι γώ; Τί 'ν' αὐτὰ καὶ ποῦ τὰ πᾶς; Κατσ' αὐτοῦ καὶ μὴ μιλάς». Αὐτὸς τίποτα 'π' αὐτὰ δὲν καταλάβαινε παρὰ ὄλο περίμενε νὰ δῆ τί θὰν τοῦ πῆ ὁ σοφὸς Σολομῶντας. Περίμενε, περίμενε τόσην ὥρα, ἴσα με ποῦ βαρέθη 'ς τὰ τελευταῖα καὶ σηκώθη κ' ἔφυγε. Ὡς τὴ σκάλα τότε βλέπει ὁ Δαυτῖδ καὶ τοῦ λέει: «Ἐ! εἶντα σοῦ πε; — Δὲ μοῦ τό λεγες, λέει, πῶς ὁ γιὸς σου δὲν εἶναι σοφὸς παρὰ λελός; — Γιατί; τοῦ λέει. — Γιατί, λέει, δὲ μ' ἀποκρινώτανε 'ς ὅ τι τότε ῥωτοῦσα. — Καλά, λέει, καὶ τί τότε ῥωτοῦσες; — Αὐτὸ κι' αὐτό, λέει. — Καὶ καλά, λέει, δὲ σοῦ πε τίποτα, δὲν ἔκαμε τίποτα; — Ὁχι, λέει, παρὰ ἔπαιζε ἓνα μῆλο 'ς τὸν τοῖχο κι' ἔλεγε μοναχὸς του: «Τί σαι σὺ καὶ τί μαι γώ; τί 'ν' αὐτὰ καὶ ποῦ τὰ πᾶς; κάτσ' αὐτοῦ καὶ μὴ μιλάς. — Καμμένε, λέει, κρῖμα σὲ σένα. Δὲν κατάλαβες; Αὐτὰ ποῦ λεγε μοναχὸς του, αὐτά, λέει, ἦτανε ἡ ἀπόκριση του. Νά, λέει, σοῦ πε: Τί σαι σὺ καὶ τί μαι γώ; Ἄνε πάρης δηλαδὴ τὴν ἀρχοντοποῦλλα, δὲ θὰ μπορῆς οὔτε νὰ μιλήσης, οὔτε τίποτα θὰ κοτᾷς νὰ κάμης, γιατί κάθε στιγμή καὶ ὥρα θὰ σοῦ λήη: τί σαι σὺ καὶ τί μαι γώ; Ἐσύ, μαθές, εἶσαι ἓνας πρόστυχος, ἀπὸ τιποτένια φαμίλια κ' ἐγὼ εἶμαι ἀρχοντοποῦλλα, ἀπὸ μεγάλο σοῖ. Ἄνε πάρης τὴν πλούσια πάλι, δὲ θὰ κοτᾷς τίποτα νὰ κάμης, οὔτε ποτές μονόλεφτο πὸ τὰ λεφτά τση νὰ πάρης, γιατί ὄλο θὰ σὲ τρώῃ καὶ θὰ σοῦ λήη: Τί 'ν' αὐτὰ καὶ ποῦ τὰ πᾶς; Αὐτά, μαθές, ποῦ παίρνεις δὲν τὰ ὀρίζεις, γιατί εἶναι δικά μου, ποῦ ἐγὼ μαι πλούσια καὶ σὺ εἶσαι φτωχὸς χωρὶς ὄβολο. Ἄνε πάρης πάλι τὴν ὄμορφη, πάλι δὲ θὰ κοτᾷς

τίοτα νὰ κάμης, οὔτε τσιμουδιὰ ποτές σου νὰ βγάλῃς, γιατί θὰ σοῦ λέη: Κατσ' αὐτοῦ καὶ μὴ μιλάς. Κάτσε, μαθές, 'στ' αὐγά σου, γιατί δὲν ἀξιζεις ἐσὺ γιὰ μένα καὶ μὴ μιλάς, γιατί ἐγώ μαι ὁμορφη καὶ ὅ τι θέλω ὀρίζω νὰ κάμω».

δ'.

'Επὶ ἀγεννήτου, ὦ βασιλεῦ, κάθεσαι
καὶ ἐπὶ τῇ μητρὶ αὐτοῦ καθέζεσαι
ἢ λῦσε μου τὸν λόγον
ἢ δῶσε μου τὸν υἱόν μου,
τὸν ἄντρα τῆς μητρός μου
καὶ ἄν μοῦ τὸν δώσης πατήρ μου,
ἄν δὲν μοῦ τὸν δώσης υἱός μου.

ἢ:

'Επὶ τοὺς ἀγεννήτους πόδας κάθεσαι, βασιλεῦ,
καὶ ἐπὶ τὸ δέσμα τῆς μητρός αὐτοῦ καθέζεσαι κτλ.

ἢ:

'Επὶ ἀγεννήτορος ὁ βασιλεὺς κάθεται,
καὶ ἐπάνω ἐπὶ τῇ μητρὶ αὐτοῦ καθεύδεται,
ἢ διέλυσον τὸ ῥῆμα, ἢ δός μου τὸν υἱόν μου κτλ.

Μία φορὰ ἦτανε ἓνας ποῦ χε κάμει κάποιο μεγάλο κακό. Τόνη πιάσανε, τόνη δικάσανε καὶ τόνη βάλανε φυλακὴ ν' ἀποθάνη πὸ τὴν πείνα. "Οποῖος πήγαινε νὰν τόνη δὴ τόνη ψηλαφούσανε καλὰ-καλὰ γιὰ νὰ δοῦνε μὴν ἔχη τίοτα καὶ τοῦ δώση νὰ φάη. Αὐτὸς ὅμως εἶχε μία κόρη παντρεμένη, ποῦ χε γεννήσει κείνες τσοῖ μέρες. Πήγαινε λοιπὸν ἡ κόρη του αὐτῆ, τὸν εὔρεσκε, ἔβγαζε τὸ βυζὶ τση καὶ τόνη τάιζε. Αὐτὸς ἀντὶς ν' ἀδυνατίζη ἐπάχαινε, κι' ὅλοι δὲν ξέρανε τί να ποῦνε, ποῦ τόνη βλέπανε τσὰ νὰ παχαίνη ἀντὶς ν' ἀδυνατίζη. Καταλάβανε πῶς κάποια γελατζία θὰ γίνεται καὶ γιὰ ν' ἀνακαλύψουνε δὲν ἀφήνανε κανένα μοναχὸ νὰ πα νὰν τόνη βρῆ, παρὰ πηγαίνανε κι' αὐτοὶ μαζί του. Ἔτσι δὲ μποροῦσε πλέα αὐτῆ, ποῦ τὸ ἴδιο κάνανε καὶ σὲ δαύτηνε, νὰν τόνη ταίση καὶ σὰν εἶδε κι' ἀπόειδε πῶς ὁ πατέρας τση θ' ἀποθάνη, μία μέρα κεῖ ποῦ περνοῦσε ὁ βασιλέας καβελλάρης, πάει, πιάνει τὰ χαλινάρια τ' ἀλόγου του, τόνη σταματᾷ καὶ τοῦ λέει:

«'Επὶ ἀγεννήτου, ὦ βασιλεῦ, κάθεσαι,
καὶ ἐπὶ τῇ μητρὶ αὐτοῦ καθέζεσαι,

ἦ λῦσε μου τὸν λόγον, ἦ δός μου τὸν υἱόν μου
τὸν ἄντρα τῆς μητρός μου.

Καί, ἄν μοῦ τὸν δώσης πατήρ μου,
ἄν δὲν μοῦ τὸν δώσης υἱός μου».

Ὁ βασιλέας σκέφτηκε καλὰ, μὰ δὲ μπόρεσε νὰ λύσῃ τὸ αἶνιγμα. Τς εἶπε λοιπὸν νὰν τοῦ τὸ ξηγήσῃ καὶ θὰν τσῆ δώσῃ πίσω τὸν πατέρα τση. Τότες αὐτῆ τοῦ λέει:

«Τ' ἄλογο αὐτὸ ποῦ κάθεται, πολυχρονεμένη βασιλέα, δὲν ἐγεννήθηκε. γιὰτὶ ἡ φοράδα, ποῦ τὸ ἦτανε ἀγγαστρωμένη, τὴν τελευταία ὥρα ψόφησε καὶ τσῆ σκίσανε τὴν κοιλία καὶ βγάλανε ζωντανὸ τ' ἄλογο, ποῦ κάθεται. Κάθεται λοιπὸν ἐπὶ ἀγεννήτου, ὦ βασιλεῦ, γιὰτὶ εἶπαμε πῶς δὲν ἐγεννήθηκε τ' ἄλογο. Τώρα καὶ ἐπὶ τῆ μητρὶ αὐτοῦ καθέζεσαι: Τὸ γδερμάτι τσῆ φοράδας τὸ κάμανε τότες σέλλα, κι' ἀπάνω 'ς αὐτῆνε τῆ σέλλα κάθεται. "Ἡ λῦσε μου τὸν λόγον, ἦ δός μου τὸν υἱόν μου, τὸν ἄντρα τῆς μητρός μου: Ἐγώ, λέει, πάω κάθε μέρα καὶ δίνω τὸ γάλα μου 'ς τὸν πατέρα μου. Εἶναι, μαθὲς γιὸς μου κ' εἶναι πάλι καὶ ἄντρας τσῆ μάνας μου, γιὰτὶ εἶναι πατέρας μου. Κι' ἄνε μοῦ τότε δώσης δὲ θὰν τότε ξαναβυζάζω κ' ἔτσι θά ναι πατέρας μου, ἄ δὲ μοῦ τότε δώσης θὰν τότε βυζαίνω κ' ἔτσι θά ναι γιὸς μου».

Ὁ βασιλέας θάμαξε τὴν ἐξυπνάδα τση, τσῆ χάρισε τὸν πατέρα τση καὶ περάσανε καλὰ καὶ μεῖς ἐδῶ καλύτερα.

Παραλλαγή πελοποννησιακὴ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν τὰ «αἰνίγματα» ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Ν. Γ. Πολίτου ἐν ΝΑ. σ. 40 - 44.

ε'.

Πῶς μπορεῖ ἓνας ἄνθρωπος μὲ μία σφάντζικα νὰ πλερώνη παλαιὸν χρέος, νὰ τοκίζη χρήματα καὶ νὰ τρέφῃ ὄχιτῶ ἀνθρώπους;

Μία φορὰ ἦτανε ἓνας βασιλέας, ποῦ γύριζε κάθε βράδου τεφτίλι, κ' ἐβλεπε πῶς περνᾷ ὁ κόσμος 'ς τὴν πολιτεία του. Ἐνα βράδου, κεῖ ποῦ γύριζε, ἀκούει πόξω πὸ μίαν πόρτα ἓνα λυράκι νὰ παίζῃ καὶ δός του τραγοῦδι καὶ χορό. Ἀνοίγει τὴν πόρτα καὶ μπαίνει μέσα: «Ὡρα καλὴ! τούσε λέει. — Καλὸ 'ς τονε, τοῦ λένε, κάτσε.» Τοῦ δίνουνε μεζὲ καὶ τὴ μπουρίκια νὰ πιῇ κρασί. Ἐκεῖνος σιχαινώτανε, μὰ εἶντα νὰ κάμῃ; καὶ τὸ μεζὲ ἔφαε καὶ κρασί πὸ τὴ μπουρίκια ἤπιε κ' εὐκῆθηκε. Ὑστερα ἄρχισε ὄλο νὰ ῥωτᾷ κεῖνον ποῦ παιζε τὴ λύρα τί δουλειὰ κάνει, πῶς τὰ περνᾷ, ἄνε κερδίζῃ πολλὰ καὶ τὰ τέτοια. «Ἀφέντη μου, τοῦ λέει τότες αὐτός, ἐγὼ εἶμαι κοφινᾶς, καὶ δόξα νὰ χῃ ὁ Θεὸς τὰ

κουτσοπερνῶ. Βγάζω μία σφάντζικα τὴν ἡμέρα καὶ μὲ δαύτηνε καταφέρνω νὰ πλερώνω παλαιὸ χρέος, νὰ τοκίζω χρήματα καὶ νὰ τρέφω ὄχτῶ νοματαίους».

Ὁ βασιλέας τὰ σάστισε τότες καὶ δὲν μπορούσε νὰ τοῦ χωρέση ἕς τὸ κεφάλι πῶς αὐτὸς ὁ κοφινᾶς μπορούσε μοναχὰ μὲ μία σφάντζικα — ἐνεγνῆντα μαθὲς λεφτιά, γιατί τόσο περνοῦσε τότες ἢ σφάντζικα — νὰ κάνη τόσα πράματα. Τοῦ λέει λοιπόν: «Δὲ μοῦ λές, λέει, πῶς τὰ καταφέρνεις; εἶναι, λέει, πολὺ τὸ χρέος σου, τοκίζεις ἕς τ' ἀλήθεια χρήματα;»

Τότες ὁ κοφινᾶς χαμογέλασε, γιατί κατάλαβε πῶς δὲν ἔννοιωσε τί-οτα ὁ βασιλέας, καὶ τότε παίρνει πὸ τὸ χέρι καὶ τότε πηγαίνει σὲ μίαν ἄλλη κάμερα τοῦ σπιτιοῦ καὶ τοῦ δείχνει ἓνα γέρο καὶ μιὰ γραίχ, ποῦ κοιμώντουσαν πάνω ἕς ἓνα κρεβάτι. «Νά, λέει, ποῖο εἶναι τὸ παλαιὸ χρέος, ποῦ πλερώνω. Εἶναι ὁ πατέρας μου κ' ἡ μάννη μου, ποῦ μ' ἀναθρέψανε καὶ μὲ μεγαλώσανε καὶ τώρα πλερώνω αὐτὸ τὸ παλαιὸ χρέος, ξεπλερώνω μαθὲς τώρα ἕς τὰ γεράματά τους ὅτι αὐτοὶ ἕς τὰ νιάτα τους γιὰ μένανε κάμανε». Ὑστερα τότε βγάζει ἕς τὴν κάμερα ποῦ καθώντουσε, πρωτύτερα, τοῦ δείχνει τέσσερα παιδίχ, ποῦ γλεντούσανε, καὶ τοῦ λέει: «Νά, λέει, καὶ τὰ χρήματα, ποῦ τοκίζω. Ἐτοῦτα, λέει, εἶναι παιδία μου καὶ τρέφοντάς τα τώρα τοκίζω χρήματα, γιατί κι' αὐτὰ ἄμα ἐγὼ γεράσω θὰ μοῦ ξεπλερώσουνε ὅ τι γιὰ δαῦτα ἔκαμα καὶ θὰ μὲ γνοιάζωνται. Τρέφω, λέει, ἀκόμα, καὶ ὄχτῶ ἀνθρώπους: Δύο μαθὲς ἐγὼ κ' ἡ γυναῖκά μου καὶ τέσσερα τὰ παιδία μου γίνονται ἕξε καὶ δύο ὁ πατέρας μου κ' ἡ μάννα μου γίνονται ὄχτῶ.»

Τότες ὁ βασιλέας τότε παίρνει κι' αὐτὸς ἀπο τὸ χέρι, τότε πηγαίνει ἕς ἓνα καντοῦνι καὶ χωρὶς νὰν τότε δῆ κανέναν ξεκομπώνει τὸ ροῦχο του καὶ τοῦ δείχνει τὴ βασιλικὴ κορόννα, ποῦ χε κρεμασμένη ἕς τ' ἀστῆθι του. Ὁ κακομοίρης ὁ κοφινᾶς τὰ χασε τότες καὶ δὲν ἔξερε εἶντα νὰ πῆ, ποῦ κατάλαβε πῶς εἶχε μέσα ἕς τὸ σπίτι του τὸ βασιλέα. Ἐκεῖνος ὅμως τοῦ δωσε θάρρος καὶ τοῦ πε: «Μὴ φοβᾶσαι, γιατί δέ σε πειράζω, μοναχὰ νὰ μὴν πῆς σὲ κανένα αὐτὸ ποῦ πες ἕς ἐμένε, ἀ δὲ δῆς τὸ πρόσωπό μου· ἀλλιῶς ἄνε λάχη καὶ τὸ πῆς, χωρὶς νὰ δῆς τὸ πρόσωπό μου, νὰ ξέρης ὅτι θὰ σοῦ πάρω τὸ κεφάλι. — Ὅπως ὀρίζεις, πολυχρονεμένε βασιλέα», εἶπε τότες τρομαγμένος ὁ κακομοίρης ὁ κοφινᾶς. Ὁ βασιλέας τότες χαιρέτησε ὅλους καὶ σηκώθη κ' ἔφυγε.

Τὴν ἄλλη μέρα κάλεσε τὴ δωδεκάδα του καὶ τοὺς εἶπε: «Ἄν εἴσαστε, λέει, ἄξιοι νὰ μοῦ πῆτε πῶς μπορεῖ ἓνας ἄνθρωπος μὲ μία σφάντζικα, ποῦ κερδίζει τὴν ἡμέρα, νὰ πλερώνη μὲ δαύτηνε παλαιὸν χρέος, νὰ τοκίζη χρήματα καὶ νὰ τρέφη ὄχτῶ ἀνθρώπους.»

Τοὺς ὥρισε διορία τρεῖς μέρες. ὅποιος πὸ δαύτους τὸ βρῆ νὰν τότε

κάμη βεζίρη του. Σκεφτόντουσε τότες αὐτοί, σκεφτόντουσε, σκεφτόντουσε, μὰ δὲ μπορούσανε νὰν τὸ βροῦνε, ὅπου ἔς τὰ τελευταῖα εἶπανε μὲ τὸ νοῦ τους, πῶς ὁ βασιλέας δὲ μπορεῖ νὰ τὸ κατέβασε μοναχός του ἀπὸ τὸ μυαλό του, παρὰ κάπου θὰ τανε παγεμένος χτὲς βράδου καὶ τοῦ τόπανε. Τρέχουνε λοιπόν, γυρίζουνε ἐδῶ κ' ἐκεῖ, ῥωτοῦνε ἔς τό να καὶ ἔς τ' ἄλλο σπίτι «μπὰς κ' ἦρθε χτὲς βράδου κανένας ἔτσι κ' ἔτσι» νὰ ποῦμε, μὰ τίοτα δὲ μπορούσανε νὰ καταφέρουνε. Ὅπου μὲ τὰ πολλά, ἀπὸ δῶ, ἀπὸ κεῖ, νὰ σου καὶ μπαίνουνε καὶ ἔς τοῦ κοφινᾶ τὸ σπίτι.

«Μπὰς κ' ἦρθε, λένε ἔς τὸν κοφινᾶ, χτὲς βράδου κανένας ἔτσι κ' ἔτσι, νὰ ποῦμε; — Ναί, λέει ὁ κοφινᾶς, κ' ἦτανε ὁ πολυχρονεμένος ὁ βασιλέας, ποῦ καταδέχτηκε κ' ἦρθε ἔς τὸ φτωχικό μου καὶ μᾶς ἔκαμε συγγροφία». Πήρανε τότες αὐτοὶ ἀνάσα. «Μπὰς, λέει, καὶ τοῦ περὶ αὐτὸ κι' αὐτό; — Ναί, λέει, τοῦ πα. — Δὲ μᾶς τὸ λέεις, λέει, καὶ σὲ μᾶς;» Λέει, «Δὲ μπορῶ, γιατί μοῦ δωσε διαταγὴ νὰ μὴν τὸ πῶ σὲ κανένανε. — Πὲς μᾶς το, λέει, καὶ νὰ πᾶρε δέκα λίρες, νὰ ποῦμε. — Δὲν παίρνω, λέει, τίοτα. Ὅτι κι' ἄνε μοῦ πῆτε, ὅτι κι' ἄνε μοῦ δώσετε, ποτές δὲ μπορῶ νὰ σᾶς τὸ πῶ. — Μωρὲ ἀμάν, μωρὲ ζαμάν, τοῦ λένε αὐτοί, νὰ πᾶρε εἴκοσι λίρες... πᾶρε τριάντα... πᾶρε πενήντα... ἑκατὸ... διακόσες... τρακόσες... πεντακόσες... νὰ... πᾶρε χίλιες». Σὰν εἶδε ὁ κοφινᾶς χίλιες λίρες, λέει μὲ τὸ νοῦ του: «Μωρὲ, λέει, ἄνε πάρω ἐγὼ τσοῖ χίλιες λίρες θὰ μπορέσουνε τὰ παιδιὰ μου βασιλικᾶτα νὰ περάσουνε. Γιὰ τὸ κεφάλι μου; Χαλάλι. Κεῖ ποῦ θὰ ζήσουν εὐτυχισμένα τὰ παιδιὰ μου, δὲν πειράζει, ἄς πάη καὶ τὸ κεφάλι μου». Κάθεται λοιπόν, παίρνει τσοῖ χίλιες λίρες, καὶ τοὺς τὰ λέει ὄλα.

Τρέχουνε αὐτοὶ ἔς τὸ βασιλέα καὶ τοῦ τὸ ξηγοῦνε. Τὰ κατάλαβε ὁ βασιλέας, πῶς αὐτοὶ μοναχοὶ τους δὲ θὰν τὸ βρανε παρὰ ὁ κοφινᾶς θὰν τοὺς τὸ πε καὶ βασιλικὴ διαταγὴ νὰ παρουσιαστῇ μπροστά του ὁ κοφινᾶς. Πάνε λοιπόν καὶ φέρνουνε τὸν κοφινᾶ μπροστά του. «Δὲ σοῦ εἶπα, λέει ὁ βασιλέας, νὰ μὴν πῆς σὲ κανέναν τίοτα, ἄ δὲ δῆς τὸ πρόσωπό μου; τώρα, κατὰ ποῦ σοῦ μπρέπει, θὰ σοῦ πάρουνε τὸ κεφάλι σου!» Κ' εἶχε πάρα - πέρα ἔτοιμη τὴν καρμανιόλα γιὰ νὰν τότε κόψουνε. «Πολυχρονεμένε μου βασιλέα, λέει τότες ὁ κοφινᾶς, μοῦ εἶπες νὰ μὴν πῶ τίοτα ἄ δὲ δῶ μία φορὰ τὸ πρόσωπό σου. Ἐγὼ ὁμως οὔτε μία, οὔτε δύο φορές μοναχὰ τὸ εἶδα, παρὰ χίλιες φορές τὸ εἶδα,» καὶ τοῦ ἀραδιάζει τσοῖ χίλιες λίρες ποῦ πῆρε. «Νά, λέει, δὲν εἶν' αὐτὸ τὸ πρόσωπό σου; δὲν εἶν' αὐτό; δὲν εἶν' αὐτό; νὰ το χίλιες φορές, ὄχι μία» — γιατί βέβαια χίλιες λίρες ἐπῆρε, χίλια προσώπατα τοῦ βασιλέα εἶδε ποῦ ἦτανε ἀπάνω ἔς τσοῖ λίρες χαραγμένα. — Τότες ὁ βασιλέας ἐθάμαζε τὴν ἐξυπνάδα τοῦ κοφινᾶ καὶ τοῦ λέει: «Ἐσύ, λέει, κάνεις γιὰ συμβουλάτορας μου καὶ βεζίρης μου.»

Καὶ διώχνει τῇ δωδεκάδᾳ του, παίρνει τὸν κοφινᾶ γιὰ βεζίρη του, κ' ἔζησε ὁ καλὸς σου κοφινᾶς ἴσα μὲ ποῦ πέθανε βεζίρης καὶ πέρασε καλὰ κ' ἐμῆς ἐδῶ καλύτερα.

5'.

Ἡ πίττα τῆ μάννας μου ἔκαμε κακὸ τῆ Ῥόζας μου.

Βαρῶ, σκοτώνω, πιάνω τὸ δὲν ὀρπιζῶ.

Ἐφαγα γεννημένο καὶ ἀγέννητο, ψημένο μὲ τὰ λόγια.

Καλὰ ἔν' τὰ μῆλα τῆ μηλιᾶς, καλύτερη ἢ ῥίζα.

Ὅπου φοβεθῆ ἴσοι ζωντανούς, ἀποθαμένοι τὸν γελοῦν.

Ποῖο εἶναι τ' αὐγὸ τῆ ἄσπρης κόττας καὶ ποῖο τῆ μαύρης;

Ἐς τὸν οὐρανὸ δὲν ἐκοιμήθηκα,

ἔς τῆ γῆς δὲν ἐκοιμήθηκα,

ποῦ ἐκοιμήθηκα;

«Χωρὶς συμπόρμπερη καὶ μπάλα,

πῶς εὐρέθη τούτ' ἢ φάλλα;

—Χωρὶς κοπρέα καὶ νερό,

πῶς εὐρέθ' ἀγγοῦρι δῶ; »

Μία φορὰ ἦτανε μία βασιλιοπούλλα, ποῦ δὲν ἠθελε νὰ παντρευτῆ ποτές τση. Ὁ πατέρας τση τῆ κανε τόσα καὶ τόσα νὰ παντρευτῆ, μ' αὐτῆ τοῦ κάκου. Χαμπάρι π' ὄσα καὶ νὰν τση λέγανε. Ἐς τὰ τελευταῖα ὁμως πὸ τὰ πολλὰ παρακάλια τοῦ πατέρα τση, γιὰ νὰν τότε ξεφορτωθῆ, τοῦ πε πῶς θὰ παντρευτῆ ἄμα βρεθῆ ἄνθρωπος νὰν τση πῆ ἓνα αἰνίγμα καὶ νὰ μὴ μπορέση νὰν τὸ λύση. Ἦτανε ἔξυπνη καὶ πολὺ γραμματισμένη καὶ καταλάβαινε πῶς κανένας δὲ θὰ βρισκώτανε νὰν τση λεγε αἰνίγμα, ποῦ νὰ μὴ μπορῆ νὰν τὸ λύση. Ἐβαλε λοιπὸν ντελάλη ὁ πατέρας τση, πῶς ὅποιος θέλει νὰ πάρη τὴν κόρη του νὰ πὰ νὰν τση πῆ ἓνα αἰνίγμα κι' ἂ δὲν τὸ λύση θὰν τήνε πάρη δική του, ἀλλιῶς κι' ἄνε τὸ λύση τότες θὰν τοῦ κόβουνε τὸ κεφάλι. Πήγανε βασιλιόπουλλα, ἀρχοντόπουλλα κ' ἓνα σωρὸ λεβέντες καὶ παλληκάρια, ἔλεγε ὁ καθένας τους πὸ ἓνα αἰνίγμα ἔς τῆ βασιλιοπούλλα, μ' αὐτῆ, ἔξυπνη καὶ διαβασμένη, ὅλα τὰ ἐλυοῦσε καὶ ὀλωνῶνε τὰ κεφάλια τὰ ἔκοβε.

Ἦτανε καὶ ἔς ἓνα μέρος ἓνας τσοπάνης, ποῦ ὅσο κι' ἄνε δούλευε δὲν ἔβλεπε χαῖρι, ὁ κακομοίρης. Εἶχε λοιπὸν βαρεθῆ τῆ ζωὴ του καί, σὰν ἄκουσε τὸ ντελάλη, εἶπε μὲ τὸ νοῦ του: «Μωρέ, λέει, δὲν πὰ νὰ βρῶ τῆ βασιλιοπούλλα νὰν τση πῶ κ' ἐγὼ κανένα αἰνίγμα κι' ἄνε μοῦ πάρη τὸ κεφάλι μου, καλὰ παρμένο, ἔτσι κι' ἂν ἔτσι τὴν ἔχω

ποῦ τὴν ἔχω βαρυσστισμένη τὴ ζωὴ μου, ἀ δὲν τὸ λύση ὁμῶς τότες θὰ μὲ πάρη ἄντρα τση καὶ θὰ περάσω μαζί τση ἴσα μὲ ποῦ νὰ ποθάνω ζωὴ χαρισάμενη;» Πααίνει λοιπὸν σπίτι του, βρέσκει τὴ μάννα του καὶ τση λέει: «Μάννα, ἐγὼ, λέει, θὰ πὰ νὰ βροῦ τὴ βασιλιοποῦλλα, νὰν τση πῶ ἓνα αἶνιγμα».

Ἡ μάννα του, ἡ κακομοῖρα, σὰν τ' ἄκουσε κόρπος κόντεψε νὰ τση ῥθῆ. Ποῦ νὰ βάζη, βλέπεις, τση κακομοίρας ὁ νοῦς, πῶς θὰ μπορέσῃ ὁ γιός τση νὰ πῆ ἔς τὴ βασιλιοποῦλλα αἶνιγμα, ποῦ νὰ μὴ μπορῆ κείνη νὰν τὸ λύση! Ἄρχισε λοιπὸν νὰ κλαίη καὶ νὰν τότε περικαλῆ: «Ἐλα, παιδί μου, τοῦ λεγε, ἔς τὰ σύγκαλά σου, ἔλα ἔς τὸ νοῦ σου, ποῦ κείνο πήγανε ἄλλοι κι' ἄλλοι ἔξυπνοι καὶ διαβασμένοι καὶ τσοῖ χάλασε ὅλους ἡ βασιλιοποῦλλα καὶ μοῦ βγῆκες τώρα καὶ σὺ καὶ μοῦ θέλεις νὰ πᾶς νὰ σὲ χαλάση καὶ σένα!»

Αὐτὰ καὶ τόσα ἄλλα τοῦ λεγε, μ' αὐτὸς τοῦ κάκου. Ὅλα πὸ τὸ ν' αὐτὶ τοῦ μπαίνανε κι' ἀπὸ τ' ἄλλο τοῦ βγαίνανε. Τοῦ γε γιὰ καλὰ, βλέπεις, καρφωθῆ ἡ ἰδέα. Σὰν εἶδε κι' ἀπόειδε ἡ κακομοῖρα ἡ μάννα του, πῶς, ὅ τι κι' ἄνεν τοῦ λήη αὐτὸς δὲν ἀκούει, παρὰ εἶναι ἀποφασισμένος νὰ πάη, εἶπε μὲ τὸ νοῦ τση: «Τὸν ἔχω ποῦ τὸν ἔχω χαμένο. Δὲν εἶναι λοιπὸν καλύτερα, κεῖ ποῦ θὰν τότε χαλάσ' ἡ βασιλιοποῦλλα καὶ θὰ ντροπιαστῆ ἔς ὅλον τὸν κόσμον, νὰν τότε χαλάσω ἐγὼ;». Τοῦ κάνει λοιπὸν μία πίττα, βάζει φαρμάκι μέσα σὲ δαύτηνε, γιὰ νὰ φαρμακωθῆ ἔς τὸ δρόμον καὶ νὰ μὴ σώση νὰ πάη ἔς τὴ βασιλιοποῦλλα, τοῦ τήνε δίνει καὶ τοῦ λέει: «Πᾶρε, λέει, παιδί μου, τουτηνὰ τὴν πίττα, ποῦ σοῦ καμα, νὰν τὴν ἔχης ἔς τὸ δρόμον, ἅμα πεινάσης νὰν τήνε φάης.» Πῆρε αὐτὸς τὴν πίττα, χαιρέτησε τὴ μάννα του καὶ τραύηξε τὸ δρόμον νὰ πὰ νὰ βρῆ τὴ βασιλιοποῦλλα.

Ἐ τὸ δρόμον, κεῖ ποῦ πήγαινε, πήγαινε, ἄρχισε νὰ πεινᾷ ἡ σκύλα του — ἄγκαλὰ εἶχε πάρει καὶ μίχ σκύλα μαζί του, ποῦ τὴν ἔλεγε Ῥόζα — καὶ νὰν τοῦ κουνῆ τὴν ὀρά τση. Ἐκοψε τότες ἓνα κομματί πίττα καὶ τση τὸ ῥηξε νὰ τὸ φάη. Τό φαε ἡ σκύλα καὶ σὲ λίγην ὥρα ἔπεσε ξερὴ χάμω καὶ ψόφησε. Εὐτὺς τότες κατάλαβε πῶς ἐξ αἰτία; τση πίττας ψόφησε ἡ σκύλα καὶ πέταξε τὴν πίττα γιὰ νὰ μὴ φάη κι' αὐτὸς πὸ δαύτηνε καὶ πάθη τίποτα κ' εἶπε καὶ μὲ τὸ νοῦ του: «Νά, λέει, ὠραῖο αἶνιγμα νὰ πῶ τση βασιλιοπούλλας: «Ἡ πίττα τση μάννας μου ἔκαμε κακὸ τῆς Ῥόζας μου. Ποῦ θὰ καταλάβῃ κείνη!» Ἔτσι ἀλαφρώθηκε λιγάκι, ποῦ ὅλον τὸ δρόμον σκεφτότανε, σκεφτότανε εἰντα αἶνιγμα νὰ πῆ τση βασιλιοπούλλας, καὶ τώρα ποῦ βρε, χαρέθηκε κ' εἶπε, πῶς ὅ τι κι' ἄνεν τοῦ λάχη ἔς τὸ δρόμον ἴσα μὲ ποῦ νὰ φτάξῃ ἔς τση βασιλιοπούλλας θὰν τὸ κάμη αἶνιγμα καὶ θὰν τση τὸ πῆ. Τραύηξε λοιπὸν τὸ δρόμον του καὶ πήγαινε, πήγαινε, ἴσα μὲ ποῦ ἰνάδειασε πάνω ἔς ἓνα

δέντρο ἓνα πουλλάκι νὰ κάθεται. Πιάνει λοιπὸν μία πέτρα καὶ τὸ σημάδευει νὰν τὸ σκοτώσῃ. Τοῦ ῥήχνει τὴν πέτρα, μὰ κείνη δὲν τσίγει. τὸ πουλλί, παρὰ πέφτει πὸ πίσω πὸ τὸ δέντρο καὶ βρέσκει μία λαγουδίνα ποῦ κοιμώτανε καὶ σκοτώνει τὴ λαγουδίνα. Τρέχει, βλέπει πῶς σκότωσε τὴ λαγουδίνα καὶ λέει: «Μωρέ! νὰ ὠραῖο αἰνίγμα: Βαρεῶ, σκοτώνω, πιάνω τὸ δὲν ὀρπίζω.» — γιὰτὶ βέβαια δὲν τὸρπιζε πῶς θὰ σημάδευε πουλλί καὶ θὰ σκότωνε λαγὸ! — Σοῦ παίρνει τὴ λαγουδίνα, πάει ἔς ἓνα ξωμόνι, π' ἀνάδειασε, τήνε σκίζει καὶ ξεπετειώνται ἓνα σωρὸ λαγουδάκια πὸ τὴν κοιλία τῆ. Ἦτανε, βλέπει, ἀγγαστρωμένη ἢ λαγουδίνα κι' ὠρα-ὠρα νὰ γεννήσῃ. Γυρεύει ξύλα ἢ τίοτ' ἄλλο νὰ μαγερέτζῃ τὴ λαγουδίνα. μὰ δὲ βρέσκει οὔτε ξύλα οὔτε τίοτα καὶ σοῦ πιάνει τότες τὰ βιβλία τῆ ἐκκλησίας, βάζει φωτιά σὲ δαῦτα, ψήνει τὴ λαγουδίνα μὲ τὰ λαγουδάκια καὶ λέει. «Ὁραῖο αἰνίγμα καὶ τοῦτο: Ἐφαγα γεννημένο καὶ ἀγέννητο, ψημένο μὲ τὰ λόγια. Ποῦ θὰ καταλάβῃ τίοτα πὸ δαῦτα ἢ βασιλιοπούλλα!» Ἐκατσε λοιπὸν κ' ἔφαγε τὴ λαγουδίνα μὲ τὰ λαγουδάκια κ' ὕστερα τραύηξε τὸ δρόμο του καὶ πήγαινε, πήγαινε ἴσα μὲ ποῦ ἀπάντηξε μία μηλέα. Ἀνέβηνε πάνω ἔς τὴ μηλέα, ἔκοψε μῆλα, ἔφαγε, κατέβηκε κ' ἔκατσε ἔς τὴ ρίζα τῆ μηλέας νὰ ξεκουραστῇ. Κεῖ ποῦ καθώτανε βλέπει δίπλα του ἓνα σακκουλάκι γεμᾶτο λίρες, τ' ἀρπᾶ καὶ «μωρέ! λέει, ὠραῖο αἰνίγμα καὶ τοῦτο! καλὰ ἔν' τὰ μῆλα τῆ μηλιάς, καλύτερη ἢ ρίζα.» Σηκώθηκε σὲ λίγην ὠρα καὶ τραύηξε πάλι τὸ δρόμο του. Πήγαινε πήγαινε ἴσα μὲ ποῦ νυχτιώθηκε π' ὄξω πὸ μίαν ἐκκλησία. Μπήκε μέσα σὲ δαύτηνε κ' εἶδε μέσ' ἔς τὴ μέση ἓναν ἀποθαμένο καὶ γύρω γύρω πεντέξε νὰν τόνε φυλᾶνε. Ἦτανε ὅλοι ἀποκοιμισμένοι. Πιάνει λοιπὸν κι' αὐτὸς καὶ πρὶν πέσῃ σὲ καμίαν ἄκρη νὰ κοιμηθῇ ἀντισηκώνει λιγάκι τὸ κεφάλι τ' ἀπεθαμένου κι' ἀπὸ φόβο μὴ λάχῃ καὶ τόνε ληστεψοῦνε οἱ ζωντανοί, βάζει τὸ σακκουλάκι τσοῖ λίρες πὸ κάτω πὸ τὸ κεφάλι. Ἀγείρει ὕστερα ἔς ἓνα καντοῦνι κι' ἀποκοιμήθη μὲ τὴν ιδέα νὰ ξυπνήσῃ τὸ πρῶτ' ἀμπονωρύτερα πὸ τς ἄλλους καὶ χωρὶς νὰν τόνε πάρουνε μυρωδία νὰ πάρῃ τὸ σακκουλάκι τσοῖ λίρες καὶ νὰ φύγῃ. Γιὰ τὴν τύχη του ὁμως, ἓνας πὸ κείνους ποῦ φυλάγανε τὸν ἀποθαμένο, γιὰ νὰ φυλαχτῇ πὸ τὸ κρῦο, ποῦ ἔκανε κείνη τὴ νύχτα, εἶχε βγάλει τὸν ἀποθαμένο πὸ τὴ νεκροκασσέλλα του κ' εἶχε μ.πῆ αὐτὸς μέσα σὲ δαύτηνε. Κατάλαβε λοιπὸν τὸν τσοπάνη ἅμα τ' ἀντισήκωσε τὸ κεφάλι κ' ἔβαλε πὸ κάτω τσοῖ λίρες καὶ τὸν ἄφησε νὰν τόνε πάρῃ ὁ ὕπνος κ' ὕστερα πῆρε αὐτὸς τσοῖ λίρες, ξύπνησε τσοῖ ἄλλους, ἔβαλε τὸν ἀποθαμμένο ἔς τὴ νεκροκασσέλλα του, τὸν ἄφησε μοναχὸ μὲ τὸν τσοπάνη κι' ἀπὸ δῶ πάνε κι' ἄλλοι!

Φεύγει μὲ ὅλους τσοῖ ἄλλους καὶ μένει μοναχὸς ὁ καλὸς σου ὁ τσοπάνης! Νὰ μὴν τὰ πολυλογοῦμε, σηκώνεται τὸ πρῶτ' ὁ τσοπάνης,

βλέπει ἀδεικνῆ τὴν ἐκκλησία, πάει, ἀντισηκῶνει τὸ κεφάλι τ' ἀποθα-
μένου καὶ δὲ βλέπει τίοτα. «Μωρέ, λέει, τὴν ἔπαθα, δὲν πειράζει
ὄμως, εἶναι καὶ τοῦτο καλὸ αἰνίγμα: Ὅπου φοβηθῆ τσοῖ ζωντανούς,
ἀποθαμένοι τὸν γελοῦν.» Βγαίνει πὸ τὴν ἐκκλησία, τραυᾶ τὸ δρόμο
του καὶ πάει, πάει, πάει, ἴσα μὲ ποῦ βλέπει 'ς ἓνα μέρος δύο κόττες
νὰ γεννοῦνε, μίαν ἄσπρη καὶ μίαν μαύρη. Παίρνει τ' αὐγὰ ποῦ κάμνε
καὶ λέει: «Νά, λέει, καὶ τοῦτο εἶναι πολὺ καλὸ αἰνίγμα, θὰν τῆνε
ῤωτήξω: ποῖο εἶναι τ' αὐγὸ τῆς ἄσπρης κόττας καὶ ποῖο τῆς μαύρης;
Δὼ εἶναι ποῦ θὰν τῆνε πιάσω. Γιατὶ κι' ὄλα, λέει, τ' ἄλλα νὰν τὰ
βρῆ, τοῦτο δὲ θὰν τὸ βρῆ, γιατί 'ς τὰ τελευταῖα κι' ἄνε λάχη καὶ
κάμ' ὁ διάλος καὶ τὸ βρῆ ἐγὼ θὰν τῆ πῶ: «Ὅχι, δὲν εἶναι τοῦτο,
παρὰ τοῦτο εἶναι.» Κεῖνη δὲ θὰ μ.πορέση νὰ μὲ βγάλη ψεύτη κ' ἔτσι θὰ
κερδίσω καὶ θὰν τῆνε πάρω γυναῖκα μου.» Πῆρε λοιπὸν τ' αὐγὰ καὶ
τραχύξε τὸ δρόμο του.

Πήγαινε, πήγαινε, ἴσο μὲ ποῦ νυχτιώθη 'ς ἓνα μέρος. Μπῆκε
'ς ἓνα σπίτι, π' ἀπάντηξε, καὶ κοιμήθηκε πάνω σὲ μίαν κρεμαστὴ
σανίδα, π' αὐτὲς ποῦ βάζουνε τὰ ψωμῖα. Τὸ πρῶτ' σὰν ἐξύπνησε εἶπε
μὲ τὸ νοῦ του: «Νά καὶ τοῦτο, λέει, εἶναι ὠραῖο αἰνίγμα: Ὅ τὸν
οὐρανὸ δὲν ἐκοιμήθηκα, 'ς τὴ γῆς δὲν ἐκοιμήθηκα, ποῦ ἐκοιμήθηκα;»
Φεύγει πὸ τὸ σπίτι καὶ πάει, πάει, πάει, ἴσα μὲ ποῦ φτάνει, 'ς τὰ
τελευταῖα 'ς τὴν πολιτεία τῆς βασιλιοπούλλας. Ζητᾶ τὸ παλάτι
τοῦ βασιλέα, λέει πῶς θέλει νὰ πῆ αἰνίγμα 'ς τὴ βασιλιοπούλλα καὶ
τόνε παρουσιάζουνε μπροστὰ σὲ δούτηνε. Κάθεται ὁ κελός σου ὁ
τσοπάνης μπροστὰ 'ς τὴ βασιλιοπούλλα κι' ἀρχινᾶ νὰν τῆ λέει:

Ἡ πίττα τῆς μάννας μου ἔκαμε κακὸ τῆς Ῥόζας μου.

Βαρῶ, σκοτώνω, πιάνω τὸ δὲν ὀρπιζῶ.

Ἐφαγα γεννημένο καὶ ἀγέννητο, ψημένο μὲ τὰ λόγια.

Καλὰ ν' τὰ μῆλα τῆς μηλιάς, καλύτερη ἢ ῥίζα.

Ὅπου φοβεθῆ τσοῖ ζωντανούς ἀποθαμένοι τὸν γελοῦν.

Ποῖο εἶναι τὸ αὐγὸ τῆς ἄσπρης κόττας καὶ ποῖο τῆς μαύρης;

Ὅ τὸν οὐρανὸ δὲν ἐκοιμήθηκα,

'ς τὴ γῆς δὲν ἐκοιμήθηκα,

ποῦ ἐκοιμήθηκα;

Ἡ βασιλιοπούλλα ἄκουσε καλὰ καλὰ τὸ αἰνίγμα, σκέφτηκε πολ-
λὴν ὥρα, μὰ τίοτα δὲ μπόρεσε νὰ καταλάβῃ. Θύμωσε λοιπὸν καὶ φουρ-
κίστηκε, ποῦ πήγανε ἄλλοι κι' ἄλλοι καὶ τσοῖ χάλασε ὄλους, καὶ βρέθη
ἓνας παλιοτσοπάνης νὰν τῆ πῆ αἰνίγμα, ποῦ νὰ μὴ μπορῆ νὰν τὸ λύσῃ!

Ἄπο τὸ θυμὸ τση λοιπὸν καὶ γιὰ νὰ βρῆ ἀφορμὴ νὰν τότε χαλάση, γιὰτι θάρεψε πῶς θὰ μείνη μὲ κλειστὸ τὸ στόμα χωρὶς νὰ μπορέση νὰν τσῆ δώση τὴν ἀπάντησιν, κατέβχσε μάνι-μάνι τὰ βρακία τση καὶ τοῦ πε:

«Χωρὶς συμπόρμπερη καὶ μπάλα,
πῶς εὔρέθη τούτ' ἢ φάλλα;»

Ἐκεῖνος ὁμως, πιὸ ἔξυπνος καὶ τετραπέρατος, δὲν ἔχασε κκιρό, παρὰ κατέβχσε καὶ κεῖνος τὰ δικὰ του βρακία καὶ τσῆ πε:

«Χωρὶς κοπρέα καὶ νερό,
πῶς εὔρέθ' ἄγγοῦρι δῶ;»

Ἡ βασιλοποῦλλα τότες τὰ στενοδιάστη, δὲν ἔξιρε πλέα εἶντα νὰ πῆ καί, κατὰ ποῦ εἶχε ντελαλήσει, πῆρε τὸν τσοπάνην ἄντρα τση, καὶ περάσανε καλὰ καὶ μεῖς ἐδῶ καλύτερ¹⁾

Παραλλαγή πελοποννησιακὴ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἡ βασιλοποῦλλα καὶ ὁ τσοπάνης» ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Ν. Γ. Πολίτου, ἐν ΝΑ. σ. 35-40 ²⁾.

1) Κατ' ἄλλην κυθηραϊκὴν παραλλαγὴν ἡ βασιλοποῦλλα συνεζεύχθη ἀμέσως τὸν τσοπάνη, χωρὶς νὰ μεσολαβήσῃ ὁ ἐν τῇ προκειμένη παραλλαγῇ ἀναφερόμενος διάλογος. Κατ' ἄλλην δέ, ὡσαύτως κυθηραϊκὴν παραλλαγὴν, ἡ βασιλοποῦλλα ἐζήτησεν ὡς προθεσμίαν τρεῖς ἡμέρας, καθ' ἧς διὰ φίλων τῆς ἐπειράθη ὅπως μεθυσθῆ ὁ τσοπάνης καὶ ἀποσπασθῆ τὸ μυστικόν. Ἐπειδὴ ὁμως μεθ' ὄλας τὰς προσπαθείας οὐδὲν κατωρθώθη, ἠναγκάσθη μετὰ τὴν πάροδον τῆς ταχθείσης προθεσμίας νὰ συζευχθῆ τὸν τσοπάνη.

2) Σχεδὸν ἀπαράλλακτος πρὸς τὴν παραλλαγὴν ταύτην εἶναι παραλλαγή ἐξ Ἡρακλείου τῆς Κρήτης ἔχουσα ὡς ἐξῆς:

Ἡ πιτταροῦλα ἤφαγε τὴν Ἐμορφοῦλα.

Τρεῖς καλογέροι τήνε φάγαν τὴν καμμένη.

Ἐγὼ ἔφαγα γεννημένο καὶ ἀγέννητο κρέας, ψημένο μὲ τὰ γράμματα.

Ἡπια νερό, ποῦ μήτε 'ς τὴ γῆς ἦτονε μήτε 'ς τὸν οὐρανὸ.

Ἐν ταύτῃ Ἐμορφοῦλα, εἶναι τὸ ὄνομα τῆς σκύλας, τρεῖς καλογέροι, εἶναι τρεῖς κόρακες, οἵτινες ἔφαγον τὴν Ἐμορφοῦλαν, τὸ μήτε 'ς τὴ γῆ μήτε 'ς τὸν οὐρανὸ νερό, ὅπερ ἔπιεν ὁ τσοπάνης, εἶναι νερὸ ἀπὸ κανδηλὶ ἐκκλησίας. Γνωστὸν ἐπίσης εἶναι τὸ παραμῦθιον καὶ ἐν Ἰφ, ὡς μᾶς ἀνεκοίνωσεν ὁ ἐξ Ἰου φοιτητῆς τῆς φιλολογίας Σπ. Λωρεντζιάδης. Ἐν τῇ παραλλαγῇ ταύτῃ τῆς Ἰου τὸ ὄνομα Μαρχετοῦ φέρεται ὡς ὄνομα τῆς σκύλας.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΑ ΑΙΝΙΓΜΑΤΙΚΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

ΥΠΟ
Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΟΥ

α'.

Παραπλήσιος μῦθος μετὰ διαφορουμένου διαλόγου, ἔχοντος παρὰ προσδοκίαν σεμνὴν ἔννοιαν, φέρεται καὶ παρὰ τοῖς Ἰταλοῖς (Βερώνης). Νέος τις ἔρωτᾷ τὴν ἔρωμένην του:

« Sio contenta ¹⁾ che meta el me rosseto ²⁾
nel vostro peloseto ? ³⁾
— No, che gh'è stà dentro ed drito e el storto ⁴⁾
e no'l gh'à petà gnanca un peletto ⁵⁾,

ἀποκρίνεται αὕτη. (Archivio per lo stud. delle tradiz. popol. 1899 τ. 18 σ. 368).

Ἐν παλαιῷ γερμανικῷ αἰνίγματι τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἔχομεν ἐπίσης ὅμοιον διαφορούμενον διάλογον κόρης καθημένης εἰς κῆπον καὶ νέου διερχομένου ἐκεῖθεν· «*liebe junkfrau lasst mir mein lankhals in euren rauchars*» (καλό μου κορίτσι, ἄφησέ μου τὸ μακρολαίμη μου ἔς τὸ μαλλιαρό σου), ἐννοῶν τὸ ἄλογό του καὶ τὸ λιβάδι της. Ἡ κόρη δὲ ἀποκρίνεται «*ich bescharn erst nechten*» (τὸ ἐκούρεψα ἀπὸ χθές), ἐννοοῦσα ὅτι ἐθέρισε τὸ λιβάδι. Ὁ *R. Köhler* (*Kleine Schriften* τ. III σ. 516) ὑπομνηματίζων τὸ αἰνίγμα ταῦτο, ἀναφέρει καὶ ἕτερον ὁμοιότατον παλαιὸν γερμανικόν, καθὼς καὶ παλαιὰ καὶ νεώτερα γερμανικὰ αἰνίγματα, καὶ ἓν γαλλικόν, ὑπαινιμισσόμενα τὸ λιβάδιον καὶ βάσιν ἔχοντα τὴν ὁμοιότητα τῶν εἰκόνων τῆς κουράς καὶ τοῦ

¹⁾ Siete contenta = ἐπιτρέπετε ;

²⁾ Τὸ κοκκινάδι μου = τὸν ἵππον μου.

³⁾ Στὸ μαλλιαρό σας = ἔς τὸ λιβάδι σας.

⁴⁾ Ὁ ἴσιος κ' ὁ στραβὸς = ὁ θεριστὴς μετὰ τὸ δρεπάνι του.

⁵⁾ Δὲν ἄφησε οὔτε τριχοῦλα = τὸ ἐθέρισε ὅλο.

θερισμοῦ. Καὶ ὁ τοῦ Köhler ἐκδότης *J. Bolte* προσθέτει εἰς ταῦτα καὶ ἕτερα τρία τοιαῦτα γερμανικὰ νεώτερα αἰνίγματα.

β'.

Πλὴν τῆς μνημονευομένης ὑπὸ τοῦ ἐκδότου παραλλαγῆς, ἦν ἐκ χειρογράφου ἰατροσοφίου τοῦ ΙΗ' αἰῶνος τελευτῶντος ἐδημοσίευσεν τῷ 1874 ἐν ΚΠ., ἑτέρα ἐκ Νισύρου μετὰ τοῦ σχετικοῦ μύθου ἐδημοσίευσεν ἐν ΖΑ. σ. 418. Ἐν ταύτῃ οἱ λόγοι τοῦ παλινστοῦντος οὐδένα διατηροῦσιν ἀρχαῖκόν τύπον: «Νὰ πῆς τοῦ κύρη σου. πῶς εἶσαι ἀδερφός μου ἀπὸ ἕναν κύρη καὶ παιδὶ τῆς γυναικός μου· ἄμε πές το τοῦ κύρη μας, πῶς τὸν χαιρετᾷ ὁ γιός του, ὁ ἄντρας τῆς γυναικός του». Ἐμφαίνουσι δ' οἱ ἀρχαῖκοι τύποι σαφῶς τὴν προέλευσιν τοῦ αἰνίγματος, παρεισαχθέντος εἰς τὸν λαὸν πρὸ πολλοῦ χρόνου διὰ τῆς γραπτῆς παραδόσεως, ὅπερ ἐπίσης παρατηρεῖται ὅτι συνέβη καὶ εἰς τὰ πλεῖστα τῶν φερομένων παρὰ τῷ λαῷ βυζαντινῶν αἰνιγμάτων καὶ τινῶν τῶν δημῶδων θρησκευτικῶν ᾠσμάτων.

Παραπλήσιον τὴν διατύπωσιν πρὸς τὸ ἐλληνικὸν εἶναι καὶ ἑβραϊκὸν αἰνίγμα ἐκ τῶν ὑπὸ τῶν ταλμουδικῶν παραδόσεων ἀναφερομένων εἰς τὸν Σολομῶντα (*Folk-lore* τ. I σ. 354,2).

Ὁ ἐπεξηγῶν τὸ αἰνίγμα μῦθος ὑποδεικνύει ὅπόσον εἶναι εἰς τὸν ἐλληνικὸν λαὸν ξένη καὶ ἀνήκουστος ἢ ἐρωτικὴ σχέσις τοῦ πενθεροῦ πρὸς τὴν νύμφην του, ἢ τοσοῦτον συνήθης παρὰ τῷ ῥωσικῷ ὄχλῳ καὶ σχεδὸν ὡς κοινωνικὸς θεσμὸς θεωρουμένη, ἢ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *snochatsestvo*. (βλ. *O. Schrader, Die Schwiegermutter und der Hagestolz, Braunsch. 1904* σ. 23 κέ.).

γ'.

Κατὰ παραλλαγὴν ἀθηναϊκὴν τοῦ μύθου τούτου (Ἑβδομάς 1884 Α' σ. 24) ὁ μέγας Ἀλέξανδρος ἀντὶ τοῦ Σολομῶντος τῆς κυθηραϊκῆς συνεβούλευσε τὸν ζητήσαντα παρ' αὐτοῦ γνώμην τίνα γυναῖκα νὰ ἐκλέξῃ ἐκ τριῶν προτεινομένων εἰς αὐτόν, μιᾶς πλουσίας, ἑτέρας γραμματισμένης καὶ τρίτης πτωχῆς. Παίζων ἀμάδαις, διότι ἦτο παιδίον, ἐφάνη ἀπροσεκτῶν εἰς τὴν ἐρώτησιν, καὶ ἀψησολημένος καθ' ὀλοκληρίαν εἰς τὴν παιδιάν· ἔλεγε δέ: «Σήκω σὺ νὰ κάτσω γώ, σῶπα σὺ νὰ πῶ

ἐγώ, ὄρσε, ἀφέντη». Ματαίως ἐκεῖνος ἀναμείνας τὴν ἀπόκρισιν, ἀπῆλθεν ἄθυμος, ἀλλ' ὁ φίλος, ὅστις τὸν παρέπεμψεν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον, τῷ ἐξήγησεν ὅτι ἡ συμβουλή τοῦ σοφοῦ παιδίου ἦτο νὰ νυμφευθῆ τὴν πτωχὴν, διότι ἐκάστη τῶν τριῶν φράσεων, ἃς ἤκουσεν, ἐδήλου τίς θὰ εἶναι ἡ θέσις αὐτοῦ ἐν τῷ οἴκῳ, ὅταν θὰ νυμφευθῆ μίαν τῶν τριῶν. Ἡ μὲν πρώτη δὲν θὰ τοῦ ἐπιτρέπη νὰ πράττη τίποτε, ἀξιοῦσα νὰ διοικῆ αὐτὴ τὸν οἶκον, ἡ δευτέρα ὡς λογία δὲν θὰ τὸν ἀφήνῃ νὰ ὀμιλῆ ὑποτιμῶσα τοὺς λόγους του, ἀλλ' ἡ τρίτη θὰ ὑπακούῃ αὐτὸν προθύμως.

Ὅμοια ἀραβικὴ διήγησις φέρεται περὶ Σολομῶντος, ὅστις παιδίον ἐπίσης καὶ ἱππεύων καλάμιον μετ' ἄλλων ὀμηλικῶν ἔδωκε τὴν ὀρθὴν περὶ γάμου συμβουλήν¹⁾. Κατὰ σερβικὴν δὲ διήγησιν, ὁ Σολομὼν ἐπίσης, παιδίον ἱππεῦον ῥάβδον, συνεβούλευσε δι' αἰνιγματωδῶν λόγων τὸν ἐρωτῶντα, νὰ ἐκλέξῃ γυναῖκα ἐκ τῶν προτεινομένων αὐτῷ παρθένου χήρας καὶ ζωντοχήρας τὴν παρθένον²⁾. Ἐν σικελικῷ δὲ μύθῳ, ὁ Σολομὼν παραπέμπει τὸν ἐρωτήσαντα αὐτὸν περὶ γάμου εἰς τὴν σοφωτέραν ἀδελφὴν του Sapienza, καὶ τὴν αἰνιγματώδη ἀπόκρισιν ταύτης τῷ ἐξηγεῖ³⁾.

Ἡ ἀρχὴ τῶν διηγήσεων τούτων ἀνάγεται πιθανώτατα εἰς τὴν ἑλληνικὴν περὶ Πιττακοῦ, ἧς ἡ πρώτη μνεία εὐρίσκεται παρὰ τῷ ποιητῇ Καλλιμάχῳ⁴⁾. Εἰς τὸν ἐρωτήσαντα ποτέραν νύμφην νὰ ἐκλέξῃ, τὴν πλουσιωτέραν καὶ εὐγενεστέραν αὐτοῦ ἢ τὴν ἴσην αὐτῷ τὸν πλοῦτον καὶ τὸ γένος ὁ σοφὸς ἔδειξε παιδία παίζοντα ἐν τῇ ὁδῷ, εἰπὼν εἰς αὐτὸν ἐκ τούτων νὰ ὀδηγηθῆ. Ὁ δὲ πλησιάσας τοὺς παῖδας καὶ ἀκούσας αὐτοὺς παρακελευομένους ἀλλήλους κατὰ τὴν παιδιάν «τὴν κατὰ σαυτὸν ἔλα» ἔλαβε γυναῖκα τὴν ὀλιγωτέραν προῖκα ἔχουσαν καὶ ὑποδεεστέραν τὸ γένος. Ἐν τῇ διηγήσει ταύτῃ ἀνευρίσκομεν τὰ

1) *El Ibchichi*, Mostat'ref παρὰ R. Basset ἐν Rev. trad. popul. τ. XIII σ. 599.

2) *Vuk Karadschitsch*, Volksmärchen d. Serben ἀρ. 41 παρὰ Wesselofsky ἐν Mélusine τ. IV σ. 270.

3) *Pitré*, Fiabe e leggende popolari siciliane ἀρ. 20 παρὰ Wesselofsky ἐνθ. ἀν.

4) *Καλλιμάχ.* ἐπιγρ. 1 παρὰ Διογέ. Λαερ. Α 79 = Ἀνθολ. Παλατ. Ζ' 89. Πρβλ. Πλουτάρχ. π. παίδ. ἀγωγ. σ. 13f.

κυριώτατα στοιχεῖα τῆς δημώδους τὴν περὶ τοῦ ἀρμόζοντος γάμου ὑπὸ παίδων διδομένην συμβουλὴν καὶ τὴν διατύπωσιν ταύτης κατὰ τὸν προσήκοντα εἰς παιδία τρόπον, διὰ παιδιᾶς. Εἰς τὸν Πιπτακὸν ὁ λαὸς ὑποκατέστησε τὸν Ἀλέξανδρον, τὸν γνωστότατον διὰ μυθικῆς αἴγλης περιβεβλημένον ἥρωα, συνεχώνευσε δ' ἐν τῷ αὐτῷ προσώπῳ τὸν ὀδηγήσαντα σοφὸν καὶ τὰ ἀσυνειδήτως συμβουλευσάντα παιδία· εἰς τοῦτο δ' ἐν μέρει συνετέλεσε καὶ ἡ λαϊκὴ ὁρμὴ πρὸς ἀπόδοσιν πρωΐμου ἀναπτύξεως τῶν σωματικῶν καὶ τῶν ψυχικῶν ἀρετῶν εἰς τοὺς ἥρωας, ἧτις ὁρμὴ ἀπανταχοῦ μὲν, ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν εἰς τοὺς Ἰνδικοὺς μύθους, παρατηρεῖται ¹⁾. Ἡ ἀντικατάστασις δὲ τοῦ Ἀλεξάνδρου ὑπὸ τοῦ Σολομῶντος καὶ εἰς τὸν μῦθον τοῦτον ὡς καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους ἔγινε διὰ τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν Ἀράβων, ἐξ ὧν διεδόθησαν ὑπὸ τὴν νέαν μορφήν οἱ μὲν ἀμέσως οἱ δὲ διὰ τῶν Ἑλλήνων τῶν μέσων χρόνων καὶ εἰς ἄλλους λαοὺς εὐρωπαϊκούς ²⁾.

δ'.

Τοῦ προκειμένου μύθου βυζαντινὴν παραλλαγὴν ἐξέδωκεν ὁ *Boissonade* (Τζέτζης. Ψελλός. Lutet. 1851 σ. 340) ἐκ τοῦ ὑπ' ἀρ. 2991 Α κώδικος τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων. Τοῦ μύθου προτάσσεται τὸ αἶνιγμα:

«Ὁ ποτέ μου πατήρ, ἄρτι μου παῖς, ἂν ἦ καλὴ μου τύχη, πάλιν πατήρ μου· εἰ δὲ κακὴ μου τύχη, ἄρτι μου παῖς. Δότε μοι τὸν υἱόν μου, τὸν ἄνδρα τῆς μητρός μου.» Κατὰ δὲ τὸν μῦθον, ἡ θυγάτηρ ὑποδίκου, εἰς ὃν ὁ βασιλεὺς διέταξε νὰ μὴ δίδωσι τροφήν, ἐρχομένη εἰς τὴν φυλακὴν ἔτρεφε τὸν πατέρα ἀπὸ τῶν οἰκείων μαζῶν μέχρι τῆς ἀποφάσεως. Τότε προέτεινεν ἐκεῖνη τὸ αἶνιγμα καὶ ἀφοῦ οὔτε οἱ γραμματικοὶ οὔτε οἱ φιλόσοφοι ἠδυνήθησαν νὰ τὸ λύσωσι, προσέταξεν ὁ βασιλεὺς τὴν γυναῖκα νὰ τὸ εἴπη, εἰποῦσα δὲ ἠλευθέρωσε τὸν πατέρα τῆς ἐκ τῆς φυλακῆς.

¹⁾ *Salzberg*, Die Salomo-Sage in der semitischen Literatur, Berl. 1907 σ. 63. Ὑπάρχουσι δ' ὁμοίως καὶ πολλοὶ μῦθοι, καθ' οὓς παιδία παρίστανται μείζονα εὐθυκρισίαν ἔχοντα τῶν ἀνδρῶν ἢ ἐξευρίσκοντα ἀπροσδοκίτους λύσεις τῶν δυσχερειῶν, ὡς οἱ ἐν τῷ *Συντάγμα* σ 115 κε Boiss. (σ. 92-99 Eberh.) *Chauvin*, Bibliographie des ouvrages arabes, 1904 τ. VIII σ. 62. 63-4.

²⁾ *Salzberg*, ἐνθ. ἀν. σ. 3. 4.

Ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος φέρονται παραλλαγὰι τοῦ αἰνίγματος, αἱ μὲν μετὰ πλήρους τῆς συναφοῦς διηγήσεως, ἄλλαι δὲ μετὰ συνόψεως μόνον ταύτης.

Ἀνέκδοτος παραλλαγή τοῦ αἰνίγματος ἐκ Πάρου (ἀνακοινωθείσα μοι ὑπὸ τοῦ ἀποθανόντος δημοδιδασκάλου Π. Σαρρῆ) ἔχει ὡς ἑξῆς:

Βασιλεῦ, ὁ ἐπὶ τοῦ ἀγεννήτου καθήμενος,
καὶ ἐπὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ ἀναπαυόμενος,
ἢ λύσον μου τὸν λόγον,
ἢ δῶσε μοι τὸν υἱόν μου,
τὸν ἄνδρα τῆς μητρός μου.
Ἄν, βασιλεῦ, τὸν δώσης,
θὰ εἶν' μόνον πατήρ μου·
ἂν τὸν κρατῆς ἀκόμη,
θὰ γίνῃ πάλι υἱός μου.

Ἐν τῇ πελοποννησιακῇ παραλλαγῇ τοῦ παραμυθίου, ἦν ἐδημοσίευσεν ἐν ΝΑ. σ. 40-3 (μετάφρασις τούτου γαλλ. παρὰ *Legrand*, *Contes populaires grecques* σ. 47 κέ. γερμανικῇ ἐν *N. Jahrb. f. d. klass. Altertum* 1904 σ. 292-3), ἢ συντηρήσασα ἐν τῇ ζωῇ τὸν πατέρα τῆς, ἀδελφὸν τοῦ φυλακίσαντος αὐτὸν βασιλέως, εἶναι παρθένος, τὸ δὲ προτεινόμενον αἶνιγμα ὑπαινίσσεται μόνον τὴν γέννησιν τοῦ ἵππου τοῦ βασιλέως, ὃν αὐτὴ ἰῶ ἐδώρησεν:

Ἵ ἀγέννητο κί' ἂν κάθεσαι Ἶς τὴ μάννα του κοιμᾶσαι.

ἢ δὲ συμπλήρωσις αὐτοῦ φέρεται ἐν τῇ ἀποκρίσει τῆς κόρης εἰς τὸν βασιλέα ζητοῦντα τὴν λύσιν τοῦ αἰνίγματος: «Θὰ σ' τότε λύσω, βασιλιᾶ μου, τὸ λόγο, ἅμα μοῦ δώσης τὸ παιδί μου, τὸ παιδί τῆς μάννας μου· κί' ἅμα μοῦ τὸ δώσης θὰ γενῆ πατέρα μου, ἅμα δὲν τὸ δώσης πάλι παιδί μου θὰ εἶναι.» Αὐτόθι δὲ ἐδημοσίευσεν καὶ παραλλαγὴν τοῦ αἰνίγματος ἐκ χειρογράφου Ἰατροσοφικοῦ τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος (ἀνήκοντος ὅτε τὸ ἀνέγνωσα εἰς τὸν ἐκ Τρινάσου Πουλιῶν Ν. Πουλι-κᾶκον), ἐλαχίστας διαφορὰς ἔχουσαν ἀπὸ τῆς πρώτης κυθηραϊκῆς.

Ἐτέρα παραλλαγή τοῦ μύθου καὶ τοῦ αἰνίγματος λεσβιακῇ ἐδημο-σιεύθη ἐν ἐπιτόμῳ γαλλικῇ μεταφράσει ἐν *G. Georgeakis et L. Pineau le Folk-lore de Lesbos* σ. 108-9. (Πρβλ. καὶ σ. 105 7) Ἀνέκδοτον δὲ θηραϊκὴν ἀναφέρει ὁ Kretschmer (βλ. κατωτέρω). — Παραλλαγὴν δὲ τοῦ αἰνίγματος ἐκ Ξηροχωρίου, ἄνευ τοῦ μύθου, πε-

ριέλαβεν ὁ κ. Γ. Ῥουσιᾶς ἐν συλλογῇ αἰνιγμάτων, ἣν θὰ δημοσιεύσω-
μεν εἰς προσεχῆς τεύχος. Τὸ αἶνιγμα ἔχει ὡς ἑξῆς:

Εἰς ἀγεννήτου πόδας ἴστατον ὁ βασιλεύς,
καὶ εἰς τὸ δέρμα τῆς μητρὸς αὐτοῦ ἐκαθέζετο.
Ἦ διάλυσόν μου τὸ ῥῆμα,
ἢ δῶσ' μου τὸν υἷόν μου,
τὸν ἄντρα τῆς μητρὸς μου.

Ὁ μῦθος τῆς θηλαζούσης τὸν πατέρα ἢ τὴν μητέρα θυγατρὸς εἶναι παλαιὸς καὶ πολυθρύλητος. Τῷ 1870 δημοσιεύων ἐν ΝΑ. τὴν πελοπον-
νησιακὴν παραλλαγὴν ἐσημείωσα ὅτι μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Πλινίου,
τοῦ Βαλερίου Μαξίμου καὶ τοῦ Ὑγίνου (πρόσθετες καὶ τοῦ Φήστου
σ. 209) καὶ ὅτι σώζεται ἀρχαία παράστασις αὐτοῦ ἐν τοιχογραφίᾳ τῆς
Πομπηίας. Δευτέρα τοιχογραφία, μικρὸν παραλλάσσουσα τῆς πρώτης
εὑρέθη ἐπίσης ἐν Πομπηίᾳ, ἀναφέρεται δὲ καὶ ἄλλη τρίτη. Πρὸ δέκα
δ' ἐτῶν ἀνεκαλύφθη καὶ ἑτέρα ὁμοία τοιχογραφία ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Μ.
Λουκρητίου Φρόντωνος ἐν Πομπηίᾳ, ἔχουσα ἐπιγεγραμμένα καὶ τὰ ὀνό-
ματα, Pero (Πηρὼ) τῆς εὐσεβοῦς θυγατρὸς, καὶ Micon (Μίκων) τοῦ
πατρὸς. (Notizie d. Scavi 1900 σ. 199. *Mau* ἐν *Römische Mitteil.*
1901 σ. 350 κέ.). Ἡ αὐτὴ παράστασις ἐπαναλαμβάνεται καὶ ἐν πομ-
πηϊανῶν κερραμίνῳ συμπλέγματι. (*Rohden*, *Die pompejanischen*
Terracotten σ. 57 κέ. πίν. 47. *Röm. Mitteil.* 1898 τ. 13 σ. 20).

Ἐκ τῶν Ῥωμαίων συγγραφέων, μάλιστα δ' ἐκ τοῦ Βαλερίου Μα-
ξίμου, παραληφθεῖσα ἐπαναλαμβάνεται συχνάκις ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος
καὶ ἐφεξῆς ἢ διήγησις ὡς θαυμαστὸν παράδειγμα υἱκῆς εὐσεβείας ὑπὸ
συγγραφέων τῶν μέσων χρόνων καὶ τῆς ἀναγεννήσεως. Ἀλλὰ καὶ πολ-
λοὶ ζωγράφοι ἀπεικόνισαν τὸ θέμα τῆς θηλαζούσης τὸν πατέρα θυγα-
τρὸς (Rubens, Guido, Honthorst, Bachelier, Parmesan, Fiam-
mingo, Benedetto Crispi, Jos. Lefebvre κλπ.). Εὐνόητον δ' εἶ-
ναι ὅτι καὶ ὡς δημώδης ἀνευρίσκεται ὁ μῦθος πολλαχοῦ, ἀλλὰ δὲν εἶ-
ναι ἐξηκριβωμένον ἂν ἐκ τῶν συγγραφέων μετεδόθη εἰς τὸν λαόν, ἢ
τἀνάπαλιν παρὰ τούτου παρέλαβον οἱ συγγραφεῖς.

Περὶ τῆς διαδόσεως τοῦ μύθου καὶ τῶν εἰς αὐτὸν ἀναφερομένων
μνημείων ἐπραγματεύθησαν εἰδικῶς ἀπὸ τινων ἐτῶν οἱ ἑξῆς: *R. Köh-*
ler, *Kleine Schriften*, hrg. v. *J. Bolte* τ. I σ. 373. *G. Knaak*

ἐν Zeitschrift f. vergl. Literaturgeschichte N. Σειρᾶς τ. 12 σ. 550 κέ. Ὁ αὐτὸς ἐν Neue Jahrbücher f. das klassische Altertum, 1904 τ. 13 σ. 464. P. Kretschmer, zur Geschichte von der säugenden Tochter ἐν Zeitschrift f. deutsches Altertum u. d. Litteratur 1899 τ. 43 σ. 151-7. F. Kuntze, die Legende von der guten Tochter in Wort u. Bild ἐν Neue Jahrbücher f. d. klass. Altertum 1904 τ. 13 σ. 280 300. A. Mau, Nochmals Micon u. Pero ἐν Röm Mitteilungen 1905 τ. X σ. 188.

Ἡ πρώτη γνωστὴ διατύπωσις τοῦ μύθου εἶναι ἑλληνική, ἣς φέρονται δύο τύποι ὁ μὲν παρὰ Βαλερίῳ Μαξίμῳ, Ὑγίνῳ, Φήστω καὶ τοῖς μνημείοις τῆς ἀρχαίας τέχνης περὶ Μίκωνος καὶ Πηροῦς, ὁ δὲ παρὰ Νόννῳ (Διονυσ. ΚΚ' 101-142) περὶ τοῦ ὑπὸ τοῦ βασιλέως Δηριάδου καθειρχθέντος Ἰνδοῦ ἡγεμόνος Τεκτάφου καὶ τῆς γαλουχησάσης αὐτὸν θυγατρὸς Ἡερίης (οὗ ἡ προέλευσις ὡς ἐκ τῶν ἑλληνικῶν ὀνομάτων καὶ ἄλλων τεκμηρίων συνάγεται δὲν εἶναι Ἰνδική). Ἐκ τῆς ἑλληνικῆς πιθανῶς προῆλθεν ἡ παρὰ Πλινίῳ, Σολίνῳ (I. 124) καὶ Βαλερίῳ Μαξίμῳ ῥωμαϊκὴ περὶ τῆς γαλουχησάσης τὴν ἀνώνυμον μητέρα ἀωνύμου ἐγγάμου θυγατρὸς ἡ ῥωμαϊκὴ παράδοσις συνέδεε τὸν μῦθον πρὸς τὴν ἴδρυσιν ἐν Ῥώμῃ ναοῦ τῆς Εὐσεβείας (Pietas) κτισθέντος κατὰ ταύτην ἐν τῷ τόπῳ τοῦ δεσμοτηρίου, ἐν ᾧ ἦτο ἐγκαθειργμένη ἡ μήτηρ. (Wissowa, Religion u. Kultus der Römer, München 1902 σ. 274-5 καὶ ἐν Roscher, Lex. d. Mythologie τ. III σ. 2500-1).

Ὁ Kretschmer (ἐνθ. ἀν. σ. 157) ἀναφέρει παράλληλον σινικὴν διήγησιν (ἐκ τῆς Zeitschrift f. Ethnologie 1897, Verhandl. σ. 90) περὶ γυναικὸς ἐκ στοργῆς διὰ τοῦ γάλακτος αὐτῆς θρεψάσης τὴν προμάμμην τῆς ἣ κατ' ἄλλους τὴν πενθεράν τῆς¹⁾ καθὼς καὶ ὁμοίας παραστάσεις ἐν ἔργοις τῆς Ἰαπωνικῆς τέχνης. Ἄλλ', ὡς εὐλόγως παρατηρεῖ, ἡ συμφωνία τῶν διηγήσεων τούτων πρὸς τὸν περὶ τῆς Πηροῦς

¹⁾ Ὅμοίαν σινικὴν διήγησιν ἔχω σημειώσῃ ὡς ἀναφερομένην ἐν Chines. Erzählungen von Abel Rémusat, deutsch von * r, Lpz. 1877 τ. I. σ. 3-106. Ἀλλὰ μὴ ἔχων νῦν προχείρους οὔτε τὴν γαλλικὴν μετάφρασιν τοῦ Rémusat, οὔτε τὴν ἐκ ταύτης γενομένην γερμανικὴν, ἀδυνατῶ νὰ ἐξακριβώσω ἂν ἡ διήγησις αὕτη εἶναι ἄλλη παρὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Kretschmer μνημονευομένην.

μῦθον δὲν εἶναι τοιαύτη, ὥστε κατ' ἀνάγκην νὰ παραδεχθῶμεν συνάφειαν αὐτῶν. ἤτις θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξηγηθῆ διὰ τῆς προϋποθέσεως ὁμοίας διαμέσου Ἰνδικῆς διηγήσεως· ¹⁾ ἄλλως δέ, προσθέτει, τοιαύτην κατ' ἐπίφασιν ὁμοιότητα παρουσιάζουσι καὶ μεσαιωνικά ψυχρὰ καὶ ἀπειρόκαλα συναξάρια περὶ τροφῆς ἀνδρῶν διὰ γάλακτος ἀπὸ τῶν μαστῶν γυναικῶν, ἰδίως τῆς Παναγίας, τὰ ὁποῖα προδήλως οὐδὲν ἔχουσι τὸ κοινὸν πρὸς τὸν μῦθον τῆς Πηροῦς. ²⁾

Σπουδαιότατον στοιχεῖον, ὅπερ φαίνεται προστεθὲν εἰς τὸν ἀρχαῖον μῦθον ὑπὸ τῆς δημῶδους παραδόσεως εἶναι τὸ αἰνίγμα. Ἡ ἐλευθέρωσις τοῦ καταδίκου, ἣτις εἰς τὸν ἀρχαῖον μῦθον παρίσταται ὡς προκληθεῖσα ἐκ τοῦ ἔλεου εἰς τὴν εὐσεβῆ πρᾶξιν τῆς θυγατρὸς, κατὰ τὴν δημῶδη παράδοσιν, εἶναι τὸ ἔπαθλον τῆς εὐφυίας αὐτῆς, προτεινάσης αἰνίγμα, ὅπερ δὲν ἠδυνήθη νὰ λύσῃ ὁ φυλακίσας τὸν πατέρα της. Ἄν τὸ στοιχεῖον τοῦτο ἐνυπῆρχε καὶ εἰς τὸν ἀρχαῖον μῦθον εἶναι ἀμφίβολον.

Ὁ Kretschmer (ἐνθ. ἀν. σ. 454) εὐστόχως παρετήρησεν ὅτι καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἀφηγήσει τοῦ Βαλερίου Μαξίμου ἔχομεν παρομοίωσιν τοῦ διὰ τοῦ γάλακτος τῆς θυγατρὸς τρεφομένου πατρὸς πρὸς υἱὸν (velut infantem-aluit). Καὶ ἐν τῇ παρομοιώσει ἐνυπάρχει τὸ σπέρμα πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ αἰνίγματος. Ὅπως ἂν ἦ τὸ αἰνίγμα εὐρίσκεται εἰς πάσας τὰς δημῶδεις παραλλαγὰς τοῦ μύθου. ³⁾ Πάντως δὲ εἶναι ἱκανῶς παλαιόν. Τὸ ἐλληνικὸν εἶναι τῶν βυζαντινῶν χρόνων, ὡς ἄλλως καὶ ἦ

¹⁾ Ὁ Kuntze (N. Jahrb. f. d. klass. Altert. 1904 τ. 13 σ. 299-300), ἐπαναλαμβάνων τὰς ὑπὸ τοῦ Kretschmer ἀναφερομένας μαρτυρίας, ἀποκλίνει πρὸς τὴν γνώμην ὅτι τὸ πρῶτον διεπλάσθη ὁ μῦθος ἐν Περσίᾳ, ὅπου τὸ γυναικεῖον γάλα συνηθίζεται νὰ παρέχεται ὡς τονωτικὸν εἰς ἀσθενικοὺς γέροντας. Τὴν γνώμην δ' ὅμως ταύτην ἀναιρεῖ ἡ παρατήρησις τοῦ Ilberg (αὐτ. σ. 300) ὅτι καὶ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἰατροὶ συνίστων τὸ γυναικεῖον γάλα ὡς φάρμακον νόσων τινῶν καὶ δὴ τοῦ γεροντικοῦ μαρασμοῦ, ἐδίδασκον δὲ ὅτι δραστικωτέρα ἦτο ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ ἂν ἀμέσως ἀπὸ τοῦ γυναικείου τιτθοῦ ἐθιλάζετο τὸ γάλα.

²⁾ Ἐκ τοῦ ἐλληνικοῦ μύθου φαίνεται ἔχουσα τὴν ἀρχὴν (διὰ μέσου τῶν μεσαιωνικῶν διασκευῶν) καὶ ἱστορικὴ σκοτικὴ παράδοσις. ἦν εὐρίσκομεν ἐν τῇ ὥραϊά κόρῃ τοῦ Πέρθ τοῦ Walter Scott: Ὁ ἡγεμὼν Δαυίδ, δούξ τοῦ Rothsay καὶ πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ βασιλέως Ῥοβέρτου τοῦ Γ' τῆς Σκωτίας, φυλακισθεὶς ὑπὸ τοῦ θείου του δουκὸς τοῦ Albany εἰς φυλακὴν, ἐν ἣ ἀπέθανεν ὑπὸ λιμοῦ καὶ δίψης, ἐτράφη ἐπὶ τινα καιρὸν διὰ τοῦ γάλακτος γυναικός, ἣτις τὸ μετωχέτευε διὰ σωλῆνος.

³⁾ Kretschmer αὐτ. Kuntze αὐτ. σ. 289 κέ. Βλ. προσέτι K. Simrock.

μακαρονίζουσα γλῶσσα σαφῶς δεικνύει, τὸ δὲ παλαιότατον γερμανικὸν τοῦ ΙΕ' αἰῶνος (ἢ τοῦλάχιστον τοῦ 1505, ὅτε τὸ πρῶτον ἐδημοσιεύθη).

Τὸ αἶνιγμα εἰς πάσας τὰς παραλλαγὰς τῶν ἄλλων λαῶν συνίσταται εἰς σκοτεινὴν δήλωσιν αὐτῆς τῆς πράξεως τῆς προτεινούσης. Εἰς δὲ τὰς ἄλλας ἑλληνικὰς ἢ μὲν αἰνιγματώδης δήλωσις τῆς πράξεως εἶνε τὸ δευτερεῦον, τὸ δὲ κύριον αἶνιγμα ἀναφέρεται εἰς ἐξαιρετικὴν καὶ θαυμαστὴν περιπέτειαν, ἣν ἀδύνατον ἦτο νὰ μαντεύσῃ ὁ μὴ γινώσκων ταύτην, εἰς τὴν εὗρεσιν δηλ. ἵππου ἐξαχθέντος ζωντανοῦ ἐκ τῆς κοιλίας τῆς μητρός του διὰ νεκροτομίας. Ὅμοια αἰνίγματα, ἀλλὰ εἰς ἄλλον μῦθον ἐνυφασμένα, εἶναι ἐν τοςκανικῶν ¹⁾ καὶ ἐν τῆς Βερώνης. ²⁾

Ἐτέρα διαφορὰ τῶν ἑλληνικῶν παραλλαγῶν πρὸς τὰς πλείστας τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν εἶναι, ὅτι ἐν τῇ πελοποννησιακῇ ἢ θηλάζουσα θυγάτηρ εἶναι διὰ τὸ θαυμασιώτερον παρθένος. Τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦτο ἀνεῦρεν ὁ *Kuntze* (ἐνθ. ἀν. σ. 293) εἰς μίαν ἰταλικὴν παραλλαγὴν καὶ εἰς μίαν ὀλλανδικήν.

ε'.

Παραλλαγαὶ τοῦ μῦθου τούτου φέρονται καὶ παρὰ τῷ ἡμετέρῳ καὶ παρ' ἄλλοις λαοῖς· τινὰς τούτων ἐσημείωσα ἐν Παροιμ. τ. Δ' σ. 89 λ. γονιὸς 20. Πρόσθετες εἰς ταύτας *Barletta*, Sermones, Lyon 1516 φ. 160^β (Sermo quintae feriae passionis). *Ach. Millien*, Étrennes nivernaises 1895 σ. 91-2.

Ἀνέκδοτος παραλλαγή ἐκ Τήνου, ἀνακοινωθεῖσά μοι τῷ 1888 παρὰ τῆς κ. Ἀναστ. Ι. Κουκουλέ.

Κόκκινη κλωστή στριμμένη,
'ς τὴν ἀνέμη τυλιγμένη,

Das deutsche Rätselbuch, 2ας ἐκδ. σ. 98 ἀρ. 446. 447. *R. Köhler* ἐν Gött. gel. Anzeigen 1871 σ. 1410.

¹⁾ Archivio per lo st. delle trad. popol. τ. I σ. 187-9. Ὁ μῦθος εἶναι παραλλαγή τοῦ κυθηραϊκοῦ Ζ' ζ'. Τὸ δ' αἶνιγμα: «Οὐτ' ἐγὼ εἶμαι γεννημένος, οὔτε τ'ἀλόγ' μου.» (Nato non sono io | Neppure il cavallo mio.) Οἱ ἄλλοι δύο στίχοι αὐτοῦ διαφέρουσι τοῦ ἑλληνικοῦ, ὑπαινισσόμενοι ἄλλην θαυμαστὴν περιπέτειαν τοῦ λέγοντος. (Πρβλ. τὸ λεσβικὸν παρὰ *Georgeakis* Folk-lore de Lesbos σ. 105-7.) Περὶ ἄλλων αἰνιγμάτων, ὑπαινισσομένων τὰ ἐκ τῆς κοιλίας τῆς μητρός των ἐξαχθέντα ἀγέννητα χοιρίδια βλ. *R. Köhler*, Kl. Schriften τ. III σ. 517-8.

²⁾ Αὐτ. 1899 τ. 18 σ. 368-9 (Παραλλαγή τοῦ προηγουμένου.)

δῶσ' την κλωτσο νὰ γυρίση,
 παραμῦθι θ' ἀρχινήση.

Μιά φορὰ κ' ἕναν καιρὸ ἕνας βασιλιάς ἐπερνοῦσεν ἀπ' τ' Ἀζιγ-
 γαναριά, κ' εἶδεν ἕν' Ἀζίγγανο καὶ φυσοῦσε τὰ φτερά τ, κ' ἐπολε-
 μοῦσεν ἀπ' ἐδῶ ἀπ' ἐκεῖ, κ' ἤτρεχεν ὁ ἰδρῶς ἀπὸ πάνω τ σὰν νερό.
 Τ λέει «᾽Ωρα καλή, μάστορ'!—Καλὸ 'ς τὸ βασιλιᾶ μ'.—Ἄμ τι πο-
 λεμᾶς αὐτοῦ;—Νά, δλεύω.—Ἔ! κ' εἶσ' εὐκαριστ'μένος;—Ἔ! Βα-
 σιλιᾶ μ' πολυχρονεμένε μου, βγάζω τὸ ψωμάκι μ, πληρώνω χρέος,
 βάζω κ' εἰς τὸ διάφορο». Ὁ βασιλιάς σὰν ἤκσεν αὐτὸ τὸ λόγο, τὸν
 ἠσκέφτηκε καὶ λέει τ' Ἀτσογγάν'. «Θέλω νὰ μ' πῆς τί θὰ πῆ αὐτὸς ὁ
 λόγος». Λέει «Βασιλέα μ', δλεύω καὶ βγάζω τὸ ψωμάκι μ', ἔχω δυὸ
 γέρ' γονοί, τς τρέφω κι' αὐτοί, αὐτὸ θὰ πῆ πληρώνω χρέος, ἔχω καὶ
 δυὸ παιδάκια, τὰ στέλνω 'ς τὸ σκολειὸ γιὰ νὰ μάθουν γράμματα,
 γι' αὐτὸ εἶπα βάζω κ' εἰς τὸ διάφορο.—Ἄ! τ λέει ὁ βασιλιάς, αὐτὸ
 τὸ λόγο π' μοῦ πες, πρόσεξε νὰ μὴ τὸν εἰπῆς σὲ κανένα. Θάρθοῦνε
 καὶ θὰ σ' τάξουν παραᾶδες, μὰ ἐσὺ νὰ μὴ τς τὸν ἐξηγήσ'ς, παρὰ μόνο
 σὰν ἰδῆς ἐμένα». Λέει «Καλά, βασιλέα μ'».

Ἦφγεν ὁ βασιλιάς, ὑπῆγε 'ς τὸ παλάτι τ καὶ φωνάζ τὸ ποιὸ
 μεγάλο σοφὸ ποῦ χε μέσ' 'ς τὸ παλάτι, τ λέει, νὰ μοῦ ξηγήσ'ς τί θὰ
 πῆ ὁ λόγος ἐτοῦτος ποῦ μοῦ πεν ὁ τάδε Ἀζίγγανος. Ὁ σοφὸς δὲν
 ἤξερε νὰ τ πῆ. Τ λέει «Σοῦ δίνω σαράντα μέραις προθεσμία, κι' ἂν δὲ μ'
 τὸν ἐξηγήσ'ς θὰ σοῦ πάρω τὸ κεφάλι σ.» Φεύγει ὁ σοφὸς καταστε-
 νοχωρημένος καὶ πάει καὶ βρίσκ' τὸν Ἀζίγγανο. Τ λέει «Τί θέλς νὰ
 σ δώσω νὰ μ ξηγήσ'ς τὸ λόγο ποῦ πες 'ς τὸ βασιλιᾶ;» Ὁ Ἀζίγ-
 γανος λέει «Δὲ μπορῶ νὰ σ τότε πῶ». Τ λέει. Νὰ ἑκατὸ γρόσια,
 νὰ διακόσια, νὰ πεντακόσια, νὰ χίλια, νὰ δέκα χιλιάδες, νὰ εἴκοσι χι-
 λιάδες, νὰ τριάντα χιλιάδες. Ὁ Ἀζίγγανος ἀκούει εἴκοσι χιλιάδες,
 λέει. «Καλό, θὰ σ τότε πῶ, μὰ θέλω νὰ μ φέρης μονέδα, νὰ χ'
 ἀπάνω τὸ πρόσωπο τ βασιλιᾶ, καὶ σὰ θὰ τὰ μετρήσης, νὰ τὰ βάλῃς
 νὰ φαίνεται τὸ πρόσωπο τ βασιλιᾶ». Ἔτο τὸν πῆκαν, ἔτο τὸν κάμαν,
 κι' ὁ Ἀζίγγανος ἠπῆρε τριάντα χιλιάδες γρόσια καὶ εἶπε τὸ μυστικόν.

Ἦπῆγε κι' ὁ σοφὸς καὶ τὸ ἠξήγ'σε τ βασιλιᾶ. «Βορέ, λέει ὁ βα-
 σιλέας, ὁ Ἀζίγγανος τ τό πε. Ἀηνητῆτε νὰ μ τὸν φέρτε ἐδῶ». Πάνε
 καὶ λένε τ' Ἀζίγγανου πῶς τὸν θέλ' ὁ βασιλέας. Σκῶνεται καὶ πάει

μπροστὰ ἔς τὸ βασιλιᾶ. «Βρέ, τ λέει ὁ βασιλιᾶς, δὲν σοῦ πα νὰ μὴ ἐξηγήσῃς σὲ κανένα τὸ λόγο π μοῦ πες, ἂν δὲ δῆς ἐμὲ τὸν ἴδιο; Τώρα γιατί τὸ εἶπες τ σοφοῦ μ; — Βασιλέα μ πολυχρονεμένε μ, ἀμ δὲ τό λεγα ἂν δὲ σ' ἔβλεπα. — "Ε! καὶ μ' εἶδεις; — "Οχι μιά, ὄχι δύο, ὄχι τρεῖς, ἀλλὰ τριάντα χιλιάδες φοραῖς. Νά, γιὰ διέ!» Κι' ἀρχίνει νὰ βάζ κατὰ σειρὰ τ υονέδα ὅπως τ τ μέτρησ' ὁ σοφός. Τότε ὁ βασιλιᾶς λέει. «Σύ σαι ἔξυπνος ἄνθρωπος, κι' ἄξιος γιὰ νὰ ζήσης. Δῶστε τ ἄλλα τόσα νὰ θρέψ τ φαμιλιά τ καὶ νὰ σπουδάσ τὰ παιδιά τ.» Κ' ἔζησαν κεῖνοι καλὰ καὶ μεῖς καλύτερα. Τέλος τ παραμυθιοῦ, μηδ' ἐγώ μν ἐκεῖ, μηδὲ σεῖς νὰ τὸ πιστέψτε.

ς'.

Παραλλαγή τοῦ αἰνίγματος ἐκ Πάρου (ἀνακοινωθεῖσά μοι ὑπὸ Π. Σαρρῆ, ἄνευ τοῦ μύθου ἢ ἄλλης τινὸς ἐρμηνείας):

Ἡ πιττοῦλα μου
 σκότωσε τὴ Μοσχοῦλα μου.
 Παίζω κεῖ ποῦ βλέπω,
 σκοτώνω κεῖ ποῦ δὲ βλέπω.
 Δὲ παίρνω τὸ σκοτωμένο,
 μόνο παίρνω τὸ ζωντανό.
 Τό ψησα καὶ τό φαγα...
 μὲ κοῦπα,
 ποῦ μήτε ἔς τὴ γῆ ἤγγιξε, μήτε ἔς τὸ οὐρανό. ¹⁾

Εἶναι πρόδηλον ὅτι καὶ τὸ αἰνίγμα τοῦτο ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστον μέρος παραμυθίου, ὁμοίου πρὸς τὸ κυθηραϊκὸν καὶ πρὸς τὴν παραλλαγήν τούτου, τὴν ὑπ' ἐμοῦ δημοσιευθεῖσαν ἐν ΝΑ. 1870 σ. 35-9 (ἢς γαλλ. μετάφρασις παρὰ *Legrand Contes popul. gr.* σ. 39).

Ἐτέρα δὲ παραλλαγή τοῦ αἰνίγματος ἐξ Ἀρεοπόλεως τῆς Μάνης,

¹⁾ Τὸ αἰνίγμα εἶναι ἀτελές· λείπει ὁ ὑπαινιγμὸς εἰς τοὺς ἐκ τοῦ πτώματος τῆς σκύλας δηλητηριασθέντας κόρακας (ὅπως καὶ ἐν τῇ κυθηραϊκῇ παραλλαγῇ): μετὰ δὲ τὸν 7 στίχον παραλείπεται ἐπίσης ἡ αἰνιγματώδης ὑποδήλωσις τῆς ὕλης, δι' ἣς ὤπτησε τὸν λαγιδέα, καὶ τοῦ νεροῦ, τὸ ὁποῖον ἔπιεν ἐκ τῆς κανδήλας τοῦ ἐξωκλησίου. Ἀλλὰ καὶ ἡ κυθηραϊκῇ παραλλαγή, ἐνῶ ἔχει πρόσθετα αἰνιγματώδη ἐπεισόδια, ἀποσιωπᾷ ἄλλα, περιεχόμενα ἐν τῇ πελοποννησιακῇ, τῇ κρητικῇ καὶ πολλαῖς τῶν εὐρωπαϊκῶν παραλλαγῶν.

ἐν συλλογῇ αἰνιγμάτων τοῦ κ. 'Ρουσιᾶ, ἣν θὰ δημοσιεύσωμεν εἰς προσεχῆς τεῦχος τῆς *Λαογραφίας* ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ἐπῆρα τὸ ντουφέκι μου κ' ἐπῆγα ἔς τὸ κυνήγι,
κ' ἐβάρεσα κεῖ ποῦ εἶδα,
κ' ἐσκότωσα κεῖ ποῦ δὲν εἶδα,
κ' ἔφαγα ψημένο κι' ἄψητο,
ψημένο μὲ τὰ λόγια,
κ' ἔπια τὸ ἀποκάτω
κι' ἄφησα τὸ ἀποπάνω.

Ὁ συναφῆς μῦθος εἶναι ὅτι κυνηγὸς πυροβολήσας πτηνόν, τούτου μὲν ἠστόχησεν, ἐφόνευσε δὲ ἀγελάδα, ἣν δὲν ἔβλεπε. Εἶτα διαμελίσας αὐτὴν καὶ λαβὼν τεμάχιον κρέατος εἰσῆλθεν εἰς ἕξωκλήσιον, ἐν ᾧ ἦναψε πυρὰν, καύσας ἐκκλησιαστικά βιβλία, καὶ ἔψησεν ἀτελῶς τὸ κρέας καὶ τὸ ἔφαγεν. Μεθ' ὃ διψήσας ἐρρόφησε διὰ καλαμίου τὸ ἐντὸς κανδήλας ὕδωρ, ὑποληφθέντος τοῦ ἐλαίου. — Ὁ σκοπὸς τοῦ αἰνιγματος, ὁ ἀγὼν δηλ. μνηστείας τῆς βασιλοπούλας, φαίνεται λησμονηθεὶς ἐν τῇ παραλλαγῇ ταύτῃ, ἐν ᾧ πᾶσαι σχεδὸν αἱ περιπέτειαι τῆς ἥρωος, εἰς ἃς ἀναφέρεται τὸ αἶνιγμα, μνημονεύονται καὶ ἐν τούτῳ ὡς εἰς τὰς ἄλλας παραλλαγάς.

Τὰ παραμύθια ταῦτα ὑπάγονται εἰς κλάδον τοῦ τύπου, ὃν τύπον τῆς Τουρανδότης ἐκάλεσεν ὁ Hahn, ¹⁾ τοῦ τύπου δηλ. ἐκείνου καθ' ὃν βασιλοπούλα ὡς ὄρον τοῦ γάμου της θέτει τὴν λύσιν ὑπὸ τῶν μνηστήρων τῶν ὑπ' αὐτῆς προτεινομένων αἰνιγμάτων ²⁾. Εἰς δὲ τὰ παραμύθια τοῦ κλάδου ὁ ἥρωος προτείνει αἰνίγματα, τὰ ὁποῖα ἂν δὲν λύσῃ ἡ βασιλοπούλα ὑποχρεοῦται νὰ τὸν νυμφευθῇ ³⁾.

Πολλὰ παραμύθια τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν δύνανται νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς τὸν κλάδον τοῦτον. Ὁ μνηστήρ, συνήθως ταπεινοῦ γένους, προβάλλει εἰς τὴν βασιλοπούλαν αἰνίγματα, ἀναφερόμενα εἰς περιπετείας

¹⁾ *Hahn* τ. I σ. 54. Περὶ τοῦ παραμυθίου τῆς Τουρανδότης βλ. *Chauvin, Bibliographie arabe* τ. V σ. 192. 193.

²⁾ Βλ. *Rohde, der griech. Roman* σ. 420.

³⁾ Ἐν τῷ παραμυθίῳ τῆς Τουρανδότης ἐμπεριέχεται καὶ ὁ κλάδος οὗτος, διότι ὁ ἥρωος μετὰ τὴν λύσιν τῶν ὑπὸ τῆς βασιλοπούλας προταθέντων αἰνιγμάτων, βλέπων αὐτὴν τεθλιμμένην διὰ τὴν ἥτταν, τῇ προτείνει τότε μόνον νὰ τὸν νυμφευθῇ, ἂν δὲν λύσῃ αἶνιγμα, ὅπερ αὐτὸς θὰ τῇ προτείνῃ· καὶ τὸ αἶνιγμα ἀναφέρεται εἰς τὸν ἴδιον αὐτοῦ βίον.

τοῦ ἰδίου¹⁾ Ἄλλ' ἔν τισι τῶν παραμυθίων ἄλλων εὐρωπαϊκῶν λαῶν, τὸ μεν αἶνιγμα εἶναι τὸ αὐτὸ περίπου, ὁ δὲ μῦθος διάφορος.

Παράλληλα συνήγαγον ὁ *R. Köhler* (Kleine Schriften τ. I σ. 218-9, 321-2.372) καὶ ὁ ἐκδότης αὐτοῦ *J Bolte*, γερμανικά (*Grimm*, Kinder-u. Hausmärchen ἀρ. 27), τιρολικόν, ἰταλικόν, γαελικόν καὶ ἄλλα τινά. Εἰς ταῦτα προσθετέα τὰ ἑξῆς:

Ἰταλικά. *Comparetti*, Novelline popol. italiane ἀρ. 26. *Pitrè*, Nouvelle popol. toscane 1885 ἀρ. 16. Τοῦ αὐτοῦ, *Indovinelli, dubbi, scioglilingua*, Palermo 1897 σ. 310-1 ἀρ. 947. *Archivio per lo studio delle trad. popolari* 1882 τ. 1 σ. 57 κέ. 63.64 1899 τ. 18 σ. 367-8²⁾ 1900 τ. 19 σ. 493-6³⁾

Γαλλικά. *Revue des trad. popul.* 1903 σ. 366. 1905 σ. 4-5 *Ποβλ.* 1906 σ. 247-8.

Ῥωσικόν. *Ralston*, Contes populaires de la Russie, Par.

¹⁾ Τὸ εἶδος τοῦτο τῶν αἰνιγμάτων εἶναι παλαιότατον παράδειγμα τὸ τοῦ Σαμφῶν (Κριταὶ ἰδ' 8 κέ.).

²⁾ Τὸ αἶνιγμα ἐν τούτῳ ἔχει ὡς ἑξῆς: *Schizza mazza Paola, Paola mazza du, du mazza sète, e un morto portava sète vivi*, ἤτοι: Ἡ πίττα σκότωσε τὴν Πάολα (τὴν ὄνον τοῦ λέγοντος), ἡ Πάολα σκότωσε δύο (κόρακας). οἱ δύο σκότωσαν ἑπτὰ (ἄλλους κόρακας), καὶ ἓνας πεθαμένος βάσταξε ἑπτὰ ζωντανούς (ἑπτὰ στρουθία διαπεραιωθέντα εἰς ποταμὸν ἐπὶ τοῦ πτώματος τῆς ὄνου).

³⁾ Τὸ παραμύθιον εἶναι τῆς Μαντούης, ἑξηγεῖ δὲ διατὶ ἡ μήτηρ τοῦ ἥρωος ἐνέβαλε δηλητήριον εἰς τὴν πίτταν, τὴν ὁποίαν τοῦ ἔδωκε διὰ νὰ φάγῃ ὀδόν. Ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς ὁ πατὴρ τῆς βασιλοπούλας, ἀνεσκολόπιζεν ὄσους ἀπετύγγαλον. ἡ μήτηρ προετίμησε νὰ δηλητηριάσῃ τὸν υἱὸν τῆς διὰ νὰ μὴ ὑποστῇ τὴν σκληρὰν βάσανον τοῦ ἀνασκολοπισμοῦ. Τὸ δ' αἶνιγμα ἔχει ὡς ἑξῆς: *Chisoel massò Perla, | Perla massò tre, | tre massò quattro; | Tirai a chi vidi | e uccisi chi non vidi, | mangiai carne creata e non nata, | cotta con parole; | è buon l' albero ma è miglior la radice.* Ἡτοι: Ἡ πίττα σκότωσε τὴ Μαργαρίτα (τὴν σκύλα) ἡ Μαργαρίτα σκότωσε τρεῖς (πουλάκια ποῦ πῆγαν νὰ φάνε τὰ ψίχουλα τῆς πίττας ἀπὸ τὸ στόμα τῆς σκύλας) οἱ τρεῖς σκότωσαν τέσσαρες (ἄλλα τέσσαρα πουλιά) ἔτραύηξα ἄς ὅ τι ἔβλεπα καὶ βάρεσα ὅ τι δὲν ἔβλεπα (ἐνόμιζε πῶς ἔβλεπε λαγὸ καὶ ἐσκότωσε μιὰ λαγουδίνα γγαστρομένη) ἔφαγα κρέας πλασμένο καὶ ἀγένητο (τὰ λαγουδάκια ποῦ ἔβγαλε ἀπὸ τὴν κοιλιά τῆς λαγουδίνας) ψημένο μὲ λόγια (εἰς φωτιά ποῦ ἄναψε μὲ βιβλία). Εἶναι καλὸ τὸ δέντρο, μὰ εἶναι καλύτερη ἡ ῥίζα. (Εἰς τὴ ῥίζα τοῦ δένδρου ποῦ ἀνέβη νὰ κοιμηθῇ ἦρθαν κλέφταις νὰ μοιράσουν χρήματα, τοὺς ἐτουφέκισε, καὶ ἀφοῦ ἐκεῖνοί ἔφυγαν τρομασμένοι. κατέβη καὶ πῆρε τὰ χρήματα).

1874 σ. 219 κέ. (Τὸ βασιλόπουλο νυμφεύεται τὴν βασιλοπούλαν, προτεῖναν αἶνιγμα ἀναφερόμενον εἰς περιπέτειαν αὐτοῦ καθ' ὁδόν).

Ἡ ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς παραλλαγαῖς αἰνιγματώδης παράστασις τῆς μετεώρου κανδήλας τῆς ἐκκλησίας ἢ τῆς κρεμαστῆς σανίδος, ὡς μήτε εἰς τὸν οὐρανὸν μήτε ἐπὶ γῆς εὐρισκομένης, ἐμφαίνει τὴν αὐτὴν ἀντίληψιν, ἣν καὶ ὁ ἀρχαῖος μῦθος περὶ ἀποκρύψεως τοῦ Διὸς ἀπὸ τοῦ Κρόνου δι' ἐξαρτήσεως αὐτοῦ ἀπὸ δένδρου. ¹⁾ Τὴν παράστασιν δὲ ταύτην μόνην περιέχει καὶ κορινθιακόν τι αἶνιγμα, τοῦ ὁποῖου τὰλλα μέρη δύνανται νὰ ὑπαχθῶσι μᾶλλον εἰς τὸν τύπον τῶν παραμυθίων τοῦ Σολομῶντος καὶ τῆς Μαρκόλφας ²⁾.

Ἡ δ' ἐν τῇ κυθηραϊκῇ παραλλαγῇ πρόσθετος αἰνιγματώδης ἐρώτησις καὶ ἀπόκρισις φέρεται ὡς παροιμία δῆθεν ἐν Βερέττα Συλλ. παροιμιῶν, Λαμία 1860 σ. 90 ἀρ. 9. 10 (= Βενιζέλου, παροιμ. δημώδεις, Ἑρμοπούλ. 1867 σ. 341 ἀρ. 71), μετ' ἀσημάντων παραλλαγῶν. ³⁾

¹⁾ *Hygin fab.* 139 σ. 17 M. Schmidt: «Amalthea pueri nutrix eum in cunis in arbore suspendit, ut neque coelo neque terra neque mari inveniretur.»

²⁾ Τὸ αἶνιγμα τοῦτο ἐκ τοῦ χωρίου Στόμι τῆς Κορινθίας ἔχει ὧδε: «Ἐρχόμενον δρόμο καὶ ξέδρομο, καὶ ποδεμένος καὶ ξυπόλυτος, ἐκοιμήθηκα οὔτε 'ς τὴ γῆ, οὔτε 'ς τὸν οὐρανό.» Ἦρχετο δηλ. περιπατῶντας μὲ τὸ ἓνα πόδι 'ς τὸ δρόμο καὶ τὸ ἄλλο ὄξω ἀπὸ τὸ δρόμο, μὲ τὸ ἓνα πόδι ποδεμένο καὶ τὸ ἄλλο ξυπόλυτο (= μονοσάνδαλος), ἀνέβη ἀπάνω σὲ δέντρο, ἐκρεμάστη μὲ σκοινὶ καὶ ἐκοιμήθη. — Περὶ τῆς εἰκόνος τοῦ ὑποδεδεμένου καὶ ἀνυποδήτου βλ. *R. Köhler*, *Kl. Schriften* III 514.

³⁾ Παρὰ Βερέττα: Χωρὶς μπουλμπερη καὶ μπ. πῶς ἐγίνη τέτοια φάλλα; Χωρὶς χῶμα κλπ. — Μπουλμπερη ἢ κυθηραῖστὶ σμπόρμπερη ἢ πυρῖτις (it. polvere) φάλλα = τρῦπα, κυριῶς ἀνοιγμα, ὅπῃ εἰς πλοῖον δι' ἧς εἰσρέει ὕδωρ (it. falla).

ΤΡΙΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΑΙΤΩΛΙΚΑ

ΥΠΟ

ΔΗΜ. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΥ

Δημοδιδασκάλου

Τὰ κατωτέρω παραμύθια τὰ ἔγραψα αὐτολεξεῖ καθ' ὑπαγόρευσιν δεκαεπταετοῦς ποιμενόπαιδος ἐντελῶς ἀγραμμάτου, ὀνομαζομένου Γεωργίου Τσαμαδιᾶ, καταγομένου δ' ἐξ Ἀρτοτίνης τῆς Δωρίδος νῦν, Αἰτωλίας δὲ τὸ πάλαι. Ὁ εἰρημένος ποιμενόπαις διήγαγε τὸ πλεῖστον τοῦ βίου του ἐπὶ τοῦ ὄρους Κόρακος (Βαρδούσια) καὶ ἤκουσεν, ὡς μοι εἶπε, τὰ μὲν δύο πρῶτα παρὰ τοῦ πατρός αὐτοῦ, ἐντελῶς καὶ ἐκείνου ἀγραμμάτου, κατοικοῦντος εἰς ἀγροτικὸν τῆς Ἀρτοτίνης συνοικισμὸν Ῥεῦματα, τὸ δὲ τρίτον παρ' ἄλλου ποιμένος ἐν Εὐπαλίῳ τῆς Δωρίδος νῦν, χώρας τῶν Ὀζολῶν Λοκρῶν τὸ πάλαι.

1

Οὐ Γιαννάκ'ς

Νιὰ φουρὰ ἦταν νιὰ γ'ναῖκα, κ' ἔφκειαν οὔλου π'διά. Λέει, «θιουλάκι μ, δὲ μ δίνς ἕνα κουριτσάκ' κι' ἄς εἶν κι στριγλίτσα!» Οὐ θιὸς τν ἄκσι κι γίν'κι τοῦ κουρίτσ, ἀλλὰ ἦταν κουμμέν' ἠ δαχλίτσα τ.

Τοῦ μεγαλύτερου τοῦ πιδὶ τς γ'ναίκας τοῦ γνώρσι τοῦ κουρίτσ, ποῦ ἦταν στριγλίτσα. Λοιπὸν λέει: «Μάννα, τοῦ κουρίτσ εἶν στριγλίτσα! εἶτι νὰ τοῦ σκουτώσουμι, εἶτι νὰ τοῦ πνίξουμι. — Ἄ! πωπώ! πιδάκι μ, δὲν τοῦ κάνουμ αὐτό,» εἶπ' ἠ μάννα τ. Τοῦ πιδὶ τότε εἶπι ς τ μάννα τ: «Ἰγώ, μάννα, θὰ φηγ' ἀποὺ δῶ, ζύμουσε δύο τρεῖς κλοῦρις ψουμί! — Ἔ, καλά, θὰ ζ'μώσου.»

Παράφρασις 1. Ὁ Γιαννάκης. Μιὰ φορὰ ἦταν μιὰ γυναῖκα κ' ἔκανε ὄλο (ἀρσενικά) παιδιὰ. Λέει: «Θεὲ μου, δὲ μοῦ δίνεις ἕνα κοριτσάκι, καὶ ἄς εἶναι καὶ στριγγλίτσα!» Ὁ Θεὸς τὴν ἄκουσε, καὶ γίνηκε τὸ κορίτσι, ἀλλὰ ἦταν κομμένο τὸ δακτυλάκι του.

Τὸ μεγαλύτερο τὸ παιδὶ τῆς γυναῖκας τὸ γνώρισε τὸ κορίτσι πῶς ἦταν στριγγλίτσα. Λοιπὸν λέει: «Μάννα, τὸ κορίτσι εἶναι στριγγλίτσα: εἶτε νὰ τὸ σκοτώσουμι, εἶτε νὰ τὸ πνίξωμι. — Ἄ, πωπώ! παιδάκι μου δὲν τὸ κάνουμ αὐτό,» εἶπ' ἠ μάννα του. Τὸ παιδὶ τότε εἶπε 'ς τὴ μάννα του. «Ἐγώ, μάννα, θὰ φύγω ἀπὸ δῶ, ζύμουσε δύο τρεῖς κουλλούραις ψωμί. — Ἔ, καλά, θὰ ζυμώσω.»

Λοιπὸν σ'κώθηκε τὸν πιδὶ κ' ἔφγι, κὶ πῆι ᾿ς ἄλλου χουριό, κ' ἔφκειασ' οἰκουγένεια. Πέρασαν δύο, τρία χρόνια, κὶ πόνισι γιὰ τς γουναίους τ. Σ'κώθηκε λοιπὸν κὶ πῆι πίσου, κ' ἠῦρηκε μόνουν τ στρίγλα (τὸν κουρίτσ), κανέναν ὄμους ἄλλον, μούηδ ἅπ τς δικούς τ μούηδ ἅπ τς χουριανούς.

Καθὼς μπῆκε οὐ Γιαννάκς μέσ' ᾿ς τοῦ σπίτ τ, ἠῦρι μαναχὰ τ στριγγλίτσα κὶ τν ἔστλι νὰ πὰ νὰ δώσ ἄχυρου τάλουγού. Ἰκεῖ π πῆι τό φαῖ τό να τοῦ πουδάρ τ. Γύρσι πίσου ᾿στου σπίτ κὶ λέει τ' Γιαννάκ': «Μπᾶ, Γιαννάκ' μ, νὰ πάου νὰ δώσου λίγο τριφύλ' τάλουγού;» Λοιπὸν πῆι κ' ἔφαῖ κὶ ἄλλν ἕνα πουδάρ! Ὑστιρότιρα πῆι κ' ἔδουσι λίη βρόμ, κ' ἔφαῖ κὶ τν οὐρά! Μάτα πααίν' νὰ τ πιτάξ' ἄχυρου, τῶφαῖ κὶ ταυτιά! Γύρσι πίσου ᾿ς τοῦ σπίτ, κὶ ἀναγλύφταν νὰ φάη κὶ τοῦ Γιαννάκ'! Γυρίζ οὐ Γιαννάκ'ς, κὶ τς λέει: «Νὰ πᾶς νὰ φέρς ἀπὸ σαράντα οὐχτῶ βρούσις νιρό!» Αὐτήν' πάει. Αὐτὸς λοιπὸν ἔβγαλι τοῦ συντρόφ τ, κὶ τοῦ γιόμσι στάχτ, κὶ τοῦ κρέμασι ᾿ς τοῦ πάτιρου ¹⁾ κὶ πῆρι τὸν ταμπ'ρᾶ κὶ τὸν βάργι. Τότι βγαίν' ἕνα πουντκάκ' ἅπ τὸν περιπάτου ²⁾ κὶ τ λέει: «Μαῦρι μ, τί φ λᾶς αὐτοῦ; Νὰ τό ξιρις τί θὰ πάθς δὲ θὰ καθέσαν αὐτοῦ! Ἄλλὰ δό μ τὸν ταμπ'ρᾶ νὰ τὸν βαρῶ μὶ τ νουροῦλα μ, κὶ σήκου φεῦγ ἅπ'

Λοιπὸν σηκώθηκε τὸ παιδὶ κ' ἔφυγε ᾿ς ἄλλο χωριό, κ' ἔκαμ' οἰκογένεια. Πέρασαν δύο, τρία χρόνια, καὶ πόνεσε γιὰ τοὺς γοναίους του. Σηκώθηκε λοιπὸν καὶ πῆγε πίσω, καὶ βρῆκε μόνο τῆ στρίγγλα, τὸ κορίτσι, κανένα ὄμως ἄλλον, μήτε ἀπὸ τοὺς δικούς του, μήτε ἀπὸ τοὺς χουριανούς.

Καθὼς μπῆκε ὁ Γιαννάκς μέσ' ᾿ς τὸ σπίτι του, ἠῦρε μοναχὰ τῆ στριγγλίτσα καὶ τὴν ἔστειλε νὰ πάη νὰ δώση ἄχυρα τάλόγου. Ἐκεῖ ποῦ πῆγε τοῦ φαγε τό να ποδάρι του. Γύρσε πίσω ᾿ς τὸ σπίτι καὶ λέει τοῦ Γιαννάκη. «Μπᾶ, Γιαννάκη μου, νὰ πάου νὰ δώσω λίγο τριφύλλι τάλόγου;» Λοιπὸν πῆγε κ' ἔφαγε κὶ ἄλλον ἕνα πόδι. Ὑστερώτερα πῆγε κ' ἔδωσε λίγη βρόμη, κ' ἔφαγε καὶ τὴν οὐρά. Μάτα πηγαίνει νὰ τοῦ βάλῃ ἄχυρο, τοῦ φαγε καὶ ταυτιά. Γύρσε πίσω ᾿ς τὸ σπίτι, καὶ ἀναγλυφώταν νὰ φάη καὶ τὸ Γιαννάκη. Γυρίζει ὁ Γιαννάκς καὶ τῆς λέει: «Νὰ πᾶς νὰ φέρης ἀπὸ σαράντα ὀχτῶ βρούσαις νερό.» Αὐτὴ πάει. Αὐτὸς λοιπὸν ἔβγαλε τὸ σῶβρακό του καὶ τὸ γιόμισε στάχτη καὶ τὸ κρέμασε ᾿ς τὸ πάτερο, ¹⁾ καὶ πῆρε τὸν ταμποῦρα καὶ τὸν βάρειγε. Τότε βγαίνει ἕνα ποντικᾶκι ἀπὸ τὴν περιπάτο ²⁾ καὶ τοῦ λέει. «Μαῦρε μου, τί φυλᾶς αὐτοῦ; Ἄλλὰ δῶ μου τὸν ταμποῦρα καὶ τὸν βαρῶ

¹⁾ Πάτερο — ἡ δοκός.

²⁾ Περιπάτος, τὸ πρὸς τὴν στέγην τέρμα τοῦ τοίχου, ἔνθα τοποθετοῦνται αἱ δοκοί.

αὐτοῦ!» Οὐ Γιαννάκ'ς τὸν ἔδουκε τὸν ταμπ'ρᾶ κὶ σκώθηκε κ' ἔφυγε ἀπὸ καὶ. Ἦρθ' ἡ στρίγλα κ' ἔφριε τοῦ νιρὸ ἀπ' τ σαράντα οὐχτῶ βρύσις. Λοιπὸν τράει ἀπὸν 'ς τοῦ πάτιρου κὶ βλέπ τοῦ συντροφ μὶ τ στάχτι. «Μπᾶ, Γιαννάκ' μ, αὐτοῦ καθέσι; Μπᾶ, Γιαννάκ' μ!» Λοιπὸν τρανάει κὶ βάρισι μὶ τοῦ κεφάλ' τς τοῦ συντροφ, κ' ἔπισ ἡ στάχτι ἀπὸν τς, κ' εἶπι; «Μπᾶ, Γιαννάκ' μ, ἰγὼ στραβῶθηκα!»

Τοῦ πουντικάκ' τὸν κιορὸ π βάρισ αὐτήν' τοῦ συντροφ μὶ τ στάχτι κ' ἔπισ ἀπὸν τς, τὸν ἀπαράτ'σι τὸν ταμπ'ρᾶ κ' ἔφυγε, τρύπουσι. Λοιπὸν τότε τήραξ αὐτήν' π δὲν ἦταν οὐ Γιαννάκ'ς κὶ πῆι κὶ ἀπόφαϊ τᾶλλου οὐλόκληρου. Ἦμα τό φαϊ τᾶλλου, σκῶνιτι κὶ πῆρι τὸν τουρὸ τ Γιαννάκ' κουντὰ κὶ τὸν ἡῦρι. Οὐ Γιαννάκ'ς τί κἀν' λές; Πααίν' κὶ παίρν' τρεῖς τρίχες, κὶ τρεῖς σταλαματιῆς γάλα ἀπ' τ γ'ναῖκα τ. Πῆι ὄξου κὶ στάξ τς τρεῖς σταλαματιῆς τοῦ γάλα, ῥήχν' ἀπ'πὸν κὶ τρεῖς τρίχες. Καὶ πῶσταξι τς τρεῖς σταλαματιῆς, γίνκαν τρία κυπαρίσσια. Πῆι μάτα πίσου 'ς τ γ'ναῖκα τ κὶ τς λέει. «Ἦμα ἰδῆς, γ'ναῖκα, τὰ λιουντάρια νὰ τρώουνι ἕνα τᾶλλου, νὰ τᾶπουλύης»,

Καθὼς βῆκ' ἀπ' τοῦ σπῖτι τ αὐτός, εἶδι τ στριγλίτσα π 'ρχέταν, διάστημα μακρὸ. Λοιπὸν κόλλ'σι ἀπὸν 'ς τοῦ ἕνα τοῦ κυπαρίσσ. Ἦφτασ' ἡ στριγλίτσα τράει, ἀπὸν! Ἦρχ'νάει κ' ἔκουσι μὶ τὰ δόντια τς ἰκείνου τοῦ κυπαρίσσ' ποῦ ἦταν ἀπὸν αὐτός. Ἦλλὰ καθὼς ἦταν μὲ τῆ νορίτσα μου, καὶ σῆκω φεύγ' ἀπ' αὐτοῦ!» Ὁ Γιαννάκης τὸν ἔδωκε τὸν ταμπουρᾶ καὶ σηκώθηκε κ' ἔφυγε ἀπὸ καὶ. Ἦρθε ἡ στρίγγλα καὶ ἔφερε τὸ νερὸ ἀπὸ τοῖς σαρανταοχτῶ βρύσαις. Λοιπὸν τηράει ἀπάνω 'ς τὸ πατέρο καὶ βλέπει τὸ σῶβρακο μὲ τῆ στάχτη «Μπᾶ, Γιαννάκη μου, αὐτοῦ κάθεσαι; Μπᾶ, Γιαννάκη μου!» Λοιπὸν τρανάει καὶ βάρεσε μὲ τὸ κεφάλι τῆς τὸ σῶβρακο, κ' ἔπεσε ἡ στάχτη ἀπὸν τῆς, κ' εἶπε. «Μπᾶ, Γιαννάκη μου, ἐγὼ στραβῶθηκα!»

Τὸ ποντικάκι, τὸν καιρὸ ποῦ βάρεσε αὐτὴ τὸ σῶβρακο μὲ τῆ στάχτη κ' ἔπεσ' ἀπὸν τῆς, τὸν παράτησε τὸν ταμποῦρα κ' ἔφυγε. Λοιπὸν τότε τήραξ' αὐτὴ ποῦ δὲν ἦταν ὁ Γιαννάκης καὶ πῆγε κὶ ἀπόφαγε τᾶλλο οὐλόκληρο. Ἦμα τό φαγε τᾶλλο σηκῶνεται καὶ πῆρε τὸν τουρὸ τοῦ Γιαννάκη κοντὰ καὶ τὸν ἡῦρε. Ὁ Γιαννάκης τί κάνει λές; Πηγαίνει καὶ παίρνει τρεῖς τρίχες καὶ τρεῖς σταλαματιῆς γάλα ἀπὸ τῆ γυναῖκα του. Πῆγε ἔξω καὶ στάξει τοῖς τρεῖς σταλαματιῆς τὸ γάλα. ῥήχνει ἀποπάνω καὶ τρεῖς τρίχες. Καὶ πῶσταξε τοῖς τρεῖς σταλαματιῆς γίνηκαν τρία κυπαρίσσια. Πῆγε μεταπίσω 'ς τῆ γυναῖκα του καὶ τῆς λέει «Ἦμα ἰδῆς, γυναῖκα, τὰ λεοντάρια νὰ τρώγονται ἕνα τᾶλλο, νὰ τ' ἀπολύσης.»

Καθὼς βγῆκε ἀπὸ τὸ σπῖτι του αὐτός, εἶδε τὴν στριγγλίτσα ποῦ ἐρχόταν ἀπὸ μακρὸ διάστημα. Λοιπὸν ἀνέβη ἀπάνω 'ς τὸ ἕνα κυπαρίσσι. Ἦφτασ' ἡ στριγγλίτσα τῆραει, ἀπάνω! Ἦρχ'νάει κ' ἔκοψε μὲ τὰ δόντια τῆς ἐκεῖνο τὸ κυπαρίσσι, ποῦ ἦταν αὐτός. Ἦλλὰ καθὼς ἦταν ἔτοιμο νὰ πέση, πηδάει 'ς τᾶλλο τὸ κυπα-

ἔτμου νὰ πέσ', πδάει 'ς τᾶλλου τοῦ κυπαρίσσ'. Τοῦ κόβ κ' ἰκείνου μὶ τὰ δόντια τς. Πδάει 'ς τᾶλλου. Ἀρχίν'σι νὰ τοῦ κόβ κ' ἰκείνου μὶ τὰ δόντια τς. Μόλις κόντιβι νὰ τοῦ κόψ, ἔφτασαν τὰ λιουντάρια. Λοιπόν: «Γλύτουςέ μ, Γιαννάκ' μ, κὶ δὲ σὲ πράζου!»

Οὐ Γιαννάκ'ς λέει τ λιουνταριῶν: «Φάτι τ, κὶ τ σπλῆνα νὰ μ' ἀφήσι ἀπὸν 'ς ἓνα λιθαράκ'». Τν ἔφαγαν τ στρίγγλα κὶ ἄφκαν τ σπλῆνα ἀπὸν 'ς ἓνα λιθαράκ'. . . Κατέβκ' αὐτὸς κὶ τν πῆρι τ σπλῆνα. Κὶ τν πῆρι, κὶ τν πῆι πίσου τς γουναίους τς, κ' ἔσταξι ἀπὸν τὰ κόκκαλα τ γουναίων τ,—γιατ τότε π τς εἶχι φάη μοναχὰ τὰ κόκκαλα τς εἶχ' ἀφήσ'—σκούθηκαν οἱ γουναῖοι τ. Πῆι κ' ἔσταξι κὶ 'ς τς συγγινίδες τ. Σκώθηκαν κ' οἱ συγγινίδες τ.

2.

Οὐ Ἥλιους κὶ τοῦ Φιγγάρ.

Νιὰ γ'ναῖκα εἶπι θὰ φκειάσ' τὸν Ἥλιου,¹⁾ νιὰ ἄλλ' τοῦ Φιγγάρ! Ἡ πρώτ ἡ γ'ναῖκα, ποῦ εἶχ' κὶ ἄλλης δυὸ τσιούπισ, τὸν ἔφκειασι τὸν Ἥλιου. Ἡ ἄλλι τίπουτα! Οἱ δυὸ οἱ τσιούπισ, ἀπ τν ξισνιρσιά,²⁾ κ' ἡ ἄλλ', πῶλι πῶς θὰ φκειάσῃ τοῦ φιγγάρ', ἀπ' τ ζήλεια τς, ἄρπαξαν τοῦ πιδὶ καθὼς ἔπισ' ἀπ τ μάννα τ, κ' ἰκεῖ πέταξαν ἓνα κτάβ³⁾ κ' ἓνα γατσιόπλου.

ρίσι Τὸ κόβει κ' ἐκεῖνο μὲ τὰ δόντια τς. Πηδάει 'ς ἄλλο. Ἀρχίνησε νὰ τὸ κόβη κ' ἐκεῖνο μὲ τὰ δόντια τς. Μόλις κόντεβε νὰ τὸ κόψη, ἔφτασαν τὰ λεοντάρια. Λοιπόν: «Γλύτωσέ με, Γιαννάκη μου, καὶ δὲ σὲ πειράζω!»

Ὁ Γιαννάκης λέει τῶν λεονταριῶν: «Φάτε τη, καὶ τῆ σπλῆνα νὰ μ' ἀφήστε ἀπάνω 'ς ἓνα λιθαράκι.» Τὴν ἔφαγαν τὴ στρίγγλα κὶ ἄφκαν τὴ σπλῆνα ἀπάνω 'ς ἓνα λιθαράκι. Κατέβηκε αὐτὸς καὶ τὴν πῆρε καὶ τὴν πῆγε πίσω 'ς τοὺς γονεῖς τς, κ' ἔσταξε ἀπάνω 'ς τὰ κόκκαλα τῶν γονέων του — γιατί τότε ποῦ τοὺς εἶχε φάη μοναχὰ τὰ κόκκαλά τους εἶχε ἀφήσῃ — Σηκώθηκαν οἱ γοναῖοι του. Πῆγε κ' ἔσταξε καὶ 'ς τοὺς συγγενεῖς του. Σηκώθηκαν κ' οἱ συγγενεῖς του.

2. Ὁ Ἥλιος καὶ τὸ Φεγγάρι. Μιὰ γυναῖκα εἶπε θὰ κάμη τὸν Ἥλιο,¹⁾ μιὰ ἄλλη τὸ Φεγγάρι Ἡ πρώτη ἡ γυναῖκα, ποῦ εἶχε καὶ ἄλλαις δύο θυγατέρες τὸν ἔκαμε τὸν Ἥλιο. Ἡ ἄλλη τίπουτα! Οἱ δύο οἱ θυγατέρες, ἀπὸ τὴ ξεσυνέρια,²⁾ κ' ἡ ἄλλη πῶλεγε πῶς θὰ κάμη τὸ Φεγγάρι ἀπὸ τὴ ζήλεια τς, ἄρπαξαν τὸ παιδὶ καθὼς ἔπεσε ἀπὸ τὴ μάννα του, κ' ἐκεῖ πέταξαν ἓνα κουτάβι³⁾ κ' ἓνα γατάκι.

1) Θὰ γεννήσῃ τὸν Ἥλιον.

2) Ἀντιζηλίαν

3) Κουτάβι=σκυλλάκι.

Κὶ τοῦ παίρν'νι τοῦ πιδί.¹⁾ κὶ τοῦ πααίν'νι κὶ τοῦ πιτᾶν μέσ' 'ς τοῦ πουτάμ. Κεῖ π τοῦ πέταξαν τοῦ πιδί ἦταν ἕνας Ὅφιους, παρακάτ 'ς τν ἄκρ 'ς τοῦ πουτάμ, κὶ τὸ πιασε τοῦ πιδί, κὶ τ' ἀνάθρηφι πέντ' ἕξ χρόνια.

Κὶ τοῦ πιδί ὡς γνώρ'σι πίσου τ θεό π τοῦ πέταξαν, πῆι πίσου κεῖ 'ς τ θεό', κὶ ἀποὺ κεῖ κίν'σι κὶ πῆι πίσου κεῖ ἀπάν τς γ'ναϊκὶς π γιννίθκι. Κὶ τ μάννα τ τν εἶχαν χτιμέν' μέσ' 'ς τοὺν τοίχου, ἰπειδὴ τάχα ἔφκειασι τοῦ γατσιόπλου κὶ τοῦ κτάβ. «Μαρή. ἦρθι, τοῦ πιδί, εἶπαν σ'ναμιταξὺ τς αὐτές, τί νὰ τοῦ κάμουμι τώρα; — Νὰ τοῦ στείλουμ 'ς τοὺν Ντιλῆ Γριβιᾶ!» Αὐτὸς ἢ Ντιλῆ Γριβιᾶς ἦταν ἕνα ἄλουγου κὶ βόσκαϊ πινῆντα λ'βάδια μαναχό τ. Κὶ τοῦ διάταξαν τοῦ πιδί αὐτές κὶ τοῦ εἶπαν: «Νὰ πᾶς 'ς τοὺν Ντιλῆ Γριβιᾶ, νὰ κουλλήης ἀπάν τοὺν πλάτανου, (ἦταν ἕνας πλάτανους, κὶ ἀπ κάτ νιὰ μαρμαρένια βρούσ', π πᾶνι τᾶλουγου κ' ἔπ'νι νιρό), κὶ νὰ περιμέν'ς ὅσου νᾶρθ' τᾶλουγου νὰ πιῆ νιρό. Ἄμα ἔρθ νὰ τᾶφήης νὰ πιῆ νιρό.»

Τοῦ πιδί πῆι κὶ κόλλ'σ ἀπάν. Ἄμα εἶδι τᾶλουγου φουβήθκι πουλύ. Ἐπγιε νιρὸ τᾶλουγου, κ'λίσκι κὶ κόπρισι.

Λοιπὸν γυρίζ' κὶ κ'τάζ' ἀπάν νὰ μὴν ἔκουψι κανένas τοὺν πλάτανου, γιὰτ τοὺν φύλαϊ, κὶ γλέπ' τοῦ πιδί. Μὶ τοῦ τήραμα πῶκαμι Καὶ τὸ παίρνουνε τὸ παιδί¹⁾ καὶ τὸ πηγαίνουν καὶ τὸ πετοῦν μέσ' 'ς τὸ ποτάμι. Κεῖ ποῦ τὸ πέταξαν τὸ παιδί ἦταν ἕνας Ὅφισ παρακάτω 'ς τὴν ἄκρη 'ς τὸ ποτάμι, καὶ τὸ πιασε τὸ παιδί, καὶ τ' ἀνάθρηψε πέντ' ἕξι χρόνια.

Καὶ τὸ παιδί, ὡς γνώρισε πίσω τὴ θέση ποῦ τὸ πέταξαν, πῆγε πίσω κεῖ 'ς τὴ θέση, κὶ ἀπὸ κεῖ κίνησε καὶ πῆγε πίσω κεῖ ἀπάνω 'ς τοῖς γυναῖκες ποῦ γεννήθηκε. Καὶ τὴ μάννα του τὴν εἶχαν χτισμένη μέσ' 'ς τὸν τοῖχο. ἔπειδὴ τάχα ἔκαμε τὸ γατάκι καὶ τὸ κουτάβι. «Μωρέ. ἦρθε τὸ παιδί, εἶπαν συναμεταξύ τους αὐταῖς, τί νὰ τὸ κάμουμε τώρα; — Νὰ τὸ στείλουμε 'ς τὸν Ντελῆ Γριβιᾶ!» Αὐτὸς ὁ Ντελῆ Γριβιᾶς ἦταν ἕνα ἄλογο καὶ βόσκαγε πενήντα λιβάδια μοναχό του. Καὶ τὸ διάταξαν τὸ παιδί αὐταῖς καὶ τοῦ εἶπαν «Νὰ πᾶς 'ς τὸ Ντελῆ Γριβιᾶ, ν' ἀνεβῆς ἀπάνω 'ς τὸν πλάτανο. (Ἦταν ἕνας πλάτανος, κὶ ἀποκάτω μὰ μαρμαρένια βρούση, ποῦ πήγαινε τᾶλογο κ' ἔπινε νερό). Καὶ νὰ περιμένης ὅσο νᾶρθῃ τᾶλογο νὰ πιῆ νερό. Ἄμα ἔρθῃ, νὰ τ' ἀφήσης νὰ πιῆ νερό.»

Τὸ παιδί πῆγε κὶ ἀνέβη ἀπάνω. Ἄμα εἶδε τᾶλογο, φοβήθηκε πολὺ. Ἐπνε νερὸ τᾶλογο, κυλίστη καὶ κόπρισε. Λοιπὸν γυρίζει καὶ κυτᾶζει ἀπάνω νὰ μὴν ἔκοψε κανένas τὸν πλάτανο, γιὰτὶ τὸν φύλαγε, καὶ βλέπει τὸ παιδί. Μὲ τὸ τή-

¹⁾ Τὸ παίρνουνε τὸ παιδί (τὸν Ἥλιον).

τ'άλλουγου τ λέει: «ἀνέβα κάτ.»¹⁾ Τότι οὐ Ἥλιους τ λέει: «Μὰ τοῦ σαμαράκ' ὀπῶεις ἀπάν σ!»²⁾ Λοιπὸν τοῦ πῆρι τ'άλλουγου τοῦ σαμαράκ' ἀπάν τ, γιάτ προυτύτιρα ἦταν 'ς τ ῥίζα 'ς τὸν πλάτανου. Ἄμα πῆρι τοῦ σαμαράκ' ἀπάν τ τ'άλλουγου, «Θ' ἀνιβῆς τώρα κάτ; τ λέει.— Θ'ἀνιβῶ, πῶς!» λέει τοῦ πιδί. Νιὰ πηδ'σιὰ τοῦ πιδί, ἀπάν 'ς τοῦ σαμαράκ'! Λοιπὸν τρανάει τ'άλλουγου κὶ βγαίν' 'ς ἕναν ὄχτου. Καθὼς βῆκι 'ς τὸν ὄχτου πδάει μ' οὔλου τοῦ πιδί κὶ πέρασι ἀπ πάν ἀπ τὸν πλάτανου κσιόρα.³⁾ Κουντὰ πῆδ'σι κὶ ἀπ' ἄλλ' μιριά, ἔτσ κ' ἔτσ δηλαδή, σταύρουσι τὸν πλάτανου.

Κουντὰ κίν'σι τ'άλλουγου μὶ τοῦ πιδί ἀπάν τ κὶ πάινι. Κεῖ π πάιναν βρίσκνι νιὰ μλιά μ' οὔλου τὰ μῆλα τς. 'Σ τν κουρφή 'ς τ μλιά ἦταν ἕνα μήλου σὰ σταυρός. Μαζών' φόρα τ'άλλουγου λοιπὸν κὶ πδάει ἀπ' πάν ἀπ' τ μλιά κσιόρα. Κὶ κεῖ π πῆδαί, λέει 'ς τοῦ πιδί: «Νὰ πάρς τοῦ σταυρὸ τ μλιῶν.» Λοιπὸν πῆρι τοῦ σταυρὸ τ μλιῶν τοῦ πιδί. Ἄλλ' ἅμα τὸν πῆρι τοῦ σταυρὸ τ μλιῶν, βρ! τὰ μῆλα, οὔλα κάτ! Ἄμα βῆκι 'ς τν ἄλλ' ἄκρ τ'άλλουγου, λέει τ πιδιοῦ: «'Απάν εἶσι; — 'Απάν! — Τοῦν πῆρις τοῦ σταυρὸ; — Τοῦν πῆρα!»

ραμα πῶκαμε, τ'άλλογο τοῦ λέγει: «Κατέβα κάτω καὶ καβαλλίκεψε!» Τότε ὁ Ἥλιος τοῦ λέει: «Μὰ τὸ σαμαράκι ὀπῶχεις ἀπάνω σου!»²⁾ Λοιπὸν τὸ πῆρε τ'άλλογο τὸ σαμαράκι ἀπάνω του, γιάτ πρωτύτερα ἦταν 'ς τῆ ῥίζα 'ς τὸν πλάτανο Ἄμα πῆρε τὸ σαμαράκι ἀπάνω του τ'άλλογο: «Θὰ κατεβῆς τώρα κάτω; τοῦ λέει.— Θὰ κατεβῶ, πῶς!» λέει τὸ παιδί. Μιὰ πηδησιὰ τὸ παιδί, (βρίσκεται) ἀπάνω 'ς τὸ σαμαράκι. Λοιπὸν τρανάει τ'άλλογο καὶ βγαίνει 'ς ἕναν ὄχτο. Καθὼς βγῆκε 'ς τὸν ὄχτο, πηδάει μ' ὄλο τὸ παιδί καὶ πέρασε ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸν πλάτανο ποῦ μόλις τὸν ἄγγισε. Ἀμέσως ἔπειτα πῆδησε κὶ ἀπ' ἄλλη μεριά, ἔτσι κ' ἔτσι δηλαδή (χειρονομία) σταύρωσε τὸν πλάτανο.

Ἐπειτα κίνησε τ'άλλογο μὲ τὸ παιδί ἀπάνω του καὶ πήγαινε Κεῖ ποῦ πήγαιναν, βρίσκουνε μιὰ μηλιά μ' οὔλα τὰ μῆλα τς. 'Σ τῆ μηλιά ἦταν ἕνα μῆλο σὰ σταυρός. Παίρνει φόρα τ'άλλογο λοιπὸν καὶ πηδάει οὔλ' ἀποπάνω ἀπὸ τῆ μηλιά. Καὶ κεῖ ποῦ πῆδαγε, λέγει 'ς τὸ παιδί. «Νὰ πάρης τὸ σταυρὸ τῶν μῆλων.» Λοιπὸν πῆρε τὸ σταυρὸ τῶν μῆλων τὸ παιδί. Ἄλλ' ἅμα τὸν πῆρε τὸ σταυρὸ τῶν μῆλων, βρ! τὰ μῆλα, οὔλα κάτω! Ἄμα βγῆκε 'ς τὴν ἄλλη ἄκρη τὸ ἄλλογο, λέγει τοῦ παιδιοῦ. «'Απάνω εἶσαι; — Ἄπάνω.— Τὸν πῆρες τὸ σταυρὸ; — Τὸν πῆρα.»

¹⁾ Ἡ φράσις Ἄνέβα κάτ' εἶναι οἶονεὶ σύμπτυξις τῆς ἐννοίας: πῆδησε ἢ κατέβα κάτω καὶ ἀνέβα ἐπάνω μου.

²⁾ Ὁ ὄρκος οὔτος, δι' οὗ ἐκδηλοῦται καὶ μεγίστη ἐκτίμησις τοῦ Ἥλιου πρὸς τὸν ὑπερφυσικὸν ἵππον, σκοπὸν ἔχει νὰ κολακευθῆ ὁ ἵππος ἐξ αὐτοῦ.

³⁾ Ὑπερεπήδησε δηλ. τὴν πλάτανον, μόλις ἐγγίσας αὐτήν.

Κεῖ ἀπ' κάτ' ἔς τ' μλιά ἦταν νιά γριγοῦλα, π' φύλαϊ τ' μλιά. "Ἄμα ἔπισαν τὰ μῆλα, πιτάτ' ἢ γριά κ' παίρν' μῆλα κ' τὰ στουρνουβουλάει¹⁾ κουντὰ τᾶλουγου. Λοιπὸν τοῦ πιτχαίν' ἔς τοῦ πουδάρ' τᾶλογου. Τοῦ κούτσανι. «Σκίσι, μουρέ, τοῦ μήλου, λέει τᾶλουγου ἔς τοῦ πιδί, κ' δὸ μ' του δῶ!» Ἄμέσους τοῦ πιδί τό σκισι τοῦ μήλου κ' τό δουσι τᾶλόγου. Μὴ τοῦ μήλου αὐτὸ ἄλλ' ἔπι τοῦ πουδάρ' τ' τᾶλογου κ' γέριφι.

Λοιπὸν ἄλουγου κ' πιδί πῆγαν ἔς τ'ς γ' ναικ' πίσου. «Μαρή, ἦρθι τοῦ πιδί! εἶπαν αὐτὲς σ' ναιμιταξὺ τ'ς. Τί νὰ τοῦ κάνουμι;—Νὰ τοῦ στείλουμι νὰ πάη ἔς τοῦ ψ'λό βουνὸ κ' νὰ τ' δώσουμι νιά τσίτσα κρασί, νὰ πάη νὰ χουιάξ', νὰ σκιστῆ οὐ βράχους ἀπ' τοῦ χουιασμα! Κι' ἄμα σκιστῆ θὰ πάη ἔς τὸν κάτ' κόσμου τοῦ πιδί».

Κίν' ση τοῦ πιδί καβάλλα ἔς τᾶλουγου κ' πῆι ἔς τ'ν κορφή ἔς τοῦ βνό. Χούιαξι, χούιαξι. . . δὲν σκίσκ' οὐ βράχους. Λοιπὸν τ' λέει οὐ Ντιλῆ Γριβιάς τ' πιδιοῦ. «Δῶσι μ' μένα τ'ν τσίτσα νὰ πιῶ κρασί». Τοῦ πιδί τ'ν ἔδουκι τ'ν τσίτσα κ' ἔπι κρασί τᾶλουγου. Τότε γκαρουμάχ'σι²⁾ κ' σκίσκ' οὐ βράχους.

Τοῦ πιδί τοῦ εἶχαν διατάξ' κειὲς ἀπὸν κεῖ: «ἄμα σκιστῆ οὐ βράχους θὰ πᾶς τὸν κατήφορου. Κεῖ π' θὰ πααίν' ἔς θὰ βρῆς τρεῖς

Κεῖ ἀποκάτω ἔς τὴ μιλιά ἦταν μιὰ γριγοῦλα, ποῦ φύλαγε τὴ μιλιά. "Ἄμα ἔπεσαν τὰ μῆλα, πετάγεται ἢ γριά καὶ παίρνει μῆλα καὶ τὰ σφεντονάει κοντὰ ἔς τᾶλογο. Λοιπὸν τὸ πιτχάειναι ἔς τὸ ποδάρ' τᾶλογο. Τὸ κουτσαίνει. «Σκίσε μουρέ, τὸ μῆλο, λέει τᾶλογο ἔς τὸ παιδί, καὶ δῶσ' μου τὸ δῶ.» Ἄμέσως τὸ παιδί τό σκισε τὸ μῆλο καὶ τό δωσε τᾶλόγου. Μὲ τὸ μῆλο αὐτὸ ἄλειψε τὸ ποδάρ' του τᾶλογο καὶ γέριψε.

Λοιπὸν ἄλογο καὶ παιδί πῆγαν ἔς τοῖς γυναῖκες πίσω. «Μωρέ, ἦρθε τὸ παιδί! εἶπαν αὐταῖς συναμεταξὺ τους. Τί νὰ τὸ κάνουμε;—Νὰ τὸ στείλουμι νὰ πάη ἔς τὸ ψηλὸ βουνό, καὶ νὰ τοῦ δώσουμι μιὰ τσίτσα κρασί, νὰ πάη νὰ χουγιαξῆ. νὰ σκιστῆ ὁ βράχος ἀπὸ τὸ χούγιασμα. Κι' ἄμα σκιστῆ θὰ πάη ἔς τὸν Κάτω κόσμο τὸ παιδί!»

Κίνησε τὸ παιδί καβάλλα ἔς τᾶλογο καὶ πῆγε ἔς τὴν κορφή ἔς τὸ βουνό. Χούγιαξε, χούγιαξε... δὲ σκίστηκε ὁ βράχος. Λοιπὸν τοῦ λέει ὁ Ντελῆ Γριβιάς τοῦ παιδιοῦ. «Δῶσε μου μένα τὴν τσίτσα νὰ πιῶ κρασί.» Τὸ παιδί τὴν ἔδωσε τὴν τσίτσα, κ' ἔπι κρασί τᾶλογο. Τότε χλιμίντησε καὶ σκίστηκε ὁ βράχος.

Τὸ παιδί τό εἶχαν διατάξῃ κείναις ἀπὸ κεῖ: «ἄμα σκιστῆ ὁ βράχος θὰ πᾶς τὸν κατήφορο. Κεῖ ποῦ θὰ πηγαίνης θὰ βρῆς τρεῖς βεργούλαις: νὰ πάρης τὴν

¹⁾ ῥίπτει [ἴσως ἐκ τοῦ στουρνάρ' + βάλλω, στουρνοβολῶ. Σ. τ. Δ.].

²⁾ Ἐχομετίσειε.

βιργοῦλις· νὰ πάρες τν ἄλλου μιγαλύτιο βιργοῦλα». Πῆι τοῦ πιδὶ μὶ τᾶλουγου κεῖ κάτ κ' ἠῦρι τς τρεῖς βιργοῦλις. Ἄλλὰ δὲν πῆρι τν ἄλλου τρανύτιο, ὅπους τοῦ εἶχαν διατάξ', ἀλλὰ πῆρι τν ἄλλου μικρότιο. Τ στιγμὴ τότε κείν' τ παρουσιάσκι νιὰ μικρὴ τσποῦλα μπρουστά τ. Αὐτὴν' τῶλυι: «Νὰ πάμι νὰ φάμι κὶ νὰ πιούμι μέσα». Κι' αὐτὸς τς εἶπι: «Ἄ! βιάζουμασι, δὲ μᾶς βουλεῖ τώρα! ἀλλὰ ἡᾶ! νὰ φύγουμι».

Αὐτὴν' τοὺν ἄικ'σι. Μπῆκαν καβάλλα κ' οἱ δυὸ κὶ γύρζαν πίσου τς γ'ναῖκις ἀπ' τοὺν κάτ' κόσμου. Σὶ λίγ' ὦρα ἔφτασαν. «Μαρή, λέει, τν ἠφιρι κὶ τ γ'ναῖκα, τί θὰ κάμουμι τώρα; Κεῖ πῶλιγαν αὐτὰ ἔστρουσαν τραπέξ' κ' ἔτρουγαν αὐτές. Οὐ Ἥλιους κ' ἠ τσιούπα πέξιψαν ἀπ τοὺν Ντιλῆ Γριβιά κὶ καθόνταν ἔς τν πόρτα. Λέει ἠ τσιούπα: «βγάλτι κὶ κείν' τ χ'στιανὴ νάρθῃ νὰ φάῃ κὶ τότε θάρθοῦμι κ' ἡμεῖς μέσα.» Αὐτὲς τότε εἶπαν: «αὐτὴν' ἔχ' ἁμαρτίς μιγάλις!» Τότε ἠ τσιούπα εἶπι: «Ὁχ', δὲν ἔχ' τίπουτα!» Λοιπὸν αὐτὲς οἱ γ'ναῖκις ξέχ'σαν τ μάννα τ Ἥλιου κ' ἔκασι μαζί μὶ τς ἄλλοι κ' ἔφαῖ. Ἐφαγαν οὔλοι. Ὑστιρώτιρα ἄλλ' ἀνθρῶπ ἔχ'σαν ἰκείνις τς γ'ναῖκις, ἐπειδὴ εἶχαν αὐτὰ κάμ.

3.

Οὐ βασιλιᾶς.

Ἐνας βασ'λιᾶς εἶχι δώδिका πιδιά. Τὰ πιδιά αὐτὰ ἠθιλαν νὰ ὄλο μεγαλύτερη βεργοῦλα.» Πῆγε τὸ παιδὶ μὲ τᾶλογο κεῖ κάτω κ' ἠῦρε τοῖς τρεῖς βεργούλαις. Ἄλλὰ δὲν πῆρε τὴν ὄλο τρανύτερη, ὅπως τὸ εἶχαν διατάξῃ, ἀλλὰ πῆρε τὴν ὄλο μικρότερη. Τῇ στιγμὴ τότε κείνη τοῦ παρουσιάστηκε μιὰ μικρὴ κορασίδα μπροστά του. Αὐτὴ τῶλεγε: «Νὰ πάμε, νὰ φάμε καὶ νὰ πιούμε μέσα.» Κι' αὐτὸς τῆς ἔλεγε: «Ἄ, δὲ μᾶς βολεῖ τώρα. Ἄλλὰ χάει νὰ φύγουμε.»

Αὐτὴ τὸν ἄκουσε. Μπῆκαν καβάλλα κ' οἱ δυὸ καὶ γύριζαν πίσω ἔς τοῖς γυναῖκες ἀπὸ τὸν Κάτω κόσμου. Σὲ λίγη ὦρα ἔφτασαν. «Μωρέ, λέγει, τὴν ἔφερε καὶ τὴ γυναῖκα, τί θὰ κάμουμε τώρα;» Κεῖ πῶλεγαν αὐτὰ, ἔστρωσαν τραπέξι κ' ἔτρωγαν αὐταῖς. Ὁ Ἥλιος καὶ ἠ νέα πέξιψαν ἀπὸ τὸν Ντελῆ Γριβιά καὶ καθόνταν ἔς τὴ πόρτα. Λέγει ἠ νέα. «Βγάλετε καὶ κείνη τὴ χριστιανὴ νάρθῃ νὰ φάῃ καὶ τότε θάρθοῦμε καὶ μεῖς μέσα.» Αὐταῖς τότε εἶπαν: «Αὐτὴ ἔχει ἁμαρτίαις μεγάλαις!» Τότε ἠ νέα εἶπε: «Ὁχι, δὲν ἔχει τίποτα!» Λοιπὸν αὐταῖς οἱ γυναῖκες ξέχτισαν τὴ μάννα τοῦ Ἥλιου κ' ἔκατσε μαζί μὲ τοῖς ἄλλαις κ' ἔφαγε. Ἐφαγαν οὔλοι Ὑστερώτερα ἄλλοι ἀνθρῶποι ἔχτισαν ἐκεῖναις τοῖς γυναῖκες, ἐπειδὴ εἶχαν αὐτὰ κάμη.

3. Ὁ βασιλιᾶς. Ἐνας βασιλιᾶς εἶχε δώδεκα παιδιά. Τὰ παιδιά αὐτὰ ἠθε-

πάν σιργάνιου. Ἦθιλαν νὰ πάν 'ς ἓνα μέρος δασὺ λογγιά. Οὐ βασ'λιᾶς τῶόλι νὰ μὴν πάν, ἀλλ' αὐτὰ ἦθιλαν νὰ πάν κὶ καλά. Ἀφοῦ εἶδ' οὐ βασ'λιᾶς πῶς θέλνι κὶ καλά νὰ πάν, τς εἶπι νὰ πάν, κὶ τῶόδουκ' ἀπὸ να σπαθὶ τοῦ ἰνοῦ· κὶ τ μιγαλύτιρ τῶόδουκι δυὸ σπαθιά.

Λοιπὸν κίν'σαν νὰ πάν τὰ πιδιά. Τότι π ξικίναγαν τὰ διάταξ οὐ βασ'λιᾶς: «Ἰδῶ π θὰ πάτι πέρα, θὰ βρῆτι τρεῖς στράτις νὰ παραμιρᾶν. Νὰ μὴν τρανήξειτι τὸν ἴσιον τοῦ δρόμου πέρα, γιαι εἶνι πγάδ μπρουστά. Κὶ' ἂν πάτι κεῖ, θὰ ἰδῆτι πῶς ἔχ' ἔξ χρυσοὺς γβᾶδῖς ¹⁾ τοῦ πγάδ. Νὰ πγίτι κάθι δυὸ πιδιά ἀπὸ ἓνα γβᾶ, κὶ νὰ μὴν πλαιάσειτ ἰκεῖ, νὰ βγῆτι 'ς ἄλλου μέρος». Τὰ πιδιά τραύξαν τὸν ἴσιου δρόμου κ' ἔκαμαν ὅπως τς εἶπ οὐ βασ'λιᾶς. ἀλλὰ πλάιασαν ἰκεῖ.

Τῆ νύχτα, τὰ καταμισάν'χτα βῆκ' ἓνας ὄφιους ἀπ τοῦ πγάδ κὶ λέει: «μιζῆς μυρίζ'». Τοῦ πιδὶ τοῦ μιγαλύτιρου, ποῦ εἶχι τὰ δυὸ σπαθιά, τὸν κατάλαβι τὸν ὄφιου, π βῆκι. «Μιζῆς μυρίζ', εἶπι τοῦ πιδὶ τοῦ τρανύτιρου, ἀλλὰ θὰ τοῦ φᾶς τοῦ κιφάλ' σ!»

Τᾶλλα τὰ πιδιά κ'μῶνταν, δὲν κατάλαβαν τί γίνιταν. Ἐφτασ ²⁾ οὐ ὄφιους ἀπάν 'ς τοῦ μιγάλου τοῦ πιδὶ! Κόψι μὶ τοῦ σπαθί ³⁾. Κὶ' ἀπάν

λαν νὰ πάν σιργιάνι. Ἦθελαν νὰ πάν 'ς ἓνα μέρος ποῦ ἦταν λόγγος δασύς. Ὁ βασιλιᾶς τοὺς ἔλεγε νὰ μὴν πάν, ἀλλ' αὐτὰ ἦθελαν καὶ καλά νὰ πάν. Ἀφοῦ εἶδ' ὁ βασιλιᾶς πῶς θέλουν καὶ καλά νὰ πάν, τοὺς εἶπε νὰ πάν, καὶ τοὺς ἔδωκε ἀπὸ να σπαθὶ τοῦ καθενός. καὶ τοῦ μεγαλύτερου τῶόδωκε δυὸ σπαθιά.

Λοιπὸν κίνησαν νὰ πάν τὰ παιδιά. Τότε ποῦ ξικίναγαν τοὺς παράγγειλε ὁ βασιλιᾶς: «Ἐδῶ ποῦ θὰ πάτε πέρα, θὰ βρῆτε τρεῖς στράταις νὰ παραμερᾶν. Νὰ μὴν τρανήξετε τὸν ἴσιο τὸ δρόμο πέρα, γιαι εἶναι πηγᾶδι μπροστά. Κὶ' ἂν πάτε κεῖ, θὰ ἰδῆτε πῶς ἔχει ἔξι χρυσοὺς κουβᾶδες τὸ πηγᾶδι. Νὰ πῆτε κάθε δυὸ παιδιὰ ἀπὸ ναν κουβά, καὶ νὰ μὴν πλαγιάσειτ ἐκεῖ, νὰ βγῆτε 'ς ἄλλο μέρος.» Τὰ παιδιὰ τραύξαν τὸν ἴσιο δρόμο, κ' ἔκαμαν ὅπως τοὺς εἶπ ὁ βασιλιᾶς. ἀλλὰ πλάγιασαν ἐκεῖ.

Τῆ νύχτα, τὰ καταμεσάνυχτα, βῆκ' ἓνας ὄφις ἀπὸ τὸ πηγᾶδι καὶ λέει: «Μεζῆς μυρίζει» Τὸ παιδὶ τὸ μεγαλύτερο ποῦ εἶχε τὰ δυὸ σπαθιά, τὸν κατάλαβε τὸν ὄφιο ποῦ βγῆκε. «Μεζῆς μυρίζει, εἶπε τὸ παιδὶ τὸ τρανύτερο ἀλλὰ θὰ τὸ φᾶς τὸ κεφάλι σου!»

Τᾶλλα τὰ παιδιὰ κοιμῶνταν, δὲν κατάλαβαν τί γίνετο. Ἐφτασε ὁ ὄφις ἀπάνω

¹⁾ Κουβᾶδες, κάδους.

²⁾ Ὡρμησεν

³⁾ Ἐνῶ ἔκοπτε διαρκῶς μὲ τὸ σπαθὶ ὁ ὄφις δὲν ὑπεχώρει.

οὐ Ὀφίους. Ἔσπασι τοῦ σπαθί. Ἀμέσους βγάν' τ'άλλου! Τοὺν ἀπουτιλείουσι τοὺν ὄφιου τοῦ πιδί.

Εὐπνησαν κὶ τ'άλλα δεύτιςα.¹⁾ Ἐκατσαν ὡς τν αὐγὴ ἀπ τοῦ φόβου τς. Κὶ τν αὐγὴ σκώθηκαν κὶ πῆραν τοῦ δρόμου κὶ πῶν δὲ γύρ'σαν πίσ ἀποῦ κει, ἀπ τοῦ πγάδ. Κεῖ π πάιναν πέφν ἀπάν 'ς ἕνα βνό· κὶ 'ς ικεῖν τοῦ βνό, ποῦ πέσαν, δὲν πάταϊ ἄλλους ἀνθρουπους. Μονου αὐτὰ ἔπισαν ικεῖ.

Ἦσ τοῦ βνό αὐτὸ ἦταν ἄλλους ὄφίους. Ἰκειὸς οὐ ὄφίους, τότε π πῆγαν αὐτὰ ικεῖ, δὲν ἦταν ἀπάν· ἦταν ὅξ ἀπ τοῦ βνό κείν' τν ὦρα. Ἄλλὰ εἶχι νιὰ λουροῦλα,²⁾ κὶ ὅποιους πάταϊ ἀπάν 'ς τοῦ βνό ἔλι: «μὰ τῆ δίφουρ τῆ λουροῦλα!» Κὶ ἅμα ἔλι αὐτὸ οὐ κόσμους π βρίσκιταν ἀπάν 'ς τοῦ βνό κείν' τν ὦρα παρουσιάζουνταν μπρουστὰ τ, ὄθι κὶ ἂν βρίσκιταν αὐτός. Αὐτὸ λοιπὸν εἶπ οὐ ὄφίους, ἅμα πατ'σαν ἀπάν τοῦ βνό τὰ πιδιά, κὶ ἀμέσους παρουσιάσκαν μπρουστὰ τ κὶ τὰ δῶδικα!

Τότε τοῦ μιγαλῦτιρου τοῦ πιδί βτάει³⁾ ἀπάν 'ς τοὺν ὄφιου κὶ τῶκουψι τοῦ κιφάλ'. Ἐκαμι δυὸ κιφάλια. Τὰ κόβ κειὰ τὰ δυό. Ἐκαμι τέσσιρα. Τὰ κόβ κειὰ τὰ τέσσιρα. Ἐκαμ' οὐχτώ. Λοιπὸν τ λέει τοῦ

'ς τὸ μεγάλο τὸ παιδί Κόβει μὲ τὸ σπαθί, κὶ ἀπάνω ὁ ὄφιος! Ἔσπασε τὸ σπαθί. Ἀμέσως βγαίνει τ'άλλο. Τὸν ἀποτελείωσε τὸν ὄφιο τὸ παιδί.

Εὐπνησαν καὶ τ'άλλα ὕστερα. Ἐκατσαν ὡς τὴν αὐγὴ ἀπὸ τὸ φόβο τους. Καὶ τὴν αὐγὴ σηκώθηκαν καὶ πῆραν τὸ δρόμο, καὶ πάν δὲ γύρισαν πίσω ἀπὸ κει, ἀπὸ τὸ πηγάδι. Κεῖ ποῦ πῆγαιναν, πέφτουν ἀπάνω 'ς ἕνα βουνό. Καὶ 'ς ἐκεῖνο τὸ βουνὸ ποῦ ἔπεσαν, δὲν πάταγε ἄλλος ἀνθρωπος. Μόνον αὐτὰ ἔπεσαν ἐκεῖ.

Ἦσ τὸ βουνὸ αὐτὸ ἦταν ἄλλος ὄφιος. Αὐτός ὁ ὄφιος, τότε ποῦ πῆγαν αὐτὰ ἐκεῖ. δὲν ἦταν ἀπάνω· ἦταν ἔξω ἀπὸ τὸ βουνὸ κείνη τὴν ὦρα. Ἄλλὰ εἶχε μιὰ λουροῦλα, κὶ ὅποιος πάταγε ἀπάνω 'ς τὸ βουνό, ἔλεγε. «Μὰ τῆ δίφουρη τῆ λουροῦλα!» Κὶ ἅμα ἔλεγε αὐτό, ὁ κόσμος ποῦ βρίσκετο ἀπάνω 'ς τὸ βουνὸ κείνη τὴν ὦρα, παρουσιάζετο μπροστὰ του, ὅπου κὶ ἂν εὐρίσκετο αὐτός. Αὐτὸ λοιπὸν εἶπ' ὁ ὄφιος, ἅμα πάτησαν ἀπάνω 'ς τὸ βουνὸ τὰ παιδιά, κὶ ἀμέσως παρουσιάστηκαν μπροστὰ του καὶ τὰ δῶδεκα

Τότε τὸ μιγαλῦτερο τὸ παιδί βουτάει ἀπάνω 'ς τὸν ὄφιο καὶ τοῦ κοψε τὸ κεφάλι. Ἐκαμε δυὸ κεφάλια. Τὰ κόβ' αὐτὰ τὰ δυό. Ἐκαμε τέσσερα. Τὰ κόβει

¹⁾ Δεύτερον, ὕστερον.

²⁾ Λεπτὴ ῥάβδος.

³⁾ Βουτάει=ὄρμα.

πιδί: «ὄ τ θέλ'ς κάμι μας τώρα, δὲ μπορούμι νὰ σὶ καταφέρουμι. Ἡ στρατά μᾶς ἤφιρι κὶ πέσαμε ἰδῶ!»

Τότι τς εἶπ οὐ ὄφιους: «Πιδιά μ, τί θέλου τὰ σᾶς κάμου; ἀλλὰ νὰ πάτι νὰ φέρτι νιὰ βασ'λουποῦλα. — Δό μ τ βιργουῖλα, εἶπι τοῦ τρανύτιρου τοῦ πιδί, νὰ σ τ φέρου τ βασ'λοποῦλα.» Τν ἔδουκ' οὐ ὄφιους! Πάει τοῦ πιδί γιὰ τ βασ'λουποῦλα μαναχό τ. Τᾶλλα κάθουνταν πίσου. Πααίν' 'ς τοῦ βασιλιᾶ τοῦ Μακρόπουλου κὶ τ λέει: «Νὰ μ δώης τ βασ'λουποῦλα!» Οὐ βασ'λιᾶς εἶπι: «Νὰ πᾶς νὰ μ φέρς δέκα χ'λιάδς κόσμου, οὔλου πιδιά, γιὰτ' ἔχου πόλεμου κὶ σώνουμι.» Ἀμέσους ἕνα γράμμα τᾶλλονοῦ τ βασ'λιᾶ, τ πατέρα τ. Οὐ πατέρας τ ἔμασι κόσμου, ἀλλὰ δὲν ἤξιρι ποῦ νὰ τὸν στείλ' τὸν κόσμου αὐτόν. Τότι φκειάν' ἕνα γράμμα κὶ τοῦ στέλν' 'ς ἕναν ἄλλου βασ'λιᾶ, νὰ τοῦ στείλ' ἰκείνους 'ς τοῦ πιδί τ, γιὰτ δὲν ἤξιρι αὐτὸς ποῦ βρίσκιτ. Πῆι τοῦ γράμμα 'ς ἰκείν τοῦ βασ'λιᾶ. Τοῦ σύστισι κειὸς ἀποῦ κεῖ κὶ πῆι 'ς τοῦ πιδί. Πααίνονται τοῦ γράμμα 'ς τοῦ πιδί, ἀμέσους λέει τοῦ πιδί: «Μὰ τῆ δίφουρ τῆ λουροῦλα!» Παρουσιάσκαν οὐ κόσμους οἱ δέκα χ'λιάδς μπροστά τ.

Τς πῆι 'ς τοῦ βασ'λιᾶ τοῦ Μακρόπουλου. Τν πῆρ τ βασ'λουποῦλα νὰ τν πάη 'ς τὸν ὄφιου. Κεῖ π τν πῆι κὶ τν ἔδουκι τ βασ'λουποῦλα, τ λέει οὐ ὄφιους: «δῶσι μ κὶ τ λουροῦλα, κὶ φηυγάστι αὐτὰ τὰ τέσσερα. Ἐκαμ' ὀχτώ. Λοιπὸν τοῦ λέει τὸ παιδί: «Ὅτι θέλης κάμε μας τώρα, δὲ μπορούμι. Ἡ στρατά μᾶς ἔφερε καὶ πέσαμε ἐδῶ.»

Τότε τοὺς εἶπ' ὁ ὄφιος Παιδιά μου. τί θέλω νὰ σᾶς κάμω; Ἀλλὰ νὰ πάτε, νὰ φέρετε μιὰ βασιλοποῦλα.— Δῶσ' μου τῆ βεργουῖλα, εἶπε τὸ τρανύτερο τὸ παιδί, νὰ σ' τῆ φέρω τῆ βασιλοποῦλα » Τὴν ἔδωκε ὁ ὄφιος. Πάει τὸ παιδί γιὰ τῆ βασιλοποῦλα μοναχό του· τᾶλλα ἐκάθονταν πίσω. Πηγαίνει 'ς τὸ βασιλιᾶ τοῦ Μακρόπουλου καὶ τοῦ λέει «Νὰ μοῦ δώσης τῆ βασιλοποῦλα!» Ὁ βασιλιᾶς εἶπε. «Νὰ πᾶς νὰ μοῦ φέρης δέκα χιλιάδες κόσμο, ὅλο παλληκάρια, γιὰτ' ἔχω πόλεμο, καὶ χάνομαι.» Ἀμέσως ἕνα γράμμα τᾶλλονοῦ τοῦ βασιλιᾶ, τοῦ πατέρα του. Ὁ πατέρας του ἐμάζεψε κόσμο, ἀλλὰ δὲν ἤξερε ποῦ νὰ τὸν στείλῃ τὸν κόσμο αὐτόν. Τότε κάνει ἕνα γράμμα, καὶ τὸ στέλνει 'ς ἕναν ἄλλο βασιλιᾶ, νὰ τὸ στείλῃ ἐκεῖνος 'ς τὸ παιδί του, γιὰτὶ δὲν ἤξερε αὐτὸς ποῦ βρίσκειται. Πῆγε τὸ γράμμα 'ς ἐκεῖνο τὸ βασιλιᾶ. Τὸ σύστησε αὐτὸς ἀπὸ κεῖ, καὶ πῆγε 'ς τὸ παιδί Πηγαίνοντα τὸ γράμμα 'ς τὸ παιδί, ἀμέσως λέει τὸ παιδί. «Μὰ τῆ δίφουρη τῆ λουροῦλα!» Παρουσιάστηκεν ὁ κόσμος, οἱ δέκα χιλιάδες μπροστά του.

Τοῖς πῆγε τοῦ βασιλιᾶ τοῦ Μακρόπουλου Τὴν πῆρε τῆ βασιλοποῦλα νὰ τὴν πάη 'ς τὸν ὄφιο. Κεῖ ποῦ τὴν πῆγε καὶ τὴν ἔδωσε τῆ βασιλοποῦλα, τοῦ λέγει ὁ ὄφιος: «Δῶσε μου καὶ τῆ λουροῦλα καὶ φευγάτε σεῖς.— Τί θέλουμι νὰ φύγουμι;

σεῖς.—Τ θέλουμι νά φηύγουμι; Ὅχ', θά κάτσουμι κάμπουσουν κιὸ δῶ, εἶπαν τὰ πιδιά.—Καλά, εἶπι οὐ ὄφιους, καθῆσι.» Ἐκατσαν τὰ πιδιά, γιὰ νά μπουρέσν νά μαθν ἅπ τ βασ'λουποῦλα αὐτὸ τοῦ μυστικὸ τ ὄφιου, γιὰ ποιὸ λόγου βγάν' δυὸ κιφάλια, ἅμα τ κόβν τοῦ ἔνα.

Ἡ βασ'λουποῦλα ἤθιλι νά τς τοῦ μαρτηρήσ', ἀλλὰ δὲν μπόργι νά βγάλ' λόγου τ ὄφιου. Ἄπ τς πουλλές, λίγισ κβέντις π τῶκαμι, τ πιτάχκ' οὐ λόους τ ὄφιου. Κι λέει οὐ ὄφιους: «Ἄπάν 'ς ἰκειὸ τοῦ βνὸ κατάκουρφα, εἶνι νιὰ ἀγριόγουρνα κι τρία περιστέρια. Κεῖν' εἶν' ἡ ψυχὴ μ μένα! Κι' ἅμα τὰ σκουτώσνι κείνα σάν κι π νά σκουτώσν ἱμένα.»

Πααίν' ἡ βασ'λουποῦλα κι τοῦ λειι τν πιδιῶν. Ἀμέσους τὰ πιδιὰ κίν'σαν νά πὰν 'ς τν κουρφή 'ς τοῦ βνὸ, νά βαρεσνι τν ἀγριόγουρνα κι τὰ τρία περιστέρια. Ἀμέσους οὐ ὄφιους θιρμάθκι, ἅμα κίν'σαν τὰ πιδιά. Πῆγαν κεῖ ἅπάν τὰ πιδιά, τ λάβουσαν τ γροῦνα. Μ'σουζώντανους οὐ ὄφιους, ἅμα τ λάβουσαν τ γροῦνα! Τ σκότουσαν τ γροῦνα: λάβουσαν κι τὰ περιστέρια μ'σουζώντανους οὐ ὄφιους. Τὰ σκότουσαν τὰ περιστέρια: πέθαν οὐ ὄφιους.

Γύρ'σαν τὰ πιδιὰ πίσου κι πῆγαν 'ς τὸν ὄφιου κι τὸν ηῦραν πιθαμένουν. Παίρν'νι τ βασ'λουποῦλα κι πὰν. Κι κεῖ π πάιναν βρίσκνι νιὰ τρῦπα ὡς καταρράχτ'ς, κ' εἶχι μαρμαρένια πόρτα. Τν ἀνοιεῖ τοῦ Ὅχι, θά κάτσουμι κάμποσον καιρὸν δῶ, εἶπαν τὰ παιδιὰ.—Καλά, εἶπ' ὁ ὄφις, καθῆστε » Ἐκατσαν τὰ παιδιὰ, γιὰ νά μπορέσουνε νά μάθουν ἀπὸ τῆ βασιλοποῦλα αὐτὸ τὸ μυστικὸ τοῦ ὄφιου, γιὰ ποιὸ λόγο βγάνει δυὸ κεφάλια ἅμα τοῦ κόβουν τὸ ἔνα.

Ἡ βασιλοποῦλα ἤθελε νά τοὺς τὸ μαρτυρήση, ἀλλὰ δὲν μπόρειγε νά βγάλη λόγο τοῦ ὄφιου Ἄπὸ τοῖς πολλαῖς-λίγαις κουβένταις, ποῦ τῶκαμε, τοῦ πετάχτηκε ὁ λόγος τοῦ ὄφιου. Καὶ λέει ὁ ὄφις: «Ἀπάνω 'ς αὐτὸ τὸ βουνὸ κατάκουρφα εἶναι μία ἀγριογουροῦνα καὶ τρία περιστέρια. Κεῖνη εἶν' ἡ ψυχὴ μου μένα. Κι' ἅμα τὰ σκοτώσουνε κείνα, σάν και ποῦ νά σκοτώσουν ἑμένα.»

Πηγαίνει ἡ βασιλοποῦλα καὶ τὸ λέει τῶν παιδιῶν. Ἀμέσως τὰ παιδιὰ κίνησαν νά πὰν 'ς τὴν κορυφὴ 'ς τὸ βουνό, νά βαρέσουν τὴν ἀγριογουροῦνα καὶ τὰ τρία περιστέρια. Ἀμέσως ὁ ὄφις θερμάθηκε ἅμα κίνησαν τὰ παιδιὰ. Πῆγαν κεῖ ἀπάνω τὰ παιδιὰ, τὴ λάβωσαν τὴ γουροῦνα. Μισοζώντανος ὁ ὄφις, ἅμα τὴ λάβωσαν τὴ γουροῦνα. Τὴ σκότωσαν τὴ γουροῦνα, λάβωσαν καὶ τὰ περιστέρια μισοζώντανος ὁ ὄφις. Τὰ σκότωσαν τὰ περιστέρια. Πέθαν' ὁ ὄφις.

Γύρισαν τὰ παιδιὰ πίσω καὶ πῆγαν 'ς τὸν ὄφιο καὶ τὸν ηῦραν πεθαμένον. Παίρνουνε τὴ βασιλοποῦλα καὶ πὰν. Κεῖ ποῦ πῆγαιναν, βρίσκουνε μιὰ τρῦπα, ὡς καταρράκτης, κ' εἶχε μαρμαρένια πόρτα. Τὴν ἀνοίγει τὸ μεγαλύτερο τὸ παιδί.

μιγαλύτερου τού πιδί. Πιτάχκι νιά γριγιούλ ἀπὸ μέσα, κὶ τ λέει! «Λάτε νὰ πάμι μέσα.» Πῆγαν τὰ πιδιά μέσα. Τσῶλι νὰ μποῦν σὶ νιά ἄλλ' κάμαρ παραμέσα, ἀλλὰ τὰ πιδιά δὲ μπῆκαν. Ἦθιλι γιὰ νὰ τὰ σκοτυῶσ, κὶ τὰ πιδιά τὸν κατάλαβαν, κὶ γι' αὐτὸ δὲ μπῆκαν· ἀλλὰ ἔβαλαν τῆ γριγιούλα μπροστὰ γιὰ νὰ βγοῦν πίσου ὄξου· κὶ βῆκαν ἀπ πὸν πίσου.

Ἡ γριγιούλα τσῶλι, νὰ πᾶν πίσου μέσα Αὐτὰ τν ξιγέλασαν τ γριγιούλα κὶ ἔφγαν ἀπὸν κεῖ κὶ πᾶιναν μαζί μὶ τ γριγιούλα. Κεῖ π πᾶιναν βρίσκν ἓνα πγάδ κὶ λέν τς γριούλας: «Βγάλι νιρὸ μὶ τοῦ γβᾶ! — Ὅχι, βγάλι σύ, εἶπ' ἡ γριγιούλα τ μιγαλύτιρ τ πιδιοῦ.— Ὅχ', θὰ βγαλ'ς κὶ καλά,» εἶπι τοῦ πιδὶ τς γριούλας.

Ἐβγαλ' ἡ γριγιούλα νιρὸ, κὶ ἔπγαν τὰ πιδιά. Μάτα τς λέν νὰ βγάλ' κὶ ἄλλου γβᾶ νιρὸ. Κεῖ πῶσκυψι νὰ βγάλ' νιρὸ ἡ γριγιούλα, τν ἔσπρουξαν τὰ πιδιά κὶ πᾶει μ' οὔλου τοῦ γβᾶ μέσα 'ς τοῦ πγάδ.

Κὶ σ' κώθκαν τὰ πιδιά κ' ἔφγαν· κὶ πᾶιναν· κὶ ζύγουσαν 'ς τ Μακρόπουλ τ βασ'λιᾶ. κείν' ἡ τσοῦπα, ἡ βασ'λουπούλα, π τν εἶχαν μαζί ἡθιλι νὰ πιράσ' ἀπὸν κεῖ, ἀπ τὸν πατέρα τς. Ἀλλὰ τὰ πιδιά δὲν ἡθελαν γιὰ νὰ μὴν τς τὴν ἡβαστήξ' οὐ βασ'λιᾶς.

Λοιπὸν τραύξαν κὶ πᾶν. Πᾶιναν ἴσια 'ς τὸν πατέρα τς τὰ πιδιά. Πῆγαν 'ς τὸν πατέρα τς κὶ τοῦ εἶπαν: «Φέρι μας νὰ φάμι, κὶ τότε Πετάχτηκε μιὰ γριούλα ἀπὸ μέσα καὶ τοῦ λέει. «Ἐλάτε νὰ πάμε μέσα » Πῆγαν τὰ παιδιὰ μέσα. Τοὺς ἔλεγε νὰ μποῦν σὲ μιὰ ἄλλη κάμερα παραμέσα, ἀλλὰ τὰ παιδιὰ δὲ μπῆκαν. Ἦθελε γιὰ νὰ τὰ σκοτυῶσ, καὶ τὰ παιδιὰ τὸ κατάλαβαν καὶ γι' αὐτὸ δὲ μπῆκαν Ἀλλὰ ἔβαλαν τῆ γριούλα μπροστὰ γιὰ νὰ βγοῦν πίσω ὄξω. Καὶ βγῆκαν ἀποπᾶνω πάλι.

Ἡ γριούλα τοὺς ἔλεγε νὰ πᾶν πάλι μέσα. Αὐτὰ τὴν ξεγέλεσαν τῆ γριούλα καὶ ἔφγαν ἀπὸν κεῖ καὶ πῆγαιναν μαζί μὲ τῆ γριούλα. Κεῖ ποῦ πῆγαιναν βρίσκουν ἓνα πηγάδι, καὶ λέν τῆς γριούλας. «Βγάλε νερὸ μὲ τὸν κουβᾶ! — Ὅχι, βγάλε σύ, εἶπ' ἡ γριούλα τοῦ μεγαλυτέρου τοῦ παιδιοῦ.— Ὅχι, θὰ βγάλης καὶ καλά,» εἶπε τὸ παιδὶ τῆς γριούλας.

Ἐβγαλ' ἡ γριούλα νερὸ, καὶ ἔπιαν τὰ παιδιὰ. Μάτα τῆς λέν νὰ βγάλη κὶ ἄλλον κουβᾶ νερὸ. Κεῖ πῶσκυψε νὰ βγάλη νερὸ ἡ γριούλα, τὴν ἔσπρωξαν τὰ παιδιὰ καὶ πᾶει μ' ὄλο τὸν κουβᾶ μέσα 'ς τὸ πηγάδι.

Καὶ σηκώθηκαν τὰ παιδιὰ κ' ἔφγαν· καὶ πῆγαιναν· καὶ ζύγωσαν 'ς τοῦ βασιλιᾶ τοῦ Μακρόπουλου. Κεῖν' ἡ νέα, ἡ βασιλοπούλα, ποῦ τὴν εἶχαν μαζί, ἡθελε νὰ περάσῃ ἀπὸ τὸν πατέρα τῆς. Ἀλλὰ τὰ παιδιὰ δὲν ἡθελαν γιὰ νὰ μὴ τοὺς τὴν βαστάξῃ ὁ βασιλιᾶς.

Λοιπὸν τραύηξαν καὶ πᾶνε. Πῆγαιναν ἴσια 'ς τὸν πατέρα τους τὰ παιδιὰ. Πῆγαν 'ς τὸν πατέρα τους καὶ τοῦ εἶπαν. «Φέρε μας νὰ φάμε, καὶ τότε νὰ σοῦ

νὰ σ' μουλουήσουμι.—"Ε, μά, ἰμένα πιδιά, μ δὲ μ' ἀκούιταν τί σᾶς σῶλιγα. Τί νὰ σᾶς κάμου! Τώρα ἄλλουτι τὸν ἀκούϊτι τοῦ γουνῆ; — Τοῦν ἀκοῦμι κὶ χουρεύουμι, εἶπαν τὰ πιδιά. —"Ε, αὐτὸ μοναχά», εἶπ' οὐ βασ'λιᾶς πίσου.

μολογήσωμε.—"Ε, μά, ἐμένα, παιδιά μου, δὲν μ' ἀκούγετε τί σᾶς ἔλεγα! Τί νὰ σᾶς κάμω! Τώρα ἄλλοτε τὸν ἀκούτε τὸ γονῆ; — Τὸν ἀκοῦμε καὶ χουρεύουμε, εἶπαν τὰ παιδιά. —"Ε, αὐτὸ μοναχά», εἶπ' ὁ βασιλιάς πάλι.

[Τᾶνωτέρω παραμύθια ἔχουσι μὲν πολλὰς ἀτελείας καὶ χάσματα, καὶ ἡ διήγησις ἐνιαχοῦ διὰ ταῦτα φαίνεται ἀσυνάρτητος καὶ ἀσαφής, καὶ εἶναι ἀκατανόητος εἰς τοὺς μὴ γινώσκοντας τὰ παραμύθια ἐξ ἄλλων παραλλαγῶν αὐτῶν. Ἄλλὰ παρὰ τὰ μειονεκτήματα ταῦτα, εἶναι ἀξιολογώτατα κείμενα πρὸς λαογραφικὰς καὶ γλωσσολογικὰς μελέτας, ἔνεκα δύο μεγάλων ἀρετῶν αὐτῶν: ὅτι παρέχουσι πιστὴν εἰκόνα τοῦ τρόπου τῆς ἀφελοῦς διηγήσεως ἀγραμμάτου ὄρεσιβίου παιδὸς καὶ ἀκριβέστατα ἀποδίδουσι τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα. — Αἱ ἀπαραίτητοι εἰς πάντα τὰ ἑλληνικὰ παραμύθια εἰσαγωγικαὶ καὶ καταληκτικαὶ τυπικαὶ φράσεις λείπουσιν, ἐξηγεῖται δ' ἡ παράλειψις ἐκ τοῦ προσώπου τοῦ ἀφηγηθέντος τὰ παραμύθια, ὅστις δὲν ἤκουσε ταῦτα, ὡς συνήθως, παρὰ τὴν οἰκογενειακὴν ἐστίαν· ἄξιον δὲ προσοχῆς τὸ ἀντὶ καταληκτικῆς φράσεως ἐπιφερόμενον τέλος τοῦ τρίτου παραμυθίου, εἶδος ἐπιμυθίου συναφεστάτου πρὸς τὴν ἄλλην διήγησιν.

Περὶ τοῦ μύθου καὶ τῶν ἐπεισοδίων τῶν παραμυθίων τούτων περιοριζόμεθα νὰ σημειώσωμεν ταῦτα μόνον. "Ὅτι τὸ πρῶτον παραμύθιον εἶναι παραλλαγή τοῦ κοινοτάτου παραμυθίου τῆς *Στρίγγλας*, περὶ οὗ ἐκτενῶς διέλαβεν ὁ Ἄδ. Ἀδαμαντίου (Τηνιακὰ ἐν Δελτίῳ ἱστορ. ἑταιρ. τ. Ε' σ. 293 κέ.). Ἰδιάζον ἐπεισόδιον τούτου εἶναι τὸ τῆς ἀναβιώσεως τῶν ὑπὸ τῆς *Στρίγγλας* καταβρωθέντων διὰ σταλαγμῶν αἵματος ἐκ τοῦ σπληνὸς ταύτης ἐπὶ τῶν ὄστων τῶν νεκρῶν. (Ὁ σπλήν εἶναι ἕδρα τῆς ζωῆς, ἡ ζωὴ τῶν φονευθέντων συγκεντρώνεται εἰς τὸν σπλήνα τοῦ φαγόντος αὐτοῦ δαίμονος· τὰ ὄστᾶ εἶναι ἀπαραίτητα πρὸς ἀναβίωσιν τοῦ φονευθέντος, ἂν λείπη τι τῶν ὄστων ἢ ἀποτυγχάνει ἡ ἀναβίωσις ἢ τὸ σῶμα τοῦ ἀναβιοῦντος ἀποκαθίσταται ἀτελές· πρβλ. τὴν ὠμοπλάτην τοῦ Πέλοπος τοῦ ἀρχαίου μύθου). "Ὅτι τὸ δεύτερον ἀνήκει εἰς τὸν τύπον τοῦ ἀρχαίου μύθου τῆς Ἀντιόπης, εἰς ὃν συμφύρονται καὶ ἀλλότρια ἐπεισόδια. "Ὅτι τοῦ τρίτου ἔχομεν πλείστας ἑλληνικὰς παραλλαγὰς, ἐν αἷς ποικίλλουσι τὰ ἐπεισόδια· ἐν τῶν ἐπεισοδίων τοῦ προκειμένου, ὁ διπλασιασμὸς τῶν τεμνομένων κεφαλῶν τοῦ ὄφεως. εἶναι ἀπήχησις τοῦ περὶ τῆς Λερναίας Ὑδρας μύθου, ἕτερον δέ, ἡ ἔγκρυψις τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ζωῆς τοῦ ὄφεως εἰς ἀγρίαν σὺν καὶ εἰς περιστεράς, πάγκοινων εἰς παμπληθῆ παραμύθια καὶ ἑλληνικὰ καὶ ξένα, φέρεται καὶ ὡς ἐπεισόδιον καὶ παραλλαγῶν τινῶν τοῦ παραμυθίου τῆς *Στρίγγλας*.

Εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ φιλοπόνου συλλογῶς δημοσιευόμενον κείμενον τῶν παραμυθίων ἐκρίναμεν ἀναγκαῖον νὰ προσθέσωμεν καὶ παράφρασιν εἰς κοινήν γλῶσσαν, διὰ τὴν δυσχέρειαν τῆς διακρίσεως τῶν ιδιωματοικῶν τύπων ὑπὸ πολλῶν τῶν ἡμετέρων ἀναγνωστῶν, μάλιστα τῶν ἀλλογλώσσων. — Σ. τ. Δ.]

Ο ΓΑΜΟΣ 'Σ ΤΟΥ ΒΟΥΡΒΟΥΡΑ ΤΗΣ ΚΥΝΟΥΡΙΑΣ

ΥΠΟ

ΕΠΑΜ. Γ. ΠΑΠΠΑΜΙΧΑΗΛ

Δημοδιδασκάλου.

Ἔστ' ἀρεβωνιάσματα πηγαίνει ὁ νιὸς μὲ τοὺς συγγενεῖς τοῦ ἑσπίτι τοῦ πεθεροῦ, ποῦ θὰ κάμη. Ἐκεῖ τρῶνε καὶ πίνουν. Ἀπάνου ἑς τὸ γλέντι σηκώνεται ὁ νιὸς καὶ κερνάει τὸν πεθερό του κι' αὐτὸς τοῦ φοράει τὸ δαχτυλίδι, ὕστερα κερνάει ἢ νιὰ τὴν πεθερά της κι' αὐτὴ τῆς φοράει τὸ δαχτυλίδι. Οὔλοι τοὺς εὐκειῶνται καλὰ τέλεια ἢ καλὰ στέφανα.

Ὁ γάμος ἀρχινάει ἀπὸ τὴν Τετράδη. Ὁ γαμπρὸς διαλέει τοῖς καλύτερες τραγουδηστρες τοῦ χωριοῦ ποῦ θὰ τραγουδήσουν τοῖς χορὰς ὡς τὰ τέλεια τους. Οἱ τραγουδηστρες πηγαίνουν μὲ τραγούδια καὶ φέρνουν τὰ ξύλα ἀπὸ τὸ λόγγο.

Τὴν Πέφτη πηγαίνουν μὲ τραγούδια ἑς τὸ μύλο τ' ἀλέσματα. Τὴν Παρασκευὴ τὰ φέρνουν ἀπὸ τὸ μύλο καὶ ἀρχινᾶνε μὲ τραγούδια τὸ ζύμωμα.

«Εὐκῆσου με, μαννοῦλα μου, ἑς τὰ πρῶτά μου προζύμνια.

— Μὲ τὴν εὐκῆ μου, γυιόκα μου, καὶ μὲ τῆς Πανατίας.

— Εὐκῆσου με, πατέρα μου, κυροῦλα μου κτλ.»

Ὅντας κεντᾶν τὴν πίττα ποῦ θὰ πάνε τῆς νύφης τραγουδοῦν:

«Καλὲ κι' αἰποῖος τὴ ζύμωνε τοῦ κῦρ γαμπροῦ τὴν πίττα;

— Αὐτὴ ποῦ τὴν ἐζύμωνε μεγάλες ἀδείες εἶχε.

— Καλὲ κι' αἰποῖος τὴν κένταε τοῦ κῦρ γαμπροῦ τὴν πίττα;

— Ἡ κόρη ποῦ τὴν κένταε μεγάλες ἀδείες εἶχε,

ποῦ κατσε καὶ τῆς ἔβαλε βασιλικούς μὲ ρίζες.

Καλέ, γιὰ δὲν τῆς ἔβανε τὸν οὐρανὸ μὲ τᾶστρια;

Τὸ Σάββατο ποῦ σφάζουν τὰ σφαχτὰ οἱ τραγουδίστρες τραγουδοῦν :

Ὁ Κόλιας κάνει μιὰ χαρά, παντρεύει τὸν υἱό του.
 Σφάζει βουβάλια τριάντα δύο, γελάδια τριάντα πέντε,
 π' αὐτὰ τὰ λιανοπρόβατα πεντέξη-ὀχτὼ χιλιάδες.
 Συδὺ νομαῖτοι τὸ σφαχτό, συπέντε τὸ γελάδι,
 τριῶν ἡμερῶν περπατησιὰ τὴν νύφη νὰ τοῦ φέρουν.

Ὑστερα ὁ ἀντράδεφος μὲ τοῖς τραγουδηστρες πηγαίνουν πρὶν τὸ μεσημέρι τῆς νύφης τὴν πίττα, τοῖς χάρες (φόρεμα, παπούτσια, σκάλτσες καὶ σκουλαρήκια) καὶ τὸ κανίσκι (σφαχτὸ γδαρμένο καὶ ἔτοιμο γιὰ τὴ σοῦχλα). Ἐπὶ τὸ δρόμο τραγουδοῦν:

Στράτες μου, καθερίσετε, δέντρα μου, φουντωθῆτε,
 τί θὰ περάσῃ ὁ ἀντράδεφος νὰ πάῃ ἑς τὴν τίμνια νύφη.

Τὸ μεσημέρι φκειάνουν τὸ μπαργιάκι. Μνιαῖ τσεμπέρα μὲ σταυρὸ ἀπὸ κόκκινη κορδέλλα ἑς τὴ μέση, τὴ θάβουν ἑς ἓνα καλάμι ἑς τὴν κορφὴ βάνουν σταυρὸ ἀπὸ τέσσερα μῆλα κεντημένα μὲ γαρούφαλα καὶ βασιλικούς καὶ μαντζουράνες. Τότε τραγουδᾶνε:

«Βενέτικὸ μου φλάμπουρο, δεσποτικὴ μου τέντα,
 τί στέκεσαι, τί καρτερεῖς, τί στέκει, τί παντέχεις;
 — Τὸν Ἅγιο Γιώργη καρτερῶ καὶ τὸ Χριστὸ παντέχω
 τὴ Παναγιὰ τὴ Δέσποινα, νὰ στεφανολοήσῃ.»

Ἄφοῦ ἐτοιμαστῆ τὸ στήνουν ἑς τὴν κορφὴ τοῦ σπιτιοῦ. Τὸ πρῶτὸ τῆς Κυργιακῆς γίνεται τραπέξι ἑς τῆς νύφης καὶ ἑς τοῦ γαμπροῦ. Κάθε καλεσμένος φέρνει μιὰ πίττα, μιὰ τσιότρα κρασί, κ' ἓνα κομμάτι κριαῖς. Οἱ τραγουδηστρες κάθε καλεσμένον τὸν κρατοῦν ἑς τὴν πόρτα τοῦ λὲν ἓνα ταιργιαστὸ τραγοῦδι κ' ἐκεῖνος τοῖς ἀσημώνει.

Μετὰ τὸ μεσημέρι ἐτοιμάζουν τὸν γαμπρό. Ἐπάνω σὲ βαρέλι γεμᾶτο νερὸ στρώνουν σεντόνι, κάθεται ὁ γαμπρὸς κ' ἓνα παλληκάρι τὸν μπαρμπερίζει κ' οἱ τραγουδηστρες τὸν τραγουδᾶνε.

Φέρτε ξουράφι ἀπ' τὸ λουτρό, μπαρπέρη ἀπὸ τὴν Πόλη,
 νὰ μπαρμπερίσουν τὸ γαμπρό. νὰ πάῃ ἑς τὴν τίμνια νύφη.

*

«Ἄψαγωνίτου, κῦρ γαμπρέ, ἀψαγωνίσου, ρήγα,
 μπροῦ κατιβάσῃ ὁ Ντουνχβις καὶ φέρῃ τὸ ποτάμι.

- Ἐγὼ κι' ἂν βρέξῃ χαιρομαι, κι' ἂν ῥήνῃ καμαρώνω,
κι' ἂν κατεβάσῃ ὁ Ντούναβις, ἑς τὴ βέργα μου περνάω. »

— Ὄντας ἐτοιμάζουν τὴ νύφη:

- Σήμερα ἀλλάζει ὁ οὐρανὸς σήμερα ἀλλάζει ὁ χρόνος,
σήμερα ἀλλάζει ἡ κόρη μας νὰ πάῃ ἑς τὴν πεθερά της.

*

Ἐμπα ἑς τὸ λουτρὸ καὶ μὴ φοβᾶσαι,
κι' ἡ μαννοῦλά σου κοντὰ σου στέκει.
κι' ὁ πατέρας σου κ.τ.λ.

*

- «Εὐκῆσου με, μαννοῦλα μου, τώρα ἑς τὰ λούσματά μου.
— Μὲ τὴν εὐκῆ μου, κόρη μου, καὶ μὲ τῆς Παναΐας.
— Εὐκῆσου με, πατέρα μου, κ.τ.λ.

— Ἄν εἶναι πεθαμένος:

- Εὐκῆσου με, πατέρα μου, κι' ἄς εἶσαι καὶ ἑς τὸν Ἄδῃ.

*

Ἄργυρό μου χτένι κι' Ἄλεξανδριανό,
σύρε ἀνέσια ἀνέσια κι' ἔλα ἀγάλι ἀγάλι,
μὴ μοῦ κόψῃς τρίχα, τρίχα ὄχ τὰ μαλλιά μου
γιατὶ τὰ χω χάρη. χάση ὄχ τὴ νουνά μου,
χάρη ὄχ τὴ νουνά μου κι' ἀπὸ τὸ νουνό μου.

*

- «Δὲν ἑς τό εἶπα γώ, μαννοῦλα μου, τὸν ξένο μὴν τὸν μπάζης;
Κρύψε με, μάννα, κρύψε με, ὁ ξένος μὴ μὲ πάσῃ
— Ποῦ νὰ σὲ κρύψω, κόρη μου, ποῦ ὁ ξένος δὲ σ' ἀφήνει;
Δὲν εἶσαι μῆλο νὰ σὲ φάω, κυδῶνι νὰ σὲ κρύψω,
5 δὲν εἶσαι χερομάντηλο νὰ σὲ βαστῶ ἑς τὰ χέργια.
— Κρύψε με ἑς τοὺς βασιλικοὺς καὶ μέσ' ἑς τοὺς μαντζιουράνες.
— Φυσάει βορριάς καὶ φαίνεσαι κι' ὁ ξένος δὲ σ' ἀφήνει »

Παλαιότερα ἑς τὰ μαλλιά τῆς νύφης ἔβαναν γιὰ ντουρά (ἀντὶ δια-
δήματος) μιὰ κερασόφλουδα, τοῖς ἔπλεγαν τοῖς πλεξίδες μὲ πλεξίδια
μὲ φλωριά καὶ τὴν μπουμπούλωναν (ἐκάλυπτον).

— Ὁ γαμπρὸς ξεκινάει μὲ τὸ συμπεθερεῖό του. Μπροστὰ πηγαίνει τὸ
μπαργιάκι παιδί ποῦ νὰ χῆ ζωντανοὺς τοὺς γοναίους του.

Ἄμα ζυγώσουν ἔς τὴν πόρτα ἓνα παλληκάρι σηκώνει τὸ γαμπρὸ νὰ φτιάσῃ τὰ κεραμίδια νὰ τὰ ἀναποδογυρίσῃ (δυὸ-τρία μόνο) καὶ νὰ τσακίσῃ μερικὰ γιὰ νὰ μὴν πονάῃ ἢ νύφη τὸ σπίτι τοῦ πατέρα της.

Ἐς τὴν πόρτα ἢ πεθερὰ ζώνει τὸ γαμπρὸ μὲ μίσινα, τοῦ δίδει λουλούδια κ' ἓνα μπάτσο σὰν νὰ τοῦ λέῃ. «Τὴ ρετσινιὰ ἔς τὴν κόλλησα καὶ βγάλ' τὸ σβέρο σου.»

Ἐς τὸ δρόμο τραγουδᾷν :

Κίνησαν τὰ Τσαμόπουλλα,
καὶ τὰ Μοραϊτόπουλλα
καὶ πὰν ἔς τὸν πέρα μαχαλά,
ποῦ ν' τὰ κοριτσια τὰ καλά.
5 Μὰ πιασε μνιὰ ψιλὴ βροχή,
μνιὰ σιγαλὴ μιὰ ταπεινή,
καὶ βράχηκαν τὰ τσάμικα
καὶ τὰ ψιλὰ πουκάμισα.

Αὐτὸ τὸ λέγουν καὶ ὅταν πηγαίνουν νὰ πάρουν τὰ προικιά.

*

Μὲ πάντρες, μαννοῦλα μου, καὶ μ' ἔδωκες ἔς τὰ ξένα.
Σ' ἀφήνω γειά, μαννοῦλα μου, κ' ἓνα γυαλι φαρμάκι,
νὰ πίνῃς λίγο τὸ πρωτὶ, λίγο τὸ βράδου-βράδου.
Μάννα μου, τὰ λουλούδια μου γλυκὰ νὰ τὰ ποτίζῃς,
5 τὸ βράδου-βράδου μὲ δροσιὰ καὶ τὸ πρωτὶ μὲ δάκρυα.
Μαννοῦλα μου γλυκὰ.

*

Τώρα ἡ μάννα μου ἔς τοῖς ροῦγες τρέχει,
καὶ ξαναρωτάει τοῖς γειτόνισσες.
«Μωρ' γειτόνισσες, γειτονοπούλλες,
νὰ μὴν εἶδατε τὴν πέρδικά μου,
5 τὴν πέρδικά μου τὴν μπλουμπισμένη.
π' ἄλλου φούμιζε κι' ἄλλου φουμίζει,
κι' ἄλλου τὸν ὕπνο δὲν τὸν χορταίνει.

*

Ἔχετε γειά, γειτόνισσες καὶ σεῖς γειτονοπούλλες,
κ' ἐγὼ πὰ ἔς ἄλλη γειτονιὰ καὶ πάω καὶ ἔς ἄλλη ροῦγα,
νὰ κάμω ἄλλες γειτόνισσες κι' ἄλλες γειτονοπούλλες.

Ὁ κουμπάρος ποῦ θὰ στεφανώσῃ ἔχει καὶ παρακούμπαρο ἢ ἀδερ-

φοποιτό. Ὁ ἀδερφοποιτός φορεῖ τῆς νύφης τοῖς κάλτσες καὶ τὰ παπούτσια, τὴν ἀσημώνει, ἡ νύφη τοῦ φιλεῖ τὸ χέρι καὶ ἐκεῖνος ἑς τὸ μάγουλο.

Μετὰ τὸ στεφάνωμα χορεύουν ἑς τὸ προαύλιο τῆς ἐκκλησίας καὶ τὸ συμπεθερεῖο γυρίζει ἑς τοῦ γαμπροῦ μπροῦ βασιλέψη ὁ ἥλιος. Ὅντας ζυγώνουν ἑς τὸ σπίτι τραγουδοῦν:

Παρεθουράκια μου ψηλά, δεχτῆτε τὴν κυρά σας.

Ἐβγα, μαννοῦλα τοῦ γαμπροῦ καὶ πεθερὰ τῆς νύφης

Δέξου τὰ περιστέρια σου

*

Ἐδ' εὐτοῦ ποῦ μπαίνεις, νύφη,

ἐδ' εὐτοῦ φωλιά νὰ πιάσης,

Ἐδ' εὐτοῦ φωλιά νὰ πιάσης,

καὶ πουλλιά νὰ ξεπετάξης.

5 Ἀστραπὲς βροντὲς ν' ἀκούσης.

τὴ φωλιά σου μὴ χαλάσης.

Ἀπὸ πίσω ἑς τὴ σεντοῦκα

ἔχω ἓνα δεμάτι βέργες,

ἀγριλήσιες καὶ κομπήσιες,

10 κι' οὔλο βεργολυερήσιες.

Ἄμα μποῦν ἑς τὴν αὐλὴ δίνουν τῆς νύφης ἓνα ἀρσενικὸ παιδὶ πρωτόγεννο, νὰ ζοῦν οἱ γοναῖοι του κι' ἀπὸ τὴ συγγένεια τοῦ γαμπροῦ. Ἡ νύφη τοῦ περνάει ἑς τὸ λαιμὸ μνιὰ κουλλοῦρα δεμένη μὲ κόκκινο ζουνάρι καὶ τὸ φιλεῖ. Ὑστερα βάνει μπόλια (χειρόμακτρον) ἑς τὸ κεφάλι της, τῆς δίνουν ἓνα κανάτι νερὸ καὶ τὸ χύνει ἴσια πίσω της. Τὴν ἴδια στιγμὴ ἓνα παιδὶ ἀπὸ τὰ κεραμίδια ἔχει ἓνα κόσκινο γεμᾶτο καρύδια, σῦκα, στραγάλια, ἀσημένια, βαμπακόσπορο καὶ κουφέτα οὔλα ἀνάκατα καὶ λούζει τὸ συμπεθερεῖο. Ἐς τὴν πόρτα τῆς δίνει ἡ πεθερὰ μιὰ δαχτυλιὰ μέλι, δίνει καὶ ἑς τὸ γαμπρὸ ἡ νύφη, παίρνει ὕστερα τὴν κοῦπα μὲ τὸ μέλι καὶ σταυρώνει τὴν πόρτα. Ἡ τῆς δίνουν ἓνα ῥοῖδο μὲ ἀσημένια μέσα καὶ σὰν σταυρώση τὴν πόρτα τὸ πετάει μέσ ἑς τὸ σπίτι, νὰ ναι γεμᾶτο πάντα τὸ σπίτι σὰν τὸ ῥοῖδο. Κατὰ ποῦ μπαίνει μέσα δίνουν ἑς τὴ νύφη ἓνα καρβέλι ψωμὶ καὶ τὸ πετάει χάμου. Ἄν πέση καὶ σταθῆ, τῆς καλῆς ὁ γάμος θὰ εἶναι εὐτυχισμένος — ἂν πέση καὶ σταθῆ ἀνάποδα, θὰ εἶναι ἀνάποδος καὶ κακορρίζικος.

Οἱ συμπεθέροι τῆς νύφης ἅμα φύγουν τηρᾶν νὰ κλέψουν τίποτε ἀπὸ τοῦ γαμπροῦ τὸ σπίτι χωρὶς νὰ τοὺς καταλάβουν, γιὰτ' ἄλλιῶς τοὺς φοροῦν τοῦ γαιδουριοῦ τὸ σαμάρι.

Τὸ γλέντι 'ς τοῦ γαμπροῦ τελειώνει κοντὰ τὰ ξημερώματα. Ἡ νύφη κάθεται ὄρθια καὶ προσκυνάει (ὑποκλίνεται) κι' ὁ γαμπρὸς κερνάει.

Τραγοῦδι τῆς τάβλας.

Ὁ δέντρος κάνει τὸν ἀνθὸ κι' ἀέρας τὸν τινάζει.
Ἡ μάννα κάνει τὸ παιδί, κι' ὁ ξένος τ' ἀγκαλιάζει.
Ὅσα ἄστρια εἶναι 'ς τὸν οὐρανὸ, καὶ φύλλα ἀπὸ τὰ δέντρα,
τόσα καλὰ νὰ δώσῃ ὁ θὴς 'ς τὸ σπιτονοικοκύρη.

Τοῦ χοροῦ

Ἐδῶ ποῦ τραγουδήσαμε, πέτρα νὰ μὴ ῥάτση,
κι' ὁ νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ, χρόνια πολλὰ νὰ ζήσῃ.
(ἢ: Τάντρόγενο ποῦ γένηται νὰ ζήσῃ γεράσῃ)
Νὰ ζήσῃ χρόνους ἑκατὸ καὶ νὰ τοὺς διαπεράσῃ,
νὰ κάμῃ τοὺς ἐννιά ὑγιούς, τὴ μινὰ τὴ θυγατέρα.

Ὅταν τελειώσῃ τὸ γλέντι τὸ ἀντρέενο τρώει ἕναν καενᾶ (αὐγὰ τηγανητά). Κριᾶς δὲν τρῶνε γιὰτὶ τοὺς πεθαίνουν τὰ παιδιὰ.

Τὸν καιρὸ ποῦ τοῖς νυφάδες τοῖς μπουμπούλωναν, ἡ νύφη πρωτό-βλεπε τὸ γαμπρὸ μὲ τὸ κόσκινο — ὅσες τροῦπες ἔχει τὸ κόσκινο, τόσους χρόνους νὰ ζῆ νὰ τὸν βλέπῃ.

Τὴ δευτέρα ἡ νύφη παίρνει τὰποκούμουτσα τοῦ γάμου καὶ τοῖς τραγουδηστρες καὶ πάνε νὰ φέρουν νερὸ ἀπὸ τὴ βρύση. Ἐκεῖ τρῶνε, τραγουδοῦν καὶ χορεύουν.

Βρύση, κρυόβρυση, δῶσ' μου νεράκι,
νὰ λούσωμε τὸν κῦρ γαμπρό, καὶ τὴν κυρὰ τὴ νύφη.

Ὅταν γυρίσουν ὁ γαμπρὸς παραφυλάει μ' ἕνα κανάτι νερὸ καὶ ἡ νύφη ἔρχεται προσεκτικὰ μὲ τὸ ἄλλο κανάτι καὶ ἔχει τὸ νοῦ τῆς νὰ πρωτολούσῃ τὸ γαμπρό. Πολλὲς φορὲς γίνονται κ' οἱ δύο μούσκεμα.

Τὸ βράδυ τῆς Δευτέρας γίνονται τὰ γυρίσματα κ' ἔτσι τελειώνει ὁ γάμος.

ΔΕΙΣΙΛΑΙΜΟΝΙΑΙ ΚΑΙ ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΕΣ ΣΥΝΗΘΕΙΑΙ
(ΕΚ ΓΚΙΟΥΜΟΥΛΤΖΙΝΑΣ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ)

110

ΣΤΙΛΠΩΝΟΣ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ

1. Δὴ διφτέρα δὲ λούζδουν, γιὰ νὰ μὴ διφτιρώσουν (νὰ μὴ πά-
ρουν δύο ἄδροι).

2. Δὴ Διτράδ κὶ δὴ βαρασκιβὴ δὲ κόφτουν νύχ'α, γιὰ νὰ προ-
κόβουν, κατὰ πῶς τοῦ λέγ' τοῦ τραγοῦδ :

Τιτάρτη κὶ Παρασκιβὴ τὰ νύχ'α σου μὴ κόψης,
κὶ Κυριακὴ νὰ μὴ λουστῆς, ἂν θέλῃς νὰ προκόψης.

3. Τιτάρτ κὶ Παρασκιβὴ δὲ κλώθουν· εἶνι γιὰ τσοὶ ψχές.

4. Δὴ Δυρινὴ δὲ λούζουδι οὐλ δὴ βδουμάδα γιὰτι τνάζουν
τὰ τουλούμ'α τὰ τυριά, κὶ ἄσπρίζουν τὰ μαλλιά.

5. Δὴ δελευταία ἀπουκρία 'ς τοῦ τραπέζ', ὅποιους φτιρνιστῆ θὰ
κάν' τοῦ Πάσχα ἄσπρη φουρισιά. "Υστρ ἀπ τοῦ τραπέζ', βουλλώνουν
τοῦ στόμα τς μὶ τοῦ αὐγὸ, γιὰ νὰ τοῦ ξιβουλλώσουν τοῦ Πάσχα πάλι
μὶ αὐγὸ. "Υστρα δένουν 'ς τοῦ τλιγὰδ μν'ιά κλουστὴ κὶ 'ς δὴ γλου-
στὴ χαλβὰ κὶ δὴ γυρίζουν δὴ γλουστὴ, νὰ διοῦμι ποιὸς θὰ βουρέσ'
νὰ δαγάσ' δοῦ χαλβὰ.

6. Δὴ βρώτ βδουμάδα τῆ σαρακουστῆς πιάνουν τρίμιρου κὶ
τρῶν δὴ διτάρτ· μρικὲς τοῦ πιάνουν διπλό· τρῶν δὴ διτράδ, κὶ πέφτ
κὶ παρασκιβὴν πάλι δὲ δρών. Κὶ ἄμα καμιά τὰ κάν' (κάν' τὰ καλά
τς, — τὰ τνάξ' [τὰ πέταλα τς], τιδώσ' δὴ γόρδα = ἀποθάνη) τότες
ὄμους δὲ δὴ θάφτουν 'ς τὰ σπιτάλ'α κὶ δὴ στέλνουν μὶ τοῦ gubré
arabassi (τουρκ. λέξις=ἄμαξα τῶν σκουπιδιῶν).

7. Δὴ γαθαρὴ διφτέρα ξιβράζουν οὐλ τ' ἄγειά, γιὰ νὰ μὴ μείν'
λίγδα μέσα 'ς τοῦ σπít', κὶ ὕστρα πηγαίν 'ς τὰ τρυφιρίτσια.

8. Δὴ γαθαρὴ Τιτάρτ εἶνι ψχοῦ· ἀνοίγουν τσοὶ σταφλαρν'ίες, κὶ
χαλνοῦν τοῦ τρίμιρου, κὶ κάνουν σ'ιρβέτ' (πιμέξ', κανέλλα, χαρδάλ'
κὶ καραφύλλ') κὶ μοιράζουν γιὰ τσοὶ ψχές.

9. Τοῦ Βαιῶ βλέπουν δὴ βαία. Ἄμα ἔχ' πουλλὰ λουλούδια «θὰ κάντι πουλλὰ κουκούλια» λέν.

10. Τοῦ Πάσχα ἅμα θὰ ἔρτουν ἄβ δὴν ἀγλησ'ὰ κὶ κοιμθοῦν πρέπ ὕστρα νὰ κοιμθοῦν κὶ τ' ἄη Γιουργιοῦ, γιὰτὶ δοῦν ἀγουράζ' δοῦν ὕπνου τοῦ Πάσχα, κὶ δοῦν ἡλᾶ τ ἄη Γιουργιοῦ.

11. Τοῦ Πάσχα τοῦ τραπέζ' οὐλ' δὴ μέρα δὲ τοῦ σ'κόν' κ' ὕστρα τὰ σκουπίδια τὰ ῥήχνουν 'στ' ἀμπέλια.

12. Ὑστρα π τοῦ Πάσχα πένδι μέρις δὲ πλύν, δὲ πηγαίνουν στ' ἀμπέλια· δὴ νύχτα δὲν ἀφίνουν ῥοῦχα ὄξου ἀπλουμένα ἄσπρα, γιὰτὶ σαράντα μέρις οἱ πιθαμέν'οι γιζ'ιροῦν δὴ νύχτα στὰ κираμίδια κὶ ἅμα διοῦν ἄσπρα ῥοῦχα σκαλώνουν κὶ πέφτουν.

13. Τσῆ πρὸς'νῆς τσῆ πασκαλιᾶς τ' αὐγὸ τοῦ ἔχουν οὐλ' δοῦ χρόνου, κὶ ὕστρα οὐλ' δὴ μιγάλ' βδουμάδα τοῦ παίρνουν 'ς δὴν ἀγλησ'ὰ κὶ διαβάζιδι, κὶ τοῦ πάσχα τοῦ στρίβουν τρεῖς φουρὲς κατὰ γ'ῆς κὶ τοῦ σπάζουν, τοῦ βρίσκουν μέσα καλὸ κὶ τοῦ τρων γιὰ γιαιτρικὸ γιὰ δοῦν λιμό. Κὶ ἅμα χαλαζών', τότες βγάζουν αὐτὸ τσῆ πασκαλιᾶς τ' αὐγὸ κὶ δὴ θυροστιά 'ς δὴν αὐλὴ γιὰ νὰ παύσ' τοῦ χαλαζ'.

14. Δὴ παραμουνὴ τῆς Ἀναλήψεως δὴ λέν «Ἀποῦ σ'κόνδι τοῦ Χριστὸς ἀνέστη» κὶ εἶνι ψχοῦ, μοιράζουν κираσ'ὰ κὶ ψουμί. Δὴν ἄλλ' δὴ μέρα δὴ λέν τὰ σαράντα τσῆ Πασκαλιᾶς.

15. Δὴ βιντηκουστὴ δὴ λέν «Τοῦ γουννατιστῆ». Παίρνουν καρόφλα κὶ γουνατίζουν· κὶ τὰ καρόφλα τὰ κρύβουν 'ς τοῦ σιδούκ' γιὰ τσοὶ βουτ'κοὶ κὶ τσοὶ βῶτριδισ.

16. Κὶ τ' αἴου Πνέμα δὲ κοιμούδουν, γιὰ νὰ μὴ κοιμᾶτι τοῦ πνέμα τς οὐλ' δοῦ χρόνου.

17. Τὰ μισάνυχτα δοῦν ἄη Βασίλ' ἀνοίγουν τρεῖς βρύσις, ὅπουσ τρέχουν οἱ βρύσις ἔτσι νὰ τρέχουν κὶ τὰ κέρδη, κὶ ὅπουσ ἀνοίγουν οἱ βρύσις ἔτσι ν' ἀνοίγουν κὶ οἱ τύχισ. Ζ'μώνουν πίτις ποῦ βραδὺς κὶ βάζουν μέσα παρᾶ κὶ λέν ὅποιους εἶνι τυχηρὸς ἐκείνους θὰ βρῆ τοῦ βαρᾶ. Τοῦ προῦτ' ἅμα νιφτοῦν, μν'ὰ πέτρα κὶ κάθουδουν ἀποῦ πᾶν κὶ λέν «Ὅπουσ εἶνι γιρὴ αὐτὴ ἡ πέτρα ἔτσι νὰ εἶμασι κὶ μεῖς γεροὶ οὐλοῦν δοῦ χρόνου κὶ ὅπουσ εἶνι βαρειὰ ἔτσι νὰ εἶνι βαρειὰ κὶ ἡ σακκούλα μας.

18. Τ' ἄη Γιαν'οῦ βγαίνουν πιδιά κὶ ἄδροι ἀποῦ δυὸ δυὸ, ἔχουν

κὶ ἓνα σκαμνὶ κὶ ἀξ'ώνουν — (πααίν 'ς τὰ σπίτια, κὶ οἱ ἀθρόπ τοῦ σπιτιοῦ κάθουδουν ἀπὸ ἓνας ἓνας ἀπάν 'ς τοῦ σκαμνὶ κὶ ἰκεινοὶ τσοὶ σ'κώνουν τρεῖς φουρῆς κὶ λέν — ἄξιους ἄξιους κὶ ἄπου χρόν).

19. Τοῦ ἄη Τρύφου δὲ κλαδεύουν, γιατί: Ὅταν ἡ Παναγία πήγινι νὰ σαραδίς', ἠῦρι στ' ἀμπέλ' δοῦ Δρύφου ποῦ κλάδιβι. Δοῦ λέγ' ἡ Παναγία: «Τί κán'εις Τρύφου;» «Κλαδεύου. Ἄμ ἰσὺ ποῦ πηγαίν'εις;» «Πηγαίνου νὰ σαραδίσου». «Ἄμ πῶς πηγαίν'εις», δὴ λέγ' ἡ Τρύφους, «ἀπὸ 'ν' ἡ ζών'ι σ λιρουμέν'ι»; Ἡ Παναγία θύμουσι κὶ πααίν'ει κὶ λέγ' δὴ γυναῖκα τοῦ Τρύφου. «Πᾶρι προυζ'ούμ κὶ λᾶδ κὶ πάνι στ' ἀμπέλ', γιατί ἡ Τρύφους ἔκουσι δὴ μύτη τ». Παίρνει ἡ γυναῖκα τ ὅτι δὴν εἶπι ἡ Παναγία κὶ πααίν'ει στ' ἀμπέλ'. Βλέπ δοῦ Δρύφου κλαδεύι «Ἄμ ἰμένα ἡ Μαρία μὶ εἶπι ὅτι ἔκουσις δὴ μύτ σ.» «Ἄ!» λέγ' οἱ Τρύφους «Ἰγὼ δὲ κλαδεύου ἔτσι (δείχνει δὴ μύτη τ), κλαδεύου ἔτσι»: Λέγουντας αὐτὸ κόπκι ἡ μύτη τ, κὶ ἦταν ἔτοιμου τοῦ προυζ'ούμ κὶ τοῦ λᾶδ κὶ δὴ γόλ'σαν.

20. Δὴ δελευταία δὴ μέρα τοῦ μικροῦ τοῦ μῆνα παίρνουν δυὸ χρώματα μιτάξ', ἄσπρου κὶ κόκκινου, πηγαίνουν τοῦ σκαλώνουν ζ δὴ δραδαφλλ'ὰ, τοῦ κλώθουν κὶ λέν:

«Ἄσπρι νά σι σὰν βαμβάκι,
κόκκινη σὰν δοῦ κιράσι,
τρυφιρῆ (ἢ δροσιρῆ) σὰν δοῦ νιράκι,
οὔλουν δοῦ Μάρτ κὶ τοῦ καλουκιράκι ».

Κὶ τοῦ δένουν 'ς τὰ χέρια, γιὰ νὰ μὴ τσοὶ τρών οἱ ψύλλ' τοῦ καλοκαίρ. Ὅστρα ἅμα διοῦν χιλ'δόνα ἢ λέλικα τοῦ κόφτουν κὶ τοῦ βάν ἀπὸ κάτ ἀπὸ μν'ιά πέτρα. Δοῦν ἓναν ἅμα διοῦν λέλικα, κὶ δοῦν ἄλλον χιλ'δόνα. Ὅ τσοὶ σαράντα τσοὶ μέρις, σ'κώνουν δὴ βέτρα κὶ ἅμα βροῦν μυρμῆν γ'ια θὰ γίνουν πλούσιοι, θὰ ἀρχουδέψουν, κὶ ἅμα βροῦν σκλήκ'α θὰ πιθάνουν.

21. Ἡ πρώτ ἡ μέρα εἶνι τοῦ Μάρτ. Ἡ δεύτιρ — βάζουν μν'ιά γυναῖκα ποιὸ σπὶτ' εἶνι ἀρχὴ ζ δοῦ μαχαλᾶ, κὶ ἅμα καν' καλὴ μέρα λέν «Τί καλὸν γιρὸ ποῦ μᾶς ἔκανι ἡ τάδι!». Ἐτσι οὔλις τσοὶ μέρις τσοὶ μοιράζουδουν οἱ γυναῖκις, 'ς τσοὶ ἀρχῆς οἱ ν'ἔς κὶ καταπόδ οἱ γρηῆς.

22. Τρεῖς μέρεις ς τοῖ ἀρχῆς δοῦ Μάρτ δὲ δλεύουν οἱ γυναῖ-
κεις, ὅσας ἔχουν τὰ πρῶτα πιδιά τς, κὶ οἱ κλαδιφτᾶδεις δὲ κλαδεύουν τ'
ἀμπέλ'α, γιατί εἶνι δρίμεις. Κὶ 'ς τοῦ τέλους τρεῖς μέρεις δὲ πλὺν κὶ δὲ
λουζδουν· ὄλουν δοῦ Μάρτ δὲ διάζδουν πανί.

23. Τ' ἄη Σαράνδ σπέρνουν λουλούδια κατὰ πῶς τοῦ λέν «Σα-
ράντα νὰ φᾶς, σαράντα νὰ πιῆς, σαράντα νὰ βάλ'ις 'ζ δὴ γῆ, γιὰ
δὴ ἠψυχὴ σ». Κὶ τὰ λουλούδια ἀποῦ θὰ σπεῖρουν ἰκείν'ι δὴ μέρα
προυγουδεύουν πουλύ.

24. Δὴ προταπριλ'ὰ γιλοῦν κὶ τοῦ ἔχουν γιὰ καλό, γιὰ νὰ γί-
νουν τὰ κουκούλ'α τς.

25. Τσῆ προταπριλιᾶς ἡ βρουχὴ εἶνι μιγάλου γιατρικὸ γιὰ δὴ θέριμ,
δὴ βάζουν σ' ἓνα βουκάλ' κὶ πουτίζουδι ἅμα ἔχουν θέριμ γιὰ γιατρικὸ.

26. Τοῦ Χριστουφόρου δὲ δλεύουν· εἶνι γιὰ τοῦ χαλάς.

27. Τ' ἄη Γιουργιοῦ ποῦ σπιρὸ μαζεῦουν τσουκνίδεις κὶ βὰν 'ζ
δὴ ἠόρτα, γιατί δὴ νύχτα βγαίν' τζ'αντί, κὶ παίρνει τοῦ οὔρ τοῦ σπιτιοῦ.
Βγαίν δὴ νύχτα κὶ γυναῖκεις κὶ πηγαίνουν κὶ κόφτουν ἀπ' τοῖ ξένεις
τοῖ πόρτις μν'ιὰ πιλικούδα γιὰ νὰ πάρουν τοῦ οὔρ τοῦ σπιτιοῦ.

28. Δὴ βρουτουμαγ'ὰ τρῶν σκόρδου, γιὰ νὰ μὴ τοῖ γιλάσ' ἡ γά-
δαρους.

29. Τ' αἰ Γιαννιοῦ βὰν κλήδουνα. Μαζεῦουν τὰ ἀμανέτια, τὰ βά-
ζουν μέσα ς' ἓνα τσκάλι, τὰ σκιπάζουν μὲ μν'ιὰ κόκκινη φλούδα, τὰ
κλειδῶν μὲ κλειδαριὰ (τὰ κλειδῶν' ἓνα κορίτσ' ποῦ εἶνι πρῶτου) κὶ
δοῦ βάνουν δοῦ γλήδουνα κατ' ἀποῦ μν'ιὰ τραδαφλλ'ά. Τοῦ προῦ
σ'κῶνδουν νύχτα, γιὰ νὰ διοῦν δοῦν ἥλιου ποῦ γυρίζ' σὰ μύλους.
"Υστρα ἀνοίγουν τὰ σιδούκια κὶ βγάζουν οὔλα τὰ ῥοῦχα κὶ τὰ τνάζουν
γιὰ δὴ βώτριδα, τὰ κριμνοῦν κὶ 'ζ δοῦν ἀέρα κὶ λέν «Σήμιρα εἶν'
τ' ἄη Γιαννιοῦ ἡ χάρ, ὅσα σιδούκια ἀνοιξαν, οὔλα δικά μου νὰ ν». Ἄμα
ἀπουλύκ' ἡ ἀκκλησ'ὰ καλνοῦν ὅσοι ἔβαλαν ἀμανέτια 'ζ δοῦ γλή-
δουνα διὰ νὰ ἀνοίξουν δοῦ γλήδουνα. Δοῦ γλήδουνα δοῦν ἀνοίγ'
πάλι ἰκείνου τοῦ κορίτσ' μὲ ἓνα κόκκινου παννί, τοῦ δίνουν κ' ἓναν
γαθρέφτ' νὰ κυτάζ' μέσα κὶ λέν:

«Ἀνοίξειτι τὸν γλήδουνα 'ς τοῦ ἄη Γιαννιοῦ τὴν χάρη
κὶ ὅποιους εἶνι καλουρίζικους νὰ βρῆ τοῦ ῥιζικάρη».

"Υστρα λέν μανέδες καὶ βγάζουν τὰ ἀμανάτια.

Τοῦ κλήδουνα τοῦ τραγοῦδ:

«Ἀνοίξιτι τὸν γλήδουνα κὶ στρώσ'τι τὰ βελουῦδα,
γιὰ νὰ περάσ' ἡ βασιλιάς κὶ ἡ βασιλουπούλα.
Ἀνοίξιτι τὸν γλήδουνα μὶ τ' ἄη Γιωννιοῦ τὴν χάρη,
κὶ ὅποιους εἶνι καλουρίζικους ἄς ἔρτη νὰ τὸν βάρη».

Τ' ἄη Γιαννιοῦ τοῦ κλήδουνα ποῦ σ'πιρὸν σ'τίζουσι στάχτ' μέσα 'ς ἓνα ταψί, τ' ἀστρουφιγ'άζουσι κὶ τοῦ πουρνὸ σ'κόνουσι κὶ κυττάζουσι μέσ' 'ς τοῦ ταψι ἱκείνου ποῦ θὰ πάρουσι, ζγουραφσζμένους. Ἄλλους πάλι σπάζ' ἓνα αὐγὸ κὶ τ' ἀσπράδ τοῦ χύν' μέσα 'ς ἓνα πουτῆρ κὶ τ' ἀστρουφιγ'άζ' κὶ τοῦ πουρνὸ ἅμα θ' ἀρχίσ' νὰ βγαίν' ἡ ἡλ'ους, θὰ τοῦ πάρ, νὰ τοῦ βάν' καρσι 'ς δὸν ἡλ'ου χουρις νὰ χουρατέψ', κὶ βλέπ μέσα 'ς τ' αὐγὸ, ἱκείνουσι ἀπ' θὰ πάρ τί τέχνη θὰ κὰν ζγουραφίζουσι μέσα. Ἄλλους πάλι τοῦ πουρνὸ ἅμα θὰ σ'κουθῆ χουρις νὰ χουρατέψ' θὰ νιφτῆ καὶ θὰ πααίν' 'ς δὴ βόρτα, κὶ ὅτι ὄνουμα θ' ἀκούσ', ἔτσι θὰ δὸν λέν ἱκείνουσι ποῦ θὰ πάρ.

30. Τς ἄη Βαρβάρας βράζουσι μισιρ (καλαμβόκ') κὶ τρών, γιὰτι ἱκείν' δὴ μέρα οὔλα τὰ χαϊβάνια χουρατεύουσι. Τοῦ βραζμένου τοῦ μισιρ τοῦ λέν βουβόλ'α.

31. Τὰ δουδικάμιρα δὲ βαλώνουσι, γιὰ νὰ μὴ βαλώσουσι τὰ σύννιφα, δὲ φαίνουσι κὶ δὲ χειρουμλίζουσι γιὰ τοῦ βουβουντί, δὲ κλώθουσι γιὰ τσοὶ καρκατζέλ', δὴ νύχτα δὲ σφυρίζουσι γιὰ νὰ μὴ μαζουχτοῦσι οἱ καρκατζέλ'.

32. Τὰ δουδικάμιρα ἔβαζουσι δώδικα ἀδράχτια 'ς τοῦ βατζ'πάν' ἀράδ' ἀράδα γιὰ τσοὶ καρκατζέλ', γιὰ νὰ τὰ διοῦσι, γιὰτι ἄλλ ὡς ἡρχουσαν ἡ καρκατζαλους κὶ ἔκανι ἄνι κάτ. Ἀκούουσαν ποῦ πουρπατοῦσαν ὄξου.

33. Τὰ δουδικάμιρα δώδικα μέρος δὲ δὴ σ'κόνουσι δὴ στάχτ' ἀπ' τοῦ οὔδζ ἀκ', κὶ δὴ δουδικαμιρίτκ' δὴ στάχτ' δὴ βέταζουσι 'ς τ' ἀβέλ'α γιὰ γ'ατρικό.

34. Δὴ νύχτα νὰ μὴ σφυρίηζι, γιὰτι χουρεύουσι οἱ διαβόλ'. Εἶνι κὶ γιὰ δὴ Βλουγ'ά.

35. Ἡ Βλουγ'ά ἦσαν γυναῖκα, ἔχ' κὶ πιδιά κὶ γι' αὐτὸ οὔτι χροῦν οὔτι τιματοῦσι, οὔτι καθαρίζουσι, οὔτι τσιγαρίζουσι γιὰ νὰ μὴ πειράξουσι τὰ πιδιά τς. Κ' ἱκεῖν' ποῦ ἔβγαλαν βλουγ'ά, σαράντα μέρος δὲ τσοὶ ξ'αλλάζουσι, γύρου γύρου 'ς τοῦ στρωμα τς βάζουσι ζάχαρ.

36. Κ' ἢ Πανούκλα εἶνι γυναῖκα κὶ ἔρχιδι μὶ τὰ τ' ουμπ' ουλέκ' α.

37. Ὑμα λουστῆς δὴ Μιγάλ' Παρασκιβὴ γιὰ δοῦ γριφαλόπου-
νου, ὕστρα νὰ μὴ λουστῆς εὐλ δοῦ χρόνου παρασκιβὴ μέρα.

38. Ὑμα κανένας ἀρρουστής, ῥῆξιτι 'ς τοῦ σταυρουδροῦ τιτράδι
κὶ παρασκιβὴ δὴ νύχτα ἄμα φουνάζ' τοῦ πρώτου πινάρο, κριθάρο,
ζάχαρο κὶ ἓνα καρφί, γιὰ νὰ πιράσ' κὶ νὰ καρφουθῆ ἰκείνου ποῦ ἔλαχι.
Τότι ἄμα πιράσ' τὰ μισάνυχτα κανένας ἀπὸν κεῖ λαχαίν'.

39. Ὅταν ἔχουν τὰ πιδιά γ' ουργαdj' ά, τὰ πιρνοῦν ἀπὸν μν'ιά
καρυδιὰ τρύπια κὶ δένουν κὶ ἓνα τσατζαλοῦδ 'ς δὴ γραυδιὰ κὶ τὰ δὶν
ἀπὸν γαδούρα γάλα.

40. Ὑμα ἔχ'ς 'ς τὰ χέρια σ'κότσις, ἄμα τσοὶ τρίψς 'ς τὰ καπούλ' α
'ς' ἓνα ἄλουγου ποῦ νὰ κάδουν ἀπὸν τρεῖς νουματοί, πιρνοῦν.

41. Ὑμα ἔχ'ς πόνουν γιὰ ἄλλου κακό, ἄμα τοῦ τρίψς ὅταν λέγ'
παπαῶς τοῦ «ἔξαιρέτως» πιρνᾶ.

42. Ὑμα ἔχ'ς σπυρί, νὰ τοῦ τρίψς δὴ χάσ' τοῦ φιγαριοῦ μὶ ἄμ-
μου γιὰ μὶ χῶμα δὴ νύχτα κὶ νὰ πῆς.

«Ὅπους χάνιδι τοῦ φιγὰρ ἔτσι νὰ χαθῆ κὶ τοῦ σπυρί».

43. Γιὰ δὴ θέριμ ὅταν σᾶς πιασ', νὰ πάρτι καβόσου σιδέφ, νὰ
τοῦ ἀστρουφιγ'άστι κὶ νὰ τοῦ πιῆτι τοῦ προῦτ'. Ἔτσι θὰ κἀντι τρεῖς
μέρις κὶ ἡ θέριμ ξιλ'ώνδι ἢ ῥίζα τς.

44. Ὑμα πάλι σὶ πουνεῖ τοῦ κιφάλ' σ, νὰ βάν'ς καβόσις πιροῦ-
σις 'ς τὰ μαλλ'ά σ, πιρνᾶ—κὶ τρία κ'κιά ἄλας νὰ ῥῆξιτι 'ς δὴ φου-
τιά, θὰ πατλαδίσου κὶ θὰ πιράσ' τοῦ κιφάλ'.

45. Ὑμα σᾶς πιάσ' ζαλίδα νὰ πάρτι ἀb δὴν ἀνιμουστάτ' κλου-
στῆς κὶ τοῦ ἥλ'ου τοῦ λουλοῦδ κὶ νὰ καπνιστῆτι, εἶνι birabir γιὰ
δὴ ζάλ'.

46. Ὅταν εἶνι βασκαμέν' καπνίζουδουν καραφύλλ' α. Τὰ βλώ-
χου 'ς' ἓνα βιλόν', ἀνάπτου κὶ τς Ἀνάσταῖς δὴ λαβάδα, ὕστρα δοῦ
σταυρώνουν μὶ τοῦ καραφύλλ' κὶ λὲν τρεῖς φουρς. «Ἄν εἶνι βασκα-
μένους νὰ σκάσ' τοῦ καραφύλλ' κὶ τοῦ κακὸ ποῦ παναθιώ τ». Ὑστρα
νουματίζου κὶ βάζου τοῦ καραφύλλ' 'ς δὴ φλόγα, ἰκείνου ἄμα
ἀνάψ' κὶ βγάζ' πολλῆς φλόγις λὲν «εἶπαν λόγ' α γιὰ σένα». Κὶ ἄμα
πατλαδίσι λὲν «εἶνι βασκαμένους».

47. Τὰ μικρὰ ἅμα βασκαίνουδι τὰ γλύφουν ᾗ δὴ γούτρα τς κὶ λέν:

«Λαφίνα γέννησι,
ᾗ δού γάμβου τοῦ κατέβασι,
τοῦ εἶδαν ἄρσινικοὶ,
τοῦ εἶδαν θηλυκοί,
τοῦ εἶδαν κὶ τοῦ βάσκαναν.
ᾗAb δὴ μάννα τ γιννημένου,
ᾗb δὴ μάνα τ λατριμένου,
ᾗb δού Χριστὸ κὶ ᾗb δὴ βαναγὰ γιατριμένου».

«Λαφίνα γέννησι ἰννιὰ κτάβια. ᾗAp τὰ ἰννιὰ ἀπόμναν οὐκτώ, ᾗp τὰ οὐκτώ ἰπτά, ᾗp τὰ ἰπτά ἔξ', ᾗp τὰ ἔξ' πένδι, ᾗp τὰ πένδι τέσσιρα, ᾗp τὰ τέσσιρα τρία, ᾗp τὰ τρία δύου, ᾗp τὰ δύου ἕνα, γάγανένα ».

«Εἶπ' ἡ Χριστὸς κ' ἡ Παναγὰ νὰ γιννηθῆ, νὰ προυφταστῆ, νὰ παύσ' πού τὰ μνιαλά τ, ᾗp τὰ εἴκουσ' τὰ νύχ'α τ, 'ς τὰ ὄρ 'ς τὰ β'νά τοῦ κακοῦ, ἰκεῖ 'b' δὲ λαλεῖ πιτνὸς, ἰκεῖ 'b' δὲ μνιαρίζ' γάτα, ἰκεῖ 'b' δὲ πιάνδι προυζ'ούμ». Αὐτὸ εἶνι τοῦ γίτιμα (γιτεύου). Κὶ ἅμα χατζμουρίζδουν, τοῦ πιδὶ εἶνι βασκαμένου.

Κὶ γιὰ νὰ μὴ βασκαίνδουν, παίρνουν μουτζούρα ᾗb δὴ βυροστιὰ κὶ τὰ κάνουν μὶ δὴ μουτζούρα σταυρὸ ἀπού πίσου ᾗp τ' αὐτιά τς. Κὶ ἅμα διοῦν κανένα πιδὶ, γιὰ νὰ μὴ βασκαθῆ τοῦ φτοῦν τρεῖς φουρὲς κὶ λέν «τφοῦ τφοῦ, σκόρδα νὰ μὴ βασκαθῆ».

48. ᾗAμα φουφθῆ κανένας, τὸν γάνουν δὴ βψχῆ τ'. Δού ξαπλώνουν κατὰ γῆς ἀνάσκιλα κὶ λέν: «Μέσα ᾗζ δὴ μέσ' δὴ θάλασσα τ' ᾗAλέξανδρου τοῦ ἄλουγου χιλ'ουμίδρισι, κὶ τοῦ τιρὲκ τοῦ λίγισι, κὶ ἡ ψχῆ τοῦ τάδι νὰ φύγ' νὰ πάη ᾗζ δού δόπου. ᾗAn εἶνι 'ς'ὰ πάν, νὰ φύγ' νὰ πάη ᾗζ δὴ μέσ', ᾗan εἶνι 'ς'ὰ κάτ νὰ πάη ᾗζ δὴ μέσ'. Πῶς τλίγ'δι τοῦ φίδι 'ς δὴ βέτσα τ, νὰ τλιχτῆ κὶ ἡ ψχῆ, νὰ ἔρτ' ᾗζ τοῦ δόπου. ᾗAb δού Θιὸ διρμάν' κὶ ᾗp δὴ βαναγὰ σεβέπ» κὶ χτυποῦν 'ς τὰ πουδάρια κὶ 'ς τοῦ κιφάλ'.

49. ᾗAμα φουφθῆτι, τοῦ γιατρικὸ τί εἶνι; ᾗAπού τρεῖς προυτουστέφανις νὰ πάρτι ἀλεύρο, ᾗπού μνιὰ χιροῦδα, νὰ τοῦ στίστι ἀπὸ πίσου ᾗb δὴ ῥάχ' σας, νὰ πάρτι μὶ τρία δάχλα λίγου ᾗp τοῦ κουσ'g'νιζμένου (κουσ'κινζμένου) τοῦ ἀλεύρο, νὰ τοῦ βάντι 'ς τοῦ φιλιτζ'άν' κὶ

νά πιῆτι, εἶνι καλό. Για νά βάλτι τοῦ φιδιοῦ τοῦ κέρατου 'ς' ἕναν
μαστραπᾶ νιρό, νά τ' ἀφίσ'ρι δὴ νύχτα 'ς τ' ἀγ'άζ', κὶ τοῦ προῦ
νά πιῆτι.

50. Για δὸν βόνου γήτιμα:

Πῆγα 'ς τοῦ τρυπουβονό
κὶ πῆρα τρυπουκάλαμου
κὶ ἐπλιξα τρυπουκάλαθου,
ὅσου θὰ πιασ' τοῦ τρυπουκάλαθου νιρό,
τόσου νά πιασ' κὶ ἡ πόνους τόπου.

51. Οἱ γριῆς ἄμα δὲ τσοὶ πιάνει γῦπνους λὲν τρεῖς φουρές:

« Ἀγ'ὰ Μαρία Μαγδαληνή,
πῶς κοιμᾶσι μουναχή; »
« Ἄχ! ἀφέντη μου Χριστέ,
δὲ κοιμοῦμι μουναχή.
Ἔχου Ναύλου, ἔχου Παύλου,
ἔχου δῶδικ' Ἀπουστόλ'.
Φυλάγου νά ἔρτ' ἡ δριμ,
νά φάγ' ἰλιά φύλλου νά σκάσ'.»

52. Ἄμα φουνάζ' οἱ πιτνὸς ἀπάν 'ς τοῦ κατέφλ'ου « Μισαφίρς
θὰ μᾶς ἔρτ' » — κὶ ἄμα διοῦν λουγαρίδα.

53. Ἄμα ἡ ἀρνίθα φουνάζ' σὰ πιτνός, ἂν εἶνι κατὰ ἡλιοῦ εἶνι
καλό, ἄμα εἶνι σ'α κει ποῦ βασιλεύ' ἡ ἡλ'ους εἶνι κακό.

54. Ἄμα φουνάζ' κουκουβάγ'α εἶνι κακό, κὶ ἄμα ἀκούσουν, λὲν
τρεῖς φουρές:

Ἄσα ῥέματα πιρνᾶς,
μαῦρο αἶμα νά ξιρνᾶς,
ψαλὶδ 'ς δὴν οὐρά σ,
κόκκαλου 'ς δὸν λιμό σ.

κὶ φτοῦν τρεῖς βουλές.

55. Δοῦν Ἰανουάριου για δὸν Φιβρουάριου ἄμα προουτιδιοῦν
μικρὸ ἀρνούδ, ἂν εἶνι ἄσπρου τό χουν για καλὸ κὶ χαίρουδι, τοῦ μαύ-
ρου εἶνι καλὸ σ'μάδ κὶ λυποῦνδι.

56. Δέ νι καλὸ νά ἔχ' κανένας τὰ χέρια τ 'ς τὰ μάγλα τ, γιατί
πιθαίνει ἡ μητέρα τ — κὶ νά μὴ τὰ ἔχ' πιασμένα, γιατί κλείν' δὴ
δύχη τ'.

57. Ἄμα σ'ἰ φαβουρίζ' τὸν χέρ σ, θὰ πάρσ παραδῖς.

58. Ἄμα σ'ἰ φαβουρίζ' ἦ μύτ σ θὰ φᾶς ξύλου.

59. Ἄμα σ'ἰ φαβουρίζουν τὰ φρύδια σ, θὰ δρουπιαστῆς.

60. Ἄμα σφουρίζ' τ' αὐτί σ, θ' ἀκούσης καλό, ἢ ἔχουν δὴν ἔν-
νοια σ Κὶ ῥουτοῦν «Ποιὸ αὐτί μ' σφουρίζ'»;» Κι' ἅμα τὸν βρῆς, λέν
«μαζὶ θὰ τ' ἀκούσουμι».

61. Ἄμα παίζ' τὸν μάτ σ, ἅμα εἶνι τὸν ζιρβὶ (ἄν ἰκείνου ἔχ'ς
γιὰ καλό) θὰ διῆς καλό, ἅμα τὸν διξί, κακό.

62. Τὰ κουρίτ'σ'α ἅμα διοῦν τοῦ Θεοῦ τὸν ζνάρ, τραοῦν τσοὶ
βουρδίλις τς κὶ λέν:

Νιὸ φιγάρ, νιὸ παλ'κάρ,
τὰ μαλλ'ά μ' σὰ φουρκάλ'.

63. Ἄμα διῆς κινούργου φιγάρ, πρέπ βρουστὰ νὰ διῆς τρεῖς
βατζ'άδες κὶ ὕστρα νὰ διῆς ἄνθρουπου, γιατί γ'ουμόζουν τὰ μοῦτρα
τ οὔλου σπυριά.

64. Ἄμα βγαίν' τὸν φιγάρ, χώνουν 'ς τσοὶ τσέπις τς τὰ χέρια
τς κὶ πιάνουν παραδῖς κὶ λέν: «Ὅπουσ θὰ γιμίσ' τὸν φεγγάρ, ἔτσ' νὰ
γιμίσ' κὶ ἦ τσέπη μ' παραδῖς».

65. Ἄμα ἦ νύφ διῆ βατζ'ὰ ὅταν γυρίζ' ἄβ δὴν ἀγλησ'ὰ τότε
πιθαίν' ἦ πιθιρά τς.

66. Ἄμα βρῆτι καρφίτσα θὰ κάντι ἀγόρ.

67. Ἄμα βρῆς βιλόν' θὰ κάν'ς κουρίτσ.

68. Ἄμα βρῆτι καρφίτσα νὰ μὴ δὴ βλῶξει ἀπαναθιώ σας, γιατί
ἅμα θὰ σᾶς πιάν' πόνους θὰ δζιβαῖ θὰ βιλόν'.

69. Νὰ μὴ ῥάφτς κουβιὰ ἀπαναθιώ σ, γιατί θὰ ξιχνᾶς τὰ γράμ-
ματα, κὶ νὰ μὴ θουρῆς νὰ κόφτουν ἀρνίθα γιὰ ἄλλου τίπουτα.

70. Τοῦ παννὶ τὸν κόφτουν Σαββάτου γιὰ νὰ κουποῦν τὰ λόγια
τοῦ κόσμου.

71. Σαββάτου δὲ γίνιδι νὰ τιλειώης ῥούχου, γιατί κόφτουδουν οἱ
μέρις—κὶ Τρίτ' νὰ μὴ κόψς.

72. Τοῦ ψαλίδ νὰ μὴ τοῦ ἀνοίγ'ς κὶ τοῦ σφαλνᾶς, γιατί κόφτς
δς δύχ'σ.

73. Τοῦ ψαλίδ νὰ μὴ μέν' ἀνοιχτό, γιατί ἀνοίγουν τοῦ κόσμου
τὰ στόματα,— κὶ τοῦ σιδούκ'.

74. Ἄμα στρών'ις τὸν τραπέζ κὶ δὲ βάν'ις τίπουτα ἅπᾶν, δὲ νι καλό, γιατί πιθαίνι κανένας.

75. Δέ νι καλό νὰ εἶνι ἡ παντόφλα ἀνάπουδα, γιατί πιθαίν' κανένας ἅπ' τὸν σπὶτ', κὶ τὸν πιδὶ νὰ μὴ ἀνοίγ' λύκβις μίς' ἕζ δὴν αὐλή.

76. Δέ νι καλό νὰ κατρά κανένας κάτ' ἄβ δὴ σ' κιά, οὔτι νὰ κοιμηθῆ, γιατί ἔχ' κακὸν ἤσκ'ου.

77. Ἄμα κατράς νὰ φτάς κὶ βρουστά κὶ ὕστρα ἅμα θὰ κατρήγης, γιὰ νὰ μὴ λάχ'ς.

78. Ζῆσι χρουνίστι, πιδιά μ, δὴ νύχτα νὰ μὴ κυττάζτι ἕζ δὸν γαθρέφ', χαλνοῦν τὰ νιάτα σας.

79. Τὰ μισάνυχτα δέ νι καλὰ νὰ βγαίν' κανένας ὄξου· κὶ ἅμα βγῆ νὰ μὴ πιράσ' νιραγό, γιατί λαχαίν'.

80. Ἄμα ἓνα δέδρου δὲ κἀν' τίπουτα, τότε κριμνοῦν ἅπᾶν, «'Απὸν πρώτου πιδί, πρώτου παπούτσ'»· κὶ δὴ βρουτανάστας παίρνουν δὴ λαβάδα κὶ δὴ βάν' ἕζ δὴ ῥίζα τ, κὶ λέν. «Θὰ σὶ κάψου.»— «Μὴ τοῦ καίς» τρεῖς φουρές. Κὶ τ' ἄη Γιουργιοῦ παίρνουν δὸν βαλτὰ κὶ λέν «θὰ σὶ κόψου»— «μὴ τοῦ κόφτς».

81. Ἡ λιχοῦσα νὰ μὴ ἀπουμν'εῖσκ' μουναχὴ τς, γιατί ἀρμιν'άζ'. Γι' αὐτὸ ἅμα φεύγουν ἄβ δὸν οὐδά τς, βάζουν κουδά τς ἓνα φουρκάλ', μτάρια κὶ πάλ'ες παντόφλις.

82. Ἄμα εἶνι γιὰ νὰ βγῆ πρώτ' βουλά ἄβ δὴ γάμαρα τς ἡ λιχοῦσα, δὴ δίνουν ἀδράχτ', ἀλικάτ' κὶ σ'φιδύλ'.

83. Ὅταν πηγαίν νὰ κάνουν βίζιτα 'σὶ μν'ιά λιχοῦσα, παίρνουν μαζί τς ζάχαρ, καρύδια κὶ ῥόδια, κὶ ἅμα βοῦν ἕζ δὸν οὐδά τὰ κουρτουκλοῦν κατὰ γῆς γιὰ νὰ πουρπατήσ' τοῦ πιδὶ ἀγλήγουρα. Πααίνουν κὶ παρᾶ μὶ κλουστή.

84. Ὑστρα ἅπ' τὸν σαράδζμα ἡ λιχοῦσα κἀν' βίζιτις, κὶ τότε δίνουν 'ς τὸν πιδὶ αὐγά, βαβάκ' κὶ ζάχαρ κὶ παρᾶ (τ' ἀσμώνουν τοῦ πιδί).

85. Ἄμα δὲ ζοῦν τὰ πιδιά, τότε τοῦ βάζουν τοῦ πιδὶ 'ς τὸν σταυρουδρόμι (τρίστρατου) κὶ ὅποιους τοῦ διῆ πρώτους ἱκείνους θὰ τοῦ βαφτίσ'.

85. Ἄμα μν'ὰ γυναῖκα δὲ θέλ' νὰ γινησ' κὶ ἄλλου πιδί, νὰ σαδίς Σαββάτου.

86. Ἄμα πέσ' κανένα πιδι κατὰ γῆς, τοῦ βάν νὰ φτύσ', χύνουν κὶ νιρὸ γιὰ νὰ μὴ λάχ' (κακὴ ὥρα).

Παράφρασις.

1) Τὴν Δευτέρα δὲν λούζονται γιὰ νὰ μὴ δευτερώσουν (νὰ μὴ πάρουν δύο ἄνδρες).

2) Τὴν Τετράδη καὶ τὴν Παρασκευὴ δὲν κόφτουν νύχια γιὰ νὰ προκόβουν, ὅπως τὸ λέει καὶ τὸ τραγοῦδι.

«Τετράδη καὶ Παρασκευὴ τὰ νύχια σου μὴ κόψης
καὶ Κυριακὴ νὰ μὴ λουστῆς, ἃ θέλῃς νὰ προκόψης».

3) Τετάρτη καὶ Παρασκευὴ δὲν κλώθουν, εἶναι γιὰ ταῖς ψυχαῖς ¹⁾.

4) Τὴν Τυρινὴ (ἑβδομάδα τῆς Τυροφάγου) δὲν λούζονται ὅλη τὴν ἑβδομάδα, γιὰ τὴν τινάζουν τὰ ἄσκια ἀπὸ τὰ τυριά, καὶ ἄσπρίζουν τὰ μαλλιά.

5) Τὴν τελευταία Ἀποκριὰ ἔς τὸ φαγητὸ ἐπάνω, ὅποιος φτερνιστῆ θὰ κάμῃ τὸ Πάσχα ἄσπρη φορεσιά. Κατόπι ἀπὸ τὸ φαγητὸ βουλλώνουν τὸ στόμα τους μὲ τὸ αὐγὸ, γιὰ νὰ τὸ ξεβουλώσουν τὸ Πάσχα πάλι μὲ αὐγὸ (δηλ. εἰς τὸ τέλος τοῦ δείπνου τρώγουν ῥὸν καὶ αὐτὸ λέγεται βούλωμα). Ἐπειτα δένουν ἔς τὸ τυλιγάδι (μικρὸν δίκρανον χρησιμεῖον ἵνα τυλίссουν τὸ μαλλὶ ὅταν κλώθουν) κλωστή καὶ ἔς τὴν κλωστή χαλβᾶ καὶ τὴ γυρίζουν τὴν κλωστή, νὰ ἰδοῦμε ποιὸς θὰ μπορέσῃ νὰ δαγκάσῃ τὸν χαλβᾶ.

6) Τὴν πρώτη ἑβδομάδα τῆς Σαρακοστῆς βαστοῦν τρίμερο καὶ τρώγουν τὴν τετάρτην (δηλ. ἀπέχουν παντὸς φαγητοῦ καὶ ποτοῦ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας). Μερικαῖς τὸ βαστοῦν διπλό· τρώγουν τὴν τετάρτη, καὶ πέμπτη καὶ παρασκευὴ πάλι δὲν τρώγουν. Καὶ ἂν τυχὸν καμιὰ ἀποθάνῃ, τότε δὲν τὴν θάφτουν ἔς τὸ νεκροταφεῖο, ἀλλὰ τὴν στέλλουν μὲ τὸ ἄμαξι τῶν σκουπιδιῶν.

¹⁾ Ἡ φράσις δηλοῖ ὅτι ἡ ἡμέρα εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὰς ψυχὰς, ἐπομένως ἐορτάσιμος καὶ ὀφείλουν νὰ σχολάζουν. Πλὴν τῶν ἡμερῶν δηλ. τῶν προωρισμένων διὰ δεήσεις πρὸς ἀνάπαυσιν τῶν ψυχῶν, καθ' ἃς μοιράζονται διάφορα μοιράσματα π. χ. κόλλυβα, σταφύλια, χαλβᾶ κ.τ.τ. ὑπάρχουν καὶ ἡμέραι ἀπλαῖ ἀφιερωμέναι εἰς τὰς ψυχὰς, ὁμοίως καὶ εἰς τοὺς ἁγίους. εἶδος δηλ. ἐορτῶν τῶν ψυχῶν. Ὁ λαὸς ἐρωτώμενος δὲν ἔχει σαφὴν ἰδέαν. ὅπωςδῆποτε δ' ὁμως ἐκεῖνας τὰς ἡμέρας δὲν ἐργάζονται αἱ γυναῖκες.

7) Τὴν καθαρὴ Δευτέρα ξεβράζουσι ὅλα τὰ ἀγγεῖα (= μαγειρικὰ σκεύη), γὰρ νὰ μὴ μείνη λίγδα μέσα ἔς τὸ σπίτι καὶ ἔπειτα πηγαίνουν ἔς τὰ τρυφιδίτια (οὕτω καλοῦσι τὴν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐκδρομὴν εἰς τὴν ἐξοχὴν).

8) Τὴν καθαρὴ Τετάρτη εἶναι τῶν ψυχῶν ἀνοίγουν τὲς σταφυλαρμιαῖς (= τὰς σταφυλάς, τὰς ὁποίας ἔχουν εἰς τὴν ἄλμην) καὶ παύουν τὸ τρίμερο καὶ κάνουν σερμπέτι καὶ μοιράζουσι γὰρ ταῖς ψυχαῖς.

9) Τῶν Βαίων βλέπουν τὰ βάϊα (= κλάδος δάφνης). Ἄν ἔχη πολλὰ λουλούδια «θὰ κάμετε πολλὰ κουκούλια» λέγουσι.

10) Τὸ Πάσχα ὅταν ἔλθουν ἀπὸ τὴν ἐκκλησιὰ καὶ κοιμηθοῦν, πρέπει κατόπι νὰ κοιμηθοῦν καὶ τοῦ ἀγίου Γεωργίου, γιὰ τὸν ὕπνο τὸν ἀγοράζει τὸ Πάσχα, καὶ τὸν πωλεῖ τοῦ ἀγίου Γεωργίου.

11) Τὸ Πάσχα τὸ τραπέζι δὲν τὸ σηκώνουν ὅλη τὴν ἡμέραν καὶ κατόπι τὰ σκουπίδια τὰ ῥήχνουν ἔς τὰ ἀμπέλια.

12) Ἐπειτα ἀπὸ τὸ Πάσχα πέντε ἡμέραις δὲν πλύνουν, δὲν πηγαίνουν ἔς τὰ ἀμπέλια, τὴν νύκτα δὲν ἀφίνουν ἀπλωμένα ἄσπρα ῥοῦχα, γιὰ τὸ σαράντα ἡμέραις οἱ πεθαμένοι γυρίζουν τὴν νύκτα ἔς τὰ κεραμίδια καὶ ἅμα ἰδοῦν ἄσπρα ῥοῦχα σκοντάφτουν καὶ πέφτουν.

13) Τῆς περυσινῆς τῆς Πασχαλιᾶς τὸ αὐγὸ, τὸ ἔχουν ὅλον τὸν χρόνον καὶ ἔπειτα ὅλην τὴν μεγάλην ἑβδομάδα τὸ παίρνουν εἰς τὴν ἐκκλησιὰ καὶ διαβάξεται καὶ τὸ Πάσχα τὸ στρίβουν τρεῖς φοραῖς κατὰ γῆς καὶ τὸ σπάζουν, τὸ βρίσκουν μέσα καλὸ καὶ τὸ τρώγουν γιὰ γιαιτρικὸ γιὰ τὸ λαιμό. Καὶ ὅταν πέφτη χαλάζι, τότε βγάζουν αὐτὸ τὸ αὐγὸ τῆς Πασχαλιᾶς καὶ τὴν πυρουσιὰ (= τρίποδα, ἐφ' οὗ στηρίζονται τὰ μαγειρικὰ σκεύη ὑπεράνω τοῦ πυρός) ἔς τὴν αὐλὴν γιὰ νὰ παύσῃ τὸ χαλάζι.

14) Τὴν παραμονὴ τῆς Ἀναλήψεως τὴν λέν «Ποῦ σηκώνεται τὸ Χριστὸς Ἀνέστη» καὶ εἶναι τῶν ψυχῶν, μοιράζουσι κεράσια καὶ ψωμί. Τὴν ἄλλη ἡμέρα τὴν λέγουσι τὰ Σαράντα τῆς Πασχαλιᾶς.

15) Τὴν Πεντηκοστὴ τὴν λέγουσι «Τοῦ γουνατιστιῆ». Παίρνουν φύλλα καρυδιᾶς καὶ γονατίζουν καὶ τὰ φύλλα τὰ κρύβουν μέσα ἔς τὸ σεντουῖκι γιὰ τοὺς ποντικούς καὶ ταῖς βώτριδες.

16) Καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος δὲν κοιμοῦνται, γιὰ νὰ μὴ κοιμᾶται τὸ πνεῦμα τους ὅλον τὸν χρόνον.

17) Τα μεσάνυχτα τοῦ ἁγίου Βασιλείου ἀνοίγουν τρεῖς βρύσαις ὅπως τρέχουν οἱ βρύσαις, ἔτσι νὰ τρέχουν καὶ τὰ κέρδη καὶ ὅπως ἀνοίγουν οἱ βρύσαις ἔτσι νὰ ἀνοίγουν καὶ οἱ τύχαις. Ζυμώνουν πίτταις ἀπὸ βραδὺ (= ἡ φράσις σημαίνει τὸ ἑσπέρας τῆς προηγουμένης ἡμέρας π. χ. τὸ Πάσχα ἀπὸ βραδὺ = τὸ ἑσπέρας τοῦ Σαββάτου. Ὁμοία φράσις εἶναι ᾽ς τὸ που σπιρὺ = ἀπὸ βραδύ. ὅπερ πιθανῶς εἶναι ἀναλογικόν, σχηματισθὲν κατὰ τὸ ἀπὸ βραδὺ ἐκ τοῦ ἀρχικῶς ἀπὸ ἑσπέρας, ἀπὸ ἑσπέρας ¹⁾). Σημαιολογικῶς κατήντησεν ἡ φράσις νὰ σημαίνει τὸ ἑσπέρας τῆς προηγουμένης ἡμέρας φαίνεται ἐκ τούτου, ὅτι κατὰ τὴν χριστιανικὴν ἀντίληψιν αἱ ἑορταὶ ἀρχίζουσιν ἀπὸ τὸ βράδυ, καθ' ὅσον εἰς τὸ ἡμερονύκτιον προηγεῖται ἡ νύξ. Ὅθεν καὶ πολλάκις καταλύουν τὴν νηστείαν ἀπὸ τὸ βράδυ τῆς προηγουμένης ἡμέρας, ἐπομένης ἑορτῆς τινος, καταλυούσης ἐπὶ τῷ λόγῳ — ὅτι «βγῆκαν τ' ἄστρα» δηλ. ἐνύκτωσε). Μέσ' ᾽ς τοῖς πίττες βάζουν καὶ παρᾶ καὶ λέγουν ὅποιος εἶναι τυχερὸς ἐκεῖνος θὰ βρῆ τὸν παρᾶ. Τὸ πρῶτ' ἀφ' οὗ νιφτοῦν παίρνουν μιὰ πέτρα καὶ κάθονται ἀπ' ἐπάνω καὶ λέν. «Ὅπως εἶναι γερὴ αὐτὴ ἡ πέτρα ἔτσι νὰ εἴμαστε καὶ ἔμεῖς γεροὶ ὅλον τὸ χρόνο καὶ ὅπως εἶναι βαρεῖα ἔτσι νὰ εἶναι βαρεῖα καὶ ἡ σακκούλα μας».

18) Τοῦ ἁγίου Ἰωάννου βγαίνουν παιδιὰ καὶ ἄνδρες ἀπὸ δύο δύο, ἔχουν καὶ ἓνα σκαμνὶ καὶ ἀξιῶνουν· δηλ. (πηγαίνουν ᾽ς τὰ σπίτια, καὶ οἱ ἄνθρωποι τοῦ σπιτιοῦ κάθονται ἀπὸ ἓνας ἓνας ἐπάνω ᾽ς τὸ σκαμνὶ καὶ ἐκεῖνοι τοὺς σηκώνουν τρεῖς φοραῖς καὶ λέγουν: ἄξιος ἄξιος καὶ ἀπὸ χρόνου.

19) Τ' ἄη Τρύφου δὲν κλαδεύουν, γιατί: ὅταν ἡ Παναγία πῆγαινε νὰ σαραντίση βρῆκε ᾽ς τ' ἀμπέλι τὸν Τρύφο ποῦ κλάδευε. Τοῦ λέγει ἡ Παναγία. «Τὶ κάνεις Τρύφο;» «Κλαδεύω. "Ἄμ ἐσὺ ποῦ πηγαίνεις;» «Πηγαίνω νὰ σαραντίσω.» «"Ἄμ πῶς πηγαίνεις, τῆς λέγει ὁ Τρύφος, ἀφοῦ εἶναι ἡ ζώνη σου λερωμένη;» Ἡ Παναγία θύμωσε καὶ πηγαίνει καὶ λέγει τῆς γυναικὸς τοῦ Τρύφου. «Πᾶρε προζύμι καὶ λᾶδι καὶ πῆγαινε ᾽ς τὸ ἀμπέλι γιατί ὁ Τρύφος ἔκοψε τὴ μύτη του». Παίρνει

¹⁾ Ἐν Χίῳ λέγεται ἀπὸ ἑσπερῆς, ἐπίσης ἀπὸ βολῆς = πανταχοῦ, λογιῆς λογιῆς = παντὸς εἴδους ὅθεν ἐλέχθη καὶ ἀπὸ βραδύς — κατὰ τὸ ἀπὸ ἑσπερῆς — ἐν ᾧ παρ' ἡμῖν ἀντιστρόφως. Πάντως δὲ εἶναι ἀναλογικόν διότι φωνητικῶς δὲν νοεῖται ἡ ἔκπτωσις τοῦ ς.

ἡ γυναῖκα του ὅτι τῆς εἶπε ἡ Παναγία καὶ πηγαίνει ἔς τὸ ἀμπέλι. Βλέπει τὸν Τρύφο, κλαδεύει. «Ἄμ (= ναί, ἀλλά, μόριον δηλοῦν ἀπορίαν ἐπὶ ἀπροσδοκῆτω τινὶ) ἐμένα ἡ Μαρία μου εἶπε, πῶς ἔκοψες τὴ μύτη σου.» «Ἄ» λέγει ὁ Τρύφος. «Ἐγὼ δὲν κλαδεύω ἔτσι (δείχνει τὴ μύτη του), κλαδεύω ἔτσι.» λέγοντας αὐτὸ κόπηκε ἡ μύτη του καὶ ἦταν ἔτοιμο τὸ προζύμι καὶ τὸ λάδι καὶ τὴν κόλλησαν.

20) Τὴν τελευταία ἡμέρα τοῦ μικροῦ τοῦ μηνᾶ (= τοῦ Φεβρουαρίου) παίρνουν δυὸ χρώματα μετάξι, ἄσπρο καὶ κόκκινο, πηγαίνουν τὸ σκαλώνουν ἔς τὴν τριανταφυλλιά, τὸ κλώθουν καὶ λέγουν «ἄσπρη νάσαι σὰν μπαμπάκι, κόκκινη σὰν τὸ κεράσι, τρυφερὴ (ἢ δρόσερῆ) σὰν τὸ νεράκι, ὅλον τὸν Μάρτη καὶ τὸ καλοκαιράκι.» Ἐπειτα ἄμα (= εὐθύς ὡς) ἰδοῦν χελιδόνα ἢ λέλεκα (=πελαργός, λ. τουρκ. *leilek*), τὸ κόβουν καὶ τὸ βάζουν κάτω ἀπὸ μία πέτρα. Τὸν ἕνα (= ἐννοεῖ τὸν Μάρτη, ὅπως καλεῖται ἡ κλωστή) ἄμα ἰδοῦν λέλεκα καὶ τὸν ἄλλον ἄμα ἰδοῦν χελιδόνα ἔς ταῖς σαράντα ἡμέραις (= μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας ἀκριβῶς) σηκώνουν τὴν πέτρα, καὶ ἄμα (= ἐν ἡ περιπτώσει) βροῦν μυρμήγκια θὰ γίνουν πλούσιοι, θὰ ἀρχοντύνουν, καὶ ἄμα βροῦν σκολήκια θὰ ἀποθάνουν.

21) Ἡ πρώτη ἡ ἡμέρα εἶναι τοῦ Μάρτη ἡ δεύτερη — βάζουν μία γυναῖκα, ὅποιο σπίτι εἶναι πρῶτο ἔς τὴ συνοικία, καὶ ἂν κἀνη καλὴ ἡμέρα λέγουν «τὶ καλὸν καιρὸ μᾶς ἔκαμε ἡ τάδε» ἔτσι ὅλαις ταῖς ἡμέραις ταῖς μοιράζονται οἱ γυναῖκαις πρῶτα πρῶτα οἱ νιαῖς καὶ ἔπειτα οἱ γριαῖς.

22) Τρεῖς ἡμέραις ἔς ταῖς ἀρχαῖς τοῦ Μάρτη δὲν δουλεύουν οἱ γυναῖκαις ὅσαις ἔχουν τὰ πρῶτα παιδιὰ των καὶ οἱ κλαδευτᾶδες δὲν κλαδεύουν τ' ἀμπέλια, γιατί εἶναι δριμίαις. Καὶ ἔς τὸ τέλος τρεῖς ἡμέραις, δὲν πλύνουν καὶ δὲν λούζονται. Ὅλον τὸν Μάρτη δὲν διάζονται παννί.

23) Τῶν ἀγίων Σαράντα σπέρνουν λουλούδια κατὰ πῶς τὸ λέν¹⁾ «σαράντα νὰ φᾶς, σαράντα νὰ πιῆς, σαράντα νὰ βάλῃς ἔς τὴ γῆ γιὰ

¹⁾ Ἡ φράσις κατὰ πῶς τὸ λέν ἐνέχει τὴν ἐξῆς σημασίαν: ὅτι ὑπάρχει τὸ λεγόμενον καὶ λέγεται ἀδιάφορον διὰ ποῖον λόγον, αὐτὸ δὲ ἀκολουθοῦντες πράττομεν κάτι τι, τὸ ὅποῖον δύναται νὰ ἔχη σχέσιν μέ τι τῶν λεγομένων, ὅπως ἐδῶ π. χ. τὸ «σαράντα νὰ βάλῃς ἔς τὴ γῆ γιὰ τὴ ψυχὴ σου» ἐρμηνεύοντες καὶ ἀκολουθοῦντες σπεύρουν τὰ λουλούδια.

τὴν ψυχὴ σου». Καὶ τὰ λουλούδια ποῦ θὰ σπείρουν ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα προοδεύουν πολὺ.

24) Τὴν πρωταπριλιά γελοῦν καὶ τὸ ἔχουν γιὰ καλό, γιὰ νὰ γίνουν τὰ κουκούλια τους.

25) Τῆς πρωτοπριλιάς ἡ βροχὴ εἶναι μεγάλο γιαιτρικὸ γιὰ τὸν πυρετό, τὴν βάζουν ἔς ἓνα μπουκάλι καὶ ποτίζουνται (=πίνουν), ὅταν ἔχουν πυρετό, γιὰ γιαιτρικὸ.

26) Τοῦ Χριστοφόρου δὲν δουλεύουν εἶναι γιὰ τὸ χαλάζι (δηλ. ἐν ἡ περιπτώσει δουλέψουν ὑπάρχει φόβος, μὴ ἡ ὀργὴ τοῦ ἁγίου ἐπιφέρει χάλαζαν, ἐν ᾧ ἡ ἀργία ἔχει πάντοτε ἀποτρεπτικὰ ἀποτελέσματα ἔνεκα τῆς εὐνοίας τοῦ ἁγίου.)

27) Τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἀπὸ βραδὺ μαζεύουν τσουκνίδαις καὶ βάζουν ἔς τὴν πόρτα, γιαιτὶ τὴν νύχτα βγαίνει τζάνι (ἀορίστου χαρακτηρισμοῦ ἴσως δαιμονοειδές τι ὄν ἀνατολικῆς προελεύσεως) καὶ παίρνει τὸ οὔρι (λ. τουρ. =εὐτυχία) τοῦ σπιτιοῦ. Βγαίνουν τὴ νύχτα καὶ γυναίκαις καὶ πηγαίνουν καὶ κόβουν ἀπὸ ταῖς ξέναις πόρταις ἀπὸ μιὰ πελεκοῦδα (= κομματάκι τόσον, ὅσα εἶναι τὰ μικρὰ τεμάχια τὰ ὁποῖα πετιοῦνται, ὅταν ἀποκόπτουσι ξύλον διὰ πελέκως) γιὰ νὰ πάρουν τὸ οὔρι τοῦ σπιτιοῦ.

28) Τὴν πρωτομαγιά τρώγουν σκόρδο, γιὰ νὰ μὴ τοὺς γελάσῃ ὁ γαῖδαρος (ἀγνοῶ τὶ ἐννοοῦν.)

29) Τ' ἄη Γιαννιοῦ βάζουν κλήδονα Μαζεύουν τὰ ἀμανέτια (τουρκ. λ. σημαίνουσα ἐνέχειρον καὶ εἶτα πᾶν μικρὸν ἀντικείμενον πολύτιμον ἢ μὴ) τὰ βάζουν μέσα ἔς ἓνα τσουκάλι, τὰ σκεπάζουν μὲ μία κόκκινη φλοῦδα (= ἀραχνοῦφες ὑφασμα), τὰ κλειδώνουν μὲ κλειδαριά· τὰ κλειδώνει ἓνα κορίτσι ποῦ εἶναι πρῶτο (= πρωτότοκον) καὶ τὸν βάζουν τὸν κλήδονα κάτω ἀπὸ μιὰ τριανταφυλλιά. Τὸ πρῶτ' σηκώνονται νύχτα (= προτοῦ νὰ φέξῃ,) γιὰ νὰ ἰδοῦν τοῦ ἡλίου ποῦ γυρίζει σὰν μύλος. Ἐπειτα ἀνοίγουν τὰ σεντούκια καὶ βάζουν ὅλα τὰ ῥοῦχα καὶ τὰ τινάζουν γιὰ τὴν βώτρδα· τὰ κρεμοῦν καὶ ἔς τὸν ἀέρα καὶ λέγουν «σήμερα εἶναι τ' ἄη Γιαννιοῦ ἡ χάρη, ὅσα σεντούκια ἀνοιξαν ὅλα δικά μου νὰ ναι.» Ἀφ' οὗ τελειώσῃ ἡ ἐκκλησία καλοῦν ὅσοι ἔβαλαν ἀμανέτια ἔς τὸν κλήδονα, γιὰ νὰ ἀνοίξουν τὸν κλήδονα. Τὸν κλήδονα τὸν ἀνοίγει πάλιν ἐκεῖνο τὸ κορίτσι ποῦ τὸν κλείδωσε, καὶ ὅταν τὸν ξε-

κλειδώνουν, τὸ σκεπάζουν τὸ κορίτσι μὲ ἓνα κόκκινο παννί, τοῦ δίδουν καὶ ἓναν καθρέφτη νὰ κυττάζῃ μέσα καὶ λέγουν. «'Ανοίξετε τὸν κλήδονα ἔς τοῦ ἁγίου Γιαννιοῦ τῆ χάρη, κί ὅποιος εἶναι καλορίζικος νὰ βρῆ τὸ ριζικάρι.» ἔπειτα λέγουν μανέδαις (= δίστιχα) καὶ βγάζουν τὰ ἀμανέτια.

Τὸ τραγοῦδι τοῦ κλήδονα:

«'Ανοίξετε τὸν κλήδονα καὶ στρῶστε τὰ βελουδα
γιὰ νὰ περάσῃ ὁ βασιλιάς καὶ ἡ βασιλοπούλα.
'Ανοίξετε τὸν κλήδονα μὲ τ' ἁγίου Γιαννιοῦ τῆ χάρη
κί ὅποιος εἶν' καλορίζικος ἄς ἔρθῃ νὰ τὸν πάρῃ.»

Τ' ἁγίου Γιαννιοῦ τοῦ κλήδονα ἀπὸ βραδὺ σητίζουν (= κοσκινίζουν μὲ πολὺ λεπτὸ κόσκινο, τὸ ὁποῖον λέγεται σήτα) στάχτη μέσα ἔς ἓνα ταψί, τ' ἀστροφεγγιάζουν (= θέτουν ὑπὸ τὸ φῶς τῶν ἀστέρων) καὶ τὸ πρῶτ' σηκώνονται καὶ κυττάζουν, μέσα ἔς τὸ ταψί ἐκεῖνον ποῦ θὰ πάρουν, εἶναι ζωγραφισμένος. Ἄλλος πάλι σπάζει ἓνα αὐγὸ καὶ τὸ ἀσπράδι τὸ χύνει μέσα ἔς ἓνα ποτήρι καὶ τὸ ἀστροφεγγιάζει καὶ τὸ πρῶτ', μόλις θ' ἀρχίσῃ νὰ βγαίνει ὁ ἥλιος, θὰ τὸ πάρῃ νὰ τὸ βάλῃ ἀντίκρου ἔς τὸν ἥλιο χωρὶς νὰ ὀμιλήσῃ, καὶ βλέπει μέσα ἔς τὸ αὐγὸ, ἐκεῖνον ποῦ θὰ πάρῃ, τί τέχνη θὰ κάνῃ, ζωγραφίζεται. Ἄλλος πάλι τὸ πρῶτ' ἅμα (εὐθύς ὥς) θὰ σηκωθῆ, χωρὶς νὰ ὀμιλήσῃ θὰ νιφτῆ καὶ θὰ πηγαίνει ἔς τὴν πόρτα καὶ ὅ τι ὄνομα θὰ ἀκούσῃ, ἔτσι θὰ τὸν λέν ἐκεῖνον, ποῦ θὰ πάρῃ.

30) Τῆς ἁγίας Βαρβάρας βράζουν καλαμπόκι καὶ τρώγουν, γιὰ ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα ὅλα τὰ ζῶα ὀμιλοῦν. Τὸ βρασμένο καλαμπόκι τὸ λέγουν βουβόλια.

31) Τὰ δωδεκάμερα δὲν μπαλώνουν γιὰ νὰ μὴ μπαλώσουν τὰ σύννεφα, ¹⁾ δὲν ὑφαίνουν καὶ δὲν ἀλέθουν ἔς τὸ χειρόμυλο γιὰ ταῖς βρονταῖς, ²⁾ δὲν κλώθουν γιὰ τοὺς καλλικαντζάρους, τὴν νύχτα δὲν σφυρίζουν γιὰ νὰ μὴ μαζευθοῦν οἱ καλλικάντζαροι.

¹⁾ Δι' αὐτοῦ νοεῖται ἴσως ὅτι τὰ σύννεφα ῥαπτόμενα θὰ ἀκίνητοῦν καὶ οὕτως αἰωνίως θὰ βρέχῃ.

²⁾ Δηλ. διὰ νὰ μὴ γίνουν πολλαῖς βρονταῖς. Ἡ ἀναλογία ἐκ τοῦ κρότου τοῦ ἀργαλειοῦ καὶ τοῦ χειρομύλου.

32) Τὰ δωδεκάμερα ἔβαζαν δώδεκα ἀδράχτια (ἀτράκτους) ἔς τὸ παννὶ τοῦ βατζιά (καπνοδόχους) ἀράδα ἀράδα γιὰ τοὺς καλλικαντζάρους, γιὰ νὰ τὰ ἴδουῦν, γιὰτὶ ἀλλέως ἤρχονταν ὁ καλλικάντζαρος καὶ ἔκανε ὅλα ἄνω κάτω. Ἀκούονταν ποῦ περιπατοῦσαν ἔξω.

33) Τὰ δωδεκάμερα δώδεκα ἡμέραις δὲν τὴν σηκώνουν τὴν στάχτη ἀπὸ τὸ οὐτζιάκι (= ἔστια, λ. τουρκ.) καὶ τὴν δωδεκαμερήτικη τὴν στάχτη τὴν πέταγαν ἔς τὰμπέλια γιὰ γιαιτρικό.

34) Τὴν νύχτα νὰ μὴ σφυρίζης, γιὰτὶ χορεύουν οἱ διαβόλοι. Εἶναι καὶ γιὰ τὴν Εὐλογία. (δηλ. ἐρεθίζεται ἡ Εὐλογία.)

35) Ἡ Εὐλογία ἦταν γυναῖκα, ἔχει καὶ παιδιὰ καὶ γι' αὐτὸ οὔτε χρίζουν, οὔτε ζεματίζουν, οὔτε καθαρίζουν, οὔτε τσυγαρίζουν, γιὰ νὰ μὴ πειράξουν τὰ παιδιὰ της. Καὶ ἐκείνοι ποὺ ἔβγαλαν εὐλογία σαράντα ἡμέραις δὲν τοὺς ξαλλάζουν ῥοῦχα· γύρω γύρω ἔς τὸ στῶμα τους βάζουν ζάχαρη.

36) Καὶ ἡ Πανοῦκλα εἶναι γυναῖκα καὶ ἔρχεται μὲ τὰ τιουμπιουλέκια (= ὄργανον τῶν Γενιτσάρων ἐκ τεταμένου δέρματος, πληττομένου διὰ τῶν δακτύλων.)

37) Ἄν λουστῆς τὴ Μεγάλη Παρασκευὴ γιὰ τὸν κεφαλόπονο, ἔπειτα νὰ μὴ λουστῆς ὅλον τὸν χρόνον Παρασκευὴ ἡμέρα.

38) Ὅταν κανένας ἀρρωστήσῃ, ῥήξετε ἔς τὸ σταυροδρόμι τετάρτη καὶ παρασκευὴ τὴν νύχτα, ἅμα φωνάξῃ τὸ πρῶτο πετεινάρι, κριθάρι, ζάχαρη, καὶ ἓνα καρφί, γιὰ νὰ περάσῃ καὶ νὰ καρφωθῇ ἐκεῖνο, ποῦ ἔλαχε. Τότε, ἂν περάσῃ τὰ μεσάνυχτα ἀπ' ἐκεῖ κανένας, λαχάινει (= καταλαμβάνεται ὑπὸ δαιμονοειδοῦς ὄντος, οἷον Νεραΐδας κ. τ. τ.)

39) Ὅταν ἔχουν τὰ παιδιὰ σκυλλόβηχα (= κοκκύτιν), τὰ περνοῦν ἀπὸ μιὰ τρύπια καρυδιὰ καὶ δένουν καὶ ἓνα κομματάκι παννὶ ἔς τὴν καρυδιὰ καὶ τοὺς δίνουν νὰ πίνουν γάλα γαιδούρας.

40) Ὅταν ἔχῃς ἔς τὰ χέρια σου κότσαις (= τυλώματα), ἅμα ταῖς τρίψῃς ἔς τὰ πισινὰ ἔς ἓνα ἄλογο, ποῦ νὰ κάθωνται τρεῖς νομάτοι, περνοῦν.

41) Ὅταν ἔχῃς πόνον ἢ ἄλλο κακό, ἅμα τὸ τρίψῃς, ὅταν λέγῃ ὁ παππᾶς τὸ «ἐξαιρέτως» περνᾶ.

42) Ὅταν ἔχῃς σπυρί, νὰ τὸ τρίψῃς τὴν χάση τοῦ φεγγαριοῦ (= νέαν σελήνην) μὲ ἄμμο ἢ μὲ χῶμα τὴν νύχτα καὶ νὰ πῆς:

«Ὅπως χάνεται τὸ φεγγάρι, ἔτσι νὰ χαθῆ καὶ τὸ σπυρί.»

43) Γιὰ τὴν θέρμη, ὅταν σᾶς πιάσῃ, νὰ πάρετε καμπόσο σιδέφι ¹⁾ νὰ τὸ ἀστροφεγγιάσετε καὶ νὰ τὸ πιῆτε τὸ πρωτῆ. Ἔτσι θὰ κάμετε τρεῖς ἡμέραις καὶ ἡ θέρμη ξηλιώνεται (= φεύγει μὲ τὸ στανιὸ) ἀπὸ τὴ ρίζα.

44) Ὅταν πάλι σὲ πονῆ τὸ κεφάλι σου, νὰ βάλῃς ὀλίγαις πυρούσαις (ἀγνοῶ τί σημαίνει) ἔς τὰ μαλλιά σου, περνᾶ καὶ τρία κουκκιά ἄλλας νὰ ῥήξετε ἔς τὴν φωτιά, θὰ σπάσουν καὶ θὰ περάσῃ τὸ κεφάλι.

45) Ὅταν σᾶς πιάσῃ ζάλη, νὰ πάρετε ἀπὸ τὴν ἀνεμοστάτη κλωσταῖς καὶ τοῦ ἡλίου τὸ λουλοῦδι (= ἡλιοτρόπιον) καὶ νὰ καπνισθῆτε, εἶναι *birabir* (λ. τουρκ. = δραστικώτατον) γιὰ τὴν ζάλη.

46) Ὅταν εἶναι βασκαμένοι καενίζονται μὲ καρυοφύλλια. Τὰ μπήγουν σὲ μιὰ βελόνα, ἀνάπτουν τὴν λαμπάδα τῆς Ἀναστάσεως, ἔπειτα τὸν σταυρῶνουν (= κάμνουν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ εἰς τὸν ἀέρα) μὲ τὸ καρυοφύλλι, καὶ λέγουν τρεῖς φοραῖς. «Ἄν εἶναι βασκαμένος, νὰ σκάσῃ τὸ καρυοφύλλι καὶ τὸ κακὸ ἀπὸ πάνω του.» Ἐπειτα ὀνοματίζουν καὶ βάζουν τὸ καρυοφύλλι ἔς τὴ φλόγα, ἐκεῖνο ἅμα ἀνάψῃ καὶ βγάξῃ πολλαῖς φλόγαις λέγουν «εἶπαν λόγια γιὰ σένα.» Καὶ ἂν σκάσῃ λέγουν «εἶναι βασκαμένος.»

47) Τὰ μικρὰ ὅταν βασκαίνωνται τὰ γλύφουν ἔς τὸ μέτωπο των καὶ λέγουν.

«Λαφίνα γέννησε

ἔς τὸν κάμπο τὸ κατέβασε

τὸ εἶδαν ἄρσενικοί,

τὸ εἶδαν θηλυκοί,

τὸ εἶδαν καὶ τὸ βάσκαναν.

Ἄπὸ τὴν μάννα του γεννημένο,

ἀπὸ τὴν μάννα του λατρεμένο (ἀνατεθραμμένο),

ἀπὸ τὸν Χριστὸ καὶ τὴν Παναγία γιατρεμένο.»

Λαφίνα γέννησε ἐννιαῖα κουτάβια, ἀπὸ τὰ ἐννιαῖα ἀπόμειναν ὀκτώ, ἀπὸ τὰ ὀκτὼ ἑπτὰ, ἀπὸ τὰ ἑπτὰ ἕξ, ἀπὸ τὰ ἕξ πέντε, ἀπὸ τὰ πέντε τέσσερα, ἀπὸ τὰ τέσσερα τρία, ἀπὸ τὰ τρία δύο, ἀπὸ τὰ δύο ἕνα,

¹⁾ Ἐννοεῖται ὅτι τὸ θέτουν ἐντὸς ποτηρίου ὕδατος καὶ τὸ ὕδωρ πίνουν.

κἄν κανένα. Εἶπ' ὁ Χριστὸς καὶ ἡ Παναγιά, νὰ γεννηθῆ, νὰ προουφτα-
στῆ (=νὰ μεγαλώσῃ) νὰ παύσ' ἀπὸ τὰ μυαλά του, ἀπὸ τὰ εἴκοσι τὰ
νύχια του, 'ς τὰ ὄρη 'ς τὰ βουνὰ τὸ κακό, ἐκεῖ ποῦ δὲν λαλεῖ πετει-
νός, ἐκεῖ ποῦ δὲν μισουρίζει γάτα, ἐκεῖ ποῦ δὲν πιάνεται προζύμι.»
Αὐτὸ εἶναι τὸ γήτευμα. Καὶ ἂν χασμουρίζονται (=χασμῶνται) τὸ
παιδὶ εἶναι βασκαμένο.

48) Ὅταν φοβηθῆ κανένας, τὸν κάνουν τὴν ψυχὴ του. Τὸν ξα-
πλώνουν κατὰ γῆς ἀνάσκελα καὶ λέγουν.

«Μέσα 'ς τὴν μέση τῆ θάλασσα τ' Ἀλέξανδρου τὸ ἄλογο γλιμίν-
τρισε (=ἐχρεμέτισε) καὶ τὸ τιρέκ (=ἴσως ὁ ῥυμός) τὸ λύγισε καὶ ἡ
ψυχὴ τοῦ τάδε νὰ φύγῃ, νὰ πάῃ στὸν τόπο¹⁾, ἂν εἶναι πρὸς τὰ πάνω.
νὰ φύγῃ, νὰ πάῃ 'ς τὴ μέση, ἂν εἶναι πρὸς τὰ κάτω νὰ φύγῃ, νὰ πάῃ
'ς τὴ μέση, ὅπως τυλίγεται τὸ φίδι 'ς τὴν πέτσα του, νὰ τυλιχθῆ
καὶ ἡ ψυχὴ νὰ ἔρθῃ 'ς τὸν τόπο. Ἀπὸ τὸν θεὸν ἰατρικὸν (dérman-
λ. περσ.=φάρμακον) καὶ ἀπὸ τὴν Παναγία ἀφορμὴ (seber λ. ἄραβ.
=κυρίως αἰτία)» καὶ χτυποῦν 'ς τὰ πόδια καὶ 'ς τὸ κεφάλι.

50) Γιὰ τὸν πόνο γήτευμα.

«Πῆγα 'ς τὸ τρυποβουνό,
καὶ πῆρα τρυποκάλαμο,
καὶ ἔπλεξα τρυποκάλαθο,
ὅσο θὰ κρατήσῃ τὸ τρυποκάλαθο νερό,
τόσο νὰ βαστάξῃ καὶ ὁ πόνος».

51) Οἱ γριές, ὅταν δὲν ταῖς πιάνῃ ὕπνος, λέν τρεῖς φοραῖς·

«Ἁγία Μαρία Μαγδαληνή,
πῶς κοιμᾶσαι μοναχή;
— Ἄχ! ἀφέντη μου Χριστέ,
δὲν κοιμοῦμαι μοναχή.
Ἔχω Ναῦλο ἔχω Παῦλο,
ἔχω δώδεκ' Ἀποστόλους.
Φυλάγω νὰ ἔρθῃ ἡ δρίμη,
νὰ φάγῃ ἔλαιά φύλλο νὰ σκάσῃ».

¹⁾ Τὸ ἄρθρον ἔχει κτητικὴν σημασίαν=εἰς τὸν ἰδικὸν τῆς ὠρισμένον τόπον.

52) Ὄταν φωνάζῃ ὁ πετεινὸς ἐπάνω 'ς τὸ κατώφλιο «Μουσαφίρης (λ. τουρκ.=φίλος, ξένος) θὰ μᾶς ἔρθῃ»—καὶ ὅταν ἰδοῦν ἀράχνη.

53) Ὄταν φωνάζῃ ἡ ὄρνιθα σὰν πετεινὸς, ἂν εἶναι κατὰ ἡλίου (=πρὸς τὸν ἥλιον ἐστραμμένη) εἶναι καλὸ, ἂν εἶναι πρὸς τὰ ἐκεῖ, ποῦ βασιλεύει ὁ ἥλιος, εἶναι κακό.

54) Ὄταν φωνάζῃ ἡ κουκουβάγια εἶναι κακό, καὶ ἅμα ἀκούσουν λέγουν τρεῖς φοραῖς:

Ἄσα ῥέματα περνᾶς,
μαῦρο αἷμα νὰ ξερνᾶς,
ψαλίδι 'ς τὴν οὐρά σου
κόκκαλο 'ς τὸν λαιμό σου».

καὶ φτοῦν τρεῖς φοραῖς.

55) Τὸν Ἰανουάριο καὶ τὸν Φεβρουάριο, ὅταν πρωτοῖδοῦν μικρὸ ἀρνάκι, ἂν εἶναι ἄσπρο, τό χουν γιὰ καλὸ ¹⁾ καὶ χαίρονται, τὸ μαῦρο εἶναι κακό σημάδι καὶ λυποῦνται.

56) Δὲν εἶναι καλὸ νὰ ἔχη κανεὶς τὰ χέρια του εἰς τὰ μάγουλά του (δηλαδὴ νὰ στηρίξῃ τὴν κεφαλὴν του εἰς τὰς δύο χεῖρας), γιὰτι πεθαίνει ἡ μητέρα του· καὶ νὰ μὴ τὰ ἔχη πιασμένα (=συμπελεγμένα), γιὰτι κλείνει τὴν τύχη του.

57) Ὄταν σὲ τρώγῃ τὸ χέρι σου, θὰ πάρῃς χρήματα.

58) Ὄταν σὲ τρώγῃ ἡ μύτη σου, θὰ φᾶς ξύλο.

59) Ὄταν σὲ τρῶν τὰ φρύδια σου, θὰ ντροπιασθῆς.

60) Ὄταν σφυρίζῃ τὸ αὐτί σου, θὰ ἀκούσῃς καλὸ, ἢ ἔχουν τὴν ἔννοια σου (ἀσχολοῦνται μὲ τὸ πρόσωπόν σου). Καὶ ῥωτοῦν: «Ποιὸ αὐτί μου σφυρίζει;» Καὶ ἂν τὸ βρῆς, λέγουν· «Μαζὶ θὰ τ' ἀκούσουμε».

61) Ὄταν παίζῃ τὸ μάτι σου, ἂν εἶναι τὸ ἀριστερὸ (ἂν ἐκεῖνο ἔχῃς γιὰ καλὸ) θὰ ἰδῆς καλὸ, ἂν τὸ δεξιὸ κακό.

¹⁾ Ἡ φράσις δύναται νὰ σημαίνῃ ἢ τὸν οἰωνὸν ἢ ὅτι αὐτὸ τὸ πράγμα ἔχει ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς τοιαύτης ἐκβάσεως τῶν πραγμάτων. Ὅπωςδὴποτε ὁ οἰωνὸς συγγέεται πάντοτε μέχρι δυσδιακρίτου βαθμοῦ μετὰ τῶν ἀντικειμένων, ἅτινα πιστεύονται ὡς οὐ μόνον προοιωνίζοντα ἀλλὰ καὶ προκαλοῦντα τὸ καλὸν ἢ κακόν.

62) Τὰ κορίτσια ἅμα ἰδοῦν τοῦ Θεοῦ τὸ ζουνάρι (=οὐράνιον τόξον) τρανοῦν ταῖς κοτσίδαῖς τους και λέγουν·

Νέο φεγγάρι, νέο παλληκάρι,
Τὰ μαλλιά μου σὰν φουρκάλι (=σκοῦπα).

63) Ὅταν ἰδῆς καινούργιο φεγγάρι, πρέπει πρῶτα νὰ ἰδῆς τρεῖς βατζιάδαις και ἔπειτα νὰ ἰδῆς ἄνθρωπον, γιατί γεμίζουν τὰ μούτρα του ὄλο σπυριά.

64) Ὅταν βγαίνει τὸ φεγγάρι (ἐννοεῖται τὸ νέον) χώνουν τὰ χέρια τους ἔς ταῖς τσέπαις τους και πιάνουν παραδες και λέγουν· «Ὅπως θὰ γεμίση τὸ φεγγάρι, ἔτσι νὰ γεμίση και ἡ τσέπη μου παραδες».

65) Ὅταν ἡ νύφη ἰδῆ βατζιά (καπνοδόχον), ὅταν γυρίζη ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά, τότε πεθαίνει ἢ πεθερά της.

66) Ἄν βρῆτε καρφίτσα, θὰ κάμετε ἀγόρι.

67) Ἄν βρῆς βελόνι θὰ κάμης κορίτσι.

68) Ὅταν βρῆτε καρφίτσα, νὰ μὴ τὴν μπήξετε ἐπάνω σας, γιατί ὅταν θὰ σᾶς πιάνη πόνος, θὰ κεντᾶ σὰν βελόνι.

69) Νὰ μὴ ῥάφτης κουμπιὰ ἐπάνω σου, γιατί θὰ ξεχνᾶς τὰ γράμματα και νὰ μὴ βλέπης νὰ σφάζουν ὄρνιθα ἢ ἄλλο τίποτε.

70) Τὸ παννὶ τὸ κόβουν Σάββατο, γιὰ νὰ κοποῦν τὰ λόγια τοῦ κόσμου.

71) Δὲν πρέπει νὰ τελειώσης φόρεμα Σάββατο γιατί κόβονται οἱ ἡμέραις σου και Τρίτη νὰ μὴ κόψης.

72) Τὸ ψαλίδι νὰ μὴ τὸ ἀνοίγης και τὸ κλείγης, γιατί κόβεις τὴν τύχη σου.

73) Τὸ ψαλίδι νὰ μὴ μένη ἀνοιχτὸ, γιατί ἀνοίγουν τὰ στόματα τοῦ κόσμου· και τὸ σεντοῦκι.

74) Ὅταν στρώνης τραπέζι και δὲ βάζγης τίποτε ἐπάνω, δὲν εἶναι καλὸ, γιατί πεθαίνει κανένας.

75) Δὲν εἶναι καλὸ ἢ παντοῦφλα νὰ εἶναι ἀνάποδα, γιατί πεθαίνει κανένας ἀπὸ τὸ σπίτι, και τὸ παιδὶ νὰ ἀνοίγη λάκκους μέσα ἔς τὴν αὐλή.

76) Δὲν εἶναι καλὸ νὰ κατουρῆ κανεὶς κάτω ἀπὸ τὴν συκιᾶ, οὔτε νὰ κοιμηθῆ, διότι ἔχει κακὴ σκιά.

77) "Όταν κατουρῆς νὰ φτύνης και προτύτερα και κατόπι ἀφ' οὗ θὰ κατουρήσης, γιὰ νὰ μὴ λάχης.

78) Ζῆστε χρονίστε, παιδιά μου, τὴ νύχτα νὰ μὴ βλέπετε 'ς τὸν καθρέφτη, χαλνοῦν τὰ νιάτα σας.

79) Τὰ μεσάνυχτα δὲν εἶναι καλὸ νὰ βγαίνει κανένας ἔξω, και ὅταν βγῆ, νὰ περάσῃ νεραγὸ, γιὰτὶ λαχαίνει.

80) "Όταν ἓνα δένδρο δὲν κάνει τίποτε, τότε κρεμοῦν ἐπάνω «ἀπὸ πρῶτο παιδὶ πρῶτο παποῦτσι» και τὴν Ἰηρωτανάσταση παίρνουν τὴν λαμπάδα και τὴν βάζουν 'ς τὴ ρίζα του και λέγουν «θὰ σὲ κάψω» — «Μὴ τὸ καῖς», τρεῖς φοραῖς, και τοῦ ἁγίου Γεωργίου παίρνουν τὸν βαλτᾶ και λὲν «Θὰ σὲ κόψω» — «Μὴ τὸ κόβης».

81) Ἡ λεχοῦσα νὰ μὴ ἀπομνεῖσκῃ μοναχὴ της, γιὰτὶ ἀρμενιάζει (=λαχαίνει). Γι' αὐτὸ ὅταν φεύγουν ἀπὸ τὴν κάμαρά της, βάζουν κοντὰ της ἓνα φουρκάλι, μιτάρια (ὄργανον τοῦ ἀργαλιοῦ) και πολλαῖς παντούφλαις.

82) "Όταν εἶναι γιὰ νὰ βγῆ πρώτη φορὰ ἀπὸ τὴν κάμαρά της, τῆς δίνουν ἀδράχτι, ἀλακάτη και σφονδύλι.

83) "Όταν πηγαίνουν νὰ κάμουν βίζιτα (ἐπίσκεψη) σὲ μιὰ λεχοῦσα, παίρνουν μαζί τους ζάχαρη, καρῦδια και ῥόδια, και ἅμα ἔμπουν εἰς τὴν κάμαρα τὰ κατρακυλοῦν κατὰ γῆς, γιὰ νὰ περιπατήσῃ τὸ παιδὶ γρήγορα. Πηγαίνουν και παρᾶ μὲ κλωστή.

84) Ἐπειτα ἀπὸ τὸ σαράντισμα ἢ λεχοῦσα κάνει βίζιταις, και τότε δίνουν 'ς τὸ παιδὶ αὐγά, βαμπάκι και ζάχαρη και παρᾶ (τ' ἀσημῶνουν τὸ παιδὶ).

85) "Όταν δὲ ζοῦν τὰ παιδιά, τότε τὸ βάζουν τὸ παιδὶ 'ς τὸ σταυροδρόμι (ἢ τρίστρατο) και ὅποιος τὸ ἰδῆ πρῶτος, ἐκεῖνος θὰ τὸ βαφτίσῃ.

86) "Όταν μιὰ γυναῖκα δὲ θέλει νὰ γεννήσῃ και ἄλλο παιδὶ, νὰ σαραντίσῃ Σαββάτο.

87) "Όταν πέσῃ κανένα παιδὶ κατὰ γῆς, τὸ βάζουν νὰ φτύσῃ, χύνουν και νερὸ γιὰ νὰ μὴ λάχῃ (κακὴ ὥρα).

Γλωσσικαὶ τινες παρατηρήσεις.

Ἡ γλῶσσα τῶν ἀνωτέρω, ἅτινα πάντα ἀντεγράφησαν πιστῶς καὶ μετὰ πάσης δυνατῆς ἀκριβείας, συμφώνως πρὸς τὰ διδάγματα τῆς φωνητικῆς ἀπὸ τοῦ στόματος τῶν ἐγχωρίων, ἀνήκει, ὡς εὐκόλως διαγιγνώσκεται, εἰς τὰς βορείους διαλέκτους. Ὅθεν ἀπαντῶσι παρ' αὐτῆς τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τούτων, τοῦτ' ἔστιν ἡ ἀπολέπτυνσις (attenuation) καὶ ἀπώλεια τῶν φωνηέντων ο, ε, ι ἐν ταῖς ἀτόνοις χώραις.

Ἡ ἀπώλεια αὕτη, ἰδίως ὅταν τὸ ἐκπίπτον φωνῆεν εἶναι τὸ ι, ἐπιδραῖ καὶ ἐπὶ τῆς προφορᾶς τῶν παρακειμένων συμφώνων καταλείπουσα οὕτως ἀσφαλὲς τεκμήριον τῆς προτέρας τοῦ ι ὑπάρξεως ἐν τῇ χώρᾳ ἐκεῖνῃ. Ἀλλοιοῖ δὲ τὴν προφορὰν κατὰ τοῦτο, καθ' ὅσον ὁ προφερόμενος φθόγγος καθίσταται οὐρανικὸς (palatale) διὰ τῆς προσκολλήσεως τῆς ῥάχεως τῆς γλώσσης ἐπὶ τοῦ οὐρανίσκου. Τοῦτο βεβαίως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συμβῇ ἐπὶ τῶν χειλικῶν φθόγγων π, β, φ, τοῦ ρ, τοῦ δ καὶ τοῦ μ, ὧν ἡ προφορὰ οὐδεμίαν ἐπιτρέπει ἐπίδρασιν. Ὑφίστανται ὁμως ταύτην πάντες οἱ λοιποὶ σύμφωνοι φθόγγοι, οἱ προηγούμενοι ἀμέσως τοῦ ἐκπεσόντος ι. Οὕτω π. χ. τὸ ν, — ὅπερ κυρίως εἶναι ὀπισθοδοντικὸν καθίσταται οὐρανικὸν (palatale) ν', οἷον τὸ Γαλλικὸν gn. π. χ. οἱ πιθαμέν'(οι), κάν'(ει), πηγαίν'(εις), ζών'(η), λιρουμέν'(η), ἰκεῖν'(οι), μείν'(η) κλειδών'(ει), ν'(ι)ές, ἔνν'(οι)άζουμι, χαλαζών'(ει), ἄρσιν'(ι)κοί, βάν'(εις), σκόν'(ι).

Ἀλλὰ ὅπου διατηρεῖται τὸ ι, ἢ ἐκπίπτει ἄλλο φωνῆεν διατηρεῖ τὸ ν τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ προφορὰν, π. χ. παίρνει, παννί, τσακών(ου)δαν.

Τὸ λ γίνεται λ' ἀμπέλ'(ι), κόλλ'(η)σαν, καρκατζέλ'(οι) νὰ βάλ'(η)ς, καρδάλ'(η), χιλ'(ι)δόνα, οὐλ'(η), ἄλλ'(η), τσάλ'(ι), ψύλλ'(οι), καρὰ φύλλ'(ι), ἀλλὰ οὐλ(ου)ν δοῦ χρόνου καὶ οὐλ δοῦ χρόνου.

Τὸ ζ — γίνεται ζ' γυρίζ'(ει) τραπέζ'(ι), κυττάζ'(ει), ζ'(υ)μῶνου. Ἀλλὰ ζ(ου)νάρ.

Τὸ ς καθίσταται ς' ἑλαφρῶς ὅμοιον τῷ γερμανικῷ sch. π. χ. νὰ σαραδίς'(η), σ'(η)μάδ(ι), ἄσ'(η)μῶνου, δαγάσ'(η), σ'κ'(υ)λί, σ'(η)κῶνδον. Ἀλλὰ ἀσήμουσα, δάγασι, σκύλλα, σήκουσα.

Τὸ γ - καὶ χ - ἐπὶ τοσοῦτον λεπτύνονται ὥστε ἀκούονται σχεδὸν ὡς

ἡμίφωνοι φθόγγοι παρεμφερεῖς τῷ ι ἔχ' (ει) - ὅπερ ἔν τισι τῶν πέριξ χωρίων κατήντησεν ἔεις, - νὰ μὴ λάχ' (η)ς (ὡς εἶ ἦτο λάης) τλίγ' δι (τλίγ' δι) ἢ ῥάχ' (η) σ' (ἢ ῥάη σ').

Ἐὰν δὲ μετὰ τὴν πτωσιν τοῦ ι ἀποτελεσθῆ σύμπλεγμα συμφώνων τότε ἢ ἢ προφορὰ ἀπὸ τοῦ παθόντος συμφώνου μεταβιβάζεται καὶ ἐπὶ τὸ ἕτερον κατ' ἀφομοίωσιν προχωρητικὴν (progressive) ἢ ἐπανερχεται ἢ ἀρχικὴ προφορὰ ἐκ τοῦ ἀκολουθοῦντος φωνήεντος κατ' ἀφομοίωσιν ὀπισθοχωρητικὴν (regressive) π. χ. σ' κ' λί (σκυλλι) ἢ σ' κ' ους (σκιά) ἀπουμνεῖ σ' κ' (ει), σκουτ' (ει) ν' η, γνουστ' κ' α, καὶ εἶναι γνουσ κ' α (γνωστικὴ) νηστ' κὸς νησ' κὸς, νησ' κ' α, ἀλλὰ ἀλλ(οι)νοί, ἴκειν(οι)νοί. Δύναται δὲ ἢ ἀφομοίωσις νὰ προχωρήσῃ καὶ μέχρι τῆς παρακειμένης συλλαβῆς οὕτως ὥστε τὸ πλεῖστον τῆς λέξεως λαμβάνει οὐρανικὸν χαρακτῆρα. π. χ. ἀρσ' ἰν' κοί τλ' ἰ' δι. Ἴνα ὁμως προβῆ μέχρι τοσοῦτου πρέπει ἢ πάσχουσα συλλαβὴ νὰ ἔχη λεπτόν καὶ οὐχὶ ἀδρόν φωνῆεν, ὅτε μένει ἀθικτος, π. χ. λάχ' (η)ς ῥάχ' (η) σ.

Ἡ ἀλλοίωσις αὕτη τῆς προφορᾶς ἔνεκα τῆς ἐκπτώσεως τοῦ φθόγγου ι ἔχει σημασίαν διὰ τὴν ἔτυμολογίαν, ὡς παράδειγμα δὲ ἔστω τὸ ἐξῆς. Ἐλέχθη *ξιλ' ὰν δι ἢ ῥίζα τς*. Τοῦτο οὐδέποτε δύναται νὰ ταυτισθῆ πρὸς τὸ ξηλώνω, διότι μετὰ τὸ λ προϋποθέτει τὴν ὑπαρξιν ι. Θὰ ἦτο λοιπὸν ξιλίωνι δι - ξιλιώνεται - τὸ ι κατ' ἀπολέπτυνσιν ἐκ τοῦ ε ξιλεώνεται - ἐξιλεώνεται, ὅπερ βεβαίως οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ ξηλώνω ὅπερ ἐκ τοῦ ἐξηλόω (ῶ). Καὶ ἢ σημασία δὲ ἄγει εἰς αὐτὴν τὴν ἔτυμολογίαν. Τὸ ἐξιλεώνω ἐτίθετο ἐν φράσεσιν, οἶον, *ξιλ' ὰθηκ τοῦ κακὸ πὸν παναθιῶ τ'*, αἵτινες προϋποθέτουσι τὴν δι' ἐξιλασμῶν καὶ τῶν τοιούτων ἀποπομπὴν τοῦ δαιμονίου τῆς ἀσθενείας, ἐξ οὗ εὐκόλως ἔλαβεν εἶτα τὴν σημασίαν τοῦ ἐκτρίβεσθαι, ἐκδιώκεσθαι π. χ. *ξιλ' ὰθηκ πλ' ὰ ἀπ' τοῦ σπῖτ* = ἔφυγε, γκρεμίσθηκε καὶ *ξιλ' ὰνω - ξιλ' ὰσα* - διὰ τῆς βίας καὶ οἶονεὶ διὰ μοχλῶν τὸν ἔβγαλα καὶ τὸν ἐδίωξα, τοῦθ' ὅπερ μὲ ἀνακουφίζει πολὺ.

Περὶ τοῦ γ'. πλ. πρ. τοῦ ἔνερ. ἐν. παρατηρητέον ὅτι ὅσα βαρύτενα λήγουσιν εἰς - νω δύναται νὰ σχηματισθῶσι καὶ ἄνευ τοῦ ουν' π. χ. πλὺν πλύνουν, πααῖν πααίνουν, σκαλῶν σκαλώνουν, ἀσ' μὼν ἀσ' μώνουν, βαλῶν βαλώνουν, φαῖν φαίνουν, ζ' μὼν ζ' μώνουν, δὲν δένουν, σ' κῶν σκῶνουν, βᾶν βάνουν, κλειδῶν κλειδώνουν. Ἄλλὰ δλεύουν,

κλαδεύουν, χειρουμλίζουν, κλώθουν, σφυρίζουν κ. τ. τ. Ἐπίσης δὲν ἐκπίπτει τὸ οὐν ὅταν φέρῃ τὸν τόνον π. χ. γιζιρνοῦν. Ὁ λόγος τῆς ἐκπτώσεως φαίνεται ἀναλογικός. Οἱ ἄνευ δηλ. τοῦ οὐν τύποι ὠρμήθησαν ἐκ τύπων ληγόντων εἰς ν ἄνευ τοῦ οὐν π. χ. τρῶν κὶ πίνουν - ἔγινε τρῶν καὶ πίν' ὑπεβοήθησε δὲ τὴν τοιαύτην ἀναλογία καὶ τοῦτο, ὅτι καὶ οἱ ἀκέραιοι τύποι λήγουσιν εἰς ν. Ὁ σχηματισμὸς δ' ὅμως τῶν τύπων τούτων δὲν παρεκώλυσε τὴν ὑπαρξιν καὶ τὴν χρῆσιν καὶ τῶν πληρεστέρων οὕτως, ὥστε ἔχομεν ἐν τῇ νῦν λαλουμένη γλώσσει διτυπία, μετὰ ποιᾶς δ' ὅμως τινὸς διαφορᾶς ἐν τῇ χρήσει. Καθὼς δηλ. ἠδυνήθη νὰ παρατηρήσω παρὰ τοῖς λαλοῦσιν, ἢ χρῆσις τοῦ πληρεστέρου ἢ τοῦ ἀσθενεστέρου τύπου ἔχει πάντοτε σχέσιν ἀφ' ἑνὸς μὲν πρὸς τὸν χρόνον τῆς ταχύτητος τοῦ ὁμιλοῦντος, ἀφ' ἑτέρου δέ, τὸ καὶ σπουδαιότερον, πρὸς τὸν τύπον τῆς προτάσεως. Καθ' ὅσον, ὡς ἐν ἐκάστη λέξει ὁ τόνος συλλαβῆς τινος, ἔντατικός λίαν ὢν, δύναται νὰ ἐξασθενήσῃ τὰ ἐν ταῖς λοιπαῖς συλλαβαῖς φωνήεντα, οὕτω καὶ ἐν τῇ φράσει ὁ τόνος περιορίζεται εἰς τὴν κυρίαν λέξιν, ἥτις καὶ πλήρης προφέρεται, ἐν ᾧ αἱ λοιπαὶ ἐξασθενοῦνται καὶ ὡς πρὸς τὴν ἔντασιν, καὶ τὴν ἀκρίβειαν τῆς προφορᾶς, ὅθεν ἢ γίνεται χρῆσις ἀσθενεστέρων τύπων ὑπαρχόντων ἢ ἐπιτείνεται ἔτι μᾶλλον ἢ μετάπτωσις ἐν τοῖς ὑπάρχουσι δευτερεύουσι φθόγγοις τῶν δευτερευουσῶν λέξεων. Τοῦτο κατανοεῖται ἐκ τοῦ ἑξῆς παραδείγματος.

«χὼν τὰ χέρια τς, μέσ' ᾗ δὴ τζέπη τς.»

ἐνταῦθα ὁ τόνος ἐπὶ τὸ τὰ χέρια· ἀλλὰ

«χώνουν μέσ' ᾗ δὴ τζέπη τς τὰ χέρια τς.»

ἐνταῦθα ὁ τόνος εἰς τὸ χώνουν.

«ἴσα χὼν μέσ' ᾗ δὴ τζέπη τς τὰ χέρια τς.»

ἐνταῦθα ὁ τόνος εἰς τὸ ἴσα = ἀμέσως.

Ἐπίσης «δὴ γυριακὴ δὲ πλύν.»

Ἄλλὰ πάντοτε «πλύνουν σήμερα;»

οὐδέποτε δὲ «πλὺν σήμερα.»

Ἐπίσης «φεύγει, πάλι ἔρδι.»

«τούτου τῆς Σημιν' ἄς μπαρι νὰ ἦρσαν» (αὐτὸ τὸ

παιδὶ τῆς Σημιν' ἄς τοῦλάχιστον νὰ ἦρχετο).

τουτανὰ τὰ μάτια μ' — κράζουδουν πλειά, κράζουδουν, —

τοῦ φόσιμ κράζδι.

κείνου πλειά, - τοῦ νιρὸ δὲν ἀραίν.

Ἔ! μὴ δυὸ μέρη δὲ ἴνδι τίπουτα.

Ὁ τόνος οὗτος τῆς προτάσεως ἐξηγεῖ ἴσως καὶ τὴν ὑπαρξιν διπλῶν τύπων φωνητικῶν, τῶν μὲν πληρεστέρων τῶν δὲ ἀσθενεστέρων φωνητικῶς.

Π. χ. ἴστινὰς -	ἴσινὰ	- τσινὰ	= ἔτσι.
ἴδουνὰ		δουνὰ	= ἔδῶ νὰ
ἴκεινὰ		κεινὰ	= ἔκεῖ νὰ
ἴκείνους		κείνους	= ἔκεῖνος
οὔλουν δοῦ χρόνου	οὔλ δοῦ	χρόνου	= ὄλον τὸν χρόνον
ὔστιρα	ὔστρα		= ὕστερον
αὐτοῖνοι		αὐνοὶ	= αὐτοὶ
τατανὰ		τανὰμ' πλεια	
ἴκεινουνὰς		κεινουνὰς.	
τέτιν' ἄ		τέτ' ἄ.	

π. χ. Ἡ Δημήτρης κεινὰ - (ὅπου τὸ κεινὰ ἐντελῶς ἀμετάφραστον, καταντῆσαν μᾶλλον γραμματικὸν στοιχεῖον, ὡς περίπου τὸ ἀρχαῖον οὔτοσί.)

ἀλλὰ - νὰ ἴκεινὰ εἶνι αὐτὸ ποῦ γυρεύς.

Ἐπίσης - Βάλτου κεινὰ πέρα.

Ἄλλὰ Νὰ ἴκεινὰ βάλτου.

Φθογγικῶς ἐπίσης διπλοῦς τύπους ἔχομεν καὶ ἐν τῷ γ' ἐν. προσώπῳ τοῦ παθ. ἐν. διὰ τὸν αὐτὸν πιθανῶς φωνητικὸν λόγον.

διαβάζιδι	διαβάζδι
ξιλ'ώνιδι	ξιλ'ώνδι
τλίιδι	τλίιδι
κάθηδι	κάδι
ἔρχιδι	ἔρδι κ. τ. τ.

Καὶ ἐν τῷ πληθ. διὰ τῆς ἐκπτώσεως τοῦ ου, ὅπερ ὅμως δύναται νὰ ᾗ καὶ ἀναλογικὸν σχηματιζομένων τῶν ἀσθενεστέρων τύπων κατὰ τοὺς ἀσθενεῖς τοῦ γ' ἐν. προσώπου.

λούζουδουν	λούζδουν
πουτίζουδουν	πουτίζδουν

διάζουδουν	διάζδουν
κάθουδουν	κάδουν
μοιράζουδουν	μοιράζδουν
σκώνουδουν	σκώνδουν.

Ἄλλὰ *κοιμούδουν* καθ' ὅσον τὸ *ου* φέρει τὸν τόνον. Πρὸς τούτοις παρατηρητέον ὅτι πλὴν τῶν τύπων εἰς *ουν*, οἵτινες ἐσηματίσθησαν ἀναλογικῶς κατὰ τὸν ἔνερ. ἐν., ἔχομεν καὶ τύπους εἰς *ι* (*αι*), ὧν ποιοῦνται χρῆσιν ἀποκλειστικῶς αἱ γραῖαι.

λούζουδι κοιμοῦδι πουτίζουδι γίνουδι
 διάζουδι κάθουδι μοιράζουδι κ. τ. τ.

Τὸ *τ* τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ θηλυκοῦ ἄρθρου ἐν τῇ αἰτιατικῇ κατέστη ἠχηρὸν δού καὶ δή. Τούτου λόγος φαίνεται ὁ ἐξῆς: τὸ *ν* τοῦ τὸν καὶ τὴν συμπλεκόμενον μετὰ τῶν ἀρκτικῶν συμφώνων φθόγγων τῶν ἐπομένων λέξεων ἐποίει αὐτοὺς ἠχηροὺς, ἐὰν ἦσαν ἄηχοι, τοῦθ' ὅπερ συμβαίνει εἰς πάντα τὰ συμπλέγματα *ν* + ἀήχῳ. ¹⁾ Εἶτα δὲ κατ' ὀπισθοχωρητικὴν ἀφομοίωσιν ἐτράπη καὶ τὸ *τὸν* εἰς δού καὶ τὸ *τὴν* εἰς δή, ἀπόδειξις δὲ ὅτι τὸ οὐδέτερον τοῦ (*τὸ*) ὡς μὴ ἔχον *ν* οὐδὲν ἔπαθε. λέγεται λοιπὸν -

δὲ δή βλω (πουλω).

γιὰ δή βσχή σ' (ψυχή).

Τὸ δού καὶ δή τοῦτο ἐπέδρασεν καὶ ἐπὶ τῶν προηγουμένων φθόγγων τρέψαν αὐτοὺς εἰς ἠχηροὺς-ὄθεν ἔχομεν ἀβ δὴν ἄλλ' δὴ μέρα-ζ δὴν ἀπὸν μρά. Ἄλλὰ καὶ ἐξ ἀποστάσεως π. χ. ζ δὴν ἀγλησ' ἀ (ἐκκλησίαν). Καὶ ἄλλως ὅμως ἀφομοιοῦνται τὰ ἄηχα πρὸς τὰ ἠχηρὰ καὶ τὰνάπαλιν π. χ. g'dō (κουνδῶ-κουνδῶ), γάγανένα (κὰν κανένα, κὰ γανένα-γάγανένα)-ἀλλὰ καὶ θκὸ μ' (ἰδικό μου-) νὰ μὴ φουφθῆς (φοβηθῆς).

Ἐν ταῖς ἀντωνυμίαις ταῖς δεικτικαῖς παρὰ τοὺς τύπους αὐτοὺς, τούτους, ἰκείνους, τέτοιους-ὧν αἱ γενικαὶ σχηματίζονται αὐτουνοῦ ²⁾, αὐτνοῦ-τουτουτνοῦ τουτνοῦ, ἰκεινουνοῦ ἰκειννοῦ, τέτοιουνοῦ ³⁾, ἔχομεν

¹⁾ Χατζιδάκι Μεσ. καὶ Νεοελ. σελ. 164.

²⁾ Τὴν ἐρμηνεῖαν τῶν τύπων ὄρα ἐν Μεσαιωνικοῖς καὶ Νεοελληνικοῖς Χατζιδάκι τ. Β' σ. 155 κέ.

³⁾ Ἡ κατάληξις αὕτη νοῦ - ἐπεξετάθη καὶ ἐπὶ τὸ ποιὸς-ποιανοῦ-ποιανῆς-ἀθρου-πνοῦ, ἄλλνοῦ. Καὶ εἰς τὸν πληθ. ὄσνοι, ἄλλνοί.

καὶ τοὺς τύπους αὐτουνάς, ἰκινουνάς, τέτοιουνας, τόσουνας, οἵτινες προῆλθον ἐκ τῶν συμπλεγμάτων τούτους-νά¹⁾ αὐτὸς-νά, τέτοιους-να, ἰκείνους-νά, κατὰ μετάθεσιν τῆς κλίσεως ἀπὸ τοῦ κλιτοῦ ἐπὶ τὸ ἄκλιτον. Ὅτι δὲ οὕτως ἔχει, καὶ ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι σχηματισμοὶ ἀναλογικοὶ ἐκ τῆς γενικῆς, δεικνύει καὶ τοῦτο, ὅτι ἔπρεπε νὰ σχηματισθῶσιν εἰς *ος* καὶ οὐχὶ εἰς *ας*, ὅπως ἐσχηματίσθησαν πράγματι ἀλλαχοῦ π. χ. αὐτῆνος, αὐτοῦνος κτλ. ἔτι δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι ἔχομεν καὶ ἄλλην δεικτικὴν ἀντωνυμίαν προδήλως σχηματισθεῖσαν διὰ μεταθέσεως τῆς κλίσεως ἐπὶ τὸ ἄκλιτον-εἶναι δὲ αὕτη ἢ ἀντωνυμία *νάτουκεις* (=νάτος ἐκεῖ) *νά τηκ'ά*, *νά τουκει-πλ. θηλ. νά τηκ'αῖς*.

Γίνεται δὲ χρῆσις τῶν τύπων ἐν ἀγανακτήσει καὶ καθόλου ἐν ζωηροτέρῳ λόγῳ. Ἐκ τῶν τύπων τούτων ἐσχηματίσθησαν εἶτα ἡ γεν. τοῦ θηλυκοῦ-αὐτην'ᾶς, τουτην'ᾶς, τέτειν'ας, τόσην'ας ἔτι δὲ καὶ αἱ αἰτ. τουτουνάν, αὐτουνάν, ἰκινουνάν, τέτοιουναν, τόσουναν, τουτην'ᾶν, αὐτν'ᾶν καὶ αὐτήν'ᾶν (κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ αὐτήν), ἰκεινην'ᾶν, ἰκινν'ᾶν, ἔτι δὲ καὶ ἡ γεν. τοῦ τέτοιουνα. Ὁ πληθ. τοῦ οὐδετ. τοῦ τουτου-νᾶς ἐσχηματίσθη εἰς τουτανὰ καὶ τατανὰ καὶ ἐν βραχυτέρῳ τύπῳ τιανὰ-ἀκουομένου σαφῶς ὅπωςδῆποτε τοῦ διπλοῦ *τι*.

ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΙΚΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ
ΤΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΓΑΜΟΝ ἘΘΙΜΑ ΕΝ ΣΑΜΑΡΙΝᾳ
ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΥΠΟ

ΣΤΕΡΓΙΟΥ Ζ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
τελειοφοίτου τῆς φιλοσ

Ὁ πατὴρ ἢ ὁ πλησιαίτατος τῶν συγγενῶν τοῦ νέου, ὅταν οὗτος ὑπερβῇ τὸ εἰκοστὸν τῆς ἡλικίας του ἔτος, ἀφ' οὗ σκεφθοῦν πρότερον οἱ οἰκεῖοι εἰς τὸ σπίτι των καὶ ἀποφασίσουν «ποιὰ κάνει γιὰ τὸ παι-

¹⁾ Τὸ *να* τοῦτο προστίθεται ἵνα καταστήσῃ δεικτικωτέραν τὴν λέξιν καὶ παρὰ τὰ ἐπιρρήματα-ιδουνὰ-ἰκεινὰ κ.τ.τ.

δί των» (care face trî ficiorlu ameu), στέλλουσι τὸν προξενήτην (pruxenitulu) λεγόμενον, ἵνα συναντήσῃ εἰς τὸ μεσοχώρι ἢ τὴν οἰκίαν τὸν πατέρα ἢ τὸν κηδεμόνα τῆς νέας καὶ ὁμιλήσουν (tră si sburască) διὰ τὴν ληφθεῖσαν ἀπόφασιν ὑπ' αὐτῶν. Ἀφ' οὗ λοιπὸν ἀμφοτέροι συγκατανεύσωσιν εἰς τὴν ἔνωσιν διὰ γάμου τῶν τέκνων ἢ ἀνεπιῶν αὐτῶν, διὰ τοῦ προξενήτου, «λέγουν γιὰ τὸν ἀρραβῶνα» (dicu tră issosiire). Ὅριζουσι δὲ συνήθως τὸ προσεχὲς σάββατον, πάντοτε τὴν ἑσπέραν καὶ ὡς ἐκ τούτου πυρετώδης γίνεται ἑτοιμασία «γιὰ φαγοπότι» (tră mânkare çi bëare), ἀλλ' εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ μελλονύμφου μόνον.

Ἡ ἀναμενομένη «μὲ καρδιοχτύπι» (cu inima la bricu) ἑσπέρα τοῦ Σαββάτου ἦλθε καὶ ἐκκινεῖ ἀπὸ τῆς τοῦ νέου οἰκίας ἢ ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ προξενήτου στελλομένη πομπή, ἀποτελουμένη ἀπὸ πολὺ ὀλίγους πλησιαιτάτους συγγενεῖς. Ὁ νέος δὲ εἶναι μετ' αὐτῶν, ἀλλ' οὐδ' οἱ γονεῖς του, οἵτινες ἔπεμψαν τὰς εὐχὰς των διὰ τὴν εὐόδωσιν τῆς ἀποστολῆς τῶν συγγενῶν. Φθάνουσι δὲ σιωπηλοί, ἵνα μὴ τις ἐννοήσῃ αὐτοὺς εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νέας.

Οἱ συγγενεῖς μετὰ τὴν δεξίωσιν κάθηνται εἰς τὸν καλύτερον *νοντιᾶν* παρατηροῦντες ἐν σιγῇ τοὺς οἰκείους τῆς μελλονύμφου, οἵτινες ὑπεδέχθησαν αὐτοὺς καὶ ὡσεὶ προσπαθοῦντες νὰ διαγνώσωσιν ἐκ τῆς φυσιογνωμίας αὐτῶν τὴν ἐντύπωσιν ἐκ τῆς ἐπισκέψεως. Πρῶτος δὲ λύει τὴν σιωπὴν ὁ προξενήτης καὶ λέγει τὰ ἑξῆς, ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς κόρης: «Ἐ! ἡμεῖς κύριε δεῖνα, ἦλθαμε ἀπὸ τὸν δεῖνα γιὰ νὰ ζητήσουμε τὸ κορίτσι σου ἢ τὴν ἀνεψιά σου γιὰ τὸ γιό του· ἔχετε εὐχαρίστηση; — Μάλιστα, ἀποκρίνεται ὁ τῆς κόρης, καὶ χαῖρλίτικα νὰ γένουν!» (E noi vinimu di la celu tră çi căftămu fiataḷ ἢ nipoataḷ tră la ficiorlu alui· aveḷ vriare ἢ efcharistisse? — Avemu çi gine vinitu, çi chairlifice çi si facă.) Ἀμέσως δὲ παρατίθεται ἡ κοινὴ ξυλίνη τραπέζα τοῦ φαγητοῦ καὶ ἐπ' αὐτῆς ἀγγεῖον πῆλινον περιέχον ὀλίγον μέλανα οἶνον καὶ περίξ αὐτοῦ ποτήρια οἴνου κενὰ ἢ καὶ γεμάτα. Εἶτα δὲ ὁ προξενήτης ἐξάγει ἐκ τοῦ θυλακίου τὸν δακτύλιον ἀρραβῶνα, τὸν ὁποῖον θέτει ἐντὸς τοῦ ἀγγείου, *μίαν ἀρμάθα φλωριά* καὶ *ἓνα μαντήλι μεταξωτό*, τὰ ὁποῖα θέτει ἐπὶ τῆς τραπέζης, λέγων εἰς τὸν τῆς κόρης ἀντιπρό-

σωπον· ἰδοὺ ὁ ἄρραβὼν. Ἐν ταύτῳ ἐγείρεται συζήτησις καὶ δι' ἄλλα ἀκόμη καὶ ἐπὶ τέλος κάποιος ῥίπτει ἐν ἄργυροῦν νόμισμα (μετζίτι) καὶ οὕτω τελειώνει ἡ συζήτησις καὶ πάντες εὐχονται ν' ἀσπρίσουν, νὰ γηράσουν, (si algiască, si aușiască). Ἐπειτα καλεῖται νεανίας ἀμφιθαλῆς πάντοτε διὰ ν' ἀλλάξῃ τρεῖς τοὺς δακτυλίους σταυροειδῶς ἐντὸς τοῦ ἀγγείου καὶ ἐγχειρίσῃ ὕστερον τούτους ἐναλλάξ, τὸν μὲν τοῦ νέου εἰς τὸν τῆς κόρης ἀντιπρόσωπον, τὸν δ' ἕτερον εἰς τὸν προξενήτην, ἵνα ἀσπασθῶσι πάντες τούτους καὶ εὐχηθῶσι «*χαιρλίτικα νὰ μᾶς ζήσουν, καλὰ στέφανα· καὶ 'ς τὰ μικρότερα*» (chairlifice : si n' bă-niaclă : stefane bune : ci la ma nițili.) Αἱ εὐχαὶ ἐξακολουθοῦσι καὶ εἰς πάντας εἶναι ἐξωγραφημένη ἡ χαρὰ ἐπὶ τῷ αἰσίῳ πέρατι τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν, ὅτε τρεῖς ἀκούεται ἐκπυρσοκροτοῦν πυροβόλον ὄπλον, ἀναγγέλλον εἰς μὲν τὴν κωμόπολιν τὴν εὐχάριστον εἶδησιν ὅτι «*πάει κι' αὐτός,*» (duse ci acia), ὅτι συνετελέσθη ὁ ἄρραβὼν. Μετὰ τοὺς πυροβολισμοὺς ἐπακολουθεῖ εὐθυμία, καθ' ἣν ἄδονται τὰ ἐπόμενα ἄσματα. Τὰ ἑλληνικὰ ἐπιχωριάζουσι μάλιστα εἰς τὰ Χάσια, ὅπου οἱ ποιμένες τῆς Σαμαρίνας παραχειμάζουσι συνήθως.¹⁾

1

- Ἡ κόρη ἀπ' τὴν ἀνατολὴν κι' ὁ νιὸς ἀπὸ τῆ δύση,
τὰ δυὸ ξέν' ἀνταμώθηκαν σὲ ξένο περιβόλι·
«Ἐσὺ ξενὸς κ' ἐγὼ ξενός, ἔλα ν' ἀνταμωθοῦμε,
ἔλα, κόρη μ', νὰ μείνουμε, ἔλα νὰ βραδειαστοῦμε.
5 Τρακόσιχ δυὸ φλωριά χω γὼ 'ς ἕνα χρυσὸ μαντῆλι,
πάρτα, κόρη μ', καὶ μέτρα τα, πάρτα λογάριασέ τα.»

2

- Ἐφές περδίκα ἔπιασα καὶ σήμερα τρυγόνα,
κ' ἐκάτσα κ' ἐμαγέρεψα 'ς ἀρχοντικὸν τραπέζι·
κι' ἀκάλεσα ταῖς ὁμορφικὴς κι' αὐταῖς ταῖς μαυρομάταις.
“Ὀλαὶς κινουῦσαν κ' ἔρχονταν παιζῶντας τραγουδῶντας,
5 καὶ μιὰ ψηλὴ μελαχρινὴ δὲν φαίνεται νὰ ἔρθῃ·
μᾶς εἶπαν πῶς ἀρρώστησε κι' ἀρρωστικὸν γυρεύει,
γυρεύει μῆλο κόκκινο, μῆλο καθαρὸν, μῆλο
γυρεύει ἀπὸ λαγὸ τυρὶ κι' ἀπ' ἄγρη γίδα γάλα·

¹⁾ Καὶ αἱ φράσεις, ὧν δὲν παρατίθεται κουτσοβλαχικὸν κείμενον, ἐπίσης ἑλληνιστὶ λέγονται.

10 ν' ἀνέβω 'σέ ψηλὸ βουνί, ψηλὰ 'ς τὸ καρκοῦλι,
 νὰ στήσω στρουγγκα ἀπὸ λαγὸ κι' ἀπ' ἄγρη γίδα γάλα.
 "Ὅσο νὰ πᾶνω καὶ νὰ βῶ καὶ πίσω νὰ γυρίσω,
 ὁ ἄνδρας μου ξαρώστησε κι' ἄλλη γυναῖκα πῆρε.
 Πῆρε τὴν πλάκα πεθερά, τὴ μαύρη γῆς γυναῖκα,
 κι' αὐτὰ τὰ μαῦρα ζούζουρα ἀδέρφια κι' ἀζαδέρφια.

3

La patru ținți marmare
 lá sîaçile fântăne
 aclo ți dǎarme fiata singurǎ
 singurǎ ți issossitǎ
 5 ȳa scǎalǎ scǎalǎ ņica ņi
 scǎalǎ si gn' ti alǎxescu
 q' vinirǎ cuserili si gn tilia
 nivǎstǎ si gni ti adarǎ.¹⁾

καὶ εἶτα ἀκολουθεῖ ἑλληνιστί:

«Πάνω, μάννα μ', καὶ κρύβομαι: 'ς τὰ πράσινα λιβάδια.
 10 — γιὰτί κορίτσι μ', κρύβεσαι 'ς τὰ πράσινα λιβάδια;

Σηκώνονται καὶ φεύγουν ἔπειτα καὶ καθ' ὁδὸν τραγουδοῦν τὸ κάτωθι:

Φεγγαράκι μου λαμπρὸ
 Φέξε μου νὰ περπατῶ
 π' ἔχω στράτες νὰ διαβῶ
 καὶ γεφύρια νὰ περνῶ.
 5 Πέρα καὶ 'ς τὸν Ἑλυμπο
 βόσκει ἓνα ἀργυρόλαφο
 κι' ὄλο κλαῖν τὰ μάτια του
 χύνει δάκρυα κόκκινα
 κόκκινα καὶ γάλαζα.

1) «Εἰς τὰ τέσσαρα πέντε μάρμαρα, | εἰς τὰ ἕξ κεφαλάρια, | ἐκεῖ κοιμᾶται ἡ κόρη μοναχί, | μοναχί καὶ ἀρραβωνιασμένη | γιὰ σήκω σήκω, κόρη μου, | σήκω γιὰ νὰ σ' ἀλλάξω, | γιὰτ' ἦλθαν οἱ συμπέθεροι νὰ σὲ πάρουν | νύφη γιὰ νὰ σὲ κάμουν.»

Φθάνουν ἤδη περιχαρεῖς ἅπαντες, διότι ἐτελείωσαν τ' ἀρραβωνιάσματα, εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ μεμνηστευμένου καὶ εἰς συνομηλίξ αὐτοῦ προτρέχει καὶ «ἀλευρώνει» (*fariniãdã*) τὴν κεφαλὴν του «διὰ ν' ἀσπίρη καὶ γεράση, ἔτσι ὅπως ἔγινε» (*cata cum este adrãtu cî ausiascã*)· τοῦτ' αὐτὸ καὶ αἱ φίλαι τῆς μνηστευθείσης πράττουσιν καὶ εἰς αὐτήν.

Ἐνταῦθα δ' εὐωχοῦνται καθ' ὅλην τὴν νύκτα, τὴν δὲ πρωΐαν μεταβαίνουνσι μετὰ τοῦ μέλλοντος γαμβροῦ εἰς τὴν «πενθερὰ διὰ νὰ φάγουν ταῖς τηγανίταις» (*la sãacrã trã si mangã tiganile*), τὰς ὁποίας αὕτη παρεσκεύασε διὰ τὸν ἐκλεκτὸν τῆς κόρης αὐτῆς.

Ὁ χρόνος τῆς διαρκείας τῆς μνηστείας καθορίζεται διὰ κοινῆς συμφωνίας τῶν μερῶν. Οὐδέποτε κατὰ τὸ διάστημα τῆς μνηστείας των βλέπουσιν ἀλλήλους οἱ μνηστευμένοι καὶ διὰ τοῦτο ὁ μνηστήρ ἀγωνιῶν μεταβαίνει ἔξαφνα δσάκις προσκαλῆται ὑπὸ τῆς πενθερᾶς του διὰ νὰ τὸν «φιλέψη» (*sãacrã alui trã si lu filibsiascã*) ἵνα ὑποκλέψη ἐν μειδιάμα, ἂν καὶ ἡ ἔξαφνικὴ ἐμφάνισίς του συνήθως συντελεῖ μᾶλλον εἰς τὸ νὰ τρομάξη αὐτήν. Ἐὰν δὲ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο συμπέση τὸ Ἅγιον Πάσχα, τότε ὁ μνηστήρ ἀποστέλλει εἰς τὴν μνηστὴν του μίαν λαμπάδα καὶ ὀλίγα ζαχαρωτὰ ἐντὸς μανδηλίου ἢ ἀρνὶ σφαγμένο καὶ σουβλισμένο. Ἡ δὲ πενθερὰ εἰς ἀνταλλαγὴν ἀποστέλλει μάλλινα περιπόδια, δι' ὅλους τοὺς οἰκείους αὐτοῦ, ἅτινα κατασκευάζουσιν ἰδιοχείρως.

Ἡ Πέμπτη πρὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ γάμου ἔφθασε καὶ ὁ μέλλον γαμβρὸς ἀποστέλλει εἰς τὴν μέλλουσαν νύμφην μίαν «τοῦρταν» (*culiacu*), «ὑποδήματα» (*curdelie*) «πέπλον» (*cira*) καὶ ὅτι ἄλλο εὐχαριστεῖται ἐντὸς δίσκου δι' ἐνὸς νεανίσκου· ἡ δὲ πενθερὰ καὶ πάλιν ἀνταλλάσσει ταῦτα διὰ περιποδίων (*prîpodî* ἢ *lãrudî*).

Τὴν αὐτὴν δὲ ἡμέραν προσκαλοῦνται οἱ «πράτμοι» (*furtafili*) καὶ αἱ «μπρατίμισσαι» (*suratile*), οἵτινες λαμβάνονται ἀπὸ τοὺς πλησιατάτους συγγενεῖς· πρέπει δὲ νὰ εἶναι ἀμφιθαλεῖς καὶ ἄγαμοι καὶ οἱ μὲν ἀπὸ τοὺς τοῦ πατρὸς συγγενεῖς, αἱ δὲ ἀπὸ τοὺς τῆς μητρός, καὶ διακρίνονται εἰς πρώτους καὶ δευτέρους. Ἡ πρώτη «μπρατίμισσα» (*surãta aceã ma marã*) περιεζωσμένη μάχαιραν καὶ πιστόλιον (*cãtutu cî cumburã*) «πιάνει τὰ προζύμια» (*acatã alçatile*) ἐν ᾧ πέ-

ριξ αὐτῆς ἴστανται πάντες οἱ ἄλλοι οἰκεῖοι ῥίπτοντες ἐντὸς τῆς ζύμης ἀργυρᾶ κέρματα καὶ ἄδοντες τὸ κάτωθι ᾄσμα:

Τὸ πρῶτο ζύμωμά σου
 κοράσιο σοῦ ζυμώνει,
 μὲ μάννα μὲ πατέρα.
 μ' ἀδέρφια μ' ἀξαδέρφια.

Ἐξ αὐτῆς τῆς ζύμης μέρος ἀποστέλλουσι καὶ εἰς τὴν νύμφην διὰ νὰ κατασκευάσωσι τὴν ἐπίσημον κουλλοῦραν τοῦ γάμου, διὰ τῆς ὑπολοίπου κάμνουσι καὶ αὐτοὶ ὁμοίαν «κουλλοῦραν γιὰ τὸν γάμον» (culla-clu tră la numptă).

Τὴν Παρασκευὴν εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νέας «ἀπλώνουν τὰ προικιά» (disfaciū prică) καὶ προσκαλοῦσιν ὅλας τὰς φίλας αὐτῆς καὶ συγγενεῖς, ἵνα θαυμάσωσιν αὐτά. Εἶναι δὲ ταῦτα πάντα, πλὴν τῶν ἐσθήτων (fustănilē), ἔργα τῶν χειρῶν τῆς νύμφης.

Τὴν ἐσπέραν τοῦ πρὸ τοῦ γάμου Σαββάτου ἄγεται παννυχὶς παρὰ τῆ μελλούσῃ νύμφῃ, ἔνθα προσκαλοῦνται οἱ συγγενεῖς αὐτῆς καὶ φίλοι ἵνα διασκεδάσωσι τὸ τελευταῖον παρὰ τῆ συνομήλικι αὐτῶν καὶ «βάλουν ὀκνά» (si bagă ucnă)¹⁾. Αἱ σύντονοι ἐτοιμασίαι διὰ τὴν Κυριακὴν τοῦ γάμου καὶ αἱ προσκλήσεις τῶν συμπεθέρων διὰ τῶν μπρατίμων μὲ τὴν «τοίτσαν» τὴν ὠραίαν περιεξωσμένην λευκὸν μανδήλιον (cu sofa) ἐκ μέρους ἀμφοτέρων ἔληξαν, καὶ περὶ τὴν 10^{ην} π. μ. ὦραν τῆς Κυριακῆς ἢ τοῦ γαμβροῦ γαμήλιος πομπὴ ἐτοιμάζεται νὰ μεταβῇ μετ' αὐτοῦ ἵνα παραλάβῃ τὸν «Νουνὸν» (Nunūlu). Καθ' ὁδὸν ἄδεται τὸ κάτωθι ᾄσμα:

Ὁ Καπετάνιος κίνησε νὰ πάνῃ 'ς τοὺς κουμπάρους·
 κουμπάραις τὸν καρτέρησαν μὲ τὰ παιδιὰ 'ς τὰ χέρια.
 Φλωριά κερνοῦσε τὰ παιδιὰ καὶ γρόσια ταῖς κουμπάραις.
 Ἡ μιὰ τὸν παίρνει τ' ἄλογο, ἡ ἄλλη τὸ ντουφέκι,
 5 κ' ἡ σκύλλα Κωνσταντίνινα τὸν πιάνει ἀπὸ τὸ χέρι·
 «Κόπιασε ἀπάνω, κῦρ νουνέ, ψηλά 'ς τὸ κρεβατάκι.

1) Ἡ ὀκνά εἶναι εἶδος βάμματος, ὑπέρουθρον βαφὴν καταλείποντος, ὅπερ τὰ κορίτσια, ἡ νύμφη καὶ αἱ νεοπανθρευμέναι ἔθετον ἐπὶ τῶν ὀνύχων τῶν δακτύλων τῶν χειρῶν καὶ τῆς παλάμης· πολλακίς δὲ ἔβαφον δι' αὐτῆς καὶ τὴν κόμην, ἀλλὰ βαθεῖαν ὥστε ἐφαίνετο σὰν καρυδάτο τὸ χρωμάτισμα.

ἔχω ἀρνιά ποῦ φένονται, κριάρικ σουβλισμένα,
 ἔχω κ' ἕνα παλιὸ κρασί. ποῦ πίνουν οἱ κουμπάροι.»
 Πρῶτα τοῦ δίνει τὸν καφέ, καὶ τρίτο τὸ τσιγάρο·

- 10 «Κουμπάρα μ', μ' ἐφαρμάκωσες, μ' ἐπῆρες 'ς τὸ λαιμό σου·
 τὸ λᾶδι ὅπ' ἔχω 'ς τὰ παιδιὰ, κανδήλα νὰ τ' ἀνάψης,
 καὶ τὰ κεράκια ἀπ' ἀναψα ψηλὰ 'ς τὴν ἐκκλησία. . . .»

(Παραλλαγή ἀπὸ τοῦ 5 στίχου)

κ' ἢ τρίτη εἶναι ἡ Κωνσταντινιά, τὸν πιάνει ἀπὸ τὸ χέρι.
 «Κόπιασε ἀπάνω, κῦρ νουνέ, νὰ φάμε καὶ νὰ πιοῦμε,
 ὅτι οἱ κουμπάροι δὲν εἶν' δῶ πάησαν νὰ γκιζιρίσουν,
 αὔριο πρῶτ' μᾶς ἔρχονται, αὔριο τὸ μεσημέρι.»

Καὶ τὴν συμφάδα φώναξε καὶ τὴ συμφάδα λέγει

- 10 «Συμφάδα μ', φκειάσε τὸν καφέ, καὶ δῶσε 'ς τοὺς κουμπάρους.»
 Πρῶτα τοῦ δίνει τὸν καφέ καὶ τρίτο τὸ τσιγάρο·
 «Κουμπάρα μ', μ' ἐφαρμάκωσες, μ' ἐπῆρες 'ς τὸ λαιμό σου
 —Πικρό, νουνέ μ', τὸ φίλημα, φαρμάκι εἶν' ἡ ἀγάπη.»

Ὁ ἀνάδοχος ὑποδέχεται αὐτοὺς μὲ μεγάλην χαρὰν· ἀφοῦ δὲ κερὰση αὐτοὺς, ἐπανέρχονται εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ πάντες, ἡγουμένου πλέον τοῦ νουνοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ ἀνώτερος ἐπόπτης τοῦ γάμου καὶ εἰς τοῦ ὁποίου τὰς διαταγὰς καὶ θελήσεις πάντες ὑπακούουσι τυφλῶς.

Ἀφήσαντες τοῦτον ἐνταῦθα, ὁ γαμβρὸς μετ' ὀλίγων ἄλλων ἄδοντες μεταβαίνουνσι «διὰ νὰ φιλήσῃ τὸ χέρι τῆς πεθερᾶς» (tră si baze mǎna a li soacră). Αὕτη δὲ μετὰ τὸ φίλημα τῆς χειρὸς, ἀσπαζομένη καὶ εὐχομένη αὐτὸν τὸν περιζώνει ζώνην μεταξίνην (brănu di sirma), ἣν φυλάττει οὗτος ὡς κειμήλιον, φορῶν μόνον κατὰ τὰς ἐπισήμους ἑορτὰς. Εἶτα δὲ ἀσπάζεται καὶ τοῦ πενθεροῦ τὴν χεῖρα καὶ ἐπιστρέφουσιν ἵνα ἐτοιμασθῶσι διὰ τὴν ἐπίσημον κίνησιν πρὸς τέλεσιν τῆς στείψεως.

Οἱ «συμπέθεροι» (cuscrilî) ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ νουνοῦ μετὰ τῆς ἀκολουθίας καὶ ἐπομένου τοῦ γαμβροῦ («dîner» ἢ «gambrolu») ἐπίσης συνοδευμένου, ἐκκινουῦσιν ἀπὸ τῆς οἰκίας αὐτοῦ ἄδοντες τὰ κάτωθι ἄσματα:

Κίνησε νιός, κίνησε ἀστριός,
 κίνησε τ' ἀρχοντόπουλο,

νά πάη καλά, νάρθῃ καλά,
νά φέρη κόρην ὄμορφη
ἢ ξανθὴ καὶ μαυρομάτα.

εἶτα τὸ :

Κίνησεν ὁ Βλαχοστέργιος.
γιὰ νὰ πάη 'ς τὰ βλαχοχώρια.
«Ποῦ θὰ πᾶς, βρέ Βλαχοστέργιο ;
ὁ χειμῶνας εἶναι πίσω,
ἢ ὁ Φλεβάρης καὶ ὁ Μάρτης
καὶ καμπόσο ἀπ' τὸν Ἀπρίλη».

Φθάνοντες δὲ πρὸ τῆς οἰκίας τῆς νύμφης τό :

Γῶρχομαι καὶ σὺ κοιμᾶσαι,
ξύπνα μῶρῃ νὰ ζῆς καὶ νὰ σαι.

καὶ εἰσέρχονται πάντες ἐντὸς τῆς οἰκίας ἢ κάθηνται ἔξω εἰς τὸ προαύ-
λιον, ὅπου χορεύουσι τραγουδοῦντες ἄσματα τοῦ χοροῦ, οἷα τὰ ἑξῆς:

1

Μαῦρα μάτια μᾶς κυττάζουν,
γαλανὰ μᾶς κουβεντιάζουν.
Ἦρθαν κι' ἄλλα δυὸ κοράσια·
ποιά νὰ πάρω, ποιά ν' ἀφήσω,
ἢ ποιά νὰ κάμω τὸ χατίρι;
μαυρομάτα θέλει ἀρμάτα,
γαλανὴ θέλει φλωράκια·
κάλλια σὺ μῶρ' μαυρομάτα,
ποῦ σοῦ πρέπει ἡ ἀρμάτα.

2

Παραθύρια μ' ἀσημένια,
κάγκελα κι' ἀμὰν ἀμὰν —
ν' ἀκουμποῦν τὰ δυὸ σου χέρια,
τ' ἄσπρα σου τὰ παχουλά.
ἢ Κάμε τὰ μαλλιά σου πίσου,
γιὰ νὰ σκάσουν οἱ ὀχτροί σου.

3

Σαράντα παλληκάρια ἀπ' τὴν Καστοργιά
καλὰ κι' ἀρματωμένα σέρνουν τὴν κλεψιά·

ὄλοι κλεψιά γυρεύουν κι ὄλοι ἀρματωλοί,
 γυρεύουν κ' ἓνα γέρο γιὰ τὴν ὄρμηλιά.

5 «'Αἰντί, γέρο μ', νὰ πάμε, ἀἰντι 'ς τὴν κλεψιά.
 —Σύρτε, παιδιὰ μ', δὲν πάω ὅτι γέρασα
 κι' ἂν πάτε ἀπὸ τὴν στροῦγγα,, ἀπ' τὰ πρόβατα,
 παρῆτε τὸν ὑγιό μου τὸν τρανύτερο,
 ποῦ ξέρει τὰ λιμέρια ποῦ λιμέριαζα.

10 ποῦ ξέρει ταῖς βρυσοῦλαις πῶπινα νερό».

Εἰς τὸν νυμφῶνα εἰσέρχεται μόνον ὁ πρῶτος μπράτιμος «διὰ νὰ βάλῃ τὰ παπούτσια τῆς νύφης» (tră si bagă curdelile ali ni-viastă) καὶ κατὰ τὴν στιγμήν ταύτην αἱ περιστοιχίζουσαι τὴν νύμφην νεάνιδες ἄδουσιν ἀπευθυνόμεναι πρὸς τὸν μπράτιμον·

«Πόδησέ με, μπράτιμε,
 ἓνα ζευγάρι παπούτσια
 κ' ἓνα δαχτυλίδι

καὶ βάλε τὸ χεράκι σου 'ς τὴν ἀργυρῆ σακκοῦλα.

5 κι' ἂν ἔχῃς ἄσπρα, κέρα μαρ, φλωριά, μὴν τὰ λυπᾶσαι,
 κι' ἂν ἔχῃς καὶ μισόγροσα δῶσε 'ς τὰ παλληκάρια.

ὁ δὲ μπράτιμος σκορπᾷ εἰς τὰς νεάνιδας κερμάτια, καὶ λαμβάνει ἀπὸ τῆς χειρὸς τὴν νύμφην ἵνα ἐξαγάγῃ αὐτήν. Ἄλλ' εἰς τὴν θύραν ἀναμένουσι τὰ «παλληκάρια» (g'ionili), ἅτινα ἀπαιτοῦσιν ἄλλον φόρον, «τοὺς ἑκατὸν δέκα παραδες» (săut fațe). Ὅταν πληρώσῃ καὶ τοῦτον ὁ μπράτιμος, ἐξάγεται ἡ νύμφη πλέον καὶ ὀδηγεῖται ἔπειτα εἰς τὴν τέλεσιν τῆς στέψεως. Τὴν τελετὴν ἀκολουθεῖ ἡ νύμφη τελευταία, περιστοιχιζομένη ὑπὸ τῶν οἰκείων αὐτῆς πλὴν τῶν γονέων.

Καθ' ὃν χρόνον ταῦτα συμβαίνουσιν εἰς τὸν νυμφῶνα, οἱ ἔξωθεν ἀνησυχοῦντες διὰ τὴν ἀργοπορίαν ἄδουσι τὸ·

Ταραχθῆτε λίγο λίγο,
 θέλ' νὰ σηκωθῶ νὰ φύγω,
 νὰ πηγαίνω ὡς τὴν Πόλη,
 κι' ὡς τὰ Γιάννινα.

Ἐπὶ τέλους ἐξάγεται ἡ νύμφη τὴν ὁποῖαν θέτουσιν ἐπὶ ἵππου ὀρθίαν. Δίδουσιν δ' εἰς αὐτὴν ποτήριον πλήρες οἴνου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου

βρέχουσα τὰ χεῖλη, ῥίπτει τὸ ὑπόλοιπον μετὰ τοῦ ποτηρίου πρὸς τὰ ὀπίσω· οἱ δὲ πέριξ αὐτῆς ἄδουσι τό :

ἽΣ τῇ μέσῃ ἀπὸ τὸν ὄθορον
πέρδικα στέκει καὶ λαλεῖ·
«Ποῦσθε, ἀδερφάκια μ', λάτε δῶ
νὰ μὲ ξεπροβοδήσετε·
5 — Καὶ μὴ φοβάσαι, λυγερὴ
ὄλοι τριγύρω εἴμαστε,
κι' ὄλοι ντουφέκια ῥήχνουμε.»

Οἱ δὲ περὶ τὸν γαμβρὸν πρὶν ἐκκινήσωσιν ἄδουσι τό :

Σᾶς πατησάμαν τὸ χωργιὸ
σᾶς πήραμαν τὴν πέρδικα.
.

ἽΕν ᾧ οἱ περὶ τὴν νύμφην ἀπαντῶσι διὰ τοῦ :

Νὰ καλὴ συμπεθερά μου,
τὶ κακὸ πολὺ ποῦ κάνω,
καὶ μοῦ στέλλεις τὸ γεράκι
καὶ μοῦ παίρνει τὴν περιστέρα,
5 κι' ἀσχημαίνει ὁ μαχαλᾶς μου
κι' ὁμορφαίνει ὁ δικός σου ;

ἽΕκκινουῦν κατόπιν διὰ τὴν ἐκκλησίαν ἡγουμένου τοῦ νουνοῦ, ἐπομένου δὲ τοῦ γαμβροῦ καὶ τελευταίας τῆς νύμφης. Κατὰ τὴν μετάβασιν ἄδουσι τὸ ἐξῆς ᾄσμα.

Σὲ περιβόλι μπάινω μέσα ἔς ταῖς λειμονιαῖς,
καὶ σιάστησεν ὁ νοῦς μου ἀπὸ ταῖς μυρωδιαῖς·
καὶ δίψασα ὁ μαῦρος γιὰ μιὰ σταλιά νερό·
ἽΕκεῖ βρίσκω τὴν κόρη, ποῦ ἔπαιρνε νερό
5 σκύφτω νὰ τὴ φιλήσω, καὶ δὲν μοῦ δέχεται·
τὴν τάζω κολονᾶτα καὶ ρούσικα φλωριά.
«Δὲν θέλω κολονᾶτα καὶ ρούσικα φλωριά,
μόν' θέλω τὸ κορμί σου νὰ μείνω μιὰ βραδειά.»

ἽΕνταῦθα δὲ μετὰ τὴν τέλεισιν τῆς στέψεως ὑπὸ τοῦ ἱερέως, πρῶτος ἀσπάζεται τοὺς νυμφίους ὁ κουμπάρος καὶ εἶτα οἱ λοιποὶ στρέφονται δὲ μετὰ τὸν ἀσπασμὸν τρεῖς κύκλους ἐν μέσῳ τῶν προσκεκλημένων,

οἷτινες εὐχονται νὰ τοὺς χαρίσῃ ὁ θεὸς «πέντε ἀγόρια καὶ μιὰ τσιούπρα»¹⁾ καὶ τύπτουσιν αὐτοὺς ἐλαφρῶς χαριεντιζόμενοι. Μετὰ τὴν ἱεροτελεστίαν χωρίζοντες καὶ πάλιν τοὺς νυμφίους οἱ οἰκεῖοι ἑκατέρου, ἄγουσιν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ, ἄδοντες καθ' ὁδὸν τὰ κάτωθι :

1

Τοῦ κῦρ γαμπριῦ ἡ μάννα
ὅλην τὴν ἑβδομάδα
ταῖς στράταις φουκαλνοῦσε
νὰ διάβῃ ἡ κυρὰ νύφη.

2

Μαρή Μαρία βιργουγιά, μὲ τὰ πολλὰ τὰ νάζια,
—μῶρι Μαρία μου—
μὲ τὰ πολλὰ τὰ νάζια
—κακομοίρα μου.—
Μαρή μ', σὰν πᾶς 'ς τὴν ἐκκλησιά δὲν κάνεις τὸ σταυρό σου,²⁾
Μὸν μπαίνεις βγαίνεις καὶ τηρᾶς, τηρᾶς τὰ παλληκάρια ;
Τὸ παλληκάρι τὸ καλὸ θέλει καλὴ γυναίκα,
5 νὰ ξέρῃ ῥόκα κι' ἀργαλειό, νὰ ξέρῃ νὰ ὑφαίνη.
'Ἐσὺ ξέρεις τὸ κέντημα ξέρεις καὶ τὸ σιργιάνι
—Βλάχα ἀπὸ τὸ βουνί.
Τὸ κέντημα εἶν' γλέντημα, κ' ἡ ῥόκα εἶν' σιργιάνι,
καὶ τὸ τσικρίκι κι' ἀργαλειὸς εἶνε σκλαβιά μεγάλη.

καὶ τὸ κουτσοβλαχικόν:

Dósprâdâțe di ânni fûi tu xîâne
nni mi lô dôrlu și gnérgu acașă
gâlicâi câlu cu piâne
câlza câlza iu gnirđiamu
5 gni aflâi aléndulu la gîgne
«búnă dũă lái aféndu
—gîne vîne gîónile
ci și da tă'mbanle tu hoără,
si mărîtă lái gni nóră
10 nu am că si mărîtă
ș' áltu gîóne că și lîá
gn' am că mi aclimă'

¹⁾ Ἡ εὐχὴ αὕτη ἀνεκᾶθεν λέγεται ἑλληνιστί, οὐδέποτε δὲ κουτσοβλαχιστί.

²⁾ Ἐπαναλαμβάνεται μεθ' ἑκαστον στίχον τὸ αὐτὸ γύρισμα.

nínu trã si u grínu
áde láí aféndu
15 trã si u pruftássímu
éu him ficizórlu atã'ú.

.

(Μετáφρασις)

Δώδεκα χρόνια ἤμουν 'ς τὰ ξένα,
μ' ἐπῆρεν ὁ πόθος νὰ πάω 'ς τὸ σπίτι·
ἐκαβαλλίκεψα ἄλογο μὲ φτερά,
τὸ δρόμο δ.όμο ὅπου ἐπήγαινα
ἠῦρα τὸν πατέρα 'ς τ' ἀμπέλι.
«Καλὴ μέρα, βρέ πατέρα.

— Καλῶς ἦρθεν ὁ νιός.

— Τί χτυποῦν τὰ τύμπανα 'ς τὴ χώρα;

— Παντρεύεται ἡ δόλια ἡ νύφη μου. ¹⁾

Δὲν τὸ ἔχω πῶς παντρεύεται
καὶ ἄλλον νέον πῶς παίρνει,
τό χω πῶς μ' ἐκάλεσαν
νουνὸν νὰ τὴν στεφανώσω.

— Ἔλα, καιμένε πατέρα,
γιὰ νὰ τὴν προφτάσωμε.
γὼ εἶμαι τὸ παιδί σου ».

Ἐν τοιαύτῃ πομπῇ καὶ παρατάξει φθάνουσι πρὸ τῆς οἰκίας τοῦ
γαμβροῦ, ὅπου ὑποδέχεται τὴν νύμφην ἢ πενθερὰ κρατοῦσα εἰς τὰς
χεῖρας κύπελλον πλήρες βουτύρου· τοῦτο προσφέρει εἰς τὴν νύμφην,
ἥτις τὸ ἔξαντλεῖ ἀλείφουσα τὴν θύραν. Ἐνωθεν δὲ τῆς κεφαλῆς τῆς
νύμφης διαρπάζεται ὑπὸ τῶν περιεστώτων νέων ἡ πίττα (cūlaclu), ἣν
κατεσκεύασαν ἐκ τῆς ζύμης τοῦ πρώτου ζυμώματος. Ἡ νύμφη προσ-
φέρει εἰς τὴν πενθερὰν αὐτῆς ζεῦγος περιποδίων, ἐνῶ οἱ περὶ αὐτὴν
ἄδουσιν :

Ἔβγα μάννα καὶ πιθερά,
νὰ ἰδῆς τὸ γιό σ' ἀπώρχεται·
φέρνει περδίκια 'ς τὸ φλωρί,
κι' ἀπ' τὸ φλωρί δὲ φαίνεται.

εἰσερχομένης δὲ τῆς νύμφης εἰς τὴν θύραν, ἄδουσι:

Σέβα σέβα, περδικίτσα,

¹⁾ Ἡ σύζυγος τοῦ υἱοῦ μου.

μέσα 'ς τοῦ γαμπροῦ τὰ σπίτια,
οὐδ' αὐτοῦ φωλιά νὰ στήσης
οὐδ' αὐτοῦ νὰ ξεφωλιάσης.

Εἰσέρχονται πάντες εἰς τὴν οἰκίαν, ἵνα ἀφ' οὗ ἀναπαυθῶσιν ὀλίγον, ἐξέλθωσιν ἔπειτα εἰς τὸν γενικὸν χορὸν, εἰς ὃν πάντες οἱ ἐκ τοῦ γάμου σχηματίζουσι κυκλικόν, πρώτου ἡγουμένου τοῦ νουνοῦ, εἰς τὸ μέσον δ' εὐρισκομένων τῶν νυμφίων μεταξὺ τῆς πενθερᾶς (μητρὸς τοῦ γαμπροῦ) καὶ τῆς πρώτης ἀδελφοποιητῆς. Οἱ ἄλλοι ἄδουσι χορεύοντες, τῆς νύμφης πάντοτε ὑποκλινομένης καὶ εὐχαριστοῦσης τοὺς συμπεθέρους:

1.

Ἐβγάτε, ἀγόρια, 'ς τὸ χορὸ, κοράσια, 'ς τὰ τραγούδια,
νὰ ἰδῆτε καὶ νὰ μάθητε πῶς πιάνητ' ἡ ἀγάπη.
Ἄπο τὰ μάτια πιάνεται, 'ς τὰ χεῖλη κατεβαίνει,
κι' ἀπο τὰ χεῖλη 'ς τὴν καρδιά ριζώνει καὶ δὲν βγαίνει.
μόν' πιάνει ρίζαις καὶ κλωσταῖς καὶ πράσινα λουλούδια.»

2.

Λεῦκα μου μὲ τᾶσπρα φύλλα
καὶ μηλιά μου μὲ τὰ μῆλα,
ποῦ 'ν τὰ μῆλα ποῦ χεῖς πρῶτα;
Ἐστὸ Συριώτικο τὸν κάμπο
5 περπατεῖ μιὰ περιστέρα
μὲ τᾶξιά μὲ τὰ γαλάζια,
μὲ τὸν φερετζέ 'ς τὸν ὦμο.
«Μάσε, κόρη μ', τὸ σαγιά σου.
τί λερώνειτ' ἡ ποδιά σου.
—Μὰ καλύτερη ἀπὸ τούτη
ἔχω κι' ἄλλη 'ς τὸ σιντοῦκι.»

3.

Περδῖκα ἀπ' ἄλλο σύνορο κι' ἀπ' ἄλλο βιλαέτι,
'ς ὄλον τὸν κόσμον ἡμερῆ, 'ς ἐμένα στέχεις ἄγρια.
Ῥῆξε τὴν ἀγριοσύνη σου κι' ἔλα νὰ βραδεῖστοῦμε »

4.

«Γιέ μου, γιέ μου, γυναικίσου,
γιέ μου, γιέ μου, πᾶρ' γυναῖκα.

— Τώρα ἡῦρα, τώρα πῆρα,
γιὰ δές με, μάννα,
πῶς τὴν κρατῶ 'ς τὰ χέρια.

Διαλύουσι δὲ τὸν χορὸν χαιρετίζοντες καὶ ἀποχωριζόμενοι πρῶτον μὲν οἱ περὶ τὸν ἀνάδοχον ὃν προπέμπουσιν οἱ περὶ τὸν γαμβρὸν μετὰ τούτου, ἄδοντες πρὸς τιμὴν τοῦ τῷ ἄσμα:

Κάτσε, νοῦνε, ἀκόμ' ἀπόψε,
π' ἔχω πέντε ἀρνιὰ ψημένα,
κι' ἄλλα πέντε σουβλισμένα
καὶ λαγὸ μαειρεμένον.

Εἶτα δὲ ἀποχωροῦσι καὶ οἱ περὶ τὴν νύμφην. Οἱ δὲ περὶ τὸν γαμβρὸν ἄγουσι τὴν νύμφην εἰς τὴν οἰκίαν καὶ τοποθετοῦντες αὐτὴν πλησίον τῆς ἐστίας (εἰς τὴν κόχην) τραγουδοῦν :

Μᾶς ἦρθε μιὰ ξενίτσα ἀπὸ ξένο χωργιό·
δέρνει ὁ ξένος δέρνει, θέλει νὰ τὴν ἰδῆ·
«Σύρε, ξένε μ', σύρε, σύρε 'ς τὸ καλό·
μάσε γαρουφύλλια καὶ τριαντάφυλλα,
5 κι' ὄντας θὰ γυρίσης, γύρνα κι' ἀπ' ἐδῶ.»

Ἐνταῦθα λοιπὸν τραγουδοῦν, χορεύουν γλεντοῦν ὡς τὸ πρῶτ. ὅτε ἔρχονται ἀπὸ τοὺς συμπεθέρους πολλοὶ μὲ ὀβελίας ἀμνοὺς τηγανίταις καὶ μπουκουβάλαν (ἄρτος τηγανισμένος μὲ ζάχαρην καὶ βούτυρον) καὶ κάθηνται παρὰ τῆ νύμφῃ ἵνα συνεχίσωσι τὴν διασκέδασιν καὶ χαρὰν.

Τὴν δ' ἐσπέραν ἀποχωρεῖ τὸ νυμφικὸν ζεῦγος εἰς τὸν κοιτῶνα, ὅπου ἔστρωσαν τὰ προικῶά της καὶ οὐδεμία ἐξέτασις οὐδὲ λόγος κἄν γίνεται περὶ παρθενίας· διότι ἔχουσι πλήρη πεποίθησιν περὶ τῆς τιμῆς τῶν παρθένων.

Ἡ Τρίτη μετὰ τὸν γάμον εἶναι ἡμέρα τῆς ἐξόδου τῆς νύμφης «για νερό» («frā arā»). Συνοδευομένη ὑπὸ τοῦ προοφλοῦς της πλέον συζύγου, τῶν μπρατίμων καὶ μπρατιμισῶν καὶ ἄλλων οἰκείων μεταβαίνουν εἰς τὴν πλησιεστέραν βρύσιν ἢ ποταμόν· καὶ ἐν ᾧ ἡ μπρατίμισσα γεμίζει τὴν «κανάτα» ὕδατος, αὕτη κλωτσᾷ ταύτην καὶ χύνει.

ται μαζί δὲ χύνονται καὶ τὰ χρήματα, τὰ ὅποια ἔρριψαν οἱ πέριξ ἐντὸς καὶ ἐτραγώδουν τό :

Κλώτσα, νύφη μ', κλώτσα,
κλώτσα τὴν κανάτχ'
δὸς του μιὰ νὰ πάνη κάτω
γιὰ νὰ βρῆ κορφὴ καὶ πάτο.

Ἐπιστρέφουσιν εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ἡ νύμφη προσφέρει πρῶτον εἰς τὴν πενθερὰν ὕδωρ καὶ εἶτα εἰς τοὺς ἄλλους. Ἐὰν δὲ καθ' ὁδὸν συναντήσωσί τινα, τὸν σταματοῦν καὶ ἡ νύμφη τοῦ φιλεῖ τὸ χέρι, αὐτὸς δὲ κερνᾷ τὴν νύφη ὅ τι εὐαρεστεῖται.

Τὴν δὲ Τετάρτην καὶ εἰς τὸ «καινούργιο τοῦτο σπίτι» ἀπλώνει τὰ προικιά της καὶ προσκαλοῦνται οὐκ ὀλίγοι, εἰς οὓς προσφέρεται μόνον γλυκό.

Τὴν Πέμπτην τέλος ἔχουν τὰ «πιστρόφια» ἤτοι τὸ νέον ζεῦγος μεταβαίνει παρὰ τοῖς οἰκείοις τῆς νύμφης ἵνα διηγηθοῦν τὰ τοῦ νέου βίου των καὶ εὐχαριστήσουν τοὺς γονεῖς των διὰ τὴν ἔνωσιν. Καὶ «μπίτ'σε ὁ γάμος.»

ΣΥΜΜΙΚΤΑ

Λαογραφικά σημειώματα.

1. Τὸ ἄσμα τῆς Μπαρμπαρούσας ἐν Μακρυνείᾳ.

Ἄνα τὸν δῆμον Μακρυνείας (τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας), ὅπως καὶ ἀλλαγῶ τῆς Ἑλλάδος, ἐν ἀνομβρίᾳ ἦτο σύνηθες τότε τὸ ἔθιμον, ὅπερ νῦν ἔχει σχεδὸν τελείως ἐκλείπει. Ἐνεδύετό τις τῶν πενεστέρων, ὡς εἰκός, τὸ ἐγγώριον χειμερινὸν ἐπανωφόριον (κάπαν) καὶ διὰ τῆς καλύπτρας αὐτοῦ (κατσούλας) περιέβαλλε τὴν κεφαλὴν. Περὶ τὸν οὕτως ἐνδυθέντα περιεδέοντο κλάδοι πυκνοί, ὥστε ὁ ἄνθρωπος οὕτως μετεβάλλετο εἰς παχύτατον καὶ πολύφυλλον ὄγκον. Ὁδηγούμενος δὲ ὑπὸ τινος ἄλλου, τὴν συνήθη φέροντος ἐνδυμασίαν, περιήρχετο τὰς οἰκίας καὶ ἦδε τὸ κατωτέρω ἄσμα. Ἐκ δὲ τῶν οἰκιῶν κατέχεον κατ' αὐτοῦ ἄφθονον ὕδωρ καὶ ἔδιδον εὐτελεῖ τινα ἀμοιβὴν (χρήματα, ῥᾶ κ. τ. τ.).

Μπαρμπαρούσα περπατεῖ,
τὸν Θεὸν παρακαλεῖ
γιὰ νὰ ῥῆξῃ μιὰ βροχή¹⁾

¹⁾ Ἄλλως: Θε μου ῥῆξε μιὰ βροχή.

μιὰ βροχή θεοτική¹⁾
 5 καὶ πολὺ χορταστική,
 γιὰ νὰ γίνουν τὰ σπαρτὰ
 καὶ πολλὰ χορταρικά
 γιὰ τὰ δόλια ζωντανά,
 ὅπου ζῆ ἢ φτωχολογιά.

Τοῦ ἄσματος τούτου τὸ τελευταῖον ἥμισυ (ἀπὸ τοῦ πέμπτου στίχου) φέρεται καὶ κατ' ἄλλους τρόπους:

γιὰ τὰ στάρια, τὰ κριθάρια,
 τῶν φτωχῶν τὰ παρασπόρια.

ἢ

γιὰ νὰ γίνουν τὰ σταράκια,
 τῶν φτωχῶν τὰ παρασπόρια.

10 Ὁ φτωχὸς μὲ τὸ τσαπάκι
 πᾶει νὰ φκειάση τὸ αὐλάκι,
 νὰ περάση τὸ νεράκι,
 νὰ ποτίση τὰ σταράκια
 κι' ὄλα τὰ καλαμποκάκια.

Σημ. Ὡς συνάγεται ἐκ τῶν πρώτων στίχων τοῦ ἄσματος, Μπαρμπαροῦσα καλεῖται αὐτὸς ὁ ἄδων τὸ ἄσμα. Ἡ λέξις δ' ὁμως αὕτη σημαίνει, ὡς ἔμαθον, καὶ ἰδιάζον κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα κάλυμμα τῆς κεφαλῆς ἐξ ὑφάσματος λευκοῦ²⁾.

2. Absente ὁ δεῖνα.

Ἐν Ἰθάκῃ μέγα μέρος τῶν κατοίκων ἀποζῆ ἐκ τῆς ξένης. Οἱ Ἰθακήσιοι ἀποδημοῦσι, χωρὶς ὅμως νὰ λησιμονῶσι καὶ τὴν γενέτειραν, πρὸς ἣν μετ' ἐπαινετῆς ἀγάπης προσφεύγουσιν, ἵνα εὕρωσι τὴν προσήκουσαν τοῦ βίου σύντροφον. Ἐν παλαιότερᾳ ἐποχῇ, ὅτε κατὰ τὸν χειμῶνα διεκόπτοντο αἱ συνήθεις ναυτικαὶ ἐργασίαι αὐτῶν ἐπανήρχοντο ἄθροοι εἰς τὴν πατρίδα, ἀφ' ἧς πάλιν ἀπήρχοντο κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἐτελοῦντο καὶ οἱ γάμοι τῶν νέων. Ὅσοι δὲ τῶν ἐν ὥρᾳ γάμου ἔμενον δι' οἶον-δήποτε λόγον πάλιν ἄγαμοι, τούτους κατὰ τὴν Κυριακὴν τῆς Τυροφάγου, τὴν ὑστάτην ταύτην τῶν γάμων ἡμέραν, ἀνέμενε τὸ ἀνηλεὲς ἀμπουεντάρισμα.

Ἀνήρχετό τις εἰς ὑψηλὸν τῆς πόλεως κωδωνοστάσιον καὶ ἐκεῖθεν ἐβόα: absente ὁ (ἐπηκολούθει τὸ τοῦ ἀγάμου πάλιν μείναντος ὄνομα), μεθ' ὃ ἔκρουε

1) Ἄλλως: Μιὰ βρ. βασιλική.

2) [Περὶ τοῦ παλαιωτάτου τούτου ἐθίμου ἐπραγματεύθη ἐν Νεοελλ. ἀναλέκτ. 1872 σ. 368-374, παρατηρῶν ὅτι ἐπεχωρίαζεν ἐν Μακεδονίᾳ, Θεσσαλίᾳ καὶ Ἠπειρῷ. Ἐκ τῆς ἀνακοινώσεως δὲ τοῦ κ. Γιαννούτσου μανθάνομεν, ὅτι δὲν ἦτο ἄγνωστον καὶ ἐν Αἰτωλίᾳ. Ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐπιχωρίαζει, ὡς θὰ καταδειξώμεν ἐν διατριβῇ, ἣν προσεχῶς θὰ δημοσιεύσωμεν ἐν τῇ *Λαογραφίᾳ* καὶ ἐν ἣ θὰ διαλάβωμεν καὶ περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐθίμου καὶ τῆς διαδόσεως αὐτοῦ εἰς ἄλλους λαούς. Σ.τ.Δ.]

πολλάκις τὸν κώδωνα· τὸ αὐτὸ ἐπανελαμβάνετο καὶ δι' ἄλλων ἀγάμων ὀνόματα, οὓς ἤθελεν οὕτω νὰ πειράξῃ ὁ ἀνελθὼν εἰς τὸ κωδωνοστάσιον.

Σήμερον τὸ ἔθιμον τοῦτο ἔχει ἐκλείπει, ἀνεκτὸν μόνον ἐν παλαιᾷ ἐποχῇ, καθ' ἣν ἐπιθυμητὴ ἀφέλεια καὶ εἰλικρινῆς σύνδεσμος διέκρινε τὰς κοινωνίας τῶν μικρῶν μάλιστα ἑλληνικῶν πόλεων.

3. Φεστίνι καὶ ὀμιλία.

Ἡ Ζάκυνθος φημίζεται διὰ τὴν ζωηρότητα, μεθ' ἧς διεξάγονται ἐν αὐτῇ αἱ κατὰ τὰς Ἀπόκρεως διασκεδάσεις. Ἐν τούτοις οἱ ἀκούσαντες διηγήσεις γερόντων περὶ τούτου, ἐνθυμούμενοι δὲ καὶ προσφάτους ἔτι ἀπηχῆσεις τῆς παλαιᾶς ζωηρότητος, ἀνομολογοῦσιν ἀδιστακτικῶς ὅτι αἱ ἀπόκρεφ ἐν Ζακύνθῳ ἔχουσι νῦν ἀποβάλλει πολὺ τῆς προτέρας λαμπρότητος.

Τὰ διακρίνοντα τὰς Ἀπόκρεως τῶν παλαιῶν ἐτῶν τῆς Ζακύνθου ἦσαν τὸ *φεστίνι* καὶ ἡ *ὀμιλία*.

Ἀπὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου (7 Ἰανουαρίου)¹⁾ συγγενικαὶ καὶ φιλικαὶ οἰκογένειαὶ συνήρχοντο ἐκ περιτροπῆς εἰς τὰς οἰκίας των, ἔνθα μετὰ πλουσίαν εὐωχίαν ἐπηκολούθει ζωηρότατος χορός. Αἱ εὐθυμόταται αὐταὶ ἔσπεριδες ἐκαλοῦντο *φεστίνια*, διεκρίνοντο δὲ διὰ τὴν ἀφελῆ κοσμιότητα, ἣν δὲν διετάρασσον οὐδ' αἱ στιγμαὶ τῆς ὑψίστης ἐν τῇ διασκεδάσει διαχύσεως. Τὰ *φεστίνια* ταῦτα ἐξέλιπον νῦν· αἱ δ' ἐν ταῖς λέσχαις νυκτεριναὶ χοροδιασκεδάσεις, καὶ αἱ σπανιώταται (ἐντὸς δεκαετίας περίπου μίαν μόνον ἐγὼ ἐνθυμοῦμαι, — ἐννοεῖται κατὰ τὰς Ἀπόκρεως) ἰδιωτικαὶ χορευτικαὶ ἔσπεριδες εἶναι ὀλιγάριθμοι καὶ ὠχραὶ σημεριναὶ ἀναπαραστάσεις, παρὰ τὴν μείζονα ἴσως πολυτέλειαν, ἀλησμονήτου, κατὰ τοὺς γνωρίσαντας, οἰκογενειακῆς εὐθυμίας.

Καὶ τὸ μὲν *φεστίνι* ἦτο ἡ ἐντὸς τοῦ οἴκου καρναβαλλικὴ διασκέδασις· ἐκτὸς δὲ τοῦ οἴκου, ἀνά τὰς πλατείας καὶ τοὺς κεντρικοὺς δρόμους, πρὸ τῶν οἰκιῶν τῶν πλουσίων, παρ' ὧν ἐλαμβάνετο γενναῖον φιλοδώρημα, ἢ τῶν φίλων, ὁ συνήθης τῶν ἀπόκρεων πανηγυρισμὸς ἦτο πλὴν τῶν παρελάσεων τῶν προσωπιδοφόρων, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, πολλῶν ἐξ αὐτῶν εἰκονιζόντων εὐτράπελόν τινα ἢ καὶ σοβαρὰν παράστασιν, ἢ *ὀμιλία*²⁾.

¹⁾ Ἐκ τῆς τόσον πρῶτον κατὰ τὴν παλαιὰν ἐποχὴν ἐνάρξεως τῶν διασκεδάσεων τῶν Ἀπόκρεων προέρχεται τόδε τὸ ἀνεξήγητον τῷ ἀγνοοῦντι τὸ παλαιὸν τοῦτο ἔθιμον· ἀκούετε δηλ. γέροντα ἀπλοῖκόν Ζακύνθιον νὰ λέγῃ· *ἐφέτο ἔχουμε μικρὸ (ἢ μεγάλο) καρναβάλι* κατὰ τὴν ἡμερομηνίαν, εἰς τὴν ὁποίαν συμπίπτει ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα καὶ ἄρα καὶ ἡ τελευταία τῶν Ἀπόκρεων ἡμέρα, ἢ Κυριακὴ τῆς Τυροφάγου. Τανῦν ἡ διάρκεια τῶν Ἀπόκρεων (καρναβάλι), ὁπότε δήποτε καὶ ἂν συμπέσῃ τὸ Πάσχα εἶναι ἡ αὐτὴ, δύο ἑβδομάδων, ἀκριβέστερον εἰπεῖν μιᾶς καὶ ἡμισείας, λαμβανομένου ὑπ' ὄψει ὅτι αἱ ἐν ταῖς λέσχαις χοροδιασκεδάσεις ἄρχονται ἀπὸ τῆς Πέμπτης τῶν Ἀπόκρεων. Ἄλλως δ' ὅμως εἶχε τὸ πρᾶγμα παλαιότερον, ὅτε τὸ *καρναβάλι* ἤρχιζεν ἀπὸ τῆς ἑορτῆς. ὡς ἐλέχθη, τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τότε, ἂν τὸ Πάσχα ἦτο ὄψιμον, δικαίως ἐγίνετο λόγος περὶ μακρᾶς διαρκείας τῶν Ἀπόκρεων (*μεγάλου καρναβαλιῶ*), ἂν δὲ πρῶτον, περὶ μικρᾶς (*μικροῦ καρναβαλιῶ*).

²⁾ Καὶ τὸ γαῖτανάκι, *γαῖτανι* παρ' ἡμῖν λεγόμενον ἦτο συνηθέστατον.

Καὶ πρῶτον περὶ τῆς λέξεως· *ὀμιλία*, καίπερ δημώδης λέξις, ἐν τούτοις διαμένει ἀσυνίζητος, εἰ καὶ πᾶσαι αἱ ὄμοιαι λέξεις προφέρονται μετὰ συνιζήσεως (μιλιά, σταφυλιά, καθηκλιά, παδελιά κλπ.) τοῦτο προδήλως, διότι ἡ λέξις αὕτη τῆς λογίας παραδόσεως οὔσα παρελήφθη ἀμετάβλητος ὑπὸ τοῦ λαοῦ.

Σημαίνει δ' ἡ *ὀμιλία* ὑπαίθριον δραματικὴν παράστασιν. Τὰ πρόσωπα τῆς παραστάσεως ταύτης, προσωπιδοφόρα πάντα, ὡς εἰκός, ἐπιβαίνουνσι συνήθως ὑποζυγίων. Δύο δὲ τοιαῦται παραστάσεις ἦσαν αἱ συχνόταται, ὁ *Μερτίλος* καὶ ἡ *Χρυσσαυγή*. Ἐννοεῖται, ὅτι ἡ παράστασις διεξάγεται κατὰ τρόπον πρωτογενῆ, ἄνευ οὐδεμιᾶς σκηνικῆς παρασκευῆς, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ. Μόνον κατὰ τὴν παράστασιν τοῦ *Μερτίλου*, τινὲς τῶν προσωπιδοφόρων παρατάσσονται ἔναντι ἀλλήλων κρατοῦντες μεγάλους κλάδους δένδρων. Καὶ ὁ *Μερτίλος*, ἀλλὰ περισσότερον, ἡ *Χρυσσαυγή* μέχρι πρό τινων ἐτῶν ἐνεφανίζοντο σπανίως κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τῶν Ἀπόκρεων. Πολλάκις ἐγὼ εἶδον τὴν παράστασιν τῆς *Χρυσσαυγῆς*, ἔναυλος δ' εἰσέτι παραμένει μοι ὁ σοβαρὸς τόνος, μεθ' οὗ ὁ ἔραστής τῆς δεσποινίδος ταύτης ἐποιεῖτο τὴν ἔρωτικὴν του ἔξομολόγησιν.

Ἡ *Χρυσσαυγή*, μόνη κόρη γέροντος πατρὸς, οὐ μόνον δέχεται τὸν ἔρωτα, ἀλλὰ καὶ προτείνει ἀπαγωγὴν, ἣτις καὶ πραγματοποιεῖται. Ἐγεθθεὶς ἐκ τοῦ ὕπνου ὁ γέρον ἀπορεῖ, πῶς ἡ κόρη ἢ συνήθως προηγουμένη αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐξέγερσιν, κοιμᾶται εἰσέτι, ταχέως δ' ὅμως μετὰ ματαιάς προσκλήσεις, πείθεται, ὅτι ἡ θυγάτηρ ἀπήχθη. Τὴν ἀπαγωγὴν ταύτην σπεύσας καταγγέλλει τῇ ἀρχῇ, ἥς τὰ ὄργανα συλλαμβάνουσι τὸ ἔρωτικὸν ζεῦγος. Ὁ ἀπαγωγεὺς Ἀλέξης πληροῦται τρόμου, ὃν διασκεδάζει ἢ θαρραλέα σύζυγος. Συγκροτεῖται δικαστήριον· κατηγορεῖ ὁ πατήρ, ἀλλ' ἡ κόρη πλήρης σθένους καὶ χαρᾶς δηλοῖ ἀμετάτρεπτον θέλησιν, ὅπως ἔχη σύμβιον τὸν Ἀλέξην, καὶ οἱ δικασταὶ ἀποφαινόμενοι ἀνάλογόν τι πρὸς τὸ γνωστὸν «ἀφοῦ τὸ θέλλῃ ἢ νύφη κι' ὁ γαμπρός, κ.τ.λ.». Ἡ ἀπόφασις δ' ὅμως αὕτη ἐξοργίζει πλὴν τοῦ πατρὸς καὶ τὸν εἰσαγγελέα, ἡ δὲ μετὰ αὐτὸ καὶ τοῦ συνηγόρου ἕρις, παρέχει ἀστεῖον τέλος εἰς τὴν παράστασιν.

Ἡ ὅλη *Χρυσσαυγή* φαίνεται σκοποῦσα διακωμώδησιν τῶν ἐν τοῖς δικαστηρίοις συζητήσεων. Τοῦτο καταφαίνεται ἐκ τοῦδε, ὅτι τὸ μέγιστον τῆς παραστάσεως μέρος ἀποτελεῖ ἡ ἐν τῷ δικαστηρίῳ συζήτησις· ἐνῶ τὰ πρὸ αὐτῆς, ἔρωτικὴ συνεννόησις, ἀπαγωγή, καταγγελία, σύλληψις διεξάγονται συντομώτατα. Ἡ δὲ γλῶσσα τῆς κωμωδίας ταύτης — ἄς τὴν ὀνομάσωμεν οὕτω — εἶναι ἡ δημώδης τῆς *Ζακύνθου* μετὰ τῶν συνήθων — συνηθεστέρων πολὺ ἐν παλαιότερα ἐποχῇ — ἰταλισμῶν τῆς Ἰδοῦ καὶ μερικοὶ στίχοι, οὓς ἐνθυμοῦμαι. Ὡς ἐξῆς διατάσσεται τοῦ ἀπαγωγέως ἡ σύλληψις·

τρεχᾶτε, κοντεστάμπιλοι, νὰ πιᾶστε τὸν Ἀλέξη,
ὀπέκλεψε τὴν Χρυσσαυγὴ τρεῖς ὥραις πρὶν νὰ φέξη.

Κατὰ τὴν σύλληψιν ὁ δειλὸς Ἀλέξης ἀναφωνεῖ·

ὠϊμένα, Χρυσσαγοῦλά μου, γιὰ φυλακὴ μαι τώρα!
ἀλλ' ἡ ἡρωϊκὴ σύνευνος ἀπαντᾷ παραθαρρύνουσα αὐτὸν

σῶπα, καρόνια, τὰ χασες; δὲν κάνεις μῆτε ὦρα.

Ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐδηλώθη, αἱ *ὀμιλῖαι* δὲν ἐξέλιπον τελείως, ὡς τὰ *φροσῖνια*.

Δὲν ἐμφανίζονται ὁμως, τοῦλάχιστον ἐν τῇ πόλει, πρὸ τῆς Πέμπτης¹⁾ τῶν Ἀπόκρεων, ἣτις καθιερώθη πλέον ὡς ἡμέρα ἐνάρξεως τῶν καρναβαλικῶν διασκευῶν.

Ἐν Ζακύνθῳ κατ' Ἰούλιον 1910.

ΚΩΝΣΤ. Ν. ΓΙΑΝΝΟΥΤΣΟΣ

Γυμνασιάρχης

[Ἡ *Χρυσανγή* ἐξεδόθη ἐν Ζακύνθῳ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν: «Ἡ Χρυσανγή ἦτοι ὁ ἔρωσ καὶ τὰ ἀποτελέσματα, κωμωδία εἰς πρᾶξιν μίαν ὑπὸ *** Ἐν Ζακύνθῳ ἐκ τοῦ Ἐθνικοῦ τυπογραφείου ἢ «Ἀυγή» 1865 8^ο μικρ. σ. 22». Ἡ σκηνὴ ὑπόκειται ἐν Ζακύνθῳ ἐπὶ τῆς Ἀγγλικῆς προστασίας, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς τελευταίας σκηνῆς (σ. 17), ὅπου ὁ εἰσαγγελεὺς ἀπειλεῖ ὅτι θὰ κάμη ἔφεισιν τῆς ἀποφάσεως τοῦ δικαστηρίου μεταβαίνων εἰς Κέρκυραν, εἰς δὲ τῶν δικαστῶν τὸν προκαλεῖ νὰ μεταβῇ καὶ εἰς τὴν Λόνδραν ἀκόμη, καὶ ὁ πρόεδρος (σ. 19) λέγει ὅτι ἂν γίνῃ δεκτὴ τοῦ εἰσαγγελέως ἢ ἔφεισις ἐν Κερκύρα, αὐτὸς θὰ μεταβῇ εἰς Λόντρα νὰ κάμη ἀναίρεσιν. Ὅθεν ἡ κωμωδία, ἢ τοῦλάχιστον διασκευὴ αὐτῆς, φαίνεται πάντως συνταχθεῖσα μετὰ τὸ 1815. Ὁ δὲ *Μερτίλος* θὰ ἦτο ἴσως ποιμενικόν τι δράμα, ἂν δυνάμεθα ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Μυρτίλου νὰ εἰκάσωμεν, ὅπερ εἶναι σύνηθες εἰς τὴν νεωτέραν βουκολικὴν ποίησιν, οἷον εἰς τὰ εἰδύλλια τοῦ Gessner. Τὸ πρῶτον καθ' ὅσον γινώσκομεν ἀπαντᾶται τὸ ἀρχαῖον τοῦτο ὄνομα εἰς τὸ ποιμενικὸν μυθιστόρημα *Astrée* τοῦ Honoré d'Urfé (1610) —Σ.τ.Δ.].

Ἐρωτόκριτος

Κεφαλληνιακὸν δίστιχον

Ὅταν σ' ἐγέννα ἢ μάννα σου ὄλα τὰ δέντρ' ἀνθοῦσα
καὶ σ' ἔκαμε ὁμορφότερη κι' ἀπὸ τὴν Ἀρετοῦσα.

Προσθήκη εἰς τὰ ἐν Λαογρ. Α' 409-410 βαπτιστικὰ ἐκ τοῦ Ἐρωτοκρίτου ὀνόματα. Τὸ ὄνομα Ἐρωτόκριτος ἔχουσιν ἐν τῷ χωρίῳ Ἀσπρογέρακα τοῦ δήμου Πρὸννων τῆς Κεφαλληνίας καὶ οἱ ἐξῆς: Ἐρ. Κ. Ζαπάντες, Ἐρ. Ἀνδρέου Μεταξᾶς, Ἐρ. Γερασίμου Σπηλιώτης καὶ Ἐρ. Γερ. Παναγᾶτος.

Ἐν Ἀργοστολίῳ

ΣΠ. Δ. ΠΑΓΩΝΗΣ

Τὸ ὄνομα Ἐρωτόκριτος.

Τοῦ ὀνόματος Ἐρωτόκριτος γίνεται παρ' ἡμῖν χρῆσις πρὸς εἰρωνεῖαν, ἐπὶ νεανίου ἐρωτολήπτου.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ

ΧΡ. Γ. ΓΟΥΓΟΥΣΗΣ

¹⁾ Ἡ ἡμέρα αὕτη καλεῖται παρ' ἡμῖν *Τσουκνοπέφτη*, ὅχι ὅπως ἀλλαχοῦ *Τουκνοπέφτη*· ὑπάρχει δὲ καὶ λαϊκὴ ἐτυμολογία τῆς λέξεως ταύτης ἐκ τῆς *Τσουκνίδας* (ἀκαλήφης). Πολλάκις δ' εἶδον ἐγὼ καὶ ἔμπρακτον οὕτως εἰπεῖν δήλωσιν τῆς ἐτυμολογίας ταύτης, προσωπίδοφόρους κυρίας κρατούσας κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἀνθοδέσμας μετὰ φύλλων τοῦ φυτοῦ τούτου, δι' ὧν ἐπληττον τοὺς κυρίους (*τσοῖ ἐτσουκνίζαντες*).

Παράστασις τοῦ Ἐρωτοκριτου.

Ἐφέτος κατὰ τὰς ἑορτὰς τῶν Ἀπόκρσεων παρέστησαν ἐν τῇ πόλει μας ἀπλοῖ-
κοὶ ἄνθρωποι τὸν Ἐρωτόκριτον εἰς τοὺς δρόμους. Ἐννοεῖται ὄχι ὀλόκληρον,
ἀλλὰ κατ' ἐκλογὴν ὃ τι αὐτοὶ ἐνόμιζον καλύτερον, ἰδίως τὸ μέρος τῆς φυλακῆς
τῆς Ἀρετούσας. Οἱ μετέχοντες δὲ τῆς παραστάσεως ἔφερον πάντες προσωπίδας.
Καὶ πέρυσι κατὰ τὰς Ἀπόκρως παρέστησαν τὸν Χάσῃν τοῦ Γουζέλη ὄλον.
Αὗται αἱ λαϊκῆ παραστάσεις τῶν μετημφιεσμένων λέγονται ἐδῶ ὀμιλῖαι.

Ἐν Ζακύνθῳ

Σ. ΔΕ ΒΙΑΖΗΣ

Ἀπολλώνιος.

«Ἐπέραςε τοῦ Ἀπολλωνιοῦ τὰ βάσανα». Εἶναι ζακυνθία παροιμία, ἣν
ἤκουσα παρὰ τῆς κ. Ἀδριάνας χήρας Ι. Παστοῦ (1910), ἣτις οὐδὲν περὶ Ἀπολ-
λωνίου καὶ τοῦ περὶ τούτου μύθου ἐγίνωσκεν.

Ἐν Χάβαρη τῆς Ἡλίδος.

Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ.

Τὰ ἑκατόλλογα τῆς Ἀγάπης

(Παραλλαγὴ Ἄργους)

(Τὸ κατωτέρω ᾄσμα καὶ ἀπλῶς ἐψάλλετο, καὶ ὡς τραγοῦδι τοῦ χοροῦ ἐλέ-
γετο ἐν Ἄργει· μοῦ τὸ ὑπηγόρευσαν δύο γραιῖαι συγγενεῖς μεταξύ των, ἡ Βασι-
λικὴ Χρυσικοπούλου μαῖα, γνωστὴ ἐν Ἄργει ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Ἀντριανού-
λαινα μαμμη καὶ ἡ Δεσποινῶ Πίττα· οἱ ἐντὸς ἀγκυλῶν στίχοι εἶναι παραλλαγαὶ
τῶν ἀμέσως προηγουμένων).

- 1) Ἐνας θεὸς μᾶς ἔπλασε ἐσὲ κ' ἐμέ, τρυγόνα,
γιὰ νὰ γλυκοφιλιώμαστε 'ς τὰ χεῖλη καὶ 'ς τὸ στόμα
- 2) Δυὸ μάτια ἔχεις, λυγερή, καὶ δυὸ καρδιαῖς μαραίνεις·
ὄλου τοῦ κόσμου ὀμιλεῖς καὶ μένα δὲν μοῦ κρένεις.
[Δυὸ μάτια σοῦ ὄρωσε ὁ θεὸς κ' ἔχουν τριγύρω ἀσῆμι,
γι' αὐτὸ σοῦ τὰ ὄρωσε ὁ θεὸς γιὰ τὴν ταπεινοσύνη].
- 3) Τρεῖς χάρες σοῦ ὄρωσε ὁ θεός, σὰν τὴν Ἀγίαν Τριάδα,
τὰ κάλλη καὶ τὴν ὀμορφιά κ' ὄλη τὴ νοστιμάδα.
- 4) Τεσσεροκάντουνος σταυρὸς κρέμεται 'ς τὸ λαιμό σου,
ὄλοι φιλοῦνε τὸ σταυρὸ κ' ἐγὼ τὸ μάγουλό σου.
- 5) Πέντε φορὲς λιγώθηκα ἐχτὲς τὸ μεσημέρι,
γιὰ τὸ δικό σου τὸ κορμὶ γιὰ νὰ τὸ κάνω ταῖρι.
[Πέντε μαχαίρια ἀκόνησα 'ς τοῦ Μπιτσαξῆ τ' ἀκόνι,
καὶ 'ς τὴ καρδιά μου τὰ βάλαι νὰ μοῦ διαβοῦν οἱ πόνοι.]
- 6) Ἐξι ἄνθια εἶναι τὰ κάλλη σου, 'ς ὄλη τὴν ὀμορφιά σου,
'ς τὸ μπόϊ, καὶ 'ς τὴ λεβεντιά, καὶ 'ς τὴν περπατησιά σου.
[Ἐξάνθινες τὰ λόγια σου καὶ τὴν περπατησιά σου,

- τὰ νάξια ποῦ κανες ἐσὺ δὲν τὰ κανε καμιά σου.]
- 7) Ἐφτάμορφη τῆς γειτονιαῖς, τῶν κοριτσιῶν καμάρι,
'ς τὴ γειτονιά ποῦ σ' ἔχουνε, πῶς δὲν τοὺς πιάνει ζάλη;
[Ἐφτὰ φοραῖς λιγοθυμῶ, πουλί μου, τὴν ἡμέρα,
κι' ἂν δὲν ἰδῶ τὰ μάτια σου, δὲ μπόρ' νὰ γύρω πέρα.]
- 8) Ὅχτῶ ποδιά χει ὁ κάβουρας καὶ πάνε μπρὸς καὶ πίσω
τὴ νιότη μου 'ς τὰ χέρια σου θὰ τὴν ἀπαρατήσω.
[Ὅχτῶ ποδιά χει ὁ κάβουρας, πάνε μπροστὰ καὶ πίσω,
ἐσένα πρωταγάπησα μὲ σένα θὲ λὰ ζήσω.]
- 9) Ἐννιά φεργάδες ἔφτιαξα μὲ μπρούτζινα κατάρτια,
καὶ γεμιτζῆς ἐγίνηκα γιὰ τὰ δικά σου μάτια.
[Ἐννιά καράβια ἀρμάτωσα μὲ μπρούτζινα κανόνια,
καὶ 'ς τὸ πουλί μου τὰ στείλα νὰ μοῦ τὸ φέρουν τώρα.]
- 10) Δεκάτισε τὰ λόγια σου καὶ πές τα δέκα, δέκα,
κι' ὡς ποῦ νὰ πᾶς 'ς τὰ ἑκατὸ σὲ παίρνω γιὰ γυναῖκα.
[Δεκάτισε τὰ λόγια σου καὶ πές τα δέκα, δέκα,
ἐσένα πρωταγάπησα δὲν παίρνω ἄλλη γυναῖκα.]
- 11) Ἐντεκα ἀηδόνια σοῦ στείλα, κόρη μου, 'ς τὴν αὐλή σου,
νὰ κελαιδοῦν κάθε πρωτὶ τ' ἀγγελικὸ κορμί σου.
- 12) Δώδεκα μῆλα σοῦ στείλα δεμένα 'ς τὸ μαντήλι,
ἐδιάδεξες καὶ κράτησες τὸ μερτζανί σου ἀχειλί.
[Δώδεκα μῆλα σοῦ στείλα ἀπὸ τὴ Μαλευρία,
διάλεξες κι' ἀποδιάλεξες, μὰ γὼ πάλι σὲ πῆρα.]
- 13) Ἡ νύχτα ἔχ' ὄραις δεκατρεῖς, μὰ γὼ τοῖς τρεῖς κοιμοῦμαι,
τοῖς ἄλλαις δέκα κάθουμαι καὶ σένα συλλογιοῦμαι.
- 14) Ἀηδόνια δεκατέσσερα, κοτσούφια, καὶ κανάρια,
ὄλα σ' τὰ στέλνω μιὰ βραδεῖα νὰ μ' ἀγαπᾶς καθάρια.
- 15) Δεκαπεντάρι σφάτζικο σοῦ στέλνω γιὰ σημάδι.
καὶ ἂν δὲ σμίξουμε ἐδῶ, θὰ σμίξουμε 'ς τὸν Ἄδη.
[Δεκαπεντάρι φράγκικο σοῦ στέλνω γιὰ σημάδι,
χίλια φλωριά βενέτικα, ἄλλος νὰ μὴ σὲ πάρῃ.]
- 16) Ἐφτὰ καὶ πέντε, δώδεκα καὶ τέσσερα, δεκάξι,
γιὰ δὲς τὰ τραγουδάκιά μου πῶς τὰ χω μὲ τὴ τάξη.
- 17) Δεκαφταριαῖς τὴν ἔσκαψα, κόρη μου, τὴν αὐλή σου.
γιὰ νὰ βρῶ ἀθάνατο νερὸ νὰ πλύνω τὸ κορμί σου.
- 18) Τὴ δεκοχτοῦρα ἀγάπησα ποῦ ναι σὰν περιστέρι,
καὶ τὸ δικό σου τὸ κορμί γιὰ νὰ τὸ κάμω ταῖρι.
- 19) Δεκαεννιά μερόνυχτα ψάχω γιὰ νὰ βρῶ κλῆμα,
γιὰ νὰ μᾶς στεφανώσῃ ὁ θεὸς νὰ βγοῦμε ἀπὸ τὸ κριμα.
- 20) Τὰ εἴκοσί μου δάκτυλα χειρῶν καὶ ποδαριῶν μου,
ὄλα μου θυσιάζονται, ὅταν σὲ βλέπω μπρὸς μου
- 30) Τρανταφυλλιάς τραντάφυλλο, τραντάφυλλο καὶ ῥόδο.
ἐσένα ἀπ' τάχειλάκι σου θέλω ν' ἀκούσω λόγο.
- 40) Σαράντα νιαῖς βοηθᾶτε με κ' ἓνα θεριὸ μὲ πνίγει,

- ἓνα πουλάκι μέρωσα καὶ θέλει νὰ μοῦ φύγη.
 50) Πέτρα πενηντοκάντηλη, βολιμοσκεπασμένη,
 ἡ νιότη μου ἔς τὰ χέρια σου εἶναι παραδομένη.
 60) Ἐξηνταβέργινο κλουβὶ μοῦ φτειάσαν οἱ γονεῖς μου,
 καὶ μέσα μὲ κλειδώσανε νὰ σ' ἀρνηθῶ. πουλί μου.
 70) Σὲ ἐβδομήντα ἐκκλησιαῖς θὰ πὰ νὰ πέσω ἔς τ' ἅγια.
 κι' ἂν δὲ μὲ γιάνη ἡ Παναγιά, εἶναι δικά σου μάγια.
 80) Ὅγδόντα κάτεργά ῥχονται ἀπὸ τὴν Ἀγγλιτέρα,
 τὸ μάθαν ποῦ σου ὄμορφη καὶ προξενεῖά σου φέραν.
 90) Σὲ ἐνενήντα ἐκκλησιαῖς θὰ πάω νὰ λειτουργήσω,
 κι' ὅπου θὰ πᾶς, πουλάκι μου, σένα θ' ἀκολουθήσω.
 100) Τώρα τὰ τελειώσαμε καὶ πιά δὲν ἔχω ἄλλο.
 τὰ στέφανα καὶ τὸν παπᾶ φέρτε καὶ τὸν κουμπάρο.

Ἐν Ἀργεῖ

ΠΑΝΑΓ. Δ. ΣΕΦΕΡΛΗΣ

[Ἡ προκειμένη ἀργεῖα παραλλαγή τῶν Ἐκατολλόγων τῆς ἀγάπης, εἶναι ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη (σ. 138), ἡ πληρεστάτη πασῶν τῶν γνωστῶν. περὶ ὧν ἐκτενῶς διελάβομεν ἐν Λαογρ Β' σ. 137 - 146 καὶ 151 - 7. Κοινὰ πρὸς τὸν λεγόμενον Ἀλφάβητον τῆς ἀγάπης τοῦ Βρεταννικοῦ μουσείου εἶναι τὰ ἐξῆς:

2 = Ἀλφ. 25 (29). Λαογραφ. Β' σ. 143.

Δυὸ μάτια θλίβεις, λυγερή, καὶ δυὸ καρδιαῖς μαραίνεις.

5 = Ἀλφ. 78 (31). Λαογρ. 143.

6 καὶ 6 β = Ἀλφ. 40 (32) Λαογρ. σ. 144. — Καὶ ἐνταῦθα ἡ περιέργος παρανόησις.

7 β = Ἀλφαβ. 78 (31).

10 = Ἀλφ. 53 (26) Λαογρ. 142 - 3. — Σ.τ. Δ.]

Κεφαλληνιακὸν δίστιχον

Σαράντα ὀργυιαῖς τὴν ἔσκαψα, κόρη μου, τὴν αὐλή σου,
 νὰ βρῆς βρουσοῦλα μὲ νερὸ νὰ πλένης μοναχὴ σου.

Ἐν Ἀργοστολίῳ

ΣΠ. Δ. ΠΑΓΩΝΙΣ

Καὶ τὸ δίστιχον τοῦτο εἶναι ἀπόσπασμα τῶν Ἐκατολλόγων τῆς ἀγάπης. — Σ.τ. Δ.]

Ἄσματα δημοτικὰ τῆς Ῥόδου.

Τῆς Τρίχας τὸ γιοφύρι

Γιοφύριθ θεμελλιώννεται μ' ἐξήντα δυὸ καμάρες
 καὶ μὲ σαράντα μάλιστα καὶ τριάντα μαθητᾶδες.
 Ἀποῦ βραδὺς τὸ χτίζασιμ, ποῦ τὸ πρῶιν ἐχάλαν
 (ἄς χαίρουντ' οἱ καλοὶ πουργοὶ ὅπου τρεχεν ἡ πάγα).

- 5 Πουλλάκιν ἑκατέβηκεν ᾿ς τὴν μεσιακὴν καμάραν,
δὲν ἐκελάδειεσ σὰμ πουλλιμ μηδὲ σὰχ χελιδόνι,
μόνονυ κελάδειεγ κ' ἔλεγε «γιοφύριδ δὲ στεριώννει,
ἄδ δὲν ἐσφάξειτ' ἄνθρωπογ κι' ἄδ δὲχ χύσετε γαῖμαν,
ὄχι φτωχὸν ὄχι ἀρφανόμ, μηδὲ πού στρατολάτη,
- 10 μόνον τοῦ πρωτομάστορα τὸ πρῶτον του στεφάνι.»
Κι' ὁ μάστορας σὰν τό κουσεμ πολλὰ τοῦ βαροφάνην,
τοῦ κάρφα του ἐφώναξεγ και' ᾿ς τὸν ὄντάν του πάγει.
«Νὰ σφάξω τὴν μανοῦλλαμ μου, μανοῦλλαδ δὲν εὐρίσκω,
νὰ σφάξω τ' ἀδερφάκια μου, ἀδέρφια δὲν εὐρίσκω
- 15 νὰ σφάξω τὴν Καλίτσαμ μου, καλλύττερην εὐρίσκω.
Ἄμε νὰ πῆς τῆς ἄμοιρης και' τῆς κακογραμμένης,
ἀποῦ τὴν εἶχε ἡ μοῖρα της ἐδῶ θεμελλιωμένη.
Σαββάτο βράδυν μὴλ λουστῆ και' Κερεκῆμ μὴλ λάξη
και' τῆδ Δευτέραν τὸ ταχὺ ᾿στὸμ μάστοραν νὰ φτάξη.»
- 20 Ὁ κάρφας ἐβαρόηκουσεμ πηγαίνει και' τῆς λέγει·
«Σαββάτο βράδυν νὰ λουστῆς και' Κερεκῆν νὰ λλάξης
και' τῆδ Δευτέραν τὸ ταχὺ ᾿ς τὸμ μάστοραν νὰ φτάξης.»
Σαββάτο βράδυν λούννεται και' Κερεκῆν ἀλλάσσει·
βάλλει τὸν ἥλιουμ πρόσωπογ και' τὸ φεγγάρι στήθη
- 25 και' τοῦ κοράκου τὸ φτερόβ βάλλει καμαροφρυδι,
και' τῆδ Δευτέραν τὸ ταχὺ ᾿στὸμ μάστοραν ἐφτάννει.
«Εἶντα μὲ θέλεις, μάστορα, και' μήνυσές μου νᾶρω,
εἶντα μὲ θέλεις γιὰ φαγίφ, φαγίν νὰ σὲ χορτάσω.
- Και' τὸ φιλίσ σου χαίρου το, και' τὰ φαγιά σου φά τα.
- 30 Τὸ δακτυλίδιμ μοῦπ πεσε ᾿ς τὴ μεσιακὴν καμάραν.»
Σὰχ χήνα νεπουγκώννεται, σὰμ πάπια μπαίνειν μέσα
ὄλλοι ἐχτυποῦσαμ μὲ πηλόγ και' μὲ μικρὰ πετράδια
κι' ὁ ἔρημος ὁ μάστορας μὲ πέτραις μὲ λιθάρια.
- 35 «Σταθῆτε. πρὲ καλὰ παιδιὰ, ποῦ χω νὰ σᾶς μιλήσω.
Ποῦ τῶν καρφάδων τὴ γενιὰν τρίχα νὰ μὴρ ῥαγίση,
κι' ἀπὸ τοῦ πρωτομάστορα τρίχα νὰ μὴμ πομείνη,
Ὡς τρέμει ἡ καρδοῦλλα μου, νὰ τρέμη τὸ γιοφύρι,
ὡς πέφτουν τὰ μαλλάκια μου νὰ πέφτουν οἱ διαβάταις.
- 40 Τρεῖς ἀδερφάδες ἤμαστογ κ' οἱ τρεῖς κακογραμμέναις·
ἡ μιὰ ἔχτισεν τὸ Γαλατᾶγ, κ' ἡ ἄλλη τὸ Μισίρι,
κ' ἐγὼ ἡ κακορίζικη τῆς Τρίχας τὸ γιοφύρι.»

ΣΗΜ. Στ. 4. *Πουργοί* (ὑπουργοί)=μαθηταὶ μικροί.—*Πάγα*=ἡμερομίσθιον.—
9 *Στρατολάτης*=διαβάτης.—12. *Κάρφας* (κάλφας λ. τουρκ)=ὁ πρῶτος μαθητής.
—27-28. *Εἶντα*=τί.—31. *Νεπουγκώννεται*=περισυλλέγει τὰ φορέματα αὐτῆς
κατὰ τὰ ἄκρα.

Τὸ ποίημα τοῦτο ἐψάλλετο εἰς παλαιότερας ἐποχάς, τώρα βαθμηδὸν ἐκλεί-
πει· παρελάβομεν δὲ αὐτὸ παρὰ γυναικῶν ἡλικίας 50-60 ἐτῶν· κατὰ τὰς πληρο-

φορίας τούτων εἰσῆχθη τὸ πρῶτον εἰς τὸ χωρίον ἡμῶν Μάσσαρι κατὰ τὴν παιδικὴν αὐτῶν ἡλικίαν ὅτε, ὡς λέγουν, ἰδρῦετο τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος γεφύρι.—[Περὶ τοῦ ἔσματος βλ. Λαογρ. Α' σ. 15.631, 656. Μετὰ τὸν 27 στίχον προδήλως ἐξέπεσεν εἰς περὶ τοῦ φιλήματος, εἰς ὃν ἀναφέρεται ὁ στ. 29 —Σ. τ. Δ.].

Ναννουρίσματα.

- 1 Κούννια μου, κούνησέ μου το, κ' ὕπνε μου κοίμισέ το καὶ σὺ παπλωματάκιμ μου σύρε καὶ σκέπασέ το.
- 2 Μωρόμ μου, ἔστο βαβάλις σου τριά δέντρα θὰ φυτέψω, εἰς τὴ ζερβήσ σου, φοινικιάν, εἰς τὴδ δεξιὰς σου, δάφνη κι' ἀπάνω ἔστο κεφάλις σου, τριανταφυλλιὰμ μὲ τ' ἄθθη.
3. Ἐπαρ' το, ὕπνε μ', ἔπαρ' το καὶ πάλι στρέψε φέρ' το, καὶ φέρ' το μὲ τὰ κάλλη του καὶ μὲ ταῖς ὁμορφιαῖς του.
4. Κι' ἄμ μοῦ τὸ φέρης, ὕπνε μου, τρεῖς χώραις σοῦ χαρίζω, τὴμ Πόλημ μὲ τὸ Γαλατᾶν, τὴχ Χιὸμ μὲ τὰ γαλούνια καὶ τὴγ Κωνσταντινόπολημ μὲ τὰ καλά της οὔλλα.
5. Νάννι τοῦ δυόσμου τὸ κλαδίν, τῆς δάφνης τὸ κλωνάριμ, ποῦ δὲν τὸ ῥίξει βασιλιᾶς νὰ στείλῃ νὰ τὸ πάρῃ.
6. Κοιμήσου, ποῦ νὰ θρέφῃσαι μὲ μάναγ καὶ μὲ κύρη, σὰν τὸ καράβι ἔστο γιαλλὸμ μὲ τὸγ καραβοκύρη.
7. Κοιμήσου μὲ τῆζ ζάχαρηγ καὶ ξύπνα μὲ τὸ μέλι, καὶ νίψου μὲ τ' ἀθθόνερομ ποῦ νίβγουντ' οἱ ἀγγέλοι.

ΣΗΜ. *Νανν.* 2,1. *Βαβάλι*, κούνια, λίκνον.—4,2. *Γαλούνια* ἴσως πλοῖα [εἶδος πλοίου, ἰταλ. *galeone*.—Σ. τ. Δ.].

Τὰ ναννουρίσματα καὶ τὰ ἄσματα αἰώρας εἰς ἀρχαιοτέραν ἐποχὴν ἑδόμενα ἄδονται καὶ σήμερον ὡς καὶ πρὶν ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεᾶν μεταδιδόμενα.

"Ἄσματα αἰώρας.

1. Θιέ, καὶ νᾶρτεν ἡ Λαμπρὴ ν' ἀλλάξουν οἱ παππᾶδες, νὰ βγάλουν τὴν Ἀνάστασημ μὲ ταῖς χρουσαῖς λαμπάδες.
2. Γιὰν τὴμ μεγάληγ Κυριακὴν νὰ ν' οὔλλαις οἱ ἡμέραις ποῦ λλάσσουν οἱ λεύτεραις κι' οὔλλαις οἱ παντρεμέναις.
3. Κούννια μου, κούνησέ μου τη γιὰ νὰ βραδειάσῃ ἡ μέρα νὰ ξημερώσῃ νὰ τὴδ δῶ νὰ πάρῃ ὁ νοῦς μου ἀγέρα.
4. Κουννιέτ' ἓνα χρουσόγ κορμιγ καὶ ππῶς νὰ τὸ κουνήσω; νὰ πιάσω διαμαντόπετραν νὰ τὸ πετροβολήσω.
5. Χριστὸς ἀνέστημ, μάτια μου, ἔλα νὰ φιληθοῦμεν καὶ βάστα καὶ στὸ χέρι σου κλῆμαν νὰ βλοηθοῦμεν.
6. Κουννιέται καὶ τὸ μάλαμαγ, κουννιέται καὶ τ' ἀσῆμ κουννιέται κ' ἡ ἀγάπη μου μ' ὀλόχρουσο σιτζίμ.
7. Θιέ νὰ κόπην τὸ σχοινίν, νὰ διάσουρεν ὁ κλῶνος,

- 8 νά συρεν νά μὲ πέταξε Ἶστοῦ κρῖνου μου τὸ θρόνο.
Θιὲ νά κόπην τὸ σχοινὶν νά πόσυρε σάν ἄστρον,
νά συρεν νά μὲ πέταξε Ἶστοῦ κρῖνου μου τὸ κάστρο.

ΣΗΜ. Ἶσμα 6 στ. 2. Σιζίμι=σχοινίον λεπτόν — Τάνωτέρω Ἶσματα τῆς αἰώρας ἄδονται κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Πάσχα. Ἡ ἕκ σχοινίου αἰώρα ἀναρτᾶται ἐπὶ χονδροῦ κλάδου δένδρου ἐκ τῶν εὐρισκομένων ἐντὸς τοῦ χωρίου ἢ πλησίον αὐτοῦ ἢ ἐπὶ τινος δοκοῦ τῆς στέγης οἰκίας.

Ἶεν Ῥόδω.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ καὶ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ
Δημοδιδάσκαλοι ἐκ τοῦ χωρίου Μάσσαρη τῆς νήσου Ῥόδου

Ἶσματα δημοτικὰ Κεφαλληνίας.

1

- Ἶπ ἄκρη σ' ἄκρη τοῦ γιαλοῦ, κάτου ᾿ς τῆ Βαβυλῶνα.
προξενητᾶδες ἔστειλεν ὁ Ῥάλλης γιὰ τῆ Λένα.
Ἶπήανε τῆ βρήκανε ἄξια καὶ προκομμένη
Δελέγκου ἐμπῆξε κ' ὕφανε τοῦ Ῥάλλη τὸ μαντῆλι
5 τὸ ὕφανε τὸ ξύφανε...
μασοῦρι βάνει τὸ φλωρί, μασοῦρι τὸ λογάρι,
καὶ μὲ τ' ἄσημομέταξο ῥίχτει μαργαριτάρι.
Τὸ δίπλωσε τὸ τρίπλωσε Ἶστὸν κόρφο της τὸ βάνει.
«Μάννα, νερὸ δὲν ἔχουμε καὶ ποιὸς θὰ πάη νά φέρη:
10 — Μωρή, πότα μὲ ῥώτησες καὶ μὲ ῥωτᾶς καὶ τώρα;»
Χρυσὸ σικλάκι ἄρπαξε, τσοῖ βρύσαις κατεβαίνει
ἐκεῖ εὗρηκε τσοῖ ὁμοιαις της καὶ τσοῖ καλύτεραις της.
«Μωρή καρυδομάγουλη καὶ Ῥαλλοφιλημένη, Ἶ)
π' ὁ Ῥάλλης ἐπαντρεύθηκε κι' ἄλλη γυναῖκα παίρνει!
15 — Ὅ Ῥάλλης κι' ἄν παντρεύθηκε μὲ γειά του, μὲ χαρά του,
θέλω νά παντρευτῶ κ' ἐγὼ κοντὰ ᾿ς τῆ γειτονιά του,
νά πάρω ἀπὸ τὸ γένος του κι' ἀπ' τῆ γενολογιά του
καὶ νά ν' τὰ παρεθύρια μου καρσί μὲ τὰ δικά του
καὶ ὄντες προβαίνει νά μὲ γδῆ νά καίετ' ἦ καρδιά του »
20 Νά σου κι' ὁ Ῥάλλης ἔρχεται τσοῦ κάμπους καβελλάρης!

Ἶ) Κατ' ἄλλους:

Μωρή καρυδομάγουλη κι' ἄμυγαλογελοῦσα,
ὁ Ῥάλλης ἐπαντρεύθηκε κι' ἄλλη γυναῖκα παίρνει
κ' ἐσένανε, μωρή, καλεῖ νά τόνε στεφανώσης.
Μὰ ἔχεις πόδια γιὰ νά πᾶς, κορμάκι γιὰ νά στέκης,
καὶ χέργια βεργολυγερά νά βάλῃς τὰ στεφάνια;

- κόκκινος κατακόκκινος κ' ἐκειὸς καὶ τ' ἄλογά του,
ἐκειὸς καὶ τὰ ζευγάρια του καὶ τὰ λαγωνικά του.
«Κόρη, ποῦ βγάνεις τὸ νερό, βγάλε καὶ γιὰ τὰ μένα·
νὰ πιοῦνε τ' ἄλογάκιά μου καὶ τὰ λαγωνικά μου.»
- 25 Σαράντα σίκλους ἔβγαλε, ἔς τὰ μάτια δὲν τὸν τήρα,
μέσ' ἔς τοῦ σαράντα τέσσαρους ἢ κόρη ἀναστενάξει.
«Τὶ ἔχεις, κόρη. καὶ θλίβεσαι καὶ βαριαναστενάξεις;
Μὴ σοῦ πονεῖ γιὰ τὸ νερό, ἴσως καὶ γιὰ τὴ βρούση,
ἴσως καὶ γιὰ τὸν κόπο σου γιὰ νὰ σ' ἴσως πληρώσω;
- 30 — Δὲν μοῦ πονεῖ γιὰ τὸ νερό, οὔτε καὶ γιὰ τὴ βρούση
οὔτε καὶ γιὰ τὸν κόπο μου, γιὰ νὰ μοῦ τὸν πληρώσης.
'Ο 'Ράλλης ἐπαντρεύθηκε κι' ἄλλη γυναίκα παίρνει.
'Ο 'Ράλλης κι' ἂν παντρεύθηκε μὲ γειά του μὲ χαρά του,
θέλω νὰ παντρευθῶ καὶ γὼ κοντὰ ἔστη γειτονειά του,
- 35 νὰ πάρω ἀπὸ τὸ γένος του κι' ἀπ' τὴ γενολογία του,
καὶ νὰ ν τὰ παρεθύρια του καρσὶ μὲ τὰ δικά μου,
κι' ὅταν προβαίῃ νὰ μὲ γδῆ νὰ καίετ' ἢ καρδιά του.
— 'Ο 'Ράλλης ἂν παντρεύθηκε κουμπάρα σὲ καλαίνει·
μὰ ἔχεις πόδια νὰ σταθῆς, καὶ μάτια νὰ ντρανίσῃς,
- 40 καὶ χέργια στριφτογούργουρα τὰ στέφανα νὰ λύσῃς;
— 'Εγὼ χω πόδια νὰ σταθῶ, καὶ μάτια νὰ ντρανίσω,
καὶ χέργια στριφτογούργουρα τὰ στέφανα νὰ λύσω.»
'Οκ τὴ βρουσοῦλα ἔφυγε ἔστὸ σπίτι της πηγαίνει.
«(Μάννα.) ὁ 'Ράλλης ἐπαντρεύθηκε κουμπάρα μὲ καλαίνει!
- 45 — Μωρὴ, ἔχεις πόδια νὰ σταθῆς, καὶ μάτια νὰ ντρανίσῃς,
καὶ χέργια στριφτογούργουρα τὰ στέφανα νὰ λύσῃς;
— Μὰ γὼ χω πόδια νὰ σταθῶ, καὶ μάτια νὰ ντρανίσω.
καὶ χέργια στριφτογούργουρα τὰ στέφανα νὰ λύσω.»
Τρεῖς μέρες τὴ στολίζανε καὶ στολισμούς δὲν εἶχε.
- 50 Τὸν ἥλιο βάνει πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι στήθη
καὶ τοῦ κοράκου τὸ φτερό τὸ βάνει ἀγγελοφρούδι·
τὸν ἄμμο τὸν ἀμέτρητο ῥήχνει μαργαριτάρι
βαίτσες ἀπ' τὴ μιὰ μεριά, βαίτσες ἀπ' τὴν ἄλλη.
Παπᾶς τὴν εἶγδε κ' ἔσφαλε· διάκος κι' ἂν ἐλειτούργα, ¹⁾
- 55 καὶ τὰ μικρὰ ψαλτόπουλα ἀφήκαν τὰ ψαλτήρια
Οἱ Ἅγιοι ἐκυττιώντανε κ' εἰκόνες ἐθαμάζαν!
«Περικαλῶνε τὸν παπᾶ καὶ προσκυνῶ τὸν διᾶκο
ν' ἀλλάξουμε τὰ στέφανα εἰς τὴν κουμπάρα πάνω.»
«Καλὸ ἔς τὴ θυγατέρα μου τὴν μυριοστολισμένη,
60 κουμπάρα ποῦ τὴν ἔστειλα καὶ νύφη μοῦ τὴν φέρνει.»

¹⁾ Καὶ ἄλλως :

Παπᾶς τὴν εἶγδε κ' ἔσφαλλε, διάκος δὲν ἐλειτούργα,
καὶ τὰ καλαναρχόπουλα ἐπέσαν τὰ χαρτιά τους.

«Καλὸ ἔς τὴν θυγατέρα μου τὴν μαυροβολιασμένη,
ποῦ νύφη τοῦ τὴν ἔστειλα κουμπάρα μου τὴν στέρνει.» ¹⁾

[Παραλλαγή τοῦ ἔσματος τῆς ἀπὸ κουμπάρας νύφης (Λαογραφ. Α' σ. 383-384) ἐν συμφυρμῶ ἀπὸ στ. 20 - 29 μετὰ τοῦ ἔσματος τῆς ἀναγνωρίσεως (Passow 442). Πρὸς τὴν ζακυνθίαν παραλλαγὴν τοῦ ἔσματος παρὰ Passow ἀρ. 436 ὀλιγίστας παρουσιάζει διαφορὰς, κοινὸν ἔχουσα καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἔραστοῦ.— Σ. τ. Δ.]

2.

- “Οντας ἐπρωτοκίνησε τοῦ Μέγα τὸ καράβι
ὄλη ἢ Πόλη ἐσειστήκε κ’ ἢ Βενετιὰ τρομάζει.
Ἵσα κορίτσια τό εἶδανε ὄλα τὰ προσκνησαν,
καὶ μία ἐπαράσκυψε κ’ ἐφάνη τὸ βυζί της·
5 ὁ γιὸς τοῦ βασιλιᾶ γδε τὴν καὶ πεσε τοῦ θανάτου.
Παίρνει καὶ πάει σπίτι του σὰ μῆλο μαραμμένο,
σὰ μῆλο, σὰ ῥοδάκινο, σὰν πατρὶνὸ κεράσι.
«Μάννα, ψυχὴ, μάννα, ζωὴ, μάννα, κεφάλι μου πονεῖ.
Μάννα, τὴν κόρη ποῦ γδα γὼ γυναῖκα νὰ τὴν πάρω.
10 — Μωρὲ τί λές; τὴν τούρκισσα, τὴν τουρκοπαιδεμένη!
— Μάννα ὀλόχρυσσα φορεῖ, ὀλόχρυσσα ντυμένη,
κι’ ὁ γῦρος τῆς ποδούλας της τὸ κάστρο κατεβάζει.
— Καθὼς μου λές, παιδάκι μου, βάνω προξηνητᾶδες.»
- Στέρνει τὸν Λοῦκα τὸ Φωκᾶ, στέρνει τὸ Νικηφόρο,
15 στέρνει τὸν Τρεμοτράχηλον, ποῦ τρέμει γῆς καὶ κόσμος.
Σαράντα μέραις κάμανε τὴ σκάλα ν’ ἀνεβουνε,
κι’ ἄλλαις σαραντατέσσαρες τὴν κόρη νὰ τὴ γδοῦνε·
μέσ’ ἔς τσοῖ σαραντατέσσαρες ἢ κόρη καὶ προβαίνει.
«Καλὸ ἔς τὸν ἄρχοντα Φωκᾶ, καλὸ ἔς τὸ Νικηφόρο,
20 καλὸ ἔς τὸν Τρεμοτράχηλο, ποῦ τρέμει γῆς καὶ κόσμος.
Μὴν εἴσθνε μελιτικοί, μέλι νὰ σᾶς ταῖσω;
Μὴν εἴσθνε γαλατιανοί, γάλα νὰ σᾶς ποτίσω;
Μὴν εἴσθνε φιλόχριστοι νὰ φάτε καὶ νὰ πιῆτε;
— Δὲν εἴμαστε μελιτικοί, μέλι νὰ μᾶς ταῖσης,
25 δὲν εἴμαστε γαλατιανοί, γάλα νὰ μᾶς ποτίσης,
δὲν εἴμαστε φιλόχριστοι νὰ φάμε καὶ νὰ πιοῦμε.
Ἐδῶ μᾶς βάνει ὁ βασιλιᾶς γυναῖκα νὰ σὲ πάρη.
— Δὲ θέλω γὼ τὰ μοῦτρα του τσουκάλι ἔστη γωνιά μου,
νὰ μαγειρεύω πίτουρα νὰ τρῶνε τὰ παπιά μου.
30 Τοῦ δυὸ μου βάγιων τὸ κελλὶ σημοκεραμωμένο,
ἀπόξουθ’ ἔχουνε χαρτὶ καὶ μέσαθε τὴν πένα
κι’ ἄ θέλη ἀπὸ τσοῖ δούλαις μου κι’ ἀπ’ τς ἀναδεξιμαῖς μου
τότε νὰ στείλῃ ὁ βασιλιᾶς γυναῖκα νὰ τοῦ στείλω.»

¹⁾ Οἱ μὲν στίχοι 59 - 60 λόγοι τῆς μητρὸς τῆς νυμφευθείσης κόρης, οἱ δὲ 61 - 62 τῆς μητρὸς τῆς ἀποπεμφθείσης νύμφης.

- «Καλῶς ἔρχονται οἱ δοῦλοι μου, καλὰ σκαρίκια φέρουν.
 35 — Καλῶς σ' εὐρήκ' ἀφέντη μου, κακὰ σκαρίκια φέρνω.
 Δὲ θέλει αὐτὴ τὰ μοῦτρα σου τσουκάλι ἔστη γωνιά της,
 νὰ μαγειρεύη πίτουρα νὰ τρῶνε τὰ παπιά της·
 τῶν δυό της βάγιων τὸ κελλὶ σημοκεραμωμένο,
 ἀπόξουθ' ἔχουνε χαρτί και μέσαθε τὴν πένα·
 40 κ' ἄ θέλης ἀπ' τσοῖ δούλαις της κ' ἀπ' τς ἀναδεξιμαῖς της.
 τότε νὰ στείλῃς, βασιλιᾷ γυναῖκα νὰ σοῦ στείλῃ.»
 Πάλε τσοῦ ἐματάστειλε, πάλε τσοῦ ματαστέρνει,
 μὲ τὴν καρδιά καιμένη.

- Ἐξήντα μέραις κάμανε τὴ σκάλα ν' ἀνεβοῦνε.
 45 κ' ἄλλαις ἐξήντα τέσσαρες τὴν κόρη νὰ τὴν γδοῦνε
 μέσ' ἔτσοῖς ἐξήντα τέσσαρες ἡ κόρη και προβαίνει.
 «Καλὸ ἔστον ἄρχοντα Φωκᾶ, καλὸ ἔς τὸ Νικηφόρο,
 καλὸ ἔστον Τρεμοτράχηλο ποῦ τρέμει γῆς και κόσμος·
 Μὴν εἴσθενε μελιτινοί, μέλι νὰ σᾶς ταῖσω;
 50 Μὴν εἴσθενε γαλατιανοί, γάλα νὰ σᾶς ποτίσω;
 Μὴν εἴσθενε φιλόχριστοι, νὰ φάτε και νὰ πιῆτε;
 — Δὲν εἴμαστε μελιτινοί, μέλι νὰ μᾶς ταῖστε.
 Δὲν εἴμαστε γαλατιανοί, γάλα νὰ μᾶς ποτίστε.
 Δὲν εἴμαστε φιλόχριστοι, νὰ φάμε και νὰ πιοῦμεν,
 55 ἐδῶ μᾶς βάνει ὁ βασιλιᾶς γυναῖκα νὰ σὲ πάρῃ.
 — Δὲ θέλω γὼ τὰ δόντια του παλούκια ἔστην αὐλή μου,
 νὰ πεδουκλώνω τ' ἄλογα, νὰ δένω τὴν τροφή τους.
 Ἄς πάῃ νὰ σπείρῃ τὴ θάλασσα ἢ στᾶρι ἢ λινάρι.
 κ' ἀπὰ ἔστην ἀπαλάμη του ὀλάργυρο πηγᾶδι·
 60 τότες νὰ στείλῃ ὁ βασιλιᾶς γυναῖκα νὰ μὲ πάρῃ.

(Στὸ δρόμο ποῦ ἐπήγαινε τὸ βασιλόπουλο ἀπάντησε τρεῖς μᾶϊσσαις μάννα και θυγατέρες).

- «Καλὸ ἔστο βασιλόπουλο, πῶς εἶσαι πικραμένο;
 κάτι κορίτσι ἀγαπᾶς και κεῖνο δὲν σὲ θέλει.
 Ἄν τὴν πλανέσω τη ἐγὼ τί θά 'ν' τὸ χάρισμά μου;
 — Σοῦ δίνω χίλια πέρπερα, σοῦ δίνω δυὸ χιλιάδες.
 65 — Δὲ θέλω χίλια πέρπερα, οὔτε και δυὸ χιλιάδες,
 παρὰ τὸ χρυσογαῖτανο ὀπῶχεις ἔστο καπέλλο.»
 Ἔβγαλε και τοῦ τὰ δωκε τριά μῆλα μαγεμένα·
 — «Τὸ νὰ ῥῆξε ἔστο ποταμό, νὰ πάψουν τὰ ποτάμια,
 τ' ἄλλο ῥῆξε ἔστο τρίστρατο, νὰ πάψουν οἱ στρατιώταις,
 70 τ' ἄλλο σύρε και ῥῆξε το τσῆ λυγερῆς τς ἀγκάλαις.»
 Τὸ νὰ ῥῆξε ἔστον ποταμό, κ' ἐπάσαν τὰ ποτάμια·
 τ' ἄλλο ῥῆξε ἔστο τρίστρατο, κ' ἐπάσαν οἱ στρατιώταις,
 τ' ἄλλο πῆε και τὸ ῥῆξε τσῆ λιγερῆς τς ἀγκάλαις
 Ὡς τὸ γδ' ἡ κόρη ἐσβύστηκε κ' ὡς τὸ γδε δαιμονίστη.

75 κ' ὡς τό πιασε 'ςτὸ χέρι της, ἡ κόρη ἐβουρλίστη·
 «Γρήγορα πᾶρτε, σύρτε με 'ςτοῦ βασιλιᾶ τς ἀγκάλαις!»
 Ἐν Ἀργοστολίῳ.

ΣΠ. Δ. ΠΑΓΩΝΗΣ

[Τὸ ἄσμα τοῦτο εἶναι ὁμοιότατον πρὸς τὸ τοῦ χωρίου Ζερβᾶτα τῆς Κεφαλ-
 ληνίας, τὸ δημοσευθὲν ὑπὸ *B. Schmidt* (Griech. Märchen, Sagen u. Volks-
 lieder ἀριθ. 59 σ. 198-204), διεξοδικώτερον μὲν ἐκείνου, ἀποτελουμένου ἐκ στ.
 77, ἀλλ' ἑλλιπέστερον, ὡς μὴ ἔχον τὸ τελευταῖον μέρος (ἀπὸ τοῦ στ. 50 κ.έ. παρὰ
Schmidt): καὶ ἡ παρὰ *Μανούσῳ* (Τραγοῦδια ἐθνικὰ Β' σ. 111-4) παραλλαγή, πιθα-
 νῶς κερκυραϊκῆ, μικρὸν διαφέρει τῶν κεφαλληνιακῶν. Εἶναι δ' ἀκριτικόν, εὐ-
 στόχως δὲ καὶ ὁ *Schmidt* (σ. 274 κ. έ.) ὑπέδειξεν τὴν ἐκ τῶν στ. 16-7 ἐμφαινομέ-
 νην συνάφειαν αὐτοῦ πρὸς ἄλλα ἀκριτικά ἄσματα. Ἡ ὑπόθεσις αὐτοῦ εἶναι τὰ
 κατὰ τὴν μνηστειαν τοῦ Διγενῆ, πάμπολλαι δ' εἶναι αἱ παραλλαγαὶ αὐτοῦ τασ-
 σόμεναι εἰς διαφόρους κατηγορίας, κατὰ λόγον τῶν ἐν αὐταῖς ἐπεισοδίων, ἅτινα
 δὲν εἶναι τὰ αὐτὰ ἐν πάσαις. Περὶ τῶν παραλλαγῶν τούτων θὰ διαλάβωμεν
 προσεχῶς ἐν ἰδίᾳ πραγματείᾳ (Βλ. καὶ Λαογρ. τ. Α' σ. 198 κ. έ.).—Ἐτέραν παρ-
 αλλαγὴν κυπριακὴν τοῦ αὐτοῦ ἄσματος δημοσιεύομεν ἀμέσως κατωτέρω. Σ. τ. Δ.]

Τὸ τραγοῦδι τοῦ Παχουτῆ

(Κύπρος)

- Μέσ' σὲ καράβια τοῦ γιαλοῦ, μέσ' 'ς ἀγαθὸ λιμιῶνα.
 σὲ παναθύρ' ὀλόχρυσες μιὰ κόρη κουμπημένη·
 ἐβάσταν εἰς τὸ σ'έριν της λαμπάδαν καφουρένην,
 ἐβάσταν τσ' ἀπὸ τ' ἄλλο της τὴμ μαρκαριταρένην.
- 5 Ψηφιδκιασμένη δέν ἦταν, μήτε σεμιδαλλένη,
 πὸν τὴν καρτιὰν τῆς μάνας της ἦταχ χαριτωμένη.
 Τξείνην εἶδεν ὁ Παχουτῆς τξ' ἐπάρτηκεν ὁ νοῦς του.
 Τρέσ'ει τσιαι πὰ 'ς τὴμ μάναν του δερμένος σκοτωμένος.
 «Εἶντά σ'εἰς, γιέ μου Παχουτῆ, τξ' εἶσαι πολλὰ θλιμμένος,
- 10 θλιμμένος καὶ κακόκαρτος καὶ παραπονεμένος,
 εἶτε τοῦ ἥλιου εἶσαι βραστός, εἶτε τοῦ σ'ιοῦ καμένος,
 εἶτε γλυτζὺν κρασίν ἦπιες, τξ' εἶσαι πεξαρισμένος;
 — Μήτε τοῦ ἥλιου εἶμαι βραστός, μήτε τοῦ σ'ιοῦ καμένος.
 μήτε γλυτζὺν κρασίν ἦπια τξ' εἶμαι πεξαρισμένος.
- 15 Μέσ' σὲ καράβια τοῦ γιαλοῦ, μέσ' 'ς ἀγαθὸ λιμιῶνα,
 σὲ παναθύρ' ὀλόχρυσες μιὰ κόρη κουμπημένη·
 ἐβάσταν εἰς τὸ σ'έριν της λαμπάδαν καφουρένην,
 ἐβάσταν τσ' ἀπὸ τ' ἄλλο της τὴμ μαρκαριταρένην,
 ψηφιδκιασμένη δέν ἦταν, μήτε σεμιδαλλένη
- 20 πὸν τὴν καρτιὰν τῆς μάνας της ἦταχ χαριτωμένη.
 Τξείνην εἶδα, μανοῦλλα μου, τσ' ἐπάρτηκεν ὁ νοῦς μου.
 — Σιώπα, γιέ μου Παχουτῆ, τσ' ἐγὼ νὰ σοῦ τὴδ δώσω ».

- Πέμπει τὸν γέρο τὸν Φωκᾶ, πέμπει τὸν Νικηφόρο,
πέμπει τὸν γέρο Τράχλο, ποῦ τρέμ' ἡ γῆ κι' ὁ κόσμος.
- 25 Πιάνουν τζεινο τὸ στρατί, τζεινο τὸ μονοπάτι,
τὸ μονοπάτι βκάλλει τους 'ς τῆς λυερῆς τῆπ πόρτα.
"Ἄμα τοὺς εἶδ' ἡ λυερῆ ἐπροσηκώθηκέν τους.
«Καλῶς ἦσαν οἱ γέροντες μὲ τὰ καλὰ μαντᾶτα,
καλῶς ἦσαν οἱ γέροντες νὰ φάν νὰ πιοῦν μιτὰ μας,
30 νὰ φάσιν τᾶχνη τοῦ λαοῦ, νὰ φάν ὄφτον περτίτζιν.
Σηγνιά, σκαμνιά τοὺς ἔβαλε, τοὺς γέροντας καθίσκει
«καὶ φάτε, πῆτε, γέροντες τζ' ἐγὼ 'ς τὸν ὄρισμόν σας.
— Ἐμεῖς δὲν ἦραμεν ἐδῶ νὰ φάμεν καὶ νὰ πιοῦμεν,
προξενητᾶδες ἡμαστην κ' ἦραμεν νὰ σοῦ ποῦμεν.
- 35 — "Οντα ξεράν' ἡ θάλασσα καὶ σπεῖρουν την σιτᾶριν,
καὶ πᾶν τὰ βασιλόπουλα καὶ δῆνουσιδ δεμάδκια,
καὶ πᾶσιν οἱ βασιλίσσες 'ς τὸν γιόμα 'ς τὸν χωράφι,
τότε τὸν καταρκάζουμαι 'ς τὴν δευτέρῃ μου σκλάβα,
'ς τῆδ δευτέρῃ, 'ς τὴ τρίττερῃ, 'ς τὴν ἀπορρηψιμά μου.
- 40 ἀπῶνι τὰ παπούτζια της μὲ τὸ μαρκαριτᾶριν.
ἀπῶνι τὰ σκαρπίνια της πάντα μὲ τὸ χρυσάφιν,
τζαὶ πάλεν ναι καὶ πάλ' ὄϊ. καὶ πάλε σὰμ μοῦ δόξει».

Σηκώννουνται οἱ γέροντες κ' ἐμπρὸς τᾶπίσω πᾶσιν.

"Ἄμα τοὺς εἶδ' ὁ Παχουτῆς ἐπροσηκώθηκέν τους.

- 45 «Καλῶς ἦσαν οἱ γέροντες μὲ τὰ καλὰ μαντᾶτα.
— Καλῶς ἦσαν οἱ γέροντες μὲ τὰ κακὰ μαντᾶτα.
Μέσ' ἡ καρδιά μας ξέρανε, τὰ δόντια μας ἀγιῶσαν,
τζ' ἡ γλωσσα της ἐμαλλίασεν, ἀποῦ μας εἶπεν τόσα.
«"Οντα ξεράν' ἡ θάλασσα καὶ σπεῖρουν την σιτᾶριν,
50 καὶ πᾶν τὰ βασιλόπουλα τσαι δῆνουσιδ δεμάδκια,
καὶ πᾶσιν οἱ βασιλίσσες 'ς τὸν γιόμα 'ς τὸν χωράφι,
τότε τὸν καταρκάζουμαι 'ς τῆδ δευτέρῃ μου σκλάβα.
'ς τῆδ δευτέρῃ, 'ς τὴ τρίττερῃ, 'ς τὴν ἀπορρηψιά μου,
ἀπῶνι τὰ παπούτζια της μὲ τὸ μαρκαριτᾶριν.
55 ἀπῶνι τὰ σκαρπίνια της πάντα μὲ τὸ χρυσάφιν,
τζαὶ πάλεν ναι τσαι πάλ' ὄϊ, τσαι πάλε σὰμ μοῦ δόξει »
"Ἄμα τ' ἀκούει ὁ Παχουτῆς ἔπεσε λι.ωμένος.

«Οὔσσου, γιέ μου, Παχουτῆ, τζ' ἐγὼ, νὰ σοῦ τῆδ δώσω.»

Βάλλ' ἡ μάνα δκυ' ὀκκάδες, τζ' ἡ κάλη βάλλει πέντε,

- 60 τζ' ἐκάτζασιν τζ' ἐπλέξασιν τοῦ Παχουτῆ ζωνᾶριν,
τζ' ἐζώσθην το ὁ Παχουτῆς τσ' ἐπῆεν 'ς τὸν παζᾶριν.
Δκυὸ μᾶίσσες τὸν εἶδασιν τσ' αἱ οἱ δκυὸ ἐψουψουροῦσαν.
Ἡ μάν' ἦταν μᾶίσσα τζ' ἡ κόρη ἀστρονομοῦσα
«Μανά, ὁ νέος πῶρχεται, ποῦ κατεβάζ' ὁ δρόμος,
65 τζεινος κοπέλλαν ἀγαπᾶ τζαὶ τζεινή ἔν τὸθ' θέλει,

κι' ἄς τὸχ χαιρετίσουμεν πρὶν νά μας χαιρετίση,
 κι' ἄς τὸν ἀρουτήσουμεν πρὶν νά μας ἀρωτήση.
 —Κ' εἶντ' τὰ χεις, Παχουτῆ, τζ' εἶσαι πολλὰ θλιμμένους,
 θλιμμένους καὶ κακόκαρτος καὶ παραπονημένος,

70 εἶτε τοῦ ἥλιου εἶσαι βραστός, εἶτε τοῦ σ'ιοῦ καμένος,
 εἶτε γλυτζὺν κρασὶν ἠπιες τζ' εἶσαι πεζαρισμένος,
 εἶτε κοπέλλαν ἀγαπᾶς, τζαὶ τζεινή ἔς σε θέλει;»

(Ἐνταῦθα ἡ ὑπαγορεύουσα ἐλησμόνησε στίχους τινάς.)

«Εἶντα μᾶς δικιᾶς. ἃ Παχουτῆ, καὶ μεῖς νά σοῦ τῆδ δώσουμεν;»
 — Δκιῶ σας τζιαὶ τὰ ῥοῦχα μου, δικιῶ σας <τζιαὶ> τ' ἄρματα μου,

75 δικιῶ σας τζιαὶ τὰ ῥοῦχα μου τὰ παλεορτικά μου,
 ποῦ τὰ φορῶ καὶ σ'αίρουμαι τρεῖς βολές τὸχ χρόνο,
 τὰ Γέννα γιὰ τῆγ Γέννησι, τὰ Φῶτα γιὰ τὸδ δρόσο
 καὶ τὴν Ἀγίαν Κεργιακὴν γιὰ τὸν Καλὸν τὸλ Λόον.

— Ἐμεῖς ἔθ θέλουμεν τὰ ῥοῦχα σου, μήτε τ' ἄρματά σου

80 οὔτε τὰ ῥοῦχα σου, οὔτε τὰ παλεορτικά σου,
 μὸθ θέλουμεν, ἃ Παχουτῆ, ἀφτὸ ποῦ σαι ζωσμένος.
 Πῆαιν' ἄφς τὴν πόρταν ἀνοικτὴν καὶ τὸ καντῆλι ν' ἄφτη,
 τζιαὶ πάνω 'ς τὰ μεσάνυχτα δέχτου τὴν κόρην νᾶρτη.»

Ἀπάνω 'ς τὰ μεσάνυχτα ἀνάψαν οἱ φωτιαῖς της.

85 «Ἄνουτε, βάγιες, ἄνουτε, ἄψτε τζειρκὰ καὶ τζαντηλέρκα,
 γιὰτ' οἱ μαγειές μου ἔν' περισσές καὶ τώρα πεθανίσκω.»
 Σηκώθησαν οἱ βάγιες της τζ' ἀνάψαν τζειρκὰ τζιαὶ] τζαντηλέρκα,
 τζιαὶ πιάνει τζειῖνο τὸ στρατί, τζειῖνο τὸ μονοπάτι.

Τὸ μονοπάτι βκάλλει τὴν 'ς τοῦ Παχουτῆ τὴν πόρτα,

90 καὶ πολοᾶται λυερή, τζαὶ τοῦτον νά ταῖς λέει.

«Πιοὺς εἶδε ταῖς εὐγενικὲς μεσάνυχτ' νά γυρίζουν
 γυρίζουν καὶ γυρεύκουσιν ἀνδρᾶδες ν' ἀγαπήσουν».

Τζιαὶ πολοοῦνται σκλάβες της νά τὴν παρηγορήσουν.

«Ἐμεῖς, εἶδαμεν εὐγενικὲς μεσανυχτ' νά γυρίζουν,

95 γυρίζουν καὶ γυρεύκουσιν ἀνδρᾶδες ν' ἀγαπήσουν.»

«Ἄνοιξε, γιὲ τῆς ἀνομης, ἄνοιξε, γιὲ τῆς κούρβας,
 γιὰτ' οἱ μαγειές σου ἔν' πολλές καὶ τώρα ποθανίσκω.

— Ὄντα ξεράν' ἡ θάλασσα τζιαὶ σπείρουν τὴν σιτάριν,
 τζιαὶ πὰν τὰ βασιλόπουλα τζιαὶ δῆννουσι δεμάδκια,

100 τζιαὶ πᾶσιν οἱ βασιλίσσες 'ς τὸγ γιόμα 'ς τὸχ χωραφιν,
 τότε σὲ καταρκάζουμαι 'ς τὸδ δευτέρό μου σκλάβο,
 'ς τὸδ δεύτερο, 'ς τὸτ τρίττερο, 'ς τὸν ἀπορρήσιμόμ μου,
 ἀπῶνι τὰ παπούτζια του μὲ τὸ μαρκαριτάριν,
 ἀπῶνι τὰ σαρκπίνια του πάντα μὲ τὸ χρυσάφιν,

105 τζιαὶ πάλεν ναί, τζιαὶ πάλ' οἷ, τζιαὶ πάλε σὰμ μοῦ δόξει »

(Ἐνταῦθα λείπουνσι στίχοι.)

- Ἔσ' κπε τζιαὶ φίλησε δκυὸ μάτια βαδωμένα,
 τζιαὶ κατωθκιὸ ἐφίλησε δκυὸ σ' εἴλη κοραλλένια,
 τζιαὶ κατωθκιὸ ἐφίλησε δκυὸ στήθη παμπατζιένα
 τζιαὶ κατωθκιὸ ἐφίλησε δκυὸ σ' ἔρκα σταυρωμένα
- 110 «Τζιεῖ πό ννα κλαί' ὁ τζύρης της, ἄς κλαίη τζι' ὁ δικός μου,
 τζιεῖ πό ννα κλαί' ἡ μάνα της, ἄς κλαίη τζ' ἡ δική μου,
 τζιεῖ πό ννα κλαῖν' τ' ἀδέρκια της ἄς κλαῖν' καὶ τὰ δικά μου.»
 Τανῶ εἰς τὴν κοζοῦλλαν του βρίσκ' ἄργυρὸ φηκάριν,
 τζιαὶ μέσ' τὸ ἄργυροφήκαρο βρίσκ' ἄργυρὸ χατζάριν,
- 115 ἔστοὺς οὐρανούς τὸ πέταξε χαμαὶ ἡ γῆ τὸ δέκτη·
 πάλε ξαναπετάσσει το μέσ' τὴν καρκιάν του μπήχτη,
 τζιαὶ πῆραν τους τζιαὶ θάψαν τους τοὺς δκυὸ ἔς ἕναν τζιβοῦριν.
 Βλαστᾶ ἡ κόρη λεμονιά, τζι' ὁ γιούλλης τζυπαρίσσειν,
 τζιαὶ μιὰν Ἀγίαν Τζερχατζιὴν δεσποτικὴν ἡμέραν
- 120 ἔβκαίννασιν οἱ ἄρχοντες ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν,
 ἔσ' ὑβκεν τζυπαρίσσοσ τζιαὶ ἐφίλαν λεμονοῦλλαν.
 ἔσ' ὑβκεν ἡ λεμονιά τζιαὶ ἐφίλαν κυπαρίσσειν.
 Δικλίσασιν οἱ ἄρχοντες πάνω Θεὸν δοξάζουν.
 «Δοξάζω σε, καλὲ Θεέ, ποῦ σαι ἔς τὰ ψηλωμένα,
- 125 ποῦ φανερώννεῖς τὰ κρυφὰ καὶ τὰ φανερωμένα.
 Ὡς τζιαὶ τὰ δέντρη τ' ἄλαλα σ' ὑβκουνται τζιαὶ φιλιοῦντα.»
 Καὶ πολοᾶται λυερὴ τζιαὶ τοῦτο ννά τοὺς λέει·
 «Ῥέξετε, λυεροῦλλες μου, Ῥέξετε ἔστηδ δουλειά σας,
 ἤμουν τζιαὶ γώνι μιὰν φορὰν ὡσάν τὴν ἀφεντιάν σας».

Τὸ τραγοῦδι τοῦ Παχουτῆ ἤκουον μικρὸς ὢν παρὰ τῆς πρὸ τριῶν ἐτῶν ἀποθανούσης ἐνενηκοντούτιδος προμήτορός μου, ἔγραψα δ' αὐτὸ καθ' ὑπαγόρευσιν θείας μου, διατηρούσης εἰς τὴν μνήμην της σχεδὸν ἀκέραιον.

Λεμεσὸς

Ξ. Π. ΦΑΡΜΑΚΙΔΗΣ.

[Παραλλαγή τοῦ ἀκριτικοῦ ᾄσματος τῆς μνηστείας τοῦ Διγενῆ. Βλ. τὸ προηγούμενον. Κυπριακὰ παραλλαγὰς βλ. παρὰ Σακελλαρ. Κυπριακὰ τ. Β' σ. 153· 156 ἀρ. 46 καὶ σ. 157-159 ἀρ. 48.—Σ. τ. Δ.]

Λεσβιακὸν βακχικὸν ᾄσμα.

Λαβίων τὸ ἐνδόσιμον ἐκ τῶν ἐν Λαογραφ. Β' σ. 184 ὃ δημοσιευθέντων κρητικῶν ᾄσμάτων, ὁ παρεπιδημῶν ἐνταῦθα Μυτιληναῖος ἔμπορος κ. Εὐθ. Ν. Σαμαρτζιδέλης, μοὶ ἀνεκοίνωσεν ὅτι ἐν Λέσβῳ ψάλλεται τὸ ἐπόμενον ᾄσμα εἰς τὸν ἦχον τοῦ: «Ἀναστάσεως ἡμέρα».

Ὅταν ξυπνήσῃ ὁ μέγας ὁ μπεκρῆς
 Τρίβει τὰ μάτια του, τρίβει τὰ μουστάκια του,
 καὶ λέει:
 Νά ταν ἡ θάλασσα κρασί καὶ τὰ καράβια κούπαις,
 κ' οἱ βάρκες ῥακοπότηρα,
 καὶ τὰ βουνὰ χλωρὸ τυρὶ καὶ τὰ ἀλώνια πίτις,

κ' οἱ κάμποι μιὰ μπριζόλα,
 νὰ τρώγαμε, νὰ πίναμε,
 καὶ νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.
 Τῶν μπεκρήδων ὁ τάφος μυρίζει ὄλος κρασάκι,
 γιατί 'ς τὸν αἰῶνα δὲν πίνει ποτὲ νεράκι.
 μόν ἄδολο κρασί κι' ὠραία μαστίχα.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ.

ΧΡ. Γ. ΓΟΥΓΟΥΣΗΣ

[Δημοσιεύομεν τὸ ἔξομα τοῦτο. ἂν καὶ δὲν μετεγράφησαν ἀκριβῶς οἱ διαλεκτικοὶ τύποι, διότι εἶναι περίεργος παραφθορὰ τῆς βυζαντινῆς «φυσιολογικῆς διηγήσεως τοῦ ὑπερτίμου κρασοπατέρος». — Σ.τ.Δ.]

Ἐπωδαὶ ἐκ Φθιώτιδος.

1. Ἦτεμα γι' ἀνεμοπύρωμα.

Περνάω πρῶτα ἓνα λίγο ποταμὸ μὲ λίγο νερὸ νὰ πάω στὸν ἀσθενῆ νὰ τοῦ δώσω τὴν ὑγεία του. Πῆγα στὸν ἀσθενῆ καὶ τὸν εἶδα σὲ μεγάλο βάσανο. Πασκίζω νὰ τοῦ δώσω τὴν ὑγεία του ὅσο κι' ἂν μπορῶ: κόκκινο παννί, μπουχασὶ ἀφόργου καὶ βαμπάκι. "Ἐλα Χριστέ καὶ Παναγιά καὶ τὰ ἅγια, ἐλάτε νὰ βάνετε τὸ χέρι σας νὰ σκώσετε τὸν ἀσθενῆ. Τριανταφυλόνερο, σαφράγγι. "Ἐλα Χριστέ καὶ Παναγιά μου.

Ἡ ἐπωδὴ αὕτη λέγεται καθ' ὄν χρόνον ἐνεργεῖται ἡ θεραπεία, γινομένη κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον: Ἐπὶ τοῦ πάσχοντος μέρους ἐπιτίθεται «κόκκινο παννί (μπουχασὶ¹⁾ ἀφόργου²⁾». Ἐπ' αὐτοῦ δὲ εἰς σχῆμα σταυροῦ τίθενται «πέντε καντῆλες ἀπὸ βαμπάκι» (πέντε τεμάχια βάμβακος εἰς σχῆμα θρυαλλίδων), ἀπ' οὗ ἀναφθῶσι κατὰ σειρὰν πᾶσαι διὰ τριῶν ξυλαρίων ἀπεσπασμένων ἐκ τοῦ σαρώθρου, ῥίπτονται μακρὰν «τὰ πετοῦν πέρα λέγοντας: ὅπως φεύγη ὁ ἀέρας, νὰ φεύγη τ' ἀνεμοπύρωμα».

Κατόπιν τούτου λαμβάνουσι μέλι, δι' οὗ ἐπαλείφουσιν ὅλον τὸ πάσχον μέρος καὶ ἐπιπάσσουσι κόνιν ἐσχηματισμένην ἀπὸ λιβάνι, βάϊα καὶ κόπρον περιστερῶν, ἅτινα τρίβουσι. Εἶτα δὲ καλύπτουσι διὰ βάμβακος.

Καθ' ἣν στιγμὴν ἀνάπτονται αἱ πέντε καντῆλες ἀπὸ βαμπάκι μὲ τὰ τρία ξυλάκια ἀπ' τὴ σκοῦπα μελετᾶν: «καθὼς σαρώνει ἡ σκοῦπα νὰ φύγη ὁ πόνος».

Ἡ ἀνωτέρω ἐπωδὴ λέγεται ὑπ' ἄλλων, ἐν ὁμοίᾳ ὁμως περιπτώσει ἀσθενείας,

¹⁾ Εἶδος ἐρυθροῦ ὑφάσματος. [Τὸ ἀλλαχοῦ *μπογασί*, ὕφασμα ἀγανὸν χρησιμεῦον ὡς ὑπόρραμμα, συνήθως χρώματος κυανοῦ ἢ ἐρυθροῦ. Ἐκ τοῦ τουρκ. *μπογκασού*, ἐξ οὗ καὶ τὰ μέσ. λατ. *boccasinus*, γαλλ. *boucassin*, ἰσπαν. *bocasin*, βλαχ. *bogasi* καὶ *bogasie*, σερβ. *bugasije*. Τινὲς ἐτυμολογοῦσι τὸ γαλλ. *boucassin* ἐκ τοῦ ἀγγλ. *buckskin* (βλ. *Körte*, Lateinisch-roman. Wörterbuch² 1625), μὴ προσέχοντες εἰς τοὺς ἐν ταῖς ἄλλαις ταῖς μὴ λατινικαῖς γλώσσαις τύπους. — Σ. τ. Δ.]

²⁾ Ἀφόργου=ἀφόρητον τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει χρησιμοποιηθῆ ἄχρι τοῦδε.

καὶ κατ' ἄλλον τρόπον θεραπείας γινομένης διὰ μιᾶς ξύστρας, ἥτις θερμανθεῖσα τίθεται τρίς εἰς μικρὰν ἀπὸ τοῦ πάσχοντος μέρους ἀπόστασιν.

2. Γιὰ τὸ καλὸ σπυρί.

Μὲ τὴ βρακοζώνα σὲ σταυρώνω καὶ νά τινε πλυμένη, σπυρί καλὸ σπυρί, αὐτοῦ ὅπου ἐβγήκες νά μὴ ματαβγῆς, κι' ἂν ματαβγῆς τίποτα νά μὴ κάνης. Ἄγιε Ἄναργυρε καὶ θαματούργε, βάλε τὸ χεράκι σου νά φύγη τὸ σπυράκι.

3. Γιὰ τὸ δάγκασμα τοῦ φιδιοῦ.

Σὲ σταυρώνω μὲ μαχαῖρι μαυρομάνικο. Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ λόγος. Ὡ μῦγα μου χειλιδροποῦ. Πλανεῖ τὸ ζούδιον, κάρφωσ'τα καὶ μάρκωσ'τα· ἀστρίτ, οὐχιά, σφάλαγγα καὶ μονομερίδα καὶ κάθε ζωντανὸ ζούμπερο.

Ἡ ἐπωδὴ αὕτη λέγεται ἐπὶ δηγμάτων ὄφρων, ὅτε «σταυρώνουν μὲ μαχαῖρι μαυρομάνικο» τὸ δηχθὲν μέρος Ἐπὶ παρομοίας περιπτώσεως καὶ δὴ ἐπὶ δήγματος ἐχίδνης κάμνουσι τὴν ἐξῆς θεραπείαν: Λαμβάνουσι τρεῖς χάλικας καὶ διὰ τῶν τριῶν ἐναλλάξ «μελετᾶν» τρίς, λέγοντες «μέλι καὶ γάλα», ἐκάστου χάλικος ἀπορριπτομένου εὐθύς μετὰ τὴν τριπλὴν προσφώνησιν. Ἐπειτα τὸ πάσχον μέρος πλύνεται διὰ μέλιτος καὶ γάλακτος.

4. Ἐπὶ βασκανίας (ζώων).

Μαύρη γελαδίτσα γέννησε στὴ μέση στὴν ἀγέλη. Τό εἶδαν ἄλλα τὰ γελάδια καὶ τὸ βάσκαναν. Διάβηκεν ὁ Χριστὸς κ' ἡ Παναγιά. Σκώθηκε ἡ μάννα σκούζοντα καὶ πῆγε στὸ Χριστὸ καὶ τὸν παρεκάλαγε· κι' ὁ Χριστὸς τὸ σταύρωσε μὲ τὸ ῥαβδί του, καὶ σκώθηκε ἡ μάννα του καὶ τ' ἀναπόγλυψε καὶ τὸ μουσχαράκι σκώθηκε καὶ βύζαξε.

Ἡ ἐπωδὴ αὕτη λέγεται «γιὰ τὸ μουσχαράκι» ἐπὶ βασκανίας, καθ' ἣν στιγμὴν λαμβάνουσι τὴν ζώνην τῆς ἐμπροσθέλλας μικρᾶς νεάνιδος καὶ διὰ ταύτης περιδέουσι τὸ πάσχον ζῷον. Εἶτα δὲ λέγεται τρίς: «Νερό κι' ἄλατι» καὶ περναῖ.

5. Ὅταν ματιάξουνται τὰ μικρὰ παιδιά.

Βάνεις νερὸ 'ς ἓνα πιᾶτο, καὶ κάνεις μὲ τὸ χέρι τρεῖς φορὲς τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ ἀπάνω στὸ πιᾶτο λέγοντας: «Χριστὸς—Παναγιά—Ἀηγιάννης—καὶ ὁ δεῖνα (τὸνομα τοῦ παιδιοῦ)». Ὑστερα βουτᾶς τὸ δάχτυλο στὸ λάδι ἀπὸ τὸ καντήλι τῆς Παναγίας καὶ χύνεις μιὰ σταλαματιά μέσα στὸ πιᾶτο, κι' ἄμα τὸ παιδί εἶναι ματιασμένο, ἡ σταλαματιά ἀπ' τὸ λάδι ποῦ ἔπεσε μέσ' στὸ πιᾶτο χάνεται, ἀλλιῶς στέκετ' ἀπὸ πάνω.

Κεφαλληνιακαὶ ἐπωδαί.

Ξόρκι σκορπιού.

(Πουλᾶτα Σάμης).

Εἶχα βόϊ καὶ βογδάκι
 καὶ τραῖ καὶ δαμαλάκι·
 εἶχα κέρινο ζυγὸ
 καὶ καλαμένιο ἄλετρι.
 Πάω τσοῦ κάμπους Ἑλληνας(;)·
 νὰ σπεῖρω
 τὸ κλωνὶ κλωνὶ τὸ στάρι
 καὶ τὸ γούλιο τὸ ῥεβίθι·
 κ' ἐβγῆκε
 μιὰ στραβὴ ζαβὴ κουροῦνα καὶ μῶτρωε,
 τὸ κλωνὶ κλωνὶ τὸ στάρι
 καὶ τὸ γούλιο τὸ ῥεβίθι·
 Σκύπτω νὰ πάρω σβῶλο δίσβωλο. νὰ βαρήσω
 τὴ στραβὴ ζαβὴ κουροῦνα.
 Κ' εὐρέθηκέ νας σκορπιὸς καὶ μ' ἔφαε στὸ δαχτυλάκι,¹⁾
 κ' ἐπῆρα, σκούζοντες βλιάζοντες
 τς ἔλιαῖς μαραίνοντες,
 τὰ δένδρα ξεριζώνοντες.
 Καὶ μ' ἀπανταίνει ὁ ἀφέντης ὁ Χριστὸς καὶ μοῦ λέει.
 «Τὶ ἔχεις δοῦλε μου, καὶ κλαῖς;
 — Εἶχα βόϊ καὶ βογδάκι
 καὶ τραῖ καὶ δαμαλάκι
 (ἐπαναλαμβάνεται μέχρι τοῦ ξεριζώνοντες).
 Μ' ἐπῆρε καὶ με σταύρωσε καὶ μοῦ λέει.
 «Νὰ πᾶς ἀπάνου στὸ βουνό,
 ποῦ ναι τρία ῥαχιδάκια,
 ποῦ ναι τρεῖς ἀγραπιδούλαις,
 ποῦ ναι τρία καρδαράκια.
 Τό ναι μέλι, τ' ἄλλο γάλα.
 τ' ἄλλο τοῦ σκορπιού τὸ αἷμα·
 πᾶρε τὴν ὑγείά σου κ' ἔλα.»

Ἄλλο.

(Δαμουλιανᾶτα Πάλης).

Εἶχα βόϊ καὶ βογάκι
 καὶ τραῖ καὶ δαμαλάκι·
 εἶχα κέρινο ζυγὸ

¹⁾ Μελετᾷ τὸ δηχθὲν μέρος τοῦ σώματος.

καὶ καλαμένιο ἀλέτρι.
 Πάω τσοῦ κάμπους Ἕλληνας νὰ σπείρω
 τὸ κλωνὶ κλωνὶ τὸ στάρι
 καὶ τὸ γούλιο τὸ ῥεβίθι.
 Κ' ἐβγήκε ὁ σκορπιός,
 ὁ δὶβωλος, ὁ τρίβωλος,
 ὁ σαραντακέφαλος·
 ἴστη ζερβιά μου μ' ἔφαε,
 ἴστη δεξιὰ μου πόνεσε
 καὶ παίρνω σκούζοντας, βλιάζοντας,
 τὰ πέλαγα γυρίζοντας,
 καὶ τσοῖ λιθιαῖς γκρεμίζοντας.
 Καὶ μ' ἀπανταίνει ἡ Κυρὰ ἢ Παναγία καὶ μου λέει.

«Τὶ ἔχεις Πέτρο μου, καὶ κλαῖς;

— Εἶχα βόϊ καὶ βογάκι

(ἐπαναλαμβάνει μέχρι τοῦ γκρεμίζοντας).

Κ' ἡ Παναγία μου λέει

«Νὰ πᾶς ἀπάνου ἔς ἐκεῖνο τὸ βουνὸ ποῦ ναι τρία καδάρια

τὸ ἓνα μέλι, τ' ἄλλο γάλα,

τ' ἄλλο τοῦ σκορπιοῦ τὸ αἷμα.

Πιὲ τὸ μέλι, πιὲ τὸ γάλα,

ῥίπισ' τοῦ σκορπιοῦ τὸ αἷμα·

πᾶρε τὴν ὑγειά σου κ' ἔλα.»

Ἄλλο.

(Λιξούρη).

Ἄλλη φορά μου γέροντας, τωρὰ εἶμαι παλληκάρι·

κ' εἶχα βόϊ καὶ δαμάλι

καὶ τραῖ καὶ τραομάλλι·

εἶχα κέρινο ζυγὸ

καὶ καλαμένια μέση.

Ἐπῆα πάνου σὲ βουνὸ νὰ σπείρω

γοῦλο γοῦλο τὸ ῥεβίθι

καὶ κλωνὶ κλωνὶ τὸ στάρι·

κ' ἐβγήκε ὁ δίποδος, ὁ τρίποδος,

ὁ ἀναποδοκαμηλαυκάτος

καὶ μ' ἔστρωξε ἔς τὸ δάκτυλό μου καὶ σκούζω καὶ φωνάζω.

Κι' ὁ Χριστὸς μ' ἀπάντησε, καὶ μὲ ῥώτησε.

«Τὶ ἔχεις, τέκνον μου καὶ κλαῖς καὶ σκούζεις καὶ φωνάζεις;»

(Ἐπαναλαμβάνεται ὅλον τὸ προηγούμενον ἕως εἰς τὸ φωνάζω).

Καὶ ὁ Χριστὸς μου λέει.

«Σύρε ἀπάνου σὲ βουνό,

ἐκεῖ ποῦ βγαίνει ὁ ἥλιος·

χύσε μέλι, χύσε γάλα
 χύσε τοῦ σκορπιοῦ τὸ αἷμα,
 πᾶρε τὴν ὑγείᾳ σου,
 κ' ἔλα καμηλειᾳ σου».

Ἄλλο

(Βλαχᾶτα Ἄνω Λιβαθοῦς).

Ἐκίνησα καὶ πῆα ς τὸ χωράφι νὰ σπείρω τὸ κλωνί μου τὸ σπόρο καὶ τὸ γοῦλο τὸ ῥεβίθι· καὶ ἦρτε ἡ καϊδὴ κακιὰ γουροῦνα νὰ μοῦ τὸ φάη. Ἐσήκωσα ἓνα δίβωλο τρίβωλο νὰ τῆς σκάσω ἔς τὸ κεφάλι,

καὶ ἦτανε ἓνα σκορπιδάκι
 καὶ μ' ἔφραε ἔς τὸ δαχτυλάκι·
 κ' ἐπῆα σκούζοντες βλιάζοντες,
 καὶ μὲ ἀπανταίνει ἡ Κυρὰ ἡ Παναγία.
 «Τὶ ἔχεις, δοῦλε μου, καὶ κλαῖς;»

— Ἐπῆα εἰς τὸ χωράφι νὰ σπείρω τὸ κλωνί μου τὸ σπόρο καὶ τὸ γοῦλο τὸ ῥεβίθι καὶ ἦρτε ἡ καϊδὴ κακιὰ γουροῦνα νὰ μοῦ τὸ φάη Ἐσήκωσα δίβωλο τρίβωλο νὰ τῆς σκάσω ἔς τὸ κεφάλι,

καὶ ἦτανε ἓνα σκορπιδάκι
 καὶ μ' ἔφραε ς τὸ δαχτυλάκι.
 «Πήγαινε πάνω ἔς τὸ βουνό,
 ὅποῦ ναι τρία καθάργια·
 τὸ ἓνα μέλι, τ' ἄλλο γάλα,
 τὸ ἄλλο τοῦ σκορπιοῦ τὸ αἷμα·
 πιὲ τὸ μέλι, πιὲ τὸ γάλα,
 ῥίπισ' τοῦ σκορπιοῦ τὸ αἷμα,
 πᾶρε τὴν ὑγείᾳ σου κ' ἔλα.»

Σόρκι τοῦ ἡλιου (τῆς ἡλιάσεως).

(Βλαχᾶτα, Ἄνω Λιβαθοῦς).

Κάτου ἔς τὸ γιᾶλό, κάτου ἔς τὸ περιγιᾶλι
 Χριστὸς τραπέζι ἔστρωσε
 καὶ τοὺς Ἀποστόλους του ἐκάλεσε
 κι' ὄλοι τρώγουν καὶ πίνουν
 κι' ὄλοι τὸν Θεὸν δοξάζουν.
 Κι' ὁ ἅγιος ὁ Ἰωάννης
 οὔτε τρώγει οὔτε πίνει,
 οὔτε τὸν Θεὸν δοξάζει.
 Κι' ὁ Χριστὸς τὸν ἐρωτάει:

«Διατί, Ἰωάννη μου,
οὔτε τρώγεις οὔτε πίνεις,
οὔτε ἐμένανε δοξάζεις;»

— Διατί ἦρτε ὁ Ἥλιος καὶ κάθησε ἐπάνω εἰς τὸ καύκαλο τῆς κεφαλῆς μου καὶ δὲν μπορῶ οὔτε νὰ φάω οὔτε νὰ πιῶ οὔτε νὰ σὲ προσκυνήσω.

— Πᾶρε νερὸ ἀμίλητο καὶ τριὰ κλωνιά ἀλάτι
καὶ πήγανε νὰ εὔρης βαπτισμένον μυρωμένον νὰ σ' τὸ ξορκίσῃ νὰ σοῦ περάσῃ.»

Ἐπωδὴ κλήδονος (τοῦ Ἄη Γιαννιοῦ).

(Λιξούρη).

Μεγάλῃ Τρίτῃ δένομαι,
Τετάρτῃ συνεμπαίνομαι
ἔς τὸ ἔρημο, ἔς τὸν κάλαμο.
ἔς τὴ κολυμπήθρα τοῦ Χριστοῦ
ποῦ ἐκεῖ εἶναι οἱ Μοίραις οἱ χρυσαῖς.
ἐκεῖ ναι κ' ἡ δική μου.
Νὰ πάνε νὰ παραδείρουνε,
νὰ μοῦ εὔρουνε τὸν ἄνδρα μου,
νὰ τὸν ἰδῶ ἔς τὸ ὕπνο μου,
ἔς τὴν ὑπνοφαντασίᾳ μου.

Τὸ λένε ἀπὸ βραδὺς τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἄη Γιαννιοῦ (24 Ἰουνίου) οἱ ἀνύπανδρες.

Ἔορκι γιὰ τὸ κόψιμον.

(Μινιαῖς Λιβαθοῦς).

Ἄγαθὸς ὁ νοικοκύρης·
πονηρὴ ἢ νοικοκυρά·
λάρδο ἐμαγέρευε.
φάκον ἐφάνέρωσε,
κλήματα γιὰ στρώματα·
πέτρα γιὰ προσκέφαλο.
«Ἐβγα πόνου ἀπ' τ' ἀντέρι,
ὁ Χριστὸς σὲ κυνηγάει
μὲ τὸ δεξιὸ του χέρι,
μαυρομάνικο μαχαῖρι.
Ὁ φτωχὸς καλογηράκης
τρεῖς ἐλιαῖς μέσ' ἔς τὸ πιατάκι
τρεῖς φετούλαις τὸ ψωμάκι·
κλήματα τὰ στρώματά του,
λίθος τὰ προσκέφαλά του.

(Τὸ λὲν τρεῖς φοραῖς καὶ κρατοῦν κλώνο βαΐου ἔς τὸ χέρι.)

Λέγουν πῶς ὁ Χριστὸς ἠθέλησε νὰ γνωρίσῃ τὴν ἀγαθὴν γνώμην τῶν ἀνθρώπων. Μετέβη λοιπὸν ὡς ἐπαίτης καλόγηρος εἰς μίαν οἰκίαν ἐνὸς κτηματογεωροῦ καὶ ἐζήτησε φιλοξενίαν. Ὁ γεωργὸς τὸν ἐδέχθη εὐγενῶς καὶ παρήγγειλεν εἰς τὴν σύζυγόν του νὰ τὸν βάλῃ εἰς τὸ κατώγιον τῆς οἰκίας καὶ νὰ τοῦ δώσῃ καλὸν φαγητὸν δηλ. ἀπὸ ὃ τι θὰ ἔτρωγον καὶ νὰ τοῦ δώσῃ ἐν στρῶμα καὶ προσκέφαλο νὰ κοιμηθῇ. Ὅταν ἐπέστρεψεν ὁ γεωργὸς ἠρώτησε διὰ τὸν καλόγηρον καὶ τοῦ ἔκακοφάνη πολὺ πῶς τὸν μετεχειρίσθη ἀσπλάγχως· δηλ. ἀντὶ νὰ τοῦ δώσῃ κρέας ποῦ ἔμαγειρεύεε τοῦ ἔδωκε φακάς ἀπὸ ἐκείνας ποῦ ἔμαγειρεύουν διὰ τὴν ἐργατιὰν τοῦ κτήματος καὶ ἀντὶ νὰ τοῦ δώσῃ στρῶμα τοῦ ἔρριψε κάτω τρία δεμάτια κλήματα καὶ πέτρα διὰ προσκέφαλον. Τὴν νύκτα ἔπιασε φοβερὸν κόψιμον τὴν σύζυγόν του καὶ ἐπῆγε νὰ πεθάνῃ, εἰς τοιαύτην δὲ ἀπελπισίαν ἦλθε ὥστε κατέβη καὶ ἐζήτηε γνώμην καὶ βοήθειαν ἀπὸ τὸν καλόγηρον. Οὗτος δὲ τοῦ εἶπε δὲν ἔχει τίποτε καὶ θὰ τῆς περάσῃ μόνον νὰ μοῦ φέρῃς εἰς ἓνα πιατάκι τοῦ εἶπε μὲ ὀλίγον λάδι καὶ ἓνα μαυρομάνικο μαχαίρι· καὶ ἐπῆγε ἔκαμε μὲ τὸ μαχαίρι τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τῆς γαστροῦς τῆς καὶ εἶπε τὴν ἀνωτέρω ἐπωδὴν καὶ μετὰ ταῦτα ἐφανερώθη ὅτι δὲν ἦτο ἐπαίτης ἀλλ' ὁ Χριστὸς καὶ συνεβούλευσεν αὐτὴν εἰς τὸ ἐξῆς νὰ εἶναι φιλόανθρωπος καὶ ὄχι ἄσπλαγχνος. ¹⁾

Ἐόρκι μυρμηκῶν

(Μινιαῖς Διβαθοῦς)

Μέρμηγκά μου κομπωτέ,
κομπωτέ καὶ τσουμπωτέ,
ἀπὸ μπρόθε κομπωτέ
κι' ἀπὸ πίσω τσουμπωτέ.
Νὰ πάρῃς τὴν κλωσσοῦρα,
τὴν σαρανταπουλοῦσα·
νὰ φύγῃς ἀπ' τὸν κόπο, μου,
τὴν ἀγανάκτησή μου.

(Τὸ λέγουν τρεῖς ῥαντίζοντες συγχρόνως μὲ νερὸ καὶ μὲ ῥίγανη τὴν μυρμηκίαν.)

Ἐόρκι εἰς τὸ τρίχωμα τοῦ βυζιοῦ.

Μιά κόρη ἐκαθότουνε
᾿ς τὴ χρυσή της τὴν αὐλή,
᾿ς τὴν ἀργυρὴ της πόρτα,
κ' ἐκτένιζε τὸ χρυσὸ της τὸ μαλλί,
τὴν ἀργυρὴ της τρίχα.
Κ' ἐπέρασαν τρεῖς κουτσοί, τρεῖς στραβοί,

¹⁾ [Παραλλαγὴν ἀθηναϊκὴν τῆς ἐπωδῆς καὶ τοῦ μύθου ἔχω δημοσιεύσῃ ἐν Δελτ. ἱστορ. ἔταιρ. 1883 τ. Α' σ. 5 κέ. ὅπου ἀναφέρω καὶ κυπριακὴν παραλλαγὴν. Ἐπιτομὴ τῆς ἐπωδῆς ταύτης (ἐκ Κορινθίας;) παρὰ Λελέκω (Ἐπίμετρον σ. 202). — Σ. τ. Δ.]

τρεις ἀναποδοκαμηλαυκάδες.

«Κόρη ποῦ κάθεσαι ἔς τὴ χρυσή σου τὴν αὐλή,
τὴν ἀργυρή, τὴ χρυσή σου πόρτα
καὶ κτενίζεις τὸ χρυσό σου τὸ μαλλί,
τὴν ἀργυρή σου τρίχα
Ἔχεις σπίτι νὰ μείνουμε,
ταῖ, γιὰ τ' ἄλογά μας,
ἔχεις καὶ ταμπουρόξυλα,
γιὰ τὰ μπροστόκουρτά μας ;

— «Δὲν ἔχω σπίτι νὰ μείνετε,
ταῖ γιὰ τ' ἄλογά σας,
οὔτε καὶ ταμπουρόξυλα
γιὰ τὰ μπροστόκουρτά σας.

— Νὰ κατεβούνε οἱ ἑβδομηνταδυὸ τρίχες τοῦ κεφαλιοῦ σου,
νὰ βουλλάσσουνε τσοῖ ἑβδομηνταδυὸ φλέβες τοῦ βυζιοῦ σου,
οὔτε σὺ νὰ χορταίνης ὕπνο, οὔτε τὸ παιδί σου γάλα».

«Γυρίστε ὀπίσω τρεῖς στραβοί, τρεῖς κουτσοί,
τρεις ἀναποδοκαμηλαυκάδες,
κ' ἔχω σπίτι νὰ μείνετε,
ταῖ γιὰ τ' ἄλογά σας,
ἔχω καὶ ταμπουρόξυλα,
γιὰ τὰ μπροστόκουρτά σας».

(Θὰ καθήση ἢ πάσχουσα εἰς τὴν παραστάδα τῆς θύρας ἢ μισὴ ἀπ' ἔξω καὶ ἢ μισὴ ἀπὸ μέσα, θὰ κτενισθῇ, θὰ ῥήξῃ τὰ μαλλιά της καὶ θὰ κτενισθῇ καὶ τσ' ἀποκτενίδες της θὰ τυλίξῃ εἰς τὴν κτέναν καὶ ἢ ξορκίστρα θὰ πῆ τρεῖς φοραῖς τὸ ξόρκι).

[Βλ. Κεφαλληνιακὴν ἐπίσης παραλλαγὴν ταύτης ἐν Λαογραφ. Β' σ. 190. — Σ. τ. Δ.].

Ξόρκι ἔς τὸ μάτι.

Ἐνοίξανε οἱ ἑφτά καταρράκταις τοῦ οὐρανοῦ
κ' ἐβγάλανε ἑφτά μαχαίρια μαυρομάνικα,
ἑφτά τσεκούρια μονόπυρα,
ἑφτά Ἀγγέλους, ἑφτ' Ἀρχαγγέλους·
καὶ τὰ πήρανε καὶ πήανε ἔς τὸ Ἀγίόρος,
ἔς τοῦ Χριστοῦ τὸν τάφο,
νὰ κόψουνε πεῦκο, λεῦκο κ' ἔλατο·
νὰ κάμουνε τσῆ Παναγίας σημαντοῦρι,
τ' Ἀη Γιανιοῦ σημανταρόξυλο
καὶ τῆς Ἀγίας Ἄννας πόρταις·
κ' ἐπετάχτηκε ἓνα πελεκουδάκι
καὶ ἠῤῥηκε μιὰ ἀπὸ τς ἀδρεφαῖς τῶν Ἀποστόλων μέσ' ἔς τὸ μάτι.
Ἐκλαύθηκε, θρηνήθηκε,
ἔς τὸν Κάτου Κόσμο ἀγροικήθηκε.

- Κ' ἐπήανε 'ς τὸν ἀφέντη τὸ Χριστό,
καὶ ὁ ἀφέντης ὁ Χριστὸς τοὺς εἶπε:
«Μὴ ὄρφανὸ ἐδείρετε; Μὴ χήρα ἐκομπῶστε;
Μὴ ζεστὸ ἐζυμῶστε, καὶ κρύο ἐδώστε;
— "Ὁχι ἀφέντη μου Χριστέ,
οὐδὲ ὄρφανὸ ἐδείραμε, οὐδὲ χήρα ἐκομπῶσαμε,
οὐδὲ ζεστὸ ἐζυμῶσαμε καὶ κρύο ἐδώσαμε!
Ἀνοιξαν οἱ ἑπτὰ καταρράκταις τοῦ οὐρανοῦ
κ' ἐβγάλανε ἑπτὰ μαχαίρια μαυρομάνικα,
ἑπτὰ τσεκούρια μονόπυρα,
ἑπτὰ Ἀγγέλους, ἑπτ' Ἀρχαγγέλους,
καὶ τὰ πήρανε καὶ πήανε 'ς τὸ Ἁγίόρος,
'ς τοῦ Χριστοῦ τὸν τάφο,
νὰ κόψουνε πεῦκο, λεῦκο κ' ἔλατο
νὰ κάμουνε τσῆ Παναγίας σημαντοῦρι,
τ' Ἄη Γιαννιοῦ σημανταρόξυλο
καὶ τσῆ Ἁγίας Ἄννας πόρταις.
Κ' ἐπετάχτηκε ἓνα πελεκουδάκι
καὶ ἠῦρθηκε μιὰ ἀπὸ τς ἀδρεφάδες τῶν Ἀποστόλων μέσ' 'ς τὸ μάτι.
Ἐκλαύθηκε ἐθρηνήθηκε
'ς τὸν Κάτου Κόσμο ἀγροικήθηκε.
Κ' ἐπήανε 'ς τὸν ἀφέντη τὸ Χριστό
καὶ ὁ ἀφέντης ὁ Χριστὸς τοὺς εἶπε:
«Δὲν εὐρέθηκε ἢ χρυσὸ ἢ ἀργυρὸ
ἢ ἄχερο ἢ κοντύλι,
νὰ ξορκίσετε τὸ ρίμμα, τὴν κατεβασιά,
τὸν πονόματο τὸ πονοκέφαλο,
νὰ τὸ ρήξετε 'ς τὴ γῆ τὴν πομπισμένη,
ποῦ ἤμπορεῖ καὶ τὸ ὑπομένει;
"Ἐτσι θὰ ματαπεράση, τότε θὰν τὴν ἐματαύρη.
"Ἄγιοι Ἀνάργυροι καὶ θαματουργοί,
πρῶτοι γιατροὶ τοῦ Κόσμου
δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν ἐδώκατε
Νὰ τῆς δώσετε (τῆς δεῖνος) τὴν ὑγεία της, τὴ χαρὰ της
καὶ τὴ λευτεριά της.
(Μὲ δακτυλίδι χρυσὸ (βέρα) τὴν ἐξορκῆνε καὶ λέγουν ὕστερα).
Δέξου γῆς τὸν πόνον της (ἦ: του)
καὶ δῶσ' της τὴν ὑγεία της.

Τὸ λέγουν τρεῖς φοραῖς καὶ κάθε φορὰ φτύνει ἢ ξορκίστρα πρὸς τὰ κάτω.

Ἐν Ἀργοστολίῳ.

Σ. Δ. ΠΑΓΩΝΗΣ

Διδάσκαλος τῆς Βαλλιανείου
προτύπου γεωργικῆς σχολῆς.

Λαογραφία τῆς Μαδαγασκάρης.

Αἰνίγματα.

Τὸ κείμενον τῶν αἰνιγμάτων, εἰς τὰ ὅποια προτάσσειται τὸ στοιχεῖον Α εἶναι εἰς τὴν διάλεκτον Hova, καὶ τὰ ὑπὸ τὸ στοιχεῖον Β εἰς τὴν διάλεκτον Sakalava.

1

A. — Kiriobe manolotr' ala. (*Sofina*).

B. — Kiriobe manoloto anating ala. (*Sofy*).

Ἡ μεγάλη μισοκολοκύθα (ἀγκλιὰ χῶθηκε ἔς τὸ δάσος. (*Αὐτί*).

Kirio-be (κιριουμπέ) σημαίνει μισὴ νεροκολοκύθα· ὅταν εἶναι ὀλόκληρη λέγεται voatano (bonarabon) = κολοκύθα γιὰ νερό. (Tsirebiky = γλυκοκολόκυθο). Τὸ voatano ὅταν χωρισθῆ στὴ μέση λέγεται Kirio τὸ be σημαίνει μεγάλο.

2

A. — Anagnanagna an — tranovy (*Lela*).

B. — Anananana an'traon'vy. (*Lela*).

Ὁ μπουρμπούλλιας εἶναι μέσ' ἔς τὸ σιδερένιο σπίτι. (*Γλῶσσα*).

Anananana, ἐννοοῦν τὸ μπουρμπούλιασμα τοῦ κάνει ἢ γλῶσσα, ἅμα τὴ στριφογυρίζουν οἱ γυναῖκες μέσ' ἔς τὸ στόμα καὶ βγάζουν τοῖς φωναῖς.

3

A. — Botrin'ny dady maro five. (*Trambo*).

B. — Botry dady maro finey. (*Tambo*).

Τὸ καῖκι τοῦ παπποῦ ἔχει πολλὰ κουπιά. (*Σκολόπενδρα*).

4

A. — Tano tapaco zaho hamonotena. (*Vintana*)

B. — Tana tapako jaho mamono tena. (*Vintana*).

Βάστα τὴν ἄκρη μου κ' ἐγὼ θὰ πνιγῶ. (*Αγκίστρι*).

5

A. — Antibavy hely mikaoko lahity. (*Hao*).

B. — Dady vavy kely mikako lahity. (*Hao*).

Ἡ καλομάννα ἢ μικρὴ ψαχουλεύει ἔς τὴν κουνουπιέρα. (*Ψεῖρα*).

Dady = παπποῦς (βλ. καὶ ἀρ. 3). Vavy = γυναῖκα. Dady — vavy = καλομάννα· dady-vavy kely = ἡ μικρὴ καλομάννα, δηλαδή ἡ μικρὴ ἀδελφὴ τοῦ παπποῦ. Ὁ Μαλγάσος τὸν ἀδερφὸ τοῦ πατέρα του θὰ τὸν εἰπῆ πατέρα, καθὼς καὶ τὴν ἀδερφή τῆς μάνας μητέρα τὸν θεωρεῖ καὶ πραγματικῶς ὡς πατέρα καὶ τὸν σέβεται τὸ ἴδιο — Mikako = τρώει ἢ ψαχουλεύει.

6

A. — Kilandy hely amoron' tevana. (*Nify*).

B. — Kilandy kely mariny tova. (*Nify*).

Ἐνας ἄσπρος λέλεκας μικρὸς (ἐρωδιὸς) ἔς τὰποχείλωμα τοῦ γκρεμοῦ. (*Λόντι*).

Kely = μικρός. Kilandy kely = εἶδος ἐρωδιοῦ λευκοῦ (*fausse aigrette*). Οἱ

ἐρωδιοὶ αὐτοὶ κοπάδια ἀκολουθοῦν καταπόδι ἄφοβα τὰ βόδια καὶ τρέφονται μὲ τὰ τσιμπούρια καὶ τοῖς ἀλογόμυγαις, ποῦ τσιμποῦνε τὰ πόδια ἢ τὴν κοιλιά τῶν βοιδιῶν.— Ten'a εἶναι τὸ ἀποχειλῶμα γκρεμοῦ ἢ σπηλιά· ἐννοοῦν τὸ στόμα.

7

A.— Ombiny kazako - be mitreny alina, mitreny mantsana. (*Riana*).

B.— Aomby kazako - be miteny aliny, miteny matsana. (*Riana*).

Τὸ βόιδι τοῦ πάππου μου βελάζει τὴ νύχτα, βελάζει τὸ μεσημέρι. (*Καταρράχτης*).

Kazako - be = πάππος, πρόγονος πεθαμένος· ἀλλὰ εἰς τὸ αἰνίγμα ἐννοοῦν τοὺς μεγάλαις πέτραις, ποῦ πάντα βρίσκονται κοντὰ ἔς τοὺς καταρράχτες, ὅπου κρεμνᾶ τὸ ῥέμα καὶ κάνει τὸν κρότο.

8

A.— Jilobe tsiaroso. (*Voay*).

B.— Jilobe tsaroso. (*Voay*).

Τὸ μεγάλο μονόξυλο (ἢ *πιρόκα*) σέρνεται. (*Καϊμάν, κροκόδειλος*).

Jilo, ἢ *πιρόκα*, τὸ μονόξυλο. Τὰ μονόξυλα λέγονται κοινῶς lako, ἀλλὰ διακρίνουν πολλὰ εἶδη κατὰ τὸ σχέδιό τους καὶ τὸ ξύλο. Laka - jibo εἶναι μονόξυλα πολὺ μεγάλα καὶ λίγο σηκωμένα τὰ κεφαλάρια τους· τὰ ψαράδικα ποῦ εἶναι πολὺ ἀλαφρά, ὡς εἶδος γόνδολες, τὰ λέγουν laka - fiara. Τὸ αἰνίγμα δηλοῖ, ὅτι ὁ καϊμᾶς, ἅμα βγῆ ἔξω ἀπάνου ἔς τὴ λάσπη σέρνεται, καὶ ἀφήνει ἀχνάρι τὸ πέρασμά του, σὰν τὸ μονόξυλο jilo - be.

9

A — Fiko bararata maty olon'arivo. (*Olomadry*).

B. Fiko bararata maty olo'ariva. (*Olomandry*).

Σφυρίζουν τὰ καλάμια, πεθαίνουν χίλιοι ἀνθρώποι. (*Ἦρα ὕπνου*).

Καὶ πρὶν νὰ καταχτηθῆ ἡ Μαδαγασκάρη καὶ ἀκόμη καὶ σήμερον εἶναι συνήθειο σὲ κάθε χωριό, κεντρικὸ ἢ ἀπόκεντρο, προπάντων ἔς τὴν Ἀναλαάβα, ἡ πολιτοφυλακὴ (*milice*) νὰ περνᾶ κατὰ τὰς δέκα ἢ ὦρα τὸ βράδυ μέσα ἔς τοὺς μαχαλαῖδες τῶν Μαλγάσων καὶ νὰ σφυρίζῃ, διὰ νὰ εἰδοποιήσῃ πῶς πρέπει νὰ σβύσουν φῶτα καὶ φωτιαῖς καὶ νὰ κοιμηθοῦν· καὶ ὁποῖος βρεθῆ ὄξω μετὰ τὰς δέκα τὸν πιάνουν καὶ περνᾶ τὴ νύχτα ἔς τὴ φυλακὴ (*taon - maiziny* = σπίτι σκοτεινό) Οἱ φωτιαῖς τὴ νύχτα εἶναι πολὺ ἐπικίνδυναις, γιὰ τὴν εἶναι πῦρ εἶναι ὄλο ἀπὸ φύλλα, καὶ τὴ νύχτα δὲν εἶναι σπάνιο νὰ σηκωθῆ δυνατὸς ἀέρας, ποῦ ἅμα βρεθῆ καμιά σπῖθα, γλήγορα τὸ χωριὸ γίνεται στάχτη. Ἡ ζημία τους ὁμως δὲν εἶναι μεγάλη· καθένας παίρνει τὰ κουρέλια του ἔς τὸ χέρι, καὶ πηγαίνει ἀπὸ μακριὰ καὶ κυτάζει ὡς που ν' ἀποκαῆ τὸ χωριό, ἢ βρίσκει καιρὸ νὰ κλέψῃ· καὶ τὴν ἄλλη ἡμέρα πηγαίνει ἔς τὸ δάσος καὶ σὲ λίγαις ὥραις σκαρώνει καινούριο σπίτι.

10

A.— Miondrikondrika ampamintana. (*Vary*).

B.— Miondrikondriky ampaminta. (*Vary*).

Καμπούριανε ὁ ψαρᾶς. (*Στάχυν ῥυζιοῦ ὄριμο*).

11

A.— Lalina ny rano amin'ny vozony rakibo ; marivo ny' rano amin'ny vozon'drakibo. (*Agoago*).

B.—Laliny rano aminy vozony rakibo, marivo rano aminy vozony rakibo. (*Αγοαγο*).

Βαθὺ τὸ νερὸ ἴσα μὲ τὸ λαιμὸ τὸ χώνει τ' ὀρτύκι· ξέβαθο τὸ νερὸ, ἴσα μὲ τὸ λαιμὸ τ' ὀρτύκι. (*Νυμφαία*).

12

A.—Tranony dady tsy misy vononana. (*Valan' ombu*).

B.—Trano dady taisy vononany. (*Vala ombu*).

Τὸ σπίτι τοῦ παπποῦ εἶναι ξέσκεπο. (*Βοζδομάντρι*).

Ἐν Ἀναλαλάβα.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΚΟΠΕΛΙΤΗΣ

Πότε πιάνουν οί κατάραις.

Εἰς πολλὰ μέρη τῆς Λακεδαιμόνος λέγουν αἱ γυναῖκες: «Μὴ καταργέσαι τὸ παιδί σου, γιατί τυχαίνει κακὴ ὥρα» καὶ «ὄσα σακάτικα εἶναι, ἔτυχε νὰ τὰ καταραστοῦν κακὴ ὥρα» Καὶ πρὸς βεβαίωσιν ἀναφέρουν τὴν ἑξῆς διήγησιν:

«Μία Ἑβραία, ποῦ ἄκουε τὴ γειτόνισσά της νὰ καταργέται τὸ παιδί της, τῆς ἐφώνηξε μιὰ μέρα.» Ἔ, γειτόνισσα, τώρα καταράσου τὸ παιδί σου.—Μπᾶ νὰ βγοῦν τὰ μάτια της, λέει ἡ μητέρα, καὶ τί μοῦ κανε τὸ παιδί μου νὰ τὸ καταραστῶ;» — Καὶ ἀμέσως ἐβγήκαν τῆς Ἑβραίας τὰ μάτια κ' ἔμεινε στραβή

Ἐν Βρουλιᾷ (Σελλασίας).

Δ. Ν. ΣΑΡΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

ἑλληνοδιδάσκαλος

[Περὶ τῆς κακῆς ὥρας, καθ' ἣν ἐκφωνούμεναι εἰσακούονται καὶ ἐκτελοῦνται αἱ κατάραι βλ. ὄσα ἐσημείωσα εἰς τὴν διατριβὴν μου «Διατὶ ἡ Τρίτη θεωρεῖται ἀποφρᾶς ἡμέρα» (ἐν *Σκόκου*, Ἑθνικ. ἡμερολόγ. τοῦ 1897 σ. 344). Αὐτόθι ἐδημοσίευσα καὶ ἀθηναϊκὴν παραλλαγὴν τῆς ἀνωτέρω διηγήσεως, ἑτέραν δὲ ἐκ *Ἐυλοκάστρου* τῆς Κορινθίας ἐν *Παραδόσ. ἀρ.* 271 σ. 146-7.—Σ. τ. Δ.].

Ἡπειρωτικὸν παραμύθιον.

Εἰς τὸν Τόμ. Α'. Τεῦχ. Δ' σελ. 567-573 τῆς Λαογραφίας ὁ κ. Α. Παπαδόπουλος-Κεραμεὺς δημοσιεύει ἓνα «Δημῶδες βυζαντινὸν ᾄσμα αἰνιγματῶδες» ὅπως τὸ λέγει. Αὐτὸ μοῦ ἔφερε στὸ νοῦ ἓνα παλιὸ παραμῦθι ποῦ τὸ εἶχα ἀκούσει στὴν πατρίδα μου, ὅταν ἤμουν μικρὸς ἀκόμα. Μοῦ τό λεγε ἐκεῖ, στὴν Πλεσίβιτσα τῆς ἐπαρχίας Φιλιατῶν τῆς Ἡπείρου, ἓνας ἐξάδερφός μου ποῦ ἀπέθανε ἐδῶ καὶ δυὸ χρόνια, δυστυχῶς, γιατί δὲν τὸ θυμοῦμαι καλά καὶ ἂν ἐξοῦσε, θὰ τὸν παρακαλοῦσα νὰ μοῦ τὸ γράψῃ. Ὡστόσο σᾶς τὸ στέλλω, ὅπως τὸ θυμοῦμαι, διότι κ' ἔτσι ἤμπορεῖ νὰ διαφωτίσῃ καὶ νὰ συμπληρώσῃ τὸ βυζαντινὸ παραμῦθι τῆς Λαογραφίας.

Τὰ ψέματα.

Μιὰ βολὰ ἓνας πατέρας εἶχ' ἓνα παιδί. Ὦντας ἀπέθανε, τοῦ εἶπε: σὲ σπανὸ μωλῶνᾶ νὰ μὴ ἀλέσης καὶ νὰ χῆς τὴν εὐκὴ μου» κ' ἔκλεισε τὰ μάτια του.

Τὸ παιδί μεγάλωσε καὶ δίχως νὰ ξέρη τὸ ῥῆξε ἡ μοῖρα τοῦ ἕνα μυλωνᾶ ποῦ ἦταν σπανός. Πάνει, ξεφορτώνει τὸ στάρι καὶ τὸ βάνει στὸ μύλο. Ὁ μυλωνᾶς ὅτε τὸ εἶδε, παιδί πρᾶμα κι' ἀνήξερο, τοῦ λέει: «Νὰ σοῦ εἰπῶ, παιδί μου;— Πές μου,— θὰ κάμωμε μιὰ δουλειά· θὰ εἰποῦμε ὁ καθένας μας ὅσα ψέματα ξέρομε κι' ἅμα εἰπῆς ἐσὺ τὰ περισσότερα, πᾶρ' τὸ ἄλευρι σου καὶ φεύγα, δὲ θέλω οὔτε ξάγι οὔτε τίποτα· ἅμα εἰπῶ ἐγώ, θὰ μοῦ δώῃς τ' ἄλευρι.»

Συλλογίστηκε τὸ παιδί λιγάκι καὶ τοῦ εἶπε: «Ἄρχινα, νὰ ἰδοῦμε.» Ὁ μυλωνᾶς ἔκατσε ἕνα σακκὶ στάρι τοῦ μύλου, ξερόβηξε κι' ἀρχίνησε αὐτὸς νὰ μολογάη κι' ὁ μύλος ν' ἀλέθῃ τὸ στάρι τοῦ παιδιοῦ.

«Ὦντας γεννήθηκε ὁ πατέρας μου, ἐγὼ ἤμουν πίσω ἀπὸ τὴν θύρα καὶ κῦταγα ποῦ θὰ τὸν βαφτίσουν. Ἦφεραν τὴν κολυμπήθρα καὶ τὸν πατέρα κι' ὁ παπᾶς εἶπε τὰ ψαλτικά του. Ἦρθε ἡ ὥρα νὰ τὸν βαφτίσουν χάλειψαν λάδι, πουθενά λάδι. Λέει ὁ παπᾶς πῶς τὸ χει ὁ θεὸς στὸν οὐρανό. Ποιὸς νὰ πάη στὸν οὐρανό; Κινᾶω ἐγὼ μ' ἕνα ἄγγειὸ στὸ χέρι καὶ πάνω. Βγαίνω ὄξω, ἀπὸ ποῦ ν' ἀνεβῶ; Πουθενά οὔτε σκάλα οὔτε κλαρί. Πάνω παρέκει, γλέπω μιὰ κολοκυθιά καὶ πήγαινε τ' ἀψήλου. Ἀφήνω τ' ἄγγειὸ στὸ στάδι καὶ φύλλον τὸ φύλλο ἀνεβαίνω στὸν οὐρανό. Πάνω στὸ θεὸ, μὰ ποῦ νὰ πάρω τὸ λάδι: εἶχ' ἀστοχήσει κάτω τ' ἄγγειὸ στὴ γῆς. Ἀρεντεύω πίσω νὰ τὸ πάρω, ἔρχομαι στὴν κολοκυθιά, πάει, τὴν εἶχε φάει τὸ γομάρι. Τὶ νὰ κάμω; Ποῦ ἀπόμεινα στὰ οὐράνια. Τήραξα ἀπ' ἐδῶ, τήραξα ἀπ' ἐκεῖ, κάνω ἔτσι, βγάνω ἕνα ῥάμμα ἀπὸ τ' ἀντερί μου καὶ τὸ ἀπολνάω νὰ κρεμαστῶ. Τὸ ῥήνω μονό, δὲ φτάνει· τὸ ῥήνω διπλό, φτάνει καὶ περσεύει. Κάνω δυὸ ὀργιές τὸν κατήφορο, γλέπω κάτω. πάει τ' ἄγγειό! μοῦ τὸ εἶχαν πάρει. Στέκομαι πάλι ἀνάμεσα γῆς καὶ οὐρανὸ καὶ συλλογιῶμαι ἄνκατεβῶ, πῶς θὰ ματανεβῶ; Ἐκεῖ ποῦ κάθουμουν ἔτσι στὸν ἀγέρα, κάνω ἔτσι στὸ λαιμό μου καὶ πιάνω μία ψεῖρα. Ἄ! ἐδῶ σ' ἔχω! εἶπα μὲ τὸ νοῦ μου. Τὴν πιάνω, τὴν τσακίζω, τὴ φουσκώνω καὶ τῆς βγάνω τὸ τουμάρι καὶ μιὰ καὶ στὸ θεό. Γιομίζω τὸ τουμάρι λάδι καὶ τὸ φέρνω στὸ βαφτῆσι, μὰ μὲ χίλια στανιά βάφτισαν τὸν πατέρα μου. Ἐγὼ ἔκατσα πάλι πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα. τὸ εἶδα καὶ σοῦ τὸ μολογάω.»

Τσῶπασε ὁ μυλωνᾶς κι' ἀρχίνησι τὸ παιδί:

«Ὦντας ἀπέθανε ὁ διάλογος ἕναν τόπο μακρινὸ σὰν τὴν Κίνα νὰ εἰποῦμε φύτρωσε ἕνα μεγάλο κραμπολάχανο, τόσο μεγάλο ποῦ δὲν τὸ χώρεγε καμιὰ τέντζερη νὰ τὸ βράσουν. Μαζέχτηκαν οἱ γύφτοι κ' οἱ χαλκιάδες τοῦ κόσμου, δὲν μπόρεγαν νὰ φκειάσουν τέτοιο καζάνι. Μπρέ, λέω, δὲν πάνω κ' ἐγὼ νὰ ἰδῶ; ἄν μοῦ τὸ πάρῃ τὸ μάτι καλά, κι' ἄ δέ, τί θὰ χάσω; Πιάνω, ποῦ λές, τὸν πέτο, τὸν καβαλλικεύω καὶ τραυᾶω γιὰ τὴν Κίνα. Μισοδρομὶς ὁ πέτος ἀρχίνησε νὰ χουγιάζῃ καὶ νὰ κουτσαίῃ. Μωρὲ τί ἔχει ὁ πέτος; Τὸν βάνω μπροστά, δὲν πάνει. Κατεβαίνω καὶ τί νὰ ἰδῶ! μιὰ πληγὴ τόση στὴ ράχη τοῦ Κάνω ἔτσι γλέπω μιὰ καρυδιά μεγάλη καὶ γιομάτη καρύδια, μιλιούνια ἀνθρῶποι ἀπὸ κάτω ἔρηναν ἄλλος λιθάρια κι' ἄλλος χῶματα κι' ὁ τι μπόρεγε καθένας γιὰ νὰ γκρεμίσουν τὰ καρύδια. Παίρνω ἕνα φύλλο καρυδιάς, τὸ βάνω στὴν πληγὴ. Λάγιασε ψίχα ὁ πέτος καὶ κίνησε πάλε. Ποῦ νὰ σ' τὰ λέω τώρα ὅλα; Πῆγα στὸν πάτο στὴν Κίνα καὶ θέλησε ὁ διάλογος καὶ μῶδωκε χέρι καὶ τό φκειασα τὸ καζάνι. Ἐβρασε τὸ κραμπολάχανο, ἔφαγα ἐγώ, ἔδωκα καὶ τοῦ πέτου καὶ γύρισα πίσω.

Πέρασα ἀπὸ τὸν ἴδιο δρόμο κι' ὄντας ζύγωνα στὴν καρδιά, τί νὰ ἰδῶ; Ντὲ ὀρὲ ντὲ! τί εἶναι τοῦτο ἐδῶ; Ζευγάρια κι' ἀλέτρια καὶ κόσμος ἀπάνω στὴν καρδιά, χαλασμός κόσμου! Ἄλλοι ὄργωναν, ἄλλοι ἔσπερναν, ἄλλοι ἀλώνιζαν κι' ἄλλοι λίχνιζαν. Θιάμαζα κ' ἐγώ. « Τί εἶχε γίνει; τὸν λέει ὁ μυλωνᾶς.

— Ποῦ νὰ μοῦ πάῃ ὁ νοῦς ἐμένα! Πέρασε κάμποση ὥρα καὶ τότες θυμήθηκα τὰ χῶματα καὶ τὰ λιθάρια ποῦ ἔρρηναν γιὰ νὰ γκρεμίσουν τὰ καρῦδια, ὄντας διάβαινα. Οὐ! λέω κ' ἐγώ. Μωρέ! γιὰ ἰδέξ! Ἀπὸ κείνα τὰ χῶματα νὰ γένουν χωράφια καὶ νὰ τὰ σπέρνουν καὶ νὰ τ' ἀλώνιζουν ἀπάνω στὰ φύλλα τῆς καρῦδιας! Τί εἶναι τοῦτος ὁ κόσμος!

Ξεκίνησα πάλε καὶ δίψασα. Γλέπω μιὰ βρυσούλα καὶ πῆγα κοντά. Κάνω νὰ πιῶ, δὲν ἔφτανα· δὲν εἶχα καὶ κανένα ἀγγεῖο κοντά μου. Εἶδα κι' ἀπόειδα βγάνω τὸ καύκαλο τοῦ κεφαλιοῦ μου καὶ πίνω. Καβαλλικεύω τὸν πέτο καὶ δρόμο πάλε. Παρακάτω μ' ἔφραε τὸ κεφάλι, κάνω νὰ ξυστῶ καὶ πλούμ! μέσα στὸ μυαλό τὰ δάχτυλά μου. Τότες θυμήθηκα ποῦ τ' ἀφήκα τὸ καύκαλο. Γυρνᾶω πίσω, καὶ γλέπω μιὰ ἀλουποῦ ποῦ ἔφευγε ἴσα πέρα μὲ τὸ καύκαλο στὸ στόμα. Τί νὰ κάμω κ' ἐγώ, ἔφυγα καὶ γύρισα ἀπὸ τὸ μύλο ν' ἀλέσω πρῶτα καὶ νὰ πάω γιὰ τὴν ἀλουποῦ.

— Καὶ ποῦ θὰ τὴν βρῆς τώρα; τοῦ λέει ὁ μυλωνᾶς.

— Δόσε μου τ' ἀλευρι τῶρα καὶ τὰ βρίσκω γώ.

Τὸ κατάλαβε ὁ μυλωνᾶς, πῶς βρῆκε τὸ μᾶστορά του, γελάστηκε καὶ τὰ πίστεψε. Καὶ τὸ παιδί φόρτωσε τ' ἀλευρι καὶ τραύηξε.

ΔΗΜ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

[Παραλλαγή τοῦ παραμυθίου ἐκ Πάρου, μοὶ εἶχεν ἀνακοινωθῆ πρὸ πολλῶν ἐτῶν ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Μ. Κ. Κρίστη. Τὸ παραμύθιον τοῦτο λέγεται ὡς ἐπισφράγισμα ἀγῶνος ψευδολογιῶν. Ὁ γινώσκων τὸ παραμύθιον προκαλεῖ τοὺς ἄλλους, τίς εἶναι ἱκανός νὰ εἴπῃ τὰπιθανώτατον ψεῦδος. Ἐπιχειροῦσι πολλοὶ νὰ αὐτοσχεδιάσωσι ψεῦδος τι, ἀλλ' ἐκεῖνος τοῖς λέγει, ὅτι εἶναι μὲν ψευδές, ἀλλ' ἤμποροῦσε καὶ νὰ συμβῆ. Καὶ τέλος λέγει τὸ παραμύθιον.

Μιὰ φορᾶ ἦταν ὁ πατέρας μου διακόσω χρονῶ κ' ἐγὼ τριακόσω. κ' ἠπῆα νὰ βρω τὰ στεφάνια του. Ὅ τὸ δρόμο ποῦ στρέφουμουνα πατῶ μιὰ χελῶνα, κ' ἠπέταξε καὶ μὲ πῆε μαζί τση ἔς τὸν οὐρανὸ καβαλλάρη, καὶ μὲ παρατᾶ ἐκεῖ. Ἐγὼ ἀπλατσάριζα, κ' ἤβλεπα τς ἀγγέλοι ν' ἀνεβοκατεβαίνουνε Πιάνω κ' ἐγὼ μιὰν κλωστή, τῆνε δένω σὲ μιὰν ἄκρια τ' οὐρανοῦ κ' ἠκατέβαινα κρεμαστῶντας. Ὅ τὸ μισοκατέβασμα μ' ἔπιασεν βροχή· εἶντα νὰ κάμω; Δένω ἓνα κόμπο ἔς τὴν κλωστή, κ' ἠτρύπωσα ἀποκάτου καὶ δὲν ἠβράχηκα καθόλου. — Περὶ τοῦ παραμυθίου βλ. καὶ ἀνωτέρω σ. 195-8. — Σ.τ Δ.]

Παραδόσεις κυνουρικοί περί Καλλικαντζάρων.

Ἡ φωνὴ τῶν Λυκοκαντζαραίων.

(Βάρβουρα τοῦ δήμου Πάρωνος)

Οἱ λυκοκαντζαραῖοι φωνάζουν μπλικικίκ! μπλικικίκ!

ἽΟ χορὸς τῶν λυκοκαντζαρίων¹⁾.

(Βούρβουρα)

Νιὰ βολὰ μίνια γυναῖκα πῆγε πάργιωρα νὰ πλύνη ἔς τὸ ποτάμι καὶ βρῆκε μπροστά της τοὺς λυκοκαντζαρίους. Νὰ φύγη δὲν μπόραε. Οἱ λυκοκαντζαρίοι χορεύανε. Γδένεται καὶ κείνη καὶ πιάνεται ἔς τὸ χορὸ. Οἱ λυκοκαντζαρίοι δὲν μπόραγαν νὰ τὴν καταλάβουν ἂν ἦτανε λυκοκάντζαρος ἢ γυναῖκα κ' ἔλεγαν χορεύοντα:

Κάλκας εἶσαι, Κάλκας εἶμαι,
τέτοιον Κάλκα δὲν τὸν εἶδα,
πῶχει μπρὸς καὶ πίσω ἀπάκια²⁾
καὶ ἔς τὴ μέση τὰ φλασκάκια³⁾.

ἽΑμα λάλησε ὁ ἄσπρος κόκκορας ἔγιναν μπουχὸς οἱ λυκοκαντζαρίοι κ' ἔτσι ἢ γυναῖκα ἐσώθη.

Πῶς ξεμαγαρίζει τὸ νερό.

(Βούρβουρα)

ἽΑν διψᾷ κανεὶς τὰ δωδεκάμερα καὶ θέλει νὰ πιῇ νερὸ τὴ νύχτα καὶ φοβᾷται νὰ μὴν εἶν' μαγαρισμένο ἀπὸ τοὺς λυκοκαντζαρίους ῥήχνει μέσα ἔς τὸ κανάτι ἓνα κάρβουνο ἀναμένο καὶ πίνει ἀνέφοβα⁴⁾.

ἽΟ Καλλικάντζαρος καὶ τὰ γίδια.

(Παλαιοχωρὶ τοῦ δήμου Γλυπίας)

(Κατ' ἀφήγησιν τοῦ ποιμένος Δ. Φακλῆ, πεντηκονταετοῦς καὶ ἀγραμμάτου).

Μπροτὰ νάρθοῦν τὰ δωδεκάμερα φράζουμε γύρω-γύρω τὸ μαντρί μὲ νιὰ Ἵράδα ἀπὸ ἀσπαραγγιὲς γιὰ νὰ μὴ μπαίνουν οἱ καλλικαντζαρίοι καὶ μαρκαλίσουν τὰ γίδια ἢ τὰ πρόατα Οὔλα τότενες θὰ ψοφήσουν. Μοῦ λεγέ ὁ πατέρας μου, ὄντας ἦτανε κούτσικος⁵⁾ κεῖ ποῦ καθέτανε μὲ τὸν παπούλη του σούρουπα τὸ βράδυ εἶδανε ἓνα μαῦρο πᾶμα ν' ἀνακατεύεται μὲ τὰ γίδια. ἽΟ παπούλης του εἶπε πῶς ἦτανε κανὰς κλέφτης, ἄρπαξε τὴν καρυοφύλλα του καὶ τοῦ τὴν

¹⁾ Βλ. περὶ ὁμοίων παραδόσεων περὶ τοῦ χοροῦ τῶν Καλλικαντζάρων *Πολίτου Παραδόσ.* σ. 351.1336 κέ. *Κάλκας* εἶναι τὸ ὄνομα τὸ ὁποῖον ὑποτίθεται ὅτι οἱ Καλλικάντζαροι δίδουσιν εἰς ἑαυτούς. (Περβλ. αὐτ. σ. 1305). ἽΟμοιον εἶναι καὶ τὸ *Σκαντζὸς* (αὐτ. 1316), προσελθὸν ἐξ ἐπιτομῆς τοῦ τύπου *Σκαλκάντζαρος*. ὡς τὸ *Κάλκας* προῆλθεν ἐκ τοῦ τύπου *Καλκάντζαρος*.— Σ.τ.Δ.]

²⁾ Γλουτοί. ³⁾ Μαστοί.

⁴⁾ Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον προφυλάσσουν καὶ τὴν στάχτην ἀπὸ τῆς μολύνσεως ἐν Κυνουρίᾳ. (Παραδ. σ. 1320). Βλ. καὶ σ. 1314 κ.έ. περὶ ἀποτροπῆς τῶν Καλλικαντζάρων δι' ἀνημμένων ἀνθράκων καὶ καθόλου διὰ τοῦ πυρός.— Σ. τ. Δ.]

⁵⁾ Μικρούτσικος, μικρὸς τὴν ἡλικίαν

ἄδειασε ταμάνημα¹⁾ καὶ σηκώνεται καὶ τρέχει ἴσια καὶ ἄπάνου του, μὰ οὔτε κλέφτη εἶδε οὔτε τίποτα. Τηράει νὰ ἰδῆ ἀχνάρι τίποτα — οὔκου — μάδε ἀχνάρι, μάδε ἄλλο σημάδι, ὅτι μπῆκε ἄνθρωπος μέσα. « Ῥὲ γριά, λέει τότενες ᾿ς τὴ γυναῖκα του, ἔβαλες τρογύρω ἀσπαραγγιές; — Τρομάρα μου! εἶπε ἡ γριά, θὰ ξέχασα ἢ χλιμμένη²⁾ ». Κ' ἔτσι ἦταν ἡ γριά δὲν εἶχε βαλμένες τοῖς ἀσπαραγγιές³⁾. Τὸ μαῦρο πρᾶμα ἦτανε Καλλικάντζαρος καὶ ὁ μακαρίτης ὁ παππούλης μου κατὰ τοῦ μοῦ λεγε ὁ πατέρας μου ἔμεινε μὲ τὴ μαγκοῦρα ξερὴ· οὔλα τοῦ ψόφησαν. Ἐκανε χίλια δυὸ νὰ τοῦ μείνη κανένα, δὲν μπόρεσε, τὰ πέρασε κι' ἀπὸ τὸ χωριὸ μέσα νὰ μείνη ᾿στους ἀνθρώπους, τοῦ κάκου!

Οἱ διαβολόψειρες.

(Κοσμᾶς τοῦ δήμου Σελινούντος)

Ἄοιοις πλυθῆ μὲ στάχτη δωδεκαμερήτικη σισιλιάζει ἀπὸ τοῖς διαβολόψειρες. Ὁ τι καὶ νὰ κάμη δὲν ξεπαστρεύονται· θὰ περιμένη τῆς Ἁγίας τ' ἄλλουνοῦ χρόνου ν' ἀγιασθῆ ν' ἀγίαση καὶ τὰ ῥοῦχα του κ' ἔτσι, ἄλλιῶς τᾶλλα εἶναι ἀνωφέλευτα⁴⁾.

ΕΠ. Γ. ΠΑΠΠΑΜΙΧΑΗΛ

Παράδοσις περὶ δάφνης καὶ δενδρολιβάνου.

Μεταξὺ τῶν πολυπληθῶν μύθων καὶ διηγήσεων καὶ ἱστοριῶν τὰς ὁποίας ἡ ἀλήστου μνήμης μήτηρ μου Ἑλένη καθ' ἑκάστην ἑσπέραν μετὰ ἰδιαζούσης χάριτος διηγείτο, ἰδίως κατὰ μεγάλας τοῦ χειμῶνος νύκτας, εἰς τὰ τρία της τέκνα, ἀνεξάληπτος παρέμεινε ἐν τῇ μνήμῃ μου ἡ περὶ δάφνης καὶ δενδρολιβάνου ἀφήγησις, συνδεομένη μετὰ θρησκευτικῶν ἐν Ἀνατολῇ ἐθίμων· ὡς γνωστὸν κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πάσχα ὡς σύμβολον τῆς κατὰ τοῦ θανάτου καὶ τοῦ ἔδου νίκης καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, διασκορπίζονται ἐν πολλαῖς ἐκκλησίαις φύλλα ἢ καὶ κλῶνοι δάφνης, ἢ καὶ προσφέρονται τοῖς πιστοῖς ὑπὸ τοῦ ἱερέως, κατὰ δὲ τὴν ἑορτὴν τῆς Σταυροπροσκυνήσεως διανέμονται κλῶνοι δενδρολιβάνου ἐν Ἀνατολῇ, τοὺς ὁποίους οἱ πιστοὶ μετ' εὐλαβείας πολλῆς καὶ πίστεως προσκομίζουσιν εἰς τοὺς οἴκους αὐτῶν πρὸς ἀγιασμόν, καὶ ἐναποθέτουσιν τούτους ὡς καὶ τὰς δάφνας ἐπὶ τοῦ εἰκονοστασίου, ἵνα κατὰ διαφόρους περιστάσεις θυμιῶσι τοὺς οἴκους, τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τοὺς πάσχοντας. Τοιαῦτα ξηρὰ φύλλα δάφνης καὶ δενδρολιβάνου ὑπῆρχον ἐν ἀφθονίᾳ καὶ ἐπὶ τοῦ εἰκονοστασίου τῆς οἰκίας

¹⁾ [Ταχέως Ἀλλαχοῦ μάνι-μάνι. Ἐκ τοῦ ἰταλ. *di mano, in mano*. — Σ.τ.Δ.]

²⁾ [Ταλαίπωρος, δυστυχῆς (θλιμμένη). — Σ.τ.Δ.]

³⁾ [Ἀσπαραγγαῖς καὶ ἄλλοι ἀκανθώδεις θάμνοι πρὸς ἀποτροπὴν τῶν Καλλικαντζάρων: *Πολίτου Παραδ.* σ. 1300. Ἐν τῇ κυνουρικῇ ταύτῃ παραδόσει παρατηρεῖται συνταύτισις τῶν Καλλικαντζάρων πρὸς τοὺς ποιμενικοὺς δαίμονας (βλ. αὐτ. σ. 314 κέ. 1313 κέ.). — Σ.τ.Δ.]

⁴⁾ [βλ. *Πολίτου Παραδόσ.* σ. 1332 κέ. — Σ.τ.Δ.]

μας, ὅτε δὲ ἐπὶ τῇ ἀσθενείᾳ τοῦ ἀδελφοῦ μου εἶδον τὴν εὐσεβῆ μου μητέρα μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαβείας νὰ ἐκλέγῃ ἐκ τῶν ξηρῶν τοῦ εἰκονοστασίου φύλλων τὰ τοῦ δενδρολίβανου καὶ νὰ θυμιᾷ διὰ τούτων τὸν ἀσθενῆ μου ἀδελφόν. ἠρώτησα τὴν μητέρα μου διατι διαλέγει ἐκ τῶν φύλλων τὰ τοῦ δενδρολίβανου καὶ ῥίπτει ἔξω τοῦ θυμιατοῦ τὰ φύλλα τῆς δάφνης; Δέν μοι ἀπήντησε τὴν στιγμὴν ἐκείνην, διότι τὰ χεῖλη τῆς ἐπέλλιζον αὐτοσχεδίους εὐχὰς καὶ παρεκάλει κατὰ τὴν ἱεράν ἐκείνην ὥραν τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῆς ὑγείας τοῦ ἀδελφοῦ μου. Μετὰ τὸ τέλος τῆς προσευχῆς ἀνακουφισθεῖσα ἐκ τῆς ἐπιτελέσεως τοῦ εὐσεβοῦς τούτου ἔργου, καὶ μὲ πεποιθήσιν ἀκράδαντον ὅτι ὁ μικρὸς ἀσθενὴς διὰ τῆς μικρᾶς ἐκείνης ἀλλ' ἐν-θέρμου θυσίας θὰ ἐγένετο ὑγίης, κάθηται καὶ ἐναγκαλισθεῖσα μοὶ λέγει: Εἶδες παιδί μου ὅτι ἔλαβα ἀπὸ τὸ εἰκονοστάσι δενδρολίβανον καὶ ἐθυμίῃσα τὸν ἀδελφόν σου, τὴν δὲ δάφνην ἔρριψα; Ναὶ μητέρα, εἶπον, διατι τὴν καιμένην τὴν δάφνην τὴν περιφρονεῖς, ἀφοῦ καὶ αὕτη εἶναι ἐπάνω μαζί μὲ τὰς εἰκόνας; Ἄκουσε, παιδί μου, τὸ δενδρολίβανο ἔκαμε τὸ μεγαλύτερον καλὸν ποῦ ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ εἰς τὸν κόσμον, ἡ δὲ δάφνη εἶναι προδότρια καὶ ἔφερε μεγάλο κακὸ εἰς τὸν κόσμον. Σὲ εἶπα ἄλλην φορὰν ὅτι ἐκείνον τὸν παλαιὸν καιρὸν ὅλα τὰ δένδρα καὶ τὰ φυτὰ ὠμιλοῦσαν, γατι ἔτσι τὰ ἔκαμεν ὁ Θεός· καὶ τὸν καιρὸν λοιπὸν ὅπου οἱ Ἑβραῖοι ἐκνηγοῦσαν νὰ πιάσουν τὸν Χριστόν, γιὰ νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τὰ χεῖρα τῶν Ἑβραίων, πῆγε καὶ κρύφθηκε πίσω στὸ δενδρολίβανο. Περνῶντας τότε οἱ Ἑβραῖοι ἐρωτοῦσι τὸ δενδρολίβανο· «δενδρολίβανο, μήπως εἶδες τὸ Χριστό;» αὐτὸ ἀπεκρίθη καὶ εἶπεν ὅτι δὲν τὸν εἶδε· ἔφυγαν λοιπὸν ἀπὸ ἐκεῖ οἱ Ἑβραῖοι καὶ ῥωτοῦσαν καὶ τὰ ἄλλα δένδρα ἂν εἶδαν νὰ περάσῃ ὁ Χριστός. Ἐπειδὴ ὁμως τὰ φύλλα τοῦ δενδρολίβανου ἦσαν λεπτά καὶ ἐτρόμαξεν ὁ Χριστὸς μήπως τὸν ἰδοῦν καὶ τὸν πιάσουν, ἔφυγε ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πῆγε καὶ κρύφθηκε πίσω ἀπὸ τὴν δάφνην, ποῦ εἶχε πῶ πλατιά φύλλα. Ἐρχονται ἔτι καὶ πάλιν ἄλλοι Ἑβραῖοι καὶ ρωτοῦσι τὴν δάφνην, Δάφνη δάφνη μὴν εἶδες τὸν Χριστόν; ἐκείνη τότε ἔκλινε τὰ φύλλα τῆς καὶ τοὺς εἶπε «πίσω στὰ φύλλα μου τὸν ἔχω»· καὶ ἀμέσως τὸν ἔπιασαν. Ἐτρεξαν τότε ὅλοι οἱ Ἑβραῖοι καὶ τὸν ἔπιασαν· διὰ τοῦτο παιδί μου τὸ δενδρολίβανο τὸ τιμοῦμεν καὶ τὸ θυμιᾶζόμεθα, ἐνῶ τὴν δάφνην ποῦ μᾶς πρόδωσε τὸν Χριστόν τὴν κατηραμένην τὴν πατοῦμε. Ἡ παιδική μου ἀφέλεια καὶ περιέργεια ἱκανοποιήθη τελείως, διότι ὅλα ἐξηγοῦντο λογικὰ καὶ δὲν ἔμενε εἰς τὸν παιδικόν μας νοῦν καμία ἀμφιβολία ὅτι τὰ πράγματα οὕτως εἶχον, ἀφοῦ ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας καταπατεῖται ἡ δάφνη, τὸ δὲ δενδρολίβανον τόσης ἀξιούται τιμῆς. Ἐδίσταζον πρὸς στιγμὴν ἂν πράγματι τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ὠμίλουν τὰ δένδρα, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀμφιβολία αὕτη ἐξητμίζετο ἀφοῦ τὸ ἔλεγε ἡ μητέρα. Μὲ τοιαύτας εὐσεβεῖς παραδόσεις ἀνετρέφετο ἐν τῷ σκότει τῆς ἀμαθείας ἡ εὐσεβῆς τῶν πατέρων ἡμῶν γενεὰ καὶ διὰ τοιούτων ζωντανῶν παραδειγμάτων ἔτρεφον τὸν νοῦν καὶ ἐστήριζον τὴν καρδίαν ἡμῶν εἰς τὴν πίστιν τῶν πατέρων οἱ ἀμαθεῖς καὶ ἀπλοῖ, ἀλλὰ θεοσεβεῖς καὶ ἐνάρετοι γονεῖς ἡμῶν.

Ἐν Ζαγαζίκ

† Ο ΛΕΟΝΤΟΠΟΛΕΩΣ ΣΩΦΡΟΝΙΟΣ

[Ἡ παράδοσις αὕτη ἀνάγεται εἰς τὰς ἀναφερομένας εἰς τὴν δίωξιν τοῦ Χριστοῦ ὑπὸ τῶν Ἑβραίων καὶ τὴν προστασίαν, ἣν παρέσχον αὐτῷ ζῶα ἢ φυτὰ.

Τούτων τινὰς ἐδημοσίευσεν ἐν Παραδόσ. σ. 107.194, πολυπληθεῖς δὲ ἄλλων ἐθνῶν ἀναγράφει ὁ *Oskar Dähnardt* (Natursagen, Lpz. 1909 τ. II σ. 40 κέ.) Ὁ δενδρολίβανος ὡς προστατεύσας τὴν Παναγίαν κατὰ τὴν φυγὴν εἰς Αἴγυπτον μνημονεύεται ἐν ἀνδαλουσιακῇ παραδόσει (αὐτ. σ. 41). — Σ. τ. Δ.]

Ὁ κόσσυβας καὶ τὸ ἀηδόνη.

(Γορτυνιακὴ παράδοσις).

Μιά φορὰ ἦσαν δυὸ φίλοι πολὺ στενοί. Ὁ ἓνας ἦτανε πολὺ πλούσιος καὶ ὁ ἄλλος πολὺ φτωχός. Ὁ φτωχὸς ἐκολάκευε τὸν πλούσιον μὲ λόγια γλυκά. Ἄλλὰ μὲ τὴν καρδιά του δὲν τὸν ἀγάπαγε ὅλως διόλου. Ὁ καμμένος ὁ πλούσιος δὲν τὸ εἶχε καταλάβῃ καὶ τὸν ἀγάπαγε μὲ οὐλὴν τὴν καρδιά. Ὁ τι καὶ ἂν τοῦ ἐξήταγε ὁ φτωχός, ὁ πλούσιος πάντοτε τοῦ τὰ δινε, καὶ ἔλεγεν εἰς τὸν κόσμον γιὰ τί νὰ εἶναι φτωχός ὁ καμμένος ὁ φίλος του, ὅπου εἶναι τόσο καλὸς ἄνθρωπος καὶ τόσο πιστὸς φίλος! Μιὰν ἡμέρα ἔλεγε μέσα του ὁ δόλιος φτωχὸς φίλος: «Θὰ τὸν φάω τὸν πλούσιον χωρὶς νὰ τὸ καταλάβῃ. Ἄ! νὰ ἦτανε δυνατὸ νὰ τοῦ φάω καὶ τὴν καρδιά του! γιὰ τί τὸν ἐφθόναγε Ὁ Θεὸς ὅμως δὲν ἐβάσταξε τὸ ἄδικο καὶ ἄμεσως τὸν κάνει μαῦρο πουλί, ὅπως ἦτανε ἡ καρδιά του μαύρη. Καὶ γιὰ τοῦτο, τὸν κόσσυβα ἅμα τὸν πιάνουνε οἱ ἄνθρωποι καὶ τὸν βάνουν εἰς τὸ κλουβί, τὸν ταΐζουν καρδιά ἀπὸ σφαχτὰ, γιὰ νὰ εὐχαριστῆται ὅπως τὸ ἔλεγε ὅταν ἦταν ἄνθρωπος. Ἄλλὰ θυμᾶται καὶ τὰ γλυκά του λόγια, καὶ γιὰ τοῦτο λαλεῖ γλυκά. Καὶ τὸ φτόνο του ἢ τὸ φαρμάκι του τὸ πετάει ἔς τὴ μύτη του, γιὰτ' εἶναι κ' ἐκεῖνη μαύρη ἢ κίτρινη.

Ἄλλ' ὁ καλὸς σου ὁ πλούσιος, ἐπειδὴ ἦτανε καλὸς ἄνθρωπος καὶ τίμιος φίλος ἐλυπήθη παρὰ πολὺ ποῦ δὲν ἤγλεπε τὸ φτωχὸ φίλο του, κ' ἐπαρακάλεσε τὸ Θεὸ νὰ τὸν ὀδηγήσῃ ἔς τὸ φίλο του. Ἄμεσως κ' ἐκείνονε τὸν ἔκαμε πουλί, ἀλλὰ ὄχι μαῦρο, καὶ τοῦ ἔδωκε γλυκύτερη φωνὴ ἀπὸ τοῦ κόσσυβα. Καὶ τοῦτο τὸ πουλί εἶναι τ' ἀηδόνη. Καὶ τώρα ἀκόμα ὁ κόσσυβας σκάει π' ἀκούει τ' ἀηδόνη νὰ κελαιδῇ καλύτερα ἀπὸ αὐτὸν καὶ παύει νὰ λαλεῖ, ὅταν τύχη νὰ λαλεῖ.

Ἐν Χάβαρη

N. I. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

Μετρητικὰ ὀνόματα.

Τὸ παρ' ἀρχαίοις κυνόστομον, δηλαδὴ τὸ μεταξὺ δείκτου καὶ ἀντίχειρος διάστημα, ὅταν ἀμφότεροι εἶναι τεταμένοι, ἐν Μακεδονίᾳ ἔχει πολλὰς ὀνομασίας, ἐξ ὧν αἱ κυριώτεραι εἶναι αἱ ἑξῆς:

α') Ἑλληνικαί.

1) *Κυνόστομα* (τὸ) ἐκ τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς λέξεως *κυνόστομον*, ἣτις ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ εἰς τινὰ ἄλλα μέρη ἐσυνηθίζετο. Ἡ λέξις εἶναι σήμερον ἐν χρήσει πέραν τῶν Βασιλικῶν καθ' ὅλην τὴν Χαλκιδικήν.

2) *Φουρκί* εἰς Βασιλικά, Καπουτζίδες, Θεσσαλονίκην, Δυτικὴν Μακεδονίαν

καὶ Πιερίαν, πλὴν τοῦ Βελβενδοῦ ὅπου σημαίνει τὸν μικρὸν πάσσαλον, τὸν ὁποῖον μεταχειρίζονται ἵνα προσδέουν τὰ φυτὰ καὶ τὰ ἄνθη.

β') Σλαβικαί.

- 1) Εἰς Μπάλτζιαν, ὅπου οὐδὲ λέξιν σλαβικὴν λέγουσι, καλεῖται *τσιπιρόκος* (οὐ)
- 2) Εἰς Σωχὸν *τσιάπορικ*.
- 3) Εἰς Ἀσβεστοχώριον *τσιπαρόκ*.
- 4) Εἰς Μέσην Μακεδονίαν *τσέπορεκ*.

γ') Ἀλβανική.

Εἰς Δίβρην *ζέρε ἐνῶ τσεπρόκ* λέγεται ἕτερον μέτρον, ὁ πούς.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ.

ΧΡ. Γ. ΓΟΥΓΟΥΣΗΣ

Τὸ προφώνημα τῶν σαρδελλῶν.

Ἄλλα τὰ ἐν Ἑλλάδι πωλούμενα τὰ προφωνοῦν ἤτοι τὰ διαφημίζουσι μὲ στεντορείαν φωνήν. Ἐξ ὅλων ὁμως ὑπερβαίνουναι αἱ προφωνήσεις τῶν ἐδωδύμων καὶ ἐκ τούτων τῶν σαρδελλῶν. Κατὰ τὴν ὀλιγοήμερον διαμονήν μου ἐν Πύλῳ ἀπὸ 28 Μαΐου ἕως 20 Ἰουνίου 1910, ἤκουσα τὰς διαφόρους καὶ διατόρους διαφημῆσεις τὰς ὁποίας συνέλεξα.

Καινούριο (ἢ φρέσκο) βαρέλι,
καὶ τὸ μουστερῆ γυρεύει.
Σαρδέλλα μέση,
καὶ τοῦ μουστερῆ ν' ἀρέση.
Μία, δύο, τρεῖς, [=σαρδέλλαι],
κι' ὁ καλὸς ὁ μουστερῆς.
Μία, δύο, τρεῖς,
ἔλα (ἢ ἔβγα) μάτια μου νὰ ἰδῆς.
Σαρδέλλα εὐωδία,
μιὰ πεντάρη ἢ μία.
Μιὰ πεντάρη ἢ μία.
ὅπου εἶναι εὐωδία.
Σαρδέλλα ποῦ μοσκοβολάει,
σὰν τὰ λούλουδα τοῦ Μάη.
Σαρδέλλα μυρουδάτη,
καὶ γιούφαλα γεμάτη.
Σαρδέλλα μυρουδάτη,
καὶ τριαντάφυλλα γιομάτη.
Σαρδέλλα τοῦ Μάη,
ὅπου μοσκοβολάει.
Σαρδέλλα ποῦ μυρίζει,
καὶ τὸ μουστερῆ γυρίζει [= ἀναγκάζει νὰ στραφῆ ὀπίσω].

Σαρδέλλ' ἀπὸ τὴν τὴν Πόλη,
ὅπου τὴν τρῶνε (ἢ τὴ θέλουν) ὄλοι.
Σαρδέλλα μπέλλα,
μυρίζει σὰν κοπέλλα.
Σαρδέλλα μυρουδάτη,
καὶ κοπέλλα ᾿ς τὸ κρεβάτι.

Τὰς δύο τελευταίας στροφὰς ἀποφεύγουν οἱ Πύλιοι, λέγονται δὲ ἐν Πύργῳ τῆς Ἡλείας, καίτοι ἐν Πύργῳ ἀγνοοῦσιν ὅλας σχεδὸν τὰς ἄνω στροφὰς.

Ὅταν δὲ ἐξοδευθῇ τὸ βαρέλλι καὶ μείνη ὀλίγη πλέον σαρδέλλα, ἢ ὁποία καὶ τὴν εὐωδίαν τῆς χάνει καὶ τὴν γεῦσιν τῆς, λέγουσιν οἱ διαφημιζόντες μυστικῶς καὶ χαμηλοφώνως εἰς τινα συγγενῆ των ἢ στενὸν φίλον των.

Σαρδέλλα βρωμερή,
ποῦ δὲν εἶναι γιὰ φαί.

Ἐν Χάβαρη Ἡλείας.

N. I. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

Τὸ ζώσιμο τῆς ἐκκλησίας.

Καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη καθὼς καὶ ἐδῶ γίνεται τὸ ζώσιμο τῆς ἐκκλησίας διὰ κηροῦ ἢ ἀκριβέστερον διὰ νήματος ἀλειμμένου μὲ λεπτὸν στρῶμα κηροῦ. Τὸ νῆμα τοῦτο ἀνήκει εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἢ δὲ γυνή, ἢ ὁποία ἔχει τάμα νὰ ζώσῃ τὴν ἐκκλησίαν, καταβάλλει ἡμίσειαν δραχμὴν διὰ νὰ κάμῃ χρῆσιν αὐτοῦ. Παραλαβοῦσα δὲ τὸ νηματοκέρι, προσδένει αὐτὸ εἰς ἥλον, ἐμπεπηγμένον εἰς τοῖχον τῆς ἐκκλησίας, καὶ οὕτω ἐκτυλίσσουσα περιζώνει τὴν ἐκκλησίαν ἔξωθεν. Ἄν δὲ καὶ ἐτέρα γυνὴ ἔχει κάμη τὸ αὐτὸ τάμα, καταβάλλουσα καὶ αὕτη τὴν ἡμίσειαν δραχμὴν, παραλαμβάνει παρὰ τῆς ἐκκλησίας ἄλλο νηματοκέρι, ἂν δὲ δὲν ὑπάρχῃ δεύτερον ἐπιτρέπεται εἰς αὐτὴν νὰ κάμῃ χρῆσιν ἐκείνου, δι' οὗ εἶναι ἐξωσμένη ἤδη ἡ ἐκκλησία. Κρατοῦσα αὐτὸ διὰ τῶν δακτύλων ἄνευ διακοπῆς, περιφέρεται γύρω μέχρις ὅτου φθάσῃ εἰς τὸ σημεῖον, ἐξ οὗ ἀφωρμήθη. Τοῦτο γίνεται καὶ ἂν τρίτη γυνὴ καὶ τετάρτη καὶ ὅσαιδήποτε ἄλλαι ἔχουν τάξιμο νὰ ζώσουν τὴν ἐκκλησίαν. Μερικαὶ ἐκκλησίαι πλὴν τοῦ νηματοκερίου ἔχουν καὶ χρυσὸ τέλι, δι' ἐκείνας ὅσαι ἔχουν τάμα «νὰ ζώσουν τὴ χάρη τῆς μὲ χρυσάφι.» Καὶ τὸ ζώσιμο τοῦτο γίνεται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον.

Ἐν Βρουλιὰ (Σελλασίας).

Δ. Ν. ΣΑΡΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ἑλληνοδιδάσκαλος.

[Περὶ τοῦ ἐθίμου τούτου, πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ὑπάρχοντος, τὴν ἀρχὴν δ' ἔχοντος πιθανῶς εἰς τὸν περισχοινισμόν τῶν ἀρχαίων, θὰ πραγματευθῶμεν ἐκτενῶς εἰς προσεχῆς τεῦχος.— Σ. τ. Δ.]

Αἱ ἀπαρχαὶ τῶν καρπῶν.

Σταφυλαί.

Περιοδεύοντες κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος ἀνά τὴν δυτικὴν καὶ κεντρικὴν Κύπρον, ἐσταθμεύσαμεν εἰς τὴν μονὴν τῆς «Παναγίας Κύκκου».

Ἡ βασιλικὴ αὕτη μονὴ κεῖται ἐπὶ τῶν πρὸς Δ. τοῦ μαγευτικοῦ κυπριακοῦ Ὀλύμπου ὄρεων, τὰ ὅποια ἐκ τῆς μονῆς λαμβάνουσι τὸ ὄνομα «βουνὰ τοῦ Κύκκου»· εἶναι δὲ τὰ βουνὰ ταῦτα ἡφαιστειογενῆ καὶ δασώδη, εἰς πλεῖστας δὲ φάραγγας καὶ κοιλάδας αὐτῶν ῥέουσι διαυγεῖς καὶ δροσεραὶ πηγαὶ ὑπὸ τὰ πυκνὰ φυλλώματα πλατάνων καὶ ἄλλων δένδρων.

Ἡ ἐξαιρετικὴ καὶ προθυμοτάτη φιλοξενία τῶν εὐπαιδευτῶν μοναχῶν καὶ τοῦ ἀξίου των ἡγουμένου, ἔπεισεν ἡμᾶς νὰ παρατείνωμεν τὴν εἰς τὴν ἱεράν μονὴν διαμονὴν μας ἐπὶ τινὰς ἡμέρας, μεταξὺ τῶν ὁποίων συνέπεσε καὶ ἡ ἕκτη Αὐγούστου, ἑορτὴ τῆς Μεταμορφώσεως. Μετὰ τὸ τέλος τῆς θείας λειτουργίας προσεκομίσθησαν ἐντὸς δίσκων ἐπὶ τραπέζης αἱ πρῶται ὠριμάσασαι σταφυλαὶ τῶν πέριξ ἀμπέλων καὶ ἐτέθησαν πρὸ τῆς εἰκόνης τῆς Παναγίας, ὅπου ἠυλογήθησαν ὑπὸ τοῦ ἀγίου ἡγουμένου¹⁾.

Ἐλαιον.

Εἰς τὸ χωρίον Ἀκανθοῦ προσφέρουσι τὰς ἀπαρχὰς τοῦ ἐλαίου κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν θην Αὐγούστου εἰς τὸν ναὸν τοῦ Σωτήρος.

Ἐν Ἀμμοχώστῳ.

M. ΚΟΥΜΑΣ
δημοδιδάσκαλος

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ — ΑΓΓΕΛΜΑΤΑ

Παρατηρήσεις εἰς Λαογραφίαν.

Ἐν Λαογραφ. τ. Α' σ. 220 λέγετε: «Ἀλλὰ τὸ ὠλί τοῦτο εἶναι ἕτερος τύπος τοῦ σχετλιαστικοῦ ἐπιφωνήματος ἀλί (=ἀλίμονο), ὅπερ ὡς παρατήρησα ἄλλοτε, (Παροιμ. τ. Α' σ. 503-4) εἶναι ἡ ὑσιάτη κραυγὴ τοῦ Ἰησοῦ «Ἥλί Ἥλί» μὲ προτεταγμένον τὸ ἐπιφώνημα ἄ! συνηθέστατα ἢ τὸ ὦ! ἢ τὸ οὔ, (ἐν μεσαιωνικοῖς κειμένοις ἀηλί, οὐηλί!).» Ἡ προέλευσις αὕτη τοῦ ἀλί ἐπιδοκιμάζεται καὶ ἐν τ. Α' σ. 704. Ἐν τούτοις δὲν φαίνεται αὕτη εἰς ἐμὲ πιθανή· τὸ Ἥλι εἶναι ξένη λέξις καὶ δὴ μετὰ σημασίας οὐχὶ σχετλιαστικοῦ ἐπιφωνήματος (Θεέ, Θεέ), ἀπαξ δὲ τοῦ ἔτους ἀκουομένη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ κατὰ τὴν Μεγάλην ἑβδομάδα. Ἀλλ' ὑπῆρχεν ἀρχαῖον σχετλιαστικὸν ἐπιφώνημα ἐν τῇ ἑλληνικῇ, οἶμοι, συνηθέστατον ἰδίᾳ παρὰ τοῖς τραγικοῖς, ὅπερ παρέλαβεν ἡ ἐκκλησία καὶ συχνότατα μετεχειρίσθη εἰς τοὺς ὕμνους καὶ τὰς δεήσεις. Ἐκ τούτου μετὰ τοῦ ἀλλὰ προέρχεται τὸ ἀλλ' οἶμοι, ὅπερ μεταβιβάσθην εἰς τὴν λαϊκὴν γλῶσσαν παντοίας ἔπαθεν ἀλλοιώσεις ἀλλοί μου, ἀλλοί σου, ἀλλοί του, ἀλλοί ποῦ, ἀλλοί 'ς τόν, ἀλλοιὰ (ἐν Ηπειρῷ) κατὰ τὰ θετικὰ ἐπιρρήματα καλά, κακά, ὠλλοί ἐξ ἐπιδράσεως τοῦ ὦ!, ἀηλλοί, οὐηλλοί ἐξ ἐπιδράσεως τῶν ἐπιφωνημάτων ἀή, οὐή.

¹⁾ {Καὶ ἐν Ἀθήναις εἰς τινὰς ἐκκλησίας (ὡς εἰς τοὺς Ἀγίους Ἀναργύρους τοῦ Δ' τμήματος) προσφέρονται κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Μεταμορφώσεως ἀπαρχαὶ τῶν σταφυλῶν, διανεμόμεναι μετὰ τὸ πέρας τῆς λειτουργίας εἰς τοὺς ἐκκλησιαζομένους. Ἐπίσης καὶ ἐν Βώλῳ. — Σ. τ. Δ.}.

Τῶν μορφῶν τούτων ἡ συνηθετέρα ἄλλοί μου ληφθεῖσα ὡς μία λέξις συνετάχθη ἐκ δευτέρου μετὰ τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν ἄλλοίμο σου, ἄλλοίμο του, ἄλλοίμονο του, ἄλλοίμονό μου, ἄλλοίμονο(ν), ἔξ ἐπιδράσεως πιθανῶς τὰ τελευταῖα τοῦ μόνο(ν), μὸν ἐπιρρήματος, ἀλλ' ἴσως τὸ ἄλλοίμονο(ν) εἶναι μεταγενέστερον κατασκευάσμα λογίας χειρός. Ἀκριβῆς ἐξέτασις τῶν μεσαιωνικῶν πηγῶν ἤθελεν ἴσως ἀποδείξει ὄντως ὑπάρχοντας τοὺς μεταβατικoὺς τούτους τύπους.

Ἐν Χανίοις.

ΣΤΕΦ. ΤΡΑΧΙΛΗΣ

[Ἡ ἀπὸ τοῦ ἀλλ' οἶμοι παραγωγή τοῦ ἄλλοίμο, ἀγνοῶ ὑπὸ τίνος τὸ πρῶτον προταθεῖσα, ἐθεωρεῖτο ὑπὸ πλείστων πιθανή, πιθανωτέρα τοῦλάχιστον τῶν ἄλλων προταθεισῶν ἐτυμολογιῶν, τῆς τοῦ Κοραῆ ("Ἀτ. Β' σ. 30), εἰκάσαντος ὅτι τὸ ἀλλ' εἶναι τῆς αὐτῆς συγγενείας, τῆς ὁποίας καὶ τὸ ἀελίς καὶ αἴλιος», καὶ τῆς τοῦ Σκ. Βυζαντίου. Οὗτος πλανηθεῖς, ὡς ἔδειξα ἐν Byzant. Zeitschrift τ. VIII σ. 158, ἐκ πλημμελοῦς γραφῆς στίχου τινὸς τῆς Γαλεομουμαχίας τοῦ Προδρομου, ὑπέθεσεν, ὅτι ὑπῆρχεν ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ σχετλιαστικὸν ἐπιφώνημα ἰαλέμων ὦ! ὁπόθεν προῆλθε τὸ ἀλίμοно. Ἄλλ' ἡ παραγωγή ἀπὸ τοῦ ἀλλ' οἶμοι, ὑπὲρ ἧς τοσοῦτο δεξιῶς συνηγορεῖ ὁ κ. Τραχίλης, προσκόπτει, εἰς τοὺς παλαιοὺς καὶ ποικίλους τύπους τῶν βυζαντινῶν κειμένων ᾧ ἡλί, οὐ ἡλί, ὦ ἡλί, καὶ εἰς τὰ σημερινὰ διαλεκτικὰ ἀηλί, ὠλίς ἢ ὠλί, ἡ δὲ προσπάθεια πρὸς ἐξηγήσιν τούτων ἔξ ἐπιδράσεως τῶν ἐπιφωνημάτων ἀή, οὐή(;) δὲν εἶναι νομίζω πολὺ εὐστοχος. Ἡ δὲ παρατήρησις ὅτι τὸ ἡλί εἶναι ξένη λέξις, ἄλλην ἔχουσα σημασίαν, καὶ ὅτι εἶναι μονονουχὶ ἄγνωστος εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαόν, διότι ἡ περιέχουσα αὐτὴν περικοπή τοῦ Εὐαγγελίου ἀπαξ τοῦ ἔτους μόνον ἀναγινώσκεται ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, δὲν φαίνεται εὐλόγος. Ἡ ὑστάτη κραυγὴ τοῦ Ἰησοῦ εἶναι πασίγνωστος, ὁ δὲ λαὸς εὐκόλως ἠδύνατο νὰ ὑπολάβῃ αὐτὴν ὡς σχετλιασμόν, ἀφοῦ μάλιστα τὴν τοιαύτην ἐκδοχὴν μᾶλλον ὑπεβόηθει ἢ ἐκώλυε τὸ ξενικὸν τῆς λέξεως.—Σ.τ Δ.]

(Εἰς Λαογραφ. Β' σ. 120). Μπελζκζα. Ἡ λέξις προῆλθεν ἐκ τῆς τουρκικῆς μπέλκιμ=δυνατόν, ἴσως νά. . .

Ἐν Θεσσαλονίκῃ.

ΧΡ. Γ. ΓΟΥΓΟΥΣΗΣ

Κριτικὴ ἔκδοσις τοῦ Ἐρωτοκρίτου.

Μετὰ πολλῆς χαρᾶς πληροφοροῦμεθα, ὅτι ὁ ἔφορος τῶν ἐν Κρήτῃ ἀρχαιοτήτων κ. Στέφανος Ξανθουδίδης καὶ ὁ κ. Στυλιανὸς Ἀλεξίου. ἐκδότης τῆς ἡμερίδος Ἐβδομάδος τοῦ Ἡρακλείου, πληροῦντες πανελλήνιον πόθον, παρασκευάζουσι κριτικὴν ἔκδοσιν τοῦ Ἐρωτοκρίτου. Ὡς βάσιν τῆς ἐκδόσεως ταύτης ἔλαβον τὸ κείμενον τοῦ ἐν τῷ Βρετανικῷ μουσεῖῳ χειρογράφου, ἀλλ' ἐπιμελῶς θὰ παραθέσωσι καὶ πάσας τὰς διαφόρους γραφὰς οὐ μόνον τῆς δευτέρας ἐν Βενετίᾳ ἐκδόσεως (1737), ἣτις εἶναι ἡ σχετικῶς ἀρίστη τῶν μέχρι τοῦδε, ἀλλὰ καὶ τῆς πρώτης (1713), ἧς τὸ μοναδικὸν ἀντίτυπον εὐρίσκεται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ

τοῦ ἐν Λονδίῳ πρεσβευτοῦ τῆς Ἑλλάδος κ. Ι. Γενναδίου. Ἡ ἔκδοσις θὰ πλουτισθῇ δι' εἰσαγωγικῆς μελέτης περὶ τοῦ ποιήματος καὶ τῶν συναφῶν πρὸς τοῦτο φιλολογικῶν ζητημάτων, διὰ κριτικῶν καὶ ἐρμηνευτικῶν σημειώσεων καὶ διὰ πληρεστάτου γλωσσαρίου, οὗ θὰ προταχθῇ σύντομος γραμματικὴ εἰσαγωγή.

Αἱ μέχρι τοῦδε δημοσιευθεῖσαι μελέται τοῦ κ. Ξανθοῦδίδου περὶ μνημείων τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας καὶ ἀμφοτέρων τῶν ἐκδοτῶν ἢ ἐντελής γνώσις τῶν κρητικῶν ἰδιωμάτων. ἰδίᾳ τοῦ τῆς Ἀνατολικῆς Κρήτης. εἶναι ἐχέγγυοι, ὅτι ἡ παρασκευαζομένη ἔκδοσις θὰ εἶναι ἀνταξία τοῦ ἐθνικοῦ ποιήματος, ἀποκαθιστῶσα τὸ γνήσιον κείμενον καὶ παρέχουσα πάντα τὰναγκαῖα βοηθήματα πρὸς μελέτην αὐτοῦ. Εὐχόμεθα δὲ καὶ ἐλπίζομεν ὅτι οἱ φιλότιμοι καὶ φιλοπάτριδες ἐκδόται θὰ δυνηθῶσι νὰ ὑπερνικήσωσι τὰς ὑλικὰς δυσχερείας, τὰς ἀναποφεύκτους εἰς ἔργον μεγάλας ἀπαιτοῦν χρηματικὰς δαπάνας.

N. Γ. Π.

Περὶ τινος λιβέλλου.

Εἰς τὸ ἐσχάτως ἐκδοθὲν τελευταῖον τεῦχος τοῦ Α' τόμου τῆς *Βυζαντίδος* (σ. 646) κατεχωρίσθη χυδαιότατος λιβέλλος ἐναντίον μου ὑπὸ τοῦ γενικοῦ γραμματέως τῆς Βυζαντιολογικῆς ἐταιρείας Νίκου Α. Βέη. Ἐξ ἀφορμῆς τῶν παρατηρήσεών μου ἐν Λαογραφ. Α' σ. 344-5 περὶ τῆς συγχύσεως, ἣν ἐλέγχει ἄρθρον του περὶ Ἀναστεναρίων, ὁ κύριος οὗτος ἀντὶ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν σύγχυσιν ἐκείνην ἢ ὁμολογήσῃ ἐκ τίνος λόγου προῆλθεν, ἐκτρέπεται εἰς δεινότητα λοιδορίας, τὰς ὁποίας οἱ ἀναγνόντες τὰ ὑπ' ἐμοῦ ἐν τῇ *Λαογραφίᾳ* γραφέντα, ἀγνοοῦντες δὲ τὸν ἄνθρωπον, θὰ ἐκλάβωσιν ὡς ἀποκνήματα παρακρούσεως τῶν φρενῶν. Ἄλλ' οἱ γνωρίζοντες τὸ ἦθος καὶ τὸν χαρακτήρα του, ταῦτα μὲν θὰ εὖρωσι κατὰ πάντα ὁμόλογα πρὸς τὴν μέχρι τοῦδε ἐπιστημονικὴν πορείαν αὐτοῦ θ' ἀπορήσωσι δ' ἴσως μόνον βλέποντες ὅτι ἡ Βυζαντιολογικὴ ἐταιρεία ἐνέκρινε νὰ ῥυπάνῃ τὰς σελίδας τοῦ ἐπιστημονικοῦ ὄργάνου αὐτῆς διὰ τοιούτων δημοσιευμάτων.

N. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ

NEA BIBLIA

Ath. Buturas Ein Kapitel der historischen Grammatik der griechischen Sprache. Über die gegenseitigen Beziehungen der griechischen und der fremden Sprachen, besonders über die fremden Einflüsse auf das Griechische seit der nachklassischen Periode bis zur Gegenwart. Λιψία, 1910 Εἰς 8ον σ. 112.

Εἰς τὰς διαφόρους πραγματείας αἱ ὁποῖαι κατὰ τὰ τελευταῖα ἰδίως ἔτη ἐδημοσιεύθησαν καὶ ἐζήτησαν ἀπὸ πολλὰς ἀπόψεις νὰ διευκρινήσουν τὰς ξένας ἐπιδράσεις εἰς τὴν γλῶσσάν μας, προσετέθη πρὸ ὀλί-

γου νέα συμβολή, ἢ μελέτη τοῦ κ. 'Αθ. Μπούτουρα. Εἰς αὐτὴν δὲν ἐξετάζονται πλέον, καθὼς συνήθως ἕως τώρα, ὠρισμένοι κατηγορίαι λέξεων, οὔτε ἐρευνῶνται ὠρισμένοι μόνον ξένοι ἐπιδράσεις εἰς ὠρισμένην περίοδον τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἀλλὰ, ἐπὶ τῇ βάσει ὅλων τῶν σχετικῶν ἐργασιῶν, ζητεῖται νὰ δοθῇ μία εἰκὼν ὅσῳ τὸ δυνατόν ἐνιαία καὶ περιληπτικὴ τῶν ἐπιδράσεων τὰς ὁποίας αἱ διάφοραι γλώσσαι ἐξήσκησαν εἰς τὴν ἰδικήν μας εἰς ὅλα τὰ στάδια τῆς μακροχρονίου τῆς ἀνεπίξεως Διεξοδικωτέρα γίνεται ἡ ἐπισκόπησις τῶν ξένων ἐπιδράσεων ἀπὸ τὴν μετακλασικὴν περίοδον τῆς ἑλληνικῆς ἕως εἰς τοὺς χρόνους τῆς ἐπαναστάσεως, ἐνῶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος γίνεται ἐκ παραλλήλου σύντομος μνεία καὶ τῶν ἐπιδράσεων ὅσας ἡ γλώσσά μας ἐξήσκησεν εἰς τὰς ξένας. Ἐν συλλογισθῇ κανεὶς πόσον πολυάριθμοι, ἐνίοτε δὲ καὶ δυσκολοεύρετοι κατέστησαν σήμερον αἱ δημοσιευθεῖσαι σχετικαὶ ἐργασίαι, καθὼς καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι αἱ περισσότεραι ἀπὸ αὐτὰς περιορίζονται, ἢ τοῦλάχιστον καταγίνονται κυρίως μὲ τὴν συλλογὴν καὶ ἐξακριβωσιν τοῦ πρώτου, γλωσσικοῦ, ὕλικου, θὰ ἐννοήσῃ πόσον ἐπιτυχῆς καὶ εὔκαιρος ἦτο ἡ ἰδέα τοῦ συγγραφέως νὰ μᾶς συναγάγῃ τὰ σχετικὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐρεῦνης.

Εἰς τὴν κυρίως μελέτην προτάσσονται μερικαὶ προσημειώσεις, μὲ τὰς ὁποίας χαρακτηρίζεται ἡ σημερινὴ θέσις τῆς ἱστορικῆς γραμματικῆς τῆς γλώσσης μας, ὑπενθυμίζονται αἱ σχέσεις τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς γειτονικοὺς των λαοὺς καθὼς καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῶν σχέσεων αὐτῶν εἰς τὴν γλώσσαν, καὶ ὁρίζεται ὁ σκοπὸς τῆς συγγραφῆς.

Ἀκολουθῶς, εἰς τὸ πρῶτον κεφάλαιον, ἔχομεν μίαν γενικὴν ἐπισκόπησιν τῆς σημασίας ποὺ ἔχουν αἱ ξένοι λέξεις διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς γλώσσης μας, τόσῳ αἱ ἑλληνικαὶ ὅσαι παρελήφθησαν εἰς τὰς ἄλλας γλώσσας, ὅσῳ καὶ αἱ ξένοι λέξεις τὰς ὁποίας ἐπολιτογράφησεν ἡ ἰδικὴ μας. Ἰδίως διὰ τὴν ἐποχὴν τὴν περὶ τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ ἔχουν οἱ δανεισμοὶ αὐτοὶ μεγάλην σημασίαν· τότε ὡς γνωστὸν, μαζὶ μὲ τὴν ἐξαφάνισιν τῆς ἀρχαίας προσωδίας καὶ τὴν ἀπλοποίησιν καὶ ριζικὴν μεταβολὴν τοῦ τονισμοῦ, ἐπῆλθαν αἱ σημαντικώτεροι μεταβολαὶ εἰς τὴν γλώσσάν μας, καὶ αὐταὶ μαρτυροῦν-

ται ἢ ἐπιβεβαιώνονται μὲ τρόπον ἀναντίλεκτον μὲ τοὺς δανεισμοὺς αὐτούς, καθὼς φαίνεται καὶ ἀπὸ τὰ ἄφθονα παραδείγματα τὰ ὁποῖα προσκομίζει ὁ συγγρ. ἀπὸ ὅλας, τὰς σημιτικὰς καὶ ἀνατολικὰς ἰδίως γλώσσας. Ἄλλὰ καὶ ἄλλα μεταγενέστερα φαινόμενα τῆς γλώσσης μας, μαρτυροῦνται ἀπὸ τὴν μορφήν μὲ τὴν ὁποίαν παρελήφθησαν αἱ ἑλληνικαὶ λέξεις εἰς τὰς ξένας γλώσσας· ἐνίοτε μάλιστα συμβαίνει νὰ πιστώνονται τὰ φαινόμενα αὐτὰ καὶ διὰ ἐποχὴν προγενεστέραν, διὰ τὴν ὁποίαν λείπουν ὡς ἐκ τῆς ἀτελοῦς παραδόσεως αἱ μαρτυρίαι ἀπὸ τὴν ἰδίαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἔτσι λ. χ. ἀπὸ τὰς ἑλληνικὰς λέξεις εἰς τὴν παλαιοσλαβικὴν ἐπιβεβαιώνεται ἡ εἰκασία τοῦ Χατζιδάκι ὅτι ἡ τροπὴ τῶν ἀτόνων ο, ε εἰς ου, ι ἤρχισεν ἐνωρὶς. Ὅμοίως αἱ πολυπληθεῖς ἑλληνικαὶ λέξεις εἰς τὰ ἑβραϊκά, ἄρμενικά, παλαιοσλαβικά εἰς -άριος, -άριον καθὼς καὶ τὰ ἄφθονα παλαιὰ τριτόκλιτα μὲ τὴν σημερινήν των μορφήν, τὴν κανονισμένην κατὰ τὰ πρωτόκλιτα (χάρακας, προίκα, ἀκρίδα) ἀποδεικνύουν πόσῳ ἐνωρὶς ἤδη εἶχαν λάβει εἰς τὴν γλῶσσάν μας ἐπίδοσιν ὅλοι αὐτοὶ οἱ τύποι. Τὰ μαρτύρια τῶν ἑλληνικῶν λέξεων εἰς τὰς ξένας γλώσσας χρησιμοποιοῦνται ἐνίοτε ἐπωφελῶς καὶ διὰ νὰ πιστοποιηθοῦν τύποι ἢ σημασίαι τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης τὰς ὁποίας δὲν μᾶς διέσωσεν ἡ παράδοσις.

Εἰς τὰ ἀκόλουθα κεφάλαια ἐπιθεωροῦνται κατὰ σειρὰν αἱ ἀμοιβαῖαι σχέσεις τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῶν ἄλλων γλωσσῶν, σημιτικῶν, αἰγυπτιακῆς, μικρασιατικῶν, περσικῆς, ἄρμενικῆς, ἰνδικῆς, ἰλλυροθρακικῶν, λατινικῆς, ρομανικῶν, τουρκικῆς καὶ ἄλλων βαλκανικῶν γλωσσῶν. Προηγεῖται κάθε φορὰν ὑπόμνησις τῶν ἱστορικῶν περιστατικῶν τὰ ὁποῖα, σύμφωνα μὲ τὰς νεωτέρας ἐρεῦνας, εἶχαν ὡς ἀποτέλεσμα τὰς γλωσσικὰς ἀλληλοεπιδράσεις καὶ ἀκολουθεῖ σύντομος εἰκὼν αὐτῶν, θίγονται δὲ καὶ τὰ κυριώτατα σχετικὰ ζητήματα. Αὐτὸ γίνεται κάθε φορὰν εἰς διπλᾶς παραγράφους καὶ εἰς διπλᾶς ἐπίσης παραγράφους παραθέτεται ὅλη ἡ σχετικὴ πλουσία βιβλιογραφία συγκομισθεῖσα μὲ παραδειγματικὴν φιλοπονίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν λείπουν καὶ πραγματεῖαι τὰς ὁποίας ὁ συγγρ. δὲν κατώρθωσε νὰ ἐλέγξῃ.

* *

Ἔπειτα ἀπὸ τὴν σύντομον αὐτὴν ἐπισκόπησιν τῆς πραγματείας

ἐπιθυμῶ νὰ ἐξετάσω μερικὰ ζητήματα γενικωτέρου ἐνδιαφέροντος. λαμβάνων ἀφετηρίαν γνώμας αἱ ὁποῖαι σποραδικῶς ἐκφέρονται εἰς τὴν μελέτην αὐτὴν, καὶ αἱ ὁποῖαι ἔχουν ἀνάγκην τροποποιήσεως ἢ ὀπωσδήποτε καλὸν θὰ ἦτο νὰ διευτυπώνοντο ἀκριβέστερα. Πραγματεύομαι δὲ τὰ ζητήματα μὲ τὴν σειρὰν ποὺ ἐξεφράσθησαν αἱ σχετικαὶ γνώμαι.

Εἶναι γεγονὸς τὸ ὁποῖον ἤδη ἄλλοι παρετήρησαν, ¹⁾ ὅτι σχετικῶς μὲ τὰς ἐπιμειξίας καὶ ἐπιδράσεις ὅσας ὑπέστησαν οἱ Ἕλληνες μέσα εἰς 3000 χρόνια ἡ γλῶσσα των διετήρησε πολὺ ὀλίγα ξένα στοιχεῖα, μολονότι τὸ ἀντίθετον κοινῶς πιστεύεται εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ χωρὶς κὰν νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψει τὸν τεχνητὸν καθαρισμὸν τῶν τελευταίων ἐτῶν, ²⁾ τὸν ὁποῖον ὑπεβόηθησαν ἐντελῶς ἑξωτερικοὶ λόγοι. Εἰς τί ἄραγε νὰ ὀφείλεται αὐτό; Ὁ συγγραφεὺς ἤδη εἰς τὸν πρόλογον (σ. 10) σημειώνει: «Γενικῶς ἤμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν ὅτι χαρακτηριστικὸν κάθε περιόδου ὅλης τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης εἶναι ἡ ἀποστροφή (Abneigung) τῶν ξένων στοιχείων». Βεβαίως ἡ εἰκονικὴ αὐτὴ ἔκφρασις δὲν πρέπει νὰ ληφθῆ κατὰ γράμμα, ἀφοῦ πρὸ πολλοῦ εἶναι γνωστὸν ὅτι μία γλῶσσα καθ' ἑαυτὴν δὲν ἔχει τάσεις ἢ ἐπιθυμίας ἀπὸ τὸ ἄλλο ὅμως μέρος οὔτε ἐξηγεῖ τὸ φαινόμενον, καὶ συγχρόνως δίδει λαβὴν εἰς παρεξηγήσεις. Δι' αὐτὸ νομίζω σκόπιμον νὰ διευκρινηθῆ τὸ ζήτημα.

Προκειμένου μὲν διὰ τὰς πρώτας ἑκατονταετηρίδας μετὰ τὴν κλασικὴν περίοδον, θὰ ἤμπορούσαμεν ἕως εἰς ἓνα σημεῖον νὰ ποδώσωμεν τὸ φαινόμενον αὐτὸ εἰς καθαρῶς γλωσσικοὺς λόγους. Βεβαίως μία γλῶσσα καλλιεργημένη, καὶ ὑπὸ φραστικὴν ἔποψιν τελειοποιηθεῖσα ὥστε νὰ γίνῃ φορεὺς τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς σκέψεως μεγάλου λαοῦ γίνεται κάπως δυσπρόσιτος εἰς ξένους ἐπιδράσεις καὶ δέχεται ὀλιγώτερον εὐκόλα, ἀρκετὰ τουλάχιστον εἶδη ξένων λέξεων. Ὁ λόγος ὅμως αὐτὸς δὲν μοῦ φαίνεται ἀρκετός, οὔτε θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἐφαρμοσθῆ μὲ τὴν ἰδίαν εὐκολίαν εἰς ὅλας τὰς περιόδους τῆς

¹⁾ Πρβλ. *Lafoscade*, Influence du Latin sur le Grec σ. 143 ἔ. ἐν *Psichari. Études de Philologie Néogrecque Psichari. Études* κτλ. σελ. 43 εἰς *Mayser*, Grammatik der griechischen Papyri, σ.35, 40, 43. *Triandaphyllidis*, Die Lehnwörter der mittelgriechischen Vulgärliteratur σ. 165 ἔ.

²⁾ Πρβλ. *Triandaphyllidis*, αὐτ. σ. 165 ὑπόσημ.

ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἡ κυρία αἰτία τοῦ φαινομένου πρέπει βεβαίως νὰ ἀναζητηθῆ ὄχι εἰς γλωσσικούς, ἀλλὰ εἰς ψυχολογικούς παράγοντας· εἰς τὴν πνευματικὴν ἰδιοφυίαν τοῦ λαοῦ πρέπει νὰ καταφύγωμεν πρῶτιστα διὰ νὰ ἐρμηνεύσωμεν τὸν δανεισμόν, φαινόμενον τὸ ὅποιον περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλο γλωσσικὸν φαινόμενον εἶναι ψυχολογικόν.

Ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι μία ξένη ἔννοια τῶρα γίνεται γνωστὴ εἰς μίαν γλωσσικὴν κοινωνίαν, τὴν ἑλληνικὴν, καὶ ἃς παρακολουθήσωμεν τὴν τύχην τῆς ξένης λέξεως, ἢ ὁποῖα τὴν συνοδεύει. Ὁ πρῶτος, ἢ οἱ εὐάριθμοι πρῶτοι, οἱ ὅποιοι εἰς τὴν ἑλληνικὴν τῶν ὁμιλίαν θὰ αἰσθανθοῦν τὴν ἀνάγκην νὰ ἐκφράσουν μὲ κάποιαν λέξιν τὴν ξένην αὐτὴν ἔννοιαν ¹⁾, θὰ μεταχειρισθοῦν κατὰ κανόνα καὶ τὴν ξένην λέξιν, μὲ τὴν ὁποίαν ἔχει ἤδη συνδεθῆ εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἢ παράστασις τοῦ πράγματος, ἀκόμη καὶ ἂν μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἐπρόκειτο νὰ γίνοντο εἰς μερικοὺς ὁμογλώσσους ὀλιγώτερον καταληπτοί. Εἶναι δὲ φυσικὸν νὰ μεταχειρισθοῦν τὴν λέξιν αὐτὴν καὶ ὅσοι ἀμέσως ἀκολούθως θελήσουν νὰ ἐκφράσουν τὴν σχετικὴν ἔννοιαν, καὶ ἔτσι ἢ ξένη λέξις, ξένη ἀκόμη ἀληθινὰ διὰ τοὺς περισσοτέρους, καὶ πιθανῶς ἀκανόνιστος ἐξωτερικῶς, ἀρχίζει νὰ εἰσάγεται εἰς τὴν γλῶσσαν, νὰ ζῆ καὶ νὰ διαδίδεται εἰς εὐρύτερους ὀλοένα κύκλους μαζὶ μὲ τὴν ἐκφραζομένην ἔννοιαν. Ἐφόσον ὁμως τὰ στοιχεῖά της εἶναι ἀγνωστότερα εἰς τοὺς πολλοὺς ἢ καὶ οἱ συναποτελοῦντες αὐτὴν φθόγγοι ξενίζοντες, ἐφόσον ἰδίως διαδίδεται καὶ εἰς εὐρύτερα λαϊκὰ στρώματα ὅπου ἢ ξένη γλῶσσα ἐντελῶς ἀγνωστος, ἢ συνειδητὴ μίμησις ἐλαχίστη, καὶ ἢ γλωσσικὴ καὶ γλωσσοπλαστικὴ ἐνέργεια ἀπαραμειώτος, ἐνδέχεται ἢ εἶναι πιθανὸν νὰ ἀνακύψῃ πρὸς ἐκφρασὴν τῆς ξένης ἐννοίας νέα λέξις πλασμένη ἀπὸ ἐγχώριον ὑλικόν. ²⁾ Μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς ξένης συνάπτεται τότε ἀγών, καὶ ἐφόσον μὲ τὴν χρῆσιν δὲν εἰδικεύεται ἢ σημασία τῆς μιᾶς τοῦλάχιστον ἀπὸ τὰς δύο λέξεις ὑπερισχύει ἐκείνη ποὺ ἔχει μέσα της τὰ περισσότερα στοιχεῖα τῆς νίκης.

¹⁾ Διὰ νὰ ἐννοήσῃ κανεὶς καλύτερα τὸ φαινόμενον αὐτὸ ἃς συλλογισθῆ μερικά παραδείγματα ἀπὸ τὴν καθημερινὴν ζωὴν, λέξεις λ. χ. καθὼς porte-manteau, cure-dents, rince-bouche, tire-bouchon, pension, high-life.

²⁾ Λ. χ. διὰ τὸ πορτομαντὸ ἀνέκυψε ἢ λέξις κρεμαστάρι, κρεμάστρα.

Δύο εἶναι λοιπὸν καθὼς βλέπομεν οἱ τρόποι τῆς ἀντιδράσεως μιᾶς γλώσσης εἰς ἓνα ξένον στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον ζητεῖ νὰ παραβιάσῃ τὸ ἐνιαῖόν της: ἢ δὲν τὸ διατηρεῖ, ἀλλὰ τὸ ἀντικαθιστᾷ καὶ τὸ ἀποβάλλει, ἢ ἂν παραμείνῃ, τὸ ἀφομοιώνει σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνας της.

Τώρα ἀπὸ τί ἐξαρτᾶται ἡ τύχη τῆς ξένης λέξεως; καὶ πῶς συμβαίνει λ. χ. ὥστε ἐνῶ οἱ πατάτες ἔγιναν ἀλληλοδιαδόχως καὶ ὑπὸ ἀναλόγους συνθήκας γνωσταὶ εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, εἰς ἄλλας μὲν γλώσσας νὰ προκαλέσουν τὴν πολιτογράφησιν τῆς ἀμερικανικῆς λέξεως πατάτα ἀπὸ ἄλλους δὲ λαοὺς νὰ μετονομασθοῦν ἀπὸ τὸ ἐγγώριον γλωσσικὸν ὕλικόν; ¹⁾

Ἀνεξαρτήτως τῶν ἐξωτερικῶν λόγων οἱ ὁποῖοι δυνατὸν νὰ ὑπάρχουν τὸ ζήτημα θάποφασισθῇ ἀπὸ τὴν πνευματικὴν ιδιοφυΐαν τοῦ λαοῦ, τὴν φαντασίαν του, τὴν πλαστικότητα τῆς ψυχῆς κτλ., τὰ ὁποῖα ἄλλωστε πρέπει νὰ παρατηροῦνται καὶ εἰς τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον διατηρεῖ ἢ μεταβάλλει καὶ τὸ ἐγγώριον γλωσσικὸν ὕλικόν· τὴν δημιουργίαν αὐτὴν ἢ ὁποία εἶναι καὶ πρέπει νὰ εἶναι καθαρῶς λαϊκὴ, αὐθόρμητος καὶ ἀσυνείδητος ἀναγνωρίζομεν καὶ σήμερον εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαόν, εἰς τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἀντικαθιστᾷ ἢ παρετυμολογεῖ ὄχι μόνον τὰς κυρίως ξένας λέξεις, ἀλλὰ καὶ πολλὰς ἀπὸ τὰς ξένας δι' αὐτὸν λέξεις τῆς γραφομένης. Ἄν δέ, κατὰ τὰ τελευταῖα ἰδίως ἔτι λαμβάνουν τόσῃν καὶ τόσῳ εὐρείαν ἐπίδοσιν αἱ γαλλικαὶ λέξεις, ἐφόσον τὸ πρᾶγμα ἠμποροῦσε καὶ ἔπρεπε νὰ προληφθῇ ἢ εὐθύνη βαρύνει τοὺς λογίους, οἱ ὁποῖοι ἀντὶ νὰ μελετήσουν καὶ μιμηθοῦν τὴν γλωσσοπλαστικὴν ἐνέργειαν τοῦ λαοῦ καὶ καταφύγουν φυσικὰ καὶ εἰς τὸ γλωσσικὸν ὕλικόν ποῦ τοῦ εἶναι οἰκεῖον καὶ γνώριμον, ἀποβλέπουν κυρίως εἰς τὸ νὰ πλάσουν καὶ ἐμφυσῆσουν ζωὴν εἰς λέξεις θνησιγενεῖς συχνά, τῶν ὁποίων τὸ κύριον προσὸν εἶναι ὅτι ἐπλάσθησαν σύμφωνα μὲ

¹⁾ Οἱ Ἴσπανοί, οἱ ὁποῖοι ἔφεραν εἰς τὴν Εὐρώπην τὴν πατάτα ἐκράτησαν καὶ τὸ ὄνομά της. καθὼς καὶ οἱ Ἴταλοί, Ἄγγλοι, Ἕλληνες κτλ., ἀσχέτως πρὸς τὰς ὀνομασίας ὅσαι τυχὸν ἀνέκυψαν διαλεκτικῶς. Οἱ Γάλλοι τὴν ὀνόμασαν pomme de terre, οἱ βόρειοι Ἴταλοὶ tartuffal, tartufola καὶ οἱ Γερμανοὶ Knolle, Erdapfel· γενικώτερον ὅμως πάλιν εἶναι εἰς τὴν Γερμανίαν τὸ ὄνομα Kartoffel. δηλαδὴ ἡ ἰταλικὴ ὀνομασία μὲ τὴν ὁποίαν ἐγνώσθησαν διὰ πρώτην φορὰν οἱ πατάτες εἰς τὴν Γερμανίαν.

τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἀρχαίας γραμματικῆς, σπανίως ὅμως καὶ μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ἀρχαίας γλώσσης.

* *

Ἡ διγλωσσία, καὶ ἀκριβέστερα, τὸ τεχνητὸν τοῦ γραπτοῦ λόγου, ἐμπόδισε τοὺς Ἑλληνας εἰς τὸ ν' ἀφομοιώσουν τελειότερα τοὺς λαοὺς μὲ τοὺς ὁποίους ἦλθαν εἰς συνάφειαν; Ἴδου τὸ ζήτημα τὸ ὁποῖον ἐντελῶς ἐν παρόδῳ θίγει ὁ συγγρ. εἰς τὴν σελ. 50, διὰ νὰ δώσῃ ἀρνητικὴν ἀπάντησιν. Διότι κατ' αὐτὸν «ἡ ἀφομοιωτικὴ δύναμις τοῦ ἑλληνισμοῦ δὲν ἔγινεν ὅλον ἐν μικροτέρα ἀπὸ τοὺς μετακλασικοὺς χρόνους» (σ. 49) καὶ ὅπου τυχὸν δὲν ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν τοὺς ἐξελληνισμοὺς ποὺ ἴσως ἐπεριμέναμεν «ἐκεῖ ὑπῆρχαν ἄλλοι βαθύτεροι λόγοι» καὶ τοιούτους θεωρεῖ ὁ συγγραφεὺς τὴν, «συνεκτικότητα (Zähigkeit) καὶ τὸν ἰσχυρὸν πολιτισμὸν τῆς Ἀνατολῆς» τὸν λατινικὸν χαρακτήρα τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, προκειμένου διὰ τοὺς πρώτους μ. Χ. αἰῶνας, καὶ τὸ «ἐλευθέριον τοῦ ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος» (σ. 50). Καθὼς λοιπὸν βλέπομεν, ὁ συγγρ. ἀναγνωρίζει τὸ ἄλλωστε γνωστὸν γεγονός, ὅτι ἡ ἀφομοιωτικὴ δύναμις τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου δὲν ἐξεδηλώθη, καθὼς ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα ἐφάνη, εἰς τὸν βαθμὸν ποὺ θὰ ἐπερίμενε κανεὶς. Δὲν τὸ ἀποδίδει ὅμως εἰς τὴν ἐλάττωσιν αὐτῆς τῆς ἀφομοιωτικῆς δυνάμεως, ἀλλὰ εἰς ἄλλας ὀρισμένας αἰτίας, ὅχι τόσον ὀργανικῶς συνυφασμένας μὲ τὴν ἑλληνικὴν ἰδιοφυίαν, ἀπὸ τὰς ὁποίας πάλιν ἀποκλείει τὴν ἀφομοιωτικὴν ἀδυναμίαν τῆς γραφομένης: «καὶ τότε θὰ φανῆ ὅτι εἶναι ἀδικαιολόγητοι αἱ προσβολαὶ . ἰδίως ἐκείνων οἱ ὁποῖοι τὸ ἀποδίδουν εἰς τὴν πανταχόθεν ὑβριζομένην παραδοθεῖσαν γλῶσσαν [δηλ. τὴν γραφομένην]».

Καὶ τὸ μὲν ζήτημα τοῦ ἀπαραμειώτου ἢ ὄχι τῆς ἀφομοιωτικῆς δυνάμεως τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου καθὼς καὶ τῶν ἄλλων λόγων οἱ ὁποῖοι τυχὸν τὴν ἐμπόδισαν νὰ ἐκδηλωθῆ καθὼς ἔπρεπε, δὲν ἀνήκει νὰ ἐξετασθῆ ἐδῶ. Πρέπει ἄλλωστε νὰ ἐρευνηθῆ ἀπὸ κοινοῦ μὲ ἄλλα γενικώτερα ζητήματα, θεωρῶ δὲ πολὺ ἐπισηφαλῆ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον διετυπώθησαν ἀπὸ τὸν συγγρ. ὅσα σχετικὰ λέγονται. Ἐν μόνον πρέπει νὰ ξεκαθαρισθῆ ἐδῶ. Ἄν καὶ κατὰ πόσον ἡ γλῶσσα ἐμπόδισεν ἢ ἐχαλίρωσε τὸν ἐξελληνισμὸν τῶν ξένων στοιχείων τὰ ὅποια

ἐπὶ ὀλοκλήρους ἑκατοντάδας ἐτῶν διετέλεσαν κάτω ἀπὸ τὴν πνευματικὴν, ἐκκλησιαστικὴν καὶ πολιτικὴν κάποτε κηδεμονίαν τοῦ ἑλληνισμοῦ.

Καὶ πρῶτον: Ποῖον εἶναι τὸ κυριώτατον μέσον μὲ τὸ ὁποῖον θὰ κατορθωθῆ ἡ πνευματικὴ ὑποταγὴ καὶ ἀφομοίωσις ἐνὸς λαοῦ; Βεβαίως ἡ γλῶσσα, ὁ φορεὺς αὐτὸς τῆς πνευματικῆς ἰδιοφυίας ἐνὸς ἔθνους, τὸ ὄργανον κάθε πνευματικῆς ἐπιμειξίας, ὁ καθρέπτης μέσα εἰς τὸν ὁποῖον κάθε λαὸς ἀποκρυσταλλώνει τὸν ἔθνισμόν του. Τὴν πλέον ἀπτήν ἀπόδειξιν ἔχομεν εἰς τοὺς καθημερινούς καὶ ἀτελειώτους ἀγῶνας τοὺς ὁποίους διεξῆγαν καὶ διεξάγουν οἱ Πολονοί, οἱ Τσέχοι, οἱ Μπόερς, οἱ Ἀλσατοὶ καὶ ὅλοι οἱ καταδυναστευόμενοι λαοί, διὰ νὰ διατηρήσουν ἀκεραίαν τὴν γλῶσσάν των ἐναντίον κάθε προσπαθείας τῶν πολιτικῶν των ἀντιπάλων. Τὸ βλέπομεν καὶ σήμερον νὰ γίνεται εἰς τὴν Μακεδονίαν, καὶ ἄλλοῦ, εἰς τὸν ἀγῶνα ὅπου συνάπτεται διὰ τὰ σχολεῖα, τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὴν γλῶσσαν.

Δεύτερον: Ἐὰν διὰ τὸ ζήτημα τῆς διασώσεως ἢ διαδόσεως τοῦ ἔθνισμοῦ τόσῳ μεγάλην σημασίαν ἔχει τὸ ὄργανον, ἡ γλῶσσα, καὶ προπάντων ἡ γραπτὴ γλῶσσα, εἶναι φανερόν ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐκπληρώνη αὐτὴ πρὶν ἅπ' ὅλα τοὺς ὄρους οἱ ὁποῖοι εἶναι αὐθυπονόητοι καὶ ἀπαραίτητοι καὶ διὰ κάθε γραφομένην ἔθνικὴν γλῶσσαν ἔθνους ζωντανοῦ. Χωρὶς δὲ νὰ θέλω νὰ εἰσέλθω ἐδῶ εἰς τὴν οὐσίαν τῆς μοναδικῆς ἱστορικῆς μας διγλωσσίας,¹⁾ παρατηρῶ ὅτι **βεβαίως ἕνας ἀπὸ τοὺς πρωτίστους λόγους διὰ τοὺς ὁποίους οἱ Βυζαντινοὶ παρεκωλύθησαν εἰς τὸν ἐξελληνισμόν τῶν ξένων των στοιχείων** ἐφόσον ἐννοεῖται αὐτὸ ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ, εἶναι ὅτι τοὺς **ἔλειπε τὸ κυριώτατον ὄπλον διὰ μίαν πνευματικὴν κατάκτησιν.**

Τὸ βάσιμον δὲ τῆς γνώμης αὐτῆς δείχνει καὶ τὸ γεγονός ὅτι σήμερον οἱ ἀγῶνες τοῦ ἑλληνισμοῦ εἰς τὰς ἔξω τοῦ ἑλευθέρου βασιλείου χώρας κατὰ τῶν ἀλλογλώσσων, παρακωλύονται μὲ ὀδυνηρότατον τρόπον ἕνεκα τῆς γλώσσης. Διότι ἂν ἡ γραφομένη τοῦ ἔθνους μας γλῶσσα, ὡς ἐκ τῆς γενέσεώς της καὶ τῆς φύσεώς της δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ πραγματικῶς ὄργανον διδασκαλίας — οὔτε νὰ διδαχθῆ φυσικὰ — εἶναι

¹⁾ Σχετικὴν σκιαγραφίαν δίδει ὁ Χατζιδάκις εἰς τὰς Γλωσσολ. του Μελέτας.

πολὺ μεγαλυτέρα οὐτοπία τὸ νὰ ζητοῦμεν ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῆς νὰ ἀφομοιώνωμεν καὶ ἐξελληνίζωμεν. Ὅτι δὲ μὲ τὴν σημερινὴν μας γραπτὴν γλῶσσαν εἶναι ἐντελῶς ἀδύνατον νὰ συνεχίσωμεν ἐπιτυχῶς τοὺς φυλετικούς ἀγῶνας ἔξω ἀπὸ τὸ ἐλεύθερον βασιλῆιον περὶ τούτου πικρὰν πειρὰν ἐσχημάτισαν ὅσοι ἀπὸ πλησίον ἀντελήφθησαν τὰ πράγματα. ¹⁾

*
* *

Ἦτο ἤδη γνωστόν, καὶ αὐτὸ τονίζεται ἐπανειλημμένως καὶ ἀπὸ τὸν συγγρ. (σ. 35, 61, 74, 98), ὅτι ὅλαι αἱ κατὰ καιροὺς ξέναι ἐπιδράσεις, ἀκόμη καὶ αἱ σημαντικώτεραι, περιορίσθησαν κυρίως εἰς τὸ λεξιλόγιον, σπανιώτατα δὲ καὶ ἐλάχιστα ἐξετάθησαν εἰς τὴν φρασεολογίαν. Μόνον κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας παρατηρεῖται μία δυσαναλόγως μεγάλη ἐπίδρασις εἰς τὴν φρασεολογίαν τῆς γραφομένης ἢ ὁποῖα εἶναι γεμάτη ἀπὸ ξενισμούς, καθὼς ἤδη συχνὰ παρατηρήθη· ὅσα ὅμως σχετικὰ μὲ τὸ ζήτημα αὐτὸ ἐγράφησαν ἕως τώρα ἀποδίδει ὁ συγγρ. εἰς «μεροληπτοῦντας ἐχθροὺς τῆς γραφομένης», οἱ ὅποιοι «ἀνιστορήτως κατηγοροῦν τοὺς ξενισμούς της»· διότι «οἰαδήποτε καὶ ἂν ἦτο ἡ γραφομένη τῶν Ἑλλήνων, δὲν θὰ ἤμποροῦσε ν' ἀποφύγη αὐτοὺς ἐντελῶς» καὶ πρέπει νὰ κρίνωμεν τοὺς γαλλισμοὺς ἢ γερμανισμοὺς εἰς τὴν σημερινὴν μας γραφομένην καὶ τὴν κοινὴν ὁμιλουμένην γλῶσσαν ἀκρι-

¹⁾ Εἰς τὸ τέλος μάλιστα ἡ *ἐθνικὴ* ἀνάγκη τῆς ἐγκαταλείψεως τῆς γραφομένης «ἐθνικῆς» γλώσσης. ἔγινε τόσῳ ἐπιτακτικῇ, ὥστε ἀνεπισήμως εἰσήχθη εἰς πολλὰ σχολεῖα ξενοφώνων ἢ ἀποκλειστικὴ διδασκαλία τῆς ζωντανῆς γλώσσης.

Δι' εὐνοήτους λόγους τὰ σπουδαιότατα αὐτὰ γεγονότα δὲν ἐγνώσθησαν εἰς εὐρυτέρους κύκλους. Ἦμπορῶ ὅμως ἐδῶ νὰ παραπέμψω εἰς τὴν Προκήρυξιν τὴν ὁποῖαν ἐδημοσίευσε πρὸ ὀλίγων ἐτῶν «Ἡ Ἑταιρία ἐθνικὴ γλῶσσα πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος» σ. 12-13, καὶ εἰς τὰ «Σχολικὰ Προγράμματα καὶ Διδακτικαὶ ὁδηγίαι, Β'», τὸ κοινὸν δημοτικὸν σχολεῖον. Ἱερὰ Μητρόπολις Θεσσαλονίκης, Ἐπιθεώρησις τῶν ἐλληνικῶν σχολείων. Ἀθῆναι 1909» Σχετικὰ δὲ μὲ τὸ ἴδιο ζήτημα ἐσχάτως ἀκόμη μοῦ διηγείτο ὑπότροφος Μακεδῶν καὶ διδάκτωρ τῆς φιλολογίας, ὁ ὁποῖος ἐπὶ ἔτη ὑπῆρξε διδάσκαλος εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὅτι ἀφοῦ «χρόνια ὀλόκληρα τυραννιοῦνται οἱ ξενόφωνοι μαθηταὶ εἰς τὰ ἐλληνικὰ σχολεῖα, καὶ μολονότι εἰς τὸ μάθημα μαθαίνουν νὰ χειρίζωνται κάπως τὴν γλῶσσαν τοῦ σχολείου», ὅταν ἀποφοιτήσουν «εἶναι ἀνίκανοι νὰ μιλήσουν ἐλληνικά».

βῶς καθὼς καὶ τοὺς ἀληθινούς σημιτισμούς ἢ λατινισμούς οἱ ὁποῖοι πρὶν ἀπὸ ὁμοίους λόγους ἐγεννήθησαν» (σ. 80-81).

Τὸ πρῶτον ζήτημα ποὺ γεννᾶται εἶναι: Πότε ἐκδηλώνεται ἡ ἐπίδρασις μιᾶς γλώσσης εἰς τὸ λεξιλόγιον τῆς ἄλλης καὶ πότε εἰς τὴν φρασεολογίαν, καὶ ἀπὸ αὐτὰ τί συμπεράσματα ἠμποροῦμεν νὰ συναγάγωμεν ὡς πρὸς τὴν φύσιν καὶ ἔντασιν αὐτῆς; Ὅσοι ἔχουν μελετήσει πλησιέστερα τὸ φαινόμενον τοῦ δανεισμοῦ ἠξεύρουν ὅτι ἡ ἐπίδρασις εἰς τὸ λεξιλόγιον (ιδίως δὲ ὁ δανεισμός συγκεκριμένων οὐσιαστικῶν) εἶναι ἡ πλέον ἐπιπολαία καὶ ἀβαθής, ἡ ὁποία μᾶς παρουσιάζεται πάντοτε ὅταν δύο λαοὶ ἔρχονται εἰς συνάφειαν. Κάθε ἄλλη ἐπίδρασις, καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν φρασεολογίαν, εἶναι πολὺ βαθυτέρα καὶ δι' αὐτὸ καὶ ὀλιγώτερον συχνή. ¹⁾ Διότι ἐδῶ δὲν ἐπηρεάζεται μόνον ἡ ἑξωτερικὴ μορφή τῆς γλώσσης, ἀλλὰ ὁ ἑσωτερικὸς αὐτῆς ὄργανισμός, αὐτὸς ὁ τρόπος τῆς σκέψεως τοῦ λαοῦ. Ἡ πνευματικωτέρα αὐτῆ καὶ ἑσωτερικωτέρα ἐπίδρασις ἕως εἰς ἓνα σημεῖον ἠμπορεῖ λοιπὸν νὰ γίνῃ καὶ χωρὶς ἐπίδρασιν εἰς τὸ λεξιλόγιον, ἀλλὰ ὑπὸ ὁμαλὰς ιδίως συνθήκας παρουσιάζεται μόνον ἐκεῖ ὅπου τὸ λεκτικὸν τῆς δανειζομένης γλώσσης ἔχει παραλάβει πολλὰ ξένα στοιχεῖα. ²⁾

Σύμφωνα λοιπὸν μὲ αὐτὰ ἦτο φυσικὸν νὰ παραλάβῃ καὶ υἱοθετήσῃ ξενισμούς καὶ ἡ γλῶσσά μας, οὔτε ἠμποροῦμεν a priori νὰ ἀρνηθῶμεν τὸ δικαίωμα αὐτὸ εἰς τὴν γραφομένην ὄχι μόνον δύσκολον θὰ ἦτο εἰς ἐποχὴν ὅτε ἐγένετο φορεὺς ὅλου τοῦ δυτικῶ πολιτισμοῦ, «νὰποφύγῃ ἐντελῶς τοὺς γαλλισμούς καὶ γερμανισμούς» ἀλλὰ καὶ ἄσκοπον. Ἡ γλῶσσα, ιδίως ἡ γραφομένη, τὸ κοινὸν καὶ πολύτιμον αὐτὸ κτῆμα ἑνὸς λαοῦ, δὲν ὑπάρχει διὰ νὰ ἱκανοποιῇ τὰ γούστα φιλαρέσκων καὶ ιδιορρύθμων φυλάκων τῆς γλωσσικῆς κατ' αὐτοὺς καθαρότητος, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐκπληρώνη τὸν προορισμὸν της, καὶ πολὺ σωστὰ παρετήρησε πρὸ πολλοῦ ὁ Χατζιδάκις ὅτι ξενισμοὶ καὶ φρά-

¹⁾ Ἔτσι λ. χ. ἐνῶ ἡ γλῶσσά μας ἔχει παραλάβει τόσας ἑκατοντάδας ξένων λέξεων, ξενισμούς δὲν ἔχει παρὰ πάρα πολὺ ὀλίγους.

²⁾ Εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἔχομεν ὀλίγους, ἐλαχίστους λατινισμούς, καὶ τὰ τελευταῖα ἔτη γαλλισμούς. Λατινισμούς καὶ γαλλισμούς πολλοὺς ἔχουν καὶ εἰς τὰ γερμανικά, καθὼς καὶ εἰς τὸ λεξιλόγιον ἔχουν κυρίως γαλλικὰς καὶ λατινικὰς λέξεις.

σεις ξενικαὶ πρὸ πολλοῦ καθιερωθεῖσαι ἐν τῇ γλώσση εἶναι ἀναντι-κατάστατοι, εἶναι ἱστορικὴ ἀνάγκη ἀναπόφευκτος τὴν ὁποίαν οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων, ἂν μὴ εἶναι παντάπασι φιλόσοφος ἢ ἀμαθὴς ἱστορίας δύναται νὰ μέμφηται.¹⁾ Ἄλλὰ γεννᾶται ἡ εὐλογος ἀπορία: πῶς τότε δὲν διατηροῦνται καὶ αἱ ξένοι λέξεις αἱ ὁποῖαι καὶ αὐταὶ εἶναι ξενισμοὶ ἀνεξάλειπτοι καὶ εἰσῆλθαν διὰ ἱστορικὴν ἀνάγκην ἀναπόφευκτον,²⁾ ἀλλὰ ἀπὸ αὐτὰς ἢ καὶ ἀντὶ αὐτῶν διατηροῦνται ἢ εἰσάγονται ἐλάχιστοι, καὶ αὐταὶ οὔτε ἀναπόφευκτοι οὔτε κὰν συχνὰ ἀναγκαῖαι;³⁾ Καὶ εἶναι μὲν γνωστὸν ὅτι αὐτὸ γίνεται ἐπειδὴ κατὰ τὸν κανονισμὸν τῆς γραφομένης ἢ προσοχῆ ἐστράφη καὶ στρέφεται εἰς τὴν μορφὴν τῶν λέξεων, καθόλου δὲ ἢ ἐλάχιστα εἰς τὴν ψυχὴν τῶν, δὲν εἶναι ὅμως περιττὸν νὰ ἐξετασθῇ ἐδῶ ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῶν ξενισμῶν τὸ ὁποῖον μᾶς ἀπασχολεῖ, κατὰ πόσον ἡ γραφομένη ἔκανονίσθη πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς ὁμιλουμένης, καὶ ἔπομένως οἱ ξενισμοὶ τῆς ἀντιπροσωπεύουν διὰ τὸν νέον Ἑλληνα ἀληθινὴν φραστικὴν ἀνάγκην. Ἐννοεῖται ὅτι θὰ περιορισθῶ μόνον εἰς τὴν θέσιν καὶ τὸν καθορισμὸν μερικῶν φαινομένων, ἀφοῦ καὶ ὁ σκοπὸς τῶν παρατηρήσεων αὐτῶν καὶ ὁ χῶρος δὲν ἐπιτρέπουν νὰ ἐκταθῶ περισσότερον, καὶ προεργασίαι δὲν ὑπάρχουν, καθὼς παρατηρεῖ καὶ ὁ συγγραφεὺς. Θὰ λάβω δὲ ὑπ' ὄψει ἀπὸ τοὺς ξενισμοὺς μόνον τοὺς ιδιωτισμοὺς, φράσεις δηλαδὴ αἱ ὁποῖαι εἶναι κατὰ λέξιν μεταφράσεις ξένων ιδιωτισμῶν.

Παρέλαβε κατὰ τὴν τελευταίαν ἑκατονταετηρίδα ἡ ὁμιλουμένη ξενισμοὺς; Σχεδὸν ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ εἴπη ὅτι

¹⁾ Χατζιδάκις, Γλωσσολογικαὶ Μελέται, σ 279 κ. ε

²⁾ Κατωτέρω παραθέτονται μερικὰ ἀπὸ ὅσα διὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ παρατηρεῖ καὶ ὁ κ Μπούτουρας. Εἶναι δὲ σημαντικὴ καὶ ἡ παρατήρησις του ὅτι αἱ ξένοι λέξεις λατινικῆς καταγωγῆς, αἱ ὁποῖαι ἐξεστρακίζονται ἀπὸ τὴν σημερινὴν μας γραφομένην, «γενικῶς ἡμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν (im grossen und ganzen) ὅτι παρελήφθησαν ὅλαι εἰς τὴν μεσαιωνικὴν γραπτὴν γλῶσσαν» (σ. 61). Χαρακτηριστικὸν καὶ αὐτὸ διὰ τὸ γεγονός ὅτι ἡ σημερινὴ γραφομένη συχνὰ παρ' ὅλην καὶ τὴν γραπτὴν ἀκόμη παράδοσιν, ἐπιδιώκει, καθὼς ἄλλωστε ἐκ τῶν τάσεων τῆς εἶναι φυσικόν, στοιχεῖα ἀρχαιώτερα καὶ ἀπὸ τῆς μεσαιωνικῆς γραφομένης.

³⁾ Τοιαῦται εἶναι λ. χ. φανατισμός, σωβινισμός, προπαγάνδα, ἐρμητικῶς, στάβλος, μεμβράνα, μωσαϊκόν, κλπ.

ὄχι. Διότι ἂν ἐξαιρέσωμεν τοὺς ἐλαχίστους γαλλισμούς (καθὼς λ. γ. πῆρα τὸ τρένο), οἱ ὅποιοι ὀπωσδήποτε ἐγενικεύθησαν κάπως, δὲν μένουν παρὰ ὅσοι εἶναι περιορισμένοι εἰς ὠρισμένους μόνον κύκλους μιᾶς κοινωνικῆς τάξεως, καὶ οἱ ὅποιοι δι' ὅλους τοὺς ἄλλους Ἑλληνας εἶναι ἀκατανόητοι, ἀληθινοὶ ξενισμοί.¹⁾ Ἀπὸ τοὺς ξενισμούς τῆς γραφομένης σχεδὸν κανεὶς δὲν ἐπολιτογραφήθη εἰς τὴν κοινήν ὁμιλουμένην· ἀρκετοὶ ὅμως ἀπὸ αὐτοὺς παραλαμβάνονται ἐνίοτε εἰς τὴν προφορικὴν ὁμιλίαν μερικῶν κύκλων, ὅταν καὶ ὅπου καὶ τὰ ἄλλα ἐν γένει στοιχεῖα τῆς γραφομένης.

Ποῖοι εἶναι τὴν ὥρᾳ οἱ ξενισμοὶ τῆς γραφομένης; σημειῶνω ὀλίγους προχείρως: ἐν πλήρει μεσημβρία (*en pleine midi*), ἀπ' ἄκρον εἰς ἄκρον (*d' un bout à l' autre*), ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν (*de temps en temps*), ἐν πάσῃ περιπτώσει (*en tout cas*), ὠφελοῦμαι τῆς περιστάσεως, ἄνθρωπος τοῦ κόσμου, κατὰ λόγον τοῦ, ὑπὸ τὰς παρούσας συνθήκας, ἔλαβε χώραν, εἶμαι εἰς θέσιν νά, ἐξασκεῖ ἐπιρροήν, ἔλαβε τὸν λόγον, ἐν δεδομένῃ στιγμῇ κτλ. Ἀρκεῖ ἐν βλέμμα διὰ νὰ πεισθῇ κανεὶς ὅτι ὀλίγοι μὲν ἀπὸ τοὺς παρομοίους ξενισμούς ἦσαν πραγματικῶς ἀναγκαῖοι, οἱ δὲ περισσότεροι θὰ ἔλειπαν ἂν οἱ μεταχειριζόμενοι αὐτοὺς ἐσκέπτοντο ἑλληνικὰ ἢ κατέφευγαν εἰς τοὺς ὠραίους, πρωτοτύπους καὶ γνησίους ἑλληνικοὺς ἰδιωτισμούς τῆς ὁμιλουμένης: μέρα μεσημέρι, πέρα πέρα, κάπου κάπου, κάθε τόσο, κάθε λίγο καὶ λιγάκι, συχνὰ πυκνά, ὅπως κι' ἂν εἶναι, ἄδικα (ἦρθες ἄδικα) κλπ. Ἡ ὁμιλουμένη εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἰδιωτισμούς: ἕνας κι ἕνας (ὁ εἶς καλύτερος τοῦ ἄλλου), ἕνας ἕνας (ἀνὰ ἕνα), ποῦ καὶ ποῦ (ἔστιν ὅτε), ἀπὸ ποῦ κι ὡς ποῦ, ὦρες ὦρες, ὅλα κι ὅλα, γλήγορα γλήγορα, τώρα τώρα, μιὰ καὶ καλά, μόνο καὶ μόνο (μόνον καὶ μόνον), μιὰ γιὰ πάντα (ἅπαξ διὰ παντός), ὡστόσο (οὐχ ἦτιον), (μονονουχί, οὐ μὴν ἀλλὰ καί), ἀργὰ ἢ γλήγορα (θᾶπτον ἢ βράδιον), τώρα ὕστερα στὰ χαμένα (εἰς μάτην), τὸ κάτω κάτω, καλὰ καλὰ, (ἀκριβῶς εἰπεῖν), γιὰ τὴν ὥρα (πρὸς τὸ παρόν), πρῶι πρῶι, (ὡς μὴ ὠφеле), θέλοντας καὶ μὴ, μὲ τὸ στανιὸ (ἐκὼν ἄκων), καθαρὰ καὶ ξάστερα (ἠλίου φαινότερον), μὲ τὶς φοῦχτες (ὄλω θυλάκω). Καθὼς λοιπὸν βλέπομεν, τοὺς ἰδιωτισμούς

¹⁾ Λ. γ. πέρασέ μου τὸ πιάτο, κρατῶ 'ς αὐτό, γράφω κάτω (ἀγγλ. to write down), μοῦ δίνει στὰ νεῦρα, εἶμαι στὸ πιάτο μου.

τῆς ὀμιλουμένης ἢ ἀντικαθιστᾶ ἢ γραφομένη μὲ ξενισμούς καὶ ἀρχαϊσμούς, ἢ ἀφίνει ἀνανταποδότους. Ἰδικούς της ιδιωτισμούς δὲν ἔχει, καθὼς δὲν ἔχει καὶ ἰδικὴν της αὐτοτελῆ ζωὴν· καὶ δι' αὐτὸ δὲν τῆς μένουν παρὰ οἱ ιδιωτισμοὶ τῆς ἀρχαίας, γραφομένης καὶ αὐτῆς, καὶ τῶν ξένων γλωσσῶν, οἱ ὅποιοι ὡς ζωντανότεροι ἔχουν καὶ εὐκολωτέραν τὴν εἴσοδον.

Ἄλλὰ δὲν πρέπει νὰ νομισθῆ ὅτι μόνον ἐδῶ πρέπει νὰ ζητηθῆ ἡ αἰτία τῶν τόσων ξενισμῶν τῆς γραφομένης. Τὴν εἴσοδόν των εὐοδώνει καὶ ἕνας σπουδαῖος ἀρνητικὸς λόγος Ἡ γραφομένη δηλαδή, ἐφόσον ἡ ἰδία στερεῖται ζωῆς, δὲν ἀντιδρᾶ, καθὼς κάμνει ἕως εἰς ἕνα σημεῖον κάθε γλῶσσα, κατὰ τῆς εἰσόδου τῶν ξενισμῶν. Ἔτσι ἐξηγεῖται καὶ τὸ πῶς εἰς μερικούς, στενοὺς εὐτυχῶς κύκλους, παραλλήλως μὲ τὴν καλλιέργειαν τοῦ γραπτοῦ λόγου πηγαίνει καὶ μία τρομακτικὴ πλημμύρα ξενισμῶν, οἱ ὅποιοι καθιστοῦν τὸ ὕφος τῶν γραφομένων ἐντελῶς ἀνελλήνιστον,¹⁾ καὶ καταστρέφουν τὴν ἑλληνικὴν σκέψιν. Ἐδῶ δὲν πρόκειται πλέον περὶ ἑλληνικῆς γλώσσης, ἀλλὰ περὶ φράγκικης, μὲ ἑλληνικὰς λέξεις. Μολονότι συνεπικουροῦν καὶ ἄλλοι λόγοι παραμένει βέβαιον, ὅτι ἡ γλῶσσά μας, καὶ ἰδίως ἡ γραφομένη, θὰ ἔμενε πολὺ καθαρωτέρα, ἂν στηριζομένη εἰς τὴν ὀμιλουμένην ἐνίσχυε καὶ ἐκαλλίεργε τὸ ἑλληνικὸν μας γλωσσικὸν αἴσθημα.

Τὰ ὀλίγα αὐτὰ ἐπὶ τῆ βάσει μερικῶν παραδειγμάτων δὲν ἐξαντλοῦν βέβαια τὸ θέμα, οὔτε κὰν τὸ φωτίζουν ἀπὸ ὅλας του τὰς ἀπόψεις. Ἀρκοῦν ὅμως διὰ νὰ πιστωθῆ ὅτι δικαίως κατηγορήθη ἡ γραφομένη διὰ τοὺς ξενισμούς της· ὅτι αὐτοὶ—πρόκειται πάντοτε διὰ τοὺς ιδιωτισμούς, καὶ ὅχι δι' ἀποδόσεις ξένων λέξεων—δὲν ἐπιτρέπεται νὰ κριθοῦν «ἀκριβῶς καθὼς καὶ οἱ σημιτισμοὶ καὶ λατινισμοὶ» καὶ ὅτι ἡ ἀδικαιολόγητος ἔλλειψις κάποιας σχετικῆς καθαρότητος ἡ ὁποία ὑπάρχει εἰς τὸ ὕφος τῆς γραφομένης, καὶ ἡ ὁποία δὲν ἤμπορεῖ παρὰ νὰ ἐπιδράσῃ εἰς τὸ τέλος καὶ εἰς τὴν ὀμιλουμένην καὶ εἰς τὴν σκέψιν μας αὐτήν, ὀφείλεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ τεχνητὸν τῆς γραφομένης. Διὰ νὰ εἴμεθα δὲ καὶ δικαιοῦτεροι, οἱ ξενισμοὶ εἰς τὸ ὕφος ἔπρεπε νὰ

¹⁾ «Ἐχω ἄπειρον καιρὸν νὰ λάβω εἰδήσεις... εἶμαι ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι τῷ ἔγγραφῳ ὁ τελευταῖος καὶ ὅτι αὐτὸς μᾶς ὀφείλει ἀπάντησιν», ἐδιάβαζα κάπου πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν

ἀποφεύγονται μὲ μεγαλυτέραν φροντίδα παρὰ αἱ ξένοι λέξεις· δυστυχῶς ὅμως, καὶ ἡ μόρφωσις καλοῦ, καθαροῦ καὶ πρωτοτύπου ὕφους εἶναι πρᾶγμα ἀδύνατον διὰ τὴν γραφομένην μας.

* *

Πρέπει νὰ ὀνομάζονται αἱ λέξεις αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς ἐννοίας ξένου πολιτισμοῦ, ξένοι ἢ δάνειοι; Διότι εἰς τὴν σελ. 96 λέγεται, προκειμένου διὰ λέξεις ὅσαι ἀναφέρονται εἰς πολιτικὰς, στρατιωτικὰς, διοικητικὰς κτλ. ἐννοίας τοῦ τουρκικοῦ κράτους καὶ εἰσῆλθαν καὶ εἰς τὴν γλῶσσάν μας, ὅτι πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ξένοι (Fremdwörter), καὶ ὄχι δάνειοι (Lehnwörter), ἐπειδὴ ἀναφέρονται εἰς ξένον πολιτισμόν.

Καὶ εἰδικῶς μὲν διὰ τὰς τουρκικὰς αὐτὰς λέξεις δὲν εἶναι ἐντελῶς σωστὸν τὸ λεγόμενον, ἀφοῦ, ὅταν εἰσῆλθαν αἱ λέξεις εἰς τὰ ἑλληνικά, ἐδήλωσαν ἀντικείμενα καὶ ἐννοίας τοῦ κράτους εἰς τὸ ὁποῖον ἐζοῦσαν οἱ Ἕλληνες, καθὼς ἔγινε τὸ ἴδιο πρὶν, ἐπὶ τῆς ρωμαϊκῆς κατακτήσεως.

Γενικῶς τώρα ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ ὑποστηρίξη, ἀρκεῖ μόνον νὰ μὴ λησμονῆ τὰ κύρια γνωρίσματα μὲ τὰ ὁποῖα ὁπωσδήποτε διακρίνονται ξένοι καὶ δάνειοι λέξεις. Ἀφετέρου ὅμως καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι ἐντελῶς σωστὸν, ἐπειδὴ συχνὰ λέξεις αἱ ὁποῖαι ἐκφράζουν ἐννοίας ξένου πολιτισμοῦ, μεταφέρονται, μεταφορικῶς ἢ καὶ διαφορετικὰ πρὸς ἑκφρασιν ἐννοιῶν καὶ ἀντικειμένων ἐγγωρίων, Αὐτὸ δὲ συμβαίνει συχνά, ὄχι μόνον μὲ τὰς τουρκικὰς λέξεις διὰ τὰς ὁποίας ἔγινε λόγος, ἀλλὰ καὶ μὲ ἄλλας. Ἔτσι λ. χ. ὅλαι σχεδὸν αἱ περσικαὶ λέξεις ὅσαι διεσώθησαν εἰς τὴν σημερινὴν ὀμιλουμένην ἐξέφραζαν ὅταν εἰσῆλθαν μόνον ἐννοίας ξένου πολιτισμοῦ. ¹⁾

* *

¹⁾ Δ. χ. ἀγγαρεία, μάγος, μαγεύω, παράδεισος, σατράπης.

Ἐθίχθη τὸ ζήτημα τῆς διαφορᾶς τῶν ξένων καὶ δανείων λέξεων, ζήτημα τὸ ὁποῖον εἰς τὴν Ἑλλάδα, μολονότι ἔχει μεγάλην πρακτικὴν σημασίαν, πάντοτε παραβλέπεται ἢ συγχέεται (πρβλ. Τριανταφυλλίδου, Ξενηλασία ἢ Ἰσοτέλεια I 2, σ. 246 ὑποσημ.). Ὁ συγγρ. ἀπέφυγε νὰ μᾶς εἴπη κατηγορηματικῶς τὴν γνώμην του διὰ τὸ πρακτικὸν ζήτημα τῆς διατηρήσεως ἢ ὄχι τῶν δανείων λέξεων. Μολονότι δὲ φαίνεται ὅτι ἀποκλίνει, καθὼς ἄλλωστε ἡ μελέτη τῶν πραγμάτων ἐπιβάλλει εἰς τὸν ἐρευνητὴν, ὑπὲρ τῆς διατηρήσεώς των,

Ἐπισημασθέντων ὁ συγγραφεὺς διὰ τὰς τουρκικὰς ἐπιδράσεις (σ. 98) λέγει ὅτι ὅσαι λέξεις εἰσῆλθον εἰς τὴν γλῶσσάν μας ἀπὸ τὰ τουρκικὰ εὐκολώτερα ἐπεκράτησαν καὶ εἰσῆλθαν εἰς καθολικὴν χρῆσιν, ἐπειδὴ ἔπειτα ἀπὸ αὐτὰς δὲν εἰσῆλθαν ἀπὸ ἄλλην γλῶσσαν ἄλλαι συνώνυμοι καὶ ἔτσι εἶχαν ν' ἀντιπαλαίσουν μόνον πρὸς τὰς ἐκ τῆς γραφομένης λέξεις. Ὁ συγγραφεὺς ἔχει ἐδῶ γενικῶς δίκαιον· αἱ ἐκ τῆς γραφομένης τεχνητῶς εἰσαχθεῖσαι λέξεις, ὅπου δὲν συνεπικούρησαν ἄλλοι λόγοι δὲν κατώρθωσαν νάντικαταστήσουν εἰς τὴν ὁμιλουμένην τὰς τουρκικὰς λέξεις. 1) Ἐπισημαστικώτερα ὑπῆρξε ὅμως ἡ ἐξ αὐτῆς τῆς ὁμιλουμένης ἀντίδρασις κατὰ τὸν χρόνον τῆς διαδόσεως τῶν τουρκικῶν λέξεων. Εἰς μερικὰς δὲ περιπτώσεις γαλλικαὶ λέξεις ἤρχισαν νὰ χρησιμοποιοῦνται ἀντὶ τῶν ἀρχαιοτέρων τουρκικῶν καὶ ἄλλων.

* *
*

Αὐτὰ εἶχα νὰ προσθέσω εἰς τὰ ὅσα περὶ τῶν ξενισμῶν τῆς γλώσσης μας γενικῶς παρετήρησεν ὁ συγγραφεὺς. Ἐννοεῖται ὅμως ὅτι μὲ αὐτὰ δὲν ἐλαττώνεται ἡ ἄλλη σημασία τῆς ὥραίας του μελέτης. Εἶναι μά-

ἀφετέρου δὲ γνωρίζει καὶ τὴν διαφορὰν ποὺ ὑπάρχει μεταξὺ τῶν ξένων καὶ τῶν δανείων *) καὶ συχνὰ τὰς διακρίνει εἰς τὴν πραγματείαν του, ἔξαφνα ἀποφαίνεται αὐτολεξεῖ ὅτι «τὸ βιβλίον τοῦ Μ. Τριανταφυλλίδου, Ξενηλασία ἢ Ἰσοτέλεια, Ἀθῆναι, 1904 [γρ. Μέρους Α', τευχ. α' 1905, τευχ. β' 1907) εἶναι καλὰ γραμμένον, ἀλλὰ στραβὸν (verfehlt) εἰς τὰς κυρίας ιδέας (= δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς νέους Ἕλληνας νάποφεύγουν τὰς ξένας [Fremdwörter] λέξεις!)».

Καὶ ὅμως εἰς τὰ δημοσιευμένα δύο τεύχη τῆς Ξενηλασίας, ὄχι μόνον ἀπὸ κάθε σελίδα φαίνεται ὅτι μόνον περὶ τῶν δανείων λέξεων πρόκειται, ἀλλὰ καὶ ἐπανειλημμένως καὶ κατὰ κόρον ἐπαναλαμβάνεται ὅτι γίνεται λόγος περὶ τῶν *δανείων*, αἱ ὁποῖαι πρὸ αἰώνων καὶ χιλιετηρίδων εἰσῆλθαν εἰς τὴν γλῶσσαν, αἱ ὁποῖαι ἐκάνονίσθησαν ἐξωτερικῶς πρὸς τὸ ἐγγώριον ὑλικὸν καὶ ὀργανικῶς ἐξισώθησαν πρὸς αὐτό, ὑποδηλώνεται δὲ καὶ ὅτι περὶ τῶν *ξένων* λέξεων (ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐνίοτε μόνον καὶ ἐν παρόδῳ μνημονεύονται παραδείγματα) θὰ γίνῃ λόγος συστηματικὸς εἰς τὸ δεύτερον μέρος τῆς πραγματείας. Δὲν ἤξεύρει λοιπὸν κανεὶς τί νὰ ὑποθέσῃ, ἀφοῦ οὔτε νὰ ἀποφαίνεται ὁ συγγραφεὺς περὶ βιβλίου τὸ ὁποῖον δὲν ἐδιάβασε εἶναι δυνατὸν, οὔτε τὴν διαφορὰν μεταξὺ ξένων καὶ δανείων λέξεων ἀγνοεῖ.

1) Πρὸς βλ. Τριανταφυλλίδου, Ξενηλασία ἢ Ἰσοτέλεια I 1, κεφ. Β', ἰδίως σ. 34 ἐ., 37 ἐ., 40 ἐ., 59 ἐ.

*) Δυστυχῶς εἶνε ἀνάγκη νὰ κρατήσωμεν τὸν γερμανικὸν αὐτὸν ὄρον, ἀφοῦ δὲν εἶναι δυνατὸν νάποδοθῇ καλύτερα.

λιστα κριμα ὅτι δὲν ἐγράφη ἑλληνικά, ὥστε νὰ γίνη προσιτὴ καὶ εἰς εὐρύτερους κύκλους Ἑλλήνων ἀναγνωστῶν. Εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἡ ἀληθινὴ ἐπιστήμη παραμένει κτῆμα πολὺ ὀλίγων, ὅπου σπανιώτατα οἱ ἐπιστήμονες ἐνθυμοῦνται ὅτι ἔχουν μέγα καθῆκον πρὸς τὴν κοινωνίαν νὰ ἐκλαϊκεύσουν τὰς μεθόδους καὶ τὰ πορίσματα τῆς ἐπιστήμης των, καὶ ὅπου, ἰδίως διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς μητροικῆς μας γλώσσης, ἐπικρατοῦν τόσαι βαθιὰ ριζωμένα προλήψεις, χωρὶς ἄλλο θὰ ἐκαρποφοροῦσαν κηρυσσόμεναι καὶ ἐξηγούμεναι αἱ ἀλήθειαι ὅτι ἡ γλώσσά μας οὔτε «ἐχάλασε» ἀπὸ τοὺς κλασικοὺς χρόνους, οὔτε παρέλαβε ἄφθονα ξένα στοιχεῖα· ἂν τυχὸν παρέλαβε μερικά, αὐτὸ ἔγινε κατ' ἀναπόδραστον ἱστορικὴν ἀνάγκην· τὸ ἴδιο ὅμως ἔκαμεν ἡ ἑλληνικὴ γλώσσα εἰς ὅλας τὰς περιόδους τῆς ἱστορίας της καὶ τόσῳ ὀλίγον ἐπέδρασαν αὐτὰ εἰς τὴν ἐν γένει ἐξέλιξίν της, ὥστε καταντᾷ σωστὸν ὅ τι εἶπε ἓνας σοφός, ὅτι δηλ. *ἡ ἑλλ. γλώσσα θὰ εἶχε ἀναπτυχθῆ μὲ τὸν ἴδιον τρόπον ἂν οἱ ὁμιλοῦντες αὐτὴν ἐκλείνοντο εἰς ἓνα νησί, μακριὰ ἀπὸ κάθε ξένην ἐπίδρασιν* (σ. 8 ἔ., 11, 57, κ. ἀ.). Κριμα μόνον ὅτι ὁ συγγρ. ἀδικεῖ ὁ ἴδιος τὰ γραφόμενά του μὲ συχνὰς παρεκβάσεις πατριωτικοῦ περιεχομένου, αἱ ὁποῖαι λαμβάνουν ἐνίοτε ὀχληρῶς σωβινιστικὴν διατύπωσιν. Ἀκόμη καὶ τῆς λέξεως *βάρβαροι* θὰ ἦτο προτιμότερον νὰ ἐγίνετο φειδωλοτέρα χρῆσις, προκειμένου διὰ μερικοὺς ἀπὸ τοὺς λαοὺς μὲ τοὺς ὁποίους ἦλθεν εἰς ἐπικοινωνίαν ὁ ἰδικός μας.

* *

Καὶ τώρα ὀλίγας λέξεις διὰ τὸν ἐπίλογον, ὁ ὁποῖος ἔχει προστεθῆ εἰς τὴν πραγματείαν. Θὰ ἐπερίμενε ὁ διαβάζων τὴν ἐπικεφαλίδα ὅτι εἰς αὐτὸν θὰ ἐξάγονται γενικὰ συμπεράσματα ἀπὸ τὰ διάφορα κεφάλαια, ὅτι θὰ γίνεται συγκεκριμένη καὶ συγκριτικὴ ἀνασκόπησις τῶν ἐκτεθέντων, ὅτι ἴσως θὰ δίδονται μερικοὶ ἀριθμοὶ μὲ τοὺς ὁποίους στατιστικῶς νὰ ὀρίζονται αἱ διάφοροι ἐπιδράσεις καὶ αἱ σχέσεις των.

Ἐντὶ αὐτῶν ἐπροτίμησεν ὁ συγγρ. νὰ ὁμιλήσῃ, χωρὶς μεγάλην ὀργανικὴν συνοχὴν μὲ τὸ θέμα τῆς πραγματείας του; διὰ τὸν φιλελλητισμὸν ὁ ὁποῖος σβῆνει εἰς τὴν Γερμανίαν, διὰ τὴν Μακεδονίαν

καὶ τὸν πληθυσμὸν τῶν Ἑλλήνων καὶ Σλάβων ἐνοίκων της, διὰ τὴν κακὴν καὶ ὀλεθρίαν ἐπίδρασιν τὴν ὁποίαν φαντάζεται ὅτι οἱ Γερμανοὶ ἐπιστήμονες καὶ πρὸ ἑκατὸν χρόνων καὶ τώρα πάλιν ἐξήσκησαν καὶ ἐξασκοῦν εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαόν, τότε μὲν διδάσκοντες ὅτι ἡ ζωντανή του γλῶσσα εἶναι χαλασμένη καὶ ἀνελλήνιστος, τώρα δὲ κηρύσσοντες ὅτι καλή, ἡ μόνη σωστή, καὶ ἐκείνη ποῦ πρέπει νὰ νυψωθῆ εἰς ἐθνικὴν γραφομένην εἶναι ἡ ἰδία αὐτὴ περιφρονημένη γλῶσσα, Ἐδῶ δρᾶτται τῆς εὐκαιρίας ὁ συγγρ. νὰ μᾶς εἴπη συνοπτικῶς τὴν γνώμην του καὶ διὰ τὸ γλωσσικὸν ζήτημα.

Ὁ συγγρ. νομίζει ὅτι καλύτερα ἀπὸ ὅλους ὠμίλησε διὰ τὸ γλωσσικὸν ζήτημα ὁ Χατζιδάκις, ἂν δὲ αἱ γνώμαί του δὲν ἐπεκροτήθησαν, καθὼς φαίνεται, ἀπὸ ὅλους εἰς τὴν Γερμανίαν, αὐτὸ συνέβη ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἀρκετὰ γνωστὰ ἐκεῖ αἱ γλωσσικαὶ μας συνθηκαί, ἴσως δὲ καὶ δι' ἄλλους λόγους. Τὸ γλωσσικὸν ζήτημα δὲν τὸ θεωρεῖ τόσῳ σπουδαῖον, ὅσῳ τὰ ἐθνικὰ καὶ οἰκονομικά μας ζητήματα καὶ νομίζει καλύτερον νὰ παύσῃ ἐπιτέλους ἡ συζήτησις. Ὅσοι ἀγωνίζονται διὰ τὴν ἐπικράτησιν τῆς ὀμιλουμένης ἀνήκουν πολλαχῶς εἰς ἀναρχικὸν κόμμα, εἶναι ἀναρχικοί, οἱ ὁποῖοι πλάττουν ἢ μεταχειρίζονται διαλεκτικὰς λέξεις ἀκατανοήτους. Οἱ ξένοι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἔχουν γνώμην διὰ ζήτημα ποῦ μόνον τὴν Ἑλλάδα ἐνδιαφέρει, δὲν τοὺς πέφτει λόγος (dürfen nicht mitreden) ἢμποροῦν, ἂν θέλουν νὰ ἐξακριβώσουν τὴν ζωντανὴν γλῶσσαν καὶ ἀκόμη νὰ ἐξετάζουσι φιλοσοφικῶς τὴν γραφομένην, χωρὶς ὅμως νὰ νανακατώνονται διαφορετικά. Ἡ γραφομένη μας γλῶσσα ἴσως ἦτο ἄλλοτε κατὰ μέγα μέρος χάριτη γλῶσσα, ἀλλὰ ὠφέλησε τὸ Ἔθνος καὶ ἐδημιούργησε τὴν νεοελληνικὴν κοινὴν εἰς τὴν ὁποίαν στηρίζεται καὶ ἡ λογοτεχνία μας. Γραφομένη καὶ ὀμιλουμένη ὁλοένα συμπλησιάζουσι, μόνον ἡ ἀνωτέρα ἐπιστημονικὴ γλῶσσα ὄχι, καὶ ἴσως καμίαν φορὰν ταυτισθοῦν ἡ γραφομένη θὰ συνεισφέρει κυρίως εἰς τὸ λεξιλόγιον, ἡ ὀμιλουμένη θὰ δώσῃ τὸ τυπικόν. Αὐτὸ εἶχε ἀρχίσει νὰ γίνεται, ὅταν ἐξέχυσαν τὸ ἀντιεπιστημονικὸν των δηλητήριον οἱ ἀνατροπεῖς τῆς παραδόσεως, ζητοῦντες πράγματα τὰ ὁποῖα πρὸ ἑκατὸν χρόνων θὰ ἦσαν ἴσως δυνατά. Ἀρχηγὸς αὐτῶν εἶναι ὁ Ψυχᾶρης. ὀπαδοὶ δὲ διάφοροι, καὶ κοντὰ εἰς αὐτοὺς οἱ οὕτως εἰπεῖν ἀναρ-

χικοί. . . Είναι προσβλητικὸν διὰ τὸ ἑλλ. ἔθνος νὰ ζητοῦν μὲ ἐνώσεις τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος· καλύτερα εἶναι ὁ καθένας νὰ προσπαθῇ νὰ ἐπιδρῶ εἰς τὴν κοινωνίαν μὲ τὸ παράδειγμά του. Ὅφείλεται σεβασμὸς εἰς ἕνα Ροῖδη καὶ ἕνα Πολυλά, καὶ αὐτοὶ πρέπει νὰ ἀκουσθοῦν, ἀφοῦ ὁμιλοῦν ἐκ πεποιθήσεως, φυσικὰ εἰς τὴν γραφομένην! Οἱ ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι ἐλπίζουν ὅτι μὲ τὴν ἀλλαγὴν τῆς γλώσσης θὰ γίνωμεν ἔθνος ἀληθινὰ μέγα καὶ θάποκτήσωμεν πρώτης τάξεως φιλολογίαν, καὶ συμβουλεύουν τὴν Ἑλλάδα ἐντελῶς ἀντεθνικῶς νὰ ἀφήσῃ τὰ ἐθνικά της ὄνειρα, ἔπαθαν, καὶ τὸ καταλαβαίνει κανεὶς χωρὶς πολὺ μυαλό, πνευματικὴν κόπωση καὶ στράβωμα (Abnormität) ἔξεφυλίσθησαν. . . Καὶ ἔπειτα αὐτοὶ εἶναι οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς νέας Ἑλλάδος καὶ αὐτοὶ εἶναι οἱ ἄνδρες τοῦ μέλλοντος! Αὐτοὶ γίνονται νεωτερισταὶ μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ νομίξῃ ὁ κόσμος ὅτι εἶναι ἄνδρες τῆς προόδου! Αὐτοὶ κατέστρεψαν τὰ ἔργα ἄλλων καὶ αὐτοὶ ἐδυσφήμησαν τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν τῆς γλώσσης τοῦ λαοῦ. .

Εἶναι ὀδυνηρότατον ὅτι μὲ αὐτὰ καὶ παρόμοια ἐνόμισε νέος καὶ εὐέλπις ἐπιστήμων καὶ συνεργάτης τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ὅτι ἤμποροῦσε νὰ ἐπιστέψῃ τὴν πρώτην του ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν καὶ συμβολὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς γλώσσης αὐτῆς, τῆς γλώσσης μας. Δὲν ἔχει ἄδικον ὁ συγγρ. ὅταν κηρύσῃ ὅτι πολλὰ ζητήματα ἀνακατώνονται χωρὶς κανένα λόγον μὲ τὸ γλωσσικόν, ὅτι γίνονται πολλαὶ ὑπερβολαί, καὶ ὅτι τὸ ζήτημα «ἐξετάζεται ἀπὸ πολλοὺς μὲ ἀπίστευτον πάθος καὶ χωρὶς τὴν ἀναγκαίαν φιλοσοφικὴν καὶ γλωσσολογικὴν προπαιδείαν». Ἄλλὰ νὰ ἔχῃ ὁ συγγραφεὺς τὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα ὁ ἴδιος κηρύσσει ἀπαραίτητα πρὸς μόρφωσιν ἀντικειμενικῆς γνώμης; Διότι τὸ γλωσσικὸν ζήτημα δὲν εἶναι γλωσσικὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ κοινωνικόν, ὄχι μόνον ἐκ τῶν ὑστέρων, ἔνεκα τῆς σημασίας τὴν ὁποίαν ἡ τοιαύτη ἢ τοιαύτη του λύσις ἔχει διὰ τὴν κοινωνίαν, ἀλλὰ καὶ γενετικῶς, ὡς ἐκ τῆς γεννήσεως καὶ ἱστορίας του· *συνδέεται ἀναποσπάστως μὲ ὅλην τὴν ἰδεολογίαν τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας, μὲ τὴν ὁποίαν συναποτελεῖ αἷτιον καὶ σύμπτωμα*. Καὶ δι' αὐτὸ ὁ φιλόλογος γλωσσολόγος ὁ ὁποῖος τὸ μελετᾷ, ἂν αἱ φιλολογικαὶ ἐπιστῆμαι δὲν συνίστανται εἰς ἀπλὴν ἐξακρίβωσιν τύπων καὶ κριτικὴν κειμένων, ἀλλὰ εἶναι ἀνάπλασις καὶ κατάληψις καὶ ἀναδημιουργία ὅλης

τῆς ζωῆς καὶ ὅλου τοῦ πολιτισμοῦ ἑνὸς λαοῦ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς γλώσσης του καὶ τῆς λογοτεχνίας του, πρέπει νὰ κρίνη καὶ τὸ γλωσσικὸν μας ζήτημα ὡς μέρος τῶν κοινωνικῶν ζητημάτων. Δι' αὐτὸ καὶ ἡ *μεγάλη του ἔθνικῆ σημασία*. Εἶναι ὅμως φανερὸν ὅτι ὁ συγγρ. οὔτε κὰν διανοήθη τὴν ἀλληλουχίαν αὐτὴν καὶ ἐπομένως καὶ τὴν φύσιν καὶ θέσιν τοῦ γλωσσ. ζητήματος, ὅταν διὰ μὲν τὴν σύνταξιν ἑνὸς ἱστορικοῦ λεξικοῦ κηρύσσει ὅτι «εἶναι ζήτημα ζωῆς καὶ θανάτου διὰ τὴν σημερινὴν πνευματικὴν Ἑλλάδα», καὶ τὸ ἀνάγη εἰς «τάληθινὰ συμφέροντα τοῦ ἔθνους», προκειμένου δὲ διὰ τὸ ζήτημα τὸ ὁποῖον δύο χιλιάδες χρόνια τώρα ἀπασχολεῖ τὸν ἑλληνισμόν, τὸ ζήτημα κάτω ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἡ ψυχὴ τοῦ ἔθνους σφαδάζει καὶ ὀδυνᾶται καὶ ἀπεγνωσμένη ζητεῖ εἰς ὑστάτας προσπαθείας μίαν σωτηρίαν διέξοδον, τὴν λύσιν, τὸ ἀποκαλεῖ ἐνώπιον τοῦ διεθνοῦς ἐπιστημονικοῦ κόσμου σιχαμερόν, καὶ ἐκφυλισμένους ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἐν εἰλικρινείᾳ καὶ πεποιθήσει ἀγωνίζονται.

Σὰν ὅμως καὶ ὁ ἴδιος ὁ συγγρ. νὰ τρομάξῃ διὰ τὸν ἐπίλογον αὐτὸν καὶ τὴν εὐθύνην ποὺ ἀναλαμβάνει, καὶ μᾶς βεβαιώνει ὅτι «ποτὲ δὲν λέγει ὅτι δὲν ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς πεποιθήσεις του» Τὸ πιστεύομεν. Βεβαιώνει ἀκόμη ὅτι «ἐδιάβασε κατὰ ὅλα ὅσα ἐγράφησαν διὰ τὸ ζήτημα καὶ ἐκατάλαβε ὅλα ὅσα μᾶς ἀφοροῦν». Καὶ αὐτὸ θέλομεν νὰ τὸ πιστεύσωμεν. Ἄλλά, ἃς ξαναδιαβάσῃ καὶ πρὸ πάντων ἃς ξανασκεφθῇ. Καί, τίς οἶδε, *dies diem docet*, καὶ ὄχι σπανίως αἱ δευτεραι φροντίδες εἶναι σοφώτεραι. Χωρὶς ἄλλο τότε, ὁ νεαρὸς ἐπιστήμων ὁ ὁποῖος μὲ τόσῃν συντηρητικὴν περιφρόνησιν ὠμίλησε σήμερον διὰ τὰς νέας δυνάμεις τῆς ἀναγεννωμένης πατρίδος, μὲ τὴν πάροδον ὀλίγου χρόνου θὰ γίνῃ νεώτερος, καὶ τότε, εἰς νέον ἐπίλογον νέου ἔργου θὰ ὁμιλήσῃ συμφωνότερα μὲ τὴν ἀλήθειαν καὶ μὲ τὸ συμφέρον τοῦ ἔθνους, συμφωνότερα καὶ μὲ τὸ ὠραῖον ρητὸν μὲ τὸ ὁποῖον ἐζήτησε νὰ κοσμήσῃ τὸν τίτλον τῆς πραγματείας του».

Λιπία, Μαῖος 1910.

ΜΑΝ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ

Ἐτυμολογικὸν Λεξικὸν τῆς Κουτσοβλαχικῆς γλώσσης ὑπὸ *Κ. Νικολαΐδου*. Ἐν Ἀθήναις 1909, εἰς 8ον μέγα σ. μζ', 598.

Εἰς ἑξακοσίας σελίδας δίδεται ἡ ἐρμηνεία καὶ ἔτυμολογία 6657 λέξεων τῆς κουτσοβλαχικῆς γλώσσης. Σημειώνεται ὅσῳ τὸ δυνατόν πιστὰ ἢ προφορὰ τῆς καθεμίας, προσθέτονται δὲ ἐκάστοτε αἱ συγγενεῖς λέξεις ἀπὸ ἄλλας γλώσσας, ἀκόμη καὶ ὅταν δὲν ἔχουν ἄμεσον σχέσιν μὲ τὸ λῆμμα.

Τὴν ἀγαθὴν ἐντύπωσιν ποὺ σχηματίζει ὁ διερχόμενος τὸ φιλοπότως συγκομισθὲν ὑλικὸν τοῦ λεξικοῦ ἐλαττώνει ἡ ἀνάγνωσις τῶν συντόμων εἰσαγωγικῶν κεφαλαίων, μὲ τὰ ὁποῖα ἐζήτησεν ὁ συγγραφεὺς νὰ μᾶς δώσῃ εἰς τὸν «Πρόλογον» εἰκόνα τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἑλληνικῆς εἰς τὰ κουτσοβλαχικά. Εἶναι δὲ αὐτὰ τὰ ἀκόλουθα: 1) «Πρόχειρος πίναξ, περιέχων ὀλίγας λέξεις ἐκ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς καὶ βυζαντιακῆς», 2) «Ἀντωνυμῖαι ἐκ τῆς ἑλληνικῆς» — «Προθέσεις ἐκ τῆς ἑλληνικῆς» — «Ἐπιρρήματα ἐκ τῆς ἑλληνικῆς» — «Σύνδεσμοι ἑλληνικῆς» — «Ἐπιφωνήματα ἐκ τῆς ἑλληνικῆς». 3) «Φωνητικὴ ἐπίδρασις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἐπὶ τῆς βλαχικῆς». 4) «Περὶ τῆς σχέσεως τῆς Κουτσοβλαχικῆς πρὸς τὴν Δακορρουμουνικὴν καὶ ἡ θεωρία τοῦ R. Rösler» Ἀπὸ τὴν ἐπισκόπησιν αὐτὴν τὴν ἀτελῆ καὶ ἀτυχῆ ὡς πρὸς τὴν διάταξιν, λείπει ἡ φιλολογικὴ «ἀκρίβεια» καὶ μέθοδος, ὥστε δὲν ἀνταποκρίνεται εἰς ὀπωσδήποτε δικαίας ἀπαιτήσεις· ἐνίοτε γίνονται καὶ ἄτοποι παραγωγαὶ ἢ συσχετίσεις γλωσσικῶν φαινομένων, συχνὰ δὲ παρενείρονται παρεκβατικῶς ζητήματα ξένα τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως δὲν εἶναι σπάνια καὶ αἱ ἐπιτυχημέναι παρατηρήσεις, προσκομίζονται δὲ καὶ ἐνδιαφέροντα παραδείγματα τῆς ἐπιδράσεως τὴν ὁποίαν ἡ γλῶσσά μας ἐξήσκησε εἰς τὴν σημασιολογίαν καὶ τὴν σύνταξιν τῆς κουτσοβλαχικῆς γλώσσης, εἰς τὴν σκέψιν δηλαδὴ αὐτὴν τῶν Κουτσοβλάχων. Ἔτσι μαρτυρεῖται ἀκόμη μίαν φορὰν τὸ γνωστὸν γεγονός τῆς βαθειᾶς, ἐσωτερικῆς ἐπιδράσεως, ποὺ εἰς τοὺς περασμένους αἰῶνας ἐξήσκησεν ἡ γλῶσσά μας εἰς τὰς βαλκανικὰς γλώσσας, ἐπιδράσεως ἡ ὁποία, ἂν ἐβοηθοῦσαν εὐνοϊκώτεροι ὄροι, ἂν ἰδίως ἢ καθιερωμένη μορφή τῆς παραδοθείσης γραφομένης μας εἶχεν ἤδη ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν σύγχρονον ὀμιλουμένην γλῶσσαν, δὲν θάργουσε—τὸ

μαρτυροῦν πολυάριθμοι ἀπαρχαὶ — νὰ ἐξελληνίσῃ τὰς βαλκανικὰς γλώσσας.

Λιψία

MAN. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ

Ἐκ τοῦ Ἀρχείου τοῦ προχείρου Νεοελληνικοῦ λεξικοῦ. Τὰ ὀνόματα τῶν μηνῶν ἐν τῇ Νεοελληνικῇ ὑπὸ *Ἄθαν. Χ. Μπούτουρα*. Ἐν Ἀθήναις 1910, 8ον σ. 54.

Ἡ προκειμένη μελέτη, ἐξετάζουσα τοὺς παρὰ τῷ καθ' ἡμᾶς λαῶ ἐν χρήσει ποικιλωτάτους τύπους τῶν ῥωμαϊκῶν ὀνομάτων τῶν μηνῶν καὶ τὰ ἐκ διαφόρων λόγων δημιουργηθέντα νέα ὀνόματα καθὼς καὶ τὰ ἐπώνυμα ἰδιοτήτων καὶ τὰ ἐπίθετα τῶν μηνῶν, μαρτυρεῖ περιφανῶς ὅποσον πλούσια καὶ χρήσιμα διδάγματα δύναται νὰ πορισθῇ ὁ ἐμβαθύνων εἰς τὴν σπουδὴν τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης. Ἐμφορούμενος ζήλου ἀξιαγάστου, πολλὴν δ' ἔχων φιλοπονίαν καὶ ἀγάπην πρὸς τὸ ἔργον καὶ ἀρτίαν κεκτημένος ἐπιστημονικὴν μόρφωσιν, ὁ συγγραφεὺς πραγματευόμενος περὶ τῆς δημῶδους ὀνοματολογίας τῶν μηνῶν, παρέσχε κάλλιστον ὑπόδειγμα μεθοδικῆς ἐρεύνης τοῦ γλωσσικοῦ ἡμῶν θησαυροῦ.

Μετὰ βραχεῖαν περὶ τῆς θέσεως τῆς νεοελληνικῆς ἐν τῇ φιλολογίᾳ εἰσαγωγὴν, ἐν ἣ καταδεικνύει τὴν μεγάλην σημασίαν τῆς ἐρεύνης τῆς νεοελληνικῆς, διαλαμβάνει περὶ τῆς ἱστορικῆς παραδόσεως τῶν ὀνομάτων τῶν μηνῶν· εὐστόχως δὲ παρατηρεῖ, ὅτι μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τῆς ῥωμαϊκῆς ὀνοματολογίας τῶν μηνῶν καὶ τὴν ἐξαφάνισιν τῶν πολυπληθῶν ἑλληνικῶν ὀνομάτων, ἅτινα εἶχον δοθῆ εἰς τοὺς μῆνας καὶ διὰ φυσικοὺς καὶ γεωργικοὺς λόγους, ἀλλὰ προπάντων διὰ τὰς ἑκασταχοῦ ἀγομένας μεγάλας ἑορτάς, ὁμοία πρὸς τὴν ἐν τῷ ἀρχαίῳ ἑλληνικῷ κόσμῳ ἀποκέντρωσις πολιτικὴ καὶ γλωσσικὴ παρήγαγε ἀναγκαίως καὶ ἐν τῷ νεωτέρῳ ἑλληνισμῷ τὰ αὐτὰ φαινόμενα τῆς ποικιλίας τῶν ὀνομάτων τῶν μηνῶν.

Ἐξετάζων εἶτα τὴν ἐξέλιξιν τῶν παραδεδομένων λατινικῶν ὀνομάτων ἐν τῇ νεοελληνικῇ, ἐξηγεῖ φωνητικῶς τὰ φαινόμενα τῶν μεταβολῶν, ἃς ὑπέστησαν κατὰ τόπους τὰ ὀνόματα ταῦτα. Μεταβαίνει δὲ κατόπιν εἰς τὴν ἐρευναν τῶν νέων ὀνομάτων τῶν μηνῶν, ἅτινα προῆλθον τὸ μὲν ἐκ γεωργικῶν καὶ φυσικῶν λόγων, τὸ δὲ ἐξ ἑορτῶν, καὶ προσέτι τῶν ἐπωνύμων ἰδιοτήτων τῶν μηνῶν καὶ τῶν ἐπιθέτων αὐ-

τῶν. Διαλαβῶν δὲ καὶ περὶ παραλλαγῶν ὀνομάτων τινῶν κατὰ τόπους, ἐπάγεται εἶτα τὰ γενικὰ πορίσματα τῆς γενομένης μελέτης. Ἐν τέλει προσθίεται χρησιμωτάτους πίνακας, πρῶτον τῶν νέων ὀνομάτων καὶ ἐπιθέτων μετὰ σημειώσεως τῶν τόπων ὅπου ἐπιχωριάζουσι καὶ δευτέρον τῶν ἀντιστοιχούντων νέων ὀνομάτων καὶ ἐπιθέτων εἰς τὰ δώδεκα κοινὰ ὀνόματα τῶν μηνῶν. Ἐν παρεκβατικῇ δὲ σημειώσει παρέχει εἰδήσεις περὶ τῆς συντάξεως τοῦ Νεοελληνικοῦ λεξικοῦ.

Κατὰ τὴν ἐν σ. 13 πληροφορίαν τοῦ συγγραφέως, ὡς πρῶτον ὑλικὸν τῆς πραγματείας ταύτης κατὰ μέγα μέρος ἐχρησίμωσε τὸ ληφθὲν ἐκ τοῦ ἡμιτελοῦς ἔτι ἐπιμελεῖα αὐτοῦ τοῦ ἰδίου συντελουμένου ἀρχείου πρὸς σύνταξιν προχείρου ἐπιστημονικοῦ λεξικοῦ τῆς συγχρόνου Νεοελληνικῆς. Τὸ ὑλικὸν κατ' ἀνάγκην ἦτο ἀνεπαρκές, ὡς ἄλλως ὁμολογεῖ καὶ ὁ συγγραφεὺς, ὅστις καὶ προσθήκας πολλὰς βραχὺν χρόνον μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς πραγματείας ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ (σ. 304 κ. ἑ.). Ἄλλ' οὐδεὶς δικαιούται νὰ κατακρίνῃ αὐτὸν διὰ τὰς ἀτελείας ταύτας τοῦ ἔργου του, ὡς πρὸ τῆς ὥρας ἐπιληφθέντος αὐτοῦ, διότι τὸ προσαγόμενον νέον ὑλικὸν θὰ συμπληρώσῃ μὲν αὐτὸ ἐν πολλοῖς, καθορίζον τὰμπίβολα καὶ λύον τὰπορούμενα, ἐπεξηγοῦν δὲ τὰ δεόμενα ἐρμηνείας, δὲν θὰ μεταβάλῃ δ' ὅμως, ἢ ἂν τοῦτο συμβῇ αἰ μεταβολαὶ θὰ εἶναι ἀσήμαντοι, τὸ διάγραμμα καὶ τὰ πορίσματα τῆς μελέτης αὐτοῦ, στηριζομένης εἰς αὐστηρὰν κριτικὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ προχείρου αὐτῷ ὑλικοῦ.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον δὲν νομίζομεν ἀνωφελεῖς συμπληρωτικὰς τινὰς παρατηρήσεις εἶς τε τὴν πραγματείαν καὶ εἰς τὰς ἀνωτέρω δημοσιευομένας προσθήκας εἰς αὐτήν.

Ὁ συγγραφεὺς δὲν εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ ἐπόμενα συγγράμματα, ἐν τοῖς ὁποίοις εὐρίσκονται πολλὰ ὀνόματα ἢ ἐπίθετα μηνῶν, ἄλλα μὲν μὴ μνημονευόμενα ἐν τῷ ἔργῳ του, ἄλλα δὲ παρουσιάζοντα παραλλαγὰς, τὰ πλεῖστα δὲ βεβαιοῦντα τὴν χρῆσιν τῶν ὀνομάτων καὶ ἐπιθέτων καὶ εἰς ἄλλους τόπους, ἐκτὸς τῶν σημειουμένων ὑπὸ τοῦ συγγραφέως.

Δ. Μ. Σάροου, οἱ μῆνες τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἐν τῇ ἐφημερίδι «Ἀλήθεια» τῆς Λεμεσοῦ, τῆς 1 Ἰανουαρίου 1901 ἀρ. 169 σ. 1-2. (Καλλίστη καὶ πλουσιωτάτη συναγωγή ὑλικοῦ).

P. Kretschmer, Der heutige lesbische Dialekt, Wien 1905 σ. 406 (Διαλεκτικοὶ τύποι τῶν ὀνομάτων ἐκ χωρίων τῆς Λέσβου, ἐκ Λήμνου καὶ ἐξ Αἰτωλίας).

Dieterich, Sprache u. Volksüberlieferung d. südl. Sprachen, Wien 1908 σ. 291.

H. Grégoire ἐν Bulletin de correspondance hellénique 1909 τ. 31 σ. 156 (ὀνόματα τῶν μηνῶν εἰς Φερτάκαινα τῆς Καππαδοκίας).

I. Γ. Βαλαβάνη, Ζῶντα μνημεῖα τῆς ἀνὰ τὸν Πόντον ιδιωτικῆς, Ἀθ. 1892 (ἐν Ἀρχείοις τῆς νεωτ. ἑλλην. γλώσσης, ἐκδιδ. ὑπὸ τοῦ συλλόγου Κοραῆ, τ. Α' τευχ. γ') σ. 13.

K. A. Τρίμη, Κυμαϊκά. Ἀθ. 1894 σ. 71 κέ. (ἀναφέρει καὶ οὗτος πρὸς τοῖς ἄλλοις ὡς ὄνομα τοῦ Δεκεμβρίου μηνὸς τὸ Ἀγιαδημητριάτης).

N. Γ. Πολίτου, Παροιμίαι. Ἀθ. 1899-1902 τ. Α'-Δ'. Ἐκ τ. Β' σ. 403 καὶ 405 ἀποδεικνύεται ὅτι τὰ ἐπίθετα τοῦ Ἀπριλίου γρούλλης καὶ τυναχτοκοφινίδης δὲν ἐπιχωριάζουσι μόνον ἐν Σύμῃ, ἀλλ' εἶναι κοινὰ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Αὐτ. σ. 408 ὅτι τὸ Ἀπριλομᾶς εἶναι κοινὸν ὄνομα τοῦ Ἀπριλίου καὶ τοῦ Μαΐου καὶ ἐν Τήνῳ καὶ Μεγίστῃ· καὶ ὅτι παρὰ Βάρνερ φέρεται (ἐκ τῆς Θράκης;) ὄνομα Ἀπριλιόνας, ἀλλ' ὁ τύπος οὗτος πιθανῶς εἶναι ἐσφαλμένος.—Αὐτ. σ. 619 ὅτι τὸ ἐπίθετον τραπεζοφόρος ἀποδίδεται εἰς τὸν Αὐγούστον ἐν Νισύρῳ, καὶ ὅτι ἄλλο ἐπίθετον τοῦ Αὐγούστου ἐπιχωριάζει ἐν Κεφαλληνίᾳ.—Αὐτ. τ. Γ' σ. 539 ὅτι τὸ καλαντάρης εἶναι ἐν χρήσει ἐν Σίφνῳ ὡς ἐπίθετον τοῦ Ἰανουαρίου.

Ἐκ δημωδῶν δὲ παροιμιῶν περιλαμβανομένων εἰς τὸ ἀνέκδοτον ἔτι μέρος τῶν Παροιμιῶν μου (λ. Μάης, Μάρτης) βεβαιοῦνται τὰ ἐξῆς ἐπίθετα τῶν μηνῶν. Τοῦ Μαΐου πεντοδείλιος ἐν Ἀρκαδίᾳ καὶ Κεφαλληνίᾳ. Τοῦ Μαρτίου πεντεδείλιος ἐν Κεφαλληνίᾳ, πεντεγιόματος (ἀπὸ τοῦ πέντε καὶ γιόμα=γεῦμα) ἐν Κορινθίᾳ, πεντάγνωμος ἐν Κρήτῃ, Σίφνῳ, Σύμῃ, Μεγίστῃ· τυναχτοκουρουπᾶς, τυναχτοβισακκᾶς ἐν Σύρῳ καὶ ἐν ἄλλαις νήσοις· γέρος (Γερομάρτης) ἐν Λαμίᾳ καὶ Κεφαλληνίᾳ· μούρτης (θολωμένος) ἐν Πόντῳ· Μαρτοῦτσος ἐν Κερκύρᾳ· γδάρτης, ἐκτὸς τῶν ἐν τῇ πραγματείᾳ μνημονευομένων τόπων καὶ ἐν Μεσσηνίᾳ, Ἀρκαδίᾳ, Σοποτῶ τῶν Καλαβρῦτων, Κορινθίᾳ, Λαμίᾳ, Ἀργινίῳ, ἔν

τισι νήσοις τῶν Κυκλάδων, καὶ ἐν Κρήτῃ, κατὰ διαλεκτικὸν δὲ τύπον τζάρτης ἐν Ἀπολλωνία τῆς Βιθυνίας· παλουκοκάφτης ἐκτὸς τῶν ἀναγραφομένων τόπων καὶ ἐν Μεσσηνίᾳ, Ἀρκαδίᾳ, Σοποτῶ τῆς Ἀχαΐας, Κορινθία, Λαμία, Κύθνω, Θήρᾳ καὶ ἐν ἄλλαις νήσοις τῶν Κυκλάδων καὶ ἐν Κρήτῃ· τὰ συγγενῆ δ' ἐπίθετα πασσαλοκάφτης ἐν Χίῳ, παλουκοφράχτης ἐν Ἀγρινίῳ καὶ παλουκοβγάλης ἐν Κεφαλληνίᾳ.

Ἐν τέλει ἐπισυνάπτω προσθήκας τινὰς ἐξ ἀνεκδότων ἀνακοινώσεων πρὸς με.

Ἐν Σωζοπόλει (κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Κ. Ι. Παπαϊωαννίδου) τὰ ὀνόματα τῶν μηνῶν εἶναι: Γεννάρης, Φλεβάρης, Μάρτης, Ἀπρίλης, Μᾶς ἢ Μάης, Ἀγριαννίτης, Ἀγκεριακίτης, Ἄγουσιος, Σταυρός, Ἀγροδημητριάτης, Ἀγροφιλιππίτης, Χριστουγεννίτης. (Τὸ ὄνομα τοῦ Ἰουλίου ἐκ τῆς ἑορτῆς τῆς ἁγίας Κυριακῆς, ὡς τὸ τοῦ Ἰουνίου ἐκ τῆς ἑορτῆς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου).

Τὸ ὄνομα Κουτσοφλέβαρος δὲν ἐπιχωριάζει ἐν τῇ Θεσσαλίᾳ μόνον, (ὡς ἐν σ. 30 λέγει ὁ συγγραφεὺς) ἀλλ' εἶναι κοινότατον πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Μαρτυρίας ἐξ Ἀρκαδίας καὶ Σίφνου βλ. ἐν τοῖς ἑμαῖς Παραδοσ. σ. 163. 169.

Εἰς τὰ ἐκ γεωργικῶν λόγων προελθόντα ὀνόματα καταλεκτέον καὶ τὸ τοῦ Ἰουνίου ἐν Πάρῳ Ῥιμισιῆς (ἐκ τοῦ ἕρινεός, ὃ μὴν τοῦ ἕρινασμοῦ τῶν σύκων). Ὅμοια εἶναι καὶ τὸ ἐν Ἄνδρῳ Ὀρμισιῆς, καὶ τὸ ἐν Καλύμνῳ Ἀλυθτισασιῆς (ἐκ τοῦ ὄλυνθος, ὄλυνθάζω).

Κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Ἄλ. Α. Παπαγιαννοπούλου οὐχὶ ὁ Δεκέμβριος ἀλλ' ὁ Νοέμβριος ἐπονομάζεται Χαμένος, ἐν Ἠπειρῷ, διὰ τὸ βραχὺ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ.

Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ

Giuseppe Pitre Biblioteca delle tradizioni popolari Siciliane. Vol. XXIII.

Proverbi motti e scongiuri del popolo Siciliano. Torino, Clausen 1910. 8ον σ. 9+441 φρ. 7.

Τεσσαρακονταετία ὀλόκληρος συμπληροῦται, ἀφ' ἧς ὁ πρῦτανις τῶν Εὐρωπαϊῶν λαογράφων καὶ ἐμβριθῆς ἐρευνητῆς τῆς πατρίου λαογραφίας *G. Pitre* ἐξέδωκε τοὺς πρώτους δύο τόμους τῆς *Σικελικῆς λαογραφικῆς βιβλιοθήκης*, τοὺς περιέχοντας δημῶδη σικελικὰ ἄσματα,

καὶ νῦν ἀκαταπόνητος μετὰ νεανικοῦ σφρίγγους φέρει εἰς φῶς νέον ἑξαίρετον τόμον τῆς Βιβλιοθήκης. Ὁ τόμος οὗτος εἶναι συμπληρωτικὸς τῆς ἐν ἔτει 1880 ἐν τῇ αὐτῇ Βιβλιοθήκῃ ἐκδοθείσης τετρατόμου συλλογῆς σικελικῶν παροιμιῶν, εἰς τὰς τρεῖς καὶ δεκακισχιλίας παροιμίας ταύτης προσθέτων ἑτέρας χιλίας καὶ πλέον.

Εἰς τὴν κατάταξιν τῶν παροιμιῶν ὁ Pitrè ἠκολούθησε τὴν αὐτὴν καὶ εἰς τὴν πρώτην συλλογὴν αὐτοῦ μέθοδον, συγχωνεύσας μόνον πολλὰ τῶν συναφῶν κεφαλαίων τῆς συλλογῆς ἐκείνης διὰ τὸ εὐαριθμον τῶν ἐν τῷ συμπληρώματι περιλαμβανομένων παροιμιῶν. Εἶναι δ' ἡ μέθοδος αὕτη, ἡ εἰδολογικὴ, καθ' ἣν ὑπὸ κοινὴν ἐπιγραφὴν τάσσονται αἱ συγγενεῖς τὴν ἔννοιαν παροιμίαι, καὶ ἦν ἤδη ἀπὸ τοῦ Orlando Pescatti (1603), προπάντων δὲ ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς συλλογῆς τῶν τοσκανικῶν παροιμιῶν τοῦ Giusti ὑπὸ τοῦ Gino Carroni, ἀκολοθοῦσιν οἱ συλλογεῖς ἰταλικῶν παροιμιῶν. 1) Ἡ εἰδολογικὴ μέθοδος παρουσιάζει μεγάλας καὶ ἀνυπερβλήτους ἐνίοτε δυσχερείας, τὰς ὁποίας αὐτὸς ὁ Pitrè ἐν τῷ προλόγῳ τῆς πρώτης συλλογῆς τῶν παροιμιῶν (τ. I σ. XXX κέ.) κάλλιστα ἐξέθεσεν. Σπουδαιοτάτη δὲ τῶν δυσχερειῶν εἶναι ὅτι ἡ μὲν κατάταξις ἀναγκαίως γίνεται κατὰ τὴν κυρίαν τῆς παροιμίας σημασίαν, ἐνῶ ἡ χρῆσις αὐτῆς ὑπονοεῖ μεταφορικὴν ἢ ἄλλην τινὰ δευτέραν σημασίαν. Καὶ ἂν εἰς τὰς παροιμίας τῶν λατινικῶν ἔθνων, ὧν αἱ παροιμίαι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι γινώμαι ἢ ἀξιώματα, τοσοῦτον προσκόπτει ἡ εἰδολογικὴ κατάταξις, ἀναδεικνύεται ἀνεφάρμοστος καὶ παντελῶς ἄσκοπος εἰς τὰς ἑλληνικάς, περιλήψεις κατὰ τὸ πλεῖστον οὔσας μύθων, καὶ λεγομένας εἰς περιστάσεις οὐδὲν ἔχουσας κοινόν, εἰμὴ σπανιώτατα, πρὸς τὴν κυρίαν ἔννοιαν αὐτῶν.

Εἰς τὰς κυρίως παροιμίας ὁ Pitrè προσέθηκεν ἐν τῷ ἀνὰ χεῖρας τόμῳ καὶ ἄλλα ἀναγκαῖα συμπληρώματα καὶ τῆς συλλογῆς τῶν πα-

1) Τοιαύτην τινὰ μέθοδον κατατάξεως ἔχει καὶ ἡ πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Carroni δημοσιευθεῖσα συλλογὴ γαλλικῶν παροιμιῶν τοῦ Leroux de Lincy. Καὶ ὁ Ἕλληνας δὲ παροιμιογράφος Παρθένιος Κατζίουλης ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τῆς συλλογῆς του παραπλησίαν μεθοδὸν ἠκολούθησε κατατάξας εἰς ἴδια κεφάλαια τὰς ταύτοσημάντους παροιμίας. (Βλ. τὰς ἐμὰς Παροιμίας τ. Α' σ. 115 κέ.). — Περὶ τῆς εἰδολογικῆς μεθόδου διέλαβον ἐκτενέστερον ἐν Παρθενῶνι 1872 τ. Β' σ. 926 κέ.

ροιμιῶν καὶ τῶν ἄλλων τόμων τῆς Βιβλιοθήκης αὐτοῦ. Οὕτω λ. χ. ἐν σ. 320-354 περιέλαβε τὰς δημῶδεις ὁμοιωματικὰς φράσεις (voci di paragone), τὰς ὁποίας εἶχεν ἀποκλείσῃ τῆς τῶν παροιμιῶν συλλογῆς. Πολλὰ τούτων ὡς εἰκὸς εἶναι κοινὰ εἰς πολλοὺς λαοὺς, οἷον: Caminari comu la tartuca (περπατεῖ σὰ χελῶνα). Amaru comu lu feli (πικρὸς σὰ χολή). Biancu comu lu latti (ἄσπρος σὰν τὸ γάλα) κλπ. ἄλλαι δὲ ἀκραιφνῶς τοπικαί, οἷον Cchiù picciridu di Ddon Nicola ô nanu (κοντότερος ἀπὸ τὸν δὸν Νικόλα τὸν νάνον). Siccu comu li morti di Sant' Ursula (στεγνὸς σὰν τοὺς πεθαμένους τῆς ἁγίας Οὐρσούλας, τῆς ἐν Κακκάμφ ἐκκλησίας τῆς ἁγίας Οὐρσούλης, ὅπου ὑπάρχουν ἀποξηραμμένα πτώματα) κλπ. ἄλλαι δ' ὅμως δεικνύουσιν ἀναμνήσεις ἱστορικῶν γεγονότων, οἷον Stari comu Carru 'n Franza (στέκεται σὰν τὸν Καρολομάγνο 'ς τὴ Γαλλία, ἦτοι εἶναι ἰσχυρὸς) κλπ. καὶ ἄλλαι δὲ πάλιν δὲν ἀμοιροῦσιν εὐφρίας καὶ χάριτος, οἷον: surdu comu 'na campana (κουφὸς σὰν καμπάνα, διότι ὑποτίθεται ὅτι ἡ καμπάνα, ἀνεχομένη τὸν θόρυβον ποῦ κάμνει εἶναι ἔξ ἅπαντος κωφή). Trasiricci comu Pilatu 'nta Credu (μπῆκε σὰν τὸν Πιλάτο 'ς τὸ Πιστεύω, ἐπὶ ἀκαίρων, οἷα ἡ μνεία τοῦ Πιλάτου ἐν τῷ συμβόλῳ τῆς πίστεως) κλπ. καὶ ἴκαναὶ δὲ τὸν ἀριθμὸν εἶναι χαρακτηριστικαὶ τῶν ἠθῶν καὶ τῶν δοξασιῶν τοῦ σικελικοῦ λαοῦ. Ὅθεν διὰ τῆς πλουσίας ταύτης συνάγωγῆς τῶν ὁμοιωματικῶν φράσεων ὁ Pitrè ἐπλήρωσε κενὸν σημαντικὸν τοῦ Παροιμιαστηρίου του.

Σπουδαῖον κεφάλαιον τῶν προσθηκῶν ἀποτελεῖ καὶ ἡ συναγωγή τῶν ἐπωδῶν (σ. 389-437). Ἐπωδὰς τινὰς σικελικὰς (scongiuri=ξόρκια) εἶχεν ἤδη δημοσιεύσῃ ὁ P. σποράδην εἰς τινὰς τῶν προηγουμένων τόμων τῆς Βιβλιοθήκης του, ἦτοι εἰς τὸν Β' τόμον τῶν ἄσμάτων, εἰς τὸν Δ' τῶν Ἠθῶν καὶ ἐθίμων καὶ εἰς τὸν μόνον τόμον τῆς Δημῶδους ἱατρικῆς· αἱ δ' ἐν τῷ προκειμένῳ τόμῳ ἀνέρχονται εἰς 68.

Δὲν πρέπει νὰ παρέλθωμεν ἀμνημόνευτον καὶ τὴν συναγωγὴν (σ. 268-319) τῶν τυπικῶν παιγνιωδῶν ἐρωταποκρίσεων (motti dialogati), τῶν τυπικῶν αἰτήσεων περὶ ἐλεημοσύνης τῶν ἐπαιτῶν τῆς Πανόρμου, τῶν καταρῶν τῶν Μεσσηνίων, καὶ τῶν ἀπειλῶν καὶ ἀλαζονευμάτων. Πρὸς δὲ καὶ δύο κεφάλαια γραμματικά· τὸ περὶ τῆς κα-

ταλήξεως -ίνα ἐν τῇ σικελικῇ διαλέκτῳ καὶ τὸ περὶ δημῳδῶν παρετυμολογιῶν.

N.Γ.Π.

Adolf Struck, Makedonische Fahrten. I Chalkidike. Wien u. Leipzig, 1907 8ον σ. 88. II Die makedonischen Niederlande. Sarajewo 1908, 8ον σ. 99.

Ἐν τῇ σειρᾷ τῶν βιβλίων, τῶν σκοπούντων τὴν ἀκριβεστέραν γνῶσιν τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου, ἅτινα ἀπὸ τινῶν ἐτῶν ἐκδίδονται ἐπιμελεία τοῦ Carl Patsch, διευθυντοῦ τοῦ ἐν Σεραγέβῳ Βοσνιοερζεγοβινικοῦ Ἰνστιτούτου πρὸς ἔρευναν τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου, τὸ 4 καὶ 7 τεῦχος πραγματεύονται περὶ Μακεδονικῶν χωρῶν. Ὁ συγγραφεὺς τῶν *Μακεδονικῶν ταξιδίων*, Ἀδόλφος Στρούκ, βιβλιοφύλαξ τοῦ ἐνταῦθα Γερμανικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου, ἀρτίαν ἔχων τὴν ἀναγκαίαν εἰς τοιαύτας ἐρεῦνας παρασκευὴν καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἄριστα γινώσκων, ἐφιλοπόνησεν ἔργον, ὅπερ θὰ ἠυχόμεθα νὰ ἦτο ἐκτενέστερον, ἀλλ' ὅπερ διακρίνουσι πλείστων ἄλλων τῶν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη περὶ Μακεδονίας δημοσιευμάτων εἰς ξένας γλώσσας δύο μεγάλαι ἀρεταί, ἡ ἀκρίβεια καὶ ἡ ἀμεροληψία. Περιελθὼν ὅλην τὴν Μακεδονίαν ἐπὶ πέντε ἔτη (1898-1903), ἐκθέτει τὰς ἐξ αὐτοψίας παρατηρήσεις του, αἵτινες δὲν περιορίζονται εἰς τὴν τοπογραφικὴν καὶ γεωλογικὴν σπουδὴν τῆς χώρας, ἀλλ' ἐκτείνονται καὶ εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς ἐθνογραφίας καὶ τῆς δημοσίας οἰκονομίας αὐτῆς. Ἐπιμελῶς δ' ἐξετάζει καὶ τὰ λείψανα τῆς ἀρχαιότητος, ἰδίᾳ καθ' ὅσον βοηθοῦσιν εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῆς θέσεως ἀρχαίων πόλεων. Καὶ λαογραφικὰς δὲ εἰδήσεις παρέχει, ὧν ἀξιολογώτεραι εἶναι αἱ περὶ τῶν ἐν τῇ Χαλκιδικῇ μουσουλμάνων Γιουρούκων, παραδόσεις τινὲς τῆς Βεροίας, μάλιστα θρησκευτικαὶ (II σ. 32 κέ. 42), αἱ παρατηρήσεις περὶ τῆς ἐνδυμασίας τῶν κατοίκων τῆς Γίδας (II σ. 24) καὶ καλαὶ τινες φωτογραφικαὶ ἀπεικονίσεις σκηνῶν τοῦ μακεδονικοῦ βίου.

Ἐν τῷ πρώτῳ τεύχει περιγράφει τὴν Χαλκιδικὴν, πλὴν τοῦ Ἁγίου Ὄρους, καὶ ἀκριβέστατα διαλαμβάνει περὶ τῆς ἀρχαίας Ὀλύμπου, τῆς Ποτιδαίας καὶ τῶν ἰχνῶν τῆς διώρυγος τοῦ Ξέρξου. Τὸ δὲ δεύτερον περιλαμβάνει τὸ ταξίδιον αὐτοῦ εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν Μακεδονίαν, ἀπὸ Θεσσαλονίκης εἰς Βέροιαν, Νιάουσαν, Ἐδεσαν, Γένιτζε, Μογλενά, ὁπόθεν διελθὼν διὰ τῆς Πέλλης ἐπέστρεψεν εἰς Θεσσαλονικίην. Π.

P. Gentil de Vendosme et Antoine Achélis, Le siège de Malte par les Turcs en 1565 publié en français et en grec d'après les éditions de 1567 et de 1571 avec 20 reproductions par Hubert Pernot. Paris, Hon. Champion, 1910 8ον σ. XVI, 200.

Τὸ προκείμενον βιβλίον ἀποτελεῖ τὸν 2 τόμον τῆς τρίτης σειρᾶς τῆς Collection de monuments pour servir à l'étude de la langue et de la littérature néo-hellénique, ἣν συνεχίζων τὸ ἔργον τοῦ Legrand ἐκδίδει νῦν ὁ ἐν τῇ Σχολῇ τῶν ζωντανῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν ἐν Παρισίοις διδάσκων Hubert Pernot. Περιέχει δ' ἀνατύπωσιν τοῦ σπανιωτάτου καὶ οὐδαμόθεν ἄλλοθεν, εἰμὴ μόνον ἐκ τοῦ Κρητικοῦ πολέμου τοῦ Μαρίνου Τζάνε Μπουνιαλῆ καὶ τῆς βιβλιογραφικῆς σημειώσεως τοῦ Ém Legrand ¹⁾ γνωστοῦ ποιήματος τοῦ ἐκ Ῥεθύμνης τῆς Κρήτης Ἀντωνίου Ἀχέλη περὶ τῆς πολιορκίας τῆς Μάλτας ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν ἔτει 1565· προσέτι τὴν γαλλικὴν μετάφρασιν τῆς εὐθύς ἀμέσως μετὰ τὸ ἱστορικὸν ἐκεῖνο γεγονός καὶ ὀλίγα ἔτη πρὸ τῆς τυπώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ποιήματος ἐκδοθείσης ἱστορικῆς ἐκθέσεως τοῦ Pietro Gentile di Vendome ἢ τοῦ Marino Fracasso (διότι ἄδηλον ὁπότερος τούτων εἶναι ὁ συγγραφεὺς) τὴν ὁποίαν ἐν τῇ ἔξιστορήσει τῶν συμβάντων πιστῶς ἀκολουθεῖ ὁ Κρῆς στιχουργός.

Ἡ ἐκδοσις τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου ἔγινε μετὰ μεγίστης ἐπιμελείας καὶ ἀκριβείας. Ἐσημείωσε δ' ὁ ἐκδότης ἑκασταχοῦ τὴν ἀντιστοιχίαν τῆς ἐμμέτρου διηγήσεως πρὸς τὴν ἱστορικὴν ἐκθεσιν τοῦ Vendome καὶ προσέθηκεν ἐν τέλει πίνακα γραμματικῶν παρατηρήσεων καὶ πλήρες λεξιλόγιον. Ἡ αὐτὴ ἀκριβεία διακρίνει καὶ τὴν ἀνατύπωσιν τοῦ γαλλικοῦ κειμένου.

Ὁ Ἀχέλης εἶναι μέτριος μὲν στιχουργός, ἀλλ' εὐπαίδευτος, τῆς παιδείας δ' αὐτοῦ ἔχομεν δείγματα τὴν δαψιλῆ χρῆσιν μυθολογικῶν ἢ

¹⁾ Bibliographie hellénique des XVe et XVIe siècles τ. IV σ. 173 κέ. Ὁ Legrand συντάσσων τὴν βιβλιογραφικὴν σημείωσιν εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ἀντίτυπον τοῦ βιβλίου, ἀνῆκον εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Γ. Μαυροκορδάτου (νῦν τοῦ Γ. Μπαλτατζῆ). Ἐτερον ἀντίτυπον ἀναγραφόμενον ἐν τῷ καταλόγῳ βιβλιοπώλου τινὸς τῆς Βονωνίας, παρ' ᾧ ἐπωλεῖτο ἀντὶ 350 λιρῶν ἰταλικῶν, ὅπερ ὁ Pernot λέγει ὅτι ἀγνοεῖται τί ἀπέγινε, φαίνεται ὅτι ἠγοράσθη ὑπὸ τοῦ ἐν Βενετίᾳ ἀρχιμανδρίτου Ξηρουχάκη, ὅστις ἐδημοσίευσε βιβλιογραφικὴν σημείωσιν περὶ αὐτοῦ ἐν τῇ ἐφημερίδι τῶν Χανίων *Κρητικὸς ἀστὴρ* 1910 ἀρ. 62. 63. 64.

ἱστορικῶν ὀνομάτων, τὰ ὅποια δὲν παραμορφώνει, ὡς οἱ πλεῖστοι τῶν συγχρόνων αὐτῷ Ἑλλήνων ποιητῶν, κακῶς μεταγράφων ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ, ἀλλὰ παραλαμβάνει ἀδιάφθορα ἐκ τῆς ἀρχαίας γλώσσης. Οὕτω συχνότατα μὲν ἀναφέρεται ὁ Ἄρης, ἀναφέρονται δ' ἐπίσης ἡ «Ἄρτεμη καὶ ὁ Ἀπόλλωνας, Ἐνυὸ κ' ἡ Ἀθήνη» (στ. 2064), ὁ Ἀπόλλων (στ. 240), ὁ Φοῖβος (στ. 2388), ὁ Φαέθων (στ. 1789), ὁ Ἑλικῶν (στ. 56. 1759), αἱ Μοῦσαι (στ. 56. 1723. 2386), ὁ Ὀρφεός (στ. 1718. 1723), ὁ Ἀχιλλεὺς (στ. 284. 2507), οἱ Μυρμιδόνες (στ. 284), ὁ Αἴολος καὶ ὁ Ποσειδῶν (στ. 626), ὁ Ἥφαιστος (στ. 1553), οἱ κεραινοὶ τοῦ «μέγα Διὸς» (στ. 731), τὸ κασταλικὸ νερὸ (στ. 2388), καὶ ἡ «βάρκα τοῦ Χάρου» (στ. 1730).¹⁾ Ὀλιγότερα εἶναι τὰ ἱστορικὰ ὀνόματα (στ. 535. 2393).— Δυστυχῶς δ' ὅμως καὶ ἄλλο πρόκειται τρανότατον τεκμήριον τῆς σχολικῆς παιδείσεως τοῦ ποιητοῦ, δηλονότι ἡ ἐξ ἐπηρείας ταύτης γλωσσικῆ ἀλλοίωσις τοῦ ἔργου του, ἐν τῷ ὁποίῳ τὸ κρητικὸν ἰδίωμα διεφθάρη διὰ τύπων ἀναμεικτων τῆς γραφομένης, ἄλλων ὀρθῶν καὶ ἄλλων πλημμελῶν.

Ἱστορικὴ πηγὴ τοῦ Ἀχέλη εἶναι ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη ἡ περὶ τῆς πολιορκίας τῆς Μάλτας ἔκθεσις τοῦ Μαρίνου Φρακάσου, ἣν καὶ αὐτὸς ἄπαξ μνημονεύει ἐν τῷ ποιήματί του (στ. 1424). Ταύτην δὲ διανθίζει διὰ ποιητικῶν κοσμημάτων, διὰ παρομοιώσεων καὶ ἀλληγοριῶν καὶ ἄλλων τροπικῶν στοιχείων, προσπαθῶν νὰ διασκευάσῃ ποιητικῶς καὶ νὰ προσδώσῃ εἰς τὴν ξηρὰν χρονογραφικὴν ἔκθεσιν τὸν χαρακτῆρα σεμνῆς καὶ ἀνθηρᾶς ἐπικῆς ἀφηγήσεως. Ἐκ τοῦ ἐξῆς παραδείγματος, κατὰ τύχην ληφθέντος, καταφαίνεται ἡ διαφορὰ τοῦ χρονογράφου καὶ τῆς ποιητικῆς διασκευῆς τοῦ Ἀχέλη.

Centil de Vendosme σ. 30, 17 κ.έ.

«Or, estant suruenu le Midy (auquel temps le Soleil se trouva fort chauld) iceux noz gens, se sentans las de tant combatre et tuer etc.».

Ἀχέλη σ. 1086 κ.έ.

Τὸ μεσημέριν ἔφθασεν καὶ ἄνεμος δὲν ἐφύσαν,
θέρμην καὶ φλόγαν ἔφερνεν ὁ ἥλιος περιίσσαν,

¹⁾ Ἡ βάρκα τοῦ Χάρου προέρχεται ἐκ κλασσικῶν ἀναμνήσεων, διότι ἡ παράστασις τοῦ Χάρωνος ὡς πορθμέως εἶναι ἄγνωστος εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαόν.

ἔστέκαν ὅλα τὰ πουλιὰ παντόθ' ἀναπαυμένα,
 εἰσὲ σκιανάδα δροσερὴν μὲ σιωπὴν καθένα,
 μόν' οἱ τζιτζίροι τὴν φωνὴν ἔς τὰ δένδρη ἐπληθαῖναν,
 βουνά, λαγκάδια, οὐρανὸν καὶ γῆν ἔξεσκουφαῖναν,
 ὅταν ἐκεῖ χριστιανοὶ στὴν μάχην κουρασμένοι,
 καὶ ἀπὸ ταῖς τόσαις μπουμπαρδιαῖς τριγύρω ξεφραμένοι,
 κ' ἐκ τὸν ἀρίθμητον λαὸν παντόθεν πηδημένοι,
 καὶ ἀπὸ τὴν καῦσιν τὴν πολλὴν περίσσα διψασμένοι,
 καὶ πολεμῶντες πάντοτε αὐτεῖνοι κουρασμένοι κτλ.

Εἶναι ἄρα τῆς ποιητικῆς ταύτης διασκευῆς συντάκτης ὁ Ῥεθύμιος Ἀντώγιος Ἀχέλης, εἶναι αὐτός, ὅστις, ὡς ἐν τῷ προλόγῳ κηρῦσσει, τὰ πολεμικὰ ἀνδραγαθήματα,

καὶ ὅλην τὴν μάχην εἰς λεπτὸν ξηγᾶ σὲ μετρημένον
 στίχον, μὲ κόπον του πολὺν σὲ ρίμαν ἀρθωμένον,
 ἢ ἄλλος τις ἄγνωστος, Ἴταλὸς ἴσως, ἐστιχούργησε τὴν χρονογραφικὴν
 ἔκθεσιν, καὶ τούτου ὁ Ἀχέλης εἶναι ἀπλοῦς μεταφραστής;

Ἡ ἀμφιβολία αὕτη γεννᾶται ἐκ τῶν εἰκονιδίων, τὰ ὁποῖα κοσμοῦσι τὴν ἀρχὴν ἐκάστου τῶν εἴκοσι κεφαλαίων τοῦ ποιήματος, προσαρμοζόμενα πρὸς τὸ κείμενον καὶ οἶονεὶ συμπληροῦντα καὶ ἐπεξηγοῦντα αὐτό. Ἐνια τῶν εἰκονιδίων τούτων ἔχουσιν ἐντὸς τοῦ χαράγματος διασαφητικὰς ἐπιγραφὰς εἰς ἰταλικὴν γλῶσσαν. Οὕτω λ. χ. τὸ ἐπὶ τοῦ δευτέρου κεφαλαίου εἰκονίδιον φέρει τὰς ἐπιγραφὰς: BORGIO S. ANGELO - ISOLA DI MALTA. Τὸ ἐπὶ τοῦ τετάρτου S. ERMO. τὸ ἐπὶ τοῦ δεκάτου ἑβδόμου G. MASTRO. BURGIO. C. S. ANGELO (sic) (ἦτοι εἰκὼν τοῦ Μεγάλου Μαγίστρου, τῆς ἀκροπόλεως, τοῦ φρουρίου τοῦ ἁγίου Ἀγγέλου)· τὸ ἐπὶ τοῦ δεκάτου ὀγδόου D. GARZIA (ἦτοι εἰκὼν τοῦ Δὸν Καρτσία). Ὅθεν ἠδύνατο νὰ ὑποτεθῆ ὅτι τὰ εἰκονίδια ταῦτα κατεσκευάσθησαν διὰ νὰ κοσμήσωσι βιβλίον ἰταλικὸν περὶ τῆς πολιορκίας τῆς Μάλτας εἰς 20 κεφάλαια διηρημένον, ὡς τὸ ποίημα τοῦ Ἀχέλη, καὶ ἀφηγοῦμενον τὰ γεγονότα κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν. Ὅτι δὲ τὸ βιβλίον ἐκαῖνο δὲν θὰ ἦτο ἱστορικὸν ἀλλὰ ποιητικὸν συνάγεται ἐκ τοῦ εἰκονιδίου τοῦ ἐνάτου κεφαλαίου, ἀπεικονίζοντος τὸν θεὸν στέλλοντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὸν ἀρχάγγελον Μιχαὴλ νὰ φέρῃ ἐκ τοῦ ἐρημητηρίου τῆς τὴν Σιωπὴν συνοδὸν τῶν εἰς ἐπικουρίαν τῶν Χριστια-

νῶν ἐρχομένων πλοίων, ὅπως πλέοντα ταῦτα ἀθορύβως διαλάθωσι τὸν τουρκικὸν στόλον. Τὸ εἰκονίδιον τοῦτο, προσαρμοζόμενον πρὸς τὸ κεφάλαιον τοῦ ποιήματος, ἐν ᾧ ἐκτίθεται τὸ ἐπεισόδιον τῆς ἐκ τοῦ θεοῦ βοήθειας, δὲν εἶχε βεβαίως θέσιν εἰς βιβλίον ἱστορικόν.

Ὅθεν δὲν θὰ ἦτο παντελῶς ἀπίθανος ἢ εἰκασία, ὅτι τὸ ποίημα τοῦ Ἀχέλη εἶναι μετὰφρασις ἰταλικοῦ πρωτοτύπου, δι' ὃ κατεσκευάσθησαν αἱ εἰκόνες ἐκεῖναι. Οὐχ ἦττον δ' ὅμως πιθανὸν εἶναι καὶ ὅτι αἱ εἰκόνες ἐχαράχθησαν χάριν τοῦ ποιήματος τοῦ Ἀχέλη, αἱ δ' ἰταλικά ἐπιγραφαὶ προέρχονται ἐκ τοῦ Ἰταλοῦ τεχνίτου αὐτῶν. Ἄλλως δὲ ὑπάρχουσι καὶ τεκμήρια, πλὴν τῆς ῥητῆς μαρτυρίας τοῦ Ἀχέλη ἐν τῷ προλόγῳ, πείθοντα ὅτι δὲν εἶναι οὗτος ἀπλοῦς μεταφραστῆς. Πρῶτον ἐν τῷ δεκάτῳ κεφαλαίῳ διαφωνῶν πρὸς τὴν πηγὴν αὐτοῦ, καὶ στήριζόμενος εἰς μαρτυρίας αὐτοπτῶν, βεβαιώνει ὅτι δὲν ἦτο Ἕλληνας, ἀλλὰ Φράγκος ὁ ἐπιχειρήσας νὰ προδώσῃ τοὺς πολιορκουμένους εἰς τοὺς Τούρκους (στ. 1424 κέ.).

Τοῦτον λαλεῖ τὸ φράγκικον Μαρίνου τοῦ Φρακάσο
 νά τον Ῥωμαῖος· πάλι γὰρ ὁ τ' ἤκουσα σᾶς τάσσω,
 ἐγρίκησ' ἀπὸ τς ἴδιους ποῦ τύχαν εἰς τὸν τόπον,
 πῶς ἦτο Φράγκος πονηρός, κακὸς εἰς πάντα τρόπον,
 καὶ σέ, ᾿ς τὰ πάντα φρόνιμε, ἀφήνω νὰ λογιᾶσης,
 ᾿ς τὸν νοῦν τὸν ἀξιώτατον ὡς θὲς αὐτὸν νὰ πιάσης.

Ἡ σπουδὴ πρὸς ἔλεγχον τῆς ἀληθείας γεγονότος, ὅπερ θὰ προσῆπτεν ὄνειδος εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, εἶναι ἔνδειξις τῆς ἑλληνικῆς καταγωγῆς τοῦ ποιητοῦ. Ἐπειτα ἐν τῷ ιη' κεφαλαίῳ παρεμβάλλεται ἐπίλογος, κατὰ μίμησιν τοῦ πρώτου ἐπιλόγου τοῦ Ἐρωτοκρίτου πεποιημένος, ἐν τῷ ὁποίῳ λόγος γίνεται περὶ Κρήτης καὶ τῶν οἰκογενειακῶν σχέσεων τοῦ ποιητοῦ. Ἄλλὰ καὶ ἡ ὀρθὴ ἐκφορὰ τῶν ἀρχαίων ὀνομάτων, ἧς ἀνωτέρω ἐμνήσθημεν, δύνανται ἐπίσης νὰ θεωρηθῇ τεκμήριον τῆς πρωτοτυπίας τοῦ ποιήματος, διότι δύσκολον θὰ ἦτο ὁ μεταφραστῆς ἰταλικοῦ κειμένου νὰ μὴ περιέπιπτεν εἰς λάθος τι ἐκ τῶν συνηθεστάτων κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ περὶ τὴν μεταγραφὴν ἀρχαίων ἑλληνικῶν ὀνομάτων.

Jean Psichari L'arbre chantant, Paris 1910 4ον ('Απόσπασμα ἐκ τῶν *Mélanges offerts à M. Émile Chatelain* σ. 628-633).

— *Cassia et la pomme d'or*. Paris 1910. 8ον σ. 54. ('Απόσπασμα ἐκ τοῦ *Annuaire de l'École des Hautes études*, 1910-1911).

S. Kugéas der cod. Atheniensis 1083 und die Textgeschichte der Paeroemiographen. München 1910 (*Sitzungsberichte d. kgl. bayer. Akademie d. Wissenschaften. Philos. — phiol. u. histor. Klasse* 1910. 4 Abhandl.) 8ον σ. 39.

Σοφοκλέους δράματα τὰ σωζόμενα ἐξ ἐρμηνείας Π. Ν. Παπαγεωργίου. Τόμ. Α' Ἡλέκτρα. — Κρίσις Γρ. Ν. Βεργαροδάκη. Ἀθ. 1910. 4ον σ. 19.

Κ. Π. Λουμάκη, ἡ Ἰλιάς Ὀμήρου. Περιλήψεις καὶ ἐντυπώσεις, Ἐν Ἀθ. 1910 8ον σ. 117 δρ. 3.

Μιχ. Θ. Γιουσαλίτου, Ὀμήρου Ἰλιάς, ῥαψῶδ. Α. Ἐν Ἀθ. [1910] 8ον σ. η' 112 δρ. 1,90.

— Ὀμήρου Ὀδύσσεια, ῥαψῶδια Α. Ἀθ. 1910 8ον σ. 88 δρ. 1,40.

— Ἑλληνικὴ χρηστομάθεια πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῆς Α' τάξεως τῶν ἑλλ. σχολείων. Ἀθ. 1909. 8ον σ. 119 δρ. 2.

Ἰω. Ὀλυμπίου. Ἡ φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνος εἰς σύστημα ἐρμηνευομένη. Τόμ. Α'. Ἡ διαλεκτικὴ τῶν ἰδεῶν ἢ ἡ καθαρὰ ἰδεολογία. Ἐν Μυτιλήνῃ 1910. 8ον σ. λα' 826 δρ. 12.

Ἡ νέα Διαθήκη κατὰ τὸ βατικανὸν χειρόγραφο μεταφρασμένη ἀπὸ τὸν Ἀλεξ. Πάλλη. Μέρος πρῶτο, τρίτη καὶ τέταρτη χιλιάδα. Λίβερπουλ 1910. 8ον μικρ. σ. 257.

Βεργιλίου τὰ Γεωργικὰ μεταφρασμένα ἀπὸ τὸν Κ. Θεοτόκη. Τυβίγγη τυπογραφεῖο τοῦ Ἐρρ. Λάουππ, νεωτέρου 1909. 8ον σ. 84.

Βιλαμόβιτς Μέλλενδορφ Οὐλερίχου, ὁ Ἑλληνισμὸς ὡς ζῶσα δύναμις κατὰ μετάφρασιν Ἰ. Σ. Καλιτσουνάκι. Ἐν Ἀθ. 1910. ('Απόσπασμα ἐκ τῆς Μελέτης.)

Γ. Παπαβασιλείου περὶ τῶν ἐν Εὐβοίᾳ ἀρχαίων τάφων μετὰ 21 πινάκων καὶ 53 εἰκόνων ἐν τῷ κειμένῳ καὶ παραρτήματος εὐβοϊκῶν ἐπιγραφῶν. Ἐν Ἀθ. 1910. 4ον στ. 108.

Σίμου Μενάρδου, Ἐπιτύμβιοι ἐπιγραφαὶ ἐκ Κύπρου. Ἀνατύψεις ἐκ τοῦ KB' τόμου τῆς Ἀθηνᾶς. Ἐν Ἀθ. 1910 8ον σ. 113-146.

Μιχ. Κ. Στεφανίδης, Χυμεία καὶ Λέσβος. Τὸ δημαρχικὸν χυμεῖον Μυτιλήνης καὶ βιβλιογραφία Λέσβου. Ἐν Τεργέστη 1909. 8ον σ. 33.

Λούδ. Βύργχερ. Ἐκ τῶν ἐργαστηρίων τῶν ἐπιτελικῶν χαρτῶν τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου. Ἐν Τεργέστη 1910. 8ον σ. 20.

Ἐμμ. Ρικάκη Βεράτιον. Ἱστορικὴ, ἀρχαιολογικὴ καὶ λαογραφικὴ πραγματεία τοῦ τμήματος Βερατίου. Ἐν Ἀθ. 1910. 8ον σ. 47.

Ch. Diehl, Τὸ σκευοφυλάκιον καὶ ἡ βιβλιοθήκη τῆς Πάτμου κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19' αἰῶνος κατὰ μετάφρασιν Στ. Ι. Τηλιακοῦ. Ἐν Ἀθ. 1910. 8ον σ. 59.

Κ. Ι. Μέκιου. Ἱστορία τῆς Ἠπείρου ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς. Ἐν Καίρῳ 1909. 8ον σ. ιε' 278+10.

Ἰακ. Ν. Τομπάζη, Σελίδες ἐκ τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας. Ὁ φιλέλλην Ἑλβετὸς ἰατρὸς Ἀνδρέας Λουδοβίκος Γκόξ. Ἐν Ἀθ. 1910. 8ον σ. 28.

Ι. Β. Πατσουράκου. Ἡ Μάνη καὶ οἱ Μανιάται. Ἐν Πειραιεῖ 1910. 8ον σ. 79.

Τὸ ὑπουργεῖον Μαυρομιχάλη καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ (15 Αὐγούστου 1609-18 Ἰανουαρίου 1910). Ἐν Ἀθ. ἐκ τῶν τυπογραφείων τῆς Ἐφημ. Ἀθῆναι 1910. 8ον σ. 144.

Θ. Νικήτα λοχαγοῦ. Ἡ μάχη τῆς Βέργας. Ἐν Ναυπλίῳ (1910) 16ον σ. 11. Πρακτικὰ τῆς ΚΔ' γενικῆς συνελεύσεως τῶν ἐταίρων τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἐταιρείας τῆς Ἑλλάδος. Ἐν Ἀθ. 1910. 8ον σ. 28.

Γ. Ν. Χατζιδάκι. Διάλεξις περὶ τοῦ Κρητικοῦ πολέμου (1645-1669). Ἐν Ἀθ. 1910.

Γ. Χονδρονίκης, Ἱστορία Περγάμου Βιβλ. Α'. (Σάμος 1910) 8ον σ. 39.

— Ἐκ τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Περγάμου. 8ον σ. 13. Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Μικρασιατικοῦ ἡμερολογίου Ἑλ. Σβορώνου τοῦ 1910.

Hubert Pernot, le verbe être dans le dialecte Tsakonien. Par. Ern. Leroux 1910. 8ον σ. 14 (Ἀπόσπασμα ἐκ τῆς Revue des études grecques).

Α. Κυριακίδου, Λεξικὸν ἑλληνοαγγλικὸν μετὰ κυπριακοῦ λεξιλογίου. Ἐκδοσις δευτέρα ἐντελῶς ἀναθεωρηθεῖσα. Ἐν Ἀθ. 1909. 8ον σ. ιε' 908.

Γ. Ν. Χατζηδάκι, Νεοελληνικά. Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ ΚΒ' τόμου τῆς Ἀθηνᾶς. Ἐν Ἀθ. 1910.

— Ἑλληνικά μελετήματα. Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς Ἐπετηρίδος τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου. Ἐν Ἀθ. 1910.

— Περὶ τῆς ἐνότητος τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς ἐπετηρίδος τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου. Ἐν Ἀθ. 1909. 8ον σ. 105.

— Κτήτωρ, κτίτωρ κλπ. Ἐν Ἀθ. 1909 (Ἀπόσπασμα ἐκ τῆς Ἀθηνᾶς) 8ον σ. 441-464.

— Zur neugriechischen Wortlehre. (Sonderabdruck aus der Glotta, τ. II σ 287-300).

— Untersuchung über die Wörter σάβουρρος, κτήτωρ-κτίτωρ und κουρμαῖνω. Sonderabdruck aus den Mitteil. des Seminar für Oriental. Sprachen. Berlin 1910. 8ον σ. 18.

Albert Thumb Handbuch der neugriechischen Volkssprache. Grammatik. Texte. Glossar. Zweite, verbesserte u. erweiterte Auflage. Strassburg, K. J. Trübner 1910. 8ον σ. XXI. 359 M. 8.50.

J. E. Kalitsunakis Mittel- u neugriechische Erklärungen bei Eustathius. Sonderabdruck aus den Mitteilungen des Seminars f. orientalische Sprachen, Jh. XIII, Abt. II. Berlin 1910. 8ον σ. 91-106.

— Referate u. kleine Anzeigen, Berlin 1910. 8ον σ. 8.

Stam. B. Psaltes Mittel-u. neugriechische Miscellen. (Sonderabdruck aus den Mitteil. d. Seminars f. Orient. Sprachen. Jh. XII, Abt. II). Berlin, 1910 σ. 7.

Σ. Σομπολέβοκη Ἡ κοινὴ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐν σχέσει πρὸς τὴν τῶν ἁγίων Γραφῶν. Μετέφρασε Γρ. Παπαμιχαήλ. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 1909. 8ον σ. ια' 125 φρ. 2.

Ἀθ. Χ. Μπούτουρα Φιλολογία, ἐκπαίδευσις, κοινωνικὴ μόρφωσις. Ἐν Ἀθ. 1910. 8ον σ. 49 δρ. 1.

Ἐρβέρτου Σπένσερ Ἡ ἀγωγή πνευματικῆ, ἠθικῆ καὶ σωματικῆ, κατὰ μετά-

φρασιν ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπὸ Δ. καὶ Π. Α. Λασκάρεως. Ἐν Ἀθ. Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων 1910. 8ον σ. 271 δρ. 1,50.

Γεωργ. Δ. Παχτίκου Ἀπόλλων Μουσηγέτης, περιέχων στοιχειώδεις ᾠδικὰς γνώσεις μετὰ μονοφώνων, διφώνων, τριφώνων καὶ τετραφώνων χορικῶν ἁσμάτων πρὸς χρῆσιν τῶν ἑλληνικῶν ἐκπαιδευτηρίων ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Τεῦχος Β' Ἐν Κων/πόλει 1910. 8ον σ. κ' 128 γρ. 10.

Πανδέκτη *Νικολάου Καρατζᾶ* λογοθέτου γενικοῦ τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας ὑπὸ *Σωφρονίου Εὐστρατιάδου* μητροπολίτου Λεοντοπόλεως. Ἐν Ἀλεξ. 1910 (Ἀπόσπασμα τοῦ Ἐκκλησ. φάρου). 8ον σ. 81-111.

Δ. Σ. Μπαλάνου, Ἡ θέσις τῆς γυναικὸς ἐν ταῖς θρησκειαῖς καὶ ἰδίως ἐν τῷ Χριστιανισμῷ. Ἐν Ἀθ. 1910. 8ον σ. 52

Ém. Legrand et Hubert Pernot, Bibliographie Ionienn. Description raisonnée des ouvrages publiés par les Grecs des Sept-îles ou concernant ces îles de quinzième siècle à l'année 1900. Paris Ern. Leroux 1910. (Publications de l'École des langues orientales vivantes) Ve. Sér. vol. VI. VII. 8ον μέγα εἰς 2 τόμ. τ. I σ. ix 430 II. σ. 431-860.

Στεφ. Α. Ξανθοῦδίδου, Διορθώσεις εἰς τὰ ποιήματα *Στεφάνου Σαχλίκη*. Ἐν Ἀθ. (Ἀπόσπ. ἐκ τῆς Βυζαντίδος) 8ον σ. 31.

Δ. Ζαχαρία, Δρακόνταθλοι, ποίημα ἐπικόν. Σμύρνη 1910. 16ον σ. 240 γρ. 5.

Σωτήρης Σκίπης, Θέατρο καὶ πρόζα. (Ἐχτη σφραγίδα) Paris, Eug. Figuière ed. 1910. 8ον σ. 81 φρ. 3.

— Τρόπαια στὴν τρικυμία. (Ἐβδομη σφραγίδα Α') Paris, Eug. Figuière ed. 1910. 8ον σ. 84 φρ. 3.

— Οἱ Τσιγγανοθεοὶ κωμῳδία σὲ μία πράξι καὶ πρόλογο. (Ἐβδομη σφραγίδα Β') Paris, Eug. Figuière ed. 1910. 8ον σ. 83 φρ. 3.

Πέτρου Ἀξιωτίδου, Τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἀθ. 1909. 8ον σ. η' 288 δρ. 6.

Γιάννης Κ. Ζερβός, Νησιωτικὰ τραγούδια 1910. Λονδίνο. 16ον σ. 61.

Ἐρασισης. Μηνιαῖον περιοδικὸν τοῦ ἐν Σμύρνη ἑλληνογερμανικοῦ λυκείου *Κ. Γιαννίκη*. Σμύρνη Ἐτ. Α' ἀρ. 1 — 8. Μάρτ. — Αὐγ. 1910. Συνδρομὴ ἑτησίᾳ φρ. 12.

Κώστας Παρορίτης, Στὸ ἄλμπουρο Ἀθ. 1910. 16ον σ. 183 δρ. 2.

Ν. Βασιλειάδου, Εἰκόνες Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀθηνῶν. Ἐν Ἀθ. τυπογραφεῖον *Κ. Μάϊσενρ κα Ν. Καργαδούρη* 1910. 8ον σ. 339 δρ. 4.

Κ Ν Ράδου, Ναυτικά διηγήματα. Ἐν Ἀθ. 1910. 8ον σ. ιε' 200 δρ. 3.

Δ. Βικέλα, Ἡ ζωὴ μου. Ἐν Ἀθ. 1908. 8ον σ. 432.

Κωνσταντίνου Χατζοπούλου, Ἀγάπη στὸ χωριό. Σχεδιογραφήματα *Λουκᾶ Γεραλῆ*. Ἀθήνα 1910. 8ον μέγα σ. 40 λ. 80.

Ἐλένης Σ. Σβορώνου, Μικρασιατικὸν ἡμερολόγιον τοῦ ἔτους 1910. Ἐν Σάμω 1910. 8ον σ. 384.

Ἰ. Δελλίου, Λογοδοσία τῶν κατὰ τὸ ἔτος 1908-1910 πεπραγμένων ὑπὸ τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τοῦ παμμακεδονικοῦ συλλόγου. Ἐν Ἀθ. 1910. 8ον σ. 16.

Μαχ Verwoorn, Ἡ ἔρευνα τῆς ζωῆς κατὰ μετάφρασιν Ἀθ. *Ε Τσακαλώτου*. Ἐν Ἀθ. 1910. 8ον σ. 42 δρ. 1.

Μάρκου Δασκαλάκι, περὶ τῶν θεμελιωδῶν ζητημάτων τῆς φιλοσοφίας. Διατριβὴ ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ. Ἐν Χανίοις 1909.

Δ. Ι. Δ. Δρόσου, Μελέται διπλωματικῆς ιστορίας. Τεῦχ. Α'. Ἐν Ἀθ. 1910. 8ον σ. 47 δρ. 2.

Παναγ. Μ. Μελετοπούλου, Ἡ παρ' ἡμῖν ἐγκληματικότης ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐθνικὴν πρόοδον. Ἀθ. 1910. 16ον σ. 32.

Μελέτη ἐπὶ τῶν ἀναθεωρητέων διατάξεων τοῦ ἐν ἰσχύι συντάγματος ὑπὸ τῶν βουλευτῶν Δ. Ι. Τσάτσου κλπ. Ἐν Ἀθ. 1910 8ον σ. 24.

Α. Π. Νάκου, Ἡ δευτέρα βουλή. Ἐν Ἀθ. 1910 8ον σ. 49 δρ. 1, 25.

Κ. Η. Πολυγένης, Κρίσις ἐπὶ τοῦ Σγουτείου διαγωνίσματος περὶ ὑποθηκῶν ἀναγνωσθεῖσα τῇ 4ῃ Ἀπρ. 1910 ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ. Ἐν Ἀθ. 1910.

ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΑΜΑΡΤΗΜΑΤΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ.

Λαογρ Β', σ. 8 στ. 4 ἀντὶ magageloha γρ. mangagoloha. Σ. 10, σημ. 2 στ. 7 κάτωθεν ἀντὶ mamata, videz γρ. mamota, servez. Σ. 14 σημ. 1 στ. 12 κάτωθεν, ἀντὶ pigeons d'Inde γρ. pignons d'Inde (Pulgheres). Σ. 15 στ. 4 ἀντὶ Le fête γρ. La fête. Σ. 21 στ. 7 ἀντὶ Antanambé γρ. Antananambé. Σ. 23 στ. 1 κάτωθεν ἀντὶ Ambasikely γρ. Ampasikely.

Σ. 79-18. Τὸ 7 ἄσμα συμπεριελήφθη μετὰ τῶν ἄλλων ἄσμάτων ὡς κυπριακόν, ἀλλ' ὡς εἶναι πρόδηλον δὲν ἀνάγεται εἰς τὰ κριτικά.

Σ. 179 στ. 8 Ἀντὶ Καλύμνιον γρ. Κφακόν.

Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΟΥ

Μ Ε Λ Ε Τ Α Ι
ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ

ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ. Ἐν Ἀθήναις 1899—1902. Τέσσαρες τόμοι, ἐκ
σελίδων ἐν ὄλῳ 2752. Τιμὴ ἐκάστου τόμου δρ. 8.

ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ. Ἐν Ἀθήναις 1904. Δύο τόμοι ἐκ σελ. 1348.
Τὸ ἔργον θὰ συμπληρωθῇ διὰ τῆς προσεχοῦς ἐκδόσεως καὶ τρίτου τό-
μου. Τιμὴ τῶν δύο τόμων δρ. 20.

Φ Ο Ρ Μ Ι Π Ε

ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΗ

Ἐκδιδόμενη δις τοῦ μηνὸς

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Συνιστάται θερμότατα ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου Κωνσταντινουπόλεως
καὶ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν τῆς Ἑλλάδος.

ΕΤΟΣ ΟΓΔΟΟΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΙΩΑΝΝΗΣ Θ. ΤΣΩΚΛΗΣ

32 ὁδῷ Πραξιτέλους 32.

*Συνεργάται οἱ διαπρεπέστεροι τῶν μουσικῶν μας
καὶ λογίων φιλομούσων.*

Ἐτησίᾳ συνδρομὴ δρ. 6 προπληρωτέα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ Β' ΚΑΙ ΤΟΥ Γ' ΤΕΥΧΟΥΣ

- Λαογραφία τῆς Μακεδονίας ὑπὸ Ν. Γ. Πολίτου (σ. 249-265).
 Ἡ ἅγια Ἑλένη εἰς τὴν Κύπρον ὑπὸ Σίμου Μενάρδου (266-298).
 Κεφαλλήνων βαπτιστικά ὀνόματα διπλᾶ ὑπὸ Παναγῆ Λωρρενζιάτου (σ. 298-304).
 Προσθῆκαι εἰς τὴν πραγματείαν περὶ τῶν ὀνομάτων τῶν μηνῶν ἐν τῇ νεοελληνικῇ ὑπὸ Ἀθ. Χ. Μπούτουρα (σ. 304-6)
 Συλλογὴ παροιμιῶν τοῦ Ζαγορίου ὑπὸ Γ. Π. Ἀναγνωστοπούλου (σ. 307-329).
 Κυθηραϊκὰ αἰνίγματα ὑπὸ Σπυρίδωνος Ἐμ Στάθη (σ. 330-370).
 Παρατηρήσεις εἰς τὰ αἰνιγματικά παραμῦθια ὑπὸ Ν. Γ. Πολίτου (σ. 371-384).
 Τρία παραμῦθια αἰτωλικά ὑπὸ Δημ. Λουκοπούλου (σ. 385-398).
 Ὁ γάμος ἔς τοῦ Βούρβουρα τῆς Κυνουρίας ὑπὸ Ἐπαμ. Γ. Παππαμυχαῆλ (σ. 398-404).
 Δεισιδαιμονίαι καὶ δεισιδαίμονες συνήθειαι ἐκ Γιουμουλιζίνας τῆς Θράκης ὑπὸ Στίλπωνος Π. Κυριακίδου (σ. 405-432).
 Κουτσοβλαχικὴ λαογραφία. Τὰ κατὰ τὸν γάμον ἔθιμα ἐν Σαμαρίνα τῆς Μακεδονίας ὑπὸ Στεργίου Ζ. Παπαγεωργίου (σ. 432-446).
 Σύμμικτα (σ. 446-484).
 [Λαογραφικὰ σημειώματα. 1. Τὸ ἄσμα τῆς Μπαρμπαρούσας ἐν Μακρυνεῖα 2. Absente ὁ δεῖνα. 3. Φεστίνι καὶ ὁμιλία (Κωνστ Ν Γιαννοῦτος) σ. 446-450. Ἐρωτοκρίτος (Σπ. Δ. Παγώνης, Χρ. Γ. Γουγούσης, Σπ. Δὲ Βιάζης) σ. 450-1 Ἀπολλώνιος (Ν. Ι. Λάσκαρης) σ. 451. Τὰ ἐκατόλλογα τῆς ἀγάπης (Π. Δ. Σεφερλῆς, Σπ. Δ. Παγώνης) σ. 451 3. Ἄσματα δημοτικά τῆς Ῥόδου (Γεώργ. καὶ Ἀναστ. Παπαϊωάννου) σ. 453 6 Ἄσματα δημοτικά Κεφαλληνίας (Σπ. Δ. Παγώνης) σ. 456 460 Τὸ τραγοῦδι τοῦ Παχουτῆ (Ξ Π. Φαρμακίδης) σ. 460 3. Λεσβιακὸν βακχικὸν ἄσμα (Χρ. Γ. Γουγούσης) σ. 463 4 Ἐπῶδα ἐκ Φθιώτιδος (Γ. Α. Πομπός) σ. 464 5. Κεφαλληνικαὶ ἐπῶδα (Σπ. Δ. Παγώνης) σ. 446-472. Λαογραφία τῆς Μαδαγασκάρης Αἰνίγματα (Γ. Σκοπελίτης) σ. 473-5. Πότε πιάνουν οἱ κατάραις (Δ. Ν. Σαραντόπουλος) σ. 475. Ἠπειρωτικὸν παραμῦθιον (Δ. Ἐδαγγελίδης) σ. 475-7. Παραδόσεις κυνουρικαὶ περὶ Καλλικαντζάρων (Ἐπ. Γ. Παππαμυχαῆλ) σ. 477 9. Παραδόσεις περὶ δάφνης καὶ δενδρολιβάνου († ὁ Λεοντοπόλεως Σωφρόνιος) σ. 479 481 Ὁ κόσσυβας καὶ τὸ ἀηδόνι. (Ν. Ι. Λάσκαρης) σ. 481. Μετροητικά ὀνόματα (Χρ. Γ. Γουγούσης) σ. 481-2. Τὸ προφώνημα τῶν σαρδελῶν (Ν. Ι. Λάσκαρης) σ. 482-3. Τὸ ζῶσιμο τῆς ἐκκλησίας (Δ. Ν. Σαραντόπουλος) σ. 483 Αἱ ἀπαρχαὶ τῶν καρπῶν (Μ. Κούμας) σ. 483-4.]
 Ἀνακρινώσεις Ἀγγέλματα (σ. 484 6).
 Παρατηρήσεις εἰς Λαογραφίαν (Στέφ. Τραχίλης, Χρ. Γ. Γουγούσης) σ. 484-5.
 Κριτικὴ ἔκδοσις τοῦ Ἐρωτοκρίτου (Ν. Γ. Π.) σ. 485-6 Περί τινος λιβέλλου (Ν. Γ. Πολίτης) σ. 486.]
 Νέα βιβλία (σ. 486-520).
 [Buturas, Ein Kapitel der histor. Grammatik d. griech. Sprache. (Μ. Τριανταφυλλίδης) σ. 486 504. Νικολαΐδου. Ἑτυμολογικὸν λεξικὸν τῆς Κουτσοβλαχικῆς γλώσσης (Μ. Τριανταφυλλίδης) σ. 505 6. Μπούτουρα. τὰ ὀνόματα τῶν μηνῶν (Ν. Γ. Πολίτης) σ. 506 9 G Pitrè, Proverbi motti e scongiuri. (Ν. Γ. Π.) σ. 509 512. Struck, M. kledonische F. hrten (Π.) σ. 512. Vendesme et Achelis, Le siège de Malte publié par H. Pernot (Ν. Γ. Πολίτης) σ. 513-6. Ἀναγραφή νέων βιβλίων σ. 517-520].
 Τυπογραφικῶν ἀμαρτημάτων διόρθωσις σ. 520.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

ΔΕΛΤΙΟΝ

ΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΚΑΤΑ ΤΡΙΜΗΝΙΑΝ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

2 14
ΤΟΜΟΣ Β'. ΤΕΥΧΟΣ Δ'

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ
1911

Ἐξεδόθη τὴν 3 Μαΐου 1911.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Ἐκαστος τόμος τοῦ Δελτίου ἀποτελεῖται ἐκ 40 περίπου τυπογραφικῶν φύλλον.

ΤΙΜΗ ΤΗΣ ΕΤΗΣΙΑΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ Δρ. 15

Συνδρομηταὶ ἐγγράφονται παρὰ τῶ ἐν Ἀθήναις Διεθνεῖ βιβλιοπωλείῳ Ἐλευθερουδάκη καὶ Μπαρτ (Eleftheroudakis & Barth Librairie internationale, Place de la Constitution, Athènes).

Εἰς τοὺς ἐταίρους τὸ *Δελτίον* ἀποστέλλεται δωρεάν. — Οἱ νέοι ἐγγραφόμενοι ἐταῖροι δύνανται νὰ λάβωσι τοὺς προεκδεδομένους τόμους τοῦ *Δελτίου* εἰς τὸ ἥμισυ τῆς τιμῆς αὐτῶν.

Τὰ ἀποστελλόμενα πρὸς δημοσίευσιν χειρόγραφα πρέπει νὰ εἶναι γεγραμμένα ἐπὶ τῆς μιᾶς σελίδος ἐκάστου φύλλον. Τὰ κείμενα δημωδῶν μνημείων εἶναι ἀναγκαῖον νὰ γράφονται καθαρῶς καὶ εὐκρινέστατα. Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται.

Πάντα τ' ἀφορῶντα εἰς τὴν διοίκησιν τῆς ἐταιρείας καὶ εἰς τὸ περιοδικὸν καὶ τᾶλλα δημοσιεύματα αὐτῆς ἔγγραφα ἢ ἔντυπα ἀποστέλλονται πρὸς τὸν πρόεδρον κ. Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΗΝ, καθηγητὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου (εἰς Ἀθήνας, ὁδὸς Μητροπόλεως 36).

Αἱ ἐτήσιοι καταβολαὶ τῶν ἐταίρων καὶ οἱ χρηματικοὶ λογαριασμοὶ ἀποστέλλονται πρὸς τὸν ταμίαν τῆς ἐταιρείας κ. ΜΙΧΑΗΛ ΔΕΦΝΕΡ, (εἰς Ἀθήνας, ὁδὸς Πρασσιεῖου 108).

Οἱ βουλόμενοι νὰ ἐγγραφῶσιν εἰς τοὺς ἐταίρους τῆς Ἑλληνικῆς λαογραφικῆς ἐταιρείας παρακαλοῦνται ν' ἀποστείλωσι δῆλωσιν αὐτῶν περὶ τούτου εἰς τὸν πρόεδρον.

ΑΓΝΕΙΑΣ ΠΕΙΡΑ

ΥΠΟ

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

ΜΕΡΟΣ Β'. ΥΜΝΟΓΡΑΦΙΚΟΝ

ΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΜΥΣΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΑΓΝΕΙΑΣ

Ἡ ἀγνεία.—Τὰ ὑμνηθέντα εἰς τὴν ΘΚΝ.—Τὰ προφητευθέντα —Τὰ ἐπίθετα τῆς ΘΚΥ.—Συμβολικαὶ λειτουργικαὶ παραστάσεις.—ΘΚC ἡ Χώρα τοῦ Ἀχωρήτου.—Συμβολισμὸς τοῦ μυστηρίου τῆς Θ. Εὐχαριστίας.—Τὸ μυστήριον τῆς ἀσπόρου κηρύσεως ἐν τῇ λογοτεχνίᾳ καὶ τῇ εἰκονογραφίᾳ.—Ἡ λατρεία τῆς ΘΚΥ, αἱ παραδόσεις καὶ ἡ ἐκ τούτων εἰκονογραφικὴ λειτουργικὴ παράδοσις.

Τὸ ἰδεῶδες τῆς γυναικός, εἰς τὴν ἀντίληψιν τοῦ μεσαιωνικοῦ κό-1.—Ἡ ἀγνεία σμου, καὶ καθόλου εἰς τὴν ἀντίληψιν τοῦ κατὰ φύσιν ἀνθρώπου, ὑπῆρξεν ἡ παρθενία αὐτῆς, ἡ εἰς δόξαν τοῦ Θεοῦ ἀφιερωθεῖσα παρθενία αὐτῆς. Ἡ ἡγνή ἡ παρθένος ἐθεωρήθη κατὰ τὸν μεσαιῶνα, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν ἀντίληψιν τὸ φυσικὸν κάλλος ἐθεωρεῖτο ἔργον τοῦ διαβόλου, ὡς ἡ πραγματικὴ ἐκδήλωσις τοῦ γυναικείου ἰδεώδους καὶ τοῦ ἠθικοῦ κάλλους. Τὴν ὑψίστην δ' ἐκδήλωσιν τοῦ ἰδεώδους ἠθικοῦ κάλλους εὔρεν ὁ χριστιανικὸς κόσμος τοῦ μεσαιῶνος εἰς τὴν Θεοτόκον, τὴν κατ' ἐξοχὴν Παρθένον. Καὶ πρὶν ἢ, κατὰ τὴν ἀνθησιν τῆς τέχνης, κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν, ἀναπαραστήσουν οἱ Ἰταλοὶ ζωγράφοι ὡς Θεοτόκον, ὡς μαδόνας, τὰς ὥραϊας δεσποίνας τῶν λαμπρῶν ἐκείνων τῆς Ἰταλίας δουρικῶν αὐλῶν, ἡ χριστιανικὴ τέχνη καὶ μάλιστα ἡ Βυζαντιακὴ ἐδόξασεν αὐτὴν ἐπὶ αἰῶνας μακροὺς διὰ τύπων εἰκονογραφικῶν τῆς ἰδεώδους γυναικός.

Ἡ ἀρχαία Ἑλλάς ἐγνώρισεν εἰς τὰς παραδόσεις αὐτῆς, εἰς τὰς ὁποίας ἀντανακλᾶται πᾶσα τοῦ πνεύματος ἐκδήλωσις, τὴν ἀγνεΐαν τῆς γυναικὸς καὶ τὴν παρθενίαν τῆς κόρης. Ἡ ἐκδήλωσις τῆς ἰδέας ἐξεδηλώθη εἰς τὰς ἀγνάς θεάς, τὴν Ἀθηνᾶν, τὴν Ἑστίαν, μάλιστα δὲ εἰς τὴν Ἄρτεμιν, καὶ εἰς τὴν πρὸς τὰς χαρὰς τοῦ ὕμεναίου ἀποστροφὴν αὐτῆς, μετὰ τῶν παρθένων θεραπαινίδων εἰς τὰ δάση καὶ τὰ κυνηγέσια τεροπομένης. Ἄλλ' ἡ ἰδέα αὕτη, ἡ ὅλως πνευματικὴ, δὲν ὑπερίσχυσεν ἐν τῷ πνεύματι τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου, διὰ τὸν ὁποῖον τὸ ὕψιστον ἰδεῶδες ἐν τῷ βίῳ καὶ ἐν τῇ τέχνῃ ἦτο τὸ κάλλος τὸ σωματικόν, τὸ ὁποῖον ἐθεωρεῖτο καὶ ἀντανάκλασις τοῦ κάλλους τοῦ ψυχικοῦ. Ἀντίληψις κοινὴ τοῦναντίον ἦτο ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἡ ἀναζητήσις τῆς χαρᾶς τοῦ ὕμεναίου, ὁ φυσικὸς τῆς γυναικὸς προορισμός, ὁ οὕτως ἰδεωδῶς ἐν τῷ θρήνῳ τῆς εἰς τὸν θάνατον ἀγομένης Ἀντιγόνης ἀποτυπωθεὶς, θρηνοῦσης, ὅτι κατέρχεται εἰς τὸν Ἄδην ἄλεκτρος, ἀνυμέναιος, χωρὶς νὰ ὑμνήσῃ αὐτὴν ἐπινυμφιδίος ὕμνος¹⁾. Τὴν νηφάλιον ταύτην ἀντίληψιν τῆς χαρᾶς τοῦ ὕμεναίου ἔχει καὶ ἡ σημερινὴ Ἑλληνὶς κόρη, διὰ τὴν ὁποῖαν ἡ μεγίστη εὐχὴ εἶναι ἡ εὐχὴ τῆς χαρᾶς της.

Καθ' ὅσον ὁμως ὁ ἀρχαῖος κόσμος ἤρχισε ν' ἀναζητῆ νέα ἰδεώδη καὶ ν' ἀνοίγῃ τὸν πνευματικὸν αὐτοῦ ὀρίζοντα καὶ εἰς τὰ ὑπὲρ τὴν γῆν, καθ' ὅσον μάλιστα ηὐρύνετο διὰ τῶν κατακτήσεων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ ὁ κόσμος ὁ πραγματικὸς, τὸ ἰδεῶδες ἤρχισε μετατοπιζόμενον ἀπὸ τοῦ γηίνου, εἰς τὸ ὑπεργήϊνον, ἀπὸ τοῦ κάλλους τοῦ σωματικοῦ εἰς τὸ κάλλος τὸ ψυχικόν, καὶ κάλλος ψυχικὸν τῆς γυναικὸς ὑψηλότερον δὲν ἐθεωρήθη ἄλλο ἢ αὐτὸ τοῦτο τὸ κατὰ φύσιν τεκμήριον τῆς ἀγνεΐας, ἡ παρθενία αὐτῆς.

Οὕτως, ἐνῶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὰς μυθικὰς παραδόσεις, τὸ κάλλος τὸ ψυχικὸν τῆς γυναικὸς ἐκδηλοῦται εἰς τὴν ἀγνεΐαν τῆς ὑπάνδρου γυναικὸς, — τύπος ἡ Πηνελόπη, τύπος ἀκόμη καὶ αὐτὴ ἡ Ἑλένη, ὡς θὰ ἴδωμεν, — εἰς τὴν μεγάλην καὶ κοσμοπολιτικὴν ἑλληνιστικὴν ἐποχὴν, ἤρχισαν ἀναφαινόμεναι, τοῦλάχιστον εἰς τὰ μυθιστο-

¹⁾ «Ὁ παγκοίτας Ἄδας ζῶσαν ἄγει | τὰν Ἀχέροντος | ἀκτάν, οὐθ' ὕμεναίων | ἐγκληρον, οὐτ' ἐπινυμφιδίος πω μέ τις ὕμνος | ὕμνησεν, ἀλλ' Ἀχέροντι νυμφεύσω» (Σοφοκλέους Ἀντιγόνη, στ. 810 ἐξ.), — «ἀρχαῖος ἄγαμος» (στ. 867), — «ἄκλαυτος, ἄφιλος, ἀνυμέναιος» (στ. 876), — «ἄγει με... | ἄλεκτρον, ἀνυμέναιον, οὐτε τοῦ γάμου | μέρος λαχοῦσαν» (στ. 916 ἐξ.).

ρήματα τὰ σοφιστικά, αἱ ἀγναί, ὡς εἰς τὰς ἑλληνίζουσας τῶν Ἑβραίων παραδόσεις αἱ ἀμίαντοι παρθένοι. Καὶ οὕτω τὸ πνεῦμα τὸ ἑλληνικόν, ἦτο παρεσκευασμένον ὄχι μόνον νὰ δεχθῆ τὴν ἰδέαν, ἀλλὰ καὶ νὰ γίνῃ ὁ ὕψιστος ὕμνητὴς τῆς Παρθένου.

Τὸ φαινὸν κρηπίδωμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐστηρίχθη ὁλόκληρον τὸ δόγμα τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου, κατ' ἐξοχὴν τοῦ Ὁρθοδόξου, ἦτο αὐτὸ τοῦτο τὸ μέγα μυστήριον, «τὸ καινὸν θέαμα», τὸ «καινὸν θαῦμα», ὅπερ ὁ παλαιὸς ἀπόκρυφος Εὐαγγελιστὴς συνώψισε καὶ ἀπετύπωσε διὰ τῶν λέξεων: «*Παρθένος συνέλαβε, παρθένος ἐγέννησε, παρθένος παρέμεινε*». Ἐκ παραδόσεων ἑλληνικῶν καὶ ἑλληνιστικῶν, ἐκ παραδόσεων τοῦ μεγάλου χριστιανικοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου τῆς Ἀνατολῆς ὁρωμένη ἡ ψυχὴ τοῦ χριστιανοῦ ποιητοῦ ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων, ἔπειτα τοῦ καλλιτέχνου, ἐξύμνησεν εἰς ποίησιν καὶ παρέστησεν εἰς τὴν τέχνην τὸ ὕψιστον ἰδεῶδες τῆς χριστιανικῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, τὴν Παρθένον.

Τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τοῦ ὕμνου τούτου θέλω παραθέσει, τοῦ ἀπ' αἰῶνων ἕως σήμερον μετὰ κατανύξεως τὴν μυχαιάτην χορδὴν τῆς ὀρθοδόξου ψυχῆς κινουῦντος, τοῦ ἀποκεκρυσταλλωμένου εἰς τὴν οὕτω ποιητικὴν ἐπίκλησιν τοῦ σημερινοῦ Ἑλληνοῦ πρὸς τὴν *Μεγαλόχαρη Παρθένα* ¹⁾. Ἰδίως μάλιστα, καθ' ὅσον ἐκ τοῦ ὕμνου τούτου θέλω ἐξαγάγει τὰ λογοτεχνικὰ στοιχεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα θ' ἀναζητήσω τὴν γένεσιν τῶν εἰκονογραφικῶν, ἅτινα συναπήρτισαν ἀληθῆ συμβολικὴν λειτουργικὴν εἰκονογραφίαν τῆς Θεοτόκου.

¹⁾ Περὶ τῆς εἰς τὴν Παρθένον λογοτεχνίας τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας βλ. γενικὰ παρὰ *Pokrowski*, *Evangelije* (ῥωσιστὶ—Τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὰ εἰκονογραφικὰ μνημεῖα), ἐν Πετροπόλει 1892, σ. 5 ἐξ.—*Redin* ἐν *Japiski* (Δελτίον τῆς Ῥωσικῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας), τ. V (νέας σειρᾶς), σ. 220 — *Schmit*, *Kachrié-djami* (τ. Α' τοῦ Δελτίου τοῦ ἐν ΚΠ. Ῥωσικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου), Σόφια 1906, σ. 69 ἐξ 126 ἐξ.—*Kondakof*, *Histoire de l'art byzantin*, ἐν Παρισίοις (Γαλλ. ἔκδ.), τ. 1 (1886), σ. 61 ἐξ., τ. II (1891), σ. 115 ἐξ.—Πρβ. *Brockhaus*, *Die Kunst in Athos-Klöster*, ἐν Ληψία 1891, σ. 149.

Ἰδίως ὁμως πλουσίαν συλλογὴν, ὄχι ὁμως αὐστηρῶς κριτικῶς διατεταγμένην, τῶν περὶ τῆς Παρθένου ὕμνηθέντων ἐν τῇ μεσαιωνικῇ μάλιστα τῆς Δύσεως ἐκκλησιαστικῇ ποιήσει βλ. παρὰ *Rohault de Fleury*, *La Sainte Vierge*, ἐν Παρισίοις 1878, τ. I, σ. 19-29, σ. 363-416 (ποίησις ἀπὸ τῆς Δ'—1Β' ἐκ.) Εἰδικῶς δὲ τὴν πλουσίαν λογοτεχνίαν τῶν Ἀποκρύφων καὶ τῶν παραδόσεων παρὰ *Philip Meyer*, ἐν *Theolog. Literaturzeitung*, τ. XIV (1889), στήλη 175 ἐξ.

2.—Τὰ ὕμνη-
θέντα.

Ἦδη τὸν Δ' — Ε' αἰῶνα οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, οἱ γράψαντες λόγους καὶ ὕμνους εἰς τὴν Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ, στρέφουσι τὴν προσοχὴν εἰς ἀπόδειξιν καὶ ἐξήγησιν τῆς ἀγνότητος τῆς γεννήσεως αὐτοῦ — οὕτως ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, ὁ Πρόκλος, ὁ Γρηγόριος ὁ Νύσσης, ὁ Αὐγουστίνος. Ἄλλοι πάλιν, ὁ Ἐφραὶμ ὁ Σύρος, ὁ Ἰερώνυμος εἰδικοὺς γράφουσι λόγους κατὰ τῶν αἰρετικῶν πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς παρθενίας τῆς Μαρίας. Τὸν Δ' - Ε' λοιπὸν αἰῶνα ἡ λογοτεχνία ἀσχολεῖται σοβαρῶς περὶ τὸ ζήτημα τῆς παρθενίας τῆς Μαρίας, κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον περίπου, καθ' ὃν καὶ ἡ τέχνη ἤρχισε νὰ ἐξυμνῇ αὐτήν¹⁾.

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ δ' αὕτη λογοτεχνία τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἡ περὶ τὴν ἀγνείαν τῆς Παρθένου ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων χριστιανικῶν χρόνων διατρίβουσα, ἐγνώριζε βεβαίως τὰς περὶ αὐτῆς ἀποκρύφους διηγήσεις, τὰς εἰς τὰ Ἀπόκρυφα ἀποκρυσταλλωθείσας καὶ μάλιστα εἰς τὸ Πρωτευαγγέλιον τοῦ Ἰακώβου²⁾. Αἱ πρῶται ἐνδείξεις περὶ τῆς Θεοτόκου ὡς γυναικὸς «κεχαριτωμένης, — ἠὺλογημένης ἐν γυναιξίν», εὐρίσκονται εἰς τὰ κανονικὰ Εὐαγγέλια, μάλιστα δὲ παρὰ τῷ Λουκᾷ (α', 28 ἐξ., 42, 48. Πρβ. *Ματθ.* α' 18). Ἰδίως δ' ὅμως εἰς τὸ ἀπόκρυφον Πρωτευαγγέλιον τοῦ Ἰακώβου, τὸ ὁποῖον ἐγράφη καὶ πρὸ τοῦ τέλους τοῦ Β' αἰῶνος, διεδόθη βεβαίως εὐρύτατα τὸν Γ' αἰῶνα³⁾, ἐξυμνεῖται τῆς Παρθένου ἡ ἀγνεία, καὶ μάλιστα ἐν πανηγυρικῇ διὰ τῆς δοκιμασίας ἱεροτελεστία περιφανῶς καταδεικνύεται.

Θέμα ῥητορικὸν τὰ μάλιστα ἀγαπητὸν ἀπετέλεσεν ἀπὸ τοῦ Ζ' αἰῶνος ἰδίως ἡ ἐξύμνησις τῆς Παρθένου. Ἐν τοῖς ποικίλοις Λόγοις εἰς τὸ *Γενέθλιον*, εἰς τὸν *Χαιρετισμόν*, εἰς τὴν *Κοίμησιν* τῆς Θεομήτορος, δύνασαι νὰ εὔρησ ποιητικώτατα ἐπίθετα, μεταφορὰς ὑψηλῆς ἐμπνεύσεως, αἵτινες, παρὰ τὴν συνήθη βυζαντινὴν ληκυθώδη ῥητορείαν, ὑπο-

¹⁾ Λαογραφίας, τ. Α', σ. 490, ἐξ., ἰδιαιτ. ἀνατυπώσεως σ. 30 ἐξ.

²⁾ Ἐκδοσις *Const Tischendorf*, *Evangelia apocrypha*, ἐν Λιψία 1853.— Εἰς γερμανικὴν μετάφρασιν: *Edg. Hennecke*, *Neutestamentliche Apokryphen*, ἐν Τυβίγγῃ καὶ Λιψία, 1904.

³⁾ *Hennecke*, ἔνθα ἀν. σ. 48 (πρόλγ.). Βλ. παραδείγματα διαδόσεως τοῦ Πρωτευαγγελίου ἐκ τῶν πρώτων πατέρων τῆς ἐκκλησίας ἤδη ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος παρὰ *Tischendorf*, σ. XII. "Οτι ὅμως παλαιότερα εἶναι ἡ καταγωγὴ του εὐλόγως δυνάμεθα νὰ τὸ ὑποθέσωμεν. — Πρβ. περὶ τῶν ἀποκρύφων *Rohault de Fleury*, ἔνθα ἀν. ἐν τῷ πρλγ. — *Schmit*, *Kachrigé-dj.* σ. 66, 84.

κρύπτουσι καὶ σημασίαν λειτουργικὴν, ἀκόμη καὶ εἰκονογραφικὴν, ὡς θέλω δεῖξει, τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν ἔμπνευσιν εἰς τὰς παλαιὰς προφητείας καὶ τὴν παλαιὰν παράδοσιν ἔχουσαι.

Ἰδίως δὲ εἰς τὰ περὶ τῆς ἀγνείας τῆς Θεοτόκου διατρίβει Ἀνδρέας ὁ Κρήτης (τέλ. Ζ' -ἀρχ. Η' ἐκ.), ὅστις ἔγραψε τέσσαρα «Ἐγκώμια εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον», ἐν τοῖς ὁποίοις ἀκολουθεῖ τὴν παράδοσιν εἰς πάσας αὐτῆς τὰς λεπτομερείας¹⁾. Καὶ εἰς πίστωσιν τῶν λόγων αὐτοῦ παραθέτει πάντα τὰ περὶ τῆς Θεοτόκου ἐν τῇ Παλαιᾷ προφητευθέντα.

Ἄλλο εἶδος ἐγκωμίου εἰς τὴν ἀγνείαν τῆς Παρθένου ἦτο ἡ ποικίλη ἐπεξεργασία τοῦ ἀποκρύφου ἤδη καὶ πλήρους ἰδεώδους ἀγνόητος αὐτῆς διαλόγου μετὰ τοῦ *χαιρετίσαντος* αὐτὴν Ἀγγέλου. Τοῦ διαλόγου τούτου, τοῦ ὁποίου πηγὴν ἀρχικὴν εὐρίσκω τὸν βραχὺν ἐν τῷ κανονικῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Λουκᾶ καὶ εἶτα ἐν τῷ ἀποκρύφῳ Πρωτευαγγελίῳ διάλογον²⁾, μακρὰν ἐπεξεργασίαν παρέχουσιν ὁ Σωφρόνιος³⁾, ὁ Ἀνδρέας Κρήτης, ὁ Κοκκινόβαφος, καὶ σήμερον ἀκόμη ψαλλόμενοι ὕμνοι τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν⁴⁾.

Τὸ *Χαῖρε κεχαριτωμένη*, ὁ Ἀσπασμὸς ὁ ἀγγελικὸς, ὁ ἀπὸ τῶν κανονικῶν καὶ τῶν ἀποκρύφων ἤδη Εὐαγγελίων ὑμνούμενος, γεννᾷ τοὺς ὑπερόχους ὕμνους τῆς Ὁρθοδόξου ἡμῶν ἐκκλησίας, ἐν τοῖς ὁποίοις ἀπετυπώθη ἐν τῷ ὑψίστῳ τῆς ποιήσεως ἰδεώδει αἰώνων καὶ γενεῶν πίστις ἀκλόνητος πρὸς τὴν ἀγνείαν τῆς Θεοτόκου, πίστις διὰ μυρίων τοῦ λόγου τρόπων καταπληκτικῆς ποικιλίας καὶ κατανύξεως ὑμνηθεῖσα. Κυρίως δὲ εἰς τὸν μεγαλειότατον ὕμνον τῆς Ὁρθοδόξου

¹⁾ Ἀνδρέου ἀρχιεπισκόπου Κρήτης, *Ἐγκώμιον εἰς τὸ γενέθλιον τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου*, παρὰ *Migne*, *Patrologia graeca* τ. 97 σ. 804—911.

²⁾ *Λουκᾶς*, α' 28 ἐξ.: «Χαῖρε κεχαριτωμένη». Εἶπε δὲ ἡ Μαριάμ, «Πῶς ἔσται τοῦτο ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω; — *Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ...*». — Πρωτευαγγελίον (κεφ. XI, Tischendorf, σ. 21 ἐξ.): «Εἰ ἐγὼ... γεννήσω ὡς πᾶσα γυνὴ γεννᾷ; — *Δύναμις* Κυρίου ἐπισκιάσει σοι...».

³⁾ *Migne* *Patr. gr.* τ. 87 (1860), σ. 3218 3287.

⁴⁾ Στιχηρὸν τῆς Ἀκολουθίας τοῦ Ἀκαθίστου: «Μὴ με δελεάσης. ἀπάτη». Ἀντιγράψας ἐκ χειρῶν τῶν Μετεώρων ἐν καιρῷ θέλω ἐκδώσει. — Βλ. *Σωφρόνιον*, Λόγος εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν, *Migne* τ. 87 στήλη 3218 | ἐξ Πρβ. Ἀνδρέαν Κρήτης, αὐτ. τ. 97 σ. 893 ἐξ. — Ἦδη καὶ ὁ Ὁριγένης (*Migne*, τ. Β. σ. 939).

Ἐκκλησίας, εἰς τὸν Ἀκάθιστον Ὑμνον, τὸν κατὰ τὸν Ζ', ἴσως καὶ τὸν Θ' αἰῶνα «τῆ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ ποιηθέντα», ὡς νικητήρια τῆς λυτρώσεως τῆς πόλεως¹⁾: «Χαῖρε παρθένων βασίλισσα, — παρθένων τὸ καύχημα, — στήλη τῆς παρθενίας, — τεῖχος τῶν παρθένων, ἀγνεΐας θησαύρισμα».

Στενωῶς συνεδέθησαν μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀγνεΐας αἱ ἐπικλήσεις εἰς τὴν τιμίαν ἐσθῆτα τῆς Θεοτόκου, μάλιστα δὲ εἰς τὴν τιμίαν ζώνην αὐτῆς, ὡς ἄλλως καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἡ ζώνη ἦτο σύμβολον τῆς παρθενίας: «ἐσθῆτα καὶ ζώνην τοῦ ἀχράντου σου σώματος... τῷ ἀσπόρῳ τόκῳ σου ἀφθαρτα διαμείναντα»²⁾. Ἰδίως δὲ εἰς τὴν λατρείαν τῆς Θεοτόκου ἐθρυλήθησαν αἱ ἑορταὶ τῆς τιμίας Ἐσθῆτος καὶ τῆς τιμίας Ζώνης, ἐκ τῆς λατρείας καὶ διὰ τῆς εἰκονογραφίας ἐξυμνηθεῖσαι, — ἡ Θεοτόκος εἰκονίζεται κρατοῦσα τὴν ἐσθῆτα ἢ τὴν ζώνην³⁾.

Ὁ πρὸς τὴν ἀγνεΐαν ὕμνος φέρει εὐκόλως τὴν ὀργῶσαν τῶν μελωδῶν φαντασίαν εἰς παντοίας παρομοιώσεις, καὶ δὴ εἰς τὰς ποιητικωτάτας τοῦ ἄνθους καὶ τοῦ φυτοῦ: «Χαῖρε ῥόδον τὸ ἀμάραντον, τὸ μῆλον τὸ εὖοσμον, — ἡδύπνοον κρίνον, — στάχυν ἢ βλαστήσασα, — τὸ ἄνθος τῆς ἀφθαρείας, — τὸ ἄνθος τὸ ἀμάραντον, — δένδρον ἀγλαόκαρπον, — βλαστοῦ ἀμάραντον κλῆμα, — ἄμπελος ἀληθινή».

3. — Τὰ προφητευθέντα. Πηγὴ δὲ ἀκένωτος τῆς περὶ τῆς ἀγνεΐας τῆς Θεοτόκου ἐννοίας ταύτης, καὶ τῶν εἰς αὐτὴν ὑμνηθέντων ὕμνων καὶ «ἰσαριθμῶν τῆ ψάμμῳ ῥόδῳ», εἶναι τὰ ἀπὸ αἰώνων ὑπὸ τῶν θεοπνεύστων προφη-

¹⁾ Βλ. τὸν Ὑμνον, προχείρως ἐν τοῖς Μηναίοις καὶ τοῖς Ὁρολογίοις, κριτικώτερον δ' ἐκδεδ. παρὰ *Migne*, *Patrol. gr.* τ. 92, σ. 1338-1372 (ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Πισίδη), μάλιστα δὲ παρὰ *Pitra*, *Analecta sacra* τ. I σ. 257-272. καὶ *Christ. et Paraniikas*, *Anthol. gr. earm. Christian.* σ. 140 κέ. — Γενικὰ παρὰ *Krumbacher*, *Geschichte der byz. Litt.*² σ. 671 ἐξ. (ἐλλ. μεταφρ. *Γ. Σωτηριάδου* τ. Β', σ. 553 ἐξ.).

²⁾ «Περιβολὴν πᾶσι, λέγει ὁ ὕμνογράφος, πιστοῖς ἀφθαρείας, θεοχαρίτωτε ἀγνή. ἐδώρησω τὴν ἱερὰν ἐσθῆτά σου, — Τὴν θεοδόχον γαστέρα σου, Θεοτόκε, περιλαβοῦσα ἡ ζώνη σου ἡ τιμία».

³⁾ Εἰς ὕμνον ἀνεπίγραφον, παρὰ *Pitra*, *Spicilegium* τ. I, σ. 529 ἐξ. — Ἡ κατάθεσις τῆς τιμίας ἐσθῆτος» εἰς τὸν ἐν Βλαχέρναις τῆς ΚΠ. ναόν, ἑορτή, τὴν 2αν Ἰουλίου. — Ναῖσχος τῆς Ἁγίας Ζώνης ἐν τῇ συνοικίᾳ Κυψέλη τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ ἑορτὴ τὴν 31ην Αὐγούστου. «ἡ κατάθεσις τῆς τιμίας Ζώνης».

τῶν προφητευθέντα. Τὴν πολιὰν ταύτην καταγωγὴν τῆς περὶ τῆς Παρθένου θεμελιώδους δοξασίας ὄχι μόνον ἐν ὕμνοις, ἀλλὰ καὶ ἐν παραστάσεσιν διετύπωσεν ἡ Ὀρθόδοξος ἡμῶν Ἐκκλησία, προσδίδουσα οὕτω κῦρος καὶ σέβας ἀσάλευτον εἰς τὴν παράδοσιν. Ἦδη ὁ Εὐαγγελιστὴς ἐρμηνεύει τὸ γενόμενον, ἀναφερόμενος εἰς τὴν προφητείαν «Ἴδού ἡ παρθένος ἔξει καὶ τέξεται υἱόν» ¹⁾).

Οἱ Ἐγκώμια εἰς τὴν Θεοτόκον γράψαντες πατέρες, «τῶν ἀπὸ Γραφῆς λειμώνων αὐτῇ τὰ ἄνθη μυστικῶς ἔρανισάμενοι», τὸν τῶν ἐγκωμίων ἀναπλέκουσι στέφανον ²⁾. Ἀπαριθμῶν οὕτως ὁ Ἀνδρέας Κρήτης τὸν Ζ' αἰῶνα τὰ προφητικὰ τῆς Θεοτόκου σύμβολα καὶ «ὅσα αὐτὴν οἱ κλεινοὶ τοῦ πνεύματος ὑποφῆται κατὰ τὴν ἐν συμβόλοις μυστικὴν ἐποπτεῖαν προβλεπτικῶς ὀνομάζουσιν», ἔξυμνεῖ «ἐκτυπώτερον τὴν δόξαν» αὐτῆς ³⁾.

Ἀκολουθοῦντες τοὺς πατέρας τῆς ἐκκλησίας, οἱ ὕμνογράφοι ὕμνοῦσι τὴν Θεοτόκον, ἔξυμνοῦντες αὐτὰ τὰ σύμβολα, τὰ ὁποῖα οἱ προφῆται ἰδόντες προεφήτευσαν αὐτήν: «Χαῖρε λυχνία καὶ στάμνε καὶ κλιμαξ, χαῖρε ὁ πόκος ὁ ἔνδροςος, ὃν Γεδεὼν προεθεάσατο, — χαῖρε ἡ ἀφλεκτος βάτος», ψάλλει ὁ ὕμνωδὸς εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Ἀκαθίστου. Ἐκ τῶν προφητικῶν συμβόλων λαμβάνει τὴν ἐπίκλησιν αὐτῇ ἡ Θεοτόκος: «Χαῖρε στάμνε, κῆπε, τράπεζα, πανάγιε ναέ, βάτε ἀκατάφλεκτε» ⁴⁾.

Τὰς ἐκ τῶν προφητειῶν ἐπικλήσεις ταύτας οἱ πατέρες καὶ οἱ ὕμνογράφοι καὶ μελωδοὶ τῆς ἐκκλησίας ἐρμηνεύουσιν, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ

¹⁾ Ματθ. α' 23 Ἠσ. ζ' 14 Ἡ Παρθένος λέγει ὁ Ἠσαΐας, οὐχὶ παρθένος, παρατηρεῖ ὁ Rohault de Fleury, La Sainte Vierge, τ. I, σ. 3 ἔξ.,—ὅπου εὐρίσκεις συνειλεγμένα πάντα τὰ προφητευθέντα καὶ τὰ ποικίλα προφητικὰ σύμβολα. Ἐπισηφελὴς ὁμως εἶναι ἡ τάσις τοῦ R. de Fl. νὰ ζητῆ περὶ τῆς Παρθένου προφητείας καὶ εἰς παραδόσεις τῆς Σινικῆς, τῆς Αἰγύπτου, τῆς Ἑλλάδος τῆς Ρώμης, ἀκόμη καὶ τῆς Ἀμερικῆς.

²⁾ Ἀνδρέας Κρήτης, παρὰ Migne, τ. 97, σ. 868.

³⁾ Ἀνδρέας Κρήτης, ἔνθα ἀν. Μακρὸν κατάλογον τῶν ποικίλων καὶ πολυαριθμῶν προφητικῶν τῆς Παρθένου συμβόλων παραθέτει ὁ Κρήτης, σ. 869 ἔξ. πρβ. σ. 896, 898 ἔξ. Ἐκ τῶν συμβόλων δ' ἐμπνεόμενος πληροῖ τὴν Παρθένον ποικιλωτάτων ἐπικλήσεων σ. 867, 894 ἔξ. — Ἐπίσης ὁ ὕμνογράφος Γεώργιος εἰς τὸν ὕμνον εἰς τὴν Παρθένον, Pitra, Spicilegium, τ. I, σ. 282, πρβ. σ. 277.

⁴⁾ Ἀκάθιστος ἐπὶ τῇ Μεταστάσει, Pitra, Spicilegium, σ. 263-272.—Ὑμνος ἀνεπίγραφος, αὐτ. σ. 530 ἔξ.

ἐρμηνεΐα ἐξυμνοῦντες τὴν Παρθένον ¹⁾, εὐρίσκομεν δ' αὐτὰς καὶ ἐν τῇ εἰκονογραφίᾳ ὡς ἐπιγράμματα παραστάσεων τῆς Θεοτόκου ²⁾.

Αἱ προφητικαὶ δ' ἐπικλήσεις τῆς Θεοτόκου, αἱ ἰδιάζουσαν σημασίαν ἀποκτήσασαι, ὡς δώσασαι σπουδαιοτάτην ἔμπνευσιν καὶ εἰς τοὺς ὕμνους καὶ δὴ καὶ εἰς τὴν λατρείαν καὶ εἰς τὴν εἰκονογραφίαν, εἶναι αἱ ἐπικλήσεις *Πύλη, Πηγὴ ζωῆς, Νεφέλη, Χώρα*.

Δι' ὀλίγων διεξέρχομαι τὴν ἔννοιαν τῶν προφητικῶν τούτων ἐπικλήσεων, ἐπιδεικνύων διὰ τοιαύτης, τὸ πρῶτον ἤδη ἐπιχειρουμένης μεθόδου, εἰς ποῖα πορίσματα δύναται ν' ἀγάγη ἡμᾶς συγκριτικὴ ἔρευνα τῆς λογοτεχνίας, τῆς λειτουργικῆς συμβολικῆς καὶ τῆς εἰκονογραφίας εἰς τὰς μελέτας ταύτας τῆς βυζαντιακῆς τέχνης.

Ἡ Θεοτόκος, εἶναι ἢ «*Θύρα τοῦ μυστηρίου*, — ἢ *Πύλη Κυρίου ἢ ἀδιόδευτος*», εἶναι «*ἢ Πύλη ἢ οὐράνιος*», ἢ «*Πύλη Θεοῦ*» (Ἰεζεκ.), «*ἢ ἀνοίξασα τὴν Ἑδέμ*», ἢ *πύλη*, «*ἣν ὁ Λόγος διώδευσε μόνος, ἢ μοχλοὺς καὶ πύλας Ἄδου συντρίψασα*» ³⁾, — «*ἢ Πύλη ζωῆς*».

¹⁾ «*Λυχνία*,—τοῖς ἑπτὰ τοῦ θείου Πνεύματος περιλαμπομένη χάρισμασι» (Ἄνδρέας Κρήτης, ἔνθα ἀν. σ. 900).—Ἐκ τοῦ *Θεοτοκαρίου* (Στέφανος τῆς Παρθένου, ἥτοι *Θεοτοκάριον*, ἐκδ. Νικοδήμου μοναχοῦ, Ἐνετίησι 1796): «Ὡς ὄμβρος ἐπὶ πόκον καταβάς ἐν σῆ γαστρὶ σεσάρκωται» (Ἰωσήφ τοῦ ὕμνογράφου καὶ Ἰω. τοῦ Δαμασκηνοῦ, αὐτ. σ. 11, 26),—«τὸν ὡς ἐν πόκῳ ὑετὸν θεϊκὸν τῇ μήτρᾳ σου δεξαμένη» (Μητροφάνους Σμύρνης, αὐτ. σ. 91),—«*Στάμνον* σε τὸ μάννα κεκτημένην» (Ἰωσήφ τοῦ ὕμνογράφου, αὐτ. σ. 11),—«*Κλίμαξ*, τοὺς θνητοὺς ἢ ἀνάγουσα πρὸς οὐράνιον δόξαν» (Θεοκτίστου μοναχοῦ, αὐτ. σ. 86),—«*Κλίμαξ*, ἣς ἐπὶ τὸ ἄκρον Θεὸς ἐστήρικται» (Θέκλης μοναχῆς, αὐτ. σ. 40).

²⁾ «Ἄνωθεν οἱ προφηταὶ σὲ προκατήγγειλαν — Ῥήσεις προφητῶν προδιέγραψαν,—μεγαλοφώνως ἐμήνυσαν,—προδιετύπωσαν σημαίνοντες ἐν τύποις καὶ ἐν συμβόλοις».—Βλ. λ. χ. *Γεωργίου* ὕμνον εἰς τὴν Παρθένον, *Pitra Spicilegium*, τ. I, σ. 277, 282 ἐξ Ἰωάννου Εὐχαΐτων (*Θεοτοκάριον*, ἔνθα ἀν. σ. 228).—Εἰς τὰς ὑπεργητίνους παραστάσεις τοῦ «Ἄνωθεν οἱ προφηταὶ», τοῦ «Ἐπὶ σοὶ χαίρει», τῆς «Ῥίζης τοῦ Ἰεσσαί», ὁ εἰκονογράφος ἐπιγράφει τῶν *θηγητόρων* τὰς ῥήσεις (Ἐρμηνεΐα, σ. 146 ἐξ., 220 ἐξ., 84),—ἀκόμη καὶ εἰς τὰ ἐπιγράμματα, τὰ ὁποῖα ἔχουσιν «οἱ σοφοὶ τῶν Ἑλλήνων» (αὐτ. σ. 82 ἐξ.).

³⁾ «Ἡ πύλη αὕτη, λέγει ὁ προφήτης (Ἰεζεκ. μδ', 2). κεκλεισμένη ἔσται... ὅτι Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ εἰσελεύσεται δι' αὐτῆς».—Χαῖρε Παραδείσου θυρῶν ἀνοικτήριον» (εἰς τὸν Ἡ Οἶκον τοῦ Ἀκαθίστου). Εἰς τροπάρια: «Χαῖρε, δι' ἣς ἠνοιχθῆ Παράδεισος, — Χαῖρε, ἢ κλείς τῆς τοῦ Χριστοῦ βασιλείας, — Χαῖρε, Ἑδέμ ἀνοίξασα τὴν κεκλεισμένην». Τὴν ἰδίαν ἔννοιαν ἐκφράζουσι τὸ «Χαῖρε τοῦ πεσόντος Ἀδάμ ἢ ἀνάκλησις» κττ.—Ἡ ἔννοια τῆς συντρίψεως τῶν πυλῶν τοῦ Ἄδου προσελήφθη ὑπὸ τῆς βυζαντιακῆς εἰκονογραφίας εἰς τὴν παράστασιν

Ἡ ἔννοια αὕτη, ὅτι ἡ Θεοτόκος εἶναι ἡ «*πύλη*, ἣν διώδευσεν ὁ Λόγος», σαφέστερον δὲ ἀκόμη, ὡς θέλω ἐπιδείξει, αἱ ἔννοιαι τῆς Πηγῆς, τῆς Νεφέλης καὶ τῆς Χώρας, εἶναι ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ κύκλου ἰδεῶν ἔννοιαι, δηλοῦσαι τὴν διὰ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ, κατ' ἀκολουθίαν διὰ τῆς ἀγνείας τῆς Θεοτόκου κατασύντριψιν τῆς ἁμαρτίας καὶ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους: «νεκροὶ διὰ σοῦ ζωοποιοῦνται, ζωὴν γὰρ τὴν ἐνυπόστατον ἐκύησας». Ὡς δὲ ἄρτον ζωῆς παρέχει, καὶ ὕδωρ ζωῆς ἀναβλύζει. Ὁ προφήτης ἤδη ἔξυμνεῖ: «ὅτι παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς» (Ψαλμ. λε', 9) καὶ ἡ ἔννοια αὕτη παράγει τὴν Θεοτόκον, τὴν Ζωοδόχον Πηγὴν¹⁾.

Τὴν ἐρμηνεῖαν δὲ κυρίως τῆς θεμελιώδους ταύτης περὶ τῆς ἀγνείας τῆς Θεοτόκου ἔννοιᾶς, τὴν ἐμπνεύσασαν πάσας τὰς παραστάσεις ταύτας, εὐρίσκω εἰς τὴν ἐπίκλησιν τῆς Νεφέλης. Ἦδη ὁ προφήτης προεῖδε τὴν Νεφέλην: «Ἴδου Κύριος κάθηται ἐπὶ νεφέλης κούφης» (Ἦσ., ιθ', 1), καὶ τὴν ἔννοιαν ἐρμηνεύει ὁ Ἀνδρέας Κρήτης: «*Νεφέλην* σε γινώσκω, Θεόνυμφε, τὸν ἄξιον τῆς δόξης κυήσασα»²⁾. Εἶναι δ' ἡ νεφέλη αὕτη ἡ «ἔμψυχος νεφέλη», ἡ νεφέλη ἡ πλατυτέρα, ἕξ οὗ καὶ ἡ ἐπίκλησις τῆς Πλατυτέρας κατὰ τὴν αὐτὴν πάντοτε θεμελιώδη ἔννοιαν³⁾. Ἐκ ταύτης τῆς ἔννοιᾶς γεννᾶται κα-

τῆς Ἀναστάσεως, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ Χριστὸς πατεῖ ἐπὶ τεθραυσμένων πυλῶν (Ἐρμηνεία, ἔκδ. Παπαδοπούλου—Κεραμέως, σ. 110, τὴν ἐπιγραφομένην εἰς τὸν Ἄδην κάθοδος, ἀλλ' ἐπὶ τῶν μνημείων Ἀνάστασις),—παραστάσιν συχνοτάτην ἐπὶ τοιχῶν ναῶν, ἣδη ἐν τῷ ναῷ τῆς Μονῆς τοῦ Δαφνίου ἐν τῇ πλήρει αὐτῆς ἀναπτύξει (Ιβ' ἔκ.).—Θύρα καλεῖται καὶ ὁ Χριστὸς: «ἐγὼ εἰμι ἡ θύρα» (Ἰω. ι', 9).

¹⁾ «Χαῖρε τοῦ ζῶντος ὕδατος πηγῆ ἀκένωτος, Δέσποινα»,—«Χαῖρε πέτρα, ἡ ποτίσασα τοὺς διψῶντας τὴν ζωὴν».—«Ζωὴν ἐκύησας.—Παράδεισε... ἔχων ζωῆς τὸν Κύριον» (Ἀκάθιστος καὶ τροπάρια).—Ἡ Θεοτόκος ἐπεκλήθη ἄρτος ζωῆς ἐκ τοῦ Χριστοῦ τὴν ἐπίκλησιν παραλαβοῦσα, ὅστις κυρίως εἶναι «ὁ ἄρτος ὁ ζῶν» (Ἰω. γ', 51), οὕτως ἐπικαλούμενος ἰδίως ἐν τῇ παραστάσει τῆς Θείας Λειτουργίας.

²⁾ Θεοτοκάριον, σ. 22. - «Ἡ ἀεροβάμων νεφέλη, ἧς ἐποχοῦμενος νεφέλαις Θεὸς λόγος ἐπιβάς, ὡς ἐπὶ νεφέλης κούφης καθεζόμενος» (Ἰω. Εὐχαῖτων, αὐτ. σ. 69).

³⁾ Λίαν χαρακτηριστικὸν τὸ ἐπίγραμμα τοῦ Ἰωσήφ μετὰ προφητῶν καὶ ποιητῶν ὑμνούντων ἐν τοιχογραφίαις τὴν Θεοτόκον: «Οὐρανὸν ὁ τανύσας βουλήματι, οὐρανὸν ἐπίγειον ἄλλον ἐπλάτυνέ σε, θεομητορ ἄχραντε, καὶ ἐκ σοῦ ἀνατείλας ἐπεφάνη» (Ἐρμηνεία, ἔκδ. Παπ.-Κεραμέως, σ. 220, §. 8).—ὡς καὶ τὸ τοῦ Ἰωσήφ τοῦ ὑμνογράφου: «Ὡφθης πλατυτέρα οὐρανῶν συλλαβοῖσα τῶν πάντων Θεόν, καὶ ἐν ἀγκάλαις σου συνέχεις τὸν συνέχοντα πάντα» (Θεοτοκάριον, σ. 9).

τόπιν καὶ ἡ ἐπίκλησις τῆς Θεοτόκου ὡς τῆς Ὑψηλοτέρας τῶν οὐρανῶν, διότι κατέστη ἡ μήτρα αὐτῆς «ὁ ὑψηλὸς καὶ περιβλεπτός (ἐντεῦθεν ἡ Περιβλεπτός) θρόνος τοῦ βασιλέως τῶν βασιλευόντων», ὑψηλοτέρα τῶν οὐρανῶν, ὡς ἡ γαστήρ ἢ πλατυτέρα τῶν οὐρανῶν¹⁾.

Στενότατα δὲ μὲ τὴν ἔννοιαν ταύτην, σαφέστατα ἐκδηλοῦσα τὴν περὶ τῆς ἀγνεΐας συμβολικὴν ἀντίληψιν, συνδέεται ἡ ἀπὸ προφητῶν ἤδη ἐπίκλησις τῆς Παρθένου ὡς **Χώρας**. Εἶναι δὲ Χώρα ἡ Θεοτόκος, ὡς εἶναι ὁ οὐρανός, ὁ ἔμψυχος ναός, τὸ παλάτιον, ὁ τόπος, τὸ χωρίον, ἡ σκηνή, τὸ σκηνῶμα, ἡ κιβωτός, τὸ σκεῦος, τὸ ταμεῖον, τὸ δοχεῖον, τὸ οἰκητήριον, ὁ θάλαμος, τὸ ὄχημα, ὁ θρόνος, τὸ τέμενος²⁾, — καὶ ὅσα ἄλλα ἢ ἐκ τοῦ μυστηρίου καταπεπληγμένη τῶν πατέρων καὶ μελωδῶν τῆς ἐκκλησίας φαντασία ἀπεκάλεσε τὴν Θεοτόκον, καὶ δὴ τὴν νηδύν, τὴν μήτραν, τὴν γαστέρα αὐτῆς, τὴν ἄχραντον, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρονται συνήθως τὰ ἐπίθετα, ὡς «χωρήσασαν τὸν ἀχώρητον»: «Ἡ μήτρα σου, ἐξυμνεῖ ὁ Κωνσταντινιοπόλεως Φώτιος, ὦφθη ἀληθῶς, Μαρία ἀειπάρθενε, τοῦ οὐρανοῦ πλατυτέρα χωρήσασα, ...τὸν πάση ἀχώρητον»³⁾.

Ἡ ἰδέα, ἡ πρυτανεύσασα εἰς τὸ νὰ ἐπικληθῇ ἡ Θεοτόκος **Χώρα**,

¹⁾ «Τὴν γὰρ σὴν μήτραν θρόνον χερουβικὸν ἐποιήσατο, καὶ τὴν σὴν γαστέρα πλατυτέραν τῶν οὐρανῶν ἀπειργάσατο» (Μεγαλυνάριον).—«Ἀνατολῆς τῆς ἐξ ὕψους φανείσης ἐδείχθης πύλη, θρόνος ἐπηρμένος τοῦ βασιλέως.—Ὁ ὑψηλὸς καὶ περιβλεπτός θρόνος τοῦ βασιλέως τῶν βασιλευόντων, ἡ θεία κλίνη ἢ θεοδόχος (Ἰωάννου *Εὐχαΐτων*, Θεοτοκάριον, σ. 33),—Οὐρανός οὐρανῶν ὑψηλότερος... ἐν σοὶ γὰρ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὀλικῶς ἐποχούμενος ὦφθη μοι (Θέκλης *μοναχῆς*, σ. 41),—Χαῖρε θρόνε Κυρίου (Ἰωάννου τοῦ *Δαμασκηνοῦ*, σ. 79), Θρόνος πυρίμορφος τοῦ Θεοῦ (Μανουὴλ τοῦ *Ῥήτορος*, σ. 106), Θρόνε πύρινε (σ. 107 ἐξ.),—Χαίροις οὐρανῶν ὑψηλοτέρα, πασῶν τε τιμιωτέρα θείων τάξεων σ. 100).

²⁾ «Κιβωτόν, θρόνον, φορεῖον (καλοῦσι τὴν ΘΚΝ) οἱ προφηταί», Ἄνδρ. Κρήτης (Migne, τ. 97, σ. 896).—«Χαράς δοχεῖον, σοφίας Θεοῦ δοχεῖον, ἐνδιαίτημα τοῦ Δεσπότου τῆς κτίσεως, ὄχημα, εὐρύχωρον σκηνῶμα, σκηνή τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγου» (Ἀκάθιστος, καὶ τροπάρια τῆς ἀκολουθίας του).

³⁾ Θεοτοκάριον, σ. 17.—Ἐκ τῶν μυρίων ὕμνων σταχυολογῶ τινάς. τοὺς πλέον χαρακτηριστικούς: «Νέος οὐρανός ἀνεδείχθη Θεοτόκε .. ναὸς περιδοξος, τοῦτον γαστρί σου χωρήσασα ἀστενοχωρήτως, εὐρυχωροτέρα τῶν οὐρανῶν Παρθένε» (Ἰωάννου *Εὐχαΐτων*, Θεοτοκάριον, σ. 168). — Ἐκφραστικώτατα δ' ὁ Ἄνδρέας Κρήτης: «Εὐφραίνου ἐπ' αὐτῇ, οὐρανέ: σὲ γὰρ μιμησαμένη τὸν ἐν σοὶ μὴ χωρούμενον Κύριον, ἀστενοχώρητος ἐχώρησε» (Migne, τ. 97, σ. 881), — Χαίροις, θεοῦ τοῦ μηδαμοῦ χωρητοῦ, ἐν σοὶ δὲ μόνη χωρητοῦ, χωρίον εὐρύχωρον»

ἐξάγεται σαφής, ἤδη ἐνωρίς, ἐξ ὕμνων τοῦ Ἀκαθίστου: Οὕτως ἡ Θεοτόκος καλεῖται «*χώρα ἡ ἀνήροτος, γῆ, ἄρουρα, λειμών, ἀγρός.*» Τὴν ὅλην δὲ σύλληψιν τῆς ἐννοίας, ἐμφαίνων καὶ τὴν γένεσιν τῶν ἄλλων ἐπικλήσεων, καὶ δὴ τῆς *Νεφέλης*, καὶ τῆς *Πλατυτέρας*, ἐλέγχει τοῦ ὕμνωδοῦ ὁ χαιρετισμός: «*Χαῖρε, Θεοῦ ἀχωρήτου χώρα.*» Τὴν πρώτην δ' ἀρχὴν τῆς ἐπικλήσεως τῆς Θεοτόκου ὡς *Χώρας τοῦ ἀχωρήτου*, ἔχομεν ἤδη ἐν τῷ Πρωτοευαγγελίῳ τοῦ Ἰακώβου: ¹⁾ «*Παρθένος ἐγέννησεν, ὃ οὐ χωρεῖ ἡ φύσις αὐτῆς.*»

Τὴν θεμελιώδη καθόλου ἐννοίαν, τῶν ἐπικλήσεων τῆς Θεοτόκου, ^{4.}—*Τὰ ἐπίθε-*
τὴν ἐκ τῆς ἐξυμνήσεως τῆς ἀγνείας αὐτῆς προερχομένην, *ἐμφαντικώ-* ^{τα τῆς ΘΚΥ.}
τερον καὶ *ἐκτυπώτερον*, οὕτως εἰπεῖν, καταδεικνύει εἰς ἡμᾶς ἡ εἰκονογραφία, ἡ συμπληροῦσα, ἡ τελειοῦσα διὰ χρωμάτων τοὺς ψαλλομένους αἴνους. Διότι πᾶσαι αἱ ἰδιάζουσαν ἐννοίαν ἔχουσαι ἐπικλήσεις τῆς Θεοτόκου ἔδωκαν γέννησιν εἰς τύπους αὐτῆς εἰκονογραφικούς, ἀκόμη ἀμελετήτους, σαφῶς δ' ὁμως καθωρισμένους ἐν τῇ θεμελιώδει ἐννοίᾳ τῆς γενέσεως τῆς ὀρθοδόξου χριστιανικῆς εἰκονογραφίας.

Ἐκ τῶν παραστάσεων αὐτῆς ἐπὶ μολυβδοβούλλων, ἐπὶ τῶν ὁποίων συχνότερον πάντων τῶν ἄλλων τύπων συλλήβδην λαμβανομένων εἰκονίζεται ἡ Θεοτόκος, ὀρμώμενος ὁ ἐπιφανῆς ἀκαδημαϊκὸς Γουσταῦος Σλουμβερζέ, ὁ πρῶτος παρασχὼν τεχνικῆς τοιαύτης σιγίλλιογραφικῆς ἐρεῦνης τὸ ἀπαραμίλλον ὑπόδειγμα, εὐρίσκει δύο κατηγορίας ἐπιθέτων τῆς Θεοτόκου: Πρῶτον τὰ ἐπίθετα τὰ ποιητικά, τὰς ποιητικὰς περιφράσεις, καὶ ἔπειτα τὰ προερχόμενα ἐκ καθωρισμένων ἰδιο-

(αὐτ σ. 896).—«*ἡ τὸν οὐράνιον θησαυρόν... ἐν τῷ ἀσύλῳ τῆς παρθενίας σου ταμείῳ ἀστενοχωρήτως χωρήσασα*» (— αὐτ. σ. 897). Ἡ ΘΚΚ εἶναι ἡ «*τὸν πάντα βαστάζοντα βαστάσασα*» (Ὑμνοι, — Ἰωσήφ ὕμνογράφος, *Θεοτοκᾶριον*, σ. 233, 234). — «*Ἐποδέχου τὸν ἀχώρητον ἐν μήτρᾳ*» (Ὑμνος. — Δοχεῖον τῆς φύσεως τῆς ἀχωρήτου (Στουδίτου, *Θεοτοκᾶριον*. σ. 1). — *Μόνη τὸν ἀχώρητον Θεὸν ἀστενοχωρήτως ἐν μήτρᾳ ἐκυφόρησας* (Ἰωάννου Εὐχαΐτων, αὐτ. σ. 35), — *εὐρύχωρον Θεοῦ παλάτιον. φωτοφόρον παλάτιον, πολύφωτον Χριστοῦ ἀνάκτορον χρυσόπλοκε παστὰς καὶ κλίνη πορφυρόστρωτε, θάλαμε πυρίμορφε, οὐρανὸν ὑψηλότατε... περιδοξε τοῦ δεσπότου θρόνε* (Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, σ. 81 κλ.) — *ναὸς χωρητικὸς* (ὁ αὐτ σ. 82). — *Ἀστέκτου Θεότητος χωρίον*» (Θεοφάνους τοῦ Νικαίας, σ. 95).

¹⁾ Κεφ. XIX ἐκδ. Tischendorf. σ. 36. — «*Χαῖρε τοῦ ἀχωρήτου Θεοῦ χώρα καὶ γῆ, ἣν Ἰωὴλ προσέωρακεν*» (Ἰγνάτιος ΚΠ., *Θεοτοκᾶριον*, σ. 114).

τήτων τῆς Θεοτόκου, «εἰδικώτερον λατρευομένης εἰς τοιοῦτον ἢ τοιοῦτον εὐσεβὲς ἴδρυμα, διότι ἡ ἐπικλήσις ἀλλάσσει ἀναλόγως τῆς εἰκόνας, τὴν ὁποίαν ἐχάραξεν ὁ χαρακτήρας»¹⁾).

Εἰς τὸν προσφυέστατον τοῦτον ἄλλως καθορισμὸν τῶν ἐπικλήσεων τῆς Θεοτόκου ἔλλειπει σημαντικωτάτη κατηγορία ἐπιθέτων, κατ' ἀκολουθίαν καὶ τύπων εἰκονογραφικῶν, θέλομεν δὲ συμπληρώσει αὐτὸν ἂν εἰς ἰδίαν κατηγορίαν περιλάβωμεν τὰ ἐπίθετα τῆς Θεοτόκου τὰ ἔχοντα λειτουργικὴν συμβολικὴν, ἐντεῦθεν δὲ καὶ λειτουργικὴν εἰκονογραφικὴν ἔννοιαν. Ἡ κατηγορία αὕτη, σημαντικωτάτη, καὶ διὰ τὴν δογματικὴν ἔρευναν καὶ διὰ τοὺς εἰκονογραφικοὺς τύπους τῆς Θεοτόκου, οἷαν συνέλαβεν ἐν τῇ ὅλῃ ποιήσει, ἐν τῇ ὅλῃ αὐτῆς δημιουργίᾳ ἡ Ὁρθόδοξος ἡμῶν Ἐκκλησία, δὲν προσιδιάζει εἰς ὠρισμένον εὐσεβὲς ἴδρυμα, προσιδιάζει ὁμως εἰς τύπον καθολικὸν μὲν ἀλλὰ σαφῶς καθωρισμένον.

Οὕτως τὰ ἐπίθετα τῆς Θεοτόκου, ἀναρίθμητα ὡς «ἡ ψάμμος τῆς θαλάσσης», λέγει ὁ ὕμνωδός, πρέπει νὰ ταξινομηθῶσιν ὡς ἐξῆς²⁾): Ἄπλᾳ ποιητικὰ ἐπίθετα, καὶ περιφράσεις μεταφορικαὶ καὶ ποιητικά, οὐδεμίαν ἄλλην πλὴν τῆς ποιήσεως βαθυτέραν ἔννοιαν ἐγκλείοντα: ἄνθος, ἀγνή, σεμνή, κάλλος πάγχρυσον, χελιδὼν γλυκυτάτη, ἔαρ εὐφρόσυνον, ροδωνιά ἠδύπνου, νύμφη πανάχραντος, πανάμωμος, πανάσπιλος, ὡς καὶ αἱ ἐπικλήσεις Θεομήτωρ, Θεοκνήτωρ, Θεοτόκος. — Ἐπίθετα δηλοῦντα ιδιότητα Θεοτόκου καθιερωμένου τινὸς τύπου ἢ θρη-

¹⁾ Schlumberger, Sigillographie de l'Empire byzantin (1100 ἀπεικονίσεις), ἐν Παρισίοις 1884, ἐν τῷ προλόγῳ, σ. 35 ἐξ.

²⁾ Εἰς τὸ ὀγκῶδες βιβλίον του περὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας ὁ κ. Εὐγ. Ἀντωνιάδης παραθέτει συγκεχυμένως ἐπίθετά τινα τῆς Θεοτόκου, ἐξ ἰδιωτικῶν τὰ πλεῖστα πληροφοριῶν, καὶ τὸ περιεργότερον τοῦ δόκτορος κ. Ν. Βέη (Ἐν Ἀθήναις 1909, τ. Γ', σ. 61. σημ. 225).

³⁾ Νύμφη ἀφθορος. ἄμωμος. πανάμωμος, ὑπεράμωμος. ὑπέραγνος. πανυπέραγνος, — νύμφη, μήτηρ ἀνύμφευτος, ἀπειρόγαμος, ἄνανδρος, ἀπείρανδρος, ἀειπάρθενος. — Θεοκνήτωρ, Παρθενομήτωρ, ἡ ἐν μητρᾷ Παρθένος. — Μυρία τῆς Θεοτόκου ποιητικὰ ἐπίθετα δύνασαι ν' ἀνθολογήσῃς ὄχι μόνον ἐκ τῶν ὕμνων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν πατέρων, οἵτινες Ἰλόγους καὶ Ἐγκώμια εἰς αὐτὴν ἔγραψαν, καὶ διὰ τοῦ Σωφρονίου (Ζ' ἐκ., *Migne*, Patr. gr. τ. 87, στήλη 3218), μάλιστα δὲ ἐκ τοῦ Ἀνδρέου Κρήτης (τ. 97, στ. 805—911), καὶ τοῦ γνωστοῦ εἰς ἡμᾶς Ἰακώβου τοῦ ἐκ μονῆς Κοκκινοβάφου, ὡς καὶ πλείστων ἄλλων τῆς ἐποχῆς ταύτης.

σκευτικοῦ ἰδρύματος, ὡς καὶ ὁ Σλουμβερζὲ διακρίνει: 'Αχειροποίητος¹⁾, *Περίδοξος, Περίβλεπτος, Βλαχερνιώτισσα, Βρεφοκρατοῦσα, Χριστοτεκοῦσα*. Τὰ ἐπίθετα ταῦτα, κύρια ὀνόματα καταστάντα, ἔχουσι μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν ἱστορίαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ τὴν τέχνην τὴν βυζαντιακὴν.—Τέλος τὰ ἐπίθετα, τὰ ἔχοντα βαθυτέραν λειτουργικὴν καὶ συμβολικὴν ἔννοιαν, τὰ ὅποια, ὡς ἄλλως καὶ τὰ τῆς δευτέρας κατηγορίας, συνετέλεσαν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς ὅλης εἰκονογραφίας τῆς Θεοτόκου.

Περὶ τούτων τῶν ἐπιθέτων τῶν λειτουργικῶν καὶ συμβολικῶν, περὶ τῶν ὁποίων, μάλιστα ἐν σχέσει μὲ τὴν εἰκονογραφίαν, οὐδέν, δύναμαι νὰ εἶπω, εἶναι γνωστόν, θέλω διαλάβει ὀλίγα τινὰ ἐν κεφαλαιῶδει διαγράμματι, προτιθέμενος νὰ γράψω μακροτέραν εἰδικὴν περὶ αὐτῶν ἔρευναν. Διότι πρέπει νὰ τονίσω ἰδιαζόντως τοῦτο,—πᾶν ἐπίθετον λειτουργικῆς συμβολικῆς ἐννοίας ἀποδιδόμενον εἰς τὴν Θεοτόκον, ἐγέννησε καὶ τὸν ἀντίστοιχόν του εἰκονογραφικόν τύπον. Καὶ μάλιστα, ὅταν τὸ ἐπίθετον τοῦτο ἔχη σχέσιν στενοτέραν πρὸς τὸ δόγμα τὸ θεμελιῶδες, τὴν ἀγνεΐαν τῆς Θεοτόκου. Πᾶν τὸ συμβολίζον τὴν ἀγνεΐαν αὐτῆς, τὸ ὑπὸ προφητῶν προφητευθέν, ἀκόμη συχνότερον τὸ ὑπὸ μελωδῶν ὑμνηθέν, ἀπετυπώθη καὶ εἰς παραστάσεις αὐτῆς, ἄλλοτε ὡς σύμβολον ἀπλοῦν, ἄλλοτε μὲ βαθυτέραν λειτουργικὴν τῆς ἀγνεΐας ἔννοιαν, — καὶ ἐκ τούτων τῶν δύο κατηγοριῶν ἐγεννήθη ἡ βαθεῖα συμβολικὴ καὶ λειτουργικὴ τῆς Θεοτόκου εἰκονογραφία.

Συμβολικὴ εἶναι ἡ ἀπὸ μεταφορᾶς ἀνθέων καὶ φυτῶν ἐμπνευσθεῖσα εἰκονογραφία: *Τὸ 'Ρόδον τὸ ἀμάραντον, τὸ Κρίνον τὸ ἠδύπνοον, ἢ Στάχυν ἢ βλαστήσασα*²⁾. Ἴδιος εἰκονογραφικὸς τύπος τῆς Θεοτόκου, ἐπὶ εἰκόνων κινητῶν ἰδίως σωζόμενος, παριστάνει αὐτὴν κρατοῦσαν ἀνὰ χεῖρας *ρόδον ἢ κρίνον ἢ στάχυν*, ἅτινα συμβολίζουσι αὐτὸν τὸν Χριστόν. Ὅτι δὲ καὶ ταῦτα τὰ ἐπίθετα, κατ' ἀκολουθίαν καὶ οὗτοι

¹⁾ Οὕτω καὶ *ἀχειροποίητος*, εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ: τὸ "Ἅγιον μανδήλιον καὶ τὸ "Ἅγιον Κεράμιον (*Ἐρμηνεία*, σ 215, 262. πρβ. σ. 227), τοιχογραφίαι καὶ εἰκόνες.

²⁾ Καὶ ναῶν ὀνομασίαι· ναῖσχος ἐν Πειραιεῖ. τὸ *'Ρόδον τὸ ἀμάραντον*. — «Τὸν στάχυν τῆς ἀφθαρσίας Χριστόν», Ἄνδρας Κρήτης (*Migne*, τ. 87, στ. 898). — Βλ. τὰ ἐν τῇ *Ἐρμηνείᾳ* (σ. 229, § 22) ἐπιγράμματα τῶν ἀρχαγγέλων εἰς παραστάσεις τῆς Θεοτόκου.

οἱ εἰκονογραφικοὶ τῆς Θεοτόκου τύποι, τὴν αὐτὴν θεμελιώδη τῆς ἄγνείας, τὴν αὐτὴν συμβολικὴν τῆς **Χώρας** ἔννοιαν ὑπεμφαίνουσιν, — ἔξυμνεῖ ὁ μελωδὸς τοῦ 'Ακαθίστου: — «Στάχυν ἢ βλαστήσασα τὸν θεῖον ὡς **χώρα ἀνήροτος** σαφῶς, χαῖρε ἔμψυχε τράπεζα, ἄριον ζωῆς **χωρήσασα**».

'Ακόμη δὲ συμβολικώτερον παρεστάθη τῶν ἀπ' αἰῶνων προφητευθέντων ἢ ἀλήθεια εἰς τὰς ἰδεώδεις ἐκείνας παραστάσεις, εἰς τὰς ὁποίας οἱ προφηταὶ, ὡς εἰς ἄλλας παραστάσεις οἱ ἄγγελοι, σεβίζοντες τὴν Θεοτόκον, ἀνέχουσι τὰ προφητικὰ τῆς ἄγνείας αὐτῆς σύμβολα, κρατοῦντες εἰλιτά, ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶνε γεγραμμένοι αἱ ῥήσεις αὐτῶν. Εἶναι δ' αἱ παραστάσεις αὗται τὸ *Ἄνωθεν οἱ προφηταὶ* καὶ τὸ *Ἐπὶ σοὶ χαίρει*¹⁾. Ὁμοία εἶναι καὶ ἡ παράστασις τῆς Θεοτόκου τῆς ἐπικεκλημένης *Ἄξιον ἐστίν*²⁾, ὁμοία ἀκόμη καὶ ἡ τῆς *Πάντων ἀνάσσης*, ἦτοι τῆς *Παντανάσσης*³⁾.

'Ἄλλ' αἱ παραστάσεις, αἱ ἔχουσαι βαθυτάτην, ἅμα δὲ καὶ ἐμφαντικὴν τὴν συμβολικὴν τῆς ἄγνείας ἔννοιαν, εἶναι αἱ παραστάσεις τῆς *Ζωοδόχου Πηγῆς*, τῆς *Φωτοφόρου Νεφέλης*⁴⁾, τῆς *Πλατυτέρας*, καὶ τῆς συμβολικώτερον ἀκόμη καλουμένης **Χώρας τοῦ Ἀχωρήτου**.

5.—ΘΚΣ ἢ Τὴν λειτουργικὴν ἔννοιαν τῶν ἐπικλήσεων τούτων τῆς Θεοτόκου
Χώρα τοῦ ἠρμήνευσα πρὸ μικροῦ. Ὁ χριστιανὸς ζωγράφος παρέστησεν «ἐμφαν-
Ἀχωρήτου.

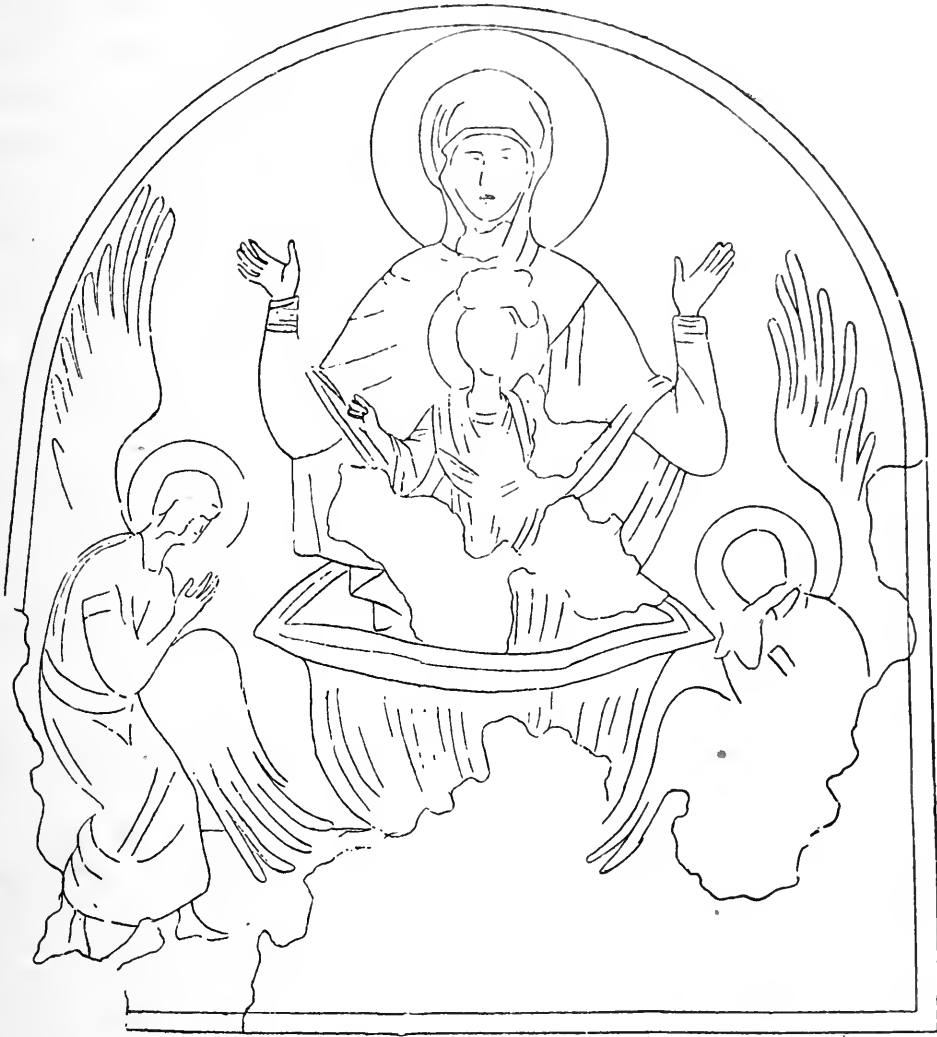
¹⁾ Τὰς δύο παραστάσεις ἀνέλυσα εἰς τὸ Α' μέρος τῆς μελέτης μου («Λαογραφία» τ. Α' σ. 560 ἐξ., ἰδιαιτ. ἀνατυπ. σ. 100 ἐξ.). — *Ἐρμηνεία*, 146 ἐξ.

²⁾ Εἰκόνας τῆς Θεοτόκου *Ἄξιον ἐστίν*, καὶ δὴ εἰς τὸν ναὸν τοῦ Πρωτάτου ἐν Ἁγίῳ Ὄρει. βλ. παρὰ *Brockhaus*, Athosklöster, σ. 92 πρὸ σ. 106· καὶ παρὰ *Γ. Σμυρνάκη*, τὸ Ἁγιον Ὄρος, ἐν τῇ προμετωπίδι, καὶ σ. 195.

³⁾ Μεγαλοπρεπῆς παράστασις εἰς τὸν νάρθηκα τοῦ ναοῦ τῆς *Παντανάσσης* ἐν Μυστρῶ (ἀρχ. ΙΕ' ἐκ.) Ἡ *Παντάνασσα* ὑπὸ τῶν προφητῶν πάντων περιστοιχισμένη, καὶ ἐπὶ νεφελῶν καθημένη, ἐν τῷ τυμπάνῳ τῆς βασιλικῆς θύρας τοῦ νάρθηκος, προσπίπτει ἀμέσως εἰς τὸν εἰσερχόμενον θεατὴν. — Τὴν ἰδίαν ἔννοιαν ἔχουσι καὶ αἱ παραστάσεις ἡ Θεοτόκος, ἡ *Κυρία τῶν Ἀγγέλων*, ἡ *Πάντων Χαρά*, οἷαν καὶ τὸ *Ἐπὶ σοὶ χαίρει* (βλ. περὶ τῶν παραστάσεων, ὡς καὶ περὶ ἄλλων ἀθωνικῶν τῆς Θεοτόκου, *Brockhaus*, σ. 106-109 καὶ σημ. 3).

⁴⁾ Εἰκόνας εἰς τὸν νάρθηκα τοῦ ἐν Μετεώροις ναοῦ τῆς Μονῆς τῆς *Μεταμορφώσεως*.

τικώτερον», εἰς περίβλεπτον μέρος τοῦ ναοῦ, τὸ σύμβολον τοῦ μεγάλου μυστηρίου. Ἡ περίβλεπτος δ' αὕτη θέσις ἦτο πρωτίστως αὐτὸς ὁ κύριος μύαξ τοῦ ἱεροῦ ἄνω τῆς ἁγίας τραπέζης, ἄνω τῆς παραστάσεως τῆς Θείας λειτουργίας, — καὶ διὰ λόγον λειτουργικὸν καὶ συμβολικὸν

Εἰκ. 12.—ΘΚΣ ἡ Ζωοδόχος Πηγή.—Ἐν Μυστρᾷ, —ναὸς τῶν Ἀγ. Θεοδώρων (Millet, Monms bz. de Mistra, —Album, πίν 90,2). —(Τέλ. ΙΓ', ἀρχ. ΙΔ' ἔκ.).

ἐν τόπῳ τοιοῦτῳ παριστανόμενον. Τοιαύτη εἶναι ἡ γένεσις τῆς ἀπαραιτήτου διὰ πάντα ὀρθόδοξον ναὸν εὐρείας καὶ ἰδεώδους παραστάσεως τῆς Παναγίας τῆς Πλατυτέρας, εἰκονιζομένης «στηθεῖον», ἤτοι ἐν προτομῇ, ἐχούσης ἐπιστήθιον, ἐπὶ τοῦ στήθους, ἐν ἐγκολπίῳ τὸν Χριστόν, καὶ

ὑψούσης τὰς χεῖρας ἐν προσευχῇ, ἐν τῇ ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων χριστιανικῶν χρόνων, ἀπὸ τοῦ Δ' ἤδη αἰῶνος, στάσει τῆς Θεοτόκου τῆς **Δεομένης** (Oranta) ¹⁾. ἑκατέρωθεν δ' αὐτῆς ἄγγελοι σεβίζοντες.

Ἄλλὰ καὶ ἐκ τῶν αὐτῶν ἀρχικῶν λογοτεχνικῶν, λειτουργικῶν καὶ εἰκονογραφικῶν στοιχείων ἐμπνεύσεως παρήχθησαν παραστάσεις παρόμοιαι, ὑπὸ συνηθέστερον ὄνομα γνωσταί, τὴν θεμελιώδη ἔννοιαν τῆς ἐμπνεύσεως σαφέστερον ἐκφράζουσαι. Τοιαύτη εἶναι ἡ παράστασις τῆς *Ζωοδόχου Πηγῆς*, εἰς τὴν ὁποίαν ἀρχικῶς ἡ κολυμβήθρα δὲν εἰκονίζετο ²⁾. Εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἀφεντικοῦ ἔχομεν ἐν τῷ νάρθηκι, καὶ κατ' ἀντικρὺ εἰς τὸν εἰσερχόμενον, εἰς τὸ τύμπανον τῆς κυρίας βασιλικῆς πύλης, παράστασιν εὐρείας ἐκτελέσεως, αὐτὴν τὴν παράστασιν τῆς Παναγίας τῆς *Πλατυτέρας*, ἔχουσαν τὴν ἐπιγραφὴν: «ΜΡ·ΘΥ | Η ΖΩΟΔΟΧΟΣ-ΠΗΓΗ». Εἶναι ἡ Θεοτόκος ἡ θεοδόχος ἡ πηγὴ ζωῆς, ἡ φέρουσα εἰς τὸν κόσμον, ἡ δεχθεῖσα ἐν ἑαυτῇ τὴν ζωὴν, τὸν Χριστόν. Ἡ Θεοτόκος, εἶδομεν, ἐπεκλήθη ὑπὸ τῶν προφητῶν καὶ τῶν μελωδῶν *Πηγὴ* ³⁾, καὶ ὁ Χριστὸς *Ζωή*. Τὴν ἔννοιαν ταύτην ἔχουσιν αἱ ἐπικλήσεις καὶ παραστάσεις τοῦ Χριστοῦ *Ἡ θύρα τῶν ζώντων*, — *Ἡ Χώρα τῶν ζώντων*, — τὸ αὐτὸ σύμβολον ἐκδηλοῦσαι ὡς καὶ αἱ τῆς Θεοτόκου, *Ἡ Θύρα*, *Ἡ Χώρα τοῦ Ἀχωρήτου* ⁴⁾.

Καὶ ἀκόμη ἔτι περαιτέρω προχωρῶ εἰς τὴν εἰκονογραφικὴν καὶ συμβολικὴν ἐξέλιξιν τοῦ τύπου τῆς ἀγνείας τῆς Θεοτόκου, τὴν ἐκ

¹⁾ Περὶ τῆς Θεοτόκου τῆς *Δεομένης* βλ. Ἰωσ. Στρογγόφοκη, Παλαιὰ βυζ. βασιλικὴ ἐν Χαλκίδι («Δελτίον τῆς Ἱστορ. Ἐτ.», τ. Β', 1889), σ. 723 ἐξ., — τὰ νεώτατα τοῦ *Schmit*, *Kachrié-djami*, σ. 205 ἐξ., (πρβ. σ. 125 καὶ σημ. 3), — καὶ σαφῆ γενικὴν ἔκθεσιν παρὰ *F. X. Kraus*, *Real-Encyclopädie der christl. Alterth.* ἐν λ. *Marienbilder*.

²⁾ Ἰδὲ τὴν Θεοτόκον ἐν κολυμβήθρα, ἐν τῷ αὐτῷ ἀκριβῶς σχήματι, ὡς ἡ ΘΚΘ ἢ *Χώρα*, εἰς τὸν ἐν Μυστρᾷ ναὸν τοῦ Ἀγ. Θεοδώρου (τέλ. ΙΓ' ἐκ., *Millet*, *Album*, πίν. 90, 2). Τὴν Θεοτόκον ἐν κολυμβήθρα εὐρίσκω αὐτόθι καὶ εἰς τὸν ναῖσκον τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου (τέλ. ΙΔ' ἐκ.).

³⁾ Ἐν ΚΠ. παλάτιον, ναὸς καὶ μονὴ τῆς *Πηγῆς*, συχνότατα ἀπαντώμενα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς βασιλευούσης.

⁴⁾ ΘΚΘ ἢ *Θύρα*, τοιχογραφία εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ὑπέρθυρον τῆς κυρίας εἰσόδου τοῦ ἐν Καλαμπάκᾳ ναοῦ τῆς Θεοτόκου. — Πρβ. *Schmit*, *Kachrié-djami*, σ. 211 ἐξ. — Τὴν παράστασιν τοῦ ΧΥ τῆς *Χώρας τῶν ζώντων* βλ. εἰς Λεύκωμα Καχριέ τζαμί, πίν. LVI. Περὶ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ΧΥ ὡς *Θύρας*, *Χώρας τῶν ζώντων*, βλ. τὸ κείμενον τοῦ *Schmit*, ἔνθα ἀν.

λογοτεχνικῶν στοιχείων πηγάζουσιν. Εἰς τὸν νάρθηκα τοῦ Καριέ-τζαμί ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἰς τὴν ἰδίαν ἀκριβῶς θέσιν ὡς καὶ εἰς τὸ Ἀφεντικὸ τοῦ Μυστρᾶ, καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ἀκριβῶς στάσει, ἔχομεν παράστασιν, ἣτις ἐπιγράφεται:

« $\overline{\text{MP}}-\overline{\text{OY}} \mid \text{H XWPRA-TOY AXWPHTOY}$ » ¹⁾

Ἡ ἐπίκλησις αὕτη θὰ ἦτο εἰς ἡμᾶς ἀκατάληπτος χωρὶς τὴν εἰκονογραφικὴν συμβολικὴν καὶ λειτουργικὴν ταύτην ἀνασκόπησιν τοῦ

Εἰκ 13.— $\overline{\text{OKC}}$ ἢ Χώρα τοῦ Ἀχωρήτου.—Μ Καριέ-τζαμί (*Schmit*).—Ἀρχ. ΙΔ' ἐκ.

τύπου τῆς ἀγνῆς Θεοτόκου. Εἶναι ἡ Θεοτόκος ἢ Χώρα, ἡ ἔχουσα ἐν ἑαυτῇ τὸν Ἀχώρητον, τὸν Χριστόν. Ἡ Θεοτοκος, εἶδομεν, ἀποκαλεῖται ὑπὸ προφητῶν καὶ μελωδῶν Χώρα, καὶ ὁ Ἀχώρητος εἶναι ὁ Χριστός. Χώρα δὲ εἰδικώτερον εἶναι τῆς Θεοτόκου ἢ νηδὺς ἢ ἄχραντος, ἡ θεοδόχος γαστήρ, ἣτις ἐχώρησεν ἐν ἑαυτῇ τὸν «τὰ πάντα χωρήσαντα Χριστόν». Τὴν ἔννοιαν ταύτην ἔχει ἡ συνήθης ἐπίκλησις «Γῆ εὐκαρπος», ἐρμηνεύει δὲ νομίζεις ὁ Ἰγνάτιος ὁ Κωνσταντινουπόλεως²⁾ τὴν

¹⁾ *Schmit*, Kachrié-djami, σ. 88. 205 ἐξ — Ἀπεικόνισις, Λεύκωμα τοῦ Kachrié-djami, πίν LIV, LV.

²⁾ Θεοτοκάριον, ἐνθα ἀν. σ. 113

παράστασιν ψάλλον: «Χαίροις ἢ τὸν ἀμνὸν τοῦ Θεοῦ ἀπεριγράπτως ἐν τῇ κοιλίᾳ βαστάσασα».

Ἡ Χώρα λοιπὸν τοῦ Ἀχωρήτου εἶναι ἢ Θεοτόκος ἢ πάναγνος, καὶ ἢ περίφημος διὰ τὰς τοιχογραφίας τῆς Μονῆ τῆς Χώρας, τὸ Καριὲ τζαμί τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δὲν εἶναι ἢ ἐν τῇ «χώρᾳ», ἢ ἔξω τῆς Κωνσταντινουπόλεως μονῆ, ὡς κοινῶς νομίζεται, ἀλλ' ἢ μονῆ τῆς Θεοτόκου τῆς ἐπικεκλημένης Χώρας τοῦ Ἀχωρήτου. Οὕτως, ἔξ' εἰκονογραφικῶν τεκμηρίων, συνδυαζομένων μετὰ τῶν λογοτεχνικῶν καὶ λειτουργικῶν, ἀποκαλύπτεται εἰς ἡμᾶς ἢ ἀληθῆς ἔννοια ὀνομασιῶν, εὐκόλως παρερμηνευομένων, ἢ καὶ ὅλως ἀκαταλήπτων, ὅποια ἦτο καὶ ἢ ἀνωτέρω ἐρμηνευθεῖσα τῆς μονῆς καὶ τῆς Θεοτόκου τῶν Ἐλεγκμῶν¹⁾.

6 — Τὸ Μν. Τὴν συμβολικὴν ταύτην ἔννοιαν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἢ παράστασις στήριον τῆς Θ. αὐτῆ τῆς Θεοτόκου τῆς Χώρας τοῦ Ἀχωρήτου ἔχει σχέσιν μὲ τὸ Μν. Εὐχαριστίας. στήριον τῆς Εὐχαριστίας, διὰ τῆς τέχνης ἐμφαντικώτερον ἐν συμβόλῳ παριστανόμενον, διατυποῦσι κάλλιστα οἱ στίχοι Ἰωάννου τοῦ Εὐγενικοῦ, μεταγενέστεροι (ἀρχ. ΙΕ' ἐκ.), ἀλλ' ἐκφράζοντες ἰδέας παλαιάς:

« Ἡ θεοχαρίτωτος γαστήρ σου κόρη,
Τράπεζα λαμπρῶς καὶ μυστικῶς ἀνεφάνη,
Τὸν οὐράνιον καὶ στερερὸν τῆς ζωῆς ἄρτον
Φέρουσα Χριστόν. ὃν πᾶς τρώγων οὐ θνήσκει »

Τὴν αὐτὴν ἔννοιαν σαφῶς ἐλέγχει ἐπιγραφὴ λίαν χαρακτηριστικὴ ἀρτοφορίου τῆς Παναγίας, ἐκ τῶν λεγομένων Παναγιαρίων, ἐν τῷ ἐθνικῷ Μουσείῳ τῆς Ῥαβέννης:

« Ὡς λαβίδα βλέπω σε φρικτὴν. παρθένε.
Φέρουσαι Χριστὸν ἀνθρακ(ώ)δη πυρφ(ό)ρ(ο)ν,
Καθάρσι(ο)ν σώματος καὶ ψυχῆς ῥ(ύ)π(ω)ν »²⁾.

¹⁾ «Λαογραφίας», τ. Α', 1909 σ 551 ἐξ., ἰδιαιτ. ἀνατυπώσεως σ. 91 ἐξ. — Ὡς πρὸς τὴν Μονὴν τῆς Χώρας βλ. *Schmit*, *Kachrié-djami* σ 6 211 ἐξ. — πρβ *Diehl*. *Études byzantines*, σ 393.

²⁾ Ἐκδ. τοῦ *Th Ouspenskova*, *Artosnaja Panagija* («Παναγιαρίον»). ἐν *Izvestija*. «Δελτίον τοῦ Ῥωσικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου τῆς ΚΠ». τ. VIII, 1902, σ. 249 ἐξ. — *Th. Schmit*, *Kachrié-djami*, σ. 206 ἐξ., καὶ δὴ σ. 211

Ἡ γαστήρ λοιπὸν ἢ θεοχαρίτως τῆς Θεοτόκου ὡς τραπέζα μυστική πιστοὺς ἐκτρέφουσα, φέρει ἐν ἑαυτῇ τὸν ἄρτον ζωῆς, — κατ' ἄλλην δέ, ὄχι ἔννοϊαν, ἀλλ' ἔκφρασιν, ἢ λαβίς φέρει τὸν ἀνθρακῶδη Χριστόν. Ἀπεκλήθη δ' ἢ Θεοτόκος ὑπὸ τῶν προφητῶν καὶ μελωδῶν ὄχι μόνον ἀφλεκτος βάτος, ἀλλὰ καὶ πυρφόρος λαβίς, τὸν ἀνθρακα τὸν θεῖον ἀφλέκτως φέρουσα ¹⁾). Τὴν θεωρίαν μου πιστοῦσι παραστάσεις τῆς Θεοτόκου καλουμένης «Ἡ Πυρφόρος λαβίς, — Ἡ ᾿Αφλεκτος βάτος» ²⁾). Καὶ τὰνάπαλιν, νομίζεις, ὅτι τὴν εἰς τὸν μύακα τοῦ ἱεροῦ παράστασιν τῆς Θεοτόκου, τὴν παράστασιν τῆς Πλατυτέρας, ἤτοι τῆς Χώρας τοῦ ᾿Αχωρήτου, περιγράφει, ἤτοι ἐρμηνεύει ὁ μελωδός:

Θεία τραπέζα, τὸν ἄρτον τὸν οὐράνιον μέσον φέρουσα,
— «Ἐμψυχε Παράδεισε, ἐν μέσῳ ἔχων ζωῆς τὸν Κύριον.
— Χαίροις νοητῇ κογχύλῃ, ἢ βάψασα τὴν ἀλουργίδα τοῦ Θεοῦ,
— Κόχλος, ἢ τὸν θεῖον μαργαρίτην προαγαγοῦσα».

Καὶ ἀληθῶς μέσον φέρει ἢ εἰκονιζομένη Θεοτόκος τὸν Χριστόν, τὸν ἄρτον τῆς ζωῆς. Διὰ τοῦτο ἢ παράστασις εἰκονίζεται εἰς τὰ Παναγίαρια, εἰς τοὺς ἁγίους δίσκους, ἐξ ὧν ὁ ἱερεὺς μεταδίδει τὸν θεῖον ἄρτον, ὡς καὶ διὰ τῆς λαβίδος μεταδίδει τὸν Χριστόν, διὰ τοῦτο ἐπίσης εἰκονίζεται εἰς τὴν κυρίαν θέσιν τοῦ ἁγίου βήματος ἄνω τῆς ἁγίας τραπέζης, ἄνω τῆς παραστάσεως τῆς Θείας Λειτουργίας ³⁾).

¹⁾ «Λαβίς... τον θεῖον ἀνθρακα Χριστόν ἐν κοιλίᾳ σὺ εἶ φέρουσα» (Ἰωσήφ τοῦ ὕμνογράφου, Θεοιοκάριον, σ. 11, Ἰωάννου Εὐχαΐτων, σ. 35), — «Ἡ θεία λαβίς, ἢ τὸν θεῖον ἀνθρακα ἀρρήτως δεξαμένη» (ὁ αὐτ. σ. 69). — «Ἡ σεραφικὴ τοῦ μυστικοῦ ἀνθρακος λαβίς» (Ἀνδρέας Κρήτης, Migne τ. 97, σ. 895).

²⁾ ᾿Ερμηνεία, σ. 281

³⁾ Συχνωτάτη εἶναι ἢ παράστασις καὶ ἐπὶ μολυβδοβούλλων. Οὐδεμία παράστασις ἐμφανίζεται συχνότερον ἐπὶ τῶν βυζαντιακῶν μολυβδοβούλλων ἢ ἢ τῆς Θεοτόκου, ἐπὶ τοῦ ἡμίσεως τοῦλάχιστον αὐτῶν, καὶ ὁ συχνότερος αὐτῆς τύπος εἶναι οὗτος ὁ τῆς Χώρας τοῦ ᾿Αχωρήτου ἤτοι τῆς Πλατυτέρας, σπανιώτερος δὲ ὁ τύπος αὐτῆς ἐπὶ θρόνου καθημένης, ὁ τύπος τῆς ᾿Υψηλοτέρας. — Πολλοαριθμοὺς ἀπεικονίσεις βλ. παρὰ Schlumberger (Sigillographie, σ. 21. 36. 41 ἐξ, 61 ἐξ. κλ. πολλὰ), καὶ πολλὰ προσέτι μολυβδόβουλλα τοῦ Ἐθνικοῦ νομισματικοῦ Μουσείου ᾿Αθηνῶν (Κ. Κωνσταντόπουλος εἰς Διεθνῆ Ἐφημ. τῆς νομισμ. ἀρχ., τ. 7', σ. 53, 82, τ. Η', σ. 90 κλ.). — Δὲν εἶναι προσφυῆς κατὰ ταῦτα ὁ χαρακτηρισμὸς τῆς ἐπὶ θρόνου καθημένης Θεοτόκου «ὡς καλλίστου ὑποδείγματος τοῦ γνωστοῦ τύπου τῆς Πλατυτέρας τῶν Οὐρανῶν» (Κωνσταντόπουλος, ἔνθα ἀν. τ. 7', σ. 155).

Αὕτη εἶναι, κατὰ τὸ πόρισμα ἐρευνῶν μακροτέρων, αἱ ὁποῖαι θὰ μοὶ παράσχωσι τὸ θέμα εἰδικῆς ἐργασίας, ἡ εἰκονογραφικὴ παράστασις,

Εἰκ. 14. — ΘΚC ἡ Χώρα ἐν μέσῳ τῆς Θ. Λειτουργίας. — Ἐν Μυστρᾷ. ἐκκλ. τῆς Ἁγ. Σοφίας (Millet, Μυστρᾷ λεύκωμα, 132, 2).— Μέσα 1Δ' ἐκ.

ἡ συμβολικὴ λειτουργικὴ, ἡ ἐξυμνοῦσα τὸ θαῦμα τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Θεοῦ ἐκ Πνεύματος Ἁγίου, τὸ σύμβολον τῆς ἀσπόρου συλλήψεως, καὶ καθόλου τὸν συμβολικὸν τύπον, τὸν ἐκ λειτουργικῶν ἐννοιῶν καὶ λογοτεχνικῶν στοιχείων, τῆς ἀγνείας τῆς Θεοτόκου.

Ἐν τῇ βαθεῖα δὲ λειτουργικῇ καὶ συμβολικῇ ἐννόια πρέπει νὰ θεωρήσωμεν τὸν Χριστὸν *μήπω γεγεννημένον*. Τὴν γνώμην μου ταύτην δύναμαι νὰ κυρώσω καὶ διὰ τῶν ὕμνων καὶ διὰ παραστάσεων, αἵτινες εἰκονίζουσιν ἔτι *ἐμφαντικώτερον* τὸν συμβολισμὸν τῆς ἀσπόρου συλ-

λήψεως. Τοιαῦται εἶναι αἱ εἰς τὰ Παναγίαρια παραστάσεις, μάλιστα δὲ παραστάσεις ἐν μέσῳ προφητῶν ἔχοντων τὰ σύμβολα καὶ προλεγόν-

Εἰκ. 15. — Ὁ Χαιρετισμός. Εἰκὼν ῥωσικὴ (Pokrovski, Evang. σ. 30, πίν. Β').—17' ἔκ. ?

των τὰς προφητείας, ὡς καὶ ἄλλαι συνδυαζόμεναι μετὰ τῆς Θείας Λειτουργίας ἢ μετὰ τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου¹⁾, ἀκόμη δ' ἐμφανέστερον

¹⁾ Ἐν τῷ θόλῳ τοῦ ΝΑ. παρεκκλησίου τοῦ ἐν Μυστρῇ (ἐκκλ. τῆς Ἁγ. Σοφίας, μέσα 1Δ' ἔκ.). Τὴν ἀπεικόνισιν βλ. παρὰ *G. Millet*, *Monuments byzantins de Mistra* (album), ἐν Παρισίοις 1910, πίν. 132, εἰκ. 2.—Ἐν κόγχῃ παρὰ τὸν Μυστικὸν Δείπνον τοῦ ΝΑ. παρεκκλησίου τοῦ ἐν Μυστρῇ Ἀφεντικοῦ (ἀρχ. 1Δ' ἔκ.). Φωτογραφία ἐμῆ, καὶ ἀπεικόνισις παρὰ *Millet*, ἐνθα ἀν. πίν. 105, εἰκ. 3.—Εἰς τὸν τρουῖλλον τοῦ διακονικοῦ τοῦ ναοῦ τῆς ἐν Ἁγ. Ὁρει Μ. τοῦ Δοχειαρίου ἢ ΘΚΣ ἢ Χώρα, ἀπεικ. παρὰ *Γ. Λαμπάκη*, *Mémoires*, σ. 82.—Ἐν δίσκῳ, Παναγίαριῳ, τοῦ 1Β' αἰῶνος, φυλαττομένῳ ἐν τῇ μονῇ Ξηροποτάμου τοῦ Ἄθωνος (Κοντακίῳ,—*Diehl*, *Manuel*, σ. 629 ἐξ. ὅπου καὶ ἀπεικόνισις).

παραστάσεις τοῦ Χαιρετισμοῦ, ἐν ταῖς ὁποίαις παρίσταται προληπτικῶς, — οὕτω καὶ οἱ προφηταὶ προληπτικῶς, προβλεπτικῶς ὑμνοῦσι τὴν Παρθένον, — ὁ Χριστὸς βρέφος, ἢ, ὡς συνήθως, ἡ Θεοτόκος ἔχουσα τὸν Χριστὸν ἐν ἐγκολπίῳ καὶ ἐπιστήθιον, ἀλλὰ δι' ὅλους ἀμαυρῶν, ἀσυλλήπτων σχεδὸν γραμμῶν ἰχνογραφούμενον ¹⁾).

'Η παράστασις λοιπὸν τῆς Θεοτόκου, τῆς Χώρας τοῦ 'Αχωρήτου, μετὰ τὰς ποικίλας αὐτῆς παραλλαγάς, εἶναι ἢ διὰ τῆς τέχνης συμβολικῆ λειτουργικῆ ἔκφρασις τῆς θεμελιώδους ἐννοίας τοῦ ὀρθοδόξου δόγματος, τῆς ἀσπόρου συλλήψεως καὶ κνήσεως τῆς Θεοτόκου. Παρὰ τὴν συμβολικὴν δὲ ταύτην παράστασιν, διεμορφώθησαν ἐν τῇ βυζαντιακῇ εἰκονογραφίᾳ καὶ ἄλλαι, οὐχὶ τῆς μεμονωμένης μορφῆς τῆς Θεοτόκου παραστάσεις, συμβολίζουσαι τοὺς ὕμνους, ἢ καὶ πραγματικὰ τοῦ βίου αὐτῆς γεγονότα παριστάνουσαι. Διότι αὐτὴ ἡ γραφικὴ ἱστορικὴ ἐξεικόνισις ἦτοι ἐξιστόρησις, ἢ ἱστορία τοῦ βίου τῆς Θεοτόκου, αὐτὴ μόνη ἤρκει πρὸς ἐκδήλωσιν ἐμφαντικὴν διὰ τῆς τέχνης τοῦ μεγάλου περὶ τῆς ἀγνείας αὐτῆς ὀρθοδόξου δόγματος ²⁾).

Καὶ οὕτως ἱστόρησεν ὁ χριστιανὸς καλλιτέχνης ἀφ' ἑνὸς μὲν συμβολικὰς παραστάσεις: τοιαῦται δ' εἶναι αἱ τοῦ 'Ακαθίστου Ὑμνου, καὶ δὴ ἡ 'Αμόλυντος σύλληψις ἐρμηνεύουσα τὸ «Δύναμις Κυρίου ἐπισκιάσει σοι», καὶ αἱ μεγαλοπρεπεῖς παραστάσεις τοῦ 'Ανωθεν οἱ προφηταὶ καὶ 'Επὶ σοὶ χαίρει. 'Αφ' ἑτέρου δὲ ἐξιστόρησεν αὐτὰς τὰς ἱστορικὰς σκηνὰς τοῦ βίου αὐτῆς, διὰ τῶν ὁποίων ὑπεδηλώθη ἡ ἐννοία τῆς ἀγνείας: τὸν Χαιρετισμὸν τοῦ ἀγγέλου, — τὸν 'Ασπασμὸν τῆς Θεοτόκου μετὰ τῆς 'Ελισσάβητ, — τὸν ὑπὸ τοῦ 'Ιωσήφ 'Ονειδισμὸν αὐτῆς, — τὸ 'Ονειρον τοῦ 'Ιωσήφ, τὴν εἰς Βηθλεὲμ 'Ανάβασιν, — αὐτὴν τέλος τὴν Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ, τὴν τελικὴν πανηγυρικὴν διὰ τῆς τέχνης ἐξύμνησιν καὶ τὸ κορύφωμα τοῦ περὶ ἀγνείας δόγματος τῆς 'Ορθοδόξου ἡμῶν ἐκκλησίας.

7. — Παρθένος Πηγὴν δ' ἐμπνεύσεως, ὡς ἔδειξα ἤδη, εὔρισκεν ὁ ζωγράφος μο-
τίκει

¹⁾ Εἰκὼν τοῦ Χαιρετισμοῦ, ἐν ἣ ἡ ΟΚС ἔχει τὸν Χριστὸν, παρὰ Pokrovski, Evangelije, σ. 30, 37, ἀπεικόν. πίν Β'. — Ὁ Χριστὸς μόλις διαφαινόμενος, αὐτ. σ. 29 ἐξ — 'Ἐν τῇ Δύσει ἔχομεν καὶ παραστάσεις, εἰς τὰς ὁποίας ὁ Χριστὸς ἐικονίζεται ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς μητρός του, *Didron*, Manuel, σ. 156, σημ. 1.

²⁾ Πρβ. *Λαογραφία*, τ. Α', σ. 556 ἐξ., ἰδιαιτ ἀνατυπ σ. 96 ἐξ.

ναχὸς εἰς τὰ κείμενα τὰ παλαιά, εἰς τὰς ἀφηγήσεις τὰς ἀποκρύφους περὶ τοῦ ἐπὶ τῆς γῆς βίου τῆς Θεοτόκου, εἰς τοὺς ὕμνους τῆς ἐκκλησίας ἡμῶν, ὡς καὶ οἱ ὕμνοι πάλιν ἐξωογονοῦντο ἐκ τῶν παραστάσεων¹⁾. Τὰ κείμενα ταῦτα τὰ γνωρίζομεν ἤδη· τῶν ὕμνων τούτων ἐξῆρον τὰ οὐσιωδέστατα χαρακτηριστικά. Ἡ ἔννοια ὅμως, ἣτις προὔξενει τὴν διὰ τῶν αἰώνων κατάπληξιν τῶν πατέρων καὶ τῶν μελωδῶν τῆς ἐκκλησίας ἀπεκρυσταλλώθη κατὰ ποικίλους τύπους ἐπ' αὐτοῦ τοῦ παλαιοῦ θέματος, τὸ ὁποῖον ἤδη ὁ ἀπόκρυφος Εὐαγγελιστῆς (Β' ἐκ.) ἀπετύπωσεν ἐρμηνεύων τὸ «*καινὸν θέαμα, τὸ ξένον θαῦμα*»: *Παρθένος ἐγέννησεν, ὃ οὐ χωρεῖ* ἢ φύσις αὐτῆς», καὶ ὁ ἄλλος ἀναλυτικώτερον «*virgo concepit, virgo peperit, virgo permansit*»²⁾, — ἔννοια εἰς ὕμνους μεταγενεστέρους καὶ εἰς «ἐπιγράμματα» θεομητορικῶν παραστάσεων, καὶ εἰς ἐρμηνείας αὐτῶν τὴν ἀπήχησιν διατηρήσασα: «*Παρθένος τίκει καὶ μετὰ τόκον πάλιν μένει παρθένος*», — «*πρὸ τόκου παρθένος καὶ ἐν τόκῳ παρθένος καὶ μετὰ τόκον παρθένος μείνασα*», καὶ τέλος μὲ δύο λέξεις ἐντόνως, ὡς τὸ παλαιὸν τοῦ Πρωτευαγγελίου: *Παρθένος κύει, — ἢ ἐν μητρᾷσι Παρθένος*³⁾.

Τοῦτο τὸ *μυστήριον* τοῦ τόκου, τὸ *φρικτὸν μυστήριον*⁴⁾, ὡς καλεῖται ἐν ὕμνοις, ποικιλοτροπώτατα οἱ πατέρες καὶ μελωδοὶ ἐξέφρασαν. Οἱ πατέρες ἀναφέρονται ἤδη εἰς τὴν Γραφήν: «τέτοκε καὶ

¹⁾ Βλ. παρὰ Brockhaus, σ. 113· 119 τοιαύτην ἀμοιβαίαν ἐπενέργειαν

²⁾ *Πρωτευαγγέλιον* Ἰακώβου, κεφ. XIX (ἐκδ. Tischendorf, σ. 36). Ψευδοματθ. κεφ. XIII (Tischendorf, σ. 75). Καὶ ὁ Ὁριγένης εἰς *Λευϊτικόν*, η': «*Virgo concepit et peperit*» (Migne, τ. 12, σ. 493).

³⁾ Ἐν ὕμνῳ ἀνεπιγράφῳ — «*Παρθένος κύει*» (*Ἐρμηνεία*, σ. 233), — «*πρὸ τόκου παρθένος*» κλ. (αὐτ. σ. 225), — «*ἢ ἀπειρογάμως κνήσασα*», εἰς ἐπιγράμματα μεταγενεστέρων κινητῶν εἰκόνων. — Ἀκόμη καὶ «οἱ σοφοὶ τῶν Ἑλλήνων» ἐν παραστάσεσι προλέγουσι καὶ ὑμνοῦσι τὸ θαῦμα· ὁ Ἀπολλώνιος «*ἐν ἄδαεϊ κόρη*», — ὁ Σόλων «*δίχα σφάλματος*», — ἡ Σιβύλλα «*ἐκ μητρονύμφου παναμώμου παρθένου*» (*Ἐρμηνεία*, σ. 82 ἐξ.).

⁴⁾ «*Καινὸν θέαμα*», ἐν τῷ Πρωτευαγγελίῳ τοῦ Ἰακώβου, — «*ξένον θαῦμα*», — «*ξένος τόκος*», ἐν ὕμνοις. — «*Ὁ τόκος σου ὁ ὑπὲρ φύσιν .. ἀνέκφραστός ἐστι καὶ ἀκατάληπτος*» (Ἀνδρέας Κρήτης, *Θεοτοκάριον*, σ. 175, ὁ αὐτ. σ. 190, 192) — «*ἢ ὑπὲρ φύσιν ἐν γαστρὶ ἄνευ σποράς συλλαβοῦσα*» (αὐτ. σ. 190), — «*ὑπὲρ φύσιν καὶ λόγον ἐκνοσφύρησας*» (αὐτ. σ. 192). — Εἰς ἐπιγράμματα δὲ παραστάσεων «*τόκον τὸν ἀπόρρητον καὶ δυσερμηνευτον*» (*Ἐρμηνεία*, σ. 220). — «*Ἀσπόρου συλλήψεως ὁ τόκος ἀνερμηνευτος*, — *μητρὸς ἀνάνδρου ἄφθορος ἢ κήσις*» (αὐτ. σ. 221).

οὐ τέτοκε». Ὁ Ὁριγένης, Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, ὁ Ἰουστῖνος ἤδη τὴν «ὕπερ φύσιν κύησιν» ἐξαίρουσιν¹⁾. Ὁ Ἀνδρέας Κρήτης (Ζ' ἔκ.) ἐμφαντικώτερον ὕμνεϊ τὴν «ἀνάδρωσ, κυφορήσασαν», — καὶ τὸν παρθενικὸν βλαστόν, τὸν τῆς ἀγνείας σῶα συντηρήσαντα τὰ σήμαντρα»²⁾. Ἐπειτα οἱ μεταγενέστεροι πατέρες,³⁾ μάλιστα δὲ οἱ μελωδοί,⁴⁾ καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ποίησις τῆς Δύσεως⁵⁾ ἐν φαντασίᾳ ὀργώσῃ δὲν

¹⁾ «Ἄλλ', ὡς ἔοικεν, τοῖς πολλοῖς καὶ μέχρι νῦν δοκεῖ ἡ Μαριὰμ λεχῶ εἶναι διὰ τὴν τοῦ παιδίου γέννησιν, οὐκ οὔσα λεχῶ· καὶ γὰρ μετὰ τὸ τεκεῖν αὐτὴν μειωθεῖσαν, φασὶ νινεσ παρθένον εὐρεθῆναι. Τοιαῦται δ' ἡμῖν αἱ Κυριακαὶ Γραφαί, τὴν ἀλήθειαν ἀποτίκτους, καὶ μένουσαι παρθένοι μετὰ τῆς ἐπικρύψεως τῶν τῆς ἀληθείας μυστηρίων «Τέτοκε καὶ οὐ τέτοκε, φησὶν ἡ Γραφή» (Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, *Migne* τ. 9, σ. 529 ἔξ.).

²⁾ Παρὰ *Migne*, τ. 97, σ. 897. — «Μετὰ τοῦ εἶναι μήτηρ καὶ τὸ παρθενεῦειν ἀναφαίρετον ἔξεις» (αὐτ. σ. 906). — «Καὶ ἡ παρθένος ἄσπορον ἀποκύουσα γέννημα μένει παρθένος ἀγνεύουσα, σῶα καὶ μετὰ τὸν τόκον τῆς παρθενίας τὰ σήμαντρα φέρουσα» (αὐτ. σ. 804 ἔξ.).

³⁾ «Παρθένος ἀληθῶς πρὸ τοῦ τόκου, Παρθένη· Παρθένος ἀληθῶς ἐν τῷ τόκῳ, Παρθένη» (Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, Θεοτοκάριον, σ. 26), «Μόνη ἄχραντε διήλεγξας θεσμοὺς φυσικοὺς, ὅτι ἄνευ σπορᾶς υἰὸν γεγέννηκας» (Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου, αὐτ. σ. 49), «τεκοῦσα καὶ μὴ φθαρεῖσα τὴν παρθενίαν σου» (ὁ αὐτ.).

⁴⁾ «Χαῖρε παστὰς ἀσπόρου νυμφεύσεως, — ἀσπόρου συλλήψεως τὴν κύησιν πῶς λέγεις; — ἐξ ἀσπόρου βλαστήσας γαστρὸς, — ἡ παρθενίαν καὶ λοχείαν ζευγνῦσα» (Ἀκάθιστος, πολλῶν). — Ἦτο ἤδη ἐκτετυπωμένη ἡ μελέτη μου, ὅτε ἐδημοσιεύθη ἀπάνθισμα ἐκ παρασκευαζομένης μονογραφίας πολλῆς προσοχῆς ἀξίας τοῦ Ἀθ. Παπαδοπούλου — Κεραμέως, *Πηγαὶ καὶ δάνεια τοῦ ποιήσαντος τὸν Ἀκάθιστον ὕμνον* (περιοδικ. Βυζαντίς. τ. Α', 1909, σ. 517-540), τὸ ὁποῖον λυποῦμαι, διότι μόλις προφθάνω νὰ σημειώσω ἐνταῦθα, τοσοῦτω μᾶλλον καθ' ὅσον καὶ συνεπέσαμεν ἢ διέστημεν ἐν ὀλιγωτέροις κατὰ τὴν ὑμνολογικὴν καὶ μαριολατρικὴν ταύτην ἔρευνάν μας.

⁵⁾ «*Sancta Virgo virginum, — Virgo singularis, Virgo gloriosa, — Virgo puerpura* (Παρθενομήτωρ), — *Mater illibata. — Gloire des vierges, sanctuaire de l'innocence. — Post partum inviolata permansisti, — Beata viscera, — beata ubera Mariae virginis*». Ἰπὸ τὸν τύπον τοῦ Ψευδοματθαίου ἡ ἔννοια ἐπαναλαμβάνεται εἰς τὰ μεταγενέστερα λειτουργικὰ χειρόγραφα τὰ γνωστά ὑπὸ τὸ ὄνομα *Exultet*: «*Sicut sancta concepit Virgo*», *Jos Liell, Die Darstellungen Mariae*, σ. 37, ἔξ. — *Rohault de Fleury, La S^e Vierge*, τ. I, σ. 375. — Μακρὰ παράθεσις τῶν τῆς Δ. ὕμνων, αὐτ. σ. 331 ἔξ., 363—416, ποίησις ἐκκλησιαστικὴ ἀπὸ τοῦ Δ' - 1' αἰῶνος. — Προχείρως βλ. τὰ *Εὐχολόγια* τῶν Δυτικῶν καὶ δὴ εἰς τὴν ἀκολουθίαν τῆς Ἀμολύντου συλλήψεως (*Conception immaculée*). — Ἠρβ. *Venturi, La Madone*, σ. 48. — Ἑορταί, λατρεία, λιτανεῖαι παρὰ *R. de Fleury*, ἐνθα ἄν. Περὶ τῶν εἰς τὴν ἀγνείαν τῆς Παρθένου ἑορτῶν καὶ τῆς πρώτης αὐτῶν ἐν τῇ Δύσει καθιερώσεως βλ. ἰδίως *Liell*, ἐνθα ἄν. σ. 39 ἔξ.

παύουσι ἐπὶ τῆς ἀκαταλήπτου ταύτης ἐννοίας παραλλαγὰς νὰ πλέκω-
σιν ἀστειρευτοῦ ποικιλίας τύπων καὶ ἐκφράσεων, τὸ ἀνέκφραστον καὶ
ἀνερμήνευτον καὶ διὰ τοῦ λόγου πειρώμενοι νὰ ἐξάρωσιν.

Ἄλλ' ἢ διὰ τῆς λογοτεχνίας ἐξύμνησις τῆς Θεοτόκου ἠκολούθη- 8. — Ἡ λα-
σε τὴν ἀνάπτυξιν τῆς λατρείας αὐτῆς. Τῆς λατρείας τῆς Θεοτόκου, μι-
κρὸν μεταγενεστέρας, ὡς εἰκός, τῆς λατρείας τοῦ Χριστοῦ, ἔχομεν λα-
τρεία καὶ ἡ πα-
ράδοσις
ἶχνη, ὡς εἶπον, παρ' αὐτῷ τῷ Εὐαγγελιστῇ Λουκᾶ, ὅστις ἀποκαλεῖ
αὐτὴν *κεχαριτωμένην*, — παρετήρησεν ἤδη καὶ αὐτὸς ὁ Ὁριγένης¹⁾.
Ἐπειτα ἀκολουθοῦσιν ἀμέσως οἱ ψευδοευαγγελισταὶ τῶν Ἀποκρύφων,
καὶ μετ' αὐτοὺς οἱ πατέρες τῆς ἐκκλησίας, ἤδη ὁ Ὁριγένης, Ἀθα-
νάσιος ὁ Μέγας, Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, καὶ ἔπειτα πᾶσα ἡ ἄλλη
ἀστείρευτος ὑμνολογία τῆς Παρθένου. Τὴν παλαιότητα τῆς λατρείας
τῆς Θεοτόκου δεικνύουν οἱ πρὸς τιμὴν τῆς λίαν ἐνωρὶς ἀνεγερθέντες
ναοί, καὶ πρὸ τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου (431 μ. Χ.), εἰς Ῥώμην καὶ
Κωνσταντινούπολιν, καὶ αἱ ἐνωρὶς καθιδρυθεῖσαι ἑορταί, ἡ ἡμέρα τοῦ
Ἀσπασμοῦ ἧτοι τοῦ Εὐαγγελισμοῦ. Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ εἴπωμεν ὅτι
ἡ λατρεία τῆς Θεοτόκου ἤδη καὶ πρὸ τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου εὕρισκε-
ται ἐν τῷ χριστιανικῷ κόσμῳ καθιερωμένη²⁾.

Κυρίως ὁμως ὅτε αἱ πρῶται αἰρέσεις ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε'
αἰῶνος ἤρχισαν, ὅτε αὐτὸς ὁ πατὴρ τῆς Ἐκκλησίας Ἐπιφάνιος
(† 403 μ. Χ.) ἐδέχθη τὴν Μαρίαν γεγεννημένην «οὐχὶ ἑτέρως παρὰ
τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν, ἀλλὰ καθὼς πάντες ἐκ σπέρματος ἀνδρὸς
καὶ μήτρας γυναικός», ὅτε ὁ Νεστορίου ἐκήρυξε τὴν Θεοτόκον Χρι-
στοτόκον, — τότε, ἐκ τῆς ὑπὲρ τῆς λατρείας αὐτῆς πολεμικῆς τῶν πατέ-
ρων καὶ τῆς ἀναπτυχθείσης πλουσίας λογοτεχνίας, ἐκ τῆς Συνόδου
ιδίως τῆς Ἐφέσου (431), ἐδόθη καὶ εἰς τὴν λατρείαν αὐτῆς καὶ εἰς τὴν
τέχνην σταθερὰ κατεύθυνσις. Ἡ δὲ Β' ἐν Νικαίᾳ κατὰ τῶν εἰκονο-
κλαστῶν Οἰκουμενικῇ Σύνοδος (Ζ' γενική, 787 μ. Χ.) ὥρισε τὴν

¹⁾ Λουκ α', 28, 42. 48 — Ὁριγένους εἰς Λουκᾶν Λόγος Γ'.

²⁾ Pokrowski, Evangelije, σ. 5 ἐξ. — Schmit, Kachrié-djami, σ. 126
ἐξ. — Ηρβ. Redin, Japiski, τ. V, σ. 220. — Brockhaus, ἐνθα ἀν. σ. 105, 149
καὶ σημ. 1. — Περὶ τῆς λατρείας καὶ τῶν ἑορτῶν τῆς Θεοτόκου ιδίως εἰς τὴν
Δύσιν, καὶ δὴ τῶν εἰς τὴν ἀγνείαν αὐτῆς ἀναφερομένων βλ. Jos Liell, ἐνθα
ἀν. σ. 37 ἐξ. — R. de Fleury, La S^e Vierge, τ. Α', σ. 331 ἐξ.

Θεοτόκον «τὴν ἀνωτέραν πασῶν τῶν οὐρανίων Δυνάμεων» ¹⁾. Ἡ καθιέρωσις ἑορτῶν εἰς τιμὴν τῆς Θεοτόκου, ἢ τὴν λατρείαν αὐτῆς ἐπακολουθήσασα, ἐγέννησε κίνημα καλλιτεχνικόν, τὸ ὁποῖον ἐπέδρασεν εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν θεμάτων καὶ εἰς τὴν εἰκονογραφίαν καθόλου τῆς Θεοτόκου. Ἡ εἰκονογραφικὴ ἀνάπτυξις ἠκολούθησε κατὰ πόδας καὶ συνηξήθη μὲ τὴν ἱστορίαν τῶν δογμάτων, μὲ τὰς ἔριδας καὶ τὰς αἰρέσεις, μὲ τὴν καθόλου θεολογικὴν καὶ λειτουργικὴν λογοτεχνίαν, ἐντεῦθεν δὲ καὶ μὲ τὴν λατρείαν ἐλάχιστα ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἐξετασθεῖσα.

Οὕτως, ἀπὸ τοῦ Θ' ἰδίως αἰῶνος, ἡ βυζαντινὴ εἰκονογραφία λαμβάνει χαρακτῆρα λυρικὸν ἅμα καὶ διδακτικόν ²⁾, τὸ σημαντικώτερον δὲ καὶ συμβολικὸν λειτουργικόν. Αὕτη ἡ ὑψηλὴ, ἢ βαθυτέρα ἔννοια ἢ μετὰ τῆς συμβολικῆς ἐκκλησιαστικῆς δογματικῆς συναρμοσθεῖσα, ἐξαίρει τὴν εἰκονογραφίαν τῆς Ὁρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἐθνικὴν εἴτε καὶ χριστιανικὴν, — τοῦθ' ὅπερ ἀκόμη δὲν ἐξήρθη ἀρκούντως καὶ ὅπερ προσπαθεῖ ἢ προκειμένη ἐργασία. Ἐντεῦθεν παρήχθησαν οἱ ποικίλοι τύποι τῆς Θεοτόκου, οἱ ὑπὸ μορφᾶς μυρίας συμβολίζοντες τὴν θεμελιώδη τῆς ἀγνείας αὐτῆς ἔννοιαν. Τὴν ἀσύλληπτον διὰ τὸν ἀνθρώπινον νοῦν ἔννοιαν ταύτην, ἐν ἀρμονίᾳ ὑψίστη πρὸς τὸ δόγμα, μετέφρασεν, ἠρμήνευσεν ἐπὶ τῶν τοίχων ναῶν διὰ χρωμάτων ὁ μοναχὸς καλλιτέχνης. Τὸ λέγει, εἰς χρόνους μεταγενεστέρους, καὶ ἴσως χωρὶς νὰ ἔννοῃ τὴν βαθεῖαν ἔννοιάν του, ὁ μοναχὸς συγγραφεὺς καὶ ζωγράφος, ὅστις συνώψισεν εἰς τὴν Ἑρμηνείαν του, ὅσα γενεαὶ καὶ αἰῶνες πολλοὶ ἐνεκυμόνησαν: «Βλέποντας πάλιν, λέγει, τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας, λογιάζομεν, ὅτι μία γυνὴ παρθένος ἔλαβε τόσῃ χάριν, ὥστε νὰ γείνη μήτηρ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, πρὸ τόκου παρθένος καὶ ἐν τόκῳ παρθένος καὶ μετὰ τόκον παρθένος μένουσα» ³⁾.

Ἄλλὰ πρὶν διὰ τῶν αἰώνων καὶ τῆς συνεργασίας γενεῶν σχηματισθῆ ἡ εἰκονογραφικὴ καὶ λειτουργικὴ αὕτη ὀρθόδοξος παράδοσις, ἡ τέχνη ἢ χριστιανικὴ, κατὰ τὸν χρόνον τῆς πάλης τοῦ δόγματος, εἶχεν ἀνάγκην νὰ προστρέξῃ πρὸς ἐνίσχυσιν αὐτοῦ εἰς τὰς παραδόσεις. Τὰ

¹⁾ Migne, Patr. gr. τ. 98, σ. 193

²⁾ Kondakof, Histoire de l'art, τ. 1, σ. 43. ἔξ. Παρβ. τ. 11, σ. 114 ἔξ.

³⁾ Ἑρμηνεία, ἔκδ. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, σ. 225

ἀπόκρυφα Εὐαγγέλια εὐλαβῶς περισυνέλεξαν «τὴν ἱστορίαν καὶ τὰς παραδόσεις τῆς Μαρίας». τὰς σχηματισθείσας εὐθὺς μετὰ τὴν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου μετάστασιν τῶν ἱερῶν ἡρώων τῆς μεγάλης χριστιανικῆς ἐποποιΐας. Μεταξὺ δὲ τῶν παραδόσεων τούτων ἐξέχουσιν κατέχει θέσιν ἡ περὶ τῆς δοκιμασίας τῆς ἀγνεΐας τῆς Θεοτόκου παράδοσις. Τὴν γένεσιν τῆς παραδόσεως ταύτης, τὴν εἰς τὸν κατὰ φύσιν ἄνθρωπον κοινὴν ἀρχηγόνον δοξασίαν, ἣτις διεμόρφωσεν αὐτήν, τὰ λαογραφικὰ καὶ λογοτεχνικὰ στοιχεῖα, τὰ ὅποια συνέδεσαν αὐτήν μετὰ τῆς Θεοτόκου, καὶ τὰ ὅποια ἐγέννησαν τὰ εἰκονογραφικά, τὰ συναπαρτίσαντα τὴν παράστασιν τῆς δοκιμασίας, θέλω εὐρέως εἰς τὸ ἐπακολουθοῦν τμῆμα τῆς ἐρεῦνης μου ἐξετάσει. Εἰς τὴν παράδοσιν ταύτην, ἐπὶ τῆς Θεοτόκου ἐφαρμοσθεῖσαν, εὐρίσκομεν τὴν γένεσιν τῆς ὅλης ὕμνολογίας αὐτῆς, ἡ παράδοσις αὕτη ὑπῆρξεν τῶν ὕμνων, αὕτη τοῦ δόγματος τὸ θεμέλιον. Καὶ ἡ παράδοσις ἡ παλαιά, καὶ ἡ διὰ τῆς τέχνης παράστασις αὐτῆς ἐνωρὶς ἐλησιμονήθησαν ἐν τῇ βυζαντιακῇ ποιήσει καὶ τέχνῃ· διέσωσεν ὅμως ἡ παράδοσις τὴν ἡχὴν αὐτῆς, τὴν ἡχὴν τῆς παλαιᾶς ἐμφαντικωτέρας ἀποδείξεως τῆς ἀγνεΐας, αἰθερίως ἐξιδανικευμένην, εἰς τοὺς ἀστειρευτοὺς ὕμνους καὶ τὰς ἐκ τούτων ἐμπνευθείσας συμβολικὰς καὶ λειτουργικὰς εἰκονογραφικὰς παραστάσεις τοῦ μεγάλου Μυστηρίου τῆς ἀγνεΐας.

(Ἔπεται συνέχεια).

ΠΕΡΙ ΔΥΟ ΠΑΡΟΙΜΙΩΝ

ΥΠΟ
ΦΑΙΔΩΝΟΣ ΚΟΥΚΟΥΛΕ

*Τίς ὁ τῆς παροιμίας ἐπίσκοπος τοῦ Δαμαλᾶ, καὶ πόθεν τὸ
«Ἐγινε τοῦ Κουτρούλη ὁ γάμος».*

Α΄.

Πίσκοπε τοῦ Δαμαλᾶ,
δίχως νοῦ, δίχως μυαλά·
τὰ λιανὰ δὲν ἤθελες,
τὰ μεγάλα γύρευες·
τραύα τὸ χειρόμυλο,
κούνα τὰραπόπουλο ¹⁾.

Πανταχοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ εἶναι γνωστοὶ οἱ ἀνωτέρω παροιμιώ-
δεις στίχοι, δι' ὧν διακωμωδεῖται, ὡς κοινῶς πιστεύεται, λαίμαργός
τις ἐπίσκοπος Δαμαλᾶ (Τροιζῆνος), ὅστις, θελήσας νὰ ἐξέλθῃ πρὸς
ἄγραν μεγάλων ἰχθύων, συνελήφθη ὑπὸ πειρατῶν καί, πολλὰ παθῶν,
μόλις κατώρθωσε νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς δουλείας.

Τὰ κατὰ τὴν παροιμίαν συνεζήτησεν ὁ Ν. Πολίτης, ²⁾ ὅστις καὶ
παρεδέχθη ὅτι αὕτη ἀνάγεται εἰς ἐποχὴν παλαιότεραν τῶν ἀρχῶν τοῦ
ΙΗ΄. αἰῶνος, προσέθηκε δ' ὅτι ὁ ἐπίσκοπος Δαμαλᾶ ἀντικατέστησεν
ἄλλον ἤρωα παλαιότερου τινὸς μύθου.

Μετὰ τὰ ὀρθὰ ἐν τούτοις ταῦτα πραγματευθεὶς τὸ ζήτημα ὁ Μ.
Λαμπρινίδης ³⁾ δισχυρίσθη ὅτι ὁ περὶ οὗ λόγος ἐπίσκοπος Δαμαλᾶ

¹⁾ Παρὰ Ν. Πολίτη, Παροιμ. τ. Δ΄ σ. 259. Ἐν τῇ παρ' ἐμοὶ παραλλαγῇ ἀντὶ
τοῦ δίχως φέρεται χωρὶς, ἀντὶ τοῦ λιανὰ μικρά, ἀντὶ δὲ τοῦ τραύα, γύρνα. Αἱ
αὐταὶ ἄλλως διαφοραὶ παρατηροῦνται καὶ ἐν ἄλλων τόπων παραλλαγαῖς, ὡς ση-
μειοῦται, ὑπὸ τὴν παροιμίαν ταύτην ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Πολίτου.

²⁾ Ν. Πολίτου, Παροιμ. τ. Δ΄ σ. 260.

³⁾ Μ. Λαμπρινίδου, Ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Δαμαλᾶ, ἐν Σκόκου Ἑθνικῶ Ἡμε-
ρολογίῳ 1910 σ. 361.

ἦτο ὁ κατὰ τὸ 1715 ὑπὸ Ἀλγερίνων πειρατῶν αἰχμαλωτισθεὶς Ἰάκωβος, τούτῳ δὲ συνεφώνησε καὶ ὁ ἀρχιμανδρίτης Ἰεζεκιὴλ Βελανιδιώτης, ὅστις ἔν τε τῷ Ν. Ἑλληνομνήμονι ¹⁾ καὶ τῇ Λαογραφίᾳ ²⁾ ἐπανήλθεν εἰς τὸ θέμα, προσθέσας μάλιστα καὶ τὴν λεπτομέρειαν ὅτι ὁ Ἰάκωβος ἡσχολεῖτο μὲ τὴν δημῶδη στιχουργίαν, ὡς δεικνύει ἡ ἔμμετρος ἐξ αὐτοῦ προερχομένη παροιμία.

Ἐννοεῖται ὅτι ταῦτα δὲν ἔπεισαν τὸν Ν. Πολίτην, ὅστις καὶ πάλιν ἐν τῇ Λαογραφίᾳ ³⁾ διὰ μακρῶν τὰ ἐβασάνισε καὶ πάλιν ὑποστηρίξας ὅτι ἡ παροιμία εἶναι πολὺ παλαιότερα, ἄγνωστον ὅμως εἰς ποίαν ἐποχὴν ἀναγομένη.

Τὸ ζήτημα τοῦτο ἐρχόμεθα νὰ συζητήσωμεν διὰ τῆς παρούσης διατριβῆς μας.

Ἐπιστέλλων Μανουὴλ ὁ Δούκας ὁ δεσπότης τῆς Ἠπείρου πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Γερμανὸν τὸν Β'. κατὰ τὸ 1232 προσθέτει μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς: « Πληροφορήθητι, ἀδύνατόν ἐστιν ἀναβαίνειν ἀπὸ τῶν ἐνταῦθά τινος εἰς τὴν ἀνατολικὴν αὐτόθι γῆν, ἵνα προβάλλωνται ἀρχιερεῖς ἐν ταῖς ἐνταῦθα δυτικαῖς ἐκκλησίαις. Οὐδὲν γὰρ ἐστὶν ἄλλο τούτοις τὸ κατατολμῆσαι τῶν ἐν τῷ μεταξὺ παροδίων κινδύνων ἢ τὸ εἰς Ἀχέροντα καταπλεῦσαι: μάρτυς τῶν λεγομένων καὶ ὁ ἀναπλεύσας αὐτόθι Χωνιάτης διὰ τὴν μητρόπολιν τῆς Ναυπάκτου· ὅσαις γὰρ καὶ ὁποίας ταῖς δυσκληρίαις ἐνέκυρσε καὶ ἀναπλέων καὶ καταπλέων, οὐδὲ τῇ ἀγιότητί σου ἠγνόηται». ⁴⁾

Εἰς τ' ἀνωτέρω ἀπαντῶν ὁ δυσανασχετῶν Πατριάρχης, ὁ οὐχὶ ἄνευ λόγου ὑποπτέων ὅτι διὰ τῶν τοιούτων προφάσεων ἐπεζητεῖτο ἡ ἴδρυσις δυτικοῦ Πατριαρχείου, ⁵⁾ μετὰ παιδιᾶς καὶ ἀστεϊσμοῦ, πρὸς ἄλλοις, γράφει ⁶⁾ « Ἄλλ' οὐ καινὸν οὐδ' ἀσύνηθες τοῦτο τοῖς τῶν Ναυπακτίων ἐκκλησίας ποιμέσιν· ἐμφέρεται μοι καὶ ἔτι τῷ μνήμονι τῆς ψυχῆς ἕτερός τις Ναυπάκτου (καὶ Τζίρος ἦν ἐκείνῳ τῷ ἀνδρὶ τὸ ἐπώνυμον), καὶ γέρονε τοῖς πειραταῖς ὁ γέρον ἀγρεῦσιμος, καὶ πεν-

¹⁾ Σ. Δάμπρον. Νέος Ἑλληνομνήμων τ. Γ' σ. 332.

²⁾ Ὅρα Λαογραφίας τ. Α' σ. 694.

³⁾ Αὐτ. σ. 694.

⁴⁾ Miklosich et Müller Acta et Diplomata τ. III σ. 61.

⁵⁾ Ἴδὲ Krumbacher, Geschichte der byzantinischen Literatur ² σ. 1044.

⁶⁾ Miklosich et Müller ἐνθ. ἀν. σ. 63.

τακοσίων ἀπεδόθη χρυσίων, εἰ μὴ ἐπιλέησμαι τῆς τοῦ ἀριθμοῦ ἀκριβείας. Βαβαὶ τῆς βουλῆς ¹⁾ ἐκείνης τοῦ Τζίρου, δι' ἣν τοσοῦτον τετίμηται, καὶ τὴν πειρατικὴν ἐνόρεσεν ἀπληστίαν, ὅτε καὶ ἡ κατ' ἐκείνον τραγωδία εἰς κωμωδίαν τοῖς χαριεντιζομένης ἀπετελεύτησε καὶ εἰς ἀστειότατον αἴνιγμα. Ἄλλ' ἐκείνος μὲν χερσὶ ληστρικαῖς σεσαγήνευται, ὁ δὲ μετ' αὐτὸν οὐκ ἔτι, ἀλλ' εὐθὲτα πάντα ἐκείνω καὶ ὀμαλά, καὶ βίον εὐδαίμονα καὶ πολυχρόνιον ἕξανύσας μετὰ λιπαροῦ γήρωσ ἐκ τῆ τοῦ βίου θαλάττη ἐμπλέειν ἐπιφημίζεται καὶ σοφὸς ὢν καὶ φρένα περιβεβλημένος βαθεϊάν τε καὶ ἔλλογον, καὶ αὐτῶν τῶν ἐν τῷ ἀερίῳ ἔλλιμνασμῶ νηχομένων κατασοφίζεται πειρατῶν».

Τὸ ἀνωτέρω χωρίον τελείως διαφωτίζει τὴν παροιμίαν.

Πρόκειται δῆλα δὴ περὶ μητροπολίτου τινὸς Ναυπάκτου, ὅστις δι' ὑπηρεσίαν του, ἐκκλησιαστικὴν ἴσως, θελήσας νὰ ταξιδεύσῃ συνελήφθη ὑπὸ τῶν πειρατῶν τῶν λυμαιομένων τὴν κατὰ τὴν ἐπαρχίαν του θάλασσαν ²⁾ καὶ μόλις καὶ μετὰ βίας κατώρθωσε νὰ ἀπελευθερωθῆ ³⁾. Τὴν τραγωδίαν ταύτην οἱ χαριεντιζόμενοι εἰς κωμωδίαν μετέβαλον καὶ εἰς ἀστειότατον αἴνιγμα, κατὰ τὸν Πατριάρχην Γερμανόν.

¹⁾ Τὸ βουλῆς κεῖται ἐνταῦθα ἐξ ἡμετέρας διορθώσεως. Ἐν τῷ κειμένῳ φέρεται πολλῆς. Τί ὁμως δύναται νὰ σημαίη τὸ τῆς πολλῆς ἐκείνης τοῦ Τζίρου, δι' ἣν τοσοῦτον τετίμηται; Βουλὴ ἐνταῦθα εἶναι ἡ ἀπόφασις τοῦ ἱεράρχου νὰ ἐπιχειρήσῃ ταξίδιον, ἐν ᾧ ἡ θάλασσα ἔγεμε πειρατῶν. Παλαιογραφικῶς ἄλλως μεταξὺ τοῦ π καὶ τοῦ β, ὡς τοῦτο ἐγράφετο ἐν τοῖς τότε χειρογράφοις, ἐλαχίστη ὑπάρχει διαφορὰ.

²⁾ Ἐ τῆ ἐπιστολῆ τοῦ Γερμανοῦ ἔνθ' ἀν. σ. 65 φέρεται. «Τὴν φοβεράν τῆς θαλάττης διάβασιν... ἀνθρωπομόρφων πλήθουσαν τῶν θηρίων». Τοὺς χαλεποὺς τούτους καιροὺς ἴσως ὑπαινίσσεται χρυσόβουλλον τι τοῦ Θεοδώρου Δούκα, ἐνθα ἀναγινώσκομεν· «Ἄλλ' ὑπορρέων ὁ χρόνος καὶ καταβαίνων εἰς τὰ φαυλότερα, τὴν μὲν Ναύπακτον πειρατικῆς χειρὸς ἐποίησεν ἔργον...» Ὅρα Βυζαντινὰ Χρονικά τ. Γ' σ. 297.

³⁾ Ὅτι ἐν τούτοις τὴν τράπεζαν τοῦ συλληφθέντος μητροπολίτου καὶ καλοὶ πολλάκις θὰ ἐκόσμουσαν ἰχθύς, δῶρα τῶν ἀλιέων τῆς Ναυπάκτου, περὶ ὧν τὸ προμνημονευθὲν χρυσόβουλον λαμβάνει πρόνοιαν (ἐνθ. ἀν. σ. 297), εἶναι ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας. Ἐνταῦθα ἀξίζει νὰ σημειωθῆ ὅτι ὁ διάδοχος τοῦ ἡμετέρου μητροπολίτου Ἰωάννης ὁ Ἀπόκαυκος ἔστελλεν εἰς τὸν φίλον του Μιχαὴλ Ἀκομινάτον τὸν Χωνιάτην «ἐν ἡμέραις ἐγκρατείας τὰ ἐκ γῆς καὶ θαλάσσης ἐδώδιμα καὶ ταριχευτὰ τῶν ἰχθύων ὡά». Ὅρα Σ. Δάμπρου. Μιχαὴλ Ἀκομινάτου τοῦ Χωνιάτου τὰ σφζόμενα τ. Β' σ. 281. 332. 339. 350. Ὑπάρχει λοιπὸν ἐν τῇ σατίρῳ καὶ πურῆν ἀληθείας.

Τὸ πρᾶγμα ἐννοῶ ὡς ἐξῆς.

Τῶν ἐχθρῶν τις ἢ καὶ τῶν ἐπιζητούντων θέμα πρὸς διασκέδασιν ἔγραψε ποίημα σατιρικόν, ρίμαν ὡς θὰ ἐλέγομεν ἡμεῖς σήμερον, ὑπόθεσιν ἔχον τὰ κατὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ μητροπολίτου, στίχοι δέ τινες τοῦ ποιήματος αὐτοῦ μᾶλλον τῶν λοιπῶν ἀρέσκοντες· συχνὰ ἐπανελαμβάνοντο, οὕτως ὥστε, καθ' ἣν ἐποχὴν ἔγραφεν ὁ Πατριάρχης Γερμανὸς εἰς παροιμίας (αἰνίγματος) ¹⁾ τάξιν εἶχον μεταπέσει.

Ἦσαν ὁμως οἱ στίχοι οὗτοι ὅσον ἀφορᾷ τὸ μέτρον καὶ τὸ περιεχόμενον ὅμοιοι πρὸς τοὺς νῦν σωζομένους; Περὶ τοῦ πρώτου πολὺ ἀμφιβάλλω· τὸ δεύτερον δύναται νὰ ἔχη οὕτω. Τοῦλάχιστον τὸ

τὰ λανὰ δὲν ἤθελες,
τὰ μεγάλα γύρευες·

ὡς καὶ τὸ

δίχως νοῦ, δίχως μυαλά

ἐξ ἅπαντος θὰ ὑπῆρχον ἐν τῷ ποιήματι. Ἄλλως τὸ ἐν τῇ ἐπιστολῇ «βαβαὶ τῆς βουλῆς ἐκείνης τοῦ Τζίρου» καὶ τὸ «Σοφὸς ὢν καὶ φρένα περιβεβλημένος βαθεῖάν τε καὶ ἔλλογον» δὲν θὰ ἠδύναντο ἄνευ τῆς προϋποθέσεως αὐτῆς νὰ ἐννοηθῶσιν.

Ἄς μοι ἐπιτραπῆ δ' ἐνταῦθα νὰ λεπτολογήσω μικρὸν καὶ περὶ τῆς λέξεως λιανά, ἣτις νομίζω ὅτι ἀρχικῶς ἔκειτο ἐν τῷ ποιήματι.

Ὁ ποιητής, ὁ πολλαχῶς παίζων μὲ τὸ ὁμόηχον τῶν λέξεων, νομίζομεν ὅτι ἐνταῦθα τὴν λέξιν λιανά μετεχειρίσθη, καὶ τοῦτο διὰ τὸν ἐξῆς λόγον. Ὁ ἐπίσκοπος ζητῶν κατ' αὐτὸν μᾶλλον νὰ παχυνθῆ ²⁾, συλληφθεὶς ἐπέστρεψεν ὄχι παχύς, ἀλλὰ λιανὸς ἢ ἀπεδόθη ἀντὶ λιανῶν (50 χρυσίνων) καὶ τοῦτο, διότι δὲν τοῦ ἤρεσαν τὰ λιανά ψάρια, μὲ ἐν τῶν ὁποίων καὶ τὸν παρωνόμασεν, ἵνα τὸν ἐκδικηθῆ. ³⁾

Νῦν γεννᾶται τὸ ζήτημα τίς ἦτο καὶ πῶς ὠνομάζετο ὁ μητροπολίτης οὗτος Ναυπάκτου.

Ὡς ἔφθημεν εἰπόντες, ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Μανουὴλ Δούκα καὶ ἡ εἰς

¹⁾ Ὅτι τὸ αἰνίγμα κεῖται ἀντὶ τοῦ παροιμίας ὄρα *N. Πολίτου*, Παροιμίας τ. Α'. σ. 16 τοῦ προλόγου.

²⁾ Πρβλ. τὸ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Γερμανοῦ «μετὰ λιπαροῦ γήρωσ».

³⁾ Τὸ αὐτὸ παίγνιον ἠδύνατο νὰ ἐπιτευχθῆ ἐν μέρει καὶ μὲ τὴν λέξιν ψιλὰ, οὐδαμῶς ὁμως καὶ μὲ τὸ τῶν ἄλλων παραλλαγῶν μικρά.

αὐτὴν ἀπάντησις τοῦ Γερμανοῦ ἐγράφησαν κατὰ τὸ 1232, τότε δ' ἦτο μητροπολίτης Ναυπάκτου ὁ τὸν Τζίρον διαδεξάμενος· «ὁ δὲ μετ' αὐτόν. . . ἔτι τῆ τοῦ βίου θαλάττη ἐμπλέειν ἐπιφημιζεται». 1) Ἐὰν προστεθῆ ὅτι ὁ διάδοχος οὗτος ἦτο τότε γέρον καὶ ὅτι, ἵνα στίχοι τινὲς καταλήξωσιν εἰς παροιμίαν πρέπει νὰ παρέλθῃ ὅπωςδήποτε ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα, τότε θὰ θέσῃ τὴν ἀκμὴν τοῦ ζητουμένου μητροπολίτου κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ IB' αἰῶνος. 2)

Πῶς δ' ἐν ᾧ ῥητῶς ἀναφέρεται ὅτι περὶ τοῦ μητροπολίτου Ναυπάκτου πρόκειται, ἔχομεν ἡμεῖς ἐν τοῖς περισωθεισὶ στίχοις μνεῖαν τοῦ ἐπισκόπου Δαμαλά;

Εἰς τὴν ἐρώτησιν θὰ ἠδύνατό τις νὰ δώσῃ τὴν ἐξῆς ἀπάντησιν. Ὁ σατιρογράφος ἀρέσκειται νὰ παίξῃ μὲ τὰς λέξεις· τί λοιπὸν παράδοξον, ἂν ἔπαιξε καὶ μὲ τὴν λέξιν Δαμαλάς; βουῖς παρ' ἀρχαίοις καὶ παρ' ἡμῶν βούδι ἢ μουσκάρι λέγεται ὁ ἀναίσθητος· ὁ εἰρημένος λοιπὸν ἀρχιερεὺς. ὁ μὴ διαβλέπων τὸν κίνδυνον ὃν διέτρεχε ἐξερχόμενος πρὸς ἀλιεῖαν, δὲν ἦτο Ναυπάκτου, ἀλλὰ Δαμαλά, ἦτοι τῆς χώρας τῶν κουτῶν.

*Πίσκοπέ μου μπουνταλά,
δίχως νοῦ δίχως μυαλά·*

θὰ ἠδύνατο κάλλιστα ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει νὰ εἴπῃ τις τῶν νεωτέρων. Ὅρα ἄλλως ὅτι ἔπρεπε νὰ εὐρεθῆ καὶ λέξις ὁμοιοκαταληκτοῦσα πρὸς τὰ μυαλά. Ἡ τοιαύτη ἐν τούτοις ἐρμηνεία, ἣτις ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ἔχουσα πιθανότητά τινα, προσκρούει εἰς πολλὰ· 1) ὁ πρῶτος στίχος λέγει οὕτω τὰ αὐτὰ μὲ τὸν δεύτερον· δεῖγμα τῆς ἀνικανότητος τοῦ ποιητοῦ θὰ εἴπῃ τις· δέχομαι. Διὰ τὸ ὅμως 2) ὁ Ναυπάκτου, ὅστις, ὡς μαρτυρεῖται, ἦτο μητροπολίτης, ἔγεινεν ἐνταῦθα ἐπίσκοπος; Ἡ μόνη ὀρθὴ ἐρμηνεία τοῦ πράγματος εἶναι καθ' ἡμᾶς ἡ ἐξῆς. Δὲν πιστεύω νὰ μοι ἀντείπῃ τις, ὅτι λήγοντος τοῦ IB' αἰῶνος

1) Ὁφείλω ἐν τούτοις νὰ ὁμολογήσω, ὅτι περὶ τῆς ἀκριβοῦς σημασίας τοῦ μετ' αὐτόν δὲν εἶμαι βέβαιος. Δηλοῦται ἄρα γε δι' αὐτοῦ ὁ ἄμεσος διάδοχος τοῦ Τζίρου ἢ ἀπλῶς εἰς τῶν μετ' αὐτόν μητροπολιτευσάντων Ναυπάκτου;

2) Ποῖος ὁ προκατόχος Ἰωάννου τοῦ Ἀποκαύκου δὲν γνωρίζω. Ὁ *Le Quien, Oriens Christianus* II, 199 ἀναφέρει ὡς μητροπολίτην Ναυπάκτου κατὰ τὸ 1156 Βασίλειόν τινα. Ἐὰν οὗτος ἐκυβέρνησε τὴν ἐπαρχίαν μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς II' ἐκ., ὁπότε ἀναφαίνεται ὁ Ἰωάννης, εἶναι ζήτημα.

ὑπῆρχεν ἐν Ἑλλάδι οἰκογενειακὸν ἐπίθετον Δαμαλᾶς¹⁾. Τοῦτο νομίζω ὅτι ἔφερε καὶ ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ἱεράρχης, ὅστις θὰ ἦτο γνωστὸς ὡς μητροπολίτης Δαμαλᾶς.

Ὁ γράψας κατόπιν τὸ σατιρικὸν ποίημα θὰ ἐδήλου ἴσως ἐν τῇ ἀρχῇ²⁾ ὅτι διὰ τῶν στίχων του ἐκωμωδεῖτο ὁ Δαμαλᾶς. Ἐντεῦθεν ἐνοεῖ τις τί συνέβη. Μετὰ παρέλευσιν χρόνου, ὅποτε ὁ Δαμαλᾶς ὡς ἄτομον εἶχε λησμονηθῆ, ὁσάκις οἱ ἄνθρωποι ἤκουον ὅτι ἐν τῇ σατίρᾳ ὁ λόγος ἦτο περὶ τοῦ ἱεράρχου Δαμαλᾶ, ἐθεώρουν ὡς βέβαιον, ὅτι οὗτος ἦτο ὁ ἐπίσκοπος Δαμαλᾶ, ὅστις καὶ ὡς ὁ Δαμαλᾶ κατὰ τοὺς χρόνους των ἦτο γνωστός. Συνέβη μάλιστα καὶ κάτι ἄλλο. Ὡς γνωστὸν οἱ ἐπίσκοποι προτάσσουσι τοῦ ὀνόματός των τὸ ὄνομα τῆς ἐπαρχίας των κατὰ γενικὴν ὅταν λοιπὸν τὸ Δαμαλᾶς ἐθεωρήθῃ ὡς τίτλος καὶ ὄχι ὡς οἰκογενειακὸν ἐπίθετον, τότε ἐγένετο ἀνάγκη νὰ εὑρεθῆ καὶ ἡ ὀνομαστικὴ τῆς ἕδρας τῆς ἐπισκοπῆς. Ἄν κατὰ ταῦτα ἐκ τοῦ ὁ Δαμαλᾶς ἐπλάσθῃ ὁ τῶν Λακκοβικιωτῶν τύπος ἡ Δαμαλᾶ, οὐδαμῶς ἄπορον³⁾. Καὶ ἵνα συντόμως παλιλλογήσωμεν, τὸ οἰκογενειακὸν ἐπίθετον Δαμαλᾶς παρανοηθὲν ἔδωκε τὸν ἐπίσκοπον Δαμαλᾶ ἢ Δαμαλᾶς⁴⁾.

Ἴνα ὅμως ἡ παρεξήγησις αὕτη συμβῆ, ἔπρεπε νὰ λησμονηθῆ ἐντελῶς τὸ πρόσωπον τοῦ Δαμαλᾶ. Τοῦτο θὰ συνέβη μετὰ πολλὰ βεβαίως ἔτη· ἐγὼ μάλιστα ἀποβλέπων εἰς τὸ ὁμοιοκατάληκτον τῶν στίχων τῆς παροιμίας δέχομαι ὅτι ἡ σύγχυσις αὕτη ἐγένετο μετὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα παρὰ διασκευαστοῦ ποιητοῦ, ὅστις ἀπέδωκε μὲν διὰ τῶν γνωστῶν στίχων τὸ ἀντίστοιχον ἀπόσπασμα τοῦ παλαιότερου ποιήματος, ὑπεβίβασεν ὅμως ἀπλούστατα τὸν μητροπολίτην εἰς ἐπίσκοπον, καὶ

¹⁾ Τὸ ἐπίθετον τοῦτο σφίζεται μέχρι καὶ σήμερον. Ὁ *H. Moritz* εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ, *Die Zunamen bei den byzantinischen Historikern und Chronisten* δὲν ἀναφέρει τὸ ἐπίθετον. Ἐγὼ Ἰωάννην Δαμαλᾶν εὐρίσκω ἐν ἐγγράφῳ τοῦ 1234, Καλλονᾶν δὲ Δαμάλιον κατὰ τὸ 1293. Ὅρα *Miklosich et Müller, Acta et Diplomata* τ. Δ' σ. 35 καὶ 230.

²⁾ Πρβ. καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς γνωστῆς ρίμας.

Ἄκουσете νὰ σας ἐπῶ τὴ ρίμα τοῦ Μανέτα.

³⁾ Τὸ ἀντίθετον φαινόμενον ἐσημείωσα ἐν Οἰνοῦντι. Ἐκεῖ δηλαδὴ τὸ ὁ Εὐρυσθένης = ὁ ἐπίσκοπος Εὐρυσθένης ἐθεωρήθῃ ὡς ὀνομαστικῆς πτώσεως, ἐντεῦθεν δ' ἐλέχθη ὁ Εὐρυσθένης Παρθένιος. Ἴδὲ *Φαίδωνος Κουκουλέ, Ἱστορία τῆς Βαμβακοῦς* σ. 35 ὑποσ. 2.

⁴⁾ Οἱ Λακκοβικιωταὶ ὀμιλοῦν «γιά τὸν παπᾶ ἀπὸ τὴ Δαμαλᾶ» Ἐπιθι Ν. Πολίτου, Παροιμ. τ. Δ' σ. 260.

τοῦτο, ἵνα τὸν ταυτίσῃ μὲ τὸν Δαμαλᾶ, τὸν ἔχοντα τότε τὸν τίτλον ἐπισκόπου¹⁾.

Καὶ μία τελευταία δυνατὴ ἀντίρρησης πρέπει νὰ συζητηθῇ ἐνταῦθα.

Πῶς βαπτίζεται Δαμαλᾶς ὁ Ναυπάκτου, ἀφ' οὗ εἶναι γνωστός ὡς Τζίρος; Τὸ Τζίρος ὅμως, ὡς ὁ Γερμανὸς ἐν τῇ ἐπιστολῇ του λέγει, ἦν ἐπώνυμον, ἦτοι, ὡς διὰ πολλῶν χωρίων δύναμαι ν' ἀποδείξω, παρωνύμιον.²⁾

Ὁ καταβεβλημένος δῆλα δὴ καὶ ἰσχνὸς μετὰ τὸ πάθημά του ἐπιστρέψας ἐπίσκοπος παρεβλήθη πρὸς τζίρον ὑπὸ τοῦ σατιρίζοντος, ὅστις οὕτω διτιπῶς ἔπαιξε, ψέξας καὶ τὴν ἰσχνότητα τοῦ ἱεράρχου καὶ τὴν λαιμαργίαν του, ἣ ὁποῖα δὲν ἤρκεῖτο εἰς τοὺς λεπτοὺς ἰχθύς ὡς ὁ τσίρος, ἀλλὰ τὰ μεγάλα γύρευε. Ἐν γένει ἔχω τὴν ἰδέαν ὅτι τὸ Τζίρος ἐπεκράτησε μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὴν δημοσίευσιν τῆς σατίρας, ἥτις θὰ διεκωμῶδει ὄχι βέβαια τὸν Τζίρον, ἀλλὰ τὸν Δαμαλᾶν. Τὴν σειρὰν δὲ τῆς ἐξελίξεως τοῦ ὀνόματος φαντάζομαι ὡς ἑξῆς.

ὁ Ναυπάκτου <Βασίλειος> Δαμαλᾶς

ὁ Ναυπάκτου <Βασίλειος> Δαμαλᾶς τὸ ἐπίκλην Τζίρος

ὁ Ναυπάκτου <Βασίλειος> Τζίρος.

B'.

Καὶ ἐτέρας παροιμίας τὴν ἀρχὴν νομίζω ὅτι δύναμαι ν' ἀνακινώσω ἐνταῦθα.

ἢ *Ἔγινε τοῦ Κουτρούλη ὁ γάμος*
Ἔγινε τοῦ Κουτρούλη τὸ πανηγύρι,

¹⁾ Σ. Λάμπρου, Νέος Ἑλληνομνήμων τ. Γ' σ. 332.

²⁾ Πρβ. προχειρῶς τὰ ἑξῆς παραδείγματα. Ἀθανάσιος ἐπωνυμίαν ἔχων Ἐξαδάκτυλος *Vogel - Gardthausen*, *Die griech. Schreiber* σ. 9. Ἰωάννης ὁ ἐπονομαζόμενος Τζουτζούνας, *Vogel - Gardthausen* ἐνθ. ἀν. σ. 201. αὐτόθι σ. 62 Γαβριὴλ ἱερομόναχος ὁ φερωνύμως Παράδεισος. Βασίλειος τοῦ Κώστα τοῦ ἐπονομαζομένου Ἐπιταποκαμήλου, *Trincherà*, *Syllabus* σ. 276. Οὐδαμῶς δ' ἀρνούμεθα ὅτι τὸ ἐπώνυμον, τὸ παρωνύμιον ἀρχῆθεν δηλοῦν, προϊόντος τοῦ χρόνου κατήντησεν ἀπλῶς νὰ σημαίνῃ ὅτι ἡμεῖς λέγομεν οἰκογενειακὸν ἐπίθετον. Πρβ. τὰ Δανιὴλ καὶ Νικητὰ Τζιράκις ἐξ ἐγγράφου τοῦ 1357 *Acta et Diplom.* ἐνθ. ἀν. Α' 494 ὡς καὶ τὸ Μαρία τοῦ Τζίρου αὐτόθι σ. 105.

λέγομεν οἱ νεώτεροι Ἕλληνες προκειμένου περὶ θορυβώδους συναθροίσεως καὶ ἀκαταστασίας μεγάλης. Τίς ὅμως ὁ Κουτρούλης οὗτος καὶ διατι ὁ γάμος του νὰ καταστῆ παροιμιώδης;

Ὁ καβαλλάριος κῆρ Ἰωάννης ὁ Κουτρούλης, ζῶν πιθανῶς ἐν Μεθώνη, συνώκησε μετὰ γυναικὸς ἀπομακρυνθείσης, τοῦ συζυγικοῦ της οἴκου κατόπιν σκανδάλου, ὡς φαίνεται. Ὁ μὴ νόμιμος οὗτος συνοικισμὸς ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, ἣτις καὶ ἀφώρισε τὸ γύναιον. Παρῆλθοῦ ἐν τῷ μεταξὺ ἔτη δέκα καὶ ἑπτὰ, ὁ δὲ Κουτρούλης, μὴ ἐννοῶν ν' ἀποστῆ τῆς γυναικὸς, πάντοτε ἐνήργει, ἵνα τῷ ἐπιτραπῆ νόμιμον μετ' αὐτῆς νὰ συνάψῃ γάμον. Πόσον μέγαλον θὰ ἦτο τὸ σκάνδαλον, καὶ ἐπομένως πόσον γνωστὸν εἰς τὴν μικρὰν κοινωνίαν τῆς Μεθώνης. πᾶς τις φαντάζεται. Ὁ ἀντιδρῶν νόμιμος καὶ πρῶτος σύζυγος ἐπὶ δέκα καὶ ἑπτὰ ἔτη ἐβασάνιζε τὸν Κουτρούλην. Τὰ πράγματα ὅμως κατὰ τὸ 1394¹⁾ καὶ κατὰ μῆνα Μάϊον μετεβλήθησαν. Ὁ Πατριάρχης Ἀντώνιος ὁ Δ', εἰς ὃν ἡ ἀφορισθεῖσα παρουσίασε διαζύγιον γενόμενον ἐπὶ τοῦ ἐν τῷ μεταξὺ ἀποθανόντος ἐπισκόπου Μεθώνης Καλογεννήτου, δι' οὗ ὁ γάμος ἐθεωρεῖτο νόμιμος διαλελυμένος, ἀνεγνώρισε τὸ δίκαιον αὐτῆς καὶ διὰ γραμμάτων του πρὸς τε τὸν μητροπολίτην Μονεμβασίας καὶ τὸν ἐπίσκοπον Μεθώνης ἐπέτρεψε τὴν ὑπὸ τὰς εὐχὰς τῆς ἐκκλησίας τέλεσιν τοῦ γάμου, ἐὰν ὅμως ἀπεδεικνύετο ὅτι ὁ Κουτρούλης οὐδεμίαν ἰδιαιτέραν σχέσιν εἶχε πρὸς τὴν γυναῖκα, μεθ' ἧς συνώκει, ἐφ' ὅσον αὕτη ἔζη μετὰ τοῦ πρώτου συζύγου της. Τί ἀπεδείχθη ἀγνοοῦμεν· φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ ἀνάκρισις τῶν ἱεραρχῶν ἐπίστωσε τὴν ἀθωότητα τῆς Κουτρούλη²⁾ καὶ οὕτως ὁ γάμος ἐτελέσθη. Ἄν θὰ γίνῃ ἢ ὄχι ὁ γάμος, συνεζητεῖτο ἐπὶ δέκα καὶ ἑπτὰ ὅλα ἔτη, ὅταν δ' ἐπὶ τέλους ἐγένετο, κατέστη τὸ ζήτημα τῆς ἡμέρας. Εἰς τὰ στόματα τῶν γυναικῶν καὶ τῶν περιέργων θὰ περιεφέρετο ἀναμφιβόλως ἡ φράσις «Ἐγινε τοῦ Κουτρούλη ὁ γάμος», ἐνθα ἡ ὄλη σπουδαιότης ἐπὶ τοῦ ρήματος ἔγινε ἔπιπτεν.

Κατὰ τὸν γάμον ἐν τούτοις, ὅστις μᾶλλον πανηγύρι ἦτο, φυσι-

¹⁾ Τὰς ἀνωτέρω πληροφορίας ἀρῶμαι ἐκ δύο πατριαρχικῶν πιττακίων, δημοσιευθέντων εἰς τοῦ Miklosich et Müller, Acta et Diplomata τ. Β' σ. 210 καὶ 211.

²⁾ Τὸ ὕφος ἀμφοτέρων τῶν πατριαρχικῶν πιττακίων φανερῶνει ὅτι ἡ ὑπόθεσις ἐφέρετο πρὸς ὁμαλὴν καὶ εὐνοϊκὴν λύσιν.

κὸν εἶναι ὅτι ἐγένοντο διασκεδάσεις ἕκτακτοι, ἀφ' ἑνὸς μὲν πρὸς πείσμα τοῦ πρώτου συζύγου, ἀφ' ἑτέρου δὲ πρὸς ἱκανοποίησιν καὶ τιμὴν τοῦ πολλὰ παθόντος καὶ πολλὰ δαπανήσαντος δευτέρου συζύγου, ὅστις δὲν ἦτο τις ἄγνωστος, ἦτο ὁ ἔνεκα τοῦ ἐπεισοδίου του διαβόητος καταστάς καβαλλάριος Ἰωάννης Κουτρούλης.

Ἐν τῇ φράσει κατόπιν «Ἔγινε τοῦ Κουτρούλη ὁ γάμος» ἐτονίζετο ὄχι πλέον ἢ λέξις ἔγινε, ἀλλ' ἡ γενικὴ τοῦ Κουτρούλη, ἣτις κατέστη συνώνυμος τῷ θορυβωδῶς¹⁾ καὶ ἣτις σήμερον εἶναι ἡ σπουδαιότερα λέξις τῆς ὅλης φράσεως.

Ὡς εἴπομεν, ὁ γάμος ἐπετράπη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου κατὰ Μάϊον τοῦ 1394, οὐδὲν δὲ κωλύει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ ἀνυπομόνως ἀναμένων Κουτρούλης κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν καὶ ἐνυμφεύθη, καὶ ὅτι ἐπομένως ἀρχομένου τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἦτο παροιμιῶδες τὸ ὅτι

Ἔγινε τοῦ Κουτρούλη ὁ γάμος²⁾.

Ἐκ Βερολίνου

¹⁾ Εἰς τὸ δεύτερον τοῦτο στάδιον τῆς ἐξελίξεως ἀνακτέα καὶ ἡ παρὰ *N. Πολίτη*, Παροιμ. τ. Γ'. σ. 385 παροιμία· «Ὅπου γάμος καὶ χαρὰ κι' ὁ Κουτρούλης μάγερας».

²⁾ Τὸ παρωνύμιον Κουτρούλης ἔφερε καὶ ὁ Δημήτριος Ἄγγελος Κομνηνὸς ὁ γαμβρὸς Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου, νομίζω ὁμοίως ὅτι οὐδένα ἔχομεν λόγον νὰ σχετίσωμεν τὴν παροιμίαν πρὸς τοὺς γάμους τούτου. Ὅρα *Du Change* ἐν λ. Κουτρούλης καὶ Schmitt Χρονικὸν τοῦ Μορέως στ. 3061.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΑΣΤΡΟΥ ΤΗΣ ΣΟΥΡΙΑΣ

ΜΕΤΑ ΠΑΡΑΛΛΑΓΩΝ ΤΟΥ ΕΙΣ ΑΥΤΟ ΑΝΑΦΕΡΟΜΕΝΟΥ ἌΣΜΑΤΟΣ

ΥΠΟ

ΜΙΧΑΗΛ Δ. ΧΑΒΙΑΡΑ

Α΄.

Οἱ Συμαῖοι σπογγαλιεῖς ἀπὸ χρόνων ἀρχαιοτάτων κατ' ἔτος ἐπισκεπτόμενοι δι' ἄλιεῖαν σπόγγων τὰ παράλια ἄλλων τε χωρῶν καὶ τῆς Καραμανίας καὶ Συρίας διετήρησαν μέχρι σήμερον τὴν παράδοσιν, ὅτι τὸ δημοτικὸν συμαϊκὸν ἄσμα (ἄρ. 1) καὶ τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἱστορούμενον γεγονός ἀναφέρεται εἰς τὸ *Κάστρον τῆς Σουριᾶς*, ὅπερ λέγουσιν ὅτι κεῖται ἐν Κιλικίᾳ εἰς ἀπόστασιν δύο ὥρῶν ἢ τριῶν ἀπὸ τῆς παραλίας θέσεως, τῆς κειμένης μεταξὺ περιῖπου τῆς Σελευκειᾶς καὶ τῆς σημερινῆς Μερσίνης· τῆς θέσεως ταύτης πρόκειται νησίς, ἣν καλοῦσιν *νησὶν*¹⁾ τῆς Σουριᾶς· τὸ δ' ἐπὶ τῆς νησίδος ἰδρυμένον φρούριον, τὸ καταλαμβάνον ἅπασάν σχεδὸν τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῆς, καλοῦσιν ἐπίσης *Κάστρον τῆς Σουριᾶς*, τὴν δ' ἀπέναντι τῆς νησίδος χωρὰν *Σουριάν*· τινὲς δὲ καὶ τὸ καταντικρὸν τῆς νησίδος ἐπὶ μικρᾶς ἄκρας ἐκτισμένον φρούριον λέγουσιν ὡσαύτως *Κάστρον τῆς Σουριᾶς*. Ἐνταῦθα κεῖται ἡ κατὰ Στράβωνα Κώρυκος ἄκρα²⁾, ἣτις νῦν καλεῖται ὑπ' ἄλλων *Κοργός*.³⁾

Ἐναφέροντες οἱ Συμαῖοι σπογγαλιεῖς τὸ ἄσμα εἰς τὸ μεσόγειον φρούριον, ἀποδίδουσιν εἰς τὸ ἐπὶ τῆς νησίδος τὴν ἐξῆς παράδοσιν.⁴⁾

¹⁾ Οὕτω διὰ διπλοῦ σο προφέρουσιν οἱ Συμαῖοι τὴν λέξιν, ὡς ἐν ἄλλαις διπλοῦντες τὰ σύμφωνα, οἷον: *σήμερα πολλὸν κ.τ.τ.*

²⁾ Στράβ. ΙΔ', 670.

³⁾ *Ch. Texier, Asie Mineure*, Paris, 1862 σ. 725. Λεξικὸν ἐγκυκλοπ. ἐν λ. Χάρανδρος. Ἰδὲ καὶ τὸν χάρτην τοῦ ἀγγλικοῦ ναυαρχείου κατὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ 1900.

⁴⁾ Ταύτην ἔγραψα κατὰ τὴν διήγησιν τοῦ Συμαίου Κυριακοῦ Μ. Βογιατζῆ.

«Εἰς τὸ παλάτι, ¹⁾ ποῦ ναιν ἀντίκρυ τοῦ νησοῦ τῆς Σουριᾶς, ἑκατοίκαν ὁ βασιλεὺς, ποῦ ξουσίατzen τὸ μέρος ἐκεῖνο. Αὐτὸ: ὁ βασιλεὺς ἔχεγ καὶ μιὰγ κόρη, ποῦ τομ πολλὸν ὄμορφη· αὐτὴ μιὰβ βολὰν ἔππεσεγ κ' εἶδεν εἰς τὸρεινόν της, ππῶς θὰ τῆδ δακκάση ἔναφ φιδάκι: καὶ θὰ πεθάνη. Τὴν ἄλλην ἡμέραν εἶπέν το τοῦ πατέρα της τοῦ βασιλέα· ἐκεῖνος ἐπίστεψε καὶ γιὰ νὰ μὴμ πάθη ἡ κόρη του ὅ τι εἶδεν εἰς τὸρεινόν της, ἐπῆεν εἰς τὸ νησι κ' ἐδιάταξεγ κ' ἐχτίσαν τὸ κάστρο, ποῦ κάεται ἴσα μὲ τὰ τῶρα. Ἐκειὰ μέσα λοιπὸν ἔβαλεν τῆγ κόρην του μοναχήν, ὀλομόναχη. καὶ τὸ φαεῖν ἐποτανοῦσάν τῆς το μὲ τὸ συκολοῖ. ²⁾ Μὲ μιὰβ βολὰν ἡμπεμ μέσα 'ς τὸ συκολοῖ, ποῦ βάλλαν τὸ φαεῖν τῆς βασιλοπούλλας, ἔναφ φιδάκι πάνω κάτω μιᾶς πεθαμῆς, καὶ αὐτὸ ἐδάκκασεν τῆβ βασιλοπούλλαγ κ' ἐπέθανε.»

Οἱ κάτοικοι τῆς παρὰ τὴν Λυκίαν Μεγίστης ἢ Καστελλορίζου ἐπίσης ἐκ τοῦ παλαιοῦ σπογγαλιεῖς διέσωσαν τὰ αὐτὰ περίπου, ἄπερ καὶ οἱ Συμαῖοι, περὶ τῶν φρουρίων τῆς Σουριᾶς, διακρίνοντας τὸ μεσόγειον φρούριον, εἰς ὃ ἀποδίδουσι τὸ ὑπ' ἀριθ. 3 ἄσμα, ἀπὸ τοῦ ἐπὶ τῆς νησίδος, καὶ προσέτι ἀναφέροντες εἰς ἀμφοτέρω τὰ φρούρια ταῦτα παράδοσιν, ἣτις εἶναι πληρεστέρα τῆς ἤδη παρατεθείσης συμαϊκῆς· ἔχει δὲ ἡ παράδοσις αὕτη ὧδε κατὰ τὸν ἀπόμαχον γέροντα σπογγαλιέα Στ. Κουτάλην: ³⁾

«Τὰ κάστρα τῆς Σουριᾶς τὰ ἔκαμεν ἓνας βασιλεὺς ποῦ ἐπεθενίσκαν τὰ παιδιὰ του καὶ δὲν ἠμποροῦσε νὰ τὸν στερεώσῃ τέκνος. Ἐγέννησε τὸ λοιπὸς μιὰν κόρην ὠραίαν· ἀλλὰ τὸν εἶπαν οἱ μάντιδες ὅτι θὰ πεθάνη καὶ αὐτὴ ἀπὸ δάγκαμα φιδιοῦ. Ἐκαμεν τὸ λοιπὸν τὸ πάνω κάστρο χωρὶς ἄκραν καὶ τέλος, κ' ἔβαλεν ἐκεῖ μέσα τὴν κόρην του. Μιὰν ἡμέραν εἶδεν ἓνα φίδιν ὅξ' ἀπὸ τὴν πόρταν τοῦ κάστρου κ' ἐλυπήθη ὁ βασιλεὺς κ' ἔκαμεν τὸ μικρὸν κάστρο πάνω 'ς τὸ νησί, ἀφ' οὗ τὸ καθάρσεν πρῶτα ἀπὸ κάθε σερπετὸν καὶ φαρμακερὸν πρᾶμα. Ὄταν ὅμως ἡ κόρη ἔγινε δώδεκα χρόνων, μιὰ πριντζιποπούλα φίλη της εἶπεν εἰς τὸν περιβολάριν της νὰ γεμίσῃ ἓνα καλάθκι σῦκα καλὰ νὰ τὰ πάη πεσκέσι 'ς τὴν βασιλοπούλλα. Ὁ περιβολάρης ἐδιάλεξεν τὰ

¹⁾ Ἐννοεῖ τὸ κατὰ τὴν ἄκραν φρούριον.

²⁾ Συκολοῖ = καλάθι· συκολόος = καλάθος

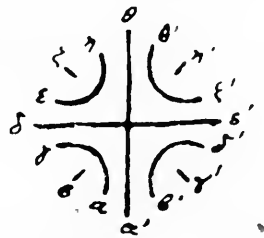
³⁾ Τὴν παράδοσιν ταύτην ὡς ἔχει καὶ τὸ ἄσμα (ἀρ 3) καὶ τὰς ἄλλας πληροφορίας ἀνεκοίνωσέ μοι ὁ καλὸς φίλος κ' Ἀχιλλεὺς Σπ. Διαμαντάρας διευθυντῆς τῆς Σαντραπείας ἀστικῆς σχολῆς. Τινὲς τῶν Καστελλορίζων τὸ ἄσμα ἀποδίδουσι εἰς τὴν ἀκρόπολιν τῆς νήσου των, καλουμένην νῦν *Παλαϊόγκαστρον τῆς Παναγῆς*.

σῦκα, τὰ βκλεν εἰς τὸ καλάθῳ, τὰ σκέπασε μὲ συκεᾶς φύλλα καὶ τὰ στείλεν εἰς τὴν βασιλοπούλλα. Ἄμα τὰ δὲν ὠραῖα ἢ βασιλοπούλλα ἐξάπλωσεν τὸ χέριν τῆς νὰ πιάσῃ ἕνα. Ἐκεῖ ποῦ τὰ γγισεν. ἐπετάχτην ἕνα μικρὸν φιδάκιν ἴσα μὲ μιὰν πεθαμὴν, τὴν ἐγγάγκασεν εἰς τὸ μικρὸν τῆς δαχτυλάκιν κ' ἔτσι ἀπέθανεν πάλε ἀπὸ δίγκαμα.»

Τῶν παραδόσεων τούτων, ὧν βάσις ἢ ἀρχαία διήγησις περὶ τοῦ θανάτου τῆς Κλεοπάτρας ἐκ δήγματος ἀσπίδος, κομισθείσης ἐντὸς καλάθου σύκων, ἢ μὲν συμαϊκὴ παρέχει εἴδησιν ἀφορμῆς ἰδρύσεως μόνον τοῦ ἐπὶ τῆς νησίδος φρουρίου, ἢ δ' ἐκ Μεγίστης ἀμφοτέρων τῶν φρουρίων τῆς Σουριᾶς· ἀμφότεραι δὲ διδάσκουσιν ὅτι οὐδεὶς δύναται καὶ γνωρίζων ν' ἀποφύγῃ τὰ προγεγραμμένα ὑπὸ τῆς μοίρας.¹⁾

Τὸ μεσόγειον φρούριον κατὰ πληροφορίας, ἃς παρέχουσι Συμαῖοι σπογγαλιεῖς πολλάκις ἐπισκεφθέντες αὐτό, καταλαμβάνει ἀρκετὴν ἔκτασιν, ἔχει δὲ σχῆμα ὅπωςδῆποτε κυκλικὸν καὶ διατηρεῖται εἰς καλὴν ὅπωςοῦν κατάστασιν. Τὰ τεῖχη αὐτοῦ εἶναι πολλαπλᾶ καὶ ἐκτισμένα λίθοις πελεκητοῖς χωρὶς πηλοῦ, ἥτοι ἀνήκουσι βεβαίως εἰς ἀρχαίους ἐλληνικοὺς χρόνους ἐπισκευαὶ δὲ μόνον εἰς τινὰ μέρη τοῦ φρουρίου ἐγένοντο ἐν χρόνοις βυζαντινοῖς. Τὸ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ καλύπτουσιν ἐρείπια, ὑπὸ δὲ τὰ τεῖχη ὑπάρχουσι στοαὶ θολωταὶ ἄγνωστον πρὸς τίνα σκοπὸν, αἵτινες ἐκτείνονται, ὡς φαίνεται, ἐπὶ πολὺ καὶ τίς οἶδε κατὰ ποίας διευθύνσεις, διότι οὐδόλως ἀρκεῖ νὰ φωτίσῃ τὸ βάθος αὐτῶν τὸ ἡλιακὸν φῶς.

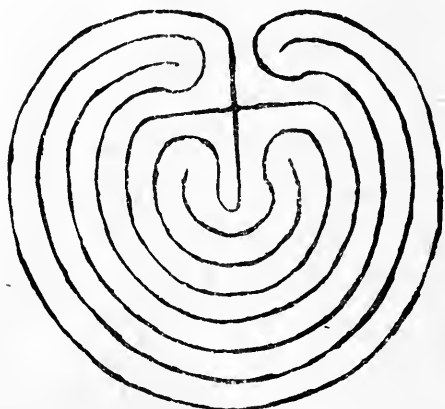
Οἱ Συμαῖοι τὸ φρούριον τοῦτο εἰκονίζουσι κατὰ τὸ σχῆμα 2, ἀσμενίζοντες ἐπὶ πλέον νὰ λέγωσιν: «ἔτσεά ναιν τὸ κάστρον τῆς Σουριᾶς» ἢ νὰ προτείνωσι: «ποζὸς ἡμπορεῖ νὰ κάμη τὸ κάστρον τῆς Σουριᾶς;» Πρὸς πραγματίωσιν δὲ τούτου γράφουσι πρῶτον σταυρὸν, ἴσας ἔχοντα τὰς κεραίας καὶ μεταξὺ τῶν τεσσάρων γωνιῶν τοῦ σταυροῦ τόξα κανονικῶς διατιθέμενα καὶ κατὰ τὸ ἀνοιγμα τῶν τόξων κεραίας μικράς, μὴ ἐφαπτομένας τῶν τόξων, κατὰ τὸ σχῆμα 1.

Σχῆμα 1.

¹⁾ Πρβλ. Ἡλιοδ., Αἰθιοπ. Β', 24: «τοὺς γὰρ Μοιρῶν ἀτρέπτους ὄρους προῖδεῖν μὲν δυνατόν, ἐκφεύγειν δὲ οὐκ ἐφικτόν», παρὰ Ν. Γ. Πολίτη, Μελέτη περὶ τοῦ βίου τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, ἐν Ἀθ. 1871 τ. Α' σ. 221· βλ. καὶ σ. 220.

Εἶτα ἐνοῦσι τὰ σημεῖα α καὶ α', β καὶ β', γ καὶ γ' (Σχ. 2) γράφοντες ἀναλόγους κυκλικὰς περιφερείας καὶ οὕτω γεννᾶται τὸ σχῆμα 2, τὸ τῆς βάσεως τῶν τειχῶν τοῦ φρουρίου τῆς Σουριᾶς, κατὰ τοὺς Συμαίους σπογγαλιεῖς. Τὸ αὐτὸ σχῆμα ἀποδίδουσι καὶ οἱ Ἀμοργῖνοι εἰς τὸ Κάστρον τῆς Οὐργιᾶς κατὰ τὸν ἐν Τάτσα τῆς Κνιδίας χερσονήσου οἰκοῦντα Θεόδωρον Γ. Πάσσαρην, Ἀμοργῖνον, ὅστις ὁμῶς

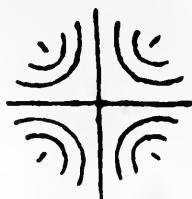

Σχῆμα 2.

Σχῆμα 3.

δὲν γνωρίζει ποῦ κεῖται τὸ κάστρον. Ὡσαύτως οἱ κάτοικοι τῆς Μεγίστης κατὰ τὸν ῥηθέντα τρόπον σχεδιογραφοῦσι τὴν βάσιν τῶν τει-

Σχῆμα 4.

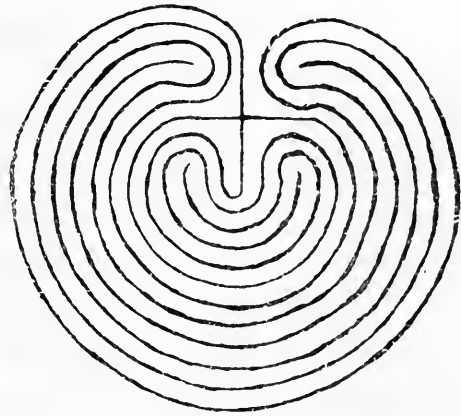
χῶν τοῦ φρουρίου τῆς Σουριᾶς, νεωτερίζοντες μόνον κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐν τῇ πρὸς τ' ἀριστερὰ κίτω γωνίᾳ τοῦ σταυροῦ προσθέτουσι μικρὸν κύκλον (Σχ. 3). Πιθανῶς δὲ καὶ εἰς ἄλλους Ἑλληνας δὲν θὰ εἶναι ἄγνωστον τὸ σχῆμα τοῦτο. Οἱ δὲ παρὰ τὸ φρούριον οἰκοῦντες Ὀθωμανοί, οἵτινες καὶ τὸ μέρος καλοῦσι Σούρια καὶ τὸ φρούριον Σούρια καλεσι (= Σουριᾶς κάστρο), ἀποδίδουσι εἰς τὸ φρούριον, κατὰ τὸν Συμαῖον Μιχαήλ Γαλανόν, τὸ ὑπ' ἀρ. 5 σχῆμα, ὅπερ κατὰ τοῦτο μόνον διαφέρει τοῦ συμαϊκοῦ, ὅτι ἐν τούτῳ προστίθεται καὶ ἄλλο τόξον (Σχ. 4) καὶ οὕτω αἱ κυκλικαὶ περιφέρειαι ἦτοι τὰ τοῦ φρουρίου τείχη αὐξάνουσι κατὰ τέσσαρα καὶ γίνονται ἐν συνόλῳ 12.

Εἶναι πραγματικῶς ἐκ πρώτης ὄψεως περίεργον, διατὶ τῷ φρουρίῳ τούτῳ ἀποδίδονται τὰ ἀνωτέρω σχήματα, ἅτινα δύνανται νὰ ἀναχθῶσιν εἰς τὸ ἀπλούστερον συμαϊκόν, ὅπερ οὐδὲ ὅπως παραλλάσσει

τοῦ σχήματος τοῦ κρητικοῦ Λαβυρίνθου, ὅπερ εὐρίσκομεν ἐπὶ τετραδράχμου τῆς κρητικῆς πόλεως Κνωσσοῦ.¹⁾

Ἀποδίδοντες οἱ Συμαῖοι καὶ οἱ ἄλλοι τὰ σχήματα ταῦτα εἰς τὸ φρούριον, οὐδὲν ἄλλο ἀναμφιβόλως θέλουσι νὰ παραστήσωσιν ἢ τὴν λαβυρινθώδη κατασκευὴν αὐτοῦ· θεωροῦσι δῆλον ὅτι τὸ φρούριον ὡς λαβύρινθον. Αἰτία τούτου εἶναι ἡ ἐντύπωσις, ἣν προξενεῖ αὐτοῖς ἡ καθόλου ὄψις τοῦ φρουρίου ὑπὸ ἔποψιν ἀρχιτεκτονικῆν. Ὅσα λέγουσιν οἱ Συμαῖοι, διὰ νὰ παραστήσωσι τὸ ἀδιέξοδον τοῦ φρουρίου, ὅτι «ὅποιος ἔμπη μέσα εἰς τὸ κάστρο, ἔν ἡμπορεῖ νὰ βγῆ ὄξω μοναχός τον» (ἀνευ ὀδηγοῦ) καὶ τὸ τῆς ἐκ Μεγίστης παραδόσεως «Ἐκαμεν τὸ λοιπὸν τὸ πάνω κάστρο χωρὶς ἄκραν καὶ τέλος. . . »

κάλλιστα συμφωνοῦσι τῷ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος λεχθέντι περὶ τοῦ αἰγυπτιακοῦ Λαβυρίνθου: «πρόκεινται δὲ τῶν εἰσόδων (τοῦ λαβυρίνθου) κρυπταί τινες μακροαὶ καὶ πολλαί, δι' ἀλλήλων ἔχουσαι σκολιὰς τὰς ὁδοὺς, ὥστε χωρὶς ἡγεμόνος μηδενὶ τῶν ξένων εἶναι δυνατὴν τὴν εἰς ἐκάστην αὐτὴν πὰροδὸν τε καὶ ἔξοδον»²⁾ καὶ τῷ ὑπὸ

Σχῆμα 5.

τοῦ Ἀπολλοδώρου περὶ τοῦ κρητικοῦ: «ἦν δὲ οὗτος (ὁ Μινώταυρος ἐν Λαβυρίνθῳ καθειργμένος, ἐν ᾧ τὸν εἰσελθόντα ἀδύνατον ἦν ἐξιέναι· πολυπλόκοις γὰρ καμπαῖς τὴν ἀγνοουμένην ἔξοδον ἀπέκλειεν.»³⁾

¹⁾ I. N. Svoronos, Numismatique de la Crète ancienne, p. 77, 96, pl. VI, 18. Head, Ἱστορία τῶν νομισμάτων, μετάφρ. Ἰ. Ν. Σβορώνου, τ. Α' σ. 593, πίν. ΚΓ' 8.

²⁾ Στράβ. ΙΖ' 811

³⁾ Ἀπολλοδ. 3, 15, 8. Βλ. καὶ Roscher, Lexikon d. Mythologie, λ. Labyrinthos, τ. II σ. 1780-1. Wolters, Darstellungen des Labyrinthos ἐν Sitzungsberichte d. philos. -phil. Klasse d. bayr. Akad. 1907 I σ. 126-7. Ἀξιοσημείωτος καὶ ἡ συμαϊκὴ παροιμία: «βάλλεις καὶ τὸ Ποντικὸκάστρο μὲ τῆς Σουριᾶς τὸ κάστρο» δι' ἧς δηλοῦται ἡ λιτὴ καὶ ἀπλὴ κατασκευὴ τοῦ Ποντικοκάστρου, φρουρίου ἐν Σύμῃ τῆς λιθίνης ἐποχῆς, ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ πο-

Κατὰ ταῦτα κρίνων καὶ ἐκ τῆς ἐντοπίσεως ὠρισμένως ἐν Κιλικίᾳ τῶν ἀνωτέρω παραδόσεων δὲν θεωρῶ παράτολμον τὴν γνώμην, ὅτι τὸ φρούριον τοῦτο ἦτο καὶ ἐλέγετο ἐν τῇ ἀρχαιότητι λαβύρινθος· διότι πλὴν τῶν ἀνωτέρω εἰρημένων δὲν ἐξηγεῖται κατ' ἐμὲ τοῦλάχιστον ἄλλως καὶ ἢ μετατόπισις αὕτη τῶν λαβυρινθωδῶν σχημάτων ἀπὸ τῆς Κρήτης εἰς Κιλικίαν, οὐδὲ δύναται νὰ ὑποτεθῇ σύγχυσις καὶ μάλιστα ἀφοῦ καὶ τὰ παράλια τῆς Κρήτης, ὡς καὶ ἄλλων χωρῶν κατ' ἔτος οἱ τε Συμαῖοι καὶ οἱ Καστελλορίζιοι σπογγαλιεῖς ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων δι' ἀλειάν σπόγγων ἐπεσκεπτόντο, οἱ Συμαῖοι δὲ μάλιστα καὶ στενάς, ὡς καὶ σήμερον ἔτι, εἶχον μετὰ τῆς Κρήτης σχέσεις καὶ ἀποικίας ἐν αὐτῇ,¹⁾ καὶ προστασίας συνθήκην μετὰ τῆς Κρητικῆς Πολιτείας συνῆψαν, ὅτε ἡ Κρήτη ἦτο ὑποτεταγμένη εἰς τὴν θαλασκρατοῦσαν τότε Δημοκρατίαν τῆς Βενετίας.²⁾ Ἔτι δὲ ἡ ὑποτιθεμένη αὕτη σύγχυσις αἴρεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι καὶ οἱ παρὰ τὸ φρούριον Ὀθωμανοὶ ἀποδίδουσιν, ὡς εἴρηται ἤδη, τὸ σχῆμα 5 εἰς τὸ φρούριον, ὅπερ σχῆμα ἢ αὐτοὶ παρὰ τῶν πλησιοχώρων Ἑλλήνων παρέλαβον ἢ, ὅπερ καὶ πιθανώτερον, ἐξισλαμισθέντες πρὸ ὀλίγων ἑκατονταετηρίδων, διετήρησαν.

Δὲν πρέπει δὲ ν' ἀπορήσωμεν ὅτι καὶ ἐν Κιλικίᾳ ὑπῆρχε λαβύρινθος, ἀφοῦ καὶ ἐν Σάμῳ³⁾ καὶ Λήμνῳ⁴⁾ καὶ Ναυπλίᾳ⁵⁾ καὶ ἐν τῇ πόλει ἀκόμη τῆς Τυρρηνίας Κλουσίῳ⁶⁾ ὑπῆρχον λαβύρινθοι· καὶ πανταχοῦ δ' ἐδύνατό τις ν' ἀνεύρη τοιαῦτα οἰκοδομήματα, ἀφ' οὗ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς γενικῶς τοὺς τάφους τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἀποκαλεῖ λαβυρίνθους.⁷⁾

λύπλοκον καὶ μεγαλοπρεπὲς τοῦ κάστρου τῆς Σουριᾶς. Λέγεται δὲ ἡ παροιμία ἐπὶ ἀνθρώπων καὶ πραγμάτων, ἐν οἷς δὲν χωρεῖ σύγκρισις.

¹⁾ Ἐπάνω Σύμη, Κάτω Σύμη, Ἀγία Σύμη, τρεῖς συμαϊκαὶ ἀποικίαι ἐν Κρήτῃ· βλ. Ραγκαβῆ, Ἑλληνικά, τ. Γ' σ. 574.

²⁾ Βλ. Δημ. Χαβιαρά, Δύο ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ Μοροξίνη καὶ Καποδιστρίου πρὸς τοὺς Συμαίους ἐν Παρνασσῷ, τ. Γ' (1879) σ. 251 κέ.· τοῦ αὐτοῦ, Μελέται περὶ τῆς νήσου Σύμης, Α', § 9, ἐν τ. XII τῶν Βυζαντινῶν χρονικῶν Πετροπούλεως.

³⁾ *Plin.* Nat. hist. XXXV, 19, 82.

⁴⁾ Αὐτ. XXXVI, 19, 13.

⁵⁾ Στράβ. Η' 6, 369.

⁶⁾ *Plin.* N. h. XXXVI, 19, 13.

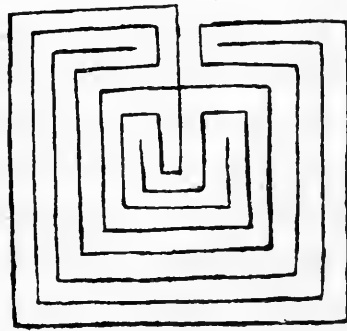
⁷⁾ Προτρεπτικός, τ. 8 σ. 141 Migne.

Πρὸς τούτοις δὲν εἶναι, νομίζω, ἀπόλυτος ἀνάγκη νὰ ἔχη τὸ φρούριον τὴν κατασκευὴν ἀκριβῶς ὁμοίαν τῷ εἰς αὐτὸ ἀποδιδομένῳ σχήματι διὰ νὰ εἶναι λαβυρίνθος, ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἀρκεῖ μόνον νὰ ἔχη τὴν κατασκευὴν πολύπλοκον καὶ προσέτι δύσκολον τὴν ἔξοδον.

Ὁ τρόπος νῦν τῆς κατασκευῆς τοῦ κυκλικοῦ σχήματος τοῦ κρητικοῦ Λαβυρίνθου κατ' οὐδὲν διαφέρει οὐσιωδῶς τοῦ τρόπου τῆς κατασκευῆς τοῦ τετραγωνικοῦ τοῦ αὐτοῦ λαβυρίνθου, ὅπερ ὡσαύτως ἀπαντᾷ ἐπὶ νομισμάτων τῆς Κνωσοῦ.¹⁾ διότι ἡ μόνη διαφορὰ ἔγκειται ἐν τούτῳ ὅτι ἐν ἐκείνῳ μὲν τῷ σχήματι κατὰ τὸ ἀνοιγμα τῶν γωνιῶν τοῦ σταυροῦ θέτομεν τόξα, ἐν τούτῳ δὲ γωνίας (Σχ. 6) καὶ πρὸς τούτοις ὅτι ἀντὶ ἀναλόγων κυκλικῶν περιφερειῶν γράφομεν ἀνάλογα τετράγωνα (Σχ. 7).

Σχῆμα 6.

Σχῆμα 7.

Παρεδόθη δὲ μέχρις ἡμῶν ἡ τρόπος τῆς κατασκευῆς τοῦ σχήματος ἀρχαιοθὲν ὡς ἔστιν εἰκάσαι ἐκ χωρίου παρὰ Πλινίῳ, (36, 19, 13), ὅστις ἀναφέρει ὅτι ἐν τοῖς δαπέδοις ἔγραφον πρὸς κόσμον σχήματα λαβυρινθώδη καὶ ὅτι οἱ παῖδες τοιαῦτα ἐπὶ ἰσωμάτων παίζοντες κατεσκεύαζον.

Ὁ δὲ ὑπὸ τῶν παρὰ τὸ φρούριον Ὀθωμανῶν τρόπος τῆς κατασκευῆς τοῦ σχήματος ὃ διδάσκει ἡμᾶς τὸν τρόπον τῆς ἐπ' ἄπειρον ἀυξήσεως καὶ πάλιν τῆς ἐλαττώσεως τῶν πλευρῶν τοῦ σχήματος πάντοτε σταθερῶς κατὰ τέσσαρας ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τόξων, ἢ διὰ τὸ τετραγωνικὸν σχῆμα τῶν γωνιῶν, τῶν τιθεμένων κατὰ τὸ ἀνοιγμα τῶν γωνιῶν τοῦ σταυροῦ. Εἰς τὸ σχῆμα 5, ὡς ἐν παρα-

¹⁾ Head-Σβορώνου ἐνθ' ἀν. τ. Α' σ. 590 κέ. πιν. ΚΓ' 7. 9.

δείγματι, ἔνθα τὰ τόξα εἶναι δύο, αἱ πλευραὶ εἶναι δώδεκα, ἤτοι τὸ σχῆμα τοῦτο ἔχει τέσσαρας ἐπὶ πλεον πλευρὰς τοῦ σχήματος 2, ἔνθα ἐθέσαμεν ἐν τόξον. Ἄν καὶ ἄλλο τόξον προσθέσωμεν αἱ πλευραὶ αὐξάνουσι πάλιν κατὰ τέσσαρας καὶ οὕτως ἐπ' ἄπειρον. Πάλιν δὲ ἐλαττουμένου τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τόξων αἱ πλευραὶ τοῦ σχήματος ἐλαττοῦνται ἀναλόγως κατὰ τέσσαρας.

Ἐπὶ ταύτης τῆς κατ' ἀναλογίαν τῶν τόξων αὐξήσεως καὶ ἐλαττώσεως τῶν πλευρῶν τοῦ σχήματος βασιζόμενοι τολμῶμεν νὰ δώσωμεν ἐρμηνείαν εἰς τὸ χωρίον τοῦ Πλινίου,¹⁾ ἐν ᾧ οὗτος λέγει ὅτι ὁ Δαίδαλος τὸν κρητικὸν Λαβύρινθον κατεσκεύασεν ὅμοιον μὲν τῷ αἰγυπτιακῷ, ἀλλὰ μιμηθεὶς τὴν ἑκατοστὴν μόνον ἀναλογίαν τούτου (*sed centesimam tantum portionem ejus imitatum*), ἀλλὰ τότε μόνον ὅταν ὡς σχῆμα ἀμφοτέρων τῶν λαβυρίνθων λάβωμεν ἐν τῶν ἐπὶ νομισμάτων τῆς Κνωσσοῦ εἶτε τὸ κυκλικὸν εἶτε τὸ τετραγωνικόν,²⁾ διότι καὶ τὸ χωρίον τοῦτο ὅμοιον παριστᾷ τὸν κρητικὸν Λαβύρινθον τῷ αἰγυπτιακῷ, ὡς εὑρηται καὶ παρὰ Διοδώρῳ (Α' 61). Ἀναμφιβόλως δὲ τὸ ἕτερον τῶν σχημάτων τούτων θὰ εἶχεν ὑπ' ὄψιν καὶ ὁ Πλίνιος, διότι τὰ σχήματα ταῦτα εἶχόν τι τὸ ἐπίσημον ὡς ἐκ τῆς ἐπὶ τῶν νομισμάτων ἀπεικονίσεως αὐτῶν, καὶ πιθανῶς τὸ κυκλικόν, διότι, τοῦτο, φαίνεται, ἦτο τὸ κοινότατον, ὡς ἀποδεικνύει ἡ μέχρι σήμερον ἐκ παραδόσεως διάσωσις αὐτοῦ παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ. Κατὰ τὴν γνωστὴν λοιπὸν ἤδη ἡμῖν ἀναλογίαν πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν οὐχὶ ὅτι ὁ κρητικὸς Λαβύρινθος κατεσκευάσθη ἑκατοντάκις μικρότερος τοῦ αἰγυπτιακοῦ, τηρουμένου σταθεροῦ καὶ ἀμεταβλήτου τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τειχῶν, ἀλλ' ὅτι ὁ κρητικὸς Λαβύρινθος ἠπλοπλοιήθη ἑκατοντάκις τοῦ αἰγυπτιακοῦ ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τόξων, ὅστις συνεπάγεται καὶ ἀνάλογον ἀριθμὸν πλευρῶν. Λίαν δὲ πιθανὸν φαίνεται ὅτι τὴν ἀναλογίαν ταύτην ἐγνώριζε καὶ ὁ Πλίνιος. Τῇ ὡς ἄνω κατὰ παράδοσιν

¹⁾ N. h. XXXVI, 19, 13.

²⁾ Ἀποκλείομεν τὸ ἐπὶ τῶν νομισμάτων πάλιν τῆς Κνωσσοῦ εἶδος swastika σχῆμα τοῦ αὐτοῦ Λαβυρίνθου (Head-Σβορώνου, ἐνθ' ἄν. τ. Α', σ. 590. M. Hennin, Manuel de numismatique ancienne, Paris 1872, pl. 31, 1) καὶ τὸ παρὰ Savary (Lettres sur la Grèce, faisant suite de celles sur l'Égypte, Paris 1788, pl. II), διότι τὰ σχήματα ταῦτα δὲν συμβιβάζονται τῇ ἀνωτέρω ἀναλογίᾳ.

ἐρμηνεῖα τοῦ χωρίου ἐπικουρεῖ καὶ τὸ πενιχρὸν τῶν σχημάτων τοῦ κρητικοῦ Λαβυρίνθου παραβαλλόμενον πρὸς τὴν ὑπὸ καὶ ἄλλων μὲν συγγραφέων κυρίως δὲ τοῦ Ἡροδότου (Β' 148) μεγαλοπρεπῆ περιγραφὴν τοῦ αἰγυπτιακοῦ.

Β'.

Προσθέτων εἰς τὰ μέχρι τοῦδε γνωστὰ ἄσματα τοῦ κύκλου τῆς Ὁραῖας, ἃς εἴπωμεν οὕτω, τὰς ἐν τέλει καταχωριζόμενας παραλλαγίς, σημειῶ ἐνταῦθά τινα περὶ τε τοῦ ἐν πᾶσι τοῖς ἄσμασι τούτοις ἀναφερομένου φρουρίου καὶ τῆς ὀνομασίας αὐτοῦ, περὶ ὧν ἤδη ἐγράφησαν πολλά.

Κάστρα τῆς Ὁραῖας ἢ Κάστρα τῆς Οὐριᾶς, οὕτως ὀνομαζόμενα, ἀπαντῶσιν ἐν πλείστοις ἑλληνικαῖς χώραις φρούρια, εἰς ἃ οὐ μόνον ἄσματ' ἀναφέρονται ἀλλὰ καὶ παραδόσεις.¹⁾ Πάντα δὲ σχεδὸν τᾶσματα ταῦτα καὶ τινες τῶν παραδόσεων ἐν καὶ μόνον διαιωνίζουσιν ἱστορικὸν γεγονός, πλὴν τινων ἐπουσιωδῶν διαφορῶν προερχομένων ἐκ τοῦ χρόνου καὶ τῆς ποιητικῆς φαντασίας, τὴν μετὰ πολυχρόνιον ἐπίμονον πολιορκίαν διὰ δόλου ἄλωσιν ὑπὸ Τούρκων ὀχυρωτάτου φρουρίου, ἐν ᾧ ὑπῆρχε κόρη ὠραία, ἣτις μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ φρουρίου ἐρρίφθη ἀπὸ τοῦ τείχους, ἵνα μὴ πέσῃ ζῶσα εἰς χεῖρας τῶν πολιορκητῶν. Τὸ δ' ἀρχέτυπον ἄσμα, ἐξ οὗ πάντα τὰ ἄλλα προῆλθον, ἀνεφέρετο βεβαίως εἰς φρούριον ὠρισμένον ὑπὸ ἐν ὄνομα. Πόθεν ὅμως τσαῦτα φρούρια ὠνομάσθησαν ὡς ἀνωτέρω, εὐκόλον νὰ κρίνῃ τις. Οἱ κατὰ τόπους τουτέστιν ἄνθρωποι ἢ κατ' ἀπομίμησιν τοῦ ἐν τῷ προτύπῳ ἄσματι ἀναφερομένου φρουρίου ἢ καὶ ἐκ φιλοδοξίας ἀγόμενοι πρὸς σφετερισμὸν καὶ ἰδιοποίησιν τῆς ἐκ τοῦ ἱστορικοῦ γεγονότος ἀπορροῦσης καλῆς φήμης, τοῦτο μὲν ἐβάπτισαν διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ φρουρίου τούτου τὰ ἐν ταῖς χώραις αὐτῶν σπουδαιότερα φρούρια, τοῦτο δὲ ἀπέδωκαν τὸ ἄσμα εἰς φρούρια μὴ μεταβαλλόντες καὶ τὸ ἀρχικὸν

¹⁾ Λεπτομερῆ ἀναγραφὴν τῶν ἄσμάτων τούτων καὶ παραδόσεων καὶ τῶν φρουρίων, εἰς ἃ ἀναφέρονται, τῶν γνωστῶν μέχρι τοῦ 1904, ἐποιήσατο ὁ σεβαστός μοι καθηγητὴς κ. Ν. Γ. Πολίτης ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ: Μελέται περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, Παραδόσεις, ἐν Ἀθ. 1904, ἔκδ. Μαρασλῆ, μέρος Β' ἀρ. 88 (86), σ. 717 κέ.

ὄνομα αὐτῶν. Τοῦτο καταδείκνυται σαφῶς ἐκ τούτου, ὅτι ἄλλα μὲν φρούρια ὀνομάζονται ὡς καὶ ἐν τοῖς εἰς αὐτὰ ἀποδιδόμενοις ἄσμασιν, ἄλλα δὲ κέκτηνται ὄνομα διάφορον τοῦ ἐν τοῖς ἄσμασι φερομένου.¹⁾ Οὕτω δὲ παραφθαρέντος σὺν τῷ χρόνῳ προΐοντι καὶ τοῦ ἀληθοῦς ὀνόματος τοῦ φρουρίου, προέκυψε σύγχυσις μεγάλη. Τὰ δὲ πρὸς ἑξακρίβωσιν τοῦ πρώτου φρουρίου καὶ τῆς ὀνομασίας αὐτοῦ γραφέντα ἰδίως ὑπὸ τοῦ Buchon²⁾ καὶ τοῦ Σάθα³⁾ ἀνασκευάζει καὶ πληρέστατα ἀποδεικνύει ἐσφαλμένα ὁ κ. Πολίτης, ὡς καὶ τὴν ἄλλοτε περὶ τοῦ ζητήματος τούτου γνώμην αὐτοῦ, καθ' ἣν τὸ Ὁριᾶς προῆλθεν ἐκ παραφθορᾶς τῆς λέξεως Σερβιᾶς,⁴⁾ ἐν ταῖς Παραδόσεσιν⁵⁾ αὐτοῦ λέγων πρὸς τοῖς ἄλλοις ὅτι « τὸ ὄνομα τῆς Ὁριᾶς δὲν προέρχεται ἐκ παρετυμολογίας [ὡς ὑπετόπασεν ὁ Σάθα, ἐκ τοῦ ἀρμενικοῦ ἢ ἀραβικοῦ τύπου τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἀμορίου], ἀλλὰ συμφωνεῖ πρὸς τὸ πρᾶγμα· τὸ κάστρον ὀνομάσθη τῆς Ὁριᾶς διότι ὠραία ἦτο ἡ κυρία αὐτοῦ.»⁶⁾

Ἐλέχθη ὅτι παρεφθάρη τὸ ἀρχικὸν τοῦ φρουρίου ὄνομα καὶ οὕτως ὥστε διαφόρως παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ φέρεται· καὶ ἐπικρατεῖ μὲν πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Ἑλλάδος ἢ ὀνομασία *Κάστρον τῆς Ὁριᾶς* ἢ *Κάστρον τῆς Οὐριᾶς*, ἐν Σύμῃ δὲ καὶ Νισύρῳ⁷⁾ λέγεται *Κάστρον τῆς Σουριᾶς*, ἐν δὲ Μεγίστῃ *Κάστρον τῆς Σουριᾶς* ἢ *τῆς Σερῆς* ἢ *τῆς Ὁριᾶς* ἐκ παραλλήλου. Πᾶσαι δὲ αἱ ὀνομασίαι αὗται ἐν τῇ προφορᾷ ἐμφαίνουσι σχέσιν στενωτάτην πρὸς ἀλλήλας καὶ τοιαύτην ὥστε βοηθούμενοι ἐκ τούτων ν' ἀνεύρωμεν τὴν ἀληθῆ.

Καὶ δὴ ἡ ἀρχικὴ ὀνομασία τοῦ φρουρίου ἦτο *κάστρον τῆς Σουριᾶς*· πράγματι δὲ οὕτως ὀνομάζεται τὸ ἐν Πρώνοις τῆς Κεφαλληνίας φρούριον εἰς ὃ ἀποδίδονται δύο ἄσματα, ἐν ᾧ τὸ φρούριον κα-

¹⁾ Ἀρκουῦμαι περὶ τούτου νὰ παραπέμψω ἀπλῶς εἰς μέρ. Β' σ. 717 τῶν Παραδόσεων τοῦ κ. Πολίτου.

²⁾ Buchon, La Grèce continentale et la Morée σ. 398 κέ.

³⁾ Ἐστίας, τ. Θ' σ. 308 κέ.

⁴⁾ Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη, τ. Γ' (1871) σ. 85 κέ.

⁵⁾ Μέρ. Β' σ. 722 κέ.

⁶⁾ Αὐτόθι, μ. Β', σ. 726.

⁷⁾ Ὅρα τὸ ἐν τέλει ὑπ' ἀριθ. 2 ἄσμα καὶ πρὸς τούτοις παραλλαγὴν αὐτοῦ ἐν Ζωγραφείῳ Ἀγῶνι Λ' σ. 395, ἀρ. 13.

λείται κάστρο τῆς Οὐριᾶς.¹⁾ Τῆς ὀνομασίας ταύτης ἄμεσοι παραφθοραὶ εἶναι μία ἢ παρὰ τῷ λαῶ τῆς Μεγίστης Κάστρον τῆς Σουριᾶς καὶ ἕτερα ἢ παρὰ Συμαιοῖς, Νισυρίοις καὶ πάλιν παρὰ τῷ λαῶ τῆς Μεγίστης Κάστρον τῆς Σουριᾶς, ὀφειλόμεναι εἰς διαλεκτικούς ἰδιωτισμούς τῶν νησιωτῶν τούτων. Καὶ ἡ μὲν πρώτη προῆλθεν ἴσως παρὰ τὸ σέρνω (σύρω), ὅπερ δὲν θὰ εἶναι ἀλλότριον τῆς διαλέκτου τῆς Μεγίστης, ἢ δ' ἄλλη ἐκ τῆς προφορᾶς τοῦ ν εἰς ου παρὰ τὸ σ.²⁾ Ὁ τύπος Σουριᾶς, ὄν ἐν τοῖς ἐφεξῆς θὰ λάβωμεν ὡς βάσιν πρὸς παραγωγὴν τῶν ἄλλων, εἶναι γνωστὸς ἐν Σύμῃ ἔτι καὶ ἐξ ἄλλων ἄσμάτων. Οὕτως ἐν ἄσματι δημοσιευθέντι ὑπὸ τοῦ πατρὸς μου φέρεται:

«Γιὰ πές μου, ἀξαέρφῃ μου, πὸ ποῦ ν' τὰ βονικά σου;
— Ἡ μάνα μου ν' ἀφ' τῆ Σουριᾶ. κ' ἀφέντης μ' ἀφ' τῆ δύση
κ' ἐμέν' ἐραβωνιάσαμ με 'ς τῆς Μπαρμπαριᾶς τὰ μέρη, κτλ.»³⁾

ἐν ἄλλῳ δὲ ἀνεκδότῳ ἔτι:

«Καλῶς τὸ σεντουκάκιμ μου τὸ βαροκλειδωμένο,
ποῦ πῆα κ' ἦρτ' ἀφ' τῆς Σουριᾶ κ' ἠῦρα το κλειδωμένο»

πρὸς τούτοις καὶ ἐν τῷ ἀκολουθῶντι διστίχῳ, ὅπερ ἄδεται κατὰ τοὺς γάμους κυρίως:

Σὰν τῆγ καμπάναν τῆς Σουριᾶς, φωνή μου, νὰ βουρίσης,
'ς τὸ σπίτιμ ποῦ βρεθῆκαμε νὰ μᾶς καλημερίσης.

Καὶ παρ' ἄλλοις δ' Ἑλλησι εἶναι γνωστὸς ὁ τύπος οὗτος. Ἐν ἄσματι παρὰ Legrand φέρεται:

«Νὰ τζήσης, ἀξαδέρφῃ μου, πόθε ναι οἱ γονεῖς σου;
— Ὁ κῦρις μου ἀφ' τῆ Σουριᾶ κ' ἡ μάνα μ' ἀφ' τὰ Σπάνια»⁴⁾.

¹⁾ *Riemann*, Recherches archeologiques sur les îles Ioniennes II Cephalonie σ. 54.—*Μηλιαράκη*, Γεωγραφία τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας σ. 40-41. 179-180· παρὰ *Πολίτη*. Παραδ. Β' σ. 718. Ὁ τύπος *Σουριᾶ* ἀπαντᾷ καὶ ἐν ἄσματι χιακῶ· βλ. *Κ. Κανελλάκη*, *Χιακὰ Ἀνάλεκτα*, σ. 5 ἀρ. 2.

²⁾ Ἐν Σύμῃ λέγουσι *σουρουμαλλίτζομαι* ἐκ τοῦ σύρω τὰ μαλιὰ (=τίλλω τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς). Ἀλλαχοῦ λέγεται: *σούρνω*, *σούριτης*, *σέριτης*, *σουριτό*, *σεριτόν*· βλ. *Γ. Ν. Χατζιδάκι*, *Μεσαιωνικά καὶ νέα Ἑλληνικά*, Β' σ. 297. 303.

³⁾ Ὅρα τοῦ ἐν Κωνσταντ. Ἑλλην. Φιλολ. Συλλόγ. τ. Θ' σ. 217.

⁴⁾ *Legrand*, Recueil de chansons populaires grecques, ἀρ. 138.

ἐν ἄλλω δὲ καρπαθιακῶ :

«Σάν θέλῃς ν' ἄρτης νὰ μ' εὐρῆς καλλιοκερο (γρ. κάλλιο καιρὸ) δὲ θέλεις Σὰ τ' εἶν' ἄντρας μου 'ς τὴ Σουριὰ κι' ὁ κῦρις μου 'ς τὰ ξένα»¹⁾.

Ἐπειτα ἐκ τῆς ὀνομασίας *Κάστρον τῆς Σουριᾶς*²⁾ ἀπλοποιηθείσης τῆς προφορᾶς τοῦ διπλοῦ ςΣ, τοῦ τελικοῦ τοῦ ἄρθρου τῆς καὶ τοῦ ἀρκτικοῦ τοῦ *Σουριᾶς*, ἐν τῷ στόματι τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, προῆλθεν ἡ ὀνομασία *Κάστρον τῆς Οὐριᾶς*. Ἡ διατήρησις αὕτη τοῦ διπλοῦ ςΣ ἐνταῦθα παρὰ τῷ λαῶ τῆς Σύμης, Μεγίστης καὶ Νισύρου ὀφείλεται εἰς τοῦτο, ὅτι οἱ κάτοικοι τῶν νήσων τούτων πρὸς δὲ καὶ οἱ λοιποὶ τῶν Νοτιῶν Σποράδων πάντα τὰ διπλᾶ σύμφωνα ἀνεξαιρέτως, τά τε ἐν ταῖς ἀπλαῖς καὶ συνθέτοις λέξεσι καὶ τὰ κατ' ἀφομοίωσιν προερχόμενα ἐν τῇ συναφείᾳ τοῦ λόγου, προφέρουσι καθαρῶς καὶ σφόδρα διακεκριμένως τῶν ἀπλῶν,³⁾ ἐν ἀντιθέσει πρὸς πάντας σχεδὸν τοὺς ἄλλους Ἑλληνας, ὧν ἴδιον τὸ προφέρειν τὰ διπλᾶ σύμφωνα ἀνειμένως ὡς ἐν. Ἐν Σύμῃ π. χ. ἐν τῷ *σύσσωμος*, *τὸς Συρτό*, *τῆβ βάρκα*, *πατελλῖνα*, *τὸρ ρίχιτη*, *συννύφρισσα* κττ. ἡ διαρκῆς καὶ ἰσχυρὰ προφορὰ τοῦ διπλοῦ σσ, ββ, ρρ κλπ. διακρίνεται ζωνρότατα τῆς ἀσθενοῦς καὶ ἀκαριαίας τοῦ ἀπλοῦ σ, β, ρ κττ. ὡς ἐν τῷ *τῆς ὥρας*, *ἀφωρισμένος*, *ἀβάρετος* κττ. Οὕτω λοιπὸν ἐρμηνεύεται ὁ τύπος *τῆς Οὐριᾶς*.

Ἐκ τούτου δὲ πάλιν τοῦ τύπου προέκυψεν ἡ ὀνομασία *Κάστρον τῆς Ὁραιᾶς* κατὰ παρετυμολογίαν, συνήθη παρὰ τῷ λαῶ, καὶ διὰ τὴν ὑφισταμένην μὲν ἀφ' ἑνὸς φθογγικῆς συγγένειαν μεταξὺ τῶν δύο τύπων καὶ κυρίως ἀφ' ἑτέρου διὰ τὴν ἐν τοῖς ἄσμασιν ἐξυμνουμένην *ὠραιάν* τοῦ *κάστρου*, ἧς ἡ ὠραιότης καταστᾶσα μυθικὴ σὺν τῷ χρόνῳ προϊόντι ἐπέδρασεν ἐπὶ τὴν ἀληθῆ ὀνομασίαν τοῦ φρουρίου ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ λαοῦ καὶ ἐγένετο οὕτως ἡ κυρίως αἰτία τῆς παραγνωρί-

¹⁾ C. Wescher, Δωρικὸν ψήφισμα Καρπάθου, μετάφρ. Ἐμμ. Μανωλακάκη, ἐν Ἀθ. 1878, σ. 83, ἀρ. ΚΘ'.

²⁾ Ἐν τῇ ὀνομασίᾳ *Κάστρον τῆς Σουριᾶς* κατὰ τὸν Λήκ, ἀποδιδομένη εἰς φρούριον ἐν Μεσσηνίᾳ, ἡ τροπὴ τοῦ Σ εἰς Ξ ἂν μὴ εἶναι διαλεκτισμός, ἀναμφιβόλως κακῶς ὁ Λήκ ἀντελήφθη, ὡς ὑπόπτεισε καὶ ὁ κ. Πολίτης, Παραδ. Β' σ. 717.

Γ. Ν. Χατζιδάκι, Μεσαιων. καὶ ν. ἑλλ., Β', σ. 424. Ἀκαδ. ἀναγν., Α', σ. 302.

σεως καὶ παραφθορᾶς αὐτῆς. Ἡ παρετυμολογία αὕτη δικαιολογεῖται ἔτι καὶ ἐκ τοῦ ὅτι τὸ αὐτὸ φρούριον ὠνομάσθη ἐν τῷ αὐτῷ ἔσματι καὶ κάστρον τῆς Ὠραιᾶς καὶ ὠραιόκαστρο:

Ἔσα κάστρα κι' ἂν εἶδα κι' ὄσα λόγιασα
Σὰν τῆς Ὠριᾶς τὸ κάστρο δὲν ἐλόγιασα....
Τουρκὸς τὸ πολεμᾷ χρόνους δώδεκα,
δὲ μπόρει νὰ τὸ πάρη τ' Ὠραιόκαστρο.¹⁾

Οὕτω λοιπὸν ἐγὼ τοῦλάχιστον θεωρῶ πιθανὸν ὅτι αἱ διάφοροι αὐταὶ ὀνομασίαι τοῦ φρουρίου παράγονται ἐκ τῆς ἀρχικῆς Κάστρον τῆς Συριᾶς, καὶ ὅτι οὕτω μόνον δύνανται νὰ ἐρμηνευθῶσιν· τούναντίον δὲ καθ' οἷονδῆποτε ἄλλον τρόπον ἐρμηνευόμεναι μένουσιν ἀνεξήγητοι.

Μετὰ τάνωτέρω δύσκολος ἀποβαίνει ἡ ἐξακρίβωσις τοῦ ἀρχετύπου ἔσματος· ἀλλὰ δύναται τις εἶπη ὅτι σχεδὸν πᾶσαι αἱ ἐκ τούτου προκύψασαι παραλλαγῆαι δὲν ἐξέκλιναν σφόδρα αὐτοῦ ὡς καταδείκνυσιν ἡ ἀντιπαραβολὴ αὐτῶν καὶ τὸ ὅτι ἐν πάσαις σχεδὸν ταύταις εἰκονίζεται καὶ σχεδὸν ζωγραφεῖται ζωηρῶς τὸ στέλεχος τῆς ἱστορικῆς τοῦ προτύπου ὑποθέσεως. Ἐπειδὴ δ' ἐν πολλοῖς ἔσμασιν ἀπαντᾷ ὁ τύπος Ὠριᾶς, ὁ προελθὼν ὡς εἶπομεν ἐκ τοῦ Σουριᾶς, ἐν οὐδενὶ δὲ ὁ τύπος Συριᾶς εἰμὴ μόνον ἅπαξ ἐν τῷ στόματι τοῦ λαοῦ τῆς Κεφαλληνίας, κλίνω νὰ παραδεχθῶ ὅτι καθ' ὃν χρόνον τὸ ἀρχετύπον ἔσμα συνετάχθη, ὁ τύπος Σουριᾶς ἦν ἐν χρήσει παρὰ τῷ λαῷ καὶ ὅτι οὗτος ἐτέθη καὶ ἐν τῷ ἀρχετύπῳ ἔσματι, ὡς καὶ ἐν ἄλλοις ἔσμασι, καθ' ἃ ἀνωτέρω ἐσημείωσα. Εἰρήσθω δ' ὅτι καὶ οἱ Ὀθωμανοὶ παραλαβόντες παρὰ τῶν Ἑλλήνων ἀναμφιβόλως τοῦ μεσαιῶνος τὴν λέξιν ὡς εἶχε λέγουσι Σούρια τὴν Συρίαν, καίτοι δύνανται κάλλιστα νὰ προφέρωσι Σύρια, κατὰ τὸν τουρκομαθῆ φίλον μου κ. Σπῦρον Ἀλφαράν. Παραδεχόμενοι δὲ καὶ γεγονὸς ἱστορικόν, οὐχ οὕτως βεβαίως ἔχον ὡς ἐν τοῖς ἔσμασι διαθρυλεῖται, ἀναφερόμενον εἰς τὸ φρούριον, τολμῶμεν νὰ ὀρίσωμεν ὡς χρόνον τῆς ὑποθέσεως τοῦ προτύπου ἔσματος τὴν Ι'

¹⁾ *Passow, Popularia carmina Graeciae recentioris*, ἀρ. 485 σ. 363. Τὸ αὐτὸ ἔσμα κατ' ἐλάχιστον παρηλλαγμένον βλ. ἐν Ζωγρ. Ἀγῶνι Α' σ. 134-5, ἀρ. 221. Πρβλ. καὶ Πολίτου, Παραδ. Β' σ. 717 σημ. 1.

ἢ τὴν ΙΑ' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα, καθ' ἃς ἐν Συρίᾳ καὶ ταῖς περὶ αὐτὴν χώραις σφοδρὰ ὑπῆρξεν ἡ πάλη τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τῶν Τούρκων.

Γ'.

Ἐπειδὴ οἱ Συμαῖοι, οἱ Ἀμοργῖνοί, οἱ Μεγιστεῖς καὶ προσέτι οἱ παρὰ τὸ φρούριον Ὀθωμανοί, κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα καὶ ἄλλοι Ἑλληνες, ἀναφέρουσι τὸ ρηθὲν λαβυρινθῶδες σχῆμα ἐκ παραδόσεως γενικῶς εἰς τὸ Κάστρον τῆς Σουριᾶς, ἔπεται ἐκ τούτου ὅτι κύριον χαρακτηριστικὸν τοῦ φρουρίου τούτου εἶναι τὸ λαβυρινθῶδες τῆς κατασκευῆς. Πρὸς τούτοις ἐπειδὴ ἐκ τῶν ἄσμάτων τοῦ κύκλου τούτου δίδεται ἀφορμὴ νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι τὸ κάστρον τοῦτο ἔχει λαβυρινθῶδη κατασκευήν, ¹⁾ ἰδιαίξουσιν τῶν ἄλλων φρουρίων, ἀγόμεθα νὰ προτείνωμεν, ὅτι τὸ ἀρχικὸν κάστρον τῆς Σουριᾶς εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ ἐν Κιλικίᾳ ὑπὸ τῶν Συμαίων καὶ Μεγιστέων δεικνυόμενον, περὶ οὗ ἤδη ἐγένετο ἀρκετὸς λόγος, διότι τοῦτο παρουσιάζει ὡς εἶδομεν πάντα τὰ οὐσιώδη χαρακτηριστικὰ τοῦ λαβυρινθοῦ, διὸ καὶ ἐν πολλοῖς λαβυρίνθοις κατετάξαμεν. Τὸ μόνον κωλύον ἐνταῦθα εἶναι ὅτι τὸ κάστρον τῆς Σουριᾶς κατ' ἀρχὴν πρέπει νὰ ζητηθῆ ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ Συρίᾳ ἀφ' ἧς καὶ τὴν ἐπωνυμίαν ἔσχε. Τοῦτο ὅμως αἴρεται, ἂν παραδεχθῶμεν ὅτι τὰ ὄρια τῶν διαφόρων χωρῶν συγχέονται παρὰ τῷ λαῷ εἴτε ἔνεκα τῆς γεωγραφικῆς αὐτῶν θέσεως εἴτε διὰ τὴν ἀκμὴν αὐτῶν ἢ ἄλλην τινὰ αἰτίαν, ὡς συνέβη

¹⁾ Τοιαύτην τινὰ κατασκευὴν πρὸς τῇ ἀντοχῇ τοῦ φρουρίου θέλουσιν ἀναμφιβόλως νὰ δηλώσωσιν οἱ πρῶτοι στίχοι πάντων ἀνεξαιρέτως δύναται τις εἰπεῖν τῶν ἄσμάτων τούτων. Ἀξιοσημείωτος δὲ πρὸς τοῦτο καππαδοκικὴ παραλλαγή, ἐν ἣ τὸ φρούριον, ὅπερ λέγεται τῆς χήρας τὸ κάστρο, περιγράφεται ὡς

«διπλὸν τριπλὸν χτισμένο, μαλαμόχτιστο
ἀσημοκαρφωμένο καὶ παράδεισο».

Βλ. Δελτίον Ἰστ. καὶ Ἐθνολ. Ἑταιρ. τῆς Ἑλλάδος, τ. Α' σ. 727. Πρβλ. Ξενοφάνη, Τ. Β' (1905), σ. 326. Ἐν ἄλλῃ κερκυραϊκῇ παραλλαγῇ (βλ. Β. Γαβριηλίδου Α. Ο. Δ. Ο. [=Ἀπὸ ὅλα δι' ὅλους] ἔτ. Δ' (1907), σ. 76, ἧς τοὺς στίχους 19, 20 καὶ 23, ὡς παρετήρησεν ὁ κ. Ἀχιλλεὺς Διαμαντάρας, ὀλίγον μετέβαλεν ὁ ἐκδότης, φέρεται ὅτι τοῦ κάστρου

«τριδίπλ' ἦταν οἱ πύργοι καὶ ὄλο σίδερα,
οἱ πόρτες ἀτζαλένιες καὶ τὰ κλειδι' ἀργυρά».

καὶ διὰ τὴν Συρίαν. Ἐν ταῖς ἀνωτέρω παρετεθεῖσι στίχοις συμαϊκοῦ ἄσματος ἡ Συρία ἐκλαμβάνεται ἀντὶ τοῦ Ἀνατολή διὸ καὶ ἀντιτίθεται τῷ Δύσις· ἐν ἄλλῳ δὲ πάλιν παρὰ Legrand (βλ. ἀνωτ.) ἡ Συρία ἀντιτίθεται διὰ τὴν ἀκμὴν αὐτῆς τῇ τοτε ἰσχυρᾷ Ἰσπανίᾳ.

Ἡ σύγχυσις αὕτη τῶν ὀρίων τῆς Συρίας, ἥτις ὑποδηλοῦται ἐν τοῖς ἄσμασιν, ὑπάρχει ζωηρὰ καὶ σήμερον ἔτι παρὰ τοῖς Συμαίοις σπογγαλιεῦσι, πιθανῶς δὲ καὶ παρ' ἄλλοις, ὧν οἱ μὲν ὀρίζουσι τὴν Συρίαν ἀπὸ τοῦ παρὰ τὴν Σελεύκειαν ἀκρωτηρίου Λόγκο Μπαγάσα, οἱ δὲ ἀπὸ τῆς Μερσίνης. Πρὸς τὴν τοιαύτην μετάθεσιν ὑπὸ τῶν Συμαίων τῶν ὀρίων τῆς Συρίας συμφωνεῖ καὶ τὸ ὅτι, ἐν ᾧ ὁ τύπος Σουριᾶ πρὸς δῆλωσιν τῆς ὅλης Συρίας ἐξεβλήθη παρὰ τοῖς πλείστοις Ἑλλῆσι καὶ τοῖς Συμαίοις καὶ Καστελλοριζίοις ὑπὸ τοῦ ξενικοῦ Παρασάμι,¹⁾ τοῦναντίον διετηρήθη ἀπαθῆς μόνον ὡς τοπωνυμία (τῆς Σουριᾶς τὸ νησί, τῆς Σουριᾶς τὸ κάστρο,²⁾ δηλοῦσα βεβαίως ὅτι τὸ φρούριον καὶ ἡ νησίς ἀνῆκον κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου τῇ Συρίᾳ, ὥστε ἀνάγκη νὰ ἐξετείνετο τότε ἡ Συρία μέχρι τοῦ μέρους τούτου ἢ καὶ ἐπὶ τάδε ἔτι, διότι ἄλλως οὔτε κάστρον τῆς Σουριᾶς οὔτε Σουριᾶ, οὔτε νησὶν τῆς Σουριᾶς θὰ ἐλέγετο, ἂν ταῦτα ἔκειντο ἐκτὸς τῶν ὀρίων τῆς τότε κατὰ τὸν χύδην λαὸν Συρίας. Διετηρήθη δὲ ὁ τύπος Σουριᾶ ἐν τοπωνυμίαις ἀπαραφθόρος διὰ τὰ ἄσματα καὶ τὰς παραδόσεις καὶ διότι τὰ μνημεῖα ταῦτα οὐδόλως ὡς εἰπεῖν αἰσθάνονται τὴν ἐν τῇ γλώσσει τοῦ λαοῦ σὺν τῷ χρόνῳ προϊόντι γινομένην μεταβολὴν ἀποστρακωθέντα καὶ σχεδὸν πλεον καταστάντα ἀρχαιοπινῆ.

Καίτοι ἡ εἰκασία αὕτη, ὅτι τὸ ἀρχικὸν κάστρον τῆς Σουριᾶς εἶναι τὸ ἐν Κιλικίᾳ, δὲν ἀμοιρεῖ ὅλως πιθανότητος, ἥτις δύναται νὰ ἐπιρρωσθῇ ἐξ ἐπιτοπίου μελέτης, ἐξ ἧς δύναται πρὸς τούτοις νὰ βεβαιωθῇ

¹⁾ Τοῦτο συνέβη πιθανῶς μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν Ἀράβων καὶ Τούρκων ἐν Συρίᾳ, ἀφ' ὧν παρέλαβον τὴν ὀνομασίαν ταύτην οἱ Ἕλληνες. Ἐκ τούτου συμπεραίνω ὅτι ἅπαντα τῆς ἀσματος, ἐν οἷς ἀπαντᾷ ὁ τύπος Σουριᾶ, εἰς ταῦτα δὲ καταλεχτέαι καὶ αἱ παραλλαγαὶ τοῦ ἄσματος τοῦ κάστρου τῆς Σουριᾶς, ἐποιήθησαν ἢ πρὸ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν Τούρκων καὶ Ἀράβων ἐν Συρίᾳ ἢ ὀλίγους μετ' αὐτὴν χρόνους, διότι σὺν τῷ χρόνῳ βεβαίως καὶ οὐχὶ ἀποτόμως συνετελέσθη ἢ ἐξάπλωσις τοῦ νέου ξενικοῦ ὀνόματος τῆς Συρίας.

²⁾ Τὸ τμήμα τῆς Κιλικίας, ἐν ᾧ τὸ φρούριον καὶ ἡ νησίς, ἐκλήθη ἔπειτα ἐξαιρετικῶς Σουριᾶ διὰ τὴν σπουδαιότητα τοῦ φρουρίου καὶ τῆς νησίδος.

ἂν τὸ φρούριον τοῦτο εἶναι καὶ λαβύρινθος, ἀρκοῦμαι νὰ παρατηρήσω ὅτι ἐν ἐναντία περιπτώσει οὐχὶ ἄσκοπος καθόλου θὰ ἦτο περὶ τοῦ ζητήματος τούτου καὶ ἡ μελέτη καὶ σπουδὴ τῶν μνημείων τοῦ γείτονος τῆ Σουρία ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ἕσματα τοῦ κάστρου τῆς Σουριᾶς.

1.

Ἕσμα οὐμαϊκόν.

- Ἕσέ γούλα τὰ κάστρη πῆα, γούλα τὰ ὕρισα,
 σὰν τῆς Σουριᾶς τὸ κάστρο, κάστροδ δέν εἶδα
 μὲ πόρτες μαρμαρένες, μ' ἀργυρὰ κλειδιά.
 Τουῦρκοι τὸ πολεμοῦσα χρόνους δώδεκα
 5 και ἄλλους δεκατεσσάρους οἱ Σαρακηνοί.
 Κ' ἕναμ μικρὸν Τουρκάκι, μιᾶς Ρωμιᾶς παιδί,
 'ς τὸν Ἀμιράν του πάει 'ς τὸς Σουρτᾶνον του.
 « Ἀφέντη μ', Ἀμιρά μου καὶ Σουρτᾶνε μου,
 ποῦ παραδώκη χώραν τί ναιρ ρόα του;
 10 — Χίλια ναιφ φορεσά του, μύρια ρόα του,
 κ' ἡ κόρ' ἀπὸ τὸμ πύργον νά ναιγ γυναῖκα του.»
 Γυναίκα ρούχα βάλλει καὶ γγαστρώννεται
 και ἀπ' ὄξ' ἀπὸ τὸ κάστρο κιλαζέ¹⁾ καὶ δέρεται.
 « Γιὰ ννοίξητέ μου νά μπω τοῦ βαρόμοιρου,
 15 νὰ τὸ πικρογεννήσω τὸ κακόμοιρο·
 γιὰ ννοίξητέ μου νά μπω τοῦ κακόμοιρου,
 νὰ τὸ πικρογεννήσω τὸ βαρόμοιρο.»
 Ὅσον νά ννοίξουν νά μπη, χίλιοι μπήκασι,
 και ὅσον νά καλοννοίξου, μύριοι βγήκασι,
 20 κ' ἡ κόρ' ἀπὸ τὸμ πύργον ὄξω πέταξε·
 μὴ ἔς σὲ πέτραδ γίδει, μὴ ἔς σὲ μάρμαρο,
 'ς σ' ἀγούρ' ἀγκάλια γίδει καὶ ψυχομαχεῖ.
 Κ' ἡ μάνα της φωνάτζει²⁾:
 « Ἀνέθθεμάσ σε, πύργε, πύργε μου φονεά.
 25 ποῦ φόνεψες τῆγ κόρημ μου καὶ λιοθυμᾶ.»

1) Ἡ πρώτη συλλαβὴ προφέρεται ὑπερωϊκῶς ὡς τὸ γαλλικὸν qui.

2) Ὁ στίχος ἑλλιπής.

2.

Ἕσμα νισουριακόν¹⁾.

Ἵ οὔλα τὰ κάστρη πῆα και οὔλα τὰ γύρισα,
σσαν τῆς Σουριᾶς τὸ κάστρο, κάστρου δὲν εἰδά.

Τοῦρκοι τὸ πολεμοῦσα χρόνους δώδεκα,
και ἄλλους δεκατεσσάρους οἱ Σαρακηνοί.

5 Κ' ἓνα γιαννιτσαράκι, μιανῆς Ρωμαιᾶς παιδί.
εἰς τὸν μπερβέρην πάει και μπερβερίζεται·
γυναίκεια ροῦχα βάλλει και γυναικίζεται.

Ἕνα μαξελάρι ἔβαλε κοιλιά,²⁾

10 και δυὸ χρουσᾶ μανδήλια ἔβαλε βυζιά
και γίνεται γυναῖκα και γγαστρώνεται
και ἀπ' ὄξω ἀπὸ τὸν πύργον πάει και κλαίεται·

«ὦ κυρά τοῦ πύργου, και λυπήσου με,
τὸ ὀρφανὸν και ξένον και λιμανίσου με.

— Ἀμέτε, βάγες, σκλάβες νὰ τῆς ἀνοίξετε.

15 — Ὅχι, κυρά μου, ὄχι, μὴν ἦν καταδοσιᾶ,
νὰ μὴ σὲ καταδώκη πέτρα νὰ γενῆς,
νὰ σὲ πατοῦν οἱ Τοῦρκοι κ' οἱ Σαρακηνοί.

— Ὅχι, κυρά μου, ὄχι, δὲν ἦν καταδοσιᾶ·
ἐγὼ μαι γγαστρωμένη τῶν ἐννεχὲ μηνῶ.

20 — Ἀμέτε, βάγες, σκλάβες, νὰ τῆς ἀνοίξετε.»
Και ὅσο νὰ μισανοίξη ἡ χώρα γίμωσε·
και ὅσο νὰ καλανοίξη ἡ χώρα πάρθηκε,
και ἡ κυρά τοῦ πύργου ἔξω πετάχτηκε·

25 «ὦ πύργο μου, φονεᾶ μου, ὦ πύργο φονευτή,
φονεύγεις με κ' ἐμένα και τὸν ἄντρα μου.»

3.

Ἕσμα καστελλοριζιακόν.

Σαν τῆς Σουριᾶς τὸ κάστρον κάστρο δὲν εἶδα
Τοῦρσοι τὸ πολεμοῦσαν χρόνους δώδεκα,
χρόνους³⁾ δεκατεσσάρους τσ' ἐν ἡμπόρεσαν.

¹⁾ Τὸ ἔσμα τοῦτο ἀνεκοίνωσέ μοι ὁ πατρικὸς φίλος κ. Ἰ. Λογοθέτης.

²⁾ [Ἵ στίχος χωλός· ἴσως εἶχε μαξελλαράκι].

³⁾ Ἦ τσ' ἄλλους δεκατεσσάρους.

- 5 Τσ' ἓνα μικρὸν Τουρκάτσιν, τῆς Ἐμινᾶς αἰ υἱός,
 πάει 'ς τὸν περμπέρην τσαὶ περμπερίζεται·
 βάλλει γυναίκα ροῦχα τσαὶ γγαστροώνεται,
 'ς τοῦ κάστρου τὴν πορτίτζα ξημερώνεται.
- « Ἄνοιξέ με, κόρη. τὴν ἄμαρτωλήν, ¹⁾
 τσ' εἶμαι γγαστρωμένη ἔννεᾶ μηνῶν παιδί.
- 10 — Μήμπας τσ' εἶσαι πλᾶνος τσαὶ πλανέσεις με ;
 — Μὰ τὸ χαμαῖλί μου, πλᾶνος δέν εἶμαι. »
 Πάει ν' ἀνοίξ' ἡ κόρη τσ' ἀγγουργιάραι,
 τσ' ἀφ' τὸ πολὺν ἀσκέρι πέφτει λιθυμᾶ.
- 15 « Βρέ πούστη, βρέ μπαγάσα, τσαὶ νὰ γενῶ καλά,
 τσ' ἂ δέ σέ καλουμάρω μέσ τὴν Καραμανιά
 μ' ὀλόχρυσά μασαίριτσα τσαὶ μ' ἀργυρᾶ σπαθιά. »

Ἐν Σύμη.

¹⁾ Ἡ τσ' εἶμι ἄμαρτωλή.

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑΙ ΠΑΡΑΛΛΑΓΑΙ
ΤΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ ΤΟΥ ΝΑΪΝΤΕΝ

ΥΠΟ

ΧΡ. Γ. ΓΟΥΓΟΥΣΗ

Εἰς τὰς Παρατηρήσεις εἰς τ' ἄλβανικὰ παραμύθια (Λαογραφ. Α' σ. 107 κέ.) μεταξὺ τῶν ἑλληνικῶν καὶ τῶν νοτιοσλαβικῶν παραλλαγῶν τοῦ παραμυθίου περὶ τοῦ νυμφευθέντος τὴν θυγατέρα τοῦ μαθόντος τὴν ἀπόφασιν τῆς μοίρας καὶ ματαίως προσπαθήσαντος ν' ἀποτρέψῃ αὐτήν, ὁ κ. Πολίτης ἀναφέρει καὶ μακεδονικὴν παρὰ *Abbott* (Macedonian Folklore σ. 347-350). Τὴν παραλλαγὴν ταύτην, ἀναδημοσιευθεῖσαν καὶ ἐν τῷ Ἡμερολογίῳ τοῦ Παμμακεδονικοῦ συλλόγου (1910 σ. 71-5), κατέγραψεν ὁ ἐκδότης, ὡς σημειώνει, ἀπὸ τοῦ στόματος γυναικὸς ἐκ Θεσσαλονίκης, ἣτις τὴν εἶχεν ἀκούσῃ πρὸ πολλῶν ἐτῶν παρὰ τινος Κουτσοβλάχας. Φαίνεται δ' ὅτι τὸ παραμύθιον εἶναι γνωστότατον καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Μακεδονίας, καὶ τῆς διαδόσεως αὐτοῦ τεκμήριον παρέχουσιν αἱ δημοσιευόμεναι ὧδε τρεῖς παραλλαγαί.

Ἡ πρώτη τούτων εἰς νοτιοσλαβικὸν ἰδίωμα προέρχεται ἐκ τοῦ χωρίου Ὁστρενιε τῆς κάτω Δίβρης. Τὴν δευτέραν ἤκουσα, παῖς ἔτι ὢν, παρὰ τῆς μακαρίτιδος μητρὸς μου, ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ πατρίδι μου Δίβρη. Ἡ δὲ τρίτη, ἣτις καὶ πολλὰς καὶ οὐσιώδεις διαφορὰς πρὸς τὰς ἄλλας παρουσιάζει, εἶναι τοῦ Βελβεντοῦ τῆς Πιερίας¹⁾. Ταύτην μοὶ ἀνεκοίνωσεν ὁ κ. Εὐ. Μπουτώνας, ἀνεπιὸς τοῦ συγγραφέως τῆς Μελέτης περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τοῦ Βελβεντοῦ κ. Εὐ. Μπουντώνα.²⁾

¹⁾ [Ἡ παραλλαγὴ αὕτη, πλησιεστέρα πρὸς τὴν κυπριακὴν (*Σακελλαρίου*, Κυπριακά τ. Β' σ. 311-4), δεικνύει τὴν μετάβασιν ἀπὸ τοῦ τύπου τοῦ Οἰδίποδος καὶ τοῦ Ἰούδα, εἰς τὸν δεύτερον τύπον, περὶ οὗ βλ. Λαογραφ. ἀνθ. ἀν.—Σ.τ Δ].

²⁾ [Ὁ κ. Μπουντώνας, παρακληθεὶς ὑφ' ἡμῶν ἐπεθεώρησε τὸ ὑπὸ τοῦ ἀνεπιῶ του ἀνακοινωθὲν κείμενον.—Σ. τ. Δ.]

A.

Náiden

(Ὁοτρειε τῆς κάτω Δίβρης).

Éden vákit béche éden tsjók mnógou zenguin i vo koukiata ot sfite oubáinje imache. Oviá tsiko ék béche tól ou stegnat chtsjó méttalik né ár djiche za nikogo.

Mou dóide rét da odit vo éden góljem grad, kako Solon da rétsime, i za da ne se árdjit ne ótide vo nékoi han, ni vo nékogo koudzjabáchia, da mou mádnit da légit, tóko stóri konak vo kolibata ot eden siromaf—da rétsime káko nas.—

Ova koukia imache sáde ena ódaya Támou yo kládoe da spiiit na ená strana. Ismékia-rot i kógniot ostánae vo avliata.

Imache tri dui chtsió rodila géna mou déte, i bila ot tri déna ródena kóga dóide priatel óvia zenguin 'Ovja liégna vo énatá straua, i vo drougata saibiete. Sfo nok ne mou fáchtsiache son. Se vórtiche od ená strana, se vórtiche ot drougata i sfé se michliche za stóka mou. 'Ama saibiete chtsio né-

Έναν καιρόν ἦταν ἕνας ἄνθρωπος πολὺ πλούσιος καὶ ἔς τὸ σπίτι ἀπὸ ὅλα τὰ καλὰ εἶχεν. Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ἦταν τόσο σφιχτὸς ποῦ μεταλλικὴ δὲν ἐξώδευε γιὰ κανένα.

Τοῦ ἦρθεν ἡ σειρὰ (τό φερεν ἡ τύχη) νὰ πηγαίνει σὲ ἕνα μέγαν τόπον, σὰν τὴ Σαλονίκα νὰ ποῦμε, καὶ γιὰ νὰ μὴ ξεδευτῆ δὲν πῆγε σὲ κανένα χάν', οὔτε σὲ κανέναν κουτζιάμπαση γιὰ νὰ κοιμηθῆ (νὰ τοὺν πλακώσῃ) μόνον ἔκανε κουνάκ' ἔς τὴ καλύβα ἀποῦ ἕναν φτουχόν—σὰν ἡμᾶς νὰ ποῦμε.—

Τὸ σπίτι αὐτὸ εἶχε μόνον ἕναν ὄνταν. Ἐκεῖ τὸν ἔβαλαν νὰ κοιμηθῆ σὲ μιὰ κόχη. Οὐ δούλους κὶ τοῦ ἄλουγου ἔμειναν ἔς τὴν αὐλή.

Εἶχε τρεῖς μέρις ποῦ γέννησεν ἡ γυναῖκα του παιδὶ (ἀγόρι) καὶ ἦταν τριῶν μερῶν λιχοῦνα, ὅταν ἦρθι φίλους αὐτὸς οὐ πλούσιους. Αὐτὸς κοιμήθη ἔς τὴ μιὰ γουνιά κὶ ἔς τὴν ἄλλ' οἱ νοικουκραῖοι. Ὅλ' τὴ νύχτα δὲν τοὺν ἐπιανὶ ὕπνου. Γυρνοῦσι ἀπ' τοῦ ἕνα μέρους, γυρνοῦσι ἀπ' τοῦ ἄλλου κὶ οὔλου συλλουγοῦνταν γιὰ τοῦ

maïe za nichtsio da se michliet, si liégnae, si zaspae.

Apansis vrátata s'ótfori i vliégoe tri géni so béli routi-chtsia. Bie trite gátatski, chtsio, dóïdoe da gátaet maetskoto. Támou kóde se mishe chtsió da go gataet, postárata vélitna drouguine: «Da go gátai me da kerdossat óvogo kóde spiit tá-mou. Oubo,» rékoe sfite. Go gátae i si otidoe

Tólkou móu dóïde na zénguinostraf chtsió nemou fáchtsiache sfónok son. Kóga rásdena Góspot, i stána siromáfion ot son, zénguinostraf mou rétsie: «Ya kiá si óda ná selo. Góspot mérre ne mi dade déte. Zá téa, áko sákate da mi dá-dite vácheto kiá go rasta i kiá go iman káko moé dete. Vié sfe mladi ichtsie, Góspot kia vi dadit drougui.»

Vikna géna mou i ya kágia chtsió retse zénguinostraf, ma géna mou ne sákache da go dá-dit. Poslie ot mnógou mólie-gne, za da ne préssetsit kismetot ot déte go stóri kaboul. Go tsitsa, go batsi, go dade na

βιό τ. Ἄμὰ οἱ νοικουκυραῖοι ποῦ δὲν εἶχαν γιὰ τίπουτα νὰ συλλογιστοῦν ἔπισαν κὶ κοιμῆθηκαν (= ἀμέσως ἀπεκοιμήθησαν).

Ἐξαφνα ἡ πόρτα ἀνοιξὶ κὶ μπῆκαν τρεῖς γυναῖκες μὶ ἄσπρα ῥοῦχα. Ἦταν οἱ τρεῖς μοῖρις, ποῦ ἤρθαν νὰ μοιράσουν τοῦ μικροῦ. Ἐκεῖ ποῦ συλλογοῦνταν τί νὰ τὸ μοιράσουν, ἡ πιὸ γριὰ λέει τοῖς ἄλλαις: «Νὰ τὸ μοιράσωμεν νὰ κερδίση (κληρονομήση) αὐτὸν ποῦ κοιμᾶται ἐκεῖ. — Καλά,» εἶπαν ὅλαις. Τὸ μοίρασαν καὶ ἔφυγαν.

Τόσος τὸν ἤρθε τὸν πλούσιο φόβος ποῦ δὲν τὸν ἔπιανεν ὄλ' τῆ νύχτα ὕπνος. Ὅταν ξημέρωσεν ὁ Θεός, καὶ σηκώθηκεν ὁ φτώχος ἀπὸ τὸν ὕπνον, ὁ πλούσιος τὸν εἶπε: «Ἐγὼ θὰ πηγαίνω 'ς τὸ χωριό. Ὁ Θεὸς ἐμένα δὲν μ' ἔδωκε παιδί. Γι' αὐτό, ἂν θέλετε, νὰ μὶ δώστε τὸ δικό σας, θὰ τὸ μεγαλώσω καὶ θὰ τὸ ἔχω σὰν παιδί μου. Ἐσεῖς εἶστε νέοι ἀκόμη, ὁ Θεὸς θὰ σᾶς δώσ' ἄλλα.»

Φώναξε τῆ γυναῖκα του καὶ τὴν εἶπε τί εἶπεν ὁ πλούσιος, μὰ ἡ γυναῖκα του δὲν ἤθελε νὰ τὸ δώση. Ὅστερα ἀπὸ πολλὰ παρακάλια, γιὰ νὰ μὴ κόψ' τὴ τύχ' τοῦ παιδιοῦ, τὸ παραδέχτη. Τὸ βύζαξε, τὸ φίλησε, τὸ ἔδωκε 'ς τὸν πλούσιο

zénguinou, i go próprati dour nadvor ot seloto.

Κόγα ftassae na ena coria zénguinou rétsie na izmékia-rot: «Zémaï maétskoto, ódissi malou ró prekou da g' ope-rich.» Izmékiaron ne sakache da g'óperit, mou padna zial, za'chtsio mou béche straf od Gospoda Ma ne mógiche ka'ko da pra'it. Go zéde, g'ósprese na coriata, i go klade na' ze-mi. Póslic zéde éden ka'men, ou'dri na drougui kamen, i se vra'tina saibiata bes maétskoto.

Zénguinoth, chtsió tsiou'l tsiouknatitsata, rasbra oti g'opra. Its ne go prachia. Yavna kogniot, i tornaepot. Ovii si otidoe, i maetskoto ostanazaspano vo trévata.

Coria kode ostanamaétskoto béche ot éden zénguinoth chtsió géna mou ne pra'iche detsa. Nok i dégna molie na Gospod da mou dait éuo déte. Ovia zenguin izleze na vetser da se rachatat vo coriata Koga doide vo méstoto que béche malétskoto tsiou platchegne ot maletsko. Otide coun tamou. Vide: éno maletsko vo trévata. Séfte mou doide straf. Poslie

καὶ τὸ ξεπροβόδησε ἕως ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό.

Ὅταν ἔφτασαν εἰς ἓνα δάσος, ὁ πλούσιος εἶπε εἰς τὸ δοῦλο του· «Πᾶρε τὸ μικρὸ, πῆγαινε λίγο παραπέρα νὰ τὸ σκοτώσης». Ὁ δοῦλος δὲν ἤθελε νὰ τὸ σκοτώσῃ, τὸ λυπήθηκε, γιατί εἶχε φόβον ἀπὸ τὸ Θεό. Μὰ δὲν μποροῦσε (ἤξευρε) τί νὰ κάνῃ. Τὸ πῆρε, τὸ πῆγε εἰς τὸ δάσος, καὶ τὸ ἔβαλε κατὰ γῆς. Ὑστερα πῆρε μία πέτρα, χτύπησε σὲ ἄλλη πέτρα καὶ γύρισε εἰς τὸ ἀφεντικό του χωρὶς τὸ μικρὸ.

Οὗ πλούσιους ποῦ ἄκουσι τὸ χτύπημα, κατάλαβε πῶς τοῦ σκοτούσι. Διόλου δὲν τὸν ρώτησι. Καβαλλίκεψε τὸ ἄλογο, καὶ τραύβηξε τὸ δρόμο. Αὐτοὶ πῆγαν, καὶ τὸ μικρὸ ἔμεινε κοιμισμένο ἔς τὰ χορτάρια.

Τὸ δάσος ποῦ ἔμεινε τὸ μικρὸ ἦταν ἑνὸς πλούσιου ποῦ ἡ γυναῖκα του δὲν ἔκανε παιδιά. Νύχτα καὶ μέρα παρακαλοῦσαν τὸ Θεὸ νὰ τοὺς δώσ' ἓνα παιδί. Αὐτὸς ὁ πλούσιος βγῆκε τὸ βράδυ νὰ σιργιανίσ' ἔς τὸ δάσος. Ὅταν ἦρθε ἔς τὸ μέρος ποῦ ἦταν τὸ μικρὸ ἄκουσι κλάματα ἀπὸ μικρὸ. Πῆγι προὺς τὰ ἱκεῖ. Εἶδι ἓνα μικρὸ ἔς τὰ χορτάρια. Ἐστὴν ἀρχὴ φουβῆθηκι. Ὑστιαρα ὅταν τοῦ εἶδι

koga go vide tolkou litsno, tolkou tsisto i belo go béndissa, go zéde v'rotse, i g'onnesse pri géna mou. «Vidi, géno, ya vélit, mie déte sakafme i Gospot ni pouchtsi eno,» i ya rétsie kako gonaïde vo coriata.

Géna mou ne sakache da go zemat, ot straf da ne go imache praeno mochie so drouga gena. Poslie se zavorti. Si go zide, donesse éna doïtsa i go porasti. *I naideno kode béche*, koga go korstie go kladoe ime *Naiden*.

Naiden chtsio béche ot soi, tolkou oubaf i prokopsan izlese, kode sfite go lioubie. Pominae mnogou godini take, i Naiden se stori po oubo younak ot séloto.

Éden den, kismetot dade, da pominit ot tamou stegnatiot zenguin i da storit konak pri tatko ot Naiden. Koga tsoul imeto, pracha zachtsio go vikaet take.

«Go kladofme Naiden, vélit maïka mou, zachtsio mochmi, imat séga sedomnaïssset godini, go naïde vo coriata. Mié né 'mafme déte. Go zédofme, go porastifme, go mi-

τόσου ὄμουρφου, τόσου παστρικό και ἄσπρου τὸν ἄρισι, τὸν πῆρε ἔς τὰ χέρια του και τὸν πῆγι ἔς τὴ γυναῖκα του. «Διέ, γυναῖκα, τὴ λέει, ἡμεῖς πιδὶ γυρεύαμε κι' οὐ Θεὸς μᾶς ἔστειλι ἕνα,» και τὴν εἶπι πῶς τὸν βρῆκι ἔς τὸν δάσους.

Ἡ γυναῖκα τ δὲν ἤθιλι νὰ τοῦ πάρε, ἀπ' τοῦ φόβου τς νὰ μὴ τοῦ εἶχι κὰν' ἢ ἄντρα τς μὶ ἄλλ' γυναῖκα. Ὑστια γύρισι. Τοῦ πῆρι, ἔφιρι μιὰ παραμάννα κι τὸν μιγάλουσι. *Κὶ εὐρημένου ποῦ ἦταν*, ὅταν τὸν βάπτισαν τὸν ἔβαλαν ὄνουμα Νάϊντεν.

Ὁ Νάϊντεν ποῦ ἦταν ἀπὸν σοῖ, τόσου καλὸς κι προκουμένους βγῆκι πὸν ὄλ' τὸν ἀγαποῦσαν. Πέρασαν πολλὰ χρόνια ἔτσ' και ὁ Νάϊντεν ἔγινε τὸν καλύτερου παλληκάρι τοῦ χωριοῦ.

Μιὰ μέρα, τό φιρι ἢ τύχη νὰ πιράση ἀπὸ ἐκεῖ ὁ φιλάργυρος ὁ πλούσιος και νὰ κὰν' κονάκι, εἰς τὸν πατέρα τοῦ Νάϊντεν. Ὅταν ἄκουσι τὸ ὄνομα ἐρώτησε γιατί τὸ φωνάζουν ἔτσ'.

«Τὸν βάλαμι Νάϊντεν, λέει ἢ μάννα τ, γιατί ὁ ἄντρας μου, ἔχ' τόρα δικαίφτὰ χρόνια, τὸ βρῆκι ἔς τὸ δάσος. Ἡμεῖς δὲν εἶχαμι παιδί. Τοῦ πήραμι, τὸν μιγαλώσαμε, τὸν ἀγαποῦμι, κι' αὐτὸ

louvame i toï, ni milouvat kako tatko i maika.

Mnogou lochio mou doide na zénguinou koga tsioul kako go naïdoe. Rasbra chtsio ovea dete ie onea kode dade na iz-mékiarou da g'operit. s'toi ne g'opra. Chtsio da prait séga; Se michlit take, se michlit i-nako ne mogiche da naïdit kolai za da g'operit. Mou doide na oum da go pouchtsit vo né-gooto selo, tamou da g'opere-ret. «Iman éno pismo, vélit na tatko ot Naiden, da pouchtsia na selo, i saka éden verén tsi-oek da go onnessit. — Da go pouchtsime so Naïden,» vélit tatko mou.

Tamam mnu doïde na zen-guïnon. Pichat Kuïga na géna mou, da pouchtsit na Naiden vo planinata pri oftchiarite, da go praiet partchinia. i da go borliet v'bounar. Koga bité-rissa Knigata ya dade na Nai-den za da ya onnessit.

Maïka mou go batsi i go rét-chie da né piit ispolen voda. Naiden yavna kogniot i torna pot.

Koga ftassa na ena tséchma zléze ot kogniot. yo vorza i lié-gna vo trévata za da potsiou-

μάς ἀγαπάει σὰ πατέρα κι μάν-να. »

Πουλὸ κακὸ (βαρὺ) τὸν ἤρθη τοῦ πλούσιου σὰν ἄκουσι πῶς τοῦ βρῆκαν. Κατάλαβε πῶς αὐτὸ τὸ παιδὶ εἶναι ἐκεῖνο ποῦ ἔδουκε τοῦ δούλου νὰ τοῦ σκοτώσ', κι' αὐτὸς δὲ τοῦ σκότουςι. Τί νὰ κάν' τόρα; Λουγαριάζ' ἔτσ', λουγαριάζ' ἄλ-λιῶς δὲν μποροῦσε νὰ βρῆ κου-λάϊ γιὰ νὰ τοῦ σκοτώσ'. Τοῦν ἤρθη 'ς τοῦ νοῦ νὰ τοῦ στείλ' 'ς τοῦ δικό τ τοῦ χουριὸ ἐκεῖ νὰ τὸ σκοτώσ. «Ἐχω ἓνα γράμμα, λέγει 'ς τὸν πατέρα τοῦ Νάϊντεν, νὰ στείλω 'ς τὸ χωριὸ καὶ θέλω ἓναν πιστὸν ἄνθρωπον νὰ τὸ πάη.— Νὰ τὸ στείλουμι μὲ τὸν Νάϊντεν,» λέγει ὁ πατέρας του.

Σουστὰ τοῦν ἤρθη τοῦν πλού-σιου. Γράφ' γράμμα 'ς τὴ γυναῖ-κα του, νὰ στείλ' τὸν Νάϊντεν εἰς τὸ βουνό, 'ς τοὺς τσομπαναραίους, νὰ τοῦν κάνουν κουμμάτια καὶ νὰ τοῦν ῥήξουν 'ς τοῦ πηγὰδ'. Ὅταν τελείωσε τὸ γράμμα τὸ ἔδωκε 'ς τὸν Νάϊντεν νὰ τὸ πηγαίη.

Ἡ μάννα τ τοῦν μίλησι κι' τοῦν εἶπε νὰ μὴ πιῆ ἰδρωμένος νερό. Ὁ Νάϊντεν καταλλίκεψε τ' ἄλογο κ' ἔφυγε.

Ὅταν ἔφτασε σὲ μιὰ βρύσ' κα-τέβκε ἀπ' τ' ἄλουγου, τὸ δισι κι' ξαπλώθηκε 'ς τὰ χουρτάρια νὰ ξε-

vat malou, i poslie da se napiit voda. Ot tamou pomina éden star i mou rétsie:

Oud ambare, bir, za kode koucherin;

— Mar pats. dédo, kia onnessa ovea pismo na selo pri ognia zenguinou.

— Daimia knigata da ya vida, sinko, zachtsio mi se tsinit kako go znom ovea tsioch.»

Naïden ya dade knigata. Stariot pomina rokata od sgora, mou ya dade nazat i polégna. Koga potsioua yavna kogniot i na vetser ftassa vo Koukiata od zénguinot.

Koga sléze ot kogniot glieat na pendjireto ena momitska. Tolkou oubava béche chtsio ya Klade v'ok. Taïa moma béche ot zenguinou. Za da i kagime po borgou: vliéze na koukiata notra. Genata go prétsiaka kako chtsio trébiche. Naiden davat knigata, ova ya zemat i ya péit chtsio pichit notra.

Starion chtsio béche gatatskata take zavorti pismato: «Géno, koga kia zémach knigata borgou da viknich popot i da go véntsiach so momitskata. Ya kia se vrata so osson dni.

κουραστῆ ὀλίγο, καὶ ὕστερα νὰ πιῆ νερό. Ἄπο κεῖ πέρασε ἕνας γέρος καὶ τὸν λέει:

« Καλὸ δρόμον, μπίρο, γιὰ ποῦ παλληκαρά μου; (ἦ, ἐξάδερφε).— Καλὸ νά χῃς, παπποῦ, θὰ πηγαίνου αὐτὸ τὸ γράμμα ἔς τὸ χωριὸ ἔς ἐκεῖνον τὸν πλούσιον. — Δῶσε με τὸ γράμμα νὰ τὸ διῶ, παιδί μου, γιατί θαρρῶ πῶς τὸν ξέρω αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον.»

Ὁ Νάϊντεν τὸ ἔδωκε τὸ γράμμα. Ὁ γέρος πέρασε τὸ χέρι του ἀπὸ πάνω, τὸ ἔδωκε πίσω καὶ ἔφυγε. Σὰ ξεκουράστηκε, καβαλλίκεψε τ' ἄλογο καὶ πρὸς τὸ βράδυ ἔφτασε ἔς τὸ σπίτι τοῦ πλούσιου.

Ὅταν κατέφκι ἀπ' τ' ἄλουγου, βλέπει ἔς τοῦ παράθυρο ἕνα κορίτσι. Τόσου ὄμουρφου ἦταν ποῦ τοῦ ἔβαλε ἔς τὸ μάτ'. Τοῦ κουρίτσ' ἐκεῖνο ἦταν ἀπ' τοὺν πλούσιου. Γιὰ νὰ τὰ λέμι πιὸ γρήγορα: μπῆκι ἔς τὸν σπιτ μέσα. Ἡ γυναῖκα τοὺν δέχτικι ὄπους ἔπριπι. Ὁ Νάϊντεν δίν' τοῦ γράμμα, αὐτὴ τὸ παίρν' κὶ τὸ διαβάξ τί γράφ' μέσα.

Ὁ γέρος, ποῦ ἦταν ἡ μοῖρα, ἔτσ' τοῦ ἄλλαξι τοῦ γράμμα: «Γυναῖκα, ὅταν τὸ πάρος τὸ γράμμα γρήγορα νὰ φουνάξ' τοῦμ παπᾶ κὶ νὰ τοὺν στεφανώσης μὶ τοῦ κουρίτσ. Ἐγὼ θὰ γυρίσου ὕστερι

Dour toga da imach biteris-
sana rabotata.»

Koga go pia pismoto ot mo-
chie borgou vikna éden pop i
go véntsia so momitskata. Ot
osson dni poslie doide mochie
doma mou. Koga vide Naiden
so mamitskata da sédit na
pendjéreto, mou doïde lochio
i padna na zemi. Koga go vi-
doë dolou, viknae ékimi, i so
mnogou zort, go donéssoe na
oum.

« Ghtsio si patil, mogeam;
go prachia postie géna mou.

— Nichtsio né beche. Kap-
naf ot potot· sontseto me za-
outi Kagi mi, zeno, zachtsio
ne naprai kako ti pichaf;

— Chtsio mi picha ti ya
praif. Vidia knigata.»

Koga vide knigata se pot-
sioudi i né retsie nichtsio. Se-
dna, picha éno drougo pismo
za oftsiarine kako béche por-
voto pismo i rétsie na géna
mou.

« Géno, chtsio séstori, se
stori. Ya sega kia spia. Ti ou-
tre sabailie da pouchtsich Naï-
den so ovea pismo pri oftsia-
rite.»

ἀπὸ ὀχτῶ μέραις. Ὡς τότε νὰ ἔχσ
τιλειουμέν' τῇ δουλειά.»

Ὅταν τοῦ διάβασι τοῦ γράμμα
τοῦ ἀνδρός της, γρήγυρα φώναξι
ἓναν παπᾶ καὶ τὸν στιφάνουσε μὶ
τοῦ κορίτσου. Ὅστιρα ἀπὸ ὀχτῶ μέ-
ραις ἦρθεν οὐ ἄντρας της ἔς τὸ
σπίτι του. Ὅταν εἶδε τὸν Ναϊν-
τεν μὶ τοῦ κουρίτσι νὰ κάθητι ἔς
τοῦ παράθυρο, τοὺν ἦρθι βαρῶ
καὶ ἔπισι καταγῆς (ἐλιποθύμησε).
Σὰν τοὺν εἶδαν πισμένον φώνα-
ξαν γιαιοί, κὶ πολλὰ ζόρια, τὸν
ἔφεραν ἔς τὸν νοῦν (ἔς τὸν ἑαυ-
τό του).

« Τί ἔπαθις, ἄντρα μ'; τὸν ρώ-
τησι ὕστερα ἢ γυναῖκα τ. — Τί-
πουτα δὲν ἦταν. Ἀπόστασα ἀπ'
τοῦ δρόμου. Οὐ ἤλιους μὶ ζάλισι.
Πές μὶ, γυναῖκα, γιατί δὲν ἔκανις
πῶς σ' ἔγραψα;— Ὅ τι μ' ἔγραψις
ἔσὺ ἰγὼ ἔκανα. Διὲ τοῦ γράμμα.»

Σὰν εἶδι τοῦ γράμμα, σάστ'σι,
κὶ δὲν εἶπι τίπουτα. Ἐκατοσι ἔγρα-
ψι ἓνα ἄλλου γράμμα γιὰ τσοῖ
τσουμπάν' πῶς ἦταν τοῦ πρώτου
γράμμα κὶ λῆει τῇ γυνιαῖκα τ.

« Γυνιαῖκα, ὅτι γίνκι· γίνκι. Ἰγὼ
τώρα θὰ κοιμηθῶ. Ἰσὺν αὔριον τοῦ
προῦτ' νὰ στείλς τοὺν Ναϊντεν μὶ
τοῦ γράμμα αὐτὸ ἔς τσοῖ τσουμ-
πάν'.»

Sabaïlie—sabaïlie géna mou otide vo odaiata kode spiéche Naiden so géna mou, da go rasboudit za da onnessit pismoto pri oftsiarine. Koga go vide da spiit zagouchen so géna mou ya padna gial da go rasboudit. Otide na sina mou i go Krêna)

«Stani, sino, da onnessich ovea pismo na oftsiarite.» Dé-teto stanvet, yavnet kogniot i bégat.

Koga stana mochie, ya prachia ako pouchtsi na Naiden so pismoto.

«Mi padna zial, vélit géna mou, da zasbouda na Naiden. Nemai gailie ti. Yas pismoto go pouchtsif so nacheto dete.

—Léle¹⁾ chtsio naprai géno!» velit mochie. Né frassa da rétsit trouga lakardia, izleze ot koukiata i tortsiat da ftassat dé-teto. Gena mou rasbra oti zaguina oumot i ova zafati da tortsit po nego.

Koga ftassae na planinata béche mnogou zabaeno, zachtsio oftsiarite go imae oprano i forlieno v'bounar.

Zénguinou tolkou mou doïde zial, chtsio gif se forli v'bou-

Προυῖ προῖ ἡ γυναῖκα τ πῆ-γι ἔς τὸν οὐντὰ ποῦ κοιμοῦνταν οὐ Νάιντεν μὶ τῆ γυνιαῖκά τ, νὰ τὸν ξυπνήσ' γιὰ νὰ πάη τοῦ γράμμα ἔς τοῦ τσουμπάν. Σὰν τὸν εἶδι νὰ κοιμᾶτι ἀγκαλιασμένους μὶ τῆ γυναῖκα τ, τὸν λυπῆθικι νὰ τὸν ξυπνήσ'. Πῆγι ἔς τοῦ πιδί τς κὶ τοῦ σήκουσι.

«Σήκου, πιδί μ', νὰ πᾶς τὸ γράμμα αὐτὸ ἔς τοῦ τσουμπάν.» Τοῦ πιδί σηκώνιτι καβαλλικεύει τ' ἄλουγον κὶ φεύγ'.

Ὅταν σηκώθηκι οὐ ἄντρα τς, τῆ ῥώτσι ἂν ἔστειλι τοῦ Νάιντεν μὶ τοῦ γράμμα.

«Λυπῆθκα, λιέει ἡ γυναῖκα τ, νὰ ξυπνήσου τοῦ Νάιντεν. Μὴ σὶ μέλ' ἰσιένα. Ἴγὼ τοῦ γράμμα τοῦ ἔστειλα μὶ τοῦ πιδί μας.—Λὲ λὲ τί ἔκανις!» λιέει ὁ ἄντρα τς. Δὲν πρόφτασι νὰ πῆ ἄλλον λόγον, βγῆκι ἀπ' τοῦ σπὶτ' κὶ ἔτριξι νὰ φτάσ' τοῦ πιδί. Ἡ γυναῖκα τ θάρρεψε πῶς ἔχασι τοῦ νοῦ τ' κὶ αὐτὴ ἄρχισεν νὰ τρέχ' κατόπι τ.

Ὅταν ἔφτασαν ἔς τοῦ βουνὸ ἦταν πουλὸ ἀργά, γιὰτὶ οἱ τσουμπάν' τοῦ εἶχαν σκουτώσ' κὶ τοῦ εἶχαν ῥήξ' ἔς τοῦ πηγάδ'.

Οὐ πλούσιους τόσου λυπῆθικι ποὺ ζουντανὸς ῥήκκι ἔς τοῦ πη-

¹⁾ Ἐπιφώνημα σημαῖνον τρόμον καὶ πόνον.

nar da se oudait za détetō.
Gena mou Koga vide chtsio ya
doide tolkou locho na Kou-
kiata, za guina oumot i taia, i
pazdjat v'bounar.

Take oстана Naïden sam, so
gena mou i kérdozza na ste-
gnatïot zénguïn, kako go gati-
lie gatatskete.

γάδ' νὰ πνιχτῆ γιὰ τοῦ πιδί τ'.
Ἡ γυναῖκα τ' σὰν εἶδι πῶς τὴν
ἤρθι τόσο κακὸ ἔς τοῦ σπίτι τς
λουλάθκι κὶ αὐτήνα κὶ πέφτ' ἔς
τοῦ πηγάδ.

Ἔτσ' ἀπόμνι οὐ Νάϊντεν μου-
νάχους μὶ τῆ γυναῖκα τ, κὶ κληρο-
νόμησι τοὺν σφιχτὸ τοὺν πλούσιου,
ἔπους τοὺν μοίρασαν οἱ μοῖρις.

B'.

*Ἦταν ἕνας κὶ ἄλλους ἕνας,
εἶχαν μὲ πιτσιένια βράκα,
τραύα ἢ ἕνας, τραύα ἢ ἄλλους
πάει ἢ (δεῖνα) ¹⁾ κὶ τὴν ἔκουφι.*

Μιὰ φουρά κ' ἕναν κερὸ ἦταν ἕνας ἄνθρουπους πουλὺ πλού-
σιους. Εἶχι τοῦ σπίτι τ γιουμάτου. Νοικουκυριὸ κὶ βίους ὅσου κὶ ἄν
πῆς ἀπ' οὐλα τὰ καλὰ τοῦ κόσμου, ὡς κὶ τοῦ πουλιοῦ τοῦ γάλα.
Μὰ τί νὰ τὰ λιέμι; Ἦταν πουλὺ φιλάργυρους, πουλὺ τσεγκενές, σὰ
νὰ λιέμι σὰ τὸν Γαβριλάσκου, ποὺ ὅταν εἶχι φίλ' ἔστου τραπέζ πρῶτα
τς ἔδουνι νερὸ νὰ πιοῦν, γιὰ νὰ φουσκώσουν κὶ νὰ φὰν λιγώτιρου.

Αὐτὸν τοὺν ἄνθρουπου τοὺν ἤρθι ζὸρ γιὰ νὰ πὰν σὶ μιὰ μι-
γάλ' πουλιτεία, σὰ τῆ Σαλουνικ' νὰ ποῦμι, κὶ γιὰ νὰ μὴ ξουδιαστῆ,
διέν πῆγι ἔστου χάν', οὐτι σὶ κανιέναν ἄλλον πλούσιουν, γιὰ νὰ μὴ
λάχ' κ' ὑπουχριουθῆ, μὸν πῆγι ἔστῆ καλύβα ἀποὺ ἕναν φτουχὸ ποὺ
τοὺν ἤξιρι.

Ἡ καλύβα ἀπ' αὐτὸν τοὺν φτουχὸ εἶχι μιὰ κάμαρ μονάχα, γι'
αὐτὸ τοὺν ἔβαλαν νὰ κοιμηθῆ σὶ μνιὰ γουνιὰ κὶ ἔστῆν ἄλλ' κοιμηθκαν
ἢ νοικουκύρς μὶ τῆ γυνιαῖκα τ. Τοῦ ἄλουγου κὶ ἢ δούλους κοι-
μηθκαν ὄξου ἔστῆν αὐλή.

Εἰέχασα νὰ σᾶς πῶ, πῶς ἢ γυνιαῖκα ἀποὺ κείνουν τοὺν φτου-
χὸν ἦταν τρίουν μρωὺν λιχοῦνα, γιὰτὶ εἶχι γιννήσ ἕνα πιδουῖδ. Τοῦ

¹⁾ Ὁ γέρων ἢ ἡ γραῖα ἐνταῦθα ἀναφέρει τὸ ὄνομα τοῦ μικροῦ, πρὸς καθη-
σύχασιν τοῦ ὁποίου ἀπεφάσισεν νὰ διηγηθῆ τὸ παραμῦθι.

βράδ' ὄντας ἔπισαν νὰ κοιμηθῶν, τοῦ φτουχὸ κὶ τὴ γυνιαϊκά τ τσοῖ πῆρι ἴσια ἢ ὕπνους γιατί δὲν εἶχαν κανιέναν γκαϊλιέ νὰ τσοῖ τρώῃ. Μὰ οὐ πλούσιους ποὺ εἶχι τοῦ νοῦ τ 'στοὺν παρᾶ κὶ 'στοῦ βιό τ δὲ μπορούσι νὰ κοιμηθῇ. Οὐλ' τὴ νύχτα δὲν ἔκλεισι μάτ!

Κουντὰ 'στὰ μισάνυχτα ἀνοίγ' ἢ πόρτα κὶ σιβαίνουν τρεῖς γυνιαϊκὶς μέσ' 'στ' ἄσπρα ντυμένις. Ἦταν οἱ τρεῖς οἱ Μοῖρις, αὐτὲς ποῦ ἔρχουντι κὶ μοιράζουσι 'στοῦ μικρούτσκου τὰ καλὰ κὶ τὰ κακὰ ποῦ θὰ πιράσι σὶ οὐλ' τὴ ζουή τ. Ἄμα μπῆκαν οἱ Μοῖρις, ἄρχισαν νὰ σ'λουγιῶντι τί καλὸ κὶ τί κακὸ νὰ τοῦ μοιράσουσι. Τότις γυρίζ ἢ πιὸ μιγᾶλ' κὶ τσοῖ λιέει νὰ τοῦ μοιράσουσι νὰ κληρουνουμήσ' αὐτὸν τοὺν πλούσιον ποὺ κοιμᾶτι 'στὴ γουνιά. Τοῦ παραδέχκαν ὄλις, τοῦ μοίρασαν κ' ἔφυβγαν.

Ἦ πλούσιους ποὺ δὲν κοιμοῦνταν μὸν ζάρουσι 'στὴ γουνιά, ἄμα τς ἄκουσι τοὺν πῆριν τόσους φόβους ποὺ ἔτριμι κὶ ὡς τοῦ προὐι συλλουγιῶνταν τί νὰ κἀν' γιὰ νὰ τοῦ σκουτώσι τοῦ μικροῦ, κ' ἔτσ νὰ μὴν τοὺν κληρουνουμήσ.

Τοῦ προὐι ποὺ σκῶθκιν οὐ φτουχὸς τοὺν λιέει: «Ἰγὼ θὰ φύγου σῆμιρα 'στοῦ χουριό. Οὐ Θιὸς ἰμένα διέν μ' ἔδουκι πιδιά. Ἄν θέλς νὰ μὶ δώῃς αὐτὸ τοῦ τσιούτσιανου νὰ τοῦ μιγαλώσουσι κὶ θὰ τό χου γιὰ πιδί μ. Ἰσεῖς εἶστι νιοὶ ἀκόμα κὶ οὐ Θιὸς θὰ σᾶς δώσ' κὶ ἄλλα πιδιά.»

Ἄμα τ' ἄκουσι οὐ φτουχὸς πέταξι ἀπ' τὴ χαρά τ, κὶ πάει νὰ πῆ τὴ γυνιαϊκά τ τί τοὺν εἶπιν οὐ πλούσιους. Μὰ ἢ γυνιαϊκά τ, σὰ μάννα ποῦ ταν, διέν ἢθιλι 'στὴν ἀρχὴ νὰ τοῦ δώσ'. Ὑστிரας γιὰ νὰ μὴ κόψ' τὴ ντύχ' τοῦ πιδιοῦ ἔστριξι. Τοῦ πῆρι, τοῦ ντυσι τὰ πιὸ κινούργια ῥοῦχα, τοῦ βύζαξι καλὰ - καλὰ κὶ τοῦ ξιπροβόδησι ὡς ὄξου ἀπ' τοῦ χουριό. Ἄμα ἔφτασαν ὄξου, σὰ νὰ λιέμι 'στὴ μπόρτα τσῆ Κυλαμαριᾶς, τοῦ φίλησι κὶ τό δουκι 'στοὺν πλούσιου. Οὐ πλούσιους τοῦ πῆρι κ' ἔφυβγι.

Ὅταν ἔφτασαν 'ς ἓνα δάσους λιέει οὐ πλούσιους τοῦ δούλου τ: «Πᾶρι αὐτὸ τοῦ μικρούτσκου, νὰ τοῦ πᾶς σιὰ κει σιὰ πάν, μέσα 'ς τοῦ δάσους κὶ νὰ τοῦ σκουτώῃς.»

Ἦ δούλους ποῦ ἦταν θιουφουβούμινους τρόμαξι κὶ διέν ἢθιλι νὰ πάν. Μὰ διέν μπορούσι νὰ κἀν' ἀλλοιώτκα, γιατί ἦταν διαταγὴ ἀπ'

τ' ἀφιντικό. Τοῦ πῆρι τοῦ μικρό, τοῦ πάησι σιά πὰν κὶ πῆγε 'ς ἓνα μέρος ποῦ νὰ μὴ τοὺν βλιέπ τ' ἀφιντικό τ. Ἰκεῖ πῆρι μιὰ πέτρα κὶ χτύπσι μιὰ ἄλλ', ἄφσι τοῦ μικρὸ κατὰ γῆς κ' ἔφυγι σὰν νὰ τοὺν κυνηγοῦσι κανιένας. Βλιέποντας ἔτσ τ' ἀφιντικό τ, βαράει τ' ἄλουγου κὶ παίρν' δρόμου.

Τοῦ δάσους ἱκείνου ποῦ ἔμεινι τοῦ πιδὶ ἦταν ἀποὺ ἓναν καλὸν νοικοκύρ. Μὰ οὐ Θιὸς διέν τοὺν ἔδουνι πιδιά. Μέρα κὶ νύχτα παρακαλοῦσαν μὶ τῆ γυνιαῖκα τ' τοῦ Θιὸ νὰ τσοῖ δώσ' ἓνα πιδὶ νὰ χαροῦν κ' αὐνιοὶ σὰν παντριμέν' ποῦ ταν. Ὡς τόσου ἱκείνου τοῦ βράδ ἔδειξιν οὐ Θιὸς τοῦ θᾶμα τ. Βράδ - βράδ ποῦ γυρνοῦσι 'ς τὰ χουράφια τ, ἀκούει κουντὰ 'ς τοῦ δάσους φουνῆ ἀποὺ μικρὸ πιδί' 'ς τὴν ἀρχὴ σκιαῆκι, ὕστιαρα πουγάλια - πουγάλια πῆγι νὰ διῆ τί τρέχ'. Σὰν ἔφτασι 'ς τοῦ μέρους ποῦ ἄφσιν οὐ δούλους τοῦ μικρό, γλιέπ ἓνα μικροῦτσου ξιαπαρατημένου 'ς τὰ χουρτάρια. Σὰν τοῦ εἶδι τόσου ὄμουρφου, τόσου παστρικὸ τοῦ λυπήθηκι νὰ τ' ἀφήσ' κὶ τοῦ πῆρι κὶ τοῦ πάησι 'ς τῆ γυνιαῖκα τ. «Διέ, γυνιαῖκα, τσῆ λιέει, ἡμεῖς ἀπ' τοὺν οὐρανὸ χάλιβάμι πιδὶ κὶ 'ς τοῦ χουράφ μᾶς τό δουσιν οὐ Θιὸς. Νὰ αὐτὸ τοῦ μικροῦτσου ἔτσ κ' ἔτσ τοῦ βρῆκα 'ς τοῦ χουράφ. Ἀποὺ δῶ κὶ πέρα θὰ εἶνι πιδὶ μας.»

Ἡ γυνιαῖκα τ, σὰ γυνιαῖκα ποῦ ἦταν πουνήριψι 'ς τὴν ἀρχὴ λιγάκ', κὶ θάρριψι, πῶς ἦ ἄντρα τς τό κανι μὶ καμιὰ ἄλλ' γυνιαῖκα, κὶ διέν ἦθιλι νὰ τοῦ κἀν' καμποῦλ' γιὰ πιδί τς. Μὰ ὕστιαρα ἀποὺ πουλλὰ παρακάλια τοῦ δέχτικι κὶ φώναξι μνιὰ παραμάννα κὶ τοῦ μιγάλουσι.¹⁾

Πέρασαν πουλλὰ χρόνια κὶ τοῦ πιδὶ ποῦ ἦταν ἀποὺ φτουχὸ μὰ καλὸ σοῖ μιγάλουσι κὶ γίνικι τοῦ πιὸ καλύτιρου πιδὶ ἀποὺ τοῦ χουριό. Ὅλ' τ' ἀγαποῦσαν σὰν ἀδιρφό.

Μιὰ μέρα τό φριν ἦ τυχ' νᾶρχῆ οὐ πρώτους πλούσιους 'ς τοῦ χουριό τς κὶ νὰ κἀν' κουνάκ' 'ς τοὺν πατέρα τ τοῦ σπὶτ Σὰν εἶδι πῶς ἔχουν πιδὶ σιάστ'σι, γιὰτὶ ἦξιρι πῶς αὐνοὶ διέν ἔκαναν πιδιά, κὶ τσοῖ ρῶτ'σι, πῶς ἔτσ κ' ἔχουν πιδί. «Ἐχ' τώρα δικαῖφτὰ χρόνια, λιέει ἡ μάννα τοῦ πιδιοῦ, ποῦ ἦ ἄντρας μ' τοῦ βρῆκι μέσα 'ς τὰ χουρτάρια

¹⁾ Ἐν Θεσσαλονίκῃ παραλείπεται τὸ ὄνομα Naïden καὶ ὑποτίθεται ὅτι ὁ πρῶτος πλούσιος εἶχε σχέσεις μὲ τὸν δεῦτερον νοικοκύρην καὶ ἐγνώριζεν ὅτι ἡ σύζυγός του δὲν ἔτεκνοποῖει.

κουντὰ 'ς τοῦ δάσους ἐκείνου τοῦ δικό μας ποῦ ξιέρς. 'Ημεῖς κατὰ πῶς διὲν εἴχαμι πιδιά, τοῦ πήραμι, τοῦ μιγάλουσάμι, κὶ τοῦ ἔχουμι γιὰ πιδί μας.»

Σὰν ἄκουσι αὐτὰ τὰ λόγια οὐ πλούσιους πικράθκι πουλύ, γιὰτὶ κατάλαβι πῶς αὐτὸ τοῦ πιδι ἦταν ἰκείνου ποῦ πῆριν αὐτὸς ἀπ' τοῦ φτουχὸ νὰ τοῦ σκουτώσι, κὶ οὐ δούλους διὲν τὸν σκότουσι μόν' τοὺν εἶπι ψιέματα. Συλλουγιέτι τῶρα τί νὰ κάν', πῶς νὰ τοῦ σκουτώσι; 'Σ τὰ στιρνὰ τοὺν ἦρθι ἢ γνῶσ' 'ς τοῦ κιφάλ'. Γυρίζ' κὶ λιέει πῶς ἔχ' νὰ στείλ' ἓνα γράμμα πουλὺ σπουδαίου 'ς τοῦ χουργιό τ, κὶ θέλ' ἓναν πουλὺ πιστὸν ἄνθρουπον γιὰ νὰ τοῦ στείλ'. «Μπᾶ! σὰ θέλς, νὰ τοῦ πάη τοῦ θκό μας τοῦ πιδί, λιέει ἢ μπαμπᾶς τοῦ πιδιοῦ,» κὶ ἔτο τοῦ προᾶμα ταίργιασι.

'Ἐκατσι τότες κὶ ἔγραψι ἓνα γράμμα 'ς τῆ γυνιαῖκα τ κὶ τὴν παράγκλι, ἄμα φτάσ' τοῦ πιδι 'ς τοῦ χουριό, νὰ τοῦ στείλ' σιὰ πᾶν 'ς τοῦ βουνό, νὰ τοῦ σκουτώσουν οἱ τσουμπᾶν' κὶ νὰ τοῦ ῥήξουν 'ς τοῦ πηγιάδ. 'Αμα μπίτ'σι τοῦ γράμμα, τοῦ πιδι τοιμάστηκι, τοῦ πῆρι, κὶ ἀνιέφκι 'ς τοῦ ἄτ γιὰ νὰ φύγ'. 'Η μάννα τ τότε τοὺν φίλησι κὶ τοὺν εἶπι νὰ μὴ πηῖ νιρὸ ἀπιουσταμένους.

Σὰν ἔφτασι σὶ μνιὰ βρύσ' ποῦ εἶνι 'ς τῆ μέσ' τοῦ δρόμου κατέφκι ἀπ' τ' ἄλουγου κὶ ἔκατσι λίγου νὰ ξιδρώσ, πρῶτα κ' ὕστισρα νὰ πηῖ νιρὸ κατὰ πῶς τοὺν εἶπι ἢ μάννα τ. Νὰ κὶ πιρνάει ἓνας γέρους. «'Ωρα καλή, παλ'καροῦδι μ, γιὰ ποῦ τό μασις;— Πάου αὐτὸ τοῦ γράμμα, παπποῦ, 'ς τοῦ χουριό. Μὶ τό δουκιν ἰκείνους ἢ πλούσιους.— Δῶσι μέ του, πιδί μ', νὰ τοῦ διῶ, γιὰτὶ θαρρῶ πῶς τοὺν ξιέρου ἰγῶ αὐτὸν τοὺν ἄνθρουπου.» Τοῦ πιδι τό δουσι τοῦ γράμμα. Οὐ γέρους τοῦ πῆρι 'ς τὰ χέρια, τοῦ γύρισι λίγου, τό δουκι 'ς τοῦ πιδι κὶ πάεισι 'ς τῆ δουλειά τ. 'Απ' ἄλλουν δρόμου πάει αὐτὸς κὶ ἀπ' ἄλλουν τοῦ πιδί.

Τοῦ βράδ' ἔφτασι 'ς τοῦ σπὶτ ἀπ' τοὺν πλούσιου. 'Η γυνιαῖκα τ σὰν εἶδι ἓναν ξιένον ἔτρξε κὶ τοὺν καλουδέχκι. 'Ἰκεῖ ποῦ ξιπέξιβι τοῦ πιδι βλιέπ' ἀπᾶν' 'ς τοῦ παράθυρου ἓνα κουρίτς πουλὺ ὄμουρφου. 'Ἰφτὺς ῥάϊσιν ἢ καρδιά τ, κὶ σὰν πῶς ἦταν γραφτὸ τοῦ ἀγάπησι. Αὐτὸ τοῦ κουρίτς ἦταν πιδι ἀπ' τοὺν πλούσιου. Τοῦ πιδι ἄμα σέφκι μέσα 'ς τοῦ σπὶτ κὶ ἀνέφκι 'ς τοὺν οὐντὰ ἔδουκι τοῦ γράμμα 'ς τῆ γυ-

νιαῖκα. Τοῦ γράμμα τώρα δὲν ἔγραφι κατὰ πῶς τό γραψιν ἢ πλούσιους, γιατί οὐ γέρους πού τὸν βρῆκι 'ς τοῦ δρόμου, ἦταν ἢ μοῖρα κὶ μὶ τὴ μάγεια π' τό κανι τοῦ ἄλλαξι τὴ γραφή τ, κὶ ἄντις νὰ λιέη νὰ τὸν στείλ' 'ς τοῖ τοιουμπαναραῖοι νὰ τὸν σκουτώσουν, ἔλιγι μέσα, ἄμα φτάσ' τοῦ πιδι γλήγουρα νὰ τοῦ στιφανώσουν μὶ τὶ θυγατέρα τ, κὶ αὐτὸς ὕστια ἀπὸ οὐχτὼ μέρος θὰ γυρίσ' 'ς τοῦ σπίτι τ.

Τοῦ ταχιά ἢ γυνιαῖκα τοίμασιν ὅλα γιὰ τοῦ γάμου, φώναξι τοῦ παπᾶ κὶ τοῖ στιφάνουσι.

Ὑστια ἀπὸ οὐχτὼ μέρος σὰν γύρισιν ἢ πλούσιους 'ς τοῦ σπίτι τ, βλιέπ τοῦ πιδι αὐτὸ νὰ κάθητι σμὰ 'ς τὴ θυγατέρα τ ἀπάν' 'ς τοῦ παραθύρου. Ἐπί τὸν ἦρθι ζάλ' κ' ἔπισι καταῆς. Ὑστια ἀπ' τοῖ πουλλιαῖς γιατρειαῖς σὰ συνῆρθι τὸν ῥώτησιν ἢ γυνιαῖκα τ τί ἔπαθι. «Τίπουτα, κόρ, ἀπόστασα ἀπ' τοῦ δρόμου κὶ οὐ ἥλιους μὶ βάρισι 'ς τοῦ κιφάλ'. Μὰ δέ μ' λιές, γιατί διὲν ἔκανις κατὰ πῶς σ' ἔγραφα 'ς τοῦ γράμμα;—Γώ, ἄντρα μ', ἔκανα κατὰ πῶς μ' ἔγραψις. Νὰ διὲ κὶ τοῦ γράμμα σ,» κὶ τὸν ἔδουκι νὰ διαβάσ' τοῦ γράμμα τ.

Σὰν διάβασι τοῦ γράμμα σιάστ'σι, δὲν μποροῦσι νὰ καταλάβ ποιὸς ἄλλαξι τοῦ γράμμα τ. Τρίβ τὰ μάτια τ καλὰ-καλὰ, διαβάξ ξαναδιαβάξ τοῦ γράμμα, βλιέπ, πῶς ἦταν τοῦ θκό τ τοῦ γράψιμου κὶ δὲ ξιέρ τί νὰ πῆ. «Νιέισα¹⁾), λιέει τὴ γυνιαῖκα τ, ὅτι γίνκι-γίνκι. Ἰγὼ θὰ πλαγιαῖσου, γιατί εἶμι κουραζμένους. Ἰσὺ τοῦ προῦτ-προῦτ προῦτοῦ νὰ ξημιρώσ νὰ στείλς τοῦ γαμπρό σ σιαπάν, 'ς τοῖ τοιουμπαναραῖοι νὰ πάνι αὐτὸ τοῦ γράμμα ποῦ θὰ γράψου.» Ἐκατοι κ' ἔγραψιν ἓνα γράμμα 'ς τοῖ τοιουμπαναραῖοι κατὰ πῶς ἦταν τοῦ πρώτου κ' ἔπισι κὶ κοιμήθκι.

Τοῦ προῦτ ἢ γυνιαῖκα τ πάησι γιὰ νὰ ξυπνήσ' τοῦ γαμπρός τς κὶ σὰν τὸν εἶδι νὰ κοιμᾶτι ἀγκαλούδα μὶ τὴ θυγατέρα τς, τὸν λυπῆθκι νὰ τὸν ξυπνήσ', κὶ ἔστειλι τοῦ γράμμα μὶ τοῦ γιό τς.

Σὰ σκῶθκιν ἢ ἄντρα τς τὴ ρουτάει ἂν πάησιν ἢ γαμπρό τς μὶ τοῦ γράμμα σιαπάν 'ς τοῦ μαντρί. «Τὸν λυπῆθκα, ἄντρ' μ, νὰ τὸν σκώσου τόσο προῦτ. Μὰ γιὰ τοῦ γράμμα μὴ νοιάζισι. Ἰγὼ τό στεια μὶ τοῦ γιό μας.—Ἀμάν! Τί ἔκανις, κόρ γυνιαῖκα», φουνάζ ἰκείνους

¹⁾ Νιέισα σύμπτυξις τῆς τουρκικῆς φράσεως *νε γκελίρσα* σημαίνουσης ὁ τι ἔρθη. Τὴν μεταχειρίζονται δὲ μὲ τὴν σημασίαν τοῦ ἄς εἶναι ἢ ἔστω.

κὶ μνιὰ κὶ δυὸ τρέχ' ὄλου σὰν τιρλὸς νὰ πάν' νὰ φτάσ' τοῦ πιδὶ τ, γιὰ νὰ μὴ τοῦ σκουτώσουν οἱ τσιουμπαναραῖοι κατὰ πῶς ἔγραψι 'στοῦ γράμμα τ. Ἡ γυναιῖκα τ θάρσι πῶς ἔχασι τὰ μυαλά τ, κὶ τρέχ' κὶ ἴτούτ' κατὰ πόδ.

Σὰν ἔφτασαν 'στοῦ βουνό, ἦταν πουλὺ ἀργά, γιὰτὶ οἱ τσιουμπαναραῖοι, εἶχαν σκουτώσ' τοῦ πιδὶ κὶ τοῦ εἶχαν ῥηχμενου 'στοῦ πηγὰδ.

Τότις οὐ πλούσιους ἀπ' τοὺν καιμό τ πέφτ' κὶ αὐτὸς 'ς τοῦ πηγὰδ κὶ πνίγιτι. Ἡ γυναιῖκα τ βλιέποντας πόσου κακὸ τὴν ἦρθι 'ς τοῦ σπίτι τς, τοῦ χάν' κὶ πέφτ' κὶ αὐτήνα μέσα 'ς τοῦ πηγὰδ κὶ πνίγιτι, κ' ἔτσι ἔμεινιν ἡ γαμπρὸς μουνάχους κληρονόμους, κὶ κληρονόμοι τοῦ φιλάργυρου τοῦ πλούσιου κατὰ πῶς τοῦ ἔγραψαν οἱ μοῖρις.

Αὐτὴ ἡ ἱστορία θὰ πῆ πῶς τὴ μοῖρα τ κανιένας δὲ μπουρεῖ νὰ τὴ ξιφύγ'.

Γ'.

(*Βελβεντὸ Πιερίας*).

Μιὰ φουρὰ κ' ἕναν κερὸ ἦταν ἕνας πλούσιους ἔμπουρας κὶ γύρζιν 'ς τὰ χουριά. Εἶχιν σπίτια, ἡδύσματα, κὶ τί δὲν εἶχιν! Τ πλιοῦ τοῦ γάλα, ἀπ' λέει ἡ λόγους, βρῖσκουνταν 'ς τοῦ σπίτι τ. Μιὰ φουρὰ τοὺν ἔρρξιν ἡ μοῖρα νὰ κουνῆσ' 'ς ἕνα χουριό, ποῦ δὲν ἦταν χάν', κ' ἦθι-λιν δὲν ἦθιλιν, πάει τοῦ βράδ νὰ μείν' 'ς ἕνα φτουχὸ καλύβ, καλὴ ὥρα σὰν τοῦ θκό μας. Οὐ καιμενους ἡ νοικουκύρς τοὺν ἀδέθκιν, τοὺν ἔδουκιν νὰ φάη νὰ πιῆ ὃ τ' ἔδουκιν οὐ Θεὸς κ' ὕστια τοὺν ἔστρου-σιν σ τὴ μιὰ ν κόχ' νὰ κοιμηθῆ κὶ 'ς ν ἄλλ' πλάιασιν αὐτὸς κουντὰ σ τὴ γναῖκά τ, ποῦ κείτουνταν λιχῶνα ἀποῦ τρεῖς μέρις μπρουστύ-τιρα. Ποῦ καταλαχοῦ ἱκείνου τοῦ βράδ νὰ πάν κ' οἱ μοῖρις νὰ γράψν τοῦ μικρό. Ἦταν κουρίτσ. Ὅλοι ἀπουκοιμήθηκαν, μούγκι ἡ πλού-σιους δὲ μπουροῦσιν νὰ κοιμηθῆ. Γύρζιν, γύρζιν σὰν τ' ἀρνὶ 'ς τοῦ σουγλὶ πουκάτ ἀπ ν τσέργα. Ἀξαφνα γρίν. . . . κ κάμ' ἡ θύρα. Τ' ἀκούει ἡ πλούσιους, βγάξ τοῦ κιφάλι κὶ τὶ νὰ ἰδῆ! Οὐ νουντὰς ἔλαμπιν σὰ μέρα μισμέρ κὶ τρεῖς γναῖκες ἀσπρουφουριμένις κάθουν-ταν ἀλόρια σ τοῦ μικρό. Ἦταν οἱ μοῖρις. Οὐ πλούσιους δὲ λέει τί-πουτας, μὸν ξανασκιπάζιτι κὶ ἀφκριέτι τὶ θὰ ποῦν οἱ μοῖρις. Ἡ μιὰ τοῦ γράφ: Νὰ ζήση δέκα χρόνια κὶ νὰ πιθάν'. Ἡ ἄλλ': Νὰ ζήσ

πουλλά χρόνια κὶ νὰ ζήσ φτουχό. «Κ' ἢ τρίτ: Τί τὰ θέλτι κὶ' αὐτὰ κ' ἰκεῖνα; Δὲν κάμ νὰ πάρη ἄντραν αὐτόν, που κοιμᾷτ' ἰκεῖ σ ν κόχ' —Κάμ,» εἶπαν κ' οἱ ἄλλις οἱ δυό, τό γραψαν κ' ἔφυγαν.

Οὐ πλούσιους σὰν τ' ἄκσιν, ἅπ τό να τοῦ μέρους τοὺν κακουφάγκιν, ποῦ ἦταν φτουχό τοῦ κουρίτσ, κὶ' ἅπ τ' ἄλλου, ποῦ ἦταν μικρὸ κὶ' αὐτὸς μιγάλους κὶ τοὺν ἔρχουνταν δυσκολία νὰ τοῦ καρτιρέσ. Τί νὰ κάμ κὶ' αὐτός; Σκώνιτι παγάλια παγάλια, ἀρπάχν' τοῦ μικρὸ κὶ τοῦ δῆχν' ὄξου νὰ παγώσ κὶ νὰ πιθάν'. Μὰ ποῦ νὰ ξιριν κὶ' αὐτὸς τί θὰ βγῆ! Τοῦ μικρό, καθὼς τό ρξιν, πέφτ ἀπουπὰν σ ἕνα παλούκ' ἅπ τοῦ φράχτ κὶ' ἀπουμέν' κριμασμένου. Φουνῆς τοῦ μικρό, τσιρίδις, κακό! Φουβήθκιν οὐ πλούσιους κὶ δρόμουν, ἰδῶ πὰν οἱ ἄλλ'. Ἀπ τῆς φουνῆς ξυπνάει οὐ φτουχὸς οὐ νοικουκύρς, βγαίν' ὄξου κὶ τί νὰ ἰδῆ! Τοῦ μικρὸ κριμασμένου ἅπ τὴν κ'λιὰ' σ τοῦ φράχτ. Τοῦ ξισκαλών', τοῦ παίρν' μέσα κ' ἕνα κ' ἕνα γιατρόν. Ἄς εἶνι, τό ραψαν κὶ μὶ κερὸν γιατρεύκιν. Μούγκι κάτ σμάδια ἀπόμναν.

Μὰ ἰδῶ νὰ ἰδῆς τώρα ποῦ τὰ γραμμένα δὲν ξιγράφουντι. Πέρασαν ἀποὺ τότε χρόνια πουλλά. Μιὰ φουρὰ νὰ τους πάλι οὐ ἴδιους οὐ ἔμπουρας 'ς τοῦ ἴδιου τοῦ χουριό. Ἰκεῖ ποῦ σέβινιν, νὰ κὶ' ἀνταμών' 'ς τοῦ δρόμου ἕνα κουρίτσ, ποῦ πάλινιν 'ς τὴ βρύσ νὰ πάρ νιρό. Σὰ νὰ τοὺν ἄρσιν τοὺν ἔμπουρα. Τοῦ ζήτ'σιν νιρὸ νὰ πιῆ, τοῦ γλέπ τοῦ ξαναγλέπει, τόσου τοῦ γλιπιν, τόσου κὶ καλύτιρου τοὺν φαίνουνταν. Τί νὰ κάμ κὶ' αὐτός; Ῥουτάει, τίνους εἶνι, κὶ μιὰν κὶ δυὸ προξιντὴν νὰ τοῦ πάρ γναῖκα. Ἐνα κ' ἕνα ὕστιρα ἔκαμαν κὶ χαρὰ κὶ σὶ λίγισ μέρις πῆριν οὐ ἔμπουρας τὴ γναῖκά τ κὶ πάει σ τοῦ χουριό τ. Πουλὺν κερὸ ἠγλιπιν οὐ ἔμπουρας τὰ σμάδια, μὰ τοὺν ἔρχουνταν ἀντρουπὴ νὰ ρουτήση. Μὰ ὕστιρα ὕστιρα δὲν βάσταξιν.

«Δὲ μὶ λές, μουρὴ γναῖκα, τί ν αὐτὰ τὰ σμάδια σ τὴν κ'λιὰ σ; —Ξέρου κ' ἰγώ; Δὲν πῶς τοὺν κερὸ, ποῦ ἤμουν μικρὴ, κάποιους μι ἀπέταξιν νύχτα ἅπὰν σ τὰ παλούκια π τοῦ φράχτη κὶ ξύπνησαν κὶ μὶ γλύτουςαν, μὰ τὰ σμάδια ἀπόμναν.— Νὰ σὶ πῶ, μουρὴ γναῖκα, ἰγὼ φταίγου. Τὰ γραμμένα δὲν ξιγράφουντι.»

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΥΛΛΕΚΤΑ ΕΞ ΙΟΥ

ΥΠΟ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Π. ΚΑΣΙΜΑΤΗ

πρώην γυμνασιάρχου

Α'. ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΑΣΜΑΤΑ

Ῥίμαις.

1.

Μιά κόρη περιορίστησε τρεῖς μῆνες μοναχὴ της
τσαὶ μὲ τὸ νοῦ τσης ἤλεε, τσαὶ μὲ τὸ νοῦ τσης λέει:
Μὴν εἶδες τὸν τὸν ἀγαπῶ, τὸν ψεύτη τῆς ἀγάπης,
ὁποῦ μ' ἀγάπα τσ' ἤλεε χιόνι νὰ μὴ μ' ἀντζίξη,
τσαὶ τῶρα μ' ἀπαράτησε σὰν καλαμιὰ 'ς τὸν κάμπο,
5 σπέρνουν θερίζουν τὸν καρπό, τσαὶ μὲν ὁ κάμπος μαῦρος,
ἔτσι τσαὶ μένα μ' ἄφησε μαύρη τσ' ἀραχνιασμένη.
'Εγὼ θὰ τὸν καταρησιῶ τσ' ὅ τι τοῦ μέλλει ἄς πάθη·
ἔξε γιατροὶ νὰ τὸν κρατοῦ, τσαὶ ἔξε μαθητᾶδες
τσαὶ τέσσερις γραμματισοὶ νὰ γράφουν ἀλοιφάδες
10 τσαὶ γὰρ διαβάτρα νὰ γενῶ ἀπ' ὄξω νὰ περάσω,
— Ὡρα καλὴ σας, τσοῦρ γιατροί. — Καλό 'ς τὴν τὴ διαβάτρα.
— Ἄν κόβουν τὰ ξουράφια σας, κρέατα μὴ λυπᾶσθε
ἂν θέτε τσαὶ λινὸ παννί, βαστῶ σαράντα πῆγες,
τσαὶ ἂν δὲ φτάνουνε αὐτά, βάνω τσαὶ τὴν ποδιά μου.
15 Τσαὶ τσεῖνος ἠποκρίθησε μὲ τὴν ψυχὴ 'ς τὸ στόμα.
— Μωρὴ στούλα, μωρ' ἄνομη, μωρὴ δέ με λυπᾶσαι,
δὲν ἦτο κρίση νὰ με πᾶς, κρίση γιὰ νὰ με κρίνη
μόνου μ' ἔρρηξες 'ς τὸ θεὸ ὁποῦ διτσαῖα κρίνει!

ΣΗΜ. [Τὸ ἄσμα τοῦτο καθὼς καὶ τὸ ἐπόμενον εἶναι παραλλαγὰι τοῦ κοινοτάτου ἄσματος τῆς ἐγκαταλειφθείσης κόρης, ἣτις καταρᾶται τὸν ἄπιστον ἐραστήν. Φέρεται δὲ κατὰ δύο τύπους, ὧν ὁ μάλιστα διαδεδομένος εἶναι ὁ περιέχων τὴν ἐπίκλησιν τῶν μηνῶν· παραδείγματα τοῦ μὲν πρώτου τύπου εἶναι ἡ προκειμένη Ῥίμα, τοῦ δὲ δευτέρου ἡ ἐπομένη. Περί τινων παραλλαγῶν τοῦ ἄσματος διελάβομεν ἐν Λαογραφ. Α' σ. 627.— Σ. τ. Δ.].

2.

- Κορίτσι δεκαφτὰ χρονῶ τσαὶ κρυφογγαστρομένο
 ἔς τὸ παραθύρι κάθεται τσοῖ μῆνες λογαριάζει.
 «Σετέμπρη, Ὀχτώβρη δροσερέ, Νοέμπρη τσαὶ Δετσέμπρη,
 Γεννάρη, γέννα τοῦ Χριστοῦ, πρώτη γιορτὴ τοῦ χρόνου,
 5 Φλεβάρη, φλέβες ἀνοιξε, τσοῖ φλέβες τῶν βυζιῶ μου,
 γιὰ νὰ βυζιάξω τὸ παιδὶ τὸ κρυφογγαστρομένο.
 Μάρτη μου μὲ τὰ λούλουδα, Ἀπρίλη μὲ τὰ ῥόδα,
 Μάη μου, μάγεψέ τονε, τὸ νέο ποῦ μ' ἀγάπα.
 Ὅπου μ' ἐφίλειε τσ' ἦλεε, ποτέ δέ μ' ἀπαρνειέται,
 10 τσαὶ τώρα μ' ἀπαρνήθητσε σὰν καλαμιὰ ἔς τὸν κάμπο,
 σὰν ἐκκλησ' ἀλειτρούητη, σὰ χώρα κρουσεμένη.
 Κάνω νὰ τοῦ καταρηστῶ μὰ πάλι τὸν λυποῦμαι
 μὰ πάλ' ἄς τοῦ καταρηστῶ τσ' ὅτι τοῦ μέλλει ἄς πάθη.
 Ἀπὸ ψηλὰ νὰ γκρεμιστῆ, σὲ χαμηλὰ νὰ πέση,
 15 δέκα περόνια νὰ βρεθοῦν, δέκα πληγὲς νὰ κάμη,
 δέκα γιατροὶ νὰ τὸν κρατοῦ τσαὶ δέκα μαθητᾶδες,
 τσαὶ δεκοχτὼ γραμματισοὶ νὰ γράφουν τοὺς γιαρᾶδες,
 τσ' ἐγὼ διαβάτρα νὰ γενῶ ἀπ' ὄξω νὰ περάσω.
 — Καλῶς τὰ κάνετε, γιατροί, καλῶς τὰ πολεμᾶτε,
 20 ἔχω τσ' ἐγὼ λινὸ παννὶ, σαράντα πέντε πῆχες,
 τσοῖ πέντε δίνω γιὰ ξαντά, τσοῖ δέκα γιὰ μποτάρια,
 τσαὶ ἄλλες περισσότερες φατσῆς νὰ τὸν τυλίξουν.
 — Μωρὴ στύλα παράνομη, μωρὴ ὀβριᾶς θυατέρα,
 δὲν ἦταν κρίση νὰ με πᾶς, κρίση γιὰ νὰ με κρίνης,
 25 μονοῦ με ῥίχτεις ἔς τὸ θεὸ ποῦ ναι δικαιοκρίτης;
 Σῶπα παραπονιάρικο τσαὶ μὴν παραπονιέσαι,
 τσαὶ τὸ παννὶ θὲ νὰ γενῆ σεντόνια νὰ τσοιμᾶσαι,
 πάπλωμα νὰ σκεπάζεσαι νὰ μὴν κρυολοᾶσαι.

3

- Σὰν ἀρρωστήσω, μάτια μου, ἐγὼ θά σου μηνύσω
 νᾶρχης, τριανταφυλλένια μου, νὰ σ' ἀποχαιρετήσω.
 Μὴ φοβηθῆς τὴ μάννα μου, μήτε τὸν ἀδερφό μου,
 ἔλα, τριανταφυλλένια μου, ἔς τὸ σπίτι τὸ δικό μου.
 5 Σὰν θ' ἀνεβῆς ταῖς σκάλες μας, μὴ κρύψης τὸν καῖμό σου,
 ἀρώτηξε τὴ μάννα μου, «Τσερά μου, ποῦ ναι ὁ γιός σου;»
 Καὶ κείνη θά σου ποκριθῆ μὲ μιὰ καρντιὰ καζμένη·
 «Νά τονε τσεῖ ποῦ τσοίτεται, τῶρ' ἡ ψυχὴ του βγαίνει,

- 10 νά τονε τσεῖ ποῦ τσοίτεται ἔς τὸ στρῶμα ξαπλωμένος,
 τὸν ἔχει τσ' ἡ ἀγάπη σου κατάκαρδα σφραμένο.»
 Ζερβὰ πάτα ἔς τὴν κάμαρα, δεξιὰ πάτα ἔς τὸ στρῶμα,
 τσ' ἔλα, τριανταφυλλένια μου, τσαὶ φίλειε με ἔς τὸ στόμα.
 "Ἐλα, τριανταφυλλένια μου, πιάσε τὴν τσεφαλή μου,
 τσαὶ μίλειε μου νά σου μιλῶ, ὡς ποῦ νὰ βγῆ ἡ ψυχὴ μου·
 15 τσαὶ σὰν ἔβγ' ἡ ψυχοῦλα μου, κάτσε σαβάνωσέ με,
 τσαὶ μὲ τὰ ντυὸ τὰ χέρια σου ὁμορφοστολίσε με,
 τσαὶ μὴ μου βάλῃς τὰ χρουσά, οὔτε τὰ βελουδένια,
 βάλε μου τὰ μεταξωτὰ ποῦ μοῦ χεις τσεντημένα.
 Βάλε μου τὸ σωκάρδι μου τὸ κότσινο τὸ μπλάβο,
 20 ποῦ μου καταραστήκανε σάβανο νὰ τὸ βάλω.
 Βάλε μου τὸ ζωνάρι μου τ' ὁμορφοτσεντημένο,
 μοῦ τὸ καταρηστήκανε νὰ βάλω πεθαμένος
 μάζεψε, ὦ ἀγάπη μου, τριαντάφυλλα τσαὶ ῥόδα,
 τσ' ἔλα, τριανταφυλλένια μου, τσαὶ πές μου μοιρολόγια.
 25 Τσ' ὄντας θὰ μὲ σηκώσουνε τέσσερα παλληκάρια,
 τότες, τριανταφυλλένια μου, δέρνου μὲ τὰ λιθάρια·
 τσ' ἅμα θὰ με περάσουνε ἀπὸ τὴ γειτονιά σου,
 ἔβγα κρυφὰ τσῆ μάννας σου τσαὶ τραύα τὰ μαλλιά σου·
 τσ' ἅμα θὰ μ' ἀνεβάσουνε τσῆ Παναγιᾶς ταῖς σκάλες,
 30 σύρε φωνές λυπητερές νὰ κλάψουν οἱ μαννάδες·
 τσ' ἅμα θὰ με κόμπήσουνε, τσ' ἀνάψουν τὰ τσεριά μου
 τότε τριανταφυλλένια μου, σὲ βγάζ' ἀπ' τὴν καρντιά μου.
 Τσ' ἅμα θέ νὰ με βγάνουνε τῆς Παναγιᾶς τὴν πόρτα,
 σύρε φωνές λυπητερές νὰ μαραθοῦν τὰ χόρτα·
 35 τσ' ἅμα μὲ κατεβάζουνε τρία σκαλιὰ ἔς τὸν Ἄδη
 τότε, τριανταφυλλένια μου, κάμε ἀγάπη ἄλλη.
 — Μαζὶ θὲ νὰ πεθάνωμε, μαζὶ θὰ βγῆ ἡ ψυχὴ μας,
 μαζὶ θὰ μᾶς ἐβάλουνε σὲ ἓνα μνημουράτσι,
 νὰ βγῆ τσαὶ ἀπὸ πάνω μας ἓνα χρουσὸ δεντράτσι.

ΣΗΜ. [Ἄλλας παραλλαγὰς τοῦ ἔσματος τούτου βλ. παρὰ *Pas-
sow* ἀρ. 377. 377α. *Σακελλαρίου Κυπριακὰ Β'* σ. 158 (Κύπρου).
Κανελλάκη, Χιακὰ ἀνάλεκτα σ. 41-2 ἀρ. 31 (Χίου). *Σταματιάδου*
Σαμιακὰ Ε' σ. 500-1 (Σάμου). *Dieterich.*, *Die Sprache d. Südl.*
Sporaden σ. 355-6 (Μυκόνου). *Νεοελλ.* Ἀνάλ. Β' σ. 448-9 (Θή-
 ρας). Πρβλ. καὶ *Λαογρ. Α'* σ. 688.—Σ. τ. Δ].

4.

- Μαλαματένιος ἀργαλειὸς τσ' ἀλεφαντένιο χτένι
 τσ' ἓνα κορμὶ ἀντζελικὸ κάθεται μέσα φαίνει.
 Σαράντα δυὸ πατήματα τσαι ἐξήντα δυὸ καρούλια,
 τσαι βρόντος ἤχος τσαι πολὺς ἀπ' τὰ ψιλὰ τραούδια.
- 5 Πραματευτῆς ἠπέρασε 'ς τὸ μαῦρο καβαλλάρης.
 Κοντοκρατεῖ τὸ μαῦρο του, τσαι τὴν καλημεράει.
 «Καλημερίζω, κόρη μου; — Καλὸ 'ς τὸν ξένο ποῦ 'ρθε.
 — Κόρη μ' ἄνδρας σου πέθανε 'ς τῆς Μπαρμπαριάς τὰ μέρη,
 τσαι μου διπλοπαράντζειλε γιὰ νὰ σε κάμω ταῖρι.
- 10 ποῦ ἔχω πύργοι μάλαμα, καὶ πύργοι ἀσημένιοι.
 — Φωτιὰ νὰ δῶ 'ς τσοῖ πύργοι σου, φωτιὰ τσαι 'ς τ'ἀλλογὰ σου,
 μὰ γὼ τὸν Κωσταντῖνο μου τότε διπλανεμένω,
 τσ' ἂν δὲ φανῆ 'ς τσοῖ δεκατρεῖς καλόγορα θὰ γένω.
 — Σοῦ λέω πῶς τὸν ἔθαπα 'ς τῆ Μπαρμπαριάς τὰ μέρη,
- 15 τσαι μοῦ πενε ὁ στόμας του γιὰ νὰ σε κάμω ταῖρι.
 Ἐγὼ τσερὶ τοῦ δάνεισα, τσ' εἶπε νὰ μου τὸ δώσης,
 ἐγὼ φιλὶ τοῦ ἔδωσα, τσ' εἶπε νὰ μου τὸ δώσης.
 — Τσερὶ τσ' ἂν τοῦ ἔδάνεισες, ἐγὼ σου τὸ πλερώνω,
 φιλὶ σὸν ἂν τοῦ ἔδωσες, τρέχα τσαι γύρευέ το.
- 20 — Κόρη μου ἐγὼ μαι ὁ ἄνδρας σου ἐγὼ μαι ὁ Κωσταντιὸς σου.
 — Σὰν εἶσαι σὺ ὁ ἄνδρας μου τσαι σύ σαι ὁ καλὸς μου,
 πές μου σημάδια τοῦ σπιτιοῦ τσαι ὕστερα νὰ σου νοῖξω.
 — Ἐχεις μηλιὰ 'ς τὴν πόρτα σου τσαι κλῆμα 'ς τὴν αὐλὴ σου,
 κάνει σταφύλι ῥοζατσὶ τσαι τὸ κρασί του μέλι,
- 25 τὸ πίνει ἢ φτωχολογιὰ τσαι λησμονεῖ τὰ χρέη,
 τὸ πίνει ἢ γενιτσαριὰ τσαι πὰ νὰ πολεμήση.
 — Αὐτὰ τὰ ξέρει ἢ γειτονειά, τὰ ξέρει ὁ κόσμος ὅλος.
 Πές μου σημάδι τοῦ κορμιοῦ τσ' ὕστερα νὰ σου νοῖξω.
 — Ἐχεις ἔλια 'ς τὸ μάγουλο τσ' ἔλια 'ς τὴν ἀμασκάλη
- 30 τσαι 'ς τὸ δεξί σου τὸ βυζὶ μικρὴ δαγκωματίτσα.
 — Βάγιες τρεχάτ' ἀνοίξατε, τσ' αὐτὸς εἶν' ὁ καλὸς μου.»

ΣΗΜ. [Παραλλαγὰς τινὰς τοῦ ἄσματος τούτου τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ ἐκ μακρᾶς ἀποδημίας ἐπανερχομένου εἰς τὸν οἶκόν του συζύγου ἐσημειώσαμεν ἐν Λαογραφ. Α' 135-6. Αἱ παραλλαγαὶ παρουσιάζουσι τρεῖς τύπους· κατὰ τὸν ἓνα ἡ ἀναγνώρισις γίνεται εἰς τὴν βρῦσιν ἢ τὸ πηγάδι (ὡς καὶ ἐν τῷ ἄσματι τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ὑπὸ τῆς πενθερᾶς

ἐξαναγκασθείσης μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ συζύγου νὰ ποιμαίνῃ πρόβατα γυναικός) κατὰ δὲ τὸν ἄλλον παρὰ τὸν ἀργαλειόν, ὅπου ἡ σύζυγος ὑφαίνει, ὡς ἐν τῇ προκειμένῃ. (Τὸ κατωτέρω ὑπ' ἀριθ. 6 σ. 597 ἄσμα καταλέγεται εἰς τὰς παραλλαγὰς τοῦ πρώτου τύπου). Εἰς τοὺς τύπους δὲ τούτους ὑπάγονται αἱ πλεῖσται τῶν παραλλαγῶν. Τρίτος τύπος εἶναι ὁ τῆς ἀναγνωρίσεως ἐν τῷ αἰγιαλῷ, ἢ πλησίον τῆς οἰκίας. Εἰς τινὰς δὲ παραλλαγὰς παρατηρεῖται συμφορμὸς τοῦ ἄσματος τῆς ἀναγνωρίσεως καὶ τῆς Ῥιμάτας κόρης καὶ νέου. — Περὶ τοῦ θέματος τῆς ἀναγνωρίσεως τῶν συζύγων ἐν τῇ παγκοσμίῳ φιλολογίᾳ ἐπραγματεύθη ὁ *Willy Splettstösser* ἐν τῇ διατριβῇ αὐτοῦ *Der heimkehrende Gatte und sein Weib in der Weltliteratur* (Th. I, Berlin 1898). — Σ. τ. Δ.].

5.

Ἡ μοναχοθυατέρα.

Μιά κόρη τανε τσαι ἔπλενε ἔς τὰ Ἀβράμ τὰ περιβόλια,
ἠπέρασε ὁ ἀγαπὸς τσ' ἐλιμπίστη τὰ ῥόδα.

« Πέταξ' τὸ μαντηλάτσι σου νὰ τὸ γεμίσω ῥόδα.»

Τσ' ἡ μάννα της τὴν ἔβλεπε ἀπὸ τὸ παραθύρι.

5 « Μωρὴ στούλα, δὲν τρέπεσαι, στούλα δὲ μὲ φοβᾶσαι,
ποῦ ἔχεις δώδεκ' ἀδερφοὺς καστροπολεμιστᾶδες;
Τὸ βράδυ ὅπου θὰ ἔρχουνε θὰ τοὺς τὰ μολογήσω.»

Ἀκόμη ὁ λόγος ἦστικε, τᾶδέρφια της προκάμαν,
βγάζουν τὸ μαχαιράτσι τους ἀπ' ἀργυρὸ φηκᾶρι.

10 Τσ' ἡ μάννα της μπαινόβγαινε μὲ τὰ μαλλιά ἔς τὸ χέρι.

« Πεθαίνεις, Ἀρετοῦσα μου, τσαι τί μοῦ παρατζέλλεις;
Θέλεις χρουσά, θέλεις σταχτιά, θέλεις τὰ βελουδένια,
θέλεις τὰ καταπράσινα ποῦ τὰ χεις τσεντημένα;

— Οὔτε χρουσά οὔτ' ἀργυρὰ οὔτε τὰ βελουδένια;

15 οὔτε τὰ μαυροπράσινα ποῦ τὰ χω κεντημένα,
Θέλω τὰ ῥουχαλάτσια μου, τὰ ματοτουλισμένα.»

Γιὰ να κλαδὶ βασιλικό, γιὰ τρία πέντε ῥόδα,
ἔπιασαν τσ' ἠσκοτώσανε μιὰ μοναχοθυατέρα.

ΣΗΜ [Ὁ ὑπὸ τῶν οἰκείων της φόνος νεάνιδος, ἧς τοὺς ἀθώους ἢ τοὺς ἐνόχους ἔρωτας κατήγγειλεν ἡ μήτηρ, εἶναι ἡ ὑπόθεσις ἄσματος παγκοίνου, φερομένου ὑπὸ διαφόρους τύπους. Ἐν ἄλλοις μὲν ἡ φο-

νευθεῖσα εἶναι μοιχαλῖς, φονεὺς δ' ὁ σύζυγος (ἄσμα τῆς γυναίκας τοῦ στρατιώτη, τῆς Μάγδας, τοῦ Κωσταντῆ καὶ τῆς Ἀρετῆς, τοῦ Μαυριανοῦ καὶ τῆς Καλῆς, τοῦ Συνόδη καὶ τῆς Μαροῦς κλπ.), ἐν ἄλλοις δὲ οἱ ἀδελφοί, ὅπως ἀποπλύνωσι τὴν εἰς τὴν οἰκογενειακὴν των τιμὴν προσγενομένην ὕβριν, ἀποκτείνουσι σκληρῶς τὴν νεάνιδα, τῆς ὁποίας ἀθώως ἐκδηλώσεις ἔρωτος κατήγγειλεν εἰς τοὺς ἀδελφούς της ἢ μήτηρ ὡς δεινὸν ἀμάρτημα. Ἐς τοῖς τύποις τούτοις ὁ ἐρώμενος συνήθως μὲν ὀνομάζεται γιὸς τοῦ Κόντε, ἢ εἶναι ὁ βασιλιᾶς, ἢ ἔχει συνήθες τι ὄνομα (Γιάννης κττ.) ἢ εἶναι ἀνώνυμος ἀγαπητικὸς ἢ κυνηγὸς ἢ ἐκ κυνηγίου ἐρχόμενος. Εἰς τὸν τελευταῖον τοῦτον τύπον καταλέγεται καὶ τὸ προκείμενον ἄσμα, τοῦ ὁποίου παραλλαγαὶ ἔχουσι δημοσιευθῆ παρα Σταματιάδη (Σχμιακὰ τ. Ε' σ. 498), Jeannarakī ἀρ. 135 σ. 137, Κ/π. Σύλλογος τ. Β' σ. 163, Dieterich (die Sprache d. südl. Sporad. σ. 314-5. 351-2), καὶ παρα Κανελλάκη (Χιακὰ ἀνάλεκτα σ. 187-9 ἀρ. 86), αὕτη παρεφθαρμένη διὰ προσθηκῶν λογίου διασκευαστοῦ (ἀντιγραφεῖσα ἐκ χειρογράφου τοῦ 1782). Ἐτέρω χιακῆ παραλλαγὴ (παρα Κανελλάκη σ. 66-7 ἀρ. 56), ἐν ἣ ὁ ἐρώμενος λέγεται κοντογιός, ἀποτελεῖ τρόπον τινὰ τὴν μετάβασιν ἀπὸ τοῦ τύπου τοῦ γιοῦ τοῦ Κόντε εἰς τὸν τοῦ ἀνωμένου ἐραστοῦ. Τὰ ἐν ταῖς διαφόροις παραλλαγαῖς τοῦ ἄσματος μνημονευόμενα ὀνόματα εἶναι τὰ συνήθως ἀπαντῶντα εἰς ἀκριτικὰ ἄσματα — Οὐδὲν κοινὸν πρὸς τὸ ἄσμα τοῦτο ἔχει τὸ τῆς Σούσας, τὸ ἀφηγούμενον τὸν φόνον ὑπὸ τοῦ ἐπανελθόντος ἐκ τῆς ξενιτείας ἀδελφοῦ τῆς ἀποπλυνθείσης ὑπὸ μουςουλμάνου ἀδελφῆς του. (Βλ. Λαογραφ. Α' 633-5). — Σ. τ. Δ]

6.

- Μέσα σὲ δάφνη, σὲ δεντρά, σὲ δάφνες σὲ μερσίγια
 ἦτον ἢ κόρη τσ' ἦπλενε τάντροῦς τσης τὰ μαντήλια,
 τάνδροῦς τσης τὰ ποκάμισα μαζί μὲ τὰ δικά της.
 Θωρεῖ πανῶ, θωρεῖ κατῶ, βλέπ' ἓνα καβελλάρη.
 5 Ἀπὸ μακριὰ τῆς φώναξε, ἀπὸ μακριὰ τῆς λέγει,
 «Κόρη μ' ἀνέσυρε νερό, νὰ πιῇ ὁ διψασμένος,
 νὰ πιῶ ἐγὼ τσ' ὁ μαῦρός μου νὰ πιοῦν τσαὶ τ'ἀλογά μου.»
 Τριάντα μιὰ σιγγλιά συρε, 'ς τὰ μάτια δὲν τὸν εἶδε
 τσαὶ μέσα 'ς τοῖς τριανταδυὸ στέτσει τσαὶ τὸν τσιτάζει.
 10 «Τί ἔχεις, κόρη μου, τσαὶ κλαῖς, τσαὶ βαρειανεστενάζεις;

- Ξενάτσι ἔχω ἔς τὴν ξενιτιά, τσαὶ σὰν θὰ δῶ τὰ ξένα
τρέχουνε τὰ ματάτσια μου τσαὶ πάνε σὰν τὸ δέμα.
— Τσαὶ πές μου τὰ συγκωμιά του, ἴσως τὸν συγκωμιάσω.
— Ψηλὸς λιγνὸς εἰς τὸ κορμὶ ὡσὰν τὴν ἀφεντειά σου,
15 ἢ σγοῦρδα του παρῶμοιαζε ὡσὰν τὴν ἰδιότη σου,
τὸ ἄν δὲν ἐρχῆ ἔς τσοῖ τριανταδυὸ τὰ μαῦρα θὰ φορέσω,
τὰ μαῦρα τὰ κατάμαυρα ποῦ βάζουν οἱ χηράδες,
ποῦ βάζουν οἱ καλογοριὲς τσαὶ πὰν ἔς τὸ μοναστήρι.»

ΣΗΜ. [Παραλλαγή τοῦ ἄσματος τῆς ἀγνωρίσεως. Βλ. ἀνωτέρω
σ. 594.— Σ. τ. Δ.].

7.

- Μιὰ κόρη ἐκαυτοσήτησε πῶς Χάρο δὲ φοβᾶται,
γιατί ἔν τὰ σπίτια τῆς ψηλὰ τὸ ἄνδρας τῆς παλληκάρι,
γιατ' ἔχει δώδεκ' ἀδερφοὺς τσαὶ δώδεκα κουνιάδοι.
Τὸ ὁ Χάρος ἄμα τό κουσε πολὺ τοῦ βαροφάνη,
5 μαῦρο πουλάτσι γίνητσε, τσαὶ ἔς τὰ μπουντιὰ τῆς πάει.
'Ἠμπῆτσε τὸ ἠμπενόβγητσε τὸ ἠλάβωσε τὴν κόρη.
«Μανν', ἡ καρντιὰ μου μὲ πονεῖ, θαρρῶ πῶς εἶν' ὁ Χάρος.
— Πεθαίνεις, Ἀρετοῦσα μου, εἶντα μοῦ παραντζέλλεις;
— Μάννα σὰν ἔρχη ὁ Κωσταντιός, σὰν ἔρχη ὁ Κωσταντίνος,
10 βάλε του γιόμα νὰ γευτῆ, τσαὶ δεῖπνο νὰ δειπνήση,
τσαὶ τὸ ποτήρι ποῦ θὰ πιῆ, μαῦρο τὸ ἀραχνιασμένο,
τσαὶ τὸ τραπεζομάντηλο, ἔς τὸ αἶμα βουτημένο.»
'Ακόμη ὁ λόγος ἦσεται, τὸ ὁ Κωσταντιὸς μπροβαίνει,
μ' ἐξῆντα πέντε ἄρχοντες τὸ ὀγδόντα παιχνιδιάτες.
15 «Σταυρὸ θωρῶ ἔς τὸ σπίτι μου, τὸ ἄσκέρι ἔς τὰ μπουντιὰ μου.
Σταθῆτε σεῖς οἱ ἄρχοντες τσαὶ σεῖς οἱ παιχνιδιάτες.»
Δώνει βιτσὰ τοῦ μαύρου του, ἔς τὸν ἄη Γεώργη πάει.
Βρίστει τὸν πρωτομάστορη τὸ ἦκανε ἓνα μνημοῦρι.
«Νὰ ζήσης, πρωτομάστορη, τίνος εἶν' τὸ μνημοῦρι;
20 — Ποιὸς ἔχει γλῶσσα νὰ σου τὸ πῆ, στόμα νὰ σ' τὸ μιλήση,
τούτ' ἢ φωτιὰ ποῦ σ' ἀναψε, ποιὸς θὲ νὰ σου τὴν σβήση;
'Ἡ Ἀρετοῦσα πέθανε, ἢ Ἀρετοῦσα πάει.
— Κάμε φαρδύ, κάμε μακρύ, νὰ βάζη δυ' ἀνομάτοι,
τσαὶ ἔς τὰ προσσεφαλάτσια μας κάμε ἓνα παραθύρι,
25 νὰ μπαίνη ὁ ἥλιος τὸ ταχύ, τὸ ἥλιος τὸ μεσημέρι,
τσαὶ μέσα ἔς τὰ μεσάνυχτα νὰ μπαίνη τὸ φεγγάρι.»
Βγάνει τὸ μαχαιράτσι του ἀπ' ἀργυρὸ φηκάρι,

- ἔς τὸν οὐρανὸ τὸ πέταξε τσαὶ ἔς τὴν καρδιά του πάει.
 Μιὰ μάλιστα καθώτανε σὲ ἄριο παραθύρι,
 30 «Γιὰ δὲς τα τὰ βαριόμοιρα τὰ πολλοαγαπημένα,
 πῶς ἠφιλειοῦνταν ζωντανά, φιλειοῦνται πεθαμένα.»

ΣΗΜ. [Παραλλαγαὶ τοῦ ἄσματος τούτου: *Passow* ἀρ. 413-418. *Μ. Π. Βρειοῦ* Ἐθν. ἡμερολ. 1868 σ. 19-20. *Παρνασσός* τ. ΙϚ' σ. 953 (Μανιάτικον μοιρολόγι). *Καιραμῆ*, Φιλολογ. ἀνάλεκτα σ. 478 (Ζακύνθου). *Κανελλάκη*, Χιακὰ ἀνάλεκτα σ. 26-7 (Χίου· ἐν ἑτέρᾳ Χιακῇ παραλλαγῇ. αὐτ. σ. 38-9, παραλείπεται τὸ ἐπεισόδιον τοῦ Χάρου¹⁾). *Σταματιάδου*, Ἰκαρικὰ σ. 147 (Ἰκαρίας) *Παναθήναια* 1902 σ. 332 (Ρόδου). *Dieterich*, Sprache u. Volksüberlieferung d. südl. Sporaden σ. 350 (Σίφνου). *Νεοελλ. ἀνάλ.* Β' σ. 434-5. 435-6) (Θήρας). *Σακελλαρίου*, Κυπριακὰ τ. Β' 173-4 ἀρ. 58 (Κύπρου). *Ἀραβαντινοῦ* ἀρ. 472 (Ἠπείρου. Ἠπειρωτικὰ παραλλαγαί: *Ζωγραφ. ἀγῶν* Α' σ. 87-8 ἀρ. 59, σ. 93 ἀρ. 74, σ. 129 ἀρ. 208). *Μανωλακάκη*, Καρπαθιακὰ σ. 226 ἀρ. 14 (Καρπάθου). *Δουλουδοπούλου*, Ἀνέκδοτος συλλογὴ σ. 28-9 ἀρ. 8 (Καβακλί Θράκης). *Γουσίου*, Τραγούδια τῆς πατρίδος μου σ. 105 ἀρ. 163 (Λακκοβικίων). *Revue des trad. popul.* τ. VIII σ. 326=*Georgeakis et Pineau*, Folklore de Lesbos σ. 223-4 (Λέσβου ἐν γαλλ. μεταφράσει).— Σ. τ Δ.]

8.

Τοῦ Γιάγκου ἡ παντρεία.

- Ἡ μάννα μου βουλήθησε διὰ νά με παντρέψη·
 οὔλο τὸν κόσμον κάλεσε τὸ οὔλη τὴν οἰκουμένη,
 τὴν πρώτη μ' ἀγαπητισὰ δὲν εἶχε καλεσμένη.
 «Σύρε, μάννα μ', τσαὶ πέ της το, κουμπάρισσά μου νά μπη
 5 —Μετὰ χαρᾶς σου, γιόκα μου,
 νὰ πύρω τσαὶ τὴ ῥόκα μου».
 Παίρνει τὴ ῥόκα της τσαὶ πά,
 βρίσκει τὴν κόρη τσαὶ τσεντᾶ.
 «Ὡρα καλή σου κόρη μου.— Καλό ἔς τὴν μάννα ποῦ ἔρχε.
 10 —Ὁ Γιάγκος σὲ ἐμπεγέντισσε κουμπάρισσά του νά μπης.
 —Πὰ νὰ τὸ πῶ τῆς μάννας μου, τὸ ὅτι μοῦ πῆ θὰ κάμω.»
 Σέρνει τσαὶ πάει ἔς τὴν κάμαρα, σέρνει τσαὶ μπαίνει μέσα.

¹⁾ Ὁμοίως καὶ ἐν κρητικῇ (*Jeannaraki* ἀρ. 301 σ. 239).

- «Ὁ Γιάγκος μ' ἐμπεγέντισσε κουμπάρισά του νά μπω.
 15 —Τσαὶ ἔχεις πόντια νὰ σταθῆς, τσαὶ τσεφαλή νὰ στήσης,
 ἔχεις τσαὶ χεροπάλαμο στεφάνι νὰ γυρίσης;
 —Ἐγὼ χω πόντια νὰ σταθῶ, τσαὶ τσεφαλή νὰ στήσω,
 τσ' ἐγὼ χω χεροπάλαμο στεφάνι νὰ γυρίσω.»
 Τρεῖς μέρες ἔχτενίζονται, τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύχτες.
 20 Βάνει τὸν ἥλιο πρόσωπο τσαὶ τὸ φεγγάρι στῆθι,
 τσαὶ τοῦ κοράκου τὸ φτερὸ βάνει καμαροφρύδι,
 τὰ χοχλιδάτσια τοῦ γυαλοῦ βάνει δαχτυλιδάτσια,
 τὴν ἄμμο τὴν ἀμέτρητη βάνει μαργαριτάρι.
 Βάνει τρεῖς βάγιες ἀπὸ μπρός, τσαὶ τρεῖς βάνει ἀπὸ πίσω.
 25 Σέρνει τσαὶ πάει ἔς τὴν ἐκκλησιά, σέρνει τσαὶ μπαίνει μέσα.
 Παπᾶς τὴν εἶδε τσ' ἤσφαλε, τσ' οἱ διαῖτσοι τὸ ψαλτῆρι,
 τσαὶ τὰ μικρὰ διακόπουλα ξεχνοῦν τὸ τσυριελέησο,
 «Ψέλλε παπᾶ ὡς ἤψελλες, τσοὶ διαῖτσοι τὸ ψαλτῆρι,
 τσαὶ σεῖς, μικρὰ διακόπουλα, λέτε τὸ τσυριελέησο.
 30 Ἄποψε τὸ εἶδα τ' ὄνειρο, τὸ μέλι τσαὶ τὸ γάλα.»
 «Ἵρνα παπᾶ τὰ στέφανα ἀπάνω ἔς τὴν κουμπάρα.
 Ἄποψε τὸ εἶδα τ' ὄνειρο τὸ τρισκαταραμένο,
 πουλί χα ἔς τὰς ἀγκάλας μου, τσ' ἤφνε τὸ καζμένο.»
 «Καλό ἔς τὴν τὴν θυατέρα μου τὴ μυριοπροκομμένη,
 35 κουμπάρισα τὴν ἔστειλα τσαὶ μοῦ ἔρχε βλοημένη.»

ΣΗΜ. [Παραλλαγὴ τοῦ ἄσματος τῆς ἀπὸ κουμπάρας νύφης. Βλ.
 Λαογραφ. Α' 383-4. Β' 458.— Σ. τ. Δ.].

9.

- «Μηλίτσα, ποῦ σαι ἔς τὸ γκρεμὸ ἔς τὰ μῆλα φορτωμένη,
 τὰ μῆλά σου λιμπίστηκα τσαὶ τὸ γκρεμὸ φοβοῦμαι.
 —Σὰν τὸ φοβᾶσαι τὸ γκρεμὸ, πᾶρε τὸ μονοπάτι.»
 Τσ' ὁ μονοπάτης μ' ἔβγαλε ἔς ἓνα δημοκλησιάτσι.
 5 Βλέπω σαράντα μνήματα ἀδέρφια τσ' ἀξαδέρφια,
 τσ' ἓνα μνήμα καλὸ μνήμα, ξεχωριστὸ ἀπὸ τᾶλλα,
 δὲν τό δα τσαὶ τὸ πάτησα ἀπάνω ἔς τὸ τσεφάλι.
 Ἄκού' τὸ μνήμα τσαὶ βογγᾶ, τσαὶ βαρειανεστενάζει.
 «Τί ἔχεις, μνήμα τσαὶ βογγᾶς, τσαὶ βαρειανεστενάξεις;
 10 Μὴν εἶν' τὸ χῶμα σου βαρὺ τσ' ἡ πλάκα σου μεγάλη;
 —Δὲν εἶν' τὸ χῶμα μου βαρὺ τσ' ἡ πλάκα μου μεγάλη,
 μόν' ἦρχες τσαὶ μὲ πάτησες ἀπάνω ἔς τὸ τσεφάλι.»

ΣΗΜ. [Παραλλαγὰς τινὰς τοῦ ἄσματος τούτου ἐσημειώσαμεν ἐν

Λαογραφ. Α' 649. Πρόσθεσ εἰς ταύτας *Κριάρη Ἄσματα* κρητικά σ. 179. Νεοελλ. ἀνάλ. Β' σ. 449-450 (Θήρας). Δουλουδοπούλου Συλλογὴ ἀνέκδοτος σ. 88 ἀρ. 85 (Καζακλή). Γουσίου, Τραγούδια τῆς πατρίδος μου σ. 50-1. 104-5 ἀρ. 62 (Λακκοδικίων Μακεδονίας).—Σ. τ. Δ.]

10.

Τέσσερες μαυρομμάτες ἤτσινήσανε,
 ἔς ἓνα χρουσὸ παλάτι μέσα μπήκανε.
 Ἦ μιὰ ἢ μαυρομμάτα ἤτραούδησεν.
 Ἔνα Σαββάτο βράδυ, μιὰ Τουριατοῦ πρωτῆ,
 5 σηκώνομαι ὁ καιμένος πάω ἔς τὴν ὄβριατοῦ.
 Κάνω νὰ τσῆ μιλήσω τσαὶ μ' ἔπαιον' ἢ ντροπή·
 «Ἄν θέλης, ὄβριοποῦλα, νὰ γίνης χριστιανή,
 νὰ λούεσαι Σαββάτο ν' ἀλλάξης Τουριατοῦ,
 τσαὶ νὰ μεταλαβαίνης Πάσκα τσαὶ τὴ Λαμπρή;
 10 —Γιὰ νὰ τὸ πῶ τῆς μάννας μου, τσ' ὄτι θὲ νὰ μοῦ πῆ,
 «Μάννα, ῥωμιὸς μὲ θέλει, νὰ γίνω χριστιανή,
 νὰ λούωμαι Σαββάτο, ν' ἀλλάζω Τουριατοῦ.
 —Κάλλιὰ χω, θυγατέρα μου, γιὰ νὰ σε δῶ νεκρή,
 παρὰ τὸ λόγο ποῦ πενες νὰ γίνης χριστιανή...»
 15 «Μάννα, σὰν ἀποθάνω ντῦσε με ἔς τὰ χρουσά,
 τσαὶ νὰ με πάρης βόρτα ἀπὸ ῥωμιὰ κλησιὰ
 νὰ ἔρχουν οἱ φίλαινές μου, νὰ μὲ κλάψουνε,
 τσαὶ τὰ παλληκαράτσια νὰ με θάψουνε.
 Τσ' ὁ νέος ποῦ μ' ἀγάπα νὰ ἔρχη ἔς τὸ μνημα μου
 τσ' ἢ μάννα ποῦ μ' ἐγέννα νὰ χη τὸ κριμα μου.»

ΣΗΜ. [Παραλλαγή τοῦ παρὰ Passow ἀρ. 589. Παραλλαγὰς ἐτέρου τύπου τοῦ ἔσματος περὶ τοῦ ἐρχστοῦ τῆς ἐβραιοπούλας, βλ. Λαογραφ. Β' 642. *Ἰατροίδου*, Συλλογὴ δημ. ἔσμάτων σ. 71 *Jeannarahi*, σ. 174-5 ἀρ. 230. *Κριάρη* Κρητ. ἄσματα σ. 186-220.—Σ. τ. Δ.]

11.

Ποτάμι πάει πέρα,
 —Σοφοῦλα ντελπεντέρα—
 μιὰ κόρη, κόρη, ἀγάπησα
 τσαὶ κανενὸς δὲν ἄκουσα,
 5 οὔτε μάνν' οὔτε πατέρα,
 οὔτε συγγενῆ κανένα.

- Μονάχος τὴ ῥαβώνιασα,
 διαμαντικὰ τσῆ φόρεσα,
 τσαὶ τσῆ λέω «θὰ σὲ πάρω
 10 μὲ παπᾶ τσαὶ μὲ κουμπάρο.»
 Μά ταν γειτόνοι τσῆς κατσοί,
 ζηλόφτονοι τσαὶ μοχτεροί,
 τσαὶ τῆς λένε «Δὲ σὲ παίρνει»
 κόρη κάθεται τσαὶ κλαίει,
 15 περν' ἀπ' τὰ παραθύρια τσῆς,
 μαῦρα γλυκὰ ν' τὰ φρύδια τσῆς,
 τῆς μιῶ δέ μου μιλάει,
 δέ με διπλοχαιρετάει.
 «Τί ἔχεις κόρη μου τσαὶ κλαῖς;
 20 τὸν πόνο σου δέ μου τὸν λές;
 —Μοῦ πανε πῶς δέ σε παίρνω,
 γιὰ αὐτὸ κάθομαι τσαὶ κλαίω.
 —Χίλια φλουριά σου ἔδωσα,
 κόρη, τσαὶ σ' ἀρραβώνιασα,
 25 ἄλλα τόσα θὲ νὰ δώσω,
 κόρη νὰ σὲ στεφανώσω.»

12.

- «Σὰν εἶσαι δίγνωμο πουλί δίνε τῶν ἐμματιῶν σου
 ἐγὼ μπορῶ τσαὶ δύνομαι τὸν ἀποχωρισμό σου.
 —Σὰν ἤμπορεῖς τσαὶ δύνεσαι τὸν ἀποχωρισμό μου
 γιατί ν' ἦ ὄψη σου χλωμὴ ἀπὸ τὸν καῖμό μου;
 5 —Μὰ ἔχει το ἦ ὄψη μου, ἔχει το τσαὶ χλωμιάζει
 τσ' ἐμὲ ἀπ' τὴν ἀγάπη σου διόλου δέ με γνοιάζει.
 —Τὴν ὄψη σου θωρῶ χλωμὴ τσαὶ σε πονεῖ ἢ ψυχὴ μου,
 σὰν ποῦ σ' ἠγάπου σ' ἀγαπῶ μὴ τὸ χιτσιᾶς, πουλί μου.
 —Μ' ἐχτίσιασες, πουλάτσι μου, τσ' ὄλοι οἱ γιατροὶ τὸ λένε,
 10 Πῶς εἶναι βέβαιον χιτσιῶ τσαὶ ζωντανὴ μὲ κλαῖνε.»

13.

- Ἐμένα ὁ πατέρας μου ὄντες ἦταν 'ς τὴν Κρήτη,
 ποτέ του δὲν ἔκατεχε νὰ μπῆ 'ς ἀνθρώπου σπίτι,
 μὰ γὼ γιὰ τὰ γουρδέλια μου θὰ πὰ νὰ μπῶ φαμέγιος,
 τώρα ποῦ εἴμαστε οἱ ντυδὸ καλὰ νὰ συβαστοῦμε.
 5 Μὴν τύχη τσαὶ μαλώσωμε, τσαὶ ξεγεβεντιστοῦμε.

Φάβα, φασούλια τσαὶ κουτσιὰ ἔς τὸ σπίτι σου μὴν τὰ χης,
 τσ' ὄντες γυρίσω τσαὶ τὰ δῶ μπιρντὲς μὲ πιάνει ζάλη,
 θέλω τσαὶ τὰ τσιμέτια μου καλὰ διωρθωμένα,
 ὄντες θὲ νά ναι συννεφιά πήαινε σὺ γιὰ μένα.

14.

- Σπυρὶ πιπέρι ἔσπειρα,
 μέσα ἔς τῆς Μαριῶς. τὴν πόρτα,
 ποῦ τὴν ἤξερα ἀπὸ πρῶτα.
 Ὡ
 Ἀνάρια, ἀνάρια τὸ σπυρὶ,
 γιὰ νὰ μὴν πυκνοφυτρώση,
 θάνατο βαρὺ μοῦ δώση.
 Τσαὶ τσεῖνο πυκνοφύτρωσε,
 τσ' ἔγινε δεντρὶ μεγάλο,
 ποῦ ἔς τὸν κόσμον δὲν εἶν' ἄλλο.
 10 Τοῦρτσι τὸ ἐθερίζανε,
 τσαὶ Ῥωμιοὶ τὸ κουβαλοῦσαν,
 τὰηδονάτσια τσελαδοῦσα,
 τσ' ἡ Μαριῶ τ' ἀλώνιζε,
 εἰς τὸ ἄλογο καβάλλα.
 15 — Μαῦρα μάτια τσαὶ μεγάλα. —
 τσ' ἡ μάννα τῆς τῆς φώναξε,
 «Φύε, Μαριῶ μου, ἀπὸ τὸν ἥλιο,
 ῥοδοκότσινό μου μῆλο.
 — Ἐγὼ ἀπὸ τὸν ἥλιο μαύρη μαι,
 20 τσ' ἀπὸ τὸ Θεὸ χλωμὴ μαι,
 ῥοδοκότσινη δὲν εἶμαι.»

ΣΗΜ. Εἰς τὸ τέλος τοῦ πρώτου στίχου ἐκάστου τριστίχου (στ.
 1 4. 7. 10 καὶ καθεξῆς) ἔχει τσάκισμα: «τσυρά μου»

Κωμαστικά ἄσματα.

- 1 Τ' ἁγίου Παντελεήμονα θὰ τάξω μιὰ λαμπάδα,
 γιὰ νὰ ξεβγάλη τὴ γριὰ τούτην τὴν ἑβδομάδα.
 Θὰ τάξω θέλω τσ' ἄλλη μιὰ νὰ βγάλη τσαὶ τὸ γέρο,
 γιὰ νὰ πομείνωμε τὰ ντυθὲν νὰ κάνωμ' ὅ τι θέλω.
 2 Ἀγάπα με, πουλάτσι μου, τσ' ὅπου ζηλεύει ἄς σκάση,
 τσῆ πικροδάφνης τὸ ζουμὶ ἄς πιῆ νὰ τοῦ περάση.

- Ἀγάπα με, πουλάτσι μου, τὸ ὡς τοῦ τσαιροῦ νὰ δοῦμε.
 τὸ ἄ δέ μας δώσουν ἄδεια σὲ παίρνω τὸ ἄς χαθοῦμε.
 Τὸ ἄ δέ μας δώσουν ἄδεια κάνομε τὸ ἄλλο τρόπο,
 σὲ παίρν' ἀπὸ τὸ σπίτι σας τσαὶ πάμ' εἰς ἄλλον τόπο.
- 3 Ἀγάπα με τσαὶ μὴ θωρεῖς ὅτι μᾶς ἐθωροῦνε,
 δὲν εἶνε τόσο πνέγματα νὰ μᾶς παρατηροῦνε.
- 4 Γλύκαμα τὸ γέλασμά σου,
 χρουσὴ λέξη τῶνομά σου.
 Σβήνεται μὲ μιὰ ματιὰ σου,
 ἢ μισή μου ἢ ζωή.
- 5 Τὸ μονοδέντρι ἔς τὸ βουνὸ οἱ ἄνεμοι τὸ ρίζου,
 τὸ ἔμένα τὸ πουλάτσι μου πολλοὶ τὸ φοβερίζου.
- 6 Φεγγάρι μου τσαὶ ἥλιε μου τσαὶ κοσμογυριστή μου,
 ἄμ' εὔρα τον νὰ τοῦ εἰπῆς τὴν παραπόνεσή μου.
- 7 Ἐγὼ μαι τσεῖνο τὸ πουλί ὁποῦ τὸ λὲν ἀδόνη,
 ποῦ τσελαδεῖ ἔς τὸν ταρσανᾶ τὸ ἀκούεται ἔς τὴν Πόλη.
- 8 Τὰ γιατρικὰ τσαὶ ὁ γιατρὸς τσαὶ σύ, ὅταν θελήσης,
 τσαὶ μ' ἕνα γνέμα ἤμπορεῖς ζωὴ νὰ μοῦ χαρίσης.
- 9 Ἀγάπη μου τσαὶ μάτια μου τσαὶ μπιστικό μου ταῖρι,
 ὅτι τραυῶ γιὰ λόγου σου ἕνας Θεὸς τὰ ξέρει.
- 10 Τὸν Ἐρωτα θὰ πὰ νὰ βρῶ νὰ γονατίσω ὀμπρός του,
 ποιὸς ἀπ' ἀγάπη πέθανε νὰ γίνω σύντροφός του.
- 11 Εἰς ἕνα ἔρημο βουνὸ θὰ πὰ νὰ κτίσω σπήλιο,
 νὰ μὴ θωρῶ τὰ κοσμικὰ μήτε ποτὲ τὸν ἥλιο.
- 12 Οὐλ' οἱ γιατροὶ νὰ ἔρχουνε τὸ ὁ πλέον προκομμένος,
 δὲ γιαινουνε τὸν πόνο μου, γιατί εἶναι πληγωμένος.
- 13 Τί πρᾶμα νὰ ναι ὁ ἔρωτας ἔς τὸν ἄνθρωπ' ὅταν μπαίνει,
 χωρὶς θερμὴ θερμεύγεται, χωρὶς τρεμοῦλα τρέμει.
- 14 Σέ δα τσαὶ καρντιοχτύπησα, τὸ ἠκούμπησα ἔς τὸν τοῖχο,
 εἶχα ντυδὸ λόγια νὰ σου πῶ τώρα τὰ παίρνω πίσω.
- 15 Βάλε βουλή νὰ σμίξωμε βουλή ν' ἀνταμωθοῦμε,
 σὲ τόπο σὲ κρουφὴ μεριά τὸν πόνο μας νὰ ποῦμε.
 Νὰ πῆς ἐσὺ νὰ πῶ τὸ ἐγὼ νὰ ποῦμε τὰ δεινά μας,
 τὰ δέντρα νὰ ποτίσωμε ἀπὸ τὰ δάκρυά μας.
- 16 Ἀλίμονο δὲ βρίσεται ἔς τὴ Ῥούμελη βοτάνη,
 τὸ ἕνας βασιλικὸς γιατρὸς τὸν πόνο μου νὰ γιάνη.
- 17 Τὸ ἄχ τὸ βᾶχ ἠπόλαφα, τὸ ἕνα μεγάλον πόνο,

- τσ' ὁ Καραβίας ὁ γιατρὸς μου πε πῶς δὲ γλυτώνω.
 18 Μέσα 'ς τὰ φύλλα τῆς καρντιᾶς 'ς τὴ φλέβα τὴ μεγάλη,
 ἔχω τὴν τὴν ἀγάπη σου τσαὶ θὲ νὰ μὲ τρελλάνη.
 19 Αὐτὰ τὰ μάτια τὰ γλυκὰ νὰ τὰ χαν οἱ ζουγράφοι,
 νὰ ζουγραφίζαν λεμονιές, πορτοκαλιές μὲ τάνθη.
 20 Μηάρις τσ ἀηδονάτσι μαι νὰ χω γλυτσὰ τὴ γλῶσσα,
 νὰ σοῦ τὸ γράψω, μάτια μου, τρέχα τσαὶ μὲ σκοτῶσα.
 21 Ἄ σοῦ φωνάξω ντρέπομαι, ἄ σοῦ τὸ πῶ ντηριοῦμαι,
 ἄ σοῦ τὸ γράψω σὲ χαρτί, τὴ μάννα μου φοβοῦμαι.
 22 Ὁ ἴδρος τοῦ προσώπου σου μὲ φτάνει νὰ ζυμῶσω,
 τσ' ἢ ῥοδοκοισινάδα σου μὲ φτάνει νὰ πυρῶσω.
 23 Ἐνα πουλίτσι ἀγαπῶ πρασινοφτερουλαῖτο,
 τσ' ὄντες γυρίσω τσαὶ τὸ δῶ τὰ μάτια κάνει κάτω.
 24 Ἄνοιξε τὰχειλάτσι σου τὸ κότσινο, τσουρά μου,
 τσαὶ δῶσε μου παρηγοριὰ νὰ ζήσης, πέρδικά μου
 25 Χίλιοι νὰ δοῦν τὰ μάτια μου, τρακόσοι τὴν ἡμέρα,
 ὄλοι τοῖς ἔχω σκοτεινοὶ τσαὶ σένα φῶς μου μέρα.
 26 Μαράθη τὰχειλάτσι μου σὰν τοῦ Μαγιουῦ χορτάρι,
 τσ' ὄλημερις παρακαλῶ τὸ Χάρο νὰ μὲ πάρη.
 27 Μαράθι τὰχειλάτσι μου ποῦ ἦταν ἀγιοφῦρι,
 μήτε τραούδια ξέρει πιά μήτε σκοποὶ νὰ σύρη.
 28 Ἄρχισε, γλῶσσα, νὰ λαλῆς, ἀχειλί μου, μελέια,
 κορμί μου βαριορρίζικο, ὅσα τσ' ἂν ἔχης πέ τα.
 29 Ἐ τὴ τύχη μου ἐβάλθητσε ὡσὰν καλὸς ὄχτρος μου,
 τσαὶ δὲ μ' ἀφήνει γιὰ νὰ δῶ καμιὰ χαρὰ ὀμπρός μου.
 30 Μοῖρα δὲ σὲ φοβοῦμαι πιά, ὅ τι τσ' ἂν θέλης κάμε,
 τσ' ἂν ἔχης τσ' ἄλλα βάσανα εἰς τὸ κορμί μου βάλε.
 31 Ἄνεστενάξω τσαὶ πονῶ, θυμοῦμαι τσαὶ λυποῦμαι,
 τοῦ κόσμου τὰ πουλιὰ θωρῶ, τσαὶ τὸ δικό μου ποῦ ναι.
 32 Ἄγαπημένο μου πουλί, βουλή ἦρχα νὰ σοῦ πάρω,
 τῶρα ποῦ μὲ παντρεύουνε γιὰ πές μου τί νὰ κάμω;
 — Παντρέψου τήνε τὴν ὀργὴ τσαὶ τὴν κατση τὴν ὥρα,
 τσ' ἄς ποῦν τσ' ἐμὲ τὰ μάτια μου δὲ σὲ δανε μιὰν ὥρα.
 33 Τὰ παλαιὰ μου βάσανα περάσανε τσαὶ πάνε,
 τσαὶ τὰ τσαινούρια φτάσανε, φίδια γιὰ νὰ μὲ φάνε.
 34 Ἄ τὴ Σύρα εἶναι τὸ δεντρί τὸ καρυδοφυλλαῖτο,
 ποῦ κάνει ἀπάνω 'ς τὴν κορφὴ τὸ μόσχο τὸν ἀκρᾶτο.

- 35 Ἐς τὴν Πόλη εἶν' ἓνα δεντρί, τὸ λένε μανταφιόρι,
ποῦ κάνει ἀπάνω ἔς τὴν κορφὴ δέκα λογιῶ κολόρι.
- 36 Ἐς ἓνα δεντρί ἠκούμπησα νὰ πῶ τὰ βάσανά μου,
ξερό τανε τσαὶ ἀνθήσει ἀπὸ τὰ δάκρυά μου.
- 37 Τὸν ἄνθρωπο τὸ μερακλῆ πολὺ τότε λυποῦμαι,
γιατὶ τὰ πέρασα τσ' ἐγὼ τσ' ἀκόμη τὰ θυμοῦμαι.
- 38 Ὁ ἄνθρωπος ὁ μοναχός, ὁ ἀρφανὸς τσαὶ ξένος,
κάλλιο νὰ μὴ γεννιούνται ἔς τὸν κόσμον ὁ καμένος.
- 39 Ἡ τύχη μου τσ' ἦ μοῖρα μου ἠκάμανε κουσοῦρτο,
γιὰ νὰ μὲ ἀφαιρέσουν ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦτο.
- 40 Τύχη μ', ἀπ' ὅσα μοῦ ταξες δὲ μοῦ καμες κανένα.
τσ' ἠμείναν οἱ ὀρπίδες μου σὰν δέντρα μαραμένα.
- 41 Τὰ δέντρα μαραθήκανε τσαὶ τὰ πουλιὰ πετάξαν,
τσ' ὡς μ' ἤξερες δὲν εἶμαι πιό, τσ' ἄλλοι τσαιροὶ μὲ φτάξαν.
- 42 Ὅντες στειρέψουν οἱ ποταμοὶ τσαὶ τὰ πουλιὰ διψάσουν,
ἄς ἔρθουν ἀπ' τὰ μάτια μου νὰ πιοῦνε νὰ χορτάσουν.
- 43 Ὁ καϊμένος π' ἀγαπᾷ τσαὶ δὲν τὸν ἀγαποῦνε,
πρέπει νὰ βράσουνε θερμὸ νὰ τότε ζεματοῦνε.

Γαμήλια.

Εἰς τοὺς ἀρραβῶνας.

- 1 Σ' αὐτὸ τὸ σπίτι πού ῥθαμε τὸ ῥάφ' εἶν' ἀσημένιο,
τσαὶ τοῦ τσαιροῦ νὰ ἔρχωμεν νὰ ναι μαλαματένιο.
- 2 Νύφη μου, ποῦ σοῦ φέρανε δεντρί μεσ' ἔς τὴν αὐλή σου,
νὰ τὸ ποτίξης χλιὸ νερὸ νὰ τό χης ἔς τὴ ζωὴ σου.
- 3 Νύφη μου καλορίζιτση, χρυσὸ ἔν' τὸ ῥίζικό σου,
τσ' ἠδέχθης τέτοιο βρέσιμο μέσα ἔς τ' ἀρχοντικό σου.
- 4 Νύφη μου καλορίζιτση, σήμερ' εἶν' ἡ χαρὰ σου,
ἦρχαν τὰηδόνια ἀπ' τὴ Βλαχιά νὰ δοῦν τὴν ὁμορφιά σου.

Εἰς τὰ προζύμια τοῦ γάμου

- 1 Ἐλα Χριστὲ τσαὶ Παναγιά μὲ τὸν μονογενῆ σου,
σὲ τοῦτο ποῦ ζυμώσαμε νὰ δώσης τὴν εὐτσή σου.
- 2 Νύφη μου καστροθαμαστή μὲ δεκοχτῶ κανόνια,
μὲ περιβόλι μὲ δενδρὶ ποῦ τσελαδοῦν τ' ἀδόνια.
- 3 Νύφη μου, σοῦ εὐχόμεθα φίλοι τσαὶ συντσενεῖς σου,
νὰ ζήσης βίον εὐτυχῆ νὰ χαίρωνται οἱ γονεῖς σου.

Εἰς τὸ στρώσιμο τοῦ νυφικοῦ.

- 1 Στολίσετε τὸ νυφικὸ τσαὶ βάλετε διαμάντια,
γιατὶ θὲ νὰ πλαγιάσουνε τέσσερα μαῦρα μάτια.
- 2 Στολίσετε τὸ νυφικὸ τσαὶ βάλετε βελουῖδα,
ποῦ θὰ πλαγιάσῃ ὁ βασιλιᾶς μὲ τὴ βασιλοπούλα.

Τραούδια τοῦ κληδόνου

(τῆ 24 Ἰουνίου ἀδόμενα).

- 1 Γιὰ βγάλτε τὸν ἀκλήδονα νὰ βγῆ τσαὶ τὸ δικό της,
τῆς καλομοίρας τσαὶ αὐτῆς χρυσό 'ν' τὸ ῥιζικό της.
- 2 Γιὰ βγάλτε τὸν ἀκλήδονα τὸ μῆλο τὸ μικράτσι,
ἄ δὲ σὲ πάρω, μάτια μου, θὰ πὰ νὰ πιῶ φαρμάτσι.
- 3 Γιὰ βγάλτε τὸν ἀκλήδονα, δαμάσπηνα μπουλιάστρα,
μυρίζεις σὰν βασιλικὸ ποῦ εἶναι μέσ' 'ς τὴ γάστρα.

Μοιρολόγια.

- 1 Μηάρις γκόρφιν ἔχασα ἢ πάτρα σηλάνη;
Ἦχασα γὼ τὸν ἄντρα μου ποῦ δὲν τὸν εἶχεν ἄλλη.
- 2 Βασιλιτσέ μου τῆς βραγιάς τσαὶ κρίνε μου τοῦ δάσου,
ἀχοῦ ἐγὼ, πουλάτσι μου πῶς θὲ νὰ σου ξεχάσω!
- 3 Ἄσπρο φλιντζάνι φιοφιορί, κανὶ μαλαματένιο,
γιατὶ δέ μου παράτζειλες πότε νὰ σ' ἀνεμένω,
νὰ σοῦ χω γιόμα νὰ γευτῆς τσαὶ δεῖπνο νὰ δειπνήσης,
να σοῦ χω τσαὶ τὰ ῥοῦχα σου 'ς τὸ κἀνεστρο ν' ἀλλάξης;
Τσ' ὡς φρόνιμος ποῦ ἦτανε φρόνιμα μ' ἀποκρίθη.
Ἄν ἔχῃς γιόμα γέψου το, τσαὶ δεῖπνο δείπνησέ το,
τσ' ἐγὼ τὸ δρόμ' ποῦ πέρασα δὲν τὸν ξαναδιαβαίνω.
- 4 Ἦπέθαν ἡ θυατέρα μου τσ' εἶναι φχαριστημένη,
γιατὶ φησε τὴν μάννα της τσ' εἶναι ἀπωρφανισμένη.
Σὲ μένα εἶναι ὁ καιμός, σὲ μένα εἶναι ἡ λάβρα,
ὁποῦ δὲν ἔχω να παιδὶ νὰ μοῦ φωνάζῃ μάννα.
- 5 Ἐπέρδικα κάνει πουλιά τσαὶ τὰ χει μαζεμένα.
Ἦκαμα δώδεκα παιντιὰ τσαὶ δὲ θωρῶ κανένα
- 6 Χριστέ μου γὼ σε σταύρωσα; γι' αὐτὸ μὲ βασανίζεις;
Τὴν ὥρα δέκα τρεῖς φορὲς φαρμάτσι μὲ ποτίζεις.

Β' ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ

αἷμα. Τὸ αἷμα νερὸ δὲ γίνεται,
τὸ ἄν γίνεται δὲν πίνεται.

Καὶ ἂν ἐχθρὸς γίνῃ τις πρὸς τοὺς συγγενεῖς του, ἢ ἔχθρα του δὲν διαρκεῖ καὶ ἡ ἀγάπη ἀποκαθίσταται.

[Πολίτου, Παροιμῖαι Α' 354, αἷμα 13].

ἀκριβὸς. Τοῦ ἀκριβοῦ τὰ δῶσα σὲ χαροκόπου χέρια.

Φέρεται καὶ μῦθος, ὅτι φιλάργυρός τις ὄλην τὴν χρηματικὴν περιουσίαν του ἐνέκλεισεν ἐντὸς κορμοῦ δένδρου, τὸ ὅποῖον ἔσχιψεν εἰς τὴν θάλασσαν· τοῦτον εὐρόντες ἄλιεῖς ἐπώλησαν εἰς τινὰ κρεοπώλην Χαροκόπον καλούμενον, ἵνα κόπῃ τὸ κρέας ἐπ' αὐτοῦ. Οὕτως ὠφελήθη ὁ Χαροκόπος, εἰς ὃν περιῆλθεν ὁ θησαυρὸς τοῦ φιλαργύρου.

[Π. Π. Α' 428 ἀκριβὸς 27].

ἄλλου 1. Ἄλλου ὁ παπᾶς τὸ ἄλλου τὰ ῥοῦχα του.

Ἐπὶ ἀταξίας καὶ ἀκαταστασίας.

[Π. Π. Α' 580, ἄλλου 32].

2. Ἄλλου τ' αὐγὰ τσαὶ τὰ πουλιά,
τὸ ἄλλου τὰ κακκαρίσματα.

Ἄλλος ὁ πραγματικὸς ἔνοχος καὶ ἄλλος ἐκλαμβάνεται ὡς τοιοῦτος.

[Π. Π. Α' 582, ἄλλου 41].

ἁμαρτία. Ἁμαρτία ξωμολογημένη ἁμαρτία δὲ λοῦται.

Ὅταν τις ὁμολογῇ τὸ ἁμάρτημά του δὲν λογίζεται ἁμαρτωλός.

[Π. Π. Β' 142 λ. ἁμαρτία 7].

ἀναμένω. Κάθου, γριά μ', ἀνάμενε,
νὰ κάμω γιὸ νὰ παντρευτῆς.

Ἐπὶ ματαίων ἐλπίδων.

[Π. Π. Β' 295, ἀναμένω 5 πρβλ. 3].

ἄνθρωπος. Ἄνθρωπο ἀπὸ σπίτι, τσαὶ σιούλο ἀπὸ μάντρα.

Οἱ ἐξ εὐγενῶν παῖδες προτιμητέοι.

[Π. Π. τ. Β' σ. 275 λ. ἄνθρωπος 3].

ἀπάνθρωπος. Ἀδύνατό ναι νὰ γενῆ χοίρου μαλλὶ μετὰξι,
τῶν ἀπανθρώπων τὰ παιδιὰ νὰ χουν τιμὴ τσαὶ
[πράξι.

Ἡ φύσις δὲν μεταβάλλεται. Τὰ τέκνα εἶναι ὅμοια πρὸς τοὺς γονεῖς των.

[Π. Π. τ. Β' σ. 338 λ. ἀπάνθρωπος 1].

ἀπορριχτημένος. Πορριχτημένο κάτεργο σὲ ἀγαθὸ λιμένα.

Ὁ ἀπληπισμένος σῶζεται ἢ ὁ καταφρονούμενος καὶ καταδιωκόμενος ὑπὸ τινων τυγχάνει συνδρομῆς καὶ προστασίας παρ' ἄλλων.

[Περβλ. Π. Π. Β' 391-392 λ. ἀπορηξιμῖος 1-5].

ἀρχονταίνω. Σὰν ἀρχοντήνη ἄνθρωπος θομπώνεται τὸ φῶς του, τσαὶ δὲ γνωρίζει τὸ φτωχὸ ἂν εἶναι τσ' ἀδερφός του.

[Π. Π. λ. πλουταίνω 1].

αὐγὸ 1. Ἄν πέσ' ἡ πέτρα 'ς ταὐγὸ, ἀλλ' 'ς ταὐγὸ
ἂν πέση ταὐγὸ 'ς τὴν πέτρα, ἀλλ' 'ς ταὐγὸ.

Ἐπὶ διλήμματος.

[Π. Π. τ. Β' 597, λ. αὐγὸ 23].

2. Κούρευε τ' αὐγὸ τσαὶ πᾶρ' τὸ μαλλί του.

[Π. Π. Β' 609, αὐγὸ 55].

βιάζομαι. Σὰν ἔλθη ἡ νύφη 'ς τὸ χωριό,
μὴ βιαστῆς νὰ τὴν ἰδῆς.

[Π. Π. Γ' 115, βιάζομαι 13].

γάδαρος. Γάδαρος εἶν' ὁ γάδαρος τσ' ἂν βάλῃ τσαὶ τὴ σέλλα.

Ὁ μικροπρεπῆς καὶ ἂν γίνῃ πλούσιος διατελεῖ ὁ αὐτός.

[Π. Π. Γ' 326, γάδαρος 6].

γένεια. Ἄλλοι τὰ χουνε τὰ γένεια,
τσ' ἄλλος τὰ κρατεῖ τὰ χτένια.

Ἐπὶ τῶν ἀναξίων, τῶν εὐνοηθέντων ὑπὸ τῆς τύχης.

[Περβλ. Π. Π. Γ' 524, γένεια 21].

γέρος. Γέρος τσ' ἂν στολίζεται,
'ς τὸν ἀνήφορο γνωρίζεται.

[Π. Π. Γ' 604, γέρος 64].

γιός. Νὰ τὸν εἶχεν ἄλλος γιὸ νὰ τὸν ἔκανα γαμπρό.

Προτιμότερον νὰ ἔχῃ τις γαμβρὸν ἢ υἱόν

[Περβλ. Π. Π. λ. ὑγιός 8].

γλῶσσα 1. Ἡ γλῶσσα κόκκαλα δὲν ἔχει, τσαὶ κόκκαλα τσακίζει.

Ἐκ τῶν ὕβρεων προκύπτουσι διαπληκτισμοὶ καὶ φόνου.

[Π. Π. Δ' 31, γλῶσσα 26].

2. Κάλλιο νὰ σὲ φάῃ τοῦ φιδιοῦ ἢ γλῶσσα παρὰ τοῦ ἀνθρώπου.

Κακὸν ἢ δυτρημία

[Π. Π. Δ' 42, γλῶσσα 41].

γουδί. Τὸ γουδί τὸ γουδοχέρι,
τσαὶ τὸν κόπανο 'ς τὸ χέρι.

Ἐπὶ παρηκόου καὶ ἰσχυρογνώμονος.

[Π. Π. Δ' 92 γουδί 7].

γοῦννα. Κάθησε μὲ γοῦννα νὰ βάλης καπότα.

Ἔστιν πλησιάζης χρηστὸν ἄνθρωπον θὰ ὠφελῆθῃς.

[Περβλ. Π. Π. Δ' 100, γοῦννα 1].

γρόσι. Ἔχεις γρόσα;
ἔχεις γλῶσσα.

Ἄλλο πλοῦτος καλύπτει τὴν ἀμάθειαν καὶ παρέχει θάρρος εἰς τὸ λέγειν.

[Π. Π. Δ' 165, γρόσι 9].

δανεικός. Δανεικὰ καὶ ἀνήστρεφτα.

Ἐπὶ ἀπωλείας δανεισθέντων πραγμάτων

[Π. Π. Δ' 292, δανεικός 4].

δάχτυλο. Ἄν ἠγάσαμε τὰ δαχτυλίδια, τὰ δάχτυλα μένουνε.

Ἐπὶ πενομένων εὐπατριδῶν.

Π. Π. Δ' 306, δάχτυλο 2].

διαλέγω. Ὅπου ντιαλέει ντιαλέει,
τὰποντιαλεούντια παίρνει.

Ἡ ὑπερβολικὴ πρόνοια καὶ ἡ προσοχὴ πολλάκις δὲν ὠφελοῦσιν.

[Π. Π. Δ' 413, διαλέγω 14].

δικός μου. Βρωμᾶς δὲ βρωμᾶς, δάχτυλος δικός μου εἶσαι.

Ἐπὶ μὴ ἀπαρνήσεως συγγενῶν καίπερ κακῶν ὄντων.

[Π. Π. Δ' 434, δικός μου 4].

διπλός. Τοῦ χωριάτη τὸ στσινὶ διπλὸ δὲ φτάνει,
μονὸ καβαντζάρει.

Ἄλλο ἀνόητος ἄνθρωπος, μὴ εὐχαριστούμενος εἰς τὰ πολλά, ὕστερον ἀναγκάζεται νὰ ἀρκῆται καὶ εἰς τὰ πολὺ ὀλίγα.

[Π. Π. Δ' 492, διπλός 23, 21 κλπ.].

διψῶ. Ὅταν διψᾷ ἡ αὐλή σου, μὴ χύνῃς ὄξω νερό.

Ἐν ᾧ λιμώττει ἡ οἰκογένειά σου σὺ προσφέρεις δῶρα εἰς τοὺς φίλους σου.

[Π. Π. Δ' 501, διψῶ 9].

δόσια. Τὰ δῶσα
τὸν Χριστὸν ἐπαραδῶσαν.

[Π. Π. Δ' 519, δόσια 4].

δύο 1. Δύο τσεφάλια σὲ μίαν μπερέττα δὲν χωροῦνε.

Εἷς κύριος ἔστω ἐν τῇ οἰκίᾳ.

[Π. Π. Δ' 595, δύο 22].

2. Χαρὰ ἔς τὸν ἀντρειωμένο ὅπου θὰ τὸν πιάσουνε δυὸ σπι-
σμένοι.

Κρείττονας δύο ἀσθενέστεροι τοῦ ἐνὸς ἀνδρείου

[Π. Π. Δ' 616, δυὸ 72].

ἑαυτοῦ. Ὁ μπεντικὸς ἔς τὴν τροῦπα του μεγάλος ἄρχος εἶναι.

Ἐκαστος ἐν τῷ οἴκῳ του εἶναι ἡγεμῶν.

[Π. Π. Δ' 629, ἑαυτοῦ 25].

ἐπιδέξιος. Κ. . . . πιδέξους θένε τσαὶ τὰ μεταξωτὰ βρατσια.

Πανταχοῦ τὸ προσῆκον.

[Π. Π. λ. ἐπιδέξιος 2].

ἔχω 1. Ἄλλοι τάχουσι τὰ φτουῖσι,

τὸ ἄλλοι τὰ ἐπιθυμοῖσι.

Ἐπὶ εὐπορωτάτων καὶ πτωχοτάτων ἀνθρώπων

[Περὶ Π. Π. Γ' 519, γένεια 1].

2. Σὰν πιάσω τοῦτο τὸ πουλὶ τὸ ἄλλα ἐννιά χῶ δέκα.

Ἐπὶ περιττῆς ἀποδείξεως, ἦτοι ὅταν τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος εἶναι κατὰδῆλον καὶ ἐπὶ ματαίων ἐλπίδων.

3. Ψωμί δὲν ἔχομε,

τσαὶ τυρὶ γυρεύγομε.

Ἐν ᾧ στερούμεθα τῶν οὐσιωδῶν, ἡμεῖς ἐπιζητοῦμεν τὰ δευτερεύοντα.

[Π. Π. λ. ἔχω 196].

ζουρλός. Σκότῳνε ζουρλούς, πλήρῳνε τζερεμέδες.

Πολλάκις τιμωροῦνται τινες διὰ πράξεις γελοίας καὶ ἀναξίας λόγου.

[Π. Π. λ. μωρὸς 150].

ἥλιος Ἐτσεῖ ποῦ ψήνει ὁ ἥλιος τὸ ψωμί, τὸ ἄνεμος τὸ κουλοῦρι (ἢ τὸ ἢ θάλασσα τάλᾶτσι).

Ἐπὶ τῶν πολὺ μακρὰν πεμπομένων

[Π. Π. Β' 61. Βλ. καὶ ἥλιος 18].

θεὸς 1. Ἄν ἤκουε ὁ θεὸς τῶν κοράκῳ γάδαρος δὲν ἠπόμενε ἔς τὸν κάμπο.

Ἐπὶ τῶν περιφρονούντων τὰς δεισιδαιμονίας καὶ τὰς ἀράς.

[Π. Π. λ. θεὸς 28].

2. Ὁ θεὸς ἀργεῖ, ἀλλὰ δὲν ἀλησιμονεῖ.

Ὁ θεὸς τιμωρεῖ τοὺς κακοὺς μετὰ μακροθυμίας.

[Π. Π. λ. θεὸς 144].

3. Ὁ θεὸς ψηλά ναι, μὰ χαμηλά θωρεῖ.

Ὁ θεὸς τὰ πάντα ἐπιβλέπει.

[Π. Π. λ. θεὸς 153].

κάθε. Κάθε πόρτα τὸ καρφί τῆς,
κάθε αὐλή τὸ μάνταλό τῆς.

Ἐκαστος ἔχει τὰς στενοχωρίας του ἢ ἕκαστος ἄνθρωπος ἔχει
προστάτην τινά.

[Π. Π. λ. κάθε 4-6].

κάθομαι. Ὅσο κάθεται τὸ μῆλο μυρίζει.

Παρηγορία εἰς τὰς προβεβηκυίας ἀγάμους.

[Π. Π. λ. κάθομαι 37].

καινούριος. Τσαινούργιο κοστισινάτσι μου τσαὶ ποῦ νά σε κρεμάσω,
τσαὶ σὰν παλιώση ὁ γῦρος σου ποῦ θὲ νά σε πετάξω.

Τὰ νέα πράγματα περὶ πολλοῦ ποιούμεθα, τὰ δὲ παλαιὰ περιφρο-
νοῦμεν.

[Π. Π. λ. καινούριος 9].

κακόμοιρος. Ἦτον κακόμοιρο τὸ κλῆμα
τό φαε τσαὶ τὸ χτήμα.

Ἐπὶ τοῦ συνεχῶς βλαπτομένου καὶ ἐπὶ τέλους καταστρεφομένου.

[Π. Π. λ. κακόμοιρος 3. πρβλ. λ. κακὸς 8].

κακορίζικος. Ἄνθρωπος κακορίζικος ἀτός του τσ' ἀπατός του,
κάνει κακὸ τῆ μοίρας του ποῦ δὲν τὸ κὰν' ὀχτρός του.

Ὁ κακὸς ἄνθρωπος ζῆμιοῖ ἑαυτὸν μᾶλλον ἢ ὁ ἐχθρὸς αὐτοῦ.

[Π. Π. λ. κακορίζικος 1 α].

καλομάθητος. Τὸ φτωχὸ μὴ λυπηθῆς εἰς ὅτι τσ' ἂν τοῦ λάχη,
ἀλλ' ἔς τὸν καλομάθητο ὅσο νὰ κακομάθη.

Ἐξ ἀρχῆς ὁ πένης ἀντέχει εἰς τὰς στερήσεις, ἐν ᾧ ὁ ἀπὸ πλου-
σίου γινόμενος πένης δυσκόλως ὑπομένει τὰς στερήσεις.

[Π. Π. λ. καλομάθητος 2α].

καλός. Ἐμπρὸς ἔς τὴν ἀνυδριά καλὸν τσαὶ τὸ χαλάζι.

Ἀντὶ τῆς παντελοῦς ἐλλείψεως καλὸν εἶναι καὶ τὸ ὀλίγον, ἢ καὶ
τὸ οὐχὶ πολὺ ὠφέλιμον.

[Π. Π. λ. καλός 16].

καλύτερος. Μὲ καλύτερό σου φάε, πιέ, τσαὶ νηστικὸς σηκώσου.

Συναναστρέφου χρηστὸς ἀνθρώπους καὶ ἄς μὴ ὑπάρχη ὑλικὴ ὠφέλεια.

[Π. Π. λ. καλύτερος 12].

κάμνω. Κάμης, πάθης, καρντιά μὴ σοῦ πονέση,

Ὅταν τιμωρηθῆς διὰ κακὴν πράξιν σου νὰ μὴ ἀγανακτῆς.

[Π. Π. λ. κάμνω 49].

καρδιά. Κάλιο μαῦρο πρόσωπο παρὰ μαύρη καρντιά.

Κάλλιον ἀγαθὴ ψυχὴ ἢ ὠραιότης.

[Π. Π. λ. καρδιά 38].

κατηγορῶ. Μὴ κατηγορήσης τὴν κουτσουλιά, γιατί θὰ τὴν πλάσης.

Ὅτι περιφρονεῖ τις, ὕστερον τὸ ἐπιδιώκει

κεντῶ. Κεντᾶ τσαῖ δὲ σβουρᾶ.

Ἐπὶ ὑποκριτῶν.

[Π. Π. λ. κεντῶ 8].

κλαίω. Κλαίω σάν με μαλώνης,

τσ' ἂν κλαίω ποίονε βλάφτω;

Ὅταν μὲ ἐπιπλήττης κλαίω, ὅταν δὲ κλαίω ποτὸς με συλλογίζεσαι;

[Περβλ. Π. Π. λ. κλαίω 66].

κοιλιά. Ἡ κοιλιά παραθύρια δὲν ἔχει.

Ἡ ἐν τῷ οἴκῳ οἰκονομία καὶ ἡ λιτότης δὲν γίνονται γνωσταὶ εἰς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους.

[Π. Π. λ. κοιλιά 27].

κολιός. Κολιὸς τσαῖ κολιὸς ἀπὸ ἓνα βαρέλι.

Ὅταν εἶς ἀνάξιος παραβάλλεται πρὸς ἀξιόλογον ἄνθρωπον.

[Π. Π. λ. κολιός 3].

κόμπος. Δέκα μῆνες πέντε κόμποι.

(Κόμπος = σημάδι τοῦ ἀργαλειοῦ). Ἐπὶ φυγοπόνων.

[Π. Π. λ. κόμπος 8. 9. 10. 25].

κουτσουνάδα. Σὰν τέτοιες κουτσουνάδες

νά χαμε 'ς τὰ χωράφια μας νὰ τρώαν οἱ γαδάρες.

Ἐπὶ καταφρονητέας ἀπειλῆς

[Περβλ. Π. Π. λ. λάχανο].

κουφός. Κουφὸ τοῦ πειρασμοῦ τ' αὐτί.

Ἐπὶ ἀποσοθήσεως βασκανίας

[Π. Π. Β' 55, καὶ λ. κουφός 12].

λαός. Λαοῦ φωνή, Θεοῦ φωνή.

Ἐπὶ τῆς λαϊκῆς δυνάμεως.

[Π. Π. λ. λαός 6].

λέγω. Τὰ λέω τοῦ παραθυριοῦ, γιὰ νὰ τὰκούη ἢ πόρτα.

Ἐπιπλήττω τὸν οἰκετὸν μου, ἵνα ἀκούων καὶ ὁ ξένος λαμβάνη πρόνοιαν.

[Π. Π. λ. λέγω 167].

λόγος. Ὁ λόγος ἔς τὴν ὥρα του χίλιες χιλιάδες ἀξίζει.

[Π. Π. λ. λόγος 121].

λυπᾶμαι Ποῦ πάρει πέτρα τσαὶ δαρθῆ,
κανένας μὴν τον λυπηθῆ.

[Π. Π. λ. λυπᾶμαι 4].

μάννα. Κατὰ μάννα κατὰ τύρη,
κατὰ δέντρο τσαὶ κλωνάρι.

Ἐπὶ τῶν ὁμοίων μὲ τοὺς γονεῖς.

[Προβλ. Π. Π. λ. μάννα 49].

μάτι. Κάπου τσαὶ κάπου νὰ βρεθῆ, ἀργὰ τσαὶ ποῦ νὰ λάχη,
κόρη μὲ τὰ ξανθὰ μαλλιά τσαὶ μὲ τὰ μαῦρα μάτια.

Προσόντα ἕκτακτα νὰ εὑρεθῶσιν εἰς ἓνα ἄνθρωπον εἶναι σπάνιον
πράγμα.

[Προβλ. Π. Π. λ. μάτι 13].

νερό. Ὅσον τὴν ἀστοιβιὰ νερὸ μὴ χύνῃς.

Μὴ δαπάνα εἰς μάταια πράγματα τὰ χρήματά σου.

νοῦς. Νοῦς ἄβολος, διπλὸς ὁ κόπος.

Ἐπὶ ἀπρονοήτων ἀνθρώπων.

[Προβλ. Π. Π. λ. νοῦς 1].

ντηνέρια. Τὰ στραβά μας παραθύρια τὰ ντηνέρια μᾶς τὰ φράζουν.

Τὰς ἐλλείψεις ἡμῶν συγκαλύπτουσι καλοὶ συγγενεῖς ἢ φίλοι.

[Π. Π. λ. ντηνέρι 1. — *Ντηνέρια* (δηνέρια) τὰ χρήματα, τὰ δηνάρια. Τῆς λ. εὐρίσκεται παλαιότερος τύπος εἰς κρητικά ποιήματα δηνέρια].

νύφη 1. Ἡ νύφη ὄντας γεννηθῆ
ἀπὸ τὰ πεθερικὰ κρατεῖ.

[Π. Π. λ. νύφη 15].

2. Τσαὶ ἡ μικρὴ νύφη ἔχει κούρταλα,
τσαὶ ἡ μεγάλη κουρταλίσματα.

Πάντες οἱ ἄνθρωποι ἔχουσιν ἀνάγκας.

[Π. Π. λ. νύφη 29, προβλ. τ. Γ' σ. 376].

νύχτα 1. Βοηθᾶ ἡ νύχτα τὸ ἡ αὐγή,
ὡς νὰ χῆς μάννα τὸ ἀδερφή

Ὅταν ἐργάζῃσαι τὴν νύχτα εἶναι ὡς νὰ ἔχῃς βοηθοὺς μητέρα καὶ
ἀδελφὴν.

[Π. Π. λ. νύχτα 3].

2. Βοήθα νύχτα τσαὶ αὐγή,
νὰ φαίνωμαι καματερή.

Ἐπὶ τῶν ἐργαζομένων καὶ κατὰ τὴν νύκτα.

[Π. Π. λ. νύχτα 6].

ξέρω. Κάλλιο νὰ ξέρης παρὰ νὰ χῆς.

Ἐπὶ ἐπιτηδείων καὶ ἀρπάγων ἀνθρώπων.

[Π. Π. λ. ξέρω 43].

ὀμιλῶ. Ἄκουε τσαὶ μὴ μιλᾶς, νὰ περνᾶς χρουσὸν τσαιρό.

Ἐπὶ τῶν μὴ ἐριζόντων καὶ διὰ τοῦτο ἀγαπωμένων.

[Π. Π. λ. ὀμιλῶ 2=Κανελλάκη, Χιακὰ ἀνάλ. 219,35]

ὀμπρός. Ἄπ' ὀμπρὸς τσουρὰ Μαριώ,
τὸ ἀπὸ πίσω κουτσινουῦ.

Ἐπὶ τῶν κατηγορούντων τοὺς ἀπόντας.

[Π. Π. λ. ἔμπρὸς 5].

ὄξω. Ἄπ' ὄξω μπέλλα, μπέλλα,
ἀπὸ μέσα δὲν ἠφέλα.

Ἐπὶ τῶν ἀποκρυπτόντων τὰ ἴδια ἐλαττώματα.

[Π. Π. λ. ἔξω 9].

παιδί. Ἄν ἔχῃς τὰ καλὰ παιδιά,
τί τὰ θέλεις τὰ καλά;

Οἱ καλοὶ παῖδες κτῶνται ἰδίαν περιουσίαν.

[Π. Π. παιδί 3].

παλιός. Τὸ παλιὸ ῥοῦχο στιμάρει τὸ καινούργιο.

[Περβλ. Π. Π. παλιός 41].

παντιέρα. Παλιὰ παντιέρα τιμὴ τοῦ καπετάνιου.

Ἀξιότιμος εἶναι ὁ δικσώζων ἐπὶ μακρὸν ἀβλαβὲς ὅτι ἐμπιστεύονται αὐτῷ.

[Π. Π. λ. παντιέρα 3].

παραβγαίνω. Ὅποιος παραβγῆ, ἀγκάθι τοῦ μπαίνει.

Ὁ ὑπερμέτρως ἐργαζόμενος βλάπτεται.

πεῖνα. Ἀπὸ τὴν πεῖνα γυρεύεις μερέντι;

Περὰ πένητος μὴ ζήτηε βοήθειαν.

πέμπω. Ἐγὼ πέμπω τὸ στυλό μου, τὸ ὁ στυλὸς τὴν οὐριά του,
τὸ ὁ στυλὸς ἦτο κούντουρος, τσαὶ πῆε ἡ ἀφεντιά μου.

Ἐπὶ κυρίου διατάσσοντος, μὴ εἰσακουομένου καὶ ἐκτελοῦντος αὐτοῦ τὰ τῆς προαγγελίας.

[Π. Π. λ. πέμπω 1].

περηφανεύομαι. Ὁ περηφανευόμενος ἐξολοθρευόμενος.

Ὁ ὑπερήφανος καταστρέφεται.

[Π. Π. λ. περηφανεύομαι 1].

πέττι. Τὸ πέττι θέλει πέττι, τσαὶ τὸ χέρι δαχτυλίδι.

Τὸ καλὸν στῆθος θέλει ἀνάλογον κόσμημα, καὶ ἡ χεὶρ δαχτυλίδιον

πίττα. Καθενεὶς τὴν πίττα του γιὰ λαρδὶ τὴν ἔχει.

Ἐκαστος τὰ ἑαυτοῦ ὑπερτιμᾷ.

[Π. Π. λ. πίττα 23].

πλούσιος. Οὔτε σαράντα χρόνια πλούσιος, οὔτε σαράντα φτωγός.

Ἐπὶ μεταβολῆς τῆς τύχης.

πλουταίνω. Μὲ τὸ νοῦ πλουταίνει ἡ κόρη, μὲ τὸν ὕπνο ἡ ἀκαμάτρα.

Ἡ κόρη ἔχει ὄνειροπολήματα, καὶ ἡ φυγόπονος ἐλπίζει, ὅτι θὰ εὐτυχήσῃ καίτοι δὲν ἐργάζεται.

[Π. Π. λ. πλουταίνω 3].

ποτάμι. Ἄπ' τὸ σιανὸ ποτάμι ἀλάργα τὰ ροῦχα σου.

Δεινὸν ἡ ὑποκρισία.

[Π. Π. λ. ποτάμι 8, πρβλ. τ. Β' σ. 104].

πραῖμα Καθουπραματάτσι μου, τσαὶ λόγια μὴ γυρεύῃς.

Ἐπὶ τῶν ἀρνούμενων νὰ χρηρηγήσωσι πράγμα τι, ἵνα ἀποφύγωσιν ἔριδας, προερχομένας ἐκ τῆς μὴ ἀποδόσεως τοῦ ἐπὶ ἐπιστροφῇ χρηρηγούμενου πράγματος.

[Π. Π. λ. πραῖμα 3].

πρέπει. Ὅταν πρέπη δὲ βρέχει, τσαὶ τὸ Μάη δροσοβολᾷ.

Ἐπὶ ἀκαίρου καὶ ἀνωφελοῦς συνδρομῆς.

[Π. Π. λ. πρέπει 10].

ρίζα. Κολοτσυθιά 'ς τὴ ρίζα τῆς θὰ ξεραθῇ.

Δηλοὶ τὴν ματαιότητα τῶν ἀνθρώπων.

[Π. Π. λ. ρίζα 2].

ρωτῶ. Τὸ μὴ σε μέλει μὴ ρωτᾷς, ποτὲ κακὸ μὴ πάθῃς.

Ἴνα μὴ πάθῃς κακὸν τι, οφείλεις νὰ μὴ ἐρωτᾷς περὶ πράγματος, τὸ ὅποῖον δὲν σὲ ἐνδιαφέρει.

[Π. Π. λ. ρωτῶ 59].

σήμερα. Ἄπὸ ψὲ 'ς τὰ σήμερα.

Ἐπὶ ἀνοήτου ἀνυπομονησίας.

[Πρβλ. Π. Π. παντρεύω 2. 3].

σκύλος. Στύλος δέ μ' ἐδάγκασε, ὅπου νὰ μὴ λυσοᾷξῃ.

Ὁ βλάψας με ἐτιμωρήθη.

[Π. Π. λ. σκύλος 81].

σσί. Τὸ σσί, ὅπου εἶναι φαίνεται.

Ἡ εὐγένεια καταφάνεται.

στόμα. Ἐπὶ τὸ στόμα μπαίν' τὰ κάλλη.

Ὅταν τρέφῃσαι καλῶ., γίνεσαι εὐτραφῆς καὶ ὠραῖος.

[Π. Π. λ. στόμα 5].

στραβός. Ὅπου κάτσει μὲ στραβὸ τὸ βράδν ἀλλοιθωρίζει.

Ὁ κακὸς συναναστρεφόμενος γίνεται ὅμοιος πρὸς αὐτούς.

[Π. Π. λ. στραβός 39].

συντροφιά. Πές μου ποιά ναι ἡ συντροφιά σου,
νά σου πῶ τὴν ἀνθρωπιά σου.

[Π. Π. λ. συντροφιά 9].

σωτηρεύομαι. Ἐβγα ὄξω τσαὶ πομπέψου,
ἔμπα μέσα σωτηρέψου.

Θὰ καταισχυθῆς ζητῶν συνδρομὴν παρ' ἄλλου, ἀλλὰ θὰ σωθῆς.

[Π. Π. λ. πορεύομαι 2, σωτηρεύομαι 1].

τάζω. Ἄγιου τσερὶ μὴν τάξης, μηδὲ μωροῦ κουλλοῦρα.

Σκέπτου, ὅταν δίδῃς ὑποσχέσεις.

[Π. Π. λ. τάζω 3].

τρώγω 1. Ἄ δὲ φᾶς θεριό, δὲ θεριεύεις.

Ἐὰν μὴ ὑβρίσης δὲν ὑβρίζεσαι, ἢ ἂν μὴ κοπιάσης δὲν προκόπτεις.

[Π. Π. λ. τρώγω 18].

2. Στούλος ἔτσει ποῦ τρώει γαυλίζει.

Ὁ εὐεργετούμενος ἀντευεργετεῖ.

[Π. Π. λ. τρώγω 219].

3. Τὸ πιὸ καλὸ σῦκο τὸ τρῶνε οἱ κουροῦνες.

Ὅταν καλὴ γυνὴ ἀποτυγχάνῃ ἐν τῇ ἀποκαταστάσει αὐτῆς.

[Π. Π. λ. τρώγω 277].

φαγᾶς 1. Ἐπὶ ἀκριβὸ ἔς τὴν ὥρα του, ἀπὸ φαγᾶ καθόλου.

Ἐπὶ ἀδηφάγων μὴ μεταδιδόντων εἰς ἄλλους ἐξ ὧν ἔχουσιν.

[Προβλ. Π. Π. λ. φαγᾶς 1-4].

2. Ὁ Θεὸς νά σε φυλάῃ ἀπὸ φαγᾶ τσεραστή τσ' ἀπὸ ψειριάρη
καλανάρχο.

[Π. Π. λ. φαγᾶς 6].

φαγοποτοῦρα. Ἡ καλὴ φαγοποτοῦρα,
πέντε μέρες στέτσει ντούρα.

Ἡ καλὴ διατροφή φέρει εὐρωστίαν καὶ ἀντοχὴν ἐπὶ πολὺ.

[Π. Π. λ. φαγοποτοῦρα 1].

φράχτης. Καλὸς κακὸς ὁ φράχτης πέντε ἀνέμοι φράζει.

Ἄς ὑπάρχη σύζυγος καὶ ἄς εἶναι κακός.

[Π. Π. λ. φράχτης 4].

φτύνω 1. Ἄ φτύσω ἔς τὸν οὐρανόν, φτῶ ἔς τὰ μοῦτρα μου.

Τοὺς ἰδικούς μου ἀνθρώπους καὶ τοὺς ἀνωτέρους μου νὰ μὴ ὑβρίζω.

[Περβλ. Π. Π. Β' 120].

2. Ἦφτυσα δὲν τὸ γλύφω.

Δὲν ἀνακαλῶ τὸν λόγον μου

[Ἦ παροιμία αὕτη δὲν ἔχει ἀποθησαυρισθῆ μέχρι τοῦδε. Φέρεται δὲ ὁμοία ἑλληναλβανικὴ παρὰ Κουλουριώτη, Ἀλφαβητάρ σ. 160, 37].

φτωχὸς 1. Ἀμπούθα, μωρὲ φτωχέ,
νὰ μὴ γίνω σὰν τσαὶ σέ.

[Π. Π. λ. φτωχὸς 8. Περβλ. τ. Β' σ. 181, βοηθῶ 9].

2. Ἀπὸ φτωχὸ μὴ δανειστῆς τσαὶ πάρη σ' ἀπὸ πίσω.

Μὴ δανεῖζου παρὰ πέννητος, διότι θὰ σὲ ἐκθέτη.

[Π. Π. λ. φτωχὸς 12].

3. Ὅσο νᾶρχη τοῦ ἀρχόντου τὸ τσέφι, βγαίνει τοῦ φτωχοῦ ἢ ψυχή.

Ἐπὶ βραδείας ἀρωγῆς.

[Π. Π. λ. φτωχὸς 166].

4. Ὁ φτωχὸς φτωχειὰ ἐπῆρε,
τὸ ὁ Θεὸς καλὰ τὸν πῆε.

Ὁ Θεὸς οὐδένα ἐγκαταλείπει.

[Περβλ. Π. Π. λ. φτωχὸς 156 καὶ τ. Β' σ. 20]

5. Χριστέ μὴ δώσης τοῦ φτωχοῦ πόρτα τσαὶ παραθύρι,
τσαὶ πάπλωμα νὰ στσεπαστῆ τσαὶ πάρη το τσαὶ φύη.

Ὁ παρ' ἀξίαν εὐτυχῶν γίνεται ὑβριστῆς καὶ ἄδικος.

[Π. Π. λ. φτωχὸς 46]

φυλακή. Μὲ τὰ κατὸ ἔς τὴ φυλατῆ, τσαὶ μὲ τὰ χίλια μέσα.

Ὅταν εἶναι τις κατεστραμμένος δὲν ὑπολογίζει τὰς ζημίας.

[Π. Π. λ. φυλακὴ 5, καὶ τ. Β' σ. 121].

φωτιά. Ἦ φωτιά μὲ τᾶχερα δὲ συγκάνουν.

Ὁ νέος πλησίον τῆς νέας δὲν πρέπει νὰ διατρίβῃ.

[Π. Π. λ. φωτιά 10].

χάνω 1. Ἀπ' τὴ μαμμὴ ὡς τὴ λοχοῦ,
ἐχάθη τὸ παιδί.

Ἔστιν ἕνα γινώσκοντες τι ἀρνῶνται, ὅτι γινώσκουσι, λέγεται ἡ παροιμία αὕτη.

[Π. Π. λ. χάνω 12].

2. Ἡ μάνα χάνει τὸ παιδί τσαὶ τὸ παιδί τὴ μάνα.

Τοῦτο λέγεται, ὅταν εἶναι ἄνω κάτω ἢ οἰκία ἢ ἡ πόλις.

[Π. Π. λ. χάνω 36].

3. Ὅπου λυπᾶται ἀπ' τὴ σφῆνα χάνει ἀπὸ τὸ καρκοῦνι.

Ἔστι δὲ ἐλεεῖ ζῆμιούται ἄλλοθεν. ἢ ὅστις δὲν δαπανᾷ ὅπου δεῖ ἔνεκα φιλαργυρίας, ζῆμιούται.

[Π. Π. λ. χάνω 68].

Χάρος. Ἄσπρος Χάρος.

Ἐπὶ μὴ πενθούτων ἐπὶ τῷ θανάτῳ οἰκείου.

[Περὶ Π. Π. λ. χάρος 3]

χωριάτης 1. Τοῦ χωριάτη ἢ μιλιὰ
παρὰ λίο εἶναι ῥαβδιά.

[Π. Π. λ. χωριάτης 33].

2. Χωριάτης ἄγιος τσ' ἂν γενῆ μὴν τότε προστυνήσῃς.

Ἔστι χυμερπῆς ἄνθρωπος καὶ ἂν ἀνέλθῃ εἰς ἀξιώματα, εἶναι ἀνάξιος σεβασμοῦ.

[Π. Π. λ. χωριάτης 41].

χωρῶ. Ὁ μπεντικὸς ἔς τὴν τροῦπα του δὲν χωροῦσε τσαὶ κολοτούτια ἠτραῦα.

Ἐπὶ τῶν ἐπιχειρούντων ἔργα ἀνώτερα τῶν δυνάμεών των.

[Π. Π. λ. χωρῶ 20].

ψηλά. Ὅπου ψηλὰ θωρεῖ χαμηλὰ πέφτει.

Ἔστι ὑπερήφανος ταπεινοῦται.

[Περὶ Π. Π. λ. ψηλά 9-12].

Γ' ΑΙΝΙΓΜΑΤΑ

- 1 Ἄετὸς νυχᾶτος
κουτσοποδαρᾶτος,
περπατεῖ τσαὶ κρίνει
τὴ διτσαϊοσύνη.

[Βλ. Λαογραφ. Β' 332, 2.3].

(Τὸ κανιάρι).

- 2 Ἄσπρο εἶναι σὰν τυρί,
τσαὶ τυρὶ δὲν εἶναι,

καλοὶ κατσοὶ τὸ ζάρουνε,
'ς τὴν τάβλα δὲν τὸ βάζουνε.

[Λαογραφ. Β' 336, 25].

(Τὸ σαποῦνι).

3 Ἐνα καλοεράτσι
πάνω 'ς ἓνα βουναλάτσι,
θέλει ἓνα ψωμὶ τσ' ἄλάτσι,
πάνω 'ς τὴ φωτιά νὰ κάτση.

[Νεοελλ. ἀνάλ. Α' 200, 36. Ζωγράφ. ἀγών Α' 373, 38 (Καρπάθου).

(Τὸ μανιτάρι).

4 Κατσικοπόδης ἔρχεται,
διπόδης κατεβαίνει,
κατσικοδέσματα κρατεῖ,
ξυλένιο γάλα φέρνει.

[Λαογραφ. Β' 347, 92].

(Ὁ μοῦστος).

5 Μακρὺς μακρὺς καλόερος τσαὶ κόκκαλα δὲν ἔχει.

[Λαογραφ. Β' 342, 63].

(Ὁ καπνός).

6 Ὁ παπᾶς ὁ Νικηφόρος,
δώδεκα καβάρδια ἠφόρει.
Τάπομέσα τὸ καβάρδι,
ἄνεμος νὰ τοῦ τὸ πάρη.

[Πρβλ. Ζωγραφ. ἀγών Α' 414, 28 (Καρπάθου).

(Τὸ κρομμύδι).

7 Τὴ σκρόφα μας ἠσφάξαμε,
τετάρτια τὴν ἐκάμαμε,
τσαὶ μὲ τὸ ἓνα τῆς μερί,
τὴν ἐκάμαμε γερή.

[Νεοελλ. Ἀνάλ. Α' 198, 25. 240. 267. Κανελλάκη Χιακὰ ἀνάλ. σ. 182, 103.]

(Φύτεμα τοῦ σκόρδου).

8 Τὸ φίδ' εἶναι 'ς τὴ θάλασσα,
τσ' ἢ θάλασσα 'ς τὸ φίδι,
τσαὶ 'ς τοῦ φιδιοῦ τὴν τσεφαλή,
ὁ ἥλιος ἀνατέλλει.

[Λαογραφ. Β' 348, 98].

(Λυχνάρι, φιλίλι).

9 Φίδι μ' ἀπάντηξε μὲ πέντε τσεφάλια,
χέρια τσαὶ πόντια εἴκοσι,

τσαὶ νύχια ἑκατό·
πῆσαν νὰ τὸ βάλουν,
σὲ λάκκον ποῦ δὲν εἶχε νερό.

[Λαογραφ. Β' 350, 114].

(Δείψανο),

10 Χιλιότρουπο, χιλιόκομπο,
·χίλια νὰ πῆς νὰ τό βρῆς.

[Λαογραφ. Β' 349, 107].

(Δίχτυ).

11 Πετεινὸς κουκουμαυλάτος,
σιδερένιος μουστακάτος,
ὅταν λύῃ τὰ βρατσιά του,
ποιὸς κοιτᾷ νὰ πάῃ κοντάτου.

[Περβλ. Νεοελλ. ἀνάλ. Α' 195, 10].

(Ἐνεμόμυλος).

12 Ἐνοίει ὁ μαλλιαρὸς τσαὶ μπαίνει ὁ θυμωμένος.

[Λαογραφ. Β' 351, 118].

(Ἐσκι μὲ μούστο).

13 Ἐἤρ με γεννᾷ, φωσφόρος μὲ θρέφει,
ὅταν δὲ ἰδῶ τὴν μητέρα μου πικρῶ θανάτῳ λύομαι.

[Νεοελλ. ἀνάλ. Α' 214, 120].

(Ἐ ἄφροίτης, τὸ ἀλάτσι).

14 Ἐ τὴν κάμινον ἐμπῆκα ὡσὰν τοῖ τρεῖς παῖδες,
τὸ ἔν τῆ ζωῆ μου τὰ πάντα ἐδρόσιζα,
τὸ ἔν τῆ ταφῆ μου,
ἄνθρωπος δὲν εὐρέθη νὰ θάψῃ τὸ κορμί μου.

[Λαογραφ. Β' 354, 137].

(Ἐσουκαλοῦδι = μικρὰ λάγηνος).

Δ' ΙΔΙΩΤΙΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ

1

(Προσῦμφωνον προικοσυμφώνου τῆς Πλητοῦς, θυγατρὸς
τοῦ Ἰήτου Λούη Μπάου 1803)

Ἐβανιάριον τῆς θυγατρὸς μου Πλητοῦς.

Πρῶτον ἐπικαλούμεθα τὸ ἔλεος τοῦ ἀγίου Θεοῦ καὶ τὴν βοήθειαν
τῆς κυρίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, δεῦτερον τὴν εὐχὴν τῶν γονέων
μας καὶ τὴν ἰδικὴν μας, ἔπειτα δίδομεν διὰ προῖκα τῆς θυγατρὸς μας,

δύο εἰκόνες, ἢ μία τῆς βραπτίσεως τοῦ κυρίου ἡμῶν, καὶ ἢ ἄλλη τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου καὶ νὰ κάμνη τὰς ἐορτὰς αὐτῶν, ἔτι τὰ ὀσπίτια τῆς μητρός της καθὼς τὰ ἔλαβεν καὶ ἢ μητέρα της προῖκα ἀπὸ τοὺς γονεῖς της γαρνίδα¹⁾ μὲ δώδεκα κουάδρα, τέσσερες καθρέπταις, ἓνα σκρίνιο, γαρδαρόμπα, ἓνα σοφὰ στρωμένον μὲ τοῖς μαξιλλάραις του, ἓνα τραπέζι καρυδένιο τετράγωνον, ὀκτὼ καρέγλαις, καναπέ, δύο θρονία καὶ δύο χρυσαῖς ὄλαις δώδεκα. Ἐνα μπαούλο καὶ τρεῖς κασέλαις. *Ροῦχα τῆς φορεσιά της*: μία ἄλλαξη βελουῦδα, μία χρυσὴ κίτρινη, μία χρυσὴ καφερετζά,²⁾ μία χαρέδε³⁾ καὶ μία ἀτζοχίτικη, ὄλαις πέντε. *Μάλαγμα*: μία καδενέτα μὲ τὸ ἐγκόλφι της τρεῖς ἀράδες,⁴⁾ μία παλάσκα μὲ τὸ ἐγκόλφι της, ἕτερον ἄλλον ἐγκόλφιον μὲ σμάλτο μαλτέζικον, δύο ζευγάρια σκολαρίκια, τὸ ἓνα μπλαγματένιο, καὶ τὸ ἄλλο μὲ πετράδια, ἓνα ζευγάρι βραχιόλια, δύο κολαῖνες⁵⁾ μαργαριτάρι ἀνέλα⁶⁾ δέκα τρία, ἓνα κορδόνι μὲ τὸ ἐγκόλφι τοῦ, τρία δακτυλίδια καὶ ὁ ἀραβῶνας της τὸ ζαφεῖρι καὶ ἓνα μερμίδι⁷⁾. *Ἀσῆμι*: ἕξ πιρούνια καὶ ἕξ κουτάλια. *Μπακιρικὸ*: ἓνα χαρανὶ τῆς μάνδρας, τρία τέντζερα, διάφρα μπόγια, μία κασαρόλα, ἓνα λεγκέρι, ἓνα τηγάνι καὶ ἓνα λαβαδόρον⁸⁾ καὶ ὅσα ἄλλα χρειάζονται διὰ τὴν κουζίνα. *Κρεβατοστρώσια*: δύο παπλώματα, τὸ ἓνα μεταξωτόν, σεντόνια μία ζυγὶ χρυσά, ἄλλη ντεσένια,⁹⁾ ἄλλη τοῦ πεζοβόλη, ἄλλη κοφτένια,¹⁰⁾ καὶ ἄλλη πλέκτινη, τρεῖς ζυγαῖς ἀπανωσένδονα ἢ μία λινὴ, δύο στρώματα, μία μονοκιθιά, ὀκτὼ μαξιλλάρια μὲ τὰ κλίφια τους, ἢ μία χρυσά καὶ ἄλλη μεταξωτὰ μὲ χρυσάφι καὶ ἕτερη μεταξωτὰ, τὰ ἐπίλοιπα διαφόρων λογιῶν, μία καργιόγλα σιδερένια, μία ζάρρα τοῦ λαδιοῦ καὶ δύο βου-

¹⁾ Ἐπίπλωσιν.

²⁾ Χρώματος καφέ.

³⁾ Ἐνδυμασία οὐχὶ ἐκ μετάξης, ἀλλ' ἐξ ἄλλου ὑφάσματος εὐτελοῦς.

⁴⁾ Σειράς.

⁵⁾ Πολλαὶ σειραὶ μαργαριτῶν, κόσμημα τοῦ στήθους τῶν γυναικῶν. (Βενετ. *colarina*, ἰταλ. *collana*).

⁶⁾ Ὄταν ἡ *κολαῖνα* διεκόπτετο ὑπὸ κοσμήματος χρυσοῦ σχήματος ὠσειδοῦς, διατροῆτου, ἐκαλεῖτο *κολαῖνα ἀνέλα*.

⁷⁾ Κόσμημα χρυσοῦν περιστρεφόμενον τρεῖς συνήθως, περὶ τὸν λαιμόν.

⁸⁾ Νιπτῆρ, λεκάνη μετὰ πρόχου. (βενετ. *lavador*).

⁹⁾ Ἐκ μιᾶς σειρᾶς δαντέλλας καὶ μιᾶς ὑφάσματος.

¹⁰⁾ Σινδῶν, ἧς τὸ ὀρώμενον μέρος ἦτο κεντητόν.

τὰ τὸ ἓνα μικρότερον καὶ ὅσα ἄλλα χρειάζονται τοῦ μαγαζιοῦ. Πράγματα τῆς γῆς: τὸ στρογγυλὸν ὄπου εἶναι ἔμπροσθεν εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν, τὸν κάμπον τὸν μισόν, τὴν ἀλωνίστρα τοῦ ἀγίου Σώστη περὶ¹⁾ νὰ ἀλωνίζῃ εἰς τὸ ἄλλο ἀλώνι εἰς ὅποιον παιδί ἤθελε περάσῃ ὁ ἄλλος μισὸς κάμπος, τὸ χωράφι εἰς τὸν ἅγιον Σπυρίδωνα, τὸ ἀμπέλι τῶν περιβολιῶν τῶν Ματαραγκαίων καὶ τοῖς τρεῖς σκάλαις τοῖς ποτιστικαῖς, περὶ τὴν ἀπάνω νὰ τὴν καρποτρῶγωμεν καὶ μετὰ τὸν θάνατόν μας ἐδική τους, τὸ ἐλαιόφυτον τοῦ Χέλμη καθὼς εὐρίσκεται, τὸν μύλον περὶ νὰ τρώγωμεν τὸ μισὸν ἕως νὰ ζῶμεν καὶ τὰ ἐξοδα εἰς τὴν μέσην, καὶ μετὰ τὸν θάνατόν μας νὰ μείνῃ ἐδικὸς της, τοῖς σκαλιαῖς τοῦ Παντούση μὲ ὅλα τὰ σπάτζια²⁾ τους. Ζῶα λιανὰ ὀποῦ ἔχω εἰς τὴν μάνδρα τοῦ Κοντονικοῦ ὅσα εὐρεθοῦν τῶν ἀγίων Ἀποστόλων τὰ ἡμισυ ἐδικά της. Πέντε τραπεζομάνθηλα τὸ ἓνα λινὸν καὶ τέσσερες ντουζίνες πετζέταις, ἕξ προσόφια καὶ μία ντουζίνα πιάτα φηγιάνσας. Μὲ τοῦτο νὰ μὴν ἡμπορῇ ὁ γαμβρός μας νὰ πάρῃ τὴν θυγατέραν μας διὰ νὰ κατοικήσῃ εἰς τὴν Σαντορήνην ἢ μὲ τὴν θέλησίν της ἢ χωρὶς τὴν θέλησίν της, οὔτε πρᾶγμα ἀπὸ τὴν προῖκα της νὰ ἡμπορῇ νὰ πουλήσῃ ἢ νὰ κάμῃ ἀλλαγὴν, καὶ τὸ παρὸν νὰ ἔχῃ τὴν ἰσχὺν ἕως νὰ γίνῃ τὸ προικοχάρτι εἰς τὴν καντζιλαρίαν, νὰ κοντετζιοναρισθῇ κατὰ τὴν συνήθειαν.

1803· Ἀπριλίου 30 Νίος.

Λούης Μπάος ὁμοῦ καὶ ἡ γυνὴ μου Καλλιτσάκη βεβαιόνομεν τὰ ἀνωτέρω.

Σπυρίδων Σταυράκης ὁ γράψας μάρτυς.

2

(Προσύμφωνον προικοσυμφώνου τῆς Μαρίας, θυγατρὸς τῆς Πλητοῦς, περὶ ἧς τὸ προηγούμενον ἔγγραφο, 1823).

Ἀβαντάριον τῆς θυγατρὸς μου Μαρίας.

Εἰς δόξαν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.

Τὴν σήμερον ἡ Κυρία Πλητὸ Μπάου, οἰκεία βουλῇ καὶ γνώμῃ, θέλω καὶ κάμνω τὸ παρὸν ἀβαντάριον, καὶ προικίζω τὴν κόρη μου,

¹⁾ Ἐπὶ τῷ ὄρω· ἰταλ. però.

²⁾ Τὴν περιοχὴν· ἰταλ. spazio.

μὲ τὸ νὰ τὴν ὑπανδοεύω, καὶ τῆς δίδω διὰ ἄνδραν τῆς νόμιμον καὶ εὐλογητικὸν τὸν Κοσμᾶν, υἱὸν τοῦ Συνιὸρ Παναγιωτάκη Κασιμάτη.

Ἐπειτα τῆς δίδω ἀπὸ πράγματα κινητὰ καὶ ἀκίνητα ἐκεῖνα ὁποῦ μου εὐρίσκονται εἰς τὰ χέρια μου, καὶ πρῶτον τῆς δίδω τὸ ἀμπελοχώρφον εἰς τὰ περιβόλια πλησίον τῆς κόρης μου Καλλιτζιου, καὶ Νικολάου Βαλέτα καὶ Α. Ἀλεξανδρῆ, τὸ ὁποῖον ἔχει ἐλαίας ἐννέα, καὶ συκαῖς τρεῖς. Ἐτι δὲ τῆς δίδω εἰς τὰ περιβόλια τὸ ἐλκιάφυτον τὸ ἡμισυ μὲ 19 ποδάρια ἐλαίαις, τὸ ὁποῖον ἐμοίρασα μὲ τὴν θυγατέραν μου Καλλίτζαν, πλησίον τοῦ θείου μου Λουρεντζάκη, καὶ Ἐμμανουὴλ Κρητικοῦ, ἔπειτα τῆς δίδω τὸ χωράφιον εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην ὀνομαζόμενον Ἀλωνίστρων, μὲ ταῖς κατοικίαις του καὶ σπάτζα του πλησίον τοῦ οἰκονόμου μετοχίου τῆς Ἀμοργοῦ.

Ἐτι τῆς δίδω τὸ λιβάδι εἰς τὸν κάμπον, τὸ μερίδιον ὁποῦ ἐκράτησα ἀπὸ τὴν κόρην μου Καλλίτζαν. Ἐτι τῆς δίδω τὸ χωράφι εἰς τοῦ Μπούρη, καὶ ἀμπέλι εἰς τὸν ἐπάνω κάμπον, τὰ ὁποῖα τὰ ἔχω ἀγορὰ ἀπὸ τοῦ ἀδελφοῦ μου Σταματάκη.

Ἄπὸ δὲ συρμαῖς τοῦ ὀσπιτίου, τῆς δίδω τ' ἀκόλουθα:

Ἐνα μπαούλον ὁποῦ ἔχω ἀπὸ τοὺς κρετιτόρους τοῦ ἀνδρός μου ἀγορὰ, καὶ μία καναβέτα ¹⁾ μωσκόβικη φουρνίδα ²⁾ καὶ ἓνα σκρίνιον καρυδένιον παλαιᾶς μόδας.

Ἐτι τῆς δίδω καὶ ἀπὸ κρεβατοστρώσια δύο στρώματα, καὶ δύο παπλώματα, τὸ ἓνα στάμπινον, ³⁾ καὶ τὸ ἕτερον μεταξωτόν. Μισὴ δουζίνα μαξιλλάραις μὲ τὰ κλίφια των, τρία ζευγάρια σενδονοκούρτινα, τὸ ἓνα κεντητὸ χρυσό, τὸ δεύτερο κεντητὸ μεταξωτό, καὶ τὸ τρίτον δεσένια. ⁴⁾ Ἐτι καὶ δύο ζευγάρια σκέτα ἐπανοσένδονα.

Ἄπὸ δὲ φορέματά τῆς τῆς δίδω τ' ἀκόλουθα. Μιὰ φορεσὰ βελουῖδα κόκκινα, ἕτερα φορεσὰ βελουῖδα πράσινα, ἕτερα χρυσὰ ἄσπρα κεντητά, ἕτερα φορεσὰ πράσινη μεταξωτά, καὶ ἕτερα χρυσὰ κίτρινα.

¹⁾ Μικρὸν κιβώτιον περιέχον φιάλας διὰ ποτά. (Ἐκ τοῦ ἰταλ. canona, οἶναποθήκη).

²⁾ Ῥωσικὴ σκευή.

³⁾ [Ἐξ ὑφάσματος, τοῦ ὁποίου τὰ κοσμήματα εἶναι ἔντυπα ἐκ τοῦ ἰταλ. stampa, μετὰ τῆς ἑλλ. καταλήξεως. Ἡ λ. ἄσχετος πρὸς τὸ ἰτ. stampino.]

⁴⁾ Ἰταλ. disegno. Πλέγμα προσομοιάζον τὴν ἀγγλικὴν δαντέλλαν.

Ἐκ τῆς μάλαγμα τῆς δίδω, δύο ἐνκόρφα, τὸ ἓνα σταυρὸς τῆς Μάρτας, καὶ τὸ ἄλλο νέτο μάλαγμα.

Ἐκ τῆς μπακιρικό, τρία χαρανια, πρῶτον, δεύτερο καὶ τρίτον μπόι, ἓνα τηγάνι καὶ μία κατσαρόλα καὶ ὅσα προσέτι διαλαμβάνει τὸ χαριστήριον τῆς λαλαῶς της, ὅπου τῆς τὰ χαρίζει. Ἐτι τῆς λέγω, (ὁ μὴ γένοιτο) ἐὰν καὶ ἤθελεν ἀκολουθήσῃ ἀτεκνία, νὰ ἐπιστρέφονται εἰς τοὺς πλέον προθύμους συγγενεῖς.

Ἐν Ἰω τὴν 8 Μαΐου 1823.

Πλητὸ Μπάου.

Ὁ γράψας Ἰ. Λορενζιάδης.

3.

(Δωρητήριον τῆς Θεραίας Μαργιώς Φοσκόλου).

1816 Φεβρουαρίου 23. Σαντορήνη, Ἐπάνω μεριά.

Εἰς δόξαν Χριστοῦ.

Τὴν σήμερον τὸ κερὰ Μαργιὸ Φοσκόλου, γυνὴ αὐθέντη Γερωνυμάκη Σιγάλλα μὲ τὸ νὰ ἀποφασίζῃ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ μοναστήρι διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὰς φροντίδας τοῦ ματαίου τούτου κόσμου καὶ νὰ ἡσυχάσῃ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ ἁγίου Θεοῦ, διὰ τοῦτο θέλει μὲ καλὴν αὐτῆς γνώμην αὐτοπροαιρέτως, καὶ ἀβιάστως καὶ κάνει τὸ παρὸν χαριστήριον γράμμα, καὶ ζεμοιράζει τὴν ἐκγόνην της Μαριάκη, θυγατέρα τοῦ υἱοῦ της κῦρ Ἰωάσαφ μὲ τὸ νὰ τὴν εἶχον μαζί τους, καὶ τὴν ἀνέθρεψαν ὡς ἰδίον τους παιδί κατὰ τὴν γνώμην καὶ τῆς μακαρίτισσας θυγατρὸς της, ποτὲ Φλουρίου. Καὶ πρῶτον τῆς δίδει τὴν εὐχὴν της. ἔπειτα μίαν εἰκόνα ἀσημωμένην, ἐπονομαζομένην Πλατζχνὴν Παναγίαν, καὶ νὰ κἀνῃ τὴν ἀρτοκλασίαν της εἰς τὴν ἑορτὴν τῆς ἀκαθίστου, καὶ νὰ βάζῃ καὶ μίαν ὀκτὼ κηρία νὰ μοιράζεται κηροδοσία εἰς αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς. Δεύτερον λέγει, ὅτι τῆς δίδει ἀπὸ τῆς σήμερον μίαν καδενέταν μαλαγματένιαν μὲ τρεῖς πόσταις, φανάρια εἴκοσι δύο, καὶ δύο ζευγάρια γάζους, τὸ ἓνα μεγάλοι καὶ τὸ ἄλλο δεύτεροι. 1)

¹⁾ Εἴκοσι φανάρια (χρυσᾶ κοσμήματα ὡσειδῆ διατήρητα) ἀπετέλουν μίαν καδενέταν (ἀλυσίδιον, ἰταλ. catenetta), ἧτις ἐκρέματο πρὸ τοῦ στήθους εἰς τρεῖς

Δέκα κλωσταῖς μαργαριτάρι. Εἰκοσιοκτὼ κουκιὰ μποτόνια.¹⁾ Δύο δακτυλίδια, ἕξ πιρούνια ἀσημένια τεσσαρόχλα, δύο παπλώματτα, ἓνα σμυρνάικον στάμπινον καὶ ἓνα βελουδένιον νὰ τῆς τὸ ῥάψη ἢ μάννα της κερά Πλητόν, δύο ζευγάρια μαζελλάρια τὸ ἓνα μὲ νταντέλες, καὶ τὸ ἄλλο ντεσένια, καὶ ἓνα ζευγάρι σεντόνια μεταξωτὰ νὰ τὰ διορθώσῃ αὐτὰ ὅλα ἢ μάννα της, δύο σαμουντάνια πρόζινα καὶ μισὸν σεβίτζιον πιάττα, καὶ ἀπλάδενες· ἀκόμη δέκα καρέγλαις καὶ ἓνα τραπέζι στρογγυλόν, τρεῖς κασέλαις βενέτικες καὶ μίαν κυπαρισσένιαν, δέκα κοῦπες, οἱ τέσσερες χρυσῆς γιαλδιζωμέναις, καὶ οἱ ἐπίλοιπες κρυσταλλένιαις, ἓνα λεγενόμπρικον, ἓνα τέντζερι τοῦ μαγειρείου, τέσσαρα κουμάρια δύο κρυσταλλένια καὶ τὰ δύο ἄλλης λογιῆς καὶ δύο κουφετιέρες καὶ αὐταῖς εὐμορφαις μὲ σκεπάσματα, ἀπὸ ῥοῦχα τῆς δίδει μίαν φορεσάν σιβιλένια²⁾ καὶ μίαν μεταξωτὰ, δύο χρυσομάνδηλα γεμενιά τῆς κεφαλῆς. Αὐτὰ ὅπου ἄνωθεν γράφει τὸ κερά Μαργιό τὰ δίδει ἀπὸ τὴν σήμερον εἰς τὸ χέρι τῆς ῥηθείσης ἐκγόνης της Μαριακιοῦ. Ἀκόμη τῆς γράφει, ὅτι ὁπότεν θελήσῃ ὁ ἅγιος Θεὸς καὶ εὐρεθῇ γαμβρὸς ἄξιος διὰ αὐτὴν τὸ Μαριακί νὰ εἶναι ἐρωτημένοι οἱ ἐπιτροπικοὶ ὁποῦ ἀφήει εἰς τὴν διαθήκην της, χωρὶς τὴν γνώμην του; ἂν γυρεύσῃ νὰ πανδρευθῇ νὰ μὴν παίρῃ τῆς ἀπὸ ὅσα ἐδῶ κάτω τῆς τὰ γράφει, λοιπὸν μὲ τὴν γνώμην της τὰ ὀπίτια τὰ πάλια ὁποῦ κάθεται τὴν σήμερον κάτωθεν τοῦ γουλα τῆς τὰ γράφει ἂν πωληθοῦν νὰ παίρῃ τὰ ὅσα γρόσια ἤθελε πιάσου ἀπὸ τὴν ζετίμησιν αὐτῶν, ἢ ἂν δὲν πωληθοῦν τὰ ἴδια ὀπίτια νὰ εἶναι ἰδικά της, καὶ τῆς γράφει τὰ γρόσια ἕξ χιλιάδες; Ἀρ. γρ. 6,000: τὰ ὁποῖα ἕξ χιλιάδες γρόσια καὶ τῶν ὀπιτιῶν ἂν πωληθοῦν, ὡς γράφομεν, τὰ γρόσια ἔχει νὰ βαστᾷ ἢ αὐτὴ κερά Μαργιό τὰς ὁμολογίας, νὰ ἀπολαμβάνῃ τὸ διάφορον αὐτῶν νὰ ζωοθρέφεται ἕως νὰ ζῇ καὶ νὰ στέλλῃ κατ' ἔτος καὶ τῆς αὐτῆς ἐκγόνης της Μαριακιοῦ διὰ νὰ ζωοθρέφεται ὁπωσοῦν ἕως νὰ ὑπανδρευθῇ γρόσια διακόσια ἀπὸ τὸ διάφορον τῶν αὐτῶν γροσίων. Καὶ νὰ γίνεται καὶ ἡ ψυχὴ της αὐτῆς τοῦ κερά Μαργιό ἀπὸ τὰ διάφορα αὐτά, καθὼς διορίζει εἰς τὴν διαθήκην της.

πόσταις = (σειρὰς) ἐξαρτωμένας ἀπὸ τῶν ὤμων διὰ γάζων (καρφίδων χρυσοῦν βενετ. ganzo-ἄγκιστρον).

¹⁾ Κόμβοι χρυσοῖ, ὡς οἱ τοῦ κομβολογίου, διάκενοι καὶ διάτρητοι. Ἰταλ. bottone

²⁾ Ἰματισμὸς γυναικεῖος ἐξ ὑφάσματος ὀλοσηρικῆς χρυσοκεντήτου.

Καὶ ἂν ὑπανδρευθῆ τὸ παιδί αὐτὸ Μαριάκι, καὶ ζῆ ἀκόμη ἢ ῥηθεῖσα λαλά της κερά Μαργιό εἶναι ἢ γνώμη αὐτῆς τῆς λαλάς ὅπου τότε νὰ ἔχη νὰ ἀπολαμβάνη καὶ νὰ προικίζεται τὸ αὐτὸ παιδί ὅλα αὐτὰ ὅπου ἄνωθεν τῆς γράφει συρμαῖς καὶ γρόσια μὲ τὴν εὐχὴν της καὶ τεσσάρων μπινισίων λίσταις¹⁾ ἀκόμη. "Ἄν δὲ καὶ τὸ κερά Μαργιό ἀποθάνη μὲ θέλησιν θεοῦ καὶ τὸ παιδί εἶναι ἀνύπανδρον ἀκόμη, οἱ ἐπιτροπικοὶ ὅπου διορίζει εἰς τὴν διαθήκην της νὰ ἔχουν εἰς τὸ χέρι τους τὰ γρόσια νὰ τὰ οἰκονομοῦν εἰς αὐξήσιν, καὶ νὰ δίδουν μόνον κατ' ἔτος τοῦ παιδιοῦ τὰ διακόσια γρόσια ἕως νὰ εὐρεθῆ ὁ γαμβρὸς μὲ τὴν γνώμην αὐτῶν τῶν ἐπιτρόπων ὡς ἄνωθεν εἶπαμεν. "Ἄν ὅμως καὶ τὸ παιδί ἤθελε φθάσῃ εἰς τοὺς εἴκοσι πέντε χρόνους καὶ δὲν ἤθελεν εἶναι ὑπανδρευμένη τότε οἱ ἐπιτροπικοὶ της νὰ ἔχουν χρέος νὰ τῆς τὰ δίδουν ὅλα τὰ γρόσια μὲ καθαρὸν λογαριασμὸν ὡς χριστιανοὶ καὶ θεοφοβούμενοι ὅπου εἶναι, διὰ νὰ ζῆ μὲ ἄνεσιν καὶ ὡς τὴν φωτίση ὁ θεός. Καὶ ἂν μείνη ἄκληρη νὰ ἔχουν νὰ γίνωνται διὰ τὴν ψυχὴν της γρόσια χίλια ἀρ. 1000 Τὰ δὲ ροῦχα καὶ μάλαγμα καὶ συρμαῖς²⁾ νὰ εἶναι τοῦ ἄλλου παιδιοῦ, τοῦ Κκλιτζακιοῦ ἀδελφῆς τοῦ Μαριακιοῦ, καὶ ἀπὸ τὰ γρόσια τὰ δύο μερίδια, τὸ δὲ ἄλλο μερίδιον νὰ γίνεται διὰ τὰς ψυχὰς τῶν ἀποθνεύσων συγγενῶν ὅπου τὰ ἄφησαν, μὲ χέρι τῶν ἐπιτροπικῶν κατὰ διαδοχὴν τοῦ κερά Μαργιοῦ. Ἀκόμη λέγει καὶ τὸ κυρά Πλητὸ Μπάου, ὅτι δίδει τῆς αὐτῆς Μαριακιοῦ θυγατρὸς της ἐπειδὴ καὶ τὸ ζητᾶ ἢ λαλά της πρὸς εὐχαριστήσιν της τρεῖς φορεσαῖς ροῦχα τὰ καλύτερά της, μίαν βελουδένιαν, μίαν χρυσὴν κίτρινα καὶ μίαν ἄσπρα κεντητά, καὶ τὸ δακτυλίδι τὸν ἀρραβῶνα τοῦ πατρός της. Καὶ ὅταν σὺν Θεῷ πανδρεύεται τὸ αὐτὸ παιδί νὰ τοῦ δίδῃ ἀκόμη καὶ εἴ τι ἄλλην συρμὴν τοῦ ὀσπιτίου τὴν φωτίση ὁ θεός τὴν μητέρα του ἢ κρεβατοστρώσια ἢ προᾶγμα τῆς γῆς. Τοῦτα καὶ τὴν εὐχὴν της. Τώρα δὲ λέγει τὸ κερά Μαργιό, ὅτι ἐπειδὴ καὶ ἡ νύμφη της κερά Πλητῶ γράφει τοῦ αὐτοῦ παιδιοῦ νὰ τῆς δίδῃ τὰ ἄνωθεν ροῦχα καὶ προᾶγματα, καὶ βλέπει πῶς εἶναι ἢ προῖκα τοῦ Μαριακιοῦ ἀρκετὴ διὰ τοῦτο διορίζει καὶ κοντενζιονάρει, ὅτι ἀπὸ τὰ ἄνωθεν γρόσια τοῦ Μαριακιοῦ νὰ παίρνη καὶ τὸ

¹⁾ Τὰ κράσπεδα τῶν γυναικείων ἱματίων, ἔχοντα πλάτος 0,30, κεχρωσμένα μετὰ γραμμῶν καὶ ὄντα ἐκ τοῦ αὐτοῦ καὶ τὸ ὄλον ἱμάτιον ὑφάσματος.

²⁾ Ἡ σκευὴ τῆς οἰκίας, τὸ (νοικοκυργιό.)

ἄλλο παιδί τὸ Καλλιτζάκη τὰ χίλια γρόσια ἀρ. 1000: χωρὶς νὰ ἤμπορῃ νὰ ἐναντιωθῇ κανέννας διὰ νὰ ἤμπορέσῃ νὰ κυβερνηθῇ καὶ αὐτὸ τὸ παιδί. Ἀκόμη λέγει τὸ κερά Μαργιό, ὅτι ἂν ἡ νύμφη τῆς κερά Πλητῶ ἤθελε σταθῇ καὶ ἀποθάνῃ εἰς τὴν τιμὴν τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, υἱοῦ τοῦ κερά Μαργιοῦ ἔχει διορίσῃ τοὺς ἐπιτροπικούς τῆς νὰ τῆς δίδουν γρόσια πεντακόσια ἀρ. γρ. 500 διὰ νὰ γίνουν διὰ τὴν ψυχὴν τῆς, νὰ μὴν ἀποσταθῇ εἰς τὴν χρεῖαν τῶν παιδίων τῆς. Ἐτῆζι μὲ καλὴν τῆς γνώμην καὶ φόβον Θεοῦ διορίζει καὶ θέλει νὰ γενοῦν ὅσα ἐν τῷ παρόντι οἰκαιοθελῶς ἔγραψε. Ἀκόμη λέγει τὸ κερά Μαργιό, ὅτι καθὼς εἶναι φανερόν πῶς ὁ υἱὸς τῆς κῦρ Ἰωάσαφ ἐδανείσθη γρόσια ἀπὸ συνιὸρ Νικολάκη Ντελέντα διὰ ὄνομα τοῦ Σταματάκη, καὶ ὁ συνιὸρ Ντελέντας ἐπληρώθηκε τὰ γρόσια του ἀπὸ τὸ κερά Μαργιό, ὅπου ἐφάνη πλήρωτῆς τῶν κρεντιτόρων τοῦν υἱοῦ τῆς, καὶ ἐπειδὴ εἶναι εἰς χρέος ὁ Σταματάκης νὰ πληρώσῃ αὐτὰ τὰ γρόσια, εἰς κάθε καιρὸν ὅσα ἤθελαν λάβουν ἢ ἀπὸ τὸν ἴδιον Σταματάκη ἢ ἀπὸ μούλκια¹⁾ ὅπου εἰς Νιὸν ἔχει ὁ αὐτός, πολλὰ ἢ ὀλίγα λαβασθοῦν νὰ εἶναι καὶ αὐτὰ ὡς προικία τῆς αὐτῆς Μαργιακιοῦ. Οὕτως οὖν ἔκαμε τὸ παρὸν χαριστήριον γράμμα τὸ Κερά Μαργιό καὶ θέλει νὰ εἶναι βέβαιον καὶ ἀνέκοπτον, χωρὶς νὰ ἤμπορῃ τινὰς ἄλλος νὰ ἐναντιωθῇ εἰς ὅσα (δυσανάγνωστα) καὶ ἂν καὶ τὸ Καλλιτζάκι ὅπου ἄνωθεν γράφομεν ὁ μὴ γένοιτο, καὶ αὐτὴ ἄτεκνη νὰ ἐβγαίνουν καὶ διὰ τὴν ψυχὴν αὐτῆς γρόσια πεντακόσια ἀπὸ τὰ ἄνωθεν ὅπου τῆς διορίζει, καὶ τὰ ἐπίλοιπα νὰ στρέφονται εἰς τοὺς προσιμοτέρους συγγενεῖς τοῦ κερά Μαργιοῦ. Ὅθεν καὶ ὑπογράφεται τὸ παρὸν παρὰ ἀξιοπίστων μαρτύρων εἰς ἀσφάλειαν καὶ τὸ δίδει εἰς χεῖρας τῆς αὐτῆς ἐκγόνης τῆς.

(Ἵπογραφαὶ μαρτύρων δυσανάγνωστοι).

Λογοθέτης Μιχαὴλ Λαγκαδάς ἔγραψα ὡς μοι ἔλεγεν ἡ ἄνωθεν Κυρά Μαργιώ.

4

(Διαθήκη τῆς αὐτῆς Μαργιό Φοσκόλου)

1816: Φεβρουαρίου 26: Σαντορήνης Ἐπάνω μεριά.

Τὴν σήμερον τὸ κερά Μαργιό Φοσκόλου γυνὴ αὐθέντη Γερωνυμάκη Σιγάλα, ὑγιῆς οὔσα τῷ σώματι καὶ τὸν νοῦν ἔχουσα καθαρὸν, καὶ τὰς

¹⁾ Εἰσοδήματα.

φρένας σώας, καὶ βλέπουσα τὴν ματαιότητα τοῦ κόσμου τούτου καὶ ὅτι εἰς φθορὰν τοῦ θανάτου πάντες ὑποκείμεθα, θέλει καὶ αὐτὴ ὡς φρόνιμος γυνὴ καὶ προετοιμάζει τὸν ἑαυτὸν τῆς διὰ τὸ εἰσελθῆ μετὰ τῶν φρονίμων παρθένων εἰς τὴν χαρὰν τοῦ νυμφίου Χριστοῦ, διὰ τὸ μὴ μείνῃ ἔξω τῆς θύρας, ὡς αἱ μωραὶ παρθένοι, ὅπου ἤκουσαν οὐκ οἶδα ὑμᾶς· διὸ καὶ κάμνει τὴν παροῦσαν διαθήκην, καὶ ζητεῖ πρῶτον συγχώρησιν ἀπὸ ὅλους τοὺς χριστιανούς νὰ τῆς συγχωρήσουν, ἂν κατὰ τι τοὺς ἔβλαψεν, ἢ παρεπίκρανε τινα, ἔπειτα διορίζει, ὅτι τὰ παιδιὰ τῆς, τῶς ἀφίνει τὴν εὐχὴν τῆς, καὶ νὰ εἶναι ἀγαπημένα, χωρὶς νὰ ἔχουν ἀναμεταξύ τους ἰντερέσα διὰ ἀπερασμένους ὑποθέσεις, καὶ ἂν εὑρεθοῦν γράμματα, ἢ ὁμολογίαις εἰς κανένα τῆς παιδιὸν ἢ τοῦ πατρὸς τῶς, ἢ ἀναμεταξύ τὰ παιδιὰ διὰ ἀπερασμένα ἰντερέσα νὰ εἶναι ἄκυρα καὶ νουλάθα, ὡσὰν ποῦ λέγει καὶ μαρτυρεῖ ἐν φόβῳ τῆς Θεοῦ, ὅτι ὅλα ἔλαβον τέλος, καὶ δὲν πρέπει νὰ ζητᾶ ὁ εἰς ὑπὲρ τοῦ ἄλλου τὸ οὐδέν. Ἐπειτα λέγει, ὅτι καθὼς ἐξεμοίρασε τὴν ἐκγόνην τῆς Μαρίας, θυγατέρα τοῦ υἱοῦ τῆς κυρ Ἰωάσαφ, ὡς ἀναθροφικὴν τῆς ὅπου ἦτον, θέλει νὰ εἶναι ἀπείρακτα κατὰ τὸ γράμμα ὅπου τῆς ἔκαμε καὶ τῆς ἔδωκε καὶ βαστᾶ καὶ ἡ ἴδια κόπια διὰ νὰ γίνῃ, ὡς καθὼς διορίζει. Ἐπειτα λέγει καὶ διὰ τὸν υἱὸν τῆς Τζωρτζάκη, ὅτι τὸν ἐδιόρισεν εἰς τὰ σώχωρα ὅπου τοῦ ἐπούλησε, καὶ τοῦ ἐχάρισεν ἀπὸ τὴν ἀγορὰν διὰ νὰ εἶναι εἰς χρέος νὰ ἀνάπτῃ τὸ κανδῆλι τῆς κυρίας Πλατζανῆς ἀκοίμητον καὶ νὰ κἀνῃ καὶ τὴν ἀροτοκλασίαν τῆς μνήμης τῆς τοῦ ἀκαθίστου καὶ τὸ μοίρασμα· καὶ νὰ τὰ κάμνουν αὐτὰ παντοτινά, ὅπου εὑρίσκονται αὐτὰ τὰ σώχωρα. Ἐπειτα λέγει πῶς τοῦ ἀφήνει τὰ ὀσπίτια ὅπου εἶναι ἀνάμεσον τῆς ἐκκλησίας τῆς Πλατζανῆς, καὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ τιμίου σταυροῦ· τὸ κάτω καὶ τὸ ἀπάνω· μὰ νὰ μὴν τύχη ποτὲ καὶ βουληθῆ κανένας νὰ κἀμῃ ντάνος¹⁾ τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας τῆς Πλαντζανῆς μὲ μάνδραν, ἢ ἄλλην τινὰ πείραξιν, διὰ νὰ μὴν ὑποπέσουν εἰς κρῖμα· ἀκόμη τοῦ ἀφήνει μέσα εἰς αὐτὰ τὰ ὀσπίτια ἓνα τραπέζι βενέτικο, ἓνα μεντέρι²⁾ καὶ ἓνα πεῦκι³⁾ καὶ δύο μαζελλάραις τοῦ σουφᾶ. Ἀκόμη καὶ εἰς τὸ κάτω σπίτι ἓνα σουφᾶν,

¹⁾ Βλάβη, ζημία, ἰταλ. danno.

²⁾ Ἀνάκλιτρον, λ. τουρκ.

³⁾ Τάτης χνοῶδης μετὰ κροσσίων ἐκ μετάξης. (Ἑλλ. ἐπεύχιον).

καὶ δύο κασσέλες, καὶ εἴ τι ἄλλο ἤθελε τὴν φωτίση ὁ Θεὸς ἀπὸ συρμὴν νὰ τοῦ ἀφήση μέσα. Ἀκόμη τοῦ ἀφήνει τέσσερα (ζάρφια¹⁾) ἀσημένια, καὶ μίαν ἀσημόκουπαν διὰ νὰ πίνουν οἱ χριστιανοὶ εἰς τὸ μοίρασμα τῆς Παναγίας· ἀκόμη καὶ τὸ σεντουκάκι ὁποῦ ἦτον ἀπὸ τοῦ πάππου του, ὁποῦ εἶναι διὰ γράμματα· ἀκόμη ἀφήνει καὶ τοῦ ἐκγόνου τῆς Γερωνυμάκη, υἱοῦ τοῦ αὐτοῦ Τζωρτζάκη, δεκαέξι ἀσημόκουμπα ξεκουφωτὰ στὸ μάλαγμα βουτηγμένα. ὁποῦ τὰ ἠγόρασεν ἀπὸ τῆς νύμφης τῆς κυρὰ Πλητοῦ ὡς λέγει, αὐτὰ ἀφήνει τοῦ υἱοῦ τῆς Τζωρτζάκη καὶ τὴν εὐχὴν τῆς ἀπὸ καρδίας τῆς νὰ εἶναι μέσα εἰς ὄλον του τὸ ἀρχοντικόν. Ἀκόμη λέγει τὸ κερὰ Μαργιό, καὶ διορίζει, ὁποῦ ἂν τώρα τῆς τύχη θάνατος νὰ γίνωνται διὰ τὴν ψυχὴν τῆς γρόσια 600: νὰ δίδωνται τὰ μὲν ἑκατὸν πενήντα εἰς τὸν ἅγιον Τάφον νὰ γράφωνται παρρησία τὰ ὀνόματα τῶν γονέων τῆς Ἰωάννου καὶ Φλουρίας καὶ τὸ ἐδικόν τῆς Μαρίας· καὶ εἰς τὴν Παναγίαν Πλατζανὴν ἄλλα ἑκατὸν πενήντα νὰ γράφωνται καὶ αὐτοῦ παρρησία τὰ ἴδια ὀνόματα, μὰ νὰ γίνεταί με αὐτὰ τὰ ἑκατὸν πενήντα γρόσια ἓνα ἀσημοκάνδηλον τῆς Πλατζανῆς νὰ τὸ ἀνάπτῃ ὁ υἱὸς τῆς Τζωρτζάκης ὡς τὸν διορίζει· καὶ τοῦ ἀρχιερέως μίαν παρρησίαν καὶ νὰ τῆς λειτουργήσῃ καὶ δύο φοραῖς εἰς τὰ σαράντα τῆς, καὶ ὅποταν ἄλλοτε ἔλθῃ ἐπάνω καὶ τοῦ βολέσῃ· ἀφήνει δέκα γρόσια πρόθεσιν καὶ σαρανταλείτουργον εἰς τὴν Παναγίαν τοῦ Βοθώνου· καὶ εἰς τὴν Παναγίαν τοῦ Πύργου τὴν Τριτιανὴν ἄλλα δέκα πρόθεσιν καὶ σαρανταλείτουργον, καὶ εἰς τὴν Παναγίαν τοῦ Ἐμπορίου ἄλλα δέκα γρόσια πρόθεσιν καὶ σαρανταλείτουργον· εἰς τοὺς ἁγίους Ἀναργύρους ἂν κτισθοῦνε ἐδῶ εἰς τὸ Καστέλι ἄλλα δέκα γρόσια· εἰς τὸν προφήτην Ἥλιαν στὸ μοναστήρι δέκα γρόσια· καὶ εἰς τοὺς ἱερεῖς τοῦ Καστελιοῦ μας με τῆς Θηρασίας ἀπὸ δέκα γρόσια πρόθεσιν εἰς τὰς ἐκκλησίας των καὶ σαρανταλείτουργον τοῦ καθ' ἑνός· ἀκόμη ἀφήνει τριάντα γρόσια ἂν γίνῃ ξενοδοχεῖον ἐδῶ εἰς τὸ Καστέλι νὰ δίδωνται· ἀκόμη τὰ ἄλλα δέκα γρόσια ὁποῦ ἔμειναν νὰ δίδωνται εἰς τοὺς ἁγίους Ἀναργύρους εἰς τὸ Μεγάλον χωρίον πρόθεσιν καὶ σαρανταλείτουργον· ἀκόμη λέγει ὅτι αὐτὰ τὰ ἑξακκίσια γρόσια νὰ ἔχουν νὰ ἔβγουν ἀπὸ τὰ διάφορα τῶν

¹⁾ Θῆκαι εἰς ἕς ἐνεβάλλοντο τὰ φλιτζάνια τοῦ καφέ μέχρι τοῦ μέσου αὐτῶν περιπίου, ἔχουσαι σχῆμα ὠοθηκῶν. Ἡ λ. ἀραβικὴ (ζάρφ).

ὁμολογιῶν, ὅπου βαστᾶ εἰς τὰ χέρια της τὸ κερά Μαργιὸ καὶ τὰ γράφει τῆς ἐγκόνης της Μαριακιοῦ, ἀκόμη νὰ ἔβγουν ἄλλα διακόσια γρόσια νὰ τὰ παίρῃ εἰς χεῖράς του ὁ πνευματικός της κῦρ Γρηγόριος Βλάχος νὰ τὰ δίδῃ, ὅπου αὐτὴ τὸν διορίσῃ· νὰ ἔβγουν καὶ αὐτὰ ἀπὸ τὰ διάφορα τοῦ παιδιοῦ τοῦ Μαριακιοῦ, ἂν τὸ κερά Μαργιὸ ἀποθάνῃ ὀγλήγορα, εἰ δὲ καὶ ζῆ τότε μόνη της τὰ οἰκονομεῖ, κατὰ τὸ γράμμα ὅπου ἔχει τοῦ παιδιοῦ Μαριακιοῦ. Ἐτῆ ἐδιόρισε καὶ διέταξε ἡ ῥηθεῖσα κερά Μαργιὸ τόσον διὰ τὰ παιδιὰ της, ὡς ἄνθρωπος, ὅσον καὶ διὰ τὴν ψυχὴν της, διὰ τῶν ὁποίων γραφομένων τὴν στερεότητα, καὶ τὸ βέβαιον θέλει καὶ διορίζει ἐπιτροπικούς της τὸν ἅγιον πρωτοσύγκελον κῦρ Μακάριον Πλατύν, καὶ τὸν σινιὸρ Ἀντωνάκην Ἀλαφούζον, καὶ ἐμένα τὸν γραφέα, καὶ διορίζει ὅπου ἐν φόβῳ Θεοῦ, καὶ διὰ τὴν ψυχὴν τους νὰ προβλέπουν νὰ γίνουν ὅσα ἐδῶ γράφει καὶ διορίζει καὶ νὰ οἰκονομοῦν καὶ διὰ τῆς ἐγκόνης της Μαριακιοῦ τὸ ἰντέρέσον, ὅπου ἐβγάζοντας ἀπὸ τὰ διάφορα τὰ διωρισμένα ψυχικά της, νὰ οἰκονομοῦν τὰ ἐπίλοιπα διάφορα εἰς αὔξησιν κεφαλαίου, ἕως νὰ ὑπανδρευθῆ τὸ παιδί, ἢ ἂν δὲν ὑπανδρευθῆ ἕως τοὺς εἰκοσιπέντε χρόνους τῆς ἡλικίας της, ὅπου εἶναι τῶρα δώδεκα, νὰ τῆς δίδουν, ὡς διαλαμβάνει τὸ γράμμα ὅπου τῆς ἔδωσε, καὶ νὰ μὴν ἡμπορῆ ὁ ἕνας ἐπιτροπικός χωρὶς τὴν γνώμην τῶν ἄλλων δύο νὰ κάμῃ τὸ οὐδέν, ἢ τὸ παραμικρόν, καὶ ἂν ὡς ἄνθρωποι ὅπου εἴμεθα καὶ ἤθελε τύχη θάνατος ἑνὸς ἢ ἄλλου ἐπιτροπικοῦ, ὁ ἴδιος ἂν ἔχῃ παιδιὰ νὰ τὰ διορίσῃ, ἢ οἱ δύο νὰ εὐρίσκουν ἄλλον θεοφοβούμενον νὰ βάζουν εἰς τὴν φροντίδα αὐτὴν διὰ βέγουλαν, καὶ ἄς τὸ τραυᾶ ὅποιος σταθῆ διὰ ψυχικὴν του σωτηρίαν. Ἐτῆ ἐδιόρισε τὸ κερά Μαργιὸ μὲ καλὴν της γνώμην, καὶ φόβον Θεοῦ, καὶ αὐτὴ θέλει νὰ εἶναι ἡ πρώτη καὶ ὕστερὴ της παραγγελία, καὶ ἂν εὐρεθῆ ἄλλη πρωτότερη νὰ εἶναι ἄκυρος, διὸ καὶ εἰς ἐνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν ἐπαρκακάλεσεν ἀξιοπίστους μάρτυρας καὶ τὸ ὑπέγραψαν, καὶ τὸ ἔδωσεν εἰς χεῖρας τῶν ἐπιτροπικῶν της.

(Ἵπογραφαὶ μαρτύρων)

Λογοθέτης Μιχαὴλ Λαγκαδάς ἔγραφα ὡς μοι εἶπεν ἡ ὀηθεῖσα
Κυρὰ Μαργιώ.

(Ὁμόλογον χρέους τῆς κοινότητος Καστελίου πρὸς τὴν Μαργιώ Φωσκόλου).

Ἐν ἔτει 1816 Νοεμβρίου 30 (Τ. Σ.)

Τὴν σήμερον φανερώνει καὶ ὁμολογεῖ ἡ κοινότης τοῦ Καστελίου τῆς Ἐπάνω μεριᾶς, ὅτι ἔλαβα δανειακῶς διὰ χρεῖαν καὶ ἀνάγκην τῆς αὐτῆς κοινότητος ἀπὸ τὴν Κυρὰ Μαριὸ Φωσκόλου, γρόσια τὸν ἀριθ. χίλια πεντακόσια ἦτοι γρ. 1500 μὲ τὸ διάφορον ἐπὶ συμφωνίᾳ τόκου πρὸς δώδεκα τὰ ἑκατὸν τὸν καθ' ἕκαστον χρόνον εἰς ὅσον καιρὸν ἤθελε τὰ βαστάξει, διὰ τὰ ὁποῖα αὐτὰ γρόσια ὑπόσχεται ἡ αὐτὴ κοινότης εἰς πρώτην ζήτησιν τῆς ἄνω εἰρημένης κυρὰ Μαργίου πληρῶσαι εὐχαρίστως κεφάλαιον μετὰ τοῦ δεδουλευμένου διαφόρου ἢ καὶ ὅποιος ἄλλος ἤθελε φανερώσει τὸ παρὸν καὶ διὰ τὸ ἀψευδές καὶ βέβαιον τῆς ἀληθείας ὑπογράφεται παρὰ τῶν ἐπιστατῶν τοῦ Καστελλίου καὶ τυπώνεται μὲ τὴν συνήθη σφραγίδα πρὸς διηνεκῆ ἀσφάλειαν.

(Τ. Σ) Νικόλαος Πλατῆς
'Αντώνιος 'Αλαφουῆζος.

Ε' ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ

ἄβαντάριον = σχέδιον προικοσυμφώνου (ἰταλ. inventario = ἀπογραφή, εὐρετήριο).

αἰδάρω καὶ αἰδέρονω = βοηθῶ [ἰταλ. aitare].

ἄλλοίθωρος = παραβλώψ.

ἄμπουθῶ = ὦθῶ, βοηθῶ «ἄμπούθα μωρὲ φτωχὲ νὰ μὴ γενῶ σὰν τσαὶ σέ» (παροιμ.).

ἀνάρια = ἀραιὰ «ἀνάρια - ἀνάρια τὸ φιλι» νὰ χη τσαὶ νοστιμάδα» (παροιμ.).

ἀνομάτοι = ἄνδρες ἐκ τοῦ ὄνομα ὡς καὶ ἀνομάζω ἀντὶ ὀνομάζω.

ἀνήστρεπτος = ἀνεπίστρεπτος, ἀγύριστος.

ἀντίμωχρος = ἡ μετὰ τὸν μῶχρον (ἰδ. λέξ.) τῶν δικτύων εἰς τὴν θάλασσαν βολή.

ἀντίψυχα = οἱ διανεμόμενοι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἄρτοι κατὰ τὰ μνημόσυνα ὑπὲρ τῶν ψυχῶν τῶν ἀποθανόντων.

ἀντυλιάδι = (τυλιγάδι ἀλλαχοῦ) ἰστοουργικὸν ἐργαλεῖον, ἐφ' οὗ περι-

τυλίσσεται τὸ νῆμα καὶ εἶτα ἀφαιρεῖται (ἐκ τοῦ τυλίσσω). Διάφορον τὸ ἀντί, ἐφ' οὗ περιτυλίσσεται τὸ στημόνιον.

ἀποντιαλεούντια = σκυβαλίσματα (ἀπὸ + διαλέγω).

ἀποσπερνός = ὁ μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου (μετὰ τὸν ἔσπερινόν) βόλος τῶν δικτύων.

ἀρνάξια = ἐπιπλα ἐξοχικῆς οἰκίας (ἐκ τοῦ ἰταλ. arnese = ἐπιπλα).

ἀστοιβιά = ἀκανθῶδες φυτὸν (ἐκ τοῦ στοίβη τῶν παλαιῶν).

ἀτός του = αὐτός, μόνος.

ἄφουσα (ἦ) = ἔξαψις ἐκ τοῦ ἄπτω, ἄφτω - ἀφοῦσα - ἄφουσα, κατὰ τὸν κ. Χατζιδάκιν.

ἄφρίτης (ἐκ τοῦ ἄφρός) = ἄλας, παραγόμενον ἐπὶ κοιλωμάτων βράχων, ἐφ' ὧν τὰ κύματα ἐκρηγνύμενα ἀπολείπουν ποσότητά τινα θαλάσσης, ἣτις διὰ τῆς ἔξατμίσεως πήγνυται.

βαῖοκλαδίξω (ἐκ τοῦ μετὰ βαίτων καὶ κλάδων ὑποδέχομαι) = περιποιῶμαι.

βαριορρίζικο (ἐκ τοῦ βαρὺς — ρίζικόν) = κακότυχον, δυστυχές. Τὸ ρίζικόν = τύχη, μοῖρα.

βγοδώνω = ἀποπερατῶ (ἐκ τοῦ εὐοδόω).

βλοᾶται = στεφανώνεται, ὑπανδρεύεται (ἐκ τοῦ εὐλογεῖται). Περὶ τῆς λ. βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Γαμήλια σύμβολα σ. 117.

βλοῦκα = κρίκος, χαλκᾶς.

βοστσῆ = τροφή τῶν ποιμνίων (βοσκή).

βοστσό = τὸ μέρος ὅπου τρέφονται τὰ ποιμνια, βόσκουσιν (βοσκεῖον).

γκέρμπερι = λεπτή σιδηρᾶ ῥάβδος, δι' ἧς ἐκφράσσουσιν οἱ σιδηρουργοὶ τὴν κάμινον τοῦ ἐργαστηρίου των (τουρκ. λέξι).

γκόρφι ἐγκόλπιον, γυναικεῖον κόσμημα.

γλύκαμα = γλύκασμα, πάνθ' ὅ τι γλυκαίνει.

γνέμα (ῥῆμ. γνέφω — ἔγνεψα) = νεῦμα.

διαβάτρα = ἡ διερχομένη γυνή, θηλ. τοῦ διαβάτης ὡς ψεύτης - τρα, κλέφτης - τρα κττ.

εἶντα = τί; (τ' εἶν(αι) τά — τεῖντα — εἶντα;)

ἐμπασιδιάξω (καὶ μπασιδιάξω — μπασιδιάσαμε — μπασιδιάσματα) = ὁδηγῶ, εἰσάγω τὸν μνηστῆρα εἰς τὴν οἰκίαν τῆς μνηστῆς του (ἐκ τοῦ ἔμβασις = ἐμβαίνειν, εἰσέρχεσθαι).

ζά = αἶγες καὶ πρόβατα.

ζουμπᾶς ὄργανον, δι' οὗ ἀνοίγουσιν οἱ σιδηρουργοὶ ὀπὰς ἐπὶ τοῦ σιδήρου (τουρκ. λέξ.).

ζυδός = μεγάλη δοκὸς τῶν ἀνεμομύλων παράλληλος τῷ ἄξονι, ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζονται πάντα τὰ μηχανήματα τοῦ ἀνεμομύλου.

θομπώνω = ἐκθαμβῶ, θαμβώνω. «Σὰν ἀρχοντήνη ὁ ἄνθρωπος θομπώνεται τὸ φῶς του.»

καβαντζάρω = ἀνέρχομαι, προχωρῶ.

καθενεῖς = ἕκαστος.

κακουσιά τῆς κεφαλῆς = ἀκαθαροσία τῆς κεφαλῆς, λέπρα.

κακωσύνη = κακὸς καιρὸς, τοῦναντίον καλωσύνη = εὐδία, γαλήνη.

καματερός = φιλόπονος, καματερή = ἡμέρα ἐργάσιμος, λαμβάνεται ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἡμέραν τῆς ἀργίας ἤτοι τὴν σκόλην (ἀρχ. καματηρός). Τὸ ἐναντίον ἀκαμάτης - ἀκαμάτρα.

κανάτια = τὰ δύο τμήματα τῆς φύσας (τοῦ φουσεροῦ) τῶν σιδηρουργείων.

καρκοῦνι = ὀπὴ ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ βυτίου, ἵνα δι' αὐτῆς ἐγγέηται τὸ γλεῦκος.

κατάκωλον = τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ ἀλιευτικοῦ σάκκου (τῆς τράιτας), τὸ ἔχον τὰ μάτια μικρά. Μάτια εἶναι τὰ διάκενα τῶν δικτύων.

καταριά = ἡ κάτω πέτρα τοῦ μύλου, παναριά = ἡ ἄνω πέτρα. Κατὰ τὸν κ. Χατζιδάκιν ἐκ τοῦ ἐπάνω καὶ κάτω καὶ τῆς καταλήξεως -αριά (-αρης-αρέα).

καντσιές = ὀπαί, ὑπάρχουσαι ἐπὶ τοῦ ξυλίνου κύκλου τοῦ ἀνεμομύλου.

κοντόβολον = ὁ βόλος (= τὸ ῥίψιμον τοῦ δικτύου), ὁ γινόμενος τὴν ἡμέραν μὲ ὀλίγα σχοινία.

κοπίστρα = μικρὸν ἐργαλεῖον δι' οὗ κόπτουσιν οἱ σιδηρουργοὶ τὸν σίδηρον.

κουντοῦτο = συνοικία πρὸς Β. τῆς Χώρας ¹⁾. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς συνοικίας ταύτης ἀποτελεῖται αὐτοφυῆς ὄχετὸς κατάντης, δι' οὗ τὰ ἐπιρρέοντα ὕδατα φέρονται κάτω μακρὰν τῆς χώρας. (Ἴταλ. condotto.)

κουςέγια = εἰσηγήσεις κακαί (βενετ. consegio, ἰταλ. consiglio).

¹⁾ Χώρα λέγεται ἡ μία καὶ μόνη κωμόπολις τῆς Ἴου

κουσουῤρο = συμβούλιον (ἰταλ. *consulto*).

κουτσουνάδα = παπαροῦνα, ἔτι δὲ καὶ τὰ παρὰ τὴν ῥίζαν αὐτῆς χόρτα. *Κουτσοῦνα* δὲ λέγεται ἢ ἀνθοδέσμη, ἔτι δὲ καὶ ἡ κόρη (κοῦκλα).

λαλά = μάμη (κατὰ τὸν κ. Χατζιδάκιν λέξις παλαιά, μικρασιατικὴ καὶ νῦν τουρκικὴ).

λιταδόρος = φιλόνομος καὶ λιταδοριὰ φιλονικία ἐκ τοῦ λίτη, (ἰταλ. *lite*) καὶ τῆς καταλήξεως -δόρος (σουλατσα-δόρος φουμα-δόρος κττ).

λογοῦ = λεχώ.

μάγου = τοῦλάχιστον (ἐκ τοῦ τουρκ. *maneu* κατὰ τὸν κ. Χατζιδ.)

μάλε = πολλά, λίαν (λεξ. ἀραβ. κατὰ τὸν κ. Χατζιδάκην σημαίνουσα θησαυρόν).

μάμμαδα = μικρότατα πράγματα καὶ κυρίως ὀψάρια (μὴ ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ *mammo* = βρέφος, νήπιον;)

μάνταλο = ὁ μάνδαλος, ζύγωθρον.

μασοῦτι = νηματόσφαιρα, ἀλλαχοῦ *μασοῦρι* (τουρκ. *μοσούρι*).

μελιτωμένη = κηρήθρα πλήρης μέλιτος (μελίκηρον).

μερέντι = τὸ μεταξὺ μεσημβρίας καὶ ἑσπέρας λαμβανόμενον φαγητόν, καθὼς καὶ ἡ δειλινὴ ὥρα. (Ἰταλ. *merenda*) καὶ ὁ μερεντίζω.

Μισοσπορίτισσα = ἡ ἑορτὴ τῶν εισοδίων τῆς Θεοτόκου (21 Νοεμβρίου) ὅταν ἡ σπορὰ ἐν τῇ νήσῳ εὐρίσκηται ἐν τῷ μέσῳ, ὅταν δὲ κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἔχη ἀποπερατωθῆ, λέγεται Ἀποσπορίτισσα.

μουγγαλίζω = φωνάζω δυνατὰ (κυρίως ἐπὶ βρέφους ἢ χεϊμάρρου) ἐκ τοῦ *μογγός* = ἔχων βραχνὴν τὴν φωνήν, κοιν. *μουγγός*.

μουρίτσι = προσωπεῖον, ὃ φοροῦσιν οἱ μελισσοουργοὶ πλησιάζοντες εἰς τὰς κυψέλας, ἵνα μὴ κεντριζονται ὑπὸ τῶν μελισσῶν.

μπαρτώνουν τὰ ψάρια = φράττουσι τὰς ὀπὰς (τὰ μάτια) τῆς τράτας διὰ τῆς κεφαλῆς των ζητοῦντα νὰ ἐξέλθωσιν. Κατὰ τὸν Χατζιδάκιν ἐκ τοῦ ἔμπεράτης.

μπιστικὸς = ἔμπιστος καὶ ἐξαίρετος φίλος.

μπουλέττα = στιγμὴ «περίμενε μιὰ μπουλέττα».

μπουλιὸς = ἀντλητήριο, κάδος, ὅταν εἶναι ἐκ ξύλου ὅταν δ' ἐκ μετάλλου λέγεται *σίγλα* (ἐκ τοῦ λατ. *situla*) ἰταλ. *bugliolo* = καδίσκος ξύλινος.

μπουλιάστρα = κρικός συνδεδεμένων πραγμάτων (σύκων, ἰχθύων,

κτι.) διὰ κλωστής ἢ βούρλων. Συγγενεῦει τῷ ἐν Κρήτῃ *μπουρλιάζω*, ὃ ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἀλλαχοῦ λέγεται *μπουρλιάζω*, τὸ δὲ *βουρλιάζω* = συμπλέκω κρόμυνα διὰ βούρλων.

μῶχρος = ὁ κατὰ τὸν ὄρθρον βόλος (τῆς τράττας) κατὰ τὸν κ. Χατζιδάκιν ἐκ τοῦ ἡμίωχρος — μῶχρος — μουχρώνω — μούχρωμα.

νοικοτσουρά = οἰκοδέσποινα καὶ συνετὴ οἰκονόμος. Τὸ δὲ *νοικοτσούρης* = κτήτωρ καὶ εὖπορος ἄνθρωπος. *Νοικοτσουριὸ τοῦ σπιτιοῦ* = ἐπιπλα τῆς οἰκίας.

νοιντρεισάρισμα = στροφή τοῦ ἄξονος τοῦ ἀνεμομύλου πρὸς τὴν πνοὴν τοῦ ἀνέμου (ἐκ τοῦ ἰταλ. *dirizzare*).

ξαμπωσταριά = ἐξαπώθησις.

ξόμπλι = διάκενον τῶν περικημίδων (καλτσῶν) δι' οὗ φαίνεται ἡ ἐπιδερμὶς, ἔτι δηλοῖ καὶ σημεῖα ἐπ' αὐτῶν γινόμενα διὰ χρωμάτων διαφόρων πρὸς στολισμόν. Ὅθεν μεταφορικῶς *ξόμπλια* λέγονται αἱ κατηγορίαι, τὰ ἐλαττώματα ἀνθρώπου τινός. Ὑπάρχει καὶ ῥῆμα *ξομπλιάζω* = λέγω τὰ σφάλματα ἀνθρώπου ἀπόντος (λατ. *exemplum*).

ὄντες = ὅταν.

ἄου = θαυμαστικὸν καὶ ἐκπλήξεως σημαντικόν.

ὄρπίδες = ἐλπίδες.

οὔριά = οὔρα.

παναριά ἴδ. *καταριά*.

παραπόνεση (ἦ) = παράπονον.

πέτσι = τὸ στήθος, θώραξ, *μπέτσι* = στήθος ζώου (ἐκ τοῦ ἰταλ. *petto*).

πνέμα = πνεῦμα-νοήμων ἀνθρώπος.

πομπεύομαι = ἐκτίθεμαι μειουμένης τῆς ἀξιοπρεπείας μου.

πουντί = προεσοχὴ λιθόκτιστος πρὸ τῆς θύρας τῆς οἰκίας ἐν εἴδει ἐξώστου.

πούτου = ἄπαγε. Κατὰ τὸν κ. Χατζιδάκιν ἐκ τοῦ *πιτοῦ σου* — *πιτοῦ του* — *πούτου*.

πρόχυμα (τὸ) κρατούμενον γάλα ἐκ τῆς βεδούρας, ἵνα ἀφ' οὗ ἐκ τοῦ λέβητος ἐξαχθῇ τὸ χλωρὸ (τυρός), ἐγγέωσιν αὐτὸ πρὸς κατασκευὴν μυζήθρας. Γνωστὸν ὅτι παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἐλαμβάνετο ἐπὶ γλεύκοις ἐκρέοντος ἀνευ ἀποθλίψεως τῶν σταφυλῶν.

πωρνὸ = πρῶτὴ κατὰ μετάθεσιν τοῦ ρ ὡς λειτροῦῶ — ἡλειτρούησα καὶ ἄλλα πολλά.

δουκάνα = τὸ σχοινίον, ὅπερ ζώννυται ὁ σύρων τὴν τράτταν.

σάκκος (ὀ) = τὸ ὀπισθεν καὶ τελευταῖον μέρος τῆς τράττας.

σαλαγγιά = τέσσαρα ἢ πέντε ἀγκίστρια καταλλήλως συνδεδεμένα πρὸς ἀλείαν ὀκταπόδων. Ἐν Κρήτῃ σαλαγιά (μὴ ἐκ τοῦ σαλάγη — σαλάσσω = σείω, κινῶ, παραφορτώνω;)

σάντουλος = ἀνάδοχος ἰταλ. santolo.

σαρδοῦνι = τὸ τρίχινον μέρος τῆς τράττας τὸ πλησίον τῶν μολυβδίδων, ἔχον πλάτος ἕξ δακτύλων.

σεηλάνη = πολύτιμος «πέτρα σεηλάνη».

σιανὸς = σιγανός.

σκαρίζω = ἐκδιώκω τὰ ζᾶ ἀπὸ τὸ στάλιασμα, ἵνα μεταβῶσιν εἰς τὴν βοσκήν. (Ἐκ τῆς τοῦ σκαρίζω (= πηδῶ) προήλθεν ἡ τοιαύτη σημασία;)

σκληβός, σκληρός, κυρίως ἐπὶ ἄρτου «σκληβὸ ψωμί».

σκλητάδα = ἐπώνυμον, καταγωγή.

σπήλιο = σπήλαιον.

σπιθάρι = κοίλωμα βράχων ἐν οἷς γίνεται ὁ ἀφρίτης (ἐκ τοῦ πίθος).

σταλιάζουν τὰ ζᾶ, ὅταν κατὰ τὸ θέρος ἀναπαύωνται ὑπὸ σκιάν τὰ ποίμνια μέχρι τοῦ σκαρίσματος. Περὶ τῆς ἐτυμολογίας τῆς λ. (ἀρχ. ἑλλ. στάλη, σταλός) βλ. Πολίτου Παροιμ. τ. Γ' σελ. 39-40.

σταλίκια = τὰ καλάμια τὰ τοποθετούμενα ἐπὶ τῆς τράττας, ἵνα μὴ περιπλέκωνται τὰ δίκτυα. (Γίνεται ἐκ τοῦ στάλιξ-κος = κοντός, κάμαξ;)

στάρπη = τὸ ἐν τῷ λέβητι πηκτὸν γάλα πρὸ τῆς ἐξαγωγῆς τοῦ χλωροῦ (τυροῦ).

στιμάρω = προφυλάττω. Ἰταλ. stimare.

συγκάνω = συμβιβάζομαι-συμφωνῶ, συνεργάζομαι (συν-κάμνω).

συγκωμιάζω = παρομοιάζω (ἐκ τοῦ συνεγκωμιάζω κατὰ τὸν κ. Χατζιδάκιν.)

συντσεριάζω = συμμειγνύω τὸ προζύμιον μετὰ τοῦ ὕδατος καὶ ἀλεύρου (ἐκ τοῦ συγκεράννυμι;)

συσταμονίζω = τακτοποιῶ, συσταμονισμένη = εὐπρεπῶς ἐνδεδυμένη. (Ἔχει τὴν σημασίαν τοῦ συνίστημι = διευθετῶ, τακτοποιῶ).

σωκάρδι = γελέκι.

σωτήρας (τοῦ Χριστοῦ τῆ Σωτήρας) = ἡ τῆς 6 Αὐγούστου ἑορτή.

σωτηρεύομαι = οἰκονομοῦμαι, σφῶζομαι.

ταράχτης = κλάδος ἀγριελαιίας δι' οὗ ταράσσουν τὸ πηκτὸν γάλα ἐν τῷ λέβητι (ταράσσω).

τραπέξι = τὸ μέσον καὶ πλατὺ μέρος τοῦ ἄκμονος τῶν σιδηρουργῶν.

τσερουλήθρα = ὁ μετὰ τὴν ἐκπίεσιν τοῦ μέλιτος ὑπολειπόμενος κηρός.

τσιμέτια = τὰ ἄνθη τῆς κολοκύνθης.

τσουρί = λέγεται ἐπὶ μεγάλης ταχύτητος «τρέχει τσουρί.»

τυπάρι (κηρός) τὸ ἀλλαχοῦ λεγόμενον τυπάρι (τύπος).

ὕψέλι = τὸ κυψέλη.

φαοποτοῦρα = φαγητὸν καὶ ποτὸν = συμπόσιον.

φάρσης = ὁ ξύλινος κύκλος ὁ περιβάλλων τὰς μυλοπέτρας.

φελῶ παρατ. ἠφέλα = ἀξίζω, ὠφελῶ.

φωτάρρα = σωρεία καυσίμου ὕλης καιομένης Ἐκ τοῦ φῶς· φωτὸς ὡς καλυβάρα (καλύβη), γυναικάρρα-γυνή. Ἡ κατάληξις -αρά ἐν τοῖς τοιοῦτοις εἶνε μεγεθυντικὴ ὡς καὶ ἡ -αρος οἶον σπίταρος — κλέφταρος, Βασίλαρος κττ.

χαλινὸς = τὸ ξύλον τὸ εὐρισκόμενον εἰς τὸ στόμιον τῆς τράττας.

χαρτσιδεῖο = σιδηρουργεῖον, ἐργαστήριον τοῦ χαλκέως. Γνωστὸν ὅτι καὶ ὑπὸ τῶν παλαιῶν χαλκεὺς ἐλέγετο ὁ σιδηρουργός

χλωρὸ ὅταν τὸ πηκτὸν γάλα ταράζουν μὲ τὸν ταράχη παράγεται τὸ χλωρό, ἧτοι ὁ τυρός. Πρβλ. τῶν παλαιῶν «χλωρὸς τυρός».

χτήμα = ὄνος — ἡμίονος - βοῦς.

ψακὺς-εἰά-ύ = πικρὸς (ἐκ τοῦ ψίαξ = ψιάς καὶ ψακάς κατὰ τὸν κ. Χατζιδάκιν).

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΥΛΛΕΚΤΑ

ΕΚ ΝΥΜΦΩΝ ΤΗΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

γπο

ΣΠ. ΚΑΒΑΣΙΛΑ

Δημοδιδασκάλου.

Α΄ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΑΣΜΑΤΑ

1.

Ἀνέβαινα κατέβαινα μέσ' ἔστ' Ἄη Γιωργιοῦ τῆ σκάλα.
Φραγκόπουλο ἀπάντησα μικρὸ ἀρρεβωνιασμένο,
τὴν ἀρραβῶνα τ' ἄρπαξα, ἔστὴ μάννα μου παγαίω.
Μάννα, κι' ἂν εἶσαι μάννα μου, κ' ἐγὼ παιδί δικό σου,
5 φέρε τὸ λοῦσο λοῦσε με, τὸ χτένι χτένισέ με,
φέρε τὸ μοσχοσάπουνο μοσχοσαπούνισέ με,
φέρε μου καὶ τὴ σκούφια μου τὴ πεντεμασουρένια,
πῶχει πουλιὰ πετούμενα, πουλιὰ καὶ χελιδόνια.
Κι' ἂν ἀπετάξουν τὰ πουλιὰ φεύγω καὶ πάω μ' ἐκεῖνα,
10 νὰ πάω νὰ βρῶ τὴ μάννα μου ἔς ἓνα ψηλὸ ἀπαλάτι,
ποῦ κρησαρίζει τὸ φλωρὶ καὶ πέφτει τὸ λογάρι,
καὶ τὰποκρησαρίσματα τὰ βάνει ἔστὸ μαντῆλι,
καὶ τὸ μαντῆλι ἔστὸ σπαθὶ καὶ τὸ σπαθὶ ἔστὴ ζώση,
κ' ἡ ζώση πάνω ἔστ' ἄλογο καὶ τᾶλογο ἔστὸ κάμπο.
15 Διψοῦν οἱ κάμποι γιὰ νερὰ καὶ τὰ βουνὰ γιὰ χιόνι,
διψᾷ κ' ἐμέ ἡ καρδοῦλα μου γιὰ μῆλο, γιὰ κυδῶνι,
γιὰ μῆλο, γιὰ ροδάκινο, γιὰ νὰ γλυκὸ σταφύλι,
γλυκώτερο δὲν εὔρηκα πὸ τὸ δικό σου ἀχειλί.

2.

Ἐνας κοντὸς κοντούτσικος, κοντὸς μὲ τό να χέρι,
τὴν πέτραν ἐπελέκουνε νὰ βγάλη μονοπάτι.
Ξανθὴ κόρην ἐδιάβηκε καὶ τόνε χαιρετάει.
«Κοντέ μου ποῦ ἔν' τὸ χέρι σου, ποῦ πελεκᾷς μὲ τό να;
5 — Ἐννιὰ κορίτσια ἐφίλησα καὶ δέκα παντρεμέναις,

καὶ δεκοχτὼ καλογορι.αῖς κ' ἐννιά παπαδοπούλαις,
καὶ ἔς τὴν κυρὰ γουμένισσα μοῦ κόψανε τὸ χέρι.

Νὰ φίλουνα καὶ σένανε κι' ἄς μοῦ κοβαν καὶ τᾶλλο.

10 —Κάλλιο νὰ ἰδῶ τὸ αἷμα σου νὰ σιάξῃ ἔστῃ σκουτέλλα,
παρὰ νὰ ἰδῶ τὸ χέρι σου νὰ παίξῃ μὲ κοπέλλα.

Κάλλιο νὰ ἰδῶ τὸ αἷμα σου ἔς τὴ γῆς νὰ λαχταρίσῃ
παρὰ νὰ ἰδῶ τᾶχειλι σου κοπέλλα νὰ φιλήσῃ.»

ΣΗΜ. [Παραλλαγή τοῦ ἐπτανησιακοῦ ἄσματος παρὰ *Passow*
ἀρ. 602. 603 σ. 449. Ἐτέρας παραλλαγὰς βλ. αὐτ. ἀρ. 604 σ. 450.
Ἐβδωμάς 1889 φυλλ. 24 σ. 7-8 (κωακή).— Σ. τ. Δ.].

3.

Θυμᾶσαι ποῦ σ' ἐφίλουνα γλυκά, γλυκά ἔστὸ στόμα;

Παρακαλῶ τὸ Θεόνε, ποῦ νὰ σὲ φάῃ τὸ χῶμα!

Ἵσσαις φοραῖς σ' ἐφίλησα γλυκά, γλυκά ἔστὸ στόμα,
τόσαις φοραῖς ν' ἀνοιξ' ἡ γῆς νὰ σὲ ξερονᾶῃ τὸ χῶμα.

5 Οὔτε παπᾶς νὰ μὴ βρεθῇ γιὰ νὰ σὲ θυμιατίσῃ,
τὶ μένανε τὰ μάτια μου τρέχουνε σὰν τὴ βρούση.

Οὔτε παπᾶς νὰ μὴ βρεθῇ νὰ ψάλῃ τὸ βαγγέλιο,
τὶ μένα μὲ κατάντησες κ' εἶμαι τοῦ κόσμου γέλοιο.

10 Οὔτε λᾶδι νὰ μὴ βρεθῇ ν' ἀνάψουν τὰ καντήλια,
τὶ γὼ εἶμαι, ποῦ σ' ἐφίλουνα γλυκά, γλυκά ἔστ' ἀχείλια.

Καὶ τὰ κεριά ν' ἀνάψουνε κι' ἐκεῖνα νὰ σβυστοῦνε,
π' ὄθε κι' ἂν δοῦν τὰ μάτια μου γιὰ σένα ἔχουν νὰ ποῦνε.

Καὶ τὸ τσαπὶ νὰ τσακισθῇ ἔστὸ μαῦρο σου τὸ μνήμα,
τὶ μένανε μ' ἀρνήθηκες κ' ἔχεις μεγάλο κρῖμα.

15 Χῶμα νὰ σὲ σκεπάσουνε κι' αὐτὸ νὰ γένη ἀσῆμι.
τὶ μένανε μὲ ἤφερες σὲ τζαβαριαροσύνη.

Χῶμα νὰ σὲ σκεπάσουνε κι' αὐτὸ νὰ ναι χρυσάφι,
μήπως, ἀγαπημένη μου, μοῦ πάψουνε τὰ πάθη.

Ἵστὸ σπῖτι νὰ βλογήσουνε, νὰ γύρουνε τὴν κλίνη,
κ' ἐκεῖ νὰ σ' εὔρουνε καὶ σὲ μ' ἀθράκια ἔς τὸ κοφίνι.

20 Ἡ Παναγία κ' ὁ Χριστὸς νὰ μὴ μὲ συνακούσῃ,
τὶ γὼ τὴν καταράστηκα χωρὶς νὰ μοῦ τὸ εἰποῦσι.

ΣΗΜ. Στ. 16. Τζαβαριαροσύνη = τρέλλα. Στ. 20. Δηλαδή νὰ
βρικολακιάσῃ καὶ νὰ τὴν εὔρωσι βρικόλακα μὲ ἀνήρακας ἀνημμένους
εἰς τὸ κοφίνι ἐπὶ τοῦ τάφου.

4.

- Μιά λύγερη βαρειαρρωσιᾶ μίαν ἄγουρου ἀγάπη,
 μιανοῦ ἀγούρου καὶ ξανθοῦ ποῦ χε περίσσια ἀγάπη.
 Ἄτρεξαν τρεῖς γειτόνισσαις νὰ τὴν παρηγορήσουν.
 Ἡ μιὰ παίρνει βασιλικό, ἡ ἄλλη παίρνει ἀπίδι,
 5 ἐκείνη ποῦ τὸν ἀγαπᾶ τὰ δάκρυα ἔστο μαντῆλι.
 «Δὲν ἀγαπήσαμε κ' ἐμεῖς ἀγάπη ὡσὸν καὶ σένα;
 κάμαμε σκλήρινη καρδιά, σκώτια μαρμαρωμένα.
 — Ἔσεῖς κι' ἂν ἀγαπήσατε, μαῦρος ἦτανε κ' εἶναι,
 μὰ τούτη ἂν τὸν ἀγάπησε, ἀγγελομάτης εἶναι,
 10 ἀγγελομάτης καὶ ξανθός, παιγνιδομάτης εἶναι.
 — Ἔσὸν ποῦ τὸν περιπαινᾶς δὲν πὰς νὰ τόνε φέρης;
 — Φέρε τὸ λοῦσο λοῦσε με, τὸ χτένι χτένισέ με,
 φέρε τὸ μοσκοσάπουνο μοσκοσαπούνισέ με.
 — Νὰ χτενιστῆς καὶ νὰ λουστῆς, μὴ λάχη καὶ τὸν πάρης.
 15 — Ὅχι νὰ ζῶ, συντρόφισσα, δὲν εἶμ' ἐγὼ πὸ κείναις.
 Τί γὰ μαι μαύρη ἔστο χορὸ κι' ἄσκημη ἔστο τραγοῦδι
 μὰ γὰ ἡ μαύρη κι' ἄσκημη πολλοὺς νιοὺς θὰ μαράνώ,
 πολλοὺς νιούς, πολλοὺς σγουρούς, πολλοὺς μαλαματένιους,
 20 κι' αὐτὸ τῆς χήρας τὸν ὑγιὸ δὲ μπορῶ νὰ μαράνω,
 γιατί ἔχει βότανα πολλὰ καὶ μάγια δὲν τὸν πιάνουν.
 παρὰ τσῆ λίμνης τὸ θεριὸ νὰ τόνε καταλύση.»
 Τὰ ἐπουράνια ἀνοιχτὰ κι' ὁ λόγος ποῦ π' ἐγίνη,
 καὶ τὸ θεριὸ τὰγρίκησε ποῦ τανε μέσ' ἔστη λίμνη.
 Γυναίκεια πάει καὶ ντύνεται, γυναίκεια πάει κι' ἀλλάζει,
 25 γυναίκεια πάει ἔστην ἐκκλησιά, γυναίκεια χαιρετάει,
 γυναίκεια παίρνει ἀντίδωρο πὸ τοῦ παπᾶ τὸ χέρι,
 γυναίκεια πάει καὶ κάθεται πέρα ἔστο σταυροδρόμι.
 Διαβαίνουν νιοὶ τὸ χαιρετοῦν, διαβαίνουν νιοὶ τοῦ λένε,
 διαβαίνει καὶ ὁ νιούτσικος ποῦ τανε μαγεμένος.
 30 « Πές μου νὰ ζήσης, λύγερη, ποῦθ' εἶν' τὰ ἱγονικά σου;
 — Θωρεῖς ἐκεῖνο τὸ βουνὸ κ' ἐκεῖνο τὸ λιμιῶνα;
 ἐκεῖ ἔν' ἐμὲ τὸ σπίτι μου κ' ἐκεῖ τὰ ἱγονικά μου.
 Τὸ δακτυλίδι μοῦ πεσε ἔστα βάρη τοῦ λιμιῶνα,
 καὶ ποιὸς νὰ μπῆ καὶ ποιὸς νὰ βγῆ καὶ ποιὸς νὰ μοῦ τὸ βγάλη!
 — Ἐγὼ νὰ μπῶ κ' ἐγὼ νὰ βγῶ. κ' ἐγὼ νὰ σοῦ τὸ βγάλω.»
 Πρώτη μπουτιά, ποῦ βάρησε βγαίνει ἀντρός κεφάλι,
 δεύτερη ποῦ δευτέρωσε τοῦτος ὁ νιὸς ἐχάθη.

ΣΗΜ. [Συμφυρμός δύο ἀσχέτων πρὸς ἀλληλα ἄσμάτων: τοῦ περι

τῆς ἐπανόδου τοῦ ἀπίστου ἐράστοῦ διὰ πρεσβειῶν φίλης γειτονίσσης, περὶ οὗ διελάβομεν ἐν Λαογραφ. Α' σ. 387-392, καὶ τοῦ περὶ τοῦ στοιχειοῦ τῆς λίμνης ἢ τοῦ θηρίου, τοῦ εἰς γυναῖκα μεταμορφωθέντος καὶ ἐπενεγκόντος τὸν ὄλεθρον νεανίου· περὶ τῶν παραλλαγῶν τοῦ ἔσματος τούτου βλ. ὅσα ἐσημειώσαμεν αὐτ. σ. 608. — Περὶ δὲ τῆς δοξασίας, εἰς ἣν ἀναφέρεται ὁ 22 στίχος, τῆς πληρώσεως δηλ. πάσης εὐχῆς ἐκφωνουμένης τὴν στιγμὴν, καθ' ἣν ὁ οὐρανὸς εἶναι ἄνοικτός, πραγματευομένη ἐν Παρὰδοσ. σ. 828 κέ. — Σ.τ.Δ.]

5.

Τῆς Εὐδοκούλας.

- Μάννα μὲ τοὺς ἐννιά τσοῦ γιοῦς καὶ μὲ τὴ μιά τῆς κόρη,
τὴν κόρη τὴ μονάκριβη, τὴ μοσκαναθρεμμένη
τὴν ἔλουγε 'ς τὰ σκοτεινά, τὴ χτένιζε 'ς τὰ φέγγα,
καὶ 'ς τὸ λαμπρὸν αὐγερινὸ τσῆ κανε τὰ σγουρά τῆς.
- 5 Προξενητᾶδες ἔρχονται ἀπὸ τὴ Βαβυλῶνα,
νὰ πάρουνε τὴν Εὐδοκιά πολὺ μακριὰ 'ς τὰ ξένα,
κι' ὅλα τὰδρέφια δέ θελουν κι' ὁ Κωσταντῖνος θέλει.
« Δὸς τῆνε, μάννα, δὸς τῆνε, τὴν Εὐδοκιά 'ς τὰ ξένα,
νά χω κ' ἐγὼ παρηγοριά 'ς τὴ στράτα ποῦ διαβαίνω
- 10 — Φρόνιμος εἶσαι. Κωσταντῆ, κι' ἄσχημ' ἀπολογήθης,
ἂν μῶρθη, γιέ μου, θάνατος, ἂν μῶρθη, γιέ μου ἀρρώστια
κι' ἂν τύχη πίκρα γιὰ χαρὰ ποιὸς θὰ μοῦ τήνε φέρῃ; »
Τὸ θιὸ τσῆ βάνει ἐγγυητὴ καὶ τοὺς ἅγιους μαρτύρους.
« Ἐγὼ θὰ πάω κ' ἐγὼ θὰρθῶ κ' ἐγὼ θὰ τήνε φέρω,
- 15 θὰ πάω δυὸ τοῦ χειμωνὸς καὶ τρεῖς τὸ καλοκαῖρι. »
« Ἐπεσε τὸ θανατικὸ κ' ἡ ἔρημη πανοῦκλα,
κ' ἔκοψε τοὺς ὀχτῶ ἀδρεφούς κι' αὐτὸ τὸν Κωσταντῖνο
ψυχομαχεῖ κ' ἡ μάννα τους 'ς τὴ μέση τοῦ σπιτιοῦ τῆς.
« Ὅλα τὰδρέφια τὰ κλαψε κ' ἔκοψε τὰ μαλλιά τῆς,
- 20 κ' εἰς τοῦ καιμένου Κωσταντᾶ ἐκόπηκ' ἡ καρδιά τῆς.
« Ἀνάθεμά σε, Κωσταντᾶ, καὶ τσοῖ δουλειαῖς ποῦ κάνεις,
ποῦ πάντρεψες τὴν Εὐδοκιά πολὺ μακριὰ 'ς τὰ ξένα.
Τὸ θιὸ μοῦ βαλες ἐγγυητὴ καὶ τοὺς ἅγιους μαρτύρους,
ἂν τύχη πίκρα γιὰ χαρὰ νὰ πᾶς νὰ μοῦ τὴ φέρῃς,
- 25 τὸ καλοκαῖρι τρεῖς φοραῖς καὶ τὸ χειμῶνα δύο. »
Πὸ τὸ πολὺ τ'ἀνάθεμα κι' ἀπὸ τὸ πισσολόι,

- γίνηκ' ἢ πλάκα ἄλογο, τὸ χῶμα ἐγίνη σέλλα,
 καὶ τὸ σκουλήκι πῶβυσκε ἔγινε καβαλλάρης,
 κ' ἐκίνησε μεσάνυχτα τὴν Εὐδοκίαν νὰ φέρη
 30 Ἐπῆγε καὶ τὴν εὔρηκε 'ς ἐννιά χορούς μπασμένη,
 καὶ 'ς τοὺς ἐννιά ἐχόρευε κ' ἀπ' τοὺς ἐννιά κρατειώνταν,
 καὶ μὲ τὸ μάτι τῆ καμε καὶ μὲ τὸ μαντηλάκι.
 «Ποιὸς εἶσαι ποῦ μὲ χαιρετᾶς κ' ἐγὼ δὲ σὲ γνωρίζω;
 — Ἐγὼ μαι ὁ Κωσταντῖνος σου, τὸ κάλλιο σου ἀδρεφάκι.
 35 — Πές μου κ' ἂν ἦρθες γιὰ καλὸ νὰ βάλω κ' ἄλλα ρούχα,
 πές μου κ' ἂν ἦρθες γιὰ κακὸ νὰ βγάλω κ' αὐτὰ π' ἔχω.
 — Προβάτει ν Εὐδοκοῦλα μου, μ' αὐτὰ ποῦ σ' ἤῤα τώρα »
 Ὅσ τὴ στράτα ποῦ πηγαίνανε, 'ς τὸ δρόμο ποῦ πηγαίνουν,
 ἕνα πουλὶ ἐκελάδουε τὸν τέτοιο λόγο λέει.
 40 « Τί γλέπω τὸ βαριόμοιρο, τὸ βαριοπικραμένο,
 νὰ προβατοῦν οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ἀπεθαμένους!
 — Ἄκουσε, Κωσταντῖνε μου, τί λέει τὸ πουλάκι,
 πῶς προβατοῦν οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ἀπεθαμένους;
 — Λωλὸ πουλὶ κ' ἄς κελαδεῖ λωλὸ πουλὶ κ' ἄς λέει,
 45 λωλὸ πουλὶ κ' ἄς χαιρετᾶ μὲ τὸν κελαιδισμό του. »
 Ὅσ τὴ στράτα ποῦ πηγαίνανε, 'ς τὸ δρόμου ποῦ πηγαίνουν,
 ἄλλο πουλὶ ἐκελάδουε τὸν τέτοιο λόγο λέει.
 « Τί γλέπω τὸ βαριόμοιρο, τὸ βαριοπικραμένο,
 νὰ προβατοῦν οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ἀπεθαμένους!
 50 — Ποῦ εἶναι τὰ ξανθὰ μαλλιά τὸ πηγηρὸ μουστάκι;
 — Μεγάλῃ ἀρρώστια μ' εὔρηκε κ' ἔπεσα τοῦ θανάτου,
 κ' ἔχασα τὰ ξανθὰ μαλλιά, τὸ πηγηρὸ μουστάκι. »
 Ὅσ τὴ στράτα ποῦ πηγαίνανε, 'ς τὸ δρόμο ποῦ πηγαίνουν,
 κ' ἄλλο πουλὶ ἐκελάδουε τὸν τέτοιο λόγο λέει.
 55 — Τί γλέπω τὸ βαριόμοιρο, τὸ βαριοπικραμένο,
 νὰ προβατοῦν οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ἀπεθαμένους!
 — Φοβοῦμαι, Κωσταντῖνε μου, τί λιβανιαῖς μυρίζεις.
 — Ἐχτὲς βραδὺς ἐπήγαμε πέρα 'ς τὸν Ἄη Γιώργη,
 κ' ἐθύμισέ μας ὁ παπᾶς μὲ τὸ πολὺ λιβάνι.
 60 — Προβάτει, ν Εὐδοκοῦλα μου, 'ς τῆς μάννας μας τὸ σπίτι,
 προβάτει, ν Εὐδοκοῦλα μου, τὸ δρόμο τόνε ξέρεις.
 Ἐχτὲς ὁποῦ δουλεύαμε μέσ' 'ς τ' Ἄη Γιωργιοῦ τὸ τέμπλο,
 ἄφησα τὸ ζωνάρι μου καὶ πάω νὰ τὸ φέρω. »
 Ἐκίνησε κ' ἐπήγαινε μονάχη τῆς 'ς τὸ σπίτι
 65 βρῖσκει τὴν πόρτα κλειδωτὴ καὶ τὰ κλειδιὰ παρμένα,

καὶ τὰ πορτοπαράθυρα κλειδομανταλωμένα.

Σηκώνει πέτρα ἀπὸ τῆ γῆς ἔς τὰ κεραμίδια ῥήχνει.

Σὰν τ' ἄκουσεν ἡ μάννα τῆς βογγᾶ κι' ἀναστενάζει.

70 «Φεύγα, χτηκιό, ἀπ' τὴν πόρτα μου κι' ἀπὸ τῆ γειτονειά μου,
ποῦ μοῦ κοψες τς ὀχτώ μου γιουὺς κι' αὐτὸ τὸν Κωσταντῖνο

— Ἄνοιξε, μάννα μ', ἄνοιξε, τί γώ εἶμαι ἡ Εὐδοκιά σου.

— Ἄν εἶσαι γέρος διάβαινε κι' ἂν εἶσαι γέρος διάβα,
ἐμένα ἡ Εὐδοκοῦλα μου εἶναι μακριὰ ἔς τὰ ξένα.

— Ἄνοιξε, μάννα μ', ἄνοιξε, νὰ ἰδῆς τὴν Εὐδοκιά σου.»

75 Ἐσφικταγκαλιαστήκανε μάννα καὶ θυγατέρα,

κ' ἐφιληθῆκανε γλυκὰ καὶ σὰν κεριά ἐλειωθῆκανε.

ΣΗΜ. [Παραλλαγή τοῦ ἄσματος τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ, περὶ οὗ βλ. ὅσα ἐσημειώσαμεν ἐν Λαογραφ. Α' 611, Β' 175. Συγγενεστάτη πρὸς τὴν προκειμένην παραλλαγὴν εἶναι, ὡς εἰκός, ἡ κερκυραϊκὴ παρὰ Μανούσῳ (Τραγούδια ἔθνικα Β' σ. 73-76.)—Ὁ στ. 4ῶ ἐσχηματίσθη ἐκ τῆς δημῶδους παροιμίας: «κάθε πουλάκι χαίρεται μὲ τὸν κελαιδισμό του» (Πολίτου, Παροιμίαι, ἀνεκδότου μέρους, λ. πουλί 7).—Σ. τ. Δ.]

6.

Τῆς Ἀρετῆς.

Ἀπὸ μίαν ἄκρη τοῦρανοῦ κι' ἀντικουτάει τὴν ἄλλη,
δυὸ βασιλιάδες βούλονται συμπεθερειά νὰ κάμουν.

Χρόνους τσῆ γράφουν τὰ προικιά χρόνους τὰ λιποπροίκια,
καὶ τὰ κρουφὰ τσῆ μάννας τῆς χρόνους καὶ πέντε μῆνες.

5 Ἦρθανε χρόνοι δίσεφτοι καὶ μῆνες στερεμένοι,

πῆραν τὰ χρέγια τὰ προικιά κ' ἡ ἀφεντειά τὸ πλοῦτι,
καὶ τὰ κρουφὰ τσῆ μάννας τῆς τὰ πῆρ ὁ καβαλιέρης,
κ' ἐβγῆκε ὁ νιὸς γρουνοβοσκὸς κ' ἡ κόρη κοπανίστρα.

Ὀλημερίς κοπάνιζε τοῦ βασιλιᾶ λινάρι,

10 τὸ βράδυ ποῦ τὸ μέτρησε τοῦ λείπει ἓνα σκουλάκι,
καὶ τῆ πλεξίδα τς ἔκοψε νὰ κάμη τὸ σκουλάκι.

Μιά Κυριακὴ καὶ μιὰ Λαμπρὴ μιὰ πίσσημην ἡμέρα,
τὴν πῆρε τὸ παράπονο κ' ἡ πίκρα ἡ μεγάλη,
κ' ἐσταύρωσε τὰ χέρια τῆς ἔστ' αἰταίρι τῆς πηγαίνει.

15 «Πᾶρε με, νιέ, ἔστῃ μάννα μου καὶ εἰς τὰ γονικά μου

— Πῶς θές νὰ πᾶς ἔστῃ μάννα σου νὰ πᾶς ἔστ' αἰταίρι σου, ἔστ' αἰταίρι σου.»

- ποῦ τὸν καιρὸ ποῦ σ' ἔφερα ἦσουνε σὰν τὸ γάλα
 καὶ τώρα καταστήθηκες μαύρη σὰν τὴ τσουκάλα ;
 Θωρεῖς ἐκεῖνο τὸ βουνὸ τὴν ἀποκεῖθε ῥάχη ;
 20 ἐκεῖ δουλεύει ὁ ἀφέντης σου μ' ἐξήντα δυὸ ζευγάρια. »
- Κινάει καὶ πάει ἡ ἄμοιρη τὰ δάκρυα φορτωμένη,
 τὰ δάκρυα καὶ τὰ κλάιματα, τὰ μαῦρα μοιρολόγια.
 Ἐδούλευ' ὁ πατέρας της μ' ἐξήντα δυὸ ζευγάρια,
 κ' ἀπὸ μακριὰ τὸν χαιρετᾷ κ' ἀπὸ σιμὰ τοῦ λέει.
 25 « Γειά σου χαρά σου, βασιλιά, μ' ὄλους τοὺς δουλευτᾶδες,
 μαύλισε τὰ σκυλάκια σου μὴ φάνε μὲ τὴ ξένη.
 — Μὰ μένα τὰ σκυλάκια μου λαγούς περδίκια βγάνουν,
 καὶ τέτοια κόρην ὄμορφη ποτέ τους δὲ δαγκάνουν.
 — Μὰ κάμε κάμε, βασιλιά, ψωμί γιὰ τὴ ψυχὴ σου.
 30 — Νὰ ζήση ἡ Ἄρετοῦσα μου ἡ μακροπαντρεμένη,
 τώρα τὸ φέρανε ζεστὸ τὸ φάγαν οἱ ἐργάταις
 μὰ σύρε 'στὴ βασίλισσα κ' ἂν ἔχουν σοῦ τὸ δίνουν,
 κ' ἂν ἔχουν δὲ σοῦ τὸ κρατοῦν μηδὲ σ' τὸ ὑστερίζουν. »
- Κινάει καὶ πάει ἡ ἄμοιρη τὰ δάκρυα φορτωμένη,
 35 τὰ δάκρυα καὶ τὰ κλάιματα, τὰ μαῦρα μοιρολόγια,
 κ' ἀπὸ μακριὰ τοῦ χαιρετᾷ κ' ἀπὸ σιμὰ τοῦ λέει.
 « Μανλίστε τὰ σκυλάκια σας μὴ φάνε μὲ τὴ ξένη. »
 Ψωμί ζεστὸ τοῦ δώκανε κ' ἔλιαῖς εἰς τὴν ποδιά της,
 καὶ λίγο ξινολάγγερο 'στὸν πάτο τοῦ κανάτας.
 40 « Μὴν εἶσαι, κόρη, πλύτρισσα μὴν εἶσαι κοπανίστρα :
 — Δὲν εἶμ' ἡ μαύρη πλύτρισσα, δὲν εἶμαι κοπανίστρα,
 εἶμαι τοῦ βασιλιᾶ παιδί, τοῦ Ῥήγα θυγατέρα,
 ξέρω νὰ φαίνω τὰ χρυσά, νὰ γιάζωμαι βελουῦδα.
 — Σὰν εἶναι, κόρη, σὰν μοῦ λὲς κ' ὡσὰν μοῦ κουβεντιάζεις,
 45 ἐκεῖ 'στὴ μὴν πάντα εἶν' τὰργαλειὸ καὶ σύρε νὰ ὑφάνης. »
 Πρώτη σαῖτριᾶ ποῦ βάρησε πηχάει τὸ μοιρολόϊ.
 « Μῶρ' ἔρημο, μῶρ' ἄκλερο, μωρὲ ξακλερισμένο,
 ὅπ' ὄντας σὲ κομπόδενα ἦρθαν προξενιτᾶδες,
 κ' ὄντας σὲ μισοκόπιζα ἦρθαν τὰ δακτυλῖδια,
 50 τώρα μ' ἔφερ' ἡ τύχη μου νὰ ῥθω νὰ σὲ ξεφάνω. »
- « Ἄκουσε, μάννα μ', ἄκουσε τί λέει ἐκεῖν' ἡ ξένη ;
 καὶ τὸ τραγοῦδι ποῦ λείει σὰν μοιρολόϊ μοιάζει.
 Μὴν εἶν' ἡ Ἄρετοῦσα μας ἡ μακροπαντρεμένη ;
 — Ὅχιὰ νὰ φάη τὴ γλῶσσα σου κ' ἀστρίτας τὴν καρδιά σου,
 55 παρὰ τὸ λόγο πῶβγαλες ἀπὸ τὰ σῶθικά σου.

Ἐμὲ τῆς Ἀρετούσας μου τῆς μακροπαντρεμένης,
 χίλιοι τσῆ στρώνουν τᾶλογα, χίλιοι τὰ καλλιβώνουν,
 καὶ χίλιοι τὴν παρακαλοῦν Ἀρετοῦσα καβαλλίκα.»
 Καὶ πάλε ν ἔδευτέρωσε τὸν ἴδιο λόγο λέει.

60 « Μῶρ' ἔρημο, μῶρ' ἄκλερο, μωρὲ ξακλειρισμένο,
 βασίλισσα σ' ἀρχίνησα καὶ σκλάβα σὲ ξεφαινω!»
 Ἐκεῖ τ' ἄκουσ' ἢ μάννα της τ' ἄκουσ' ἢ ἀδρεφή της,
 κι' ἀγκαλιστήκανε κ' οἱ τρεῖς κ' ἐβγῆκεν ἢ ψυχὴ τους.

ΣΗΜ. [Ἄξιος σημειώσεως ὁ ἐν στ. 40 τύπος πλύτρισσα (κοινῶς πλύστρα). Ἡ ἐν στ. 8. 40 κοπανίστρα, εἶναι ἢ διὰ τοῦ κοπάνου, τῆς λινοτόμου σφύρας (stupparius malleus) κατεργαζομένη τὴν καλάμην τοῦ λιναρίου· ἢ κατεργασία δ' αὕτη γίνεται καὶ νῦν, ὅπως καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. (Βλ. *Blümner, Technologie u. Terminologie der Gewerbe u. Künste* τ. I σ. 181). — Περὶ τῶν παραλλαγῶν τοῦ ἔσματος τούτου βλ. Λαογραφ. Β' σ. 87· ἢ προκειμένη ἐλαχίστας διαφορὰς παρουσιάζει πρὸς τὴν κερκυραϊκὴν παρὰ Μανούσῳ, Τραγοῦδιᾳ ἔθνικᾶ Β' σ. 25-9. — Σ. τ. Δ.]

Β'. ΕΠΩΔΑΙ ΚΑΙ ΚΑΤΑΔΕΣΜΟΙ

1. Ξόρκι γιὰ τὸ ῥῆμα.

Τὸ ῥῆμα τὸ ῥηματικὸ | τὸ κόκκινο τὸ πράσινο | τὸ φύλλο παγου-
 νάτσο. | Ἐπήγαμε νὰ κόψουμε | τῆς κυρᾶς Παναγίας ἀνώφιλα κα-
 τώφιλα | τρία σημαντρόξυλα. | Ἐκεῖ καλὰ τὰ κόψαμε | καλὰ τὰ πελε-
 κήσαμε | καὶ πετάχτηκε σκλήθρα παράσκληθρα κ' ἐκτύπησε τὸν
 δούλον τοῦ Θεοῦ (τὸν δεῖνα) ἔστὸ μάτι. | Φέριτε μαχαίρι μαυρομάνικο |
 καὶ σκορπίδι¹⁾ κι' ἐλιᾶς κλωνάρι, | νὰ ξορκίσω νὰ ξοργίσω ἀπὸ τὸν
 δούλον τοῦ Θεοῦ (τὸν δεῖνα) | τὸ ῥῆμα τὸ ῥηματικὸ, | τὸ κακὸ τὸ
 συναπάντημα | νὰ πάη ᾿ς ἄγρια βουνὰ καὶ ᾿ς ἄγρια λαγκάδια, | ποῦ
 κεῖ κόττα δὲ λαλεῖ, καμπάνα δὲ σημαίνει, ἢ μικροῦ παιδιοῦ κουλοῦρι
 δὲν ψήνεται. | Ἀγέρας τὸ ἤφερε ὁ ἀφέντης ὁ Χριστὸς τὸ διώχνει | κι' ὁ
 (δεῖνα) σὰν τὸ καλὸ τοῦ Θεοῦ νὰ γένη.

(Καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ ἐκ Νυμφῶν Θ. Ῥίζου καλαθοποιοῦ).

¹⁾ Φυτόν φυόμενον εἰς παλαιούς πύργους καὶ ἐρείπια. [Σκορπίδι καὶ σκορπίδι ἢ σκορπιδόχορο εἶναι κοινὸν ὄνομα πολλῶν φυτῶν, ἰδίως τοῦ *Ceterach officinarum* Willd. Βλ. *Μηλιαράκην* ἐν Ἐπετηρίδι Ἐθν. Πανεπιστημίου. Δ' σ. 340. 341. 285. Ἐν Κεφαλληνίᾳ τὸ σκορπίδι ἢ σκορποχόριτο πιστεύεται ὅτι ἔχει ἰαμα-
 τικὴν δύναμιν, διαλύον τὰ οἰδήματα ἢ ἀποστήματα (Αὐτ. σ. 483). — Σ. τ. Δ.]

2. Παραλλαγή.

Καθ' ὑπαγόρευσιν τῆς ξορκίστρας Ῥήγως Κεφαλληνοῦ.

Ἅγιοι Ἀνάργυροι τοῦ Χριστοῦ, πρῶτοι γιατροὶ τοῦ κόσμου, | ὁποῦ
ἐγιατρέψετε πολλούς, γιατρέψτε καὶ τὸν (δεῖνα). | Ἐπῆρε τὰ τσεκούρια
του | ἔς τσοὶ κόνες, κόνες κονισμένα | καὶ ἔστο αἷμα βουτηγμένα, | νὰ
κόψη δέντρο πεῦκο κεπαρίσσι, | νὰ κάμη μάρμαρο καὶ χρυσὸ παρά-
θυρο | τοῦ Παναγίας τοῦ Παρθένας. | Μήδε καλὰ ἐπελέκησε | πρῶ-
την τσεκουριά, ποῦ βάρησε ἀπέταξε χρυσὴ κι' ἀργυρὴ πελεκούδα καὶ
πιτυχαίνει τὸ (δεῖνα) ἔστο μάτι καὶ δὲ μπορεῖ νὰ πομένη, | οὔδε μέρα,
οὔδε ὥρα, οὔδε κάρτο ἀπὸ τὴν ὥρα. | Ἐκεῖ ἔτυχε καὶ διάβηκεν ἡ
δέσποινα ἡ Παναγία, καὶ ῥωτάει τι ἔχει ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ (ὁ
δεῖνα) | καὶ βουίζει καὶ μουγκρίζει | «Δὲν τὸ ἔλπιστα, Παρθένα μου,
πῶς θὲ νὰ μὲ ῥωτήσης· τζᾶ¹⁾ καὶ μὲ ῥώτησες νὰ σοῦ τὸ μολοήσω. |
Μήδε καλὰ ἐπελέκησα, | πρώτη τσεκουριά ποῦ ἐβάρησα ἀπετάχτηκε
χρυσὴ κι' ἀργυρὴ πελεκούδα καὶ πετάχτηκε ἔστο μάτι μου.» | Τότες
ἡ Παναγία τῆς λέει «γιὰ μένανε λαβώθηκες· | φέρτε μου ἐλιόφυλλο,
σκορπίδι ἀπὸ τὸν πύργο | νὰ σκορπίσω νὰ ξορκίσω | τὸ ῥῆμα τὸ
ῥεμάτισμα | τὸ κακὸ τὸ συναπάντησμα | τὸ θηλυκὸ, τὰρσενικό.» | (Κα-
τόπιν ἡ ἐξορκίζουσα φυσᾷ σταυροειδῶς εἰς τὸ μάτι καὶ λέγει) «ὁ
ἀγέρας τὸ ἔφερε κι' ὁ Χριστὸς νὰ τὸ γιατρέψη.»

(Καθ' ὑπαγόρευσιν τῆς ξορκίστρας Ῥήγως Κεφαλληνοῦ).

3. Παραλλαγή.

Ἐκίνησεν ἡ Παναγία ἡ Δέσποινα | μὲ τὸν Πέτρο καὶ μὲ τὸν
Παῦλο, | μὲ τσοὺ δώδεκα Ἀποστόλους | καὶ μὲ δεκατρεῖς ἀγγέλους |
εἰς τὸν λόγγον | γιὰ νὰ κόψουν ξύλα γιὰ κάρβουνα, | καὶ ξύλα γιὰ
θυμίαμα· | κ' ἐβγῆκε μιὰ πελεκούδα | κ' ἐκτύπησε ἔστο μάτι τὸ δοῦλον
τοῦ Θεοῦ (τὸν δεῖνα) | καὶ μουγκρίζει καὶ φωνάζει, καὶ τὰ δέντρα
στριγγρίζει | καὶ τοὺς εἶπε ἡ Παναγία. | «Φέρτε μου μαυρομάνικο
μαχαῖρι κ' ἐλιάς κλωνάρι | νὰ ξορκίσω, νὰ συντρίψω | τὸ ῥῆμα, τὸ
κάθε κακὸ | ὁποῦ ἔχει ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ (ὁ δεῖνα) εἰς τὸ μάτι. | Ἅγιοι
Ἀνάργυροι καὶ θαματοουργοί, | πρῶτοι γιατροὶ τοῦ κόσμου, | ποῦ
γιατρέψετε πολλούς, γιατρεῦτε καὶ τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ (δεῖνα) ἀπὸ
κάθε κακὸ ποῦ ἔχει εἰς τὸ μάτι· ἦγουν τὸ ῥῆμα | τὸ σκυλήσιο, τὸ φι-
δήσιο, τὸ γατήσιο, τὸ ποντικήσιο.»

Σταύρωσέ το τρεῖς φοραὶς καὶ φύσησέ το.

(Πιστὸν ἀντίγραφον ἐκ μικρᾶς συλλογῆς χειρογράφου συμβολαιο-

¹⁾ Ἀφοῦ [Ἰταλ. già]:

γράφου τινός ἐκ Νυμφῶν Θ. Παπούτση, πρὸ εἰκοσαετίας ἀποθχόνοντος· δὲν ἐτήρησα μόνον τὰς ἀνορθογραφίας).

ΣΗΜ: Ἡ ξορκίστρα λέγουσα τὸ ξόρκι κάμνει διὰ τῆς χειρὸς τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τοῦ ἀσθενοῦς, ἐπαναλαμβάνεται δὲ τὸ ξόρκι συνήθως τρεῖς φορές τὴν ἡμέραν εἰς ἑννέα συνεχεῖς ἡμέρας.

4. Ξόρκι γιὰ τὸ γαρμποῦνι¹⁾.

Ἅγιοι Ἀνάργυροι καὶ θαματοργοὶ Κοσμάς καὶ Δαμιανός, | Ἅγιος Μιλιανὸς κι' Ἅγια Κρήνη γιάτρισσα. | Ὁ Χριστὸς κατέβηκε | στὸν Ἰορδάνη ποταμὸ | κι' ἀπάντησε τὸ γαρμποῦνι καὶ τοῦ πε. | «Ποῦ πάς; — Πάω εἰς τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ (τὸν δεῖνα). — Σ' ἔξορκίζω εἰς τὸν βραχίονά μου τὸν ὑψηλὸ ἀπὸ τὴν ἄχραντον μητέρα, | νὰ πάς εἰς τᾶγρια βουνὰ καὶ τᾶγρια λαγκάδια | ὅπου κεῖ κόττα δὲν λαλεῖ, κόττα δὲν κακαρειέται, | μικροῦ παιδιοῦ κουλοῦρι δὲν ψένεται | ἐκεῖ νὰ φὰς ἐκεῖ νὰ πιῆς, | ἐκεῖ ν' ἀνεμοσκορπιστῆς.» | Ὡς ἐγλύτωσεν ὁ Χριστὸς τοὺς τρεῖς Μάγους, | ἔτσι νὰ γλυτώσῃ καὶ τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ (τὸν δεῖνα). | Ὁ Χριστὸς κ' ἡ Παναγιὰ νὰ τὸ διώξῃ. | Οὔτε κάτω ῥίζα, οὔτε πάνω κορφή.

Ἐπαναλαμβάνεται καὶ αὐτὸ τρεῖς τῆς ἡμέρας εἰς ἑννέα συνεχεῖς ἡμέρας.

5. Ξόρκι γιὰ τὰ χελώνια.

Ἅγιοι Ἀνάργυροι τοῦ Χριστοῦ πρῶτοι γiatροὶ τοῦ κόσμου, | ποῦ ἐγιατρέψατε πολλοὺς γiatρεῦτε καὶ τὸν δεῖνα. | Τὶ καρφώνεις αὐτοῦ; — Καρφώνω τὰ χελώνια, | τὰ θηλυκὰ τᾶρσενικὰ τὰ νεροχέλωνα, | τὰ ποτιστικὰ τὰ ἀναραιδικὰ.

Τὸ αὐτὸ ἐπαναλαμβάνεται τρεῖς φορές τὴν ἡμέραν, καὶ μετὰ τὴν τρίτην φοράν πετᾶ ὀπίσω τῆς τὴν πέτρα μετὰ τὴν ὁποῖαν ἐκτυποῦσε τὰ καρφιά ἔστη σουκιά.

Ταῦτα γίνονται ἑννέα ὑστερόπεφια δηλ. τὰς τελευταίας Πέμπτας τοῦ μηνὸς καὶ τῆς σελήνης.

6. Ξόρκι γιὰ τὸ ἀνεμοπύρωμα καὶ γιὰ τὴ δροσοπίλια.

Ἅγιοι Ἀνάργυροι καὶ θαματοργοὶ πρῶτοι γiatροὶ τοῦ κό-

¹⁾ [Ἄνθραξ ἢ νόσος ἐκ τοῦ ἰταλ. carbone. Περὶ κάρβουνο, μέσ. ἑλλ. κάρβων, ἐκ τοῦ λατ. carbo].

σμου, | ὅπ' ἐγιατρέψατε πολλούς, γιατρεῦτε καὶ τὸν δοῦλον τοῦ
 Θεοῦ (δεῖνα), | ἀπὸ τάνεμοπύρωμα κι' ἀπὸ τὴ δροσοπίλια, | ὅπου δὲν
 ἤμπορεῖ νὰ ὑποφέρει | οὔτε μέρα οὔτε νύχτα, οὔτε ὥρα, οὔτε κάρτο
 ἀπὸ τὴν ὥρα. | Ἦταν τρεῖς καμπάναις, τρεῖς ἐκκλησιαῖς | καὶ τρία
 παιδιὰ κι' ἐκλαίανε | κι' ἐκεῖ ἐδιάβαινε ὁ ἀφέντης ὁ Χριστὸς κι' ἡ Πα-
 ναγία ἡ Δέσποινα καὶ τὰ ῥώτησε | «Τι ἔχετε, παιδιὰ μου καὶ
 κλαῖτε; | —Κλαῖμε, γιατί ἀπέθανεν ὁ ἀφέντης μας κι' ἡ μάννα
 μας | ἀπὸ τάνεμοπύρωμα κι' ἀπὸ τὴ δροσοπίλια.» | Φέρτε μου ἐλιάς
 κλωνάρι, | μαυρομάνικο μαχαῖρι, καὶ σκορπίδι ἀπὸ τὸν πύργο | καὶ
 φυλλοκάλαμο, | νὰ ξορκίσω νὰ σκορπίσω | τάνεμοπύρωμα καὶ τὴ δρο-
 σοπίλια | ἀπὸ τὸ δοῦλο τοῦ Θεοῦ (τὸν δεῖνα) | νὰ πάη 'ς ὄρη σέ
 βουνὰ | καὶ 'ς τᾶγρια λαγκάδια, | ὅπου ἐκεῖ κόττα δὲν λαλεῖ. κόττα
 δὲν κακαριέται, | μικροῦ παιδιοῦ κουλοῦρι δὲν ψένεται.

Ἐπαναλαμβάνεται τρεῖς φορές.

7. Ζόρκι γιὰ τὰβάσκαμα.

Ἄγιοι Ἀνάγγυροι τοῦ Χριστοῦ, πρῶτοι γιατροὶ τοῦ κόσμου | ὅπου
 γιατρέψατε πολλούς, γιατρεῦτε καὶ τὸν δεῖνα. | Βγάλτε του τὰβάσκαμα,
 τὸ ζῆλο, τὸ φθόνο, ἀπὸ τὴν καρδιά του, | ἀπ' ὅλα τὰ μέλη καὶ τὰ
 κόκκαλα τοῦ κορμιοῦ του | τὸ θηλυκὸ τάρσενικὸ τάνδρίκειο τὸ γυναι-
 κειο. | Ἄγιοι Ἀνάγγυροι καὶ θαματουργοὶ Κοσμάς καὶ Δαμιανὸς
 πρῶτοι γιατροὶ τοῦ κόσμου, | ἡ ἁγία Παρασκευὴ κι' ὁ ἅγιος Παν-
 τελέημονας | νὰ γιατρέψη, | νὰ βγάλῃ τὰβάσκαμα, τὸ ζῆλο καὶ τὸ
 φθόνο, | νὰ πάη 'ς τᾶγρια βουνὰ καὶ 'ς τᾶγρια λαγκάδια, | ποῦ κεῖ
 πέτεινας δὲ λαλεῖ, κόττα δὲ κακαριέται. | Ἄν εἶναι ἀπὸ γυναῖκα βα-
 σκαμένος, | ἀπὸ μένα ξορκισμένος | κι' ἀπὸ μένα γιατρεμένος. | Ἄν
 εἶναι ἀπὸ ἄντρα βασκαμένος | ἀπὸ μένα ξορκισμένος | κι' ἀπὸ μένα
 γιατρεμένος.

Ἡ ξορκίστρα λαμβάνει ἀπὸ τὸν ἀσθενῆ ἓνα κομμάτι ξόμπλι, τὸ
 ὅποῖον στρίβει εἰς τὰ δάκτυλά της καὶ μὲ αὐτὸ τὸν σταυρώνει ἐπανα-
 λαμβάνουσα τὸ ζόρκι τρίς.

8. Παραλλαγή.

Ἄγιοι Ἀνάγγυροι τοῦ Χριστοῦ, πρῶτοι γιατροὶ τοῦ κόσμου, | ὅπ'
 ἐγιατρέψατε πολλούς, γιατρεῦτε καὶ τὸν δεῖνα, | ὅπου ναι βαφτι-
 σμένος, μυρωμένος, | τοῦ θεοῦ παραδομένος, | πᾶσα τρίχα μετρημέ-
 νος, | καὶ ἂν εἶν' ἀβασκαμένος | ἢ ἀπὸ ἄντρα ἢ ἀπὸ γυναῖκα, | νὰ

φύγη ἢ ἀβασκοσύνη του, | ἢ δείλια του, ἢ τρομάρα του, | ἢ νεομάρα του,¹⁾ τὸ κακὸ τὸ συναπάντημα. . .

9. *Ξόρκι διὰ τὸ ἔμπυο.*

Τς εἰκοσιτρεῖς τοῦ Μαρτιοῦ, | τὸν Χριστὸν ἐπιάκανε | καὶ τὸν ἐσταυρώσανε, | τὰ καρφιά τοῦ βάλανε, | αἷμα ἔβγαλε, ἔμπυο δὲν ἔβγαλε.

¹⁾ Ἐπαναλαμβάνεται τρίς.

10. *Ξόρκι γιὰ τὴ μύτη.*

Μέσ' ἔς τ' Ἀνάρη τὸ βουνό, | τρέχει βρύση ματωτή, | ματωτή ξεματωτή. | Τρεῖς ἀγγέλοι τὴν κρατοῦν | καὶ τὸ θιὸ παρακαλοῦν. | Στύψε, βρύση ματωτή, | ματωτή ξεματωτή. | Τὸ μέγα ω, τὸ μέγα ω μετὰ φόβου πρόσκωμεν. |

¹⁾ Ἐπαναλαμβάνεται τρίς.

11. *Ξόρκι γιὰ τὸ κόψιμο.*

'Ἀστέρ' ἀστέρα μελανή. | "Ολοὶ σὲ λένε μελανή κ' ἐγὼ σὲ λέω ἀστέρα. | Ἀπὸ τὴ μίαν ἄκρη τοῦρανοῦ | ἔς τὴν ἄλλη ἄκρη τοῦρανοῦ | παπᾶς παπᾶν ἀπάντησε | καὶ δὲν ἔχαιρετήθη. | Ἀγαθὸς ὁ νοικοκύρης, | πονηρὴ ἢ νοικοκυρά, | φάκον ἔμαγείρευε, | φάκον ἔξεκένωνε, | κλάδον ἔστρωνε, | λίθον ἔβανε προσκέφαλο. | Πάψε πόνο τῆ κοιλιᾶς. | Πέρα ἔς τὸν πέρα λάκκο, | εἶναι τρία σκαφιδούλια | τὸ να μέλι τᾶλλο γάλα | τᾶλλο τοῦ παιδιοῦ τᾶντερα. | Φάε τὸ μέλι, πιὲ τὸ γάλα, | κι' ἄφησε τοῦ παιδιοῦ τᾶντερα. | Πάψε πόνο τῆ κοιλιᾶς.

[Πρβλ. τὴν κεφαλληνιακὴν ἐπωδὴν ἐν Λαογραφ. Β' 469-470 καὶ τὰ αὐτόθι σημειωθέντα.—Σ.τ.Δ.]

12 *Ξόρκι γιὰ τὸν περιδρομο.*

Δακτυλίδι πρωτοστέφανης πρωταρραβωνιασμένης, | τρεῖς-ἐννιά κλώναις λινάρι ἀβούλγηγο, ἀμαγγάνιγο, | τὸν ποταμὸ περάσανε, | τὸν περιδρομο σκορπίσανε | τὸν θηλυκόνε, τὸν ἀρσενικόνε, | τὸν ποτιστι-

¹⁾ Ἡ ἀδυναμία του. [Ἐκ τοῦ ἐνεός· πρβλ. κουφός-κουφαιμάρα, κουτὸς-κουταμάρα, στραβὸς-στραβομάρα κλπ.]

κόνε, τὸν ἀγερικόνε, | τὸν ἐφτάρριζον, τὸν ἐφτάπιτσον, | τὸν ἐφτὰ φαρ-
μακωμένονε, | πῶχει 'ς τὸν πάτο ῥίζαις καὶ 'ς τὴν κορφή κεφάλι.

Ἐπαναλαμβάνεται τρίς.

13. Ἑόρκι γιὰ τὴν ἐγκράτεια.

Πέρα 'ς τὰ πράσινα βουνά, | εἶναι πράσινα δεντρά. | Ἐκεῖ ναι
πράσινα πουλιά, | κάνουν πράσινα αὐγά, | κάνουν πράσινα που-
λιά. | Τὰ πράσινα βουνὰ ἀνέβηκα. | Χωρὶς πόδια τ'ἀνέβηκα, | χωρὶς
χέρι τὰ πιυκα, | χωρὶς χέρι τὰ μούτεψα, | χωρὶς σουβλι τὰ σουβλι-
σα, | χωρὶς στιά τὰ ἔψησα, | χωρὶς στόμα τὰ φαγα, | χωρὶς κῶλο τὰ
χεσα. | Ἄν πιστεύης, λισουργιέ, χέσε καὶ κατούρησε.

Ἐπαναλαμβάνεται τρίς, ὁ δὲ πάσχων ῥαντίζεται μὲ νερό, τὸ ὁποῖον
χύνεται σταυροειδῶς διὰ μιᾶς πυκνάδας (κοσκίνου).

14. Ἑόρκι γιὰ τὸ φεγγάρισμα.¹⁾

(Καθ' ὑπαγόρευσιν Ῥήγως Κεφαλληνοῦ).

Αὐτὴ ἡ ἀρρώστια παιδί μου, πιάνει ἐκεινοὺς ποῦ τυχαίνει νὰ πί-
νουν ἢ νὰ κατουροῦν τὴν ὥρα ποῦ παίρνει τὸ φεγγάρι τὴ βόλτα
κ' ἔτσι σοῦ τύχη νὰ ξορκίσης κανένα, πρέπει νὰ κάμης πρώτα αὐτὰ
ποῦ θὰ σοῦ πῶ. Νὰ κάτσης 'ς τὸ φεγγάρι 'ς τὴ λείψη του μὲ μία
κούπα νερὸ καὶ κυτάζοντας τὸ φεγγάρι νὰ τσακίσης ἐννιὰ ἀμύγδαλα.
Ἐπειτα παίρνεις μία κοκκώνα ἀμύγδαλο καὶ τὴ ῥήχνεις 'ς τὸ νερό.
Ἐπειτα παίρνεις μία βίρα²⁾ ἀσημένια πρωτοστέφανης, τὴ δένεις μ'
ἓνα ῥάμμα τὴ ῥήχνεις μέσα 'ς τὸ νερὸ καὶ κρατεῖς τὸ ῥάμμα καὶ κά-
νεις τὸ σημάδι τοῦ σταυροῦ κ' ἔπειτα λὲς αὐτὸ τὸ ξόρκι.

«Ἄγιοι Ἀνάργυροι τοῦ Χριστοῦ, πρῶτοι γιατροὶ τοῦ κόσμου, | ὅ-
που ἐγιατρέψατε πολλούς, | γιατρεῦτε καὶ τὸ δοῦλο τοῦ θεοῦ (τὸν
δεῖνα.) | Φεγγαράκι μου λαμπρό, | λαμπρότατο κι' ἀργυροσταμνότα-
το, | ἀνθισέ το, πότισέ το, | ῥόδα κι' ἀνθη γιόμισέ το, | καὶ ῥοδοκοκ-
κίνησέ το. Βγάλ' του τὴ θέρμη του, τὸ κρὺς του, τὴν ἀναρίτσια
του,³⁾ | τς ἑβδομήντα δύο ἀρρώστιας τοῦ κορμιοῦ του.» Ἐτσι τε-
λειώση τὸ ξόρκι ῥήχνεις ἄλλη μία κοκκώνα εἰς τὴν κούπα καὶ ξανα-
λὲς τὸ ξόρκι ἕως τρεῖς φοραῖς. Ἐπειτα τὰ σκεπάζεις καὶ σηκώνεσαι
τὴν αὐγὴ καὶ πηγαίνεις 'ς τὸ σπίτι, ἐκεινοῦ ποῦ ξορκίζεται καὶ τοῦ

¹⁾ Ὁ ἴκτερος, κοινῶς χρυσή.

²⁾ [Δακτύλιος ἀρραβῶνος. Περὶ τῆς λέξεως βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Γαμήλια
συμβόλαια σ. 167.—[Σ. τ. Δ.]

³⁾ Ῥίγος, ἀνατριχίλα.

λὲς νὰ πάη ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὴ σιὰ νὰ νιφτῆ ἀπὸ τὸ νερὸ τῆ κού-
πας νὰ πιῆ λίγο καὶ νὰ φάη μία κοκκῶνα, κ' ἔπειτα νὰ σφογγιστῆ μ'
ἓνα μαντῆλι κόκκινο. Τὸ ἴδιο νὰ κάμη τρεῖς φοραῖς ὡς ποῦ νὰ φάη
καὶ τσοῖ τρεῖς κοκκῶναις.

Τὸ ἴδιο θὰ κάμη, παιδί μου, τρεῖς νύχτες καὶ τρεῖς μέραις· καὶ
κάθε μέρα νὰ κυτᾶζης πόσαις κοκκῶναις ἀνεβήκανε ἔς τὴ κορφή τῆ
κούπας, γιὰτὶ ὅσαις κοκκῶναις ἀνεβοῦνε ἔς τσοῖ τρεῖς μέραις, τόσα
φεγγάρια ὁ ἄρρωστος εἶναι φεγγαριασμένος.

15. Ἐόρκι γιὰ τὴ σπλῆνα.

(Καθ' ὑπαγόρευσιν τῆς ἰδίας Ῥήγως Κεφαλληνοῦ.)

«Ὄντας θέλης νὰ ξορκίσῃς παίρνεις ἓνα σπληνόφυλλο¹⁾ καὶ τὸ βά-
νεις ἀπάνω ἔς τοῦ πονεμένου τὸ ποδάρι καὶ κόβγεις τὸ φύλλο· τότες ὁ
πονεμένος θὰ σ' ἐρωτήσῃ. «Τί κόβγεις αὐτοῦ; — Τὴ σπλῆνα σου, τὸ
σπληνοστόμαχό σου, τὴ θέρμη σου, τὸ κρῦο σου τς ἑβδομήντα δύο
ἄρρώστιας τοῦ κορμιοῦ σου.» Κόβγεις τέσσερις φοραῖς καὶ λὲς τὰ
ἴδια.²⁾ Ἔπειτα παίρνεις ἓνα καλάμι καὶ κόβγεις δώδεκα καλαμόπροκες
—οἱ δώδεκα Ἀποστόλοι—καὶ ὄντας ἄρχινᾷς νὰ τσοῖ καρφώνης λές:
'Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ὁ Θεὸς ἦν
ὁ λόγος. | Ἅγιοι Ἀνάγγυροι τοῦ Χριστοῦ, πρῶτοι γιαιτροὶ τοῦ κό-
σμου, | ὅπου ἐγιάτρεψετε πολλούς, γιαιτρεῦτε καὶ τὸν δεῖνα.» Τότες ὁ
πονεμένος λέει. «Τί καρφώνεις αὐτοῦ; — Τὴ σπλῆνα σου, τὸ σπλη-
νοστόμαχό σου, τὴ θέρμη σου, τὸ κρῦο σου, τσοῖς ἑβδομήντα-δύο ἄρ-
ρώστιας τοῦ κορμιοῦ σου.» Αὐτὸ τὸ λὲς δώδεκα φοραῖς, κ' ὑστέρου
τὴ σπλῆνα τὸ (σπληνόφυλλο), μὲ τὰ δώδεκα καρφιὰ καρφωμένα
ἀπάνω της, τὴν κρεμᾷς σὲ μιὰ μεριά, κ' ἂν ἡ ἄρρώστια τοῦ πονε-
μένου εἶναι νερήσια θὰ πετάξῃ βλαστάρι, κ' ἂν εἶναι ξερικιά θὰ
μαζωθῇ.³⁾

16. Ἐόρκι γιὰ τὸ τρίχωμα.⁴⁾

Κόρη, κόρη ἐκαθόντανε | ἔστο ἔμπα ἔβγα τοῦ σπιτιοῦ της, | κ' ἐκτέ-
νιζε τὴ χρυσή, χρυσή τὴν τρίχα | καὶ τὴν ἀργυρὴ πλεξίδα. | Ἐκεῖ
ἐδιάβηκε ἄγγελος, ἄγγελος καλόγερος, | καὶ ἡ κόρη σὰν τὸν εἶδε
ἐγέλασε κ' ἐφιλοκακαρίστηκε. | «Κόρη μου, κ' ἂν ἐγέλασες γιὰ

¹⁾ Φύλλον φραγγοσουκῆς. Ἐν Κερκύρα κοινῶς *παυλοσουκιᾶς*.

²⁾ Κόπτουν τέσσαρας φορὰς διὰ νὰ μεταβάλουν τὸ ὠοειδὲς σχῆμα τοῦ φύλ-
λου εἰς σχῆμα τετραγώνου παραλληλογράμμου.

³⁾ Θὰ μαρανθῇ.

⁴⁾ Ἐπίσχεσις τοῦ γάλακτος.

μένανε, | νὰ σκιστῆ τὸ βυζί σου, | νὰ μπῆ ἡ τρίχα τοῦ γενειοῦ μου· | νὰ μὴ χορταίνῃ τὸ παιδί τὸ γάλα καὶ σύ, κόρη μου, τὸν ὕπνο. | Κι' ἂν δὲν ἐγέλασες γιὰ μένανε, | νὰ σκιστῆ τὸ βυζί σου | καὶ νὰ βγῆ ἡ τρίχα τοῦ γενειοῦ μου, | νὰ χορταίνῃ τὸ παιδί σου τὸ γάλα | καὶ σύ, κόρη μου, τὸν ὕπνο.»

Ἡ ξορκίστρα λαμβάνει τρίχας ἀπὸ τὴν ἀσθενῆ, τὰς ὁποίας περιτυλίσσει εἰς κτένι, καὶ μὲ ταῦτα σταυρώνει τὴν ἀσθενῆ, ἐπαναλαμβάνουσα τὸ ξόρκι τρίς.

[Ὅμοίαις ἐπωδᾶς βλ. ἐν Λαογραφ. Α' 373-4, Β' 189-190.— Σ.τ.Δ.].

17. Ξόρκι γιὰ δαγκαματιὰ σκορπιοῦ.

Εἶχα βόλδι καὶ βοιδάκι, | κ' ἓνα μικρὸ δαμαλάκι. | Κάνω καλαμίτσινο ἄλατρο | καὶ δαφνίτσινο ζυγὸ, | νὰ πάω νὰ σπείρω τὸ γοῦλο τὸ ρεβίθι. | Ἐκεῖ βγαίνει ἡ καλὴ κακὴ κουροῦνα, | νὰ φάῃ τὸ γοῦλο τὸ ρεβίθι. | Ἀσκώνω ἓνα σβῶλο παράσβωλο | καὶ σκοτώνω τὴν καλὴ κακὴ κουροῦνα | καὶ μ' ἔφαε ὁ σκορπιός. | Πέρα 'στὸν Ἰορδάνη ποταμὸ εἶναι τρία γυαλιά· | τό να μέλι, τᾶλλο γάλα, | τᾶλλο τοῦ σκορπιοῦ τὸ αἷμα. | Νὰ τὸ πῆ ὁ λαβωμένος, | γιὰ νὰ γιάνῃ ὁ πονεμένος.

Ἐπαναλαμβάνεται τρίς.

Ἡρώτησα ἂν συνάμα ποτίζεται ὁ δηχθεὶς μὲ κόνιν σκορπιοῦ, ἀλλὰ μοῦ ἀπήντησαν ὅχι. Πιστεύεται, ὅτι δὲν παθαίνει τις ἐκ δῆγματος δηλητηριώδους τινὸς ζώου, ἂν εἶναι ποτισμένος ἐξ αὐτοῦ.

[Ὅμοίαις κεφαλληνιακᾶς ἐπωδᾶς βλ. ἐν Λαογραφ. Β' 467-488.— Σ.τ.Δ.].

18. Ξόρκι γιὰ τὸν ἥλιο.

Κάτω 'στὸν Ἄρτο ποταμὸ | τρία πουλάκια βόσκανε· | ἥλιο πίνανε, ἥλιο τρώγανε, | καὶ τὸν ἥλιο σκαμαγκίζανε.¹⁾ | μηδ' ὁ ἥλιος τὰ χαλάει, | μήδε τὸ σκαμάγκισμα. |

« Πρέπει νὰ γιομίσης ἓνα μποτσι²⁾ νερὸ καὶ νὰ κάμῃς μέτωπο

¹⁾ Ἀτενίζανε. (Μοῦ τὸ ἐξήγησεν ὁ ὑπαγορεύσας χωρὶς νὰ εἶναι βέβαιος). [Σκαμάγκι ἢ θρυαλὶς καὶ τὸ εἰς τὴν ἠλακάτην περιτυλιγμένον λινάριον. Βλ. Κοραῆ, Ἄτακτα Δ' σ. 507. 521. Ἴσως δ' ὁμως τὸ σκαμαγκίζω καὶ τὸ σκαμάγκι δὲν εἶναι ἄσχετα πρὸς τὸ λατ. scamiger λεπιδωτός, καὶ ῥ. scamo, ἰταλ. squamare ἀπολεπίζω].

²⁾ Φιαλίδιον.

πρὸς τὸν ἥλιο, νὰ βάλῃς τὸ μποτσι ἀνάποδα πὸ πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι σου καὶ νὰ σοῦ ποῦνε τὸ ξόρκι τρεῖς φοραῖς. Τὸ ἴδιο θὰ κάμῃς τρεῖς μέραις, κ' ὄντας τελειώσῃ κ' ἢ ὕστερη μέρα, ῥήχνεις τὸ νερὸ πίσω σου καὶ δὲν κυτᾶζεις πίσω σου καὶ φεύγεις.»

19. Ξόρκι γιὰ τὰ σκουλήκια (τῶν ζώων).

Ἐὖ ἡλιος εἰς τὰνάτελα, | κ' ἢ κόρη ἔστο ξικάθαμα,¹⁾ | κόκκιν' ἢ μανίκα της. | Ὅπου δέκα κ' ἔντεκα, | νὰ πέφτουν τὰ σκουλήκια, | στραβὰ καὶ κουτσοκέφαλα.

20. Ξόρκι γιὰ δάγκαμα φιδιοῦ.

Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ὁ Θεὸς ἦν ὁ λόγος. | Ὁ Χριστὸς ἔκαμε τραπέζι, | κ' ὅλα τὰ φίδια ἐκάλεσε νὰ φάνε καὶ νὰ πιοῦνε, | τὸν θεὸ νὰ δοξαστοῦνε. | Ἐστὸν Ἰορδάνη ποταμὸ τρία γυαλιὰ γιομᾶτα, | τό να μέλι, τᾶλλο γάλα, τᾶλλο τοῦ φιδιοῦ τὸ αἷμα, | γιὰ νὰ πιῇ ὁ φαρμακωμένος. | καὶ νὰ γιάνῃ ὁ πονεμένος

21. Ξόρκι γιὰ τὴ λοῦγκα.

(Καθ' ὑπαγόρευσιν Κατερίνας Ζεφλίκου).

Παίρνεις τσεκοῦρι καὶ ξαθρακονᾶς τὴ στιά καὶ λές: «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος κ.λπ.» τρεῖς βολαῖς. Μὲ ῥωτᾶς τώρα.

«Τὶ κόβεις αὐτοῦ;

(Ποιοῦσα τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τῆς ἐστίας). — Τὴ λοῦγκα του²⁾ τὴν ἐφτάριζῃ, τὴν ἐφτάπειτη τὴν ἐφτὰ-φαρμακωμένη.

Ὅπως σκορπάει ὁ ἥλιος τῆς ἀκτίδες του, ἔτσι νὰ σκορπίσῃ καὶ ἡ λοῦγκα ἀπὸ τὸν τάδε.

ΣΗΜ. Τὸ αὐτὸ ἐπανλαμβάνεται τρίς.

22. Ξόρκι γιὰ τὴν ἄφτρα.³⁾

Ἄφτρα καύτρα πάει ἔστην πόλη, | πρωτοθειᾶς ποδιὰ τὴ διώχνη | Ἄστρο ἐφάνη, καύτρα ἐχάθη.

ΣΗΜ. Ἐπανλαμβάνεται τρίς, μία δὲ πρωτοθειὰ σφογγίζει διὰ τῆς ποδιᾶς αὐτῆς τὰ οὔλα τοῦ πάσχοντος παιδίου.

¹⁾ Ὁ χρόνος τῆς περιόδου.

²⁾ Πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ σοῦ ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν γράφοντα.

³⁾ Ἀλεύρωμα τῶν οὔλων [ἄφθα].

23. *Ξόρκι γιὰ τὸ σπαρμό.*

«Τὶ σπέρνεις αὐτοῦ;

—Τὸ γλυκάδι γιὰ τοὺς ἀθρώπους καὶ τὸ φαρμάκι γιὰ τὰ στραβὰ καὶ τὰ χαλινωμένα. | Νὰ πετοῦνε νὰ τζουρίζουνε, καὶ τὸ σπαρμό μου νὰ μὴ γγίζουνε.»

ΣΗΜ. Ἐπαναλαμβάνεται πολλάκις συνήθως ἐννέα φορές.

24. *Ξόρκι τοῦ λιναριοῦ.*

Καλημέρα σου, λινάρι μου, | γλέπω ἔξεκόρφιασές καὶ ἔξελουλού-
διασες. | Κροῦψε τὸν καρπό σου μέσα ἔστο καρύκι σου, | ἀπὸ τὰ πε-
τούμενα κι' ἀπὸ τὰ σερνούμενα. | Νὰ πετοῦνε νὰ τσουρίζουνε, | καὶ
τὸν καρπό σου νὰ μὴ γγίζουνε.

25. *Ξόρκι γιὰ τὰ μερμήγκια.*

Μέρμηγκα μερμήγκισά μου, | καὶ μικρὴ βασίλισσά μου, | μὴ
μοῦ τρώς τὸν κόπο μου, | τὸν κόπο τοῦ βοιδιῶνε μου. | τὶ φέρνω
τὴ κλωσσάρα μου, | τὴ δεκοχτωπουλούσα μου, | καὶ σᾶς τρώει καὶ
σᾶς πνίγει, | καὶ κανένα δὲν ἀφίνει.

Ἀπόδεμα.

«Νεοφόρε διάβολε, σὲ προστάζω ἐνώπιον εἰς τὴν δωδεκάδα σου
καὶ εἰς τὸν μέγαν δράκοντα τῆς ἄβύσσου νὰ στείλῃς ἐδῶ τὸ Βελιζε-
βούλ τὸν ἄρχοντα τῶν δαιμόνων, γιὰ ν' ἀποδέσωμεν τὸν δεῖνα καὶ
τὴν δεῖνα, τσοῖ ἑβδομήντα δύο φλέβες τοῦ κορμιοῦ τους, καὶ τὰ
χοντρύτερά τους νεῦρα· καὶ σοῦ τάζω νὰ σοῦ χαρίζω τὰ ἥμισα ἀπ'
ὅτι βγάνω ἀπὸ κάθε μέρα. Γιὰ ἔχθηρητα τοῦ Χριστοῦ καὶ γι' ἀγάπη
τοῦ κουτσόκωλου τοῦ διαβόλου, ἔμπα διάβολε ἔστη μέση.»

ΣΗΜ. Πιστεύεται, ὅτι ὑπάρχουν ἄνθρωποι τοῦ πονηροῦ, οἱ ὁποῖοι
μὲ διαφόρους μαγείας (μαντιτάκια) ἀποδένουν —δηλ. κάνουν νὰ πάθῃ
τις ἐξ ἀνικανότητος.—

Λύσιμο.

Πᾶρε τέσσερους ἀθρώπους. Νὰ βάλῃ ὁ καθένας ἓνα δάχτυλο
ἀπὸ τὸ χέρι του, εἰς τὰ τέσσερα μέρη τοῦ κορμιοῦ τοῦ ἀθρώπου

ποῦ θέλεις. Νὰ βάλῃς αὐτὸν κατὰ γῆς ἀνάσκελα· καὶ ἔπειτα λέει εἰς τὸ αὐτὶ τοῦ δεύτερου ὁ πρῶτος, κι' ὁ δεύτερος ἔστὸν τρίτονε κι' αὐτὸς ἔστὸν τέταρτο, τὰ ἀκόλουθα λόγια· καὶ νὰ τὰ λένε μυστικά.

«Σύρε νὰ πῆς τῇ μάννας σου, νᾶρθη ἐδῶ νὰ σκώσωμε ἐτοῦτο τὸ λύσιμο, ὅπου κοίτεται ἐδῶ στὴ γῆς.» Καὶ τελειώνοντας τοῦτα τὰ λόγια σουρίζουνε ὅλοι κι' ἀσκώνεται.

Γ' ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

1. Τὸ παραμῦθι τῆς βατσουνισμένης.

Μιὰ φορὰ κ' ἓνα καιρὸ ἦτανε ἓνας βασιλέας κ' εἶχεν ἓνα παιδί καὶ τοῦ εἶπε νὰ παντρευτῇ καὶ δὲν ἤθελε, ὅσο ποῦ τὸν ἐκατάφερον ὁ πατέρας νὰ παντρευτῇ καὶ τοῦ λέει: «Ἄν θὰ παντρευτῶ, θὰ πάω νὰ ῥωτήσω τὸν τάδε μάγο.» Ἐκίνησε λοιπὸν νὰ πάῃ νὰ βρῇ τὸ μάγο. Εὔρηκε τὸ μάγο καὶ τοῦ μίλησε: «Νὰ μοῦ μιλήσης ποιάνε θὰ πάρω.» Ὁ μάγος τοῦ εἶπε: «Αὔριο σοῦ λέω.» Τὴν αὐγὴ λοιπὸν εἶπε: «Ἐψὲς τὸ βράδυ ἐγεννήθηκε μία κοπέλλα ἐδῶ εἰς τὴ γειτονειὰ κ' ἐκείνηνε θὰ πάρης.»

Λοιπὸν τὸ βασιλόπουλο ἐπῆγε καὶ εὔρηκε τὴ μάννα καὶ τὸν πατέρα τοῦ παιδιοῦ, ποῦ ἐγεννήθηκε καὶ τσοῦ μίλησε νὰ τσοῦ δώκῃ ἓκατὸ τάλαρα νὰ τοῦ τὸ πουλήσουνε. Λένε: «Τὸ παιδί μας δὲ μπορούμε νὰ τὸ δώσωμε.» Λέει: «Ἄ δὲ μοῦ τὸ δώσετε, σᾶς κόβγω ἐσᾶς κι' αὐτό.» Τότες τοῦ τὸ φασκιώσανε καὶ τοῦ τὸ βάλανε ἔς ἓνα κοφίνι κ' ἐκεῖνος τὸ κρέμασε ἀπὸ πίσω ἀπὸ τὴ σέλλα τοῦ ἀλόγου του. Ἐπὶ τὸ δρόμο λοιπὸν ποῦ ἐπήγαινε, τὸ ἐκρέμασε σὲ μιὰ ἐλιά νὰ κλαίῃ ἐκεῖ γιὰ ν' ἀπεθάνῃ.

Ἐκεῖ ἐκατέβηκεν ἓνα ἀντρόυνο ποῦ δὲν εἶχανε παιδιά καὶ τὸ ἐπῆραν εἰς τὸ σπίτι τους καὶ τὸ κουναρίσανε. Τὸ βασιλόπουλο εἰς τὸ χρόνον ἐξαναπῆγεν ὀπίσω νὰ νὰ ῥωτήσῃ τὸ μάγο ποιάνε θὰ πάρη. Ὄντας ἀρέβαρε τὸ βράδυ ἔς ἓνα χωριὸ ἐμπῆκε ἔς τὸ σπίτι, ποῦ ἦταν ἡ κοπέλλα μὴν ἠξέροντας. Ἐρώτησε τὸν νοικοκύρη ἂν ἔχη θέση νὰ κοιμηθῇ τὸ βράδυ ἐκεῖ καὶ τοῦ εἶπε: «Μάλεστα ἔχω.» Τοῦ ἔδωσεν ἔπειτα ἄσπρα καὶ ἀγόρασε νὰ φάνε. Ἐκεῖ ποῦ ἐστέκανε εἶπεν ἡ γυναῖκα τοῦ νοικοκύρη ἔς τὴ μικρὴ ποῦ ἔκανε τζίνια: «Στέκα, μωρὴ βρετικιά.» Ὄταν ἄκουσεν ὁ βασιλέας ἐξαναρώτησεν, πῶς τήνε λένε. Λέει: «Τὴν εὐρήκαμε, πολυχρονεμένε βασιλέα, ἀπάνω σὲ μιὰ ἐλιά μέσα ἔς ἓνα καλάθι.» Ἐκεῖνος τὸ ἐκατάλαβε ποῦ ἦτανε ἐκείνη καὶ τὴν αὐγὴ τσοῦ εἶπε: «Θὰ σᾶς δώσω ἓκατὸ τάλαρα καὶ θὰ μοῦ τήνε δώσετε.» Λένε: «Δὲ μπορούμε νὰ σοῦ τήνε δώσουμε. Ἐμεῖς τὴν ἐκουναρίσαμε. — Ἦ

θὰ μοῦ τήνε δώσετε ἢ σᾶς κόβω.» Ἔτσι λοιπὸν τοῦ τήνε δώσανε καὶ αὐτοί. Ἐστὸ δρόμο τὴν ἔρρηξε μέσα σὲ μία βατσουνιά. Ἐκεῖ πάλε ἐκατέβηκεν ἓνα ἀντρόννο ποῦ δὲν εἶχε παιδιὰ καὶ τὴν εὐρήκανε μέσα ἔς τὴ βατσουνιά. Ὁ ἄντρας ἐψήλωσε τὴ βατσουνιά κ' ἔβγαλε τὴν κόρη καὶ τὴν ἐπήρανε ἔστὸ σπίτι τους.

Ἐστὸ χρόνο τὸ βασιλόπουλο ἐπήγαινε νὰ εὔρη τὸ μάγο καὶ ἔς ἓνα χωριὸ ἐνύχτωσε, καὶ ποῦ ἡ τύχη πάλε, νὰ πάη νὰ ῥωτήσῃ ἔστὸ σπίτι ποῦ ἦτανε ἡ κοπέλλα, ἂν ἔχουνε τόπο νὰ κοιμηθῇ ἐκεῖ. Ἐκεῖ τοὺς ἔδωσε ἄσπρα νὰ πάη πάλε νὰ κάμῃ δειπνο. Ἐκεῖ ποῦ ἔστεκε τὸ βασιλόπουλο μὲ τὴ γυναῖκα, ἡ μικρὴ κοπέλα ἔκανε τζίνια, τότες ἡ γυναῖκα τοῦ λέει: «Κάτσε, μωρὴ βατσουνισμένη.» Ἐκεῖ τῆς εἶπε τὸ βασιλόπουλο, πῶς τήνε λένε. «Τὴν εὐρήκαμε, λέει, μέσα σὲ μιὰ βατσουνιά, πολυχρονεμένε βασιλέα, ποῦ ἐκάμαμεν ἀγῶνα νὰ τήνε βγάλωμεν ἀπὸ μέσα.» Ὁ βασιλέας τὴ νύχτα ἔσκεφτόντουνε μὲ τὸ μυαλό του, ὅτι αὐτὴ ἡ κόρη εἶναι. Τὴν αὐγὴ λοιπὸν, ποῦ ἐξημέρωσε, κατώρθωσε πάλε νὰ τήνε πάρῃ, γιὰ νὰ τὴν κόψῃ, ἀλλὰ δὲν τὴν ἔκοψε. Δὲν τὸν ἄφηνε ἡ τύχη του, καὶ τὴν ἐπῆρε σπίτι του. Ὅταν τὴν ἀρέβαρε λοιπὸν σπίτι του, ἐπῆγε κ' εὔρηκεν ἓνα μαραγκὸ κ' ἔκαμε μιὰ κάσσα καὶ τὴν ἔβαλε μέσα καὶ τὴν ἔρρηξε ἔστὸ πέλαγο καὶ ἡ θάλασσα τὴν ἔβγαλεν εἰς ἄλλο βασίλειο, ποῦ ἦτανε μιὰ θειά του βασιλίτσα, ἀδρεφὴ τοῦ πατέρα του.

Εἶπα ποῦ τὴν ἔβγαλεν ἡ θάλασσα εἰς τὴν πολιτεία τῆς θειάς του. Ἐκατεβήκανε οἱ ὑπερέτριες γιὰ λουτρὰ κ' εὐρήκανε τὴν κάσσα ἔστὴν ἀκροπελαγιά κ' ἐκράξανε ἀθρώπους καὶ τὴν ἐπήρανε, γιὰτὶ ἐλέγανε μὴν εἶναι θησαυρὸς μέσα. Λοιπὸν ὅταν ἀνοίξανε τὴν κάσσα εὐρήκανε τὴν κόρη. Τότες ἡ βασίλιτσα τὴν ἐκράτησε καὶ τὴν ἐκουνάρισε ἔστὸ σπίτι τῆς, κ' ἔπειτα ἀπὸ δώδεκα χρόνια ἔγραψεν εἰς τὸν ἀνιψιὸ τῆς νὰ πάη ἐκεῖ πέρα, γιὰ νὰ τόνε παντρέψῃ μὲ μιὰ κοπέλλα ὁμορφῆ. Ἐτότες ἐπῆγεν αὐτός, γιὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὴ θειά του, καὶ τοῦ εἶπε ἡ θειά του. «Ἐδὼ ἔχω μιὰ κόρη ποῦ τὴν εὐρηκα μέσα σὲ μιὰ κάσσα κλεισμένη καὶ τὴν ἐκουνάρισα ἀπὸ μικρὴ. Νὰ σοῦ τήνε δώσω γιὰ γυναῖκα καὶ νὰ σὲ κάμω διάδοχο τῆς βασιλείας μου.» Ἐκεῖνος τῆς ἐμίλησε: «Τήνε παίρνω, μὲ τὸ νὰ τῆς δώσω ἓνα δακτυλίδι καὶ νὰ τὸ ἔχῃ ὡς ποῦ νὰ γυρίσω, ἂ δὲ καὶ τὸ χάσῃ νὰ τῆς παίρνω τὸ κεφάλι.» Αὐτὸς λοιπὸν ὄντας τῆς ἔδωσε τὸ δακτυλίδι ἔκαμε πῶς ἔφυγε κ' ἐπῆγε κ' ἐντύθηκε γυναίκεα καὶ τὸ βράδυ ἐπῆγε βίτσιτα καὶ τῆς πῆρε τὸ δακτυλίδι ἀπὸ τὸ χέρι καὶ τὸ ἔρρηξε ἔστὴ θάλασσα. Σοῦ λέει, ποῦ θὰ τό βρῃ; Μεθαύριο ἐγὼ γυρίζω καὶ τήνε κόβω. Ἡ κοπέλλα ἔκλαιγε, ποῦ ἔχασε τὸν ἀρραβῶνα ἀπὸ τὸ χέρι τῆς καὶ ἔκλαιγε

καὶ ἡ θειά. Μιὰ ἡμέρα ἐκεῖ ποῦ ἐκαθάριζεν ἡ βασιλοπούλα κάτι ψά-
ρια εὔρηκε τὸ δακτυλίδι τῆς μέσα ᾿ς ἓνα ψάρι.

Εἰς τὸ χρόνο ἐπῆγεν ὁ γαμπρὸς θαρρεμένος γιὰ νὰ τήνε κόψη
κ' εὔρηκε τὸ δακτυλίδι. Ἐκεῖ τοῦ εἶπανε πῶς τῆς ἐπήρανε τὸ δακτυ-
λίδι καὶ πῶς τὸ βρήκανε πάλε μέσα ᾿ς ἓνα ψάρι.

Ἐτότες εἶπε κ' ἐκεῖνος, ποῦ τὸ εἶπεν ἡ τύχη νὰ τήνε στεφανωθῆ-
κ' ἔτσι τὴν ἐστεφανώθηκε κ' ἐζήσανε καλὰ κ' ἐμεῖς καλύτερα.

Καθ' ὑπαγόρευσιν Θεοδώρας Κότση.

[Παραλλαγή τοῦ περὶ τοῦ ἀπαρκατρέπτου τῶν ἀποφάσεων τῆς μοι-
ρας παραμυθίου, περὶ οὗ βλ. Λαογραφ. Α' 107 κέ. καὶ ἀνωτέρω σ.
575 κέ. Εἰς τὴν προκειμένην παραλλαγὴν παρεμβάλλονται δύο ἐπει-
σόδια, τὸ τῆς ἐγκλείσεως εἰς λάρνακκα καὶ τῆς ἐμβολῆς ταύτης εἰς τὴν
θάλασσαν (τύπος τῶν ἐλληνικῶν μύθων τῆς Δανάης, τῆς Αὔγης, τῆς
Ῥοιοῦς τὴν Ἡμιθέας κλπ.) καὶ τὸ τῆς θαυμασίας ἀνευρέσεως τοῦ
ἀπολεσθέντος δακτυλίου ἐν τῇ κοιλίᾳ ἰχθύος (τύπος τοῦ μύθου τοῦ
Πολυκράτους). Αἱ ὀνομασίαι Βρετικιὰ καὶ Βατσουνισμένη ἀντιστοιχοῦσι
πρὸς τὰ ὀνόματα τοῦ ἥρωος ἐν ταῖς μακεδονικαῖς παραλλαγαῖς τοῦ
παραμυθίου.— Σ.τ.Δ.]

2. Παραμῦθι «τὰ δύο βασιλόπουλα, ἀρσενικὸ καὶ θηλυκό.»

Μιὰ φορὰ κ' ἓναν καιρὸ ἦταν ἓνας βασιλέας κ' ἀπέθανε νέος,
κ' ἀπέθανε κ' ἡ βασιλισσά του νέα· ὅθε λοιπὸν μείνανε τὰ δύο βα-
σιλόπουλα. Τόση ἀγάπη εἶχανε ἀνάμεσό τους, ὥστε δὲν τοὺς χώριζε
παρὰ ἡ νύχτα, ποῦ ἦθα¹⁾ κοιμηθοῦνε. Τὸ πουρνό, ὅταν τὸ βασιλό-
πουλο ἐξύπνουε λέει ᾿στὴν ἀδρεφή του. «Καλημέρα, γλυκύτατή μου
ἀδρεφή.» Τὸ ἴδιο κ' αὐτὴ τοῦ λέει: «Καλημέρα, γλυκύτατέ μου
ἀδρεφέ.» Ἐκεῖ τῆ λέει: «Γλυκύτατή μου ἀδρεφή, τί θέλεις νὰ φάμε
σήμερα; — Ὅ τι θέλεις, γλυκύτατέ μου ἀδρεφέ.» Τῆ λέει: «Γλυκύ-
τατή μου ἀδρεφή, ποῦ θέλεις νὰ πάμε περίπατο; — Ὅθε θέλεις, γλυ-
κύτατέ μου ἀδρεφέ.» Τέλος πάντων, νὰ μὴ τὰ πολυλογῶ, εἶχαν τόση
ἀγάπη ἀνάμεσό τους, ὥστε δὲν ὑπάρχαν ἄλλα ἀδρέφια ν' ἀγαπειῶνται
ἔτσι.

Ἐπειτα ἀπὸ καιρὸ μέσα σὲ τόσαις ἀγάπαις, ποῦ εἶχανε, διατάζει
ἓνας βασιλέας, ὅποῦ ἦτουνε πρόεδρος εἰς τὰ βασίλεια, νὰ παρησια-
στοῦνε εἰς τὸ βασίλειό του ὅλα τὰ βασιλόπουλα κ' ὅλοι οἱ ἀξιωμα-

¹⁾ Ἡθελον.

τικοί. Ἐκεῖ λοιπὸν τῆ λείι λυπούμενος. «᾽ὦ γλυκύτατή μου ἀδρεφή, ποῦ νὰ σὲ ἀφήσω, ποῦ ἐγὼ ἄ δὲ σὲ ἰδῶ μία ὥρα χάνομαι;» Ἐκεῖ τοῦ λείι ἢ ἀδρεφή του: «Τί συμβαίνει, γλυκύτατέ μου ἀδρεφέ; Ἐκόπη ἢ καρδιά μου τὸ λόγο, ποῦ μοῦ εἶπες. Ποῦ θὰ πάς; — ᾽ὦ γλυκύτατή μου ἀδρεφή, διατάζει ὁ βασιλέας ὁ πρόεδρος, νὰ παρησιαστοῦμε ὅλοι οἱ βασιλεῖς κ' οἱ ἀξιωματικοί, νὰ μᾶς κάμη ἓνα τραπέζι εἰς τὸ βασιλείῳ του.» ᾽ὦ μόλις τ' ἄκουσεν ἢ ἀδρεφή του ἐκτυπήθηκεν, ἐδάσθηκε. «Καὶ ποῦ, γλυκύτατέ μου ἀδρεφέ, νὰ ξυπνήσω καὶ νὰ μὴ σὲ γλέπω; μπορεῖ ἢ καρδιά μου νὰ βαστάξῃ τόσαις μέραις νὰ μὴ σὲ γλέπω;» Κ' ἐκλαιγεν αὐτὴ εἰς τὴν μίαν μεριά κι' αὐτὸς εἰς τὴν ἄλλη. Τέλος πάντων νὰ μὴ τὰ πολυλογῶ λείι τς ἀδρεφῆς του: «Ἐλα γλυκύτατή μου ἀδρεφή, φέρε μου τὰ ῥοῦχα μου, διότι ἤλθεν ἢ ὥρα νὰ ἀναχωρήσω.» Τρέχει ἢ ἀδρεφή του κλαίοντας καὶ ὀδυρόμενη καὶ φέρνει τὰ ῥοῦχα τοῦ βασιλόπουλου καὶ τὰ ἐφόρσε. Τότες ἐπιαστήκανε ἔστο στόμα κ' ἐφιληθήκανε· κι' αὐτὸς τὴν ἐπαρηγοροῦσε καὶ τς ἔλεγε: «Μὴ πικραίνεσαι, ἀδρεφή μου, καὶ μόλις διαλύση ἢ σύναξη, ἀμέσως θὰ ἔρθω νὰ σ' εὔρω, γιατί κ' ἐγὼ φεύγω κ' ἢ μέρα μοῦ φαίνεται νύχτα, ὅποῦ δὲ θὰ σὲ γλέπω.»

Ἄς ἀφήσωμε λοιπὸν, ὅποῦ ἀναχώρησε τὸ βασιλόπουλο καὶ νὰ πιάσωμε τὴ βασιλοποῦλα, ὅποῦ ἐκλείστηκε μέσα ἔστο σπίτι της κ' ἐκλαιγε κ' ἐθρήνουνε. Ἐκύταζε τὸ πλοῖο πῶφευγεν ὁ ἀδρεφός της κ' ἐλάκτιζεν ἢ καρδιά της. Δὲν ἤθελε πλιό, οὔτε νὰ φάῃ, οὔτε νὰ πιῇ, οὔτε καμία διασκέδασι νὰ κάμη.

Ἄς ἀφήσωμε καὶ τὴ βασιλοποῦλα καὶ νὰ πιάσωμε τὸ βασιλόπουλο. Ὅταν ἔφτασεν εἰς τὸ βασιλικὸ σαράγιο ἀνταμώθηκ' ἐκεῖ μ' ὅλους τοὺς βασιλεῖς καὶ ῥηγάδες καὶ πρέντζιπαις κι' ἀξιωματικούς κ' ἐσυνομιλοῦσε κι' αὐτὸς μὲ ἐκεινοὺς· ἀλλὰ συλλογιζόμενος τὴν ἀδρεφή του, ὅποῦ τὴν ἄφησε, ἢ καρδιά του ἐκλαιγε. Ὅθε λοιπὸν ἐκάθησαν εἰς τὴν τράπεζαν καὶ ἐφάγανεν, ἔπιανε διάφορα βασιλικά φαγητά, τὰ τὰ ὅποια ἤτουνε εἰς τὴν τράπεζα. Ἐπειτα ποῦ ἐφάγανε κ' ἔπιανε, ἀρχίσανε ἓνας τὸν ἄλλονε κάτι νὰ λένε. Λείι ἓνας βασιλέας: «Μωρὲ παιδιά, τί νὰ σᾶς εἰπῶ; εἶμαι ἐδῶ κι' ὁ νοῦς μου δὲν εἶναι ἐδῶ.» Ἄλλος τοῦ λείι. «Γιατί δὲν εἶν' ἐδῶ ὁ νοῦς σου;» Ἐκεῖνος τοῦ λείι: «Ἐχω μία μάννα, ποῦ τόσο μὲ ἀγαπάει, ὅποῦ δὲ βρίσκεται ἄλλη μάννα νὰ ἀγαπᾷ τὸ παιδί της ἔτσι.» Κ' ἔτσι ὅλοι ἓνας τὸν ἄλλονε ἔλέγανε κ' ἐπαινούσανε καθέννας τὸ σπίτι του. Τότες λείι τὸ βασιλόπουλο: «Ὁ παιδιά μου, ἐσεῖς λέτε γιὰ τὴ μάννα σας, γιὰ τὸν πατέρα σας, γιὰ τσοῦ συγγενεῖς σας· ἀμ' ἐγὼ τί νὰ πῶ, ὅπου ἀφηκα μίαν ἀδρεφή, ὅπῳχουμε τόση ἀγάπη ἀνάμεσό μας, ὥστε ὅλο τὸν κόσμον νὰ γύρη, τέτοια ἀγάπη ἔς ἀδρέφια δὲν τὴ βρίσκεις; Εἶναι καλή, εἶναι

τίμια, εὐγενικιά. Τόσο τίμια εἶναι αὐτὴ ἡ ἀδρεφὴ μου, ὥστε καὶ εἰς τὸν περίπατο, ποῦ περπατοῦμε καὶ διασκεδάσεις, δὲν σηκώνει τὰ μάτια της νὰ κυτάξῃ ἄνθρωπο.» Ἐκεῖ ἀπαντῆνεται ἓνας ἀξιωματικὸς κακοῦργος, τραμποῦκος, τοῦ διαόλου ἄνθρωπος, καὶ τοῦ λέει. «Δὲν ἀπατειέται μὲ κανέναν ἡ ἀδρεφὴ σου, ποῦ τὴ λὲς τόσο τίμια ὁποῦ εἶναι;» Τὸ βασιλόπουλο λέει: «Οὔτε ἀπατήθηκα, οὔτε θέλει ἀπατηθῆ μὲ κανέναν.» Τότε τοῦ λέει ὁ ἀξιωματικὸς, μπροστὰ ἔς ὅλα τὰ βασιλόπουλα. «Κι' ἂν ἐγὼ σοῦ φέρω ἀπόδειξη, ὅτι εἶναι ἄτιμη, τί στοιχημίζεις, βασιλόπουλο;» Τὸ βασιλόπουλο λέει: «Ἄν ἐσὺ μοῦ φέρῃς ἀπὸ τὴν ἀδρεφὴ μου ἀπόδειξη, ὅτι εἶναι ἄτιμη, τὸ κεφάλι μου νὰ κοπῆ.» Ἄλλῳ νὰ κοπῆ τὸ ἰδικό του τοῦ λέει. Ἔτσι λοιπὸν ἐκάμανε τὰ πραχτικά κι' ἀπογράψανε κ' οἱ δύο τους, κι' ἀπόγραψε κι' ὁ πρόεδρος ὁ βασιλέας. Τότε λοιπὸν ὁ ἀξιωματικὸς ἐζήτησεν ἄδεια, γιὰ νὰ πάῃ νὰ φέρῃ ἀπόδειξη ἀπὸ τὴ βασιλοπούλα. Ἀφοῦ λοιπὸν ἀναχώρησεν ὁ ἀξιωματικὸς, τὸ βασιλόπουλο τὸν ἐλυπούντων, ποῦ θὰ χάσῃ τὴ ζωὴ του. Ἡ βασιλοπούλα εἶχεν αὐτὰ τὰ χαρίσματα. Εἶχε δύο πλεξίδαις, ποῦ τσῆ σέρνονταν ἔς τὴ γῆς. Τς εἶχε ἀφήσῃ καὶ τὸ βασιλόπουλο ἓνα μαντήλι, ὁποῦ τανε ἱστορισμένο τὸ προσώπὸ του καὶ τὸ πρόσωπὸ της καὶ τς εἶπεν: «Ἐὰν¹⁾ θέλῃς, γλυκύτατῃ μου ἀδρεφῇ, νὰ μὲ ἰδῆς, ἀνοίγεις τὸ μαντήλι καὶ γλέπεις τὸ πρόσωπὸ μας καὶ παρηγορεῖσαι.»

Ἐπὶ λοιπὸν ἔφτασεν ὁ ἀξιωματικὸς εἰς τὴν πολιτεία, ποῦ ἦταν ἡ βασιλοπούλα, ἄρχισε καὶ ἔψαχνε καὶ ἐρωτοῦσε διὰ μυστικοῦ τρόπου ποία εἶναι ἡ ὑπερέτρια τσῆ βασιλοπούλας. Ἐκεῖ τοῦ εἶπαν, ποῦ ἔχει μία γριὰ ὑπερέτρια καὶ ἄλλονε δὲν ἔχει σπῆτι της. Πάει λοιπὸν κι' αὐτὸς σιγὰ, σιγὰ, καὶ μυστικὰ καὶ βρίσκει τὴ γριὰ καὶ τσῆ λέει: «Καλημέρα σας, κυρία.» Ἡ γριὰ τοῦ λέει: «Καλημέρα σας, κύριε, τί θέλετε ἐδῶ;» Ἐκεῖνος τσῆ λέει: «Δὲν μοῦ λὲς τί χαρίσματα ἔχει ἡ βασιλοπούλα; —Γιατὶ ὄρωτᾷς νὰ μάθῃς;» τοῦ λέει ἐκεῖνη. Αὐτὸς τσῆ λέει: «Πές μου τί χαρίσματα ἔχει, κ' ἐγὼ θὰ σοῦ δώκω ὅσα χρήματα θέλεις, καὶ νὰ μὲ συχωρέσῃς πολὺ, ποῦ σ' τὸ λέω, καὶ νὰ τὸ βαστάξῃς μυστικά. Νὰ μὴν ἠξέρη κανεὶς τίποτις παρὰ μόνον οἱ δύο μας μονάχα.» Ἐκεῖ τοῦ λέει ἡ γριὰ —ἀνάθεμά τηνε.— «Ἐχει δύο πλεξίδαις, οἱ ὁποῖαις σέρνονται ἔς τὴ γῆς. Τὰ μαλλιά της εἶναι σὰν χρυσά, τὸ πρόσωπὸ της εἶναι ὡς ὁ καθρέφτης ὁ παράμορφος, ἔχει δὲ κ' ἓνα μαντήλι, τὸ ὁποῖον ἔχει ἱστορισμένα τὰ πρόσωπα τοῦ ἀδερφοῦ της καὶ τὸ πρόσωπὸ της.» Τότες τσῆ λέει ὁ ἀξιωματικὸς. «Ἄ μωρὴ γριά, ἐσὺ εἶσαι ἡ μάνα μου, ἐσὺ εἶσαι ὁ πατέρας μου, ἐσὺ εἶσαι ὁ ἀδρεφός μου. Ἐσὺ θὰ μοῦ κάμῃς μιὰ χάρη, ποῦ νὰ σοῦ πῶ. Ἄν μοῦ φέρῃς τὴ πλεξίδα τσῆ βασιλοπούλας τὴ μία καὶ τὸ μαντήλι πῶχει τὸ πρό-

¹⁾ Ὄταν.

σωπό της καὶ τὸ πρόσωπο ἀδρεφοῦ της νὰ σοῦ δίνω δύο χιλιάδες τάλαρα.» Ἐκεῖ τοῦ λέει ἡ γριά: «Ναὶ καιμένη, μὰ πῶς νὰ τῆ πάρω τῆ πλεξίδα, μὲ τὶ τρόπο;» Αὐτὸς τῆ λέει. «Ἐκεῖ ἔστὴν κάμαρά της, ὅταν τῆ πιάσῃ ὁ ὕπνος πιάσε ἓνα ψαλίδι κοφτερὸ καὶ ἀλαφρά, ἀλαφρά κόφτεις τὴν πλεξίδα καὶ μοῦ τῆ φέρνεις ἀμαζὶ μὲ τὸ μαντῆλι, τὸ ὁποῖον ἔχει.—Καιμένη, ποῦ νὰ πάω ὕστερα, ποῦ θὰ μὲ κόψουν;» Ἐκεῖ τῆ λέει αὐτὸς: «Πᾶρε, καιμένη, τσοῖ δύο χιλιάδες τάλαρα καὶ πὰς μέσα ἔστὴ Μεγάλη Ἀσία καὶ δὲ σὲ βρίσκει κανέννας, κ' ἔτσι μ' αὐτὰ περνᾷς τὴ ζωὴ σου, ὅσο θέλεις.» Μὲ αὐτὰ τὰ λόγια ἐπλάνεσε τὴ γριά ὁ ἀξιωματικός.

Ἐκεῖνο τὸ βράδυ λοιπὸν ἐκάθησεν ἡ γριά μὲ τὴ βασιλοπούλα νὰ δειπνήσουνε. Ἡ βασιλοπούλα ἔλεγε: «Ἐγὼ τρώγω, ἀλλὰ ὁ ἀδρεφός μου, ποῦ νὰ βρίσκεται;» Ἐκεῖνη τάχα τὴν ἐπαρηγοροῦσε μὲ διάφορα λόγια. Ὅταν λοιπὸν ἐδειπνήσανεν, ἐκουβεντιάσανε διάφορα λόγια, κ' ἐνύσταξεν ἡ βασιλοπούλα κ' ἔπεσε νὰ κοιμηθῆ, ὅταν ἐκοιμήθηκε καλά, καλά, πάει ἡ κακόγρια μ' ἓνα ψαλιδάκι κοφτερὸ καὶ τῆ κόφτει τὴ πλεξίδα· παίρνει καὶ τὸ μαντῆλι, ποῦ ἤξερε ποῦ τὸ βάνει καὶ φεύγει. Ὁ ἀξιωματικὸς τὴν ἐκαρτέρουε κάτω εἰς τὴ αὐλὴ ἔς ἓνα ἀπόκρουφο μέρος. Τοῦ δίνει αὐτὴ τὰ χαρίσματα καὶ τῆ δίνει τσοῖ δύο χιλιάδες τάλαρα· κ' οἱ δύο ἀναχωρήσανε, ὅτε εἶχε καθέννας νὰ πάη.

Τὸ πουργὸ ἐξύπνησεν ἡ βασιλοπούλα καὶ γλέπει τὴν πλεξίδα της κομμένη, κυτᾶζει καὶ τὸ μαντῆλι παρμένο. Ὡ ἐκτυπήθηκεν, ἐδάρθηκεν, ἔκλαιψεν, ἀναστέναξε θλιβερά. «Πῶς ἤμουνα καὶ πῶς μὲ κατάντησεν ἡ ὑπερέτριά μου.»

Ἄς ἀφήσωμε τὴ βασιλοπούλα, ποῦ ἐκτυπιώτουνε, κ' ἐδερνώτουνε κ' ἔκλαιγε, κ' ἄς πιάσωμε τὴ ψώρα τὸν ἀξιωματικὸ, ποῦ ἔφτασε εἰς τὸ βασιλικὸ σαράγιο. Ἐκεῖ τὸν ἀποδεχτήκανε νὰ ἰδοῦνε τι ἀπόδειξιν ἤφερε. Ἐκεῖ ἐσυναγτήκανε ὅλοι εἰς τὴν τράπεζα πάλε, κ' ἐκεῖ λέει τοῦ βασιλόπουλου. «Εἶναι αὐτὴ ἡ πλεξίδα τς ἀδρεφῆς σου;» τὸ βασιλόπουλο ἔμεινεν ἄφωνο. Τοῦ λέει. «Αὐτὴ εἶναι. — Εἶναι αὐτὸ τὸ μαντῆλι τὸ ὁποῖον ἔχει ἱστορισμένο τὸ πρόσωπό σου καὶ τὸ πρόσωπό της; — Αὐτό, λέει, εἶναι.» Τότε ἐφωναῖξαν ὅλοι, «ἄξιος θανάτου εἶναι.»

Τότε λοιπὸν τὸ βασιλόπουλον ἐζήτησεν ἄδεια νὰ πάη νὰ διορθώσῃ τὸ βασιλείο του καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ νὰ πάνε εἰς τὸν τόπο τῆς κατάδικης νὰ κοπῆ. Ὅταν ἀναχώρησε τὸ βασιλόπουλο, ἔπειτα ἀπὸ πέντε εἴτε δέκα ἡμέραις ἔφτασε τὸ πλοῖον εἰς τὸ βασιλείο του. Τότε ἡ ἀδρεφή του ἐχάρηκε τόσο πολὺ ἐχάρηκε ποῦ ἦρθεν ὁ ἀδρεφός της, γιὰ νὰ πῆ τὸ παράπονό της τὴν ἀπάτη ποῦ τῆς ἔκαμε ἡ γριά. Πιάνει καὶ σπερδουκλώνει τὴ μία της πλεξίδα εἰς τὸ κεφάλι της, βάνει τὴν περικεφα-

λαία της, καὶ βγαίνει ἔστη σκάλα νὰ τὸν ἀπαντήσῃ. «Καλὸ ἔστων γλυκύτατό μου ἀδρεφόν.» Αὐτὸς ὅμως τοῦ λέει μὲ θυμὸ καὶ βγαίνει καὶ τὸ σπαθὶ του: «Σώπα μὴ σὲ κόψω.» Ἐφυγεν ἡ καϊμένη ἢ βασιλοπούλα κ' ἐπῆγε ἔστην κάμαρά της, κ' ἀδιακόπως ἔκλαιγεν κ' ἔδερνώτουν. Ἐτοῦτος ἀμέσως προσκαλεῖ ἓνα μαραγγὸ νὰ τοῦ φτειάσῃ ἓνα σεντουῖκι μακρὸ νὰ παίρῃ ἓναν ἀνθρωπο καὶ νὰ εἶναι βαθὺ πολὺ. Ἐτσι λοιπὸν τοῦ τὸ ἔφτιασε τοῦ τὸ ἐπῆρε ἐκεῖ καὶ τὸν ἐπλήρωσε. Ἐπιασε τὸ βασιλόπουλο, ἔβαλε τὰ ῥοῦχα τς ἀδρεφῆς του μέσα, τὴν προῖκα της—πολλὰ ἑκατομύρια χρυσάφι—σὰν ἐκεῖ ποῦ θὰ τὴν παντρέψῃ. Ἐπειτα τὴν ἔκραξε καὶ τοῦ λέει: «Πέσε μέσα τὰνάσκελα καὶ μὴ μιλήσῃς γιατί θὰ σὲ κόψω, γιατί εἶσαι ἄτιμη.» Πέφτει ἡ καϊμένη μέσα τὰνάσκελα χωρὶς νὰ πῆ κανένα παράπονο. Ἐπειτα ἔβαλε τὸ σκέπασμα, τὸ ἐσφράγισε, ἔφερε κ' ἓνα τεχνίτη καὶ τὸ ἐπίσσωσε, διατάζει καὶ τοῦν βαστάζους νὰ πάρουν τὸ σεντουῖκι νὰ τὸ ῥήξουν ἔστη θάλασσα. Ἐτοιμάστηκε καὶ τὸ βασιλόπουλο νὰ φύγῃ, νὰ πάῃ νὰ κοπῆ· ἀλλὰ πρὶν φτάσῃ τὸ βασιλόπουλο, ὃ θαῦμα μεγάλο, ἔφτιασε τὸ σεντουῖκι εἰς τὸ βασίλειο, ποῦ ἦθα κοπῆ ὁ ἀδρεφός της. Ἐκεῖ λοιπὸν ἐκατέβηκεν μιὰ γριά εἰς τὸ περιγιάλι, γιὰ νὰ πλύνῃ τὰ ῥοῦχα τοῦ ἀξιωματικοῦ, ποῦ ἀπάτησε τὴ βασιλοπούλα. Μόλις ἡ γριά γλέπη αὐτὸ τὸ σεντουῖκι εἰς τὴν ἄκρη τοῦ θάλασσης, μέσα εἰς τὸ νερὸ, τὸ ἔσυρε καὶ τὸ ἔβγαλε ὄξω μὲ μεγάλο ἀγῶνα. Ἐπειτα ἔπιασε τεκοῦρι νὰ τὸ σκίσῃ νὰ ἰδῆ τί εἶναι μέσα· ἐκεῖ τοῦ λέει ἡ βασιλοπούλα ἀπὸ μέσα. «Πρόσεχε μὴ μὲ κόψῃς.» Λέει ἡ γριά. «Ποιὸς εἶσαι μέσα;— Ἄνθρωπος εἶμαι.» Μόλις ἀνοίξε τὸ σεντουῖκι ἡ γριά, τί νὰ ἰδῆ; αὐτὴ τὴ γυναικα μέσα!.. Νὰ ἰδῆ μιὰ βασιλοπούλα ὡσὰν αὐγερινό! Ἐσηκώθηκε λοιπὸν ἡ βασιλοπούλα κ' ἐβγῆκεν ὄξω καὶ λέει τοῦ γριάς: «Ἐχεις γριά μου, σπίτι, νὰ πάμε νὰ ἀποθωθοῦμε;» Ἐκεῖ τοῦ λέει ἡ γριά: «Ὅχι κόρη μου· καὶ ποῦ νὰ σὲ μπάσω, ποῦ ἐγὼ ἔχω μιὰ καλύβα.— Πήγαινε νὰ φέρῃς ἄλλογο νὰ φορτώσωμε τὸ θησαυρὸ καὶ ὅτι ἄλλο ἔχω.»

Ἐπῆγε λοιπὸν ἡ γριά καὶ ἤφερεν ἄλλογο κ' ἐφορτώσανε ὅ,τι κι' ἂν εἶχε κ' ἐπῆγαν εἰς τὸ καλύβι ποῦ ἦταν τυχητερό τὸ καλύβι αὐτὸ νὰ εἶναι ἀπέναντι μὲ τὸ βασιλικὸ σαράγιο, ποῦ ἦθα κοπῆ τὸ βασιλόπουλο. «Ἐχεις πολὺ τόπο ἐδῶ, γριά;» Ἐκεῖ τοῦ λέει ἡ γριά: «Ἐχω, κόρη μου.— Ὅτι μοῦ μείνουνε ἀπὸ τὰ ἔξοδά μου, ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ ἔχω νὰ κάμω, θέλει σὲ εὐχαριστήσω· μόνον νὰ βαστᾶς μυστικά, νὰ μὴ δίνῃς σὲ κανέναν λογαριασμὸ τὸ τί θὰ κάμωμε, εἴτε καὶ πῶς μὲ λένε κι' οὔτε ποῦ μ' εὔρηκες. Πήγαινε λοιπὸν νὰ φέρῃς ἓνα μᾶστορα, χτίστη, ἀρχιτέχτων.» Ἡ γριά ἠύρηκε τὸν μᾶστορα καὶ τὸν ἐπῆρε μπροστά ἔστη βασιλοπούλα. Μπρὶν, ὅταν εἶχε ῥωτήσῃ τὴ γριά ἡ βασιλο-

ποῦλα τὶ σαράγιο εἶναι αὐτὸ τὸ ἀπέναντί μας; τῆ λέει ἡ γριά: «᾽Ω κόρη μου, σὲ αὐτὸ τὸ σαράγιο θὰ ἔρθῃ ἓνα βασιλόπουλο γιὰ νὰ κοπῆ.» Ἡ βασιλοποῦλα τῆ λέει: «Γιὰ ποῖο λόγο θὰ κοπῆ; — Γιὰ τὸ λόγο, ποῦ ἠθέλησε νὰ παινέσῃ τὴν ἀδρεφή του, ὅπ' εἶχαν τόσο πολλὴ ἀγάπη, κ' ἦταν τόσο πολὺ τίμια, ὥστε δὲν ὑπαρχεν ἄλλη· καὶ μ' ὅλα ταῦτα ἐπῆγεν ὁ ἀξιωματικὸς καὶ τὴν ἀπάτησε καὶ τῆ πήρε μιὰ πλεξίδα καὶ τῆ πήρε ἓνα μαντῆλι, ποῦ ἦταν ἱστορισμένο τὸ πρόσωπό της καὶ τὸ πρόσωπο τοῦ ἀδρεφοῦ της καὶ τὴν ἐπαρρησίασεν ἀτιμη.» Τότες λέει τῆ γριάς: «Φτάνει κι' ἄλλοτε μοῦ λές· τώρα ἔχομε δουλειά.» Λέει τοῦ ἀρχιτέχτων: «Πές μου, μάστορα, πόσο θέλεις νὰ μοῦ κάμῃς ἓνα σαράγιο ὁμοιο μὲ αὐτὸ ποῦ εἶναι οἱ βασιλεῖς ἀπέναντί μας; κι' ὅτι κι' ἂν ἔχῃ μπομπιλαρία ἢ διάφορα πράματα αὐτὸ μέσα, νὰ ἔχῃ καὶ τὸ δικό μας. Λοιπὸν τραύησ' τὸ παζάρι σου ὅσαις χιλιάδες θέλεις. Μὲ τὴ διαφορά ποῦ τὸ θέλω γιὰ τρεῖς ἡμέραις νὰ εἶναι ἔτοιμο, νὰ μοῦ τὸ παραδώσῃς μὲ τὸ κλειδί του.» Ἐκεῖ τῆ λέει ὁ μάστορας: «᾽Ω κυρία μου, πολὺ δεινὸ, γιὰ τρεῖς ἡμέραις νὰ σοῦ κάμω τέτοιο σαράγιο. — Γιὰ δές, πάσκησε, σύναξε ὅλους τσοῦ μαστόρους.» Ἐκάθισε λοιπὸν κι' αὐτὸς κ' ἐκατάγραψεν ὅλους τσοῦ μαστόρους κι' ὅλους τσοῦ τεχνίταις. Λοιπὸν τῆ λέει: «Δέκα χιλιάδες τάλαρα θέλω. — ᾽Οχι μόνον δέκα, τελειώσέ μου το γιὰ τρεῖς ἡμέραις καὶ νὰ σοῦ δώσω εἴκοσι χιλιάδες.» Ἄρχισε λοιπὸν ὁ ἀρχιτέχτων κ' ἐσύναξε πλῆθος πολὺ μαστόρους καὶ διάφορους λαγορένταις¹⁾ κι' ἄρχισε νὰ κάμῃ τὸ σπίτι καὶ σὲ τρεῖς μέραις τῆς ἐπαράδωσε τὸ κλειδί τοῦ ἔδωσε τὰ χρήματα κι' ἀναχώρησε. Ἐπειτα λέει τῆ γριάς: «Γιὰ πές μου, γριά, ποῖα πλύστρα πλένει τὰ ροῦχα αὐτουνοῦ τοῦ κακούργου τοῦ τραμπούκου τοῦ ἀξιωματικοῦ, ὅπου καταδικάζει τὸ βασιλόπουλο σὲ θάνατο; — Κόρη μου, ἐγὼ εἶμαι πλύστρα του· μάλιστα νὰ σοῦ δείξω καὶ τὰ ροῦχα του, ποῦ τὰ ἔχω ἐδῶ.» Τὶ μεγάλο θᾶμα! Τὶ στιγμή, ποῦ κατέβαινε ἡ γριά νὰ πλύνῃ τὰ ροῦχα τοῦ ἀξιωματικοῦ, νὰ ἔρθῃ καὶ τὸ σεντοῦκι ἀπὸ τόσο μακριά, γιὰ νὰ λεφτερώσῃ ἡ βασιλοποῦλα τὸν ἀδρεφό της ἀπὸ τὸ θάνατο.

Ἐκεῖ λοιπὸν λέει τῆ γριάς: «᾽Αφῆσ' τὰ ροῦχα καὶ πάμε νὰ μοῦ δείξῃς ποιὸς εἶναι καλύτερος· χρυσικός.» Ἐπήγανε μὲ τὴ γριά καὶ τῆ δείχνει τὸ μεγάλο χρυσικὸ. Ἐκεῖ λέει ἡ βασιλοποῦλα τοῦ χρυσικοῦ: «Θέλω νὰ μοῦ φτιάσῃς δύο βραχιόλια χρυσὰ καὶ νὰ γράψῃς καὶ εἰς τὰ δύο τὸ ὄνομά μου· τὰ θέλω ὅσο νὰ φέξῃ νὰ τὰ κάμῃς ἔτοιμα.» Τῆ λέει ὁ χρυσικός: «δὲ θὰ προκάμω.» Τοῦ λέει αὐτή: «Γιὰ σύναξε τσοῦ τεχνίταις καὶ τσοῦ χρυσικούς.» Ἐσκέφτηκεν ὁ χρυσικός καὶ ὑποσχέθηκε νὰ τὰ κάμῃ. Ἡ ἀξία τους ἦταν ἀπὸ χίλιαις χιλιά-

¹⁾ Βοηθούς, ἐργάτας. [Ἴταλ. lavorente].

δες τάλαρα. Ἐπῆγεν ἡ βασιλοπούλα τὸ πρωῖ, ἐπῆρε τὰ βραχιόλια, ἔδωκε τὸ χρῆμα κι' ἀναχώρησε· ἦτον δὲ Σαββάτο αὐτῆ ἡ μέρα. Τὴν ἄλλη μέρα εἶχαμε Κυριακή, ποῦ ἦθα ἀποκεφαλιστῆ ὁ ἀδρεφός της.

Λέει τῇ γριᾶς: «Πότε θὰ πάρης τὰ ροῦχα τοῦ ἀξιωματικοῦ;— Αὔριο πρωῖ.— Φέρε μου δῶ τὸ σουρτοῦκο του». Τῇ παίρνει τὸ σουρτοῦκο του καὶ τῇ τὸ δίνει κι' αὐτῆ βάνει ἓνα βραχιόλι 'ς τὴν ἀπὸ μέσα τσέπη καὶ τὸ ἐδίπλωσε καὶ λέει τῇ γριᾶς: «Ὅπως τό χω διπλωμένο ἔτσι νὰ τὸ ἀποθέσης μέσ' 'ς τὴ κλίνη του καὶ τὸ σαράγιο καὶ ὅτι ἄλλο μοῦ βρεθῆ χάρισμα θὰ σοῦ τὸ ἀφήσω, γιατί ἐγὼ θὰ ἀναχωρήσω ἀπ' ἐδῶ.»

Λοιπὸν ὅταν ξσηκώθηκεν ὁ ἀξιωματικὸς ἀπὸ τὴν κλίνη, ποῦ ἐκοιμώτουν, ἔπιασε τὰ ροῦχα, τὰ ὁποῖα τοῦ εἶχε βάλῃ ἡ πλύστρα του εἰς τὴν κλίνη, νὰ τὰ φορέσῃ. Ἐκίνησεν ἔπειτα κ' ἐπῆγεν εἰς τὸ βασιλικὸ σαράγιο, ὅπου ἦτον ὁ πρόεδρος καὶ ἡ σύναξι ὄλων τῶν βασιλέων. Ἐκεῖ ἐκαθήσανε εἰς τὴν τράπεζα νὰ φάνε καὶ ἀποφασίσανε τὸ ἀπόγιομα τῆς ἡμέρας νὰ πάνε νὰ κόψουνε τὸ βασιλόπουλο εἰς τὸν τόπο τῆς καταδίκης.

Ἄς ἀφήσωμε δὲ αὐτουνούς, ποῦ προετοιμαστήκανε, καὶ νὰ πιᾶσωμε τὴ βασιλοπούλα, ποῦ ἔστειλε τὴ γριὰ καὶ τῆς ἔφερε τὸν καλύτερο ἀμαξηλάτη. «Καλημέρα σας, κυρία»· λέει ὁ ἀμαξηλάτης — «Σὲ θέλω νὰ φέρης τὴν ἀμαξά σου 'ς τσοῖ δύο τὸ ἀπόγιομα νὰ μᾶς πάρης 'ς τὸν τόπο τῆ καταδίκης καὶ θέλω νὰ μᾶς πάρης ἀντίκρου.— Εὐχαρίστως, κυρία μου — Ὅσα χρήματα θέλεις, γιὰ τὸν κόπο σου νὰ πάρης — Ὅ τι ἀγαπᾶτε, κυρία.» Ὅταν λοιπὸν ἦρθεν ἡ ὥρα, ἦρθεν κι' ἀμαξα καὶ μπαίνει μέσα ἡ βασιλοπούλα μὲ τὴ γριὰ καὶ πήγανε 'ς τὸν τόπο τῆ καταδίκης. Σὲ λίγο ἐρχότουνε ὁ βασιλέας ὁ πρόεδρος μὲ ὄλους τσοῦ βασιλεῖς καὶ ἀξιωματικούς. Ἀπίσω ἀκολουθοῦσεν ὄλος ὁ κόσμος· τὸ δὲ καιμένο τὸ βασιλόπουλο τὸ φέρνανε συνοδεμένο, ὡσὰν νὰ ἦτον κακοῦργος καὶ τὸ ἀνεβάσανε πάνω 'ς τὸ πάλκο. Ἐκεῖ βγαίνει ὁ πρόεδρος ὁ βασιλέας καὶ διαβάξει τὴν ἀπόφασι καὶ λέει: «Ἐσήμερα καταδικάζεται τὸ βασιλόπουλο σὲ θάνατο, γιατί ἠθέλησε νὰ παινήσῃ τὴν ἀδρεφή του, ὅτι εἶναι ὄμορφη. εὐγενικιὰ καὶ τίμια ὄσο καμία ἄλλη· τόσο τίμια, ὡστε κανένας δὲ δυνώτουνε νὰ τὴν ἀπατήσῃ, ἐνῶ ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ εἶπε: «Ἄν ἐγὼ ἀπατήσω τὴν ἀδρεφή σου τί στοιχηματίζεις;» Τὸ βασιλόπουλο τοῦ λέει: «Ἄν ἐσὺ ἀπατήσῃς τὴν ἀδρεφή μου καὶ μοῦ φέρης ἀπόδειξι νὰ κόβεται τὸ κεφάλι μου· ἂ δὲ μᾶς φέρης ἀπόδειξι νὰ κόβεται τὸ δικό σου.» Ὁ ἀξιωματικὸς ἐστάθηκεν ἄξιος καὶ ἔφερεν ἀπόδειξι, καὶ γιὰ τοῦτο θανατώνεται τὸ βασιλόπουλο.— Τότες ὁ κόσμος ἐφώναξεν «ἄξιο θανάτου εἶναι.» Ἀμέσως τότες ἐφώναξεν ἡ γλυκύτατῆ του ἀδρεφή. «Μία στιγμῆ, κύριοι

νὰ μιλήσω κ' ἐγὼ ἓνα λόγο, ἂν ἐπιτρέπεται.» Λέει ὁ πρόεδρος. «'Ελεύτερη, κυρία. — Για ποῖο λόγο καταδικάζεται σὲ θάνατο αὐτὸ τὸ βασιλόπουλο;» Τσῆ λέει ὁ πρόεδρος: «Στοιχίμα εἶχανε μὲ τὸν δεῖνα ἀξιωματικό. — Ποιὸς εἶναι αὐτὸς ὁ ἀξιωματικός, ποῦ τοῦ ἀπάτησε τὴν ἀδρεφή; — Αὐτὸς εἶναι. — Αὐτουνοῦ τοῦ ψεύτρη, τοῦ κακούργου, τοῦ φονιᾶ, τοῦ ληστῆ, πιστεύετε, ὅπου ῥθε ἐφῆς μέσα εἰς τὴ πολιτεία καὶ μὲ ἐλήστεψε, καὶ μοῦ ἐπῆρε τσῆ καιμένης τὸ βραχιόλι μου τὸ χρυσό, τὸ πολύτιμο;» Ἐποκρένεται ὁ πρόεδρος καὶ λέει τοῦ ἀξιωματικοῦ: «Γιατὶ ἐλήστεψες τὴν κυρία; — Ὁχι, κύριε, δὲν ἤξέρω τί λέτε.» Λέει ἡ βασιλοπούλα: «Γιὰ παρατηρήστε, κύριοι νομίζω, ποῦ θὰ τόχη ἀπάνω του. Κυτάτε τόνε.» Ἐμέσως τὸν κυτάζανε ἔς τσοῖ μούρτσαις καὶ τοῦ εὔρηκανε τὸ βραχιόλι. «Ἄ κακοῦργε ληστή, σοῦ ἀνακαλύψαμε τὴ διαγωγή σου· γιατί νὰ ληστέψης τὴν κυρία; — Ὁχι, κύριοι, δὲν ἤξέρω τίποτα. — Δὲν εἶναι αὐτὸ τὸ βραχιόλι τσῆ κυρίας; Τὶ ὄνομα ἔχει κυρία τὸ βραχιόλι, ποῦ ἔχεις αὐτοῦ; — Τὸ δεῖνα ὄνομα ἔχει καὶ τὸ ἴδιο ὄνομα ἔχουνε καὶ τὰ δύο.» Πάλε τοῦ λέει ὁ πρόεδρος: «Γιατὶ λοιπὸν νὰ ληστέψης τὴν κυρία;» Ἐκεῖνος τότες ὄρκους φοβερούς, ποῦ δὲν ἤξέρει τίποτα. Οὔτε τὴν εἶδε ποτέ του. Οὔτε τήνε ξέρει ποῦθε εἶναι. Τότες, λοιπὸν τοῦ λέει ἡ βασιλοπούλα: «Δὲ μὲ γνωρίζεις; δὲ μὲ ξέρεις ποῦθε εἶμαι; — Ὁχι, κυρία μου, πρώτη φορὰ ποῦ σὲ γλέπω τώρα εἶναι. — Ἐφοῦ λοιπὸν δὲ μὲ ξέρεις καὶ δὲ μὲ γνωρίζεις, πῶς ἤρθες καὶ μὲ ἀπάτησες καὶ μοῦ πῆρες τὴ πλεξίδα μου καὶ τὸ μαντήλι, ὅπ' ἦτανε ἱστορισμένο τὸ πρόσωπο τοῦ ἀδρεφοῦ μου;» Τσῆ λέει ὁ πρόεδρος: «Διατάξτε κυρία τὴν τιμωρία του. — Μάλιστα, κύριοι, νὰ κατεβῆ τὸ βασιλόπουλο ἀπὸ τὸ πάλκο καὶ ν' ἀνεβάσουνε τὸν ἀξιωματικό.» Κ' ἐφωνάζανε ὅλος ὁ κόσμος «ἄξιος θανάτου εἶναι.» Ἐκεῖ ἔπεσε λοιπὸν ἡ γαλιετίνα¹⁾ καὶ τοῦ ἔκοψε τὸ κεφάλι.

Τότες ἡ βασιλοπούλα εἶπε, ὅτι ἐμπράγματις ἐπῆγεν αὐτὸς εἰς τὸ σπίτι της καὶ ἠῦρθηκε τὴν ὑπερέτριά της τὴ κακόγρια καὶ τς ἔδωκε χρηματικὸ καὶ τὴ νύχτα εἰς τὸν ὕπνο τς ἔκοψε τὴ πλεξίδα ἡ γριὰ καὶ τσῆ πῆρε καὶ τὸ μαντήλι. Ὁλος ὁ κόσμος ἐθάμασε, τὴν ἀπάτη ποῦ τῆς ἔκαμαν. Ἐκεῖ ἡ βασιλοπούλα πιάνει τὸν ἀδρεφό της καὶ τὸν ἐφίλουνε γλυκὰ εἰς τὸ στόμα καὶ τοῦ λέει: «Ἐτσι ἔλιψα γλυκύτατέ μου ἀδρεφέ, νὰ σὲ ἰδῶ;» καὶ τὰ δάκρυα ἐτρέχανε βρῦση ἀπὸ τὰ μάτια τους. Τὸ βασιλόπουλο εἶχε χάσῃ τὰ νερά· ἔπειτα ὅμως ποῦ ἐξεσκότισε πιάνει τὴν ἀδρεφή του καὶ τὴ φιλεῖ εἰς τὸ στόμα. Ἐπειτα τσοῦ πῆραν εἰς τὸ βασιλικὸ ἀπαλάτι καὶ τσοῦ ἔκαμε ὁ βασιλέας μεγάλο τραπέζι· ὄχι μόνον αὐτουνῶνε ἀλλὰ καὶ ἔς ὅλους τοὺς βασιλεῖς. Ἐδιάρκεσεν ἡ χαρὰ αὐτὴ δεκαπέντε μέραις· ἔπειτα ἠθέλησεν ἡ βασι-

¹⁾ Ὁ πέλεκυς.

λοποῦλα νὰ ἀναχωρήσουν νὰ πάνε σπίτι τους. Τσοῦ χαιρετήσανε λοιπὸν ἓνα πρὸς ἓνα. Τσοῦ κάμανε μεγάλη ζητωκραυγία οἱ βασιλεῖς κι' ὅλος ὁ κόσμος. Ἐπήγανε καὶ ἔς τῆ γοιᾶς, ὅπου τὴν ἤρρηκε εἰς τὸ κιβώτιο καὶ λέει ἡ βασιλοποῦλα: «Ἐδῶ σοῦ χαρίζω, γοιᾶ μου, τὸ σαράγιο μὲ ὃ τι ἔχει μέσα, τὰ ῥοῦχα μου καὶ ὅλο τὸ θησαυρό μου, καὶ καλαῖς ἀντάμωσαις.—Πηγαίνετε εἰς τὴν εὐκὴ τοῦ θεοῦ κι' ὁ θεὸς νὰ σᾶς ξελυτρώνη ἀπὸ ἄδικο.» Ἔτσι λοιπὸν ἀναχωρήσανε καὶ ἐγύρανε εἰς τὸ βασιλείο τους. Τόση ἀγάπη ἔρρηξε τὸ βασιλόπουλο ἔς τὴν ἀδρεφή του πέντε χιλιάδες φοραῖς καλύτερα ἀπ' ὃ τι τὴν ἀγαποῦσε πρῶτα. Ἔτσι μείνανε καλά, παράκαλα κ' ἐμεῖς ἐδῶ καλύτερα.

[Παραμῦθιον πολυθρύλητον διὰ τὰς διασκευὰς αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Βοκακίου (Decamerone II 9) καὶ τοῦ Σαίξπηρ (Cymbeline) Ἐνεκα τούτου πολλοὶ ἐπραγματεύθησαν περὶ αὐτοῦ καὶ ἐσημείωσαν τὰς πολυπληθεῖς παραλλαγὰς, τὰς φερομένας ἐν τῇ δημῳδαί φιλολογίᾳ διαφόρων λαῶν, καὶ τὰς λογοτεχνικὰς διασκευὰς τούτων. Βλ. *Dunlop-Liebrecht*, Geschichte der Prosadichtungen σ. 224-5. *M. Landau*, Die Quellen des Decameron σ. 135-145. *Simrock*, die Quellen des Shakespeare, 2^ας ἐκδ. τ. I σ. 276. *R. Köhler*, Kleine Schriften τ. I σ. 211-2. 581-2. III σ. 165. Zeitschrift d. Vereins f. Volkskunde 1896 τ. VI σ. 61. *G. Paris*, Le conte de la gageure dans Boccace ἐν Miscellanea di studi critici edita in onore di Arturo Graf, Bergamo 1903. *Leonhardt*, Ueber die Quellen Cymbeline's ἐν Anglia τ. VI σ. 1 κέ. Βλ. αὐτ. τ. VII σ. 120 κέ. τ. VIII σ. 197 κέ. 455 κέ. Εἰς τὰς ὑπὸ τούτων μνημονευόμενας παραλλαγὰς πρόσθεσι: *Revue des tradit. populaires* 1904 σ. 69 κέ. (Λοθριγγίας). *Archivio per lo studio delle tradiz. popolari* 1900 τ. XIX σ. 365 κέ. (Σικελίας) Ἑλληνικὴν παραλλαγὴν ἐκ Σμύρνης ἀνέκδοτον ἔχω ἐν τῇ συλλογῇ μου, καταγραφεῖσαν ὑπὸ τοῦ κ. Κίμωνος I. Παπαμιχαηλῶφ τῷ 1862, ἐνδεκαετοῦς τότε μαθητοῦ ὄντος, καὶ ἀνακοινωθεῖσαν εἰς τὸν μακαρίτην Ἴω. Πρωτόδικον.

Αἱ πλεῖσται τῶν παραλλαγῶν, ἐν αἷς καὶ ἡ ἀνέκδοτος σμυρναϊκὴ, ἀναφέρουσι δοκιμασίαν τῆς πίστεως ἐγγάμου γυναικός, ἀλλὰ τινὲς αὐτῶν, ὡς ἡ προκειμένη κερκυραϊκὴ καὶ τινες σικελικαὶ (ἐν *Archivio* τ. XIX, παρὰ *Gonzenbach*, Sicilianische Märchen ἀρ. 7 καὶ παρὰ *G. Pitre*, Fiabe, novelle e racconti popolari siciliani), δοκι-

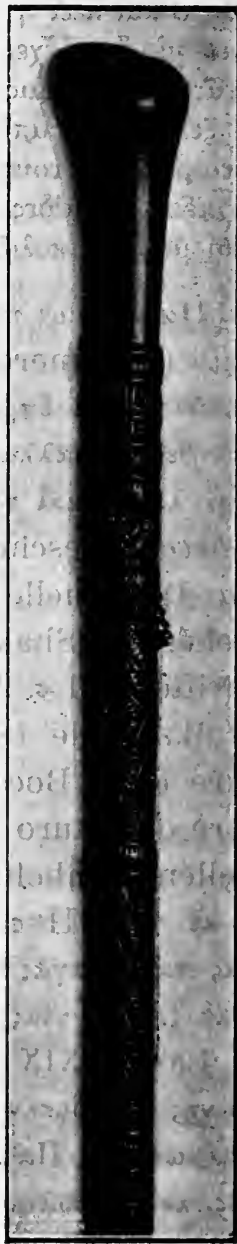
μασίαν ἀδελφῆς, καὶ ἐν αὐταῖς ὁ πεποικηθῶς εἰς τὴν ἀγνότητα ταύτης ἀδελφὸς πρόκειται νὰ ὑποστῇ τὴν ἐσχάτην ποινὴν διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ στοιχήματος. Οὕτω δὲ σχηματίζεται ἴδιος τύπος, συναφέστατος πρὸς τὸν μῦθον τοῦ δημόδου ἐλληνικοῦ ἄσματος τοῦ Μαυριανοῦ καὶ τοῦ βασιλιᾶ, περὶ οὗ βλ. Λαογραφ. Α' σ. 685-7. — Σ.τ.Δ.]

Δ' ΚΕΡΚΥΡΑΪΚΑ ΠΛΕΜΟΥΔΙΑ

Συνηθίζουν εἰς τὰ χωρία τῆς Κερκύρας, ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι κατασκευάζουν ῥόκας καὶ καλτσουνόροκας νὰ σκαλίζωσιν ἐπ' αὐτῶν διάφορα ποικίματα (κοινῶς πλεμούδια). Οἱ ἴδιοι οὗτοι τεχνῖται ἐνίοτε κατασκευάζουν καὶ ῥάβδους, ἄλλοτε ἐξ ὀλοκλήρου κεντημένας καὶ ἄλλοτε μόνον πρὸς τὸ μέρος τῆς λαβῆς. (Εἰκ. 1).

Μοὶ ἔλεγέ τις, ὅτι καὶ πλαίσιον εἰκονίσματος εἶδε κεντημένον μὲ τοιαῦτα ποικίματα, καὶ ἄλλος, ὅτι ἐνθυμεῖται παλαιὸν τεχνίτην ποικιμάτων, ὁ ὅποιος εἶχεν ὀλόκληρον ἰγδίον ξύλινον κεντημένον· πολλάκις δὲ θὰ ἴδῃ τις ἐνταῦθα ὠραίους ξυλίλους σταυρούς, ἔργα τῆς δημόδου ταύτης τέχνης, ὡς ἐπίσης χτένια (Εἰκ. 2. 3. 4) τῆς καὶ μαχαίρια, διὰ τῶν ὁποίων αἱ χωρικά μας κατασκευάζουν ταινίας. (Εἰκ. 5).

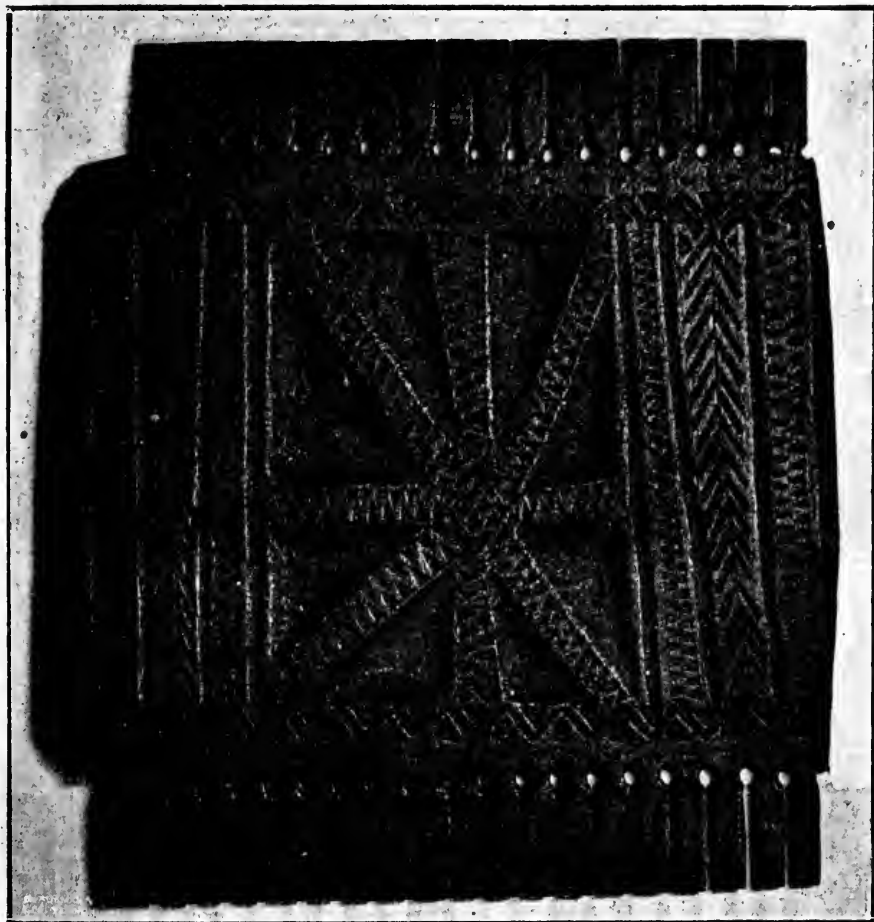
Ἡ τέχνη αὕτη καλλιεργούμενη ἐπιμελέστερον εἰς τὰ ὄρεινά χωρία τῆς νήσου καὶ συνηθέστερον ὑπὸ ποιμένων καὶ γεωργῶν, μᾶς παρέχει δείγματα τῆς καλαισθησίας τοῦ λαοῦ, τοῦ πάντοτε ἐμπνευσμένου, ἀπὸ τὴν ἀσύγκριτη ὁμορφιά τῆς ἐλληνικῆς φύσεως. — «Καὶ πότε κατασκευάζεις τσοῖ ῥόκας;» ἠρώτησα ἓνα τεχνίτην τούτων. «Τὸ καλοκαῖρι, ποῦ πηγαίνω μὲ τὰ παιδιά καὶ τσοῖ κοπέλλαις ἔς τὴν ἐξοχή,» μοῦ ἀπήντησεν οὗτος. «Οἱ κοπέλλαις, ἠρώτησα, σκάνουν καμιά φορὰ ἀπὸ τὰ δικά σας πλεμού-»

1. Πεποικιλμένη ῥάβδος.
(ματσούκι μὲ πλεμούδια.) 1)

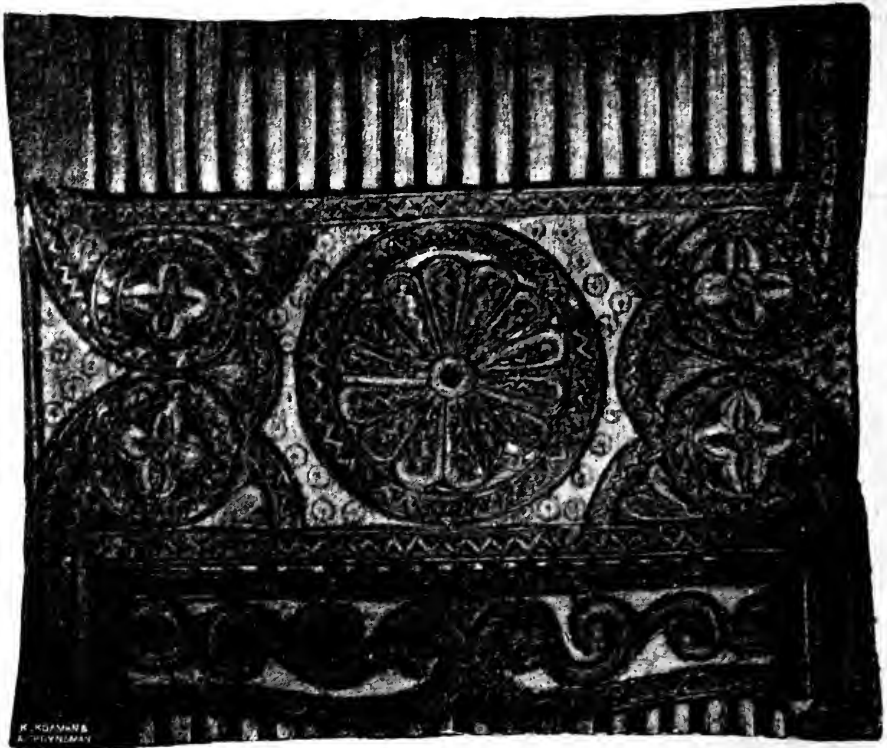
1) Ἐν Κερκύρα ἡ ῥάβδος λέγεται ἄλλως *μαστοῦνι*, *παλοῦκι*, *ῥάβδος* ἢ *ματσουκάκι*, *παλουκάκι*, *μαστοννάκι* καὶ *παλοῦκα*, *ματσούκα*, *ῥάβδα*, ἂν εἶναι χονδροειδής.

δια ἔστη δουλειά τους; — Μάλεστα, μοῦ ἀπήντησε. Μιά φορά μία ξαδρέφη μου ἄσκωσεν ὅλα ὅσα ἔκανα ἐγὼ σὲ μία ῥόκα. Ἐγὼ, προσέ-

2. Κτιεὶς ἱστορηγικός (χτένι).

θηκε, ἔς τὴν ἀρχὴν δὲν ἔκανα ὄμορφα πλεμούδια. Μιά φορά ἐτσακίστηκε μιανῆς μία ῥόκα παλιά, ποῦ εἶχε πολὺ ὄμορφα πλεμούδια. Αὐτὴ δὲν τὴν εἶχε δώση σὲ κανένανε τὴ ῥόκα τῆς ν' ἄσκωσῃ τὰ πλεμούδια, γιὰ νὰ μὴν ἔχη ἄλλη τὰ ὅμοια τότες ἐγὼ τῆς εἶπα νὰ μοῦ δώση τὰ κομμάτια καὶ νὰ τσῆ κάμω μίαν ἀπαράλαχτη καινούργια, κ' ἔτσι ἄσκωσά κ' ἐγὼ ἐκεῖνα τὰ παλιὰ πλεμούδια. Τώρα παναπῆ (δηλαδή) βάνω καὶ δικά μου, κλαριά, κεπαρίσσια κι' ἄλλα. Δὲν κάνω ὄλο τὰ ἴδια.»

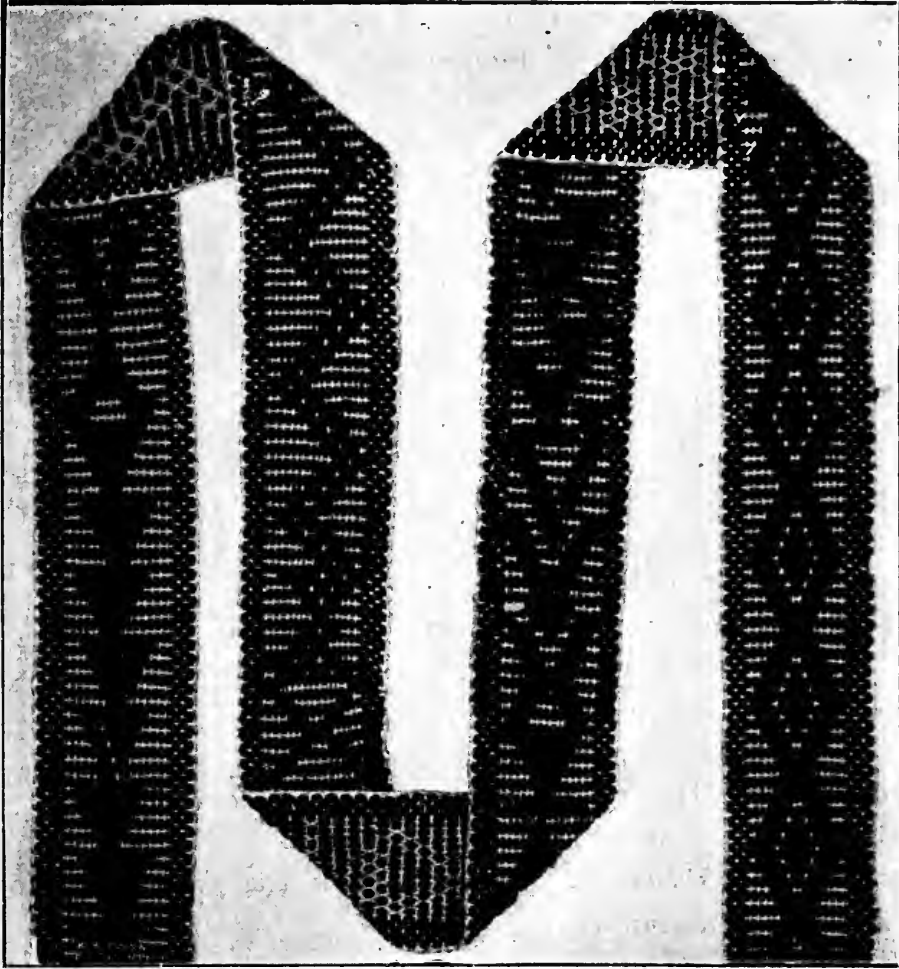

3. "Αλλο χτένι.

4. "Αλλο χτένι.

Οἱ κατασκευάζοντες ἐνταῦθα τοιαῦτα ποικίλματα ποιοῦσι χρῆσιν κο-
περῶν καὶ αἰχμηρῶν μαχαιριδίων ἢ τοῦ σουγιᾶ (κολοκοτρώνη) καὶ τὰ
τεχνητεύματά των χαρίζουν συνήθως εἰς φίλας ἢ συγγενεῖς παρθένους.
Κατὰ τὴν ταπεινὴν μου γνώμην, ἐὰν τὰ ποικίλματα ταῦτα φιλο-

5. Ταινία πεποικιλμένη (λουρίδα).¹⁾

πόνως συλλεγῶσι ἐξ ὅλων τῶν μερῶν καὶ ἐμβριθῶς μελετηθῶσι, θέ-
λουσι συντελέσῃ τὰ μάλιστα εἰς προαγωγὴν ἑλληνοπρεποῦς ἐργασίας
ποικιλμάτων καὶ ἐργοχειρῶν.

¹⁾ Τὰς ταινίας ταύτας (λουρίδες) ζώνονται αἱ γυναῖκες ἐπὶ τῆς ζώνης, ἣτις
εἶναι τρεῖς πλατυτέρα τῆς ταινίας, καὶ λέγεται κοινῶς φασκιά (λατιν. fascia)· δὲν
λέγουσιν ὅμως νὰ φασκιωθῶ, ἀλλὰ νὰ ζωσιῶ. Τὸ ῥῆμα φασκιώνω καὶ τὸ ξε-
φασκιώνω εἶναι ἐν χρήσει μόνον ἐπὶ τῆς σπαργανώσεως τῶν βρεφῶν.

ΣΥΛΛΟΓΗ ΠΑΡΟΙΜΙΩΝ ΤΟΥ ΕΗΡΟΧΩΡΙΟΥ

ΥΠΟ

Γ. ΡΟΥΣΙΑ

Καθηγητοῦ

Ἀγάπη. Ὅπου εἶδες μεγάλη ἀγάπη,
δέξου καὶ μεγάλη ἔχθρα.

[Πολίτου, Παροιμίας τ. Α' σ 165 λ. ἀγάπη 34].

ἀκούω. Μὴν ἀκούῃς ἕνα καὶ κρίνεις δύο.

[Π. Π. λ. κρίνω 6 — Πρβλ. τ. Α' 395 ἀκούω 17]

ἄλλοῦ. Ἄλλοῦ χτυπάει τὸ νερό,
κι' ἄλλοῦ βροντάει ὁ μύλος.

Ὅταν ἀπευθύνηται τις πρὸς τινά, ἵνα ἐμμέσως τὸ ἀκούσῃ παριστάμενος ἄλλος, εἰς ὃν κυρίως ἀφορᾷ.

[Π. Π. Α' 584 λ. ἄλλοῦ 54].

ἄνθρωπος. Δυστυχισμένε ἄνθρωπε, ἀτός σου κι' ἀπατός σου
κάνεις κακὸ τοῦ λόγου σου, ποῦ δὲν τὸ κάνει ὁ ὀχτρός σου.

Ἐπὶ ἀνθρώπων οἵτινες προδίδονται μόνοι των.

[Π. Π. Β' 287 λ. ἄνθρωπος 37].

Ἀῦγουστος. Ἦρθ' ὁ Αῦγουστος, πᾶρ' τὴν κάππα σου.

[Π. Π. Β' 621 λ. Αῦγουστος 8].

αὐλακῶνω. Αὐλάκωσε τὰμπέλια σου, νὰ φᾶς γλυκειὰ σταφίδα.

βία. Ἡ σκύλα ἀπὸ τὴ βιά της
ἄγρα κι' οὔρμα τὰ παιδιὰ της.

* Ἀγρα=ἄγουρα, ἄωρα· οὔρμα=ῶριμα.

Λέγεται ἐπὶ βιαζομένων ἀνθρώπων καὶ ἔνεκα τῆς σπουδῆς των ταύτης ἡμιτελῆ τὰ ἔργα των καταλειπόντων.

[Π. Π. Γ' 108 λ. βία 5].

βρίσκω. Πᾶρε με, ὅταν μὲ βρῆς,
γιὰ νὰ μ' ἔχῃς ὅταν θὰ μὲ χρειαστῆς.

[Π. Π. Γ' 302 λ. βρίσκω 122].

Γεννάρης. 1. Γεννάρη μῆνα κλάδευε καὶ τὸ φεγγάρι ἄς το.

[Π. Π. Γ' 536 λ. Γεννάρης 3].

2. Τοῦ Γεννάρη τὸ φεγγάρι
πάρα λίγο νά ναι μέρα.

[Π. Π. λ. φεγγάρι 27].

γέρος. Πᾶρε τοῦ γέροντος βουλή, τοῦ παιδεμένου γνώση.

[Π. Π. Γ' 603 λ. γέρος 82].

γουροῦνι. Σαπουνίζοντας γουροῦνι,
χάνεις κόπο καὶ σαποῦνι.

Ἐπὶ ματαιοπονούντων νὰ μεταβάλῃσι τὰ φύσει ἀμετάβλητα.

[Π. Π. Δ' 114 λ. γουροῦνι 35].

γριά. Καλόμαθε ἢ γριά 'στὰ σῦκα, κοντεύει νὰ φάῃ καὶ τὰ συκόφυλλα.

Ἐπὶ τῶν καθ' ὑπερβολὴν ἀπολαυόντων ἀγαθοῦ τινος.

[Π. Π. Δ' 148 λ. γριά 79.]

δυό. Δυὸ λαγούς σὰ κυνηγᾶς
κ' οἱ δυὸ θὲ νὰ σοῦ φύγουν.

[Π. Π. Δ' 506 λ. δυὸ 26].

ἐγώ. «Ποιὸς εἶναι γιὰ φαεῖ; — Ἐγώ. — Ποιὸς εἶναι γιὰ δουλειά;
— Ἄς πῆ κι' ἄλλος, ὅλο γὼ θὰ λέω;»

Ἐπὶ ἀποφευγόντων τὴν ἐργασίαν καὶ παρουσιαζομένων πρώτων μό-
νον εἰς τὸ φαγητόν.

[Π. Π. Δ' 657 λ. ἐγώ 26].

θυμώνω. Ὁ θυμώμενος κι' ὁ τρελλός,
ὁμοιάζουν καὶ οἱ δυό.

[Π. Π. λ. θυμώνω 9].

κακός. Οἱ ἔξυπνοι λέγουν τὰ κακὰ καὶ οἱ μουρλοὶ τὰ κάνουν.

καλός. Κάμε καλό, γιὰ νὰ βρῆς καλό.

[Περβλ. Π. Π. λ. καλό 21: Κάμε καλό, γιὰ νὰ βρῆς κακό.]

κοιμᾶμαι. 1. Γάτα ποῦ κοιμᾶται,
ποντικούς δὲν πιάνει.

[Π. Π. λ. κοιμᾶμαι 5].

2. Ἡ ἄλπου, ποῦ κοιμᾶται, ὄρνιθες δὲν πιάνει.

Ὁ πολὺς ὁ ὕπνος δὲν φέρει προκοπή.

[Π. Π. λ. κοιμᾶμαι 7].

3. Θέλεις πλούτη καὶ τιμή,
μὴν κοιμᾶσαι ὡς τὴν αὐγή.

[Π. Π. λ. κοιμᾶμαι 1].

κόρακας. Τοῦ κοράκου ταῦγά δὲ βγάζουν περιστέρια.

Οἱ κακοὶ οἱ ἄνθρωποι γεννοῦν κακὰ παιδιὰ.

[Π. Π. λ. κόρακας 42].

κουφός. Ὅσ τοῦ κουφοῦ τὴμ πόρτα
ὄσο θέλης κτύπα, ὄσο θέλης βρόντα.

Εἰς τοὺς ἀναισθήτους ὅ τι κι' ἂν συμβουλευῆς πάει χαμένον.
[Π. Π. λ. κουφός 43].

Μάρτης. Τὸ Μάρτη ξύλα φύλαγε
γιὰ νὰ μὴ κάψης τὰ παλούκια.

[Π. Π. λ. Μάρτης 113].

μεθυσμένος. Τὸν μεθυσμένο μὴ σκουντᾶς
καὶ μόνος του θὰ πέση.

Ὁ περιπίπτων εἰς πλείστα ἁμαρτήματα δὲν δύναται νὰ διαφύγη
τὴν τιμωρίαν, ἣτις ἀφεύκτως θὰ ἐπέλθῃ χωρὶς νὰ ἐνεργήσῃ ἄλλος.

[Π. Π. λ. μεθῶ 21].

μοναχός. Ὁ σβέρκος τοῦ λύκου εἶναι χοντρός,
γιατὶ κάνει τοῖς δουλειαῖς του μοναχός.

Ὅτι ὁ ἄνθρωπος διὰ νὰ εἶναι βέβαιος ὅτι θὰ ἐκτελεσθῇ μία ἐργα-
σία του, δὲν πρέπει νὰ τὴν ἀναθέτῃ εἰς ἄλλον, ἀλλὰ νὰ τὴν ἐκτελῇ
μόνος του.

[Π. Π. λ. μοναχός 34].

νοικοκύρης. Τὸ μάτι τοῦ νοικοκύρη τελειώνει τὸ χωράφι.

Ὅταν ἐπιστατῆ ἐπὶ τινος ἔργου ὁ κύριος τοῦ ἔργου, οἱ ἐργάται
ἐργάζονται ταχέως καὶ ἀποπερατώνουσι τὸ ἔργον.

[Π. Π. λ. μάτι 117].

νύφη. Ὅ τι πάρη ἢ νύφη ἀπ' τὴ δευτέρα.

Τὴν δευτέραν συνήθως αἱ νύμφαι ἀπέρχονται ἐκ τῆς πατρικῆς τῶν
οἰκίας συμπαραλαμβάνουσαι καὶ τὰ προικιά τῶν. Μεθ' ὃ οὐδὲν πλέον
λαμβάνουσι παρὰ τῶν γονέων τῶν. Ὅθεν λέγεται ἐκ τούτου ἡ παροι-
μία ἐπὶ τῶν μηδὲν ἐλπίζόντων νὰ λάβωσι παρὰ τινος.

[Π. Π. λ. νύφη 53].

ὄκνός. Ὁκνός νέος, φτωχός γέρος.

[Π. Π. λ. ὄκνός 17].

παθήματα. Τῶν πρώτων τὰ παθήματα
τῶν πισινῶν γεφύρια.

[Π. Π. λ. πάθημα 6].

παλαβός. Μαζευτήκανε οἱ γνωστικοὶ
νὰ φὰν τοῦ παλαβοῦ τὸ βιός.

[Περβλ. Π. Π. Δ' σ 76 λ. γνωστικός 2].

παλιώνω. Ἡ στάμνα ποῦ παλιώσῃ, δύσκολα ῥαγίζεται.

Οἱ πολυπαθεῖς δὲν ταρασσονται ἐκ τῶν συμφορῶν. Ἡ τὰ πάλαια πράγματα εἶναι στερεά.

[Π. Π. λ. παλιώνω 1].

παπᾶς. Ἡ παπᾶς παπᾶς, ἡ ζευγᾶς ζευγᾶς,
ἡ καθάρειος μυλωνᾶς.

Ἐν ἐπάγγελμα πρέπει νὰ ἐπιδιώκη τις, ἵνα εὐδοκιμήσῃ.

[Π. Π. λ. παπᾶς 29].

παρᾶς. Παρᾶς κοντὰ μὲ τὸμ παρᾶ
καὶ συφορὰ μὲ συφορὰ.

Αἱ εὐτυχίαι συσσωρεύονται εἰς τοὺς εὐτυχοῦντας, αἱ δὲ δυστυχίαι εἰς τοὺς δυστυχοῦντας. Ἰσοδύναμος ἡ παροιμία πρὸς τὴν ἀδου φτωχός καὶ ἡ μοῖρα του.»

πεινᾶ. Ὅταν πεινᾶν, δὲ μαγειρεύουν.

Ἡ παροιμία ἰσοδύναμος τῇ «πρὶν πεινάσουν, μαγειρεύουν».

πολύς. Ὅπου ναι πολλαῖς μαμμαῖς,
βγαίνουν τὸ παιδί στραβό.

Ἡ ἀνάμιξις πολλῶν ἀνθρώπων εἰς τινα ὑπόθεσιν βλάπτει αὐτήν, ἕνεκα τῆς ἀντιθέτου ἐνεργείας αὐτῶν.

[Π. Π. λ. πολύς 21].

πουλί. Κάθε πουλί μὲ τὴ λαλιά του χαίρεται.

Ἐκαστος εὐχαριστεῖται μὲ ὃ τι ἔχει ἢ κατορθώνει ὁ ἴδιος.

[Π. Π. λ. πουλί 10]

πρὶν. Ἄναψε τὸ λύχνο σου, πρὶν σ' εὔρη ἢ νύχτα.

[Π. Π. λ. πρὶν 2].

προκοπή. Ἡ προκοπή νικάει τὴ φτώχεια.

[Π. Π. λ. προκοπή 1].

σκαλίζω. Ὅρνιθα σκαλίζουσα ἔβγαλε τὰ μάτια της.

Ἐπὶ τῶν ἐξ ἰδίας ὑπαιτιότητος καταστρεφομένων.

[Π. Π. λ. ὄρνιθα 4].

τέλος. Μὴν ἐπαινέσης τὴν ἀρχὴν ἂν δὲν ἰδῆς τὸ τέλος.

[Π. Π. Β' 506 λ. ἀρχὴ 8].

τρέφω. Τρέφε σκυλί νὰ σὲ γαυγίξῃ.

Ἐπὶ τῶν περιθαλπόντων ἀποδεδειγμένους ἀγνώμονας.

[Περβλ. Π. Π. λ. θρέφω 2].

τρίχα. Ὅσ τᾶτσάλι τρίχα δὲν κολλάει.

Αἱ κατὰ χρηστῶν ἀνθρώπων συκοφαντίαι δὲν πιστεύονται.

[Περβλ. Π. Π. λ. τρίχα 23].

τυροκόμος. Ἐν ἴσως βρέξῃ ὁ τρυγητὴς
χαρὰ ἔς τὸν τυροκόμο.

Αἱ κατ' Αὐγούστον καὶ Σεπτέμβριον (μῆνας τοῦ τρυγητοῦ) βροχαὶ
συντελοῦσιν εἰς τὴν εὐτυχίαν τῶν ποιμνίων, ἐπομένως καὶ εἰς τὴν ἀφθο-
νίαν τοῦ τυροῦ.

[Π. Π. λ. Τρυγητὴς 1].

Φλεβάρης. Ὁ Φλεβάρης κί' ἂν φλεβίξῃ,
πάλι ἄνοιξη μυρίζει,
ἄλλ' ἂν τύχη καὶ κακιώσῃ,
μέσ' ἔς τὸ χιόνι θὰ μᾶς χώσῃ.

[Π. Π. λ. Φλεβάρης 11].

χάρη. Ἡ χάρη θέλει ἀντίχαρη καὶ πάλι χάρη νά ναι.

Ἡ ἀπόδοσις τῆς εὐεργεσίας δὲν ἐξοφλεῖ τὴν ὀφειλομένην εὐγνωμο-
σύνην πρὸς τὸν εὐεργέτην.

[Π. Π. λ. χάρη 8].

χειμῶνας. Φύτεψε πατάτες καὶ φασόλια
νά περνᾶς καλὸ χειμῶνα.

ΣΥΜΜΙΚΤΑ

Παράστασις δημόδους δράματος κατὰ τὰς Ἀπόκρως.

Ἐφέτος τὸ καρναβάλι, οἱ προσωπιδοφόροι μας, ἀπλοῖκοι ἄνθρωποι, παρέ-
στησαν καὶ τὴν γνωστὴν *Θυσίαν τοῦ Ἀβραάμ*¹⁾. Ὡς γνωστὸν αἱ λαϊκαὶ μας
αὐταὶ παραστάσεις τῶν μετημφισμένων καλοῦνται ἐδῶ Ὀμιλίες [Βλ. Λαογραφ.
Β' σ. 448-450.] Ἄξιον παρατηρήσεως ἦτο ὅτι ὁ λαὸς μετὰ προσοχῆς παρίστατο,
καὶ ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τινῶν ἐνίοτε ἔρρεον δάκρυα. Τοιαῦται Ὀμιλίες γίνον-
ται καὶ εἰς τὰ χωρία τῆς Ζακύνθου. Εἰς τὰ χωρία μας τὴν καθαρὰν δευτέραν,
οἱ χωρικοὶ μεταμφιέζονται, ἀλλὰ χωρὶς προσωπίδα (*μορέτα*), μόνον χρωματίζουν
τὸ πρόσωπον, ὡς κάμνουν οἱ παλιάτσοι.

¹⁾ *Ἐν Ζακύνθῳ*

ΣΠ. ΔΕ ΒΙΑΖΗΣ

Κεφαλληνιακὰ ἄσματα.

Α'

Ὁ Κωσταντῖνος ὁ μικρὸς κί' ὁ Ἀλέξης ὁ ἀντρειωμένος,
καὶ τὸ μικρὸ Βλασιόπουλο ἀντάμα περβατοῦνε·

¹⁾ [Περὶ τοῦ δημόδους τούτου θρησκευτικοῦ δράματος βλ. *Krumbacher*
Gesch. d. Byzant. Litteratur ² σ. 822 § 354, τῆς Ἑλλ. μεταφρ τ Γ' 76].

- ἀντάμα τρῶν καὶ πίνουνε, ἀντάμα τραγουδοῦνε.
 ἀντάμα χουν τσοῦ μαύρους τους 'ς ἓνα σταλό δεμένους.
- 5 Φωνὴ τσοῦς ἦρτ' ἀπ' οὐρανοῦ κι' ἀπ' Ἀρχαγγέλου στόμα:
 «Ἔσεῖς τρῶτε καὶ πίνετε, κ' οἱ Τοῦρκοι σᾶς κουρσεύουν,
 παίρνουν τ' Ἀλέξη δυὸ παιδιὰ, τοῦ Κωσταντῆ τῆ μάννα,
 καὶ τοῦ μικροῦ Βλασιόπουλου πῆραν τὴν ἀδερφή του.»
 Ὅσο νὰ στρώσ' ὁ Κωσταντῆς, νὰ καλιβῶσ' ὁ Ἀλέξης
- 10 κειὸ τὸ μικρὸ Βλασιόπουλο 'ς τ' ἄλογ' ἀπάνου βρέθη
 «Σύρε, μωρὲ Βλασιόπουλο, σύρε κουτσοῦρίσέ τους.
 Κι' ἂν εἶναι χίλιοι κόψε τους, κι' ἂν εἶν' καὶ δυὸ χιλιάδες,
 μ' ἂν εἶναι περισσότεροι πρόβαλε μίλησέ μας.»
 Ἐπῆε καὶ τοὺς μέτραε, μὰ μετρημοὺς δὲν εἶχαν.
- 15 Νὰ πάη πίσω ντρέπεται, νὰ πάη μπρὸς φοβάται.
 Καὶ τὸ σταυρό του ἔκαμε καὶ μέσ' 'ς ἑδούτους μπαίνει.
 «Ἐχνοια σπαθὶ μου δίκωπο, ἔχνοια νὰ μὴ ραῖσης.»
 Ἰστά μπα του χίλιους ἔκοψε, ἴστά βγα του δυὸ χιλιάδες,
 καὶ ἴστὸν καλό του γυρισμὸ δὲν εὔρηκε νὰ κόψη.
- 20 Μὰ ἓνα σκυλι Τουρκόπουλο, ὀπίσ' ἀπὸ μιὰ πόρτα,
 μιὰ πιστολιὰ τοῦ ἔδωκε μὲ τριά σημένια βόλια.
 Τὸ ἓνα τὸν πῆρε ἴστῆν καρδιά, τὸ ἄλλο ἴστά πλεμόνια,
 τὸ τρίτο τὸ φαρμακερὸ τὸν πῆρε μέσ' ἴστὸ στόμα.

ΣΗΜ. Στ. 9 *Καλιβῶνω* ἢ *καλιγῶνω* = *σελλῶνω*. [Κυρίως *πεταλώνω* ἀπὸ τοῦ *καλίμιον* (ἐκ τοῦ λατ. *caliga*).—Σ. τ. Δ.] — Στ 11. *Κουτσοῦρίζω* = *κόπτω* τι κυρίως ἐπὶ τῶν κλημάτων τῶν ἀμπέλων, ἐνθα ἀποκόπτουσι τοὺς παλαιοὺς κλώνους.— Στ. 17. *Ἐχνοια* = *πρόσεχε μὴ*. . . . [Ἀπὸ τοῦ ἔχνοια, ἔννοια.— Σ.τ Δ.] — Στ. 21. Πιστεύουσιν, ὅτι οἱ διὰ κοινῶν σφαιρῶν ἄτρωτοι φονεύονται δι' ἀργυρῶν. [Βλ. τὸ ἐν τέλει σημείωμα.— Σ.τ.Δ.].

B'

- Ὁ Κωσταντῖνος ὁ μικρός, ὁ Μικροκωσταντῖνος
 ὄντα ἐπρωτοκίνησε τὸ πρῶτο του καράβι,
 ὄντα ἐπρωτοσμπάραρε τὸ πρῶτο του κανόνι,
 ὁ κόσμος ὅλος σείστηκε κ' ἡ Βενετιὰ ραῖστη.
- 5 κι' ὄσα κορίτσια φογκραστοῦν, ὄλα 'ς τὰ παρεθύρια,
 κι' ὄσα κορίτσια τὸν ἰδοῦν, ὄλα φιλι τοῦ δίνουν.
 Μὰ ἓνα κορίτσι ὄμορφο στέκει καὶ δὲν τοῦ δίνει.
 Κι' ὁ Κωσταντῆς ἐγύρισε, 'ς τὸ σπίτι του καὶ πάει.
 Ἡ μάννα του τοῦ ἔλεγε κ' ἡ ἀδερφή τοῦ λέει.
- 10 «Τὶ ἔχεις, Κωσταντῖνο μου, κ' εἶσαι τόσο πεσᾶδος;
 —Μιὰ φτωχοπούλα, μάννα μου, γυναῖκα μου θὰ πάρω.
 —Μωρέ, κι' ἂν εἶν' τόσο φτωχιά πάλε ντροπὴ μας εἶναι.
 —Σέρνει τὸ πασουμάκι της λίτρα μαργαριτάρι.

- κι' ὁ γῦρος τῇ ποδούλας της κάτεργα ξαγοράζει.
- 15 — Μωρέ, κι' ἂν εἶν' καθῶς μου λές, στείλε προξενητᾶδες,
στεῖλε τὸν κόντε τὸ Φλωριᾶ, στείλε τὸν Ἀθελίνη
στεῖλε τὸν Τρεμοτράχηλα, ποῦ τρέμ' ἡ γῆς κ' ἐκείνη.»
- Σαράντα μέρες κάνουνε τὴ σκάλα ν' ἀνεβοῦνε
κι' ἄλλες σαράντα τέσσαρες τὴν κόρη γιὰ νὰ ἰδοῦνε.
- 20 Μέσ' ἔς τοῖς σαράντα τέσσαρες τὴν κόρη τήνε γλέπουν.
«Καλῶς τὰ χαιρεστ', ἄρχοντες κι' ὄλο τ' ἀρχοντολόι.
—Καλὸ ἔς τὸν ξένο πῶλαχε, κάθησε νὰ γευτοῦμε.
—Δὲν ἦρτα γιὰ τὸ γιόμα σας οὔτε γιὰ τὸ φαεῖ σας,
μόν' ἦρτα γιὰ τὴ λυγερή, ποῦ κάθεται μαζί σας.
- 25 Ἐδῶ μᾶς στέρνει ὁ Κωσταντᾶς, γυναῖκα νὰ τὴν πάρη.
—Δὲν θέλει αὐτὴ τὸν Κωσταντᾶ παλοῦκι ἔς τὴν αὐλή της,
νὰ παλουκῶνῃ τ' ἄλογο νὰ τρώῃ τὸ φαρί της.»
Κινήσαν καὶ μισέψανε σὰν παραπονεμένοι,
καὶ νὰ σου καὶ τὸν Κωσταντᾶ ἔς τὸ δρόμου π' ἐκαρτέρει.
- 30 «Τὸ τι μαντᾶτα φέρνετε ἀπὸ τὴ λυγερή μου;
—Κακὰ μαντᾶτα φέρνομεν ἀπὸ τὴ λυγερή σου.
Δὲν θέλει ἐκείνη σένανε παλοῦκι ἔς τὴν αὐλή της,
νὰ παλουκῶνῃ τ' ἄλογο νὰ τρώῃ τὸ φαρί της.»
- Τὰ χέρια του ἐσταύρωσε ἔς τοῖς μᾶϊσσαις καὶ πάει.
- 35 Ἐκεῖ βρῖσκει μιὰ μᾶϊσσα, μάννα καὶ θυγατέρα.
«Τὸ τ' ἔχεις, Κωσταντῖνο μου, κ' εἶσαι τόσο πεσαῶδος;
—Γιὰ μιὰ φτωχοῦλα μήνυσα γυναῖκα νὰ τὴν πάρω,
καὶ δὲν θέλει ἐμένανε παλοῦκι ἔς τὴν αὐλή της,
νὰ παλουκῶνῃ τ' ἄλογο νὰ τρώῃ τὸ φαρί της.
- 40 —Καὶ σὰν τὴ κάμουμε ἐμεῖς νὰ ἴρη γυρεύοντά σε,
τι νὰ εἶν' τὸ χάρισμά μας;
—Νὰ χετε χίλια τὴν αὐγή, χίλια τὸ μεσημέρι
καὶ ὡς κοντὰ τὸ δειλινὸ νὰ χετε τρεῖς χιλιάδες.
—Δὲν θέλω χίλια τὴν αὐγή, χίλια τὸ μεσημέρι,
καὶ ὡς κοντὰ τὸ δειλινὸ δὲν θέλω τρεῖς χιλιάδες.
Τὸ τσεντουρίνι ποῦ βαστᾶς νὰ ναι τὸ χάρισμά μας.»
- Ἐβγαλε καὶ τοῦ ἔδωκε τριὰ μῆλα μαγεμένα.
Τὸ ἓνα νὰ ῥήξῃς ἔς τὸ γιαλό, νὰ κάψῃς τὰ καράβια,
τ' ἄλλο μέσα ἔς τὸ τρίστρατο νὰ πάψῃς τσοῦ διαβάτες.
- 50 Τὸ τρίτο ῥήξ' ἔς τὴ λυγερή νὰ ἴρη γυρεύοντά σε.»
- Δὲν πρόφταξεν ἡ λυγερὴ τὸ μῆλο γιὰ νὰ πάρη,
δελέγκου ἐβουρλίστηκε ἔς τοῦ Κωσταντᾶ νὰ πάη.
Πέφτ' ἡ κόρη νὰ κοιμηθῇ λίγον ὕπνο νὰ πάρη.
μὰ δὲν τῇ νόστει νὰ κοιμηθῇ διόλου.
- 55 «Σηκῶστε, δοῦλοι, ντύστε με, νὰ πάω ἔς τοῦ Κωσταντῖνου.
—Γύρισε, ξαναγύρισε κι' ἀκόμα δὲν εἶν' ὄρα.

Κόμα κοτιότσια δὲ λαλοῦν, καμπάναις δὲ σημαίνουν,
ἀκόμα τὰ μικρὰ παιδιὰ κολλοῦρες δὲ γυρεύουν.»

Μὰ ἐκείνη δὲν ὑπόμενε, σηκώνεται καὶ πάει.

60 «Ἄνοιξε, Κωσταντῖνο μου, κ' ἐγὼ 'μ' ἢ λυγερή σου.

—Ἔβγα, κακό, ἀφ' τὴν πόρτα μου, συντέλειο ἀφ' τὴν αὐλή μου,
δὲν εἶδα γὼ τσοῖ ἔμορφες νὰ περπατοῦν τσοῖ νύχτες.

—Δὲν μ' ἔκαμε τὸ πλούτη σου, μήτε κ' ἡ ὁμορφιά σου,
τὰ μάγια σου μὲ κάμανε κ' ἤρτα γυρεύοντά σε.»

65 Ὡς ἄνοιξε τὴν πόρτα τοῦ τὴν ἡῤε πεθαμένη.

Χρυσὸ μαχαῖρι ἔβγαλε ἀπ' ἀργυρὸ φηκάρι.

Ἦ τὸν οὐρανὸ τὸ πέταξε μέσ' ἔς τὴν καρδιά τοῦ πάει.

Ἐβάλαν' καὶ τσοῦ χώσανε, τσοῦ δυὸ ἔς ἓνα κιβούρι.

Καὶ βγήκε ὁ Κώστας πλάτανος κ' ἡ νέα κυπαρίσσι.

70 Κουνεῖ ὁ ἀέρας τὸν πλάτανο φιλεῖ τὸ κυπαρίσσι,

κι' ὅσοι κι' ἄν ἐδιαβαίνανε ὅλοι τὸ θᾶμα κράζαν.

«Κυτᾶτε κειὸ τ' ἀντροῦνο τὸ πολυαγαπημένο

ἄν δὲν φιλειώταν' ζωντανό, φιλειέται πεθαμένο.»

ΣΗΜ. Στ. 10 *Πεσᾶδος* = λυπημένος — στενοχωρημένος. [Ἰταλ. *pensato*, βενετ. *pensado* — Σ.τ.Δ.] — Στ. 26 *Παλοῦκι* = ξύλον, ὅπερ ἐμπηγνύουσιν εἰς τὴν γῆν καὶ δένουσιν εἰς αὐτὸ τὰ ζῶα. — Στ. 46. *Τσεντουρίνι* = λωρίς ἐσχισμένου ἐνδύματος. [Ἄλλ' ἢ πρώτη, λησμονηθεῖσα ἴσως ἐν Κεφαλληνίᾳ, σημασία εἶναι ἢ τῆς ζώνης, ὡς ἄλλως δεικνύουσι καὶ αἱ ἄλλαι παραλλαγαὶ τοῦ ἄσματος, ἐν ταῖς ὁποῖαις αἱ μάγισαι μισθὸν ζητοῦσι τὸ ζωνάρι τοῦ Κωσταντῆ. καὶ ἡ προέλευσις τῆς λέξεως ἐκ τοῦ βενετ. *centurin*, ἰταλ. *cinturino*. — Σ.τ.Δ.] — Στ. 52. *Δελέγκου* = ἀμέσως. [δι *luogo* ἰταλ.]. — Στ. 55. *Νόσται* = δὲν εἶχεν ὄρεξιν, εὐχαρίστησιν. [Ἄνοστῶ, ῥ. ἐκ τοῦ ἄνοστος. Ἐκ τοῦ στίχου τούτου ἐξέπεσε μία συλλαβή. — Σ.τ.Δ.]

ΣΠ. Κ. ΦΑΡΑΝΤΑΤΟΣ

[Ἀμφότερα τὰ ἄσματα ταῦτα εἶναι ἀκριτικά. Περὶ τοῦ Β' διελάβομεν ἐν Λαογραφ. Α' 198 κ.ε. καὶ Β' 460, ὅπου ἐδημοσιεύθη ἐτέρα κεφαλληνιακὴ παραλλαγή. — Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι τῶν ἐν ταῖς ἄλλαις παραλλαγαῖς βυζαντινῶν ὀνομάτων τῶν προξενητῶν δύο ἀντεκατεστάθησαν διὰ τῶν ὀνομάτων γνωστῶν κεφαλληνιακῶν οἰκογενειῶν, διειρηθῆ δὲ μόνον τὸ τρίτον, τὸ τοῦ Πετροτραχήλου, παρεφθαρμένον καὶ ἐν τῇ παραλλαγῇ ταύτῃ εἰς Τρεμοτράχηλαν. — Τοῦ δὲ Α' κεφαλληνιακὴ παραλλαγή ἐκ τοῦ χωρίου Σκαλιὰ ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Β. Schmidt (Griech. Märchen, Sagen u. Volkslieder ἀρ. 64 σ. 206-208), παραλλαγή δ' ἐκ Σωζοπόλεως ἐν Λαογραφ. Α' σ. 594-5. Ἀνεκδότους τινὰς παραλλαγὰς ἔχω ἐν τῇ συλλογῇ μου, ὧν μία ἐκ Τραπεζοῦντος, πολλαὶ δ' ἄλλαι ἔχουσι κατὰ καιροὺς δημοσιευθῆ εἰς διαφόρους συλλογὰς. (Τριαντ. *Μπάρτα*, Ἀναμνήσεις φιλοπάτριδος σ. 128. *Μ. Π. Βρετοῦ* Ἐθνικὸν ἡμερολόγιον 1864 σ. 178-9. *Passou* σ. 29 ἀρ. 115 (= *Ζαμπελίου*, Ἄσμ. δημοτ. σ. 680. Tomaseo, *Can'ti popolari* IV 235). *Ἰατρίδου*, συλλογὴ δημ. ἄσμ. σ. 11-2. *Χασιώτου*, Συλλογὴ τῶν κατὰ τὴν Ἠπειρον δημ. ἄσμάτων σ. 117 ἀρ. 142. *Ζωγράφ. ἀγών* Α' σ. 62 ἀρ. 15 (ἡπειρω-

τικαί). *Λελέκου* Ἐπιδόρπιον σ. 48-9 (πελοποννησιακή). *Λάσκαρη*, ἢ *Λάστα* σ. 414 (γορτυνιακή). *Ἀσωπίου*, Ἀττικὸν ἡμερολόγιον 1887 σ. 323-4 (Ἀράχοβας τῆς Λεβαδείας). *Γουσίου*, Τὰ τραγούδια τῆς πατρίδος μου σ. 68-9 (μακεδονική, ἐν συμφυρμῶ μετ' ἄλλου ἀκριτικοῦ ἄσματος). *Jeannaraki*, Ἄσματα κρητικά σ. 200-1 ἀρ. 263 (= *Σάθα*, Monumenta hist. hellenicae τ. V σ. LXII). *Κοιάρη*, Κρητ. ἄσματα σ. 195 (κρητικά).

Ἐν πάσαις σχεδὸν ταῖς παραλλαγαῖς τὸ τέλος συμπίπτει πρὸς τὸ τέλος τοῦ ἄσματος τῶν υἱῶν τοῦ Ἀνδρονίκου. (Βλ. ὅσα περὶ τούτου ἐγράψαμεν ἐν Ἀκριτά Α' σ. 121). Ὁ ἦρωας μεθυσθεὶς ἐκ τοῦ χυθέντος αἵματος καὶ ἀδυνατῶν νὰ διακρίνη τὸν φίλον ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ, φωνάζει εἰς τοὺς συντρόφους του νὰ προφυλαχθῶσιν, ὅπως μὴ ἐν τῇ παραφορᾷ του φονεύσῃ καὶ αὐτούς. Ἐν τῇ κυριακῇ δὲ παραλλαγῇ τοῦ ἄσματος τῶν υἱῶν τοῦ Ἀνδρονίκου (*Σακελλαρίου*, Κυπριακά τ. Β' σ. 12), ὁ ἦρωας φονεύει τὸν ἀδελφόν του μὴ ὑποχωρήσαντα. Ἐνεκα τῆς τραχύτητος καὶ τῆς ἀγριότητος τοιαύτης λύσεως, εὐνόητος εἶναι ἡ προσπάθεια, τὴν ὁποίαν διαβλέπομεν εἰς τινὰς παραλλαγὰς πρὸς μεταβολὴν αὐτῆς. Ἐν μὲν τῇ παρ' Ἱατρίδῃ παραλλαγῇ ὑπεμφαίνεται, ὅτι ὁ ἦρωας ὑπέκλυεν εἰς τὸ μέγα πλῆθος τῶν ἐχθρῶν. Ἐν τῇ θεσσαλικῇ (;) παρὰ Passow δύο ἀδελφοὶ ἐνεδρεύσαντες τὸν φονεύουσιν. Ἐν δὲ τῇ προκειμένῃ εἰς τῶν πολεμίων Τούρκων, καὶ οὗτος ἐξ ἐνέδρας, φονεύει τὸν ἦρωα.

Ἀλλὰ τὰ συνήθη ὄπλα δὲν ἔχουσι πάντοτε, ὡς ὁ λαὸς φαντάζεται, τὴν ἰσχὺν νὰ φονεύσωσι τοὺς ἀνδρειωμένους. Οὗτοι διὰ τὴν ὑπεράνθρωπον ἀνδρείαν αὐτῶν ἐξομοιοῦνται πρὸς τὰ ὑπερφυσικά ὄντα, καὶ ἔνεκα τούτου καὶ ὁ θάνατος αὐτῶν ὑποτίθεται ὅτι δύναται νὰ ἐπέλθῃ, μόνον ἂν καταπολεμηθῶσι καθ' ὄν τρόπον καὶ τὰ στοιχεῖα καὶ τἄλλα ἐξωτικά. Διὰ νὰ τραυματισθῇ δὲ θανασίμως ἐξωτικὸ διὰ πυροβόλου ὕψλου, κατὰ τὰς δημώδεις δοξασίας, πρέπει νὰ χειρισθῇ τοῦτο ὁ πυροβολῶν διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρός, ἢ νὰ τὸ ἔχῃ γεμᾶτο μὲ *σπαρόσπειρα* (Σπαρτιατ. ἡμερολ. 1903 σ. 53). Ἀλλὰ συνηθεστάτη εἶναι ἡ δοξασία περὶ τοῦ φόνου τῶν ἐξωτικῶν δι' ἀργυρῶν σφαιρῶν

Τὴν δοξασίαν ταύτην ἀπαντῶμεν ὅχι σπανίως μνημονευομένην εἰς δημοτικὰ ἄσματα:

Ὁ Χάρος θέλει σκότωμα μὲ μπάλαις ἀσημένιαις,

λέγει ἐν τούτων. Ἄλλα δ' ἄσματα τοιοῦτον μυθοπλαστοῦσι τὸν θάνατον καὶ γενναίων πολεμιστῶν. Παραθέτομεν ὧδε τὸ τέλος δύο δημοτικῶν ἄσμάτων ἀνεκδότων τῆς Δημητσάνης, διὰ τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὴν προκειμένην κεφαλληνιακὴν παραλλαγὴν. Τὸ ἐν εἶναι τοῦ Στριφτόμπολα ἀναφερόμενον εἰς γεγονὸς τοῦ πρώτου ἔτους τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως.

Μιά παταριά τοῦ δώσανε μὲ τρία ἀσημένια βόλια

τό να τὸν παίρνει 'ς τὴν καρδιά καὶ τἄλλο 'ς τὸ πλεμόνι,

τὸ τρίτο τὸ φαρμακερὸ τὸν πήρε, 'ς τὸ κεφάλι

Ψιλὴ φωνίτσαν ἔβγαλε ὅσια κ' ἂν ἐδυνάστη.

«Ποῦ εἶσαι, βρε μπάρμπα Κωσταντὴ καὶ ξάδερφε Γκολφίνα,

ἐδῶ, τί μὲ σκοτώσανε τοῦτ' τὰ σκυλιὰ οἱ Τοῦρκοι.»

Τὸ δ' ἕτερον εἰς τὴν μάχην τῆς Καλαμπάκας κατὰ τὴν Θεσσαλικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1854:

Μιά παταριά τοῦ δώσανε μὲ τρία ἀσημένια βόλια,
τὸ στόμα τ' αἷμα γέμισε καὶ ἡ μύτη του φαρμάκι,
ἡ γλῶσσα τ' ἀηδονολαλεῖ σὰν τὸ χελιδονάκι.

Ἡ δοξασία εἶναι κοινὴ καὶ εἰς ἄλλους λαούς. Ἡ δεισιδαιμονία καθόλου μεγάλην ἀποδίδει δύναμιν εἰς τὰ εὐγενῆ μέταλλα¹⁾. Οἱ Riesen τῶν γερμανικῶν λαῶν εἶναι ἄτρωτοι ὑπὸ τοῦ σιδήρου, φονεύονται δὲ μόνον διὰ χρυσοῦ ὄπλου.²⁾ Κατὰ τὰς γερμανικὰς δοξασίας καὶ ὁ ἰσχυρότατος ἤμπορεῖ νὰ τραυματισθῆ καὶ νὰ φονευθῆ μὲ ἀργυρᾶν σφαιρᾶν ἢ μὲ ἀργυροῦν κομβίον, μάλιστα ἂν ὁ ἄργυρος προέρχεται ἐκ κληρονομίας.³⁾ Ἐν Boulay τῆς Ἀλσατίας-Λορραίνης πιστεύεται ὅτι οἱ εἰς λαγούς μεταμορφωμένοι μάγοι μόνον δι' ἀργυρᾶς σφαιρᾶς πληγώνονται.⁴⁾ Ὅμοίως καὶ οἱ Σκῶτοι νομίζουσι τὰς μαγίσσας ἀτρώτους ὑπὸ παντὸς ὄπλου πλὴν ἀργυρῶν σφαιρῶν ἢ κομβίων.⁵⁾ Ἐπίσης καὶ οἱ Ἴρλανδοὶ (κομιτεία Donegal), ὅτι τὸ μόνον ἰσχυρὸν κατὰ τῶν μάγων ὄπλον εἶναι ἀργυρᾶ σφαιρᾶ, κατεσκευασμένη ἐξ ἐνὸς σελινίου ἢ ἐξ ἡμίσεος.⁶⁾ Ἐν δὲ Κουγιαβίᾳ τῆς πρωσικῆς Πολωνίας ἐπικρατεῖ ἡ δοξασία, ὅτι ὁ εἰς κόρακα μεταμορφούμενος ἐν καταιγίδι διάβολος, φονεύεται μόνον πυροβολούμενος δι' ὄπλου, ἔχοντος ἀντὶ σφαιρᾶς, ἀργυροῦν κομβίον.⁷⁾ καὶ ὅτι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον φονεύονται καὶ αἱ μάγισσαι.⁸⁾

Τὴν ἀρχὴν τῆς δοξασίας ταύτης δὲν εἶναι δύσκολον ν' ἀνεύρωμεν. Ἀφετηρίαν ἔχει τὴν ιδέαν, ὅτι ἀποτελεσματικώτατα ἐναντίον τῶν ἀκαταγωνίστων ὑπερφυσικῶν δυνάμεων ὄπλα εἶναι τὰ ἱερὰ καὶ καθηγιασμένα, ἐκ τούτου δ' ὑπετέθη καὶ ὅτι κόκκοι σίτου βαλλόμενοι διὰ πυροβόλου ὄπλου, φονεύουσι τοὺς δαίμονας, διότι ἡ ἱερότης τοῦ σίτου, ἐξ οὗ κατασκευάζεται ὁ ἄρτος, ἐξαφανίζει πᾶσαν δαιμονικὴν ἐπήρειαν. Ἀλλ' εὐκόλως ὑποκατέστησε τὴν ιδέαν ταύτην ἡ θυμώσοφος παρατήρησις περὶ τῆς παντοδυναμίας τῶν χρημάτων. «Φιλεῖ ὁ χρυσὸς νὰ εἰσχωρῆ διὰ μέσου τῶν δορυφόρων καὶ νὰ διαρρηγνύῃ τὰς πέτρας ἰσχυρότερος τοῦ κερανοῦ», λέγει ὁ Ὁράτιος (III, 16, 9). Ἀφοῦ δὲ τὰ πάντα εἶναι διὰ χρημάτων ἄλωτά, ἀναγκαῖον πόρισμα ἐκ τῆς παρατηρήσεως ταύτης συνάγεται, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ δαίμονες ὑποκύπτουσιν εἰς τὴν δύναμιν αὐτῶν. Ὄντως δὲ ἀρχαῖος ποιητῆς τὴν παντοδυναμίαν τοῦ χρήματος ἐζήτησε νὰ παραστήσῃ, εἰκονίζων τὴν ῥοπὴν αὐτοῦ καὶ εἰς τὸν ὑπερφυσικὸν κόσμον: «Χρυσὸς δ' ἀνοίγει πάντα κ' αἴδου

1) *Wuttke*, der deutsche Volksaberglaube 3ης ἐκδ. § 119 σ. 95.

2) *Grimm*, Deutsche Mythologie 4ης ἐκδ. τ. III σ. 156.

3) *Wuttke*, ἐνθ' ἂν. § 421 σ. 287.

4) *Revue des tradit. populaires* 1904 τ. XIX σ. 414.

5) *J. Gregorson Campbell* Witchcraft and Second Sight in the Highlands of Scotland 1902 παρὰ *Revue d'hist. des religions* 1903 τ. 47 σ. 255.

6) *Folk-Lore* 1897 τ. VIII σ. 18

7) *Hessische Blätter f. Volkskunde* 1904 τ. III σ. 119.

8) Αὐτ. 122.

πύλας.»¹⁾ "Ὅθεν μοι φαίνεται πιθανὸν ὅτι ἡ δημόδης δοξασία περὶ τῆς δυνάμεως τῶν ἀργυρῶν σφαιρῶν (πρὸ δὲ τῆς ἐφευρέσεως τῶν πυροβόλων, τῆς τῶν ἀργυρῶν βελῶν ἢ τῶν ἀργυρῶν λογγῶν) ἐλήφθη ἐκ τοῦ παροιμιώδους γενομένου δελφικοῦ δῆθεν χρησμοῦ πρὸς τὸν Φίλιππον τὸν Μακεδόνα: «'Αργυρέαις λόγχαις μάχου, καὶ πάντων κρατήσεις.»²⁾ Ἡ παροιμία αὕτη ἦτο κοινοτάτη καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, γνωστὴ δὲ καὶ εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς. Ἀπὸ δὲ τῶν χρόνων τῆς Ἀναγεννήσεως μεγίστην ἔσχε διάδοσιν μετάφρασις αὐτῆς, φερομένη ὡς λατινικὴ παροιμία: *Hastis pugna argentatis, atque omnia vinces, ἢ Argenteis hastis pugnare.* Ἐκ ταύτης δ' εὐρωπαϊκοὶ λαοὶ ἔπλασαν νέας παροιμίας, οἷα ἡ ἀγγλική: *He that fights with silver arms, is sure to overcome* (ὁποῖος πολεμᾷ μ' ἀσημένια ἄρματα εἶναι σίγουρος πῶς θὰ νικήσῃ) ἢ ἑλβετικὴ: *Mit silbernen Büchsen wird am besten geschossen* (τὸ καλύτερο χτύπημα γίνεται μὲ ἀσημένια τουφέκια)³⁾ ἢ γερμανικὴ: *Mit silbernen Kugeln ist gut Wildpret schießen* (καλὸ εἶναι νὰ χτυπᾷς τὸ κυνῆγι μ' ἀσημένιαις μπάλαις). *Wer mit goldenen Kugeln schießt, der trifft gewiss* (ὁποῖος χτυπᾷ μὲ χρυσαῖς μπάλαις δὲ λαθεύει)⁴⁾ καὶ ἄλλαι πολλαί. "Ὅθεν δὲν εἶναι ἀπίθανον, ὅτι τὴν τροπικὴν φράσιν κυριολεκτικῶς ἐννοῶν ὁ λαὸς ἔπλασε τὴν περὶ ἀργυρῶν σφαιρῶν δοξασίαν.— Σ.τ.Δ.]

Τὸ κάστρο τῆς Μαρουῆς.

(Σινασὸς)

Κάτου 'ς τὸν Ἀη Γιάννη τὸ Θεόν(δ)ουρο
πολλὰ κάστρα ἀντελάστα μίκρα ἢ μέγαλα,
σάν τοῦ Μαρουῆς τὸ κάστρο κάστρο δέν εἶδα·
διπλόν, τριπλόν χτισμένον μολιβόχτιστον,
5 σιδερογκαρφωμένον κ' ἐνμπαράδιτον.
Σ'ίλοι τὸ παρακάτσαν χρόνους δώδεκα,
οὐδὲ μποροῦν τὸ παίρνουν, οὐδ' ἀφήνουν δο.
Κι' ὁ εἷς ἀπ' τοὺς στρατιῶτες ἐκαυκήστηνε.
«Κ' ἐγὼ ἀν μπαρῶ τὸ κάστρο τ' εἶν τὰ δῶρα μου;
10 —Ξαθὰ, ξαθὰ κοράσια ἄς εἶν οἱ δοῦλοι σου
τᾶμορφα παλληκάργια ἄς εἶν οἱ σκλάβοι σου.»
«Ἄνοιξε, Μάρουμ, ἄνοιξε ὁ ξενος νὰ μπῆ.»
Ἄνοιξε κ' ἡ Μάρου μπῆκεν ὁ ξενος

¹⁾ Μενάνδρ. γνῶμαι μονόστ. 538=*Meineke* FCG. IV 355. Πρβλ. *Apulej* *Metam.* IX 18.

²⁾ *Διογενιαν.* 124 καὶ *Schneidewin* αὐτ. *Γεώργ. Κύπρ. Μόσχ.* 64 καὶ *Leutsch* αὐτ.

³⁾ *Reinsberg-Düringsfeld*, *Sprichwörter der germ. u. roman. Sprachen* τ. I σ. 319.

⁴⁾ Αὐτ.—*Wander*, *Deutsches Sprichwörter-Lexikon* τ. II σ. 1663, 16. 28. 21. σ. 1664, 59. 43 ὅπου καὶ ἄλλων ἐθνῶν ὅμοιαι παροιμίαι ἀναφέρονται.

- καὶ ᾿ς τὸ ξενο κατόπι σ᾿ίλοι σέμπανε.
 15 Ἐβγαλε τὰ τσαγγιά της, τσάρουχα φορεῖ.
 ἔβγαλε τὴ ζωστρή της, ῥάμμα ζώννεται.
 ᾿ς τοὺς φύργους ἀνατρέχει καὶ μοιριολογᾷ
 «Βαί, βαί ἐμέ τὸν ξενο καὶ τὸν ἔρημο
 καὶ τὸν ἀπαινεσμένο ποῦ νὰ βραδιαστῶ;»

Θ. ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ

[Παραλλαγή τοῦ πανελληνίου ᾄσματος τοῦ κάστρου τῆς Ὠριᾶς, τοῦ ὁποίου τὰς διαφόρους ἐκδοδομένας παραλλαγὰς ἀνεγράψαμεν ἐν Παραδόσ. σ. 717 κέ. Βλ. καὶ Λυογραφ. Α' 360-1. 364. καὶ τὴν ἀνωτέρω δημοσιευομένην πραγματείαν τοῦ Μ. Δ. Χαβιαρᾶ (σ. 557 κέ.). Αἱ κατπαδοκικαί, περὶ ὧν βλ. Παραδόσ. σ. 721, σχεδὸν οὐδεμίαν ἄλλην διαφορὰν παρουσιάζουσι πρὸς ἀλλήλας εἰμὴ τὴν τῆς συγχύσεως τῆς τάξεως τῶν στίχων, παραλείψεως στίχων ἐν τισιν οὐς ἄλλαι ἔχουσι καὶ φθορῶν τινων ἢ ἐκπτώσεως λέξεων, ἐξ ἧς ταράσσεται τὸ μέτρον. Ὅθεν κυρίως εἰπεῖν μὴ διαφέρειν ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον καὶ συμπληροῦσαι ἀλλήλας, ἀποτελοῦσι πᾶσαι ἐν ἔξομα, ὅπερ δύναται ν' ἀποκατασταθῆ ἄρτιον διὰ τῆς συγχωνεύσεως αὐτῶν. Εἶναι δ' αἱ μέχρι τοῦδε γνωσταὶ ἐν ὄλῳ ἔξ.

- Α. Ἐξ Ἀνακοῦ. (Δελτ. Ἰστ. ἔταιρ. 1884 Α' σ. 727).
 Β. Ἐκ Συνασοῦ. *Lagarde*, Neugriechisches aus Klein Asien, Göttingen 1886 σ. 31-2).
 Γ. Ἐκ Σίλλης. (Συμ. Σ. Φαρασοπούλου, Τὰ Σύλατα, Ἀθ. 1895 σ. 109-110).
 Δ. Ἐκ Συνασοῦ. (Ι. Σαραντίδου Ἀρχελάου, Ἡ Συνασός Ἀθ. 1899 σ. 168-9).
 Ε. Ὅμοίως. (Παχτίκου, 260 δημῶδη ἑλληνικὰ ᾄσματα. Ἀθ. 1905 σ. 7).
 Σ. Ἐκ Σίλλης. (Ξενοφάνης 1905 τ. Β' σ. 326-7).

Ἐκ τῶν παραλλαγῶν τούτων καὶ τῆς νῦν δημοσιευομένης ἐβδόμης, ἣτις μίαν μόνον σύγχυσιν στίχων παρουσιάζει, τὰ δ' ἄλλα φαίνεται διατηρήσασα μᾶλλον ἀδιάφθορα καὶ τὴν λέξιν καὶ τὸ μέτρον, τὸ ἔξομα ἀποκαθίσταται ὡς ἑξῆς:

- Κάτω ᾿ς τὸν Ἄη Γιάννη, τὸ Θεόλουγο,
 πολλά καστρα ἀντελάστα μίκρα ἢ μέγαλα,
 σὰν τοῦ Μαροῦς τὸ κάστρο κάστρο δέν εἶδα.
 Διπλόν, τριπλόν χτισμένον, μολιβόχτιστον,
 5 σιδερογαρφωμένον κ' ἐνμπαράδιτον.
 Σ᾿ίλοι τὸ παρακάσαν χρόνους δώδεκα,
 οὐδὲ μποροῦν τὸ παίρνουν, οὐδ' ἀφήνουν δο.
 Κι' ὁ εἷς ἀπ' τοὺς στρατιώταις ἐκαυκήστηνε.
 «Κ' ἐγὼ ἂν μαρῶ τὸ κάστρο, τ' εἶν τὰ δῶρα μου;
 10 —Ξαθὰ ξαθὰ κοράσια, ἄς εἶν οἱ δοῦλοι σου,
 τᾶμορφα παλληκάργια ἄς εἶν' οἱ σκλάβοι σου,
 καὶ τὴν Μαροῦ τὴν λέν, ἄς εἶν' ἡ κάλη σου.»
 «Ἄνοιξε, Μάρου μ', ἄνοιξε, ὁ ξενος νὰ μπῆ.»

Βαί, βαί, ἐμέ τὸν ξενο καὶ τὸν ἔρημο.

- 15 καὶ τὸν ἀπαινεσμένο ποῦ νὰ βραδιαστῶ,
 ποῦ 'ν τὰ βουινὰ γιομᾶτ' ἀπὸ στρατέματα,
 κ' οἱ στραταῖς σκοτωμένοι ἀπὸ τ' ἀδέρφια μου.
 "Ἄνοιξε, Μάρου μ', ἄνοιξε, ὃ ξενος νὰ μπῆ,
 τὴ νύχτα τ' νὰ περάση, νὰ μὴ σκοτωθῆ.»
- 20 "Ἄνοιξε κ' ἡ Μάρου μπῆκεν ὃ ξενος.
 'Σ τὸν ξένο καταπόδι, σ'ίλοι σέμπανε.
 "Ἐβγαλε τὰ τσαγγιά της, τσάρουχα φορεῖ,
 ἔβγαλε τὴ ζωστρὴ της, ῥάμμα ζώνεται.
 'ς τοὺς φύργους ἀνατρέχει καὶ μοιριολογᾷ
- 25 «Τὸ κάστρο μ' σὰν ἐπάρτη τὶ θέλ' τὴν ζωή;»
 καὶ κάτω ἐκρημίστην καὶ σκοτώθηκε.

ΣΗΜ. Στ. 1. Α— 'ς τὸν Θεόλογο.— Ζ τὸ Θεόν οὔρο. ΓΓ: Κάτω 'ς τὸν ἅγιο Χριστὸ Θεόδουλον.— Δ. Κάτω 'ς τὸν ἅγι Γ. τὸν Θεολόγον.— ΒΕ Λεῖπει.

Στ. 2. Α— μικρὰ μεγάλα. Β.— ἐτελάσθην μικρὰ μεγάλα. Γ— ντολαῖσα μικρὰ μεγάλα. Δ.— ντελάσθα μικρὰ μεγάλα Ε— ἡ μεγάλη. Γ'— ντελέστα μικρὰ μεγάλα. ('Ἀντελάστα=ἐγύρισα).

Στ. 3. Α. σὰν τῆς χήρας— δὲν εἶδα. Β. σὰν τῆς Μαροῦς τὸ κάστρο δὲν εἶδα. ΓΓ σὰν τῆς Μαροῦς τὸ κ. κ. δὲν εἶδα. Δ—δὲν εἶδα. Ε κι' ἂν τοῦς Μάρου μ' τὸ κ. κ. δὲν εἶδα.

Στ. 4. Α—χτισμένο, μαλαμόχτιστο. ΒΕ χτισμένο μολιβόχτιστο. Δ διπλοῦν τριπλοῦν χτισμένο μολιβόχτιστο. Γ (στ. 13) διπλοῦν τριπλοῦν χτ. καὶ παράδεισος. Γ (στ. 13) διπλὸν τριπλὸν χτ. καὶ παράδεισος. (Τὸ παράδεισος κατὰ παρετυμολογίαν ἐκ τοῦ ἐνπαρόδιτον).

Στ. 5. Α ἀσημοκαρφωμένο καὶ παράδεισο Β σίδηρον καρφωμένο, καὶ παρᾶθετο. Γ. (στ. 14) Γ (στ. 14) ἀσῆμον (Γ ἀσῆμεν) καρφωμένον μολυβδόχρυσος. Δ σιδεροκαρφωμένο καὶ ἀσάλευτο. Ε σίδηρον καρφωμένο καὶ ἀπαράδιτον.

Στ. 6 ΑΕ Τοῦρκοι τὸ παρεκράτ'σαν (Ε παρακράτ'σαν) χ. δ. Β πολλοὶ δ. χ. τὸ παρακάτσανε. Γ. (στ. 8) Γ (στ. 18) σίλοι τὴν παρεκάλναν δώδεκα χρόνους. Δ. χίλιοι τὸ πολεμοῦσαν χρ. δ. (παρακάτσαν=παρακάθησαν, ἐπολιόρχησαν διετήρησε τὴν σημασίαν, ἣν εἶχε καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσει τὸ παρακάθημαι).

Στ. 7. Α καὶ δὲν μπορ' νὰ τὸ πάρουν κι' οὐλ' ἀφήνουν το. Β Λεῖπει ὁ στίχος. Γ (στ. 9) Γ (στ. 9) καὶ δὲν πορ' νὰ τὴν πάρουνε κι' οὐλ' ἀφήνουν το (Γ ἀφήνοντο) Δ. κι' ἄλλους δεκατεσσάρους καὶ δὲν παίρνετο. Ε γιὰ νὰ τὸ πάρουν θέλουν καὶ δὲν μποροῦσαν.

Στ. 8. Α Κ' εἷς ἀπ' τοὺς στρατιώτας νάκαυχίωτανε. Β. καὶ εἷς ἄς τοὺς στρατούτας ἐκαυχίσθη. ΓΓ Λεῖπει ὁ στίχος. Ε κ' ἕνας ἀπὸ τοὺς στρατιώτας ἐκαυχίσθηκε. Δ μά νας μικρὸς τουργάκης, νὰς γενίτζαρος | εἶπεν εἰς τὸν ἀφέντη τ', "Αἰ, ἀφέντη μου.

Στ. 9. Α Σὰν πάρω γὰ τὸ κ. τί εἶν τὰ δ. μου. Β 'Ἐγὼ ἂν πάρω τὸ κάστρο, εἶν τὰ δ. μου. ΓΓ Λεῖπει. Δ κ' ἐγ' ἂν πάρω τὸ κ. τ' εἶν τὰ δ. μου. Ε κ' ἔ ἂν πάρω τὸ κ. τί εἶν' τὰ δ. μου.

Στ. 10. Α (στ. 11) εὔμορφαις κορασοῦλαις νὰ ναι σκλάβαις σου. Β ξανθὰ

ξανθὰ κοράσια (στ. κολοβός). ΓϚ ξανθὰ ξανθὰ κοράσια ἄς εἶναι σκλάβαι σου. Δ Ξανθὰ ξανθὰ κ. ἄς εἶν' οἱ σκλάβαις σου Ε Ξανθὰ ξανθὰ κ. ἄς εἶναι δοῦλαι σου.

Στ. 11. Α (στ. 10) Πενήντα παλληκάρια νά ναι δοῦλοι σου. Β ἄς εἶναι δοῦλοι σου τὰ εὐμορφα παλληκάρια Γ Ϛ γιαγιάνια παλληκάρια ἄς εἶναι δοῦλοι σου. Δ τᾶ. π. ἄς εἶναι δοῦλοι σου Ε τᾶ. παλληκάρια 'ς εἶν' οἱ σκλ σου.

Στ. 12. Α Ε.Ζ. Λεῖπει. Β σάν τὴν Μ. τὴν λένε 'ς εἶναι ἡ καλή σου ΓϚ καὶ τ. Μ. τ. λ. ἄς εἶναι (Ϛ ἄς εἶμαι) καλός σου. Δ καὶ τ. Μ. ποῦ λ ἄς εἶν' γυναῖκα σου.

Στ. 13. Α. "Ἀνοιξε σὺ Μαροῦ μου νά μπῆ ὁ ξένος. Β. "Ἀνοιξε, Μαροῦ μ', ἄνοιξε, πᾶρ τὸν ξένον ἀπέσω, | Μαροῦ μου, νά πᾶρ τὸν ξένον. Γ (στ. 4) Ϛ (στ. 4) "Α., Μαροῦ μ', ἄ. νά μπῆ ξένος. Δ. "Α., Μαροῦ μ', ἄνοιξ' νά μπῆ ὁ ξένος. Ε. "Α. Μάρω μ', ἄ. νά μῆ(;) ὁ ξένος.

Στ. 14. Α (στ. 17 ἐν τέλει). Βαί βαί ἐμέ τῆ ξένη καὶ τὴν ἔρημη. Β (ἐν τέλει) Β. β. ἐμέ τὸν ξένον καὶ τὸν ἔρημον. ΒϚ Λεῖπει. Δ. Β. β. ἐμέν τὸν ξ. καὶ τὸν ἔ. Ε Λεῖπει. Ζ (στ. 18).

Στ. 15. Α Γ Ϛ. Λεῖπει. Β (ἐν τέλει) καὶ τὸν ἀστενωμένον ποῦ νά βραδισθῶ; Δ καὶ τὸν ξενυχτισμένον ποῦ νά βρ. Ε. Καὶ γὰρ ὁ ἀπαινεμένος ποῦ νά βραδιασθῶ; | "Ἐξω τὸν Μάδος μ' βρέχει, ἡ γῆ χιονίζει. Ζ (στ. 19. τελευταῖος)

Στ. 16-19. ΑΒΓΕϚΖ Λεῖπουνσι Δ. (στ. 18)—νά μπῆ ὁ ξένος.

Στ. 20. Α. "Ἀνοιξεν κ' ἡ Μαροῦ νά μπῆ ὁ ξένος. ΒΔ. Λεῖπει. ΓϚ "Α. καὶ ἡ Μαροῦ καὶ σέμανε ξένοι (Ϛ. Μ. σέμανε ξενοί). Ε "Ἀνοιξεν ἡ Μάρω νά πάρ τὸν ξένον. Ζ—ἡ Μαροῦ.—

Στ. 21. Α—χίλιοι μπήκανε. Β κατόπι χίλιοι σ. (ἀτελής στίχος). ΓϚ 'Σ τὸν ξένον κ. σίλοι σέμπανε. ΔΕ. Καὶ 'ς τὸν ξ. κατόπι χίλιοι μπήκανε. (Ε ξένον κατόπιν). Ζ. Καὶ 'ς τό ξενο κατόπι σ'. σ.

Στ. 22. Α Ἐπιάσαν καὶ τῆ Μάρω ἀπὸ τὰ μαλλιά. Β. Βγάλλει τὰ ζαγγιά της (ἀτελής). ΓϚ Καὶ τὴν Μαροῦ τὴν πιάσανε ἀπ' τὰ μαλλιά της. Δ Οὔλοι τρέχανε 'ς τᾶσπρα κ' ὁ γενιτζαρος | ἔτρεξεν 'ς τὴν Μαροῦ του καὶ τήνε ζητεῖ | μὰ ἡ Μαροῦ σάν εἶδε τοῦτο τὸ κακό. | ἔβγαλε τὰ ζεγγιά της, τὰ ῥοῦχα φορεῖ. Ε (στ.17) — τὰ ῥ φορεῖ. — Τὸ ζαγγιά ὁ Καρολίδης παρὰ Lagarde ἐρμηνεύει «ἀναβολεὺς τοῦ ἵππου, τουρκοβάρβαρον». Ἄλλ' ἀναμφιβόλως τὰ τσαγγιά εἶναι τὰ τῶν βυζαντινῶν τσαγγιά, τὰ ὑψηλὰ μέχρι γονάτων ὑποδήματα, ὅθεν καὶ τὸ τσαγγάρης. Τὰ δὲ τσάρουχα μετεβλήθη ἐν πολλαῖς τῶν παραλλαγῶν, διὰ τὸ ἀσύνηθες ἐν τῷ καππαδοκικῷ ἰδιώματι τῆς λέξεως, εἰς τὸ τὰ ῥοῦχα, ὅπερ ἐνταῦθα οὐδὲν ἔχει νόημα.

Στ. 23. Α ΓϚ Λεῖπει. Β Καὶ βγάλλει τὸ ζωστρί της, ῥ. ζ Δ—ἔ τὴν ζ —Ε (στ. 18) ἔ. τὴν ζωστρή. ῥ. ζ.

Στ. 24. Α 'Σ τοὺς πύργους ἀνεβραίνει καὶ μοιρολογεῖ. Β (στ. 10) στοὺς φύργο ἀνατρέχει καὶ μοιρολογεῖ. στ. 12) στοὺς φ ἄ. καὶ μοιρολογεῖ. ΓϚ Λεῖπει Δ 'ς τοὺς πύργους— Ε 'ς τοὺς... ἀνατρ. καὶ μεργιλογᾶ.

Στ. 25-26. ΑΒΓΕϚΖ Λεῖπουνσι.

Ὡς εἰς τινὰς ποντικὰς παραλλαγὰς (βλ. Παραδόσεις σ. 721), καὶ εἰς τὰς καππαδοκικὰς τὸ κάστρον δὲν φέρει τὸ κοινὸν εἰς τὰς ἄλλας ἑλληνικὰς ὄνομα

τῆς Ὀριᾶς ἢ Οὐριᾶς. ὀνομάζεται δ' ἐν πάσαις τῆς Μαροῦς. μόνον δ' ἐν τῇ ἐξ Ἀνακοῦ παραλλαγῇ λέγεται τῆς χήρας, ἀλλ' ἡ κόρη καὶ ἐν τῇ παραλλαγῇ ταύτῃ ὀνομάζεται Μαρού.— Σ.τ.Δ.]

Κάλαντα

(Τὰ κάλαντα ταῦτα ἄλλοτε ἐτραγουδοῦντο καὶ εἰς τὴν πόλιν τῆς Ζακύνθου κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς πρωτοχρονιάς, σήμερον δὲ ψάλλονται μόνον εἰς τινὰ χωρία τῆς νήσου, ἀλλ' οὐχὶ πλήρη. Τὰ ἔγραψα πρὸ τινων ἐτῶν, καθ' ὑπαγόρευ- σιν γραίας ὑπερογδοηκοντούτιδος, ἐκ τοῦ χωρίου Βολιμῶν.)

- Ἄρχῃ κι' ἀρχὴ τὰ κάλαντα, ἀρχὴ τοῦ Γενναρίου.
 αὐριο ξημερώνεται τ' ἀγίου Βασιλείου.
- 5 Ὁ Ἄης Βασίλης ἔρχεται ἀπὸ τῆ Κριτσαρίτσα,
 βαστάει πέννα καὶ χαρτί, χαρτί καὶ καλαμάρι
 — Ἄπο τὸ σπίτι μου ἔρχομαι, καὶ 'ς τὸ σχολεῖό μου πάω.
 — Βασίλη, πές μας γράμματα, Βασίλη, πές τραγούδια
 — Τίγαρις τραγούδια ἔμαθα, τραγούδια νὰ σὰς πῶ.
 — Βασίλη, ξέρεις γράμματα, νὰ πῆς τ' ἀρφαβητάρι;»
- 10 Καὶ 'ς τὸ ῥαβδί του ἀκούμπησε νὰ πῆ τ' ἀρφαβητάρι.
 Καὶ τὸ ῥαβδί του ἦτον ξερὸ, χλωροὺς βλαστοὺς ἐπέτα,
 κ' ἐπάνου ἀφ' τσοῦ χλωροὺς βλαστοὺς πουλάκια κελαϊδοῦσαν.
 Ὅχι πουλάκια μοναχά, ἀλλὰ καὶ μαυρομάταις.
 Πουλιὰ κρατοῦν δῶρα καὶ ῥοῦχα μοσκομυρισμένα,
- 15 ὁποῦ τὰ βλόγαε ὁ Χριστός, ἡ Παναγία κι' ὁ Ἅγιος.
- «Σήκω, βάγια, ἀναφ' τὸ κερί, ἀναψε τὸ λυχνάρι,
 νὰ σηκωθῇ ὁ ἀφεντούλης μας τὸ ὄμορφο παλληκάρι
 — Ἀσήκω, ἀφεντούλη μας, ἀφ' τὰ λινὰ σεντόνια,
 φόρεσ' τὰ παπουτσάκια σου, νὰ μὴ πατήσης χῶμα
- 20 Ἄν ἔχῃς ἄσπρα δῶ μας τα, ἂν ἔχῃς καὶ λογάρι,
 ἂν ἔχῃς καὶ χριστόψωμο, μὴ μᾶς ἐμωρογάρης.
 Ἄνοιξε τὸ πουνγκάκι σου, τ' ἀργυροξομπλιασμένο,
 ὁποῦ σοῦ [τὸ] ξομπλιάσανε τρία ἀπάρθενα κοράσια.
 Ὅποῦ ἔχουν τὰ ξανθὰ μαλλιά, σαρανταπέντε πῆχες,
- 25 κ' οἱ μοῖρες φτερουγίζανε κυττῶντας μὲ καμάρι.
 Τσοὺς οὐρανοὺς τὸ διάθουνται, τσοῦ κάμπους τὸ τυλίγου
 [καὶ] 'ς τὸ ἀφρὸ τῆ θάλασσας τὸ λυσοκομποδένου.
 Κι' ἂν ἔχῃς θηλυκὸ παιδί, χρυσῆ μοῖρα νὰ λάβῃ,
 τοῦ ῥήγα Σπάνια τὸ ὑγιὸ ἄντρα νὰ τότε πάρη.
- 30 Κι' ἂν ἔχῃς σερνικὸ παιδί, 'ς τᾶλογο καβελλάρη,
 νὰ σειέται, νὰ λυγίξεται, νὰ τρέμῃ τὸ λογάρι.
 Ἐδῶ ποῦ τραγουδήσαμε πέτρα νὰ μὴ ῥαγίσῃ,
 καὶ ὁ νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ χίλια χρόνια νὰ ζήσῃ.

Ὅχι ὁ νοικοκύρης μοναχά, μὰ κι' οὔλη ἢ φαμελιά του.

35 Καὶ τοῦ χρόνου, κ' ἔχετε γειά,
Δῶσε μάς τε καὶ τὸ παρᾶ.
Οὔρα, οὔρα, οὔρααα.

Οἱ τελευταῖοι τρεῖς στίχοι ἀπηγγέλλοντο

ΣΗΜ. Στ. 12. Ἄλλως: Περδίκια ἐκαρκαρίζαν. Στ. 14. Ἄλλως (παρὰ γέροντος χωρικοῦ καὶ χωρικήσ γραιίας): Πουλιὰ κρατοῦν τὰ δῶρα. ῥοῦχα μυρισμυρισμένα. (Παρ' ἄλλης δ' ἐσχατογήρου): Τὰ πουλιὰ κρατοῦνε δῶρα, πουλιὰ κρατοῦν τὰ μύρα, | τὰ πουλιὰ κρατοῦν καὶ ῥοῦχα, γιὰ πολὺ φτωχὰ παιδάκια. Στ. 15. Ἄγιος ἐννοεῖται ὁ προστάτης τῆς νήσου ἅγιος Διονύσιος.

Ἐν Ζακύνθῳ.

Σ. ΔΕ. ΒΙΑΖΗΣ

[Παραλλαγή τοῦ κοινοτάτου εὐχαιτικοῦ ἄσματος τῆς πρωτοχρονιάς, τοῦ ὁποίου παραλλαγαὶ τινες ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Passow ἀρ. 294-304.—Σ. τ. Δ.].

Τὰ κάλανδα τοῦ Ἁγίου Βασιλείου.

Τὰ κατωτέρω κάλαντα, τὰ ὁποῖα ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν Αἰγίνῃ ἐψάλλοντο κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς πρωτοχρονιάς, ἐλέγοντο Ἀἰβαλιώτικα, διότι μετεφέρθησαν εἰς Αἶγιναν ἐκ Κυδωνιῶν τῆς Μ. Ἀσίας ὑπὸ ναυτῶν Αἰγινητῶν, οἵτινες τὰ ἤκουσαν κατὰ τὴν εἰς Ἀἰβαλὴν μετάβασίν των. Δύναται ὁμως νὰ θεωρηθῇ ὡς μάλλον βέβαιον. ὅτι ταῦτα μετεφέρθησαν καὶ διεδόθησαν εἰς τὴν νήσον ὑπὸ τῶν ἰδίων Ἀἰβαλιωτῶν, τῶν ὁποίων πολλαὶ οἰκογένειαι κατέφυγον καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Αἶγιναν μετὰ τὴν σφαγὴν τὴν γενομένην εἰς τὴν πατρίδα των κατὰ τὸ ἔτος 1821, μέχρι σήμερον δὲ σώζονται ἀπόγονοι τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν ἐν τῇ νήσῳ, ὧν τινες φέρουσι τὸ ἐπώνυμον Ἀἰβαλιώτης. Τὰ κάλανδα δὲ ταῦτα, τὰ ὁποῖα καθόλου ἀπίθανον νὰ ὑπέστησαν καὶ μικρὰς τινὰς μεταβολάς, τόσον πολὺ διεδόθησαν ἐν Αἰγίνῃ, ὥστε ἐπὶ πολλὰ ἔτη κατίσχυσαν τῶν ἄλλων, ἐψάλλοντο δὲ καὶ πρὸ 25 ἐτῶν περίπου, καὶ σήμερον ἀκόμη πολλοὶ γέροντες τὰ ἐνθυμοῦνται καὶ τὰ ἀναφέρουσιν.

Ἄρχιμηνιά κι' ἀρχιχροιά κι' ἀρχὴ τοῦ Γενναρίου,
κι' ἀρχὴ ποῦ βγῆκεν ὁ Χριστὸς 'ς τὴ γῆ νὰ περπατήσῃ.

Ἐβγήκε καὶ χαιρέτησε ὄλους τοὺς ζευγολάταις
κι' ὁ πρῶτος του χαιρετισμὸς ἦταν ἅγιος Βασίλης

5 «Ἄγιε Βασίλη δέσποτα, καλὸ ζευγάρι κάνεις.

—Μὲ τὴν εὐκὴ σου, δέσποτα, καλὸ κ' εὐλογημένο.»

Στάθηκε καὶ τὸ βλόγησε μὲ τὸ δεξί του χέρι.

μὲ τὸ δεξί, μὲ τὸ ζερβί, μὲ τὸ μαλαματένιο·

πάλι τὸ ξαναβλόγησε μὲ μαργαριταρένιο.

10 «Θὰ σὲ ῥωτήσω, δέσποτα, πόσα πινάκια σπέρνεις;

—Σπέρνω σιτάρι δώδεκα, κριθάρι δέκα πέντε,

μὰ κείνο τὸ ζηλέψανε περδίκια καὶ λαγούδια,

παίρνω τὸ ντουφεκάκι μου καὶ πᾶ' νὰ τὰ σκοτώσω.

- Μήτε περδίκια σκότωσα, μήτε λαγούς ἐπιάσα,
 15 μόν' θέρισα κι' ἁλώνισα ὅλα τ' ἀποφαγούδια
 καὶ κἄνω χίλια μετρητὰ καὶ χίλια μετρημένα·
 κ' ἐκεῖ ποῦ τὸ μετρούσανε, νὰ κι' ὁ Χριστὸς κ' ἐπέρνα,
 κ' ἐκεῖ ποῦ στάθηκε ὁ Χριστὸς χρυσὸ δεντρὶ φυτρῶθη,
 κ' ἐκεῖ ποῦ παραστάθηκε χρυσὸ κυπαρισσάκι
 20 ἔς τὴ μέση εἶχε τὸ σταυρό, ἔς τὴν ἄκρη τὸ Βαγγέλιο,
 καὶ ἔς τὰ παρακλωνάρια τοῦ Ἀγγέλοι, Ἀρχαγγέλοι,
 καὶ κάτω ἔς τὴ ριζοῦλα τοῦ μιᾶ κρυσταλλένια βρῦση.
 νὰ κατεβαίνῃ ἡ πέρδিকা νὰ βρέχῃ τὰ φτερά της.
 νὰ ῥαίνῃ τὸν ἀφέντη μας τὸν πολυχρονεμένο.»
- 25 Ἐσένα πρέπει, ἀφέντη μου, δαμασκηνὸ τραπέζι
 ὅταν ἀνθῆ ἡ δαμασκηνιά ν' ἀνθῆ καὶ τὸ τραπέζι·
 καὶ πάλι ξαναπρέπει σου ἔς τὰ πεύκια νὰ καθήσῃς.
 νὰ κοσκινίξῃς τὸ φλωρί, νὰ πέφτῃ τὸ λογάρι.
 καὶ τ' ἀποκοσκινιδιά τοῦ σκλάβους νὰ τ' ἀγοράξῃς.
- 30 Πολλὰ παμε τ' ἀφέντη μας, ἄς ποῦμε τῆς κυρᾶς μας.
 Κυρὰ ψηλῆ, κυρὰ λιγνῆ, κυρὰ καμαροφρύδα,
 πῆρες τὰ ῥόδα ἀπ' τὴ ῥοδιά, τ' ἀσπράδι ἀπὸ τὸ χιόνι
 πῆρες καὶ τὸ ματόφρυδο ἀπὸ τὸ χελιδόνι.
- Πολλὰ παμε καὶ τῆς κυρᾶς ἄς ποῦμε καὶ τῆς κόρης.
 35 Κυρὰ μ', τὴ δυχατέρα σου γραμματικὸς τὴν θέλει,
 κι' ἂν εἶναι καὶ γραμματικὸς πολλὰ προικιά γυρεύει,
 γυρεύει ἀμπέλια ἀτρύγητα, χωράφια μὲ τὰ στάχυα,
 γυρεύει καὶ τὴ Βενετιά μ' ὅλα της τὰ καράβια,
 γυρεύει καὶ τὸν κῦρ Βοριᾶ νὰ τὰ καλαρμενίξῃ.
- 40 Πολλὰ παμε τῆς κόρης σου, ἄς ποῦμε καὶ τοῦ γιοῦ σου.
 Κυρὰ μου, τὸν ὕγιόκ σου, τὸν μοσκανάθρεμένο,
 τὸν ἔλουσες, τὸν χτένισες, καὶ ἔς τὸ σκολειὸ τὸν στέλνεις
 κι' ὁ δάσκαλος τὸν ἔβαλε γιὰ νὰ καλαναρχίσῃ.
 Ἐέγυρε κείνος τὸ κερὶ κ' ἔκαψε τὸ χαρτί του,
 45 κ' ἔκαψε καὶ τὴ σάκκα του τὴ μοσκοφαδιασμένη.
 ποῦ τὴ μοσκοφαδιάσανε τρεῖς μικροπαντρεμένες
 ἢ μιὰ βάζει τὸν πόθο της, ἢ ἄλλη τὴν ὁμορφιά της.
 κ' ἢ τρίτη ἢ μικρότερη βάζει τὴ ζαριφιά της·
 κι' ὁ δάσκαλος τὸν ἔδεσσε μὲ μιὰ χρυσὴ βεργοῦλα.
 50 δασκάλισσα τὸν μέρωνε μὲ μιὰ ποδιά καρῦδια.
- Χρόνους πολλοὺς νὰ χαίρεστε πάντα εὐτυχισμένοι,
 σωματικὰ καὶ ψυχικὰ νὰ εἰστε πλουτισμένοι.
 Γιὰ πίττα, γιὰ λουκάνικο, γιὰ τοῦ γρουνιοῦ τὰ πάτσι(α),
 γιὰ ἀπὸ καμιὰ μαυρόκοττα κανένα αὐγουλάτσι,
 55 κι' ἀπὸ τὸ βαρελάκι σας βάλτε καμιὰ γεμάτη.

ΣΗΜ. Οἱ τρεῖς τελευταῖοι στίχοι ὑποδεικνύουν ποίαν ἀμοιβὴν ἐξήτουν οἱ ψάλλοντες τὰ κάλανδα.— Στ. 53 Πάτσι ἢ πάτσια, πάκια τὸ ἄλλως λεγόμενον *παρονέφρι* ἢ *φιλίτο*. [Περὶ τῆς λέξεως ἀπάκιν, ἧς ἡ χρῆσις μαρτυρεῖται ἀπὸ τοῦ Ζ' αἰῶνος, βλ. Κοραῆ, Ἄτακτ. Α' σ. 204.— Σ. τ. Δ.].

ΠΑΝ. Δ. ΣΕΦΕΡΛΗΣ

[Περὶ τοῦ τύπου τούτου τῶν Καλάνδων βλ. Λαογραφ. Α' σ. 143 κέ.—Σ.τ.Δ.].

Παραλλαγή βυζαντινοῦ αἰνίγματος.

Εἰς τὰς εἰς Λαογραφ. τ. Β' σ. 362. 375 κέ. δημοσιευθεῖσας παραλλαγὰς τοῦ εἰς τὸν μῦθον τοῦ Μίκωνος καὶ τῆς Πηροῦς ἀναφερομένου αἰνίγματος δύναται νὰ προστεθῇ καὶ ἡ ἐπομένη, τῆνιά πιθανῶς, τὴν ὁποίαν μοῦ ἀνεκοίνωσεν ὁ ἀποθανὼν πρό τινας, καλλιτέχνης Λάζαρος Σῶχος.

Ἐπὶ τοῦ ἀγεννήτου καθήμενος σύ, ὦ βασιλεῦ,
καὶ ὑπὸ τῆς μητρὸς αὐτοῦ βαστάζεσαι
ἢ λύσε τὸ αἶνιγμα τοῦτο,
ἢ δός μου τὸν υἱόν μου
τὸν ἄντρα τῆς μητρὸς μου.

ΣΤΙΛΠΩΝ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

Κατάρης Καστελλορίζου.

1. Ἄ(δ)ικο νὰ σ' εὔρη.
2. Ἄδικοσκοτωμένον νὰ σε δῶ.
3. Ἄμε 'ς τὸν ἀμεταγύριστο.
4. Ἄνάθεμά νὰ ση¹⁾ ἐ χίστρα²⁾ πού σ' ἔβγαλλε.
5. Ἄπὸ κρεμὸ σὲ κρεμὸ νὰ πέφτης.
6. Ἄπὸ τὴ μούττη³⁾ σου νὰ βγουσιν ὅσα ἔφαες.
7. Ἄπὸ τὸθ Θεὸ νὰ τό βρης.
8. Ἄπὸ τὸ πινόν⁴⁾ νὰ ππέσης.
9. Ἄπὸ φυλακὴν νὰ μπαίνης, τσ' ἀπὸ φυλακὴ νὰ βγαίνης, τσαὶ ξιμπερ-
δεμὸ νὰ μὴν ἔσης.
10. Ἄστροπελέτσι νὰ ππέση νὰ σε κάψη.
11. Ἐκαμες τὸ ψάκουρο;⁵⁾ κάμε τσαὶ τὸν πλάκουρο.⁶⁾
12. Ἐ καρδιά σου νὰ στάξη μαῦρο γαῖμα.
13. Ἐ σκοῦλα σου⁷⁾ νὰ χτυπᾶ 'ς τὸ βράχο.
14. Ἐ τσοιλιά⁸⁾ σου νὰ σπάση.
15. Ἐ φωτιά σου τσ' ἐ χαλαμποῦνα σου⁹⁾ νὰ σβύση.

¹⁾ Νά χη· τὸ χ πρὸ τοῦ ι καὶ ε ὡς σ. ²⁾ Στενόν, σχισμὴ. [ὁ κύσθος τῶν ἀρχαίων.—Σ.τ.Δ.]. ³⁾ Μῦτη, ῥίς. ⁴⁾ Κεραία τοῦ πλοίου. [Ἰταλ. pennone. Βλ. *Hes-seling* ἐν *Verhandelingen der Akademie van Wetenschappen te Amsterdam* 1903 τ. V, N. 2 σ. 28.— Σ. τ. Δ.]. ⁵⁾ Ἐφαγες; ὑβριστικῶς. ⁶⁾ Κοιμήθητι, ὑβριστικῶς. ⁷⁾ Κόμη. ⁸⁾ Κοιλία. ⁹⁾ Πυρά.

16. Ἐ ὦρα τοῦ Μᾶ νά ν' εὔρη.¹⁾
17. Θεοῦ καλὸ νά μὴ δῆς.
18. Κακοχρονάση ποῦ σ' ἐφαλλόκοβγε.²⁾
19. Κάμε τὸν ἀξύπνητο.
20. Κάτω τὸ μωρὸ τσαι πάνω ἔ ψυσή σου.³⁾
21. Κλαμένη ἤρτες, τσαι κλαμένη νά φύης.
22. Κομμοσαβατιασμένο (νά σαι.)⁴⁾
23. Κομμόχρονο (νά σαι).
24. Λι(γ)όμερο (νά σαι).
25. Μανρομαντηλοῦ (νά σε δῶ).
26. Μανροσκεποῦ (νά σε δῶ)⁵⁾
27. Μή' ἔ νύφη τὸ γαμπρὸ μή' ἔ γαμπρὸς τὴν νύφη.⁶⁾
28. Μήε τὸ ντζάκι σου φωτιά, μήε ἔ πάγκος σου ἀλεύρι.⁷⁾
29. Νά μὴν (ι)λειώση ἔ σάρκα σου 'ς τὴ γῆ.
30. Νά μὴν κράξη ἀποὺν κάτω σου.⁸⁾
31. Νά μὴ σε φάη ἔ γῆς, μήε τὸ χῶμα νά σε δεχτῆ.
32. Νά πάης τσαι νά μὴν ἔρτης, μήε τὸ δρόμον νά βρης.
33. Νά περπατᾶς νά κοντυλᾶς,⁹⁾ νά στέκης τσαι νά τρέμης.
34. Νά τρέμη ἔ λάκκος σου.
35. Νά τρέμης τσαι νά τρεμουλλᾶς.
36. Ζιτελεμὸς¹⁰⁾ νά σ' εὔρη.
37. Παντοῦζα¹¹⁾ νά γενῆς τσαι νά γυρίζης 'ς τοὺς δρόμους.
38. Ποῦ νά καβοῦν¹²⁾ τὰ σείλη¹³⁾ σου τσαι ν' ἄψη¹⁴⁾ λάρυγγάς σου.
39. Ποῦ νά κοποῦν αἱ χρόνοι τσαι ἡμέρες σου.
40. Ποῦ νά κοποῦν τὰ σάατά¹⁵⁾ σου.
41. Ποῦ νά μὴν (ι)φτάξης, μὴε νά σώσης.
42. Ποῦ νά σε δῶ νά κρέμεσαι 'ς τοῦ τρίγκου τὰ πετένια.¹⁶⁾
43. Ποῦ νά σε στερευτῆ ποῦ σ' ἔχει.
44. Ποῦ νά στερευτῆς τὸν ἥλιο.
45. Προκοπή νά μὴν κάμης.
46. Πύρινη φωτιά νά σε κάψη.
47. Σκλάβος 'ς τὴν Μπαρμπαριά νά πάης.
48. Στάχτη τσαι πύρ-πυρι.¹⁷⁾

1) Ὁ Μάιος θεωρεῖται ἔχων κακὴν ὥραν. 2) Ποῦ σοῦ ἀπέκοψε τὸν ὀμφάλιον λῶρον. 3) Λέγεται ἐπὶ τῶν ἐγκύων γυναικῶν. 4) Νά κοποῦν τὰ σάββατά σου, ἡ ζωὴ σου. 5) Μὲ μαύρην σκέπην, πένθιμον. 6) Νά χαρῆ, ἐννοεῖται. 7) Νά ἔχη δηλ. 8) Νά μὴ τεκνοποιήσης. 9) Σκοντάπτης. 10) Ὁλεθρος. 11) Ἡ ζῶσα διὰ τῆς ἐλεημοσύνης πάντων. 12) Νά καῶσι. 13) Χεῖλη. 14) Ν' ἀνάψη. 15) Σάββατα = ἐβδομάδες. 16) Τὰ σχοινία ὠρισμένης κεραίας τοῦ πλοίου. [Τρίγκος μὲν (λ. ἰταλ.) τὸ ἀκάτιον (la misaine), πετένια δ' ἐκ τοῦ τουρκ. μπεδέν. Ἡ λ. μπεδένια ἐν τῇ κοινῇ ἑλληνικῇ εὐχρηστοτάτη, κυρίως σημαίνει τὴν ἔπαλξιν.—Σ. τ. Δ.]. 17) Πύρ-πυρὶ ἴσως. [Μᾶλλον κατὰ παρετυμολογίαν ἀντὶ μπούμπερη (polvere ἰταλ.). Ἄλλαχού εἶναι συνηθεστάτη ἢ κατάρη Στάχτη καὶ μπούμπερη, καὶ Στάχτη καὶ κούρνιαχτός! — Σ. τ. Δ.].

49. Στη μέσην τοῦ πελάου νά σε ῥήξου.
50. Στ' Ὀβριουῦ τὴν πόρτα νά σε δῶ. ¹⁾
51. Στους γιατροὺς νά τα φάης. ²⁾
52. Στὸ τσαργά ³⁾ σου νά κάτση. ⁴⁾
53. Τανάθεμαν τοῦ Μεάλου Σαάτου νά σ' εὔρη.
54. Τὰ κριέτα ⁵⁾ σου νά τραουῦν αἱ σκύλλοι.
55. Τὰ μάτια σου νά κάτσου. ⁶⁾
56. Τὰ πόδια σου νά σπάσου.
57. Τὰ φύλλα τῆς καρδιάς σου νά φάης.
58. Τὴ γλῶσσα σου νά φάης.
59. Τῆς πέτρας τὰ καλά νά δῆς.
60. Τὸν ἥλιο νά στερευτῆς
61. Τὸ πιὸ καλό σου πρᾶμα νά στερευτῆς
62. Τὸ πρωτοῦστερό σου νά ναι.
63. Τὸ τσεφάλι σου νά φάης.
64. Τὸ τσεφάλι σου νά κοπῆ σὰν τ' Ἄη Γεννιοῦ.
65. Τὸ χαπάρι σου ⁷⁾ τσαί τὸ μαντάτο σου νά ῥη.
66. Τὸ ψωμί σου στάχτη νά γεννῆ.
67. Τρισανάθεμά νά ση ἔ τσοιλιά πού σ' ἔβγαλλε.
68. Τσοιμήθου πού νά μὴν (ἰ)ξυπνήσης.
69. Φάουσα νά βγάλης 'ς τὸ τσαργά.
70. Φαρμάτσιν τσαί βοτάνι νά σε γενῆ.
71. Φλουριά νά πιάνης τσαί χώματα νά γίνονται.
72. Χαίρι νά μὴ δῆς, μὲ Θεοῦ καλὸ νά κάμης.

ΜΙΧ. Γ. ΠΕΤΡΙΔΗΣ

Ναυτικά λόγια Καστελλορίζου.

1.

"Αγιε Νικόλα Βάρβαρα τὸ' αἰ τοῖχοι βράζου.

(Τόσον δριμύ εἶναι τὸ ψῦχος κατὰ τὰς ἡμέρας, καθ' ἃς ἐορτάζεται ὁ Ἅγ. Νικόλαος (6 Δεκεμβρ.) καὶ ἡ Ἅγ. Βαρβάρη (4 τοῦ αὐτοῦ) καὶ τόσον ὡς ἐκ τούτου ζωηρόν πρέπει νά εἶναι τὸ ἐν τῇ ἐστία πῦρ, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ τοῖχοι τῆς οἰκίας νά θερμαίνωνται.)

2.

"Αγριομ παρνό, καθάρια μέρα.

(Συννεφώδης κατὰ τὴν πρωῖαν οὐρανὸς προμηνύει πολλάκις ἤρεμον ἡμέραν.)

3.

*"Αλόρτο φεγγάριν, δρθὸν κατάρτι (ἢ κονιάρι).**ἢ Ἄλόρτο φεγγάριν, ὄρσα κειμιζῆς.*

(Ὅταν ἡ νέα σελήνη ἔχη τὸν ἐν ἄκρον ὑψηλότερον τοῦ ἐτέρου κείμενον,

¹⁾ Ἐπαιτοῦντα δηλ. ²⁾ Τὰ χρήματά σου τ. ἔ. ³⁾ Φάρυξι. ⁴⁾ Ἡ τροφή, δηλ.

⁵⁾ Κρέατα ⁶⁾ Τ. ἔ. νά τυφλωθῆς. ⁷⁾ Εἶδησις, κακὴ ἐνταῦθα.

προμηνύει γαλήνην και ὁ ναυτικός δύναται νά διατηρῆ τὸν ἰστὸν ἐπὶ τῆς λέμβου του ἥτοι νά μὴ ἀφαιρῆ αὐτὸν καθὼς πράττει ἐν κακοκαιρίᾳ, ἢ νά εἶναι ἀμερίμως ἐξηπλωμένος ἐν τῷ πλοίῳ του (ὄρσα οὕτω λέγεται καὶ κάθεται ὄρσα-λα-πάντα=ἐξηπλωμένος).

4.

Γέρο Βοριᾶν ἀρμένιζε τοαὶ Νότομ παλληκάρι.

(Ὁ βορρᾶς ὅταν διατηρηθῆ ἐπὶ τινος ἡμέρας «στρώνει κ' εἶναι καλοταξίδευτος» κατὰ τὴν ἐρμηνείαν ναυτικοῦ τινος, ἐν ᾧ ὁ νότος εἶναι ἄστατος καὶ ὡς ἐκ τούτου πρέπει νά ταξιδεύῃ τις αὐτὸν μόνον ἐν ἀρχῇ τῆς ἀποπνοίας του).

5.

Ἐ Βοριᾶς εἶν ἄντρας, το' ἔ Νοτιὰ γυναῖκα.

(Δηλοῖ τὴν δύναμιν τῆς πνοῆς καὶ τοῦ ψύχους τοῦ πρώτου καὶ τὴν ἀδυναμίαν τοῦ δευτέρου).

6.

*Ἐ Φλεῶρης φλεαρίζει
πρὸς καλουτσαῖρνα μρωρίζει,
μ' ἅμα θὰ γαῖδουρίση
τὴ γριὰ θὰ ξιπαγιάση.*

7.

(Ἦσεν τοῦ Σταυροῦ; Σταύρωνε το ἀνίβαινε.

(Μετὰ τὸν Σεπτέμβριον ὁ ναυτικός πρέπει νά ἐπιστρέψῃ ἐκ τῶν ταξιδίων εἰς τὴν πατρίδα του. Τὰ πλοῖα μας τοὺς τρεῖς ἢ τέσσαρας τοῦ χειμῶνος μῆνας μένουσιν ἠγκυροβολημένα ἐν τῷ λιμένι ἡμῶν.)

8.

*Τουρὰ Σελένη τὸ βραδύ;
Νὰ βρῆς λιμάνιν τὸ πρωί.*

(Ἡ ἐμφάνισις τῆς Ἰριδος πρὸς τὴν ἑσπέραν προμηνύει κακοκαιρίαν κατὰ τὴν ἐπομένην καὶ πρέπει ὁ ναυτικός νά προφυλαχθῆ).

9.

Μήτ' ἔ Ἄσσιος χειμῶνας, μήτ' ἔ Μάρτης καλουτσαῖρι.

(Μετέχει ὁ μὲν Αὐγουστος τοῦ θέρους, ὁ δὲ Μάρτιος τοῦ χειμῶνος).

10.

Οἱ κόρφοι τοαὶ τὰ πέλαη μοιράζουν τὸν ἀγέρα.

Μόνον εἰς τὰ ἀκρωτήρια ὁ ἄνεμος σφοδρύνεται, ἐν ᾧ εἰς τὰ πελάγη καὶ τοὺς κόλπους «μοιράζεται» = ἐλαττοῦται).

11.

Πότε 'ν' αἱ πολλὲς βροσές; Τριγύρου-γύρου τοῦ Χριστοῦ.

(Κατὰ τὰ Χριστούγεννα γίνονται αἱ συνεχεῖς βροχαί).

12.

Στ' Ἀπριλιοῦ τις δεχοχιώ
ἔχε τὸ μάτι σ' ἀνοιχίό.

(Πρόσεχε ἐν τῷ πελάγει).

13.

Τ' Ἀη Νιτοῖτα τσοῖτα,
τοῖ τ' Ἀη Γιωργιοῦ ξιτσοῖτα

(Ἀναχώρει μὲ τὸ πλοῖόν σου τὸν Ἀπρίλιον καὶ ἐπίστρεφε τὸν Σεπτέμβριον)

14.

Τὰ μαῦρα νέφη τοῦ βοριᾶ, τὰ κότσινα τοῦ νότου,
το' αὐτὰ τὰ ῥοδοκότσινα τοῦ τοῦρ βοριᾶ τοῦ πρώτου.

(Ἐκ τοῦ χρώματος τῶν νεφῶν κατανοεῖται ὁ πνέων ἄνεμος).

15.

Τὴν Τρινή τσαι τῷ Βαγιῶ
πέφτει κατὰρα ἔς τὸ γιαλό.

16.

Τοῦ Σαββάτου ἔ τσαιρός
τὴ Δευτέρα γάδαρος,
μὰ τὴν Πέφτη πέφτει.

(Ὁ ἄνεμος ὁ ἀρξάμενος νὰ πνέῃ ἀπὸ τοῦ Σαββάτου τὴν Δευτέραν θὰ εἶναι ἐν τῇ μεγίστῃ ἐντάσει αὐτοῦ, ἀλλὰ τὴν Πέμπτην καταπαύεται.)

17.

Τὸμ Μάρτη ξύλα φύλας μὴν κάψης τὰ πατσούλια.

(Πολλάκις κατὰ τὸν Μάρτιον τοιοῦτον ψῦχος ἐνσκήπτει. ὥστε ἐν ἐλλείψει καυσίμου ὕλης δυνατὸν νὰ καύσῃ τὰ ξύλα «τάργαλειοῦ» (πατσούλια).)

18.

Τῷ καλῷ ναυτῷ γυναῖκες τὸν Ἀπριλομάη χηρεύουν.

(Κατὰ τὸν Ἀπρίλιον καὶ Μάϊον ἐξαίφνης μεγάλοι τρικυμῖαι γεννῶνται.)

ΜΙΧ. Γ. ΠΕΤΡΙΔΗΣ.

Φ. Φ.

[1. Βλ. Πολίτου, Παραοιμίαι τ. Α' 245 ἀρ. 31.

2. Π. Π. (ἀνέκδοτον μέρος) λ. πρωτὶ 2=ΚΠ. τ. ΚΒ' 315, 4. Παραλλαγαὶ κυπριακαί, καρπάθια, λέσβια, οίφνια, αὐτ. λ. πρωτὶ ἀρ. 1. 6.

3. Παραλλαγαὶ ἐν Π. Π. λ. φεγγάρι 4. 10. 12-15. 19. 20.

4. Π. Π. τ. Γ' σ. 206 λ. Βοριᾶς 1.

6. Παραλλαγαὶ ἐν Π. Π. λ. Φλεβάρης ἀρ. 2. 4. 6-18.

7. Ἐπίσης ἐν Π. Π. λ. τοῦ Σταυροῦ 2-5.

8. Βλ. περὶ τῶν παραλλαγῶν Π. Π. τ. Δ' σ. 515-7 λ. δόξα 1. 2. Περὶ τοῦ ὀνόματος τῆς Ἰριδος τσουρά Σελένη βλ. Πολίτου, Παραδόσ. σ. 850.
9. Παραλλαγαὶ Π. Π. τ. Β' σ. 627 λ. Αὔγουστος 13.
10. Βλ. Π. Π. τ. Α' σ. 339 λ. ἀέρας 13.
11. Παραλλαγαὶ Π. Π. λ. Χριστοῦ 1-4.
12. Πρβλ. Π. Π. τ. Β' σ. 404. 405 λ. Ἀπριλῆς 14. 16.
13. Βλ. Π. Π. τ. Α' σ. 232 λ. ἅγιος Γεώργιος 10.
14. Παραλλαγαὶ Π. Π. λ. νέφη 2.3
15. Π. Π. λ. Τυρινὴ 1.
16. Πρβλ. Π. Π. τ. Β' σ. 267 ἄνεμος 22.
17. Βλ. Π. Π. λ. Μάρτης 114 (= ΚΠ. Η' 485, 103, τ. ΚΑ' 324, 459.) Ἡ παροιμία ἐπιχωριάζει πολλαχοῦ τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν. (Π. Π. λ. Μάρτης 113. 133.)
18. Βλ. Π. Π. τ. Β' 408 λ. Ἀπριλομάς 1-3.—Σ. τ. Δ'.

Μῦθοι.

1. Ὁ σκαντζόχερας καὶ τὸ φίδι. (Πατρῶν—Αἰγίου). Μιὰ φορὰ ἕνας σκαντζόχερας ἀπὸ τὸ πολὺ ταμάχι γιὰ νὰ φάη πολλὰ σταφύλια τὸ καλοκαῖρι ἐπαρამέλησε νὰ φτειάσῃ τὴ φωλιά του γιὰ τὸ χειμῶνα. Ὄντας ἔπιασε ἡ βροχὴ καὶ τὸ κρῦο τότες ἐγύρευε γιὰ νὰ βρῆ τόπο γιὰ φωλιά. Ἐκεῖ ποῦ ἔψαχνε βλέπει μέσα σὲ μιὰ βατουκλιά ἕνα φίδαρο ποῦ εἶχε μιὰ ὠραία φωλιά· ἀλλὰ πῶς νὰ βγάλῃ τὸ φίδι ἀπὸ μέσα; Κοντοζυγώνει καὶ τοῦ λέει: «Ἀλήθεια ἐσεῖς τὰ φιδία εἴσαστε σοφά. Ἐγὼ θέλω νὰ φτειάσω τὴ φωλιά μου καὶ δὲ μοῦ κόβει τὸ μυαλὸ πῶς νὰν τὴ φτιάσω. Δὲ μοῦ κάνεις τὴ χάρη νὰ με ἀφήσῃς νὰ μπω μέσα νὰ πάρω σκέδιο ἀπὸ τὴ δικὴ σου ποῦ εἶναι περιφνημη;» Τὸ φίδι ἐκολακεύτηκε ἀπὸ τὸ σκαντζόχερα καὶ τὸν ἄφησε νὰ ἔμπῃ μέσα ἔς τὴ φωλιά. Ὁ σκαντζόχερας ἄμα ἔμπηκε ἀρχίνησε νὰ θαυμάζῃ τὸ σκεδίό της. Ὡς τὸ ὕστερο λέει τοῦ φιδιοῦ. «Τί νὰ σοῦ εἰπῶ, μπραζέρη! Εἶναι τόσον ὠραία ἡ φωλιά σου, ποῦ δὲν κόβει τὸ κεφάλι μου νὰ πάρω τὸ σκεδίό της. Λοιπὸν σὲ παρακαλῶ νὰ πᾶς νὰ φτειάσῃς ἄλλη ποῦ εἶσαι νοούμενο καὶ νὰ καθήσω ἐγὼ ἐδῶ ποῦ εἶμαι κουτός.» Τὸ φίδι ἐθύμωσε καὶ ἠθέλησε νὰ μπῆ μέσα νὰ βγάλῃ τὸ σκαντζόχερα, ἀλλὰ ποῦ νὰ ζυγώσῃ ἀπὸ τὰ ἀγκάδια του. Καὶ ἔτσι τὴν ἔπαθε με οὔλη του τὴ σοφία.

2. Ὁ γάτος χατζῆς. (Πατρῶν—Αἰγίου). Μιὰ φορὰ ἕνας γάτος, γιὰ νὰ φάη πολλὰ ποντίκια, ἐδιαλάλησε ὅτι ἐπῆγε ἔς τὸν Ἰορδάνη καὶ ἔγινε χατζῆς καὶ γιὰ τοῦτο δὲ θὰ ματαφάη κρέας. Καὶ γιὰ νὰ πιάσῃ φιλία μετὰ τὰ ποντίκια, τὰ ἐπροσκάλεσε μία ἡμέρα σὲ τραπέζι, ἀφοῦ ἐμάζωξε μερικαῖς κόραις ψωμί, φλοῦδες ἀπὸ τυρὶ καὶ ἄλλα τέτοια, καὶ τοῖς ἔβαλε μέσα σὲ μιὰ ἀποθήκη ἀδειανή. Τὰ ποντίκια ἀφοῦ ἐφάγανε ἀρχινήσανε νὰ χορευοῦν· ὁ γάτος σὰν τὰ εἶδε καὶ ἀπομακρυνθήκανε ἀπὸ τοῖς τρούπαις τους, ἀρχίνησε νὰ κουνᾷ τὰ μουστάκια του δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ καὶ ἐτήραγε ποῦθε ν' ἀρχινήσῃ. Οἱ γέροι ποντικοὶ σὰν εἶδαν τὸ γάτο νὰ στριφογυρίζῃ τὰ μουστάκια του ἐπιάσανε τὸν τοῖχο καὶ εἶπαν ἔς τὰ μικρὰ ποντίκια: «Κατὰ τὸν τοῖχο τὸ χορό, γιὰ τὴν τὰ μουστάκια τοῦ κουμπάρου μας δὲν μοιάζουνε γιὰ χατζῆ.»

3. 'Ο γάτος ψόφιος. (Πατρών). Μιά φορά ένας γάτος έκαμε τόν ψόφιον και έγέλασε τά ποντίκια και τά φαγε. 'Σ τά ύστερα έψόφησε άληθινά και τόν έπετάξανε 'ς τά σαρίδια. Τά μικρά τά ποντικάκια σαν τόν είδανε ψόφιο έτρέξανε 'ς τά μεγάλα και τούς είπανε πώς ό γάτος έψόφησε. 'Εκείνα όμως, θυμώντας τή λαχτάρα ποϋ έτρανήξανε όντας έκαμε τόν ψόφιο, δέν τό πιστεύανε. Τά μικρά τά ποντικάκια για νάν τούς πείσουνε πώς άλήθεια έψόφησε, άνεβήκανε άπάνου του και έχορεύανε. "Ενας από τούς μεγάλους ποντικούς λέει: «Και καπνοσακκούλα νά τόν ιδώ δέν θάν τόν πιστέψω.»

X. Π. ΚΟΥΥΑΛΛΟΣ

Παρατηρήσεις εις τούς άνωτέρω μύθους.

'Ο πρώτος τών μύθων τούτων είναι παραλλαγή του πατραϊκού μύθου του σκατζόχερα και τής άλπους (Λαογραφ. Α' 322). Βλ. όσα περι τούτου παρατηρήσαμεν αύτ. σ. 328

'Ο δεύτερος μύθος φέρεται έν έπιτομή ως παροιμία, καθώς και ό πρώτος και ό τρίτος. Μία τών παραλλαγών τής παροιμίας ταύτης είναι ή «Πρός τόν τοίχο τό χορό» ή «Κατά τόν τοίχο τό χορό» (Πολίτου, Παροιμίες λ. χορός 7= Μανιάρη, ή Σφιγξ 1832 σ. 37. Βενιζέλου, Παροιμίες δημώδεις σ. 139, 339) έτέρα δέ πληρεστέρα: «Πρός τόν τοίχο τό χορό, | μωρ' ποντίκι κολοβό.» (Πολίτου, λ. χορός 19= 'Αραβαντινοϋ Παροιμιαστήριον άρ. 1164. Βενιζέλου σ. 265 άρ. 265).

Τό τέχνασμα, εις τό όποϊόν κατέφυγεν ό γάτος όπως έλκύση τήν έμπιστοσύνην τών ποντικών, ύποκριθεις ότι άπεφάσισε θεάρεστον του' λοιπού νά διάγη βίον, διότι έγινε χατζής, τό τέχνασμα τούτο ή άλλο παραπλήσιον άποτελεί τόν πυρήνα πολυπληθών άλλων μύθων. 'Η πρώτη ύποτύπωσις αύτου εύρίσκεται έν τῷ άισωπειῷ μύθῳ περι τού αϊλούρου του σχηματίσαντος έαυτὸν εις ιατρόν, όπως άνυπόπτως πλησιάση τās νοσούσας όρνιθας. (Αίσωπ. μῦθ. 16. 16 b. Halm = Κοραή άρ. 150 και σ. 347). Κατά τούς μέσους χρόνους οι μῦθοι άναφέρουσι γάταν ή λύκον ή άλώπεκα μετασηματιζόμενους εις μοναχούς όπως έξαπατήσωσι τά θυματά των Παρά Νικηφόρω τῷ Γρηγορῷ (Ζ' α' 4 σ. 216-7 Bonn=Αίσωπ μῦθ. 87 Halm, πρβλ. Crusius, Babriæ fabul. σ. 246-7) άναφέρεται μῦθος περι γαλῆς, προς ήν βαφείσαν κατά τύχην μέλαιναν άδεῶς προσήρχοντο οι ποντικοί, ύπολαμβάνοντες ότι δέν θά έκρεοφάγει του λοιπού «εις μοναδικὸν έαυτήν μεταμείψασα σχῆμα »¹⁾ 'Εν τῷ Συναξαρίῳ του τιμημένου γαδάρου (στ. 131 κέ. 197 κέ. σ. 116. 130 Wagner) και ό λύκος και ή άλεπού γίνονται καλόγηροι 'Εν δέ ήπειρωτικῷ μύθῳ του Κατεσόβου «ή άλωπού 'ς τό χατζλικ'» (Hahn άρ.

¹⁾ Συναφής προς τόν μῦθον τούτον είναι ή σημερινή ρωμουνική παροιμία: Cotoiul s'a călugărit, și s'a jurat că nu mai mănâncă sóreci. ('Ο γάτος έκαλογερέτη και ώρκίστη πώς δέν θά φάη ποτέ του ποντίκια). (Zanne Proverbele Românilor τ. I. σ. 441 άρ. 1740). 'Ο Gaster (Literatura populară română σ. 215) παρατηρεϊ, ότι πάντως εις τήν παροιμίαν ταύτην ύπόκειται μῦθος. Τούτο είναι πρόδηλον φαίνεται δ' ότι εκ παραλλαγῆς τινος του παρά Γρηγορῷ μύθου έσηματίσθη έλληνική παροιμία, ήν παρέλαβον οι 'Ρωμοῦνοι.

90 *Pis* Νεοελληνικά παραμύθια ἀρ. 18), ἡ ἀλώπηξ προσποιουμένη ὅτι θὰ μεταβῆ πρὸς προσκύνησιν τῶν ἱερῶν τόπων παραπλανᾷ τὰς ὄρνιθας.

Ὁ *J. Grimm* (Reinhart Fuchs 1834 σ. CXCΙ κέ.) βεβαιώνει ὅτι ἤδη ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος ἦσαν γνωστοὶ ἐν τῇ Εὐρώπῃ οἱ μῦθοι περὶ μετασχηματισμοῦ τοῦ λύκου εἰς μοναχόν, βραδύτερον δ' ἀναφαίνονται καὶ οἱ μῦθοι περὶ γάτων καὶ ἀλωπέκων καλογήρων καὶ ἱεροκηρύκων. Ἐκ τούτων προήλθον αἱ παροιμίαι τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν αἱ λέγουσαι ὅτι ὁ λύκος ἢ ὁ γάτος, ἢ ἡ ἀλώπηξ ἢ ὁ διάβολος γηράσκοντες ἢ ἀσθενοῦντες γίνονται καλόγηροι. Καὶ ὁ καθ' ἡμᾶς λαὸς ἔχει ἐπίσης πολλὰς τοιαύτας παροιμίας, περὶ ὧν ἐκτενῶς διέλαβον ἐν Παροιμ. τ. Γ' σ. 566. 571-4.

Τοῦ δὲ τρίτου μύθου παραλλαγὴν ἐκ Καλαβρύτων, σχεδὸν ἀπαράλλακτον πρὸς τὴν πατραϊκὴν, γινώσκω ἐξ ἀνακοινώσεως τοῦ ἀποθανόντος δημοδιδασκάλου Ἀνδρέου Κωνσταντινοπούλου. (Παροιμ. λ. πιστεύω 7). Κατὰ ταύτην ὁ γέρον ποντικὸς ὑποτίθεται λέγων πρὸς τὸν ψόφιον γάτον. «Καὶ καπνοσακκοῦλα νὰ σὲ ἰδῶ δὲ θὰ σὲ πιστεύω» Οἱ λόγοι οὗτοι φέρονται καὶ ὡς παροιμία καὶ ὑπὸ τὸν τύπον τοῦτον πλησιάζουσι περισσότερον πρὸς τὴν ἀρχαίαν: «ὦ οὔτος, κἂν θύλαξ γένη, οὐ προσελεύσομαί σοι». (Ἀποστόλ. 1761). Ἡ παροιμία δ' αὕτη εἶναι ἐπιτομὴ τοῦ ἰσωπέιου μύθου τοῦ αἰλούρου καὶ τῶν μυῶν (*Βαβρ.* 17. Αἰσωπ μῦθ. 15 *Halm*—*Κοραῆ* 28—*Βαβρ.* σ. 241, 16 *Crusius*), ὅστις φέρεται καὶ παρὰ τῷ *Φαίδρω* (IV 21 *Mustela et mures*). Τὸν μῦθον τοῦτον διεσκεύασε καὶ ὁ *Lafontaine* (*Fables* III 18), δύο δὲ στίχοι τῆς διασκευῆς αὐτοῦ:

Rien ne te sert d' être farine
car quand tu serois sac, je n' approcherois pas,

μετέπεσαν εἰς παροιμίαν. (*Leroux de Lincy*, le livre des proverbes français τ. II σ. 513).

N. Γ. Π.

Εὐτράπελοι διηγήσεις περὶ κληρικῶν.

(Πάτριαι)

1. 'Σ ἓνα χωριὸ ἐπέθανε ἓνας παπᾶς' καὶ ἐπειδὴ τοὺς θρονιαζανε ¹⁾ τοὺς παπᾶδες, ἐὰν δὲ θὰ ξαναπαντρευότανε ἡ παπαδιά. τὴν ἐρωτήσανε οἱ χωριανοί, πῶς νὰ τὸν βάλουν τὸν παπᾶ, 'ς τὸ θρόνο ἢ μακριά; Ἡ παπαδιά, ἀφ' οὗ ἐσυλλογίστηκε λιγάκι, λέει μοιρολογῶντας:

Μακριὰ καὶ δίπλα βάλτε τον, δὲν ξέρω τί μὲ βροῖσκει.

2. 'Σ ἓνα χωριὸ ἐπέθανε ἓνας καὶ τὸν ἐθάψανε. Σὲ λίγαις ἡμέραις ἡ χήρα ἐπῆρε τὸν παπᾶ καὶ ἐπῆγε 'ς τὸ μνήμα γιὰ νὰ τοῦ ρήξῃ τρισάγιο. Ἐκεῖ ποῦ τὸν ἐμοιρολόγαγε ὕστερα ἀπὸ τὸ τρισάγιο, ἔλεγε: «Ἀντρούλη μου, ποῦ μ' ἄφησες τὴν ἄμοιρη;» Ὁ παπᾶς ἀποκρινώτανε: «Εἰς τὰ δικά μου χέρια. ἀλληλοῦϊα!» «'Ἀμ' ποῦ ἄφησες τὰμπέλια σου, τὰ χωράφια σου, τὰ παιδιὰ σου;» Ὁ παπᾶς ἔλεγε: «Σὲ σένα καὶ σὲ μένα, ἀλληλοῦϊα! —'Ἀμ' τὰ χρέγια σου, ποιὸς θὰ τὰ πλε-

¹⁾ Τοὺς ἐκήδεον καθημένους ἐπὶ ἔδρας.

ρώση, ἀντρούλη μου;» Ὁ παπᾶς ἀμέσως εἶπε· «Σὲ τοῦτα δὲν μερδεύομαι, ἀλληλουΐα!»

3. Μιὰ φορά ἕνας δεσπότης ἐτοιμαζότανε νὰ λειτρούησῃ ἔνα ἐρημοκλῆσι, ὁποῦ εἶχε πανηγύρι. Ὡς τὸν ἔσπερινὸν ὁ διάκος ἐπῆρε τὸ εὐαγγέλιον τῆς ἐκκλησίας γιὰ νὰ βρῆ τὸ εὐαγγέλιον τῆς ἄλλης ἡμέρας, καὶ εἶδεν πῶς ἦταν γεμάτο τρούπαις ἀπὸ τὸ σκῶρον. Λέει τοῦ δεσπότη· «Τί εὐαγγέλιον νὰ πῶ αὐριο; τοῦτο εἶναι οὖλον τρούπιον καὶ τὰ γράμματα δὲν φαίνονται σὲ πολλαῖς μεριαῖς.— Ὅπου εἶναι τρούπαις ἀπὸ τῆς,» τοῦ λέει ὁ δεσπότης.

Τὴν ἄλλη ἡμέρα, ὄντας ἦρθε ἡ ὥρα τοῦ εὐαγγελίου, τὸ ἐπῆρε ὁ διάκος καὶ ἀρχίνησε· «Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ εἰσῆλθεν ὁ Ἰησοῦς... (καὶ κόβει ἕναν πῆδουλον, γιὰ τὴν τρούπα) καὶ κατέλυσεν εἰς τὸν οἶκον... (κόβει ἄλλον πῆδουλον). Καὶ ἔτσι λέγοντας καὶ περὶ τῶν ἑπτὰ ἐφάσθη ἔς τὴν μέσην τῆς ἐκκλησίας. «Ποῦ πάς, διάκο; τοῦ λέει ὁ δεσπότης.— Κατὰ τοῖς τρούπαις ποῦ ἔχει τὸ εὐαγγέλιον, τοῦ λέει ὁ διάκος, θὰ ἔβρω ὄξω καὶ ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἀπὸ τὸ χωριὸν δεσπότη μου.»

4. Μιὰ φορά ἕνας ἐκαταφρονιάστηκε¹⁾ καὶ ἐπῆγε ἔς τὸν κάτω κόσμον καὶ εἶδε τὴν κόλαση. Ἐκεῖ μέσα βλέπει ἕνα φίλον του, ποῦ ἦτανε ὡς τὸ λαιμὸν ἔς τὴν πίσσαν. Γυρίζει καὶ τοῦ λέει. «Μωρὸ καὶ σὺ ἔς τὴν πίσσαν; — Νὰ ἤξερες ποῦ πατάου, τοῦ ἀποκρένεται ἐκεῖνος, καὶ εἶμαι μόνον ὡς τὸ λαιμὸν. — Ποῦ πατᾶς; τοῦ λέει ἐτοῦτος.— Ὡς ἕνα δεσπότη ἀπάνου,» τοῦ ἀποκρίθηκε.

5. Εἰς τὴν Κεφαλλονία, εἰς τὰ Κηπούρια, εἶναι ἕνα μοναστήρι, τοῦ ὁποίου οἱ καλογέροι εἶναι οὖλοι ἀγράμματοι καὶ γιὰ τοῦτο ὅλα τὰ γράμματα τὰ λένε μὲ τὸ θυμητικόν τους. Γιὰ νὰ ἰδῆτε πῶς τὰ λένε σᾶς φέρνω ἕνα παράδειγμα.

Τὸ τρουπάρι: «Ὁ εὐσχήμων Ἰωσήφ ἀπὸ τοῦ ξύλου καθελὼν τὸ ἄχραντόν σου σῶμα, σινδόνι καθαρῷ εἰλίσσας καὶ ἀρώμασιν ἐν μνήματι καινῷ κηδεύσας, ἀπέθετο.» Τὸ λέγουν ἔτσι:

«Ὁ σκύλος Ἰωσῆς ἀπὸ ξύλου καθεκλὸς τὸ ἄχαρό σου σῶμα, σεντόνια καθαρά ἀλείψας μὲ σαρώματα σὲ μνήμα σάν κανὸ²⁾ κηδεύσας ἀπέθανε.»

6. Ὡς ἕνα χωριὸν ὁ παπᾶς μὴ ἔχοντας κρασί, ἔβαλε ἔς τὸ δισκοπότηρον ῥακὶ καὶ ἐλειτούργησε. Ὅταν τὸ ἔμαθε ὁ δεσπότης καὶ τὸν ἐρώτησε γιὰ τὸ ἔκαμε, εἶπε «γιὰ τὸ δὲν εἶχα κρασί, καὶ ἐπειδὴ τὸ εὐαγγέλιον λέγει «καὶ ὁ ῥακὸς μεμαρτύρηκε»³⁾ ἔβαλα καὶ ἐγὼ ῥακί.»

7. Ὡς ἕνα χωριὸν ποῦ λειτουργοῦσε ὁ δεσπότης, ἕνας χωρικός, ποῦ ἐνόμιζε πῶς ἦτανε περίφημος ψάλτης, ἠθέλησε νὰ ψάλῃ καὶ ἀρχίνησε τὸ «Ἄνοιξω τὸ στόμα μου...» Ὁ δεσπότης, ὅταν ἄκουσε τὴν μελωδικὴν φωνὴν του, ἔβγηκε ἔς τὰ βωμόθυρα καὶ τοῦ εἶπε: «Κάλλιον νὰ μὴν τ' ἀνοιγῆς, παιδί μου.»

Ἐν Πάτραις.

X. Π. ΚΟΡΥΛΛΟΣ

¹⁾ Ἐπαθε νεκροφάνειαν. Λέγεται καὶ ἐκαταφρονιάστηκε ἐν τῇ δήμῳ Βουρῶν τῆς Αἰγιαλείας καὶ ἐν τοῖς πέριξ δήμοις.

²⁾ Εἶδος μακροῦ πλοιαρίου. [Ἐκ τοῦ γαλλ. Canot].

³⁾ [Καὶ ὁ ἔωρακὸς μεμαρτύρηκε.] Ἰωάνν. ΙΕ' 35.]

Παραδόσεις περι στοιχειῶν.

(Λιβάρζι τοῦ δήμου Ψωφίδος τῶν Καλαβρῦτων.)

Ἡ γραῖα μάμη μας ἐπιπλήττουσα ἡμᾶς ὅτε εἴμεθα παιδάκια ἡλικίας 12-15 ἐτῶν, διότι ἐπεριπατούσαμε τὴν νύκτα ἀφόβως μᾶς ἔλεγε ὅτι ὑπάρχουν στοιχειὰ καὶ πρέπει νὰ πηγαίνωμεν ἐνωρὶς εἰς τὸ σπίτι.

1. Μιὰ φορᾶ, μᾶς ἔλεγε, τὸ παιδί μου τὸ καλὸ ἐπότισε τὸ χωράφι καὶ ἐκοιμήθηκε ἐκεῖ, καὶ τὴ νύκτα τὸ βάρσσε τὸ στοιχειὸ καὶ ἤρθε ἔς τὸ σπίτι καὶ σὲ τρεῖς ἡμέραις ἀπέθανε ἀπὸ τρομεροῦς πόνους.¹⁾

2. Ἐδῶ ἔς τὴ μεγάλη κουφάλα τῆς Σκαμνιαῖς, κοντὰ ἔς τὸ σπίτι, κραταεὶ ἓνας Ἀράτης μὲ μιὰ μεγάλη τσιμποῦκα καὶ κάθεται καὶ φουμάρει.

3. Ὡς τὸ Λεῦκο²⁾ μιὰ γοιὰ μὲ μεγάλα δόντια, σὰν τὰ λανόργια ποῦ ξαίνουν τὰ μαλλιά, καὶ μὲ μάλλια ἴσα μὲ τὰ πόδια τῆς, ἀνεβαίνει ἀπάνου ἔς τὴ βρύση καὶ ἐκεῖ τὰ χτενίζει ἀπὸ τὸ βράδυ ἕως τὸ πρωτῖ.

4. Ὅταν ἐρωτήσαμεν ἂν τρῶνε, μᾶς ἀπάντησεν «ἂμ' πῶς δὲν τρῶνε!» Μάλιστα ἐκεῖνο ἔς τὸν Ἄη Γιώργη ἔς τὴν καμάρᾶ³⁾ καὶ ἐκεῖνο τοῦ Καμουτσαργιοῦ⁴⁾ ταχτικά ἐπέρνανε τὸν Κουλουράκο,⁵⁾ τὸν πατέρα τοῦ γέρο Θεωδωράκη, ἀλαμπράτσα κ' ἐπηγαίνανε σεργιάνι καὶ ὅποιον ἠθέλανε τὸν ἐβαρῆγανε καὶ πολλαῖς φοραῖς τὸν ἀπαντάγαμε ἔς τὸ δρόμο, ἀλλὰ δὲν ἐβλέπαμε τίποτα, παρὰ μόνον τὸν Κουλουράκο καὶ ὄντας ἦτανε κανεὶς ποῦ δὲ σκιαζώτανε, τοῦ ἐπάταγε τὸ μεγάλο δάχτυλο τοῦ ποδιοῦ τοῦ Κουλουράκου καὶ ἤβλεπε τὰ στοιχειὰ καὶ ἔτσι τὰ ἤβλεπε, κοπανιά⁶⁾ τὸν ἐξεπάταγε, γιὰ τὸν ἔπιανε τρεμοῦλα.

5. Ὁ γέρο Λάντας δὲν πῆγε ἔς τὸ Διάσελο γιὰ ξύλα, κ' ἐκεῖ ποῦ τὰ ἐκοβε ἄκουσε καὶ ἐβαρῆγανε οἱ Νεράιδες τὰ ταβούλια καὶ ὡς ποῦ νὰ ἀγκρομαστῆ καλά, ἤρθε ἓνας ἀνεμοστρούφουλας καὶ τὸν ἄρπαξε καὶ τὸν ἔρρηξε κάτου ἔς τὸ βράχο καὶ τὸν βλέπετε ποῦ εἶναι στραβοσάγωνος; Ἀπὸ αὐτὸ εἶναι.

6. Μιὰ ἄλλη φορᾶ τὸ στοιχειὸ τῆς Παναγιάς,⁷⁾ τὸ Κερεσσοβινδῶ⁸⁾ καὶ τῆς Ἁγίας Τριάδας⁹⁾ ἔτσακωθήκανε κ' ἐβάλανε στοιχίημα νὰ πάνε νὰ φέρουνε ξύλα καὶ ν' ἀνάψουνε μιὰ φωτιά μεγάλη, νὰ γίνῃ ἓνας φούντουκλας μέγας καὶ ὅποιο τὴν ἀπηδήση πάει καλά, μὰ ὅποιο δὲν τὴν ἀπηδήση νὰ τὸ τρῶν τὸ ἄλλο

¹⁾ Φυσικὴ αἰτία τοῦ θανάτου ἦτο ἴσως ὀξύτατος ῥευματισμὸς.

²⁾ Βρύση.

³⁾ Ὁ μητροπολιτικὸς ναὸς τοῦ χωρίου.

⁴⁾ Βρύσις τοῦ Καμουτσαργίου.

⁵⁾ Χωρικὸς ἀλαφροήσκιωτος, ἐκεῖνος ποῦ βλέπει τὰ ξωτικά.

⁶⁾ Εὐθύς.

⁷⁾ Ἐκκλησία τοῦ Λιβαρτζίου.

⁸⁾ Κερέσσοβα γειτονικὸν χωρίον τοῦ αὐτοῦ δήμου.

⁹⁾ Διαλελυμένη ἀρχαία μονή, κειμένη ἐξώθεν τοῦ Λιβαρτζίου.

καὶ ἔτσι ποτέ τὸ χωργιό του νὰ μὴ μεγαλώσῃ ἀπ' ὅτι εἶναι σήμερα (δηλαδὴ ἀπὸ τὸν καιρὸ ποῦ θὰ πηδοῦσαν τὴ φωτιά). Τὸ παραδεχτήκανε. Το λιβαρζινὸ στοιχειὸ ἦτανε πολὺ μικρότερο ἀπὸ τ' ἄλλα καὶ δὲ θὰ μπόρειγε ν' ἀπηδήσῃ τὴ φωτιά. παρὰ τί ἔκαμε; Εἶπε τῶν ἄλλωννῶνε· «Καθένας μας νὰ πάμε χωριστὰ γιὰ ξύλα, γιὰ ν' ἀνάψουμε τὴ φωτιά.» Κι' ἐκεῖνο ἀντίς νὰ πάῃ γιὰ ξύλα, ἐπῆγε πηλάλα κ' εὗρῆκε τὸν Κουλουράκο τὸ φίλο του καὶ τοῦ λέει ὅτι «'ς τὴ στιγμή νὰ πὰς 'ς τὸ σπίτι σου καὶ νὰ γιομίσης τὸ ντουφέκι σου μὲ τὸ ζερβί σου χέρι καὶ μὲ τὸ ζερβί σου πόδι καὶ νὰ κινήσης νὰ πὰς νὰ σκαλώσης 'ς τὸ δέντρο τῆς Παναγιάς¹⁾ κ' ἐκεῖ νὰ φυλᾶς, γιατί ἐγὼ ἔβαλα στοίχημα μὲ τὸ Κερεσοβινὸ στοιχειὸ καὶ τῆς Ἁγίας Τριάδας νὰ πηδήσουμ' ἓνα μεγάλο φούντουκλα καὶ ὁποιο δὲν τὸν ἀπηδήσῃ θὰ στέκῃ νὰ τὸν τρώῃ τὸ ἄλλο, καὶ τὸ χωργιό του δὲ θὰ μεγαλώσῃ ποτέ, ἀπ' ὅτι εἶναι σήμερα.» Εἶπε τοῦ Κουλουράκου ὅτι, «'Εγὼ θὰ ἦμαι λιάρρο σκυλί, τῆς Ἁγίας Τριάδας μπαρδαλὸ μικρὸ βόιδι καὶ τὸ Κερεσοβινὸ μεγάλο βόιδι, μισὸ ἄσπρο καὶ μισὸ πράσινο, καὶ ὅταν ἰδῆς ὅτι ἐγὼ δὲν θὰν τὸν ἀπηδήσω. θὰ τὸ σημαδέψῃς τὸ Κερασοβινὸ μὲ τὸ ζερβί σου μάτι καὶ μὲ τὸ ζερβί σου χέρι θὰ τραυήξῃς τὸ σκαντάλι καὶ θὰν τοῦ ῥήξῃς καὶ θὰ σοῦ εἴπῃ ἐκεῖνο «βάρει κι' ἄλλη» ἐσὺ θὰν τοῦ εἴπῃς ὅτι μιὰ φορὰ μ' ἐγέννησ' ἡ μάννα μου, μιὰ φορὰ βαρῶ.» Ἐτρεξεν ὁ Κουλουράκος ὁ καιμένος καὶ ὅπως τοῦ εἶπε ἔκαμε, κ' ἐσκάλωσε 'ς τὸ δέντρο. Τὸ Λιβαρζινὸ στοιχειὸ ἐπῆγε, ἐμάζωξε τὰ ξύλα κι' ἐπήγαινε κοντὰ 'ς τὸ δέντρο ποῦ ἦταν ὁ Κουλουράκος καὶ τ' ἀνάψανε κ' ἔγινε ἐκεῖνος ὁ μεγάλος ὁ φούντουκλας. Καὶ ὅπως ἦσαντε ἔτοιμα νὰ πηδήσουνε λέει τὸ Κερεσοβινὸ στοιχειὸ ὅτι «ἀνθρωπινὸ αἷμα μυρίζει.» Πηδάει πρῶτο τῆς Ἁγίας Τριάδας καὶ τὸν ἀπήδησε, τὸ ἴδιο καὶ τὸ Κερεσοβινὸ· τότες ἦρθε καὶ ἡ σειρὰ τοῦ Λιβαρζινοῦ πηδάει, πέφτει μέσ' 'ς τὴ μέση. Τότες τρέχει τὸ Κερεσοβινὸ γιὰ νὰ τὸ φάῃ. Ἐκεῖνο λέει τοῦ Κουλουράκου «βάρει, κοιμὸς 'ς τὰ χέργια σου» κι' ἀμέσως ὁ Κουλουράκος τοῦ ῥήχνει, καὶ τὸ στοιχειὸ ἐποδοκυλιώτανε χάμου σὰ γαιδοῦρι. Φωνάζει τοῦ Κουλουράκου· «'Ρῆξε καὶ ἄλλη» καὶ αὐτὸς τοῦ λέει: «Μιὰ φορὰ μὲ γέννησ' ἡ μάννα μου καὶ μιὰ φορὰ βαρῶ.» Κ' ἔτσι τὸ σκότωσε κ' ἐγλύτωσε τὸ χωργιό μας, καὶ 'ς τὴν Κερέσοβα ἀπὸ τότες, δὲν ἐφτειάστηκε κανένα σπίτι καὶ οὔτε ἀπὸ ὅσαις φαμελιάς ἦσαντε ἐγινήκανε πολύτερες, γιατί ἓνας γεννεῖται κ' ἓνας πεθαίνει.

¹⁾ *Ἐν Πάτραις τὴν 23 Δεκεμβρίου 1909.*

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΔΡΑΚΑΣ

Λιβαρζινός.

[1. Πρβλ. *Πολίτου*, Παραδόσ. ἀρ. 478 (ὁ κοιμηθεὶς εἰς ἀγρὸν ὅπου ἐκρατοῦσαν στοιχεῖα ἀπέθανεν ἐντὸς ὀκτώ ἡμερῶν)— 2 Ἀράπην καπνίζοντα μὲ τὴν τσιμποῦκα του ἀναφέρουσι καὶ αἱ ὑπ' ἀρ. 441. 456. 521 παραδόσεις τῆς αὐτῆς συλλογῆς.— 3 Κατὰ τὰς δημῶδεις παραδόσεις ἡ Λάμια κτενίζει τὴν μακρὰν κόμην τῆς συνήθως πλησίον εἰς βρύσην (βλ. ἀρ. 806. 808. 810). Ὀδόντας μακροτάτους φαντάζονται ὅτι ἔχει ἡ *Καλαμοδόνη*, τὸ φόβητρον τῶν παιδιῶν· ἐπίσης καὶ ἡ προσωποποιῖα τῆς ἡμέρας Παρασκευῆς ἢ τῆς παραμονῆς αὐτῆς, ἡ ἐν Κρήτῃ ὀνομαζομένη *Πεφταργὰ* (ἀρ. 834. 835).— 4. Συχνότατα εἰς τὰς δημῶδεις

¹⁾ Τὸ δένδρον αὐτὸ εὗρίσκεται καὶ σήμερον.

παραδόσεις ἀναφέρεται κοινωνία τῶν ἐξωτικῶν μὲ ἀνθρώπους ἀλαφροήσκιωτους.— 5. Περί τῶν Νεραίδων ἐν τῷ ἀνεμοστροβίλῳ καὶ περὶ τῆς μουσικῆς αὐτῶν βλ. ἐν τῇ αὐτῇ συλλογῇ ἀρ. 266-270. 697 καὶ τὴν ἐν σ. 855 σημείωσιν.

Ἡ διαστροφή τῆς σιαγόνος εἶναι ἐν τῶν συνήθων ἀποτελεσμάτων τῆς ἐπήρειας τῶν Νεραίδων (προβλ. ἀρ. 744).— 6. Περί τῶν παραδόσεων αἰτινὲς ἀναφέρουσιν ἀγῶνας πρὸς ἄλληλα στοιχειῶν διαφόρων χωρίων ὑπὸ παντοίας μορφᾶς ζῶων, καὶ τὸν φόνον στοιχειῶν τῇ βοήθειᾳ ἀνθρώπου πυροβολοῦντος τὸ ἀντίπαλον στοιχείο διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς βλ. τὴν σημείωσιν εἰς Παραδόσ. σ. 1115. Τὴν φράσιν «Κομμὸς ἔς τὰ χέρια σου» λέγουσιν κατ' ἄλλας παραδόσεις (βλ. ἀρ. 497) τὰ στοιχεῖα, πληττόμενα κατὰ λάθος ὑπὸ τοῦ συμμάχου τῶν ἀνθρώπων.— Σ. τ. Δ.]

Τὰ ὀνόματα τῶν μηνῶν.

Ἄφορμὴν λαμβάνων ἐκ τῆς ἀξιολογωτάτης πραγματείας τοῦ κ. Α. Μπούτουρα περὶ τῶν ὀνομάτων τῶν μηνῶν ἐν τῇ νεοελληνικῇ καὶ τῆς δημοσιευθείσης περὶ αὐτῆς ἐν τῇ *Λαογραφίᾳ* (B. 506 κέ.) κρίσεως, ἀποστέλλω εἰς τὴν Ὑμετέραν διάθεσιν καὶ τὰς ἐξῆς ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου σημειώσεις μου.

Ὁ *Ἰανουάριος* καλεῖται: *Μιγάλους μῆνας* καὶ *Γινάρ,ς* (Ἄδριανούπολις, Σέρραι, Νιγρίτα), *Τρανὸς* καὶ *Γιννάρ,ς* (Δαρνακοχώρια Σερρῶν).

Ὁ *Φεβρουάριος*. *Μ, πρὸς μῆνας* καὶ *Φλιβάρ,ς* (Ἄδριανούπολις, Σέρραι, Δαρνακοχώρια Σερρῶν), *Κουτσοφλέβαρος* (σκαοπτικῶς ἐν Κωνσταντινουπόλει, Ἄδριανουπόλει καὶ Ζαγορίῳ Ἠπείρου).

Ὁ *Μάρτιος*. *Βαγγελιώτ,ς* καὶ *Μάρτ,ς* (Ζίντζος Νιγρίτης), *Φυτευτῆς* (Φέρραι Θράκης, ἔνθα καὶ ἐπίθετον *παλουκοκαύτης*).

Ὁ *Ἀπρίλιος*. *Ἀγρουργιάτ,ς* καὶ *Ἀπρίλ,ς* (Δαρνακοχώρια), *Ἀγῶργ,ς* (Ἄδριανούπολις), *Ἀησιγῶργις* (Τρίγλια).

Ὁ *Μάϊος* *Μάς* (Δαρνακοχώρια).

Ὁ *Ἰούνιος* *Θεριστῆς* (Σμύρνη, Μυτιλήνη, Τραπεζοῦς, Νικομήδεια, Μαρμαρᾶς, Κύζικος, Σωζούπολις Γανόχωρα, Ἄμφισσα Καρπενίσιον), *Θεριστῆς* (Μελένικον, Νιγρίτα Δαρνακοχώρια, Δεδέαγατς), *Θιρητῆς* (Ἄδριανούπολις, Σουφλίον, Ζαγόριον Ἠπείρου), *Ἐρμιαστῆς* (Νάξος).

Ὁ *Ἰούλιος*. *Ἀλωνιστῆς* (Νικομήδεια, Δεδέαγατς, Γανόχωρα, Μαρμαρᾶς, Ἀρτάκη), *Ἀλωνάρις* (Ἄμφισσα, Σκιάθος), *Ἀλουνάρ,ς* (Ζαγόριον Ἠπείρου), *Ἀλουνῆτῆς* (Δαρνακοχώρια, Νιγρίτης χωρία, Δράμας χωρία, Σουφλίον).

Ὁ *Αὔγουστος*. *Αὔγαστιος* (Δαρνακοχώρια Σερρῶν).

Ὁ *Σεπτέμβριος*. *Τρυγητῆς* καὶ *Τρύγος* (Σκοπὸς Θράκης), *Τρυγητῆς* (Ζαγόριον, Μελένικον, Νιγρίτα), *Σταυρὸς* (Δεδέαγατς, Σουφλί, Βιζύη, Γανόχωρα), *Σταυριωτ,ς* (Δαρνακοχώρια, Νιγρίτης χωρία), *Χυνόπουρους* (Βησσάνη Ἠπείρου, ἔνθα τὸ φθινόπωρον καλεῖται συνηθέστερον τὰ *Χυνοπόρια*).

Ὁ *Ὀκτώβριος*. *Ἀδημητῆρ,ς* (Ἄδριανούπολις, Ζαγόριον), *Μπρουμάρ,ς* (Ζαγόριον), *Ἀγιδημητριάτ,ς* Νιγρίτης χωρία, Δαρνακοχώρια, Δεδέαγατς), *Παχιστῆς* (πρὸς τὰ βόρειά του τῆς Ἠπείρου).

Ὁ *Νοέμβριος*. *Ἀϊστράτ,ς* (Ἄδριανούπολις), *Φιλιπιάτ,ς* (Βιζύη, Σαράντα

Ἐκκλησίαι, Σκοπὸς Θράκης), Ἀρχαγγελιάς (Νιγρίτης Ζίτζος), Σπαριάς (Σερρών Καμενίκη), Αἰταξιάς (Ζαγόριον). Χαμένος (σχωπτικῶς ἐν Ζαγορίῳ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἠπείρου ὑπὸ τῶν Σαρακατσαναίων ἰδίᾳ, διὰ τὸ βραχὺ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ).

Ὁ Δεκέμβριος. Ἀντριὰς (Ἀδριανούπολις, Ζαγόριον), Αἰνκουλιάς (Δαρνακοχώρια).

Ἐν Ζαγορίῳ τῆς Ἠπείρου οἱ μῆνες κλίνονται ὡς ἑξῆς:

1.	Οὐ Γιννάρος	τ' Γινναριοῦ	τοὺν Γιννάρο'
2.	» Φλιβάρ,ς	τ' Φλιβαριοῦ	» Φλιβάρ'
3.	» Μάρτ,ς	τ' Μαρτιοῦ	» Μάρτ'
4.	» Ἀπρίλ,ς	τ' Ἀπριλιοῦ	» Ἀπρίλ'
5.	» Μάις	τ' Μαῖοῦ	» Μάι
6.	» Θιορτής	τ' Θιορτιοῦ	» Θιορτή
7.	» Ἀλουνάρος,ς	τ' Ἀλουναριοῦ	» Ἀλουνάρο'
8.	» Αὐγουστους	τ' Αὐγούστ' καὶ σπανίως [Αὐγουστιοῦ]	» Αὐγουστου
9.	» Τρευητής	τ' Τρευητιοῦ	» Τρευητή
10.	» Ἀηδημήτρο,ς	τ' Ἀηδημητριοῦ	» Ἀηδημήτρο'
	» (Μπρουμάρο,ς	τ' Μπρουμαριοῦ	» Μπρουμάρο')
11.	» Ἀηταξιάρο,ς	τ' Ἀηταξαρχιοῦ	» Ἀηταξιαρχ'
12.	» Ἀντριὰς	τ' Ἀντριῶς	» Ἀντριά.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 1 Δεκεμβρίου 1910.

Δ. Μ. ΣΑΡΡΟΣ

Σημείωμα περί τινων ἐκκλησιαστικῶν νομίμων καὶ ἐθίμων ἐν Κερκύρα.

Τὰ περὶ ἀπαρχῶν τῶν καρπῶν δημοσιευθέντα ἐν σελίδι 483-484 τοῦ Β' τούτου τόμου τῆς Λαογραφίας, καὶ ἰδίως ἡ σημείωσις περὶ τῆς εἰς τινὰς ἐκκλησίας τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Βόλου προσφορᾶς σταφυλῶν, ἀνέμνησαν εἰς ἐμὲ ὁμοία ἔθιμα, ἐξ ἄλλων ὁμῶς ἀφορμῶν ἐπικρατήσαντα ἢ καὶ ἐπικρατοῦντα ἐν Κερκύρα. Ὑπεβोधήθησε δὲ τὴν μνήμην μου εἰς ἀναγραφὴν καὶ τινων ἐκ τῶν ἐθίμων τούτων καὶ ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν ἐν Κερκύρα νομίμων ὁ αἰδουσιμώτατος ἱερεὺς Ἀρσένιος Λευθεριώτης, πρὸς ὃν ἐκφράζω τὴν εὐγνωμοσύνην μου

Κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Βλασίου, ἧτις τελεῖται τῇ 11 Φεβρουαρίου, παρέχονται ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας τῆς Ὑ. Θ. Σηπλαιωτίσσης, ἧτις εἶναι καὶ ἡ Μητρόπολις τῆς Κερκύρας, εἰς τοὺς βουλομένους ἐκ τῶν πιστῶν καὶ ἰδίᾳ τοὺς ὑπὸ νοσημάτων τοῦ λαιμοῦ πάσχοντας, τεμάχια χειμωνικοῦ, ὅπως καὶ ἐν Κερκύρα λέγεται τὸ ἐν Ἀθήναις διὰ τουρκικῆς λέξεως ὀνομαζόμενον καρπούζι. Ὁ δὲ λόγος εἶναι ὁ ἑξῆς. Ὁ ἅγιος Βλάσιος, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἦτο ἰατρός, ὡς ἄλλος δὲ Ἀνάργυρος ἐθεράπευε δωρεὰν τοὺς ἀσθενεῖς, δίδων εἰς αὐτοὺς πολυάκεις ἀντιφάρμακων ὀπώρας πρὸς θεραπείαν. Εἰς τινὰ δὲ νοσοῦντα ἐκ παθήματος τοῦ λαιμοῦ ἔδωκε τεμάχιον χειμωνικοῦ, ἐξ οὗ ἐθεραπεύθη ὁ πάσχων. Τὸ

ἔθιμον τῆς ἐκ τῆς Σηπλαιωτίσεως προσφορᾶς χειμωνικοῦ κατὰ τὴν 11 Φεβρουαρίου εἶναι ἀρχαιότατον. προέρχεται δὲ ἐκ τοῦ ὅτι ἐν αὐτῇ ὑπάρχει ἡ εἰκὼν τοῦ Ἁγίου Βλασίου, ἀφιερωθεῖσα ἐξ εὐχῆς πιστοῦ τινος θεραπευθέντος ὑπὸ τοῦ ἁγίου.

Κατ' ἀρχαίον ἐπίσης ἔθιμον πᾶσαι σχεδὸν αἱ ἐκκλησίαι διένεμον κατὰ τὸ Πάσχα ψητὸν ἀρνίον, ὡά, τυρὸν καὶ κουλούρας εἰς τοὺς ἀδελφούς καὶ τοὺς ἐνορίτας. Τὸ ἔθιμον τοῦτο ἀπὸ τριάκοντα καὶ πλέον ἐτῶν ἔπαυσε νῦν δὲ μόνον ἡ ἐκκλησία τῆς Ὑ. Θ. τῆς λεγομένης τῶν Ξένων παρέχει κουλούρας μὲ ὡά. Τὸ ψητὸν ἀρνίον, τὸ ὁποῖον διένεμεν ἡ Παναγία τῶν Ξένων, τελευταία τηρήσασα τὸ ἔθιμον, ἐλέγετο, ἂν ἡ μνήμη δὲν μὲ ἀπατᾷ, καταβόλι, ἴσως διότι ἡ δαπάνη τῆς ἀγορᾶς τῶν ἀμνῶν προήρχετο ἐκ καταβολῆς τῶν ἀδελφῶν.

Ὡσαύτως δὲ εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν πολλαὶ ἐκκλησίαι διένεμον εἰς τοὺς ἀδελφούς καὶ ἐνορίτας κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης τοῦ ἁγίου ἐπ' ὀνόματι τοῦ ὁποῖου ἐτιμᾶτο ἐκάστη ἐξ αὐτῶν, πλὴν τοῦ ἄρτου, ὅστις καὶ νῦν κοινῶς διανέμεται, καὶ οἶνον. Ὑπάρχει μάλιστα παράδοσις ὅτι ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου παρεῖχεν εἰς πτωχούς κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου, ἀδιακρίτως, καὶ ἂν δὲν ἦσαν ἀδελφοὶ ἢ ἐνορίται, ἐνδύματα. Αἱ δαπάναι αὐταὶ τῶν ἐκκλησιῶν προήρχοντο τὸ πλεῖστον ἐξ ἀφιερωμάτων πλουσίων πιστῶν. Τὰ κληροδοτήματα ταῦτα εἶναι τὰ κοινῶς λεγόμενα ἐν Κερκύρα λάσα.

Ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Κερκύρας γίνεται διάκρισις μεταξὺ ἀδελφῶν καὶ ἐνοριτῶν. Οἱ ἀδελφοὶ ἔχουσι μόνον κτητορικὰ δικαιώματα ἐπὶ τοῦ ναοῦ, ἦτοι δικαίωμα ψήφου κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν ἐπιτρόπων, πρὸ τῆς ἐνώσεως δὲ τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ ἐφημερίου. Οἱ δὲ ἐνορίται ἔχουσιν ἐπὶ πλεόν καὶ ἐνοριακὰ δικαιώματα, ἦτοι γάμου, βαπτίσεως, θανῆς. Ἐξαιρεῖται ἡ Παναγία τῶν Ξένων, ἐν ἧ πάντες οἱ ἐκ τῆς μὴ ἐλευθέρως Ἑλλάδος Ἑλληνας καὶ ἰδίως Ἡπειρωτῶν λέγονται ἀδελφοὶ καὶ ἔχουσι καὶ τὰ κτητορικὰ καὶ τὰ ἐνοριακὰ δικαιώματα. Ἡ διάκρισις αὕτη ἀφορᾷ μόνον εἰς τὰς μὴ δημοτικὰς ἐκκλησίας· εἰς τὰς δημοτικὰς, δημοτικαὶ δὲ εἶναι αἱ πλεῖστοι, οἱ ἀδελφοὶ δὲν ἔχουσι δικαίωμα ψήφου πρὸς ἐκλογὴν τῶν ἐπιτρόπων, διότι οἱ ἐπιτροποὶ διορίζονται ὑπὸ τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου ὅπως καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι. Αἱ δημοτικαὶ ἐκκλησίαι δύνανται νὰ μετατραπῶσιν εἰς ἀδελφικὰς, ἂν οἱ ἀδελφοὶ καὶ οἱ ἐνορίται ζητήσωσι τοῦτο δι' ἀναφορᾶς πρὸς τὸ Πρωτοδικεῖον, τότε δὲ ἀπαλλάσσονται τῶν πρὸς τὸν δῆμον ὑποχρεώσεων (ὡς λ. χ. τῆς ὑποβολῆς προϋπολογισμοῦ καὶ ἀπολογισμοῦ) καὶ οἱ ἀδελφοὶ ἀνακτῶσι πλῆρες τὸ ἀδελφικὸν δικαίωμα. Καὶ ἐν ταῖς δημοτικαῖς ὁμως ἐκκλησίαις διατηροῦσι τινὰ δικαιώματα οἱ ἀδελφοί, οἷον τοῦ ἄρτου κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς ἐκκλησίας, τῶν βαίων, τοῦ κατὰ μῆνα δωρεὰν ἁγιασμοῦ, ἀλλὰ μόνον εἰς τὰ καταστήματα ἢ ἐργαστήρια αὐτῶν, ὅχι δὲ καὶ εἰς τὰς οἰκίας, δι' ὃν προσφέρουσιν ἐκουσίως μικρόν τι ποσὸν κατ' ἔτος εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Κατὰ φυσικὸν λόγον δύνανται τις νὰ εἶναι ἀδελφὸς εἰς μίαν ἐκκλησίαν καὶ ἐνορίτης εἰς ἄλλην, ἂν κατοικῇ εἰς ἄλλην ἐνορίαν.

Σχετικῶς πρὸς τὰ κτητορικὰ δικαιώματα τῶν ἀδελφῶν, ἀπογόνων τῶν γενοῦν ἅτινα ἔκτισαν τὰς ἐκκλησίας, διδακτικώτατα εἶναι τὰ ὑφιστάμενα νόμιμα εἰς τινὰ χωρία τῆς Κερκύρας. Κατ' ἐξοχὴν περιέργω εἶναι λ. χ. τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν κτίσιν τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ χωρίου Βαρυπατάδων τοῦ δήμου Μεσοχωριτῶν.¹⁾

¹⁾ Τὰ τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Κερκύρας καθ' ὅλου εἶναι ἄξια ἰδίας ἐρεῦνης.

Οἱ Βαρυπατάδες ἀπέχουσιν ἡμίσειαν περίπου ὥραν ἀπὸ τῶν Καστελλάνων, πρωτευούσης τοῦ δήμου. Πολλὰς ὀφείλω χάριτας πρὸς τὸν ἐκεῖθεν καταγόμενον ἐλλόγιμον καθηγητὴν κ. Σπυρίδωνα Ἀρβανιτάκην, ὅστις μετ' ἀγαστῆς προθυμίας ἐπέστειλε πρὸς ἐμὲ κατὰ παράκλησίν μου τὴν ἀξιόλογον περὶ τοῦ πράγμα-τος διατριβήν, ἣτις καταχωρίζεται εὐθὺς κατωτέρω.

Ἐν Ἀθήναις.

Σ. Κ. Σ.

Τὰ κατὰ τὰς ἐκκλησίας τοῦ ἐν Κερκύρα χωρίου Βαρυπατάδων καὶ τὰ γένη ὑφ' ὧν ἐκτίσθησαν αἱ ἐκκλησίαι.

Ἡ κώμη τῶν Βαρυπατάδων, ἢ μᾶλλον Βαρυπρατάδων κατὰ τὰ παλαιὰ συμβόλαια, ἀπέχουσα 11 περίπου στάδια τῆς πόλεως Κερκύρας εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς δυτικῆς κλιτύος λόφου ὑψουμένου ἀπέναντι τῆς κώμης Πέλεκα καὶ κατοικεῖται νῦν ὑπὸ 700 περίπου κατοίκων. Ἐπειδὴ δὲ φαίνεται, ὅτι ἡ κτίσις τῆς κώμης ἤρξατο ἀπὸ τῆς βάσεως τοῦ λόφου πρὸς τὴν κορυφήν, πρῶτοι κτίσται αὐτῆς θεωροῦνται οἱ τὰ κατώτερα μέρη οἰκοῦντες Κομπολίται (ἢ Κομπολύται), δεύτεροι δὲ οἱ Ἀρβανιτάκαι, ὧν ἡ συνοικία ἀποτελεῖ συνέχειαν τῆς τῶν Κομπολιτῶν, τρίτοι δὲ οἱ Σκαφιδαῖται (ἐνικ. ὁ Σκαφιδάς) καὶ μετὰ τούτους οἱ Σκιαδόπουλοι. Ἐτέρα ἀπόδειξις ὅτι οἱ παλαιότεροι κάτοικοι εἶναι τὰ τρία πρῶτα γένη, εἶναι καὶ τοῦτο, ὅτι ἕκαστον ἔχει καὶ ἰδίαν ἐκκλησίαν, οἱ μὲν Κομπολίται τὴν τῆς Ἀγ. Παρασκευῆς, ἣτις θεωρεῖται καὶ ἡ παλαιότερα, οἱ δὲ Ἀρβανιτάκαι τὴν τοῦ Ἀγ. Σπυρίδωνος, οἱ δὲ Σκαφιδαῖται τὴν τοῦ Ἀγ. Στεφάνου. Τούτων δὲ ἡ μὲν Ἀγ. Παρασκευὴ κεῖται ἐπὶ ὑψώματος παρὰ τὸ τέρμα τῆς συνοικίας τῶν Κομπολιτῶν, αἱ δὲ δύο ἄλλαι ἐν αὐταῖς ταῖς συνοικίαις τῶν Ἀρβανιτακῶν καὶ Σκαφιδατῶν. Οἱ δὲ Σκιαδόπουλοι, ἐπειδὴ ὁ γενάρχης αὐτῶν ἐκ τῆς κώμης Ψωραρῶν ἐλθὼν κατώκησεν ἐν τῇ τῶν Βαρυπατάδων μετὰ τοὺς τρεῖς πρώτους, οὐδὲ ἰδίαν ἐκκλησίαν ἔχουσιν, ἀλλ' ἀσκοῦσιν εἰσέτι δικαιώματα κτητορικὰ ἐπὶ τῆς ἐν τῇ κώμῃ Ψωραροῖς ἐκκλησίας τοῦ Ἀγ. Προκοπίου, ὅπου πολλοὶ Σκιαδόπουλοι ὑπάρχουσι. Λέγεται δὲ μάλιστα, ὅτι καὶ αἱ παρὰ τὴν Ἀγ. Παρασκευὴν κείμεναι οἰκίαι τινῶν Σκιαδοπούλων περιήλθον εἰς αὐτοὺς ἐκ προικὸς παρὰ Κομπολίτου τινός.

Πλὴν τῶν τριῶν εἰρημένων ἐκκλησιῶν ὑπάρχει καὶ τετάρτη τοῦ Παντοκράτορος, ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς ἄκρας κορυφῆς τοῦ λόφου ἄνωθεν τῆς Ἀγ. Παρασκευῆς καὶ ἀνήκουσα εἰς τὸ γένος τῶν Λούβρων, οἵτινες νῦν ἔχουσι περιορισθῆ εἰς μίαν μόνην οἰκογένειαν.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐκκλησία τοῦ Παντοκράτορος κεῖται ἐκτὸς τῆς κώμης, αἱ δὲ οἰκίαι τῶν Λούβρων ἐν τῇ πρὸς βορρᾶν συνοικίᾳ, ἣτις καλεῖται Κάτω-χώρι (προφερόμενον ὑπὸ τῶν κατοίκων Κάτι-χώρι) ἦτοι Κάτω χωρίον καὶ εἶναι ἡ εἴσοδος εἰς τὴν κώμην τοῖς ἐκ τῆς πόλεως ἐρχομένοις, δύναται τις νὰ συμπεράνη, ὅτι οἱ Λούβροι ἔσχάτοι τῶν προειρημένων κατώκησαν ἐν αὐτῇ

διότι ἐν Κερκύρᾳ διετηρήθησαν ἔθιμα καὶ νόμιμα ἀρχαιότατα, ἀπὸ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων. Ἐν παρόδῳ ὑπέδειξά τινα τῶν νομίμων τούτων εἰς τὰ Παναθηναῖα τ. Γ' σ. 60 κέ.

Ὅτι δὲ τὸ Κάτω-χώρι εἶναι τὸ ἔσχατον κατοικηθὲν τῆς κόμης μέρος, ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τούτου, ὅτι ἐν αὐτῷ κατοικοῦσιν αἱ ὀλιγαριθμότεραι οἰκογένειαι, οἷον τῶν Λούβρων, ὡς εἶπομεν, τῶν Κοκκινόρη, Γκίνη καὶ Παξινῶν. Πλὴν δὲ τούτων ὑπάρχουσιν ἐγκατεσπαρμέναι ἐν τῇ κόμῃ καὶ ἄλλαι ὀλιγάριθμοι οἰκογένειαι ἔσχαται ἴσως πασῶν κατοικήσασαι, οἷον τῶν Συφάντων, Δελλάρτα Μοκιάτων, Ῥαφτοπούλου, Γιαννιώτου, Κηρολύτου, Ἀρμένη, Ἀσημοπούλων, Μισθῶν, Κονταράτου καὶ Κοφυρᾶ

Τούτων δὲ αἱ μὲν οἰκογένειαι Κοκκινόρη, Ῥαφτοπούλου, Γιαννιώτου, Παξινῶν τινῶν καὶ Ἀσημοπούλων κέκτηνται *κητορικά* ἢ *ἀδελφικά* λεγόμενα δικαιώματα ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Σπυριδωνος, ἀφ' οὗ, φαίνεται, ἀφιέρωσαν εἰς αὐτὴν κτήματα. ὡς καὶ οἱ πρῶτοι αὐτοῖς κτίσται οἱ Ἀρβανιτάκαι, αἱ δὲ λοιπαὶ ἔχουσι δικαιώματα μόνον ταφῆς καὶ ἐκκλησιασμοῦ εἰς τὰς ἄλλας ἐκκλησίας, ἀφ' οὗ βεβαίως καὶ αὐταὶ ἀφιέρωσαν εἰς αὐτὰς κτήματα.

Πᾶσαι αὐταὶ αἱ ἐκκλησίαι συντηροῦνται ἐκ τῶν προσόδων τῶν τε *ἐλευθέρων* κτημάτων, μάλιστα δὲ ἐλαιῶν, τὰς ὁποίας μισθοῦσι, καὶ τῶν *ἀγροληπικῶν* ἢ ἐδαφονομίων, καὶ ἐκ τῆς συνδρομῆς τῶν πιστῶν.

Αἱ τρεῖς δὲ εἰρημέναι ἐκκλησίαι ἢ τῆς Ἀγ. Παρασκευῆς, τοῦ Ἀγ. Στεφάνου καὶ τοῦ Παντοκράτορος διοικοῦνται ὑπὸ τριῶν ἐπιτρόπων, ἐνὸς ἕξ ἐκάστου γένους, τῶν Λούβρων, Κομπολιτῶν καὶ Σκαφιδατῶν. ἐκλεγομένων διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας ὑπὸ τῶν ἀποτελούντων τὰ τρία ταῦτα γένη, ἦτοι τῶν ἀδελφῶν τῶν ἐκκλησιῶν, οὐχὶ δὲ καὶ τῶν ἐνοριτῶν στερουμένων τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐκλέγειν καὶ ἐκλέγεσθαι. Ὁ τρόπος δὲ οὗτος τῆς διοικήσεως εἶναι ἀρκετὰ παλαιός, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς κατωτέρω ἐπιγραφῆς ἀναγεγραμμένης ἐπὶ τοῦ καταπετάσματος τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγ. Παρασκευῆς. Σημειωτέον δὲ ὅτι δὲν ἐτήρησα τὴν ἐν αὐτῇ ὀρθογραφίαν ἢ μᾶλλον ἀνορθογραφίαν:

«(Ἐ)καινουργήθη ὁ θεῖος καὶ πάσεπτος ναὸς τῆς Ἀγίας τοῦ Χ(ριστοῦ) «Παρασκευῆς ἐκ β(ά)θρου παρὰ τοῦ αἰδεσιμωτάτου κυ(ρίου) κυ(ρίου) Μιχαὴλ «Λούβρου πρωτοπαπᾶ καὶ Σπύρου Κομπολίτη καὶ Ἀνδρέα Σκαφιδα *ιους* (= *jus*) «*πατρονατι* ¹⁾ ἐ(κ) κόπου καὶ μόχθου αὐτοῦ. Ἀρχινῶντας ὁ καιρὸς ἀπ' τις 1710 «Ἰουλίου 12, ἐτελειώθη τόσ(ο)ν ἢ ἀνοθεν μονή, ὅσον τὸ παρὸν τέμπλον εἰς τις «1714 Αὐγούστου 24.»²⁾

Αἰτία δὲ τῆς κοινῆς τῶν ἐκκλησιῶν τούτων διοικήσεως φαίνεται ἡ ἀνεπάρκεια τῶν ἰδίων ἐκάστης προσόδων πρὸς συντήρησιν αὐτῆς

Ὅμοίως δὲ ὑπὸ Ἐπιτρόπων ἐκλεγομένων ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν διοικεῖται καὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἀγ. Σπυριδωνος. Σημειωτέον δ' ὅμως, ὅτι οἱ εἰς τὴν ἐκκλησίαν

¹⁾ [Ἐχόντων δικαιώμα κυριότητος. Σ. Κ. Σ.].

²⁾ Ἀκριβῶς δὲ τηρουμένης τῆς γραφῆς ἔχει ὡς ἔπεται: καινουργιθι ο θιος και πασεπτος ναος της αγιας | του Χ Παρασκευης εκ βοθρου παρα του εδε | σημοτατου κυ κυ Μιχαηλ Λουβρου πρωτοπαπα | και Σπυρου Κομπολιτι και Ανδρεας Σκαφιδα ιους | πατρονατι εκοπου και μοχθου αυτου Αρχινοντας | ο κερως απ τις 1710 Ιουλίου 12 ετελιωθη τοςν ι | ανοθεν μονι οσον το παρον τεμπλον ις τις | 1714 Αυγούστου 24.

ταύτην ἀνήκοντες εἶναι πέντε ἀδελφοί, οὐδείς δ' ἐνορίτης, ὡς ὑπάρχουσιν εἰς τὰς ἄλλας οἱ Σκιαδόπουλοι κλπ

καὶ Ἐν Κερκύρα 22 Δεκεμβρίου 1910.

Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗΣ

Ἀποφράδες ἡμέραι ἐν Κύπρῳ.

Πλὴν τῆς Τρίτης, ἣτις παρ' Ἑλλήσι θεωρεῖται ἀποφράς, ἐν Κύπρῳ ὑπολαμβάνονται ἀποφράδες καὶ τινες ἄλλαι ἡμέραι· αὗται δὲ εἶναι αἱ πρῶται τρεῖς ἡμέραι τοῦ μηνὸς Αὐγούστου, αἵτινες καλοῦνται *Κακαουσκές* ἢ κατ' εὐφημισμὸν *Καλὲς τ' Αὐούτου καὶ Καλαουσκές*. Νομίζουσι δὲ ὅτι αἱ τρεῖς αὗται ἡμέραι δὲν εἶναι ὀλόκληροι κακαί, ἀλλὰ μόνον μία ὥρα ἐκάστης· ἐπειδὴ δ' ὁμως ἡ κακὴ αὕτη ὥρα εἶναι ἄγνωστος, πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἐκ ταύτης δεινῶν ἀργοῦσι καὶ τὰς τρεῖς ἡμέρας. Δὲν ἀποφεύγουσι πάσας τὰς οἰκιακὰς ἐργασίας, ἀλλὰ μόνον ὠρισμένας, ὡς πλύσιμον ἐνδυμάτων, ζύμωμα καὶ λούσιμον. διότι πιστεύουσιν ὅτι δὲν θ' ἀχθῶσιν εἰς αἴσιον πέρας. Δηγοῦνται, ὅτι γυνὴ τις ἐν ἀγνοίᾳ τῆς ἐπιχειρήσασα νὰ καθαρῖσῃ τὰ ἀσπρόρρουχά της δὲν τὸ κατώρθωσε, διότι ἡ πρὸς τοῦτο ἀπαιτημένη ἀλισσίβα μετεβλήθη εἰς αἷμα ἄλλης δὲ τὰ ψωμιά δὲν ἐψήνοντο ἂν καὶ ἔμενον ἐν τῷ κλιβάνῳ πλέον τῆς ἀπαιτουμένης ὥρας. Ὁ δὲ λουόμενος κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας πληροῦται τὸ δέρμα ἐλκῶν, τὰ ὅποια εἶναι ἀνιάτα. Καὶ ἄλλα παρόμοια δεινὰ διηγοῦνται Ἄλλ' αἱ δεισιδαιμονίαι αὗται ὁσημέραι ἐκλείπουσιν.

Λεμεσὸς Κύπρου

Ε. Π. ΦΑΡΜΑΚΙΔΗΣ

[*Κακαουσιαῖς* (κακὸς + Ἄουστος = Αὐγουστος) ἢ *κακαῖς τοῦ Ἄουούτου* ἢ *κακαουσιαῖς*, κατὰ τὸν Σακελλάριον, εἶναι τὸ ἐπιχωριάζον ἐν Κύπρῳ ὄνομα τῶν Δρυμῶν. Περὶ τῆς πανελληνίου ταύτης δοξασίας βλ. ὅσα ἐγράψαμεν ἐν Παροιμ. τ. Β' σ. 631 (πρβλ. καὶ σ. 621-6).

Κατὰ τὸν Δουκᾶν (Φιλολογικαὶ ἐπισκέψεις 1874 σ. 139) *Κακαουσιαῖς* ὀνομαζοῦσιν ἐν Κύπρῳ τὰς πρῶτας ἕξ ἡμέρας τοῦ Αὐγούστου, κατὰ τὰς ὁποίας θεωρεῖται κακὴ καὶ δυσσίωμος ἢ ἐπίσκεψις ἀσθενῶν καὶ ἡ ἔναρξις οἰουδήποτε ἔργου ἢ τελετῆς. Κατὰ δὲ τὸν Σακελλάριον (Κυπριακὰ τ. Α' σ. 710) *κακαουσιαῖς* λέγονται αἱ πρῶται 5 τοῦ Αὐγούστου ἡμέραι, κατὰ ταύτας δ' ἀποφεύγουσιν ὅσον τὸ δυνατόν τὴν ἔναρξιν οἰασδήποτε ἐπιχειρήσεως καὶ μάλιστα ὁδοιπορίας· οὐδὲ πλύνουσι ἐνδύματα αἱ γυναῖκες, διότι πιστεύουσιν ὅτι ὅσα πλύνουσι θὰ καῶσι καὶ αἱ χεῖρες τῶν θὰ λειώσουν ἐκ τῆς ἀλισσίβας.— Σ.τ.Δ.]

Δημόδης μετεωρολογία.¹⁾

Ἐν Πάτραις καὶ τοῖς περικύριον κρατοῦσιν αἱ ἐξῆς μετεωρολογικαὶ δοξασίαι:

¹⁾ [Πρβλ. ὅσα περὶ τῶν δημοδῶν μετεωρολογικῶν δοξασιῶν ἐσημειώσαμεν ἐν Λαογραφ. τ. Α' σ. 674-7.]

Προμηνύματα ἐκ πτηνῶν. Ὅσάκις βλέπομεν τοὺς κόρακας τὸν χειμῶνα κατευθυνομένους εἰς μακρὰν σειρὰν πρὸς τι σημεῖον τοῦ ὀρίζοντος προλέγομεν ὅτι ἄνεμος θὰ πνεύσῃ ἐκ τοῦ ἀντιθέτου σημείου διότι πάντοτε οἱ κόρακες κατευθύνονται κατὰ τοῦ πνέοντος ἀνέμου.

Ἐπάρχει παρ' ἡμῖν μικρὸν στρουθίον *βροχοποῦλι* καλούμενον,¹⁾ ὃπερ κελαδεῖ μονοτόνως. Ὅταν τὸ ἀκούομεν αὐτὸ προλέγομεν μετὰ βεβαιότητος ὅτι θὰ βρέξῃ καὶ ὄντως βρέχει μετὰ μίαν ἢ δύο ἡμέρας.

Ὅσάκις ἡ γλαυξ (κουκουβάγια) φωνεῖ τὴν ἐσπέραν, καὶ ἐὰν βρέχῃ τῇ ἐπαύριον δὲν θὰ βρέχῃ ὁσάκις δὲ ἡ πέριδικα, καὶ ἐν κλωβῷ, λαλεῖ τὴν ἐπαύριον θὰ βρέξῃ. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὴν Μάνην λέγουσιν:

Ἡ πέρικα κράζει νερὸ κ' ἡ κουκουβάγια βδία.²⁾

Ὅσάκις οἱ λάροι ἐμφανίζονται πλησίον τῆς ἀκτῆς καὶ ἐν τελείᾳ γαλήνῃ καὶ κἀθηνται ἐπὶ τοῦ ὕδατος ἡρέμα καὶ πολλοί, ἀφρεύτως ἐπίκειται τρικυμία· ὅταν δὲ ἐν ὥρᾳ κακοκαιρίας μετρίας ἵπτανται παρὰ τὴν ξηρὰν, ἡ κακοκαιρία θὰ αὐξήσῃ· ὅταν δὲ ἱπτάμενοι προχωρῶσι πολὺ πρὸς τὴν ξηρὰν, τότε ἐπίκειται θύελλα. Τοῦτο δύναμαι νὰ τὸ βεβαιώσω ἐκ πολυετοῦς παρατηρήσεως ὡς ἀλάθευτον.³⁾

Ὅταν τὰ χελιδόνια φεύγουν ἔνωρίς, μόλις ἀρχομένου τοῦ Σεπτεμβρίου, προμηνύουν βαρυχειμωνιά.

Προμηνύματα ἐξ ἄλλων ζώων. Οἱ χωρικοὶ τὴν πρῶταν τῆς 14 Σεπτεμβρίου ἐξερχόμενοι τῆς οἰκίας των παρατηροῦσι πῶς κοιμᾶται ὁ σκύλος των, (ὅστις βεβαίως κοιμᾶται ἐκτὸς τῆς οἰκίας)· καὶ ἂν μὲν ἴδωσιν αὐτὸν *τεντωμένον*, προβλέπουσι καλὸν χειμῶνα, ἐὰν δὲ τὸν ἴδωσι *κουλουριασμένον*, προβλέπουσι βαρυχειμωνιά.

Ὅσάκις οἱ χοῖροι πηδῶσι καὶ παίζουσι, προβλέπεται βροχὴ. Δι' αὐτὸ καὶ ὅταν καθ' ὁδὸν συναντῶσιν οἱ διαβάται παιδία ἢ καὶ ἐνήλικας παίζοντας διὰ πάλης ἢ καὶ ἄλλων κινήσεων, εἰρωνικῶς τοῖς λέγουσι *θὰ βρέξῃ*.⁴⁾

¹⁾ [Τὸ ὄνομα σημειώνει ὁ *Heldreich* (La faune de Grèce σ. 52) ὡς ἐπιχωριάζον εἰς τὰς Κυκλάδας, ἀλλὰ μᾶλλον εἶναι πανελλήνιον. Ὁ Χελδραῖχ ταυτίζει τὸ *βροχοποῦλι* καὶ τὸν *ἀρδαλον* τοῦ Ἀριστοτέλους· τὸ ἐπιστημονικὸν ὄνομα αὐτοῦ εἶναι χαράδριος ὁ ὑέτιος (*charadrius pluvialis* L.)— Σ.τ.Δ.]

²⁾ Βδία=εὐδία. [Παραλλαγή γορτυνιακῆ τῆς παροιμίας: «Ὁ γούβης σκούζει γιὰ νερὸ καὶ ἡ χουχουβάγια ξέρα.» (Π. Π. λ. κουκουβάγια 10). Πρβλ. Θεοφράστ. Ἀποσπ. Γ' δ' 52: «γλαυξ ἡσυχαιὸν φθεγγομένη ἐν χειμῶνι εὐδιαν προσημαίνει.»— Σ.τ.Δ.]

³⁾ [Πρβλ. Θεοφράστ. Ἀπ. Γ' γ' 40: «καὶ ἐὰν ἐκ πελάγους ὄρνιθες φεύγωσι χειμῶνα σημαίνουσι»—Σ.τ.Δ.]

⁴⁾ [Πρβλ. *Πολίτου*, Παροιμ. τ. Γ' σ. 105 λ. γουρούνια 5: «Γουρούνια παλεύουν; Βροχὴ θὰ χουμε. Καὶ μεσσηνιακὴ παροιμία (αὐτ. λ. μαλώνω 19): «Ὅταν δυὸ γαρδάρου μαλώνουν, θὰ βρέξῃ.» Αὗται ἐπιλέγονται καὶ σκωπτικῶς εἰς ἐρίζοντας. Προῆλθον δ' ἐκ τῆς δοξασίας ὅτι ἡ βροχὴ προέρχεται ἐκ τῆς πάλης τῶν ἀνέμων, ὅθεν καὶ ἡ παροιμία: «Ἄν δὲ μαλώσουν δυὸ καιροὶ | μὴν καρτερῆς βροχῆ.» (Παροιμ. λ. μαλώνω 2. 2α.) Περὶ τῆς μυθολογικῆς παραστάσεως τῆς πάλης τῶν ἀνέμων βλ. *Πολίτου* Δημῶδ. μετεωρολογ. μῦθοι σ. 27-9. Παραδόσεις σ. 852-3. 1115.—Σ.τ.Δ.]

Τούτ' αὐτὸ λέγεται καὶ ὅταν ὁ χοῖρος ἢ οἱ χοῖροι γρυλίζουσιν ἐκτάκτως, ἰδίως ἐν καιρῷ νυκτός.

Περὶ τούτου διηγοῦνται ἐν Πάτραις τὸ ἑξῆς ἀνέκδοτον.

Μιά φορὰ ὁ πασᾶς τῶν Πατρῶν ἐπῆγε ἔς ἓνα χωριό καὶ ἐκόνεψε ἔς τοῦ παπᾶ τὸ σπίτι. Ὁ παπᾶς εἶχε ὁμορφή παπαδιά καὶ τοῦ νοστήμισε τοῦ πασᾶ. Ἐκεῖ ποῦ ἔτρωγαν, τὸ γουροῦνι ἔς τὸ κατῶγι ἄρχισε νὰ γρυλίζῃ. Ὁ παπᾶς λέει τότε: «Αὔριο θὰ βρέξῃ, πασᾶ μου,» ἐνῶ ἦτο ξαστεργιά. «Καὶ ποῦ τὸ ξέρεις ἐσύ; τὸν ἐρωτᾷ ὁ πασᾶς.—Τὸ εἶπε τὸ μαγαριομένο.» λέει ὁ παπᾶς (Δὲν εἶπε τὸ γουροῦνι ἐπειδὴ οἱ Τούρκοι οὐδὲ τὸ ὄνομα θέλουν ν' ἀκούουν τοῦ ζώου αὐτοῦ.) «Ἐ ὦρὲ παπᾶ, τοῦ λέει ὁ Τούρκος· ἂν βρέξῃ αὔριο θὰ σοῦ χαρίσω τὸ ἄτι μου καὶ ἂν δὲ βρέξῃ θὰ σοῦ πάρω τὴν παπαδιά.» Ὁ παπᾶς σὰν τ' ἄκουσε τὰ χασε καὶ ἀρχίνησε νὰ λέῃ τοῦ πασᾶ ὅτι ἔτσι πιστεύει ὁ λαός, ἀλλὰ δὲν εἶναι πάντοτε ἀλήθεια καὶ ἄλλα τέτοια Ἄλλὰ ὁ πασᾶς τοῦ εἶπε. «Παπᾶ, τήραξε καλά. Τούρκου λόγος δυὸ δὲ γίνεται.» Ὁ παπᾶς ὅλη τὴ νύχτα ἐμπαινόβγαине γὰ νὰ ἰδῇ τι καιρὸς κάνει γὰ νὰ μὴ χάσῃ τὴν παπαδιά του· ἀλλὰ πάντα ἠῦρισκε ξαστεργιά. Ἐναν καιρό. ἐκεῖ ποῦ ἐχουχουλιώτανε γὰ τὸ κακὸ ποῦ θὰ πάθαινε, ἀκούει μπουμπουνητό· βγαίνει ὄξω τηράει κατῶι¹⁾ ὁ οὐρανός· σὲ λιγάκι ἀρχινάει βροχὴ μὲ τὸ κανάτι. Ἀπὸ τὴ χαρὰ του φωνάζει τοῦ πασᾶ ποῦ ἐκοιμώτανε σὲ ἄλλον ὄντά. «Πασᾶ μου! τὸ εἶπε τὸ μαγαριομένο κ' ἔγινε. —Καλά,» τοῦ ἀπαντάει ὁ πασᾶς. Τὴν αὐγὴ ἐσηκώθηκε ὁ πασᾶς, ἐνιφτηκε, ἐντύθηκε, ἦπιε τὸν καφέ του καὶ λέει τοῦ παπᾶ: «Ἐλα κοντά, παπᾶ. νὰ πάρῃς τὸ ἄτι, ἅμα φτάσουμε ἔς τὴν Πάτρα. —Ὅχι, πασᾶ μου! σ' εὐχαριστῶ, ἀποκρένεται ὁ παπᾶς· δὲν τὸ θέλω· νὰν τὸ χαρῆς. —Ὅχι τοῦ λέει ὁ πασᾶς! γιὰτὶ ἐγὼ ἂν δὲν ἔβρεχε θὰ σοῦ ἔπαιρνα τὴ παπαδιά. Τούρκου λόγος δυὸ δὲ γίνεται.» Ἐτσι κ' ὅλα ὁ παπᾶς ἐπῆγε κοντὰ καὶ ἐπῆρε τὸ ἄτι. Ὁ πασᾶς δὲν τὸ χώνευε, ὄχι γιὰτὶ ἔχασε τὸ ἄτι, ἀλλὰ τὴν παπαδιά, ἀπὸ τὸ γουροῦνι. Μιά ἡμέρα κράζει τὸ χότζα του καὶ τὸν ἐρωτάει. «Τι καιρὸς θὰ κάμῃ αὔριο;» Ὁ χότζας τοῦ λέει. «Ἐέρω γὼ τι καιρὸς θὰ κάμῃ; —Βρέ, τοῦ λέει ὁ πασᾶς, τότε τι χότζας εἶσαι; Τὰ γουρούνια τῶν παπάδων τῶν γκισούρηδων ξέρουν τι καιρὸς θὰ κάμῃ καὶ σὺ δὲν ἠξέρεις; Καὶ ἂν τὰ γουρούνια τοὺς ξέρουν τι καιρὸς θὰ κάμῃ, φαντάσου πόσα ξέρουν οἱ παπᾶδες! Ἄ σιχτήρ ἀπὸ κεῖ,» τοῦ λέει τοῦ χότζα καὶ τὸν ἔδιωξε ἀπὸ τὸ κονάκι.

Προμνήματα ἐκ τῶν νεφῶν. Ὅσακις ἐν Πάτραις ἴδωμεν νέφη ἐπικαθήμενα τοῦ ἀπέναντι ὄρους τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος Παλιοβούνας (Ταφίαισος), λέγομεν ὅτι ἀφεύκτως θὰ βρέξῃ. Ἐπίσης ὅταν ἴδωμεν ἐπὶ τοῦ πρὸς τὰ ΝΔ τῆς πόλεως κειμένου ὄρους Σανταμερίου (Σαῖντ Ὀμέρ, ἢ ἀρχαία Σκόλις) νέφη, προβλέπομεν ἐπίσης βροχὴν καὶ λέγομεν: «Τὸ Σανταμέρι ἐφορτώθηκε». Ἐπίσης ὅταν πρὸς Δ ὑπάρχει μαυρίλα (μαῦρα νέφη) ἐπίκειται βροχὴ.

¹⁾ Ἐὰν ὁ ἥλιος δύσῃ ἐντὸς νεφῶν ὁ καιρὸς θὰ χαλάσῃ δηλ. ἐπίκειται βροχὴ.²⁾

Οἱ χωρικοὶ παρατηροῦν τὴν Πλειάδα (πούλιαν) ὅταν βασιλεύῃ (δύῃ) περὶ

¹⁾ Κατῶγι, κατώγειον, ὑπόγειον· μεταφορικῶς σκοτεινός, μαῦρος.

²⁾ [Τὴν αὐτὴν παρατήρησιν κάμνουν καὶ οἱ Λακκοβικιώται Βλ. Γουσίου, Ἡ κατὰ τὸ Πάγγαιον χώρα σ. 74.— Σ.τ.Δ.].

τὰς ἀρχὰς Νοεμβρίου τὴν πρωΐαν καὶ ἐὰν βασιλεύσῃ μὲ συνεφίαν· προβλέπουσι βαρυχειμωνιὰν καὶ τάνάπαλιν.

Περὶ τῆς Πούλιας λέγεται καὶ τὸ ἐξῆς:

*Ἡ πούλια βασιλεύοντας
καὶ πίσω παραγγέλλοντας·
Μῆτε τσοπάνος ἔς τὸ βουνό,
μῆτε γιωργὸς ἔς τοὺς κάμπους.¹⁾*

δηλ. πρέπει ἕως τότε νὰ τελειώσῃ ἡ σπορὰ καὶ τὰ ποιμνία νὰ μεταβῶσιν εἰς τὰ ξεχειμάδια.

Προμηνύματα ἐκ τῆς σελήνης. Ἡ κάθετος (ὀρθία) νέα σελήνη ἅμα ἐμφανιζομένη εἰς τὸν ὀρίζοντα δηλοῖ καλοκαιρίαν, ἡ δὲ πλαγία (δίπλα) κακοκαιρίαν καθ' ὅλην τὴν περίοδον αὐτῆς.²⁾

Ὅταν περὶ τὴν σελήνην σχηματίζεται ἄλλως ἄλῳνι σημαίνει ἄνεμόν. τὸ δὲ σημεῖον ἐξ οὗ θὰ πνεύσῃ οὗτος Β. Ν κτλ. δηλοῦται ἐκ τοῦ μέρους τῆς ἄλωνος ὅπερ φαίνεται διερρηγμένον (χαλασμένον).³⁾

Θάλασσα. Ὅταν ἐκ τῆς θαλάσσης ἀναδίδεται ὁσμὴ ὑδροπέποντος (καρπουζιοῦ, χειμωνικοῦ) ἐπίκειται βροχὴ.

Ἀστραπαί. Ὅταν ἀστράπτῃ ἐκ τοῦ ΝΔ. Δ. καὶ ΒΔ. σημαίνει ἐπικειμένην βροχὴν. Ὅταν ἀστράπτει ἐκ Β. ΒΑ. Α. σημαίνει ἐπικείμενον Β ἄνεμόν. Ὅταν εἶναι αἰθρία (ξαστεργιά) καὶ ἀστράπτῃ σημαίνει ζέστην.

X. Π. ΚΟΡΥΛΛΟΣ

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ. ΑΓΓΕΛΜΑΤΑ

Παρατηρήσεις εἰς τὰς παροιμίας τοῦ Ζαγορίου.

Εἰς τὴν ἐν *Λαογραφία* Β' σ. 307 κ.έ. καλλίστην Συλλογὴν παροιμιῶν τοῦ Ζαγορίου, ὡς πιστῶς μετέγραψε καὶ ἀκριβῶς ἠρμήνευσεν ὁ κ. Γ. Π. Ἀναγνωστόπουλος ποιουῦμι τὰς ἐξῆς παρατηρήσεις.

Ἐν λ. *Ἀγουργά* «Τὸν ἔμασε ἡ Ἀγουργά κ' ἡ Ἀγλήγουρα = ἀπέθανε προῶ-
ρως» — Τὰς λ. Ἀγουργά καὶ Ἀγλήγουρα ὡς οὐσιαστικὰ καὶ δὴ καὶ κύρια νομίζω ἀνυπάρχτους. Ἡ παροιμία κατ' ἐμὴν γνώμην μεταγραφτέα «Τὸν ἔμασι (ἐννοεῖται ὁ Χάρος) ἀγουργὰ καὶ ἀγλή(γ)ουρα» (= γοργὰ καὶ γλήγορα) Τὸ α τοῦ ἀγουργὰ εἶναι προθεματικὸν ὡς τὸ τοῦ ἀγλήγουρα, ἢ καὶ παρακλευσματικὸν ἄγουργὰ (= ἐμπρὸς γοργά). Ἐγὼ ἤκουσα τὴν παροιμίαν ἐν Ζαγορίῳ «Τὸν πῆρι γοργὰ καὶ ἀγλήγουρα (οὐ Χάρος)». Ἐξηγητικὴ τῆς ἐσφαλμένως διατυπωθείσης παροιμίας εἶναι καὶ ἡ ἰσοδύναμος ταύτης ἐν Βίτση τοῦ Ζαγορίου ἐπίσης λεγομένη: (πῆρι ἢ) «ἀπέθανε τριχάτους καὶ ἀρεντάτους» (= τρεχάτος καὶ ἀρεντάτος) ἐπὶ τῶν προῶρως καὶ ἀπροσδοκῆτως ἀποθνησκόντων.

¹⁾ [Ἡ παροιμία εἶναι κοινοτάτη φέρονται δ' αὐτῆς, ἐν Πελοποννήσῳ μάλιστα, πολλαὶ παραλλαγίαι. *Πολίτων*, Παροιμίαι λ. Πούλια ἀρ. 1-8. — Σ.τ.Δ.]

²⁾ [Βλ. *Λαογραφ.* Α' 676. Β' 689. — Σ.τ.Δ.]

³⁾ [Βλ. *Λαογρ.* Α' 676].

Ἐν λ. γάλα. Λέγεται καὶ «Μαρτύροι τοῦ γάλα τς μάννας τ (=λίαν ἔταλαι-
πωρήθη).

Ἐν λ. γομάρι. «Σὰν τὰ γομάρια τς Ζίτσας» προσθετέον ὅτι τοῦτο λέγε-
ται σκωπικῶς, ἐπὶ ἀφθόνων πραγμάτων

Ἐν λ. ἔρωτῶ. «Τὸν ἄρρουστου ῥουτοῦν;» συνήθως ἄνευ ἐρωτηματικοῦ.

Ἐν λ. ἡσκιος «Ἐχ' ἡσκιουν» προσθετέον ὅτι λέγεται καὶ ἐπὶ τῶν εὐυπο-
λήπτων.

Ἐν λ. καλὸς 4. «Ἀπὸν τοῦ λότιλα, καλὴ 'ν' κ' ἢ Παναγιώτινα». Συνήθως
λέγεται «ἀπὸν τοῦ ἴτς' κρούλιτιλα...» οὕτω δὲ συμπληροῦται καὶ ὁ στίχος.—(τὸ
ἴτς' καὶ χίτς' τουρκικὰ = οὐδόλως).

Ἐν λ. κεφάλι 3. Συνήθως ἀκούεται «Τοῦ ἠφερε τοῦ κιφάλ' γύρα».

Ἐν λ. κοιμῶμαι. Τὸ «πέσε κημήσ» εἰρωνικῶς, συνήθως λέγεται πληρέστε-
ρον «πέσι κημήσ' κὶ μὴ σὶ μέλ'» καὶ «πέσι κημήσ' κ' ἢ δ'λειά σ' γένιτι».

Ἐν λ. λέγω 3. Ἐν Βίτση Ζαγορίου λέγεται «Δὲ σ' λέει κανένας στάκα πα-
ρέκ'» ἐπὶ ἀπολύτου ἡσυχίας καὶ ἀφοβίας

Ἐν λ. ξισμπρέβω (σ. 221) «πέθανι τοῦ βόιδ' ξισμπρέψαμαν». Ἐγὼ ἤκουσα
μόνον «ψόφ'σι τοῦ βόιδ' ξισμπρέψαμαν». Τὸ ἀπέθανε μόνον ἐπὶ ἀνθρώπων καὶ
μελισσῶν, καθ' ὅσον γινώσκω λέγεται· ἐπὶ δὲ ζώων, μηδὲ τοῦ βοῦς ἐξαιρουμέ-
νου, τὸ ἐψόφησε (ψόφ'σι), εἰ καὶ ὁ ἀροτήρ βοῦς θεωρεῖται καὶ νῦν ἔτι ἐν Ἠπειρῷ
οἶονεὶ ἱερός, ὑπάρχει μάλιστα παράδοσις καθ' ἣν ἄλλοτε ὑπανίσταντο διερχομέ-
νου αὐτοῦ, καὶ πόλλαχού δὲ ἰσχύει τὸ ἀρχαῖον «βοῦν ἀροτήρα μὴ ἐσθίειν».

σ' ακῶς σελ 324 «Σ' ακῶ σ' ακῶ, μπὸμ σ' ακῶ». Ἡ παροιμία αὕτη εἶναι τουρ-
κικὴ εἰσαχθεῖσα ἔξωθεν καὶ εὐχρηστοῦσα μόνον παρ' ἀνδράσιν ἀποδημήσασιν
εἰς τουρκοφώνους χώρας Ἀντὶ τοῦ μπὸμ ἢ παρ. ἐνέχει τὸ κακέμφατον τουρκ.
μπὸκ (=σκῶρ).

Ψάρι σελ. 329. Τὴν παροιμίαν ταύτην ἤκουσα ἐν Ζαγορίῳ, ὧδε, ἔμμετρον
καὶ ὁμοιοκατάληκτον:

«Πᾶρι ψάρ' νὰ φτυ οὐμιστι
κὶ κριάς νὰ φλιούμιστι.»

Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1 Δεκεμβρίου 1910.

Δ. Μ. ΣΑΡΡΟΣ

Παρατηρήσεις εἰς Διογραφίας τ. Β'.

Τὸ ἐν τ. Β' σ. 305 σημειούμενον ὑπὸ τοῦ κ. Μπούτουρα Πουλιαντέρης ὡς
ὄνομα τοῦ μηνὸς Μαρτίου ἀκούεται ἐν Κρήτῃ ὑπὸ τὸν τύπον Πουλλαντέρας ἢ
Μπουλλαντέρας ὡς ὑβριστικὸν ἐπίθετον ἀνθρώπου ἀδηφάγου ἀργοῦ καὶ φλυαροῦ.
Πιστεύω ὅτι γίνεται ἐκ τοῦ πουλλι καὶ ἄντερον (πουλλάντερος καὶ μεγεθυντ.
πουλλαντέρας), καὶ τότε εἶναι ὁ ἔχων τὸ ἔντερον τοῦ πουλλιου, τὸ ὁποῖον διαρ-
κῶς τρώγει καὶ ἐκκρίνει. Λέγεται ἀκόμη τὸ μπουλλαντέρα ἐπὶ οἴνου κακῆς ποιό-
τητος καὶ ὕδαροῦς.

Τὸ ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι ἀναφερόμενον Ὑνασιῆς ὄνομα τοῦ Ἰουνίου, ἂν δὲν

εἶναι ἕτερος τύπος τοῦ *Νεαστής*. (Μπούτουρα ὀνόματα μηνῶν σελ. 24), εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Πολίτου ἀναγραφόμενον (Λαογρ. Β' σελ. 509) Ὁρμιστής ἢ Ῥιμιστής, ἧτοι εἶναι ὁ μὴν, καθ' ὃν ὀρνιαζονται αἱ συκαί.

Τὸ ἐν σελ. 334 ἀναφερόμενον κυθηραϊκὸν αἰνίγμα.

Ἄντρο μακρὸν μακρὸν
καὶ ἴς τὴν πόρτα τραγουδεῖ,

εἶναι οὐχὶ ἡ *καμπάνα*, ἀλλὰ τὸ *σημαντήρι*, τὸ γνωστὸν ἡμικυκλικὸν σιδηροῦν σήμαντρον, τὸ ὁποῖον ὄρθρου βαθέος περιφέρουσι οἱ σημαντηρᾶδες εἰς τὰ χωρία σημαίνοντες αὐτὸ ἔξωθεν ἐκάστης οἰκίας, ἵνα ἐξυπνίωσι τοὺς χωρικοὺς καὶ μεταβῶσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

Τὸ ἐν σελ. 356 κυθηραϊκὸν ᾄσματιον «Ἐκαμε ἡ χήνα μου τ' αὐγὸ» κτλ. δὲν εἶναι αἰνίγμα ἀλλ' ἀλληγορικὴ περιγραφή τῆς ἐκ τοῦ ἔθους ἐκκολάψεως ἀλέκτορος.

Εἰς τὸ κεφαλληνιακὸν ᾄσμα σ. 457 εἰς τὸν στίχον 22 «ἐκειὸς καὶ τὰ ζευγάρια του καὶ τὰ λαγωνικά του» βεβαίως πρέπει νὰ γράψωμεν *ζαγάρια του*.

Ἐν Ἑρακλείῳ

ΣΤΕΦ. ΞΑΝΘΟΥΔΙΔΗΣ

Συμπληρωματικὰ εἰς τὴν πραγματείαν «Ἡ ἅγια Ἐλένη εἰς τὴν Κύπρον».

Χάριν ἰδίως τῶν ἀλλοδαπῶν ἐρμηνεύομεν λέξεις τινὰς τῆς κυπριακῆς παραδόσεως ἐν σελ. 268:

στ. 7, *μαμούριν* = καλλιεργημένην, ἐκ τοῦ τουρκικοῦ *mäh mür*.

στ. 24, *ποννάτσα* = γαλήνη, ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ *bonaccia*.

στ. 26, *ὀρμάνιν*, δάσος, ἐκ τοῦ τουρκικοῦ *ormân*, ἐν Ἑλλάδι *ὄρμάνι*.

στ. 28, *ἀνεράδα* = Νεράϊδα.

στ. 30, Ἑλλουτουρκας = δὲν λειτουργεῖς;

Πρὸς τὴν περὶ τῆς εὐρέσεως τῶν σταυρῶν παράδοσιν πρβ. τὰ τοῦ *Θεοφάνους* σ. 37, 9 κέξ. *Bonnae*. Ὁ *Μαχαιρᾶς* παραπέμπει εἰς βιβλίον τοῦ ἁγίου Κυριακοῦ, ἀλλ' ὁ μεταφράζων αὐτὸν *Strambaldi* σ. 2, in un libro di San Domenico. Πρβ. καὶ τὴν σημ. τοῦ Miller εἰς τὸν *Μαχαιρᾶν*, σ. 5.

Περὶ τῆς ὁμίχλης τοῦ Σταυροβουνίου πρβ. τὴν *Histoire de Saint Louis* τοῦ Joinville. (*Oeuvres de Jean Sire de Joinville... par M. Natalis de Wailly*. Paris MDCCCLXVII σ. 412).

Σ. Μ.

Κριτικὴ ἔκδοσις τοῦ Ἐρωτοκρίτου.

Ἡ ἐν Μονάχῳ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν ἐχορήγησεν ὡς συνδρομὴν εἰς τὴν κριτικὴν ἔκδοσιν τοῦ Ἐρωτοκρίτου ὑπὸ τῶν κ. κ. Ξανθοῦδίδου καὶ Ἀλεξίου χρηματικὸν τι ποσὸν ἐκ τῶν τόκων τοῦ κληροδοτήματος Θερεϊανοῦ.

Πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν καὶ ἡ Ἀκαδημαϊκὴ σύγκλητος τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ἐνέκρινε νὰ δοθῶσιν εἰς τοὺς ἐκδότας δραχμαὶ πεντακόσαι, τὸ χρηματικὸν ἄθλον τοῦ Παντελιδείου δραματικοῦ ἀγῶνος τοῦ 1908, ὅπερ ὁ βραβευθεὶς κ. Φ. Ν. Πολίτης εἶχεν ἔκτοτε ὀρίσῃ νὰ δοθῇ ὑπὸ τοῦ Πανεπιστημίου ὡς ἀμοιβὴ ἐπιστημονικῆς ἐργασίας περὶ τοῦ Ἐρωτοκρίτου ἀξίας λόγου, κατὰ τὴν κρίσιν τῆς Ἀκαδημαϊκῆς συγκλήτου.

BIBLIOGRAFIA

D. Russo. Studi si critice. O carte asupra Învățăturilor lui Pseudo-Neagoe. Răspuns unui critic. Cărți de bușă cuviință. Un catalog de mss Grecești. București 1910. 8ον σ. 123 δρ. 3.

Ὁ κ. Δ. Ρουσσος, γνῶριμώτατος εἰς τοὺς φιλολογοῦντας καὶ ἐκ τῆς πρώτης αὐτοῦ κριτικωτάτης πραγματείας «Τρεῖς Γαζαῖοι,» ἦν ἑλληνιστὶ ἐδημοσίευσεν (ἐν Κ/πόλει 1893), καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων εἰς ῥωμουνικὴν γλῶσσαν μελετῶν, ἀναφερομένων πρὸ πάντων εἰς τὴν μέσην ἑλληνικὴν φιλολογίαν καὶ εἰς τὴν ῥοπήν ταύτης εἰς τὴν ῥωμουνικὴν, συνεξέδωκεν ἐν τῷ προκειμένῳ τομιδίῳ τρεῖς διατριβάς του, δημοσιευθείσας ἀπὸ τοῦ 1908-1910 ἐν τῷ περιοδικῷ *Coșnorbiri literare*, πάσας δὲ κοινὸν ἐχούσας θέμα, τὴν ἐξέτασιν τοῦ συνδέσμου τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ρουμανίας ἐν τῷ παρελθόντι. Εἰς ταύτας δὲ προσέθηκεν ἐκτενεστέραν τινὰ πραγματείαν περὶ τῆς ἀρίστης μεθόδου πρὸς σύνταξιν καταλόγου ἑλληνικῶν χειρογράφων, λαβῶν τὸ ἐνδόσιμον ἐκ τοῦ ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Λίτζικα ἐκδοθέντος καταλόγου τῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων τῆς ῥωμουνικῆς ἀκαδημίας, τοῦ ὁποίου καταδεικνύει τὰς πλημμελείας.

Ἐν τῇ πρώτῃ πραγματεία ἐπικρίνει ὁ κ. Ρ. τὴν ἐναίσιμον ἐπὶ διδασκαλία εἰς τὸ ἐν Λιψία Πανεπιστήμιον ὑποβληθεῖσαν διατριβὴν τοῦ ἐξ Ὁρχανιῆ τῆς Βουλγαρίας κ. Στόγιαν Ῥωμάνσκυ περὶ τῆς ψυχωφελοῦς παραινήσεως τοῦ βοεβόδα Νάγγοε Βασαράβα πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Θεοδόσιον. Ἡ «παραίνεσις» αὕτη θεωρεῖται ὑπὸ Ῥωμούνων γραμματολόγων ὡς ἐν τῶν καλλίστων ἔργων τῆς ῥωμουνικῆς λογοτεχνίας, πολλὰς ἐγκλείον ποιητικὰς ἀρετάς, κράτιστον δὲ καὶ ἐντελέστατον τὴν τε οὐσίαν καὶ τὴν διατύπωσιν. Καὶ ἄλλοι μὲν παραδέχονται ὅτι τὸ εἰς βλαχιακὴν γλῶσσαν κείμενον αὐτῆς εἶναι πρωτότυπον καὶ ἐγράφη

ὑπ' αὐτοῦ τοῦ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ἄρξαντος ἡγεμόνος Νάγγοε, ἄλλοι ὅτι δὲν εἶναι παλαιότερον τοῦ περιέχοντος αὐτὸ χειρογράφου, γραφέντος τὸ 1654, καὶ ὅτι εἶναι μετάφρασις ἐξ ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου, καὶ ἄλλοι ὅτι τὸ πρωτότυπον ἦτο γεγραμμένον εἰς σλαβωνικὴν γλῶσσαν. Ὁ δὲ κ. Ροῦσσοσ ἐν προγενεστέρω ἔργῳ αὐτοῦ (*Studi Bizantino-romîne*, ἐν Βουκουρ. 1907) ὑπέδειξεν ὅτι ὁ γράψας τὴν *Παραίνεσιν* ἠρύσθη τὰς πλείστας τῶν διδασκαλιῶν αὐτοῦ ἐκ τῆς «Κατανύξεως» τοῦ Συμεῶν (ἐκδοθείσης τὸ πρῶτον ὑπὸ Παϊσίου ἱερομονάχου, ἐν Ἀθήναις 1873). Ἐν δὲ τῇ προκειμένη πραγματεία ἐξελέγχει τὰ ὑπὸ τοῦ Ῥωμάνσκυ προσαγόμενα τεκμήρια τῆς γνησιότητος τῆς «Παραινέσεως» τοῦ Νάγγοε ὡς σαθρότατα· αἱ δὲ εἰς σλαβωνικὴν γλῶσσαν ψευδοχρυσόστομοι ὁμίλιαί, τὰς ὁποίας ὁ Ῥωμάνσκυ νομίζει ὅτι ἀνεκάλυψεν ὡς τὴν κυρίαν πηγὴν τῆς «Παραινέσεως», ἀποδεικνύει ὁ Ροῦσσοσ ὅτι οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ αὐτὴ ἡ Κατανύξις τοῦ Συμεῶν.

Ἐν τῇ δευτέρῳ διατριβῇ ἀνασκευάζει τὰς ὑπὸ τοῦ Ν. Ι. Ἀποστολέσκου ἐπικρίσεις τῶν «Βυζαντινορωμουνικῶν μελετῶν» τοῦ συγγραφέως, δημοσιευθείσας ἐν τῷ περιοδικῷ συγγράμματι «Ῥωμουνικά γράμματα καὶ τέχνη» (*Literatura și Artă română*).

Ἐν τῇ τρίτῃ πραγματεύεται «περὶ τῶν ἐν ἑλληνικῇ καὶ Ῥωμουνικῇ γλῶσση βιβλίων χρηστοηθείας» (*Cărți de bună cuviință în limba graecă și română*), καὶ ἰδίᾳ περὶ τῆς *Χρηστοηθείας* τοῦ Ἀντωνίου τοῦ Βυζαντίου. Τὸ βιβλίον τοῦτο, εἰς ἀρχαίαν ἑλληνικὴν γεγραμμένον, ἦτο ἐν μεγάλῃ χρήσει παρ' ἡμῖν κατὰ τὸν ΙΗ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος καὶ ἦτο εἰσηγμένον εἰς τὰ σχολεῖα ὡς κείμενον πρὸς διδασκαλίαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Ὅθεν καὶ ἐκδόσεις ἔσχε πολλάς, περὶ τὰς εἴκοσιν, ἐν διαστήματι τεσσαράκοντα περίπου ἐτῶν, καὶ πολλὰ χειρόγραφα αὐτοῦ εὑρίσκονται ἐν βιβλιοθήκαις, ὧν ἓνια μετὰ ψυχαγωγικῆς παραφράσεως. Τελευταῖος ἐκδότης τῆς *Χρηστοηθείας* εἶναι ὁ καθηγητῆς τῆς θεολογικῆς σχολῆς καὶ εἰτὰ ἀρχιεπίσκοπος Πατρῶν Νικηφόρος Καλογεράς, (ἐν Ἀθήναις 1881). Οὗτος πάνυ ἀταλαιπώρως ὑπέλαβε τὸν Ἀντώνιον Βυζάντιον τῆς *Χρηστοηθείας* ὡς αὐτὸν τὸν κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα ζήσαντα μοναχὸν Ἀντώνιον τὸν καλούμενον Μέλισσα καὶ ἔκρινε πολὺν περίεργον ὅτι ἐνῶ τὸ ἀν-

θολόγιον τούτου ἢ Μέλισσα «τοσάκις ἤδη κατὰ διαφόρους καιροὺς
 »ἀνετυπώθη, ἢ Χρηστοθήθεια ἔργον οὐσα τοῦ αὐτοῦ καὶ προῖον μά-
 »λιστα καθαρὸν τῆς ἰδίας γραφίδος, μόνον ἅπαξ εἶδε τὸ τῆς δημο-
 »σιότητος φῶς.» Ἐθεώρησε δ' ἀναγκαῖον νὰ προσθέσῃ καὶ παρά-
 φρασιν εἰς ἀπλὴν γλῶσσαν, ἣν ὡς ἐξῆς χαρακτηρίζει: «τῆς Μούσης
 »τὸ λαμπρὸν καὶ περικαλλές ἔνδυμα τῆς παλαιᾶς γλώσσης ἀφαιρέ-
 »σαντες, ἐνεδύσαμεν αὐτὴν τὸ πενιχρὸν τριβώνιον τῆς καθωμιλη-
 »μένης.» Ὁ τὸν ἔραριστὴν μοναχὸν τοῦ ΙΑ' αἰῶνος ταυτίζων πρὸς
 τὸν Κωνσταντινουπολίτην λόγιον τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, καὶ παντελῶς
 ἀγνοῶν τὰς διαφόρους ἐκδόσεις διδακτικοῦ βιβλίου τῶν ἑλληνικῶν
 σχολείων ἐπὶ τῆς τουρκοκρατίας, οὐδόλως ἄπορον ὅτι ἠγνόει πῶς καὶ
 ἄλλος πρὸ αὐτοῦ μοναχός, ὁ Καισάριος Δαπόντες ἐφιλοπόνησε πα-
 ράφρασιν τῆς Χρηστοθείας «εἰς γλῶσσαν τὴν ἀπλὴν, ὡσὰν ἀπλοῦς
 Ῥωμαῖος,» οὕτω δὲ ὑπεβλήθη εἰς τὸν περιττὸν καὶ ἄχαριν κόπον,
 νὰ καλύψῃ μὲ τὸ εὐτελές τριβώνιον τῆς χυδαίας γλώσσης τὸ σεμνο-
 πρεπὲς γλωσσικὸν κάλλος τοῦ ἔργου τοῦ Βυζαντίου.

Ἄλλ' ἐκεῖνο ὅπερ εὐλόγως θὰ ἐφαίνετο περίεργον εἰς τὸν Νικη-
 φόρον Καλογεράν, ἂν ἐγίνωσκε τὰς πρώτας ἐκδόσεις τῆς Χρηστοθείας,
 εἶναι τὸ ἐν ταύταις βεβαιούμενον, ὅτι τὸ πρωτότυπον ἐγράφη
 λατινιστί. «Μετενήνεκται δ' ὑπὸ τινος ἐκ τῆς λατινίδος φωνῆς εἰς
 ἀπλὴν φράσιν.» Ὁ δ' «ἐλλόγιμος καὶ ἐν σπουδαίοις ἄριστος Ἀντώ-
 »νιος, ὁ Βυζάντιος μετωχετεύσατο αὐθις εἰς τὴν ἑλληνικὴν κατα-
 »γλαίσας τῷ κάλλει τοῦ ἑλληνικοῦ χαρακτηῆρος.» Ὅθεν ὁ Ἀντώνιος
 ὁ Βυζάντιος ἦτο ἀπλοῦς μεταφραστής, τὸν δὲ ἀληθῆ συγγραφέα τῆς
 Χρηστοθείας φανερώνει ἡμῖν ὁ κ. Ρ. ἐν τῇ προκειμένῃ πραγματείᾳ.
 Εἶναι δ' οὗτος ὁ πολὺς Ἑρασμος, ὅστις τῷ 1526 ἐξέδωκεν ἐν Ἀμ-
 βέρσῃ πραγματείαν de civilitate morum puerilium, γραφεῖσαν
 πρὸς χρῆσιν τοῦ μικροῦ παιδὸς τοῦ πρίγκιπος τοῦ Veere Ἀδόλφου.
 Αὕτη μετεφράσθη εἰς πολλὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας κατὰ τὸν ΙΣ'
 αἰῶνα, μεγάλη δ' ἦτο ἡ ῥοπὴ αὐτῆς εἰς τὴν ἀγωγὴν τῶν παιδῶν,
 μάλιστα ἐν Γαλλίᾳ. Ἐκ τῆς λατινικῆς μετέφρασέ τις εἰς τὴν κοινὴν
 ἑλληνικὴν, ταύτην δὲ τὴν μετάφρασιν παρέφρασε προσανξήσας διὰ
 πολλῶν προσθηκῶν ὁ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος διδάσκαλος

τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει σχολῆς καὶ λογοθέτης τοῦ γενικοῦ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας Ἀντώνιος ὁ Βυζάντιος.

Τὸ ἔργον τοῦ Ἀντωνίου Βυζαντίου ἐθεωρήθη πρόσφορον πρὸς διπλοῦν σκοπόν, τὸν τῆς διδασκαλίας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τὸν τῆς μορφώσεως τοῦ ἠθους, ἢ ἀκριβέστερον τῆς ἐκμαθήσεως τῶν τρόπων τῆς καλῆς συμπεριφορᾶς. Ἐκ τούτου ἐξηγεῖται καὶ ἡ χρῆσις αὐτοῦ ὡς διδακτικοῦ βιβλίου καὶ ἡ μεγάλη πληθὺς τῶν ἀντιγράφων καὶ τῶν ἐκδόσεων, καὶ δὴ καὶ τῶν διασκευῶν. Διότι πλὴν τῆς εἰς πολιτικούς στίχους διασκευῆς τοῦ Καισαρίου Δαπόντε (1770) καὶ ὁ Δανιὴλ ὁ Κεραμεὺς ἐνέτεινεν αὐτὸ εἰς ἰαμβικούς στίχους, καὶ ὁ Δημ. ὁ Δάρβαρης διεσκεύασε μετὰ πολλῶν προσθηκῶν καὶ μεταβολῶν καὶ ἐξέδωκε τῷ 1790 ἐν Βιέννῃ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Χειραγωγία εἰς τὴν καλοκαγαθίαν ἦτοι ἐγχειρίδιον εἰς ἀνάγνωσιν τοῖς σπουδάζουσι νεανίσκοις τῶν Ῥωμαίων καὶ Βλάχων.»

Βιβλίον εἰς ὃ τσαυτὴ ἀπεδίκετο χρησιμότης οὐδόλως ἄπορον ὅτι παρέλαβον ἐκ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἄλλοι λαοὶ τοῦ Αἴμου. Ὁ κ. Ροῦσσοσ πραγματεύεται ἐκτενῶς καὶ ἀκριβέστατα περὶ δύο μεταφράσεων εἰς βλαχικὴν γλῶσσαν τῆς τοῦ ἱεροδιακόνου Ναοῦμ Râmniceanu, ὅστις ἐκ τῆς ἑλληνικῆς παραφράσεως τοῦ Ἀντωνίου τοῦ Βυζαντίου ἐπιχούρησε τὴν Χρηστοθήειαν ἑλληνιστὶ καὶ βλαχιστὶ εἰς διμέτρους τροχαϊκοὺς καταληκτικοὺς (Χρηστοθήεια νέα. Buna obicinuitjã noaoã 1829) καὶ τῆς τοῦ Anton Pann, τοῦ Ῥωμοῦνου πολυγράφου, ὅστις ἠκολούθησε μᾶλλον κατὰ τὸν κ. Ροῦσσον ἐν τῇ μεταφράσει του τὴν διασκευὴν τοῦ Καισαρίου Δαπόντε (Hristoitie, ἐν Βουκουρεστίῳ 1834). Πλὴν τούτων καὶ ἄλλας μνημονεύει ἀπλῶς μεταφράσεις εἰς ῥωμουνικὴν γλῶσσαν καὶ προγενεστέρας τῆς τοῦ Ναοῦμ καὶ μεταγενεστέρας τῆς τοῦ Pann ἢ τελευταία μετάφρασις ὑπὸ T. Cipariu ἐξεδόθη τῷ 1855 καὶ εἰς δευτέραν ἔκδοσιν τῷ 1863. Καὶ εἰς σλαβωνικὴν γλῶσσαν μετεφράσθη ἡ Χρηστοθήεια ὑπὸ τοῦ Ἑλληνοσ Δημ. Ν. Δαρβάρεως (ἐν Βιέννῃ 1786), καὶ εἰς βουλγαρικὴν ὑπὸ Ρορονίσι (ἐν Οφεν 1837). Τὴν δὲ διδασκαλίαν τῆς Χρηστοθηείας εἰς τὰ βλαχικὰ σχολεῖα κατὰ τὰς πρώτας δεκαετηρίδας τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐπιμαρτυρεῖ καὶ ἐν συμφωνητικόν, τὸ ὁποῖον ἀναφέρει ὁ κ. Ροῦσσοσ, τῆς 1 Ἀπριλίου 1823, καθ' ὃ ὁ συμφωνῶν διδάσκαλος

ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ παραδίδῃ μεταξὺ τῶν ἄλλων μαθημάτων καὶ *Histoire*.

Ὁ πρῶτος ἐκδότης τῆς παραφράσεως τοῦ Ἀντωνίου τοῦ Βυζαντίου ἐπεξηγῶν τὴν λέξιν Χρηστοθήθεια λέγει ὀρθῶς, ἀμφίβολον δ' ὅμως ἂν καὶ εὐλήπτως εἰς τοὺς Ἕλληνας: «Χρηστοθήθεια δ' ἐστὶ καὶ ἢ παρ' Ἰταλοῖς *Galateo*.» Ἀληθῶς δὲ ἡ Χρηστοθήθεια ἀντιστοιχεῖ κατὰ τὸ περιεχόμενον πρὸς τὸ ἔργον τοῦ Ἰταλοῦ *Della Casa*, ὅπερ τοσοῦτο εὐχρηστον καὶ γνωστὸν ἦτο κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας, ὥστε καὶ μόνον τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπεκράτησε νὰ σημαίνει τὴν εὐγένειαν καὶ κοσμιότητα τῶν τρόπων. Ἀλλὰ τοιοῦτου βιβλίου ἢ μεταφράσεως παρουσιάζει δυσχερείας τινάς, ὃ δὲ μεταφραστής, ὅπως μὴ τὸ ἔργον τοῦ ἐλεγχθῆ ἄχρηστον ἢ ἀνεπιτήδειον πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ, ὀφείλει νὰ μεταβάλῃ τινά, ἄλλα νὰ παραλείψῃ καὶ ἄλλα νὰ προσθέσῃ. Οἱ κανόνες τῆς κοσμιότητος δὲν εἶναι πάντες οἱ αὐτοὶ ἐν πάσῃ χώρᾳ καὶ ἐν παντὶ χρόνῳ. Εἰς τὸ ἔθνος διὰ τὸ ὁποῖον προορίζεται ἡ μετάφρασις ἐνδεχόμενον νὰ ἐπιχωριάξουσιν ἀγροικικοὶ τρόποι ἄγνωστοι εἰς τὸν λαόν, εἰς ὃν ἀνήκει ὁ συγγραφεὺς τοῦ πρωτοτύπου, τὸ ἐπιβαλλόμενον ὑπὸ τῆς κοσμιότητος ἐν τῇ μιᾷ χώρᾳ πιθανῶς νὰ θεωρῆται ἄκοσμον ἐν τῇ ἑτέρᾳ, ὃ δὲ διαρρεύσας μακρὸς χρόνος ἀπὸ τῆς συγγραφῆς μέχρι τῆς μεταφράσεως πάντως θὰ ἐπέφερε μεταβολὴν τοῦ βίου, συνεπαγομένην καὶ μεταβολὴν τῶν κανόνων τῆς συμπεριφορᾶς. Ὁ Ἀντώνιος ὁ Βυζάντιος εἶχεν ἐπίγνωσιν τῶν δυσχερειῶν τούτων καὶ διὰ τῶν μεταβολῶν καὶ τῶν προσθηκῶν εἰς τὸ ἔργον τοῦ Ἐράσμου προσέδωκεν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα εἰς τὴν παράφρασιν αὐτοῦ. Ἄγνωστον δ' ὅμως τίνες μεταβολαὶ ἢ προσθηκαὶ ἔγιναν ὑπὸ τούτου καὶ τίνες ὀφείλονται εἰς τὸν ἀμέσως ἀπὸ τοῦ λατινικοῦ κειμένου εἰς τὴν ὁμιλουμένην ἑλληνικὴν μεταφράσαντα, διότι ἀντίγραφον τῆς μεταφράσεως ταύτης δὲν εὗρέθη. Πάντως λίαν εὐπρόσδεκτος θὰ ἦτο συγκριτικὴ μελέτη τῶν διαφορῶν καὶ μεταβολῶν, τὰς ὁποίας παρουσιάζουσι καὶ ἡ τοῦ Βυζαντίου παράφρασις πρὸς τὸ κείμενον τοῦ Ἐράσμου, καὶ αἱ ἑλληνικαὶ διασκευαὶ τοῦ Δαπόντε καὶ τοῦ Δαρβάρεως καὶ αἱ εἰς βλαχικὴν, σλαβωνικὴν καὶ βουλγαρικὴν γλῶσσαν μεταφράσεις πρὸς ἀλλήλας καὶ πρὸς τὴν παράφρασιν ἐκείνην τοῦ Βυζαντίου. Χάριν παραδείγματος ἀναγράφομεν ὧδέ τινας τῶν μεταβολῶν

καὶ προσθηκῶν τοῦ Ἀντωνίου τοῦ Βυζαντίου εἰς τὸ κείμενον τοῦ Ἐρασμοῦ.

Προσθήκη περὶ συνηθείας ἀγνώστου εἰς τοὺς Ὀλλανδοὺς καὶ τοὺς ἄλλους Εὐρωπαίους, ἐπιχωριαζούσης δ' ἔκπαλαι παρὰ τοῖς λαοῖς τῆς Ἀνατολῆς. «Ἀτοπίας ἐστὶ πολλῆς καὶ τὸ ἐν διαλέξει. . . μαστίχην διαμασώμενον, ἀσαφεῖς καὶ δυσηκούς προῖέναι λόγους.»

Παρατηρήσεις περὶ τῆς ἀποκαλύψεως τῆς κεφαλῆς πρὸς χαιρετισμόν. «Ἐν γὰρ Ὀθωμανοῖς καὶ πᾶσιν ἀπλῶς τοῖς τὴν Ἀσίαν οἰκοῦσιν, ἀνακαλύπτειν τὴν κεφαλὴν ἐπὶ προσρήσει καταγέλαστον.»

Προσθήκη εἰς τοὺς κανόνας τῆς κοσμιότητος κατὰ τὰ γεύματα:

Ἐρασμος

Ἀντώνιος Βυζάντιος

Digitos unctos vel ore praelingere,
vel ad tunicam extergere, pariter
incivile est: id mappa potius aut
mantili faciendun.

Μὴ λείχε τοὺς δακτύλους, ἀλλ' ὡς
ἔνεστι καθαρὸς τήρει, κοχλιαρίοις ἢ
δικράνοις χρώμενος, δεῆσαν δέ ποτε
χειρομάκτρῳ ἀπόμασσε ἰδίῳ.

Ἡ προσθήκη μιᾶς λέξεως ὑπὸ τοῦ Βυζαντίου δεικνύει σαφῶς ὅτι δύο αἰῶνες χωρίζουσι τὴν συγγραφὴν ἀπὸ τῆς μεταφράσεως. Ὅτε ἔγραφε ὁ Ἐρασμος τὰ περόνια μόλις ἦσαν γνωστά, ἡ δὲ χρῆσις αὐτῶν ἦτο σφόδρα περιορισμένη καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἀνωτάτας τάξεις τῶν λαῶν τῆς βορείου καὶ τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης. Ἀλλὰ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος κατελέγοντο πλέον εἰς τὰναγκαῖα ἐπιτραπέζια σκεύη. Καὶ τὰ περόνια, τὰ ὁποῖα ἐγνώριζεν ὁ Βυζάντιος φαίνεται ὅτι εἶχον δύο μόνον ὀδόντας καὶ ὄχι τρεῖς ἢ τέσσαρας.

Εἰς τὴν τετάρτην πραγματείαν, ἐν τῇ ὁποῖα ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω ἐξετάζεται ὁ ἐσχάτως ἐκδοθεὶς κατάλογος τῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ ἀκαδημίας, εὐρίσκονται ἐγκατεσπαρμέναι εἰδήσεις ἄξια λόγου περὶ τῆς ἱστορίας τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐπὶ τουρκοκρατίας καθὼς καὶ περὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐν ταῖς παραδουναβίοις χώραις. Ἀλλ' ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῇ καὶ τινα ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέροντα τὸν λαογράφον. Οὕτως ἐν σ. 92 γίνεται λόγος περὶ χειρογράφου περὶ οὗ συνοπτικῶς διαλαμβάνει ὁ συντάκτης τοῦ καταλόγου, διότι ἐλλείποντος τοῦ πρώτου φύλλου, δὲν ἠδυνήθη ν' ἀναγνώριση τὸν συγγραφέα αὐτοῦ· ὁ κ. Ροῦσσοσ παρατηρεῖ ὅτι εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Γάζης Παΐσιου Λιγαρίδου συνάρμοσθὲν

τῷ 1656 *Χρησολόγιον*, τοῦ ὁποίου εἶναι γνωστὸν καὶ ἄλλο ἀντίγραφον, ἀποκείμενον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Μετοχίου τοῦ Παναγίου τάφου ἐν Κωνσταντινουπόλει. Τοῦ *Χρησολογίου* τούτου μεγάλη εἶναι ἡ σπουδαιότης, διότι εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ χρησμοὶ καὶ αἱ προφητεῖαι, οἱ φερόμενοι παρὰ τῷ ἡμετέρῳ ἔθνει ἐπὶ τῆς τουρκοκρατίας ἦσαν μὲν συνήθως ἡ ἀόριστος ἔκφρασις τῶν μυχιῶν πόθων αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ὁσάκις συνηρημολογοῦντο καὶ διεσκευάζοντο ἐξ ἀρχαιοτέρων πολλὴν εἶχον ῥοπὴν εἰς τὴν γέννησιν μεγάλων ἐλπίδων καὶ τὴν ἔξαρσιν τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος.

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ Λιγαρίδου παραλαμβάνει ὁ κ. Ρ. ἀπόσπασμα, ἐν ᾧ ἀναγράφονται δύο παραδόσεις, πλασθεῖσαι πρὸς ἐξηγήσιν τοῦ λόγου, δι' ὃν ὁ θυρεὸς τῆς Βλαχίας εἶχεν ἔμβλημα τὸν κόρακα. Κατὰ τὴν πρώτην τούτων, ὁ Μοντιανὸς Βλάχος, υἱὸς τοῦ ῥηγὸς τῆς Οὐγκρίας, «πηγαινάμενος μὲ τὴν μητέρα του διὰ τὰ ἀναγνωρισθῆ ὡς ῥηγόπουλον, ἔτυχε καὶ εἰς τὸ παραπτόταμον ἔβγαλε τὸ δακτυλίδι ὁποῦ τῆς ἔδωκεν ὁ κράλης διὰ σημάδι πῶς ἐκοιμήθη ἀντάμα της, καὶ τὸ ἄρπαξεν ἕνας κόρακας, καὶ λυπηθεῖσα μεγάλως ὅτι ἔχασε τὸν ἀρραβῶνα της, ἔσυρε τὴν σαίτταν του ὁ Βλάχος ὁ υἱὸς της καὶ τὸν ἐτόξευσεν, καὶ ἔλαβε τὸ δακτυλίδι καὶ τὸ ἔδωσε τῆς μητρός του, ὅθεν ἔχει διὰ στέμμα της ἡ Βλαχία τὸν κόρακα ἕως τὴν σήμερον ἡμέραν.» Κατὰ τὴν ἑτέραν, τὸν κόρακα «τὸν ἐτόξευσεν ὁ Μοντανὸς Βλάχος ἐρχόμενος ἀπὸ τὴν Ῥώμην ἐξόριστος μὲ τοὺς ἄλλους, ὅταν ἄρπαξε τὸ δακτυλίδι τῆς γυναικὸς του, ὅπου ἔπλυνεν εἰς ἕνα ποτάμι τὸ μανδηλάκι της, καὶ εἰς μνήμην παντοτινὴν ὁ κόραξ ἀπέμεινεν ὡς στέμμα καὶ σύμβολον.»

Ὁ Λιγαρίδης παρατηρεῖ εὐστόχως, ὅτι ὁμοία πρὸς τὴν παράδοσιν ταύτην εἶναι καὶ ἡ παρὰ Διονυσίῳ τῷ Βυζαντίῳ, καθ' ἣν ὅτε ἔκτισε τὸ Βυζάντιον ὁ Βύζας «ἐθυσίασεν, ἐκεῖ δὲ ὁποῦ ἐκαίετο ἡ θυσία ἦλθεν δρομαῖος ἕνας κόρακας καὶ ἄρπασεν ἀπὸ μέσο τῆς πυρκαϊᾶς μίαν μερίδα καὶ τὴν ἔφερεν ἀπάνω εἰς τοῦ Βοσπόρου τὸ ἀκρωτήριον.» Βλ. Διονυσ. Βυζαντ. Ἀνάπλ. Βοσπόρου 24 σ. 12 C. Wescher. Παράλλαγή τῆς παραδόσεως παρὰ τῷ Ἡσυχίῳ (Πάτρια Κ/πόλεως 11 σ. 5 Preger) ἀναφέρει ὅτι ἀετὸς ἀθρόως φανεὶς ὑφήρπασε τὴν καρδίαν τοῦ θύματος. Μεταγενέστεροι δὲ χρονογράφοι προσαρμύζουσι τὴν πα-

ράδοσιν εἰς τὴν κτίσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, μυθολογοῦντες ὅτι αἰετοὶ ἤρπαζον τοὺς πρὸς θεμελίωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καταβαλλομένους λίθους καὶ ἐκόμιζον αὐτοὺς εἰς ἄλλον τόπον ἐκεῖ ὅπου ὄδηγηθεὶς ὑπὸ τοῦ σημείου τούτου ἔκτισεν τὴν πόλιν ὁ Κωνσταντῖνος (βλ. *Kirpitchenikov* ἐν *Byz. Zeitschrift* τ. II σ. 309 κέ.) Ἡ ἄρπαγὴ πολυτίμου τινὸς πράγματος ὑπὸ αἰετοῦ ἢ ἄλλου ὀρνέου εἶναι ἐπεισόδιον συνηθέστατον εἰς ἑλληνικὰ παραμύθια (ὡς καὶ εἰς τὸ μεσαιωνικὸν ποίημα τοῦ Ἰμπερίου καὶ τῆς Μαργαρώνας) καὶ εἰς παραμύθια πολλῶν ἄλλων λαῶν. (βλ. τοὺς παραλληλισμοὺς παρὰ *Köhler*, *Kleine Schriften* τ. II σ. 255. 351-354).

N. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ

Albert Thumb, Handbuch der Neugriechischen Volkssprache. Grammatik. Texte. Glossar. 2te verbesserte und erweiterte Auflage Strassburg, Verlag von K. Trübner 1910 8ον σ. XXXI, 359, Μάρκ. 8.50.

Τὴν ἔκτασιν, τὴν μέθοδον καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ βιβλίου ὀρίζει ὁ συγγραφεὺς αὐτοῦ εἰς τὸν ἀρκετὰ περιεκτικὸν πρόλογόν του εἰς τὴν πρώτην ἔκδοσιν, τῆς ὁποίας ἐπαύξεις ἐκ νέων πηγῶν εἶναι ἡ παροῦσα μετὰ προσθήκης συντόμων συμβολῶν εἰς τὴν σύνταξιν τῆς Νεοελληνικῆς. Ἡ διάταξις τοῦ βιβλίου εἶναι ἡ αὐτὴ καὶ ἡ τῆς πρώτης ἐκδόσεως. Μετὰ σύντομον πρόλογον εἰς τὴν β' ἔκδοσιν περιγράφεται τὸ φωνητικὸν καὶ τυπικὸν τῆς Νεοελληνικῆς κοινῆς μετὰ προσθήκης λίαν χρησίμων συμβολῶν εἰς τὴν σύνταξιν αὐτῆς. Εἰς τὰ κείμενα τῆς πρώτης ἐκδόσεως προστίθενται καὶ τινὰ ἄλλα, ἔπειτα ἔκτενές γλωσσάριον καὶ ἐν τέλει ἐπισυνάπτεται καὶ σύντομος βιβλιογραφία τῶν σπουδαιότερων ἔργων περὶ τῆς Νεοελληνικῆς. Σκοπὸς τοῦ συγγραφέως εἶναι νὰ δώσῃ ἐγχειρίδιον τῆς Νεοελληνικῆς κοινῆς κυρίως, συντεταγμένον κατὰ τὰς γλωσσολογικὰς ἀρχάς, τῶν ὁποίων ἔσπεροῦντο κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον πάντες σχεδὸν οἱ πρὸ αὐτοῦ συγγραφεῖς Νεοελληνικῶν γραμματικῶν, διότι οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν δὲν εἶχον κἄν σαφῆ συνείδησιν τοῦ περιγραφομένου, ἀλλ' ἀνεμίγνυον τὴν δημώδη μετὰ τῆς γραφομένης ἐν τῇ ἐκθέσει. Συμφώνως πρὸς ταῦτα δύναται τις νὰ ὀρίσῃ σαφῶς τὴν θέσιν τοῦ ἔργου. Ἐπιστημονικὴ γραμματικὴ εἶναι τοῦτο μόνον κατὰ τὴν μεθόδόν του καὶ διὰ τοῦτο

λείπουν αἱ παραπομπαὶ καὶ ἡ τελεία ἐρμηνεία καὶ ἐξονύχισις τῶν ποικίλων ζητημάτων, ἀφοῦ καὶ δι' αὐτὰ τὰ σύντομα ἐκ τῶν Νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων ἀναφερόμενα προφέρονται λόγοι πρακτικοί, διὰ τὴν σχηματίσθαι δηλ. ὁ ἀναγνώστης ἰδέαν τινὰ περὶ τῶν Νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων καὶ διὰ τὴν εὐκολυνθῆναι εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῶν παρατεθειμένων κειμένων. Ἱστορικῆς γραμματικῆς βεβαίως ἐλάχιστα μετέχει τὸ ἔργον, τοῦναντίον ἀνήκει εἰς τὰ ὑπὸ τὴν στενωτάτην ἔννοιαν τῆς λέξεως περιγραφικὰ ἔργα, μάλιστα ὑλικοῦ περιωρισμένου διὰ τὰ πέραν τῆς κοινῆς ἀναφερόμενα ἐν αὐτῷ καὶ δὴ μόνον ἐκείνου τὸ ὅποιον ἔχει ὑπ' ὄψιν ὁ συγγραφεὺς ἐκ τῶν δημοσιευομένων ὑπ' αὐτοῦ κειμένων. Ἡ κυρία σημασία τοῦ ἔργου εἶναι ἡ πρακτικὴ, διότι τοῦτο εἶναι ὠρισμένως ἡ ἀρίστη τῶν μέχρι τοῦδε γραμματικῶν τῆς Νεοελληνικῆς καὶ πανταχοῦ ἐν τῇ περιγραφῇ διακρίνεται ἐν αὐτῷ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου.

Ὅρθῶς ὁ συγγραφεὺς κατακρίνων τοὺς λέγοντας ὅτι πέραν τῆς γραφομένης γλώσσης ὑπάρχουν μόνον ἰδιώματα ὑποστηρίζει τὴν ὑπαρξίν κοινῆς δημῶδους (ἐννοεῖται ἀκατασκευάστου ἀκόμη ἐν πολλοῖς), τὴν ὁποίαν καὶ αὐτὸς περιγράφει. Κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον δύναται νὰ λεχθῆναι ὅτι ἐπέτυχεν εἰς τοῦτο ὁ συγγραφεὺς, μολονότι εἰς τινὰ σημεῖα φαίνεται ὅτι δὲν κρατεῖ ἀκριβῶς τὰ ὄρια αὐτῆς. Ἄλλ' ἂν συλλογισθῆναι τις πόσον δύσκολος εἶναι ἐνίοτε ἡ διάκρισις αὕτη καὶ δι' ἡμᾶς τοὺς ἐκ γενετῆς κατόχους αὐτῆς, ὅτι ἐν πολλοῖς τὸν κοινὸν τύπον θὰ καθορίσῃ μόνον ἡ στατιστικὴ κλπ., θὰ δικαιολογήσῃ πλήρως τὸν συγγραφέα, εἰς τὸν ὅποιον αὐτόδηλον εἶναι ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχη πλήρης μέχρι καὶ τῶν ἐσχάτων λεπτομερειῶν ἡ ἐμπειρία αὕτη. Παραδείγματα ἐκ πολλῶν ἔστωσαν τὸ ἐν σελ. 83, ἔνθα τὸν τύπον τῆς αὐτοπαθοῦς ἀντωνυμίας τοῦ ἐμαντοῦ μου κλπ. θεωρεῖ κοινὸν καὶ προτάσσει μάλιστα αὐτὸν τοῦ παραλλήλως μνημονευομένου τοῦ ἐαντοῦ μου κλπ., ἐνῶ συμβαίνει ἀκριβῶς τὸ ἐναντίον, ὁ δὲ πρῶτος τύπος εἶναι ἰδιωματικὸς. Ἐπίσης ἐν σελ. 134 ἀναφέρει ὡς κοινὸν τύπον ἀορ. τοῦ πλύνω τὸ ἐπλυσά, ὡς ἰδιωματικὸν δὲ τὸ ἐπλυνά. Ἐπίσης ἐν σελ. 54 καὶ 165 εἰς τοὺς τύπους τοῦ παρακειμένου εἶχα δομένο, ῥωτημένο κλπ., παρὰ τὰ εἶχα δώσει, ῥωτήσῃ κλπ., δὲν ἀναφέρει διόλου ὅτι μᾶλλον ἐν χρήσει εἶναι ὁ τύπος τοῦ οὐδ. πληθ. δομένα,

ῥωτημένα κλπ. Ἡ ἔλλειψις δὲ τῆς πλήρους ἐμπειρίας εἶναι κυρίως καὶ ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ὁ συγγραφεὺς καὶ ἐν τῇ μνείᾳ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος ἡμῶν, τὸ ὁποῖον δὲν παραλείπει νὰ ἀναφέρῃ καὶ εἰς τὸν δεύτερον πρόλογόν του, ὁμιλεῖ μᾶλλον ὡς ἔχων ἐκ τῶν προτέρων γνώμην ἢ ὡς ἐξ ἀπόπτου βλέπων ἐρευνητῆς καὶ μεθ' ἱστορικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βλέμματος ἐξετάζων τὸ ζήτημα, ὡς ἄλλως τε συμβαίνει καὶ μὲ τὸ πρὸ ἐτῶν δημοσιευθὲν ἔκτενές του ἄρθρον. Αὕτη εἶναι ἡ ἔλλειψις καὶ τοῦ Ψυχάρη, ὁ ὁποῖος εἰργάσθη μόνον μὲ τὴν θεωρίαν, αὕτη εἶναι ἡ ἔλλειψις καὶ τινων παρ' ἡμῖν τῆς ἀντιθέτου μερίδος, οἱ ὁποῖοι ὁμιλοῦν εἰς πολλὰ ὡς ἄνθρωποι μὴ ἐξεληθόντες τοῦ γραφείου των πρὸς πειραματισμὸν τῆς ἀληθείας τῶν κατὰ θεωρίαν πιθανῶν ἐπιχειρημάτων των. Ἡ ἰδέα ἐμοῦ ἦτο καὶ εἶναι ὅτι ἡ παρ' ἡμῖν ὀξυτάτη διαίρεσις εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο εἰς διαμαχομένας μερίδας ἀρχὴν ἔχει τὴν ἔλλειψιν ἐπαρκῶν ἐπιστημονικῶν βάσεων, αἱ ὁποῖαι θὰ συνεκράτουν τὴν ἐν ἐνότῃ κανονικὴν κατὰ τὰς ἐπιστημονικὰς ἀρχὰς ἐξέλιξιν μεταξὺ ἐνός καθεστῶτος (ἀδιάφορον ἢ καλοῦ ἢ κακοῦ), ὅπερ ἐκληροδοτήθη εἰς ἡμᾶς, καὶ τῆς συγχρόνου ἡμῶν ζωῆς. Καὶ ἔχω τὴν ἀκράδαντον πεποιθήσιν ὅτι τὰ πάντα θὰ ἀποβῶσι κατ' εὐχὴν παρ' ἡμῖν, ἂν παραλλήλως πρὸς τὴν δημιουργικὴν κίνησιν τῶν λογοτεχνῶν ἡμῶν αἱ ὀρθαὶ ἐπιστημονικαὶ ἀντιλήψεις ἀρχίσουν νὰ μεταδίδωνται ἐκ τῶν κέντρων τῆς παιδείας εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ ἂν οἱ διάφοροι συζητηταὶ παύσουν ὁμιλοῦντες μόνον θεωρητικῶς, ἀλλ' ἀρχίσουν νὰ συνάγουν συμπεράσματα ἐκ τῆς πείρας. Μόνον τοιουτοτρόπως εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ βελτίωσις ἄνευ κινήματων βιαίων, τὰ ὁποῖα ἐφ' ὅσον ἀντιτάσσονται πρὸς πεποιθήσεις (ἔστω καὶ ἐσφαλμένης) τῆς κοινωνίας, παρ' ὅλην τὴν ὀρθότητά των δὲν δύνανται νὰ μὴ χαρακτηρισθῶν ὡς ὑπὸ τινα ἔννοιαν ἀναρχικά. Τὸ ζήτημα πλὴν τοῦ ἐπιστημονικοῦ εἶναι καὶ κοινωνικόν, πλὴν τῆς λογοτεχνικῆς του ὄψεως ἔχει καὶ τὴν πρακτικὴν, αἱ δὲ διακρίσεις αὗται δὲν ἔγιναν σαφῶς παρὰ τοῖς διαφόροις συζητηταῖς.

Κατὰ τὰ ἄλλα ἐξαίρω τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου τοῦ συγγραφέως ἀντιθέτως πρὸς τινὰς φιλοσόφους παρ' ἡμῖν, οἱ ὁποῖοι ἐκ παραδειγμάτων τινῶν μεμονωμένων παροραμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα εἶναι δυνατὸν νὰ περιπέσῃ πᾶς τις, ἐκφέρουσιν ἐνίοτε ἀδίκους κρίσεις περὶ τοῦ ὅλου. Εἶναι

αὐτὴ ἢ μέθοδος τῆς ὀλεθρίας παρ' ἡμῖν τάσεως τοῦ εἶναι πολυμαθῆ ἄνευ ἐφαρμογῆς καὶ τοῦ ἐξ ἀδυναμίας πρὸς δημιουργίαν συστηματικοῦ τινος ὄλου, περιορισμοῦ εἰς τὸ ψέγειν τὰς παρ' ἄλλοις ἀτελείας. Καὶ εἶναι ἐνίοτε τόσον ἀσήμαντοι αἱ ἀτέλειαι αὐταί! Οὕτω εἰς τὴν σελ. 66 καταφαίνεται ἀσάφειά τις τοῦ συγγραφέως περὶ τὴν διάκρισιν τῶν θηλυκῶν ἐπιθέτων εἰς -εῖα καὶ τῶν ἀφηρημένων εἰς -ῖα εἰς τὰ ζητιανεῖα, κακομοιρεῖα, ἃ ἀναφέρει ὡς θηλυκὰ παράγωγα τοῦ ζητιάνος, κακομοίρης παρὰ τὰ ζητιάνα, κακομοίρα. Κατὰ πόσον ὁμως εἰς τὴν ἐρμηνείαν των περιέπεσεν ὁ συγγραφεὺς εἰς λάθος συγχύσας τὰς σημασίας ἢ εἶναι τοῦτο ἀσάφεια τῆς ἐκφράσεώς του, δὲν δύναται νὰ ὀρίσῃ τις εὐκόλως. Τὸ αὐτὸ δύναται νὰ λεχθῆ περὶ τοῦ ἐν σελ. 71 «*ἡ φωνὴ ἦτο περισσότερο φοβέρα παρὰ ζητιανεῖα*—die Stimme war mehr schreckhaft als bittend», ὅπου δυνατὸν νὰ ἐκληφθῆ ἢ ἐρμηνεία ὡς ἐλευθερωτέρα μετάφρασις καὶ ὄχι ὡς σύγχυσις τῶν οὐσιαστικῶν πρὸς τὰ ἐπίθετα. Εἷς τινα ὁμως φαίνεται παρερμηνεία τις τοῦ συγγραφέως, ὡς π. χ. ἐν σελ. 96 «*παίρνω ἀπὸ τὰ βουνά*—ich nehme den Weg über die Berge,» ὅπου πρόκειται πιθανῶς περὶ συγχύσεως τοῦ παίρνω τὰ βουνά καὶ περνῶ ἀπὸ τὰ βουνά, ἃν μὴ εἶναι ἐνταῦθα τυπογραφικὸν λάθος, ὡς συμβαίνει εἷς τινα ἄλλα παραδείγματα τοῦ συγγραφέως, ἰδίως περὶ τὸν τονισμόν. Σαφῶς καταδεικνύται ὅτι δὲν κατανοεῖ τὴν φράσιν ὁ συγγραφεὺς ἐξηγῶν τὸ ἐν σελ. 96 «*πῆγε ἀπὸ κακὸ σπαθὶ σιὸ σεφέρι*—er zog zu seinem Unglück in den Krieg», ἐνῶ=ἀπέθανε θάνατον ἐλεεινὸν ἐν τῷ στρατεύματι (τῇ ἐκστρατείᾳ). Ἄλλὰ ταῦτα βεβαίως εἶναι ἀσήμαντα διὰ τὸ ἄριστον ὄλον.

Ὁ συγγραφεὺς ἐν τῷ προλόγῳ καὶ ἐν σελ. 4 ἀναπτύσσει τὰς ἀρχάς του περὶ τὴν ὀρθογραφίαν, αἱ ὁποῖαι εἶναι καθ' ὅλα ἀξιόμητοι. Δὲν συμφωνῶ μόνον διὰ πολλοὺς λόγους πρὸς τὴν γνώμην τοῦ συγγραφέως καὶ ἄλλων τινῶν τοῦ ἀφομοιοῦν μεμονωμένως καὶ ἄνευ λόγου τὴν ἱστορικὴν ὀρθογραφίαν κατ' ἄλλα, ὡς πράττει οὗτος εἰς τὰ ἔχω δεθεῖ, γραφεῖ κλπ. γράφων αὐτὰ διὰ τοῦ εἰ ἀντὶ η κατὰ τὰ ἔχω δέσει, γράψει κλπ. ὡς πολυπληθέστερα. Πολὺ μᾶλλον δικαιολογημένος θὰ ἦτο κατ' ἐμὲ ὁ διὰ περισπωμένης τονισμὸς τῶν ἐκ τῆς τουρκικῆς λέξεων εἰς -ης καὶ -ας κατ' ἐξομοίωσιν πρὸς τὰς ἤδη ὑπαρ-

χούσας ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ὁμοίᾳ κατηγορίας λέξεων, ὡς *καίης*, *χαλβās*, τὰ ὁποῖα ὁ συγγραφεὺς ὀξύνει. Εἰς δὲ τὸ ἄλλως ὀρθὸν ἀξίωμα τῆς γραφῆς τῶν νεοσχηματισμῶν τῆς γλώσσης ἀνεξαρτήτως τῶν κανόνων τῆς ἀρχαίας ὀρθογραφίας πρέπει νὰ τεθῆ ὄριόν τι, διότι πρέπει νὰ ἐξαιρεθῶσι τοῦ κανόνος τοῦλάχιστον τὰ ἀρχαιότερα τοῦ 10^{ου} αἰῶνος, οἷον ἡ κατάληξις *-ήσος* (Λατ. *ensis*) π. χ. *βουνήσος* κλπ., τὴν ὁποίαν ὁ συγγραφεὺς γράφει διὰ τοῦ *ι*. Εἰς τὸ ἐν σελ. 61 *τζυρίγματα* δὲν τηρεῖται ἡ διάκρισις τῶν *τζ* καὶ *τσ*, τὰ ὁποῖα διακρίνονται σαφῶς ἐν τῇ νῦν Νεοελληνικῇ, ἀντιθέτως πρὸς τὰ μνημεῖα τῆς ἀρχαιοτέρας περιόδου αὐτῆς, ὅπου συγχέονται ταῦτα. Ἀσυμβίβαστοι δὲ πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς ἱστορικῆς ὀρθογραφίας, τὴν ὁποίαν ἀκολουθεῖ πιστῶς ὁ συγγραφεὺς, εἶναι καὶ αἱ γραφαὶ *λιμέρι* σελ. 57 (ἀντὶ *λημέρι*—(ὀ)λημέρι(ον)), *ἴντα* σελ. 89 (ἀντὶ *εἴντα*—*τι εἶν' τὰ*). Περὶ τῶν γραφῶν ἀπηλογοῦμαι. ἀφηκροῦμαι διέλαβον ἐν τινι πραγματείᾳ μου ἐσχάτως. Εἰς δὲ τὰς συντόμους καὶ σποραδικὰς ἐρμηνείας φαινομένων ὑπὸ τοῦ συγγραφέως παρατηρῶ ὅτι εἶναι ἀπίθανος ἡ ἐν σελ. 6 ὑπόθεσις τοῦ συγγραφέως περὶ ἀποβολῆς τοῦ φωνηέντος κατὰ τινὰ ἀνομοίωσιν εἰς τὰ *περπατῶ*, *κορφή*, κλπ. (διὰ τῶν κατ' ἀφομοίωσιν προκυψάντων **περεπατῶ* **κοροφή*), διότι ταῦτα ἐξηγοῦνται πιθανώτερον ἄλλως. Καὶ εἰς τὸ ἐν σελ. 7 *λαμπιρός* δὲν πρόκειται περὶ ἀναπτύξεως *ι* ἐκ τοῦ *λαμπρός*, ἀλλὰ εἶναι ὁ τύπος *λαμπερός* ἐν τῷ βορείῳ ἰδιώματι. Ἐπίσης ἀπίθανος φαίνεται μοι, ὡς θὰ ἀναπτύξω προσεχῶς, ἡ ἐκ τοῦ Χατζηδάκι τὴν ἀρχὴν ἔχουσα γνώμη τοῦ συγγραφέως ἐν σελ. 10 ὅτι τὸ *ε* εἶναι ἰσχυρότερον τοῦ *ι* ἐν τῇ σειρᾷ τῆς ἰσχύος τῶν φωνηέντων ἐν τοῖς βορείοις ἰδιώμασι. Τὸ ἐν σελ. 21 περὶ ἀποβολῆς τοῦ *λ* πρὸ τῶν ἀδρῶν φωνηέντων λεγόμενα δὲν εἶναι ἐντελῶς ὀρθόν, διότι ἐπῆλθε πρῶτον τροπὴ τοῦ *λ* εἰς *ου* καὶ ἔπειτα μετὰ τὴν συνίζησιν ἐπῆλθεν ἡ ἀποσιώπησις τοῦ ἡμιφώνου αὐτῆς. Περὶ δὲ τῶν τύπων τοῦ ἄρθρου *τσῆ*, *τσοῖ* κλπ. (σελ. 37), περὶ τοῦ *αν* εἶναι ἀνάπτυξις εἰς τὰ *γαμπρόζ ουμ*, *βαστάξιν* κλπ. (σελ. 7), περὶ τῆς γραφῆς καὶ ἐρμηνείας τῶν *τέτορος*, *τίτοιος*, *ἀεῖκος* (σελ. 87), πραγματεύομαι ἐκτενῶς καὶ δίδω ἄλλας ἐρμηνείας καὶ γραφὰς εἰς τὴν ἐσχάτως ἐκδοθεῖσαν πραγματείαν μου. Προσεχῶς δὲ θὰ διαλάβω καὶ περὶ τῶν ἐν σελ. 20 *Θανάις* *πονείς* *παίις* κλπ. Ἐπίσης δὲν εἶναι ὀρθὴ ἡ γραφὴ

τοῦ συγγραφέως ἐν σελ. 184 ὅσο νά, ὅσο πού, διότι ἡ λέξις πιθανῶς δὲν ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ ὅσος, ἀλλὰ πρὸς τὸ ὡς=ἕως.

Περὶ τῶν δημοσιευομένων ὑπ' αὐτοῦ ἐκ τῆς κοινῆς κειμένων ὀμιλεῖ ὁ συγγραφεὺς ἐν σελ. XIII καὶ XX. Εἶναι ταῦτα ἐκλογαὶ ἐκ δημοδῶν ποιητικῶν καὶ πεζῶν ἔργων μετὰ τινος προτιμήσεως τῶν ἐχόντων σημασίαν ἢ ὡς πρώτων ἀποπειρῶν δημῶδους πεζοῦ λόγου ἢ ὡς χαρακτηριστικῶν γενικωτέρας λογοτεχνικῆς κινήσεως μεταδοθείσης καὶ εἰς τὴν Νεοελληνικὴν. Ἐν τῇ β' ἐκδόσει προστίθενται εἰς τὰ τῆς α' ἰδίως τινὰ ἐκ συγγραφέων τῆς νεωτάτης περιόδου. Εἷς τινα κακῶς γεγραμμένα ἐν ταῖς πηγαῖς των μετέβαλεν ὁ συγγραφεὺς τὴν ὀρθογραφίαν συμφώνως πρὸς τὰς ἐν τῇ γραμματικῇ ἀρχάς, ὡς μετέβαλε καὶ τινὰς τίτλους, ὧν τινες ἐτέθησαν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου. Εἰς τὰ μὴ ἐκ συγγραφέων ληφθέντα παραθέτει καὶ τὸν τόκον τῆς συλλογῆς των, διότι παρὰ τὸν κοινὸν χαρακτηρὰ των πολλὰ ἔχουσι καὶ τοπικόν τινα καὶ ἰδιωτικὸν χρωματισμόν. Εἷς τινα τῆς ἐντεχνοτέρας λολοτεχνίας, ἢ ὅποια βάσιν μὲν ἔχει τὴν δημῶδη, ἀλλὰ πλείονας ἐπιδράσεις τῆς γραφομένης, τηρεῖ τὴν ὀρθογραφίαν τῆς γραφομένης (π. χ. σθ καὶ ὄχι στ, κτ καὶ ὄχι χτ). Εἷς τὰ ἐν τέλει δημοσιεύόμενα καθαρῶς ἰδιωματικά, φέροντα καὶ ἐρμηνείας ἐν ὑποσημειώσεσι πρὸς εὐκολίαν τοῦ ἀναγνώστου, προσθέτει εἰς τὰ ἐν τῇ α' ἐκδόσει δημοσιευθέντα τρία ἀνέκδοτα ἐκ τῆς ἰδιαίτερας του συλλογῆς (σελ. 234, 278 καὶ 295) καὶ τινα ἄλλα πρὸς συμπλήρωσιν, ἧτοι δύο μοιρολόγια ἐκ Μάνης μεθ' ὑπομνηματισμῶν τοῦ κ. Ν. Γ. Πολίτου (σελ. 276), τρία παραμύθια ἐξ Ἰου (σελ. 280), Πόντου (σελ. 296) καὶ Καππαδοκίας (σελ. 297) καὶ τινα παραλλαγὴν τοῦ ἐν σελ. 291 τσακωνικοῦ ἄσματος. Ἀνάλογοι δὲ ταῖς προσθήκαις ταύτης τῶν κειμένων εἶναι καὶ αἱ εἰς τὸ γλωσσάριον τῆς β' ἐκδόσεως.

Ταῦτα εἶχον νὰ παρατηρήσω περὶ τοῦ ἔργου, ὅπερ εἶναι τόσον ἀπαραίτητον ἐφόδιον τοῦ θέλοντος νὰ ἐκμάθῃ τὴν δημῶδη γλῶσσαν ἡμῶν, ὅσον καὶ πρόχειρον βοήθημα ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἐπιστήμονος.

Α. Χ. ΜΠΟΥΤΟΥΡΑΣ

Ν. Κ. Ἀλεξοπούλου Ἀρκαδικὰ σύμμικτα. Ἐν Ἀθ. 1901 8ον σελ. 56.

Ἐν τῷ προκειμένῳ τεύχει συνεξέδωκεν ὁ διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας κ. Ν. Κ. Ἀλεξόπουλος, σχολάρχης ἐν Τεγέᾳ, βραχείας διατριβάς, ἃς

εἶχε κατὰ καιροὺς δημοσιεύσει εἰς ἀρκαδικὰς ἑφημερίδας. Ἐν ταύταις περιέλαβε παρατηρήσεις περὶ διαφόρων ἀρκαδικῶν τόπων, προπάντων γορτυνιακῶν, περιελθὼν δὲ αὐτὸς τοὺς τόπους, οὓς περιγράφει, ἠδυνήθη, μετ' ἀγάπης περισυλλέγων πᾶν ὅτι ἄξιον προσοχῆς εὑρισκε, νὰ συγκομίση καὶ δημοσιεύση πληροφορίας τινὰς ἀξίας λόγου, ἀγνώστους τέως. Ἄλλ' ἔνεκα τοῦ σκοποῦ τοῦ βιβλίου, γραφέντος χάριν τῶν πολλῶν, δὲν μνημονεύονται αἱ προφορικαὶ ἢ γραφαὶ πηγαί τοῦ συγγραφέως, καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἐνίοτε γεννῶνται ἐνδοιασμοὶ περὶ τῆς ἀκριβείας τῶν ἀνακινουμένων πληροφοριῶν. Οὕτως ἐν σ. 27-7 παραθέτει τὴν δημηγορίαν τοῦ Κολοκοτρῶνη πρὸς τὸ πλῆθος τὸ στασιάσαν καὶ ἀπειλοῦν νὰ σφάξῃ ἐν Καλτεζαῖς τοὺς προκρίτους. Ὁ λόγος συνάδει τελείως καὶ πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ Κολοκοτρῶνη καὶ πρὸς τοὺς συνήθεις αὐτῷ ῥητορικοὺς τρόπους. Ἄλλ' εἶναι καὶ γνήσιον τὸ κείμενον; Ἡ περίληψις τῆς δημηγορίας, ἣν αὐτὸς ὁ Κολοκοτρῶνης ἐδημοσίευσεν εἰς τ' ἀπομνημονεύματά του (Ὁ γέρον Κολοκοτρῶνης, Ἀθ. 1889 τ. Α' σ. 73-4) εἶναι ἐντελῶς διάφορος. Οὐδὲ εἶναι τοῦλάχιστον σύμφωνα πρὸς τὰ ἐν τοῖς Ἀρκαδικοῖς συμμείκτοις ὅσα γράφουσιν οἱ ἔκτενέστερον ἱστορήσαντες τὸ γεγονός Ν. Σπηλιάδης (Ἀπομνημονεύματα τ. Α' σ. 213-4) καὶ Μ. Οἰκονόμου (Ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας σ. 192-3). Καὶ ὅμως οὐδεὶς δύναται εὐλόγως ν' ἀπορρίψῃ τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Ἀλ. δημοσιευόμενον κείμενον ὡς ὑποβολιμαῖον, ἂν αἱ πηγαὶ τὰς ὁποίας εἶχεν εἶναι ἀξιόπιστοι. Διότι ὡς συνάγεται ἐκ τῆς διηγήσεως τοῦ Σπηλιάδου, ὁ Κολοκοτρῶνης δὲν ἠδυνήθη διὰ συντόμου λογιδίου καὶ ἐν ὀλίγῃ ὥρᾳ νὰ καταστείλῃ τὴν στάσιν· ἀλλ' «ἐδέησε νὰ τοὺς δημηγορῇ ὅλην τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ὥστε νὰ τοὺς καταπέισῃ νὰ ἡσυχάσωσιν».

Εἰδικῶς ἐνδιαφέροντα ἡμᾶς εἶναι λαογραφικὰ τινὰ σημειώματα, παρεμβεβλημένα εἰς τὰς προκειμένας διατριβάς. Ἐν σ. 29 ἀναφέρεται ὅτι κατὰ τὴν Πέμπτην τοῦ διακαινησίμου ἐγένετο πρὸ τοῦ ἐν Τεγέγα ναοῦ τῆς Ἐπισκοπῆς ἐπὶ τῆς τουρκοκρατίας μέχρι τοῦ 1851 «πανηγυρις Κάλλους» καθ' ἣν οἱ εἰς γάμον ὄριμοι ἐξέλεγον τῇ ἐπινεύσει καὶ τῶν γονέων των τὰς συζύγους καὶ αἱ παρθένοι τοὺς συζύγους των.¹⁾ Ἐν σ. 28 γίνεται λόγος περὶ παραδόσεως, καθ' ἣν πολλαὶ ἐκ

¹⁾ Κατὰ τὰς πληροφορίας, τὰς ὁποίας ἠδυνήθη ἐγὼ αὐτὸς νὰ συλλέξω ἐν

τῶν ἰσχυρῶν οἰκογενειῶν τῆς μεσαιωνικῆς πόλεως Νύκλι, ἕνεκα τῶν συνεχῶν ἐπιδρομῶν «κατέφυγον εἰς τὰ δυσπρόσιτα ὄρη τῆς Μάνης, ἔνθα ἐπεκράτησαν τῶν αὐτοχθόνων καὶ ἐξακολουθοῦσι μέχρι τοῦδε νὰ διακρίνονται τῶν ἄλλων κατοίκων, καλούμενοι ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως, ἐξ ἧς ὠρμήθησαν Νυκλιᾶνοι.» Ἄλλ' ἢ δῆθεν παράδοσις αὕτη φαίνεται ὅτι εἶναι νεώτατος ἐτυμολογικὸς μῦθος, διότι τὴν ἀληθῆ ἀρχὴν τοῦ ὀνόματος τῶν Νικλιάνων κατέδειξεν ὁ Σωκράτης Κουγέας ἐν τῇ *Glotta* 1909 τ. I σ. 86 κέ. Ἐν σ. 12 καταχωρίζεται παραλλαγή γορτυνιακὴ τοῦ δημοτικοῦ ἄσματος περὶ τοῦ φόνου τῶν Κολοκοτρωναίων παρὰ τὴν μονὴν τῶν Ἐμιαλῶν (1806), οὗ ἄλλας παραλλαγὰς ἔχω δημοσιεύσῃ ἐν Γέροντι. Κολοκοτρῶνῃ (Ἀθ. 1889 τ. Β' σ. 150 κέ. ἀρ. 36-40) καὶ ἐν σ. 14-5 ἄλλου ἄσματος περὶ τοῦ Θεωδωράκη Κολοκοτρῶνῃ ἐν Ζακύνθῳ, οὗ ἐπίσης ἔχω δημοσιεύσῃ παραλλαγὰς (αὐτ. σ. 160-5 ἀρ. 43-48).—Ἐν σ. 50-1 ὑπάρχει παράφρασις τῆς παραδόσεως περὶ τοῦ ποιμένος παιδός, ὅστις στέλλων διὰ τῆς καταβόθρας Σπηλιᾶς τῆς λίμνης Τάκκας κλοπιμαίους ἀμνοὺς ἐσφαγμένους εἰς τὴν παρὰ τὴν πηγὴν τῆς Κονιδίτσας ἀναμένουσιν αὐτοὺς μητέρα του, σκληρῶς ἐτιμωρήθη, διότι ὁ κύριος τῶν προβάτων ποιμὴν ἀνακαλύψας τὴν ὑπεξαίρεσιν, ἔστειλέ ποτε εἰς τὴν μητέρα ἀντὶ σφαγίου ἀμνοῦ τὴν κεφαλὴν τοῦ τέκνου τῆς Ἡ παράδοσις αὕτη ἔχει δημοσιευθῆ ἀρτία ὑπὸ *Τάκη Κανδηλώρου* (Ἀρκαδικὴ ἐπετηρὶς 1906 σ. 102). Παραλλαγή δέ τις ἀργεῖα ταύτης, ἀναφερομένη εἰς καταβόθραν τῆς Στυμφάλου λίμνης καὶ τὰς ἐν Ἀργολίδι πηγὰς τοῦ Ἐρασίνου ἐδημοσιεύθη ἐν ἐπιτόμῳ παραφράσει ὑπὸ *I. K. Κοφινιώτου* (Ἱστορία τοῦ Ἄργους σ. 52-3). Καὶ ἄλλαι δὲ πολλαὶ φέρονται κατὰ τόπους παραλλαγαὶ τῆς παραδόσεως ταύτης, ἧς τὰ στοιχεῖα ἀνευρίσκομεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα. Τοιαῦτα δ' εἶναι τὰ ἐν τῇ ἀττικῇ δοξασίᾳ περὶ τῆς ἐν τῇ Ἀκροπόλει πηγῆς Κλεψύδρας κατὰ τὸν Ἀττιδογράφον Ἰστρὸν «εἰς ταύτην φασὶν ἡματωμένην φιάλην πεσοῦσαν ὀφθῆναι ἐν τῷ Φαληρικῷ ἀπέχοντι σταδίους εἴκοσι.» (Σχολ. Ἀριστοφ.

Τεγὰ τῷ 1866, κατὰ τὴν πανήγυριν ἐκείνην δὲν ἐγένετο ἐκλογὴ συζύγων, ἀλλὰ συνωμολογοῦντο ὑπὸ τῶν γονέων καὶ τῶν οἰκείων συνοικέσια. Ἡ πανήγυρις δὲν εἶχεν ἴδιον ὄνομα, ἀδύνατον ἄλλως νὰ ὀνομάζετο ὑπὸ τοῦ λαοῦ «πανήγυρις Κάλλους»

Ἔορν. 1694. Πρὸβλ. Σχολ. Ἀριστοφ. Λυσικρ. 913. Ἡσύχ. λ. κλεψύρ-
ρουτον ὕδωρ. Κλεψύδρα. Plin. N. H. II 225).

Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ

Ι. Κ. Περισιάνη Ἀρχαιολογικαὶ καὶ ἱστορικαὶ μελέται. Γενικὴ ἱστορία
τῆς νήσου Κύπρου ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς.
Τόμ. Α'. Ἐν Λευκωσίᾳ 1910. 8ον σ. 1028 σελίν. 12.

Ἡ ἱστορία, ἡ γεωγραφία καὶ ἡ ἀρχαιολογία τῆς νήσου Κύπρου
ἠυμοίωσαν ἐρευνητῶν ὅσον ὀλίγοι τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν χωρῶν,
πολυπληθέστατα δὲ μάλιστα εἶναι τὰ περὶ τούτων δημοσιευθέντα με-
λετήματα ἰδίως ἀπὸ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ἐν τῇ ἐπιχωρίῳ γραφῇ
κυπριακῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῆς μετὰ βραχὺν χρόνον ἔπειτα ἐπελθούσης
ἀγγλικῆς κατοχῆς. Εἰς τὴν ἐρευναν ἀξιολογωτάτας συμβολὰς παρέσχον
καὶ οἱ Ἕλληνες λόγιοι, ἐξ ὧν ἀρκούμεθα νὰ μνημονεύσωμεν τὸν
'Αθ. Σακελλάριον, τὸν Σάθαν καὶ τὸν Σίμον Μενάρδον Φιλοτίμως
δὲ στοιχῶν εἰς τούτους καὶ ὁ συγγραφεὺς τῆς προκειμένης *Γενικῆς*
Ἱστορίας τῆς Κύπρου περισυνέλεξε μετὰ πολλῆς φιλοπονίας ἐν σειρᾷ
μονογραφιῶν περὶ τῶν ἀρχαίων κυπριακῶν πόλεων, ἐξ ὧν ἀποτελεῖ-
ται ὁ Α' τόμος, τὰ ὑπ' ἄλλων γραφέντα περὶ τῆς ἀρχαιοτάτης ἱστο-
ρίας τῆς νήσου, περὶ τῆς γλώσσης καὶ τῆς γραφῆς τῶν Κυπρίων καὶ
περὶ τοῦ πολιτισμοῦ καθόλου αὐτῶν. Εἰς ταῦτα δὲ προσέθηκεν ἐξ
ἰδίων ἐρευνῶν εἰδήσεις οὐκ ὀλίγας περὶ τῆς τοπογραφίας, καὶ τῆς
ἱστορίας καὶ τῆς ἀρχαιολογίας τῆς Κύπρου κατὰ τὴν βυζαντινὴν, τὴν
φραγκικὴν καὶ τὴν τουρκικὴν περίοδον. Καίτοι δὲ τὸ ἀποθησαυρισθὲν
ἐν ὀγκωδεστάτῳ τόμῳ ὕλικόν δὲν εἶναι προσηκόντως ἐπεξεργασμένον,
οὐδὲν ἤττον αἱ μονογραφαὶ αὐταὶ τοῦ κ. Π. εἶναι πρόχειρον καὶ
χρησιμώτατον βοήθημα εἰς τοὺς βουλομένους νὰ ἐγκύψωσιν εἰς τὴν
μελέτην τῶν κατὰ τὴν Κύπρον.— Ἀλλὰ καὶ ὁ περὶ τὴν λαογραφίαν
μόνον ἀσχολούμενος δύναται νὰ εὔρη ἐν αὐταῖς εἰδήσεις τινὰς ἀξίας
λόγου, ἃς ἐν παρόδῳ ἀναφέρει ὁ συγγραφεὺς, οἷον τὰς περὶ τῶν δεισι-
δαιμόνων συνηθειῶν τῶν σχετιζομένων πρὸς ἀρχαῖα μνημεῖα τῆς Πα-
λαιάφου (σ. 394-5), τὰς περὶ τῆς Φουντάνα Μουρούζα (τῆς Fon-
tana amorosa τοῦ Ἀριόστου), τῆς πηγῆς τοῦ ἔρωτος καὶ τῶν
λουτρῶν τῆς Ἀφροδίτης (σ. 424. 426), τοῦ πύργου τῆς Ῥήγαινας κτι.

NEA BIBLIA

Νικ. Λάσκαρη, Συμπλήρωμα τῆς λαογραφικῆς συλλογῆς 'Η Λάστα καὶ τὰ μνημεῖά της ἢ Λάστας πανόραμα. Ἐν Πύργῳ 1910. 8ον σ. 584-633. Τιμὴ τοῦ ὄλου βιβλίου δρ. 5.

Χιακὰ Χρονικά. Ἐτήσιον δημοσίευμα ἐκδιδόμενον ἐπιμελεία *Κωνστ. Ἀμάντων* καθηγητοῦ ἐν Χίῳ. Τεῦχος Α'. Ἐν Ἀθ. 1911. 8ον σ. 156 δρ. 3.

Raf. Lombardi Satriani Canti popolari di S. Costantino di Briatico. Vol. II Monteleone di Calabria 1910 8ον σ. 67.

F F Communications edited for the Folklore Fellows by *Jo Bolte, Karle Krohn, Axel Orlrik, C. W. von Sydow*. N° 1-4. Helsinki 1911. Published by the Finnisch Academy of Science.

— *Anti Aarne* F F Communications N° 3. Verzeichniss der Märchentypen mit Hülfe von Fachgenossen ausgearbeitet Helsinki 1910. 8ον σ. X 66.

O. Schulte Das Volkslied in Oberhessen Giessen (1909) 12ον σ. 26.

M. Φιλῆντα, Γραμματικὴ τῆς Ῥωμαϊκῆς γλώσσης. Ἀθήνα 1907. 1910. τ. Α' Β' σ. 563 δρ. 6.

Γ. Ν. Χατζηδάκι Φιλολογικαὶ μελέται. Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς Ἐπετηρίδος τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου. Ἐν Ἀθ τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1911. 8ον σ. 154

Ἀθ. Χ. Μπούτουρα Φωνητικὰ καὶ ὀρθογραφικὰ τῆς νεοελληνικῆς. Ὁ ὑπολανθάνων νόμος τῆς ἑξασθενώσεως τοῦ *ου* εἰς *ι* πρὸ τῆς ἀποσιωπῆσεως καὶ ἐκβολῆς αὐτοῦ ἐν τοῖς βορείοις ἰδιώμασι. Ἐν Ἀθ. 1911. 8ον σ. 66 δρ. 2.

P. Marc Die Ueberlieferung des Äsopromans. (Ἀπόσπασμα τῆς Byzant. Zeitschrift 1910 σ. 383-421).

Ἀριστοτέλους ἠθικά Νικομάχεια, μετάφρασις Κυρ. Ζάμπα Ἐν Ἀθ. 1911. 8ον σ. J' 276.

Γρηγ. Ν. Βεργαράδακη Λεξικὸν ἐρμηνευτικὸν παράρτημα καὶ εὑρετήριον. 1911. 4ον σ. 1379-1548.

Λυσίου Λόγοι κατ' ἐκλογὴν ὑπὸ Ἀλ. Καθάρειον. Ἐν Ἀθ. 1911. 8ον σ. 96 δρ. 1.50

Ἰακ. Χ. Δραγάση Τὸ Θεμιστόκλειον. Ἐν Ἀθ. 1910 8ον σ. 39 δρ. 2.

Φρειδ. Βερσάκη, ὁ περίβολος τοῦ Ὀλυμπίου ἐπὶ Ἀδριανοῦ. Ἐν Ἀθ. 1910. 8ον σ. 16 δρ. 3.

Friedrich Versakis, das Brauronion und die Chalkothek. Athen 1910. 4ον σ. 35 φρ. 10.

Adolf Trendelenburg, Φαντασίαι. Siebzigstes Programm zum Winkelmannsfeste der Archäologischen Gesellschaft zu Berlin. Berlin, G. Relmer 1910. 4ον σ 45+6.

N. I. Γιαννοπούλου, Θεσσαλικαὶ προελληνικαὶ ἐπιγραφαὶ ἐπὶ βράχων, λίθων, σφραγίδων καὶ ἀγγείων. Ἐν Ἀθ. 1908. 8ον σ. 80 πίν 8.

N. J. Giannopoulos Zusätze zum neuen Corpus der thessalischen Inschriften. (Ἀπόσπασμα ἐκ τῶν Athen Mitteilungen 1908 σ. 291-4).

— Phaehistorische Funde aus Thessalien. (Ὁμοίως, αὐτόθεν 1910 σ. 61-4).

Β. Ἀποστολίδου, Περί τῆς πρώτης ἐγκαταστάσεως τῶν ἑλλ. λαῶν ἤτοι τῶν Ἀρίων εἰς τὴν Αἴγυπτον τὴν Συρίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα (3800 π. χ.) κατὰ αἰγυπτιακᾶς, συριακᾶς καὶ ἄσσυριακᾶς πηγᾶς. (Ἀπόσπασμα τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ φάρου. 8ον σ. 24).

Γ. Π. Οἰκονόμου, Ἐπιγραφαὶ ἐκ τῆς ἐν Ἀθήναις ἀγορᾶς. (Ἀπόσ. Ἀρχαιολ. ἐφημερ 1910) 4ον

Οὐίλλιαμ Μίλλερ, Ἱστορία τῆς Φραγκοκρατίας ἐν Ἑλλάδι (1204-1566). Μετάφρ. Σπυρ. Π. Λάμπρου μετὰ προσθηκῶν καὶ βελτιώσεων. Ἐν Ἀθ. 1909-1910. τ. 1-2 Α' σ. 483, Β' σ. 493 δρ. 20

Βασ. Ψιλάκη, Ἱστορία τῆς Κρήτης ἀπὸ τῆς ἀπωτάτης ἀρχαιότητος μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Ἐν Χανίοις 1909-1910. 8ον τ. Α' σ. ι' 756+57. Β' σ. 360+113. Γ' σ. 1268 τιμὴ τῶν 3 τόμ. δρ. 25.

Γ. Σωτηριάδου, Χῶραι καὶ λαοὶ τῆς Εὐρώπης. Ἐν Ἀθ. Σύλλογος. πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων 1910. 8ον σ. 125 λ. 80.

Κωνστ. Χαϊζοπούλου, Ἀγάπη στὸ χωριό. Σχεδιογραφήματα Λουκᾶ Γεραλή. Ἀθήνα 1910. 8ον μέγα σ. 40 λ. 80.

Ἰω. Πολέμη, Ὁ βασιλεὺς Ἀνήλιαγος. Ἐν Ἀθ. 1910. 12ον σ. 96 δρ. 2.

Gérasime D. Cangellaris, L'assemblée nationale. Poème patriotique en deux chants. Alexandrie (1910). 8ον σ. 91 δρ. 3 50.

Ν. Δ. Φραγκοῦδη, ἡ νεοελληνικὴ ποίηση. Λεμισὸς 1911. 16ον σ. 28.

Σ. Π. Λάμπρου, Τὰ ἐλευθέρια. Λόγοι καὶ ἄρθρα ἐπὶ τῇ ἐθνικῇ ἑορτῇ τῆς 25 Μαρτίου (1891-1910). Ἐν Ἀθ. 1911. 8ον μικρ. σ. 158 δρ. 2. 50.

Δ. Γρ. Καμπούρογλου, Περρασμένα χρόνια. (Ἐπεισόδια, διηγήματα, ἐντυπώσεις, ὄνειρα, εἰκόνες). Ἐν Ἀθ. 1911. 8ον μικρ. σ. 96 δρ. 2.

Χρ. Ἀνδρούτσου, ὁ περὶ Τολστόη λόγος ὁ ἐν τῷ Παρνασσῷ ἐκφωνηθεὶς. Ἐν Ἀθ. 1911. 8ον σ. 29.

Λόρδου Βύρωνος Ἀποδημία τοῦ Σιλδ-Ἀρόλδου εἰς τὴν Ἥπειρον κατ' ἔμμετρον μετάφρασιν Δ. Μ. Σάρρου. Ἐν Κ/πόλει 1911 8ον σ. 70-7.

Γεωρ. Ι. Δέρβου, Χριστιανικὴ γραμματολογία. Δευτέρα περίοδος. Τόμ. Γ'. Ἐν Ἀθ. 1900. 8ον σ. 589 δρ. 15.

Γρ Παπαμιχαήλ, Σοσιαλισμὸς καὶ Χριστιανισμὸς. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 1910. 8ον σ. 36.

Ἰεζ. Βελανιδιώτου, Πανηγυρικὸς λόγος ἐκφωνηθεὶς ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ ἑορτῇ τῆς ἐν Τεργέστῃ ἑλληνικῆς τῶν ὀρθοδόξων κοινότητος. Ἐν Ἀθ. 1911. 16ον σ. 13.

Μαρονήλ Ι. Γεδεών, Βραχεῖα σημείωσις περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡμῶν διακαιῶν. Ἐν Κ/πόλει 1909 8ον σ. 184 φρ. 3.

— Ἐπίσημα γράμματα τουρκικὰ ἀναφερόμενα εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἡμῶν δίκαια. Ἐν Κ/πόλει 1910. 8ον σ. 136 φρ. 2.

— Αἱ φάσεις τοῦ παρ' ἡμῖν ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος. Ἐν Κ/πόλει 1910. 8ον σ. 80 φρ. 1, 50.

— Ἀρχεῖον ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας. Ἐν Κ/πόλει 1911. Τόμ. Α' τευχ. Α' 8ον σ. 144 φρ. 2.50.

Παπούλια Δημ. Π. Ἱστορικὴ ἐξέλιξις τοῦ ἀρραβῶνος ἐν τῷ ἐνοχικῷ δικαίῳ. Ἐν Λειψία 1911. 8ον σ. η' 113.

Χρ. Ἀνδρούτσου, Οἰκογένεια καὶ πολιτεία. Ἐν Ἀθ. 1911. 8ον σ. 19.

Καρ. Βάγνερ, Ἡ ἀπλὴ ζωὴ. Μετάφρασις Π. Σ. Φωτιάδου Ἐν Ἀθ. 1910. 8ον σ. 195 δρ. 1.50.

Λάμπα Δ. Ι. Ὑποδείγματα διδασκαλίας τῶν ἐν τοῖς παιδαγωγικοῖς σχολείοις διδασκομένων μαθημάτων. Ἐν Ἀθ. 1909. 8ον σ. 366 δρ. 6.50.

William James, Παιδαγωγικαὶ ὁμιλίαι ἐξελληνισθεῖσαι ὑπὸ Γ. Κ. Γρατσιάτου. Ἐν Ἀθήναις 1911. 8ον σ. η' 144 δρ. 2.50.

Ἄνδρ. Ν. Σκιᾶ. Πρῶχειρος ὑποτύπωσις μεταρρυθμίσεως τῆς ἐλληνικῆς πολιτείας. Ἐν Ἀθ. 1910 σ. 147.

Ἑμαρτημένων Διορθώσεις

Σελ. 217 (στ. 11 κάτωθεν) ἀντὶ *ξηληφθῆ* γρ. *ξηλειφθῆ* — Σ. 272 (στ. 2 κάτωθεν) ἀντὶ *βαλμένοι* γρ. *βαλμένος*. — Σ. 282 (σημ. 1) ἀντὶ τομ. II σ. 109 γρ. II. I. 109. ἀντὶ *ayere* γρ. *ayre* ἀντὶ *overthrowne* γρ. *overthrowen*. — Σ. 287 (στ. 2 ἄνωθεν) ἀντὶ *Middas* γρ. *Μίθθας* (στ. 6 ἄνωθεν) ἀντὶ *Midda* γρ. *μίθθα* (σημ. 1) ἀντὶ *Middas* γρ. *Μίθθας* (σημ. 2) ἀντὶ *Ἀρμένοι* γρ. *Ἀρμίνουν*. — Σ. 289 (στ. 20 ἄνωθεν) ἀντὶ *πλημμύραι* γρ. *πλημμῦραι* (στ. 1 κάτωθεν) ἀντὶ *ἀλαζονία* γρ. *ἀλαζονεία*. — Σ. 290 (στ. 1 ἄνωθεν) ἀντὶ *μαλθανία* γρ. *μαλθακία*. (στ. 9 κάτωθεν) ἀντὶ *ἐπροφήτευε* γρ. *ἐπροφήτευσε*. — Σ. 394 (στ. 1 ἄνωθεν) ἀντὶ *ἐμεγάλωνε μὲ* γρ. *ἐμεγάλωνε καὶ* Σ. 296 (στ. 1 κάτωθεν) ἀντὶ *I-E* γρ. *I-I*. Σ. 405 (στ. 9 κάτωθεν). ἀντὶ *παρασκιβῆν* γρ. *παρασκιβή*. ἀντὶ *καμιά* γρ. *καμν'ά*. — Σ. 406 (στ. 10) ἀντὶ *πιθαμέν'οι* γρ. *πιθαμέν'* (στ. 15) ἀντὶ *τρων* γρ. *τρῶν* (στ. 8 κάτωθεν) ἀντὶ *ἔτοι* γρ. *ἔτσο'* (στ. 6. κάτωθεν) ἀντὶ *ἐκείνους* γρ. *ικείνους*. (στ. 5) *τοῦ βαρᾶ* γρ. *δοῦ βαρᾶ*. ἀντὶ *μν'ὰ πέτρα* γρ. *παίρνουν μν'ὰ πέτρα*. (στ. 3 κάτωθεν) ἀντὶ *γεροὶ* γρ. *γυροί*. — Σ. 407 (στ. 6) ἀντὶ *κάν'εις* γρ. *κάν'ς*. ἀντὶ *πηγαίν'εις* γρ. *πηγαίν'ς*. (στ. 7) ἀντὶ *πηγαίν'εις* γρ. *πηγαίν'ς*. (στ. 8) ἢ *ζών'ς* σ *λιρουμέν'ς* γρ. ἢ *ζών' σ* *λιρουμέν'*. (στ. 9) ἀντὶ *πααίν'ει* γρ. *πααίν'* (στ. 11) ἀντὶ *πααίν'ει* γρ. *παιίν'*. (στ. 12) ἀντὶ *κλαδεύει* γρ. *κλαδεύ*. — Σ. 408 (στ. 6) ἀντὶ *νά βάλ'ς* γρ. *νά βάλ'ς* (στ. 7) ἀντὶ *ικείν'ς* γρ. *ικείν'* (στ. 12) ἀντὶ *δουκάλ'* γρ. *βουκάλ'* (στ. 14) ἀντὶ *σπιρῶ* γρ. *σπιρῦ*. (στ. 15 κάτωθεν) ἀντὶ *κόκκινῆ* γρ. *κόκκιν'* (στ. 9. κάτωθ.) ἀντὶ *νά ν>* γρ. *νά ν>*. (στ. 6 κάτωθ.) ἀντὶ *διὰ* γρ. *γιὰ* (στ. 5 κάτωθ.) ἀντὶ *τοῦ κουρίτσου μὶ ἕνα κ.τ.λ.* γρ. *τοῦ κουρίτσου, τοῦ σκιπάζουν τοῦ κιφάλι τ μὶ ἕνα κτλ.* — Σ. 489 (στ. 12) ἀντὶ *κάν* γρ. *κάν'*. (στ. 14) ἀντὶ *κι'* γρ. *κί* (στ. 15) ἀντὶ *ἔτοι* γρ. *ἔτσο'* (στ. 13 κάτωθ.) ἀντὶ *βατίζ'πάν'* γρ. *βατίζουπάν'*. (στ. 3 κάτωθ.) ἀντὶ *τιματοῦν* γρ. *ζιματοῦν* — Σ. 410 (στ. 11) ἀντὶ *τὰ χέρια σ'* γρ. *τὰ χέρια σ'* (στ. 13 κάτωθ.) ἀντὶ *βάν'ς* γρ. *βάν'ς* (στ. 5 κάτωθ.) ἀντὶ *φουρς* γρ. *φουρές*. (στ. 2 κάτωθ.) ἀντὶ *κι'* γρ. *κί*. — Σ. 411 (στ. 10) ἀντὶ *οὐκτώ* γρ. *οὐχτώ*. (στ. 11) *ἰπιά* γρ. *ἰφτά*. (στ. 16) ἀντὶ *τοῦ κακόσ* γρ. *τοῦ κακό* (στ. 17) ἀντὶ *γίτιμα* (*γιτεῦσου*) γρ. *γῆτιμα* (*γητεῦσου*). (στ. 16 κάτωθ.) ἀντὶ *βιροπιᾶ* γρ. *βιρουσιᾶ*. (στ. 12 κάτωθ.)

ἀντὶ τὸν γάνουν γρ. δοῦ γάνουν. *βψχή τ' γρ. βψχή τ.* (στ. 6 κάτωθ.) ἀντὶ τοῦ γρ. δοῦ — Στ. 412 (στ. 2 κάτωθ.) ἀντὶ *πιθαίνει γρ. πιθαίν'.* — Στ. 413. (στ. 3 κάτωθ.) ἀντὶ *ds γρ. dh* — Στ. 414 (στ. 1) ἀντὶ *στρών'ς γρ. στρών'ς. βάν'ς γρ. βαν'ς.* (στ. 2) ἀντὶ *πιθαίν γρ. πιθαίν'.* (στ. 4) ἀντὶ *λύκβις γρ. λόκβις. ἀντὶ μίσ' γρ. μέσ' (στ. 16) ἀντὶ βαν' γρ. βάν' (στ. κάτωθ.) ἀντὶ κί' γρ. κί.*

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΚΑΘ' ΥΛΗΝ ¹⁾

Γενικά.

Λαογραφικὰ σημειώματα (*Κ. Ν. Γιαννοῦτσος*) 446-450.—Λαογραφικὰ σύλλεκτα ἐκ Νυμφῶν Κερκύρας (*Σπ. Καβάουλας*) 538-669.—Εἰς Λαογραφ. Α' 666 (*Ι. Καλιτσουνάκης*) 208.—Λαογραφικὰ σύλλεκτα ἐξ Ἰου (*Κ. Π. Καιομάτης*) 591-637.—Παρατηρήσεις εἰς Λαογραφίας τ. Β' (*Στ. Ξανθοῦδίδης*) 707 8.—Λαογραφικὴ ἐπιθεώρησις τῶν περιοδικῶν δημοσιευμάτων (*Ν. Γ. Πολίτης*) 121-173.—Λαογραφία τῆς Μακεδονίας (*Ν. Γ. Πολίτης*) 249-265.—Περὶ τινος λιβέλλου (*Ν. Γ. Πολίτης*) 486.—Struck, Makedonische Fahrten (*Ν. Γ. Πολίτης*) 512.—D. Russo, Studi si critiche (*Ν. Γ. Πολίτης*) 709-716.—'Αλεξοπούλου, Ἀρκαδικὰ σύμμικτα (*Ν. Γ. Πολίτης*) 721-4.—Περισιτιάνη, Ἀρχαιολογικαὶ καὶ ἱστορικαὶ μελέται (*Π.*) 724.

(Ῥοδιακὰ ἔθιμα καὶ δοξασίαι 133. — Νέα βιβλία 248. 517-520. 725 7.—Τυπογραφικῶν ἀμαρτημάτων διόρθωσις 520. 727-8).

Δημῶδη βιβλία.

Παράστασις τοῦ Ἐρωτοκρίτου (*Σ. Δὲ Βιάζης*) 451.—Παράστασις δημῶδους δράματος κατὰ τὰς Ἀπόκρως (*Σ. Δὲ Βιάζης*) 674 — Ἀπολλώνιος (*Ν. Ι. Λάσκαρης*) 451.—Ἐρωτοκρίτος (*Σπ. Παγώνης*) 451 — Κριτικὴ ἔκδοσις τοῦ Ἐρωτοκρίτου (*Ν. Γ. Πολίτης*) 485-6. 708-9.—Achelis, Le siège de Malte, par H. Pernot (*Ν. Γ. Πολίτης*) 513-6.

Δημοτικὰ ᾄσματα.

Λεσβιακὸν βακχικὸν ᾄσμα (*Χρ. Γ. Γουγούσης*) 463-4.—Βακχικὰ κρητικὰ τραγούδια (*Φ. Σ. Δ.*) 184-6.—Κάλαντα (*Σ. Δὲ Βιάζης*) 684-5 —Κωρακὸν ᾄσμα περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ (*Γιάννης Κ. Ζερβός*) 179-180.—Τὸ τραγούδι τοῦ Λιμάζαγα (*Χρ. Π. Κορύλλος*) 181-2. Τὸ ᾄσμα τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ (*Ν. Ι. Κορωναῖος*) 174-5.—ᾄσματα δημοτικὰ Γκιουμουλτζίνας τῆς Θράκης (*Στίλπων Π. Κυριακίδης*) 81-8.—Κεφαλληνιακὸν δίστιχον (*Σπ. Παγώνης*) 453.—ᾄσματα δημοτικὰ

¹⁾ Λεπτομερῆ ἀναλυτικὸν πίνακα τῶν ὀνομάτων καὶ πραγμάτων τῶν ἐν τῇ Λαογραφίᾳ δημοσιευμάτων καθὼς καὶ λεξιλόγιον τῶν ἐν αὐτῇ ἐρμηνευομένων λέξεων τῆς δημῶδους θὰ δημοσιεύσωμεν ἐν τέλει τοῦ Γ' τόμου.

τῆς Κεφαλληνίας (Σπ. Παγώνης) 456-460.—'Ακριτικά ἄσματα τῆς Κύπρου (Χρ. Π. Παντελίδης) 60-81.—'Ἄσματα δημοτικά τῆς Ῥόδου (Γ. καὶ Α. Παπαϊωάννου) 453-6.—Τὸ κάστρο τῆς Μαρούς (Θ. Προδρόμου) 680-4.—Τὸ τραγοῦδι τοῦ Μπεκῆ-ἁγά (Π. Δ. Σεφερλῆς) 180-1.—Τὰ ἐκατόλογα τῆς ἀγάπης (Π. Δ. Σεφερλῆς) 451-3.—Τὰ κάλανδα τοῦ ἁγίου Βασιλείου (Π. Δ. Σεφερλῆς) 685-7.—Δημῶδες κρητικὸν ἄσμα (Σπ. Στάθης) 175-6.—'Αλβανικά ἄσματα (Κ. Δ. Σωτηρίου) 89-120.—Κεφαλληνιακά ἄσματα (Σπ. Φαρανιάτος) 674-680.—Τὸ τραγοῦδι τοῦ Παχουτῆ (Ξ. Π. Φαρμακίδης) 460-3.—Περὶ τοῦ κάστρου τῆς Σουριάς μετὰ παραλλαγῶν τοῦ εἰς αὐτὸ ἀναφερομένου ἄσματος (Μιχ. Δ. Χαβιαρᾶς) 557-574.—'Ἄσματα δημοτικά ἐκ Μάκρης τῆς Λυκίας ('Ἰωσ. Χ. Χαριτωνίδης) 176 9.—Σύγχρονον δημοτικὸν ἄσμα τῆς Λυκίας ('Ἰωσ. Χ. Χαριτωνίδης) 182-4.

(Δημοτικά ἄσματα 136. 148-151. 157-8 172 Τὰ ἐκατόλογα τῆς ἀγάπης 136-146. 151-7. 158-9).

Ἐπῳδαί.

'Επῳδαί κεφαλληνιακαί (Σπ. Α. Κοσμᾶτος) 186-191.—Κεφαλληνιακαί ἐπῳδαί (Σπ. Παγώνης) 191-3. 466-472.—'Επῳδαί ἐκ Φθιώτιδος (Γ. Α. Πομπός) 464-5.—Περὶ τινος ἐπῳδῆς Π. Δ. Σεφερλῆς) 208.

Αἰνίγματα

Παραλλαγή βυζαντινοῦ αἰνίγματος (Στίλπων Π. Κυριακίδης) 687.—Αἰνίγματα θερακικά (Πολύδ. Παπαχριστοδούλου) 193-4.—Γλωσσοδέται (Π. Δ. Σεφερλῆς) 202-6.—Λαογραφία τῆς Μαδαγασκάρης. Αἰνίγματα (Γ. Σκοπελίτης) 473-5 —Κυθηριακά αἰνίγματα (Σπ. Στάθης) 330-370.

(Βυζαντινά αἰνίγματα 121-4.—Αἰνίγματα 159.

Εὐχαὶ καὶ κατάραι.

Κατάρεις Καστελλοριζίου (Μιχ. Γ. Πετρίδης) 687-9.—Πότε πίνουν οἱ κατάραις (Δ. Ν. Σαραντόπουλος) 475.

(Κατάραι 167-171).

Παροιμίαι.

Συλλογή παροιμιῶν τοῦ Ζαγορίου (Γ. Π. Ἀναγνωσιόπουλος) 307 329.—Περὶ δύο παροιμιῶν (Φαίδων Κουκουλῆς) 548-556.—Περὶ μιᾶς παροιμίας (Στ. Ξανθοῦ-δίδης) 208.—Ναυτικά λόγια Καστελλοριζίου (Μιχ. Γ. Πετρίδης) 689-693.—Pitrè, Provarbi motti e scongiuri del popolo Siciliano (Ν. Γ. Πολίτης) 509-512.—Συλλογή παροιμιῶν τοῦ Ξηροχωρίου (Γ. Ρουσιάς) 670-4.—Παρατηρήσεις εἰς τὰς παροιμίας τοῦ Ζαγορίου (Δ. Μ. Σάρρος) 706-7.

(Παροιμία 163.—Παροιμία 166.—Περὶ δύο παροιμιῶν 173).

Μῦθοι.

Μῦθοι (Χρ. Π. Κορύλλος) 692-3.—Παρατηρήσεις εἰς τοὺς μῦθους (Ν. Γ. Πολίτης) 693-4.

Εὐτράπελοι διηγήσεις.

Εὐτράπελοι διηγήσεις περὶ κληρικῶν (Χρ. Π. Κορύλλος) 694-5.—Ἡ ἀφορισμάδα (Π. Δ. Σεφερλῆς) 194-5.

(Εὐτράπελος διήγησις 164-5).

Παραμύθια

Μακεδονικαὶ παραλλαγαὶ τοῦ παραμυθίου τοῦ Νάϊντεν (Χρ. Γ. Γουγούσης) 575-590.—Ἡπειρωτικὸν παραμύθιον (Δ. Εὐαγγελίδης) 475-7. Τὸ βυζαντινὸν αἰνιγματῶδες ᾄσμα (Φαίδων Κουκουλῆς) 195-8.—Τρία παραμύθια αἰτωλικά (Δημ. Λουκόπουλος) 385-398.—Παρατηρήσεις εἰς τὰ αἰνιγματικά παραμύθια (Ν. Γ. Πολίτης) 371-384.

(Παραμύθιον ἢ παράδοσις 146.—Βορβοντῖνος καὶ Φαλτσέτα 146-8.—Τὸ παραμῦθι τῆς ἀλεπούς 160-3.—Τὰ κορακιστικά 172).

Παραδόσεις.

Παράδοσις περὶ Ζωναρᾶ κατὰ τὸν 17' αἰῶνα (Ι. Κ. Βογιαζίδης) 198 201.—Παραδόσεις περὶ στοιχειῶν (Κ. Δράκας) 696-8.—Σαμιακαὶ παραδόσεις (Ν. Ζαφειρίου) 201-2.—Θρακικὴ παράδοσις περὶ ἁγίου Κωνσταντίνου (Στίλπων Π. Κυριακίδης) 201.—Ὁ κόσσυβας καὶ τὸ ἀηδόνη (Ν. Ι. Λάσκαρης) 481.—Ἡ ἁγία Ἑλένη εἰς τὴν Κύπρον (Σίμος Μενάρδος) 266-298. 708.—Παραδόσεις κυνουρικαὶ περὶ Καλλικαντζάρων (Ἐπαμ. Γ. Παππαμιχαήλ) 477-9.—Παράδοσις περὶ δάφνης καὶ δενδρολιβάνου. (Σωφρόνιος Λεοντοπόλεως) 479-481.

(Παραδόσεις 125-160.—Μελισσανδρὸς 165 6.—Νεράιδες 166.—Παραδόσεις περὶ τοῦ τάφου τοῦ Κωνσταντίνου 172-3.—Ν. Γ. Πολίτου Παραδόσεις 209-210).

Γλῶσσα.

Τὸ ὄνομα Ἐρωτόκριτος (Χρ. Γ. Γουγούσης) 450.—Μετρητικὰ ὀνόματα (Χρ. Γ. Γουγούσης) 481-2.—Περὶ τῆς λ. μπελῆχια (Χρ. Γ. Γουγούσης) 485.—Περὶ τῆς λ. τετραμίδα (Δ. Εὐαγγελίδης) 208.—Περὶ τῆς λ. κατάψυχον (Σπ. Καβάσιλας) 209.—Κεφαλλήνων ὀνόματα (Παν. Λωρεντζᾶτος) 27-34.—Κορακιστικά (Π. Λωρεντζᾶτος) 207-8.—Κεφαλλήνων βαπτιστικά ὀνόματα διπλᾶ (Π. Λωρεντζᾶτος) 298-304). Προσθῆκαι εἰς τὴν πραγματείαν περὶ τῶν ὀνομάτων τῶν μηνῶν ἐν τῇ νεοελληνικῇ (*Αθ. Χ. Μπούτουρας) 304-6.—Thumb, Handbuch d. neugriechischen Volkssprache (*Αθ. Χ. Μπούτουρας) 716-721.—*Αθ. Χ. Μπούτουρας, τὰ ὀνόματα τῶν μηνῶν ἐν τῇ νεοελληνικῇ (Ν. Γ. Πολίτης) 506-9.—Τὰ ὀνόματα

τῶν μηνῶν (*Δ. Μ. Σάρορος*) 698-9. — Περὶ τῆς λ. μισελέδες (*Π. Δ. Σεφερλής*) 208. — Περὶ τῆς λ. ἀλίμονο. (*Στ. Τραχίλης*) 484-5. — Τζαρτζάνου. Περὶ τῆς συγχρόνου Θεσσαλικῆς διαλέκτου (*Μ. Τριανταφυλλίδης*) 246-7. — *Ath. Buturas. Ein Kapitel d. hist. Grammatik. d. neugr. Sprache.* (*Μ. Τριανταφυλλίδης*) 486-504. — Κ. Νικολαΐδου Λεξικὸν τῆς κουτσοβλαχικῆς γλώσσης. (*Μ. Τριανταφυλλίδης*) 505-6. — Περὶ τῆς λ. τσακκί (*Ξ. Π. Φαρμακίδης*) 209. (Λέξεων ἱστορία 124, 130. — Τοπωνυμία 132).

Τροφή.

Κυπριακὰ ἐδέσματα ἐν τακταῖς ἡμέραις. *Ξ. Π. Φαρμακίδης*) 207.

Ἔθιμα κατὰ τὴν γέννησιν.

Moeurs et coutumes de Madagascar La naissance chez les Sakalava et Tsimihéty (*G. Scopelitis*) 3-27

Γαμήλια ἔθιμα.

Τὰ κατὰ τὸν γάμον ἔθιμα ἐν Γκιουμουλτζίνῃ (*Στίλπον Π. Κυριακίδης*) 48-59. — Τὰ κατὰ τὸν γάμον ἔθιμα ἐν Σαμαρίνᾳ τῆς Μακεδονίας (*Στέργιος Ζ. Παπαγεωργίου*) 432-436. — Ὁ γαμος ἔς τοῦ Βούρβουρα τῆς Κυνοῦρίας (*Ἐπαμ. Γ. Παππαμιχαήλ*) 399-404.

(Ἔθιμα τοῦ γάμου ἐν Κύπρῳ 166-7. — Μακεδονικὰ γαμήλια ἔθιμα 173).

Βίος.

Τὸ προφώνημα τῶν σαρδελλῶν (*Ν. Ι. Λάσκαρης*) 482-3.

(Οἱ δικηγόροι ἐν Κρήτῃ κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα 133-6).

Δίκαιον.

Ἀγνεΐας πεῖρας (*Ἀδ. Ἀδαμαντίου*) 521-547.

Λατρεία.

Τὰ κατὰ τὰς ἐκκλησίας τοῦ ἐν Κερκύρᾳ χωρίου Βαρυπατάδων καὶ τὰ γένη ὑφ' ὧν ἐκτίσθησαν αἱ ἐκκλησίαι (*Σ. Ἀρβανιτάκης*) 701-3. — Αἱ ἀπαρχαὶ τῶν καρπῶν (*Κ. Μ. Κούμας*) 483-4. — Αἱ Ἀπόκρεφ ἐν Σκύρῳ (*Δ. Παπαγεωργίου*) 35-47. — Τὸ ζῶσιμο τῆς ἐκκλησίας (*Δ. Ν. Σαραντόπουλος*) 483. — Σημείωμα περὶ τινῶν ἐκκλησιαστικῶν νομίμων καὶ ἐθίμων ἐν Κερκύρᾳ. (*Σ. Κ. Σ.*) 699-701.

(Ἀναθήματα κατ' εὐχὴν 125-130. — Πανηγύρια ἐν Ζακύνθῳ 130-2. — Πανηγύρια ἐν Κυδωνίαις 132-3. — Τὰ κούλουμα 159. — Πανηγυρισμὸς τοῦ Πάσχα ὑπὸ ποιμένων 167).

Δημόδης ἰατρική.

Μερμηγκάνα (Δ. Εὐαγγελίδης). 208.

Μαντική.

E. de Stoop, Onirocriticon (Σωκρ. Κουγέας) 240-6.

Ἀστρολογία.

Δημόδης μετεωρολογία (X. Π. Κορύλλος) 703-6. — Ἀποφράδες ἡμέραι ἐν Κύπρῳ (Ξ. Π. Φαρμακίδης) 703.

(Μετεωρολογικαὶ προγνώσεις 125).

Μαγικαὶ καὶ δεισιδαίμονες συνήθειαι

Δεισιδαιμονίαι καὶ δεισιδαίμονες συνήθειαι ἐκ Γκιουμουλτζίνας τῆς Θράκης (Στίλπων Π. Κυριακίδης) 405-432.

("Ἄλας πρὸς ἀνατροπὴν κακῶν 168-171).

Χορός. Μουσική.

(Κρητικὴ μουσική. Κρητικοὶ χοροὶ 171. — Συλλογὴ δημοδῶν μελωδιῶν 209).

Καλλιτεχνία.

Διονυσίου τοῦ ἐκ Φουρνᾶ, Ἑρμηνεία τῆς ζωγραφικῆς ('Αδαμ. Ἀδαμαντίου), 210-204.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

'Αδαμαντίου Ἀδαμ. Διονυσίου τοῦ ἐκ Φουρνᾶ, Ἑρμηνεία τῆς ζωγραφικῆς 210-240. — Ἀγνείας πείρα. Μέρ. Β' 521-547.

'Αναγνωσιοπούλου Γ. Π. Συλλογὴ παροιμιῶν τοῦ Ζαγορίου 307-329.

'Αρβανιτάκη Σ. Τὰ κατὰ τὰς ἐκκλησίας τοῦ ἐν Κερκύρα χωρίου Βαρυπατάδων καὶ τὰ γένη, ὑφ' ὧν ἐκτίσθησαν αἱ ἐκκλησίαι 701-3.

Βογιατζίδου Ι. Κ. Παράδοσις περὶ Ζωναρᾶ κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα 198-201.

Γιαννούτσου Κ. Ν. Λαογραφικὰ σημειώματα 446-450.

Γουγούση Χρ. Ρ. Τὸ ὄνομα Ἑρωτόκριτος 450. — Λεσβικὸν βακχικὸν ᾄσμα 463-4. — Μειρητικὰ ὀνόματα 481-2. — Περὶ τῆς λ. μελῆκja 485. — Μακεδονικαὶ παραλλαγαὶ τοῦ παραμυθίου τοῦ Νᾶϊντεν 575-590.

Δ. Φ. Σ. Βακχικὰ κρητικὰ τραγούδια 184-6.

Δε Βιάζη Σ. Παράστασις τοῦ Ἑρωτοκριτοῦ 451. — Παράστασις δημόδους δράματος κατὰ τὰς Ἀπόκρως 674. — Κάλαντα 684-5.

Δράκα Κ. Παραδόσεις περὶ στοιχειῶν 696-8.

Εὐαγγελίδου Δημ. Περὶ τῆς λ. τετραμίδα 208. — Μερμηγκάνα 208. — Ἡπειρωτικὸν παραμύθιον 475-7.

- Ζαφειρίον Ν.* Σαμιακαὶ παραδόσεις 201-2.
Ζερβοῦ Γιάννη Κ. Κφακὸν ἔσμα περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ. 179—180.
Καβάσιλα Σπ. Περὶ τῆς λ. κατάψυχον 209.—Λαογραφικὰ σύλλεκτα ἐκ Νυμφῶν Κερκύρας 638-669.
Καλιτσουνάκι Ι. Εἰς Λαογραφ. Α' 666, σ. 208.
Κασιμάτη Κ. Π. Λαογραφικὰ σύλλεκτα ἐξ Ἰου 591-637.
Κορύλλου Χρ. Π. Τὸ τραγοῦδι τοῦ Λιμάζαγα 181-2.—Μῦθοι 692-3.—Εὐτέρω-πελοι διηγήσεις περὶ κληρικῶν 694-5.—Δημώδης μετεωρολογία 703-6.
Κορωναίου Ν. Ι. Τὸ ἔσμα τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ 174-5.
Κοσμάτου Σπυρ. Α. Ἐπῳδαὶ κεφαλληνιακαὶ 186-191.
Κουγέα Σωκρ. Ε. da Stoor, Onirocriticon 240-6.
Κουκουλέ Φαίδωνος. Τὸ βυζαντινὸν αἰνιγματῶδες ἔσμα 195-8.—Περὶ δύο παροιμιῶν 548-556.
Κούμα Κ. Μ. Αἱ ἀπαρχαὶ τῶν καρπῶν 483-4.
Κυριακίδου Στίλπωνος Π. Τὸ κατὰ τὸν γάμον ἔθιμα ἐν Γκιουμουλτζίνῃ 48-59.—Ἄσματα δημοτικὰ Γκιουμουλτζίνης τῆς Θράκης 81-8.—Θρακικὴ παράδοσις περὶ ἁγίου Κωνσταντίνου 201.—Δεισιδαιμονία καὶ δεισιδαίμονες συνήθειαι ἐκ Γκιουμουλτζίνης τῆς Θράκης 405-432.—Παραλλαγὴ βυζαντινοῦ αἰνίγματος 687.
Λάσκαρη Ν. Ι. Ἀπολλώνιος 451.—Ὁ κόσσυβας καὶ τὸ ἀηδόνη 481.—Τὸ προφῶνημα τῶν σαρδελῶν 482-3.
Λουκοπούλου Δημ. Τρία παραμῦθια αἰτωλικά 385-398.
Λωρεντζάτου Παναγῆ. Κεφαλλήνων ὀνόματα 27-34.—Κορακιστικά 207-8.—Κεφαλλήνων βαπτιστικά ὀνόματα διπλᾶ 298-304.
Μενάρδου Σίμου. Ἡ ἁγία Σοφία εἰς τὴν Κύπρον 266-398. 708.
Μπούτουρα Ἀθ. Χ. Προσθῆκαι εἰς τὴν πραγματείαν περὶ τῶν ὀνομάτων τῶν μνηῶν ἐν τῇ νεοελληνικῇ 304-6.—Alb. Thumb, Handbuch d. neugriechischen Volkssprache 716-721.
Ξανθοῦδίδου Στ. Περὶ μιᾶς παροιμίας 208.—Παρατηρήσεις εἰς Λαογραφ. τ. Β' 707-8.
Παγώνη Σ. Δ. Κεφαλληνιακαὶ ἐπῳδαὶ 191-3.—Ἐρωτόκριτος 451.—Κεφαλληνακὸν δίστιχον 453.—Ἄσματα δημοτικὰ τῆς Κεφαλληνίας 456-460.—Κεφαλληνακαὶ ἐπῳδαὶ 466-472.
Παντελίδου Χρ. Γ. Ἀκριτικά ἔσματα τῆς Κύπρου 60-81.
Παπαγεωργίου Δ. Αἱ ἀπόκρηφ ἐν Σκύρω 35-47.
Παπαγεωργίου Στεργίου Ζ. Τὰ κατὰ τὸν γάμον ἔθιμα ἐν Σαμαρίνα τῆς Μακεδονίας 432-446.
Παπαϊωάννου Γ. καὶ Α. Ἄσματα δημοτικὰ τῆς Ῥόδου 453-6.
Παπαχριστοδοῦλου Πολυδώρ. Αἰνίγματα θρακικά 193-4.
Παππαμχαῖλ Ἐπαμ. Γ. Ὁ γάμος ἔς τοῦ Βούρβουρα τῆς Κυνουρίας 399-404.—Παραδόσεις κυνουρικαὶ περὶ Καλλικαντζάρων. 477-9.
Πετρίδου Μιχ. Γ. Κατάρες Καστελλορίζου 687-9.—Ναυτικά λόγια Καστελλορίζου 689-693.
Πολίτου Ν. Γ. Λαογραφικὴ ἐπιθεώρησις τῶν περιοδικῶν δημοσιευμάτων 121-173 — Λαογραφία τῆς Μακεδονίας 249-265.—Παρατηρήσεις εἰς τὰ αἰνι-

γματικά παραμύθια 371-384. — Κριτική ἔκδοσις τοῦ Ἑρωτοκρίτου 485-6. — Περί τινος λιβέλλου 486 — Ἀθαν. Χ. Μπούτουρα. τὰ ὀνόματα τῶν μηνῶν ἐν τῇ νεοελληνικῇ 506-9. — Pitrè, Proverbi motti e scongiuri del popolo Siciliano 509-512. — Struck, Makedonische Fahrten 512. — Achelis, Le siège de Malte, par H. Pernot 513-6. — Παρατηρήσεις εἰς μύθους 693 4 — D. Russo, Studi si critiche 709 716. — Ἀλεξοπούλου, Ἀρκαδικὰ σύμμικτα 721-4. — Περισιτιάνη, Ἀρχαιολογικαὶ καὶ ἱστορικαὶ μελέται 724.

Πομποῦ Γ. Α. Ἐπῳδαὶ ἐκ Φθιώτιδος 464-5

Προδρομόν Θ. Τὸ κάστρο τῆς Μαρούς 680-4.

Ῥουσιᾶ Γ. Συλλογὴ παροιμιῶν τοῦ Ξηροχωρίου 670-4.

Σακελλαροπούλου Σ. Κ. Σημειώματα περὶ τινῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐθίμων καὶ νομίμων ἐν Κερκύρῳ 699-701

Σαραντοπούλου Δ. Ν. Πότε πιάνουν οἱ κατάραις 475. — Τὸ ζῶσιμο τῆς ἐκκλησίας 483.

Σάρρον Δ. Μ. Τὰ ὀνόματα τῶν μηνῶν 698-9. — Παρατηρήσεις εἰς τὰς παροιμίας τοῦ Ζαγορίου 706-7.

Σεφερλῆ Παναγ. Δ. Τὸ τραγοῦδι τοῦ Μπεκῆρ-Ἀγᾶ 180-1. — Ἡ ἀφορισμάδα 194-5. — Γλωσσοδέται 202-6. — Περί τῆς λ. μισελέδες 208. — Περί τινος ἐπωδῆς 208. — Τὰ ἑκατόλογα τῆς ἀγάπης 451-3. — Τὰ κάλανδα τοῦ ἀγίου Βασιλείου 685-7.

Scopelitis Georges. Moeurs et coutumes de Madagascar. La naissance chez les Sakalava et Tsimihéty 3-27. — Λαογραφία τῆς Μαδαγασκάρης. Αἰνίγματα 473-5.

Στάθῃ Σπυρ. Δημῶδες κρητικὸν ᾄσμα 175-6. — Κυθηραϊκὰ αἰνίγματα 330-370.

Σωτηρίον Κωνστ. Δ. Ἀλβανικὰ ᾄσματα 89-120.

Σωφρονίου Λεοντοπόλεως. Παράδοσις περὶ δάφνης καὶ δενδρολιβάνου 479-481.

Τραχίλῃ Στεφ. Περί τῆς λ. ἀλλοίμονο 484-5.

Τριανταφυλλίδῃ Μαν. Τζαρτζάνου. περὶ τῆς συγχρόνου θεσσαλικῆς διαλέκτου 256-8. — Ath. Buturas, Ein Kapitel d. histor. Grammatik d. griech Sprache 486-504. — Κ. Νικολαΐδου, Λεξικὸν τῆς κουτσοβλαχικῆς γλώσσης. 505-6.

Φαρανιάτου Σπ. Κ. Κεφαλληνιακὰ ᾄσματα 674-680.

Φαρμακίδου Ξ. Π. Κυπριακὰ ἐδέσματα ἐν τακταῖς ἡμέραις 207 — Περί τῆς λ. τσακκί 209. — Τὸ τραγοῦδι τοῦ Παχουτῆ 460-3. — Ἀποφράδες ἡμέραι ἐν Κύπρῳ 703.

Χαβιαρᾶ Μιχ. Δ. Περί τοῦ κάστρου τῆς Σουριᾶς μετὰ παραλλαγῶν τοῦ εἰς αὐτὸ ἀναφερομένου ᾄματος 557-574.

Χαριτωνίδου Ἰωσ. Χ. ᾄσματα δημοτικὰ ἐκ Μάκρης τῆς Λυκίας 176 9. — Σύγχρονον δημοτικὸν ᾄσμα τῆς Λυκίας 182-4.

ΕΙΚΟΝΕΣ. Αἱ ἀπόκρεω ἐν Σκύρῳ: 1. Νυφάδες 36.—2. Νυμφοστολή Σκυρία 38.—3. Κορέλλα 39.—4. Ὁ γέρος 40.—5. Σκύριοι ποιμένες 41.—Ἄγνεϊας πείρα: Θεοτόκος ἢ ζωοδόχος πηγὴ 635.—Θεοτόκος ἢ χώρα τοῦ ἀχωρήτου 537.—Θεοτόκος ἢ χώρα 540.—Ὁ χαιρετισμὸς 541.—Κάστρο τῆς Σουριᾶς, 7 σχήματα σ. 559-561. 563.—Πεποικιλμένη ῥάβδος 666.—Κτένια ἱστοργικὰ 667. 668.—Ταινία πεποικιλμένη 669.

GR
1
L3
t.2
no.2-4

Laographia

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
